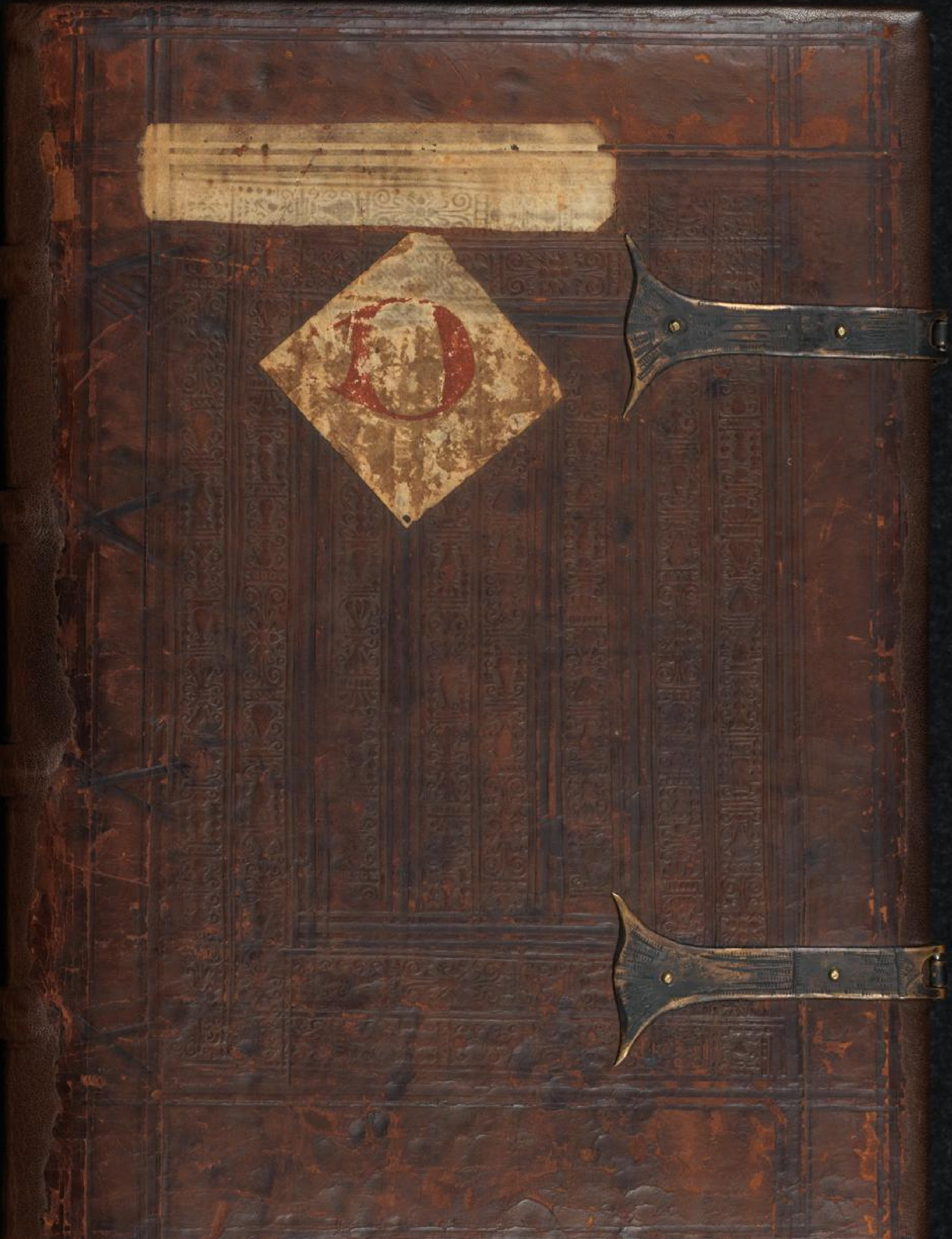

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

HERR EHRENSENATOR EBERHARD IGLER
hat mit seiner Spende für die Universitäts-
und Landesbibliothek Düsseldorf die
Restaurierung dieses Bandes ermöglicht.
1992

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

[illegible] clariſſimi uiri. ſed & faculta
[illegible]bus dilatati. Quorū pater erat
[Tr]anquillinus nomine. & mater
[M]artia uocabat᷑. qui illos ſeque
[b]ant᷑. cū uxoribus eorū & filiis.
[U]nio enī in ſuis nepotibus dul
[ci]ſſimo affectu. Unde factū est.
[u]t ab agrestio cromatio rome
[ur]bis prefecto. triginta dierum
[in]dutias impetrarent. in quorū
[sp]atio ageret cū eis. quatinus
[sacri]ficandū idolis consentiret.
[ac]cedentes itaq; amici eorū V.
[a]d eos. ceperunt dicere. Unde uo
[bis] tam dura mens. itaq; fer
[re]um pectus. quod car[illegible] patris
[illegible]

res[illegible] ... uxorū lacrimȩ
& ſuſpiria filiorum. ceperunt milites
xpi mollescere. & animos ſuos fle
tere ad dolorē. Huic [spe]ctaculo
ſupra diximus intererat ſcs ſe
bastianus [illegible] xpianiſſim[us]
quē occultabat militaris habitus
& clamidis obumbrabat aspectus.
Qui ubi uidit athletas dī immen[so]
certaminis pondere fatigari. in
medio eorū ſe obtinens dixit. O
fortiſſimi xpi milites. o instruc
tiſſimi diuini prelii bellatores. p[er]
nimiā uirtutē animi fortiter p[er]
uenistis ad palmā [illegible]
ra blandimenta corona[m] [illegible]
[illegible]

que si finē acceperit. nulla uitalis
anime. corpore deficiente ualeat
portio remanere. Si enī scirent
alterā esse uitā. ignarā mortis. tri-
ticię nesciam. in qua inmortali
tas regnat. et ꝑpetua gaudia cō
morant. ꝑfecto uobiscū ad illam
festinarent ꝑtingere. et istā uitā
pro nichilo cōputantes. illā appete
rent. que in exultatione ꝑmanet.

I·sta enī uita fugitiua est. et tā in — VIIII.

fidelis. ut nec amatoribus suis
fidem potuerit custodire. Ab ori
gine enī mundi in se credentes
fefellit. omīs se expectantes dece-

dala. Ipsa tollit iudicibus iustic
castis pudiciciā. artibus periti
ipsa moribus aufert disciplina
Evglm. Descendens ihc. Agnetis ui

AMBROSIVS seruus xpi. ui
nibus sacris. Diem festū sac
tissime uirginis celebrem
Hinc psalmi resonant. u
concrepant lectiones. hinc pp
turbe letant. inde reficiunt p
peres xpi. Omīs ergo in dño gra
lem. et ad edificationē uirgi
qualiter passa sit beata agnes
memoriam reuocemus. Tercio
cimo etatis sue anno. mortē p
dit. et uitā inuenit. quia solū
re dilexit auctorem.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

2o Philos. 50 (20)

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

KAROLI BOVILLI OPERA PHILOSOPHICA eruditissima & elegantissima: ꝓpria ipsius meditata / inuenta et speculata :~

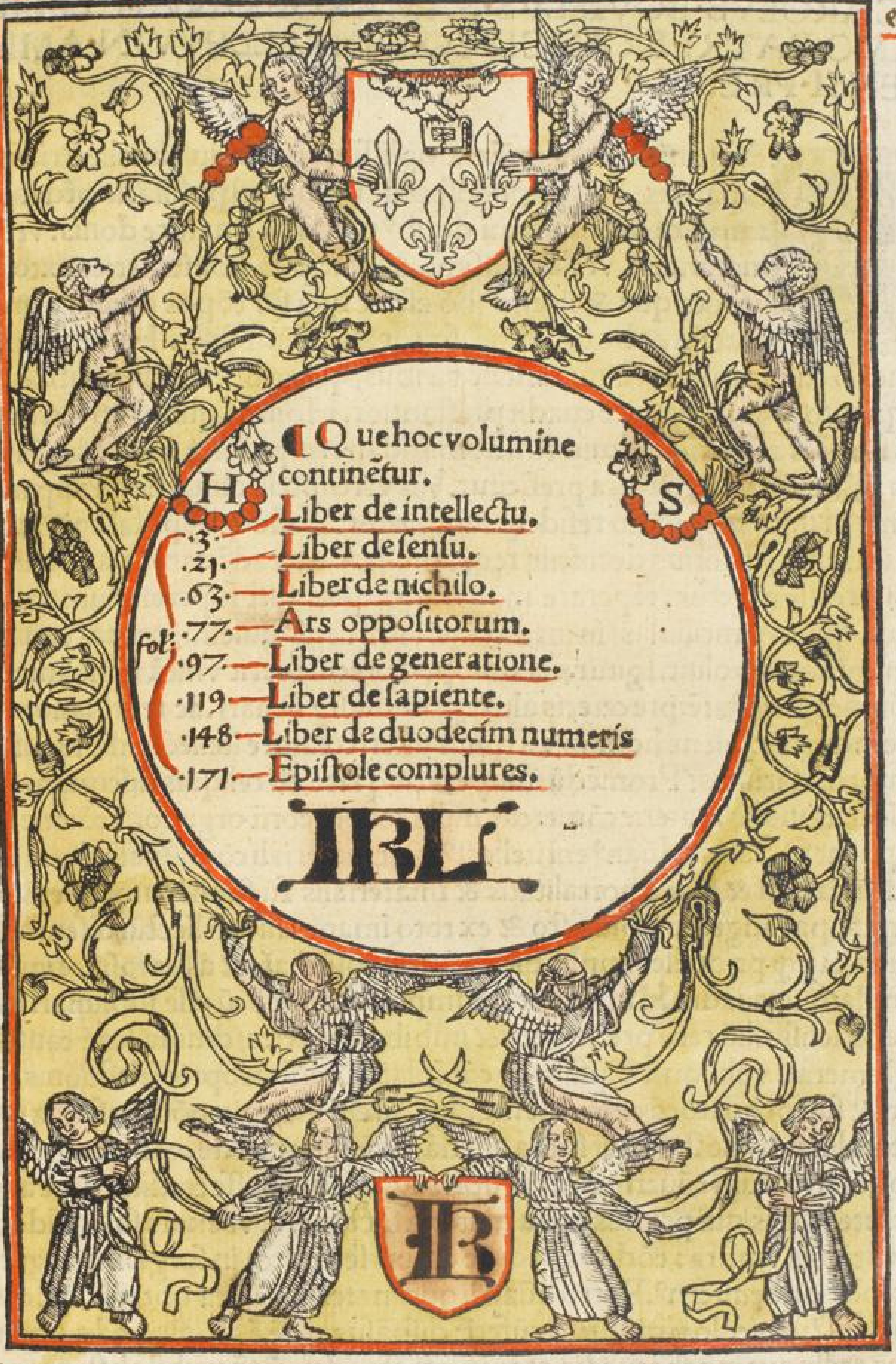

¶ Que hoc volumine continetur.

H S

Liber de intellectu.

fol. ·3· Liber de sensu.

·21· Liber de nichilo.

·63· Ars oppositorum.

·77· Liber de generatione.

·97· Liber de sapiente.

·119· Liber de duodecim numeris

·148· Liber de duodecim numeris

·171· Epistole complures.

IRL

¶ Insup mathematicū opus quadripartitū ¶ De Numeris Perfectis fol. 172. ¶ De

180. Mathematicis Rosis ¶ De Geometricis Corporibus, fol. 185.

¶ De Geometricis Supplementis, fol. 192.

Emptus et comparatus ē iste liber p me Joanne cincinnū a j. de Lippia pſbrm ꝯmorantē in monasterio bti Ludgheri in Werdena: p. 15. alb 20ß. Aº chri. 1513.

Samarobriga ciuitas ꝛ Ambienſis

Liber

¶CAROLVS·BOVILLVS·SAMAROBRINVS·CELEBERRIMO·PATRI·FRANCISCO·DE·HALLEVVIN·AMBIANENSI·PRESVLI· S. P. D.

EAm animi portionem ampliſſime pater quã intellectricem nũcupamus: ois qui philoſophie ſtudijs vel puſillã impẽderit operam, pre ceteris animi dotib⁹ preclariſqꝫ nature donis: vt longe maximatẽ, vt delectiſſimã & precipuã nouit merito extollẽdã. vtpote qua & homo, hõ eſt: et qua ſui cõpos effectus, imortalitatem & beatitudinẽ, fertur natus indipiſci. Hec eteni intelligendi facultas, tanto reliquis anteit viribus, quãto mutis animãtib⁹ homo: & quanto anima corpore euadit preſtantior. Homo ſiquidẽ vn⁹ terreni orbis ſortitus imperiũ: adminiſtrãde mundane rei publice, moderandiſqꝫ cũctis animantibus a natura preficitur. Vis vero intellectiua, haud diſpari culmine: in minore mundo reſidere conſpicitur. Eodẽ quippe faſtigio & apice locata: humani totius domicilij rem familiarẽ, ab eadẽ natura adminiſtrare eiqꝫ preeſſe iubetur. tẽperare moderariqꝫ quicquid ſupereſt humanarũ virium: quas vt ancillulas, in intellectiue virtutis famuletiũ, natura cõdidit eidemqꝫ ſubeſſe voluit. Igitur maximopere preciũ fuerit vnicã hanc animi vim ſupmãqꝫ poteſtatẽ: pre ceteris alti⁹, ꝓfundiuſqꝫ rimari. ac trutinatiore diſpicere indagine: ſoli ne homini, an cuiuis alteri creature ĩtellectualis huiuſmodi competat facultas? Promẽdũ inſuper erit, ꝙ lato ab reliquis diſcrimine, ea vis diſſociata: nullo materie cõmercio, nulla corporeorũ organorũ cõione, ꝓprias pagat fũctiões. Hũan⁹ eni ĩtellect⁹, licet materiali cõdit⁹ vaſculo, in corpore deliteat: tñ & iure ĩmortalitatis & ĩmaterialis fũctionis atqꝫ operatiõis libertate: par angelico, abiuncto & ex toto ĩmateriali intellectui, cẽſetur. diſtãt duntaxat: ꝙ prior ille ſimplicior, ab initio cõſumat̃, & a ſua ipſi⁹ origine cõtemplatiuus euadit. Humanũ vero imprimis practicũ eſſe, ſublunari mũdo adeſſe, ſenſibiliũ rerũ prehenſare & imbibere ſpecies, diuina lege cautũ eſt: ꝙ glomerari voluiqꝫ in ſeipſum, ꝙ cõteplatiuũ eſſe proprieqꝫ notionis opificem & ſui ſpeculatorẽ, eidem ſit indultũ. Si enĩ materiei põdus, ſi ima rerum naturalium hypoſtaſis (vt ſũma quedã earũ alteritas diſcordia atqꝫ diuiſio) orbiculari earum cõuerſioni ac proprie agnitioni obeſſe creditur: iure angelicus intellectus, qui primus extra materiã factus eſt: vt exors ſui diſſidẽtia & priuationis vmbra: cõditus in orbe eſt. perſeueratqꝫ in ſui glomere, gyro & cõtẽplatione ęuitern⁹. Porro hũan⁹, quẽ materiei arcera obtegit, qui corporeo clauſ⁹ vehiculo ꝑ mũdũ circũfert̃: diſpãſus qdẽ ẽ ab initio edituſqꝫ aut in linea recta aut in orbe medio atqꝫ ĩperfecto. demũ tñ nichil obſtante materiei obice ac mole: aut ſeſe in curuã lineã a recta cõtrahit, aut ab orbe medio in totũ & ꝑfectum explicat orbẽ. in quo & pari euiternitate & ſui gnaritudine cõſumatus: receptui a mũdo, in ſeipſũ canit. Itaqꝫ paucula que in hoc opuſculo de vtriuſqꝫ (preſertim humani) intellectus natura, pertractãda ſuſcepi

hypoſtaſis ꝛ ſubſtantia

Arcera vehiculi vndecũqꝫ opti genus

Receptui canit ꝛ reuocat. recolligit. redit.

mus: tuo nomini dicata/hilaro vultu obuiiſq; manibus ſuſcipito. eorũq; primitias/q̃ excultus in tua domo noſtre mentis ꝓtulit agellꝰ: grato beniuoloq; animo tibi offerri ſuſtineto. Vale

¶ Ioannis Belloy/vimacui dodecaſticon ad lectores

¶ Qui cupit Angelice rimari mentis honores
Necnon humane noſcere mentis opus
Hunc legat exortum nitido de fonte libellum
Qui ſitit hinc grato proluat ora mero
Sit procul inuidie monſtrum liuorq; faceſſat
Hinc tua iam valeant ſcommata Rhinoceros
Hic licet exiguo textus ſermone miniſtrat
Attamen e ſpina ſuaueolente roſas.
Ambroſiam malis tenuis tibi ſermo recondat
Q̃ culte voces lurida ſenſa tegant.
Hos igitur lector parui ne pende labores
Inde ſed ingenium noſcere diſce tuum.

Nicolai Caronis auxiacenſis
Hectaſticon ad librum.

¶ Scrinia nunc linquens in mundum publicus exi
Grandia prompturus dogmata parue liber
Pone metus ſi quis liuor tentabit acerbus
Blaterat in doctos lingua proterua viros
Si quod Ariſtoteles que vel Plato ſenſa locutus
Arguit hec maſtix hoc mage rodet opus
Ergo tibi immiſſos cũctis expande labores
Intrepidus mentes gramine paſce tuo.

KOENIGL. BIBLIOTHEK ZU DÜSSELDORF

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

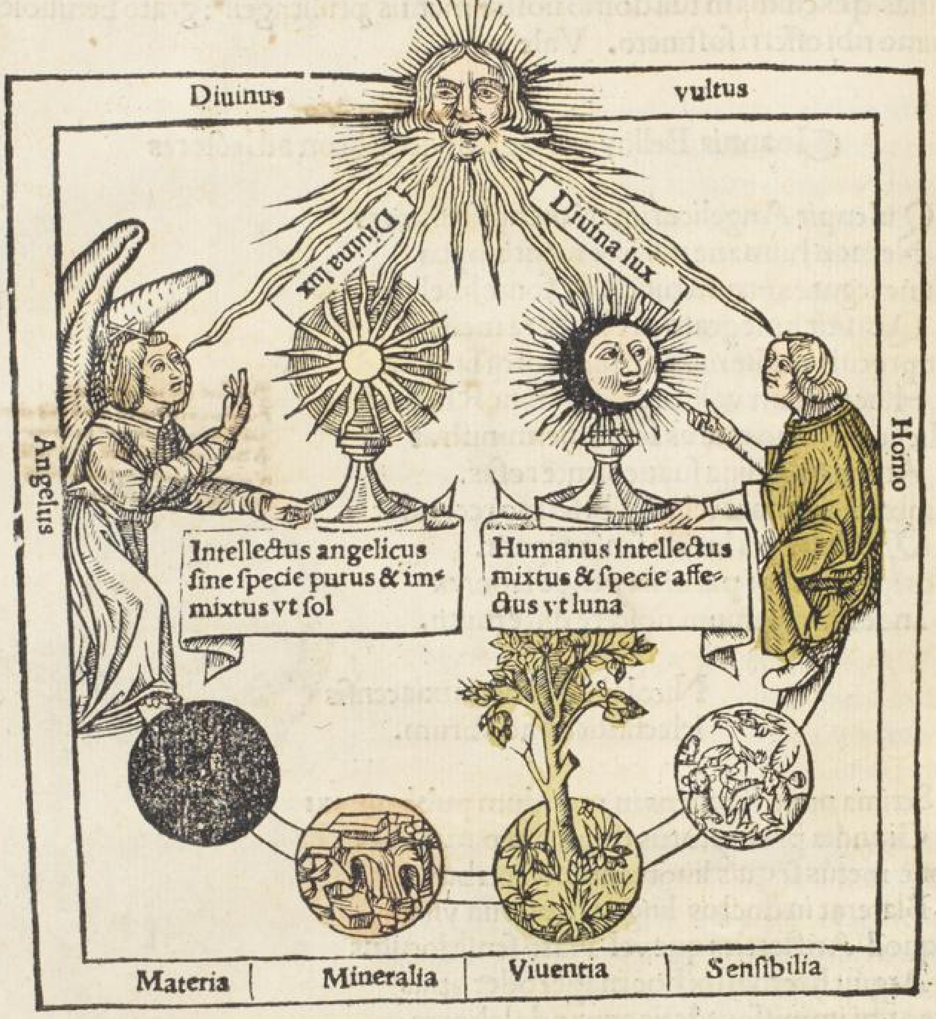

¶ Hec figura/ candide lector: tibi vtrūq; intellectum preſētat. angelicū in ſpecie puri et ni-
tidiſſimi ſolis: in quo ſincera lux/ ſine vultu aut effigie/ oculis offertur. humanū vero in ſpe-
cie lune: cuius ſpecularis orbis/ in circunſtantis luminis medio/ maculoſo quopiā vultu atq;
effigie figuratur. Angelicus quippe intellectus/ cū ſine ſpecie intelligat ſitq; īaddictus mate-
riei: purus cādidus & infiguratus manet vt ſol. Humanus vero qui & addictus eſt materiei/
& ſpecierum ſuſceptione conſumatur: & in vultū quendā atq; effigiem concreſcit eſtq; figu-
ratus intellectus. porro inter vtrūq; intellectum ex parte ſuperiore: ſtat diuinus vult9/ toti9
lucis initium: & a quo in vtrūq; intellectū/ intellectualis lux deriuatur, ex parte vero altera/
cetere creature diſponūtur: materia/ ſubſiſtentia/ viuentia & ſenſibilia: eo ordine quo poſt
angelicum intellectum & ante humanum/ eſſendi initium accepere.

¶ CAROLI·BOVILLI·SAMAROBRINI·LIBER·DE·INTELLECTV·AD·REVERENDV·M·IN·CRISTO·PATREM·FRANCISCVM·DE·HALLEVVIN·PONTIFICEM·AMBIANORVM·

¶ Q; tantum gemini/creati intellectus. CAP. I.

1 DVo ſũt adeo creati intellectꝰ/ãgelicus et humanus: ille purus/ſeparatus/et ſimplex: hic vero corpori/ ſenſui & materiei cõiunctus.

¶ Deus ſũma vnitas eſt: omniũ fõs/ initiũ et origo. Ab ea autẽ vnitate et ſupſubſtãtiali oĩm fõte/ tres manarũt creature: prima ſĩplicit̃ itelligibilis/ ſecũda ſẽſibilis/ tertia harũ media intelligibilis et ſẽſibilis. Simpliciter intelligibilis eſt ãgelꝰ angelicuſue intellectꝰ: natura iſẽſibilis/ ſeparatꝰ ab oĩ corpe et materia. Eſt enĩ ſpiritꝰ ſeipſũ fulciẽs/ in ſe ſubſiſtẽs/ ꝑ ſe operãs/ ſeqꝫ mouẽs. Sẽſibilis creatura: ẽ quecũqꝫ materiali/ corporeaue mole diſtẽdit̃. Intelligibilis vero et ſẽſibilis ẽ homo qui ſolus vtriuſqꝫ nature et intelligibiliũ/ et ſenſibiliũ mediꝰ reperit̃. Hũanus enĩ itellectus coniunctus ſenſui: i materia et corpore fertur/ ſtabilitur/ mouetur. Primũ igitur creauit deus extrema/ intellectum et corpus: abinuicem ſeparata. Intellectũ per ſe ſine corpore: et corpus ꝑ ſe ex materia ſine intellectu. Deinde velut coniunctis extremis/ produxit ex eis mediũ: intellectũ in corpore et corpus intellectu preditũ. Intellectum autem illum primũ per ſe/ ſine corpore ſubſiſtentẽ: ãgelicum vocamus. Hunc vero ſecundũ/ corpori coniũctũ: humanum. Et amborũ intellectuũ: idem eſt officium/ finis vnus. vt in diuinã illam ſũmãqꝫ monadem: iugi intentione recurrant/ illi cohereãt atqꝫ inſerãtur.

2 ¶ Angelicus intellectus: a pricipio in omniũ ſcibiliũ actu factus: oĩa nouit. Humanus vero ab initio vt omnium potẽs/ et in omnium potentia factus: actu tandem omnium et ſcientia perficitur.

¶ Duo ſunt ſimpliciſſima et prima rerum omnium extrema: eſſe et poſſe/ actus et potentia. Angelicus intellectꝰ/ eſt eſſe et actus omnium. Humanus vero: omnium poſſe et potẽtia. Si igitur angelicus intellectus/ ab ſue creationis initio eſt eſſe et actus: idem intellectus ab initio indiuiſibiliter et ſine tẽpore perfectꝰ eſt et ex natura et momẽto ſue creationis euaſit vniuerſa. Humanus vero intellectus ab inſtãti ſue creationis/ ẽ potentia omniũ: ſecũdum tẽpus angelico intellectui equanda. Vnde fit vt angelicus ſit vt punctũ: quod ẽ linee initium. Humanus vero vt linea: que eſt explicatio et motus puncti. Angelicus enim intellectus: perfectus eſt ſimul totus ſimul/ in vnitate/ in puncto/ in indiuiſibili. Humanꝰ vero ſenſim perficitur: in numero/ in tempore/ et in linea. Fit iterum vt angelicus intellectus ſit vt curua linea: humanꝰ vero vt recta. Eſt enim curua linea natura prior et vniformior: recta vero natura poſterior/ ſenſibilior et explicatio curue. Curua itẽ linea idẽtitatis linea ẽ: et vnitatis extremorũ. Recta vero alteritatis eſt et diuerſitatis.

3 ¶ Diſtant igitur angelicus et humanus intellectus: ſicut et queuis duo oppoſita. vt actus et potentia/ lux et tenebre/ ſcientia et ignoratio/ principiũ et finis/ immobile et mobile/ immediatum et mediatum/ natura et ars.

¶ Oppoſita dicimus non cõtraria/ aut adinuicem pugnantia: ſed que cum ſeſe ex aduerſo reſpiciant/ adinuicem cõuertantur/ et alterũ alterius eſt perfectio. vt actus/ perfectio ẽ potẽtie: lux/ tenebrarum: ſcientia/ ignorationis: et natura/ artis. Intellectꝰ quoqꝫ angelicus: perfectio quedã eſt humani intellectus. Nam haud aliter humanus itellectus q̃ per ſublimiorem angelicũ: ad deũ prouehitur/ fitqꝫ diuini luminis capax. Et ãbo itellectus adinuicem aliquo pacto conuertuntur: angelicus ad humanũ/ prouehendiqꝫ illius in deum cauſa. Humanus vero ad angelicum: vt cuius medio et arcana inſinuatione/ diuina illa inuiſibilis lux ad ſe vſqꝫ pertingit.

4 ¶ Angelicꝰ intellectus eſt vt actus/ lux/ ſcientia/ principiũ/ immobile/ immediatum et natura. Humanus vero vt potentia/ tenebre/ ignoratio/ finis/ mobile/ mediatum et ars.

¶ Angelicꝰ itellectus/ eſt actꝰ: quia eſſe. lux eſt/ vt qui primo apparuit: et ante omnẽ crea-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

turam/ ex diuina vnitate proceſſit.ſemperq; deo aſtans:īmenſum diuini et īmixti luminis pelagus/ ſupra humanum modum haurit. Scientia eſt:quia veriſſima oīm et abſtractiſſima conceptio. Pricipiũ rurſus:quia prior humano intellectu/ et initium et punctũ primũ omnis creature:a quo cepta ē explicari et produci vniuerſorũ linea. Immobile:nam ſine motu ſimplici et indiuiſibili omniũ eſſe perficitur. Immediatum:vt qui attiguus eſt et proximus deo/ et ſine medio ortus a deo. Natura:vt qui natura perfectꝰ eſt:nullo motu/ nulla arte egens:cui nichil addi/ a quo demi nichil poſſit. Humanus autem intellectus/ potētia eſt:vt qui ab initio nichil ē/ fieri tamē oīa poteſt. Tenebre:vt qui haudquaq̃ ſimplici et primo ſed permixto/ adumbrato/ ſecundoue lumine (per angelici intellectus medium) a deo illuſtratur. Finis:nam āgelico poſterior/ & qui tātũ ī fine perficitur. Mobile:vt qui ꝑ angelicum intellectũ ī deum fertur/ temporeq; cõſumatur. Mediatum: nā ab ipſo deo/ angelici intellectꝰ capedine/ atq; interuallo diſcluſus. Ars:vt qui ichoatꝰ a natura/ arte pfici eget. & qui productꝰ a natura in eſſe ſimplici:demum cõpoſito/ ſecundo/ ſtudioſoue eſſēdi modo ſuiipſius operatione/ duplicatur.

vt

¶Quecunq; tamen angelice illi menti ab initio inſunt:eadem et humane/ in fine. Et vt principium et natura angelicum:ita et finis et ars/ humanum perficiunt intellectum. 5

¶Nichil moueat quempiā:nos angelicum intellectũ pricipiũ dixiſſe:humanũ vero finē. cũ pricipium omne videatur fine eſſe ignobilius: et finis ſit quedā principii perfectio. Angelicus autem intellectus: natura perfectior ſit humano/ atq; eminentior. Nā dumtaxat in ſubiecto et ente eodem (quod principio & fine variatur) verum eſt ignobiliꝰ eſſe principiũ: finē vero preſtātiorē. vt hō pfectior eſt ī fine:q̃ in principio. In diuerſis autē ſubiectis/ vt angelo et homine/ aut in eo quod ſemper idē et immutabile eſt/ vt in angelo:aut principiũ et finis/ eodē ſe habent modo/ aut principiũ fine illuſtrius et preſtantius euadit. Angelus enī pricipiũ eſt creature dei et nobiliſſima creatura/ a qua explicari cepta eſt creaturarũ linea. Homo vero finis eſt creature dei: et creaturarũ omnium periodus/ angelo paulo inferior. Sicut igitur angelica mēs a principio eſt in eſſe et in actu omnium:ita et humana in fine. Et ſicut natura perfectus eſt angelus:ita et homo arte cõſumatur. Et angelicus intellectus vt indiuiduus et ſimplex: differentiis caret perfecti et imperfecti/ actus et potentie. Eſt enim tam in principio q̃ in fine perfectus et in actu omniũ: potentiam nullā habēs/ actu ipſo anteriorem. Humanus autem differentiā recipit vtranq;:antea īperfectꝰ/ inanis et in potētia vniuerſum. tandem vero perfectus/ ac plenus: poſteaq̃ ſeipſum mundana natinatione/ oī rationali actu et ītellectuali ſpecie referciuit.

natinatione .v. negotiatore
natinari negotiari eſt.

¶Hinc inter angelicum et humanum intellectum eſt ſumma ab initio inequalitas. In fine autem ambo intellectꝰ equantur: tātuſq; eſt ab arte humanus/ quātꝰ a natura āgelicus. 6

¶Quanta eſt diſtantia inter omne et nichil:tanta eſt ab initio inequalitas/ inter angelicũ atq; humanũ intellectum. hic enī vt (diximus) ab initio nichil eſt:ille vero ab initio eſt oīa. Arte autem & tempore perficitur humanꝰ intellectus. fitq; continue aliquid:quoad omnia factus ſit/ & angelico intellectui euaſerit equalis. Vnde fit vt intellectus angelicus ſit intellectus immobilis/ qui in vno/ ſimplici et indiuiduo ante omnia et ſupra omnia:ſine omniũ ſpeciebus/ in proprio ſuo eſſe omnia eſt. Humanus vero intellectus/ eſt intellectus mobilis. per omnia diſcurrens:et qui per ipſorũ omniũ ſpecies omnia fit.

¶Angelicus enī intellectus/ ſimul atq; factus eſt: omnia īmobiliter didicit. Humano autem intellectui/ innata eſt rerum oīm ignorantia:quem neceſſe eſt actione/ propria circũlatione et arte: in rerũ omniũ peruenire noticiam. 7

¶Angelicus intellectus eſt purus actus:cui nichil ineſt potentie. is igitur ab initio/ eſt quicquid eſſe poteſt:et nichil aliud fieri natꝰ eſt. Nam ſi natꝰ eſſet aliquid fieri/ quod nõ eſſet ab initio:ineſſet illi eius entis potentia. & minime eſſet actus purus et ſeparatus:ſed alteri potentie permixtus. Angelicus itaq; intellectus/ nõ modo omnia immobiliter didicit:ſed & ē omnia ſine motu. Oritur enī omnis motus ex priuatione/ potentia & defectu. Nulla autē eſt in angelo priuatio:nulla in eo potentia/ aut defectus. Rurſum intellige ſicut angelicꝰ intel-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

lectus/ eſt purus ab initio actus/ qui nichil nõ eſt: ita et humanum ĩtellectum eſſe ab initio ſimplicem puramqꝫ potẽtiã/ que actu quidem nichil eſt/ ſeu omnia non eſt/ fieri tamem oĩa ſit nata. Hanc rerum omniũ priuationem: vocamus ignorãtiã/ intellectui humano innatam Perficitur autem is intellectus: arte/ motu & actionibꝰ plurimis: quibus omniũ rerum capeſſit/ recipitqꝫ ſpeciem fitqꝫ actu omnia. Non eñi intellectus humanus eſt nichil ſimpliciter (nam ex ſimpliciter non ente nichil fit) ſed eſt ab initio/ ſolo actu nichil: potentia vero omnia eſt. Eſt enim ab initio nullꝰ actus: eſt tamen omnium capax facultas et ſpeculatrix potentia. Vnde fit vt hec duo/ actu omnia & potentia omnia: ſint tanq̃ angelicus/ atqꝫ humanus intellectus. Nam hic vniuerſalis potentia eſt: ille vniuerſalis actus.

8 ¶ Et vt angelicus intellectus/ ab initio omnia eſt & nichil fieri poteſt: ita & humanus omnia ab initio fieri poteſt/ nichil eſt.

¶ Simplex/ purus et ſeparatus actus omne eſſe claudit: omne vero poſſe/ omnẽue potentiã excludit. ſimplex quoqꝫ potentia omnẽ excludit actũ: vt que poteſt omnia/ nichil eſt. vniuerſalis autem & purus actus: eſt (vt diximus) angelicus intellectus. vniuerſalis vero potẽtia/ intellectus humanus. Creauit igitur deꝰ omnia anteq̃ fierent in ãgelico intellectu: qui eſt actu omnia/ et ante omnia creatꝰ eſt cũctis ſublimior. Statuit quoqꝫ duo tota vniuerſalia/ tãq̃ rerũ omniũ extrema et maxima. vniuerſale affirmatiuũ et vniuerſale negatiuum/ omne ſcilicet & nichil: illud ante omnia/ hoc poſt oĩa. Angelicus eñi ĩtellectus: eſt prima et antiquiſſima dei creatura/ actu omnia. humanus vero ceaturarum vltima: actu nichil. Vnde fit vt omnẽ ſuam creaturã concluſerit deus inter duos intellectꝰ/ angelicum et humanũ/ velut inter ingentia mundi luminaria/ ſolẽ & lunam: vt hoc pacto ab vtraqꝫ parte vniuerſum eius opꝰ intellectuali lumine illuſtretur.

¶ Vt rurſum angelicus intellectus/ eſt omniũ eſſentia: ita & humanus/ om-
9 nium potentia et nulla eſſentia. In fine tamen eſt et omnium eſſentia.

¶ Angelicus intellectus eſt omniũ eſſe: humanus vero omniũ poſſe. formentur igitur hec duo: ab eſſe/ eſſentia/ et ab eo quod eſt poſſe/ potẽtia: erit intellectus angelicus omnis eſſentia/ ſiue omniũ eſſentia. Humanus vero omnis potentia/ ſiue potẽtia omniũ: et nulliꝰ eſſẽtia/ id eſt nulliꝰ actus/ ſiue nichil in actu. qui tamẽ in fine perfectus: euadit omnis eſſentia ſiue omnia in actu. Perficitur enim tempore/ intellectus humanus: fitqꝫ continue aliud et aliud/ quoad omnia factus ſit. Vnde fit vt perpulchre trifariam deus oĩa creauerit: ſcilicet in eſſe ſimplici/ in fieri poſſe/ & ĩ cõtinue fieri. In eſſe ſimplici/ per angelicum intellectum. In poſſe fieri/ per humanum intellectum: qui eſt poſſe fieri omnium. In continue fieri/ per eſſe et poſſe: quando hũanus intellectus continue perficitur/ fitqꝫ actu id quod fieri natus eſt. Creauit item deus omnia ante omnia/ omnia in omnibus: et omnia poſt omnia. Omnia ante omnia: per angelicum intellectum. omnia in omnibus/ per ipſa omnia: quando in ſeipſis a deo ſunt (poſt angelum) creata. omnia vero poſt omnia/ per humanum intellectum: qui quodam modo omnia eſt/ et poſt omnia creatꝰ eſt. Fit iterum vt omnia ſint tantum tria: duo ſcilicet extremi ĩtellectus/ quorum vterqꝫ eſt omnia: et reliqua omnia queqꝫ in vtriuſqꝫ intellectus medio clauduntur. Et eorum quodlibet eſt quodlibet: et omnia/ omnia. Nam tantum de tribus dicimus omne: et eorum quodlibet eſt omne. Manifeſtũ eſt itẽ vniuerſũ dei opus eſſe trinum: abſolutum/ cõtẽtumqꝫ duobus extremis intellectibꝰ/ et amborum medio. Angelicꝰ enim et humanus intellectus: ſunt diuini operis extrema. Mediũ autem: eſt omnis ſenſibilis creatura ſiue materia: poſt angelũ ãte hominem creata. Omne igitur quod fecit deus: vel eſt actus ſimplex/ vel potentia ſimplex/ vel actus et potẽtia. & horum trium: vnũquodqꝫ eſt vnum/ totũ et omne. Actꝰ enim ſimplex eſt totus actus: potẽtia ſimplex/ tota & vniuerſalis potẽtia Actus et potentia ſimul: totum ſunt ex actu et potẽtia. Iterũ omne quod creatum eſt: vel eſt omne/ aut nichil/ aut aliquid et aliquid nõ. Nulla eñi creatura media/ per ſe eſt omnia ipſa tamen aliquid eſt. igĩ omnis media creatura: aliquid eſt et aliquid nõ eſt/ omnes tamẽ medie ſimul ſumpte/ ſunt omnia. Creauit igitur deus vniuerſalia extrema/ affirmatiuũ et negatiuũ: et p̃ticularia media/ affirmatiuum pariter et negatiuũ. Et hec rurſũ vera ſunt: ante omnia creatum ẽ omne: id eſt angelicꝰ intellectus. In omnibus/ creata ſunt omnia: propter ĩpa omnia. Poſt omnia creatũ eſt nichil: id eſt humanus intellectus: qui ab ſue creationis initio/ actu nichil eſt/ eſt tamen omnium potens. Hec quoqꝫ veriſſima ſunt. omnia ſunt vnũ: vt in angelo Omnia ſunt plurima: ſcilicet in ſeipſis

Omnia ſunt nichil: vt in homine/ qui ab initio(vtpote nulla affectꝰ ſpecie/ omniſue rationalis forme exors)nichil eſſe eorum que ſunt: veriſſime pronunciatur.

¶ Vtriuſq; intellectꝰ coniũctio et equalitas: haudquaꝙ ex angelici/ ſed hũani intellectus natura procedit. 10

¶ Angelicus intellectꝰ ab initio/ atq; ex ſua natura eſt omnia. Humanꝰ vero ab initio/ fieri omnia poteſt. in fine autem cũ omnia euaſit: angelico intellectui factus eſt equalis/ eiq; coiungitur. Hec igitur equalitas/ atq; coniunctio: haudquaꝙ ex angelici intellectus natura pendet vt qui ſemper idẽ eſt & immutabilis nullaſq; principij et finis differẽtias receptat: ſed ex humani natura et demutatione accidit. Perficit etenim humanus intellectus/ in angelicum: atq; ad angelici perfectionẽ vnitatẽ et equalitatem cõſcendit. Sicut in humanis maxime abinuicem in initio diſtant qui docet et qui diſcit. ille quidẽ actu omnia: hic vero nichil adhuc nouit. Ambo tamẽ in fine: & ſimiles doctrina fiũt et equales. Hec autẽ equalitas: ex mũtatione eius pendet/ qui diſcit. Qui eni docet: imutabilis eſt et ſẽper idem. qui autem diſcit: aſſidue in altum nititur/ quoad norit oĩa/ ſitq; ſimilis ei qui ſe docuit.

¶ De ſimplicitate angelici intellectus: & permixtione humani. Cap. II.

ANgellicus intellectus eſt vt omnium preſentia/ inſtantia et actus. Humanus vt omnium diſtantia/ potẽtia/ & futurum. 1

¶ Preſens eſt inſtãs mediũ: et actꝰ oĩm ſimplex. Diſtãtia autẽ: abſentia rei eſt et potẽtia. Eſt igitur angelicꝰ itellectꝰ ſimilis pſenti: hũanꝰ autẽ futuro. Sũt eni oĩa in angelico itellectu pſẽtia: i hũano futura. Et ſicut ſolũ pſens/ ſi in eſſe: futurũ autẽ actu/ i poſſe et potẽtia/ in eſſe: ita et ãgelicꝰ itellectus actu eſt in oĩm eſſe. Hũanus vero actu/ in poſſe oĩm: & potẽtia/ in eſſe oĩm. Et ſicut eſſe/ cõſiſtit i indiuiſibili et pũcto/ poſſe vero i quodã ſectili et i linea: ita et ãgelicꝰ ĩtellectꝰ ſecũdũ idiuiſibile & pũctũ eſt omnia. Hũanus vero ſecũdũ lineã oĩa fieri natꝰ eſt. vnico enim termino/ vt ſiplici natura: angelicus intellectꝰ/ oĩa repẽte factꝰ eſt. Duorũ autẽ terminorũ fluxione/ natura ſcilicet et arte: hũanus itellectꝰ ſenſim/ ac diuiſibiliter oĩa fit.

¶ Angelicꝰ intellectus/ ſicut a materia abiũctus ẽ: ita & ſine ſpecie itelligit. 2

¶ Angelicus intellectus vtrobiq; modo eſt ſimplex: eſſentia ſcilicet et intellectione. vnius enim ſimplicitas eſt et alterius. Nam ſi angelicus intellectus/ ſuo ipſo eſſe perfectꝰ eſt: vnde illi aduentabit ſpecies/ ad eius perfectionẽ neceſſaria? Ab eo ſiquidẽ(quẽ aſtruis eſſe purũ actum)omnẽ potẽtiam excludis. Si igitur eum indigere ſpecie et intelligere per ſpeciẽ poſueris: erit ad huiuſmodi ſpeciẽ in potentia. et innata eidem erit aliqua priuatio: aduentitia et peregrina huiuſmodi ſpecie perficienda. Eſt eni intellectualis ſpecies: ad id in quo recipi nata eſt/ vt actus. Id vero quod eam captat et recipit: vt potẽtia et ſubiectũ. Eſſet igitur angelicꝰ itellectus/ aduentãtis potẽtia ſpeciei: ipſa vero exotica ſpecies/ vt eiꝰ actꝰ. Et qua ratione poſueris eundẽ coniunctum ſpeciei: dicas profecto et materiei eſſe permixtũ. Rurſũ angelicꝰ intellectus/ ante omnia/ factus eſt. igitur et anteꝙ oĩa fierent/ nouit ipſe oĩa. Nam eo ipſo quod eſt: omnia eſt. et eodẽ ipo ſuo eſſe nouit ſe/ nichil nõ eſſe. Nõ itaq; omnia euaſit per omniũ ſpecies: vt qui anteꝙ eſſãt vlle rerũ ſpecies/ erat oĩa/ et nouerat ſe eſſe omnia. Nouit igitur angelicus intellectꝰ omnia/ nõ per ipſa omnia: neq; per ipſorũ omnium ſpẽs. ſed ſimpliciter & p ſe intuitu et cõtẽplatione ſui eſſe/ anteꝙ oĩa fierẽt. Eſt eni eſſe angelicũ purus actus: et eſſe quiddã omniũ/ ante omne eſſe: primaue et ſimpliciſſima oĩm cõceptio.

¶ Humanus itellectus vt cõiũctus eſt materiei: ita & per ſpeciem itelligit.

¶ Humanus intellectus: et ſubſtantia et actione/ permixtus eſt. ſubſtãtia: quia in materia degit/ et ſubiecto i corpore fertur. Actione vero: quia eius intellectio/ haud ſine exotica et aduentitia ſpecie/ fieri poteſt. Qui eni deficit a ſimplicitate ſubiecti: deficit et a ſimplicitate obiecti. et qui mixtꝰ eſt ſubiecto: mixtus eſt et obiecto. Impoſſibile eni eſt humanum intellectũ: e continenti et ex ſemetipſo/ noſſe vniuerſa. ſed per omniũ ſpecies/ omnia fit. Eſt eni omniũ potentia. potentia autẽ perfici et impleri nequit/ niſi ab aduentãte actu. Vniuerſorum autẽ ſpecies/ ſunt quidam actus: quorũ habitꝰ et plenitudo/ nũcupatur humani intellectus perfectio/ lux et ſciẽtia. Ex his iterũ manifeſtum eſt intellectum angelicũ: eſſe purũ/ eſſe imixtum et ſine ſpecie. Nam cum ſit natura ſimplex: vno tãtũ exprimitur cõtineturue termino. Eſt eni omniũ ſimplex eſſe/ ſine poſſe: ſiue ſola eſſentia/ ſine potentia. Rurſũ in eo

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ipſo: idem ſunt eſſe et ſcire/ eſſentia et ſciētia. que in humano intellectu(vt qui geminis clauditur terminis) reperiuntur diuerſa. Aliud enī eſt eius eſſe/ aliud ſcire: alia eius eſſentia/ alia ſciētia. Ineſt enī illi/ ab initio et a natura eſſe: ſcire aūt nōdū niſi in fine et ab arte. Si igitur veriore quopiā et eminentiore modo/ angelicus intellectus eſt omnia/ q̄ humanus/ humanus autē omnia eſt dūtaxat quia omnia nouit/ omniūq; ſciētiā indeptus eſt: erit angelicus omnia ſecundū eſſe. Eſt enī eſſe verius quippiā/ ac preſtātius: q̄ ſcire. et eſſentia eminentior ſcientia. et quod in homine eſt ſcire: eſt in angelo eſſe.

4 ¶ Quicquid eſt: vnum eſt et trinum.

¶ Vnum tantū eſt creans/ deꝰ. Quod vero creatū: eſt trinum. omne enī quod creatum eſt: aut eſt extremū/ aut medium. ſi extremum: intellectꝰ eſt/ aut angelicus aut humanus. Diximus enim hec eſſe creaturarū extrema. Si medium: eſt ſenſibilis creatura poſterior āgelo/ homine prior creata. Omne igit̄ quod ē/ vnū et trinū eſt. Nā preter hec nichil ē: deꝰ/ āgelus/ ſenſibilis creatura/ homo. vnꝰ eſt opifex/ opꝰ eius trinū. opifex quid ſit/ ſcire nullus poteſt. opus autē ipſius: eſt aut actus/ aut potentia/ aut vtriuſq; vnio: ſiue aut eſſe/ aut fieri poſſe/ aut continue fieri.

5 ¶ Quicquid eſt/ eſt omne et totum: et quodlibet quodlibet.

¶ In ſuperiore propoſitione/ deū inter ea que ſunt poſuimus. in preſenti vero deum excludentes/ ea tantū eſſe dicimꝰ que a deo facta ſunt. Hec autē diximꝰ eſſe tria: geminos intellectus angelicum et humanū/ et omnē mediā creaturam. Tantum igitur tria ſū: que facta ſūt: duo extrema et medium. et eorū vnūquodq;/ eſt totū et omne: et quodlibet/ quodlibet. Intellectus quippe angelicus/ eſt eſſe omniū: et vniuerſalis omniū actus. Humanꝰ intellectus/ eſt oīm poſſe: et vniuerſalis omniū potentia. Et quecūq; inter vtrūq; intellectum relinquuntur: ſunt omnia ſecundum ſubſtantiā ex actu et potentia. Intellectus enī angelicus: eſt vt ſimplex omniū actus. humanus/ vt ſimplex et vniuerſalis omniū potētia. Quicquid vero ſupereſt: ſenſibile eſt et eorū medium ex actu et potentia. Sūt enim tantum hec tria: actus omnium/ potentia omniū/ et ſubſtantia omnium. et eorum vnūquodq;/ eſt totum et omne: et quodlibet quodlibet.

¶ Creauit deus omnia/ in intellectu.

6 ¶ Creauit deus(vt ſuperius oſtēdimus) tantum tria/ duo extrema: et eorū mediū. Eius enī: opus eſt trinū. duo extrema: ſunt vterq; intelletus/ angelicus et humanus. hic vt omniū potentia/ ille vt omnium actus. Mediū vero eſt omnis reliqua ſubſtātia inter āgelū et hoīnē: hoc prior/ illo poſterior. Omniū igitur rerū mete/ fines et naturales termini: ſunt ambo intellectus. Atqui omnia: ſuis finibꝰ et terminis arcētur/ claudūtur et cōtinētur. omne quoq; medium in ſuis clauditur extremis. Sunt itaq; omnia idest omnium rerū ſubſtātie: in intellectu. Clauduntur enī vna ex parte: angelico/ altera hūano intellectu. Rurſum in pricipio et in fine: ſunt omnia. Angelicꝰ autem intellectus: principium eſt oīs creature. Humanus vero omnis creature periodꝰ et finis. Sunt igitur omnia/ ī intellectu creata: et extra intellectum nichil creatum.

7 ¶ Angelicus et hūanꝰ intellectꝰ: adinuicē ratiōes habēt forme & materie.

¶ Finge actum verum et perfectum: ſeparatum ab omni potentia. hic erit āgelicꝰ itellectꝰ qui nichil nō eſt. finge et ex oppoſito potentiam veram/ ac ſimplicem: ab omni ſeparatam actu. hic erit humanus intellectus: qui ab initio nichil eſt/ preter id quod eſt: ſcilicet omniū potentia. Eſt enim humanus intellectus/ omniū potentia: et nichil aliud ab initio/ q̄ oīum potētia. Quando enim dicimus humanum intellectū nichil eſſe: haud propriū eiꝰ eſſe deſtruimus. Eſt enim propriū eius eſſe: rerum omniū potētia. ſed nullā eidem a natura voluimus ineſſe ſpeciem: nullū in eo naturalem eſſe actum. cuiꝰ habitu: aliquid(ideſt alicui rei ſimilis) dici poſſit. Participatione enī ſpeciei: intellectus id fieri/ aut ei ſimilis fieri dicitur: cuiꝰ ſpecie impregnatur. Intellectum igitur humanū natura nichil eſſe: non ē ipſum ſimpliciter nichil eſſe/ aut ſimpliciter eſſe nō ens: ſed eſt ipm a natura nulliꝰ rei habere ſpeciem. potēs eſt autem omnē exhaurire ſpeciem et omnia fieri: et ad id factus/ natuſue eſt vt omnia fiat: et aliquando omnia factus ſit. Et q natura ſeparatus eſt ab omni ſpecie: arte ſola fit oīformis/ omniue ſpecie inſignis. Eſt igitur angelicꝰ intellectus ſimilis forme et actui: humanus vero materiei et potētie. Eſt enī forma/ eſſe rei naturalis: materia vero eius potētia. Diſtant autem ꝙ materia et forma/ ſemper cōiuncta et agglutinata ſūt: et vnum aliquid cōſti-

ciunt/ vt rem naturalē. Ambo autē intellectus ſemper abinuicē ſunt ſeparati: et nichil vnū conflant. Et in ipſis intellectibus: fit motus ab actu ad potētiā. Angelicus enim intellectus (qui eſt actus) creatus eſt prior. Humanus vero (qui potentia) poſterior. In re autē naturali motus fit econtrario a potentia ad actum/ a materia ad formā. Prima enī rei naturalis ꝑs materia eſt: ſecūda autem pars forma.

¶ Omnia preter ſuam naturam/ ſublimiore quodā modo ſunt ī intellectu āgelico: ſecūdum ſuas ſpecies/ in hūano: ſcđm materiā et ſubſtātiā ī ſeipſis. 8

¶ Aliter omnia ſunt in intellectu angelico/ aliter in ſeipſis et aliter in humano. In intellectu angelico/ ſunt preter ſuā naturā et ſupra naturā: ſine ſpecie vlla aut materia/ aut ſubſtātia. Erat enim angelicus intellectus omnia: priuſq̄ fierent omnia. Porro in humano intellectu ſunt omnia ſecundum ſuas ſpecies: vt qui tandem omniū ſpeciebus afficitur/ euaditq; oiformis. In ſeipſis autē ſubſiſtūt omnia ſecūdū ſe: ſenſibiliter/ ſecūdū materiam et ſubſtātiā.

¶ Rurſum in angelico intellectu ſunt omnia ante eſſe: in ſeipſis/ in eſſe: ī humano poſt eſſe. 9

¶ Quicquid eſt/ eſt vnū: et nichil eſt preter vnū. Angelicꝰ intellectꝰ vnꝰ eſt: ſimilr̄ et humanus vnus. Omnes autē medie creature inter vtrūq; intellectum (que in preſenti propoſitiōe/ dicūtur omnia) licet plurime ſint et varie: pari quoq; modo vnū aliquid ſūt. Finiūtur enim ad vtrūq; intellectum: ratione et denominatione ſenſibilis medij/ ſūtq; vt amborū intellectuū mediū. Et ſicut ī trino rerum ordine vtrūq; extremū eſt vnū: ita et mediū quodam modo oportet eſſe vnū. Triplex igitur eſt vnū/ quod creatum eſt: vnū āte eſſe/ vnum in eſſe/ et vnum poſt eſſe. Vnū ante eſſe/ eſt angelicus intellectꝰ: qui omnia ē anteq̄ fierēt. tanq̄ ſimpliciſſima diuina et prima eorū omniū que facturus erat deus: conceptio. Vnum in eſſe/ eſt omnis media creatura: angelico intellectu poſterior/ humano prior facta. Omne enim quod ī itellectuū medio creatū eſt: eſt vnū in eſſe. Vnū vero poſt eſſe/ eſt intellectꝰ humanus: qui ſupmus atq; nouiſſimus poſt omnia eſt factꝰ. Fecit enī deus ante omnia/ angelicū intellectū. Deinde in omnibus omnia fecit: et in ſeipſis ſingula. Poſtremo vero/ ſiue poſt omnia/ humanū fabricatus intellectū: ab ſua operatiōe quieuit. Vniuerſa igitur queq; ſubſiſtūt/ id eſt vniuerſe medie creature (nā he ſunt omnia) ſūt ī intellectu angelico velut ante eſſe: in ſeipſis/ vt in eſſe: in humano deniq; intellectu/ poſt eſſe. In angelico intellectu ſunt ſecundum eſſe intellectuale. In ſeipīs ſecundum ſenſibile/ ac naturale eſſe. In humano vero ſecundum rationale eſſe ſubſiſtunt.

¶ Q deus: eſt vtriuſq; intellectus obiectum. Cap. III.

VTriuſq; intellectꝰ idē eſt obiectum: ſummū ſcilicet bonum eorum principiū: cuius naturali lumine illuſtrātur. 1

¶ Sicut in corpe ſūt gemini ſenſus: interior vnꝰ/ alius exterior: et āborū obiectū ſenſibilis ſcilicet/ materalis ſiue ſubſtātia: ita et in ſpū duo reperiūt itellectꝰ (ois enī intellectꝰ/ imaterialis et ſpiritus quidā eſt) vnꝰ interior/ exterior aliꝰ. et āborū vnū/ atq; idē eſt obiectū: ſuprema ſcilicet itellectualis et imaterialis ſubſtātia: rerū opifex oim/ ſūme bona/ cōditrix vtriuſq; intellectꝰ/ fōs et pelagꝰ totiꝰ lucis. cuiꝰ ꝑticipatiōe/ vterq; itellectꝰ illuſtrat: et ī infinitā huiuſmodi ſubſtātiā/ ꝑpetuo intēdit. Sicut enī ois nūerꝰ/ haud aliūde q̄ vnitatis (q̄ fōs eſt oim nūerorū) ꝑticipatione et ſubſiſtit et vnꝰ eſt nūerꝰ/ ideoq; naturali quodā modo vnitati coheret/ vt ab ea conuelli ac diſſeparari neqat: ita et itellectuū/ āgelici et hūani dualitas/ ꝑcipua quadā et ꝑpetua itētiōis vi: in ſūmā illā recurrit monadē/ vt totiꝰ ſue ſubſtātie atq; ſciētie initiū. illi deniq; iſeparabiliter coheret atq; iſerit: illā iugiter venerat/ admirat/ cōtēplat.

¶ Angelicus intellectus: ei obiecto eſt immediatus et proximus. humanus vero ab eodem obiecto: angelici intellectus medio/ diſtare comperitur. 2

¶ Prima dei creatura/ angelus eſt: tempore omni creatura ātiquior. Vltima homo: diuini operis et temporis finis. Inter igitur deū et āgelū: nulla eſt media creatura. quare et āgelicus intellectꝰ/ ſuapte ipſius natura: coniunctus eſt et proximus ſuo obiecto. ad quod nulla media itercapedine diſcurrit: ſed ſimpliciſſimo et primo eiꝰ radio illuſtratur. humanꝰ vero intellectus (vt qui āgelicū itellectum receſſit/ illiq; ſubſidet) āgelici medio: ſecundo et minꝰ

ſimplici lumine a deo illuſtratur/ in deū fertur/ fitq; deꝰ. Omnis enī intellectus id fieri/ eiue aſſimulari natus eſt: quod vi naturalis intelligētie capeſſit. et potētia oīs/ ad id natura inſti tuta & facta eſt: vt tranſeat/ euadatq; in obiectum. ſed que proxima/ attigua & coniūcta eſt obiecto/ eidē quoq; ſimilior fit: et priꝰ illi atq; altius īſeritur/ āplioreq; luce donat. Q ue vero ab obiecto eminꝰ diſtat: cōgruo ordie p ꝓpiotē: illiꝰ i ſeſe lumē admittit/ i illudq; ſubuehit.

3 Vnde fit vt angelicꝰ intellectus/ ſit natura immobilis et ſimplex. Humanus vero mobilis & per multa diſcurrens: ꝑiuſq̄ in obiectum perueniat.

Omnis motus: fit de extremo/ in extremū/ p medium. vbi autē nullum fuerit mediū: extrema attigua ſit et proxima oportet/ nullūq; ibi motū poſſibile eſt reperiri. Eſt enim diſtā tia: cuiuſuis motus initiū. Angelicꝰ igitur intellectꝰ vt attiguus et proximus deo: ſine motu perfectus eſt/ et cōiunctus deo. Nullo enī medio: in eū nixurit/ ac fertur. ſed fixꝰ et imobilis ſimplici ſtatu (quo iugit deo aſtat) in ſeipſo perficitur. Humanus vero intellectus et angelico intellectu et omni ſenſibili/ materialiue creatura poſterior/ cōiūctus et admixtus ſ(ſui: imprimis per omniū ſenſibiliū creaturarū gradus diſcurrit q̄ ad angelicā ſimplicitatē et diuinā vnitatē peruehatur/ pluribuſq; mediis ad optatum finē/ diuināq; noticiā pertendit.

4 Tantum in extremis ſui operis ē et inhabitat deus: in mediis non eſt.

Ad huius ꝓpoſitionis veritatem: finge deū haud aliud eſſe q̄ (vt & Mercurius & pleriq; aiunt) imēſam lucē. ſiue (vt diuus Dionyſius ſētit) īfiniti luminis pelagus: quod ipſam mētis hebetat aciem. adeo vt tenebrarū/ potiuſq̄ luminis nomine cenſeatur. Aio hūc ī modū. deꝰ lux eſt. lux autē i ijs eſt ſolis: que lucis ſūt capacia/ et que natura ꝑparata/ atq; ad ſuſcipiēdā lucē/ idonea: qualia ſunt ſpecula. Atqui duo tātū ſūt naturalia diuine lucis ſpecula/ duoue ingentia luminaria: angelicus et humanus intellectus. angelicus vt ſol: hūanꝰ vt luna. Ab his vero intellectibus: diximus vniuerſū dei opus claudi/ cingi/ contineri. et eſſe vtrūq; intellectū: diuini totiꝰ operis extrema. angelicū/ initiū: humanū/ finē. Tātū igitur i extremis ſui operis (id eſt i angelo atq; hoīe: ſiue in āgelico atq; hūano intellectu) eſt et ihabitat deꝰ. in medijs vero vt i ceteris ſēſibilibꝰ/ materialibuſue creaturis nō eſt. q̄ nullā dei ſpiritalē et inuiſibilē recipiunt lucē: nullā eiꝰ ſcientiā et agnitionē cōſequūtur. Et ꝓfecto dicere tātū ī ſui operis extremis eſſe deū: ē dicere deū ſolis extremis creaturis angelo atq; hōi cognitū/ perſpectūq; eē. et haud plura q̄ duo: eē naturalia diuine lucis ſpecula/ totiuſq; diuinitatis tēpla. Speculū diuine lucis primū/ eſt angelicus intellectus: ſimilis corpori tranſparenti/ qd̄ i profundū lumē admittit/ totūq; illuſtrat. Speculū vero diuine lucis ſcdm: eſt hūanꝰ intellectꝰ. ſimilis ijs ſpeculis: que dūtaxat vna ſui ſuperficie illuſtrata/ rerū imagines i ſe ſuſcipiūt: in profūdo vero et reliqua ſupficie grieſoſa manent et obſcura. Celeſte quoq; dei tēplū eſt angelus: templū vero dei in terris homo. habitat enī deus p angelū in celo/ p hoiem i terra.

5 Deus vt vtriuſq; intellectꝰ obiectū: actus eſt & ſubſtātia vtriuſq;. vterq; vero itellectꝰ: vt eiꝰ q̄dā emanatio/ ſplēdor/ apparitio & cognitiua potētia.

Obiectum actus eſt cognitiue potentie. actus autē et obiectū: natura prius eſt potētia et cognitrice facultate. Omnis enim potētia id fit: quod actꝰ antea ſubſiſtit et naturaliter eſt. Prius eſt igitur obiectū/ cognitiua poteſtate. vt intelligibile/ prius eſt intellectu: et ſenſibile/ prius ſenſu. omniſq; veritas/ ſua ſimilitudine: et ſubſtātia/ accidente prior. Diximus autem deum: vtriuſq; intellectus/ angelici atq; humani naturale eſſe obiectū: fontēq; totius ipſorū luminis/ ſcientie/ veritatis et agnitionis. dedit enim ſubſtantiā vtriq; intellectui: atq; ad ſui imaginem vtrūq; procreauit. quos et circa ſe intentos/ ne decidāt: fulcit/ fouet/ ſua lampade illuſtrat/ iūgitq; ſibi. Vterq; igitur intellectus ad deū: eſt vt potētia quedā ipſius cognitiua/ diuiniq; luminis receptaculū/ ſpeculum diuine imaginis/ diuinitatis emanatio/ ſplendor et apparitio. Erat enim deus ab eterno: veraciter et in ſemetipſo ſubſiſtens/ ſolus ante omnē creaturam. Nondū tamen vlli innotuerat: necdū extra ſe profectꝰ/ cuiq̄ apparebat. Apparuit autē primū/ in initio et conſumatiōe ſui operis: binaq; lāpade (prima angelici/ extrema humani intellectus) in ſuo opere/ ſplendeſcere cepit.

Id fiunt angelicus atq; humanus intellectus: quod eſt actu deus.

6 Omnis potētia fieri dicitur obiectum: et aſſimilari obiecto. eſt enī obiectū actꝰ et prius. deus autem poſitus eſt/ vtriuſq; intellectꝰ obiectum. id igitur fiunt perpetua in deū inten

tione diuinorūq; radiorū patula ſuſceptione vterq; itellectꝰ: quod eſt actu deꝰ. Nititur enī ſuapte natura vterq; intellectus in deū: vt diuinitatis particeps diuinuſq; fiat. Etenī finis/ conſumatio et perfectio vtriuſq; intellectus: eſt deꝰ. vt quantū quiſq; diuinitatis eſt capax: pro modulo ſuo euadat in deū. Primus tamen (vt diximus) angelicꝰ euadit in deū: ſimpliciore q; et illuſtriore radio/ immobiliter perficitur. Hūanꝰ autē haud aliter q̄ ab angelico/ i deū traductus: deo adunatur fitq; deꝰ. Sed dicet fortaſſis quiſpiā: cur angelicū intellectū/ prius vocitantes ſimplicem et purū actū: diximꝰ eū nichil fieri poſſe (et eſſe velut omnium eſſentiam. nūc autem vtrūq; potentiā nūcupamꝰ et fieri poſſe deū. ❡ Ad hec dicimus: angelicū intellectū/ quādo ad inferiores et poſteriores creaturas/ materiales et ſenſibiles cōparatur: veraciter exprimi vt omniū eſſe/ vt ſimplicē actū: et nichil fieri poſſe. et eē ab iitio vniuerſa: queq; in humanū intellectū ſenſim/ diuiſibiliter et in tempore traducūtur. Si aūt ad deū vtriuſq; intellectus cōparatio fiat: vterq; ad deū quodā modo potentia eſt/ idq; fieri potēs qđ eſt deus. Angelicus tñ potētia ꝑpior eſt/ deo attigua/ ſine motu pfecta. Hūanus vero potētia ſecūda/ ſemotior a deo motu egēs: vt in deū euadat/ diuinitateq; repleat.

❡ Non eodem modo ambo intellectꝰ: ad deum et ad diuinum opus/ ſeſe habere comperiuntur. 7

❡ Ambo intellectus ad deū: vno tantū/ eodēq; nomine (vt potētie) cenſentur. Eſt enī deꝰ actus et ſubſtātia vtriuſq;: ambo vero intellectus/ cognitiue quedā dei facultates. Differētias tamē habent adinuicem/ ſub nomine potentie prime et ſecūde: imobilis et mobilis/ ab initio et in fine perfectę. Nam prior et ab initio/ pficitur angelus a deo: poſterior vero et in fine homo. Ambo autē intellectꝰ ad diuinū opꝰ/ id eſt ad omnē reliquā creaturā/ materialē et ſenſibilē/ diuina cognitione et intellectu carentē: varijs cenſētur nominibus/ habentq; adinuicem differētias actus et potentie. Angelicus enī intellectus (vt ſepe diximus) eſt actꝰ et eſſe omniū: humanus vero omniū potentia et poſſe.

❡ Ante omnia eſt deꝰ/ fons omniū/ nichil omniū. Deinde angelꝰ: omniū actus. Hinc ſubſiſtunt oīa: poſtremus homo omniū potētia. Rurſū nichil. 8

❡ Vniuerſorū quicquid eſt aliquid: aut actus eſt aut potētia. et preter hec/ nichil eſt alicuiꝰ preter ipſū aliquid/ quod eſt ex actu et potentia. Quicquid enī eſt (nam deus eſt ante eſſe et quid ſit indiffinibile) aut actus eſt/ aut potētia/ aut ex actu et potētia. Deus autē anterior et prior eſt actu: vt qui ipſum cōdidit actū. deus igitur initium quidē ē omniū: ſed nichil eſt omnium. neq; enim actus eſt omniū: neq; ipſa omnia/ neq; omniū potētia. Cōdidit autem deus primitꝰ omniū actum/ purū et ſeparatū: vt angelū. qui cū ſit vniuerſalis et totꝰ actus: omnia eſt ab initio/ et fieri nichil poteſt. Eſt enī nō aliud q̄ omniū actus. et ſi quid aliud eſſet angelus/ q̄ omniū actꝰ: nō eſſet prima et ſimpliciſſima dei creatura diuini operis initiū. Deinde producto conditoue omniū actu: ex eius permixtione et vnione cū potentia/ facta ſunt omnia. quoad ſenſim iminui cepit ipſe actꝰ/ eoq; ex toto deficiēte: ſupma orta eſt oīm poetntia que eſt homo/ vltima dei creatura/ et qui actu quidem nichil eſt/ omnia autē fieri poteſt. Nichil enim aliud eſt ab initio homo/ q̄ id quod eſt: ſcilicet omniū potentia/ omniū actu perfici nata. Poſt hominē nichil creauit deus: neq; actū neq; potentiam/ neq; ſubſtantiam aliquā totā. Creauit igitur deus hec tantū tria: actū omniū/ ſubſtātiam omnium/ ſiue ipſa omnia/ et potentiā omniū. atq; horū extrema ſcilicet actus et potentia omniū: ſunt ſeparata ſimplicia et tota. Media vero (ipſa ſcilicet omnia) coniuncta ſunt: et ex actu et potētia. Angelicus enim intellectus/ ab initio omnia eſt: fieri nichil poteſt. Hūanus omnia fieri poteſt: nichil eſt. Medie creature/ aliquid quidē ſunt et aliquid nō ſunt. Nā quāta illis ineſt vis actum: tantūdem eſſe dicātur. Quāta vero eſt ipſa potentie participatio: hactenus nō eſſe probantur. Eſt enim actus ipſum eſſe: potentia vero/ ipſū nō eſſe. Sed queret aliquis cū oīa ſubſiſtant ex actu et potētia/ preter ipſa omniū extrema/ actum ſcilicet et potentiā (que natura ſimplicia et ſeparata ſunt) cur deus nō prius actū et potētiam ſtatuit ad eſſe/ q̄ omnia? cum videātur actus et potentia (ex quibus ipſa media cōflātur) omniū eſſe extrema et ptes. ſed primo omniū produxit actum/ deinde omnia: poſtremā vero vniuerſorum potētiam? Dicimus deū ab extremo in extremum/ per media proceſſiſſe. et a maximo inchoaſſe: cōſūmaſſe in minimo. Eſt enim angelicus intellectus (vt qui maxime et ſupeminēter omnia eſt) idipſum maximū/ nichil fieri natū. Humanꝰ vero (vt qui ab initio nichil eſt) ipſius minimi ratione finiendus eſt/ tanq̄ pene nichil: fieri tñ omnia natꝰ. Et proceſſit in creatione omniū

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

deus ab vniuerſali/ toto/ ſimplici & ſepato actu: ad actū pticularē/ mixtū & cōiūctū. Et ecōtrario a potētia particulari & cōiūcta: ad potētiā vniuerſalē ſimplicē/ ſeparatā & totā. Eſt eni vniuerſalis actus/ angelicus intellectus: actꝰ vero minor/ actꝰ ē rei cuiuſlibet. Minorē quoqꝫ potētiā/ eodē modo vniuſcuiuſqꝫ potētiā nūcupamꝰ. Maiorē & vniuerſalē potētiā: humanū itellectū/ ſeparatū ab initio ab oī actu/ nulla illitū ſpecie: & actu nichil. In pſenti ſiquidē ſermone/ cū de oīm potētia loquimur: nō materiā volumꝰ itelligi/ ſed humanū intellectū. qui ad oēs itelligibiles ſpecies ſeſe habet: vt & materia ad naturales formas. Sicut eni materia ſenſibiliū oīm naturaliūue formarū eſt potētia: ita & humanꝰ itellectꝰ itellectualiū & ſupnaturaliū ſpecierū. & fieri poſſūt tā materia/ q̄ itellectꝰ: ſinguli ſuo modo oiformes.

9 ❡Omnia ſunt ſeparata in intellectu: extra vero intellectū coniuncta.

❡Diximus deū nichil eſſe oīm: neqꝫ actū/ neqꝫ potētiā/ neqꝫ ſubſtātiā: eſſe autē ipſū/ vniuerſorū fōtē atqꝫ initiū. Diximꝰ itē oīm nichil eſſe pter actū & potētiā: que ſūt vt rerū oīm extrema & primarie particule. Sūt eni oīa ex actu & potētia. Atqui i itellectu angelico(qui eſt ante oīa) eſt actꝰ ſine potētia. In humano vero(q poſt oīa factus eſt) eſt potētia ſine actu. Porro inter vtrūqꝫ(poſt inquā angelū & ante ipſū hoiem) in medijs creaturis: cōiūcta ſunt actus & potētia. Oēs eni medie creature: actui & potētie participāt. Oīa igit ſunt ſeparata i intellectu: cōiuncta extra itellectū. ideſt actꝰ & potētia ſeparata ſunt i extremis/ cōiūcta in medio. Sūt eni actꝰ & potētia oīa: & pter ea creatū eſt nichil. q̄ cū i extremis intellectibus/ angelico atqꝫ humano ſeparata ſint: in medijs tantū creaturis/ reperiūtur cōiuncta.

1 ❡De vtriuſqꝫ intellectꝰ ſpeculari natura: & illuſtratione a deo. Cap. IIII.

Vterqꝫ itellectus perpetua/ ac ſtabili circa deum ſede locatus/ vt verum ac naturale diuine lucis ſpeculum: beneficos eiꝰ in ſe ſuſcipit radios/ diuinamqꝫ geſtat effigiem.

❡Vt a bono nil niſi bonū exorit: ita et a deo/ nil pter diuinū deoqꝫ ſimile orıri poteſt. & ab eo quod eſt: nil etiā niſi quod eſſentie et ſubſtātie participat. Oē eni quod ab aliquo ortū eſt initio: diſſimile illi p oīa eſſe nequit. ſed quādā eiꝰ referat naturā oportet. Diuina autē ſubſtantia/ vt opifex & cōditrix oīm: veritas ē oīm et ſubſtātiale initiū. Oīa vero ſūt vt ptenuis eius ſimilitudo et exiguū veſtigiū: q̄ i cōſpectu illiꝰ verſant̄ ſemp. Eteni nuſq̄ abeſſe poſſūt illi/ qui poſuit tenebras latibulū ſuū: quiqꝫ ima & pfunda abyſſi ſcrutat̄: cuius oculis/ nuda ſunt oīa & adapta. Et ſi cuncta in cōſpectu illius ſūt: pcipue tamē illi iugiter aſtāt & corā eo verſant̄ ſemp/ angelicꝰ atqꝫ humanus intellectꝰ. ad hoc a deo facti: vt cunctis pſint creaturis. ſintqꝫ ingētia diuini totiꝰ operis luminaria: & precipua diuine lucis ſpecula. i quibꝰ excepta diuina lux diuinaqꝫ in eis tudiculata & expreſſa effigies: demū ſup reliquū dei opꝰ fundi & expādi queat. Vnde fit vt & hac de cauſa/ vniuerſū ſuū opus ſtatuerit deꝰ i vtriuſqꝫ intellectꝰ medio. ne quid hoc pacto diuini ſit luminis exors: aut diuina careat effigie aut decidat ab eſſe. Diuini eni totiꝰ operis(vt ſepe diximꝰ) vtraqꝫ ora et extremitas eſt intellectus: eſt diuini ſplendoris emanatio diuinaqꝫ effigies et eſſe.

2 ❡Per materiale ſpeculū: de vtroqꝫ intellectu philoſophari licet.

❡Materiale ſpeculū: eſt ſpeculū & receptaculū viſibilis huiꝰ lucis/ arte ex quauis materia factū. Sicut eni viſibilis huiꝰ ſolis lux: ſignū eſt iterioris alterius intellectualis & inuiſibilis lucis: ita & corpora ſpirituum/ ſenſibilia/ intelligibiliū: & materialia/ immaterialium ſunt ſigna. Nata eſt autē mens noſtra: p ſēſibilia & ea q nobis familiaria & cognita ſūt: ad ea penetrare q̄ ſūt nobis icognita/ ſub ficticijs aut naturalibꝰ ſignis expſſa. De igit vtroqꝫ intellectu(qui inuiſibilis & incorporeꝰ eſt) per materialia ſigna philoſophari licebit: vt per ſolaris lucis ſpecula. Eſt eni vterqꝫ itellectꝰ: diuine illiꝰ ſpiritalis iuiſibiliſqꝫ lucis naturale ſpeculū. Autoritas

3 ❡Sicut ars ex materia et corpore/ duo fingit ſolaris lucis ſpecula/ vnū trāſparēs alterū intrāſparēs: ita & deus oīm opifex rerū/ duo inuiſibilis ſue lucis ſpecula i ſpiritu cōſtituit/ angelicū et humanū intellectū: hunc intranſparentem/ illum perlucidum ac dyaphanum totum.

❡Ars(vt aiunt) imitatur naturam et ad nature ſimilitudinem/ pleraqꝫ operatur. fingitqꝫ et exprimit rerum imagines: ex quibus ad verarum rerum naturam atqꝫ ſubſtantiam licet aſſurgere. Eſt autem ars poſterior natura: nobis tamen notior. ideoqꝫ et vniuerſum artis

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

opus: ſignum quiddam eſt naturalis ac diuini totiꝰ operis/ illiuſue cõgrua expreſſio & imago. Ars ex ſenſibili materia & corpore/ duo fingit viſibilis huius lucis ſpecula: vnum tranſparens alterum intranſparens. Tranſparens dicitur quod in profundum & ſecundum ſe totum: lumen admittit vt aer/ aqua/ berillus/ criſtallus/ vitrum & plereq; gemme. Intranſparens vero: quod vna tantum ſuperficie illuſtratur. vt que ex eadem ferme materia (vt vitro) ad ſuſcipiendas preſentandaſq; imagines fiunt. ſed vna ex parte luto/ pice/ plumbo aut alia quauis imperlucida obſcuraue ſubſtantia oblita: ab luce ſunt impenetrabilia. Hec igitur duo ſpecula ſicut ab humana induſtria/ ad captandam viſibilẽ ſolis huius lucem ſunt facta: ita & vtrũq; intellectum conſtituit deus in ſpiritu ad hauriendum/ continendum & perferendum ſolis inuiſibilis acumen/ diuinãq; exprimendam effigiem.

¶ Angelicus intellectus perſimilis eſt tranſparenti ſpeculo: humanus intrãſparenti. 4

¶ Speculum tranſparens: ſimplicius eſt & vniformius intranſparente. totũq; luci efficitur peruium/ nec vlla in eo eſt partiũ aut ſuperficierũ differentia: vt alia actui/ alia potentie ſimilis dici poſſit. Intranſparentis autẽ ſpeculi: alia quidẽ ſuperficies (vt que luminoſo obiecta eſt corpori) eſt vt actus: alia vero (ex priuatione luminis) vt potentia. Angelicus igitur intellectus natura ſimplex & imixtus: ſimilis eſt tranſparenti ſpeculo. Humanus vero natura materiei permixtus: ſimilis intranſparẽti. Et ſicut ex eadem materia ſpeculari/ pſpicua luciſue capaci/ fit ab arte vtrũq; ſpeculum/ vt ex criſtallo aut vitro: additione autem et permixtione diſſimilis materiei vt plumbi aut picis/ fit alterum intranſparens: Ita et vterq; intellectus angelicus atq; humanus/ ex conſimili ſpiritali & incorporea ſubſtantia/ diuine lucis capaci a deo facti ſunt. addita tamen eſt alteri (vt humano intellectui) diſſimilis materies/ vt corpus cui permixtus eſt: & qua ab angelico intellectu/ diſtare cõperitur.

¶ Vnde fit vt ſub angelo: ſit aliqua creatura/ diuine lucis capax. ſub homine vero aut poſt hominem nulla. 5

¶ Liquet hec illatio/ ex vtriuſq; ſpeculi natura. ¶ Nam lucis radius/ tranſparenti incidens ſpeculo: ad vlteriora & inferiora penetrat. Incidens autem ſpeculo intranſparenti: ad vlteriora haudquaq̃ pertingit. vt cuius opacitate aut continetur figiturq; immobilis: aut ad ſuperiora reciprocari cogitur. Que igitur de viſibili lumine/ in viſibilibus ſpeculis contingunt: intellige & de intellectuali lumine/ in vtroq; intellectu. Angelicus quippe intellectus vt ſpeculum tranſparẽs totus diuino perfuſus lumine: id quoq; ad inferiora (vt ad humanum vſq; intellectum) traducit. Humanus autẽ intellectus/ vt intranſparens ſpeculum ob relique materie cui coniunctus eſt impedimentũ: diuinum in ſeſe continet figitq; radiũ/ ne ad vlteriora protendatur neue inferiori creature rationis experti pelluceat. Diuini igitur totius radij diuineq; ſcientie ortus & apparitio: prima eſt in angelo. occaſus vero eiuſdẽ et vltima apparitio/ in hoĩe: qui diuine ſcientie finis terminus & cõſummatio eſt.

¶ Sicut ſpeculum tranſparens/ eſt ſolius ferme luminis capax: intranſparens vero luminis & imaginis/ quã viſibiliter oculo preſentat: ita & angelicus intellectus/ eſt vt ſolius diuini luminis capax. Humanus vero diuino in lumine diuinã quoq; in ſe effictam geſtat preſentatq; effigiem. 6

¶ Lux eſt colorũ et viſibiliũ omniũ actus: ſine qua neq; colorũ ſpecies/ neq; ſuſcepte i ſpeculis rerum imagines oculo preſentãtur. luciſq; preſentia/ quecunq; videri nata ſunt: actu viſibilia fiunt. cunctiſq; coloribus & viſibilibus rebus: prior eſt/ ſimplicior & antiquior lux. Colores vero & cetera viſibilia: ſunt vt lucis ſubſidẽtie atq; hypoſtaſes. Trãſparẽtia igitur ſpecula (que ſimplicia & vniforma eſſe dicta ſunt & ypoſtaſi diſſimiliq; materia carentia) ipſam quidẽ lucem ſine ypoſtaſi ideſt ſine ſpecie & imagine receptant: ſuntq; ſimplicia infigurata ac ſolius luminis ſpecula. Intranſparentia autem/ que ex tranſparentibus additione ypoſtaſis diſſimiliſq; materie fiunt: collecto imprimis contentoque in ſe luminis radio rei demũ viſibilis imaginẽ (vt ipſius luminis ypoſtaſin) oculis preſentant. Vnde fit vt tranſparentibus ſpeculis/ inſit actus luminis purus: ſine admixtione potentie aut viſibilis ſpeciei aut imaginis. Intranſparentibus vero ineſt luminis actus cum potentia: id eſt cum viſibili ſpecie & rei imagine/ que in ſpeculo mediante lumine viſitur. Proportionabiliter igi-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

tur & de vtroq; intellectu dicendum eſt/ angelicum intellectum ſuſceptaculum eſſe ſimplicis actus: ideſt diuini luminis ſine ypoſtaſi & ſpecie. humanum vero capacem eſſe vtriuſq;: actus ſcilicet & potentie/ tam diuini luminis q̃ diuine ſpeciei. Recepta enim eſt in humano intellectu diuina effigies: que mediante diuino lumine in eo viſitur atq; demonſtratur. Diuinum autem lumen prius eſt hac ipſa effigie/ & eſt vt eius actus: ipſa vero effigies eſt vt diuini luminis ypoſtaſis & potentia.

7 ¶ Vnde fit iterum vt angelicus intellectus perſimilis ſit ſoli: humanus vero lune.

¶ Nam ſol ſimilis eſt tranſparenti ſpeculo: luna vero intranſparenti. Ineſt quippe phœbeo orbi: ſimplex luminis actus/ ſine ypoſtaſi. lunari vero globo ineſt lumen/ cum potentia atq; ypoſtaſi. In ſole lux ſola viſitur: ſine vllius rei ſpecie/ imagine aut maculoſa facie. In luna lumē quidem ineſt: ſed cum admixtione imaginis et ſpeciei. que mortaliū oculis ſeſe viſibilē preſtat: & quā maculoſam faciem vocant. Hec autem maculoſa & pallidula facies/ circunſtante ſe lumine viſibilis: potētia eſt & ypoſtaſis eiuſce luminis/ ſeu diuina quedam caligo atq; effigies lune indita & cunctis obiecta mortalibus. ſimilis ei ſpeciei atq; imagini que in tranſparentibus ſpeculis (vt quedam luminis potentia atq; ypoſtaſis) demonſtratur Eſt igitur haud immerito angelicus intellectus/ ſoli: humanus vero lune/ perſimilis. Ineſt eni angelico: diuina lux ſincera & pura/ ſine admixtione ſpeciei. In humano vero diuina effigies/ nebula & caligo: circunſtātē diuino lumine (haud ſecus ac in luna/ maculoſa facies) demōſtratur Et ſicut ſol & luna/ duo ſunt ingentia mundi luminaria: ita & angelus & homo/ due ſunt precipue diuini totius operis creature. & angelus vt ſol/ preeſt dici: ideſt regioni intelligibilium. Homo vero vt luna/ preeſt nocti: id eſt ſenſibili mundo. Eſt enim intelligibilis mundus/ lucis regio & dies. ſenſibilis vero/ nox eſt & tenebrarum regio.

¶ Q; angelicus intellectus ſit interior & cōtēplatiuus: humanus vero vt exterior & actiuus. Cap. V.

1 Angelicus intellectus/ a tribus ſeparatus eſt & abiūctus: a ſpecie/ a ſenſu/ & a materia. quibus humanus addictus eſt & cōiunctus.

¶ Q; ſpecie careat et ſine ſpecie intelligat / angelicus intellectus: ſatis in ſuperioribus oſtēdimus. vtpote qui erat actu omnia/ anteq̃ fierent omnia: & anteq̃ vlle eſſent rerum ſpecies. Sunt enim omnia poſt angelicum intellectū facta. Ipſe quoq; rerum ſpecies/ natura poſteriores ſunt rebus ipſis: quarum ſunt ſpecies. Omnis item ſenſus / eſt i corpore & materia. Angeli autem immateriales & incorporei ſūt. Et materia angelis poſterior eſt/ & poſt angelos creata. Abiuncti igitur ſunt naturā angeli: & a ſpecie ſiue ab rei imagine/ & a ſenſu & a materia. Sunt enim ſimplices ſpiritus & puri intellectus / & primordiales rerū omnium actus. Intellectus autē human9: natura cōiunctus eſt materiei & ſenſui. & haud aliter q̃ in materia & corpore ſubſiſtere: & ſenſuum adminiculo perfici/ & intellectuales rerum haurire ſpecies natus eſt. eius item ſcientia/ plenitudo & perfectio: eſt rei ſenſibilis intellectualis ſpecies & imago. Intellectus autē angelicus: natura abiunctus eſt et a ſpecie/ & a ſenſu & a materia. Humanus vero natura quidem coniunctus eſt & ſenſui & materie: nō autē ſpeciei. Nullius quippe rei geſtat in ſe a natura effigiem: niſi fortaſſis diuine ſubſtantie ſuiq; principij/ vt pri9 docuimus. Eſt enim intellectus humanus/ creaturarum omnium ſpeculatrix quedam facultas: natura nichil/ niſi omnium potentia. et que ſigillatim ſuapte ipſius induſtria et arte cōſumatur: hauriens & captans rerum ipſarum ſpecies/ quoad euaſerit actu omnia.

2 ¶ Vnde fit vt angelicus intellectus ſit vt intellectus interior: humanus vero vt exterior.

¶ Nam angelicus intellectus ab iis que extra ſe ſūt/ vt a creaturis: nichil capit. Habet eni & eſt oīa a natura. & mīme ab ipſis ſingulis/ ſed cōtinēter & ex ſeipſo diſcit nouitq; vniuerſa. Manet quippe intra ſe immobilis: cum in vno & imperti ac minimo/ ſuper omnia videat/ intueat & ſpectet oia. Hoc eni pacto angelicus intellectus/ non modo oia ſpeculari ſed & eſſe vniuerſa p̄dicat: quo & indiuidu9 pyramidis vertex/ oēs eorū q̄ ad baſi ſūt pūctorꝫ varietatē/ vniformiter ābit & ad vnitatē colligit. Hūan9 aūt vt p̄ficiat: fit extra ſeipſū miſcetq;

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſenſibus. quorũ per valuas et aditus: ſpecies a mũdo ad ſe vſqꝫ deferuntur. Motu et diſcurſu eget: vt qui haudquaq̃ a natura in puncto/ in vno & indiuiduo perficiatur: ſed per ipſa oia in corpore et ſenſibus peregrinus agatur. vt cominus cũcta intueatur/ fiatqꝫ tãdem ex ipſorum omnium ſpecie omniformis.

¶ Fit iterum vt angelicus intellectus ſit ſolum contemplatiuus: humanus vero initio practicus/ tandem contemplatiuus. 3

¶ Contemplatio/ eſt interna mentis motio et operatio: praxis vero exterior. Eadẽ enim ſpiritalis vis idemue anim⁹: vt ſine diſſimilis materiei opecula/ libere & per ſe in ſe ipſum fertur/ vtue proprios agit gyros: meditari & cõtẽplari dicitur. vt vero diſſimili aliquo iuuatur/ cum famuletio & adminiculo aut ſenſuũ aut corporis vtitur: practicus quodã modo & negocioſus dicẽdus. Atq angelicus intellectus/ nudus eſt intellectus: abiũctus et a ſenſibus & a corpore. añ ortũ oim i ſeipſo cõſumat⁹ & q iugiter ſeipſo/ ſine vlla intercurrẽte materiei vmbra ſine corporea nocte liq̃do & clare ituet̃ vniuerſa. Human⁹ vero i corporis euectiõe motitatur/ & famulante imprimis ſenſu/ q̃cunqꝫ extra ſe in mũdo ſunt: intra ſeipſum tandẽ aduehit. & q ab initio ſenſibus obtect⁹/ extra ſeipſum ſpeculatus eſt omnia: valet poſtremo ſine vllo ſenſuum opitulamine/ per ſe & libere eadem omnia in ſeipſo contueri. Eſt igit̃ angelicus intellectus ſolum cõtemplatiuus. vt cuius eſt ſimplex & vnica operatio: que interna meditatio & contemplatio vocitatur. Humanus vero in initio/ ſimilis eſt practico & actiuo: q̃diu in exteris & mundanis negociatur. In fine autem refertus & exuberans ſpeciebus: ſimilis angelico/ quietus/ arcanus & cõtemplatiuus euadit. eiqꝫ (vt diuus Dionyſius ait) ſupfluunt cum rebus ſenſibilibus ſenſus.

Diuus Dionyſius.

¶ Angelicus intellectus eſt diuina omnium precognitio & preconceptio: quam ſecuta eſt omnium creatio & productio. 4

¶ Deus eſt ab eterno: & ab eterno omnia creare voluit/ que tamen nõ ab eterno ſed aliquãdo produxit. certiſqꝫ procedens initijs: angelicũ intellectum ſtatuit/ totius ſue creature initium. Sunt enim angelici illi intellectus primi & puriſſimi dei partus: diuineqꝫ omnium opificis mẽtis precognitiones & preconceptiões. & velut eorũ immateriales archetypi & exẽplaria prima: que denuo creanda & futura erant ex materia. Preuidit enim precognouit et concepit in angelis deus vniuerſa: que deinceps erat facturus. Extra materiam et ante materiam id in angelicis ſpiritibus proſpexit: quod deinceps in materia/ ſenſibiliter adimpleuit. Duplex tamen eſt diuina creandorum omnium precognitio/ & preſcientia. vna increata et eterna: qua dicimus deum ab eterno precognouiſſe & preſciuiſſe omnia/ que contingenter erant futura. quopacto etiam & angelos precognouiſſe & preſciuiſſe dictitatur. Hec vero precognitio & preſcientia eſt ipſe deus. Nã quicquid in deo eſt/ deus eſt. Alia vero eſt precognitio dei creata: que eſt opus dei primũ/ immateriale & intelligibile. quo producto & actu ſubſiſtente: dicimus vniuerſas dei creaturas (et ſi nondũ ſubſiſtant) eſſe conceptas. diuinãqꝫ mentem primã omniũ creaturarũ conceptionem & abſolutiſſimã formã pepiſſe: que eſt angelicus intellectus. Queadmodũ nubens mulier: primo/ ſimplicius et ſola mẽte cõcipit habiturã ſe ex matrimonio filiũ. Deĩde ſecũdo in vtero/ a viro ĩpregnata: eũdẽ filium cõcipit priuſq̃ pariat. Prima autẽ mentalis & ſimpliciſſima mulieris de filio precognitio: ſimilis eſt prime illi diuine & increate omnium precognitioni. Secunda quoqꝫ mulieris preſcientia & vterina filij conceptio: ſecundam omniũ diuinam preſcientiã/ rite emulatur. Sicut enim prima filij in mulieris mente conceptio/ nichil ad filium ipſum attinet & neqꝫ filij pars eſt: ita & prima illa & antiquiſſima creaturarum omnium/ in mẽte diuina preconceptio: pars non eſt creaturarum neqꝫ creatura. Secunda vero que eſt angelorum creatio: ad creaturas ſpectat. Eſt enim angelus creatura: & ſimpliciſſim⁹ omnium creaturarum actus. Et ſicut mulier poſtq̃ concepit in vtero filium/ paulo poſt parit eundem & naſcitur filius/ integre totuſqꝫ ſubſiſtens & viſibilis apparens: ita & deus poſtq̃ in angelo concepit oẽs creaturas/ eas deinde viſibiliter peperit/ creauit in ſua ſubſtantia & materia compleuit.

Duplex omniũ p̄cognitio.

Analogia.

¶ Vnde manifeſtum eſt/ cur angelus ſit natura inuiſibilis: & celi interſtitio a viſibilibus creaturis abiunctus. 5

¶ Ex precedente liquet angelum vniuerſe nature eſſe conceptũ: & vt filium in matris vtero & conceptionis ſue loco. Filius autẽ in conceptionis ſue loco & matris vtero: inuiſibilis eſt. nec antea videri poteſt/ q̃ naſcatur: q̃ e minoris mũdi tenebris promatur in maioris mundi lucem. Et hoc ſenſibile ſignũ eſt angelicam ſubſtantiam natura eſſe inuiſibilẽ. Ruſum ſicut

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

in minore mundo/ homine fieri videmus: ita & in maiore mundo & vniuerſo proportionabiliter fieri intelligendum eſt. In minore autem mundo vt i muliere: conceptionis & natiuitatis filij thalami: interiecto diſtare vtero cōperiuntur. In maiore igitur mundo pari quoq; modo inter vniuerſe nature totiuſq; mundi conceptus & partus: interluat maioris mūdi vterus/ ideſt celū. Sunt enim angeli vniuerſe nature cōceptus & ſimplices ſpiritus natura inuiſibiles: interſtite celo a viſibilibus creaturis abiūcti. viſibiles autem creature/ partꝰ ſunt maioris mundi: & velut naſcentes angeli/ extra maioris mundi vterū (ideſt celū) prodeūtes corpore veſtiti/ viſibiles/ & qui ex ſpiritu & materia conflantur.

6 ¶ Sicut prima mentis humanę operatio eſt accidentalis cōceptio: ita & prima diuinę mentis operatio eſt ſubſtantialis conceptio/ que eſt ſubſtantialiū conceptionum (ideſt angelorum) productio.

¶ Ars ad ſimilitudinem nature: humana vero mens/ ad imaginem diuine mētis operatur. E diuine autem mentis & ipſius nature ſcatebris proſiliunt ſubſtātie/ ipſeq; rerū veritates. humana vero mens & ars: in accidentibus & rerum ſimilitudinibus negociātur. Ideo & humane mentis conceptus: accidentia ſunt/ eidem menti inexiſtentia. diuine autem mētis cōceptus (quos angelos vocamus) vere ſunt ſubſtantie: per ſe extra diuinā mentē ſubſiſtētes. & que ab eadem omniū opifice mente: ante omnia repente emerſerunt. Sicut enim nichil prius/ purius & ſimplicius poteſt ab humana mente proferri/ q̄ interna ipſius cōceptio: que ab eadem humana mente diſtincta/ atq; diuerſa eſt/ & illi inexiſtens: ita & id ſincerum/ inſeculentum/ ſimplex/ immateriale/ & primū: quod repente e diuina mēte ante omnia/ in eſſe proſilijt: angelum vocamus/ humane mentis conceptui reſpōdentem/ ac ſimilē. Sicut enim humane mentis conceptus natura inuiſibiles/ ſeſe oculis abdidere: ita et eminētiſſimi angeli/ natura omnē oculorum ſubterfugiunt contuitum. Et ſicut illi humane ſemper inſunt mēti: ita et hi iugiter aſtare deo/ in celo probantur.

7 ¶ Vnde iterum manifeſtum eſt humane mēti nullā a natura ineſſe ſpeciem: ſed eā ad diuine mētis ſimilitudinē/ vniuerſarū ſuarū notionū eſſe opificem.

¶ Sicut enim diuina illa ſubſtātialis mens: cunctarum opifex eſt ſubſtantialiū notionum & conceptionum vniuerſe nature/ quos angelos nūcupamus: ita & humana mens/ opifex eſt vniuerſarū que ipſi inſunt notionū. & antea ſubſiſtit: q̄ ſit vlla ipſius notio & conceptio. Et profecto dicere humane menti inſitam eſſe aliquā a natura ſpeciē/ illi congenitam/ & coeuā: eſt dicere aliquē angelorū eſſe ab eterno/ deo congenitum & coeuū. Et ſicut humana mens non eſſet illius opifex notionis: que illi diceretur coeua/ queue a natura eidē probaretur inſita: ita & mens diuina illius ſubſtātialis conceptionis (ideſt angeli) nō eſſet opifex: que illi ſtatueretur coeterna. Sicut igitur diuina mēs/ omnes maioris mūdi conceptus (ideſt angelos) duratione trāſcendit/ & eorum eſt efficiens cauſa: ita & humana mens/ omnes minoris mundi (ideſt hominis) notiones/ duratione precedit: & earū eſt efficiēs cauſa. Intereſt autē: ꝙ diuina mēs increata/ ingenita/ & eterna: infinito & incōprehenſibili a nobis euo/ angelos precedit. humana vero mens/ definito temporis ſpacio: ſuas notiones exuperat.

¶ Qꝫ diuina mēs: oīa in āgelico cōcepit intellectu/ ſcripſit i hūano. Cap. VI.

Sicut vniuerſa ſunt a diuina mente in angelico intellectu cōcepta: ita & in humano ſcripta & figurata.

1 ¶ Angeli (vt ſuperius oſtēdimꝰ) ſunt ſimpliciſſimi oīm cōceptus. quibꝰ productis/ diuina mēs oīa cōcepiſſe/ omniūq; rerū ſtatuiſſe initia dictitatur. Sicut igitur ſcriptura/ extime diſtat a conceptu: velut rerū vltimū & finis (Eſt enim ſcriptura ſupremus litterarius caracter/ vltimaue doctrinalis notula) ita & hūanus intellectus/ extremꝰ eſt ab angelico: & eſt/ vt rerū vltimū & creaturarū oīm finis. Et q̄cūq; cepta ſūt in āgelico itellectu: finita ſunt/ cōſumata & ꝑfecta in hūano. Et ſicut primū diſciplinę ſignū/ q̄d ab humana mēte ſcaturit eſt cōceptus/ vltimū vero ſcriptura: ita & primū q̄d a diuina emerſit ꝓdijtue mente: eſt angelicus itellectus/ vltimū vero quod illa ipſa peperit: hūanus intellectus. & primū ens quod eſſe cepit/ eſt angelus: vltimū homo. Et vt in angelo diuina mens cōcepiſſe omnia dicitur: ita & in homine/ ſcripſiſſe vniuerſa. Nota

2 ¶ Non ſicut angelici intellectus eſſentia/ conceptus omnium dicitur/ diuine ſemper aſtans mēti: ita & humani intellectus eſſentia/ dicenda omnium ſcri⸗

ptura:ſed quia in eo deſcribi & figurari omnia poſſunt.
¶ Tametſi omnia in angelico intellectu cõcepta & in humano ſcripta dicãtur: diuerſis ta-
men hec modis contingũt. Non enim in angelico dicũtur oĩa cõcepta/ quia ĩ angelico ſint
rerũ omniũ conceptus: ſed quia ipſe ſit vniuerſorũ prima & ſimpliciſſima conceptio/ diuine
ſemper aſtãs & preſẽtiſſima mẽti. In humano vero/ dicũtur oĩa ſcripta: haud quia hoc pacto
ſecundum ſuum eſſe/ ipſe ſit omnium ſcriptura: ſed quia tabula eſt oĩm: preparata/ & com-
planata a natura: vt in ea pingantur/ ſcribant̃ & figurentur oĩa. vt ue cũctarũ rerum ſpecies
cõmodiꝰ ſuſceptet/ geſtetq; vniuerſorũ effigiẽ. Et angelicꝰ intellectꝰ hoc ipſo qđ ẽ(cũ ſit ſim
plex)ẽ oĩm cõceptio. hũanꝰ vero nõ hoc ipſo qđ eſt/ ſed qđ poteſt: oĩm eſt ſcriptura & figura.

¶ Vnde manifeſtum eſt angelicum intellectum eſſe impaſſibilem: humanũ
vero paſſibilem/ ſpecierumq; ſuſceptiuum. 3

¶ Satis ĩ ſuperioribꝰ oſtẽdimus/ angelicũ intellectũ eſſe impaſſibilẽ. vt qui nullã intꝰ admit-
tit peregrinã ſpeciẽ: qui nulla inſculpi poteſt exteriore tudicula ac forma. Eſt eni vt tranſpa-
rens ſpeculũ/ in quo viſitur ſola lux: ſpecies vero aut imago nulla. Oĩs quippe actus: eſt ſua-
pte natura impaſſibilis. Angelicꝰ autẽ intellectꝰ eſt actus. Humanus vero intellectus ſẽſim
rerum(vt diximus)colligit ſpecies: illis ipſis afficitur eaſq; ſuſcipit et intus admittit. & eſt vt
intrãſparens ſpeculũ: in quo cũ lumine & in circũſtãtis luminis meditullio/ viſit̃ imago. per-
inde atq; in lunari globo circunſtante lumine: maculoſus quiſpiam exprimitur vultus.

¶ Omnis intellectus/ vt huiuſmodi: apathes ideſt impaſſibilis eſt. 4

¶ Nam oĩs intellectus/ vt intellectus eſt: eſt actus. et eſt ea vis ſimplex: q̃ oĩm ĩtuitiua/ pſpe-
ctiua/ & iudicatiua nũcupat̃. Omnis autẽ actus/ eſt impaſſibilis. nullus igitur intellectus/ vt
intellectus: eſt paſſiuus. Hũanus enĩ intellectus paſſibilis quidẽ eſt/ non tamẽ ſecundũ ſe: ſed
propter meõriã. in qua recipiũtur rerũ imagines & intellectuales ſpecies. quas intellectꝰ cũ
a mũdo & ſenſibilibꝰ ſubſtãtijs captarit: iterno memorie prõptuario/ ad futuras cõtẽplatio-
num & conſiderationũ veriſſimas intra ſe cõuerſiones & circulares lationes/ cõmẽdare ſo-
let. Proprietas autẽ & ratio intellectꝰ/ eſt iudiciũ & intuitio ſpecierũ/ ſiue in exteriore obie-
cto/ velut in pricipio: ſiue in interiore meõria vt in fine. Quod vero iudicat & intuetur ſpe-
ciem(vt huiuſmodi eſt)eam non ſuſcipit/ neq; illius eſt ſubiectum. ſed in alio quopiã eã di-
iudicat et ĩtuetur. Ipſa eteni imago/ cũ ĩ vno vt ſubiecto reſideat & collocetur: ab eo deniq;
quod eidem ſubiecto circũfuſũ eſt/ vt ab eius actu & intuitiua facultate diiudicatur. vt ima-
go/ eſt equidẽ ipſa in ſpeculo: ſed non videtur a ſpeculo. videtur autẽ & conſpicit̃ ab oculo:
et nõ eſt in oculo. Oculꝰ igitur eſt vt intellectus. Speculũ vt meõria: imago vero in ſpeculo
vt intellectualis ſpecies ĩ meõria. Intellige itaq; ex oculo & ſpeculo fieri aliquid vnũ: id totũ
ſimile erit hũano intellectui. cuius actus/ qui eſt vere intellectus & vt oculus: erit ĩpaſſibilis
eius vero potentia que eſt memoria et vt ſpeculum/ paſſibilis erit.

Analogia ſpeculi.

¶ Vnde fit vt vtriuſq; intellectus tã angelici/ q̃ humani: ſit neceſſaria diſcre-
tio/ in intellectum/ atq; memoriam. 5

¶ Vtriq; intellectui ꝓpriũ eſt ĩtelligere & aliquid intuerĩ: ſiue idem/ ſiue diuerſũ/ ſiue p ſe/
ſiue p ſpeciẽ. Id igit̃ totum quod intelligit/ ſine ſue ſubſtãtie diuiſione: neceſſario in ſeipſum
flectitur/ euaditq; in ſe numeroſũ. Nempe in eo pars partẽ diiudicat/ & pars parti eſt obie-
cta. diciturq; alia intelligens/ alia intellecta. et eſt aliquid ipſius/ quod dicitur totius intelle-
ctionis actus/ et vis intuitiua: aliud vero eiuſdẽ intellectionis potẽtia/ que ab altera ſpecta-
tur. Et harũ duarũ vna eſt vt intellectus: alia vt meõria. Et hec in intellectu humano/ clariꝰ
perpẽduntur. Intellectus enim hũanus eſt vna aliqua tota ſubſtãtia/ ſpiritalis/ ĩuiſibilis/ in-
diuidua/ incorruptibilis. qui cũ per ſpecies intelligat: id ſolũ ipſius quod prehenſat/ iudicat
et intuetur ipſas notiones ac ſpecies: actus et intellectus dicitur. id vero ipſius/ quod eas re-
ceptat et ſuſcipit: eius potentia et memoria eſt. Et hec duo/ actus et potentia intellectus &
memoria: veraciter req; ipſã ſine totius humani animi diuiſione abinuicem diſcreta et in-
ſeparabilia numerantur. Similiter et in angelico intellectu dicendum. licet enim ab an-
gelico intellectu tollantur rerum ſpecies et imagines/ dicaturq; per ſeipſum intelligere vni-
uerſa: vis tamen ipſius intuitiua et perſpectiua/ actus eſt et vt intellectus. que vero perſpe-
ctioni et intuitioni ſeipſam ſubdit: potẽtie et memorie ſimilis dicatur. Et hec quoq; ĩ ange-
lo/ ſine angelice ſubſtantie diuiſione et diſſectione: eodem modo quo et in humano/ re ipſa
diſtinguũt̃ et ſepari abiuicẽ nequeunt. atq; idipſũ implent/ quod vocamꝰ angelicũ ĩtellectũ.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

6 ¶ Et ſi in angelico intellectu vt & in humano reperiantur actus & potentia: licet tamen eundem purum vocitare actum.

¶ In angelo reperiũtur actus et potentia: ideſt intellectꝰ & meõria. Angelus tamẽ ſimplex eſt eſſentia/ & purus actus: propter tria. ſcilicet propter carentiam materie. quia abiunctus eſt & ſeparatus a materia & eſt vt abſoluta forma. propter carentiam ſpecierũ: quia per ſeipſum et nõ per ſpecies oĩa intelligit. tertio quia ab initio ante tempora perfectus eſt/ et actu omnia. Humanꝰ autem intellectus: et coniunctus eſt materiei & per ſpecies intelligit. & ab initio eſt vt omniũ priuatio & potentia: in fine tamen euadit (vt diximus) omniformis.

7 ¶ Deus anteq̃ fierent omnia: ea concepit in angelico intellectu. deinde omnia protulit & fecit. poſtremo ea in humano intellectu deſcripſit.

¶ Diximus tria eſſe facta: vnũ ante eſſe/ vnum in eſſe/ et vnũ poſt eſſe. que ſunt intellectus angelicus/ ſenſibiles creature/ & humanus intellectus. Senſibiles creature primitꝰ a deo cõcepte ſunt in angelis: deinde iuxta proprias eſſentias producte/ & oborte ſunt. Vltimo vero in humano intellectu (qui vltimꝰ omniũ eſſe cepit) figurate/ & deſcripte. Et ſicut tria ſunt q̃ ab humana mente/ in minore mundo ortũ habent conceptus/ vox/ ſcriptura: ita & a diuina mente/ tria in maiore mundo prodiere: conceptus omnium/ vox & ſubſtantia omniũ/ ſcriptura & figura omniũ. Vniuerſorum primi & puriſſimi conceptus ſunt angeli. omniũ voces ſunt ipſemet rerũ ſubſtantie que a deo poſt angelos manarunt. omnium deniq; ſcripture/ humanus intellectus. in quo poſtq̃ oĩa ſubſtiterũt/ omnia deus pingi/ atq; deſcribi voluit.

8 ¶ Vnde fit vt rerũ ſubſtantie/ tametſi in ſeipſis corruptionis reſolutione tabeſcant & effluant ab eſſe: in vtroq; tamẽ intellectu fixe ſunt & permanẽtes.

¶ Inter conceptum & ſcripturã media eſt vox: ſuapte natura fluxa et ad momẽtũ euanida perſimilis rerũ ſubſtãtijs/ que in vtriuſq; intellectus medio create ſunt. Angelicus enim intellectus/ ſimilis eſt conceptui: hũanus ſcripture. Supereſt vt relique ſubſtãtie: voci reſpondeant. Sicut igitur e tribꝰ his litteralibus ſignis cõceptu/ voce/ ſcriptura: ſoli conceptus fixi ſunt et ſtabiles in mẽte/ ſcripture vero quoquo etiã pacto in exteris ſubiectis vt ſchoedis et chartis fixe & permanẽtes/ at voces cõtinuo diſparent & labuntur: ita et ſenſibiles creature in ſeipſis fluxe et euanide/ haud aliter q̃ in vtroq; intellectu pſeuerãt/ perdurantq; in euum.

¶ De duplici actione humani intellectus. Cap. VII.

1 HVmani intellectus duplex eſt actio: vna exterior/ alia interior.

¶ Angelici intellectus (vt ſepe oſtẽdimus) ſimplex eſt & interior operatio: quia ex ſemetipſo & ſola intuitione ſui/ ſine vlla aut ſpecie aut imagine deprehẽdit oĩa. Ideo enim contẽplatiuus dicitur: & eius actio cõtẽplatio. vt qui ab exteris nichil diſcit/ aut ſuſcipit: ſed ab initio perfectus eſt/ et actu oĩa. Hũanꝰ autẽ intellectꝰ/ quia ab initio potẽtia eſt oĩm/ et in fine actu oĩa: aliã in pricipio/ aliam in fine exercet operationem. In principio ſiquidẽ circa mũdũ operationẽ habet ĩperfectã: qua extra ſeipſũ factus/ ſẽſuiq; cõiunctus: naturã oĩm ab ipſis ſingulis diſcit/ eorũq; ſpecies ſuſceptat. In fine vero pfecta operatione potitur: quãdo conceptis intra ſe et repoſitis in meõria rerũ omniũ ſpeciebus: nullo deinceps exteriore eget obiecto/ nulloq; ſenſuũ iuuatur adminiculo. ſed iam iam perfectus & angelico ſimilis intellectui: ad internam ſolã ſui meõriã cõuertit/ et aſſeruata in ea rerũ omnium intellectualia ſpectra ſpeculatur: que operatio hũana cõtẽplatio vocaẽ: humaniq; intellectus ad ſeipſum reuocatio/ ſtatus in ſeipſo/ finis et quies.

2 ¶ Exteriore ſui operatione diſcit humanus intellectus & omnia fit: ĩteriore vero perfectus/ & immobilis: omnia in ſeipſo contemplatur.

¶ Hec ex ſuperiore ſatis eſt manifeſta. Nã hũanꝰ ĩtellectus potẽtia eſt oĩm. & ad hoc natus/ factuſq; eſt: vt aliquãdo fiat oĩa/ & oĩm ſpeciebꝰ ĩpleaẽ/ qui eſt oĩm priuatio. Ab initio igitur cõiũctus ſẽſui/ ad exteriorẽ mũdũ (ĩ quo a natura repoſita ſũt oĩa) cõuertiẽ: & mediãte ſẽſu p ĩpa oĩa: oĩa fit. oĩa vero factꝰ: et exteriorẽ mũdũ & ſẽſuũ officia & organa linquẽs: ſimplex & abſolutus in ſeipſũ remeat/ & oĩm cõtemplatiõe in ſeipſo potitus/ in ſeipſo manet ĩmobilis.

3 ¶ Vñ fit vt ĩtellectio ſit cõtẽplatiõis ĩitiũ: & actꝰ ĩtellectꝰ ſit prior actu meõrie

¶ Diſtant intellectio & contemplatio: vt imperfectum & perfectum. Omnis enim cõtẽplatio/ intellectio eſt & intellectualis operatio. Non omnis autẽ intellectio/ eſt cõtemplatio. Nã primarie/ mũdane/ & ĩperfecte hũani intellectus operationes: quibꝰ haud ſine ſenſuũ opitu-

lamine/ per oı̄m ſpecies oı̄a fit: intellectiones/ non cōtēplationes dicūtur. Secūde autē & interne ipſius operationes/ quibꝰ oı̄a illi per memoriā preſētia fiūt: & cōtēplationes/ & intellectiones vocātur. Ruſum intellectui hūano propriū eſt intellectualibꝰ affici & imbui ſpeciebus. Memorie autē illas aſſeruare & cōtinere propriū. Et actus intellectus/ eſt intellectualiū ſpecierū acquiſitio. Actus vero memorie earū continētia & reſeruatio. Precedit igitur actus humani intellectus/ actum memorie.

¶ Fit iterū vt mundus/ neceſſario ſit prior humano intellectu: & is ſit pra- 4
cticus in mundo/ contemplatiuus in ſe.

¶ Obiectū omne/ tēpore prius eſt: cognitiua ſui poteſtate. Eſt enim obiectū actus/ & in actu ſubſiſtens: quod potētia fieri poteſt/ & futura eſt. Mūdus autē qui locus eſt oı̄m: eſt humani intellectus naturale obiectū. & vniuerſa que ſunt in mundo humano intellectui per ſenſus natura innoteſcūt/ preſentātur/ obiiciūtur: vt ab eis ediſcat & fiat oı̄a. Prior igitur mundus creari & fieri debuit: q̄ hūanus intellectus. Et quādiu iperfectꝰ adhuc & vacuus hūanus intellectus/ per ſenſum circa mūdū negociatur: practicꝰ & acquiſitiuus dicit̄. poſtq̄ vero perfectꝰ & plenꝰ/ ſpecies acquirere deſiit. & ad ſeipſū ſolū cōuertit̄: cōtēplatiuꝰ merito dicēdus.

¶ Idem eſt numero/ reqꝫ ipſa vnus humanus intellectus practicus & cōtem- 5
platiuus: ſolo diſtans officio & obiecto.

¶ Inter humanū intellectū practicū & contemplatiuum: nulla numeri/ aut rei differitudo reperitur. Sunt enim nūero & re ipſa vnus/ atqꝫ idem intellectus/ ſolo diſtās reſpectu/ officio/ & obiecto. Nā hūanus intellectꝰ vt cōiūctus ſenſui fertur/ reſpicitqꝫ mūdū/ vt adhuc ſpeciebus diteſcit: practicus vocetur. vt vero idem ipſe a ſpecierū diſquiſitione reſedit: vt relictis ſenſibus & mūdo/ ad internā ſui memoriā deflexus: queſitarū a mūdo ſpecierū ſpeculatione focillatur/ paſcitur/ enutrit̄: tū primū: ſpeculatiuus & contēplatiuus dicat̄. Obiectū enim practici intellectus/ eſt mūdꝰ. Speculatiui obiectū memoria. Vnde fit vt plꝰ abinuicem diſtēt ambe animi ptes/ itellectꝰ & meōria: q̄ intellectus practicus & contemplatiuus. Nam

Illatio. intellectus practicꝰ & contēplatiuꝰ: ſunt vnꝰ/ atqꝫ idē intellectus ſubſtātia/ re & nūero: ſola ratione/ reſpectu & officio diducti/ diuerſiqꝫ. Intellectꝰ autē & meōria/ ſiue intellectus agēs & intellectus poſſibilis: ſunt vnus & idē intellectus hūanus/ idē ſolū ſubſtātia: re vero & ratione/ abinuicē diſtincti/ atqꝫ diuerſi. Intellectꝰ rurſū practicꝰ & cōtēplatiuꝰ: ſunt eadē animi pars: quā aı̄ actū/ vı̄ ſpeculatricē & itellectū nūcupamꝰ. Aſt itellectꝰ & meōria/ gemie quedā ſunt et extreme eiuſdē animi ptes: q̄rū hec animi potētia/ illa vero eiuſdē actꝰ vocitat̄.

¶ Humani intellectus memoria eſt alter mundus qui microcoſmus dicitur/ 6
maioris mundi ſpeculum: verum contemplatiui intellectus obiectum.

¶ Hec ꝓpoſitio intelligēda eſt de meōria ꝑfecta/ ab intellectu (vt aiunt) imp̄gnata: & oı̄m rerū ſpeciebꝰ & imaginibꝰ ornata/ atqꝫ fecūdata. Nā practicꝰ intellectus oı̄m q̄ in maiore ſūt mūdo ſubſtātiarū & rerū: deſumptas ſpecies meōrie cōmendat. in cuiꝰ prōptuario ad futurarū contēplationū officia & ꝑfectas ſui operatiōes: reponi et aſſeruari iubet. Repoſitis igit̄ hoc pacto ab itellectu practico/ i meōria rerū oı̄m ſpēbꝰ & imaginibꝰ: nichil nō ē meōria/ nullius eſt exors ratiōis & ſpeciei. Equalis eni eſt & ſimilis maiori mūdo. vtpote i quo nulla eſt ſubſtātia: cuius nō ſpecies & imago/ ſit in meōria. Et ſicut maior & exterior mūdus/ armariū eſt & repoſitoriū ſubſtātiarū oı̄m: ita & huiuſmodi meōria (q̄ & minor mūdꝰ) prōptuariū & repoſitoriū eſt oı̄m imaginū & intellectualiū ſpecierū & verū ipſū intellectꝰ obiectū. Sicut enim maior mūdꝰ oı̄a eſt/ quia in eo ſunt oı̄m rerū vere et naturales ſubſtātie: ita & minor mūdus/ ſiue meōria eſt oı̄a/ q̄a in ea rerū oı̄m vere & intellectuales ſaluantur imagines.

¶ Aliꝰ eſt actꝰ intellectꝰ/ aliꝰ meōrie: aliꝰ vtriuſqꝫ cōmunis/ q̄ cōtēplatio dicit̄ 7

¶ Aliquo pacto actus itellectꝰ ē trinꝰ. Nā itellectꝰ itellectuales acquirit ſpecies: eas reponit i meōria & ſpeculat̄ i meōria. Meōria vero primū ab itellectu ſpēs capeſcit/ eas cōſeruat: & itellectui tādē ſpeclatiuo p̄ſētat. Proprij igit̄ ſūt itellectꝰ/ actꝰ hi: ſpēꝝ acq̄ſitio/ earū i meōria depoſitio/ & i eadē ſpeculatio. Proprij vero meōrie: earū receptio/ cōſeruatio/ & itellectui rep̄ſētatio. Cōmunis aūt actꝰ vtriuſqꝫ: eſt cōtēplatio. Nā cōtēplatio: ſı̄pliciter diffiniri neq̄t: neqꝫ per ſolū intellectum/ neqꝫ per ſolā memoriam. ſed velut actus mediꝰ & ab vtroqꝫ procedēs: vtrumqꝫ in ſua diffinitione & ratione cōplectit̄. fieri enim cōtēplatio dicit/ quādiu reſeruatas in memoria ſpecies/ ſpeculatur intellectus: repreſentante/ atqꝫ offerente eas illi memoria. Contemplatio igitur velut preſtantiſſima/ & vltima vtriuſqꝫ animi partium operatio: per

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

tertium vtriuſq; actū/ ſpeculationem ſcilicet & repreſētationem diffinitur. Nā hi duo vltimi vtriuſq; actus: ſe mutuo cōſectantur/ & adinuicē conuertuntur. Qui enim fiet/ vt intellectus quippiam intus ſpeculetur: non offerente illi ſpecies memoria? Et quo pacto ſi ſpecies aſſeruatas offert memoria: nō illas intellectus ſpectabit? Intellectus quippe & memoria nuſq̄ ſibi inuicē abſunt. Duo autem primi actus intellectꝰ/ et duo primi actus memorie: ſunt actus intellectus practici/ & practice memorie. Vltimus vero actus vtriuſq;: actus eſt vtriuſq; contēplatiui. Et intellectus in duobus primis actibus/ vt in acquiſitione ſpecierum et depoſitione earūdem in memoria: operatur per ſe ſine memoria. Simuliter & memoria in duobꝰ primis actibꝰ receptione ſcilicet & conſeruatione ſpecierum: per ſe ſine intellectu operatur. Vltimꝰ autem vtriuſq; actus/ illiꝰ inquā ſpeculatio/ huius vero repreſētatio: neutri per ſe ſine altero aut alteriꝰ officio adeſt.

8 ¶ Humanus intellectus/ quicquid intellexit: iterum intelligit.

¶ Humanus intellectus quicquid intellexit vt practicus: iterum vt cōtemplatiuus intelligit, & quicquid coniunctus ſenſui preuidit in maiore mundo: rurſū ſine ſenſus adminiculo ſpeculatur in minore mundo/ ideſt in interna ſui memoria. Vidit autem prius in maiore mūdo omnia: quando vt practicꝰ & negocioſus vniuerſorum ſpecies a mundo deſumpſit. videt & poſterius eadem omnia in ſeipſo: ideſt in interiore ſui memoria. Quicquid igitur prius intellexit humanus intellectus: iterum intelligit.

9 ¶ Vnde fit vt meōria/ ſit ſcđa itelligētia: ſiue intelligētie reſūptio/ & iteratio.

¶ Simplex & prima alicuius intellectualis ſpeciei deprehēſio: proprie ad intellectum referenda eſt/ dicendaq; verus & proprius eius actꝰ ſiue intellectio. Secunda autem eius deprehenſio/ ad memoriā ſpectat. vt que ab ipſius ſpeciei in memorie exedris permanentia/ proficiſcitur. Omnis enim intellectualis ſpecies cum primū deprehenſa eſt ab intellectu: ſublabratur/ tranſitque ad memoriam/ vt ad promptuarium & receptaculum ſpecierū. que ſi iterū preſētabitur intellectui: ab ſola memoria illi offeretur. omnium igitur intellectualiū ſpecierum/ ſiue itellectionū/ aut itelligētiarū reſūptio et iteratio: aut eſt memoria/ aut a memoria.

10 ¶ Fit rurſum vt haud abſq; ratione/ dixerit Plato: ſcientiam eſſe memorie reſumptionem. Platonis opinio.

¶ Sciens dicitur non qui diſcit: ſed qui perfectus eſt/ notionibus plenus & contemplari potens. cuius memoria ab intellectu impregnata: omnium que in maiore ſunt mundo ſubſtātiarum rationes/ habitus/ ſpecies/ & imagines retentat: vt eas in cōtemplationis officio preſentet intellectui. Eſt enim ſcientia huiuſmodi imaginū in anima/ ſiue in memoria plenitudo: & minoris mundi cum maiore equatio. quādoquidem ſicut maior mundus eſt omnis ſubſtantia/ & omnium ſubſtantiarum locus/ actu continens omnem ſubſtātiā: ita & minor mundus homo/ eſt omnis imago/ omnis intellectualis ſpeciei locus/ omnem continere ſpeciem natus. Si igitur ſcientia eſt habitꝰ memorie/ & perfectio & plenitudo memorie: & ſcientie actus eſt cōſideratio & contēplatio: ipſa vero cōtemplatio eſt memorie reſumptio: tantum diſtabit a memorie reſumptione ſcientia/ quantum a contēplatione. Atqui contēplatio aut ſcientia eſt/ aut ſcientie actus. igitur et memorie reſumptio: aut eſt ſcientia/ aut ſcientie actus. Eſt enī meōrie reſūptio contēplatio: & eorū que ſunt in meōria/ intellectui repreſētatio. Quippe tunc reſumere meōriā dicitur intellectus: quādo ad ſeſe reuocat et ea actu ſpeculatˀ/ q̄ ſūt in meōria. Et hec meōrie reſūptio ſiue cōtēplatio: pfecta ſciētia ē/ et actu ſciētia.

¶ De ortu intellectualium ſpecierum a mūdo: tranſitu earum per humanū intellectum/ et ſtatu in memoria. Cap. viij.

1 OMnis ſenſibilis ſubſtantia: vere eſt & ſubſiſtit in mūdo/ extra intellectum: humano tamen intellectui a natura preſentata.

¶ Sēſibiles ſubſtātie ſublunares ſūt & ſubceleſtes: ſicut itellectuales ſuplunares & ſupceleſtes. vtraſq; ei ſubſtātias itellectuales & ſēſibiles/ viſibiles et iuiſibiles: interiecta dirimit celi moles. Oīs igiť ſēſibilis ſubſtātia/ q̄ intra celi ābitū viſiť/ et celo cōtineť: habet eſſe et ſubſiſtere extra intellectū/ ī eo quē vocamꝰ mūdū et vniuerſū. ꝙ oīs ī eo verſetur ſubſtantia: obiecta et p̄ſentata a natura hūano intellectui/ vt fiat alter mundus: maiori/ naturalique mundo ſimilis/ equalis/ coniunctus/ atq; vnus.

2 ¶ Mundus ab initio actu eſt omnia: que fieri natus eſt homo.

¶ Omnia hic dicimꝰ creata: preter vtrūq; intellectū: angelicū et hūanū. ſiue preter angelū

& hominē: que dicta ſunt oīm eſſe extrema. Et hoc pacto mundus eſt ab initio actu omnia:
ideſt / oīs ſubſtātia & oēm continens ſubſtātiā. Homo autē (vt ſepe diximus) cauſa ſui intel
lectꝰ: per ſenſū oīa fieri poteſt. et eſt ab initio oīs potentia: que ꝑ oīm ſpecies / tandē oīa fit.

ℭ Homo omnia fit: preter ſubſtātiam & materiam.

ℭ Mundus omnia eſt ſecūdū ſubſtātiam & materiam: vt qui eſt totius materie et ſubſtan- 3
tiarum omnium / cōtinentia et locus. homo autē neq; omnia fieri / neq; omnia eſſe poteſt eo
modo quo mundus: per veras ſcilicet rerū ſubſtantias. ſed duntaxat citra materiā per rerū
ſpecies / ratiōes et imagines. Nam ſi in materiali et viſibili ſpeculo / recipi nequit rei viſibilis
veritas et ſubſtātia / ſed ſola ipſius immaterialis imago et ſpecies: quāto magis ī imateriali
ſpeculo (vt in humano intellectu) nulla recipi poterit ſubſtantia aut materies / ſed ſola ima-
terialis et intellectualis vniuſcuiuſq; rei ſpecies.

ℭ Intellectuales ſpecies / per quas homo omnia fit: ortum habent in mūdo / transitum per humanum intellectum / finem & ſtatum in memoria. 4

ℭ Sicut rei viſibilis imago / ortū habet a re viſibili: tranſitum per aerem / finem & ſtatum in
ſpeculo / in quo liquido viſibilis demonſtratur: ita & rerum que ſunt in mūdo intellectuales
ſpecies / ortum habent in mundo a rebus ipſis: tranſitum per humanum intellectum / finē &
ſtatum in memoria. Nā cum intellectus ſit ipaſſibilis: impoſſibile eſt huiuſmodi ſpecies de-
morari in intellectu. ſed confeſti pergunt ad memoriā: que cū ſit intima & penitiſſima ani-
mi pars / et velut quedā baſis itellectualis apicis: nuſq̄ vltra mēoriā itellectualiū ſpecierū ſeſe
motus extēdit. ſed in ea ꝑpetuo ad futuras cōtēplationes demorātur / ſtabiliunt / aſſeruātur.

Baſis / fundamentum / structura
Apex .i. ſummitas

ℭ Vnde fit vt hūane itellectiōis iitiū ſit mūdꝰ / itellectꝰ mediū: finis ſit mēoria 5

ℭ Cuiuſuis motus tres ſunt termini: a quo / per quē / ad quem. Mūdus terminus eſt a quo ori
untur ſpecies: intellectꝰ terminus / per quem feruntur: memoria terminus ad quem feruntur
& in quo recipiuntur. Eſt enim ipſa totius intellectionis finis. Et ante mundum in humana
eruditione & humani intellectus conſumatione / nichil eſt: & poſt memoriā nichil. diſtātq;
maxime abinuicē mūdus & memoria: vt extrema initiū & finis. Sicut & in ipſa rerū ſpecula-
ri inſpectione / añ rē viſibilē nichil eſt & poſt ſpeculū nichil. Hec eni ſūt inſpectionis extrema.
In vtriuſq; autē medio / eſt aer aut aqua: per q̄ a re viſibili / ad ſpeculū trāſit deferturq; ſpēs.

ℭ Rerum ſpecies vt in mūdo ab ipſis rebus oriuntur: nondū intellectuales ſunt ſed ſenſibiles / & in ſenſibus primum recipiuntur. 6

ℭ Quicquid eſt in mūdo: eſt ſenſibilis ſubſtātia. Qualis autē fuerit oīs ſubſtantia: talis eſt
& eius ſpecies & naturalis imago. A ſēſibilibus igitur ſubſtantijs que in mundo ſunt: haud
alie q̄ ſenſibiles vibrātur / procedūt / oriūturq; ſpecies: que primū in ſēſibus recipiūtur. & ex
quibus hūanus intellectus / ſub ipſis ſenſibꝰ delitens. intellectuales ſpecies aut defecatione
quadā ipſarū / aut rationali coniectura elicit / abſtrahit / profert.

depuratione

ℭ Sicut ſenſibiles ſubſtantias natura varijs accidentibus operuit: ita & pluribus ſenſibus / humanū intellectū. 7

ℭ Rationabile eſt / vt q̄le eſt obiectū: tale ſit & ſubiectū ſiue cognitrix eius poteſtas & ſpe-
ctatrix facultas. Sēſibilis aūt ſubā: eſt ſubā īpura / mixta accidētibꝰ: quorū alluuiōe ſēſibilis
fit. Subſtātia eni pura / ꝑ ſe / ſine accidētibus: inſēſibilis & ſoli intellectui puia eſt. quēadmo-
dum & accidētia / ſunt ipſa vere ſenſibilia: ſunt et ꝓpria ſenſuū obiecta. Sicut igitur ſēſibilis
ſubſtātia eſt ſubſtātia accidētibus cōiūcta / & accidētibꝰ obtecta: ita & hūanꝰ intellectꝰ (cui
ipſa ſēſibilis ſubſtātia obiecta eſt) intellectꝰ eſt haud purus / ꝓpatulus aut nudꝰ: ſed ſēſibus
addictus / ſub ſēſuū organis arcanꝰ / corporea mole obtectꝰ. Referendū igit̄ eſt id mūdi / qđ
in aperto eſt / ad id hoīs qđ ē in aperto: ideſt accidentia mūdi / ad ſēſus hoīs. & id mundi qđ
occultū velatūq; eſt accidētibꝰ: ad id hoīs qđ ſēſibus eſt adoptū / ideſt ſubſtātia ad itellectū.
Hoc eni pacto totꝰ homo: totiꝰ erit arbiter / iudex & ſpeculator mūdi: & ps hoīs / ptis mundi.
Senſus arbiter erit accidētiū: intellectꝰ vero ſubſtātiarū. Extrema hoīs / extrema mūdi intue-
buntur: illius quoq; iteriora / huius intima & arcana rimabūt̄. Ad hūc eni modū / toti ſpecta-
trici potētie: totum obiectum offeretur / nudabitur / pateſcet.

ℭ A mundo ad ſenſum hominis rei ſpecies eſt ſenſibilis: ab intellectu vero ad memoriam intellectualis. 8

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶Hec quattuor in hoīs cōſumatione/ ſe ad hūc modū ſequūt. Mūdus/ ſenſꝰ/ intellectꝰ/ memoria. Rerū autē ſpecies oriūt a mūdo: feruntq; per ſenſū & intellectū/ vſq; ad meōriā: in q̄ ſtatū ſuiq; motꝰ finē habent. Mutat autē ipſa ſpecies ſuā originē primāq; naturā exuit: cum ex maiore mūdo miorē mūdū ſubit. In vtroq; enī mūdo eiuſdē nature eſſe nequit. In maiore quippe mūdo: ipſa ſpecies/ ſenſibilē ſortita eſt naturā. in minore autē mūdo/ in naturā ſe intelligibilē cōuertit. Toto etenī ſpacio quo ab ſuo ipſius fonte & minore mūdo fertur adusq; hominis ſenſū: naturā ſeruat ſēſibilē. toto vero reliquo interuallo/ quo lares ſubiēs animi/ ab intellectu fertur ad memoriam & ſtat manetq; in memoria: intelligibilis vocatur.

9 ¶Vnde fit vt cū alterīꝰ nature ſit ſpēs in ſēſu & alterīꝰ ī itellectu: ſit aliqd̄ mediū cōe iter vtrūq;/ ī quo ſpēs ipſa mutet naturā/ fiatq; ex ſēſibili itellectualis.

¶Species & imago naturalis rei ī ſēſu: ſenſibili nature eſt aſcribēda. In intellectu vero nature itellectuali poſcit aſcribi. Hec autē mutatio cū nō fiat in ſēſu/ neq; in itellectu: in medio aliquo fiat oportet. qd̄ quodā modo vtriq; ſit cōmune: ſecretiꝰ & abditiꝰ ſēſu: intellectu vero extimiꝰ & manifeſtius. Hoc aūt mediū (vt et Reimūdꝰ lullius ſentit) eſt ſenſus interior: qui cōmunis ſēſus dicitur ſiue imaginatio & phantaſia. Ait enī in ipſa imaginatione: ſenſibiles huiuſmodi ſpecies defecari & euadere puriores. indeq; trāſire cominus ad intellectum: nudatas omni materia & priſca accidentium eluuie ſpoliatas. Remundꝰ. Lullius.

10 ¶Fit iterum vt ipſius ſenſibilis ſubſtantie ſpecies & naturalis imago non ſit ſimplex: ſed ex vtraq; natura/ ſenſibili et intellectuali.

¶Nam qualis eſt ſenſibilis ſubſtātia: talis eſt & eius ſpecies. Sēſibilis autē ſubſtātia habet aliquid ex vtraq; natura: ex inquā ſēſibili & intellectuali. Quāta enī illi vis ineſt accidētiū: tantūdē naturā ſenſibilē imitatur. Quātā vero ſubſtantiā ſortita eſt: tantum illi ineſſe de intellectuali natura aſſeueramꝰ. Ipſa igit ſēſibilis ſubſtātie ſpecies/ habet pari pacto & aliquid ex vtraq; natura: quo vtrāq; repreſentet exprimatq; naturā. De natura intellectuali habet in repreſentatione ſubſtātie: de ſēſibili vero in expreſſione accidētiū. Ipſa itaq; ſenſibilis ſpecies/ cū nō ſit ſimplex ſed vtriuſq; nature: reſolui/ ſpoliari & nudari accidētibus poteſt. atq; ad intellectualē naturā reduci. & hoc pacto e ſenſuū valuis aut pomeriis peruenire in exedras intellectus et memorie. Qz ſi ſimplicē dixeris ipſā ſenſibilis ſubſtātie naturalē imaginē: aut nature erit ſolū ſēſitiue/ aut ſolū itellectualis. Si nature ſolū ſēſitiue: repſentabit offeretq; ſola accidētia/ eritq; ſpecies accidētiū. Si ſolū intellectualis: erit ſpecies ſoliꝰ ſubſtātie/ nulla repſentās accidētia. Ipſa autē poſita eſt totiꝰ eſſe ſpecies: repſentās ſubſtātiā cū accidētibus/ & accidentia cū ſubſtātia. Qz ſi poſueris eā de natura ſolū ſēſibili: quomō poterit ex ipſius in interiore ſēſu defecatiōe/ relinqui itellectualis notio/ q̄ in itellectū e ſēſu penetret. Nā defecatio: eſt accidētiū ſpoliatio. Et ſi de natura ſolū intellectuali dixeris: nō poterit eſſe ſēſibilis ſubſtantie ſpecies/ nec ſubſiſtere in mundo & a mundo ferri ad hominem. Nichil enī intellectuale mundus gignit. In eo nil intellectualis ſpiritaliſue nature/ natum eſt ſubſiſtere. cum ſola mens humana: ſit ſimplicium & mere intellectualium locus.

¶Qz omnia prius fuerunt in intellectu & extra intellectum facta/ tandem in intellectum reuertantur. Cap. VI.

1 ANte mundum factus eſt intellectus: & iterum poſt mundum factus intellectus.

¶Mūdus (vt ſuperiꝰ oſtendimꝰ) eſt omnia. Aſt ante omīa/ factus eſt angelicus intellectus: poſt omnia vero humanus. Mundus igitur dyadem intellectualem/ mediam diſpartitur: vt qui in medio duorū intellectuum/ angelici atq; humani eſt factus.

2 ¶Eſt etiam intellectus ſenſu anterior & prior: & intellectꝰ ſenſu poſterior.

¶Sicut in ſuperiore dictū eſt de mūdo: ita & de ſēſu dicēdū in pſenti. Angelicꝰ enī itellectꝰ ante ſēſū creatus eſt: hūanꝰ vero poſt ſēſū. In āborū autē intellectuū medio/ creatꝰ eſt ſēſꝰ. Nam ſenſꝰ cum mūdo (vt cū animalibꝰ/ que poſt angelos ante hoiem creata ſūt) eſt factꝰ.

3 ¶Vnde fit vt omnia prius fuerint in intellectu: & extra ītellectum facta ſint/ tandemq; in intellectum reuertantur.

¶Oia (vt ī prioribꝰ ppoſitiōibꝰ docuimꝰ) priꝰ fuerūt ī angelico ītellectu: vt in vtero & cōceptionis ſue loco. Deīde velut naſcētia & foras pdeūtia: ex occulto in aptū facta ſūt/ & poſita extra intellectū in ſeipſis/ ī ſua natura & ī ſenſu. Sūt enī oia ī ſeipſis & ſcd̄m ſe ſenſibilia.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Illatio.

Rurſum ex aperto in abditū reuertuntur: cum in intellectu humano fiunt. Humanus enim intellectus fieri natus eſt omnia: & omniformis in fine eſt factus. Et ex hac illatione: poſſumus elicere harum duarum propoſitionū veritatem. Nichil eſt in ſenſu: quin prius fuerit in intellectu. Et nichil eſt in intellectu: quin prius fuerit in ſenſu. Prima vera eſt propter angelicū intellectū: ſecunda propter humanū. Nichil enim eſt ſēſibile aut cōſiſtens in mūdo: quod nō prius per intelligibile eſſe/ fuerit quoquopacto in angelico intellectu: & quin poſtea in homine/ fiat rurſū intelligibile & extra mundū. Poſſumꝰ etiā relicto angelico intellectu: vtriqȝ propoſitioni in ſolo homine/ dare veritatis locū: ſed in eo veritates tranſponūtur. Nā ſecunda primo vera eſt et ſecūdo prima. Cū enim per ſenſū diſcat homo vniuerſa/ aut a natura ſiue a mūdo aut alius ab alio homine: hoc pacto nichil eſt in hūano intellectu/ qui priꝰ fuerit in ſenſu. nichil in homine/ quin prius fuerit extra hominē. Poſtq̄ vero homo vniuerſa didiſcit/ & factus eſt omnia/ conſumatus & perfectus: is ſolus alium hominē docere poteſt. & in alterius mētem ſuopte pedotribatu tranſferre: queqȝ ſibi prius inſunt. Atqui docendi media & inſtrumēta: ſūt ſenſibilia. Voces quippe audibiles ſūt: ſcripture oculis peruie. Et quaſcunqȝ voces is qui docet profert/ quaſcunqȝ ſcripturas proponit: ab eius mente deriuāt atqȝ oriuntur. Erit igitur hoc pacto mens ſenſibiliū fons atqȝ initium. & nichil erit in ſenſu: quin prius fuerit in intellectu. Itaqȝ conſiderato eo homine qui diſcit: nichil eſt in intellectu/ qui prius fuerit in ſenſu/ ideſt in vocibus & ſcripturis. ſumpto vero eo qui docet: nichil eſt in ſēſu (ideſt in vocibus & ſcripturis) quin priꝰ fuerit in intellectu. Vox enim omnis & ſcriptura: ab eo exoritur conceptu/ qui eſt in mēte docentis. Et ſi vtrūqȝ ſimul perſpexeris qui docet & qui diſcit: diſpoſitis contra ſeſe & ex aduerſo duobus conceptibus/ eius qui docet & qui docetur/ velut diſtantibus extremis: & poſitis in medio litteralibus notis/ conceptibus/ vocibꝰ atqȝ ſcripturis: fit motus ab intellectu docētis ad intellectū diſcentis. Nam cōceptus qui priꝰ menti docentis ineſt: tranſferendus eſt in diſcentis mentē. vt fiat mens diſcentis plena: docentis mente nichilo inferior. Transfertur autem huiuſmodi conceptus de mente in mentē non per ſe: ſed obtectus expreſſuſqȝ vocibus & ſcripturis. Rurſum igitur in hoc ordine: vera eſt vtraqȝ propoſitio/ eo modo quo prius: nichil eſſe in ſenſu/ id eſt in vocibꝰ & ſcripturis (q̄ ſunt ſenſibilia quedā) quin priꝰ fuerit in intellectu docentis. & nichil eſſe in intellectu diſcētis: quin prius fuerit in ſenſu/ ideſt in vocibus & ſcripturis.

Pedotribatus/ ludimagiſteriū. Pedotribes/ preceptor.

¶ Diuina operatio/ que eſt vniuerſorum creatio: velut in quodam circulo eſt facta. 4

¶ Nam deus creare inchoauit ab ītellectu: & ītellectu creare deſijt. Eſt autē circulus: cuius finis/ aut idem eſt aut coniunctus principio. Diuina igitur operatio/ qua ſtatuit deus ad eſſe vniuerſa: facta eſt in circulo. vtpote que cepta ab intellectu: deſijt in intellectu.

¶ Vnde manifeſtum eſt cur homo cum vltimus creatꝰ ſit: proximum tamē angelis ſortitus eſt locum/ cunctis ſenſibilibus creaturis eminentior. 5

¶ Cū enim ex precedente diuina operatio qua creauit vniuerſa/ facta ſit in circulo: coniunxit deus totius ſui operis finem initio. Diuini autem operis initium/ angelus eſt: finis homo. Coniuncti igitur ſunt a deo & proximi loco facti: angelꝰ & homo. Angelus natura ſuperior (vt & antiquior) deo attiguus eſt: homo vero ab angelo/ paulo imminutꝰ. Rurſum quecūqȝ diſſimili medio diſtant extrema: ſunt ſimilia. Eſt enim duplex diſſimilitudo/ quam habēt ad medium: ſue ſimilitudinis cauſa. Angelicus autem intellectus & humanus diſtant abinuicem: medio ſenſu ſeu medijs ſenſibilibus creaturis. Vniuntur igitur adinuicem: ex oppoſitiōe & diſſimilitudine medij. Duplex enī ipſorū ad mediū diſcrimē geminuſqȝ receſſus: cauſa ē copule/ ꝓpīqtatis & mutui acceſſꝰ eorūdē. Rurſū aliā eiuſce rei afferimꝰ cauſā: cur hō ſupma & nouiſſima creatura/ cūctis ſēſibilibꝰ creaturis: ē & dignitate & loco eminētior & ipſis angelis cōiūctꝰ. Deꝰ duos ſpūs creauit: vnū ꝑ ſe ſubſiſtere natū ſine corpe/ quē vocamꝰ āgelū. Alterum natum in corpore ſubſiſtere: quē dicimus humanū ſpiritum. Quia igitur angelicꝰ ſpiritus vt per ſe potens nullo ad ſubſiſtendum egebat: creatus eſt ab initio totus & per ſe. Humanus vero haud aliter ſubſiſtere q̄ in corpe natꝰ: creari poſt corpꝰ debuit. Oportuit enī prius a deo fabricari/ excudi & componi humanū corpꝰ humani ſpiritus domicilium: q̄ humanum procreari ſpiritum. Nempe & materies/ ex qua corpus huiuſmodi conflatur: humano ſpū creata eſt prior. Sed & humanū corpꝰ haud aliter creari debebat/ q̄ poſt omnes ſenſibiles creaturas: que ſunt ipſius materiei & humani corporis particule. Omnis enim ſenſibilis materialiſue ſubſtantia: ad ſalutem humani corporis eſt pernecessaria. & eſt vt quedam

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

humani corporis pars. Id quippe conflatum eſt ex vniuerſis que ſunt in mundo. et eſt vt omnium ſenſibiliū creaturarū materialis apex/ terminus et finis. Eſt & opus ex materia preſtātiſſimum: quod conſeruari et ſaluari eget ex omnibus que ſunt in mundo. Debuit igitur homo a deo creari vltimus: & fieri poſt omnia/ que ipſius ſalutem procurant/ queue ſunt illi ad eſſe in mundo neceſſaria. Creauit enim deus imprimis angelum/ deinde materiam/ hinc materie partes/ ideſt ſenſibiles creaturas: ſine quibus non poteſt eſſe homo. Poſtremo hominē angelo vicinum/ coniunctum & proximum. In quo creandi modo proceſſit deus: vt ab angelo ad materiā/ a perfectis ad imperfecta. Vt vero a materia per ſenſibilia/ ad hominem: ab imperfectis ad perfecta.

6 ¶ Manifeſtum iterum eſt omnem ſenſibilem creaturam: eſſe vt per ſe hominis corpus.

¶ Humanum corpus conflatum eſt a deo: in omniū ſenſibilium harmonia et mediocritate. ita vt vnaqueq; ſenſibilis creatura: ſit vt humani corporis pars aliqua. humanum vero corpus per ſe: ſit vt omnium totum & centrum. Omnes enim materiei partes & ſenſibiles creature/ tribus tantum formis diducunt: eſſentia/ vita & ſenſu. Nam intellectualis forma vt huiuſmodi: minime actus eſt materiei & corporis. quandoquidem ſine vllo materiei et corporis commercio: exerceatur intellectio. Fit enim hec in ſpiritu: vtpote que eſt intelligentie aut anime ſeipſam motitantis operatio. Et licet intellectualis anima addicta ſit et materiei & corpori: ſub ea tamen ratione/ qua intellectualis vocitatur: a materia & corpore eximitur/ et neq; materiam neq; corpus: ſed ſeipſam ſolam ciet ac mouet. Cetere autem tres forme ſenſitiua/ vegetatiua/ eſſētialis cum ſibiipſi adeſſe/ ſeq; ipſas motitare nequeāt: dūtaxat materiei & corpori adſunt ſuaq; motitant ſubiecta. Vnde illas merito materiales et corporeas formas nuncupamus: que nichil motionis et proprie actionis extra corpus/ materiam et ſubiecta recipiunt. Omnē itaq; materiei partem preter humanum corpus/ trine tantum forme complectuntur: eſſentialis/ vitalis/ ſenſitiua. Humanum autem corp9/ ceteris materie partibus inſignius: animam geſtat immortalem/ primum intellectus & mētis domicilium. a qua eidem corpori: trium ſuperiorum formarum actus: eſſe inquā/ viuere et ſentire induntur. Eſt igitur humanum corpus per ſe/ vt cetera omnis ſenſibilis creatura: & quante cetere omnes materiei partes. & omnis ſenſibilis creatura/ finē habet in humano corpore: facta propter humani corporis ſalutem. Nichil enim quod ex materia eſt: humane anime ſalutem procurat. nichil materiale aut corporeum: alēdo immateriali aut incorporeo enti cōfert. Et ex hac illatiōe plurima poſſūt iferri: nichil ſcilicet a natura ianiter aut ocioſe factum. nichil caſſum eſſe/ aut ſine fine. Precipuū verūq; medicine obiectum eſſe humanum corpus: vt ex omni ſenſibili ſubſtantia/ ex toto deniq; mundo ſalus ipſius caueatur. Et intellectum/ oculūue medici: verſari debere inter mūdum et humanum corpus vt ſingula mundi referat ad humanum corpus: velut partes ad totum.

Illatio vna. Quod ſit medicine obiectum.

7 ¶ Homo omnia eſt: et ſpiritu & corpore.

¶ Diximus quopacto homo omnia fit ſpiritu et intellectu: per omnium ſpecies/ quib9 omnia fit. Eſt autem omnia etiam et corpore: cum haudquaq̄ ſit minus eius corpus/ q̄ ſenſibilis mundus. et nulla ſit (vt diximus) ſenſibilis ſubſtantia/ non humani corporis pars: non propter humanum corpus facta.

8 ¶ Vnde fit vt hominis anima in humano habitet corpore: tanq̄ equale in equali/ totum in toto. ſimiliter et hominis corpus in mundo.

¶ Hominis anima eſt totum intellectus/ ideſt totum intelligibile: quod intellectualiter omnia euadit. hominis vero corpus eſt totum ſenſus: ideſt totum ſenſibile. Vtrūq; autem hominis et eius anima/ et eius corpus: eſt (vt dictum eſt) omnia. Anima quidem ſpiritaliter & citra materiam omnia fit: corp9 vero cum materia/ rerum ipſarum ſubſtantias depaſcit. Et omnia omnibus ſunt equalia. Habitat igitur hominis anima/ in eius corpore: ſicut totum intellectus/ in toto ſenſus/ & equale in equali. Identidem & hominis corpus habitat/ ſaluatur/ ferturq; in mundo: vt equale in equali & totum in toto. Etenim mundus omnia: ideſt omnis ſenſibilis ſubſtantia. cum nulla extra mundum/ ſit ſenſibilis ſubſtantia. Et profecto non irrationabilis erat eius opinio: qui ab vnaquaq; mūdi parte & ſubſtantia: ſublata detractaque atomo/ ex tot atomis conflabat humanum corpus: quotquot ſūt in mundo ſubſtantie. & numerū eundē aiebat eſſe mundi & humani corporis: humanū quoq; corpus

Philoſophica opinio de numero mūdi & humani corporis.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

deſluxum quendam eſſe atomorum vniuerſi.

¶Quopacto humanus intellectus/ dicatur eſſe in corpore et non eſſe in corpore. Cap. X

IN materia & corpore quatuor habitant forme: ſubſtantiua/ vege- 1
tatiua/ ſenſitiua/ et rationalis: quam intellectiuam vocamus.
¶Extra materiam et corpus: tantum vna reliquitur forma angelica/ ante oēm
materiā creata. In materia vero et corpore reperiūtur quatuor: ſubſtantiua/ ve-
getatiua/ ſenſitiua et intellectiua. Subſtantiua dat materiei eſſe. Vegetatiua/ vitam eidem
imprimit. Senſitiua/ ſenſationis eſt cauſa. Intellectiua/ intellectionis. Omnis enim ſenſibilis
creatura: aut intelligit/ aut ſentit/ aut viuit/ aut ſubſiſtit.

¶Tres inferiores forme: et ſubſtantiā & operatione ſunt in materia. ſupre- 2
ma autem rationalis et intellectiua: ſubſtantia quidem et reipſa eſt in corpo-
re: functione et operatione extra corpus.

¶Subſtātiua forma: dat corpori eſſe & ſubſiſtere. Vegetatiua illud viuificat/ nutrit/ dat in-
crementum. Sēſitiua in corpore/ & corporeis organis: ſenſationem perficit. Rationalis au-
tem & intellectualis vis: nullū cum corpore/ in ſua operatione habet cōmercium. Nam in-
tellectualis operatio/ ſimilis eſt curue linee: cui⁹ idem eſt principiū & finis. ceterarum vero
formarum actus et operationes/ rectas lineas imitantur quarū ſunt diuerſa extrema: aliud
initium/ alius finis. Senſibiles enim forme: initia quidē ſunt & efficientes cauſe ſuarum ope
rationum. Illas attamen operationes minime in ſeſe recipiunt: ſed in materia et corpore/
eaſdem recipi oportet. Vnde fit vt in eis: aliud ſit producens/ aliud recipiens: aliud princi-
piū/ alius finis. In operatione autē & officio intellect⁹: eadē eſt cauſa efficiens/ materialis et
ſuſceptiua: eadem producens/ eadē recipiens: eadem que actus/ & que potentia. Ipſa etenī
rationalis & immortalis anima/ creata in orbe: in actum & potentiā diducitur/ cuius actus
agenſue intellectus: in potentia propria poſſibilisue intellectu: intellectiones oēs profert.

¶Intellectus ſiue ſit ſuarum notionum opifex/ ſiue eas recipiat a mundo:
intellectiones omnes in ſe/ aut profert aut recipit. 3

¶Intellectus imperfectus et inconſumatus: notiones omnes per ſenſum recipit a mundo.
que (vt dictum eſt) in interiore ſenſu defecantur: a quo ī ītellectū ſublabrantur ac penetrāt.
Huiuſmodi enim deſertus vacuuſue intellectus: cum nōdū ſui cōpos euaſerit/ neq; rerū
ſcientiam imbiberit: naturam imitari nequit/ aut aliquid ad nature ſimilitudinem in ſeipſo
proferre: cuius nulla a natura ſuſceperit initia. Conſumatus autem intellectus per ſeſe
operatur/ & opifex eſt ſuarum notionum: naturāq; ſolus imitari poteſt. Vterq; igitur intel-
lectus et qui ſuarū notionum eſt cauſa/ et qui non eſt cauſa: intellectiones ipſas ſiue notio-
nes omnes et ſpecies/ in ſeſe nō in corpore profert aut recipit. Intellectus enim agens & in-
tellectus poſſibilis licet reipſa diſtincti/ atq; diuerſi ſint: ſubſtantia tñ ſunt vnus intellectus
et vna numero rationalis anima/ immortalis: cuius actus a potentia inſeparabilis eſt. Et in-
tellect⁹ agens: eſt ea animi pars quā ſpeculatricem nuncupamus. Intellectus vero poſſibi
bilis/ eſt ipſa intellectualis memoria: omnium intellectualium ſpecierum receptatrix.

¶Tantum ſimile a ſimili patitur 4

¶Nā ſenſibile patitur a ſenſibili/ intellectuale ab intellectuali/ ſenſus a ſenſu/ intellectus
ab intellectu. Senſibile a ſenſibili: vt corpus humanum a mundo. Omnia etenim que ſunt
mūdi: neceſſaria ſunt ad ſalutem humani corporis. cum omnis ſenſibilis ſubſtantia: ſit ei-
dem aut in alimentum aut medicamentum a deo attributa. Intellectuale ab intellectuali:
vt anima ſiue intellectus/ ab intelligibilibus ſpeciebus. Senſus a ſenſu: vt ſenſus interior
ab exteriore. Eſt enim interior ſenſus/ vt quedam exterioris memoria: & vt penitior lo-
cus/ in quo ſenſibilia ſpectra & colliguntur & reſeruātur. Senſus quippe exterior/ preeſt ſen
ſibilibus ſpeciebus a mundo captandis: eaſq; receptas a mundo/ ad interiorem ſenſum
introducit. Interior vero/ illas intus aſſeruare iubetur. Intellectus deniq; ab intellectu pa
titur: vt intellectus patiens ab intellectu agente. qui ſunt vnus/ totus ſubſtantialis intelle-
ctus/ & vna numero anima: non tamē eadē numero animi pars.

¶Sicut ſenſibiles ſpecies ſubſiſtere nequeunt in intellectu/ ſed tantū in mū- 5

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

do:ita & intellectuales/ſubſiſtere nequeunt in mundo/ſed tantum in intellectu.

¶Senſibiles ſpecies aut ſunt in interiore ſenſu/aut in exteriore: aut in aere aut in aqua/ aut in alijs medijs corporibus:per que a rebus ipſis emicant / vibrantur/ funduntur. nec in aliquo alio ſubiecto:q̄in materia et corpore receptantur. In immateriali enim & diſſimili ſubiecto/vt in intellectu:ſubſiſtere non poſſunt. Intellectuales autē ſpecies licet a mundo et ſenſibilibus ſpeciebus deriuaticie ſint: habent tamen eſſe extra mundum & materiam. Stant enim & permanent in intellectu poſſibili:a quo emigrare nequeunt

6 ¶Quāuis intellectuales ſpecies ſint in intellectu: intellectus in anima/ anima in corpore et materia:non tamen dicuntur intellectuales ſpecies habere eſſe et ſubſiſtere in materia et corpore.

¶Nam ſeparari poſſunt anima & intellectus a corpore:permanentibus in intellectu notionibus intelligibilibuſue ſpeciebus. Nō igitur habent intellectuales ſpecies verū eſſe& ſubſiſtere in corpore: vt ſine quo eſſe veraciter poſſunt. ſed in ſolo intellectu/ ſine quo eſſe nequeunt:licet poſſit ſine ipſis eſſe intellectus. Nam inconſumatus et inconditus diſciplinis intellectus:ab initio(vt diximus)inanis eſt rerumq; ſpeciebus deſtitutus.

7 ¶Intellectus humanus etſi ſeparabitur a materia/non erit ocioſus: nec a propria ſpeculatione intellectualiue operatione fatiſcens/intermittetur.

¶Nam humanus intellectus quādiu in corpore ſubſiſtit: nullo ad propriam operationem vtitur corporis commercio/ ſed ſine materie et corporis officio:intellectualem perficit operationem. Si igitur degens in corpore:ſine corporis vſu/ propria actione potitur et ocioſus non eſt:quanto magis extra corpus factus/ eadem operatione(ſine vlla ſui immutatione) potietur & ocioſus non erit. Ipſius enim anime ſubſtantia/ incorruptibilis natura atq; immortalis:tota integra et ſalua extra corpus/ cum virtutibus omnibus et ſpeciebus intelligibilibus fieri poteſt. atq; in hoc(licet innaturali)ſtatu:intellectuales operationes/ in ſemetipſa congrue perficit vt prius.

8 ¶Sicut angelicus intellectus/natus eſt per ſeſe ſubſiſtere extra corpus : ita et humanus ſubſiſtere in corpore eſt natus.

¶Angelicus intellectus purus eſt:et per ſe ſubſiſtere natus vt prius oſtendimus. Humanꝰ vero natus eſt ſubſiſtere in corpore:et in hoc ab angelo differt/ paulo inferior. Si igitur humani intellectus natura eſt ſubſiſtere in corpore:non debet natura eſſe extra corpus: neq; diſiungi aut ſeparari a corpore. Et ſi quādo extra corpus fiet:hoc preter naturā/ alia quadā cauſa eueniet. Et iterum cum ſit immortalis & incorruptibilis: natus eſt quandoq; corpori reſtitui. vt in gradu proprio & ſuapte ipſius natura/ ſemper ſubſiſtat. Et hinc pendere cognoſcimus future reſurrectionis myſterium. Facta quippe ſunt & creata a deo vniuerſa:vt eo modo quo eſſe nata ſunt/ſubſiſtant. nec ſtatuit aut ſinere poteſt deus/ quicquam in rerū natura inane atq; ocioſū. Atqui nata eſt(vt diximus)rationalis anima eſſe & ſaluari in corpore. vt pote cui complures inſunt vires: quas niſi corpori addicta & agglutinata/ exercere nequit. Nonnūq̄ igitur ex bonitate & clementia dei futurum eſt: vt reſolutū in atomos corpus/ priſcā corporis formam recipiat/ fiatq; rurſum eternum anime domicilium.

De myſterio future reſurrectionis.

¶Q; vterq; intellectus eo quo creatus eſt modo conſumatur. Cap. XI.

1 VTerq; intellectus/quo modo ſubſtātialiter exortus eſt:ita & ſcientia perficitur.

¶Angelici intellectꝰ/ſpecie plures ſūt atq; differētes: genere tamē ſūt vnus atq; idē intellectus. Humanus vero intellectꝰ/ ſpeciei diſcrimina cū ſubterfugiat: dūtaxat nūero/ ſingulari & īdiuiduo diuelliт euaditq; plurimꝰ. Singulorū q̄ppe hoim/ vnꝰ ē & peculiaris intellectꝰ: oēs tn̄ humani ītellectꝰ/ ad apicē & faſtigiū ſpeciei: vnicus intellectus vocantur. Angelicus autē intellectus totus ſimul repenteq; exortus eſt: nō vnus poſt aliū, quandoquidē et oēs angeli/ ſimul creati ſunt:eodēq; momēto/ ſubſtantiā acceperūt. Humanus autē intellectus(ſecūdū ſpeciē dico)diuidue & in tēpore ſubſtantiā accepit:factus non

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

totus ſimul/ ſed parte poſt partē/ ideſt indiuiduo poſt indiuiduū. Explicitus enī eſt per ſingularū & indiuiduorū numerū. & hic adhuc īperfectus/ indies exoritur: ſucceditq; intellectui intellectus/ quoad ſpecies humani intellectus ſuo numero impleatur. Vterq; igitur intellectus: eodē modo ſcientia perficitur/ quo & ſubſtātia. Angelico quippe intellectui/ repente & ſubſtātiā: et vniuerſorū ſcientiā/ obtigiſſe fatemur. Humano vero intellectui & ſubſtantia et ſcientia: ſenſim/ diuidue & ī tpe affuere. ſubſtātia quidē/ cū vnus poſt aliū oriaꝛ. ſcientia vero: cū non ſimul oīa ſit fieri natus: ſed prius vnū/ poſterius aliud fiat quoad oīa ſit factus.

¶ Vtriq; intellectui/ quale obtigit eſſe primū/ tale & ſecundum. 2

¶ Hec eſt ferme eadem cum precedente. Nam eſſe primum: eſt eſſe ſimpliciter/ quod eſſe ſubſtātiale appellamus. Eſſe vero ſecūdū: eſt eſſe ſecundū quid/ quod eſſe rationale ſiue ſciētificū vocant. Vtriuſq; igitur intellectus/ primū eſſe: lex eſt ſecundi eſſe eorūdē. Quali ortu eorū ſubſtantia emerſit: tali & ſcientia emergit. Cuius enī genus/ repente ortū eſt: huic et oīs ſcientia repēte affuit. Cuius vero ſpecies/ ſingularibꝰ & indiuiduis diuidue & in tēpore explicatur: huiꝰ quoq; īdiuidua & ſingularia/ cūctorū ſciētiā: diuidue ꝑiter ſeſimq; recipiūt.

¶ Angelicorum intellectuum genus eſt vnum: ſpecies plurime et varie. Humanorum vero intellectuum/ vnica eſt ſpecies. ſingularia vero multa et numero indefinita. 3

¶ Oīs angelicus & ſeparatus intellectus: per ſe/ vna quedā ſpecies eſt. oēs vero ſimul/ vnū tantū genus cōſtant. oīs autē humanus ītellectus: per ſe/ eſt ſingulare quiddā. oēs vero humani ſimul: vnica tantū ſpecie claudūtur. Nā cū angelicus intellectus/ ſit paulo eminētior humano: hic ad humanū ſeſe habet/ aut ſicut genus ad ſpeciē: aut ſicut ſpecies ad īdiuiduū. Quo enī modo angelicū intellectū/ vocaueris genus: dic humanū eſſe ſpeciem. & ſi angelicum dixeris eſſe ſpeciē: humanus abs te ſingularis & indiuiduus eſt appellādus. Angelicus ſiquidē/ vnus eſt genere: ſpecie varius atq; diuiſus. Humanus vero ſpecie vnicꝰ: nūero plurimus ac varius euadit. Et ſicut angelicū genꝰ habet eſſe in ſolis ſpeciebus: ita et humana ſpecies in ſolis indiuiduis.

¶ Omnis humana intelligentia: eſt vt vnius angelice intelligentie numerus. 4

¶ Nēpe queuis angelica intelligētia/ per ſe vna ſpecies eſt: oēs vero ſimul: vnum genꝰ. Aſt quelibet hūana intelligētia/ ſingularis eſt & īdiuidua. oēs vero hūane ītelligētie ſimul: vnicā adimplēt cōſtantq; ſpeciē. Oēs itaq; humane ītelligētie ſimul ſūt vt vnius angelice ītelligētie nūerꝰ. quēadmodū & vniuerſa ſingulariū multitudo: vni cuipiā ſpeciei ꝓbaꝛ equalis.

Auerrois

¶ Vnde fit vt non recte ſenſerit impius Auerrois: omniū hoīm vnū eūdēq; eſſe cōmunē intellectum/ a cunctis ſeparatum. 5

¶ Nā ſicut deus angelicorū ītellectuū genꝰ/ ī ſpecies partitꝰ eſt: ita & humanorū ītellectuū ſpeciē/ in ſingularia & indiuidua eādē lege diſpeſcuit. Et ſicut oīs angelicꝰ ītellectꝰ eſt vna ſpecies: ita et oīs hūanus/ vnū hoc aliquid eſt & ens ſingulare. oī itaq; hoī: ineſt ꝓprius/ peculiaris & ſingularis ītellectꝰ. Rurſū qcquid pſe degit ſepatū & abiūctū a materia: aut genꝰ aut ſpecies eſt. qcquid vero cōiūctū eſt materiei: vnū nūero eſt & ſingulare & īdiuiduū. Eſt enī materies rerū vltimū: totiꝰ ſingularitatis et īdiuiduitatis cauſa. oīs autē hūanꝰ ītellectꝰ: addictus eſt et cōiūctus materiei. oīs igiꝛ hūanꝰ intellectꝰ: īdiuiduꝰ eſt/ ſingularis/ ꝓpriꝰ et nūero vnus. Deniq; fieri nequit vt eiuſdē entis/ ſimul genꝰ cū ſpeciebꝰ: aut ſpecies cū ſingularibꝰ/ eodē modo ſubſiſtat. Nā cuiꝰ generis ſpecies/ actu & vere extra mētē/ in rerū natura degūt: id genus dūtaxat ratione & intelligētia colligiꝛ. & nequaq̄ in rerū natura: ſed ī ſola mēte reperitur. Angelicū enī genꝰ/ ī ſola mēte ſubſiſtit: angelice vero ſpecies/ extra mentē in rerū natura/ eſſe receperūt. Et eodē modo ſi cuius ſpeciei ſingularia/ habēt eſſe extra mētē: neceſſe eſt eā ipſā ſpeciē/ ſola ratione & intelligētia/ lectam ex indiuiduis/ mēti ineſſe: nullāq; in rerū natura recipere ſubſtātiā. Humana etenī ſpecies/ quā deus in ſingularia diſpeſcuit: dūtaxat ratione & intelligentia colligitur. nullūq; aliud eſſe/ q̄ mentis eſſe ſortita eſt: vt cuius ſingularia et partes/ extra mentē in mundo veraciter ſubſiſtūt. Qui enī toti alicui naturale verūq; eſſe aſcribit: id ſimul a partibꝰ auferat oportet: iiſq; ſolū rationis & mētis eſſe relinquat. Et contra qui partes in rerum natura collocauerit: earum tota in ſola mente collocare debet. Si enim genus eſt in natura: eius ſpecies & ſingularia/ inerūt ſoli menti. Similiter & ſi ſpeciē ſtatuis in mūdo aut in eſſe ſubſtātiali: neceſſe eſt eius indiuidua mēti ſoli ineſſe. Si vero ſingularia in mundo ſunt: eius ſpecies & genus/ haud aliter q̄ in mente ſub-

Argumēta quibus impij Auerrois opinio falſa demōſtratur.

ſiſtunt. Cum igitur oīs humanus intellectus ſingulare & hoc aliquid eſſe/ ī rerū natura extra mentē ſuſceperit: impoſſibile eſt aliū eſſe humanū intellectū a ſingularib9 intellectibus ſeparatū: qui ſit tanq̄ ſingulariū intellectuū ſpecies: veraciter extra mētē/ in rerū natura collocata/ cūctis hoibus (vt arabs Auerrois ipſe edocuit) cōis. Sicut eni ſecuit deus angelicū intellectū in ſpecies: ita & humanū in ſingularia. Et ſicut null9 eſt alius angelicus intellectus ſeparatus a ſpecialibus intellectibus/ qui vocet eorū genus ſitq̧ cunctis angelis cōis: ita & nullū aliū eſſe humanū intellectū/ a ſingularibus intellectibus ſeparatū fatemur: qui ſit vt ſingularium vera & abſtracta ſpecies/ cunctis hominibus cōmunis. Arabs. Auerrois.

6 ¶ Quilibet humanus intellectus repente totuſq̧ ſimul exoritur: in tēpore tamen eruditur et conſumatur.

¶ Hec propoſitio/ ad intelligentiam priorū adiecta eſt. Nā cū diximus hūanū intellectū eodē modo ſcientiā indipiſci/ quo & ſubſtātiā/ adeptus eſt: de humano intellectu ſecundū ſpeciē loquebamur/ non de ipſis ſingulis. Totus quippe humanus itellectus ſecūdū ſpeciem: diuidue & ſubſtantiā recipit & ſcientiā. Vnus quippe intellect9 poſt aliū exoritur: & alius ab alio edocetur atq̧ eruditur. Aſt quilibet humanus intellectus aliter ſubſtantiā/ aliter ſciētiā nanciſcitur. Nā repente quilibet ad eſſe procedit: cū ſit ipers et indiuiduus animus. & neq̧ prior vna eius pars: alia vero poſterior/ a deo profertur. ſed ſimul totus animus/ ſimul gemine animi partes intellectus & memoria: omneſq̧ eius vires in eſſe producūtur. Eruditur autem ſingularis oīs intellectus/ diuidue & in tēporis fluxione: cū non ſimul omnia fiat/ ſed prius vnius/ poſtea alterius ſcientiam indipiſcatur. Indipiſcor .i. in ſe adipiſcor

¶ Qꝛ angelici et humani intellectus ſe habent quomodo fluxe & permanentes qualitates. Cap. XII.

1 ANgelici intellectus fluxis qualitatibus: humani vero permanentibus ac ſtatis comparantur.

¶ Nā fluxe qualitates/ repēte toteq̧ ſimul incedunt. pmanentes vero particulatī ſenſimq̧ excreſcūt. Illarū nūerus ī vnitate pfertur: harū vero nūerus/ diuidue & in nūero ſuccedit. Angelici quoq̧ intellect9/ ſimul cūcti ſūt facti: eodēq̧ momēto oīm ſciētiam indepti ſunt. humani vero intellectus/ alius poſt aliū creātur: rerūq̧ ſciētias diſcurſu/ progreſſione ac tēporis fluxione imbibere nati perhibētur. Sūt igiť illi fluxis: hi vero ſtatis permanentibuſue qualitatibus/ merito comparandi.

2 ¶ Vnde fit vt angelicus intellectus potior ſit liberior ac vegetior humano.

¶ Nam ſucceſſiua qualitas: potior eſt/ liberior ac vegetior permanente. Vt lux maioris eſt & amplioris/ q̄ color plenitudinis. Eſt & colore liberior/ preſtantior atq̧ vegetior. Minus qppe materiei materialibuſue ſubiectis/ addicta ē q̄ color: magiſq̧ ipſā oculorū aciē/ ſuo acumine perſtringit. Aſt angelicus intellectus fluxe qualitati: humanus vero/ ſtate atq̧ pmanēti cōparatur. Eſt igitur angelicus intellectus: humano potior/ liberior ac vegetior. Humane ſiquidem intelligentie vis: pauxillū ex materia remiſſior euadit: & ad capeſcenda intelligibilia/ ad ſingula exterebranda: paulo q̄ angelica acies/ hebetiori acumine reperitur.

3 ¶ Angelicorum intellectuum linea/ ad lineam humanorum intellectuum: creat angulum rectum.

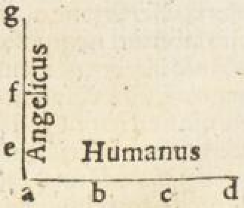

¶ Sit recta linea a b c d: a dextro in ſiniſtrū/ aut a ſiniſtro in dextrū producta: hanc voco lineā humanorū intellectuū. Nam celeſtis lationis delatio atq̧ ſucceſſio: aut a dextro in ſiniſtrum aut a ſiniſtro in dextrū pertranſit. Humani vero intellectus/ temporū curriculis celeſtiq̧ delatione alius poſt alium procreantur: a primus/ deinde b hinc c et d. Sit autē recta alia a e f g/ ad priorē perpendicularis. Velut ab imo ſurſum aut a ſummo deorſum protēſa: hanc dico eſſe lineā angelicorū intellectuū Nam cuncti angelici intellect9 a e f g: ſimul exorti ſunt/ ſimulq̧ & ſubſtantiā & vniuerſorū ſcientiā acceperunt. In linea autē a e f g/ nulla contingit ſucceſſio: cū tota ſit in inſtantia/ ad eſſe producta. Nā neq̧ in celo ab imo in ſurſum/ aut contra ab eo quod eſt ſurſum/ in deorſum celi: contingit vlla ſucceſſio. Angelicorū igitur intellectuū linea/ ad humanorū intellectuū lineā: creat angulum rectum. cuius alterū et precipuum latus/ a e f g: repente totūq̧ ſimul exortū eſt. reliquo vero minuſq̧ precipuo lateri: diuidua/ temporanea & ſucceſſiua obtigit origo.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Cum ab aſtronomis celi longitudo/ definiatur ab ortu in occaſum: latitu 4
do vero a meridie/ in ſeptentrionem: fit vt in celeſti circulo/ hec differentia an
gelica: illa vero humana vocetur.

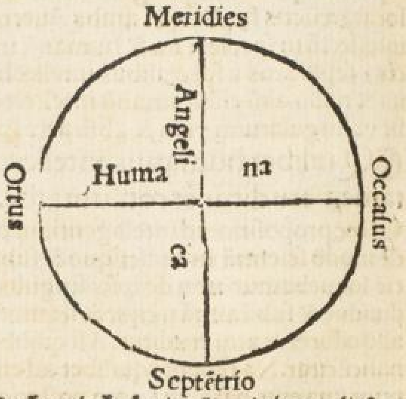

¶ Latitudo celi/ vt aſtronomis placet: diſtantia eſt a meridie/ in ſeptētrionē. Eius vero longitudo: diſtantia ab ortu in occaſum. Fit autē vt dixim9 oīs celeſtis delatio oīſue ſucceſſio: aut ab ortu in occaſū aut ab occaſu in ortū. Nā prima & precipua ſphera: ab oriente/ in occidentē defertur. Secunde vero lationes/ contra ab occaſu conuertūtur in ortū. Eſt eni oriens dextrū celi: occaſ9 vero/ pars eſt celi ſiniſtra. Eſt itaqꝫ ea dyametrus que oriētis occidētiſqꝫ punctū dirimit/ humana linea: qua humani intellectus diuidue et in tēpore procreanť. Cetera vero dyametr9/ que hāc perpēdiculariter ſecat/ a meridie i ſeptētrionē ꝓtenſa/ que & celi vocať latitudo: cū ſucceſſio in ea nulla contingat/ angelicis ſpiritibus ſeparatiſue intellectib9 cōpetit. In latitudine igitur celi/ ſtatuendus eſt angelorū numerus: qui vnice atqꝫ indiuidue/ totus ſimul in eſſe proceſſit. In celeſti vero longitudine/ numerus eſt hominū collocandus: qui ſenſim celeſtiſqꝫ lationis aſſiduo fluxu abſoluitur/ perficitur/ conſumatur.

Dyametrus l' tros ſſem / Dyameter / maſcu / Dyametrū neutr / ē linea rēa diuidēs circulū / ī duas pares partes.

¶ Ex natura ꝑmanētis qualitatis: liquet humanū animū eſſe immortalem. 5

¶ Hec ſignū vnum proponit/ quo humani animi imortalitatē: quoquopacto ratione claudere liceat/ ex natura ꝑmanentis qualitatis deꝓmptū. Nā dixim9 humani intellectus ſpeciē: perſimilē eſſe ſtate permanentiue qualitati. Eo eni modo totius humani intellectus ſpecies/ per partes & ſingulares intellectus accreſcit/ abſoluitur/ cōſumatur: quo & ꝑmanentis qualitatis/ per partes varioſqꝫ gradus abſoluitur intētio. Prior eni gradus vn9/ ꝗ alius exoritur. Ad totius vero qualitatis intētionē ꝑfectāqꝫ ſubſtātiā: neceſſarius eſt priorū graduū/ cū poſterioribus ſtatus ac ꝑmanentia. Si eni prior/ aduentante poſteriore dilaberetur: ſtaret ꝑmanens qualitas ſemꝑ imperfecta/ nunꝗ tota/ integra/ abſoluta. Metire igitur humani intellectus ſpeciē hac permanēte qualitate: ſingulares intellectus(qui aſſidue in eſſe procedunt) referens ad totius qualitatis gradus: & clare deprehēdes ſingulorū & indiuiduorū intellectuū immortalitatē. Nā ſingulares huiuſmodi intellect9 ſigillati ꝓferūtur: vt demū toti9 humani aī ſpecies/ ſuū eſſe recipiat ipſaqꝫ tota abſoluatur. Stāt itaqꝫ ſaluāturqꝫ priores intellectus/ cū poſteriorib9. quāꝗ e ſenſibili regione eqꝫ corporū ſuorū clauſtris: veraciter abire & emigrare(alioꝗ nature ordine) iubeanť. Si eni ortu poſteriorū intellectuū/ priores iterirēt abirentue in nichilum: irrita eſſet humani intellectus ſpecies. vtpote integrū totūqꝫ ſui eſſe nunꝗ ſortitura.

¶ Ruſum ex eruditione cuiuſuis humani intellect9: perſpicuum eſt huma 6
num animum eſſe immortalem.

Hec ſignū aliud affert: quo pariter cōſtet humanū animū eſſe imortalē. Nā cū human9 itellectus erudiť/ cū diſciplinā ipſā oimqꝫ ſcietiā capeſcit: intellectualiū ſpecierū diuidua & multifaria ſuſceptione oia fit. Que autē ſpecies/ prius in animi thalamos irruperūt: haud cōtinuo labūtur/ neqꝫ poſteriorū aduētu pellūtur a memoria. ſed ſimul cum poſteris manētes ſalue & integre in memorie prōptuario perdurāt. Earū quippe nūerus/ eſt & animi nūerus: nec earū vlla: cōſumato deeſſe poterit animo. cū dicať humanus anim9 omniū eſſe potentia/ oia fieri nata.

Obiectio. Qꝫ ſi priores ſpecies poſteriorū aduentu/ e finibus aī liminari depelliqꝫ poſueris: animū facis irritū/ inanē atqꝫ ocioſū. qui cū ſit fieri oia natus: euadet tamē oia nunꝗ tolliſqꝫ ab eodē imarceſcibilē ſapiētie fructū. Nā ſapiētia/ oim eſt rerū agnitio. Cū igitur eodē modo toti9 humani itellectus ſpēs/ ſubſtātia ꝑficiatur: quo & qſqꝫ ſingularis intellect9/ ſapiētie nitore illuſtrať: neceſſe eſt vt ſicut ſtata atqꝫ imortalis itellectualiū ſpecierū frequētia fructus eſt & cōſūmatio cuiuſuis ſingularis aī: ita & fixus imortaliſue ſingulariū itellectuū nūerus/ ſit integritas & abſoluta cōſumataue ſubſtātia toti9 humani intellect9. Eſt eni accidentari9 ſpērū nūer9 figura & vmbra/ ſubſtātialis ſingulariū intellectuū pluralitatis. Et ſicut vnuſquiſqꝫ ſingularis itellectus/ itellectualiū ſpecierū nūero adipletur ꝑficiturqꝫ i eo ſapientie cādor: ita & toti9 hūani intellect9 ſpecies/ ſingulariū itellectuū nūero ſubſtātialiter

eſt adiplenda/ ꝑficienda/ cõſumãda. Sicut igiť intellectualibꝰ ſpẽbus/ ĩmortalis ĩ mẽte ſiue in memoria deputata eſt ſedes: ita & cũctis ſingularibꝰ intellectibꝰ/ inoblitterabilẽ extra mẽtẽ/ in ipſa rerũ natura mãſionẽ deũ prouidiſſe atteſtamur. Intellectualiũ q̄ppe accidẽtiũ ſiue ſpẽrũ ſedes: eſt ipſa mẽoria. Subſtãtiarũ vero mãſio: ipſa rerũ natura. cõpetit enĩ (vt diximꝰ) vtriſq; tã vmbris & ſpeciebus/ q̃ veritatibꝰ & ſingulis intellectibus: indelebile ĩmortaleq; domicilium: his in rerum natura/ illis vero in memoria.

7 ¶ Numerus cuiuſuis hũanĩ ĩtellectꝰ: eſt vt oĩm hũanorũ ĩtellectuũ nũerus.

¶ Quilibet ſingularis ĩtellectꝰ/ fieri oĩa natꝰ ẽ. cũ itaq; factꝰ ẽ oĩa: ĩeſt illi ĩtellectualiũ oĩm ſpecierũ frequẽtia. quẽ accidẽtariũ & vmbratilẽ ſpecierũ nũerũ: cuiuſlibet ſingularis intellectus nũerũ appellamꝰ. dicimuſq; hũc nũerũ: eſſe vt ſubſtãtialẽ oĩm ſingulariũ ĩtellectuũ numerũ/ quo tota humani ĩtellectꝰ species eſt abſoluẽda. Eſt enĩ accidẽs: vmbra quedã & figura/ potioris ſubſtãtie. ea quoq; q̃ mẽti ĩſunt: ſigna & imagines ſũt eorũ/ que aut ſunt aut futura ſunt ĩ mũdo ſiue in ipſa rerũ natura. Id enĩ ĩ quolibet ſingulari intellectu/ ſub accidẽtario ſpẽrũ numero p̄ſignať: qđ deinceps in rerũ natura/ ſub veraci & ſubſtãtiali ſingulariũ ĩtellectuũ nũero/ futurũ ẽ & adiplẽdũ. Priꝰ nũerať & exprimiť ĩ parte: qđ poſtea futurũ ẽ ĩ toto.

8 ¶ Vnde fit vt vterq; humanꝰ intellectus tam vniuerſalis/ q̃ ſingularis: abſoluendus & conſumandus ſit in ſapientia.

¶ Singularis intellectꝰ/ eſt quilibet humanus intellectus. Vniuerſalis vero intellectus/ eſt totus humanꝰ intellectus ſcđm ſpeciẽ: ideſt ſingulariũ omniũ intellectuũ numerus. & hoc pacto vtrũq; intellectum/ in ſapientia abſoluẽdum cõſumandũq; fatemur. Nã quilibet ſingularis intellectꝰ/ perfici natus eſt intellectualiũ ſpecierum multitudine: que illiꝰ ſapientia litterariuſue theſaurus nuncupatur. Vniuerſalis vero ſiue totus intellectꝰ: pari ſingularium intellectuum numero/ diuiđue & in tẽpore eſt abſoluendus. Liquet autẽ (per precedentẽ) hunc ſubſtantialẽ ſingularium intellectuũ numerũ: eſſe vt accidentariam intellectualiũ ſpecierũ frequentiã. Si igitur intellectualiũ ſpẽrũ numerꝰ eſt ſapiẽtia: erit & ſingularium intellectuum multitudo ſapientia quedã. Cõſumandus itaq; eſt vterq; intellectus/ in ſapientia. ſingularis in ſapientia vmbratili/ figurata & accidentaria: vniuerſalis vero/ in ſapientia potiore/ veraci & ſubſtantiali.

9 ¶ Fit iterũ vt ſicut accidentarius intellectualium ſpecierum numerus/ ſapiẽtia eſt & lux animi: ita & ſubſtantialis ſingularium intellectuum numerus ſit lux & ſapientia mundi.

¶ Minor ſapientia/ minoris mundi ideſt hominis ſiue animi eſt ſapiẽtia. Maior quoq; ſapientia: maioris mundi lux eſt & ſapientia. Eſt autẽ minor ſapientia: intellectualiũ ſpecierum numerus: qui recipitur & ſubſiſtit in minore mundo/ ideſt in hoĩe ſiue in aĩo: que eſt accidẽtium intellectualiumue ſpecierum regio. Maior autẽ ſapientia/ eſt ſubſtantialis omniũ ſingulariũ intellectuũ numerus: quem intellectualiũ ſpecierũ numero/ parem & proportionabilem eſſe docuimus. Et hec ſecunda ac potiſſima ſapientia: ſubſiſtit degitq; in mundo/ velut ratio/ numerus & lux mundi. Eſt enim mundus ſubſtantiarũ regio: et cõtinẽs omnem ſubſtantiã locus. Et cũ omnis ſapientia ſit lux/ ratio/ finis & perfectio eius in quo eſt: erit vt ſicut intellectualiũ ſpecierũ numerus/ lux eſt animi: ita & ſingulariũ intellectuum multitudo/ ſit lux/ ratio finis & perfectio mundi. Intellectualiũ ſpecierum preſentia/ bene eſſe affert aĩo. Humanorũ vero intellectuũ plenitudo bene eſſe mundo/ largitur. Exors ſpecierũ animus/ in tenebris verſatur. Mũdus vero humana deſtitutus p̄ſentia: atrã pariter noctẽ ſubit. Duplex ſapientia.

¶ Qđ intellectus ſimul multa non intelligit. Cap. XIII.

1 INtellectus eſt vnitas memorie: memoria vero numerus intellectꝰ.

¶ Sicut vnitas eſt ante omnes numeros & omnium numerorum fons: numerꝰ vero omnis/ poſterior eſt vnitate & ipſius primarie vnitatis multiplicatio atq; reſumptio: ita et intellectus eſt ante memoriam fons atq; initium memorie. memoria vero intellectui ſuccedit: tanq̃ pars aĩ iterior & ꝓfunda: & vt ipſiꝰ intellectꝰ pluritas/ multitudo/ reſũptio. Licet enĩ intellectꝰ & memoria (quippe q̃ ſũt vnꝰ rationalis & ĩmortalis animꝰ) natura ſint ſimul creata: ĩtellectꝰ tamẽ ob duas cauſas/ anterior & prior memoria eſſe pronũciatur. Primo quia collocatꝰ eſt ĩ valuis memorie: & eſt vt anterior animi pars qua in exedras animi/ intellectuales ſpecies irrũpũt. Memorie vero veluti ĩ ꝓfundo ſubſidẽs/ vltima aĩe pars eſt: q̃ ĩtellectualibꝰ ĩt obuiã ſpeciebꝰ illarũq; delatiões & motus ſiſtit.

Sicut et vnitas in valuis omnium numerorũ eſt collocata. Numeri vero in profundo/ & poſteriore parte vnitatis. Secundo quia operatio intellectus/ prior eſt & anterior operatione memorie. vtque impregnatur ab intellectu: et omnes ab illo traduce/ captat recipitq; ſpecies. Et cũ (vt dictum eſt in precedentibus) ſimplex et prima cuiuſuis ſpeciei intelligibilis deprehenſio/ ſit intellectio & proprius intellectus actus: ſecũda vero eius deprehenſio/ ſit prime intellectionis reſumptio/ frequentia & iteratio ſpectãs ad memoriã (Quippe ſecũdo intelligere recolere eſt: recolere vero actus eſt memorie et quiddã memorari) neceſſe eſt vt in ſola vnitate & ſimplicitate iudicij & primogenie apprehẽſionis/ cõſiſtat ipſa intellectio. Recordatio vero ſiue memoria: in dualitate & omni deinceps numero/ cõſiſtere probatur. Eſt igitur intellectus/ vnitas memorie: memoria vero dualitas & numerus intellectus.

¶ Vnde fit vt intellectus/ ſimul multa non intelligat: ſed continue tantum vnum. 2

¶ Nam intellectus eſt indiuiſibilis/ & quiddã inſectile minimũ/ vt vnitas. Impoſſibile eſt autem quod indiuiſibile eſt: ſimul duo aut plurima contingat/ captet/ apprehendat: ſed continue tantũ vnũ. Per multa quidẽ & immenſa id diſcurrere poſſe fatemur: ſed nunq̃ duobus ſimul adeſſe duoue aut plura vnice complecti. ſed continue tantum vni adeſt: tantum vnum contingit/ ſublabrat introducitque in animum. Et hec facile intelliges per magnitudinẽ et punctum. Finge enim punctum mobile: idq; per totam rectam lineã/ ab vno eius extremo ad alterum diſcurrere. aut contra. punctũ immobile: lineã vero rectã ſuper punctũ ferri ab initio ad finẽ. fieri nequit vt huiuſmodi punctũ: ſimul duobus aut pluribus/ totius recte linee punctis adſit: aut ſimul duo queuis attangat ſed continue tantũ vni adeſt. Hec autẽ puncti ſuper rectã lineã/ aut recte linee ſuper punctũ delatio atq; defluxus: ſimilis eſt intellectioni & primarie apprehenſioni intelligibiliũ ſpecierũ. Eſt enim intellectus ſimilis puncto & vnitati: intelligibiles vero ſpecies ſunt vt linea & numerus. Eadẽ erit & propior quidẽ analogia: ſi puncti & linee loco/ ſumpſeris vnitatẽ & numerũ: vnitate ſuper numerũ/ aut numero ſuper vnitatẽ diſcurrente. Nã intellectuales ſpecies/ haud cõtinue ſunt aut ſibiuicẽ herẽtes/ vt puncta in linea: ſed mutuo abiũcte/ diſcrete/ diducte/ vt vnitates ĩ nũero.

Analogia

¶ Et intellectus eſt indiuiſibilis: et id quod intelligitur indiuiſibile. 3

¶ Ex precedẽtibus duabus: manifeſtũ eſt itellectũ eſſe indiuiſibilẽ & partiũ expertẽ. Quippe qui eſt vt vnitas & punctũ. id autẽ quod intelligitur eſt eius obiectũ: quod ipſe intellectꝰ ſuapte intelligentia capeſcit. Id quoq; (vt ſub intelligentiã cadit) eſt impers: per precedentem illationẽ. Nam ſi diuiſibile dixeris/ quia id totũ ſimul capit intelligitque intellectus: erit vt ſimul duo aut plura intelligat. Intelligit autẽ (vt poſitum eſt) aſſidue tantũ vnũ. Quicq̃d igitur intellectus ſublabrat & apprehendit: vt hoc pacto ſub intelligentiã cadit inſectile eſt & partium expers.

¶ Quicquid eſt vnum: eſt indiuiſibile. 4

¶ Vnum hic intelligimus vere preciſe & ſimpliciter vnũ: vt intellectus hoc pacto vere vnꝰ eſt. Similiter & quicquid intellectus actu deprehendit vere eſt vnũ. Quod enĩ diuiſibile eſt vnũ non eſt: ſed multa. Idcirco & vnum ſenſibile: non eſt vere vnũ. Vnũ vero intelligibile eſt vere vnũ: & vnum ſimpliciter/ vt quod diuidi & plura eſſe nequeat.

¶ Intellectus non modo ſimul multa non intelligit: ſed & neq; bis idem. 5

¶ Sicut non poſſunt ſimul duo eſſe in intellectu & ab eo ſublabrari atq; intelligi: ita & neq; intellectus bis idem intelligit. Nam ſi dixeris/ ſecundo idem intelligit/ dico quoniã non intelligit ſed recolit/ iterat ac reſumit: quod primo itellexit. igitur iam non intellectio eſt: ſed recordatio & memoria. Eſt enĩ mẽoria intelligentie dualitas/ numerus/ iteratio/ reſumptio. Et prima dũtaxat rei eiuſdẽ perſpectio & vnialis apprehenſio: ad intellectũ referenda eſt/ et intellectio vocitanda. Secunda vero referenda ad memoriã: & minime intellectio/ ſed recordatio dictitanda. Nam intelligere ſimpliciter vnice & primo: intelligere eſt. At iterum intelligere/ ſiue ſecundo aut tertio intelligere: iam non intelligere eſt/ ſed recolere reſumere & recordari.

Obiectio

¶ Intellectus repente et in inſtanti intelligit. 6

¶ Nam intellectus eſt impers: & id etiã quod intelligitur/ eſt abſq; quantitate & numero partiũ. Qualia igitur ſũt totius intellectiõis extrema/ ſpeculatrix inquã potẽtia et ſpectabile obiectum: tale eſt & interſtes temporis mediũ/ in quo coniũguntur & copulantur. In in-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſtanti igit̃ & indiuiſibili tẽporis fit ipa extremorũ copula : q̃ eſt itellectio & intelligibilis rei ab intellectu dephenſio. Rurſũ quia vtrũq; eſt idiuiſibile & itellect⁹ et id qđ itelligit: vtrũq; totum alterũ ſimul abſoluit & nõ parte poſt partem. Intelligibile quippe totũ: toti ſimul expanditur & adaperitur intellectui/ ac totũ ſimul ſubit intellectũ. adeo vt nulla ex parte neq; ipſius intellectus neq; intelligibilis: fieri poſſit in intellectione ſucceſſio. Si eni in itellectione contingeret fluxus atq; ſucceſſio: aut intellect⁹ eſſet partibilis/ aut intelligibile aut vtrũq;.

7 ❡Vnde fit vt nulla intellectualis ſpecies: duobus momentis aliquoue tempore perſeueret in intellectu.

❡Si enim aliquod intelligibile ſiue aliqua itellectualis ſpecies/ duob⁹ mométis aut aliquo tempore perſeueret in itellectu: intellectus intelliget bis idẽ. Nã ſemel in primo mométo & prima parte tẽporis intelliget: deinde ſecũdo/ in ſecũdo inſtanti/ & ſecunda temporis parte. Atqui pri⁹ poſitũ ẽ/ itellectũ nõ itelligere bis idẽ. Rurſũ oĩs itellectualis ſpẽs poſtq̃ i itellectũ puecta ẽ: cõtinuo trãſit ad mẽoriã/ in q̃ recipienda ẽ & aſſeruãda. ita vt nequeat primo & ſecundo mométo manere/ ſubſiſtere & reſidere in itellectu. Secũdo enim mométo fieret ei⁹ ſpeciei ab intellectu reſumptio: qui actus eſt memorie/ nõ intellectui proprius. Et ſicut inter vnitatẽ et numerũ non eſt dabile mediũ(nam ſola vnitas eſt vnitas: vnitatis vero prima et minima iteratio/ extemplo ab vnitate labitur ad numerũ: & numer⁹ ac dualitas cẽſetur)ita & inter intellectum atq; memoriã/ que ſũt extreme animi partes: mediũ in animo interhiat nullum/ in quo ipſa intellectualis ſpecies reſideat. Hec enim eo dũtaxat quo oritur & captatur mométo perſeuerat in intellectu: reliquo vero toto tẽpore/ ſaluatur in memoria. Eſt eni intellectus vnitas/ primitas & ort⁹ intellectualiũ ſpecierũ: mẽoria vero earũ dualitas/ finis/ numerus/ multitudo. Tantũ eni ſemel ſiue ſecundũ vnitatẽ/ aut vno tantũ inſtãti: eſt & ſubſiſtit omnis intellectualis ſpecies in intellectu. pluries autẽ ſiue ſecundũ nũerũ: aut pluribus inſtantibus ſubſiſtit in mẽoria. Nec poſſibile eſt dicas de eadẽ ſpecie: primo et ſecũdo ſubſiſtit in intellectu. ſed primo tantũ et vnice i intellectu: ſecũdo vero diuidue aut quouis nũero in mẽoria. in qua ſtabilis eſt: permanens/ ſalua & euiterna. Et hic de intellectu agente & practico loquimur: vt intelligibilẽ ſpeciẽ ab exteriore obiecto emẽdicat/ diſquirit/ receptat: & eandem ad mẽoriã cõfeſtim trãſmittit. Nã poſſibilis intellect⁹/ eſt ipſamet mẽoria. Speculatiuus vero intellectus: pluries eandem ſpeciem/ a memoria reſumit.

8 ❡Non eſt dabile primũ tẽporis inſtans: quo intellectualis ſpecies ſubſiſtit in memoria.

❡Nam oĩs intellectualis ſpecies: oritur et incipit intellectualis eſſe in intellectu. Et in eodẽ per precedentẽ/ ſolo quo orta eſt inſtãti perſeuerat: confeſtiq; trãſit ad memoriã. Omni igit̃ alio inſtanti/ poſtq̃ fuit & cepit eſſe in intellectu: cũ ſit in animi thalamos introducta/ eſt & ſubſiſtit i memoria. Sed iter quecũq; duo inſtãtia: reliquũtur alia inſtãtia/ numero infinita. Impoſſibile enim eſt duo inſtãtia: ſibiinuicem in tẽpore eſſe attigua & proxima. Poſt igitur illud primũ inſtãs/ quo intellectualis ſpecies cepit eſſe in animo/ captata & deprehenſa ab intellectu: nullũ eſt aliud primum/ quo ceperit eſſe in memoria.

9 ❡Intellect⁹ (licet intellectualis ſpecies primo in eo ſubſiſtat) paſſibilis nõ eſt ſed ſola memoria.

❡Nã nichil in inſtanti pati/ nullaq; momẽtanea fieri paſſio dicit̃. Fit enim omnis paſſio in tempore. Intellectualis autẽ ſpecies: ſolo inſtãti/ habet eſſe in intellectu. Cetero autem toto tempore & euo: habet eſſe & ſtabilitur in memoria. igitur & intellectus ab intellectuali ſpecie/ manet impaſſibilis: ſola vero memoria ab ea paſſibiliter ac diuidue afficitur.

❡Comparationes intellectus & memorie adiuicem. Cap. XIIII.

1 OMnis itelligibilis ſpecies eſt ſucceſſiua i itellectu/ pmanẽs i mẽoria.

❡Omnis quippe intellectualis ſpecies/ ſolo inſtãti in itellectu perſeuerat: in memoria vero/ aut ſecundum tempus aut in futuro toto euo ſaluatur. Succedit igitur & tranſit omnis ſpecies per intellectum: ſtat vero figiturq; in memoria.

2 ❡Intellectus aut nichil eſt/ aut tantum vnum eſt: & continue aliud et aliud. Memoria vero aut nichil eſt/ aut multa/ aut omnia.

❡Intellectus (vt ſepe diximus)ab initio nichil eſt. Nullam enim ingenitam habet ſpeciẽ/ nulla naturali affectus eſt imagine. Eſt tamen potentia omnium/ & natus eſt fieri omnia. & aliquãdo incipit omnia fieri / & cõtinue fit aliquid: quamdiu ſigillati aliqua intelligibilis

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſpēs illū ſubit. Et cū(vt probatū eſt)duo ſimul intelligere nequeat/ ſed tantū vnū impers & minimū: nō poteſt ſimul eſſe duo/ ſed tantū vnū. Impoſſibile eni eſt vt due itelligibiles ſpecies: ſimul & ex equo in ora/ in āguſtias & fauces intellectꝰ irrūpant/ ſimulq; in animo recipiant. Et rurſū cū nulla intellectualis ſpecies/ duobus momentis perſeueret in intellectu: intellectus nō eſt bis idem aut duobꝫ mometis idē. ſed cōtinuo ſpeciei ſuccedit alia ſpecies: quoad decurſa ſit & abſoluta itelligibiliū ſpecierū linea ſitq; factus oia intellectꝰ. Eſt igitur intellectꝰ aliud aliud & aliud: & nūq̄ ſimul duo aut plura. Et hec iterum de practico & acquiſitiuo intellectu/ vt prius dicunt. Nā ſpeculatiuꝰ intellectus/ qui relicto exteriore obiecto & mundo: in adytis animi/ ſolā internā meōriā ſpeculat: immutabilis eſt & ſēper idē. Porro memoria ante operationē practici intellectꝰ nichil eſt: quippe inanis & vacua. deīde fit aliquid/ per alicuius ſpeciei ſuſceptionē. Poſtq̄ vero multis ditata eſt ſpeciebꝫ: eſt plurima. Deinde conſūmato ſpecierū curriculo: cū iā deſiit intellectus eſſe practicus/ cū circa memoriā ſpeculatiuus eſſe incipit: memoria eſt omnia/ perpetuo omnia futura.

¶ Intellectus ab initio nichil eſt/ aliquando fit omnia: factꝰ vero omnia/ rurſum in fine nichil eſt. 3

¶ Intellectus: intellectus agēs. Nā is (vt diximꝰ)ab initio nichil eſt. incipit autē aliquando fieri omnia: & cōtinue fit aliquid & aliquid/ aliud & aliud: quoad oia factus ſit. Omnia autē factus/ rurſū in fine nichil eſt. Nā vt ab initio nullā geſtabat ſpeciem & nichil erat: ita & in fine nullā rurſū probatur habere in ſe ſpeciem. Omnē quippe intelligibilem ſpeciem/ depoſuit ī meōria: que ſola eſt oia & ſpecierū oīm locꝰ. In ipſo vero itellectu/ nulla pſeuerat ſpēs.

¶ Sicut mūdus per ſenſum/ omnia preſentat intellectui: ita & ītellectꝰ omnia que habet a mūdo/ memorie imprimit. Memoria vero in fine eadem omnia/ intellectui preſentat. 4

¶ Nichil denegat mūdus humano intellectui: nulla ab eius ſubſtrahit intuitu. ſed omnem quam in ſe cōtinet ſēſibilem ſubſtantiā: eidem per ſenſū preſētat/ ſeq; totū cognitioni & luſtrationi eius offert. Similiter et intellectus nichil abſcōdit a mēoria: nichil nō illi cōmendat & īprimit. Quicquid priꝰ per ſenſꝰ in mūdo(vt practicus)vidit: in illā traducit. Rurſum memoria/ neq; mūdo/ neq; intellectu reperitur infidelior. vt aliquid ab itellectu ſuſceperit: quod nō illius ſpeculationi & arcane actioni obuiam ire iubeat: ſingula in fine referens ac illi perpetuo obiiciēs. Impoſſibile eī eſt aliquid interire eorū que recipiūt in meōria: aut aliquid eſſe in memoria/ quod ſit ſpeculatiuo intellectui iperuiū/ occultū/ incognitū. Totꝰ eni ſpeculatiuus intellectus: eſt in tota memoria/ vt actus in potentia/ totam iugiter perluſtrat memoriam illiq; ſemper adeſt et omnia que in ea ſunt videt. Nēpe intellectus & lux eſt memorie: & opifex autorq; eorum omnium que ſunt ī memoria.

¶ Omnia priꝰ erāt in mūdo/ tranſierunt per intellectū/ facta ſūt in meōria. 5

¶ Hec ex precedentibus/ euadit q̄ manifeſtiſſima. Nā intellectus omnia que ſunt in mūdo/ in ſuā tranſfert memoriā: ſibi cōſubſtātialem/ coeuā atq; vnā. Eſt enim medius inter mūdū et ſuāipſius memoriā. vt practicus ab initio/ reſpiciens mūdū: vt vero ſpeculatiuus/ in fine/ conuerſus in meōriā. Igit intellectꝰ trāſitus quidā eſt: & defluxꝰ oīm a mūdo/ ad meōriam.

¶ Memoria eſt immutabilis. quod ſemel facta eſt ſemper eſt. 6

¶ Intellectualis ſpēs poſtq̄ recepta ē ī meōria: pſeuerat ſaluaturq; in meōria: & id qđ ſemel facta eſt mēoria: nō mō diu ſed ſemper eſt futura. Quo eni ſemel(vt canūt)eſt ībuta recēs: ſeruabit odorē teſta diu. Eſt eni mēoria ſtatꝰ/ cōſeruatio/ futurū euūq; ſpecierū. ſicut & itellectus ex oppoſito dicit intelligibiliū ſpecierū motꝰ/ tranſitꝰ/ decurſus/ tēpus et preſēs. Nā ſicut de tēpore nō habemus(Vt aiunt)niſi preſēs/ nūc & inſtans: et eſt ſolū tēpus quando fit & nō pmanet: euū autē incōſūmabile eſt fixū et permanēs: ita et intellectuales omnes ſpecies/ in itellectu dūtaxat ſecūdum nūc et inſtās preſens reſidere dicte ſunt: in meōria vero ſtant p euū. Rurſū oīs intellectualis ſpecies/ haud in aliquo alio ſubſiſtere nata eſt: q̄ ī minore mūdo et in hoīs anima. intrat autē ac ſubit hoīs animum/ per valuas intellectꝰ: a quo e veſtigio trāſit ad meōriā et recipitur in meōria. Eſt eni intellectꝰ anterior animi pars: & qui ſolus omnes intellectuales ſpecies/ intus admittit. Meōria vero pars eſt anime interior: cui aſſeruādas ſpecies/ intellectus cōmendat. A memōria vero ad intellectū/ regreſſꝰ fieri neq̄t vllus: vt relinquēs meōriā intellectualis ſpecies/ ad intellectū & ad ipſa aī ora nauſeoſa re-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

uertat. Et in alio nullo ſubſiſtere poteſt/ q̄ in meōria. Perſeuerat igitur iugiter ac ſtat in memoria. Si eni digredi et exterminari ab aīa/ itellectualē ſpeciē poſueris: neceſſe eſt vt fiat eiꝰ a meōria/ ad intellectū regreſſio. ſitq; ſpēs ad itellectū reciproca: vt ijſdē valuis/ quibꝰ miorē mūdū aīmq; ſubiit/ ſeſe foris nauſeoſa ꝓripiat. Omnis autē ſpecies oſtēſa eſt/ tantū ſemel & vno inſtāti: nata eſſe in faucibꝰ intellectꝰ. Rurſꝰ itelligibiliū entiū/ nichil interit. Intellectualis autē ſpecies/ eſt intelligibile quiddā. iterit igiť ipſa nūq̄. Et ſi nūq̄ iterit: ſēper eſt et ſubſiſtit/ vbi eſſe & ſubſiſtere eſt nata: ſcilicet ī miore mūdo/ in animo/ in deniq; meōria. Eſt igiť et animus et meōria īmutabilis: & quicquid ſemel eſt facta ſēper eſt futura. Intellige rurſū lineam eui/ cui ſimillimus eſt animus. Eſt enim animus īmortalis: creatus in euo/ habens durationis initium/ finem nullum habiturus. linea vero eui/ ab certo pariter orta initio: nullam periodū offendit Si igitur totus animus/ ſimilis eſt euo: erit prima & anterior animi ꝑs (quam vocamus intellectū) ſimillima eui initio/ id eſt primario totiꝰ eui pūcto ſiue ipſiꝰ eui origini. reliqua vero animi pars/ quam memoriam vocamꝰ: ſimilis erit ei toti/ quod in euo poſt primū eius punctum relinquitur. Hoc autem eſt infinitū et ſine fine. Eſt itaq; et memoria ſine fine: et quicquid eſt in memoria/ memorie cœuiternum. Eſt enim intellectus duntaxat punctum/ fons & ortus intellectualiū ſpecierum. Memoria vero earum eſt infinita linea numerus/ conſeruatio et euum.

7 ¶ Intellectus ſigillatim eſt omnia: memoria vero eſt omnia ſimul.

¶ Nam per omnia/ diſcurrit intellectus. et cōtinue eſt aliud & aliud: quoad ſit abſoluta intelligibilium linea. Omnia autem continue recipiuntur in memoria & conſeruātur in memoria. & quecūq; ab initio ad finem/ in ea recepta ſunt: ſimul in ea perſeuerant. In fine igiť illi omnia inſunt. & eſt ipſa omnia ſimul.

8 ¶ A mundo ad intellectum/ vna fit pyramis ſenſibilis: ab intellectu vero ad memoriam reliqua intellectualis.

¶ Figura que exurgit a tota ſimul multitudine/ ad vnitatem: aut ab vnitate/ ad totam pluralitem: aut eſt pyramis/ aut pyramidi ſimilis. In mundo autē eſt et ſubſiſtit tota entiū multitudo: verſanturq; in eo cuncta ſimul ſenſibilia. Similiter et in memoria/ tota ſubſiſtit intellectualium ſpecierum frequētia: in qua omnes intellectuales ſpecies ſunt/ ſaluāturq; ſimul. Mundus igitur ſimul eſt oīa: itidem et memoria ſimul omnia. Intellectus autem nunq̄ eſt omnia ſimul: ſed continue tantum vnum/ minimum/ & impers. Eſt igitur intellectus apex mundi et memorie & vtriuſq; centrum. A mundo itaq; et memoria ad intellectum: fiunt in vtrāq; partem/ due pyramides. ſenſibilis vna: cuius baſis mūdꝰ/ alia intellectualis: cuius baſis/ memoria. Intellectus vero conus eſt et vertex communis vtriuſq;.

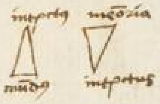

9 ¶ Memoria perinde atq; itellectus: eſt indiuiſibilis et impartibilis.

¶ Nā meōria eſt itellectui cōſubſtātialis: rei tātū & ratiōis diſcrimīe/ ab itellectu diſtinguēda. Sunt eni intellectꝰ et meōria: vniꝰ rationalis & īmortalis aīe/ vna atq; īdiuidua ſubſtātia que (vt aiūt) tota eſt toti corpori: & tota cuilibet eiꝰ pti ꝓſens. Eſt igiť memoria eiuſdē nature/ cuiꝰ & itellectꝰ: īmaterialis īcorruptibilis/ inſēſibilis/ ſimplex/ nō quāta/ īdiuidua & īptibilis. Quicquid enim diuidi poteſt: ſenſibile/ materiale & corruptibile ſit/ oportet.

10 ¶ Vnde fit vt in memoria/ ſint omnia vtrobiq; ſimul: & tempore & loco.

¶ Senſibiliū ſubſtātiarū & eorūq ſūt in mūdo: differitudines ac circūſtātie/ ſūt tēpꝰ & locꝰ. Nā ſcdm locū & tps: q̄ttuor fiūt rex eſſēdi ſimiť modi. Aut ei aliq̄ & tēpore et loco diuidūť. vt Nabuchodonoſor & Dauid. hic eni tēpore prior & ātiquior/ ille poſterior. hic hieroſolimorū: ille Babyloniorū regno potiti ſūt. Aut aliqua loco quidē cōiūcta ſūt/ tp̄e diducta: vt Dauid & Ioſias. Ambo eni diuerſis etatibꝰ Iheroſolimorū reges extitere. Aut loco diducta ſūt/ tp̄e vero cōiūcta: vt Dauid & Naas āmonites. Ambo quippe ſyncroni & cōtēporanei: diuerſis in locis/ regni ſceptris ꝓfuere: Dauid in Iheruſalē/ Naas in Rabath filiorū Ammon. Aut aliq̄ demū loco et tempore ſunt ſimul, hoc autem modo/ nulla in mundo ſubſiſtunt entia. Nam quecunq; in mundo ſunt/ ſenſibilia ſunt: & que ſine aut vtriuſq; aut alterius (loci ſcilicet aut temporis) differentia/ ſubſiſtere nequeunt. Quod igitur fieri nequit in mūdo: commodius fit et adimpletur in homine/ mundo minore. cuius impers & inſciſſilis memoria: ſimul omnia/ ſuis finibus excipit. omnem intra ſe recludit ſpeciem: nō modo ſimul loco & tempore/ ſed & ſupra locum & tempus/ modo quopiam ſenſibilibus eminentiore.

Primꝰ modꝰ	Poſterius	Prius		Poſterius	Prius	Secūdus
	Nabuchodonoſor	Dauid		Ioſias	Dauid	
	Babylon	Ihrim		Iheruſalem		

Tertius	Preſēs tūc			Idem tempus	Quartus
	Naas	Dauid		Hoc modo nulla in mundo ſunt ſimul	
	Rabath	Ihrſin		Idem locus	

ℂQue ſit figura intellectui & que memorie apta. Cap. XV.

INtellectus eſt vt aīe pars anterior: memoria vero interior: & vt anime profundū & vltimum. 1
ℂSicut ſenſibile ſpeculū duabus cōſtatur ſuperficiebus: vna illuſtri & anteriore/ p quā in eo recipitur & itroducit̃ imago. Alia interiore/ ꝓfunda & opaca: que eandē imaginē fulcit/ cōtinet/ viſui rep̄ſentat facitq; apparere: ita & in aīa/ duas pari analogia animaduerte ſuperficies duo pūcta/ geminoſq; aſpectꝰ. Sup̄ficies animi anterior: ea eſt que intra animum ſpecies admittit. interior vero & ꝓfunda/ que iiſdē ſpeciebꝰ it obuiā: queue eas claudit/ cōtinet/ alteri faciei rep̄ſentat & apparere facit. Prima/ intellectꝰ: ſecūda/ memoria nūcupat̃.

ℂIntellectus natus eſt per omnia ferri/ diſcurrere/ penetrare: memoria vero ſtare immobilis eſt nata. 2

ℂIntellectus ex attactu oīm: oīa ediſcit. haurit vniuerſorū ſpecies: refertq; cunctorū veſtigia & ſigillaria/ ad memoriā. Debet igit̃ ſenſibꝰ euectus ferri & diſcurrere per mūdū & penetrare per oīa. vt ī ipſis rerū adytis factus/ vt intra oīa receptus: rerū naturā clarius/ emedullatius & intimiꝰ rimet̃/ ſcrutetur/ intueatur. Memoria autē ſtare imobilis eſt nata & ſubſidere itellectui: vt q̄ nichil a mūdo/ ſed oīa ab intellectu p̄ſtolatur. Fit enī itellectꝰ eminꝰ: quodā motu & ab ipſo mūdo oīa. Meōria vero cominꝰ/ ſine motu & ab ipſo itellectu: oīa fit. Eſt autē ſemotior a mūdo intellectꝰ: q̄ ab intellectu meōria. breuioreq; radio/ memoria ab intellectu: q̄ intellectus a mūdo rerū ſpecies deſūmit.

ℂVnde fit vt intellectui/ ad motū & penetrandū p oīa: propriū ſit acumen. 3

ℂNam cuicūq; ineſt acumen et angularis apex: id facilime per omnia fertur/ ac penetrat et intra cuncta/ nulla vi admittitur. Vt angulus acutus/ facilius omnia ſubibit et cuncta ſubulabit: q̄ obtuſus. aptior quoq; eſt ad motū/ q̄ obtuſus. difficilius quippe reſiſtit mediū acuto angulo q̄ obtuſo. minuſq; ab obtuſo angulo/ diuelluntur aer aut aqua/ per q̄ delatio motuſq; exercetur/ q̄ ab acuto

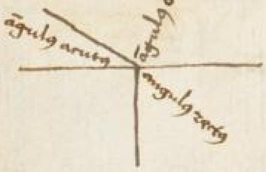

ℂIntellectus eſt maxime actiuitatis & nullius continentie. Memoria nulliꝰ actiuitatis eſt & maxime continentie. 4

ℂIntellectus eſt ſuapte natura agens: memoria vero paſſibilis. Quaſcūq; enī ſpecies captat a mūdo intellectus/ haud ſibiipſi illas imprimit: ſed ſtatim cōmēdat memorie. que licet nulliꝰ ſit actiuitatis/ nullaſq; diſquirat a mundo ſpecies: diſpanſiſſima tamen eſt et ampliſſime cōtinentie. Omnia quippe in illā deriuantur/ in ea fulciūtur ſaluāturq;: quecunq; practicus intellectus circa mundum negocioſus/ in animū introducit.

ℂAngulus acutus/ intellectui eſt proprius: obtuſus vero memorie. 5

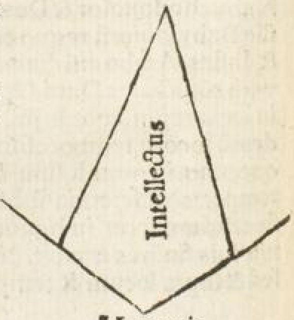

ℂNā acutꝰ angulus/ eſt ad penetrandū aptior obtuſo: & minoris cōtinētie & capacitatis. Obtuſus vero cū ad penetrādū ſit hebes: cōtinētie tn̄ & capacitatis/ reperitur eſſe maioris.

ℂIntellectus et memoria: adinuicem ſūt tranſpoſiti.

ℂNā finge intellectū/ angulū eſſe acutū: meōriā vero obtuſū. 6
Intellectꝰ velut dux p̄uius & parochus animi: ſuapte natura ī ante pgit/ p oīa penetrās. Meōria vero pediſſequa intellectus: oia que ab illo captant̃ in ſeſe receptat & ſaluat. Eſt igit̃ anguli acuti (qui eſt intellectꝰ) acumē in ante cōuertēdū. Anguli vero obtuſi (que eſt memoria) latera ſūt in ante cōuertēda: acumē vero poſtrorſū. Hoc eī pacto memoria ab vtraq; parte & latere: cōplectet̃/ recipiet/ ambibit q̄cūq; p̄uio intellectui occurrēt.

7 ¶ Acutiſſimus & obtuſiſſimus angulus: ſunt vere intellectus & memoria.

¶ Nã quãto angulus acutior: tanto terebrãti oia itellectui/ euadit ſimilior. quãto vero obtuſior/ tanto ſimilior fuſe capaciq; memorie. Acutiſſimus igitᷣ & obtuſiſſimus anguli: itellectui & memorie ſunt q̃ ſimilimi. Sit itaq; recta linea a/ b/ c: & ſit recta b d/ ſup eã a medio eius pũcto perpẽdicularis. Linea b d eſt acutiſſimꝰ angulus: linea vero a b c obtuſiſſimꝰ eſt. Eſt igitᷣ linea b d/ vt intellectꝰ: linea vero a b c/ vt mẽoria. Nã & linea b d i aũ ꝓminẽs: ad motũ iprimis & ad terebranda ſingula cõgruit. linea vero a b c/ ad motum ieptior: ab rerũ penetratu ac terebratiõe fatiſcit. diſpãſis tñ ivtrãq; ptẽ lacertis b a & b c: rerũ cõplexibꝰ & cõtinẽtijs venit accõmoda. Q꞉ autẽ linea b d/ ſit acutiſſimus angulꝰ: linea vero a b c/ obtuſiſſimꝰ hic liquet. Sit angulꝰ b d b ſẽſibiliter acutꝰ. Intra eũ facio aliũ acutiorẽ b d b: & iterũ acutiorẽ aliũ b d b & ita deiceps. quoad itelligã cõiuncta eſſe latera b d & d b: et lineã b d ſeu d b intellectualẽ angulũ acutiſſimũ eſſe/ oim acutorũ finẽ. Similiter fiat angulꝰ a b c ſenſibiliter obtuſꝰ. circa eũ facio aliũ angulũ obtuſiorẽ a b c: & iterũ obtuſiorẽ aliũ a b c. quoad linee a b & b c: erunt ſibiuicẽ directe & vna tota linea a b c. quã dico angulũ eſſe/ nõ ſenſibiliter obtuſum/ ſed itellectualẽ obtuſiſſimum: duorum rectorum angulorum ſpacium & omnium obtuſorum finem.

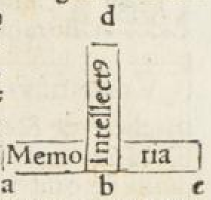

8 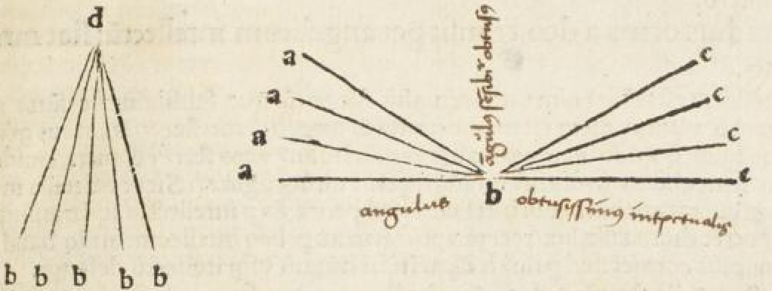

¶ Triangulus eſt figura intellectꝰ: circulus vero memorie figura.

¶ Nã ſicut intellectꝰ eſt ante memoriam: memoria vero poſt intellectũ/ in animi ſita profundo: ita & triangulꝰ/ anterior eſt circulo: velut omniũ poligoniarũ dux. circulꝰ vero triãgulũ comitatᷣ: velut poligoniarũ finis/ ꝓfundũ & oim vltimũ. Rurſũ triãgulꝰ oẽm poligoniã/ angulorum precellit acumine: ad motum & penetrandum merito ſuper oẽs aptiſſimus. Circulus vero obtuſiſſima & fuſiſſima poligonia ẽ: & oim angulorũ ſimplegma/ coicidẽtia & vniformitas: ad motũ & exterebrãda entia incõgrua. Ipſi quoq; triangulo/ minimus aſcribitur captus & continẽtie vis. circulũ vero contra: capaciſſimo ambactu & cunctis poligonijs cõtinẽtiorẽ eſſe volunt oẽs/ & ampliſſime continentie.

9 ¶ Vnde fit vt qui acutiſſimo ſunt ingenio/ minus valeant memoria: & qui ingenio obtuſiore/ interdum tenacioris memorie comperiantur.

¶ Si enim plus dederis intellectui ſubſtrahis a memoria: & ſi plus memorie/ tollis ab intellectu. Quanto enim acutior eſt intellectus: tanto magis ab eo rapitur memoria. Et quanto obtuſior & extenſior memoria: tanto magis ad memoriam et conſeruationẽ ſpecierũ/ rapitᷣ hominis animus: vt earũ acquiſitioni minus intendat. Nã cũ ꝓpriũ ſit intellectui diſcurrere/ ferri/ moueri: memorie vero/ propria ſit quies & ſubſidẽtia: difficile eſt animũ motui ſimul & quieti eſſe intentum. Et quanto plus valet animus ad motũ: tãto minꝰ ad quietem. quãtoq; plus valet ad quietem: tanto tardior ad motum cenſeatur.

10 ¶ Vera & eq̃liſſima animi diſpoſitio: eſt i ꝑpẽdiculo & duobꝰ rectis ãgulis.

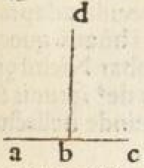

¶ Sit vt prius linea b d/ ſup a b c perpẽdicularis. Fiant ſup lineam a b c/ duo anguli recti a b d & c b d. dico hanc figurã: eſſe velut optimã & equaliſſimã/ animi diſpoſitionẽ. Nã linea b d eſt acutiſſimꝰ angulꝰ/ aptiſſimꝰ ad penetrãdum: & vt optima ipſius intellectus diſpoſitio. linea vero a b c/ eſt obtuſiſſimus angulꝰ ſũme cõtinentie & capacitatis: & vt ipſius mẽorie vera & equaliſſima adaptatio. Simul igitᷣ linee b d & a b d/ que duos cõtinent ãgulos rectos: veriſſimam et equaliſſimam vtriuſq; animi viriũ (intelligentie ſcilicet atq; memorie) diſpoſitionem congruentiam & naturam exprimunt.

¶ Q꞉ angelicus intellectus ad humanum: eſt vt intellectus/ ad memoriam. Cap. XVI

ANgelicus intellectus/anterior eſt humano: humanus vero angeli‐co poſterior/et vt angelici profundum et vltimum.

¶Angelicus intellectus antiquior eſt humano: & ī anteriore ad deū parte col‐locatus/ velut ꝓuius & dux/ hūane in deū ſubuectionis. Humanus vero poſt angelicū factus & ſitus eſt: tanq̄ imū & ꝓfundū itellectuū diuineq; lucis & cognitiōis vltimū.

¶Vnde fit vt angelicus intellectus et humanus: ſeſe adinuicem habeāt vt
intellectus & memoria. 2

¶Nā ſicut intellectus eſt/ anterior animi pars/ in ipſius aīe valuis & aditibꝰ collocata: me‐moria vero interior aīe pars/ reſidēs ſub ītellectu: ita & angelicꝰ intellectꝰ/ humano anti‐ſtat itellectui deo vicinior & ꝓpior. Hūanꝰ vero ſtat ſub angelico/ eo paulo īferior. Et ſicut primogenia dūtaxat eiuſdē itelligibilis ſpēi captatio/ ē vere ītelligētia: ſecūda vero eiꝰ ſpe‐culatio: nō vere & ſimpliciter eſt itelligētia/ ſed intelligētie reſūptio & iteratio/ quā vocamꝰ memoriā: ita & ſolus angelicus intellectꝰ/ eſt vere ſimpliciter & primogenitꝰ intellectꝰ/ & vt intellectualis vnitas. Humanꝰ vero haud ſimpliciter & vere eſt intellectus: ſed ſecūdus in‐tellectus & primi ītellectꝰ iteratio/ reſūptio/ dualitas/ & velut quedā angelici itellectꝰ mēo‐ria. Diffinimꝰ enī priꝰ intellectū ſimplicitate/ primitate & vnitate: memoriā vero dualita‐te & alio quouis numero.

¶Diuine lucis radius ortus a deo/ tranſit per angelicum intellectū: ſtat ma‐ 3
netq; in humano.

¶Sicut in hoīe/ intellectꝰ eſt trāſitꝰ oīm intellectualiū ſpecierū/ que ſenſibiliter oriūtur a mūdo: earū vero ſtatꝰ & vltimū/ dicta eſt memoria: ita & angelicꝰ intellectꝰ/ tranſitus q̄dā eſt & īpluuiū diuine lucis/ q̄ a deo ſui motꝰ habet initiū, hūanꝰ vero ſtatꝰ ē & meta eiuſdē lucis: q̄ in hūana mente collecta/ in diuinā quādā ſpeciē vultūq; figurat̄. Sicut enī nulla in‐tellectualis ſpecies/ ꝑſeuerat aut manet in intellectu: ſed penetrās ꝑ intellectū/ fert̄ tranſitq; cōfeſti ad memoriā: ita & diuina illa lux/ recepta primū in angelico intellectu: in illo haud‐quaq̄ figit̄ aut immobilis cōtinet̄: ſed ꝑ illiꝰ trāſparētiā: ī hūanū vſq; itellectū defertur.

¶Vnde manifeſtum eſt deum ad vtrūq; itellectum/ eo ſe modo habere: quo 4
mundus ad humanum intellectum & humanam memoriam.

¶In primaria & excutanea eruditiōe & cōſumatiōe hūani itellectꝰ a mūdo/ ꝑ ſenſibilium ſpecies: initiū motꝰ & ortꝰ ſpecierū/ eſt mūdꝰ. Mediū vero earūq; trāſitꝰ: hūanꝰ itellectꝰ. Finis autē motus & ſpecierū ſtatus: hūana mēoria. In hoc itaq; motu ante mūdū nichil eſt & poſt memoriā nichil. In arcana autē alia potiore eruditiōe & cōſūmatione hūani intelle‐ctus a deo/ ſiue ī ſuſceptiōe itelligibilis inuiſibiliſq; lucis: deꝰ ꝑiter eſt totiꝰ motꝰ initiū & fōs expetite a mēte claritatis. Angelicꝰ vero intellectꝰ mediū eſt: ꝑ quod lux eadē ſuccedit atq; defert̄. Humanꝰ autē finis & diuine eiuſdē lucis ſtatꝰ. Eſt igitur deꝰ ad angelicū & humanū intellectū: ſicut mūdꝰ ad humanū intellectū humanāq; memoriā. Vnde fit vt ante deū/ nul‐lum ſit diuine lucis iubar: & poſt hominē iterū nullū. ſicut neq; ante mūdū/ vlla eſt ſēſibilis ſpecies: neq; poſt memoriā vlla. Diuina quoq; lux/ ī deo eſt vt ī fōte. In āgelo/ vt ī fluuio & delatione ſui. In homine vero vt in mari ſuiq; curriculi periodo.

Deus primum ab eterno ſibiipſi cognitus eſt: deīde angelico intellectui ino‐ 5
tuit. poſtea humano/ ac deinceps alteri nulli

¶Lux eſt eorū que abdita/ arcana & incognita ſūt: apparitio/ ſciētia/ reſeratio & demōſtra‐tio. Lux autē primū in deo eſt: qui et ipſe tota/ ſincera & imaculata lux eſſe diffinit̄: q̄ ſibi‐ipſi ab eterno aderat/ ſemetipſā cōtuebatur/ librabat/ appēdebat. Deīde diuina illa lux cre‐ationis motu extra ſe ꝓfecta: duo ſibi ſuſceptacula/ domicilia & naturalia ſpecula adapta‐uit/ angelicū hūanūq; itellectū. & in angelico primū recepta: demū ꝑ eūdē/ ī hūanū quoq; intellectū deriuari voluit: atq; in eo ipſo figi colligi & figurari/ ſui ſplēdoris iubar Nichil q̄p‐pe poſt humanū intellectū: diuine illiꝰ inuiſibilis lucis/ efficitur capax. Igitur deꝰ ī primis & ab eterno ſibiipſi (modo nobis ignoto) cognitꝰ & peruiꝰ extitit. Angelico deinde itellectui & humano: per inhabitationē diuine ſue lucis/ poſt creata ſecula innoteſcit. 6

¶Vnde fit vt trina ſit diuina cognitio: diuina/ angelica/ humana.

¶Quod ꝑfectū eſt: trinū eſt, Diuina autē cognitio & ſciētia/ eſt ꝑfectū q̄ddā. diuina igitur ſciētia/ eſt & trina: diuina/ angelica/ humana. Diuina: eſt qua deꝰ deo pellucet & peruius ſit.

Angelica:qua deũ angelꝰ cõtẽplat. Humana qua deꝰ hoi ſuffulget & inoteſcit. Et he tres ſciẽtie ſũt eiuſdẽ obiecti ſcilicet dei:ſed diuerſorũ ſubiectorũ dei/angeli/hominis.

❡Sciẽtia dei prima mẽs eſt:ſecũda intellectus/tertia/ratio.

7 ❡Hec tria mẽs/intellectꝰ/ratio:licet a pleriſq; nullã putent habere differẽtiã/latiſſimo tamen diſtant iteruallo. Nã mẽs eſt ſoliꝰ dei. Intellectus angeli. Ratio hois. Mẽs eni dicitur ea vis:qua deꝰ ſeipſũ ꝓhẽdit & intuetur. Intellectꝰ:qua deꝰ ab angelo captat. Ratio qua deꝰ ab hoie. Mẽs eſt qua idẽ dinoſcitur a ſeipſo. Intellectꝰ: quo ꝓximũ ꝓximo et attiguo/ſine medio reuelatur. Ratio qua/q̃ medio aliquo interhiante diſcludũtur:ſibiiuicẽ ꝑ mediũ nudantur. Rationi q̃ppe propriũ eſt: vt ꝑ mediũ diſcurrẽs ſenſũ/ad finẽ oggraſſetur. Igitur & deus ipſe cũ ſit vnicũ & ſui et ãgeli/& hois obiectũ:a ſeipſo mẽte dinoſcitur/ab ãgelo itellectu & ſine medio.ab hoie vero: ratiõe ꝑ mediũ angelũ diſcurrẽte/ ſubulãte & ꝑgrẽte finẽ.

8 ❡Cognitio ratione humana inferior/ſenſus dicitur:ad quam vſq; diuine lucis/inuiſibilis radius minime pertingit.

❡Sub hũana ratiõe/alia eſt cognitio quã ſenſũ vocamꝰ:ad quã vſq; minime ꝑtingit/ diuine lucis imaculatũ iubar. Et hec vltima & extima eſt cognitionũ oim:& velut ois diuine ſcientie nox/occaſus/ tenebre atq; ypoſtaſis. Sicut eni terra/ ꝑſtantioribꝰ tribꝰ elemẽtis ſubſidens/ſuopte põdere in imo & mũdi cẽtro colligit:ita & ſenſitiua dinoſcẽdi vis/ a ceteris intellectualiũ cognitionũ viribus/velut abiecta & humiſtrata terripaũij vice calcatur & poſtergatur. Et ſicut terra cũ ſuperioribꝰ tribꝰ elemẽtis/ cõuenit ferme ſolo noie elemẽti(Sũt eni quatuor elemẽta)ita & ſenſꝰ cognitio/pene ſolo noie/ ceteris tribus cõtẽplatiuis facultatibus copulatur:cũ ſit & vocetur cognitio. Sũt eni cognitiones quatuor. Et ſicut tria preſtãtiora elemẽta ignis/ aer/ aqua:iterna aliqua vi motrice & naturali agitatione ꝑdita cernunt (Ignis ſiquidẽ ab actu ꝓprio fertur cõcitatuſq; in altũ. Ventꝰ qui aer quidã eſt/ in latũ rapitur. Aqua ꝑ ſeipſã vitalẽ actũ gerẽs:in lõgũ diffluitat eq; ſuis fõtibꝰ in mare labitur. Terra vero velut fex & retrimentũ ſuperiorũ elemẽtorũ:ſuapte natura manet imota/ſiq; nullam locorũ differẽtiã ꝑ ſeipſã defertur)ita & celſiores tres cognitiones:mens itellectꝰ/ratio/ hãc adinuicẽ cognationẽ habẽt:ꝙ ſunt cognitiones diuine/ que circa deũ vt obiectũ verſẽtur. Mẽs etenim vt ignis tẽdit in altum. Intellectui lateralis aſpectus cõgruit. Ratio/in lõgum/ fertur. Mẽs vt corpꝰ eſt. Intellectꝰ vt ſupficies. Ratio vt linea. Extrema vero ſenſꝰ cognitio & pũcto & terre ſimilis dicat. puncto:ꝙ caret iteruallo ſitq; cognitionũ breuiſſima. que ſupra aut extra corpꝰ fundi nequeat:ꝙq; nichil aliud/q̃ corporeũ & materiale:captare & intueri ſit nata. Terre vero eadẽ de cauſa:ꝙ preſſa in imo/ celos exterebrare/ celeſtia rimari entia vetet.que diuino lumine/ nuſq̃ feriatur: ſitq; diuine totius gnaritudinis/ ſcientie & aſſurrectionis expers.

Ypostasis .i. substantia informis sive forma .i. primordialis materia; Terripavium quod cum pulli pascuntur ex ore eorum decidit in terram pascat.

❡Libri de intellectu finis. Gratie deo vtriuſq; intellectus opifici totiuſq; lucis fonti inuiſibili.

F H

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Tabula eorum que in libro de intellectu pertractantur.

Libri de intellectu capita 16

Cap.I.

Q tantum gemini creati intellectus propoſitiones 10

Cap.II.

De ſimplicitate angelici intellectus: & permixtione humani. propōnes. 9

Cap.III.

Q deus eſt vtriuſq; intellectus obiectum Propōnes. 9

Cap.IIII.

De vtriuſq; intellectus ſpeculari natura: & amborum illuſtratione a deo. Propoſitiones. 7

Cap.V.

Q Angelicus intellectus ſit interior & cōtemplatiuus: hūanus vero vt exterior/practicus/actiuus. Propoſitiones. 7

Cap.VI.

Q diuina mens omnia in angelico concepit intellectu: ſcripſit in humano. Propoſitiones. 8

Cap.VII.

De duplici actione hūani ītellect9: praxi ſcilicet & cōtēplatiōe Propōnes. 10

Cap.VIII.

De ortu intellectualium ſpecierum a mundo: tranſitu earum per humanū intellectum & ſtatu earumdē in memoria. Propoſitiones. 10

Cap.IX.

Q omnia prius fuerunt in intellectu: & extra intellectum facta/ tandem in intellectum reuertantur. Propoſitiones. 8

Cap.X.

Quopacto humanus intellectus/ dicatur eſſe in corpore: & non eſſe in corpore. Propoſitiones. 8

Cap.XI.

Q vterq; intellectus eo quo creatus eſt modo conſumatur. Propoſitiones. 6

Cap.XII.

Q angelici & humani intellectus ſe habent quomodo fluxe et permanētes qualitates. Propoſitiones. 9

Cap.XIII.

Q intellectus ſimul multa non intelligit. Propoſitiones. 9

Cap.XIIII.

Comparationes intellectus & memorie adinuicem. Propoſitiones. 10

Cap.XV.

Que ſit figura intellectui & que memorie apta. Propoſitiones 10

Cap.XVI. et vltimu

Q angelicus intellectus ad hūanū eſt vt intellectus ad meōriā. Propōnes. 8

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ CAROLVS BOVILLVS SAMAROBRINVS AMPLISSIMO PATRI CAROLO DE GENLIS PONTIFICI NOVIODVNENSI. S. P. D.

CVm libellum de intellectu imprimis edidiſſem/ſacratiſſime preſul: tantiſper laxatis mentis habenis/a nouorum opuſculorū editione ſupſedebā: quoad menti ingereret ſeſe/quid potiſſimū poſt intellectū afferrem in medium: cuiue generi emedullādo atq; retegēdo/noſtra famularetur oratio. Affuit aūt illico ſenſuū genꝰ: quod quia cognatum quidē eſt vicinumq; intellectui/preſertim hūano: de ſeipſo quoq; verba facere a nobis īpetrauit. Egre quippe ferebat/ſi vim intellectiuā prouidam totiꝰ humane rei domeſtice matremfamilias/ceterarumq; viriū ſagaciſſimā moderatricem/proloquuti eſſatiq; eramus: niſi & quotquot eidem ſubſint ancillule/quibuſue illi miniſtrāt ordinibꝰ/pari tractatulo ꝓmeremꝰ. Ratꝰ itaq; hanc ſenſuū obiurgationem merito cōpeſcendam/ſatiſq; eſſe faciundū humani intellectꝰ pediſſequis: vniuerſā eiꝰ cliētelā hoc opere pro viribus reſerandā ſuſcepi. Eſt autē ſēſuū turba: in hexadis primi ꝑfecti nuēri examine ac lance/perpulcre penſata/diſcreta & numerata. Quinq; enī ſunt quos limentinos & excutaneos nūcupare ſolemꝰ: Tactus/Guſtus/Olfactꝰ/Viſus/Auditꝰ/qui ad hūani corporis podium & cuticulā exporrecti: eorū que citra hominē ſunt/cenſores euadunt & arbitri, primūq; mūdanarum ſpecierum cōmeatum: ſuis infundibulis/in hominis exedras ac thalamos īportant. Supereſt vero ſenſus aliꝰ/horum quinq; ſenſuum materialis apex: natura ſubcutaneus/internꝰ abdituſq; i cerebro: quam nos imaginationem vimq; noctilucorum ſpectrorum ac viſorum inſpectricem/nuncupamus. Hec enim ſolerti officio/ſpecierum defecationi iuſſa preeſſe: allata ab extimis limentiniſue ſenſibus mundanarum rerum ſigillaria ac ſpecies (elimata prius ab eis omni materialiū atomorum ſcobe) in penetralia intellectus/in totiꝰ hūane cognitionis penitiſſimū receſſum & eminētiſſimum verticē tranſmittit. Nā intellectus & huic imaginatiue facultati & excutaneis ſēſibus preſidens: ſupremā hoīnis operationē molitꝰ/paſcitq; animū defecatiſſimarū & imaterialiū ſpecierū ſuffitu. His etenim ſeptenis cognitionum viribus: natura minorem mūdum/maiori mūdo commode exequauit, tantiſq; facibus/humanā ſubſtantiam illuſtrauit: quātis erronum lampadibus maioribuſue ignibꝰ celeſtia corpora ſuccendit atq; adornauit. Que igitur poſt tractatulum de intellectu/orſi de ſenſu dicere/in opuſculi formā redegimus: ſub clariſſimi tui nominis tutelam/prelo demādari curauimus, quo & poſticā liuidulorum ſannam ac Rhinocerotiam naſitatem/nichil expalleſcant: & illuſtriorem ſibi lucem vendicent. Vale.

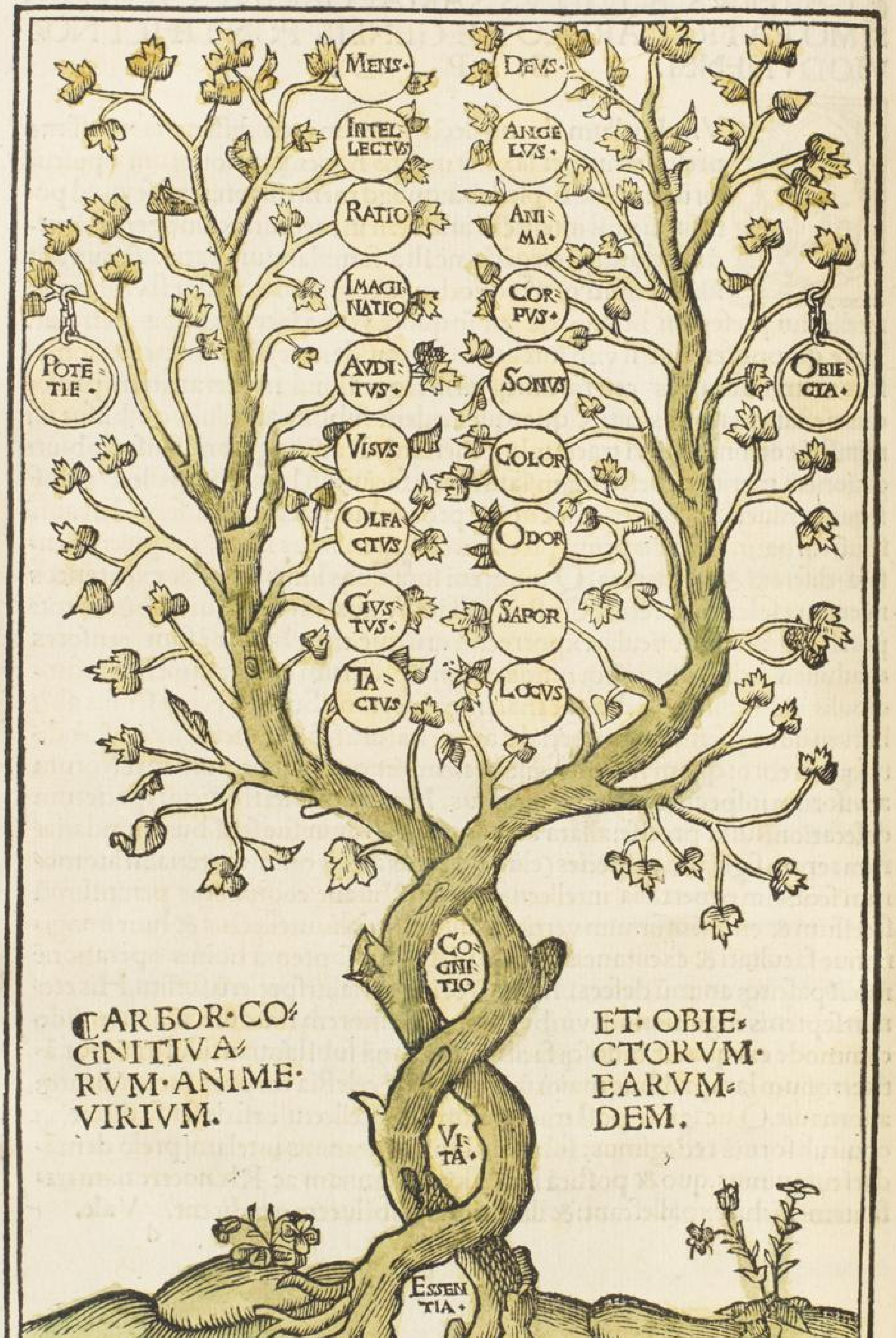
MENS.
INTELLECTUS
RATIO
IMAGINATIO
AUDITUS.
VISUS
OLFACTUS
GUSTUS.
TACTUS
DEUS.
ANGELUS.
ANIMA.
CORPUS.
SONUS
COLOR
ODOR
SAPOR
LOCUS
POTẼTIE.
OBIECTA.
COGNITIO
VITA.
ESSENTIA.
ARBOR·COGNITIVARUM·ANIME·VIRIUM.
ET·OBIECTORUM·EARUMDEM.

¶CAROLI BOVILLI SAMAROBRINI: LIBER DE SENSIBVS AD REVERENDVM IN CHRISTO PATREM CAROLVM DE GENLIS PRESVLEM NOVIODVNENSEM.

¶Senſus diuiſio. Cap. I.

1 SEnſuum alius eſt exterior/ alius interior. Exterior in humani corporis ſuperficie ſitus eſt/ maiori mūdo expoſitꝰ. Interior vero intus abditus eſt: & minoris mundi ſenſus.

¶Exterior ſenſus in humani corporis ſupficie ſitꝰ dicit̃/ ob ſua organa: que in apto & propatulo ſūt/ ī valuis hūani corporis a natura ſita & collocata. Sunt enim velut ſpiracula & infumibula quedā: īterius deliteſcētis aialis flamme/ humaniq; ſpiritꝰ ꝑpetuo ſeſe in corpore agitātis. Interior vero ſenſꝰ ī corpe abditꝰ eſt/ ſituſq; in ꝓfundo: velut exteriorū ſenſuū centrū/ oībus cōmune. ad quem (vt ad mare omnes aque) exteri omnes ſenſus/ omneſq; ſēſibiles ſpecies feruntur/ rapiuntur/ terminantur.

2 ¶Minor mūdus/ in medio eſt maioris mundi: eiuſq; locꝰ/ eſt maior mūdus.

¶Minor mūdꝰ eſt hō. maior vero mūdꝰ: eſt oīs p̄ter hoīnē ſubſtātia/ ſiue creata ſiue icreata. Nā quicquid eſt p̄ter hominē: quoquo pacto hūano aut ſenſui aut intellectui obiectū dinoſci & cōprehēdi ab hoīe poteſt. Si autē ſpecialiꝰ maiorē mundū ſumi volueris: dicemus maiorē mundū eſſe/ quicquid eſt p̄ter hoīnē ſenſibile/ quicquid eius ſenſibꝰ obiectū. vt vniuerſā mūdi machinā/ a terra ad firmamētū. quā dicimꝰ naturalē eſſe hominis locū: & in eius medio creatū hoīnē/ natūq; ſubſiſtere. Nā cū terra ſit totiꝰ mūdi mediū & cētrū: homo natꝰ factuſq; in ſupficie terre/ degit in mūdi medio. Eteni terra celi & firmamēti collatione/ nullius quātitatis & molis eſt: ſed vt mima idiuidua/ & vt īpartibile quiddā mūdi cētrū. Ea igit̃ quātitas ꝙ̄ eſt a terre cētro/ ad eiꝰ ſupficiē (que eſt totiꝰ terrene molis & profūditatis ſemidyameter) cū celo collata/ ſit nulla & īpartiblis: liquet hominem terrene ſupficiei accolam: haud minꝰ eſſe in vero firmamēti totiuſq; mūdi medio/ ꝗ̄ ſi in ipſo degeret terre cētro.

3 ¶Totus maior mundus/ toti minori: totuſq; minor toti maiori adeſt.

¶Sicut locās corpꝰ & locatū ſūt attigua/ ſeq; cōtingunt mutuis ſupficiebꝰ cōcaua & cōuexa: ita & ambo mūdi minor & maior/ inuicē ſūt ꝓximi & attigui. Minoris quippe ſupficies cōuexa/ maioris cōcauā exoſculat̃. Eſt eni minor mūdus/ in medio maioris a natura ſitus. totoq; maiore ambit̃: vt ab illo & ſubſtātiā & virtutē et pfectionē recipiat: vtque illiꝰ vndecūq; defluētibꝰ in ſe radijs feriatur. Et nichil eſt in maiore mūdo (id eſt ſub firmamēto) quod nō propter minorē ſit factū: idq; oē natū eſt trāſferri & īportari in hominē. Eſt eni minor mūdꝰ maioris finis. Maior vero minoris domiciliū & habitaculū: vniuerſa ꝗ̄que habet hoī p̄ſētās eiq; p ſenſꝰ infundēs. Et quicquid eſt hoīnis eſt ex maiore mūdo: & quicq̄d eſt maioris mūdi: ꝓpter hoīnē eſt. Et ſiquid eſt maioris mūdi q̄d nō eſt propter hoīnē: id ocioſū/ inane & ſine fine dicatur. Habent igit̃ maior/ minorq; mūdꝰ maximā adinuicē nature cognationē: vt alter alteri/ totꝰ ſemper adſit & quecunq; ſunt vnius: ſint aut alterius/ aut ex alio.

Mundum ꝓpter hominē factū.

4 ¶Maior mundus minore natura prior eſt: agitq; in minorem.

¶Maior mūdus mīoris eſt domiciliū. prior igit̃ a deo creatꝰ eſt maior mundꝰ. qui cū ꝓpter minorē factꝰ ſit: minor mūdꝰ prior extitit in itētione/ & mēte diuina. vt ꝗ̄ ab eterno p̄ſpectata & cōtēplata miorē/ ſuāq; imaginē: fabricare īprimis cepit illiꝰ habitaculū manſionē ac domū: deīde illā ꝓductā eidē ifudit. Agit autē maior mūdꝰ ī minorē/ nō vt p̄ſtātior: ſed iuſſus a deo illi famulari. & oīm (quas in ſe geſtat) rerū/ ſenſibiles illi miniſtrare/ offerre ac p̄ſētare ſpecies: quibus ad maioris ſubſtantiam & equalitatem/ minor eſt aſſumendus. Vnde fit vt minor mundus/ maiori adſit: conuexa ſui ſuperficie. Maior vero minori ſuperficie ſui cōcaua. Eſt enim conuexa ſuperficies paſſionis propria. Concaua vero actionis ē terminus.

Illatio.

5 ¶Maior mundus adeſt ſoli minori non ſibiipſi: minor vero & maiori adeſt & ſibiipſi.

¶Id alicui adeſt: quod ei iungitur atq; inſeritur. Maior autem mundus/ cum totus propter minorem eſſe dictus ſit: adeſt totus minori/ tranſfertur/ tranſitq; in minorem: & vt principiū in finem/ illi iungitur/ inſeriturq;. Omnis enim maioris mundi intētio eſt: vt ſeſe recta in illū

infundat/ eumq; omni ſua ſubſtantia ſpecierum virtute impleat. Porro nulla maiori mũdo ineſt virtus: qua reciprocari reuerti in ſeipſum/ ſibiipſi adeſſe/ ſeq; ītueri poſſit. vt qui haudquaq̃ propter ſe/ ſed propter alium factus/ illi ſe totum inſinuet. Minor vero mundus exteriore quidem ſenſu maiori aſtat mundo: factuſq; extra ſeipſum/ eũ totum perluſtrat. Interiore vero ſenſu in ſeipſum reciprocus: relicto mundo ſibiipſi adeſt. atq; intra ſeipſũ/ aſſeruatis omnium rerum ſpectris & imaginibus: vniuerſa ſpeculatur.

Spectris

❡Senſus exterior eſt maioris & minoris mundi copula. 6

❡Nam per ſenſuum organa/ hominis animus diſcẽdi auidus: quoquopacto ſeſe corporis clauſtris exerit/ immiſcetq; toti ſenſibili mundo/ ac per ſingula diuidue fertur. & per eadẽ ſenſoria rerum omniũ ſpecies ab exteriore & maiore mundo: in minorem & interiorem mundum ad ſenſũ vſq; interiorẽ & phãtaſiã deuoluunť. Eſt igitur is ſenſus qui in humani corporis ſuperficie ſit⁹ eſt (quẽ exteriorem vocamus) vtriuſq; mundi maioris/ minoriſq; copula/ nexus & vinculũ: idq; quo minor mundus in maiore/ maiorq; in minore fit

❡Quemadmodum corpus naturale eſt anime vehiculum: ita & ſenſus ipſius intellectus. 7

❡Sicut hominis anima non per ſe/ ſed per corpus eſt in ſẽſibili mũdo/ vt que corporis vehiculo ſuper terram inambulat: ita & hominis intellectus (que eſt ſuprema & ſpiritalis pars animi) haud per ſe/ ſed per ſenſus & in ipſis ſenſibus inuectus: ſenſibiles ſubſtãtias ſpeculari natus eſt. quemadmodum latius in libro de intellectu docuimus.

❡Homo eſt anima mundi.

8 ❡Nam ſicut hominis corp⁹ ad eius animã: ita & mũdus totus ad hominem. Et ſicut hoīs anima ad ſuũ ipſius corpus: ita & homo ad vniuerſũ. Preſidet eni anima toti corpori/ illud regit/ & iplet. eſtq; corporis finis ac tã ſibiipſi q̃ corpori adeſt. ſibiipſi quidẽ ꝑ vim ītellectiuã: qua nichil corpori cõmunis eſt/ ſed in ſeipſa manet. corpori vero/ per vtrumq; ſenſũ interiorem & exteriorẽ: quorum operationes exercet/ ꝑficitq; in corpore. Homo autẽ idẽtidẽ toti preeſt mundo/ velut totius mundi finis. & (vt dictũ eſt) tam ſibiipſi q̃ vniuerſo adeſſe poteſt. ſibiipſi bifariam/ geminiſq; viribus: itellectu ſcilicet & interiore ſẽſu. His eteni geminis viribus receptui a mundo canit/ reditq; in ſeipſũ. Adeſt autem mũdo ſolo exteriore ſenſu: quo extra ſeipſũ fit/ ipſiq; mundo congreditur. Porro tã mundus q̃ hominis corpus/ nullo pacto ſibi adeſſe queunt: ſed dũtaxat his adſunt/ propter que facta ſunt: mund⁹ homini/ corpus anime. Carent enim mundus & hoīs corpus circulari omni vi: qua in ſeipſa conuertantur. ſed recta mund⁹ homini/ corpus anime a natura adeſſe/ ancillari famulariq; iubẽtur. Vnde fit vt hoīs anima ſit minor anima: homo vero totus/ aīa maior/ ideſt maioris mũdi. & haud min⁹ ad vniuerſi cõplementũ/ & ſubſtãtialẽ integritatẽ ſit neceſſarius homo: q̃ ad hominis ſubſtãtiã aīa. & ſicut qui ab hoīe tollit aīam/ hominẽ ſoluit: relicto ſine vita moribũdo corpore: ita & q ab vniuerſo hominem tollit: vniuerſi/ omniumq; rerũ ꝑmiſcet ordines: omnia ſine fine ocioſa & inania relinquẽs.

Quo pacto homo adſit mũdo.

❡Interioris & exterioris ſenſus differentie. Cap. II.

Exterioris ſenſus/ fluxa eſt & preſentanea operatio. Interioris vero fixa & permanens. 1

❡Fit enim exterior ſenſatio dũtaxat preſentibus obiectis & ſenſibilibus ſubſtãtijs: quarum abſentia/ ſtatim & ipſam ſẽſationem intermitti oportet. Eſt eni ſenſ⁹ exterior: in anteriore hominis parte & humani corporis ſuperficie collocatus. et maiori expoſitus mundo/ obuiuſq; ſpeciebus: que aſſidue a ſenſibilibus ſubſtãtiis manãtes ad hominẽ feruntur. He autem ſpecies in exteriorum ſenſuum organis atq; ſenſoriis/ haudquaq̃ ꝑmanent: ſed ad breue euanide diſparent atq; ꝑtereunt. Que tamẽ ad interiorem vſq; penetrãt: in eo ſiſtuntur ac permanent/ ſuntq; interiori ſenſui obiectorum & ſenſibilium ſubſtantiarũ loco. hoc eni pacto mater omniũ natura/ homini minori mundo ꝓuidit/ cauit/ proſpexit: vt qui non ſemper adeſt mundo et ſẽſibiles ſubſtantias habet preſentes: earũ intra ſe (vt ī interiore ſenſu) ſpectra et phantaſmata/ retentet. ī quib⁹ vis ipſius intuitiua aſſidue ſeſe ꝓ veris ſubſtantiis imaginum ſpeculatione exerceat.

❡Interior ſenſus: eſt vt exterioris memoria. 2

Nã ſicut ī libro de itellectu dixim⁹: itellectũ valuas eẽ & ãteriorẽ aīe ꝑtẽ/ mẽoriã vero iteriorẽ et ītellectũ ſpẽrũ acqſitiuũ/ mẽoriam vero earũ cõſeruatiuã: ita & de vtroq; ſenſu dicere licet.

Exteriorem ſenſum/ eſſe exteriorem humani corporis partem: interiorem vero profundam & abditā. atq; exteriore ſenſu admitti intus ſenſibiles ſpecies: interiore aſſeruari & cōtineri. Et ſicut ille ſenſibiliū ſpecierū tranſitus eſt: ita & hic earū continentia. Vnde fit vt exterior ſenſus ſimilis ſit practico intellectui: interior vero ſpeculatiuo & contemplatiuo. Et ſenſibiles ſpecies ſunt velut ſucceſſiue/ et ad momentum euanide: in exteriore ſenſu. In interiore vero fixe et permanentes. Illatio.

2 ¶ Exterior ſenſus neq; ſimul plura: neq; bis idem ſentit.

¶ Sicut de intellectu practico dictū eſt/ qui neq; ſimul duo neq; bis idem intelligit: ita & de exteriore ſenſu dici intellige. Nā indiuiſibiliter fit ipſa exterior ſenſatio/ & ad vnū aliquod vt ad indiuiſibile et centrum: ſenſitiua tota fertur pyramis. Sicut et ipſa ſēſibilis ſpecies/ ſecundum pyramidē & conū: ad ipſius ſenſus defertur acumen. Senſitiua vero pyramis: eſt que a ſenſu defertur ad obiectū. Sēſibilis autē ꝙ ab obiecto ad ſenſū. Et licet nōnullorū exteriorum ſenſuū ſecta & diuiſa ſint organa: eorū tamē (vt poſterius dicemus) & intus ſub ipſis organis in homine/ et exterius in mūdo: vis tota ſenſitiua collecta eſt/ in minimo aliquo & puncto coniuncta. et ambo eiuſdem ſenſus ſenſoria/ ſunt vnus ſenſus: et ſentiunt vt vnum.

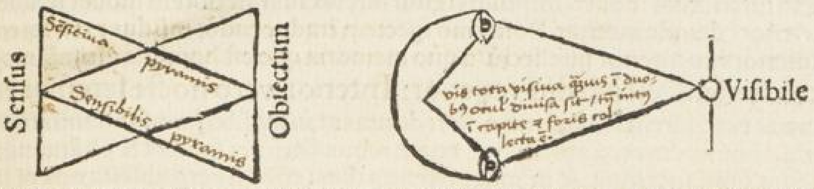

Senſus igitur exterior continue tantum vnum ſentit. Quod autem neq; ſentiat repetatue bis idem: hinc liquet. Nā ſēſibilis ſpecies: eſt idipſum quod eſt veraciter ſenſibile. vt que ſola in ſenſu recipitur: et qua ſola ſenſus afficitur. Atqui ſenſibilis huiuſmodi ſpecies: in exteriore ſenſu fluxa et inſtabilis eſt. Aut enim continuo in interiorem ſenſum trāſit ac penetrat: aut euanida interit. nec reuocare eamdē ſpeciem poteſt ſenſ⁹ exterior: neq; ab obiecto/ neq; ab interiore ſenſu. ab interiore quidē ſenſu eam non repetit: a quo ad exteriorem fit regreſſio nulla. Nā ſpectra in interiore aſſeruata: ad exteriorē haudquaq̄ reuertūtur. Ab obiecto vero: itidem non reſumit. Nam poſtq̄ ad interiorē ſenſum pertranſiit/ in eoq; aſſeruatur: ſuperuacaneū erit ſenſū repetere ab exteriore obiecto ſpeciē/ quā intus habet. Fit igitur neq; ſimul duorū aut pluriū: neq; bis aut pluries eiuſdē ſenſatio. Vnde fit vt exterior ſenſus p oīa ſenſibilia diſcurrens: ſit continue tantū vnū/ et aliud ac aliud. Interior vero in fine/ et adipleto exterioris curriculo: ſit ſimul ſenſibilia omnia. Illatio

3 ¶ Exterioris ſenſus operatio/ interioris operationē tempore precedit.

¶ Nam exterior ſenſ⁹ in valuis & veſtibulo hominis eſt ſitus: vt nichil a mūdo niſi per ipſi⁹ valuas ſubire hominē et in hominem ingredi poſſit. Is igitur haud immerito ſenſus qui homini antiſtat/ velut parochus & prodrom⁹: primas ſibi in operatione partes vendicat/ primuſq; operat̄. & prima mundi in hominē incidentia tela & ſpicula ſua acie obtūdit/ excipit: & in interiorem ſenſum traducit. Sicut enim memōrie poſterior eſt ꝙ intellectus operatio: & ab intellectu impregnatur/ impleturq; mēoria: Ita & interior ſenſus nil in ſeſe cōtinet: niſi quod in ipſum a mūdo/ per exteriorem ſenſum manauit/ fluxit/ pertrāſijt.

4 ¶ Quicquid fit ſenſ⁹ exterior/ fit & interior: ac nunq̄ exterior ſenſus/ ſine interiore feritur.

¶ Senſus exterior ferri et diſcurrere per omnia ſenſibilia natus eſt: et omnibus ſenſibilibus feriri ſpeciebus. Adeſt autem ſemper illi interior/ illi ſemper coniunctus & proximus. natus omnes in ſeſe transferre & cōſeruare ſpecies: quas primitus exterior ſenſus a mundo haurit & que illico ab eo diſpereūt. Proſpexit autē in hūc modū prouida nature diſpēſatio homini/ vt nichil fiat exterior ſenſus ſine interiore: nunq̄ feriatur extimus a ſenſibilib⁹: qui et ab ipſis feriatur moueaturq; interior. nulla ſpecies a mundo exteriori incidat: que non in interiorē penetret & in ipſo interiore aſſeruetur. vt ſit in fine interior ſenſus/ ſēſibilia omnia fact⁹. Nature prouidētia.

Et qui dixeris exteriorem ſenſum per ſe ſine interiore moueri: ocioſam ipſam ſenſationem facis. quippe momētaneam/ preſentaneā & repente euanidam: cuius paulopoſt nullū extabit veſtigium. Si autem interiorem ſenſum exteriori adiungis: velut illius cenſorem & arbitrum ſpecieſq; ſenſibiles defecantem atq; reſerantē: ſēſationem ipſā haud facies irritam: Obiectio.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſed fecundam/ permanẽtem/ fixam/ ſtabilẽ. Et velut quoddam humane eruditionis/ ac perfectionis initium. Et ſicut in libro de intellectu diximus nõ moueri intellectum ſine memoria/ ita et hoc in loco dicendum eſt/ haud ſenſum extimũ ſine intimo moueri. Aliud quoqꝫ huic ſimile inferre poſſumus: ſcilicet non moueri ſenſum vllum ſine intellectu. et nichil a mundo ad hominis ſuperficiem & exteriorem ſenſum perferri: quod non ad vſqꝫ eius intima/ intellectum et memoriam penetret inqꝫ fundum vſqꝫ animi deriuetur.

Illatio.

¶ Et interior ſenſus exteriorem: et exterior interiorem ciet mouetqꝫ. 5

¶ Senſus interior (vtpote perfectior) prior eſt in intẽtione/ exteriore ſenſu: exterior vero prior/ ſola operatione. Et exterioris operatio/ eſt propter interiorem: vt huc impleatur & perficiatur omni ſenſibili ſpecie. Sicut & intellectus prior eſt intentione et perfectior vtroqꝫ ſenſu. Poſterior tamẽ eſt intellectus operatio/ operatiõe ſẽſus: et ambo ſenſus/ propter intellectum facti. Quemadmodum igitur conſumandus perficienduſue intellect⁹/ ſẽſum imprimis ciet/ excitat ac mouet: illumqꝫ mundo explicat/ per quem ſpecies a mundo ad ſe introducende ſunt: ita & interior ſenſus primitus exteriorem mouet/ illum aperit exponitqꝫ mũdo. Poſtremo vero exterior recepta a mundo ſpecie: eã in interiorem ſenſum traducit. atqꝫ hoc pacto interiorem mouet. Imprimis igitur intellectus interiorem mouet ſenſum: interior vero exteriorẽ deinde motitat. Poſtremo ſpeciem traducendo/ mũdus exteriorem ciet. Exterior interiorem: interior intellectũ/ a quo memoria que eſt hominis vltimũ mouetur.

¶ Exterior ſenſ⁹ eſt iterdiu vegetior: Interior vero nocte ſerenior & clarior. 6

¶ Diximus exteriorem ſenſationem/ fieri duntaxat in ſenſibilium ſubſtantiarum et mundi preſentia. Interiorem vero abſentibus etiam rebus fieri: per ſpectra & phãtaſmata. Eſt autẽ ſenſibilium ſubſtantiarum & mundi preſentia dies: eorum vero abſẽtia nox et tenebre. Et ſenſitiua vis que ab intus manans: exteriores ſenſus vegetat eoſqꝫ in actu & officio cõtinet: preſente ſole/ exteriora opplet ſenſoria. Abceſſu vero ſolis: intus ſe colligit/ eoqꝫ reuertitur vnde manarat. cuius abſentia/ exteriores ſenſus aut elanguidi fatiſcunt: aut penitus intermittunt. Interior autẽ ſenſus/ geminis ex cauſis (& exterioris interpolatione/ & veluti recepta tota virtute) ſerenior/ clarior et lucidior ſe prodit.

¶ Interior ſẽſatio ſine exteriore fieri poteſt: exterior vero ſine iteriore nuſq̃. 7

¶ Exterior eni ſẽſatio: fit dũtaxat p̄ſẽtibus ſẽſibilibus ſubſtãtijs. Interior vero & p̄ſentib⁹ & abſentibus. Et ſenſus interior (vt diximus) imprimis ciet/ mouetqꝫ exteriorem: atqꝫ illi ſẽper adeſt: vt largiens virtutem/ illumqꝫ adaperiens & explicans mundo. Exterior autem nõ ſẽp interiori adeſt/ aut interiorem mouet: ſed dũtaxat cum in illum ſenſibilem traducit ſpeciẽ. qua intus ſuſcepta: vbi receptui canit interior/ ſeqꝫ ad ſeipſum reuocat: ſpoliatur illico exterior ſenſitiua virtute. eiuſqꝫ ſenſatio tam diu intermittitur: quoad inde ad ipſũ ſenſitiua redeat virtus/ ab eo quo prius effluxerat loco ſcilicet ab interno ſenſorio.

¶ Ab interiore ſenſu: ſenſitiua vis in exteriorem deriuatur. 8

¶ Nam ſicut ſoli ineſt per ſe lux/ que a ſole deriuatur in lunam: ita et interiori ſẽſorio/ ineſt per ſe tota ſenſitiua virtus: que ab interiore/ in exteriora funditur ac deriuatur organa. Et ſicut luna (interſtite inter ſe et ſolem terrã) iterdum toto lumine priuatur: & nũq̃ niſi media parte illuſtratur: ſol autem immutabilis eſt/ plena ſemper cãdidiſſimi luminis face ſplendicans: ita & exterior ſenſus ab interiore (interhiantib⁹ vaporibus) ſenſitiua virtute nudatur. & media tantũ naturalis diei parte (quem diem artificialem vocamus) ſenſationes exercet: noctu conquieſcit ac ſilet. Interior vero ſenſitiua ſemper virtute plenus: totius diei naturalis ſpacio in actu eſſe et ſenſationem exercere poteſt. Et de his amplius in ſequentibus dicemus: vbi de organis et ſenſorijs/ aptus ſe offeret locus.

¶ Interiorem ſenſum natura: Exteriorem operatione eſſe priorem Cap. III.

OMnis anime cognitio: quanto interior/ tanto naturã prior: actu vero poſterior. 1

¶ Interiora exterioribus: & preſtantiora ſunt et naturã priora. vt intellectus intima eſt & perfectiſſima anime vis: & interiore & exteriore ſenſu potior ac natura prior. Neqꝫ hic natura priora dicuntur/ que prius creata & facta a deo ſunt. Nam hoc pacto

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

humanus intellectus/ omnium naturá poſtremus & vltimus diceref. ſed que diuino propoſito & intentione/ priora ſunt & vt aliorum fines. Humanus enim intellectus/ poſterior animali ſenſu factus & creatus eſt: illo tamẽ eſt natura prior. vtpote perfectior/ dignior nobilior/ & vt eius finis: diuino propoſito et intentione prior/ & propter quem animalis ſenſus prius eſt factus. Sicut igitur animalis ſẽſus/ tempore & creationis ordine prior eſt humano intellectu: ita & ſenſus humanus/ prior eſt actione eodem intellectu. Nam human9 & ſenſus & intellectus: licet gemine ſint totius anime vires/ & re & ratione differentes: vna tamẽ ſunt humana & rationalis anima: ĩpers/ & indiuidua. cui concreate ſunt omnes eius vires/ naturaleſque potentie. que licet & tempore & creationis ordine ſimul & coeue cenſeantur: actu tamen & operatione ſibiinuicem ſuccedunt: & alia prior excercetur/ alia poſterior. Materiales/ immaterialibus ſunt officio priores: corporee incorporeis exteriores/ ſubulaneis & internis.

2 ¶ Vnde fit vt licet ſenſus vterq; ſimul facti ſint: ſit tamen alter natura/ alter actu & officio prior.

¶ Non modo vterq; anime ſenſus: ſed & intellectus & vniuerſe anime vires/ ſimul ad eſſe producte ſunt/ ſimulq; cum anima eſſe ceperunt. In inſtãti quippe & impartibili tẽporis/ creata eſt anima. Omnes quoq; eius vires & naturales facultates: haud aliud q̃ momentaneum habuere initium. In toto corpore tota/ & in qualibet corporis parte tota eſt impartibilis anime ſubſtantia. vniuerſe itidem eius vires/ in toto ſunt corpore omnes: & in qualibet corporis parte omnes. vbi tota anima: ibi vis ĩtellectiua ibi imaginatiua/ ibi ſenſitiua/ ibi vegetatiua. vbiq; in toto corpore tota anima: vbiq; & omnes eius vires. Preſente preſentes: & emigrãte illa e corpore/ ſimul omnes eius vires corpori abeſſe oportet. Immortalis eſt anima tota: immortales & cuncte eius poteſtates. nonmodo naturales: ſed & acquiſite illarum medio: vere/ ſpiritaleſq; virtutũ diuitie. Vt poſteaq̃ eſſe cepit aĩe ſubſtãtia/ ſẽp ẽ futura: ita & ſẽp omnia poterit eritq; equepollens. naturalium dico potentiarum & virium habitu: non corporeorum organorum/ aut actionum preſentia. vt minui nequit eius ſubſtantia: ita neq; eius vlla minui/ aut interire potentia. Vnde fit vt huiuſmodi naturalium anime potentiarum: aliter q̃ ex tempore & creationis ordine/ differitates ſint expetende. Diſtant enim primitus in anima/ & re & ratione. q: non vna: ſed plures & varie ſint anime facultates. quib9 (vt vna tantum eſſe) ita plura poſſe anima dicitur. Et hec eſt prima & ſimpliciſſima earum differentia/ quam habent in anime ſubſtantia/ & vt ipſi anime inſunt: omnis alterius corporee differẽtie cauſa. Diſtant enim in corpore bifariam: q: alie corporeo funguntur organo/ alie (vt intellectiua) incorporeo. Et que corporales ſunt/ corporeoq; exercentur organo: pluribus rurſum explicantur organis. Nempe imaginatiua/ interiore vno ſe continet ſenſorio. Senſitiua exterioribus pluribus. Rurſum alie priores in officio/ poſteriores alie. Exterior quippe ſenſus primus eſt in actu. prior circa maiorem mundum negociatur/ q̃ interior ſenſus in minore mundo/ vllam operationem perficiat. Et ſenſus vterq;/ prior eſt officio: intellectu. Nam ſicut ferme ſe habet ſenſus exterior/ ad interiorem: ita & interior ad intellectum. Exterior autem ſenſus: actu/ officio & operatione prior eſt interiore. quemadmodũ & actus intellectus: prior eſt actu memorie. Eſt igitur actus vtriuſq; ſenſus: tempore prior actu intellectus. q̃q̃ ſenſus vterq;/ ſit natura poſterior intellectu.

Cũctas aĩe vires & naturales & acquiſitas eẽ ĩmortales.

Illatio.

Virium aĩe differentie due.

Alia differẽtia.

Intellectus	Natura	Primus	Actione	Vltimus
Sẽſus interior	Natura	Medius	Actione	Medius
Senſ9 exterior	Natura	Vltimus	Actione	Primus

3 ¶ Fit iterum vt & ſenſuum & omnium anime virium/ differentie ſint trine.

¶ Nã et ſenſus ipſi & vniuerſe anime vires: primitus natura & ſubſtantia diſtant in anima vt ipſi anime inſunt/ vtq; plures eius facultates & naturales potentie dicuntur. Habent enĩ & hanc differitatẽ: in aĩa a corpore emigrante/ ac p ſe preter naturã ſubſiſtẽte. Diſtãt aũt ſcd'o organis: qb9 multifarie ab aĩe ĩdiuidua vnitate explicãt: ſiue hec ĩcorpea ſit ſiue corpea.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Tertia Tertio diſtant et actionum operationumue ſucceſſione: q̄ alie priꝰ/ alie poſterius propriū exerceant actum. Nam materiale organum: prius eſt actu / immateriali: & exterius interiore. Eſt autem imateriale organum: vera ac propria anime memoria/ intellectualium ſpecierū promptuarium quo vis intellectiua exercetur / eiuſq; ſpeculatio perficitur.

℄ Interius organum ab initio nichil eſt: fit continue per exterius/ aliquid & aliquid: quoad omnia factus ſit ſenſibilia. 4

℄ Senſus eſt ſenſibilium omnium potentia: & receptaculum ſenſibilium omnium ſpecierū, quod natum eſt omnibus ſenſibilibus affici. Hoc autem natura nichil eſt/ ideſt nullā habet inditam imixtāue ſenſibilem ſpeciem: per quam dicatur eſſe aliquid/ id eſt aliquod ſēſibile. precipue autem ſenſus interior (vt verior/ permanentior & per ſe ſenſus) eſt ſenſibilium potentia: que per exteriorē fit continue aliquid et aliquid/ quoad omnem intra ſe (in interiore ſcilicet ſenſorio & corporea memoria) ſenſibilium contineat ſpeciem ſitq; omniformis.

℄ Senſitiua virtus in exteriore ſenſorio practica eſt: in īteriore ſpeculatiua. 5

℄ Senſitiua quippe virtus in exteriore ſenſorio: dūtaxat ſpecierum ſenſibiliū acquiſitioni incumbit. que vbi ad interiora tranſmiſſe/ in interiore ſenſorio cōtinētur: rurſum eis anima afficitur/ illas intuetur ac ſpeculatur. Atq; is eſt perfectus ſenſus: quam imaginationem & phantaſiam vocamus.

℄ Sicut exterior ſēſus ſe habet ad totum hominem: ita et interior ad hominis partem/ vt ad animam. 6

℄ Nam exterior ſenſus ſicut in valuis eſt/ ī ſuperficie & anteriore totiꝰ hominis parte ſitꝰ: ita & interior in valuis anime/ et in anteriore eius parte. Et ſicut exterior ſenſꝰ ſe habet ad mundum: ita & interior ad hominis corpus. Eſt enim exterior ſenſus aſpectus hominis in mundū: quodā modo inter mundū atq; hominē medius/ & vt mundi atq; hominis ſcirpus. Interior vero ſenſus oculus eſt anime/ quo illa deſpicit in corpus: aliquo pacto inter corpus/ animāq; medius/ & vt anime ora extremaue ſuperficies.

℄ Vnde manifeſtum eſt ſenſum omnem/ vt ad animā: exteriorem eſſe. 7

℄ Sicut eni ſenſus exterior/ eſt exterior ad totū hominē/ velut totius hominis extremitas/ mundiq; cōtingentia: ita et interior ora eſt extremaue ſupficies anime/ corporiſq; cōtingētia & attactus. Et ſicut ſenſu exteriore reſpicit homo mundū: qui eſt extra hominis ſubſtātiā et nulla ſubſtantie ipſius pars: ita et interiore ſenſu/ deſpicit aīa in corpꝰ/ et ea ſpeculatur q̄ ſuo ipſius corpori inſunt. Corpꝰ autem nullo pacto pars eſt anime neq; ad ipſius ſubſtātiā ſpectat: ſed extra animā (licet anime a natura coniunctum) relinquitur.

℄ Sicut ex anima & corpore fit minor homo: ita & ex homine & mundo fit maior homo/ quod vocamus vniuerſum. 8

℄ Diximus totū hominē eſſe animā mūdi: & eodē modo ſe ad mundū habere/ quo anima ad corpus. Sicut igitur quicquid eſt ī homine preter animā/ hoc ipſius corpus eſſe dicimꝰ: ita & in vniuerſo dicendum eſt. quicquid in vniuerſo eſt preter hominem (quem diximus animam mundi) eſſe vniuerſi/ ipſiuſue maioris hominis corpus. Et ex homine et mūdo cōſtare maiorē hominem ideſt vniuerſum: cuius corpus/ mundus: aīa vero minor homo. Eſt

Quid mūdus. autem mundus: omnis reliqua corporea & ſenſibilis ſubſtantia/ preter hominē: facta a natura propter hominem/ humanoque vſui dicata. ſicut et corpus anime ſubditum eſt/ & illi a naturā famulari iubetur. Et ſicut in minore homine ab animo in corpus nulla ratio nullꝰue intellectꝰ expatiatꝰ: ſed ſolꝰ ſēſus/ vita aut ſubſtātia: ita et ī hoīe maiore (ideſt vniuerſo) extra eius animā (qui eſt minor homo et ipſe homo) nullam eſt accipere rationē nullūue intellectum: ſed duntaxat hec tria ſenſum/ vitam/ et ſubſtantiam. Nam preter hominem: nulla ſenſibilis creatura ratione aut intellectu predita eſt: habet tamen aut ſenſum/ aut vitam/ aut ſubſtantiam.

℄ De duplici anime aſpectu/ recto & circulari. Cap. IIII. 1

ANime duplex eſt aſpectus: alius rectus quo deſpicit in corpꝰ/ aut in mundum. Alius orbicularis & reciprocus: quo ſeipſam intuetur.

℄ Gemini ſunt anime oculi: alius extimus in ſuperficie anime ſitus: quo recta in corpus/ aut vltra corpus in mundum deſpicit. & hunc oculum vocamus ſenſum/

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

ſiue interiorem ſiue exteriorē. Interiorem vt corpus. Exteriorem vero vt mundū cōſpicatur. Vterq; enim ſenſus: extremitas eſt anime & ad animā exterior. Ali9 eſt aīe interior oculus ſitus in anime profundo: quo nō corpori/ ſed ſibimetipſi cōgreditur & quo neutiq̄ attā git corpus/ neq; patet aut explicatur corpori. ſed in gyrum conuerſa/ in ſeipſam flectitur/ ſeq; cōprehendit. & hunc oculum: rationē aut intellectū nūcupamus. Hic enim oculus cū ſit anime inditus/ & velut in eius centro ſitus: nullo pacto corpus delābit. ſed a corpore abiunctus eſt. Eo quippe oculo anima manet in ſeipſa: que ceteris oculis/ & mundo & proprio corpori communis ſocialiſq; fit.

2 ¶ Senſitiua virtus anime a naturá indita eſt: & vis eſt anime/ ab animá inſeparabilis nichil tamen anima eá vi in ſeipſa operatur aut ad ſeipſam conuertitur.

¶ Senſitiua virtus vis eſt anime/ ſita in anima ipſi anime a naturá indita: et ab anima inſeparabilis. nichil tamen anima ſecundū eam vim in ſeipſa operatur: neq; ad ſeipſam cōuertitur. ſed in aliud (vt in corpus) tranſit eiuſmodi facultatis operatio/ eamq; vim exercet anima non in ſuoipſius/ ſed in corporis ambitu: in quo ſenſatiōes ipſe recipiūtur. nulla eni ſenſibilis ſpecies in anima: ſed in ſolo corpore omnis ē recipi nata. Sicut & vis vegetatrix: pars eſt quidē anime/ & in anima/ & ab anima inſeparabilis. eam tamen vim anima nichil ad ſuipſi9: ſed ad corporis focillationē cōuertit/ illud ea ipſa viuificās/ nutriēs/ & augēs.

3 ¶ Vnde fit vt interioris ſenſus organum/ licet int9 abditum ſit & occultum: ſit tamen extra animam in corpore.

¶ Interioris ſenſus organum/ receptaculū eſt & cōſeruatio ſenſibiliū ſpecierū que per exteriora ſenſoria in humani corporis ſuperficie ſita: ad ipſum penetrant. Diximus animā/ a ſenſibilib9 ſpēb9/ apathē idest ī paſſibilē eſſe/ nullāq; ſenſibilē ſpeciē poſſe recipi ī aīa: vt q̄ ſit ītellectualis celeſtiſq; nature. Recipiūtur igit ſēſibiles ſpēs/ & aſſeruant extra aīam: ī aliqua corporis parte: q̄ dicit interioris ſenſus organū/ naturaleue ſenſoriū imaginationis. in quo vis ipſa anime ſenſitiua: dū aſſeruata ſpectra & phantaſmata ſpeculatur/ interiorē ſenſationē pficit. Vis itaq; imaginatiua ſuapte ipſius operatione ciet corpus internāue aliquā corporis partem: que reſeruatas ſenſibiles ſpecies/ anime ſecundū rectū preſentat. Senſibilē ſpeciē haudquaq̄ recipi ī anima.

4 ¶ Sicut mundus exterioris ſenſus geſtat & continet obiecta: ita & humanum corpus interioris.

¶ Exterioris ſenſus obiecta/ ſūt ſenſibiles ſubſtātie. Interioris autē: ſpectra/ phātaſmata & rerum imagines. ſenſibiles autē ſubſtātie oēs ī mūdo ſunt. earū vero imagines/ ſpectra & phantaſmata: in interna aliqua & abdita corporis parte aſſeruātur. Sicut igitur mundus geſtat & cōtinet in ſe/ ſenſuū exteriorū obiecta: ita & humanū corpus/ ſenſus interioris. & ſicut vocare licet mundū exteriorū ſenſuum obiectū: ita & humanū corpus ſenſus interioris ipſiuſue imaginationis.

5 ¶ Sicut ſuprema mundi pars concaua (que dicitur firmamentum) eſt verū ſenſus exterioris/ vt viſus obiectum: ita & ſuprema hominis pars itidem cōcaua (quod cerebrum nuncupamus) eſt verum interioris ſenſus/ atq; imaginationis obiectum.

¶ Perpulchra ſimilitudo & analogia/ maioris mundi ad minorē: & firmamenti ad cerebrū Nam ſuprema mundi ſenſibilis pars eſt firmamentū: quod eſt maximū & ſupremū ſenſibilium corporū: omnia in ſe continens ſenſibilia. Siquidē qui ſupra firmamentū ſunt celi: inuiſibiles & inſēſibiles ſunt/ carētes planeta & ſtella. vltimū autē quod exteriori nudatur ſenſui eſt firmamentū: ſuapte natura viſibile & ſub quo fit finiturq; oīs exterior ſenſatio: auditio/ viſio/ olfactio/ guſtatio/ & attactus. Firmamentū igitur quod eſt maioris mūdi caput: haud immerito exterioris ſenſus verū/ ac totū eſſe probatur obiectū. vt quod oīa in ſe ſenſibilia claudit/ eaq; ſenſui exteriori pſētat/ & ſub quo/ & in cuius ambitu: omnis pficit exterior ſenſatio. Et que de firmamento & exteriore ſenſu in mūdo dicta ſunt: intellige in homine de cerebro & interiore ſenſu dici. Omnis enim interior ſenſatio finitur/ clauditurue ſub cerebro. que eſt ſuprema hominis pars/ velut celū cōcaua: & intus ad animā cordi inſidentē cōuerſa. In ea quippe ſpectra omnia/ omneſue imagines & ſpecies ſenſibiles: reponūtur/ aſſeruantur/ atq; ipſi anime obijciūtur. Vnde fit vt ſicut exterior ſenſus/ eſt ſenſus firmamenti/ & eorū que ſunt ſub firmamento idest ſenſibilis mundi: ita & ſenſus interior ſit ſenſus ce Illatio.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

rebri/ & eorum que in cerebro/ aut ſub cerebro continentur/ ideſt totius humani corporis. Et ſicut in firmamẽto & ĩ maioris mundi capite: repoſita ſunt & aſſeruata a natura/ ſenſibilia rerum oĩm & ſubſtantiarũ ſigna/ ſenſibileſqꝫ imagines: quas exteriori ſenſui / natura preſentat: ita & in cerebro & minoris capite mundi: inſunt ab hominis arte & operatione ſenſibiles omniũ rerũ ſpecies: que noctiluca ſpectra & phãtaſmata vocamꝰ/ interioris ſenſus obiecta.

℄ Anime vtriuſqꝫ mundi maioris & minoris/ ſedes eſt in medio: ſenſibile vero eius obiectum in extremo. 6

℄ Maioris mundi anima eſt homo: minoris vero mundi ideſt hominis anima/ eſt ipſamet anima. Sedet autem (vt diximus) homo in medio mundi/ & firmamenti: itidem & hominis anima/ medium in eius corpore obtinet locum. Firmamẽtũ autẽ: ſenſibile eſt hominis obiectũ/ & exterioris totiꝰ ſenſus limes ac terminus. Caput vero in hoĩe/ interioris eſt ſenſꝰ obiectum. Hoc autem in homine/ illud in mundo: paribus ideſt extremis ſupremiſqꝫ locis diſponuntur.

℄ Sicut in maiore mundo/ preſentia ſolis aut nubium: ſtellarum a minore mundo/ auffert aſpectum: ita & in minore mundo/ exteriorum ſenſuum vigilantia aut vaporum preſentia: internam ſpectrorũ & phantaſmatum inſpectionem confundit. 7

℄ Sol in maiore mũdo/ cor eſt in homine. nubes in maiore mũdo: vapores ſũt in hoĩe. Solis preſentia: ſtellarũ tollit aſpectũ. Naturalis vero caloris (qui a corde procedit) in humano corpore preſentia: exteriores vegetat/ concitatq; ſenſus. a quibus interdiu prepeditur & cõfunditur interna ſenſatio: eorũq; que in cerebro repoſita ſunt inſpectio. Et ſicut a ſole eleuantur nubes: que rurſum in maiore mundo/ interluant inter inſpectricẽ potentiam (que Analogia. eſt homo) & eius obiectum/ quod eſt firmamentum ipſãqꝫ ſenſationem prepediunt: ita & a corde in hoĩe/ ſurſum ſpirant fumi: qui cerebri frigore dẽſantur/ cerebrum/ eiuſqꝫ ſpectra nubilant. atqꝫ ab inſpectrice facultate (cuius ſedes eſt in corde) eius obiecta & phantaſmata diſcludunt.

℄ Vera ac naturalis hominis ſedes: eſt in ſole in ipſoq; celo ſolis. 8

℄ Nam ſol cor eſt maioris mundi: homo vero maioris mundi anima. Sicut igitur minoris mundi anima/ naturalem ſortita eſt in minoris mundi corde ſedem: ita & rationabile eſt maioris mundi animã/ naturalem in maioris mundi corde obtinere ſedem. Hominis igitur vera ac naturalis ſedes: eſt aut in ipſo ſolis orbe/ aut ĩ eius celo. Rurſũ phœbeus orbis: verum eſt & perfectum maioris mundi mediũ. vt quod ab extremis maioris mundi corporibꝰ equali ſpacio libratur: quinto loco firmamento inferior/ quinto quoqꝫ loco elemẽtari corpore ſuperior. aut ſi vis quarto loco ab extremis planetarũ orbibus ſaturno/ ac luna. Naturalẽ autẽ hominis ſedẽ/ oſtendimus eſſe in mundi medio. orbis igiť ſolis/ vera eſt hominis ſedes.

℄ Terram eſſe in in extremo mundi: ſolem vero in medio. 1
Cap. V.

FIrmamentum & terra/ extrema ſunt mundi: maxime abinuicem diſſita/ ac diſſimillima: hec in imo/ illud in ſummo.

℄ Supra firmamentũ/ atqꝫ infra terrã: nullũ eſt ſenſibile corpus etherogeneum/ diſſimiliſqꝫ ſpeciei: quod mundi ſit pars. Omnia vero que ſunt mundi omneſq; ſenſibiles mundi ſpecies: & ingentia corpora/ ſiue ſubſtantiales partes/ quibus conſtat ſenſibilis mundus: inter firmamenti ac terre clauduntur ambitũ. Sunt igitur firmamentum & terra/ vera ſenſibilis mundi extrema: maxime abinuicẽ diſſita/ ac diſſimilia. Hec in imo: illud in ſummo collocata. Hec vt omnium potentia & ypoſtaſis: illud vt omnium ſupereminentia et ſupremus actus.

℄ Orbis ſolis eſt verum mundi medium. 2

℄ Nam ſi ipſos dũtaxat planetarum celos inſpexeris: ſol quarto a luna/ quarto quoqꝫ loco a ſaturno diſtat. Eſt igitur ſolaris orbis/ planetarum medius. Extra autem ipſos planetarũ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

orbes/ ſupra atq; infra: relinquūtur & alia quidem corpora diſſimilis nature/ & a planetis/ & abinuicem. ſupra quippe ſaturnum ſtat firmamentum: vltimum & maximum ſenſibilium et velut totum ſenſus. Infra lunam ſuperant elementa quatuor: ignis/ aer/ aqua/ terra. que licet etherogenea/ & ab inuicē differentia ſint: quia tamē vna / ſimpliciq; ratione (qua & corruptibilia & inuicem tranſmutabilia & ſenſibilium omnium ſeminaria quedā ſunt) ab etherea/ celeſtiue ſubſtantia diſtare comperiūtur: ſimplici quoq; nomine ea complectamur/ vocemuſq; elementare corpus. Cōflatur eni vniuerſus ſenſibilis mūd9/ gemis corporib9: elementari & celeſti. atq; id totum quod a centro terre/ ad firmamenti circunferentiam/ conuexamq; ſuperficiem clauſum interluat: ſenſibilē mundum/ totiuſq; ſenſibilis mundi corpus & omne id quod eſt ſenſibile vocitamus. Hoc itaq; pacto diſtinctis ſenſibilis mundi corporibus: ſcilicet in elementare corpus & celeſte/ ſiue inter elementum/ planetam/ & ſtellā ſiue firmamentum: ſol iterum verum ſenſibilis mundi obtinet medium. Relinquit enim ſub ſe corpora quatuor: planetas tres Venerem. Mercuriū/ Lunam & Elementum. itidem & ſupra ſe corpora quatuor/ planetas tres: Martem/ Iouē/ Saturnū/ & Stellam ſiue Firmamentum.

Senſibilē mundum geminiſcō ſtare corporibus.

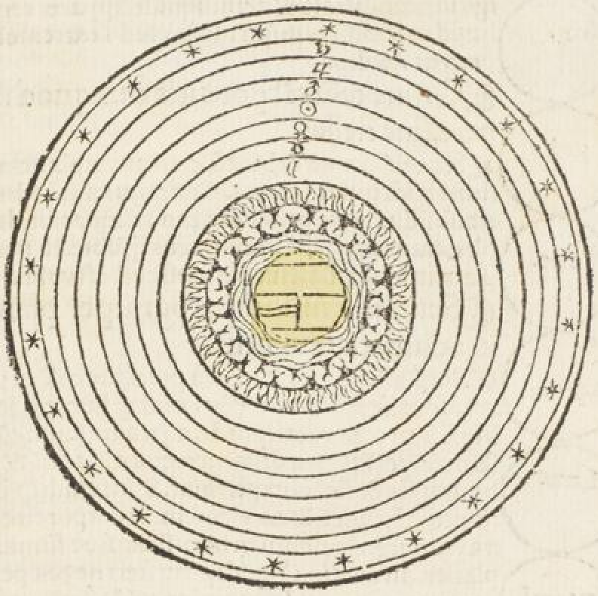

3 ¶Vnde fit vt vniuerſa ſenſibilis mundi machina ſit tripartita: in elementum/ planetam & ſtellam.

¶Reſumentes altius/ ab eo quicquid eſt & ab omni ſubſtantia: dicimus aliam eſſe ſubſtantiam incorpoream/ aliam corporeā. Incorporea ſubſtantia eſt tripartita in deum/ in angelum/ primum & puriſſimum mundi actum: et in animam. Corporea ſubſtantia: in celos omnes/ in elementa/ & ea que in eis ſunt diducitur. Rurſum e corporeis ſubſtātijs/ alie ſenſibiles/ alie inſenſibiles. Inſenſibiles ſunt celi/ qui ſupra firmamentum: quibus neq; planeta/ neq; ſtella ineſt. Senſibiles ſunt quecunq; a terra/ firmamento continentur. Firmamentū innumeris eſt ſtellis conſpicuum Planetarum celi: ſinguli/ ſingulis planetis notantur. Elementa aut viſu/ aut attactu percipiuntur. Vniuerſam igitur ſenſibilis mundi machinam nūcupamus: quod eſt a centro terre/ ad conuexum et ambitum firmamenti/ qui eſt terminus viſus/ totiuſq; ſenſus finis. quam corpoream molem dico eſſe tripartitam: in elementum/ planetam & ſtellam. atq; ex ijs tribus/ conflatum eſſe ſenſibilem mundum. Et planetam eſſe ſenſibilis mundi medium: elementum vero & ſtellam ſenſibilis mundi extrema.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

**¶ Reſolutis vniuerſis ſenſibilis mundi corporibus/ ad ſoliditatem & pleni- 4
tudinem: liquet amplius ſolem eſſe in ſenſibilis mundi medio/ terram autẽ
ſiue elementum in extremo et imo.**

Orbiũ diuiſio.

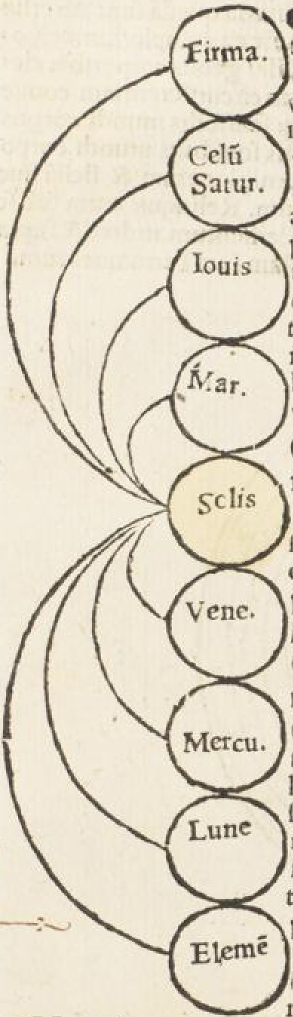

¶ Orbium: alius eſt ſolidus/ alius concauus. Solidus eſt qui a centro ad circunferentiam/ ſimili corpore eſt plenus: vt terra/ planete/ et ſtelle. Concauus eſt qui aliũ intra ſe claudit/ continetque orbem: vt elementa/ preter terram/ & celi vniuerſi. Orbis ſolidus eſt orbis in actu: cui nichil potẽtie/ diſſimilitudinis & alteritatis ineſt. Orbis vero concauus/ orbis eſt in potentia: plenus diſſimilitudine & alteritate. Reductis igitur vniuerſis ſenſibilis mundi corporibus ad actum/ ſoliditatẽ & plenitudinẽ: vt vnuſquiſq; orbis ſeipſo ſit plenus/ aliũ continens nullũ: erunt omnia ſenſibilis mundi corpora/ extra ſeinuicẽ/ recta quadam linea & longitudine diſtantia. eruntq; huius diſtantie & longitudinis extrema: firmamentum & terra/ ſiue elementũ. media autẽ planete: quorũ medius ſol. In eo igitur mundi ſtatu & actu: liquido apparet terram/ ſiue elementũ haud in ſenſibilis mũdi medio/ ſed ĩ extremo & imo collocari/ ſolẽ vero in medio.

**¶ Omne celũ eſt potentia eius quod illi ineſt: ſiue pla- 5
nete/ ſiue ſtelle:**

¶ Nã celũ omne/ orbis eſt concauus: planeta vero & ſtella/ orbes ſunt ſolidi toti & integri. Concauus autẽ orbis potentia quedam eſt: ſolidus vero actus concauo ſimplicior. Item celũ fert in ſeſe planetam aut ſtellã: haud ſecus q̃ ſubiecta potentia actum. ipſeq; planeta aut ſtella: eius cui ineſt celi/ eſt vt lux/ ocul⁹ & actus.

**¶ Senſibilis mundi corpora: per planetam & ſtellam 6
in actum reſoluuntur.**

Quid orbes in actu fieri.

¶ Senſibilis mundi corpora precipue celi/ in potentia eſſe dicuntur: q̃diu alterũ/ alterũ cõtinet/ ſeq; ĩuicẽ cõplectũtur. Tunc enĩ celi ipſi ſunt orbes concaui. In actu autẽ fiunt: cũ ſolidi ſunt & extra ſeinuicẽ recta linea diſtantes. quã diſtantiã & rectitudinẽ: in planetis ipſis & ſtellis experimur. Sunt enim ipſorũ celorũ actus: diſtantq; ab inuicẽ/ & ab elementari corpore: recta linea. ſuntq; extra ſeinuicẽ: elementũ in imo/ ſtella ſiue firmamentum in ſummo planeta in medio. Quod igitur fieri nequit per ipſoſmet celos: fit per eorum actus/ ideſt per planetã & ſtellã. ipſi nẽpe celi non per ſe: ſed per ſuos actus/ ad actum (id eſt ad ſoliditatem et plenitudinem) reducuntur.

**¶ Vnde fit vt in vnoquoq; planeta/ totius ſui celi ſit collecta virtus: ſitq; pla- 7
neta nobilioris ſubſtantie: q̃ ſuum celum & aliquo pacto ſuo celo equalis.**

¶ Omnis actus nobilioris eſt ſubſtantie q̃ ſua potentia. planeta autem actus eſt ſui celi. nobilior/ igitur eſt & ſubtilior ſuo celo. Et cũ omnis actus ſit ſue potentie vnitas: potentia vero/ ſui actus multitudo: quicquid in potentia diuiſum/ ſparſumq; eſt: collectũ eſt & cõiunctum in eius actu. & quicquid ipſi potentie multifarie ineſt: vnice collecteq; actui ineſſe cõperitur.. Idem igitur eſt & equale: quod & potentie & actui ineſt. ſed aliter ineſt potentie/ aliter actui. vt eadem virtus eſt in potentia/ eadem in actu: fuſa & ſparſa in potentia/ collecta coniunctaque in actu. Eadem quoq; ſiue equalis eſt ſubſtantia: que potentia & que actus dicitur. Vt fuſa/ vt expanſa/ & alterius capax ſubſtantie: potentia dicitur. vt vero defecatior tota ſibi adeſt: ſeq; minore q̃ prius mole et ſpacio complectitur: actus dicitur. Vnde fit vt omnis planeta/ ſit ſui totius celi defecatio: & in actum ſolidumque orbem reductio. ſitq; planeta tantus (ideſt tante ſubſtantie) quantum ſuum celum: et vt quiddã celum purius ac defecatius.

¶Imaginationis in ſuſceptiuam & iudicatiuam diuiſio. Cap. VI.

1 **IMaginationis/ interioriſue ſenſus pars alia/ eſt phantaſmatū ſuſceptiua/ alia iudicatiua.**

¶Omni cognitioni hoc propriū ineſt: vt alius ſit eius actus/ alia potentia. alia potentia/ aliud obiectū. aliud iudicatiuū/ aliud ſuſceptiuū ſiue p̄ſentatiuū. Impoſſibile enim eſt ſimpliciter idē eſſe quod ſpeciē intuetur ac iudicat: & quod eam ſuſceptat. Nā et in anima (que ſuapte natura indiuiſibilis eſt) id quod fert ſpeciei iudiciū/ intellect9 eſt/ & impaſſibilis animi actus. quod vero ſpecies ſuſcipit & intellectui preſentat: pars eſt animi paſſibilis/ eiuſue potētia & memoria. Si igitur interna & indiuiſibilis animi cognitio: i partes duas/ iudicatiuā & p̄ſentatiuā/ actū & potētiam ſeſe diſpeſcuit: quanto magis ipſa imaginatio/ que extrinſeca eſt animo: in partes eaſdē actū & potentiā/ erit diſtinguenda. Et actū quidem imaginationis/ dicimus eā vim: que phantaſmata ſpeculatur. potentiam vero eam corporis partē: que ſpectra ipſa ſuſcipit/ cōtinet eaq; intuitrici & iudicatiue facultati p̄ſētat. De agente & poſſibili intellectu. Agens poſſibilis

2 **¶Imaginationis pars iudicatiua eſt impaſſibilis: preſentatiua vero ſola paſſibilis.**

¶Nam ſicut intellect9 impaſſibilis eſt/ memoria vero ſola paſſibilis: ita & ea vis que ſpectra intuetur/ impaſſibilis eſt. & ea non in ſe: ſed in corpore deprehendit. corpus vero/ aut definita aliqua corporis pars: ſpectrorū ſuſceptiua/ obiectiua & preſentatiua eſt.

3 **¶Imaginationis vis iudicatiua/ pars eſt animi immortalis: preſentatiua vero corporis pars eſt/ cum corpore interire nata.**

¶Sicut animus hominis/ totus ſubſtantiā & naturā immortalis eſt: ita & omnis eius naturalis vis/ ac potentia/ eſt immortalis & euiterna. ſemperq; ipſi animo (ſiue in corpore ſiue extra corpus ſit) inexiſtere nata. Non modo autē imaginationis actus: ſed & omniū ſenſuū exteriorū actus & iudicatiue vires: naturales quedā ſunt animi poteſtates/ animo a natura indite: haud minus q̄ anim9 cui inſunt immortales. Corpus autē corruptibile eſt: & partes eius omnes corruptioni obnoxie & aliquando interiture. Idētidē & mundus.

4 **¶Vnde fit vt anime a corpore ſeparate: vis inſit imaginatiua/ ocioſa.**

¶Anime ſeparate a corpore/ inſunt ſenſitiue oēs vires ocioſe: & ſine ſuarum operationum actu. Nichil tamen imutata eſt vis ipſa ſenſitiua ſiue exterior ſiue interior. ſed vtraq; priuata eſt ſpectabili obiecto: interior ſenſus corpore/ exterior mundo: nullāq; exercere poſſunt operationē. Sine etenim corpore imaginatio: et ſine mundo/ exterior ſenſatio fieri nequit. quandoquidē exteriori ſenſui mundus/ ſiue firmamentū: interiori vero corpus/ ſiue cerebrū omnia preſentant.

5 **¶Omnis anime vis: naturā/ ſuo debet organo eſſe coniuncta: vt propriam operationem exerceat.**

¶Omnis anime vis & naturalis potentia: eſt vt ſit eius actus & operatio. Exerceri autē nequit vlla eius operatio: niſi vis ipſa actiua/ ſuo coniūcta ſit organo: & actus ſue potētie adſit. Nā operatio/ mediū quiddā eſt iter actū & potētiā: & vtriuſq; motus & finis. Vis eni anime/ quē actum dicim9: in cognitione/ mouetur iudicio. potentia vero/ quā vim ſuſceptiuam paſſibilem & preſentatiuā nuncupamus: ſpecierū preſentatione/ ipſi actui/ naturalique potētie adeſt/ dimoueturq;. Iudicat enim vis animi totiuſue cognitionis actus: quecunq; illi ab organo & ſuſceptrice potentia (ſiue exteriore ſiue interiore/ ſiue corporeo ſiue ſpiritali) offeruntur. Hic autē potentiā ipſam cognitiuā: ſiue vim animi/ naturaleque eius potētiā (vt imaginationē & exteriorem ſenſum) totius ipſius cognitionis/ ſiue ſenſationis actū vocitam9. Eius autē organū vt humanū corpus aut mundum: cognitionis ipſius potentiā. Actū eni cenſemus quicquid impaſſibile eſt: potentiam vero quicquid paſſibile. Licet pleriq; diuerſo quodā modo ſumentes actū & potentiā: ex oppoſito ipſa exteriora obiecta & organa/ vocitent actus: potentias vero ipſas animi vires. q̄ vt aiunt ſenſus ſiue interior ſiue exterior/ ſit potentia talis: quale ſenſibile ſiue interius ſiue exterius actu. fit autem (vt aiunt) vis omnis ſenſitiua ſenſatione & operatione talis: quale eſt ſenſibile actu. Quid hic potētia vocetur.

6 **¶Vnde manifeſtum eſt animā debere iterum corpori reſtitui/ atq; hominē mundo. corpus quoq; & mundum/ a deo nonnunq̄ eſſe inſtauranda.**

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Diximus prius vt ſicut ſe habet anima ad corpus: ita & homo ad mūdū. Aīa quippe/ aīa eſt corporis: homo vero aīa mūdi. Et rurſū ſicut iterior ſenſus ad aīam & corpꝰ: ita & exterior ad hoīem & mūdū. Interiore ei ſenſu: iūgitur aīa corpori/ deſpicitq̄ ei corpꝰ. Exteriore vero / hō mūdo cōgredit̄: atq; in mūdū ſpectat. Et vt exterior ſenſꝰ ad hominē totū eſt exterior: cū ſit extrema hoīs facies eiuſq; ſupficies/ qua mūdū cōtigit: ita & iterior/ ad totū q̄dē hoīem ꝓbat̄ iterior: ad aīam vero dicēdꝰ exterior: & vt illiꝰ extrema ſupficies & corporeus quidam attactus.

Anima	Corpus	Homo	Mundus
Senſus	interior	Senſꝰ	exterior

Et vt interior ſenſus finit̄/ clauditurq̄ue corpore: ita & exterior ſēſus mūdo. icipit tamē vterq; ab aīa. hic autē vltra mūdū ſiue firmamētū: ille vero vltra humanū corpus/ ſiue cerebrum haudquaq̄ ꝑtingūt. Vt igit̄ exterioris ſenſꝰ verū ac naturale organū eſt mūdus/ ī quo fit oīs exterior ſenſatio: ita et interioris ſenſus verū ac naturale organum eſt corpus/ in quo omīs ab aīa exercet̄ interna ſēſatio. Et ſicut gemini ſūt ſenſꝰ interior & exterior: ita & oportet ſenſibile eſſe bipartitū/ in interiꝰ & exterius. Interiꝰ ſenſibile/ corpꝰ eſt: quod oīa interno ſenſui preſentat. Exterius ſēſibile mūdus: q̄d oīa extriſecꝰ ſēſibilia hoī ipſi offert. Si igit̄ id verū ē: aīe noſtre ſubſtātiā/ cōditā eſſe in euo/ nunq̄ue interiturā: aderūt illi ſemp (ſiue in corpore/ ſiue extra corpꝰ) vniuerſe eiꝰ vires/ naturaleſq̄ue poteſtates. Extra autē corpꝰ ſubſiſtēti: plurime eiꝰ vires ocioſe relinquūtur. vt quibꝰ deſūt ipſa ſubiecta & organa: & exercēdarū naturaliū operationū facultates. vt ſubſtantiua/ vegetatiua/ motiua: & p̄cipue (de quibꝰ nobis eſt p̄ſens ſermo) ſēſitiua & imaginatiua. Hāc eni vim dūtaxat ī ſubiecto corpore: illā vero ī mūdo ciere/ atq; exercere aīa nata ē. Et cū oīs natural̄ aīe vis & potētia: ſit ꝓpter opationē que ab ea proficiſcitur: debet & naturalis potētie euiterne/ ſempq; manētis: euiterna/ cōtinua & iugis eſſe operatio. Alioqui (quod cōtra naturā eſt) vis aī inanis atq; ocioſa manebit. Si quādo igit̄ (quauis ex cauſa & p̄ter fortaſſis naturā) ſeparabit̄ a corpore aīa ſubſiſteq̄ue ad tēpꝰ extra corpꝰ/ & hō extra mūdū: neceſſe tamē eſt eā rurſū iſeparabiliter/ ꝓprio corpori coūniri/ eiq; reſtitui. Similiter & hominē mūdo. & inſtaurari a deo: humanū corpus/ imaginationis organū: pariter & mūdū vt exterioris ſenſus obiectum.

Ratio animā aſſeuerans imortalem.

¶ Sicut anime natura/ eſt eſſe in corpore: ita & hominis in mundo.

¶ Sicut corpus eſt natiuū aīe domiciliū ita & mūdus totius hoīs. & vt ī corpe ſaluari nata eſt aīa: ita & hō totus ſaluari & eſſe natus in mūdo. & haud aliter q̄ p̄ter naturā/ aīa extra corpus: & extra mūdū/ hō fieri poſſūt. Quod autē p̄ter naturā eſt ꝑpetuari/ eodēq; ſemp mō ſe habere neq̄t. oē quippe violētū/ finitū eſt: defecte virtutis/ incōſtās cito mutabile. Quod autē eſt ſecundū naturā/ cū cōtrarietate & pugnātia careat: ꝑpetuū eſſe poteſt & ſemp idē Impoſſibile igit̄ eſt aīam ſemp eſſe extra corpꝰ/ aut hoīem extra mūdū. Vbi autē aīa corpori reſtituta fuerit/ & hō mūdo: tū naturalibꝰ ſuis domicilijs/ emigrare poterūt nūq̄: naturalibuſq; ſuis operationibus/ infinito euo: oēs animi vires perfruentur.

¶ Anime immortalitatem/ ſequitur corporis inſtauratio: immortalitas hominis/ innouatio mundi/ perſeuerantia vniuerſi.

¶ Si hominis (vt ceterorū animātiū) interiret aīa: in nichilū ſenſibilia abirēt omnia. vt que propter hominis corpus ſunt facta: hoīs vero corpꝰ propter animā. Quicquid eni ocioſum eſt & ſine fine: confeſtim a natura tollendū eſt. Humani autē corporis & ſenſibilium omniū finis: eſt rationalis aīa. Haud igitur aliūde humanū corpus & ſenſibilia oīa: ſuam ſortiuntur perſeuerantiam/ ſuęque ſubſtantie ſtabilitatē & permanentiam: q̄ ab humaná animá. que in circulo et in euo cōdita/ ſibiq; perpetuo coherens: totius ſue ſubſtantie immobilitate fixa eſt et idētitate ſtabilita. Arguimus igitur imprimis: ex anime immortalitate iſtaurationē corporis futuram. Vt que nata eſt eſſe in corpore: et p̄ter naturam extra corpus ſubſiſtit. Q̄d autem preter naturā eſt: incōſtans & cite mutationis euadit. Deinde corporis inſtaurationem: ſequitur totius humane ſubſtantie/ in imortalitate perſeuerantia. Eſt enim totus homo ex anima & corpore: non anima tantum/ neq; ſolum corpus: ſed anime & corporis cōplexio naturaliſq̄ue ſcirpus ac vnio. Hoīnis autē immortalitatem & permanentiam: ſequi neceſſe eſt & inſtaurationem mundi. quē eodem ad hominem modo ſe habere/ quo & corpus ad animā oſtendimus. Si enim homo/ quedam eſt anima mundi: erit & mundus quoddam hominis corpus. & vt in ſeparatione anime a corpore/ relabitur ad tempus in atomos corpus/ quod viuificatur ab anima: ita & ſublato e medio homine/ ſeparatoq; eo a mundo: mū

Illatio prima.

Illatio ſcd̃a

Illatio tertia.

dus qui ab homine regitur/ ad tempus interibit. Inſtaurabuntur autem rurſum a deo/ corpus & mundus: & habitabit anima in corpore/ homo vero in mundo. Et ſicut ex anima & corpore fit vnū natura/ qđ hoīem nūcupam⁹: ita & ex hoīe & mūdo fit vnū aliquod/ quod vocamus vniuerſū/ ſiue maiorē hoīem: ex maiore aīa ideſt hoīe et maiore corpe ideſt mundo. Hui⁹ quoq; toti⁹ vniuerſi perſeuerātiā atq; immortalitatem: ex minoris hominis imortalitate/ & permanentia liquido inferimus. Conſtat igitur e ſola animi immortalitate(ob deuitandā ocioſitatem/ & effugandum atq; eliminādū id quod violentum & contra naturam eſt)hec quatuor iferri: imprimis inſtaurationem corporis/ deinde immortalitatem hominis: hinc innouationē mundi/ poſtremo idētitatem & pſeuerātiā vniuerſi. Illatio q̄rta

Anima	Corpus	Homo	Mundus
H o m o		Vni	uerſum

Quot ſunt generatim/ cognitiue animi vires. Caput. VII.

1 ANime: naturalis vis ineſt omnium diſcretiua/ atq; cognitiua.

Aīma fieri omnia poteſt. & non modo que creata ſunt & ab ſeſe diuerſa/ illi cognoſcere datū eſt. ſed & de⁹ ipſe expatare ſeſe illi voluit: portionēq; tribuit nōnullam/ qua pro ſuo modulo/ diuinitatis formet conceptus. alia quoq; notionis particula fit anima ſibi ipſi manifeſta/ ſeq; intuet: atq; alijs idētidē viribus/ reliquas cōſpicit creaturas. adeo vt nil ſit in rerum natura: nullaque ſubſtantia ſiue increata/ ſiue creata: que ipſius anime vim intuitricem & ſingulorum cognitiuam effugiat. queue non aliquo pacto ab ea prehendatur/ atq; internoſcatur.

2 Quot ſunt internoſcibilia obiecta: totidem ſunt & cognitiue anime vires.

Rationabile eſt eundem eſſe obiectorum internoſcibiliū/ & cognitiuarum potentiarum numerum. vt vniuſcuiuſque dinoſcende ſubſtantie: peculiaris aliqua animi vis & naturalis potentia reſpōdeat: & diiudicetur/ atq; internoſcatur ſimile a ſimili. Eodem quippe numero/ natura ſingulas animi vires & potentias: quo & mūdanas ſubſtantias & actus prouide dimenſa eſt. vt ad ſingulas internas animi vires: ſinguli exteriores actus ferantur. nullaq; ſit mundi ſubſtantia: exors ſue animaduerſionis & ſpeculationis ab anima. Quandoquidem vniuerſa que quoquomodo ſubſiſtunt/ ſiue increata ſiue creata: propterea ſubſiſtūt/ vt vel a ſeipſis/ vel ab alijs dinoſcantur: veniātq; vel in ſuā/ vel ī aliorum noticiam. Eſt eni ſcientia omnis & cognitio: ſubſtantie quedam perfectio ac finis. idq; quod eſt: perfectiore ac nobiliore modo/ ſubſiſtere & eſſe/ cognitum dicitur: q̄ incognitum. Ignorantia quippe omnis tenebris eſt perſimilis: ſcientia vero luci. verius autem ſubſiſtere vnūquodq; in luce: q̄ in tenebris merito dicatur.

Verius eſſe vnumqdq; cognitū q̄ ignotum.

3 Internoſcibilia imprimis obiecta/ in duplici differentia reperiūtur: materiali & īmateriali/ ſenſibili & inſenſibili/ corporea & incorporea.

Hec tria immaterialia ſunt deus/ angelus/ anima: eadem ſūt & inſenſibilia & īcorporea. Omnis vero reliqua ſubſtantia: materialis eſt/ ſenſibilis corporea. Omnem autem reliquam ſubſtantiā/ duobus exprimimus: corpore ſcilicet & mundo. Subeſt enim anime/ proximum & immediatum corpus. Corpori vero mundus/ qui propter humanum corpus/ eſt factus: ſicut & humanum corpus propter animam.

Trina eſſe immaterialia entia.

4 Vnde fit vt & cognitiones anime: in geminas tantum differentias īprimis ſoluantur/ ſenſitiuam & intellectiuam.

Iiſdem differentiis & ſubſtantias omnes & anime cognitiones: imprimis mima/ dualique ſectione partimur. illas in ſenſibiles & intellectuales: has in ſenſum & intellectum. Senſum enim anime/ vocamus omnem ipſius vim: qua prehenſat/ noſcitatue quicquid materiale/ corporeumq; eſſe mōſtrauimus: vt proprium corpus & mūdum. eodē ſenſus nomine: imaginatiuam & ſenſitiuam anime partem complectentes/ finienteſq;. Intellectum autem generatim nuncupamus: eam vim qua anima ſeipſam/ angelum/ deumq; contuetur. que ſunt immateriales/ intelligibileſue ſubſtantie.

Quid generatī itellectus.

5 Vniuerſas rerum ſubſtantias: hoc pulcherrimo ordine/ in quinq; parti-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

mur: Deum| Angelum| Animam| Corpus| Mundum.

1	Deus
2	Angelus
3	Anima
4	Corpus
5	Mundus

¶ Nam eternus/ increatus/ immenſuſq; deus| cunctis haud immerito eminens creaturis: primū obtinet locum. Angelus vt ſimpliciſſimus/ primuſq; rerum omniū productus a deo actus: ſecundo ſtatuēdus eſt loco. Eſt enim & ipſi deo attiguus & proxim9. Porro anima licet omnium creaturarū ſit vltima: tamen(vt in libro de intellectu docuimus)ſupremū ſenſibilium/ & angelis proximum ſortita eſt locū. Eſt enī anima: ſenſibilium omniū actus & finis. Deinde anime vltimū & proximū eſt corp9: quod illi famulatur ſubditurq;. quodque eādē in ſublunarē hanc regionē: pegrinatum ductitat ac vehit. Extremo autem atq; imo loco/ poſitus eſt mundus: vt humani corporis circūſtantia ac natiuum eius domicilium.

¶ Vnde fit vt ſecundum totidem obiecta: diſtribuende ſint anime cognitiones| in ſingulas ſingulis aptatas ac proprias. 5

¶ Anima internoſcitat mūdū/ proprium corpus/ ſeipſam/ angelū ac deum. Hec autem ſūt diuerſiſſima obiecta. varie igitur ſunt/ ac ſingulis proprie anime vires. Qua enim vi intuetur mundum/ ſenſitiuā nūcupamus/ ſeu exteriorē ſenſum. Qua corpus inſpectat proprium: imaginatiuū/ interiorēque ſenſum. Qua ſeſe conſpicatur/ ſibiq; fit manifeſta: vocitanda eſt ratio. vt que anime propria eſt: & a qua peculiarius ipſa rationalis cenſetur. tanq̄ huiuſmodi appellatione/ illi ab equali cognitione indita: qua neq; inferiora deſpicit/ neq; ſuperiora inſpectat: ſed in ſua ſede cōtinet/ ſibiq; coheret. Qua vero angelus illi aperitur/ reuelatur/ fitq; notus: vis intellectiua vocetur. Intellectus enī angelis proprius eſt/ vt & anime ratio. Qua deniq; deū ipſum/ quouis modo cōtēplari & ſpeculari lubet: illi mentis portio adeſſe dicenda. Eſt enim mens ratione/ atq; intellectu ſuperior: & conſumata dei cognitio.

Cognitiōes aīe	Mens	Intellectus	Ratio	Imaginatio	Senſus
Obiecta	Deus	Angelus	Anima	Corpus	Mundus

Fit iterum vt anima ſit numerus| mēſura et equalitas oīm: ſitq; cūctis p̄ſens. 6

¶ Nam quotquot ſunt ſubſtantiarū genera: tot illi cognitiuas poteſtates ineſſe moſtrauimus. quinario numero/ & ſubſtantias omnes: & cognitiuas anime vires finientes. Numerat igitur anima/ ac metitur omnia. Equalitas eſt omniū: nūerus & menſura. Omnibus eſt preſēs: ſenſu mūdo/ imaginatione/ corpori: ratiōe ſibiipſi adeſt/ ſpiritui itellectu: mēte deo.

¶ Aīa cognitiuis quinq; virib9 p̄dita: duab9 fit ſe inferior| duabus ſe precellit reliqua vero media: in propriā ſe ſpeculā ſede & equalitate continet. 7

¶ Anima imaginatione(vt ſuperius oſtendimus)in corpus deſpicit: ſenſu vero in mūdum. Fit igitur duabus iis inſpectiuis viribus/ ſe inferior. Nam corpus anime: mundus vero humano corpori ſubeſſe monſtrata ſunt. Porro ratione in ſeipſa cōtinetur: qua neq; que ſupra & altiora ſe/ neq; que inferiora & depreſſiora: ſed ſeipſam ſolā cōtuetur. Rurſum intellectu & mente: ſeipſam tranſcendit. Illo quippe in angelū ſeq; regentē & illuſtrantē ſpiritum eleuatur: hac vero deum conſpicatur Geminis igitur cognitionibus/ animā hinc in corpus/ mūdūq; deprimi: illīc vero in angelū/ deumq; ſuſtolli: media deniq; in ſtatu cōtineri euadit manifeſtum.

¶ He quinq; cognitiue animi potentie: initio| fonteq; cōueniunt| diſſite vero ſunt fine| atq; obiecto. 8

¶ Quinq;(quas diximus)cognitionū riuuli: eodem anime ſcatent inoriunturq; fonte. in diuerſas tamen diffluitant partes/ variiſq; ſpaciis et obiectis finiuntur. Ratio orta in aīa: in vtrāq; effluens partē/ vndecūq; clauditur finiturque in anima. nec aliud quippiā q̄ anime ſubſtātiam irrorat. Imaginatio vero digreſſa ab anima: ad corporis vſq; fines protēditur/ totūq; corpus perluſtrat: vltra aut extra corpus/ nichil attingens. Sēſus autem progreſſus ab anima: expatat ſeſe in mundum/ mundiq; finibus arcetur. Similiter & ex parte oppoſita intellectus ortus in anima: ſeq; natiuo anime fonte proripiens: ad angeli ſe vſq; limitem extendit arceturq; angelica ſubſtātia. Mēs vero pari ab anima ſcaturigine emer-

in deum vſq; penetrat/ diuinaq; ſubſtantia finitur. Cunctis igitur aīe viribus: commune eſt initiū/ fons vnꝰ anime ſubſtātia. ſpacia autē earū exporrectiones & obiecta diuerſa.

Quis ſit harū quinq; cognitionum/ naturalis ordo. Cap. VIII.

1 Exteriorum & ſenſibilium cognitio: prior eſt interiorum & intelligibilium cognitione.

Signa priꝰ a nobis dinoſcūtur/ ijs quorū ſunt ſigna. Sēſibilia autē/ ſigna ſunt intelligibiliū: exteriora interiorū/ materialia imaterialiū/ corporea īcorporeorū. Procedit igiť noſtra oīs ſciētia & cognitio: ab exterioribꝰ ad iteriora. A ſēſibilibus ad intelligibilia: & ab his q̄ nobis cōiūcta & familiaria ſūt: ad ea q̄ procul ſūt & a nobis diſtātiſſima.

Anima ſenſim vi cognitionum/ a mundo effaxillat eleuatq; ſe in corpus: Effaxillare/ e axillas vel alas exerere dimouere et producere.
2 a corpore in ſeipſam/ a ſemetipſa in angelum/ a quo in deum.

Anima in medio eſt oīm: deus & mūdus extrema ſūt. Nichil ſupra deū/ nichil infra mūdum. Supra mūdū eſt corpus: ſupra corpꝰ/ anima: aīe ſuccedit angelus: cui preeſt deus. Aīa exteriore ſenſu mūdo adeſt/ & ī mūdo eſt. Exteriori ſēſui ſuccedit imaginatio. quo a mūdo ſeſe in corpꝰ/ effaxillat ac recipit. Cōſummatā vero imaginatiōe/ ſuccedit ratio: qua ſibiipſi cōgreditur aīa/ ſeq; ītuetur. perfecta vero ratiocinatione recipit intellectū: quo angelū conſpicatur. Intellectum deniq; ſequitur mens: que deo animam innectit inſeritq;.

Mundus	Corpus	Anima	Angelus	Deus
1	2	3	4	5
Anime diſcurſus a mundo ad vſq; deum.				

Vnde fit vt oīa in vno finiantur deo: ſintq; propter vnum.

3 Nulla eſt rerū diſcluſio/ nullaque diſſonantia: que ſubſtantiarū omniū paci/ vnitati & cōtinuitati obſit. Vno quippe & cōtinuo ordine: omnia ſibiīuicē coherēt/ atq; in ſe mutuo finiūť Mundus in corpore/ corpꝰ in aīa: anima in ſpiritu ſiue in angelo. Angelꝰ in deo: deus autē in ſeipſo. Rurſum ſenſꝰ in imaginationē tranſit. Imaginatio in rationē. Ratio in intellectū/ Intellectus in mentē. Mens vero in ſe reciproca: ſibi ipſi modū/ terminūq; īponit. Deus angelū regit: Angelus aīam/ Anima corpꝰ: corpus mundū. Mens itidē intellectui preeſt. Rationi intellectꝰ. Ratio imaginationi/ ſenſui imaginatio. Superiora igitur natura inferioribus: & priora & p̄ſtantiora ſunt. Inferiora tamē nobis priora & manifeſtiora. Et licet intellectus a mente ſit exortus/ Ratio ab intellectu/ a ratione deducta imaginatio: & ab imaginatione ſenſus: Inferiores tamē cognitiones/ prius tēpore in nobis vigent: priuſq; a nobis excercentur: ſuperiores autem poſterius.

Primus anime motus eſt a mundo: ſecundus a corpore. tertius a ſeipſa:
4 quartus ab angelo/ ſupremus a deo.

Primus aīam pulſitat/ ciet/ mouetq; mūdus: cum exercetur exterior ſenſatio. Conſumato mūdano motu/ oritur corporis motꝰ: quo vis aīe imaginatiua pulſatur. Cum deſiit mouere animā corpus: mouetur aīa a ſeipſa rationēq; excercet. Hinc ab angelo intellectu: poſtremo mēte a deo pulſatur. Reſpicit enī/ ſpectatq; īprimis aīa mundū: deinde corpꝰ/ hinc ſeipſam poſtea angelū/ vltimo deū. & longiſſimis interuallis deū mundūq; cōſpicatur. Medijs: Corpus & angelū: breuiſſimo ſeipſā. Sunt enim deus & mundus/ ad animam extrema vltima: corpus vero & angelus: interiora & medioxima extrema.

Omnes quinq; anime cognitiones: in recta eādē lineā/ deſignare.

5 Sit recta linea/ a/ b/ c/ quā diuido in equas partes in puncto b: in quo ſtatuo aīe cētrū. deī vtrāq; medietatem a b & b c: ſeco tribꝰ equis ptibꝰ/ a/ b/ i/ a/ d/ d/ e/ & e b. b c vero i b f f g/ & g c. & i pūctis extremis a/ & c/ colloco in pūcto a/ mūdū: in c vero deū. In ſecūdis extremis d & g: ind cōſtituo corpus/ i g vero angelū. in vtriſq; vero e & f: pono rurſū animā. linea igitur b/ a/ qua mundū anima ſpectat: ſenſus dicitur. linea b d/ qua corpus: imaginatio. b/ e/ & b f: quibus in vtrāq; partem ſeipſam conſpicatur Ratio. b g Intellectus/ b c vero mens.

Mūdꝰ	Corpꝰ	Aīa	Aīa	Aīa	Angelꝰ	Deꝰ
A	D	E	B	F	G	C

Anima prius videt oīa in mundo: deinde in ſuo corpore/ tertio in ſeipſa: quarto in angelo/ vltimo in deo.

Hec ex prioribꝰ euadit q̄ manifeſtiſſima. Primꝰ enī (vt diximus) mūdus oīa aīe preſētat/ ſecundū ſubſtantiā per ſenſū. deinde corpꝰ eidē oīa offert: non vt mūdus/ in ſubſtantia: ſed in phātaſmate & noctiluco ſpectro. Tertio loco/ Rationales omniū ſpecies/ ī ſeipſa cōſpicit. Hinc ad ſimplicem purumq; nature actū vt angelū (quē & omnia eſſe docuimus) cōtemplandū fertur. Extremo vero loco/ linquens creaturas omnes: oīa quopacto (anteq̄ fierent) eterno ſuo inerant fonti atq; initio/ meditatur. 7

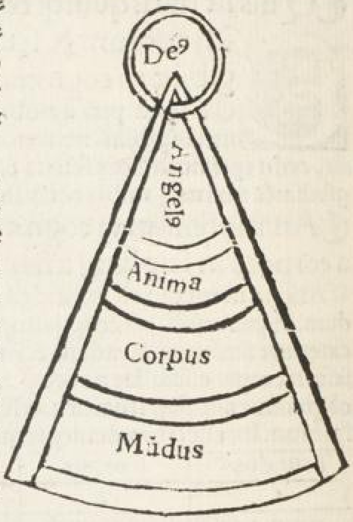

Vñ fit vt quodlibet: ſit ī quolibet & ī ſingulis oīa.

Omnia ſunt in mūdo: omnia in corpore/ oīa in aīa/ omnia in angelo/ oīa in deo. & de horū ſingulis: vere enūciare poſſumꝰ/ quoniā omnia eſt. Oīa rurſum in ſenſu ſunt/ oīa in imaginatiōe: omnia in ratione/ oīa in intellectu/ omnia in mente. ſed nō eodē (vt diximꝰ) modo/ ſunt in ſingulis oīa. Transfert enī ſenſꝰ/ omnia a mundo in corpꝰ. Imaginatio omnia a corpore in animā. Ratio ab aīa omnia in angelū. Intellectus omnia ab angelo in deum refert. Mens omnia in deo continet. Sicut enī primitus oīa a deo/ ſuperſubſtātialiter orta ſūt: ita & harum cognitionum vi/ ab extremo imoq; mūdo: omnia per ſpecies in deum reſoluūtur/ ſuoq; reſtituuntur initio.

Speculationes & cognitiōes aīe pingēde ſunt: quibꝰ ī ſingulis oīa videt. 8

Differēter oīa eſſe in quolibet.

Anima eſt in medio oīm: & ſenſibiliū & intelligibiliū. vt pote cui ſenſibilia duo ſubſunt: corpꝰ & mūdus/ cuiue preſunt intellectualia bina: Angelꝰ ac deus. ita vt vtrāq; naturam congrue exprimere videatur aīa: & eſſe ambarū vinculū & eodem ſe habere modo/ ad vtraq; & ſenſibilia & itelligibilia. Scribo igitꝰ centro a tres circulos: quos eadē dyametro partior medios & ſuperiores medietates voco intelligibiles/ inferiores vero ſēſibiles Interiorē autē circulū/ voco aīe circūferentiā. in cuius concauo ambitu diſpono rationales veraſq; aīe ſpecies. & circa a/ centrū: pingo totum oculū/ aut totas facies: huiuſmodi rationaliū ſpecierū intuitrices. Hec enī erit peculiaris & ꝓpria anime operatio: qua in ſemetipſa rationabiliter videt & intuetur omnia Deīde ſecūdi circuli inferiorē medietatē voco corpꝰ/ ſuperiorē angelum. & in vtriuſq; medietatis cōcauo/ deſigno iterum omnia/ per quaſcunq;

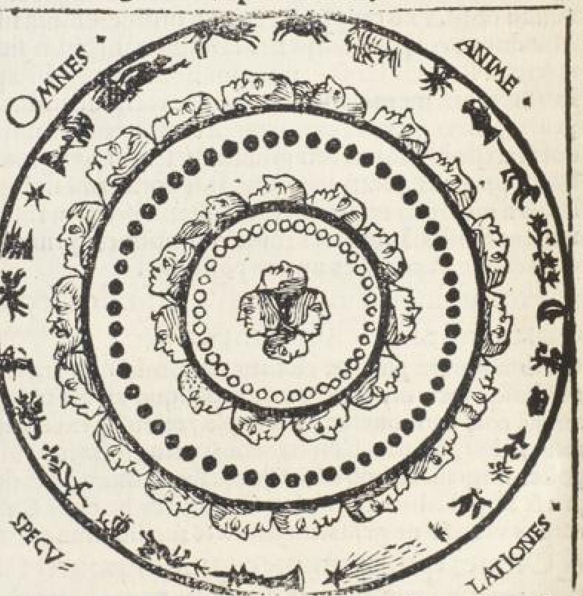

Dyamter: mas:
Dyametrus l' tros: fo:
Dyametrū: neu:

notas. q̄ in inferiore medietate/ erūt vt imaginationis ſpectra: in ſuperiore vero/ vt angelice ſpecies. Et circa vtrāq; conuexam medietatem/ īterioris circuli: pingo iterum oculos totos totaſq; facies. quarum he ſpectra intuentes/ erunt vt anime imaginatio: qua in corpus deſpicit/ corporeaſq; ſpecies & phantaſmata ſpeculatur. ille vero ſurſum angelicarum ſpecierꝫ intuitrices/ erunt vt anime intellectus. Demū in tertij quoq; & maximi circuli concauo: pingo iterum quibuſcumq; notis vniuerſa. In inferiore medietate omnia/ vt ſunt in mundo: ſecundū ſenſibiles ſubſtantias/ mundanaſue ſpecies. In ſuperiore vero omnia vt in deo: trāſcendenter/ & per rationes rerū ſimplices inſunt/ que omnium exemplaria dicuntur. Aliter quippe ſunt omnia in mundo: aliter in corpore. ſimplicius in anima/ ſimplicius in angelo/ ſimpliciſſime in deo. Et rurſum circa ſecundū circulum in eius conuexo: pingantur oculi

toti/ toteq; facies. quarum que inferioris medietatis: erunt vt exteriores anime ſenſ9. quib9 anima mũdo congreditur/ hauriens a mũdo vniuerſa. que vero ſuperioris medietatis: erũt vt anime mẽs & ſuprem9 aie ac lucidiſſimus oculus/ quo deũ videt tranſitq; i deũ. His itaq; tribus circulis/ ſcripto circa eorum centrũ rationis oculo: oĩs anime cognitio/ omniſue ſpeculatio ſcribitur/ pingitur exprimitur. qua omnia videt in mundo/ omnia i corpore/ omnia in ſe/ omnia in angelo/ oĩa i deo. Nam a centro ad interiorẽ circũferentiã: rationalis anima omnia in ſemetipſa conſpicit. Ab interiore vero circũferẽtia ad ſecũdã: hinc imaginatiõe/ omnia in corpore: hinc intellectu/ omnia in angelo ſpeculatur. A ſecũda deniq; circũferentia ad tertiam: hinc ſẽſu mũdũ hinc mẽte deũ/ vniũſa eſſe pronũciat. Et ex hac deſcriptiõe atq; monogrãmo: liquet concauã ſuperficiem/ omnium eſſe ſuſceptiuã & preſentatiuã. Cõuexam vero omnium inſpectiuam/ intuitiuã/ & indicatiuam.

9 Hinc manifeſtum eſt rationẽ in centro anime collocari: & eam ad circũferentiã vſq; anime protendi. Imaginationem vero ſitam eſſe in anime circũferentia: protendi ad vſq; corpus. Senſum deniq; ſitum in corporis ſuperficie/ extendi ad vſq; mundum.

Nam aliter pingi nequit aĩa intuens/ videnſq; ſeipſã: niſi ab eius centro vt oculo & actu vniuerſa ipſius circunferẽtia/ vt potentia ſpectetur & cõſpiciatur. Eſt igitur ratio in aĩe cẽtro collocãda: vt verus anime oculus/ ſuã ſpectans circũferentiam: in cuius concauo rationabiliter ſiue per rationales ſpecies oĩa cõtinẽtur. In anime autẽ circũferentia: alius (cõuexa ex parte) pingend9 eſt oculus/ qui corpus attingit/ in eoq; pariter omnia videt: quã vocam9 imaginationẽ. cuius actus/ eſt vt aĩe cõuexa circũferẽtia: potentia vero corporis ſuperficies cõcaua/ vt cerebrũ: cui oĩa phãtaſmata inſũt. Rurſũ i cõuexa corporis ſuperficie/ alius pingendus oculus eſt: ſpectans mundũ/ quem ſenſũ dicimus. cuius actus eſt corporis conuexa ſuperficies: potentia vero & preſentatiua pars/ ſuperficies mundi concaua.

Comparatio harum quinq; cognitionum: ad quinq; terre zonas ac plagas. Cap. IX.

Vinq; que dicte ſũt anime cognitiones: perpulchre quinis terre zonis/ regionibns ac plagis coaptari ac reſpondere videntur.

1 Mundus ab aſtronomis in quinq; zonas/ ac regiones: ſecundum ſolis diſcurſũ atq; ambitum ſectus eſt. In extremas duas/ perpetuo frigore rigentes: in geminas temperatas/ & in mediam torridam. Ad mundi igitur ſimilitudinem: perpulchre & animã ipſam/ in totidem plagas/ regioneſue diſpartiri licet. Nã cũ (vt diximus) aĩa ſit omnia & minor quidã mũdus: omnia vtiq; ipſi anime inſũt. Omnia autem dicta ſunt eſſe quinq;: mũd9 corpus/ anima/ angelus/ deus. Cum hec igitur omnia ſint in anima: & in anime claudantur contineãturue ſubſtãtia: horũ vnicuiq; propria aliqua anime pars/ ac regio aptãda eſt. totaq; anime ſubſtantia/ in quinq; plagas diſtribuenda.

2 Deus & mundus/ extremas anime obtinent zonas: his vero proximas angelus & corpus/ mediam anima.

Sit circulus qcũq;/ a/ b: repſentans vniuerſã anime ſubſtantiam. quem inſtar terre (vt Aſtronomi iubent) partior in quinq; zonas: per quinq; paralellas & equidiſtantes rectas a b/ c d/ e f/ g h/ & i k. quarũ a b ſit vt equinoctialis: c d vt circulus capricorni: e f vt circulus antarctic9: g h vt circul9 cãcri: i k vt circulus arctic9: & l pũct9 arctici poli: m ãtartici/ o vero toti9 cẽtrũ. His hoc pacto diſtinctis/ ſtatuatur deus in regione arctica que ſupra nos eſt/ vt in i. l k. Mundus vero in regione antarctica/ arctice oppoſita: que eſt e m f. Angel9 vero in regione noſtra habitabili: vt in g i k h. Corpus vero in opoſita temperata: vt in c e d f. Anima autem in regione media/ torrida & ſole peruſta vt in c g h d.

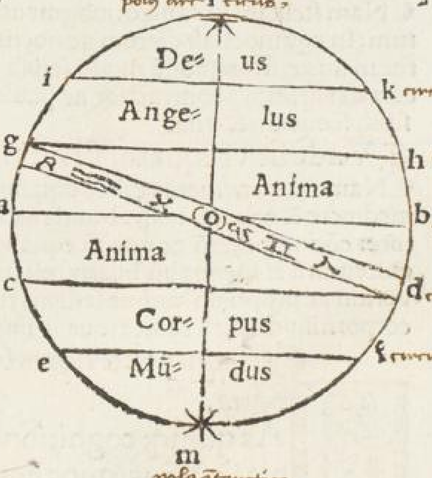

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Habet enim anima partem aliquam a medio ad ſuperiora tendentē: & partem aliam qua a medio ad inferiora cōuertitur, atqꝫ ideo omnis que a ſole perambulatur regio: tota illius eſt regio ac manſio.

¶ Sicut ſol a torrida zona nuſq̄ dimouetur/ ſuper quam meat aſſidue: ita & a media regione haudquaq̄ egreditur/ emigratue anima. 3

¶ Sol in zodiaco fertur iugiter/ mediam permeans terre plagam: ad extremas numq̄ pertingens. Anima autem nuſq̄ & ipſa dimouetur a medio: vtpote que eſt omnium medium. Diuelli nequit a ſeipſa: nec propriā liquere ſedem. Adeſt enim iugiter ſibi ipſi/ ſeipſam igne proprio perluſtrat/ torret exuritue aſſidue. Extremis tamen regionibus adeſt/ eo quo in ſequenti dicemus modo.

¶ Sicut ſol extremis mūdi regionibus/ virtute aut caloris aut luminis adeſt: ita et anima extremas ſui plagas/ aut calore aut lumine ſcientie opplet. 4

¶ Vbi abſens eſt ſolis ſubſtantia: preſentiſſima eſt eiꝰ virtus/ vt calor aut lux. Torrida zona exuſta eſt ſolis preſentia: caloris & luminis abundantia. In proximis autem zonis ſol ſubſtantia abeſſe comperitur: temperato tamen calore & lumine illis adeſt. In extremis vero nulla iterum eſt ſolis preſentia. Calor in eis remiſſiſſimus/ aut nullus apparet: lux tamen illis adeſt. Eſt enim calor minoris q̄ lux plenitudinis: & impeditioris motꝰ. Sic & aīa licet ſoli ſibiipſi ſubſtātialiter ſit preſens/ & in ſeipſa ſola ſubſiſtens: calore tamen vitali/ corpori adeſt corpuſqꝫ refouet. Mūdo vero/ angelo/ ac deo: vi luminis/ ideſt cognitionis & ſcientie adeſſe cōprobatur. Nam & mundum & angelum ac deū: vis vt diximꝰ aīe cognitiua pluſtrat.

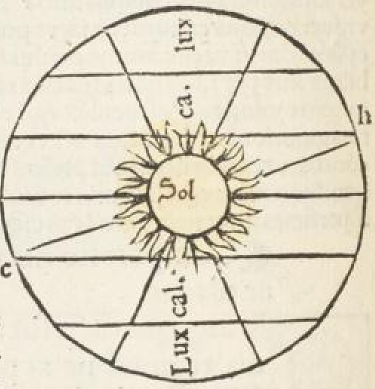

¶ Sicut ſol temperatas zonas in ſolſtitiorū pūctis attingit: ita & aīa hinc angelo/ hinc corpori euadit attigua. 5

¶ Sol in puncto h & c (que dicuntur ſolſtitia hoc capricorni/ illud cancri caput) vtraſqꝫ tēperatas regiones cōtingit: ad vlteriora tamē nuſq̄ illiꝰ preſentia fertur. neqꝫ enim temperatas zonas ſubintrat: neqꝫ articam/ aut antarticam attingit. Aīa vero pari proportione: angelo & proprio corpori/ efficitur attigua. diſtat autē ſemper & a deo & a mūdo: quibus (vt oſtendimus) ſola adeſt ſcientie cognitioniſqꝫ virtute.

¶ Vt ſolis in zodiaco declinationes/ inflexioneſue a medio gemine ſunt: vna ad cancrum/ reliqua ad capricornum: ita & anima in vtramqꝫ a medio ptē aut eleuatur/ aut deprimitur. 6

magmentū / v magis augmentū,

¶ Nam ſicut ſol in cancro: magmentum eſt dierum: in capricorno vero/ eorum decrementum: In equinoctiali dierum ac noctium equalitas: ita & anima/ cum per intellectum eleuatur in angelū: fit quodā modo ſeipſa potior ac p̄ſtantior. cū vero imaginatione deſcēdit in corpus: fit ſeipſa contractior ac paulo minor: In ſeipſa autem & in medio manens: perſtat ſibiipſi equalis & vna.

¶ Vnde fit vt equator ſit rationis circulus: ac propria anime ſedes. 7

Equator / i circuls equinoctiat vocatur in sphera.
Bilanx v libra

¶ Nam ratio medietas eſt & equalitas omnium. Id enī omne rationabile cenſemus: quod mediocre & equale/ neqꝫ abundans neqꝫ deficiens/ non maius aut minus. At in ſolo equatore: cōtingit dierū ac noctiū eqnalitas. In eo igitur ipſa ratio/ ipſaue rationalis anima: vt extremorū & inequaliū bilānx/ eſt haud īmerito locanda. Nā & in humano quoqꝫ corpore: veram ac propriam anime ſedem/ tribuimus in medio/ vt in corde. vt ex equo toti aſtans corpori: illud inſito calore foueat/ impleatqꝫ vita.

¶ Quinqꝫ exteriores ſenſus: eſſe vt harum quinqꝫ cognitionum ſigna. Cap. X.

HAs quinqꝫ cognitiones: natura in humani corporis ſuperficie/ quinis ſenſibus (quos exteriores nuncupamus) expreſſit. 1

¶ Exteriora interioribus/ notiora & manifeſtiora ſunt: atq; ipſorū interiorū ſēſibilia quedā ſigna. Cognitiue autē quinq; anime vires (quibuſde hactenus ſumus locuti) ipſi anime indite ſunt & in ea natura delitentes. earū quoq; interni ſūt & abditi actus: & q internis organis perficiūtur. preter ſenſitiuam: cuiꝰ organū in aperto & propatulo eſt/ expoſitū mundo: ſitum in humani corporis ſuperficie. Et hac de cauſa natura in ſola vi ſēſitiua: que omniū extima & manifeſtiſſima eſt/ oēs quinq; (quas denarrauimꝰ) cognitiones expreſſit/ eamq; in organa quinq; diſtribuit: ſpacio/ gradu/ loco in hūano corpore ſeparata. a quibus totidē peculiares manant ſenſus/ quos exteriores nūcupamus. E quinq; ſiquidē quas diximꝰ cognitionibus: due ſunt ſupra animā/ due infra animā/ vna ī anima. quātoq; magis ab ea que oīm humillima & abiectiſſima eſt/ ad altiorem & preſtantiorē cōtendimus: tanto magis in interiora & abditiora penetramꝰ. rerūq; varietatē in vnitatem: latamq; baſium fuſionē/ in vniꝰ verticis anguſtiam colligimus. Abditior quippe eſt imaginatio ſenſu: imaginatione/ ratio. Intellectus ratione penitior. Mens cunctis interior/ ſibiq; maxime inſita. Et vt exprimitur mens intellectu: ita & intellectus in rationem diſſoluitur. Ratio/ in imaginationem ſeſe explicat: imaginatio in ſenſum abit. Vnde fit vt haud imerito ſuperiores omnes cognitiones (velut e ſuis fōtibus in ſenſuū maria dilabentes) ſunt quodā modo in ſēſu: vt & omnes aque in mari. Illatio Eſt enim vis ſenſitiua: ima & humillima omniū cognitio. in quā velut in mare & ſui profluuij finem: ſuperiorū omniū fontiū aque natura decurrūt/ ſeq; recipiunt. Quini igitur ſunt exteriores ſenſus: de quibus (quia oportune ſe obtulit ſermo) ſigillati poſtea dicemꝰ.

2 ¶ Exteriorum ſenſuū ſinguli: vno ordine/ ſingulis cognitiuis anime viribus coaptantur.

¶ Vis (vt diximus) ſēſitiua: in quinq; corporis partes ſe fūdit/ diſtribuitq; in quinq; organa loco & ordine diſtātia. Tactꝰ licet in toto ſit corpore fuſus: verius tamē & peculiarius in manibus/ que organorū organa dicūtur/ locandus eſt. guſtus in linga. olfactus in naribus. in oculis viſus. in auribus auditus. Et hic naturalis eſt quinq; exteriorū ſenſuū ordo: ab ignobiliore ad preſtantiſſimum.

Mens	Intellectus	Ratio	Imaginatio	Senſus
Auditus	Viſus	Olfactus	Guſtus	Tactus
Aures	Oculi	Nares	Lingua	Manus
1	2	3	4	5

3 ¶ Tactus vt omniū extimus: ſenſus eſt mundi/ ideoq; ſenſui toti coaptādꝰ.

¶ Qđ ſit verū ac ꝓpriū tactꝰ organū/ poſtea ſuo loco differemꝰ. dicāt autē nūc manꝰ/ organa tactꝰ. Manꝰ extime ſūt hūano corpi. vt q̄s hūano toti corpori: ī parte mūdi vt aere vel aq̄ circūferre licet. Nulla eteni hūani pars ē corpis: q̄ manuū fugitare poſſit attactū. & q̄dcūq; nobis a mūdo obuiū: ſiue ſimile/ ſiue diſſimile corpꝰ occurrit: obuijs iprimis manibꝰ/ illud attrectamus & excipere ſolemꝰ. Eſt igit̄ haud imerito tactꝰ/ exteriorum oīm ſēſuū extimus: velut eorū prodromus/ ideſt ꝑcurſor/ & vt ſenſus mundi. atq; ideo coaptādus cōparādusq; ſenſui: quā quinq; cognitiuarum anime virium vltimā/ extremamq; eſſe docuimus.

4 ¶ Guſtus eadem proportione imaginationi reſpondet.

¶ Nam ſicut imaginatio a mūdo & hoīs ſuperficie: ſeſe receptat in corpus/ & ab aīa in corpore finitur (Eſt eni imaginatio/ corporis interna quedam ſenſatio) ita & guſtus qui tactui ſuccedit/ mūdū & exteriora corpora linquens: hūanū corpus pauxillū ſubintrat/ ſeq; in ore abdere incipit. Eſt eni tactu abditior: ꝑinde atq; ipſius organū/ tactꝰ organo penitiꝰ. Manꝰ quippe ī exteriore aere & mūdo motitant̄: ligua vero in aere iterno/ vt in ore & aula palati.

5 ¶ Olfactus rationi reſpondere probatur.

¶ Nam ſicut ratio in medio eſt omniū cognitionū: duabus ſuperior/ duabus quoq; inferior ita & olfactꝰ inter quinq; exteriores ſenſus mediū ſortitus eſt locū. liquens ſup ſe viſum atq; auditū: īfra autē guſtū & attactū. Et ſicut ratio relicto & mūdo & corpe ſeſe ītra aīmā colligit/ ac recipit: ita & olfactꝰ magis q̄ guſtꝰ & attactꝰ corpori īſitꝰ ē: & ī aīalis corpe abditior.

6 ¶ Viſus eſt vt quidam intellectus.

¶ Intellectus (vt in libro de itellectu docuimꝰ) eſt repētina & momētanea ſpecierū intelligibilium deprehenſio. que vno tantū momento in intellectu perſeuerant/ ſtatimq; in memoriam deuoluūtur. Poteſt igitur haud abſq; ratione cōparari itellectui viſus. Eſt eni viſus luminis ſenſus & perceptio. Lucis autem inſtantanea ē & ſubitanea origo. viſiui quoq; radij

Vt viſꝰ fiat ꝯ mittẽdo

momento (vt pleriq; ſẽtiũt) ſe ab oculis proripiũt/ ferũturq; ad rẽ viſibilẽ. Itaq; cũ vtriq; & viſui & intellectui: vis inſit multa ſubito peragrãs/ & fere imẽſe atq; indiffinite capacitatis rationabiliter viſui/ intellectus proportionabilis dicatur.

¶ Supereſt vt menti reſpondeat auditus. 7

¶ Nam ſicut mens ſuprema eſt & preſtãtiſſima aĩe cognitio: ita & auditus ceteros quattuor ſenſus/ & loco precellit & dignitate. De eiꝰ tamẽ preſtãtia & nobilitate/ poſtea dicturi ſumꝰ Et ſicut mens oĩbus eſt cognitionibus abditior: ita & ipſius auditus ſenſoria/ in penetralibꝰ corporis humani altius ceteris oĩbus ſenſoriis inſita ſunt & intus abdita. Cõſtat igitur exteriores oẽs quinq; ſenſꝰ: quinq; cognitiuis aĩe viribus perpulchre poſſe coaptari, tactũ exteriori ſẽſui/ guſtũ/ imaginationi. Rationi olfactũ/ viſũ ĩtellectui/ menti auditũ. Omnes quoq; cognitiuas aĩe vires: aliquopacto vi ſenſitiue ineſſe.

¶ Sicut ſenſus in vno tantum genere/ vt animalis reperitur: ita & ratio in vnica tantum hominis ſpecie. Intellectus in ſolis angelis. Mens proprie ſoli deo ineſt. 8

¶ Senſus in hac propoſitione: & ꝓ exteriore & pro ĩteriore ſumẽdꝰ eſt. Ineſt autẽ huiuſmodi ſenſꝰ: vni tantũ ſpecialiſſimo & indiuiduo generi vt animali. Eſt eñi animal ſpecialiſſimũ genus: in plura genera inſectile & ĩpartibile. Senſus igitur/ & animalis genus cõuertuntur: vt in omni & ſolo animãti reperiri ſenſus poſſit. Ratio vero que ſe plus ſenſu/ ad vnitatẽ colligit. vni tantũ ineſt ſpecialiſſime & indiuidue hominis ſpeciei/ & cũ homine conuertitur: atq; homini/ vt homini propria eſt. Intellectus ſolis ineſt angelis: quorũ quilibet per ſe vnã efficit ſpeciem. Mens deo ſoli propria eſt. Nã intellectus & mẽs: tametſi prius adeſſe anime dicti ſint: hoc ex participatione cõtingit. Vera eñi & propria anime cognitio ratio eſt: a qua & rationalis ipſa cenſetur: Intellectum tamẽ illi adeſſe diximus: quantã angelorum aſſequit̃ noticiã. Mentẽ vero ipſius/ diuinã ſcientiã/ eſſe dictãtes. Porro hic aliter intellectũ diffinimꝰ immediatã eſſe dei cognitionẽ: qua ſine medio ab attiguis & proximis angelis/ ĩternoſcitur deus. Mentẽ vero cognitionẽ cenſemus: qua deus ſibiipſi innoteſcit. et qua deus a deo: idẽ ab eodẽ cognitus eſt. Sicut & rationẽ proprie finimꝰ: cognitionẽ eſſe dei mediatã/ aliquo que medio comparatam & acquiſitam. Et hoc pacto ſoli homini propria eſt ratio. Solis angelis intellectus/ ſoli deo mens.

Senſus & animal cõuertuntur.

Alia intellectꝰ diffinitio.

¶ Exteriorum ſenſuum differentie. Cap. XI.

SEnſuum exteriorum alius vniuerſalis eſt/ vt tactus: in toto animalis & genere & corpore fuſus. Ceteri peculiares ſunt. 1

Tactus

¶ Tactus vtrobiq; vniuerſalis eſt ſenſus: & genere inquam animalis & corpore. vt qui in qualibet eſt aĩalis ſpecie & in quauis corporis parte. Omni quippe animali tactus ineſt. atq; in toto expanſus fuſuſq; corpore eſt. Eſt enim hec prima animalium/ a vegetantibꝰ differentia: vt quãtũcunq; emortua/ imperfecta/ aut zoophita credantur: pulſata tamen et velut acumine aliquo/ in quauis corporis parte terebrata: aliquanto corporis motu aut dilatata/ aut in ſe cedẽtia: animãtia eſſe/ ipſo ſolo attactu probent̃. Guſtus quoq; vt alimenti ſenſus iocundi & iniocundi: partim vniuerſalis/ partim peculiaris eſſe cõperit̃ Vniuerſalis eſt genere: particularis corpore. Habet eñi certã aliquã in corpore ſedem/ ſibiq; partẽ aliquam corporis animalis deligit/ cui vis ipſius inſidet: et in qua vt naturali organo/ ſuam operationẽ ꝑficit. Ineſt tamẽ omni animali: atq; in toto aĩalis genere (vt alimentarie voluptatis & triſtitie arbiter) reperitur. Ceteri aũt tres ſenſus olfactꝰ/ viſus/ auditus: vtrolibet peculiares ſunt & proprij. Nã neq; omni inſunt aĩali/ neq; totũ aĩalis obtinuere corpꝰ. Inſunt eñi duntaxat animantibus ꝑfectis: ſupremas quorũ arces ſũmaq; faſtigia obſedere: que capita nuncupamus.

Guſtũ ꝑtĩ vniuerſalẽ parti peculiarẽ eſſe.

¶ Eorum rurſum quidam ſine medio afficiuntur: quidam vero per mediũ. 2

¶ Mediũ: mediũ exterius/ vt aer aut aqua. Internũ eñi mediũ: aut caro eſt/ aut organum: quo vis ipſa ſenſitiua obtegitur. Rurſꝰ igit̃ ſenſuũ exteriorũ: alii ſine medio a ſenſibilibus afficiũtur/ alij ꝑ mediũ. Afficiũtur ſine medio tactus & guſtus. Id eñi quod attactu/ guſtuq; percipitur: ſuperĩpoſitũ ſit carni & animali attiguũ oportet. Ceteri autẽ ſenſus ſẽſibilibꝰ ſpeciebꝰ: aere aut aqua interſtite afficiũtur. Sunt eñi aer & aqua media elementa: in quibꝰ vt plurimũ aĩaliũ vita cõſiſtit. & q̃ ipſa animãtia circunſtãt/ per eaq; vt rara & ſubtilia motitãtur. Extrema autẽ elemẽta terra & ignis: minus nobis cognita minuſq; familiaria ſunt. nec

In mediis pluſq̃ ĩ extremis elemẽtis animaliũ conſiſtere vitã.

in eorũ profũdo mouemur: neq; per ipſa ſenſibiles ſpecies ad nos ferũtur/ ipſiſq; afficimur.

3 **Iterum exteriorum ſenſuũ/ alij ſunt coniuncti atq; indiuiſi organi: alij vero ſenſorium ipſum congeminant atq; condiuidunt.**

Quorũdã exterior; ſẽſuũ: tota vis ſẽſitiua vnico ſe cõtinet/ colligitq; ſẽſorio. Quorũdã vero ſecta ſũt atq; diuiſa organa. Imi abiectiſſimiq; ſẽſuũ tact⁹ et guſt⁹: coiũcti ſũt organi. Tact⁹ i toto corpe/ Guſt⁹ i ligua. Supiores vero ſenſ⁹ olfactus/ viſ⁹/ audit⁹: ſua cõgeminãt organa. Vis qppe olfactiua: i geminas ſe expatat/ aperitq; nares. Viſiua: patulicat aperitq; ſeſe i ãbos oculos. Auditiua duab⁹ ẽ aurib⁹ ifuſa. Tres igit̃ recẽſuim⁹ exteriorũ ſẽſuũ differẽtudies Vniuerſaliũ ſcilicet & particulariũ: imediatorũ & mediatorum: diuiſi ſẽſorij & indiuiſi. atq; in his tribus diuerſitatibus/ abiectiſſimi duo tactus & guſtus: a ceteris tribus diſtare comperti ſunt. Ambo eni tactus & guſtus: & vniuerſarij ſunt/ & imediati/ & cõiuncti atq; indiuiſi organi. Olfact⁹ vero/ viſus & auditus: vno noĩe ſunt & peculiares & mediati & diuiſi ſẽſorij.

Auditus	Viſus	Olfactus	Guſtus	Tactus
Particulares			Vniuerſales	
Mediati			Immediati	
Diuiſi organi			Organi indiuiſi	

4 **Particulares ſenſus vniuerſalibus: mediati imediatis/ & qui ſenſoriũ diuidũt/ his qui coniuncto ſunt organo: perfectiores & preſtantiores ſunt.**

Nam quanto quippiam min⁹ triuiale/ minuſq; cõmune fuerit: tanto cenſetur preſtãtius. Vniuerſales autẽ ſenſus dicti ſunt: qui in toto aialis aut genere/ aut corpore inſunt. Particulares vero perfectorũ animãtiũ ſũt proprij. Certas eni ſibi delegerũt animaliũ ſpecies quib⁹ ſolis iſũt: & peculiarẽ aliquã i aialis corpe obtinẽt ſedẽ. neq; eni i toto ſũt aialis genere/ neq; in corpore toto. Rurſũ hi ſenſ⁹ perfectiores/ preſtãtioreſq; cenſẽdi ſunt: qui i animalis corpore/ ſunt loco ſublimiores. particulares autẽ ſenſus vniuerſalibus eminẽt imediatis mediati: & qui diuiſi ſũt ſenſorij/ ijs quibus coniũctũ atq; vnũ eſt organũ. Sunt igitur illi natura his potiores & preſtantiores.

5 **Mediatis ſenſibus: vis ſenſitiua amplior atq; intẽtior ineſt/ q̃ immediatis.**

Nã vis que longius fertur/ que ad plura pertingit/ que exteriora media penetrat: amplior intẽſior/ fortiorq; eſt/ ea q̃ ſe ſolo fundit/ cõtinetq; organo: & q̃ dũtaxat incubãtia ſibi obiecta & ſuo attigua ſenſorio comin⁹ diiudicat ac percipit. Mediatorũ autẽ ſenſuum vis ſenſitiua: & ſua ipſi⁹ organa/ & exteriora media opplet. Fert eni diſtãtiũ/ & pene abſẽtiũ rerũ iudiciũ tanq̃ his cõiũcta/ ꝓxima & preſẽs/ que porro ſunt/ loco amota atq; ſeparata. Vis vero guſtus & attactus: humani corporis ſuperficie/ enteq;: vt ſimul ambitur/ ita & finitur. nichilq; depꝛehẽdit eorũ que interſtite aut aere aut aqua: ab humano corpore diſiuncta/ diſſociataq; ſunt.

6 **Vnde fit vt hec cauſa eſſe deprehendatur: cur mediatorũ ſenſuum geminata/ diuiſaq; ſint ſenſoria.**

Amplior atq; intenſior trium ſuperiorum/ q̃ duorũ inferiorum ſenſuum virtus: cauſa eſt cur iidem ſenſus & mediati ſunt & diuiſi ſenſorij. Nam vis intenſior: maioris eſt plenitudinis: inq; plura media diffundere ſeſe nata eſt pluribuſq; cõtineri/ reſerari & manifeſtari oſtiis & organis. Puſilla autẽ vis remiſſius agit: intus ſeſe cõtinẽs/ comin⁹ ſenſibilia diiudicãs. vtq; fortior euadat/ ſeſe ad vnum colligit/ diuidi reſpuit/ vni tãtũ atq; indiuiſo organo ifuſa.

7 **Quanto ſenſus eminentior fuerit: tanto illius ſenſoria/ maiore ſunt interuallo diſſociata.**

Guſtus indiuiſi & coniuncti eſt organi. Eius enim ſenſorium lingua. Olfact⁹ primus ſua aperit dividitq; ſenſoria: ſed minimo interuallo/ ac ſpacio. Diſtant enim ambe nares ſola cartilaginea macerie. Viſ⁹ poſt olfactũ/ latior eſſe icipit ſeq; geminis diſtiguit oculis: quorũ amplior eſt q̃ duarum narium intercapedo. Auditus vero extrema latitudine reſeratur: ſeq; in dyametrum/ rectãq; diſtantiam adaperit. ſpectans vna aure dextrum latus alia ſiniſtrũ totoq; capite diſſociata ſunt eius ſenſoria. Hec autẽ ex ſenſitiue virtutis abundantia/ atq; intenſione contingunt. vt quanto hec in altiore & eminẽtiore ſenſu intẽditur tãto & ampliore cõtineatur ſpacio/ ſuorumq; diſtãtiam augeat organorum.

8 **Vnde manifeſtum eſt ſuperiores quattuor ſẽſus/ qui i animalis capite colocantur: haud inuenuſtam continere pyramidem.**

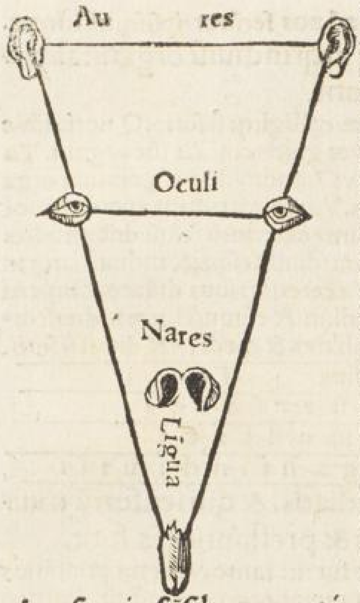

¶ Aures due/plus diſtãt q̃ vtriq; oculi. hi quoq;/pluſq̃ ãbe nares/he pluſq̃ lingua: que coniũcta eſt atq; idiuiſa. Hi igit ſenſus quattuor auditꝰ/ viſus/ olfactus/ & guſtus/ qui i animalis capite ſunt ſiti: haud inuenuſtã claudant (ſed euerſã) pyramidem. cuius conus/ vertexq; in lingua/ baſis in auribꝰ. Poſſumus & alias ſenſibus exterioribus aptare differẽtias: ex diuerſitate poſitionum & locorum. Auditus quippe loco permixtus eſſe videtur: ſpectans (vt diximꝰ) in partes locorũ duas/dextrã & ſiniſtram. viſus & olfactus poſitione & loco ſimplices ſunt: vt qui vtriſq; ſuis ſẽſorijs/ in eãdem porriguntur poſitionum differentiam. Ambo quippe oculi in anteriorem ſpectãt partem. Gemine autem nares in deorſum protenduntur/ reflantq; in ima. Guſtus quoq; haud minus loco ſimplex euadit. Nam lingua e ſuperiore parte: admota pretẽtat alimenta/ ferturq; quodãmodo in ſurſum. Supereſt ſenſus nullus: qui peculiariter in poſtrorſum ferri videatur/ ſitq; retrogradꝰ: preter attactũ. Hic enim vniuerſalis ſenſus eſt ſpectans in omnem poſitionum differẽtiam ſitq; ſecundum totum corpus/ totius ſphere plenitudinem occupans: ſurſum/ deorſum/ dextrum/ ſiniſtrũ/ ante & poſt.

¶ Qualiter tres anguli rectilinei acutus/ rectus/ obtuſus: in ſẽſibus reperiantur. Cap. XII.

Eorum ſenſuum qui ſua diuidunt geminãtq; ſenſoria: ſenſitiua vis in vtroq; ſenſorio eſt vna. 1

¶ In olfactu/ viſu atq; auditu/ licet diuiſa/ geminataq; ſint ſenſoria: in vtroq; tamẽ eiuſdem ſenſus organo atq; ſenſorio/ ſẽſitiua vis ſimplex/ vna atq; indiuiſa cõſiſtit. vna quidem ſpecie: & eiuſdem ſimplicis obiecti: vt odoris/ coloris/ aut ſoni ferre nata iudicium. Et ab vtroq; ſimul ſenſorio: tãtum vna/ perficitur ſenſatio: auditio/ viſio/ olfactio. 2

¶ Vnde fit vt ambo eiuſdem ſenſus ſenſoria: ſentiant vt vnum.

¶ Eadẽ enim eſt ſpecie/ naturalis aĩe potentia & ſẽſitiua virtus vtriq; infuſa organo. ſimul tempore ciens/ mouẽſq; vtrũq; ſẽſoriũ: ad ſenſibilẽ recipiendã ſpeciẽ. ſimulq; feriũtur ambo ſenſoria: a ſimplici & eiuſdẽ nature obiecto/ quod ipſi ſenſui eſt ꝓpriũ. Et neq; in vno vna/ & in alio alia perficitur ſẽſatio: ſed in vtroq; eadẽ excercetur operatio. Ambo enim ſenſoria vnice ſimulq; ſiue a minore ſiue a maiore mũdo mouẽtur. a minore mũdo idest ab ea que homini ineſt/ ſenſitiua virtute: q̃ vtrũq; aperit/ reſeratq; ſenſoriũ ferẽs vnũ in vtroq; iudiciũ a maiore vero mũdo/ id eſt ab eo quod in mũdo eſt/ obiecto ſiue ab obiecti ſpecie: que ſimul vnicoque motu in vtroq; organo recipitur.

¶ Sicut a geminis eiuſdem ſenſus ſenſorijs/ fit ad exterius obiectum in maiore mundo concurſus: ita & ab ijſdem ſenſoriis/ fit concurrentia in minore mundo: ad interiorem vim ſenſitiuã/ que ipſiꝰ ſẽſationis fõs eſt atq; initium. 3

¶ Ab vno (vt diximꝰ) & eodẽ ſenſibili obiecto: vt ſono/ colore: odore. eiuſdẽ ſẽſꝰ ambo afficiũtur mouẽtq; ſẽſoria/ aures/ oculi/ nares. Et eadẽ eſt eiuſdẽq; ſpeciei vis ſenſitiua vt auditiua: q̃ vtriſq; iſuſa eſt auribꝰ. eadẽ viſiua q̃ in ambobꝰ oculis. olfactiua eadẽ/ i gemis naribꝰ. Fiũt igit ab vtriſq; eiuſdẽ ſẽſꝰ ſẽſorijs/ gemi cõcurſꝰ: vnꝰ exterior i maiore mũdo/ ab ipſis ſẽſorijs ad vnũ aliqđ idẽq; obiectũ. aliꝰ iterior i minore mũdo/ ideſt in ipſo aĩali vt hoĩe: ab ijſdẽ ſenſoriis/ ad eãdẽ vi ſẽſitiuã: ſiue ad ipſiꝰ ſẽſatiõis fõtẽ atq; initiũ/ & vnde ſẽſitiua vis i ipa manat ſẽſoria. Nõ eni ſẽſitiua ipſa vis: primitꝰ & p ſe/ gemis infuſa ẽ ſẽſoriis. Alioqui diuerſa eſſet ſpẽ: vniꝰ nature i ſẽſorio vno & alteriꝰ i altero: ſed ab aliqua alia vniali & cõiũcta aĩalis parte/ ipſis ſẽſorijs abditiore atq; iteriore: in ipſa organa manat/ deriuaturq;.

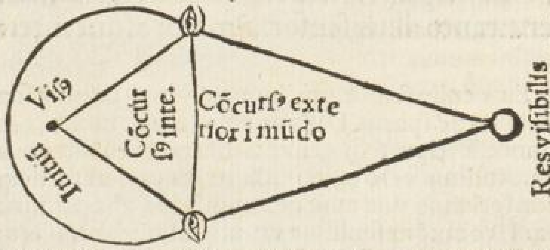

¶ Cum omni dualitate ſit vnitas prior: rationabile eſt eorum ſenſuum qui 4

organum diuidunt/ vim ſenſitiuam ante ipſa organa intus eſſe coniunctam.

¶Hec ferme ex precedente liquet. Nam nulla per ſe & prima eſſe poteſt dualitas: que non manarit ab vnitate: & que non priorē & anteriorē habeat vnitatem/ ad quā coniuncta ſit ipſius alteritas atq; diuiſio. Sēſitiua igitur virtꝰ: que in duobꝰ eiuſdē ſenſus ſenſorijs quātitate/ poſitione/ ac loco dualis/ diuiſaq; reperitur: cum per ſe ac primo minime ipſis organis inſit: in anteriore aliqua priore & interiore animalis parte coniuncta ſit/ collecta & vna numero neceſſe eſt, atq; hunc locum/ hancq́ue internā animalis partē: totius ſenſationis fontē/ initiūq; vocamus. a quo vis ipſa ſenſitiua: ſe in vtraq; fundens organa geminis oſtijs minore ſe mundo exerens/ reſerat/ expanditq; maiori mundo.

5 ¶Vnde fit vt inter huiuſmodi ſenſuum organa & ſuos fontes/ ſua q́ue initia: rectilinei quidam conſtituantur anguli.

¶Rectilineus angulus: in duabus rectis lineis & tribus punctis conſiſtit. A geminis autē eiuſdē ſenſus organis/ ad internā vim coniūctā: ad eāq́ue partē abditā/ in qua coniuncta eſt vnaqueq; vis ſenſitiua/ & vnde ſeſe in organa fundit: recte due linee producte/ claudunt/ cōtinentq; totius ſenſus angulum. iſq; totus angulus ipſi animali/ minoriq; mundo ineſt. Et hoc tantum in auditu/ viſu & olfactu contingit. quos ideo bifidos/ diſpartitos angulareſq; ſenſus nūcupare poſſumus. Vnde fit vt exteriorū ſenſuū tres: trini reperiantur auditus/ viſus/ olfactus. Nam eorum ſinguli ſunt angulares. Angulus autem omnis eſt trinus: punctorum trinitatem quibus due linee cōſtantur inuoluēs.

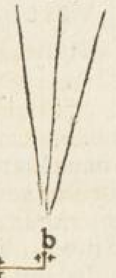

6 ¶Olfactus in angulo ferme acutiſſimo conſiſtit: auditus in obtuſiſſimo. ſupereſt vt viſus in medio & recto.

¶Apud Geometras/ tres ſunt angulorum rectilineorū ſpecies: rectus/ obtuſus/ acutus. Rectus: medius et equalis eſt. Obtuſus & acutus extremi: hic recto minor/ ille maior. Rectus neq; magis ſuſcipit/ neq; minus. Quocunq; autē acuto dabilis eſt acutior: vſq; ad acutiſſimū. Quocunq; itē obtuſo/ ad obtuſiſſimum vſq; dabilis obtuſior. Acutiſſimus autem eſt: quando due linee: omne excludunt ſpaciū/ ſuntq; cōiuncte & linea vna. Vt ſit acutus a/ b/ c: iūganturq; linee a b/ & b c: ita vt a & c fiant pūctū vnū. linee a b/ & b c oē excludūt ſpaciū/ ſūtq; linea vna: q̃ vocat̃ acutiſſimꝰ angulꝰ. Obtuſiſſimꝰ autē eſt duorum rectorum ſpacium: & cum in tantum ſeſe angulus aperit/ vt eiꝰ linee ad directionem perueniant/ ſintq; ſibiinuicem directe: & linea iterum vna. Vt ſi obtuſus a b c/ ſeſe eouſq; dilatet: vt linee a b & b c ad directionem p̄ducte (ſint vna linea a b c:) hec dicenda eſt obtuſiſſimus angulus. Dicimus igitur quoniam exterior ſenſus: ab acutiſſimo angulo/ ſeſe aperire incipit vſq; ad obtuſiſſimum. Diſtant enim olfactus ſēſoria (quas nares dicimꝰ) angulo ferme acutiſſimo. vt inter quorum fiſtulas ac tubos/ itercepta eſt ſola tenuis cartilago. Porro auditus ſenſoria obtuſiſſimo/ ac maximo angulo diſtenta videntur: & aduſq;

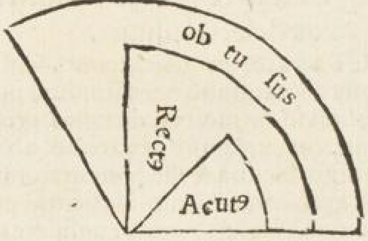

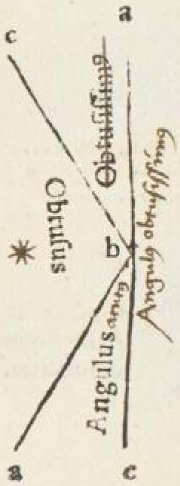

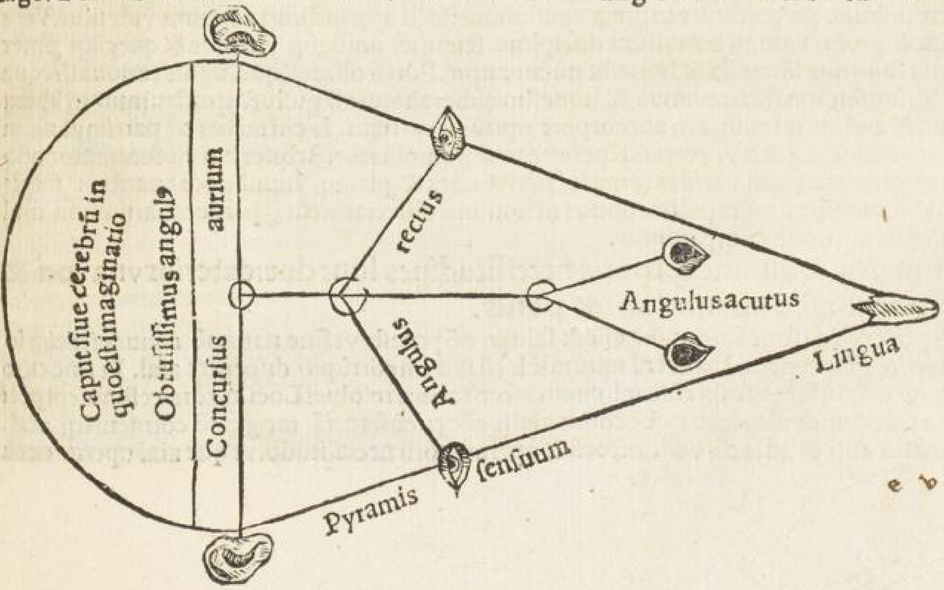

e b ::

duorum rectorum peruenire diſtantiã. Eſt enim auris/ auri cõtrapoſita: dextro vna ĩ latere alia in ſiniſtro capitis collocata. Et ſi extremos ſenſ9 auditũ/ olfactumq; extremis angulis obtuſiſſimo et acutiſſimo dimenſi ſum9: ſupereſt vt eadem lege medium viſum/ medio recto angulo non inconcinniter metiamur. atq; eam concurrentiã que fit ab vtriſq; oculis: ad internum viſiue virtutis fontem: recto angulo coaptemus.

¶ Qꝫ exteriores ſenſus ſint tripartiti: alij boni vtilis/ alij delectabilis/ alij honeſti. Caput. XIII.

Sicut bona ſunt tripartita: in vtilia/ delectabilia & honeſta: ita & tripartiti ſenſus vtilium/ delectabilium/ & honeſtorum. 1

¶ Vtilia bona ſunt corporis bona/ naturaleſue corporis neceſſitudines. vt veſtes et queq; operimenta/ omniſq; ſuppellex: cibus item & potus/ ſine quibus ſaluari nequit animalis corpus. Delectabilia vero ſunt: ſine quibus eſſe quidẽ poteſt animalis corpus/ hilaritatẽ tamen ac iocunditatẽ preſtant. vt varij flores/ vnguenta/ ſagmata & queq; huiuſmodi ſunt/ que ſuauiter hominẽ totũ afficiunt. Honeſta autẽ bona ſunt diſcipline/ omneſq; virtutes: que propria ſunt animi bona. E quinq; igitur exterioribus ſenſibus alij vtilium eſſe bonorum videntur: quidã delectabilium/ & quidam honeſtorum. vt in ſequentib9 propoſitionibus ſumus oſtenſuri.

Sagmata odorifere diſtillatões

¶ Vt vtilia bona ſunt corporis/ honeſta vero animi: ita & delectabilia/ quodam modo totius hominis eſſe videntur. 2

¶ Hominẽ ĩ hec tria partimur: corpus/ aĩam/ totũ. dicimuſq; vtilia bona/ referenda eſſe ad corpus: honeſta ad animũ/ delectabilia vero ad totũ. Alia quippe ſunt corpori propria/ alia animo/ alia vtriq; cõmunia/ que toti ſunt ꝓpria. Corpus per ſe deorſum/ ad inferiora raptat. Anima ſuapte natura/ ad ſuperiora tollitur. Totũ vero: nexus eſt & amor vtriuſq;: quo continentur ambe partes in medio. Itaq; alia quidẽ ſunt bona ob que diſquirẽda: deprimitur/ deijciturue corpus in mũdũ. Alia vero quorũ amore/ oblita neſciaue corporis aĩa: ſeſe quodã modo illius clauſtris exerit/ tollitq; pro virib9 ad ſidera. Alia deniq; ſunt que vtriq; parti epithalamiũ/ ſiue hymeneũ canũt: q̄buſue coercẽtur ĩ medio/ copulant ĩuicẽ/ coeũtq; ĩ toto.

Epithalamiũ/ [illegible] ap9 gentiles hymnus q̄ ĩ nuptijs canit? Hymeneũ idem [illegible]

¶ Tactus & guſtus vtilium ſunt bonorum: viſus & auditus honeſtorum/ olfactus delectabilium. 3

¶ Tactus & guſtus: exteriorũ ſenſuũ/ ſunt abiectiſſimi & vulgatiſſimi. Cũctis quippe aĩantibus ad naturaliũ neceſſitudinũ prouidẽtiã: a natura deputati ſunt. ita vt preſẽte tactu/ cõfeſtim id cui ineſt: iudicemus/ probemuſq; eſſe animal/ atq; eo abſente non eſſe animal. Comitatur autẽ guſtus attactũ: & ab eo ſeparatur nunq̄. Vt eni is iudex eſt naturalis/ conuenientiſq; loci: ita & ille pretentator naturalis/ conueniẽtiſq; alimenti. Naturalis autem locus & aptũ conueniẽnſq; alimentũ: prime ſunt/ ſummeq; animalium neceſſitudines. ſine quib9 animaliũ ſaluti/ natura conſulere nequit. Viſus autẽ & auditus (vt latius poſtea oſtenſuri ſumus) diſcipline ſenſus vocitantur/ omniũ preſtantiſſimi & liberaliſſimi. qui vt guſtus & tact9 ad corporis carniſue ſalutẽ: ita & ipſi ad ſpiritus/ atq; animi paſtũ/ eaq; haurienda que animum erudiunt/ perpoliunt/ virruteq; conſumant: facti atq; inſtituti a natura videntur. Vera quippe & propria animi bona: ſunt diſcipline/ ſcientie/ omneſq; virtutes & quecũq; ꝓpter ſe bona ſunt/ que liberalia & honeſta nũcupantur. Porro olfact9 (quẽ ſupius rationalẽ/ equalẽ/ mediũq; ſenſum dictitauimus) & honeſtior/ liberaliorq; eſt guſtu & attactu: min9 tñ liberalis viſu & auditu/ minuſq; aĩo aut corpori ꝓprius q̄ extremi. Is eni factus eſt partim vt aĩam in corpus euocet: parti vt corpus tẽperet/ carnẽq; emolliatur. Arbiter eni eſt & captator odore ſuaueolentie: quam varia ceromata/ hedyſmata & pleraq; huiuſmodi/ naribus inſpirant. Hec autem ex myropolijs/ potius in hominũ oblectamẽtũ: q̄ perneceſſariũ vſum/ multo ſumptu: ac precio comparantur.

Guſtus tactui ſemper cõiunctus.

Hedyſmata & ſagmata eadem.

Myropolia/ vnguẽtorũ taberne vbi vendũt vngenta. [illegible] myropola [illegible] tabernarius ſeu venditor

¶ Primarie & ſumme corporis neceſſitudines ſunt due: exterior vna loci & operimenti: alia interior/ cibi & potus. 4

Aĩali ꝑneceſſaria ſunt/ ſine quib9 eſſe & ſaluari nõ poteſt: vt ſine naturali/ conuenientiq; loco: ſine itẽ cibo et potu. Extra eni naturalẽ locũ: ſtatim corrũpit/ diſperitq; aĩal. Et ſine cibo aut potu cõfeſtĩ fame/ ſitiq; cõficiet/ emarceſcet/ tabeq; reſoluet. Loci autẽ neceſſitas corpori extera eſt/ perinde atq; locus: quẽ cõſtat aĩalis eſſe circũſtantiã/ tangentẽ cõtinentẽq; aĩal. Reducitur autẽ & ad locũ/ veſtimẽtorũ & operimẽtorũ neceſſitudo. vt que aĩal operit/ circũ

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

ſtat cõtinet/ac tãgit. Porro cibꝰ & potus interiores animalis neceſſitates vocãtur. nõ enim animal ipſũ circũſtant/ aut cõtinẽt: ſed ab aiali aſſumuntur/ introrſꝰ recipiũtur/ atq; in eius ſubſtãtiã cõuertũtur. Quo fit vt guſtꝰ ſit nobilior attactu: queãdmodũ cibꝰ & potus ipſa operimẽta/ vniuerſãq; ſupellectilẽ pcellũt. Id enĩ quod in aiali recipiẽdũ eſt & in eius ſubſtãtiã cõuertẽdũ: eo preſtãtiꝰ eſt qđ tãtũ circa aial cõſiſtit/ nec verti in eiꝰ ſubſtãtiã poteſt.

5 ¶ Vnde fit vt tactus ſit ſenſꝰ cõuenietis loci & cõſiſtẽtie aialis in mundo.

¶ Haud ĩmerito tactus primꝰ eſt & pneceſſariꝰ aialis ſenſꝰ: ſine quo eſſe nõ poteſt aial. Nã ſũma/ primaq; rerũ oim ſiue aiatarũ/ ſiue inanimatarũ neceſſitas: eſt vt ſint in loco. Et q̃ primũ aliquid factũ eſt/ ſubſiſtit in loco: nec aliter eſſe poteſt q̃ in loco. ita vt hec ſimul/ & cõuerſa videãtur: eſſe/ & eſſe in loco. Nõ eſſe itẽ in loco/ & non eſſe. Oĩa igiĩ ſiue inaiata ſiue animantia/ q̃primũ facta ſunt & ſubſiſtũt: in loco ſunt. Sed iaiata ſenſũ loci nullũ recipiũt/ nullũq; ferunt circũſtantis corporis iudiciũ. Nã et hac de cauſa a natura in proprio/ cõueniẽtiq; loco ſita & collocata ſunt/ in quo ſaluari egent. Aialibꝰ autẽ inditus eſt circũſtantis ſe corporis ſenſus: ferũtq; iudiciũ cõmode & incõmode ſedis ſueq; in mũdo cõſiſtẽtie. que ſi ĩperfecta ſũt/ viq; motiua deſtituta/ vt zoophita: ĩ naturali/ proprioq; loco innaſcũtur/ gignũturq;. Si vero pfecta/ et ſi in cõtrarijs fuerint locis: affecta cõtrariorũ & iſalubriũ dolore/ atq; triſtitia: continuo in naturalẽ ſe/ propriũq; locũ trãſferũt in eoq; immorantur. Illatio

6 ¶ Fit iterũ vt tactus ĩ toto ſit aialis corpore fuſꝰ: fiatq; ſecũdũ ſpherã totã.

¶ Nã aial ſecundũ totã ſui ſuperficiẽ/ eſt in loco: cũ ſit vndecũq; locãti/ circũſtantiue corpori attiguũ. Nulla enĩ aialis pars nuda/ aut vacua relinquitur: que nõ locãte corpore contenta ſit & adopta. Oĩ igitur aialis parti ſenſũ oportet loci ineſſe. Is autẽ attactꝰ eſt. quãdoquidẽ idẽ fere eſſe dicimus in loco eſſe: et vndecunq; a locante corpore circũcingi ac tangi. In toto itaq; aiali/ ſiue ĩ qualibet corporis ipſiꝰ parte: fuſus eſt tactꝰ. fitq; tactꝰ ſecũdũ oẽm poſitionũ differẽtiã: ſurſũ/ deorſũ/ dextrũ/ ſiniſtrũ ante & poſt: quod eſt ſecundum ſpheram totam totiuſq; ſphere plenitudinẽ.

7 ¶ Animaliũ pprie/ naturaleſq; conſiſtentie & loca: vt plurimũ in medijs ſunt elementis.

¶ Extrema elemẽta ſũt terra & ignis: q̃ minus tẽperata ſũt/ minuſq; ſaluti aialiũ cõducẽtia. Media autẽ ſunt aqua & aer: tẽperata/ magiſq; pmixta. In quibꝰ aialia/ q̃ ex pluribꝰ cõmixta ſunt: meliꝰ q̃ in ſimplicioribꝰ extremis ſaluãtur. Obeſt enĩ nimia terre craſſities/ ne p eã oggraſſentur animãtia: ne ve in eius pfundo dimoueãtur. Ignis quoq; natiui/ atq; inſiti caloris acumine: aialiũ extẽplo & cõtẽperamẽta & corpora diſſoluit. Media autẽ elemẽta/ conſultura animaliũ ſaluti: nimiã ſuarũ qualitatũ vim pauxillũ remittere/ atq; iterlaxare a natura iubẽtur. Eadẽ quoq; elemẽta raritudine & ſubtilitate ſui: in pfundũ aialia admittũt exercendiſq; eorũ delationibus progreſſioni/ natationi & volatui ſeſe vt diuiſibilia & facile cedẽtia preſtãt. In medijs igiĩ elemẽtis aere/ & aqua: vt plurimũ ſũt proprie/ naturaleſq; animaliũ conſiſtẽtie/ & loca. Nã tametſi ſup terrã/ vt ſũme craſſitiei & ſpiſſitudinis degãt vniuerſa animãtia: ſitq; illa oibus ſubiecta/ velut cũctorũ imobile terripauiũ: haud tamẽ ĩ terra/ vt in loco celi ſubſiſtũt. cũ mĩme a terrea mole/ ſed ab aere aut aq̃: vndecũq; occludanĩ ac circuntegãtur. Id autẽ dicĩ aialis locꝰ/ nõ quo ſtabilitur animal: ſed quo continetur circundatur/ ambiturq;.

¶ Q̃ delectatio & triſtitia: ſũt paſſiões animaliũ ſeſꝰ comites. Cap. XIIII

1 INanimalia & que ſenſum loci aut nutrimenti habent nullũ: haudquaq̃ contrarijs paſſionibus) delectatione & triſtitia afficiuntur.

¶ Nam que nullũ loci aut nutrimenti ferunt iudiciũ: haudquaq̃ percipiunt ſi in naturali/ aut cõtrario reſideant loco. neq; ſi cõueniẽs/ aut diſcõueniens fuerit nutrimentũ. Nullã igiĩ ex naturali loco/ aut cõueniẽti alimẽto delectationẽ: nullãue ex contrario aut loco aut nutrimẽto triſtitiã incurrũt. Afficiũtur quidẽ paſſionibus quibuſdã: vt mortis aut vite ſalutis & corruptionis: non tamẽ delectatione atq; triſtitia. Vegetãtia quippe vniuerſa cõuenieẽti alimẽto: vitalẽ ſaluãt/ retinẽtq; aiam. cõtraria vero/ venenataq; nutritiõe ĩtermoriũtur. Similiter & inaiata/ nullãq; aiam ſortita: ĩ naturali ſaluanĩ loco/ ĩ cõtrario vere corrũpũtur. He tamen & vegetãtibus & inaiatis permutationes ſine paſſionibus delectatione et triſtitudine competunt.

2 ¶ Delectatio & triſtitia paſſiones ſunt ſenſus/ vt tactus comites.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Minimus abiectiſſimuſq; ſenſuū tactus eſt: quē loci ſenſū nuncupamus/ in toto animalis corpore fuſum. Hic igitur tactus/ conſtitutus a natura/ vt loci & conſiſtentie animalis in mundo cenſor ac iudex: primus vel ſolus(ſemper tamen guſtui coniunctus)cūctis ineſt animalib⁹. & vt pcurſor ceterorū ſenſuum: naturalē eorū perquirit locū in quo prim⁹ caſtra metatur eiuſq; comites ſunt delectatio & triſtitudo. Delectatio ex naturalis aut conuenientis loci perceptione atq; iudicio: triſtitia vero ex contrario aut loco/ aut nutrimento. Vnde fit vt paſſiones delectatio & triſtitia: cum animali & attactu conuertantur. Ineſt enim cunctis ac ſolis aialibus attactus. Vniuerſa itē & ſola animalia: delectatione/ ac triſtitia/ afficiūtur.

Illatio

¶ Somnus item & vigilia: paſſiones ſunt ſenſuum & animalium

¶ Somnus eſt exteriorum ſenſuū potentia eorūue ceſſatio: & a proprijs actibus intermiſſio Vigilia vero eorū eſt actus: & in ſuis operationibus pſeuerantia. Oīs enī finita numerataq; virtus defatigabilis eſt: et q̄ non ſemp queat intendi. Vnde fit vt huiuſmodi virtus quandoq; in actu ſit/ quandoq; vero in potentia. In actu eſt cum propriam operationē exercet In potētia vero cum ab actu & operatione intermittitur. Senſitiua igitur virtus/ cū preſens exteriorib⁹ organis adeſt(quod accidit interdiu)tū proprias exercere operatiōes/ & vigilare animal/ mundoq; adeſſe dicitur. Cū vero ſe ad interiora reuocat: proprias operationes intermittit/ ac tum non mūdo: ſed ſibi ſoli/ adeſſe animal poteſt. & hanc actuū intermiſſionē/ exteriorūue ſenſuū ceſſationē & vacationē: animalis ſōnū & requiē nūcupamus. 3

Illatio

¶ Somno ſimul omnes exteriores ſenſus: ſunt ab actionibus ſoluti/ atq; intermiſſi. 4

¶ Nam ſomnus & vigilia: non huius/ aut huius ſunt exterioris ſenſus paſſiones: ſed totius generatim exterioris ſenſus. Diffiniri enim generiter vigilia poteſt: ſenſitiue totius virtutis in exterioribus ſenſorijs manſio. Somnus vero/ eius ab iiſdem organis abſentia/ diſcluſio/ & in intima corporis reciprocatio. qua ſimul ſe in interiora recipiente: confeſtim exteriores omnes ſenſus laſſeſcunt/ defatiſcunt/ actuſq; remittunt: que intermiſſio animalis ſomnus vocitatur. Non enim huius aut illius exterioris ſenſus intermiſſio/ & ab actu ſolutio/ animalis dicitur ſomnus: quandoquidē alio vacante ſenſu/ vigilare alius & in actu eſſe poteſt. Vt clauſis oculis nichil quidē videmus: ſonos tamen auribus captamus. & obturatis auribus/ nichil audire: videre tamen licet. Vnde fit vt omnis ſomnus iuſte vocetur ſenſuū laxatio & intermiſſio: non tamen oīs ſenſuū intermiſſio/ ſomnus eſt dicenda.

Vigilia
Sonus
Illatio

¶ Vnde fit vt ſomnus ſit eius ſenſus ab actu ſolutio & intermiſſio: qui in animali eſt primus vt attactus. 5

¶ Nam ſoluto eo ſenſu qui in animali eſt primus/ vt attactu: ceteri intermittantur oportet Non autē ſi ceteri peculiares vacent: vacare tactū/ aut intermitti neceſſe eſt. Contingit enī pluribus de cauſis: vt interdiu & in vigilia/ nullus quatuor peculiariū/ minorūq; ſenſuū auditus/ viſus/ olfactus/ & guſtus ſit in actu/ nullus in eorū fungatur opere aut actione ꝓpria: tactus tamen ſolus ſuo fungatur officio. qui vnus ſi (recipiente ſeſe in interiora/ ſenſitiua virtute)ſoluatur & intermittatur: mox & ceteri quatuor vacabunt/ & qete animal/ ſomnoq; perfruetur.

¶ Senſitiua virtute preſente: ſolus tactus/ non eſt in noſtra poteſtate/ vt non ſentiat. Ceteri in noſtra ſunt poteſtate: vt aut ſoluantur/ aut intēdantur. 6

¶ Cum ſenſitiua virtus preſens eſt/ & ad extrema corporis fuſa: in poteſtate noſtra non eſt non tangere. eſt autē in noſtra poteſtate/ vt ceteri ſenſ⁹ intermittātur/ ſoluātur q;. Vt ſi obturaueris aures/ ac nares: os clauſeris/ atq; ocellos: tunc preſente ſenſitiua virtute exteriora ſenſoria aures/ oculos/ nares/ linguāq; infundente: vacabunt auditus/ viſus/ olfactus & guſtus. Solus vero tactus erit in actu & officio. Impoſſibile enim eſt laxari tactū: quoad extreme corporis ſuperficiei/ ſenſitiua vis affuerit/ totumq; corpus infuderit. Vigilabit igitur aial tametſi ſolus tactus/ ſuo fungatur officio/ ceteris intermiſſis.

no

¶ Vnde fit vt in vigilia tactus ſit in actu continuo: ceteri vero quandoq; in actu/ quandoq; in potentia. 7

¶ Hec illatio ex precedente manifeſta relinquitur. Nam ſemp eſt preſens/ & adiacens animali locus: circunſtans animal. preſente igitur ſenſitiua virtute & ea in carne/ ſiue animalis extremitate recepta: vitari nequit loci ſenſatio & perceptio/ que eſt propria tactus operatio. Ceteri autem ſenſus(vt docuimus)multis ex cauſis in vigilia laxari & intermitti poſſunt

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Solū igitur tactū/ animali vigilante in continuo actu & aſſidua loci/ circunſtantiſue corpo-
ris ſenſatione eſſe oportet. Nam non eſſe in loco nequit animal: eoq; vigilante/ non ſentiri
locum impoſſibile eſt. Eius itaq; ſenſus paſſiones/ ſunt ſomnus & vigilia: quo ligato atq; ſopi-
to/ ligantur/ ſopiunturq; ceteri. et quē vt ceteri vigilent/ ſuiſq; fungantur actibus: imprimis
vigilare/ ſuoq; fungi officio neceſſe eſt.

¶ Tactum omnium eſſe ſimpliciſſimum. Cap. XV.

1 PEr ſolam ſenſitiue virtutis preſentiā que eſt vigilie cauſa: tactus in
actu fit.

¶ Senſitiua virtus/ geminos in corpore recipit motus: quandoq; corporis extre-
mitatibus preſens/ quandoq; iiſdē abſens. Preſens dicitur: quādo toti infuſa eſt
corpori. Abſens vero: quando in mediū/ & centrū ſe colligit. Sicut enī oriente ſole ſpargitur
in mundū lux/ quo ſenſibilia nudantur reſeranturq; oculis: eodem vero in occaſum labēte/
ſeſe ſimul colligit lux/ aut in oppoſitū tranſfert hemiſperiū: & hec eſt ſilentij quietiſq; mun-
di cauſa: ita & in lucis ortu/ ac diei initio: fundente & expandente ſe ſenſitiua virtute in to-
tum animalis corpus: totū illico aīal expergiſcitur/ ſurgitq; a ſomno. Et imprimis eius tact9
in actu fit/ ac propria operatione fungitur. ceteri quoq; ſenſ9 ſua adaperiunt organa/ ſuiſq;
fungūtur officijs. Ac tum que in mūdo ſunt/ p ipſos ſenſ9 animali innoteſcunt totiq; mūdo
adeſſe aīal ꝓnunciatur. In occubitu autē lucis & ſolis maioris mūdi: rurſū ſenſitiua anima-
lis vis (quos animales ſpiritus vocant) cū maioris mundi luce/ ac ſole abdere ſe incipit/ ſeq;
in interiora colligit/ exteriora corporis membra deſerit: ſenſus ipſos exteriores linquit/ eorū
artat clauditq; ſenſoria. Qua abſente/ ſeq; condente: fit illico ſenſationū vacatio & intermiſ-
ſio: quā minoris mundi/ id eſt ipſi9 animalis quietē/ ſomnūq; vocamus.

Eundē lucis et ſenſitiue virtutis eſſe motum.

¶ Senſitiua virtus lux eſt minoris mundi: ſomni & vigilie cauſa.

2 ¶ Animal eſt minor mūdus. Quecunq; igitˀ in maiore fiunt mūdo: proportionaliter fiunt
& in animali. Maior autē mundus/ ſomno variatˀ & vigilia/ ſecundū lucis ſoliſue/ aut abſen-
tiam aut preſentiā. Abſentia enī lucis ſilet maior mundus ac dormit. Ortu vero & acceſſu
lucis/ expergiſcitur ac vigilat. Porro minor mundus animal/ aut homo: a maiore cū regatˀ/
ſimul maioris mundi motu raptatur: dormiente dormitat & vigilāte vigilat. Senſitiua igitˀ
virtus in animali/ ſolis ac lucis vicem obtinet. que oriente in mūdū ſole/ animali quoq; ino-
ritur: ſeq; in totū fundit animalis corpus/ ciet/ mouetq; animal. tactū imprimis (id eſt vniuer-
ſam aīalis carnē) ceterorūq; ſenſuū organa infundēs atq; implēs. Reuocante vero ſe ad oc-
caſum maioris mundi luce & ſole: minor quoq; mūdus diurnis fatiſcens operibus/ atq; vi-
gilijs: continuo labaſcere incipit. donec abdita/ receptaq; in intimis ſenſitiua virtute: exte-
riores ſenſus penitus elāgueſcunt/ actioneſq; remittunt. Eadem igitˀ ſunt in animali/ que &
in mundo: & proportionabiles in vtroq; motus. atq; in ipſis ſomnus et vigilia: eodē modo
ex lucis aut abſentia/ aut preſentia contingunt.

Eadē i aīali & mundo eſſe.

3 ¶ Vnde fit vt ſimpliciſſimus omniū ſenſuum ſit tactus.

¶ Nam is ſenſus eſt ſimplicior: qui ſimpliciore & leuiore cauſa in actu fit. Preſente autē ſo-
la ſenſitiua virtute: tactū in actu eſſe oſtendim9/ & fieri illico loci ſenſationē. Atqui ſenſiti-
ue virtutis preſentia qua ſe in animalis corp9 fundit/ illudq; opplet/ ac fouet: animalis eſt
vigilia. in qua (vt diximus) tactus eſt in actu continuo/ ſuoq; fungitur officio. Is igitˀ ſenſus/
haud immerito omniū eſt ſimpliciſſimus. Nulla quippe re alia/ vt in actu ſit tactus opus eſt: q̄
ſola ſenſitiue virtutis p̄ſentia. Immediatus enī eſt tact9: & ſuo ſemp obiecto attiguus.

¶ Ceteri quatuor ſenſus/ vt in actu ſint: pluribus egent.

4 ¶ Ceteri ſenſus guſtus/ olfactus/ viſus & auditus peculiares ſunt/ non in toto corpore/ ſed
quiq; in ſtata aliqua corporis parte ſiti: que propriū vniuſcuiuſq; organū vocatur. Et hec
corporis pars: proprijs quibuſdā affecta eſt qualitatibus/ eſtq; alteri9 a toto corpore natura-
lis contēperamenti. Iis itē ſenſibus nō ſemp ſua adſunt obiecta: ſed quādoq; preſentia ſūt/
quandoq; ſeparata. Nō enim ſemper adeſt animali: ſonus color/ odor/ aut ſapor. Egent igi-
tur hi ſenſus pluribus cauſis/ vt ſuis fungantur officijs. Imprimis ſenſitiue virtutis preſen-
tia: ſine qua neq; tactus/ neq; alius ſenſus vllus in actu & officio eſſe poteſt. Egent & recta or-
gani diſpoſitione/ ac bona valitudine: Illius item reſeratione & adapertione. Obiecti inſup
preſentia/ & conuenienti affectione medij: vt aeris/ aut aque. Nā ſiqua harū cauſarū defue-
rit/ oberit ſenſationi: & aut nulla/ aut imbecilla/ infirmaq; erit ſenſatio.

¶ Son⁹ motu & colliſione excitatur: lumine color/ igne odor/ humore ſapor.

¶ Preter cauſas quas in ſuperiore propoſitione recenſuimus/ quibus quatuor peculiares 5
ſenſus in actu fiūt: alie ſingulis proprie adijciūtur. In auditu motus. In viſu lumē/ In olfactu ignis ſiue calor. In guſtu aqua/ ſiue humor. Nam ſonus fit ſine motu/ nullus. Cauſatur enim et elicitur ſonus oīs/ vi aliqua & colliſione corporum. eo quoq; motu quo ſonus elicitur: ei⁹ ſpecies in aures defertur/ qua intus recepta/ fieri dicitur auditio. Lumen colorū ſpecies: ciet transfertq; in viſum. ſine etenim lumine ſopiti colores: aut nullas vibrant/ funduntq; ſpecies: aut percipi & iudicari ab oculo nequeunt. Pariq; modo ſine igne/ aut colore: odora ſubſtantia (velut thus aut alia aromata) nullam/ vel perpaucā in nares ſpirat fragrantiā. admoto autem igne continuo in gratos/ ſuauiſſimoſq; odores/ ac ſuffitus diſſoluitur. Sapor deniq; vbi humoris eſt priuatio: vel nullus/ vel perexiguus ſentitur. in humoris autē diſtillatione illico ſe prodit/ reſerat expanditq;. Et hac de cauſa vbi guſtu prelibanda ſubſtātia/ exors/ fuerit humoris: natura interni humoris abundātiam/ ori ac lingue indidiſſe videtur: continuo fōte/ aſſiduiſq; laticib⁹ int⁹ manantē/ ſeq; reparantē: quā ſaliuā nuncupam⁹. Eget igitur (vt diximus) tactus: ſola ſenſitiue virtutis preſentia/ vt ſit in actu & officio. Ceteri vero cauſis egent pluribus: quas ipſi recenſuimus.

¶ Aut nullum eſt tactus organum: aut caro eſt/ aut ſimplex aīalis cōplexio.

¶ Tactus ex toto ceteris ſenſib⁹ eſt diſſimilis: vt vniuerſalis/ imediatus/ primus/ ſimpliciſſi 6
mus/ abiectiſſimus: et animalis/ vt animal eſt/ ſenſ⁹. Is igitur cum ſit animalis/ vt animal eſt ſenſus: in ſimpliciſſima animalis complexione/ naturaliue elementarium qualitatum (quas primas vocant) temperamento conſiſtit. Hec enim eſt cauſa/ cur in toto animalis corpore: vnus atq; eiuſdem nature fuſus eſt tactus: quia totum animalis corpus vnius eſt prime et ſimpliciſſime complexionis/ eiuſdēq; cōtēperamenti. Alioqui non vnum animal: ſed plura eſſent animalia. Tota quoq; animalis caro: vnica tantum prima & ſimpliciſſima elementarium qualitatū proportione/ atq; harmonia: affecta eſt & a natura intēperata. qua tota ipſa ſenſitiue totius virtutis: eodē modo & per oēs ſui partes/ eſt ſuſceptiua. Eſt enim caro: primarium & vniforme ſenſitiue totius virtutis organū & totum ſenſus: vt quod cetera geſtat organa/ reliquiſue ſenſibus ſubeſt. Reliquorū enī ſenſuum peculiares & proprie ſūt harmonie: differētes & abinuicē/ & a naturali totius animalis tēperamento/ in quo haud ſecus ferūtur ac ſtabiliuntur q̄ partes in toto. Vnde fit vt particulares ſenſus diſcrimen habeant organorū. Vbi enim eodē organo/ fungerentur: confunderetur diuerſorū ſenſatio. Tactus autē nullum particularium ſenſuum obturbat: cum tamen & in eorū organis/ exerceatur tactus officium. Nullum igitur eſt peculiare tactus ſenſorium: ſed id vniuerſale eſt/ totum atq; vniforme. Vt vniuerſum animalis corpus/ aut tota eius caro: ita natura affecta/ atq; intemperata: vt ſit totius ſenſitiue virtutis vniformiter ſuſceptiua/ totiuſq; ſenſus naturale organum. Conſtat autem q̄ abſoni & ſuperflui ſint: qui tactus organum/ volūt aliud eſſe ab animalis natura/ complexione & carne. cum tactus ſit animalis/ vt animal eſt ſenſus. Hi etenim per totum animalis corpus: neruiceos quoſdam ſubcutaneos intexunt cancellos/ cartilagineaſq; plagellas: ſub carne (vt aiunt) delitentes/ eaſq; totas vocant organum tactus. Q2 ſi vt volūt ita tactui/ animalis natura cauiſſet atq; prouidiſſet: quotquot Rhombi interſecantibus ſe neruiceis cancellis/ eſſent intercepti: expertes eſſent tactus/ & infinite animalis partes inſenſibiles. Inſuper & is etiam neruus: in animalis deartuatione/ atq; anatomia proderet ſeſe/ atq; appareret. Apparuit autem hactenus nullus.

Cur tactus ĩ toto corpore fuſus.

Tactu nullum ſēſum confundi.

¶ Homo tactu: cunctis animantibus preſtat:

¶ Hec propoſitio liquido ex precedentibus infertur. Nam tactus ſenſus eſt animalis/ vt eſt 7
animal. Cui enim tactus adeſt: id eſt animal. & a quo tactus diſperijt: id quoq; animal eſſe cōtinuo deſijt. Debet igitur animalium preſtantiſſimum & primū/ in eo cuncta animantia precellere ſenſu: qui eſt animalis/ vt animal eſt ſenſus/ primuſq; ſenſuum. Atqui animalium natura preſtantiſſimum & primum: eſt homo. Homo itaq; tactu cunctis animantibus preſtat/ eaq; p̄cellit. licet a pleriſq; aīalib⁹: i ceteris/ ſecūdiſq; ſēſib⁹ ſuperetur. Eſt enī hō ptenuis/ ac facile penetrabilis cuticule: molliſſime iſup ac delicatiſſime carnis/ & acutiſſimi tactus.

¶ Q2 ſicut duplex eſt animalis ſenſus/ interior & exterior: ita & duplex ei⁹ ſomnus. Cap. XVI.

Cum ſomnus ſit ſenſus ligatio/ & a pprijs actibus ſolutio/ ſitq; ſenſus duplex/ exterior et iterior: neceſſe eſt et aīalis/ geminos eſſe ſōnos.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Somnum bifariā diffinire poſſumus: aut animalis quietem/ aut ſolam exteriorum ſenſuum ligationē. Prius de ſomno: vt ipſius tactꝰ/ exteriorūue ſenſuū ligatione(per ſenſitiue virtutis abſentiā & i itima receſſū)ſumus locuti. Nunc vero vniuerſalius ſōnū ſumētes: eū diffinimus animalis quietē/ ſenſuſue ligationē. Sicut igitur gemini ſunt ſenſꝰ/ exterior alius alius interior: ita & ſenſuū duplex eſt ligatio & a proprijs actibus ſolutio/ ceſſatio & intermiſſio. Duplex itē animalis quies: iperfecta vna/ alia perfecta. Imperfecta animalis quies: eſt ſola exteriorū ſenſuū ligatio. Perfecta vero & exterioris & interioris intermiſſio.

2 ¶ Oīs corporea aīalis virtus & operatio: finita & fatigabilis eſt.

¶ Vtraq; animalis vis & imaginatiua & ſenſitiua: corporea finita & fatigabilis eſt. Exercetur enim imaginatio ab anima in corpore: ſimiliter et ſenſitiua. Sola autē ea vis que aut infinita eſt/ aut immaterialis: libera/ incorporea/ abſoluta & cui nichil obſiſtit/ cui nil aduerſatur/ nichilq; contrariū eſt: veraciter infatigabilis eſt & eodē ſemp ſe habens modo. Que autem materialis eſt & addicta corpori: non caret contrariorū pugna & aduerſantia. Vnde fit vt tanq̄ violenta/ ſit mutabilis: & aliter continuo ſe habere poſſit.

3 ¶ Vnde fit vt neuter ſenſꝰ/ poſſit i actu eſſe cōtinuo: ſed q̄n̄q; laxari debeat atq; intermitti.

¶ Neq; interior ſenſus/ neq; exterior: poſſunt in actu eſſe cōtinuo. vt qui aſſidua operatione (cū corporei & materiales ſint)fatiſcentes: laxandi & intermittendi ſunt. et(vt diximus)aut alteriꝰ ipſorū/ aut amborū interpolatio: aīalis ſōnus & requies vocitatur.

4 ¶ Si exterior ſenſus i actu fuerit: erit & iterior in officio. hic autē ſine illo/ in actu eſſe poteſt.

¶ Interior ſenſus quodā modo ad exteriorē: ſicut & tactus ad ceteros quatuor particulares ſenſus guſtū/ olfactū/ viſum & auditū ſe habere probatur. Sicut eni tactus exteriorū ſenſuum/ eſt primꝰ & vniuerſalis: ita et interior ſenſus/ exteriore prior eſt: & primus ſimpliciter ſenſꝰ/ cōīſq; ſenſus nūcupādus. Sicut igitur ceteri peculiares ſenſus/ ſine tactu in officio eſſe nequeūt(ligato eni tactu/ ligātur: & haud prius a ſōno ſoluuntur/ q̄ ſolutus ſit tactus) ita & totus ſenſus exterior/ ſine interiore: in actu eſſe nequit. Poteſt autē interior/ ſopito exteriore: ſuo fungi officio. Vis quippe ſenſitiua: licet ab interiore ſenſorio/ in extremas corporis partes deriuetur: interno tamen ſemp aſtat ſenſorio. Exterioribus autem organis/ nunc preſens ea infundit: nunc vero abſens/ ea linquit ac deſerit.

5 ¶ Primus ac ſuperficialis animalis ſomnus: eſt paſſio tactus.

¶ Hec ex ſuperioribꝰ/ euadit q̄ manifeſtiſſima. Nā ſopito tactu: oīs ligatur ſēſus exterior. & hūc extremū/ ac ſupficialē aīalis volumꝰ eē ſōnū. Cōtigit eī/ & vt plurimū accidit: ſopito exteriore oī ſēſu/ iteriorē i actu eē/ ſuoq; defūgi officio. Vt cū dormiētes phātaſmata ſpeculamur. et cū q̄ iterdiu exteriore ſēſu hauſimꝰ: rurſū nobis cōſopitis/ noſtrā ciēt imaginationē.

6 ¶ Verus animalis ſomnus: paſſio eſt iterioris ſenſus/ eiuſq; ligatio.

¶ Verus quippe aīalis ſōnus: eſt & imaginatiue et ſenſitiue virtutis/ a pprijs actibꝰ intermiſſio. Si ei(vt plurimū cōtingit)ſolus exterior ſenſꝰ ſopitꝰ/ ligatuſq; ſit: interior vero phātaſmata ſpeculet̄: fatigat̄/ laſſeſcitq; imagiatio. & a pfecta veraq; qete p̄pedit̄ aīal: altero tn̄ ſenſu ſopitū/ altero vero īqetū ac vigilās. Si autē ligatꝰ eſt iterior q̄ primꝰ eſt ſēſꝰ: erūt & ſcdi oēs ſēſus/ quos exteriores vocamꝰ ſopiti & itermiſſi. & nulla cognitiua aīalis vis corporea/ ac materialis erit in actu & officio: ſed vtraq; laxata quieta atq; intermiſſa. Et hunc verum animalis/ integrum/ perfectūq; ſomnum diffinimus.

7 ¶ Sopito exteriore ſenſu/ ſine interiore/ liberior eſt interior: & clarior/ ac manifeſtior imaginationis operatio.

¶ Cū fit exterior ſēſatio/ fit ſimil & iterior. & vigilāte exteriore ciet̄ vigilatq; iterior. Ambo eni ſimul mouētur. ſed exterior ſēſꝰ mouet̄ a ſubſtātijs q̄ i mūdo ſūt. iterior vero a ſpectris/ q̄ in interiore organo/ vt cerebro aſſeruātur. Sed fortior ē veritatis/ q̄ ſimilitudinis motꝰ: illiuſq; motio huiꝰ motū obturbat & apparere nō ſinit. Peride atq; violētior ſonꝰ: etſi neutiq̄ explodit/ exſibilatq; minorē: eū tn̄ obtūdit/ nec ſinit audiri. Luce quoq; āpliore: remiſſior & vmbratilis lux operit̄ atq; abſorbet̄: maiori tn̄ & illuſtriori ſēp collucet/ vibratq; q̄ poteſt ſuorū radiorū ſpicula. Lux eni ſolis/ haud ſtellarū fulgoribꝰ eſt cōtraria: neq; eorū obelos/ radioſue retūdit pellitq; e medio. Sūt qppe ſtelle interdiu/ ſimul cū ſole micātes. affuſa tn̄ illuſtriore & validiore luce oculorū acies/ licet ſtellarū ſplēdoribꝰ feriat̄: earū nullū fert diſcrimē/ nullūq; iudiciū pſētit. quoad occūbēte ſole/ ſidereiq latuere ſplēdores: liberiꝰ/ oculorū aciei reuelant̄.

Lux ſolis luci ſtellarū minime cōtraria

¶ Sicut igitur in maiore mundo: ita & in minore/ vt in animali contingit. Exterior enĩ ſenſus/ interiori minime contrarius cenſetur: neq; veritas contraria ſimilitudini/ neq; mundus animali. Neq; que in mundo eſt ſubſtãtia: ei quod eſt in animali ſpectro & phantaſmati euadit cõtraria. Simul enim ſubſtantia que eſt in mundo/ exteriorem mouet ſenſum: & ei9 ſpectrũ quod aſſeruatur in cerebro/ interiorẽ vim imaginatiuã. quod fit interdiu: ipſo animali/ vtroq; ſenſu vigilante. Exterioris tamen ſenſus motio: interioris motionẽ corripit/ eã ſecum rapit/ & apparere non ſinit. Sopito autem exteriore/ eoq̃ue ligato/ atq; intermiſſo pſeuerare (vt diximus) in actu & officio poteſt interior. iſq; tunc liberior exiſtit: & clarior ac manifeſtior euadit eius operatio. Tũc enim recepta in interiore organo ſenſitiua tota virtute: animal mundum mũdanaſq; ſubſtantias deſerit/ adeſtq; ſibiipſi. eorũ que prius exterioribus ſenſibus hauſit: /ſpectra/ ſigillaria & phantaſmata in interiore cernens ſenſorio. Non igitur vigilante exteriore ſenſu: ligatur/ aut intermittitur interioris operatio. ſed duntaxat apparere deſinit: que ſopito exteriore/ demũ liberior clariorq; ſe prodit.

¶ Comparatio vtriuſq; mundi/ maioris & minoris adinuicem: in ſomno vtroq; & vtraq; vigilia. Cap. XVII.

Vterq; ſomnus/ ſicut in animali: ita & in mundo reperitur. 1

¶ Nam animal eſt minor mundus: mundus vero eſt vt animatum quoddam. Omnia igitur que in animali fiunt: ꝓportionabiliter fiunt & in mũdo. variaturq; mundus ſicut & animal ſomno & vigilia: et ſomno quidẽ vtroq; & vtraq; vigilia. Diximus enim duos eſſe ſomnos: quẽdam ſupficialẽ/ ſiue exteriorẽ: alium profundum/ interiorem & verum. Hic vtriuſq; ſenſus eſt ligatio: & vera/ ac tota animalis quies. ille autẽ ſolius exterioris eſt conſopitio & vinculum.

¶ Quod eſt in animali exterior ſubſtantia/ hoc in mundo ſol: & que in hoc ſtelle/ hec in illo viſa nocturna noctilucaq̃ue ſpectra. 2

¶ Si quomodo vterq; ſomnus in mũdo contingat/ rite ipſi dinoſcere volumus: recta imprimis eorũ que ſunt in mundo/ ad ea que ſunt in animali: attendẽda eſt & obſeruãda ꝓportio. Sumam9 igitur pro exteriore/ mundanaq̃ue ſubſtantia in animali: ſolem in mundo. & pro nocturnis i illo viſis/ ac noctilucis ſpectris ſtellas firmamẽti. & ꝓportionẽ vtrorũq; i vtriſq; mirabili congruentia adaptemus. Sicut enĩ exterior ſubſtantia/ animali quandoq; preſens eſt & quãdoq; abſens (Preſens enĩ dicitur interdiu: quando exteriorem ſenſum mouet. Abſens autem noctu: cum lucis & ſolis abſentia/ exteriorẽ ſenſum ciere mouereq; deſiit) ita & ſol quandoq; mundo adeſt/ quandoq; vero abeſt. Adeſt interdiu cum ſuper nos meat: nocte vero abeſt/ cum in noſtro haudquaq̃ viſitur hemiſperio. Et ſicut ſpectra & phãtaſmata: nunq̃ ab animali dimouentur/ ſemperq; illi preſentia ſunt: in interno aſſeruata ſenſorio/ licet non aſſidue ſpectentur: ita & a mundo/ noſtroq̃ue hemiſperio nuſq̃ abſcedunt/ dimouẽturq; ſtelle ſuntq; nobis ſemper preſentes: licet non ſemper viſantur atq; appareant. Et ſicut interdiu lucente ſole: ſimul ſplendicant/ micantq̃ue ſtelle/ earum tamen interpolata eſt (ſolaris lucis claritate) & offuſa apparitio: ita & cum exterior ſubſtãtia/ animalis exteriorem ſenſum motitat: ſimul & que in interiore ſenſorio ſpectra aſſeruantur: ſenſum animalis interiorem ciere/ mouereq; ſolent. Huius tamen motio/ ab illius motione correpta offunditur: ſeq; prodere & apparere prohibetur. Lapſo vero in occaſum lucetio ſole eoq; ſub terras in antichthonum hemiſperio meante: vt iã iam liberior eſt & propalatior ſtellarum aſpectus: Ita & cum exterior ſubſtantia/ exteriorẽ ſenſum mouere deſinit: liberius cuncta ſpectra & interna phãtaſmata/ ſeſe imaginatiue virtuti prodere atq; demonſtrare incipiunt. Et quicunq; diligentius hanc proportionem attenderit: mirã profecto reperiet in vtroq;/ animali ſcilicet & mundo concordiam. videbitq; nichil vtriq; deeſſe: quominus omni ex parte/ ſit integra ac perfecta vtrorumq; adinuicem proportio.

Amplior analogia.

¶ Solis preſentia eſt mundi vigilia eius vero abſentia/ primus eſt ac ſuperficialis mundi ſomnus. 3

¶ Sol preſens dicitur/ cum in noſtro eſt hemiſperio. Abſens vero cum in inferiore vectitatur Sole autem preſente: vigilat vterq; mundus/ & maior & minor. Nam minor maiorem ſectatur: a quo & ſubſtantiam recipit & virtutem illiq; conuigilat & eo ſopito cõſopit. Abſente autem ſole: vterq; illico mundus primo/ ſimplici/ ſuperficiali & exteriore ſomno obſidetur

maior per phoebee lucis abſentiam: que noctu inferius hemiſperiū peruagatur/ſeq; in anthictonas tranſfert. minor vero ſiue ipſū animal: per ſenſitiue itidem virtutis/ ab exterioribus organis abceſſum. Senſitiuā quippe animalis virtutem: ſolari lumini/ proportionabilem eſſe prius docuimus. Sicut enim ſolaris lux: interdū noſtro preſēs eſt hemiſperio/ interdū in occultius & inferius hemiſperiū labitur: ita & ſenſitiua virtus/ nunc aialis exteriori hemiſperio/ ideſt extremitati & exteriorib9 organis aſtat. nunc vero ad interius hemiſperium/ ideſt ad internū ſenſorium ſe colligit: exteriora linquens ac deſerens. Nā ſicut in mūdo duo ſunt hemiſperia: ita & in animali duo ſenſoria/ interius & exterius. A tq; in ſolo exteriore/ contingit ſenſitiue virtutis viciſſitudo & alterna reciprocatio.

Potentie		Obiecta		
Interior ſenſ9	Exterior	Sol	Stelle	
Animal		Mundus		

4 ¶ Sol eſt vt exterioris ſenſus obiectum/ ſtelle vero vt interioris.

¶ Nam ſol eſſe dictus eſt/ vt exterior mundi ſubſtātia: qua moueri natus eſt exterior ſēſus. Stelle vero ſunt vt mundi ſpectra & phantaſmata: que ſopito exteriore ſenſu/ ac mūdo: ſeſe phantaſtice ſpeculationi demōſtrant. Sicut eni ſpectra diffiniūtur aſſeruate in interno ſēſorio (vt in animalis cerebro) ſenſibiliū rerum ſpecies: ita & ſtelle/ quedā ſunt mūdanarum ſubſtantiarū vitales/ vere & perfecte ſpecies: aſſeruate in mundi cerebro/ vt in firmamēto.

5 ¶ Quemadmodum exterior mundi ſubſtātia/ cauſa eſt & initium ſpectrorum: ita & ſolis lux/ luminis ſtellarum.

¶ Confirmatur ſingulorum que diximus proportio: manifeſta & euidenti analogia. Que enim animali inſunt ſpectra: ea vis aie ſenſitiua ab exteriore & mundana ſubſtātia hauſit. Eſt enim ſubſtantia accidentis & veritas ſue ſimilitudinis cauſa. pariquoq; pacto & ſtellarū ſplendores: ab ſolis lumine deducticij & deriuaticij ſunt. Sicut enim oīs ſubſtantia/ ab vna tantum ſubſtantia emerſit: ita & oīs lux aut ſplendor/ vnius tantū lucis eſt deriuatio. Haud igitur abſq; ratione dictum ſit: ſtellas phantaſmatis/ ſolem vero exteriori/ mundaneq; ſub-
6 ſtantie eſſe proportionales.

¶ Sicut exterior ſenſus in exteriore & anteriore animalis parte ſitus eſt/ interior vero in interiore & animalis profundo: ita & ſol in anteriore eſt mūdi parte/ ſtelle vero in altiore/ remotiore & interiore.

¶ Alia iterum eiuſdem analogie cōfirmatio. Nā ſicut exterior ſenſus in extremitate eſt animalis/ interior vero in eius profundo: ita & ſol in anteriore eſt & citeriore mundi parte/ ipſi animali quod degit in terra viciniore. Stelle autē ī interiore/ vlteriore & altiore ſunt mūdi parte/ ab animali & a terra maiori intercapedine diſtantes. Vnde fit vt perq̄ rationabile ſit exteriorem & citeriorem mūdi partem/ exteriori animalis parti eſſe obiectā: & interiorem interiori. & vt quemadmodum ſol exteriores ſenſus aperit ac ciet: ita & ſtelle ipſe interiorē delābant & exoſculentur.

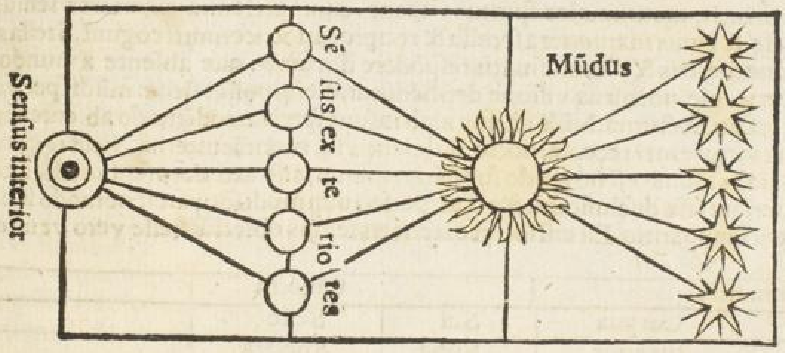

7 ¶ Sicut in animali exteriores omnes ſenſus terminant/ finiunturq; in interiori/ qui ideo communis & totum ſenſus vocitatur: ita & in mundo/ ſenſibilia

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

omnia finiuntur/clauduntur q; firmamento: quod ideo ſenſibile commune ac totum ſenſus dici poteſt.

¶ Vltimus/ centralis/ penitiſſimuſq; ſenſus eſt interior. in quem exteriores omnes/ vt in medium & cõmune centrum procurrũt. & ad quem vſq;/ ſenſibiles omnes ſpecies/ per exteriores ſenſus irrumpunt. qui ideo totus eſt ſenſus: id omne cõtinens/ complecteſq; quod eſt ſẽſibile. Sunt enim phantamata extreme/ vltimeq; ſenſibiles ſpecies. quibus vlteriores & interiores nulle in animalis corpore ſenſuue reperiuntur. Nam ſi que interiores & penitiores animali inſunt ſpecies/ ſpectris ipſis & phantaſmatibus preſtantiores: he neq; ſenſui neq; corpori/ inſũt. ſed ſoli animo vt pote que intellectuales & inſenſibiles ſunt. In mundo autẽ firmamentum/ eadem proportione finis eſt ſenſus & ſenſibiliũ omnium terminus: & vt cõmune totumq; ſenſibile. cõtinens id omne quod ſenſu percipi poſſit: & in quo fixe ſunt extreme & vltime ſenſibiles ſpecies/ vera mundi ſigillaria omniũq; rerũ imagines ſcilicet ſtelle. quibus vlteriores & altiores nulle ſunt/ ſenſibus peruie. Et ſi quos celos altiores eſſe firmamento non inficiabimur: ſẽſibiles tamen eſſe negamus/ ſed aut rationales aut intellectuales eſſe fatemur. Eſt enim ratio ſenſu: intellectus vero/ ratione ſuperior.

¶ Quopacto verus in vtroq; & animali & mundo ſomnus contingat. Cap. XVIII.

VErus animalis ſomnus: eſt exterioris ſubſtantie ab exteriore ſẽſu/ & interiorum ſpectrorum ab interna atq; imaginatiua vi/ diſcluſio 1
& eorum inapparitio.

¶ Vero interiore/ profundo integro/ perfectoq; aialis ſomno: ſopitũ eſſe vtrumq; ſenſũ oportet & exteriorem & interiorem. Hi autem ſopiti/ ſomnoq; ſepulti eſſe nequeunt: niſi fiat ab vtroq;/ proprij ſui obiecti diſcluſio. & inſpectatiua vtraq; vis (ſc. & que extrinſecus in mundo/ ſenſibiles ſubſtantias: & que intus in corpore/ vt in cerebro ſpectra & phãtaſmata intuetur) ab obiectiua & preſentatiua potentia/ aliquo pacto diſcludatẽ atq; ſeparetur. Diximus eni mundum eodẽ modo ſe ad exteriorẽ ſenſum habere: quo & aialis corpꝰ ad interiorẽ. Mundũ quippe ſẽſibiliũ ſubſtãtiarũ prõptuariũ eſſe: ex quo oia/ ſenſus exterior haurire iubetur. Aialis vero corpus/ penuariũ eſſe atq; apothecã ſpectrorũ & phantaſmatum: ex quo interior vis ſpectatiua oia deſumit atq; cõtuetur. Transfert eni exterior ſenſꝰ omnia amũdo in aialis corpus. que vbi in aialis corpore recepta & condita ſunt: ab interiore ſenſu intꝰ viſũtur/ ſpectantur/ conſpiciũturq;. Sicut igitur mũdꝰ omnia exteriori obijcit ſenſui: ita & aialis corpus/ interiori oia preſentat. Et q̃diu illi mũdus/ huic vero aialis corpus aſtiterit/ illuxerit & apparuerit: tãdiu vterq; ſẽſus erit in actu & officio/ & mouebitur ac vigilabit animal. Neceſſe itaq; eſt ad verã/ perfectãq; aialis quietẽ: vt & mundus ab exteriore ſẽſu/ & animalis corpus/ ſiue interna phãtaſmata: ab interiore ſẽſu quoquopacto diſcludanẽ. vt denîq; hoc modo vtraq; inſpectiua/ ac ſẽſitiua aialis vis: conquieſcat/ iterpoletẽ ac ſileat.

Exterioris ſenſus officium.

¶ Eadẽ proportione verus mũdi ſõnus: eſt & ſolis & ſtellarũ inapparitio. 2

¶ Nam ſolem perſimilẽ eſſe oſtendimus exteriori ſubſtantie/ que exteriorẽ ſenſum ciet: aut ſenſitiue toti virtuti quos animales ſpiritus vocant. cuius preſentia exteriores ſenſus/ cõtinẽtur in officio: & cuius in interiora receſſu & reciprocatiõe/ itermitti coguntẽ. Stellas vero pari proportione ſpectris & phantaſmatis reſpõdere documꝰ. que abſente a mundo/ noſtroue hemiſperio ſole: nocturna viſione depẽhẽdũtur. diciq; poſſũt ſtelle: mũdi ſpectra/ phãtaſmata/ ſpẽs viſaq; nocturna. Nã & ea que aiali inſunt ſpectra: eodẽmodo abſente aialis ſole/ id eſt ſẽſitiua virtute intꝰ recepta: nocte aial cient/ viq; motitãt internã. Sicut igitur verus ac profundus aialis ſõnus/ eſt nõ modo ſubſtãtie exterioris ab exteriore ſenſu/ ſed & iternorũ ſpectrorũ ab iteriore ſẽſu diſcluſio: ita & verus/ perfectuſq; mũdi ſõnus: eſt nõmodo ſolis abſẽtia/ ſed & ſtellarũ inapparitio. Eſt eni ſol/ vt exterioris ſenſus obiectũ: ſtelle vero vt interioris

Animatrix		Obiecta		
Anima	Corpus	Sol	Selle	
Sẽ. exterior	Interior	Subã	Spectra	

¶ Sicut in maiore mundo nubium iterſtitio/ nocturnus a nobis tollitur ſtel-

larum aſpectus: ita & in animali nebularum/ vaporumq; ītercapedine: ſpectra ipſa nocturnaq; viſa/ a vi imaginatiua diſcluduntur.

❡ Ad ſuperficialem/ excutaneū & imperfectum animalis mūdiq; ſomnum/ ſuppetit cauſa vna quā diximus. In aiali ſcilicet ſenſitiue virtutis in iteriora receſſ9 & reciprocatio: qua exteriores omnes ſenſus interpolantur. In mundo vero: ſolis/ luciſue abſentia: que eſt iperfectus mundi ſomnus. Ad verū autem & perfectū vtriuſq; ſomnū: alie exquirēde ſūt cauſe quibus in mundo ſtelle: & in animali ſpecta/ ac phantaſmata/ cōuelari/ adoperiri & obnubilari queant: quominus fatigent internam intuitricē/ ſpectatricemq; vim eiq; illuceant. He igitur cauſe/ in mundo quidem ſunt nubes: in animali vero halitus/ vapores/ ac interne nebule. que a corde ſurſū ad cerebrum illate/ cerebrum intelant atq; obnubilant: cunctaq; ſpectra/ ab interna ſpectatrice vi diſcludunt. Cum enim ſtelle ſint noſtro ſemper preſentes hemiſperio: haud aliter a nobis diſcluduntur/ noſtriſue oculis occidunt: q̄ aut ſolis/ aut nubium/ aut vtriuſq; preſentia. Nā ſole vt diximus preſēte: continuo diſparet earum aſpect9. Hic tamē earum occaſus contingit in ipſa mundi vigilia. Sopito autem poſt occaſum ſolis mundo: continuo micantes ſtelle ſeſe produnt. quo ad nubium denſitudine & opacitate: etiam nocturnus earum a nobis aſpectus tollitur. & hūc ſolis per ſe/ ſtellarum vero interſitib9 nubibus occaſum/ atq; inapparitionē: perfectam mundi requiē/ verumq; ſomnum nūcupamus. Similiter & cū aiali ſemper inſint ſpectra ſintq; ſemper illi preſentia (vt que nuſq̄ ab animali emigrāt: ſicut & neq; ſtelle a noſtro hemiſperio) haud aliter poſſūt animali non apparere/ nō illi collucere/ neutiq̄ interiori ei/ vi reuelari: niſi medium quiddā vt interſites ſpiritus ac vapor ipſa ſpectra ab imaginatrice facultate diſſociet prohibeatq; internam fieri ſenſationem. Hoc igitur in animali interhyans medium: quod internas eius partes/ ſpectatiuam & preſentatiuam/ ſiue potentiam obiectumq; ab inuicem dirimit: proxima & immediata cauſa eſt vt vero/ perfectoq; ſomno animal potiatur. Verus itaq; aialis ſōnus: duabus de cauſis contingit. prima ſeceſſu virtutis ſenſitiue/ ab exterioribus membris & ſenſoriis. ſecunda acceſſu & interhyantia vaporum: qui a corde ad cerebrum ſublati/ preſentatiuam internam ab intuitrice quoquopacto abducunt.

Viri ſomni cauſe.

4 ❡ Interior animalis ſpectatiua/ ſita eſt in eius medio vt in corde: preſentatiua vero in extremo/ vt in capite.

❡ Statue ſpectatiuam animalis internam/ in eius medio vt in corde: preſentatiuam vero in extremo/ vt in capite aut in cerebro. Nam he animalis partes/ ſibiinuicem cōtrapoſite ſūt/ ſeq; conſpicātur: & diuerſiſſimarum ſūt naturarum. Omnia etenim interna ſpectra & phātaſmata: repoſita ſunt in animalis cerebro/ tanq̄ in interiore ſenſorio. Vis igitur eorū ſpectatrix & intuitiua: ſecundum rectam diſtantiam amouetur diſtatq; a cerebro. vt hoc pacto liberius que illi inſunt: conſpicari & ſpeculari valeat. Eſt enim cerebrum quiddam interni ſenſus ſpeclum: omnia illi obiiciens atq; repreſentans. Que autem in ſpeculo eſt imago a ſpeculo haudquaq̄ cernitur: aut cōſpicitur. ſed ab alia aliqua vi abiuncta & ſeparata a ſpeculo: que eidem ſpeculo eminus recto ſiſtitur aſtatq; interuallo. Omnis quippe inſpectio omniſue intuitio/ fieri in rectam diſtantiam eſt nata: & inter ea extrema que quadam dyametro adinuicem cōuertunt/ ſeq; reſpiciūt. Inter autem cor animalis & eius cerebrum: recta eſt & dyametralis oppoſitio. & adinuicem he due animalis partes: vt precipue & relatiue/ ſibiq; reſpondentes conuertuntur. Rationabile igitur eſt: vt quemadmodum ſpectrorum & phantaſmatum/ preſentatiua & ſuſceptiua in cerebro ſita eſſe dicitur: ita & eorū iudicatiua/ ſpectatrix & intuitiua: in animalis corde/ cenſeatur eſſe collocata. Cor aūt in animalis ſitum eſt medio. Cerebrum vero in extremo. Obtinet itaq; interna vis ſpectatrix animalis medium. Suſceptiua & preſentatiua/ in extremo ſita eſſe probatur. Eſt enī (vt frequēter diximus) Animal per omnia ſimile & proportionabile Mundo. vtpote cuius totū toti: & partibus partes/ rite congruunt ac naturaliter adaptantur. Et quoq; de cauſa fieri monſtrauimus: vt & ipſū Aial/ Mundi & Mundus/ ipſius Aialis nomen latoq; appellationē pmixtini recipiāt. dicamuſq; & Aial eſſe quendā Mūdū: & Mundū eſſe Aial quoddā. vel ſi cū differentia pſerri malueris: dicemus ſicut Aial eſt minor mūd9 ita & Mūdus/ maius Animal.

Inſpectio ois recta linea abſoluitur.

5 ❡ Animal eſt ſpectatiua vis mundi ſita in mundi medio: cuius ſuſceptiua & preſentatiua/ eſt extremum mundi corpus: vt firmamentum.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Licet de his/ in huius opuſculi initio (vt in quarto capite) paucula tetigerimus: tamen non incaſſum fuerit/ ad complendam & animalis & mundi proportionem/ veramq; analogiam:& ex prioribus nonnulla reſumpſiſſe/ & que omnem hanc ſimilitudinē abſoluant addidiſſe. Diximus igitur quecunq; in minore fiunt mūdo/ proportionabiliter fieri & i maiore. In minore autem mūdo/ vt in animali: alia eſt eius pars ſpectrorū preſentatiua/ vt caput: alia eorū ſpectatiua/ ſita(vt dixim⁹)in aialis medio: vt i corde. Nā & vera aie ſedes eſt i corde. Senſus autē iterior/ eſt ab aia in corp⁹. Fit eni interior ſenſ⁹: cū aia aut propriū corpus/ aut corporis partē: aut q̄ i ea ſita ſūt/ cōſpicatur. In mūdo igitur proportionabiliter/ alia eſt vis preſentatiua: alia iudicatiua. preſentatiuā firmamentum eſſe/ ſepius docuimus. Supereſt vt que ſit mūdi vis apprehenſiua & intuitiua/ demonſtremus. Dictū iam a nobis eſt ipſum animal vt hominem: animā eſſe mundi. Sicut enim ſe habet animalis anima/ ad proprium corpus: ita & totum animal vt homo/ ad mundum. Atqui in animali/ preſentatiua vis eſt eius corpus: ſpectatiua vero eius anima. & ab anima in corpus/ internam ſenſationē fieri oſtendimus. Erit igitur & totum animal vt homo/ vis quedam mundi ſpectatiua & intuitiua: ſita a natura in mundi medio/ vt in terra. ſuſpiciens ad mundi extremum/ vt firmamentum ſidera & ſtellas: que ſunt velut mundi ſpectra & phantaſmata. ſicuti & vis animalis ſpectatrix (que eſt eius anima in medio/ vt in corde ſita)ſuſpicit ad ſuperiorem animalis partem/ vt ad cerebrum: repoſitas i eo internas ſpecies cūctaq; viſa nocturna/ ſopito animali deprehendit. Sūt igitur mirabili congruentia: omnia in aiali & mūdo ꝑportionabilia.

Analogia qua vt aia ad corpus ita totum animal ad mūdum.

Vnde fit vt ad verum vtriuſq; & animalis & mundi ſomnum: ſit neceſſaria caligo/ vtriuſq; ſpectatiuam a preſentatiua dirimens/ atq; diſcludens.

Ad veram vtriuſq; (animalis ſcilicet & mundi)quietem: cum primo & ſuperficiali ſomno (qui in mundo per lucis ſolaris abſētiam: in animali vero per ſenſitiue virtutis in interiora ſeceſſum contingit)addēda eſt ea caligo: que ſummam vtriuſq;/ extremāq; partem dirimat diſcludatue a media. Nā mediam partem cor vtriuſq;: & veram anime ſedem/ ipſiuſq; ſpectantis facultatis locum eſſe docuimus. extremam vero cerebri/ capitis/ obiectiue & preſētatricis nomine in vtroq; mundo finiuimus. Sicut enim animal eſt in mundi medio: ita & aialis anima in animalis medio. & ſicut animal vis eſt ſpectatiua mūdi: ita & aia vis eſt ſpeculatrix aialis. & quēadmodū ſpectāda mūdi: i mūdi capite/ cerebro & extremo faſtigio collocantur vt in firmamento: ita & animalis ſpectanda vt phantaſmata in ipſius animalis capite/ ac cerebro locata ſunt. Poſt igitur ſolis occaſum: ſicut interſtes nubecula/ inter animal & firmamentum: verū mūdi procreat ſomnum: ita & in animali poſt ſenſitiue virtutis occaſum/ & in intima ſeceſſum: interhyans caligo/ inter eius cor & cerebrum: animalis ſpectatiuam a preſentatiua diſiungit/ gignitq; verum animalis ſomnum.

	Sēſ⁹ iterior		Spectra			
Aial	Anima	Caligo	Cerebrū	Sēſ⁹ exterior	Tenebre	Subā ſēſibilis
	Cor		Corpus			
	Spectatiua	Medium	Preſentatiua	Spectatiua	Medium	Preſentatiua

Figura veri perfectiq; ſomni in animali

Sol	Terra	Animal	Nubes	Stelle	Firmamētū
Sol ſub terra in inferiore heſ miſpherio: noctis cauſa.	Mundi medium in quo ſita eſt vis ſpectatiua.	Mundi ſpectatiua ſiue mundi anima in medio.	Media nubes ſpectatiuam a preſentatiua dirimens.	Spectanda mundi nocturnaqʒ viſa.	Preſentatiua mundi ſiue eius caput.

Figura vere perfecteqʒ mundi quietis.

¶ Qꝫ in vero animalis ſomno: ſomnia contingant nulla. Cap. XVIIII.

1 VErum animalis perfectumqʒ ſomnum: ſomnia ſequūtur nulla.

¶ Nam ſomnia dicūtur/ cum ſpectra & phantaſmata: interiori vi ſpectatiue/ ſeſe oſtentant/ atqʒ demonſtrant. Aſt in vero animalis ſomno: interni vapores et ſubcutanee caligines/ interiorem vim ſpectatiuā a ſpectris & phantaſmatis diducunt. In vero igitur animalis ſomno: nulla fit interior ſenſatio/ aut imaginatio/ aut ſōniorum/ ſpectrorumue apparitio.

2 ¶ In vero animalis ſomno: vis anime motiua/ in actu eſſe deſijt: vegetatiua vero/ in actu & officio perſeuerat.

¶ De vi anime ſecūdum locū motiua intelligimus. Nam animali/ ſomno ſepulto: ſenſitiua vis ab exterioribus/ receptui cecinit/ inqʒ parte animalis interna recepta eſt & illi inſepulta. Quo fit vt flaccidū/ elanguidūue animal: ſenſim linquere ſeſe atqʒ deſerere cogatur & omnem exteriorem intermittere actum. Motus autem ſecundum locum: exterior eſt animalis actus. Vis igitur anime ſecundū locum motiua: non modo in vero/ ac perfecto: ſed & in ſimplici/ ac exteriori animalis ſomno/ in actu protinus eſſe deſijt. Porro vegetatiua vt digeſtiua/ nutritiua & augmētatiua: cum interna ſit & internis fungens organis/ in actu & officio perſeuerat. Et non modo proprio non priuatur actu: verum recepta intus ſenſitiua tota & vitali corporis virtute: fortior euadit/ fitqʒ liberior digeſtio/ cibi cōcoctio/ animalis nutritio & augmentatio.

3 ¶ Interni vapores et fumi/ quibus animalis perfectus elicitur ſomnus: ab animalis vi vegetatiua et corde eleuantur/ ſicut et in mundo nubes a ſole.

¶ Nam hi vapores & fumi: ſopito animali/ vt plurimum gignūtur. Ab ea igitur vi eliciūtur que animali ſopito/ ſomnoqʒ ſepulto: in actu & officio perſeuerat. Hanc autem vim vegetatiuam eſſe diximus: que ī ſomno liberior & fortior eſt/ q̄ in vigilia. Atqui vis hec vegetatrix: naturalis eſt anime potentia/ anime inſita: perinde atqʒ ſenſitiua. Anime vero propria/ naturaliſue ſedes: in corde eſt & in animalis medio. Sicut igitur in mundo nubes a ſole: ita & in animali/ interni vapores & fumi: a vi vegetante & corde/ ſurſum halant/ ſpirātqʒ ad cerebrum. Vnde fit vt rurſum dinoſcatur ſol: cor eſſe et vita mundi et vt naturalis anime mundi/ id eſt hominis ſedes. Sicut enim ſpirituum & vaporum animalis cauſa/ eſt animalis vegetatrix & vita/ in eius corde ſita: ita & halituū/ ſpirituūqʒ mundanorū ac nubiū cauſa eſt mundi vegetatiua & vita in eius corde locata. Et ſicut animalis anima/ naturalē habet in eius corde ſedem: ita & hominis (quem diximus verā eſſe mundi animam) naturalis ſedes eſt in mūdi medio/ id eſt in ſole & corde. Eſt enim ſol verum mundi medium, vt qui ab extremis mundi corporibꝰ firmamento & terra equidiſtare comperitur. Illatio

4 ¶ Sicut ſol eſt in mundi medio/ inter firmamentum et terram: ita & animalis cor/ eſt in animalis medio inter eius celum et terram.

¶ Precipue mundi partes ſunt tres: ſol/ firmamentū/ terra. que (vt in huius operis initio docuimꝰ) his tribꝰ nominibus exprimūtur: planeta/ ſtella/ elementū. Planetes mediꝰ eſt: ſtella & elementum extrema ſunt & vltima mundi corpora. In imo ſubſidet elementū: ſtella in ſummo reſidet/ obtinetq̃ mūdi arcem. Stella imobilis/ nūq̄ a noſtro dimouetur hemiſperio. Elementum quoq̃ fixū ac ſtabile eſt. ſol inter vtrūq̃ medius fertur: nunc in ſuperiore/ nunc in inferiore hemiſperio. Cū enim ſuperius permeat: vigilat mundus. cū vero in inferius delapſus eſt: mūdus cōſopeſcit ac dormit. In animali igitur/ cuncta mundo proportionabilia reperiuntur. habetq̃ pariter precipuas partes tres: celum ſiue firmamentū/ aut ſtellā: deide ſolē poſtremam terrā ſiue elementū. Animalis celū eſt eius cerebrum: quod viſcerū omniū excelſiſſimū eſt/ obtinetq̃ eius tholum & arcē: & quo venarū ac ſpirituū vis omnis/ a corde tendit ac deſinit. Animalis elementū aut terra: eſt eius venter/ aut ima pars ventris natura humida. a qua cordis calor haud ſecus q̄ ſol a terra: nubes & vapores eleuat/ tollitq̃ ad animalis culmen. Porro animalis ſol aut planeta/ eſt vt monſtrauimus eius cor: ſitum in eiꝰ medio inter ventrem & cerebrum: quas conſtat extremas eſſe animalis partes.

Proportionabilia				
		Mundus		
	Terra	Sol	Firmamentum	
	Elementū	Planeta	Sella	
	Venter	Cor.	Cerebrum	
		Animal		

¶ Sicut in mundo duo ſunt hemiſperia ſuperius & inferius/ inter que ſol natura meat/ nunc vni nunc alteri preſens: ita & in animali duo ſunt hemiſperia/ ſuperius vnū aliud inferius; inter que animalis cor conuertitur/ nunc vni/ nunc alteri preſens. 5

¶ Celebrata ſunt duo mundi hemiſperia: vnū noſtrū/ quod arcticū nuncupamus & vt ad
nos ſuperius: aliud antichthonū & antarcticū/ quod ad nos eſt inferius. His autē duobus
mundi hemiſperijs/ admirando reſpōſu: coaptātur duo animalis he-
miſperia/ aliud ſuperius/ īferius aliud. Superius animalis hemiſperiū:
r. pars eius ſuperior/ a corde ad cerebrū. Inferius vero pars eius in-
eſt r/ a corde ad ima & profunda ventris. Superius animalis hemi-
ferio n: eſt hemiſperium ſenſus/ ſiue ſenſitiue virtutis: & in quo oīs
ſperiu. r ſēſatio. Inferius vero/ eſt hemiſperiū vite ſiue vegetatricis
exercetu : vt in quo exercetur digeſtio & animalis nutritio. Sicut
facultatis mundo/ inter vtrūq̃ fertur hemiſperiū/ nūc arctico nunc
igitur ſol in eſens: ita & animalis cor/ nūc eius ſuperiora/ nunc infe-
antarctico pr fouet. Cum ſuperiora intuetur/ eaq̃ focillat: exercetur aīalis ſenſatio/ & vi-
riora reſpicit ac nal. Cū vero ſuperiora linquens/ ad inferiora/ vt ad ventrē conuertitur:
gilare dicitur an / intermittiturq̃ ſenſatio: exercende vegetationis & nutritionis cauſa.
conſopitur anima animali reſpectus & motus: ſunt alterne/ vigilie ipſius & ſomni cauſe.
Atq̃ hi duo cordis ta lis hemiſperiū: vocari q̄at hemiſperiū vigilie/ diei & lucis. Inferiꝰ vero
Illatio. Vnde fit vt ſuperiꝰ aiā.

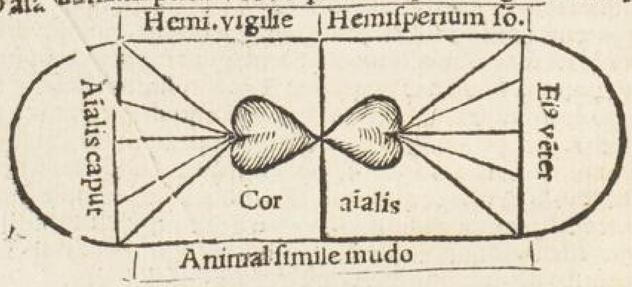

ſomni/ noctis & tenebrarum. Et ex hac propoſitione plurima inferri poſſunt ab his: qui rectam animalis & mūdi proportionē ſeruare nouerint. Vt in antarctico hemiſperio/ plus eſſe

humidi q̄ aridi & ſicci. & ſi qui in eo hoīes degunt/ hos vētricolas eſſe: pluſq; vegetatricē & nutritionis officium q̄ ſēſitiuam exercere: belutos demum & irrationabiles eſſe. Vniuerſum quoq; mundum/ eſſe haud imerito vt quoddam animal: vita/ ac ſenſu preditum. vita in inferiore hemiſperio: ſenſu in ſuperiore. Solis quoq; lationem & cōuerſionē/ vt cauſa eſt ſōni & vigilie mundi: ita & cordis in animali conuerſionem/ variūq; & ſuccedaneū in vtraq; ei9 hemiſperia reſpectū: ſomni & vigilie animalis eſſe cauſam. Et interdiu in animali exerceri ſenſationem exteriorem. noctu vero vegetationem/ vt nutritionem: a qua interna quoq; ſēſatio eleuatis/ denſatiſq; vaporibus: nocte occluditur/ atq; intermittitur. qua interpolata: verus/ perfectuſq; ſuccedit animalis ſomnus. Ad verum quippe perfectumq; animalis ſomnum: hec vt neceſſaria exquiruntur. Cordis catabaſis ſiue ad inferius animalis hemiſperiū conuerſio. Exteriorum ſenſuum interpolatio/ Vegetatio ſiue nutritio/ Vaporum eleuatio ad cerebrum. Eorum concretio & incrudatio. que ſpectra a corde diſcludit/ dirimitq; preſentatiuam ab inſpectiua: qua interiectione/ verus ac perfectus oritur animalis ſomnus.

Veraſōni & vigilie animalis cauſa

Figura ſimplicis mundi ſomni	Verus mundi ſomnus

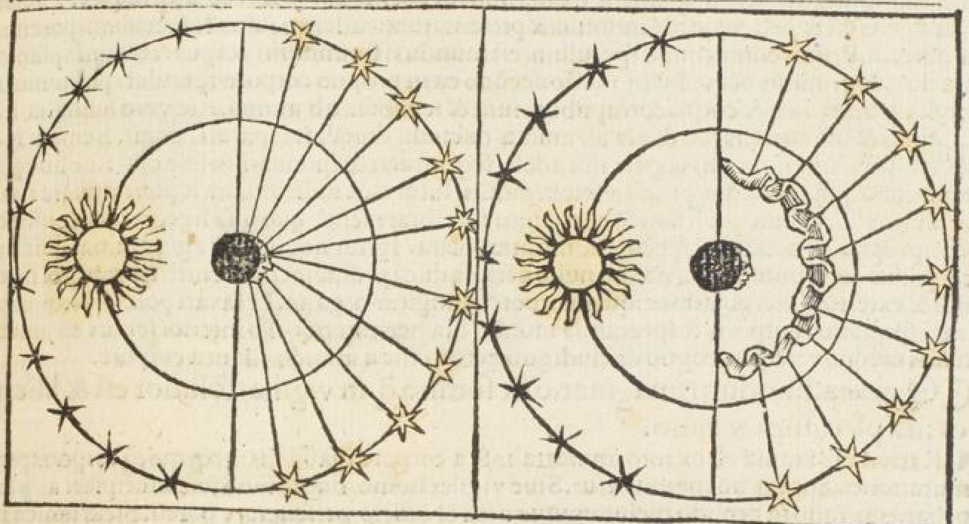

Animal			Mūdus			Animal			Mundus		
Senſus interior	Vapores interni	Phantaſmata	Senſus exterior	Tenebre	Subſtātia ſēſibilis	Senſus internus	Serenitas	Phantaſmata	Senſus exterior	Tenebre	Sēſibilis ſubſtātia
Verus animalis ſomnus						Imperfectus animalis ſomnus					

❡ Q; ratio in ſōno ligari nequeat eaq; preſit imaginationi. Cap. XX.

1 RAtio vis eſt animi ſpiritalis & incorporea: imaginatione penitior/ atq; interior.

❡ Sicut imaginatio interior eſt & profūdior/ exteriore ſenſu: ita & imaginatione ratio. Exterior eni ſenſ9 fit a corpore/ i mūdū: imaginatio vero ab aīa/ in corp9: ratio autē ab aīa/ in aiam. ſenſim quippe ſe colligit aīa a mūdo p corpus: in ſeipſā. q̄ ſicut exteriore ſenſu ſolū conſpicat/ mūdū: ita & ſēſu iteriore ppriū ſpeculat ītueturue corp9. ratione vero ſibiipſi cōgreditur/ ſeq; ſolā intuetur/ cernit/ apprehēdit. Quo fit vt rationis extrema ſint hec duo: anima/ anima. Imaginationis vero extrema: anima/ corpus. Exterioris autem

Anima	Anima	Corpus	Mundus
Ratio		Exterior ſenſus	
	Imaginatio		

ſenſus extrema ſunt hec: anima corpus aut anima mundus. Nā vis extrinſecus ſenſitiua/ licet ſit anime poteſtas: exporrecta tamen eſt animalis podio & exteriori eius ſpecule: i corporis ſuperficie et extremitate locata/ qua propriā operatione exercet munduqꝫ cōſpicatur.

¶ Vnde fit vt ratio i ſōno neqꝫ ligari/ atqꝫ intermitti: aut egeat/ aut poſſit. 2

¶ Ratio ideo ſōno intermitti & a proprio actu ſolui non eget: quia ſpūtalis/ incorporea & infatigabilis eſt: & in continuo actu atqꝫ officio perſeuerare poteſt. Sola etenim ea vis diutino actu atqꝫ officio flaccida & elanguida interpolāda eſt: que corporea & materialis eſt/ & quam contraria & aduerſātia iugiter infirmare moliūtur. Vt vis ſenſitiua: que tametſi ſecundum ſe imortalis ſit & euiterna: corruptibilia tamen & emarcida habet organa/ que ab ea nonnunꝗ linquenda/ ac deſerēda ſunt. Anima autem propria operatione: haudquaꝗ/ humilis/ ac terreſtris eſſe putanda eſt. Vt que ſe omni corpore & materia eximit: & in ſuamet ſubſtantia actionem (quam ratiocinationem vocitamus) exercet/ atqꝫ implet. Eadem ipſa agens eſt & patiens: eadē intuitiua & preſentatiua: eadem oculus & ſpeculum: potentia & obiectū. Primū enim anime ſpeculum/ eſt mundus: ſecundum/ corpus: tertium/ ipſamet aīa. Et que primitus oīa videt in mūdo: ſecūdo ea in proprio corpore/ ſpeculat: poſtremo in ſeipſa. Mund⁹ autē & corp⁹/ corruptibilia ſunt & ſepabilia ab anima. Aīe vero ſubſtātia/ indelebilis & immortalis eſt: & aīa ab anima diſcindi/ diuelli & ſeparari nequit. Semper igit ſibiipſi preſens eſt anima: iugiter ſibi adeſt/ ſeqꝫ intueri & ſpeculari in ſeſe oīa/ ſine fine poteſt. Nullo quippe medio/ poteſt a ſeipſa diduci. Inter eius iudicatiuam & preſētatiuam inter oculum & ſpeculum/ potētiam & obiectum: interhiat nichil/ quo ipſa ligetur/ aut conſopeſcat: propria ei⁹ actione & ſpeculatione interpolata. Igitur neqꝫ laxari eget anima/ quia incorporea: neqꝫ poteſt/ quia medio nullo a ſeipſa diſcapedinata. Eget eni ſēſus vterqꝫ & interior & exterior/ interpolatione: quia corporeo fungitur organo. Et laxari poteſt vterqꝫ/ quia inter ſpectatiuā corporis & ſpectatiuā mundi (Nā hec exterior/ illa interior ſenſus eſt) interhians mediū/ vtrāqꝫ a proprio diſcludit obiecto: hanc a mundo/ illam a corpore.

Eadē anima agens & patiens

Tria anime ſpecula

¶ Quemadmodum imaginatio in ſomno ꝗ in vigilia/ ſolutior eſt & liberior: ita plerumqꝫ & ratio. 3

¶ Rationalis anima eſt ex toto immortalis & a corpore īpaſſibilis: neqꝫ quicꝗ corporis permutatione variatur/ aut permutatur. Siue vigilet homo/ ſiue ſomno ſeſe inueſpillet atqꝫ ſepeliat: eius ratio in proprio nichilominus actu & officio perſeuerare poteſt. Sicut tamen in animalis vigilia/ internā ſenſationem haud ligari/ atqꝫ impediri: ſed dūtaxat adumbrari & non apparere diximus/ ſopito autem animali/ liberior & ſerenior ſe prodit imaginatiue virtutis actio & ſpectrorum inſpectio: ita profecto & in ratione contingit. vt animali vigilante haud ſeſe deſerat ratio & interpoletur: ſed minus appareat. Rapit enim plerūqꝫ ſenſus exterior/ ſecū & imaginationem & rationē. vtraqꝫ nichilominus in actu proprio & officio perſeuerante ſed minus apparente. Sicut & inferiores celi a prima/ ſupremaqꝫ latione raptātur vniuerſi: ſuos tamen motus haudquaꝗ ſinguli deſerunt/ licet modice pareant. Aſt vbi homo ſōno fatiſcens/ euictuſqꝫ procubuit: ligato exteriore ſenſu/ interne imaginationis & rationis vires liberius parent/ liquidiuſqꝫ a nobis diiudicantur.

Interior ſēſus ab exteriore interdū rapit

¶ Ratio imaginationis ac toti⁹ phātaſtice īſpectiōis: cenſoria eſt & arbitra. 4

¶ Sicut exteriori ſēſui preſidet imaginatio/ que eſt ſenſationū exteriorum reſumptio & defecatio: ita & interne ſenſationi (quam imaginationem diximus) preeſt ratio/ illius arbitra & cenſoria. que eſt & defecatio & repetitio/ internarū omnium ſenſationū: illarumqꝫ permanentia & ſimplicilliſſimus in imortalitate/ extra omne corp⁹ & materiā ſtatus. Sicut igitur exteriores omnes ſenſationes/ ad internam vim ſenſitiuam (vt aque vniuerſe ad mare) decurrunt: ita & cōtinuo interior omnis ſenſatio/ verum anime pulſitat/ ac ciet oculū. ad eiuſqꝫ rationem vt ad ſequeſtram & iudicem/ omnemqꝫ materie hypoſtaſin luminantem: deferri a natura iubetur.

¶ Sine ratione ſōnia queqꝫ/ nocturnaqꝫ viſa: ita in re habere/ veraqꝫ eſſe putantur. 5

¶Tolle rationem preſidem/ ab imaginatione: continuo pellax erit/ falſa & pſeudola imaginatio. putans in re ita habere: que dūtaxat ī nocte et ī ſomno ſpectantur. Viſa quippe nocturna & ſpectra: vt veras mūdi ſubſtantias/ ſpectabit. Nam cum proprium ſit ſoli exteriori ſenſui/ veras mūdi ſubſtantias intueri/ eaſq; interdiu haurire preſētes: interiori vero proprium/ duntaxat verarum ſubſtantiarum ſimilitudinibus/ ſenſibilibuſq; ſpeciebus affici: neutri tamen ſenſui proprium eſt inter aut ſua aut alterius obiecta ponere diſcrimen. ſed ſublimioris potentie/ vt rationis hoc peculiare eſſe et proprium putandum eſt. Exterior quippe ſenſus: ſolas cum norit ſubſtantias: nulla ſpectra & phantaſmata ſpeculatur. Interiori vero ſpectra ſola/ non ſubſtantie ipſe offeruntur. Rationi autem et ſpectra & ſubſtātie agnita ſunt: nouitq; eorum diſcrimina/ ac differētates. Cenſet igitur/ ac iudicat ratio: que nocte ab imaginatione ſpectantur/ tantū modo viſa eſſe/ ac rerum ſpecies: nō veras ſubſtantias. Eadem quoq; & exteriorem ſenſationem numerat ac librat: iudicatq; veram eam eſſe/ verarumq; rerū inſpectionē. Itaq; vera hactenus eſt imaginatio: qua ſpectrorum et phantaſmatum vera apparitio. Nam veraciter ab ea videntur & conſpiciuntur phantaſmata. falſa autem eſt: cum rationis abſentia/ atq; defectu: putat ſpectra/ veras eſſe ſubſtantias. et que intus parent ita in re & mundo habere/ atq; eſſe. Ab ſola quippe ratione: omne oritur diſcriminis/ differētatiſq; rerum iudiciū. a qua vnūquodq; ſub propria ratione/ dinoſcitur id eſſe quod eſt. Vt ſpectrum dinoſcitur eſſe ſpectrum/ non ſubſtantia: et ſubſtantia ſeſe eidem rationis oculo ſubſtantiam: non ſpectrum eſſe inſinuat.

Nullus ſēſ9 iter aut ſua aut alteri9 ſēſus obiecta nouit diſcrimen.

Quatenus vera imaginatio.

6 ¶Vnde fit vt internam animantiū brutorū ſēſationē: ſeqtur olophantia.

¶Olophantia omniū mendaciū. Animantia bruta: ratione ſunt deſtituta. Principatum in ipſis/ obtinet imaginatio: qua preſtantiorem vim nullam/ habere creduntur. Nullum igit̄ hiſ ipſis ineſt rerū diſcriminis aut diuerſitatis iudiciū: nulla ratiōe ſpectra a ſubſtātijs diducunt. ſed viſa queq; nocturna: velut mundi ſubſtantias inſpectant. Et que in ipſis ſola apparitione contingunt: ea vt extrinſecus in mundo contingentia & veraciter patrata recipiūt: Vniuerſa igitur eis mentitur imaginatio. Nam ea vi orbata et expertia ſunt: qua eius olophantiā deuitent/ putētq; ſpectra tantūmodo eſſe: que nocte viſunt non veras ſubſtantias.

Hominis figura

Ratio	Imaginatio	Spectrū	Senſus exterior	Subſtantia
	Imaginatio	Spectrum	Exterior ſenſus	Subſtantia

Brutorum animātium figura.

7 ¶Non modo animantia bruta/ in ſōno a ſpectris falluntur: ſed & in vigilia ab ſua imagine.

¶Animantibus brutis/ nullum ineſt diſcrimē imaginis & veritatis. omnem parentem/ viſamq; aut ſuam/ aut aliorū imaginē: pro vera ſubſtantia vt diximus recipiunt. Huiuſmodi igitur animātia/ non modo ab interno imaginationis ſpeculo falluntur: ſed & ab exteriore omni liquida et ſpeculari ſubſtantia: in qua viſitur queuis imago. Vt ſpeculatus ſe equus in vndis: cōtinuo ſua ſpecie fallitur/ eāq; vt veri equi ſubſtātiā recipit/ inſpectat proſequiturq;.

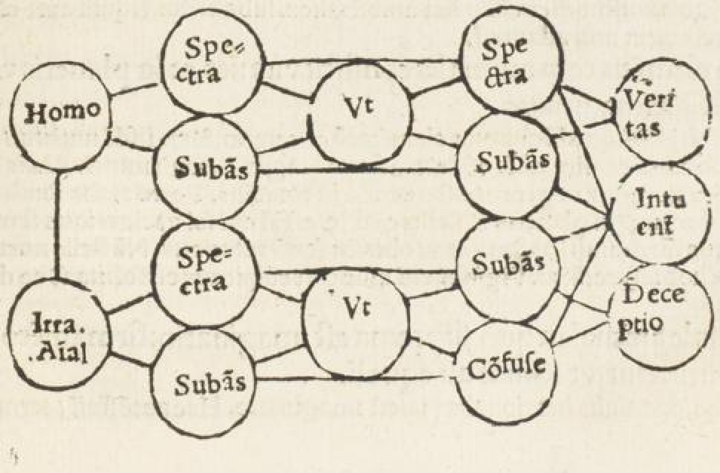

Fallūtur itaq; aīantia bruta & interiore & exteriore ſēſu / et in ſomno & ī vigilia/ab oī ſpecie & imagine. Et non tantū ſpecies/ non vt ſpecies recipiūt: ſed & neq; ſubſtantias ipſas/ vt ſubſtātias inſpectant. Neq; enim norunt /quod ſit īter ſpeciē et ſubſtātiā diſcrimē. vt aut rerū ſpecies vt ſpēs: aut ſubſtantias/ vt ſubſtātias admittāt. ſed aut cōfuſe vtrūq;/ aut ī cōtraria ratione percipiunt. Itaq; ſenſibꝰ vtriſq; ſcilicet interiore & exteriore: in vtriſq; vt in ſpectris & ſubſtantiis/ ea falli ac decipi contingit

¶ Eſſe celum aliquod firmamento ſublimius. Cap. XXI.

Mundus eſt vt qđdā aīal: et eadē vtriſq; proportionabiliter inſunt. 1

Omnē ſenſationē in capite: vitalem vero operationē ī vētre ꝑficī

¶ Diximus vtrūq; & animal & mūdū/ eſſe ex corpore & aīa: & quod ſit vtriuſq; corpus/ queue aīa. Quippe aīam ipſā: aīalis eſſe aīam. Aīal vero/ animā mundi. Oſtendimus & duo in animali/ ſicut & in mundo eſſe hemiſperia. Superius vnū aliud inferius: hoc vite/ illud ſenſus eſſe hemiſperiū. Nam in ſuperiore aīalis parte vt capite: oīs ꝑficitur/ impleturq; ſenſatio. in inferiore vero/ vt in ventre: oīs vitalis operatio/ & animalis nutritio adiplet. Totū igit aīal eſt proportionabile/ ſimileq; mūdo: & eadē vtriſq; inſunt. Aīalis aīa/ ſimilis eſt aīe mundi: & illius corpꝰ/ huius corpori. Superius quoq; aīalis hemiſperiū: arctico mundi reſpondet hemiſperio/ & inferius antarctico. Aīalis extrema/ mūdi extrema reſpiciunt: illius quoq; medium / huius medio congruit. Amborum media ſunt cor & ſol: illud aīalis/ hic vero mundi. Sol aſſidue vtraq; mundi perluſtrat hemiſperia: nūc arctico/ nūc antarctico ꝑſens. Cor itē in aīali nūc ſua lāpade / ſuperiꝰ eiꝰ hemiſperiū opplet/ ipſoſq; ſēſus ī actu & officio cōtinet. nūc illud deſerēs/ ad īferiꝰ vite hemiſperiū cōuertitur: vitalē in vētre exercens operationē. Et nichil ꝓfecto eſt in aīali: quo mūdꝰ careat. Nichil in mūdo: quo exors et expers ſit aīal. Haud igitur abſq; ratiōe/ in ore oīm: vt triuiale quiddā/ ac protritum decantetur: & aīal mūdū/ & mundum eſſe animal quoddam.

¶ Mundus homini/ q̄ cuiuis animalium ſimillimus exiſtit. 2

¶ Vnicū eſt aīalis genꝰ: idq; ſpecialiſſimū & indiuiduū. vnica itē hoīs eſt ſpecies: & ea ſpecialiſſima atq; īdiuidua. Toti aīalis generi/ ineſt ſenſus. vniuerſe quoq; hominū ſpeciei/ indita eſt a natura ratio. Eſt autē ratio īferiorū oīm cognitionū/ ꝑſtātiſſima: cēſoria (vt docuimus) & arbitra ſenſꝰ vtriuſq;: quibus vt animi apex & culmē/ prouide īperitat/ ac ꝑeſt. Cum igitur humana tota ſpecies haud aliter in toto ſit aīalis genere/ q̄ in ſenſu ratio: liquet hominē (qui ſolꝰ ratiōis particeps eſt) cūctorū quibꝰ adeſt ſenſꝰ/ animātiū eſſe ꝑſtātiſſimū. Sicut eni ſenſꝰ/ latior ac fuſior eſt ratione: ita & aīal in pluribꝰ eſt/ q̄ homo. & ſicut rō apex eſt & moderatrix ſenſuū: ita & hō culmē eſt & moderator aīaliū. Preſtat autē ſemp id quod rarius & in paucioribꝰ eſt: eo quod frequētiꝰ & in pluribꝰ reperitur. Vnde fit vt mūdꝰ ſit hoī q̄ cuiuis animaliū ſimilior: & ſatius hō pro mūdi aīa ſumēdus ſit/ q̄ quoduis animal.

¶ Tantum eſt animal/ quantꝰ eſt ſenſus: & quantū ſenſibile. 3

¶ Nā ſenſꝰ/ cū aīali cōuertit. oī etení aīali et ſoli ineſt. & cui ſēſꝰ ineſt/ id cōtinuo eſt aīal: cui nō īeſt/ id minime aīal eſſe poteſt. Senſibile quoq; tātū ē: quātꝰ eſt ſenſꝰ. Eſt eni ſēſibile/ ſenſus obiectū. Oīs autē potētia: proprio obiecto eſt adequata & cōmēſurata. Porro ipſū ſenſibile/ tantū eſt quātū id ſpacii: quod a terre meditullio/ ad cōuexā vſq; firmamēti circūferentiā Nā quicquid ab huiuſmodi circūferētia ambit: alicui ſubeſt ſēſui. ſi quid autē eſt ea ſublimiꝰ ſenſui nulli reſeratur atq; adaperit.

¶ Sicut in elemētis tota animalis conſiſtit vita: ita et in planetis vt in ſole/ ſēſus: & in ſtellis/ imaginatio. 4

¶ Aīalis ſubſtātia/ eſt quedā quatuor elemētorū concretio. & ex iiſdē nutritur/ viuitq; aīal: quibꝰ & eiꝰ ſubſtātia coalita eſt & cōflata. Simile quippe/ a ſimili nutrit. Aīalis igit vita ī elementis cōſiſtit: eiuſq; vis vegetatrix/ ſtatuenda in elemētis. Porro aīalis ſenſū & imaginationē: ſepius documꝰ in planetis & ſtellis cōſiſtere. Eſt eni ſol vt exterioris ſenſus obiectū. Stelle vero que ſūt mundi ſpectra: ſūt vt obiecta ſenſꝰ interioris. Nā ſtelle noctu & ī quodā mūdi ſōno: a nobis ſpectātur. Vigilāte eni mūdo vt cōſpicuus eſt ſol: ita & eo dormiēte conſpicue ſtelle.

¶ Irrationale animal in quo ſuprema eſt imaginatio: firmamēto ac ſēſibili mundo continetur/ vt equale ab equali. 5

¶ Suprema quippe aīalis irrationalis vis: eſt imaginatio. Hec autē finit / terminaturq; fir-

maměto:vtvero proprio ac maximo ſui obiecto. Nã ſicut vite limes ẽ celi lũaris cõcauũ:ita et meta ſẽſꝰ/ cõcaua facies firmaměti. Imaginatiõis vero terminꝰ/ deuexa ac repãda eiuſd firmaměti ſupficies ẽ. Cõtinet igit irratiõale aíal(cui nulla vis ieſt imaginatiõe ſupior)firma měto/ eiuſq; repanda ſuperficie: vt equale ab equali. Nulla eteni vi/ firmamentũ exterebrat

Terra	Aqua	Aer	Ignis	Luna	Mercuriꝰ	Venus	Sol	Mars	Iupiter	Saturnꝰ	Firmamẽtũ
Animalis vita				Eius ſenſus							Imaginatio
Irrationale animal equale ſenſibili mundo.											

illudq; tranſcendit. Senſum tamen habet firmamenti illiuſq; ſtellas intueri & ſuſpicari poteſt. quecunq; item ſunt ſub firmamento: illius quoq; mortalis oculꝰ/ facile perluſtrat/ contuetur/ attingit.

6 ¶Homo rationis particeps ſuperior eſt ſenſibili mundo: firmamentũ penetrans/ illudq; tranſcendens.

¶Nam mõſtratũ eſt irrationale aíal/ equale eſſe ſenſibilis mũdi moli: illiuſq; ſenſus cõtineri et arceri firmamento. Homo autẽ rationis eſt particeps: cuius immortalis & inuiſibilis oculus/ animalia irrationalia exuperat: & omnia mũdi viſibilia corpora tranſcendit/ eaq; perfodit: ad inuiſibilia ſpectanda eſtaxillans/ eleuans/ traducẽſq; hominem. Sicut enim viſibi Illatio.
lis animalis oculus/ viſibilium eſt inſpector corporum: ita & inuiſibilis rationis oculus inuiſibilium. Ex hac manifeſtum eſt/ hominem haudquaq̃ contineri firmamento/ aut ſenſibili mundo: cum ſit vtroq; maior et ſuperior. Impoſſibile enim eſt vt a minore/ contineatur et aberceatur id quod maius & inſignius eſt.

7 ¶Vnde fit vt aliud ſit celum rationis inuiſibile/ firmamento ſublimiꝰ: perinde atq; et imaginatione ratio.

¶Sicut res natura perfecta & tota/ ex quattuor conſtat elementis: ita & homo mundi culmen/ ex quattuor cõflatur elementis: vita/ ſenſu/ imaginatione & ratione. Eius vita ſita eſt vt diximus in elementis: ſenſus in planetis/ imaginatio in firmamento/ ſiue in ſtellis. Ratio autem firmamento ſublimior: ſupereſt vt in interiore aliquo & preſtantiore celo locanda ſit/ natura inuiſibili: firmamẽtum/ omnẽq; ſenſibilẽ mundum complectẽte. Ambit enim ratio/ inferiorẽ oẽm anime vim: eiq; cognita ſunt/ quecunq; & ſenſu & imaginatione capiũtur. Et ſicut in homine/ ſpectra haudquaq̃ ſunt ſupreme eius ſpecies: ſed dũtaxat ſpecies & obiecta imaginationis. Alie vero ſũt animi interiores/ ſimpliciores defecatiores/ verioreſq; Veriſſime
ſpecies que ſunt rationis proprie & inuiſibiles: ita & in mundo ſtellas haudquaq̃ vltimas & proprie
defecatiſſimas/ ſupremaſq; eſſe mundanarũ ſubſtantiarũ ſpecies arbitramur. neq; firmamẽ animi ſpẽs
tum ſimpliciſſimum & puriſſimum eſſe celum. ſed vt aliud aliquod celũ eo abditius/ ac celſiꝰ fateamur: nos cum natura tum ratio ipſa impellit. in quo rationales & inuiſibiles nature mundiq; ſpecies aſſeruẽtur: perſimiles his ſpeciebus que ſunt in anima. Hoc autẽ celum nũcupare poſſumus rationis & animarũ celum. quo fortaſſis beatorũ anime(poſteaq̃ mortalium ſuorum corporum clauſtris/ vrgente mortis neceſſitudine exceſſere)emigrare a deo iubentur. Et in quo vera beatitudine(proxime atq; attigue angelicis choris)potiuntur: integerrimam future ſue reſurrectionis & immortalitatis ſpem preſtolantes.

8 ¶Sicut rationali aíe/ vires duas ratione ſuperiores tribuimꝰ intellectũ & mentem: quibus in angelum ſeſe/ deumq; eſtaxillat: ita & rationali celo/ geminos alios ſublimiores et iuiſibiles celos: abſq; iniuria aſſeuerare poſſumꝰ aliud intellectus et angelorum/ aliud vero mentis deiq; celum.

¶Licet aliquo pacto ſecundũ anime vires/ metiri vniuerſum et ipſa ingentia mundi corpora: quos celos nuncupamus. Eſt eni anima(precipue rationalis)vniuerſi numerꝰ. Inſũt Generatĩ
autem generatim/ anime vires tres: ſubſtantiua/ vitalis & cognitiua. Quicquid enim eſt: tres eſſe
aut cognitione/ aut vita/ aut ſubſtantia preditũ eſt. Vis ſubſtantiua ſimplex & impers eſt: q̃ aíe vires.
anima dat eſſe corpori. Porro vitalẽ/ quadripartito diuidimus: in digeſtiuã ſiue corruptricẽ Vis ſubſtã-
alimenti/ In nutritiuã ſiue diſtributiuã eiuſdẽ alimẽtarie ſubſtantie per ſingula corporis mẽ tia ſimplex
bra. In augmẽtatiuã et in genitiuã ſiue propagatiuam: quod eſt ſupremũ vitalis virtutis Vitalis
officium. Deniq; vim cognitiuã: partimur in ſenſum/ imaginationẽ/ rationem/ intellectum q̃dripartita
et mentem: de quibus prius loquuti ſumus. Senſus autem cognitio: in quinq; ſe ramuſculos aperit/ ac diſtribuit. vt in auditũ/ viſum/ olfactũ/ guſtũ & attactũ. Cunctis tamẽ his ani-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

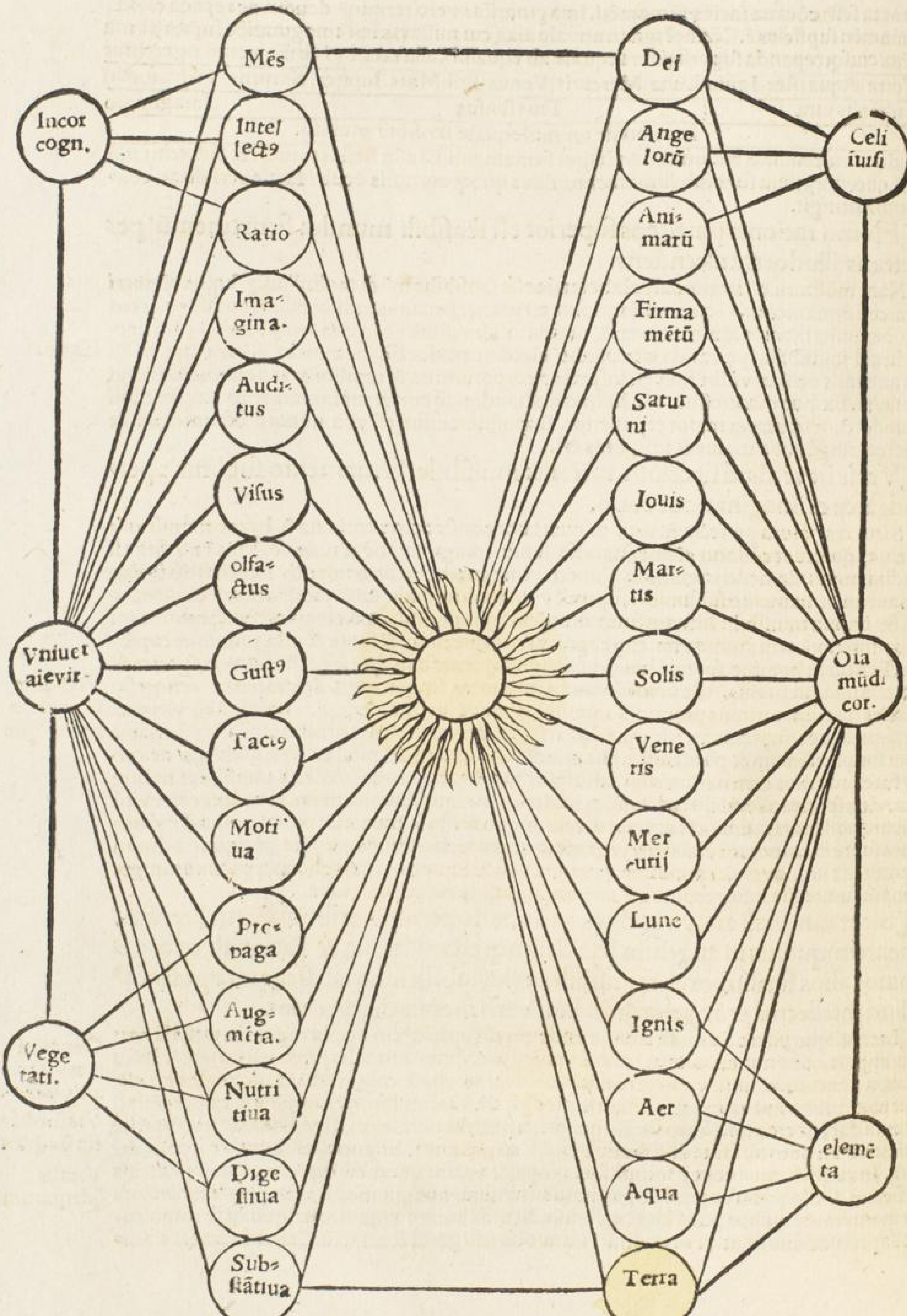

Mēs
Incor cogn.
Intel lectꝰ
Ratio
Ima gina.
Audi tus
Visus
olfa ctus
Vniuer aievir
Gustꝰ
Tactꝰ
Moti ua
Pro paga
Vege tati.
Aug mēta.
Nutri tiua
Dige ſtiua
Sub ſtatiua
Dei
Ange lorū
Celi iuſſi
Ani marū
Firma mētū
Satur ni
Iouis
Mar tis
Solis
Ola mūdi cor.
Vene ris
Mer curij
Lune
Ignis
Aer
Aqua
eleme ta
Terra

meviribus/ vis motiua eſt addenda: perfecte exterioris ſenſationis emula/ & naturalium neceſſitudinū proſecutiua. Quibuſcunqꝫ enim rebus/ perfectus adeſt ſenſus: he & ſeſe de loco in locum trāſferendi/ habent poteſtatem. Vniuerſas igitur rationalis anime vires pentadecadis numero emetimur: vt ſubſtātiuā/ corruptricem/ ſiue digeſtiuā: nutritiuam/ augmentatiuam/ propagatricem. Tangendi/ guſtandi/ olfaciendi/ viuendi audiendi. Phantaſticā ſiue imaginatricē/ ratiocinatricē/ itellectiuā & ſupremā mentis portionē: qua ſoli deo congredi anima monſtrata eſt. Quo fit vt ad numerū animaliū viriū/ mundi corpora metientes: a terre et mūdi medio/ ad vndecimū vſqꝫ celū et decimūquintū mundi corpus: peruenire ſit neceſſe. duoſqꝫ eſſe celos inuiſibiles: ſupra celū rationis rationaliūue animarum. Sunt eni ſupra rationē cognitiones due ſpiritales & inuiſibiles: intellectus & mens/ hec ſolius dei/ ille angelorū. Duo quoqꝫ ſunt ſupra rationalē animā/ beatiſſima entia: angelus et deus. Angelus prima creatura: deus vero increatus/ ſolus ab eterno ſubſiſtens/ oīm author creaturarū/ omniſqꝫ ſubſtantie fons/ atqꝫ initium.

Vniuerſe anime vires quindecim.

Illatio

9 ℂVnde manifeſtum eſt ſupra firmamentum/ tres ad minus eſſe celos ſimplices & inuiſibiles: primūqꝫ mobile eſſe angelorum celum.

ℂSicut trina eſt cognitio imaginatione celſior/ inuiſibilis & incorporea: ratio/ intellectus/ mens: ita & rationabile eſt tres ad minus ſupra firmamentū/ eſſe celos ſimpliciſſimos/ liquidiſſimos & inuiſibiles. Celum rationis & animarū/ Celū intelligentie ſiue angelorū: & extremū celū quod eſt mentis celū: diuine beatitudinis (ſi dicere licet) accubitus & humano more definita manſio. Sunt autē hi celi natura inuiſibiles: vtpote ſimplices & immixti/ carentes actu & potentia. Ceteri quippe celi a firmamento/ ad lune celum: differentias habēt actus & potentie: qui & ſuis ipſorū actibus/ mortaliū oculis pandūtur. Eorū enim potentie ſunt ipſimet celi: actus vero ſunt infixi illis planete & ſtelle. nullū quippe celū p ſe/ ac ſuapte natura ſpectabile & viſibile eſt. ſed videri a nobis dicuntur/ quia eorū actus vt planete & ſtelle a nobis ſpectantur. Vltra autē firmamentū: nullus aut planete aut ſtelle relinquitur locus. ſed puri illi ſunt/ ſimplices & imixti: viſibili actu ideſt planeta aut ſtella carentes. Porro rationi per q̄ cōſonum eſt/ angelorū celū (quod a luna decimo numeratur loco) eſſe primū mobile. cuius motui inferiores oēs lationes obtēperant & ab ea raptantur. Eſt enim angelus prima creatura: primitus & ante omnē aliam creaturā a deo condita. cunctis creaturis eminentior/ & que poſt deū vniuerſis preſidet: ferēs/ regēſqꝫ poſt deū vniuerſa. Diuinū autē celū imobile eſſe volunt: ſicuti & deus eſt omniū rerū eterna & immota ſedes.

Qui ſimplices celi.

Qui celi actu & potentia differentes

ℂDe ſucceſſiua et permanente qualitate. Cap. XXII.

1 EA qualitas que fluxa et continue ſuccedanea eſt: ſtabili ac permanente qualitate/ eſt natura perfectior.

ℂQualitates fluxe: ſunt vt ſonus & lux. que continuo euanide diſparent/ ſubſiſtuntqꝫ dūtaxat cum fiunt. Permanentes vero ſunt vt color/ odor/ ſapor: Tactꝰ qualitates calor/ humor/ algor/ ſiccitas. He enim fixe ſunt & in ſuis ſtabilite ſubiectis. quas ideo inſtabilibus conſtat minus eſſe veras/ minuſqꝫ perfectas: ꝙ inſtabiles ſint maioris/ liberioriſqꝫ plenitudinis. ꝙ ſemotiores a materia & ab opacis/ ſolidiſqꝫ corporibus: ꝙ deniqꝫ a ſublimiore/ fortiore & preſtantiore cauſa aſſidue producantur atqꝫ reparētur. Immutabilis enim cauſa & que eodem ſemper ſe habet modo: ſingulis momentis idem poteſt/ cum vis ipſius haudquaq̄ laſſeſcat atqꝫ minuatur. Vnde fit vt ſemp eūdē & ſimul totū proferat effectum. Que autem vis/ puſilla/ terrena & materialis eſt ſita in contrariorū loco: diuidue ac particulatim fœneratur. Sui etení effectus priorē in ſubiecto/ manere iubet partē: vt poſteriorum aduentu/ tota ſe in ſubiecto prolata qualitas intendat/ ſuoqꝫ numero perficiatur & cōpleatur. Profertur quippe permanens affectio: ab infirma & imbecilla cauſa. que diuidue & ſecundum numerum agit/ proferens prius vnum/ poſterius aliud. vt ex pluritate partium totus vnus concreſcat ipſius effectus. vt ignis prius exiguum in aquā/ q̄ totum calorem inducit. & qui primo productus eſt calor/ in aqua manēs: ſecundi preſtolatur aduentum. deinde tertia caloris pars/ duabus primis ab igni ſuperuenit. Dein quarta: quoad tantus ſit in aqua feruor/ quantus eſſe aut natus eſt/ aut poteſt. Euanide autem qualitates: nobiliore & preſtantiore modo/ a ſuis prorūpunt/ educunturue cauſis. Nam vnice/ ac tote ſimul oriuntur: nō fruſtulatim/ ſecundum numerum/ aut parte poſt partem. Lux enim ſimul oritur tota: pari pacto ſonus et vox. & he ruſus maioris ſunt plenitudinis/ ampliorīſqꝫ diffuſionis q̄ ille permanentes.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶Fluxe qualitatis numerus/ in vnitate et indiuiſibiliter profertur: permanē- 2
tis vero numerus/ diuiſibiliter profertur & in numero.

¶Omnis qualitas/ in quodā numero conſiſtit. Eius enim intentio: eſt quedam graduum & partium multitudo. Sed vt in ſuperioris propoſitionis ratione dictum eſt: ſucceſſiue & preſentatne qualitatis numerus/ haud in numero: ſed indiuiſibiliter & in vnitate elicitur/ ſimul totus/ non parte poſt partē. Permanentis autē qualitatis cauſa: eam numeratim & ſecundum vnitates elicit/ totamqꝫ per partes intendit.

Lux a ſole vnice ꝓlata

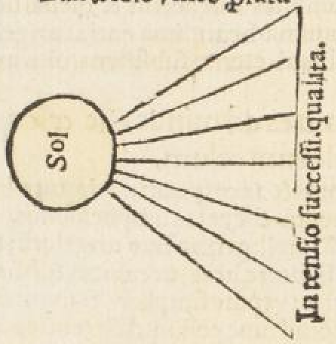

Calor ab igne diuidue manās

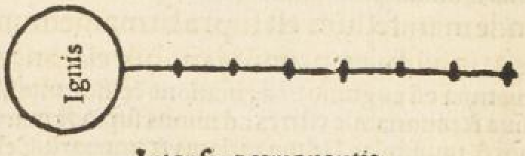

Intenſio permanentis

¶Linee quibus vtraqꝫ qualitas ab ſua cauſa/ i ſubiectū manat: ſibiinuicem 3
ſunt perpendiculares.

¶Ad huius intelligentiam hec tibi propone: cauſam efficiētē ſiue producentē/ Subiectum quod patitur ac recipit. Tēpus in quo fit actio. Mediū/ per quod a cauſa ad ſubiectū fit ipſa emanatio. Que producūt qualitates aliā ꝑmanētē/ aliā momētaneā. Nēpe horū vnicuiqꝫ propriā aptabimꝰ lineā. Sit igiꝛ quadratꝰ a b c d. cuius ſiniſtrū latꝰ a b/ ſit linea efficiētis cauſe: vtrāqꝫ q̄litatē & ꝑmanētē & ſucceſſiuā ex ſeſe ꝓferētis. Dextrū autē latus c d ei oppoſitū ſit linea ſubiecti/ qd vtrāqꝫ recipit qualitatē. Debet enī ſubiectū oppoſitū eſſe efficiēti cauſe: eiqꝫ ſecūdū rectū & ex aduerſo cōſtitui. vt liberā ac patulā eiꝰ i ſeſe recipiat actionē. Superius latus a c/ ſit tēporis linea: in quo fit qualitatis ꝓductio/ inferiꝰ latus b d/ ſit linea medij vt aeris aut aq̄: quo diſtat ſubiectū ab ipſa cauſa/ quoue ipſa qualitas manās a ſua cauſa/ fertur deuoluiturqꝫ in ſubiectū. Hoc enī quadrato perpulchre oīs exprimitur/ pingiturue actio. Cū igiꝛ ꝑmanens qualitas/ a ſua cauſa ꝓdeat ſecūdū tp̄s (vt cuiꝰ pars in parte tēporis & in toto tēpore tota proferꝛ) in eo quadrato/ permanētis qualitatis ꝓductio ac linea: pigenda eſt inter lineā cauſe & lineā ſubiecti/ a linea tēporis equidiſtans. vt cui cōmenſurāda eſt: & tota toti eiuſqꝫ partes partibꝰ coaprāde. Sit itaqꝫ hec linea e f. quā ſeco mediā pūcto g a quo in vtrāqꝫ partē/ extēdo ſup e f ꝑpendicularē/ ad fines vſqꝫ quadrati q̄ ſit h g i. quā dico eſſe vt lineā/ ꝓductiōis ſucceſſiue q̄litatis a cauſa a b/ in ſubiectum c d. Tota quippe linea e f/ manat a cauſa a b: i toto tp̄e a c. & eiꝰ pars prior & āterior vt g f: i āteriore & priore tp̄is pte/ vt i tp̄e h c. poſterior quoqꝫ eiꝰ ps/ & q̄ poſteriꝰ a cauſa manat: ſcilicet e g: i poſteriore tp̄is parte/ vt in a h ꝓferꝛ. Et tota linea e f/ a linea tēporis a c equidiſtat & ab ea cōmenſuraꝛ. Eſt igitur linea e f/ vera ꝑmanētis qualitatis linea: vt ab ſua cauſa in toto tēpore manat/ ꝓferturqꝫ in ſubiectū. vtue priꝰ & poſterius/ parte poſt partem profertur. Intenditur enim & eliciꝛ eius numerꝰ i numero: parte priore in ſubiecto ꝑmanēte: quoad ſuprema pars īducta/ totā qualitatē intēdat/ eiuſqꝫ numerū cōpleat. Succeſſiua autē qua-

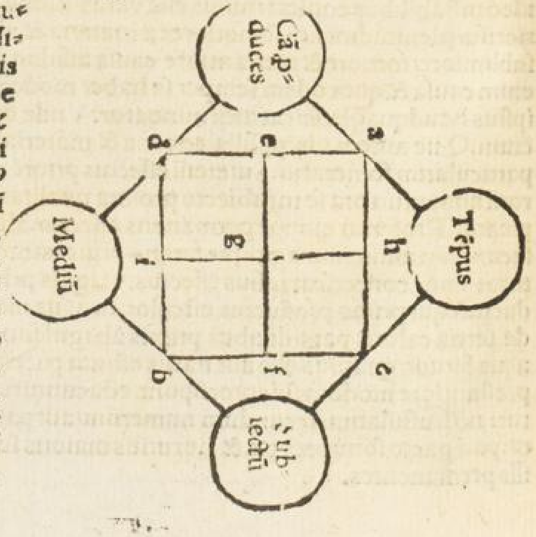

litas/ cū tota ſimul eliciatur a ſua cauſa: eius intenſio ſiue numer9/ tēpori minime eſt coap-
tandus/ equād9/ aut ſubij ciendus. Hec eni quouis tēporis momēto: noua totaq; elicitur. Li-
nea igitur h g i/ ſuccedanee cōpetit qualitati. Nam equidiſtat vtrinq; & a cauſa & a ſubie-
cto: nullā anteriorē/ nullāue poſteriorē habens partem. Tota quippe linea h g i: ſimul exit
a linea a e b/ ſimulq; tota recipitur in ſubiecto c f d. Non eni eius pars h g ante g i: neq; g i
ante h g profert. Neq; tota linea h g i/ profert in toto tēpore a h c. ſed in iſtāti tēporis/ vt i h
in quo ſolo pſeuerat. in alio autē quouis inſtanti: noua alia ſuccedit/ atq; profert. Succeſſiua
igitur qualitas/ indiuiſibiliter intēditur. eiuſq; numerus haudquaq̄ in numero & tēpore: ſed
in vnitate & momento elicitur. Eius itē linea qua exit pmiturue a cauſa: ad pmanētis qua-
litatis lineā/ eſt perpēdicularis. Hec eni eſt quedā latitudo/ a ſiniſtro in dextrū. Illa vero q̄dā
longitudo/ ab imo in altū. Et ex hac propoſitione/ iterū manifeſtū eſt inſtantaneā qualitatē Illatio.
ſtabili ac pmanente potiorē eſſe/ ac preſtātiorē. Inſtātanea eni qualitas/ eo pacto a ſua cau-
ſa proficiſcitur/ quo & angelorū genus/ a ſuprema oim cauſa/ diuinaq; bonitate ſuā traxit
originē. Fixa autē affectio/ eū habet ortū: quē & hūana ſpecies a deo. Angelorū quippe ge-
nus/ totū ſimul a deo in eſſe prodijt. Omnes quippe angeli in inſtāti creati ſunt: non alius
alio prior aut poſterior. Humana autem ſpecies minime ſimul tota: ſed parte poſt partem
indies oritur & a ſua cauſa proficiſcitur. Vnde fit vt et angelorū numerus/ vnice atq; indiui Illatio.
ſibiliter ſit productus: ſicut & linea h g i/ exit ab a e b. Humanus autem numerus: multipli-
citer/ ac diuiſibiliter ſecundum tempus explicatur: ſicut & linea c g f/ ab a e b profecta eſt.
Et angelorum creatio/ in lōgitudine eſt facta: hominum vero ſucceſſio in latitudine perfi-
citur. illorumq; linea/ ad horum lineam: rectangula et perpendicularis reperitur.

¶Qui ſenſuum/ ceteris ſint perfectiores. Cap. XXIII.

1 His ſenſus quibus eſt obiecta ſuccedanea qualitas/ his pfectiores ſunt
a quibus permanens qualitas ſentitur.

¶Liquet hec ex precedente. Nam is profecto ſenſus eſt preſtantior: cuius nobi-
lius eſt & potius obiectum. Succedanea autem paſſio/ permanente affectu: eſt na
tura preſtantior. Igitur & is ſenſus a quo fluxa hauritur affectio/ eum precellit: qui materi- Son9 & lux
alem & permanentem captat qualitatem. Vt auditus et viſus/ ceteris perfectiores & potio- fluxarum
res ſunt. Siquidem ſonus et lux/ inter fluxas qualitates principatum obtinent: quarum hec qualitatū
a viſu/ illa ab auditu prehenſatur. Odor autem permanens eſt & ſtata qualitas. Similiter et precipue
Sapor/ & elementaris omnis paſſio: Calor/ Frigus/ Siccitas/ Humor.

2 ¶Omnis item ſenſus/ quanto in animalis corpore aut loco ſublimior/ aut di
ſcluſiore organo fuerit: tanto perfectior.

¶Tactus (vt dictum eſt) ſenſuū imus eſt & abiectiſſimus: poſt quē guſtus/ alimentarie ſub-
ſtantie arbiter. Poſt tactum/ olfactus/ guſtu & eminentior & preſtantior. Olfactum ſuperat
viſus: et loci eminentia & dignitate. Auditus deniq; et hunc viſum & ceteros omnis: & ſitu
et nobilitate precellit. Nam tametſi in homine videntur auditus ſenſoria/ haud ſublimiora
eſſe oculis: in cunctis tamē animalibus ſecus accidit. in quibus ſubeſſe auribus/ oculi liqui
do cōſpiciuntur. Rurſum & aliud recenſetur/ perfectionis ipſorum ſenſuum iudicium: ſcili
cet ſuorum organorum diſcluſio. Nam ſicut mediati ſenſus/ ſiue qui medio aliquo (vt aere
aut aqua) exercentur: ijs preſtant/ qui immediati ſunt & cominus ſentientes/ quales ſunt ta-
ctus et guſtus: ita & hi ſenſus/ qui ſenſorium diuidunt: eos antecellunt/ qui coniuncto ſunt
et indiuiſo ſenſorio. Primus autem qui ſenſorium aperit/ diuiditq; olfactus eſt. cuius ſenſo-
ria/ perexiguo diſſita ſunt interuallo. viſus diſcuneatior/ plus ſeſe aperit. Auditus pluſq̄ cete
rorum nullus diſſectus/ diuiſuſq; reperitur. Exteriorū igitur ſenſuum: trina eſt perfectionis
aut impfectionis cauſa: prima q2 imediati/ aut mediati: ſecunda q2 indiſcluſo/ aut diſcluſo
ſenſorio: tertia deniq; q2 minus/ magiſq; diſcluſo.

4 ¶Vnde fit vt auditus: ſit et viſu et ceteris cunctis preſtantior.

¶Nam viſus & auditus licet mediati ambo & medio aliquo/ vt aere aut aqua exerceātur:
auditus tamen viſu/ eſt & loco ſublimior & organo diſcluſior. Eſt igitur & viſu preſtantior.
Rurſū is ſenſus perfectior eſt: q ſimplicior/ aut ſimplicioris obiecti. Atqui audit9 eſt viſu/ ſim
plicior: qm̄ do q̄d ē vni9 ē & ſimplicis obiecti/ & ſolı9 momētanee q̄litatis vt ſoni. Nichil eni pter
ſonū: ſubire aures/ auditūq; ciere natū ē. Viſ9 autē aut itermixt9 ē: aut ſolū pmanētis/ mate
rialiſue qualitatis ſeſ9. Intermixt9 ē: ſi dixeris viſibile eē lumē & primū q̄dā viſus obiectum

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Si autem lucem non viſibilē dicis aut viſus obiectum: ſed eorū que viſibilia ſunt/ vt colorū
Lux viſibilium actus eſſe actum: erit viſus tantum permanentis & imperfecte qualitatis ſenſus. Eſt eni color idip
ſum: quod veraciter ſpectabile & viſibile ſit. Lux autē non veraciter viſibilis/ ſed viſum om
nem exuperans: & viſibiliū omniū/ vt colorū actus: colorū ſpecies/ in viſum eliciens. Eteni
lux in viſu perinde ſe habet atq; in auditu motus. Siquidē motu ſonus oīs ſoniue ſpecies ī
aures perfertur. iſq; cum inaudibilis ſit: omniū tamē audibilium eſt act9. ſine quo neq; ſon9
elicitur/ neq; in aures ſoni deferē ſpecies. Ita et lux ē ſine qua nullus viſitur color/ nulla co-
loris ſpecies in oculis recipitur: veruſq; viſibilium actus/ ſicut & motus audibilium. Eſt igi-
tur viſus/ auditu ſubſidentior & impfectior. vtpote qui ſubſidētioris & materialioris quali
tatis/ ut coloris eſt ſenſus. Auditus autē verioris & nobilioris vt ſoni. Q; ſi peruicatius con-
tenderis lucē/ veraciter eſſe viſibilē/ & vt quoddā viſus obiectum: ideoq; nobiliſſimū eſſe vi-
ſum/ cuius nobiliſſima qualitatū lux/ eſt peculiaris: dico ego quoniā et hac quoq; in parte vi
Qualitas minus frequēs nobilior. ſum precellit/ audit9: vt & luce/ ſonus eſt natura preſtātior. Nam ea nobilior eſt qualitas: que
minus frequens/ minuſq; cōmunis eſt & a nobiliore cauſa proficiſcens. Lux autē ſono nume
roſior eſt/ pluribuſ ue ineſt: et in eis/ ſemper eſt in actu. Nēpe in ſole atq; igne/ lux aſſidua. In
pleriſq; animatis/ vt in alburnis/ fungis & nonnullis vermiculis: fulgor aſſiduus conſpici-
tur. Sonus autem in nullis corporibus/ eſt iugis atq; aſſiduus: ſed ſimul vt factus eſt/ reperi-
tur euanidus. Precipuus itē nobiliſſimuſq; ſonorū vt vox: a ſolo profertur animato corpo-
re & ab anima. qua nichil in mundo preſtantius. Hec eteni ipſos etiā celites orbes ethere-
oſue thalamos (a qb9 in mundū ſpargitur lux) exuperat/ omneq; viſibile corpus tranſcendit
Eſt igitur ſonus vt vox/ luce preſtantior. vt cuius cauſā ſcilicet animā: celſiorē eſſe liquet ſole
totius lucis cauſa. Erit itaq; et auditus merito viſu ſublimior et preſtantior. Omnis quippe
viſus clauditur/ finiturq; firmamento: quo & viſibilis omnis lux et omne viſibile continen-
Audit9 firmamento ſuperior tur. Auditus autē firmamentū tranſilit: ad inuiſibiles vſq; celos pertingens. in quibus ra-
tionalis anima veriſſimi ſoni totiuſq; vocis cauſa: prius a nobis eſt collocata. Deniq; et qui
doctrine ſenſus/ geminos eſſe aiunt auditū ac viſum: hunc ſcripture/ illum vocis eſſe predi-
cant. Eſt autem vox/ anima & vita ſcripture. Littera autem vocis retrimentum/ atq; hypo-
ſtaſis. Si igitur vox ſcripturā vincit: erit profecto & viſu/ potior auditus. Et tanta de horum
vtriuſq; ſenſuū precellentia/ aut ignobilitate dicta ſint: vt liminemus proteruam quorun-
dam inſcitiam. qui ceco faſcinati errore (q; viſus plures fortaſſis nobis/ q̄ auditus rerum
differentias preſentare atq; expatare videatur) viſui poſtergare ſolent auditum/ cenſentq;
hunc illo ignobiliorē. Quandoquidem minime aduertunt honeſtiora & preſtantiora vt plu
rimū eſſe: que vſus quidē & famulatus minoris comperiantur.

De duplici diſcendi modo. Cap. XXIIII.

hic accip[it] didiſcere ... diſcere ſimpliciter

Homo diſcipline capax: aut nature/ aut hominis alterius magiſterio 1
hauſit/ didiſcitq; vniuerſa.

Humanus intellectus (vt ſepius in libro de intellectu dictū eſt) ab initio ina-
nis & vacuus eſt/ omnis intelligibilis ſpeciei exors. creatus enim eſt in ignoratiōe
omnium/ tanq̄ vniuerſorū ſpiritalis potentia: omni intelligibili ſpecie affici/ atq; impleri na
ta. Coniunctus igitur intellectus ſenſui: vt id fiat quod natura fieri poteſt & fieri natus eſt/
ſeſe quodāmodo corporis exerēs clauſtris/ vniuerſo adeſt mundo. a quo ſiue a cunctis que
in eo ſunt ſubſtantijs/ ſenſuū imprimis famuletio: ſenſibiles captans ſpecies euadit (vt in li-
Quid natura bro de intellectu docuimus) omniformis. Et hec eſt primaria & antiquiſſima hominis eru
ditio a mundo/ ſiue ab ipſiſmet ſenſibilibus ſubſtantijs/ ſiue a natura. Quippe naturā appel
lare poſſumus/ quicquid eſt extra hominē: vt mundum/ aut/ mundanā omnē ſubſtantiā. Af-
fuit itaq; primitus homini mundus/ aut natura: cuius magiſterio hauſit/ didiſcitq; vniuerſa
ſine voce/ ſine ſcriptura: ſenſibili contēplatione mundi & rerum omniū que ſub celis viſun-
tur aſpectu. Earū quippe ductas/ receptaſq; ſpecies: intus retentat/ continet/ ſeruatq; in me-
moria. et quarum numerus/ habitus/ plenitudo: hominis eſt ſcientia doctrina & perfectio.

Vt homines primi omnia a mundo didiſcere: ita & ſecundi a primis.

Homines priſci/ haud immediatiores/ propiores & cognatiores mundo extitere ſecūdis 2
hominibus. vt hi dūtaxat ab ipſis/ ipſi vero a mundo/ omnia hauſerint atq; didiſcerint. ſed
quia eis hec neceſſitudo īcubuit: vt hominū penuria/ ab ſolo mūdo edoctitarent/ euaderētq;
ſeipſis perfecti. Poſteri vero ac noſtrates homines/ vtrouis modo aut inquā priſcorum mo-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

numẽtis/ ſiue ab hoie: aut animaduerſione & ſpeculatiõe mũdi/ ſiue a natura edoceri atq;
erudiri poſſunt. Non enim plus abeſt ab eis mũdus/ q̃ a patribus abfuit. aut minus noſtros
ciet ſenſus/ in eoſq; ſenſibiles propagat ſpecies: q̃ illorũ motitauit. Sed eodẽ tenore & mũ=
dus & mundanarum rerũ ſpecies perſeuerantes: hodie quoq; hominem vt affinẽ norunt/
vt minorem mundũ/ minoriſq; mundi filium: vt ſpiritalem ſuam potentiã/ ſuiq; capacem/ Mũdũ eo
facultatẽ: vt ue illa impleatur/ perficiatur/ fiatq; omnigena. Aſſunt igitur homini indies (vt mõ nobis
& prius) vniuerſe ſenſibiles ſubſtantie. illum circunſtant/ ferunt/ ſaluant/ nutriunt/ vegetãt adeſſe quo
ſeq; illi expatando erudiunt. Vnde fit vt maior poſteris & noſtratibus/ q̃ illis priſcis inſit ca= & priſcis af
peſcẽde diſcipline facultas. Illi nãq;/ vt qui hoib9 caruere: ab ſola natura edocti ſũt. Nos ve fuit.
ro q̃cũq; ab antiquis illis manarũt & ipſa erudiũt. & preſentẽ habem9 naturã/ a qua vt rerũ Illatio.
magiſtra & ſapiẽti opifice: ſingula ipſi ſcrutari & reqrere poſſum9/ vniuerſa ſenſu hauriẽtes.

3 ¶ Hominis doctrina ac ſcientia/ haud eſt in mundo: ſed ĩ eius mente. neq; ĩ ſenſibilis ſpeciei habitu: ſed in intelligibilis plenitudine conſiſtit.

¶ Hominis diſciplina/ ac ſcientia: neq; ĩ mũdo eſt/ neq; in exteriore ſenſu neq; in interiore/
ſiue imaginatione. quandoquidẽ hec aut materialia & corporea ſũt: aut materialib9 corpo
reiſue funguntur organis. Hominis itẽ ſcientia/ minime ſenſibilis ſpecies eſt. Supereſt igi=
tur vt hec/ ſit intellectualis & defecatiſſima rerũ naturalium ſpecies: in hominis mente/ atq;
intellectu recepta. Hic enim mentem/ intellectũ & rationem: pro eadem ſpiritali inuiſibili/
ĩmateriali/ incorporea & ĩcorruptibili hoĩs potentia aut cognitiõe/ ſumi volum9. Sicut enĩ
hoĩs ſciẽtia ĩcorporea & incorruptibilis eſt: ita & eãdẽ ĩ ĩmortali & ĩcorruptibili ei9 vaſculo
recipi & cõtineri oportet. Nichil autẽ eſt ĩ hoĩe ĩmortale/ nichil pereuũ/ nichil ſẽp idẽ: p̃ter
eius mentem/ ſiue intellectum/ ſiue rationem. Nam licet vis ſenſitiua & imaginatiua/ ſint
immortales & ab anima inſeparabiles: organis tamẽ fungũtur corporeis. hec enim in cor= Quid ĩ ho
pore/ illa in mundo exercetur. Sunt autẽ & corpus & mũdus corruptibilia: & que corrupti= mie morta
one ac mortis interitu/ ab aĩa faceſſere eamq; linquere cogũtur. qua demũ organorum ab= le
iunctione propriã vtriuſq; ſenſus actionẽ interpolari/ atq; ĩtermitti neceſſe eſt. q̃doquidẽ
ſeparata potẽtia ab actu/ ſiue p̃ſẽtatiua a iudicatiua/ aut ſpectabili obiecto a ſe ſpectãte fa=
cultate: nulla poſſibilis/ aĩe ſupereſt actio. Propria autẽ aĩe op̃atio/ organo exercet̃ ĩmate
riali & ĩcorporeo: fit enĩ ab aĩa/ ĩ aĩa. Preſẽtatiua ẽ aĩa: et iudicatiua ſiue ſpeculatiua itidẽ aĩa
Actus eſt aĩa & potentia aĩa. Similiter & potentia aĩa & obiectũ aĩa. Speculatur enĩ anima
in ſeipſa omnia: eiuſq; ſpeculationis actus/ aĩa eſt & pars eius impaſſibilis/ quem agentem
intellectum vocant. Eiuſdem vero ſpeculationis potentia/ in qua reſeruantur omnes intel=
lectuales ſpecies & a qua ipſi preſentantur/ obijciũturue actui: iterũ anima eſt & pars anime
poſſibilis/ quem patientem/ poſſibileue intellectum ſiue intellectualem memoriam nuncu=
pamus. Cum igitur inter agentem anime partem & poſſibilem/ ſiue inter propriũ eius actũ Cauſa vna
& organũ (Eſt enim poſſibilis intellectus agentis organũ) interhiare poſſit nichil nilue hãc immortali
ab illa diſcludere/ atq; diſiungere: hinc tota anime ſubſtantia/ perhibetur eſſe immortalis & tatis aĩe
indiuidua/ ſẽper ſibi preſens. diciturq; in actu continuo/ iugiter poſſe verſari & propriã ope=
rationem exercere: ſiue ſit in corpore/ ſiue extra corpus. Vt que in propria memoria/ geſtat
ſua omnia: habetq; iugiter preſentes & obiectas rerũ omniũ ſpecies. que ſunt ĩmortales ei9
diuitie: a quibus ipſa ſciens/ contemplatiua & perfecta cenſetur.

4 ¶ Hominis ſcientia/ eſt tertie ſpeciei habitus: ab anima ĩmmobilis.

¶ Prima qua homo fertur/ cieturue ſpecies: eſt mũdi/ mũdaneue ſubſtãtie ſpecies. a mũdo prima ho=
in exteriore ſenſu recepta: in qua minime conſiſtit hominis doctrĩa. Secunda eſt ea ſpecies minis ſpẽs.
que ĩ ĩteriorem ſẽſum/ ab exteriore penetrat & in interiore aſſeruatur: vt ſpectrũ/ ſiue phã= Scda ſpẽs.
taſma/ in qua neq; ſciens homo nominatur. Tertia eſt que defecatior in aĩe potentiã & in= tertia ſpẽs
ternam memoriam/ ab interiore ſenſu manãs: in ea recipitur & a qua nuſq̃ emigrat/ nũq̃ue
dimouetur. Quandiu enim ſaluatur interna anime memoria: tandiu & que in ea repoſita
ſunt/ ſalua inuiolataq; perdurãt. nil ab ea interit/ nichil obliuione deteritur: quod ſemel eſt
facta (vt in libro de intellectu diximus) ſemper eſt. Fidelis enim eſt: & fidele eius promptua= Fidelis me
rium. Quicquid illi committitur in prõptu eſt/ in propatulo eſt. omnia ipſa promit/ refert moria.
preſentatq; ſpeculatiuo intellectui: quicquid ab illo primitus captauit. Hominis igitur ſciẽ=
tia: haud in prima/ neq; in ſecunda: ſed in tertia & rationali conſiſtit ſpecie. que recepta eſt
in eius interna mẽoria: & que non minus eſt ĩmortalis/ q̃ aĩe mẽoria/ paſſibiliſue intellectus.
Prima ſiquidem qua afficitur homo ſpecies: eſt inter mũdum & eius corpus. Secunda inter

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

corpus & animā. tertia inter animam & animā: id eſt inter anime actū & eius potentiam. Sed & mundus a corpore & corpus ab anima/ ſeparari poſſunt: aīa vero ab anima ideſt eiꝰ actus a potentia: nullo diſcludi/ aut ſeparari poteſt interitu. Et hec vna cauſa eſt: perpetuitatis & humane totius anime & omnis eius diſcipline/ vniuerſarumq; virtutū. prima eteni ſpecies/ cum in mundo ſit: cum ipſo mundo interit. ſecunda vero/ que ſpectrū & phātaſma

Sēſibilis ſpēs	Spectrum	Rationalis	
Mundus	Corpus	Anima agens	Anima poſſibilis
Pria ſpēs	Scda ſpecies	Tertia ſpecies	

dicitur cū ſit in corpore/ vt in cerebro: corporis quoq; reſolutiōe/ reſoluitur/ diſperitq;. Tertia vero perpeti ſede/ in aīa locata: interire aut oblitterari nequit. Hominis itaq; vera perfecta & immortalis ſciētia: neq; eſt ſenſibilis ſpecies/ in ſenſu: neq; in imaginatione/ phantaſma. ſed rationalis ſpecies/ in anima: ſimilis his mundi ſpeciebus/ que ſupra firmamentū in rationali celo continētur. & que ſunt vere mundi ſpecies: preſtātiores ſtellis/ & in quibus eſt verior q̄ in ſtellis mundi eſſentia.

¶ Sicut homo a mundo ancillante ſenſu doctus euaſit: ita & hominem homo neminem, haud aliter q̄ ſenſus famuletio erudiuit. 5

¶ Cōſtat ex his que prius dicta ſunt/ geminos eſſe hūane eruditionis modos. primum quo homo a natura & mūdo haurit vniuerſa. Secūdum quo homo/ ab homine. In primo igitur docēdi modo: diſſimilia ſūt extrema/ mūdus & humana mens. In ſecūdo vero extrema ſūt ſimilia: hoīs inquā & hominis mēs. Atq; in illo primo/ vacuā hominis mentē/ mūdus p medios ſenſuū tubulos īpleuit. proferens ſenſibiles ſpecies/ quarū defecatione: orta eſt intellectualis/ ſiue rationalis ſpecies: cuius habitus & plenitudo in humana mente/ dicitur homis virtus & diſciplina. In hoc vero ſecūdo quo hoīem homo erudit ac docet: plena perfectaq; mens/ hominis a natura primitus eruditi: vacuā alterius hoīs/ implet animā ſimileſq; ijs quos a natura hauſit & in mēte ſeruat cōceptus/ notiones & rationales ſpecies: in eius mētē tranſfert. Atqui trāſferri neqt aut ꝓpagari de aīa in animā/ de mēte in mentē conceptus: niſi ſēſuū medio & adminiculo. quādoquidē mēs mēti/ reſerari & manifeſtari neqt attigua ac nuda. vt pote que interſtitibus amborū hoīm corporibꝰ: adinuicē diſcluſe/ diſſiteq; cernūtur. Et eo pacto quo rationalis ſpecies/ orta eſt in mente pria: eo quoq; mō in ſcda mēte oritur atq; profertur. In prima autē mēte eius qui nature magiſterio doctus euaſit: eadē ſpecies ſeſuū orta eſt famuletio. Orietur igitur & in ſcda mente/ a prima mēte: ſēſuū admiculo.

Mūdus	Medij ſenſꝰ	Prima mens	Medij ſēſꝰ	Secūda mēs
Primus docendi modus		Secundus docendi modus		

¶ Secundus docendi modus: primo eſt liberior & vegetior: 6

¶ Nā propior & cognatior eſt homini hō: q̄ mūdus hoīni. igit & liberius ac vegetius hoīem homo: q̄ mūdus inſtruit/ ac docet. Rurſū ſi (vt in hoc opere diximus) homo eſt anima mūdi erit vtiq; & reliquus mūdꝰ vt hoīs corpꝰ. At qui aīa/ vita eſt corporis/ eiuſq; nūerꝰ & ratio. vegetior itaq; & prōptior eſt is modꝰ quo homo docet ab homīe: q̄ quo eruditur a mūdo. docetur eni a mūdo/ tāq̄ a corpore. Ab hoīe vero tāq̄ ab aīa Demū verius omnia in mēte/ q̄ in mūdo ſubſiſtunt. Sunt eni in mente tāq̄ in idea/ identitate/ quidditate vnitate: ſimplicia/ coniuncta/ defecata & ſine materia. In mūdo vero ſunt in nūero/ in alteritate/ participatōe: compoſita/ diſſita intermixta & in materia. Verius igitur/ ac liberius a mente exprōptrice: mens alia recipiet/ percipietq; vniuerſa q̄ a mundo.

¶ Quibus mediis: mēs mēti exprimitur/ paratq; diſciplina. Cap. XXVI.

Eius que in mente/ ſiue in anima eſt notionis/ que & hominis ſciētia vocitatur: gemina eſt expreſſio vox & ſcriptura. 1

¶ Interior notio que mēti/ ſiue aīe ineſt: ſecūdū ſe icōmunicabilis & inſenſibilis eſt. Nullo eteni ſenſu: neq; aīe ſubſtantia/ neq; vniuerſa que in ea ſunt hauriunt. Ea igitur conceptio/ notio & intellectualis ſiue rationalis ſpecies/ que eſt anime/ mentiſq; plenitudo/ que & lux hominis/ habitꝰ & ſcientia vocatur: cū ſit anime peculiaris & propria & ab anima in animā de mente in mentē traduci/ aut emigrare nequeat: haud aliter q̄ ſēſibilibus mediis/ voce & ſcriptura/ fit extra animam: alijue anime reſeratur & adaperitur.

¶ Vox anima eſt ſcripture & ſuccedanea: ſcriptura vero vt vocis corpus & 2

fixa. Eſt et hec viſibilis & abſentium: illa vero audibilis & preſentium.
¶Vox anima eſt/ ſpiritꝰ & vita ſcripture: perinde atqꝫ aïa/ corporis eſt vita. Scriptura autẽ
vocis eſt retrimentum/ fex/ ſubſidentia/ hypoſtaſis/ corpꝰ & oĩm vltimum. vox ſuccedanea
qualitas eſt: & eſt ſolum cũ fit/ atqꝫ profertur. Scriptura ſtata fixa & permanẽs eſt. Illa ciet
duntaxat preſentes & loco & tẽpore. Hec longo etiam & loci & temporis interuallo/ diſſi-
tos/ diſtanteſue motitat/ docet/ erudit. Illa auditu/ hec viſu percipitur. Vnde fit iterum vt au
ditus/ ſit viſu longe preſtãtior. Eſt eñi auditus aïe ſenſus: viſus vero ſenſus corporis. Nam
ſi quẽ profecto fateamur eſſe anime ſenſũ/ hũc neceſſe eſt eſſe auditũ: qui ſolꝰ e cũctis ſup-
eſt/ & corporis non eſt. corpꝰ ſiquidẽ inanimatũ: & attactu & guſtu & olfactu prodit ſeſe/ ac
manifeſtũ facit: auditu vero nuſq̃. Non enim ſine motu/ vox aut ſonus vllꝰ elicitur. Anima
autem motus eſt & vita corporis: illud quatiens in eoqꝫ vt naturali organo tonãs: ſonũ vo-
cemqꝫ eliciẽs. hic autẽ ſonꝰ & vox: haud corporis eſt aut a corpore: ſed aïe proprĩꝰ. prolatꝰ
ab aïa in corpore: quo aïa ſeſe ꝓdit facitqꝫ ſuo ĩ vaſculo audibilem. Eſt igitur aïa: tãq̃ idip-
ſum quod proprie ac veraciter eſt audibile: cuius naturalis ſonꝰ & vox in corpore/ vt orga-
no exauditur. Et cũ neqꝫ tactu/ guſtu/ olfactu aut viſu ſit aïa ſenſibilis: ſupeſt vt ſolũ exau-
diatur. ſitqꝫ verꝰ ac ꝓprius eiꝰ ſẽſus auditꝰ: euadatqꝫ auditꝰ haud imerito oĩm p̄ſtãtiſſimꝰ.

3 ¶Anima primitus eſt & ſubſiſtit: deinde inſemetipſa ſimplicem & inuiſi-
bilem notionem & conceptionem profert: hinc in proprio corpore vocem/
deniqꝫ ſcripturam extra corpus in mundo.

¶Hec ſũt aïe pecularia & ꝓpria. Eſſe/ intelligere. Vocẽ edere: ſcripturas exarare. Eſt per ſe
ſecũdũ ſe: primo & ante omnẽ ſui actũ. Primꝰ autẽ eius actus: eſt intellectio ſiue rationa-
lis intellectualiſue ſpẽi in ſeipſa ĩmateriale & inuiſibile opificiũ. Rationalis intellectualiſue Primꝰ aïe
ſpecies: profertur quidẽ ab aïa & reſidet ĩ aïa. Initiũ habet in anima: & finem in aïa. Aïa q̃ actus.
eandem notionẽ excudit: eã extra ſui gremiũ abire nõ patitur: ſed recipit eandẽ conſeruat
repreſentatqꝫ ſibimet in contẽplatione. Secũdus aïe actus: eſt vocis prolatio que prima eſt Secundus
interne notionis expreſſio. hanc autem vocẽ edit aïa haud in propriis finibus: ſed extra ſe-
met in corporis cõcauo & clauſtro. Eſt eñi aïa efficiẽs & ꝓducẽs vocis cauſa: eã tñ neutiq̃
cõtinet/ ſed extra ſe in corpꝰ dimittit. habet vox initiũ ĩ aïa: finẽ vero in corpore. Eius actꝰ
eſt aïa: potentia vero & ſuſceptiua pars corpꝰ. Tertius deniqꝫ anime actus: eſt ſcriptio. quã Tertius.
anima neqꝫ in ſemet neqꝫ in corpore: ſed extrorſus in mundo vt in mundana materialiue
ſubſtantia exercerere probatur. Vt in petris chartis: phyluris cunctiſqꝫ papyris. q̃ diſiuncta
ſũt & ab anima & a corpore: atqꝫ a tota hoĩs ſubſtantia ſeparata: & que penitus in mundo
cõſiſtũt. Et hic vltimus eſt aïe actꝰ: ſuprema & hypoſtaſea mentis expreſſio. qua ſeſe vltra
ſeipſã vltra deniqꝫ ſuum corpꝰ: in mundum vſqꝫ explicat & a qua ſtabilitur in mundo. Vn- Illatio
de fit vt anima mira proportione deprehẽdat̃ ſuo ſimilis eſſe principio: ſueue originis fõta-
neqꝫ ſubſtãtie emula. Eſt enim vna atqꝫ trina. vna eſſẽtia/ actu vero trina. cum ſit vnius &
indiuidue eſſẽtie: trine tamen litterarie operationis. Eſt eñi aïa: intelligit/ vociferat̃/ ſcribit.
Eſt ſimpliciter/ intelligit ĩ ſe: vociferat̃ in corpore/ Scribit in mundo. Eſt ſimpliciter & vt
anima: intelligit vt Anima Anima: loquitur vt anima corpus: Scribit vt anima mundus.
Eſt in eſſẽtia/ intelligit̃ in ſe: Auditur in corpore/ videt̃ in mũdo. Eſt ſecũdũ ſe/ Intelligit̃ ra-
tione & cõceptu: Auditur voce/ videtur ſcriptione. Eſt vt deus: Intelligit vt angelꝰ. loquit̃
vt aïa ſiue hõ: ſcribit vt corpus/ incurua vt belua. Hec eñi Deus/ Angelꝰ/ Aïa/ Corpꝰ ſiue
deꝰ angelꝰ/ hõ aïal: aut Mẽs/ ĩtellectꝰ/ ratio ſẽſꝰ: ſĩplici aïe eſſẽtie & trinis eiꝰ actibꝰ ſũt pro-
portionabilia. Exterior itẽ ſenſus/ ſcripture: Interior ſiue imaginatio voci/ ratio cõceptui re
ſpõdet. Nã rationẽ diximꝰ exerceri ab aïa in aïa: imaginationẽ ab aïa in corpore. Senſum
ab aïa ĩ mũdo ſiue circa mũdũ. Et vt ab eodẽ aïe fõte rationẽ/ imaginationẽ/ & ſenſũ deri
uari docuimꝰ: ita & cõceptꝰ/ vox ſcriptura: eodẽ aïe ĩterno abditoqꝫ latice oriuntur. Difflui
tant tamẽ: manãtqꝫ ĩ tria labra. cõceptꝰ ĩ aïam: vox ĩ corpꝰ/ ſcriptura in mũdũ. Eadẽ eñi eſt
ſimplex & ĩdiuidua aïe eſſẽtia/ fons vnꝰ/ idẽ initiũ: qđ trino fine clauditur/ exprimit̃/ finitur:
conceptu/ voce ſcriptura.

4 ¶Anima haud in proprie eſſentie/ neqꝫ in vocis aut ſcripture: ſed in notio-
nis et conceptionis habitu/ docta ſcienſqꝫ putatur.

¶E quatuor que diximus aïe elementis eſſentia/ conceptu/ voce/ ſcriptura: duntaxat vniꝰ
habitus & plenitudo/ aïe ſcientia/ doctrinaqꝫ dicenda. Aliud quippe eſt anime eſſe/ aliud eiꝰ

cire. Alia eius ſimplex/prima & propria eſſētia: alia ſcientia. Quandoquidem omnem ſui
actum antiquior aīa precellit: & prior ipſa ſubſiſtit/q̄ intelligat/ loquatur/ aut ſcribat. Et cū
a natura vacua ſit omni ſpiritali & interna notione deſtituta: aduentāte rationali ſpecie &
conceptione/ eaq; introrſus in proprio aīe vaſculo ſuſcepta: huiꝰ demū habitu/ plenitudine
& poſſeſſione ſciens anima/ docta/ perfectaq; dicitur. Ab ea vero conceptione ꝓfluit atq;
deriuatur vox: a voce deniq; manat ſcriptura. Hec autem duo citima aīe opificia cum ſint
extra aīam: vox ſcilicet ī corpore/ ſcriptura vero ī mūdo: minime cēſētur aīe habitꝰ. ſūt eni
vniuerſi anime habitus illi inditi: & qui ab ea neq; ſeparari neq; dimoueri queant. Vox autē
& ſcriptura: quandoq; anime adſunt/ quādoq; non adſunt. Vnde fit vt ſolus conceptus ſit
Illatio.
proprius/ peculiaris & incōmunicabilis anime habitꝰ: ſoli aīe peruiꝰ/ ac notus. Vox vero &
ſcriptura/ habitus ſūt quos cōmunes facere licet. & quibus aīa extra ſe facta: alteri anime/
ac menti cōgreditur/ eāq; erudit: dum quā intus habet notionem/ in eādem (vocis ac ſcri-
pture medio) cōmode traducit. Et qui profecto ex his blitteis & hecte ferme ac papipen-
dendis: & propter que vis captandus eſt ſtilus/ vix labia motitanda: rectā intelligentie nor-
mam ſecutꝰ/ philoſophari nouerit: maxima queq; & preclara ſenſa eliciet. noſcetq; īprimis
cur incorporeus ſit angelus: & extra corpus ſubſiſtere natus. Cur anima corporea: haud
aliter ſubſiſtere nata/ q̄ in corpore. Sicut enim humane mētis/ ſimplex & vnica eſt eſſētia/
omni ſuo actu natura antiquior: eius vero actus ſunt trini. Primus incorporeus/ ſpiritalis/
inuiſibilis/ qui eſt ipſius conceptus ab aīa in anima immateriale opificiū. Secūdus corpo-
Trini diui-
ne mentis
actus.
reus/ manans ab anima in corpus: que vt loquutuleia & vocalis aīa profert. Tertius ſecun-
do corpulentior & materialior & aīe vltimum/ vt ſcriptura: ita & diuine eminētiſſime mētis
vnica ſimpliciſſima & īpers eſt eſſentia. actus tamē eius trini: actibus anime proportiona-
biles. Primꝰ diuine illius antiquiſſime eterneq; mētis actus: eſt diuina cōceptio diuinarūq;
inuiſibilium notionum/ ſupra corpꝰ emerſio: quā immaterialium angelorū creationē voca-
mus. Secundus diuine mentis actus/ eſt diuina locutio/ diuinarumq; vocū/ id eſt rationaliū
animarum/ in organo corporeo expreſſio. Sicut enim vox eſt corporis/ ab anima colliſio: &
haud aliter vox proferri/ q̄ ab anima in corpore poteſt: ita & ſecunda diuina actio/ anima-
rumue noſtrarū creatio: cōpleta/ perfecta & abſoluta eſt in corpore & materia. Tertius autē
diuine mētis actꝰ/ eſt ſcriptura: que eſt mūdi/ corporis/ materie oīm ſēſibiliū & eorū q̄ ex-
tra animam ſunt/ a diuina mēte manatio/ creatio/ & productio. & in his cōtingit vltimū: &
diuine totius omniū creatricis/ opificiſq; mentis ſtatus. Et ſicut aīe eſſentia/ eiuſq; cōceptus
inſenſibilia ſunt/ vox vero audibilis/ ſcriptura viſibilis: Ita & diuina ſubſtantia & vniuerſi
angeli: omnem ſenſum ſupereminent. Anima vero (vt diximus) audibilis eſt (Eſt eni ani-
ma vox quedam corporis) corpus autem viſibile eſt/ vt & ſcriptura.

❡ Vnde fit vt non minus ſit anime doctrina & ſcientia immortalis: q̄ ipſius anime eſſentia. 5

❡ Hec ex libro de intellectu/ ſtatim diluceſcit. Nā in eo libro docuimꝰ geminas eſſe animi
partes intellectū & mēoriā. Intellectū quo itellectuales ſpecies: in aī triclinia & penetralia
introducūt: Memoriā vero partē eſſe animi poſſibilē/ ac fidele huiuſmodi ſpecierū armariū:
in quo eedē ſpecies/ ad futuri totꝰ incōſūmabilis eui mēſurā reſeruātur. Mēoria quippe (vt
illic diximꝰ) imutabilis eſt: quod ſemel eſt facta ſēper eſt futura. Si igit̄ aīe doctrina & ſciā/ eſt
itellectualiū ſpecierū plenitudo: erit oīs aīe doctrina & ſciā/ haud minꝰ imortalis/ q̄ ipſa aīe
Alia ratio
ex nūero℞
analogia.
eſſentia. Aliā tamē eiuſce rei/ ex nūerorū analogia rationē adhibemꝰ. vniuerſa nūerorū ſe-
ries/ expreſſio eſt & explicatio eui. vt q̄ orta ab vnitate/ ſine modo & fine ꝓpagat̄. Oīs autē
intellectualis ſpēs/ que aīum ꝑ itellectū ſubit: dūtaxat ſcdm vnitatē/ eſt & ſubſiſtit in intelle-
ctu. a quo pergēs in mēoriā: ſub oī deīceps nūero/ in mēoria reſeruat̄ atq; ꝑſeuerat. Atq nūe-
rus infinitꝰ eſt/ nulluſq; nūerꝰ eſt ſupremꝰ. Si igit̄ oīs itellectualis ſpecies/ dūtaxat vnice &
ſub ratione vnitatis ſtat ī itellectu: pluriter vero & ſub ratione totiꝰ numerorū ſeriei/ ſtat ſal-
uat̄q; in mēoria: cū nūerorū ſeries ſit infinita/ ipſa quoq; nūq̄ deſinet eſſe in memoria. Ha-
bet equidē ipſa eſſendi initiū in aīo: quē ſubijt & in quo eſſe cepit per intellectū. Nullū ta-
men eſſendi in aīo finem (eſt habitura: in cuius parte poſſibili (quā mēoriā vocamꝰ) perpe-
tuo & per omnem numerorū progreſſū reſidebit: ſicuti & in eūdē itellectū/ primitꝰ ſub rati-
one vnitatis irrupit. Que igitur ſimpliciter & vnice ſtetit in itellectu: omni deīceps numero
ſtabit in mēoria. Et profecto dicere tēporaneā eſſe ſpeciei in memoria manſionē: eāq; ſicut
nōnunq̄ orta eſt & cepit eſſe in aīo/ ita & quādoq; ab animo exterminādā fineq; in eo ſub-
ſiſtendi habituram: eſt arbitrari numeros eſſe finitos numerūue aliquem eſſe ſupremum.

¶ Qualiter anima tribus eſt inueſtita & circumuallata orbibꝰ: proprio/ corporeo/ mundano. Cap. XXVI.

1 RAtionalis anima licet impers & indiuidua ſit: quia tamen illā & in
orbe creatā & in ſeipſa ſine corporis vſu/ tam eſſe q̃ intelligere aſſe-
ueramus: aliquo pacto totam illius ſubſtantiam/ in centrum & cir-
cumferentiam partimur.
¶ Rationalis anima hac merito naturali dote/ inferiores animas ſēſitiuā vitalemq; precel-
lit: ꝙ congredi ſibipſi ſeq; ad propriā colligere vnitatem illi indultum eſt: ꝗꝗ; & ſubſtan-
tiam & intelligentiā habet immaterialem. Ceteris autē animabus/ nullo pacto in ſeipſas
curuari ſibiue congredi permiſſū eſt, vtpote que tote materiei addicte: & ſubſtantiam habēt
a corpore & materia inſeparabilē: & omnē ſui actū/ in materia & corpore exercere iubētur.
Vnde fit vt tam ſenſitiua/ q̃ vegetatrix anima: in rectitudine rectaue linea create dicantur.
Rationalis autē aīa in orbe/ in circulo & identitate: creata & facta pronūciatur. Eius quippe
& ſubſtātia & intelligentia: a materia & corpore abiūgi & ſeparari poſſunt. Huiuſmodi igit̄ Illatio.
anima tametſi impers & indiuidua ſit: quia tamen & in orbe creata eſt & in ſeipſa ſine cor-
poreorum organorū functione/ propria & ſubſtantia & intelligētia potitur: vniuerſam illius
ſubſtantiam/ aliquopacto in centrū circunferentiāq; partimur. Nā centrū anime/ vocamus
ſingularem quādā eius eſſentiā: natura priorē & abditiorem/ propria ipſius intelligentia.
Anime vero intelligentiā: primos eius centri fines primāq; circūferentiā nūcupamꝰ. Com-
petit ſiquidē ipſi aīe, indiuiſibile eſſe: cū per eius eſſe/ nulla explicetur ipſiꝰ actio. Intelligere
autem illi cōpetit in dyade & in quadā linea curua: que prima ſubſtātiale aīe cētrū inueſtit/
ambit/ circūuallat. Eſt eni intelligere primꝰ aīe actꝰ/ primaue ſubſtātie ipſius motio: natura
poſterior eiꝰ ſubā. Oīs quippe motꝰ & actꝰ: aliquo pacto poſterior eſt/ eo cuiꝰ ē motꝰ & actꝰ.

2 ¶ Fons eorum omniū que anime competunt/ eſt anime ſubſtantia. Primus
vero anime finis primuſue eius limes: eſt propria eius intelligentia.
¶ Hec ad maiorem precedētis explanationē adiecta eſt. docuit enim precedēs/ aīe ſubſtātiā
congrue centro eſſe exprimendā. Eius vero intelligentiā (que eſt prima & ſuprema vis ani-
mi) per primā eiuſce centri circūferentiā eſſe explanandā. Atqui centrū/ fons eſt & initium
eorum oīm que circa ipſū ſunt. omneſq; ſuos terminos/ ex intimis & abditis profert expli- Medium
catq; in lucem. Eſt eni mediū omne: initiū quiddam/ fons/ ratio & ſpecies extremorū: quibꝰ omne ex-
obteguntur queue illi circūponūtur. Eſt igitur & anime ſubſtātia/ quoquopacto natura prior tremorum
cunctis iis/ que illā ipſam inueſtiūt atq; circūſtant. Vnde fit vt ex intimo & arcano aīe fonte ſpecies.
ideſt ex ipſius eſſe & ſubſtātia: oīs eius terminus & actꝰ deriuetur. ſitq; aīe ſubſtantia fōs &
conceptionum & vocū & ſcripturarū. Nichil enim eſt in intelligentia: quod non ſit in priore
eſſentia. Nichil eſt in voce: quod non ſit in conceptione/ ſeu nichil in ore quod non ſit in in-
tellectu. nichil deniq; eſt ī ſcriptura: preter axioma ideſt preter effatū & proloquutū: quodue
non ab alicuius ore manauerit. Explicatur etenim aīe ſubſtātia/ in intelligentiā. Intelligē-
tia ſoluitur ī vocē: vox deniq; exprimitur figiturq; ſcriptura. Intelligimꝰ poſtea/ quod antea
ſumus. id deinde eloquimur/ quod intelligimus: id demum ſcribimus aut ſcribunt alij quod
eloquimur aut eloquuti ſumus.

3 ¶ Anime eſſentia & eius intelligentia: abinuicē & inſeparabiles ſunt & vna
tota anima.
¶ Quāq̃ aīe eſſentiā centrū appellemus/ eius vero intelligentiā circunferentiā: tamen neq;
animam diuiduam/ neq; vtramuis ab altera ſeparabilem: ſed ambas vnam totā eſſe animā
profitemur. Eteni nunq̃ eſt aut ſubſiſtit anima ſine intelligētia. Nunq̃ intelligit/ ſine eſſen-
tia. Eſſentia tamen eius: & potior & natura prior eſt intelligentia. quandoquidem prior eſt
anima/ q̃ intelligentie vllum actum exerceat. Et ab eo quoq; momento quo eſſe cepit ani- Aīe eſſētiā
ma: ſemper eſt ſemperq; futura eſt. vt cuius eſſentia immortalis: nulli interitui/ euadit ob- coactā in-
noxia. Incipit autem anima poſterius intelligere/ q̃ eſſe. & ab eo inſtanti/ quo primus illi eſſe intelli
affuit intelligentie actus: haud ſemper neceſſe eſt vt intelligat/ vtue actum exerceat intelli- gētie vero
gentie. Eum quippe actum/ libere & ex propria voluntate aīa exercere probatur. Ipſa vero actū vltro-
eſſentiam/ haudquaq̃ libere aut ſuapte ipſius voluntate: ſed voluntate & bonitate dei ſeſe neū eſſe.
in omnia propagantis accepit. & in eadem quoq; ſubſtātia/ neq; rurſum propria: ſed diuina

dumtaxat voluntate perſeuerat ſaluaturq; immortalis.

❡ Anime ſubſtantia eſt vnitrina: vna eſſentia/ actibus trina. 4

❡ Hec propoſitio de litterarijs ac doctrinalibus anime actibus/ eſt intelligenda. Nā vnica eſt & impers rationalis anime ſubſtantia: cuius litterarij doctrinalesue actus/ ſunt trini: intelligentia/ loquutio & exaratio ſcripturarum. Hi enim tres actus/ eodē modo ad impertem anime ſubſtantiam ſpectant: a qua velut natiuo fonte oriuntur ſeq; proripiūt/ eodēq; fonte copulātur. Prima eteni litteraria anime vis/ eſt intelligentia: qua notiones intellectuales in ſemetipſa gignit. Secunda doctrinalis aie vis/ eſt edende vocis facultas: qua proprias alijmenti/ exprimit reſeratq; notiones. Tertia vero ſupremaq; litteraria vis animi: exaratio eſt ſcripturarum. quibus axiomata queq; autorū/ doctorumq; virorum effata & proloquia: ad poſteros reſeruantur.

Tres doctrinales aie vires.

❡ Vnde ſit vt rationalis anima/ in trino orbe reſideat: ſitq; trinis inueſtita & circumuallata orbibus: intellectuali/ vocali & ſcripto: ſeu proprio/ corporeo mundano. 5

Anima ante omnem ſui actū habet eſſe: vtpote cuius ſubſtantia/ vim ipſius omnē natura precellit. Haud enim ſimpliciter eadē ſunt/ anime ſubſtātia & aie vis. quandoquidem ſecūdum ſubſtantiam/ nichil operatur aia: nulla illi ſub proprie eſſentie ratione/ cōpetit naturalis actio. Prima eteni aie actio/ ē itellectio itellectualiūue notionū ſublime & imateriale opificiū. Hec aūt actio ipſi aie/ haudquaq̄ ſub ſimplicis eſſentie: ſed ſub itelligētie ratione ē aſcribēda. Quippe que ab anime ſubſtantia/ mediante intelligentia proficiſcitur. Primus itaq; anime orbis/ quo ipſius circūſcribitur eſſentia: vis eſt intelligentie. qua primitus explicari/ dinoſci & extra ſeipſam fieri incipit anima. ſiue per quam primus illi actus intellectualiūue ſpecierū partus/ adeſſe cōperit. Scd9 q aie eſſētiā circūſcribit cōplectiturue orbis/ glob9 ē corporis: quē vocalē aie orbē nūcupam9. Nā quēadmodū aia/ intellectuales notiōes lōge ſupra corp9/ i ſemetipſa ſeu in ꝓpria itelligētie officina excudit: ita & cūctas voces ipſa in corpore profert. Sicut congrediens proprie intelligētie/ intellectualiū notionū eſt opifex: ita & proprio congrediens illiſaue corpori/ voces elicit fitq; vocalis/ ſonora atq; audibilis. Terti9 deniq; qui anime ambeſt quiq; illā circūſcribit orbis: mund9 eſt mūdanaue ſphera/ quem ſcriptum ſcripturarūue orbem nuncupare licet: ꝙ mundo cōgreſſa anima/ huiuſmodi ſcripturas eliciat. Nā neq; i ſeipſa/ neq; in ꝓprii corporis vaſculo: ſed i extera aliqua mūdana ſubſtantia/ ſcripturas anima promit. Perpulchre igit trinis in orbibus/ cōſidere rationalis anima probatur: proprio/ corporeo/ mūdano ſiue intellectuali/ vocali & ſcripto. In proprio ſiquidem intelligētie orbe/ intellectuales notiones: in corporeo/ voces: in mundano & vltimo/ ſcripture ab illa gignūtur. Illiſa ſibimetipſi anima/ intelligit. Alliſa corpori/ loquitur: cōgreſſa vero mūdo/ ſcribere ꝓnūciat. 6

Prim9 aie orbis.

Secūdus.

Tertius.

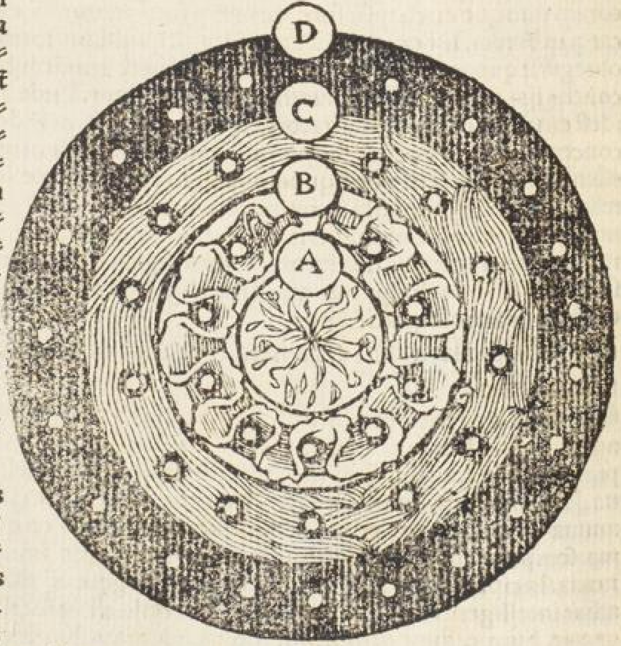

❡ Anime ſubſtātia/ trinis cōſidens in orbibus: pingēda & ſubijcienda oculis eſt.

❡ Scribatur primus intimuſue orbis A: cui tres circūducantur orbes b/ c/ d. Intimus minimuſue orbis A: ſubſtantiam exprimit anime/ cūctis ſuis & viribus & actibus natura priorē. Anime nāq; ſubſtantia: cunctis ſuis actibus tempore prior eſt. proprias tamē vires naturaleſue facultates: haudquaq̄ tempore ſed dumtaxat natura precellit. Affuerunt enī illi ſimulatq; creata eſt/ naturales omnes vires

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

illarum tamen actus/ aliquanto poſt ſui ortus ſueue creationis tēpora: exercere incipit. Totus itaq; interior orbis/ qui eſt a centro ad circunferentiam A: anime nobis exprimit eſſentiam. Secundus vero orbis/ qui eſt ab A ad b: pro anime intelligētia ſumendꝰ eſt. Porro tertio orbe/ cuiꝰ ſpiſſitudo eſt bc: corporea tota moles (quem vocalem anime diximus orbem) explanatur. Quartum deniq; orbē/ cuius ſpiſſitudo c d: mundanā machinam ſcriptūue aie orbem nuncupamus. Hic enim extremus animā complectitur/ ambit inueſtitq;. Circa eteni mundum nichil eſt: mundus in loco non eſt. In mundo vero ſtabilitum eſt corpꝰ: in corpore intelligētia. In intelligētia reſidet aie eſſe. Pingēdus eſt autē iterior orbis A/ vacuus atq; infecūdus: perſimilis igni qui nichil gignit. Hoc enim orbe/ primaue (vt diximꝰ) exprimitur aie eſſentia. que velut natura prior cunctis naturalibus ſuis viribus: per ſe/ vt huiuſmodi nuda & proprijs nondū viribus inueſtita/ nichil parit nulliuſq; eſt opifex ſpeciei. Secundi autem orbis a b ſpiſſitudo/ per quam ſublimis & immaterialis anime exprimitur intelligētia: intellectualibus notionibus (que ſunt precipue & primordiales animi ſpecies) eſt vndecunq; referciēda. He etenim ſpecies/ ſemper aſtāt anime: inſeparabiles ab aia. earumq; immortalis habitus veraq; plenitudo: aie ſciētia nūcupatur. primus quoq; anime actus: partꝰ eſt huiuſmodi intellectualiū ſpecierū. ꝗ haudquaꝗ i ſubſtātiali: ſed itellectuali aie orbe/ velut i imateriali & incorporeo ſubiecto ſunt collocande. Tertij autem orbis b c ſpiſſitudinē vocibus adimplendam ſtudimus: ꝗ in eo primū orbe/ anima loquutuleia vocaliſq; euadat. Eſt enim vocis editio/ actus anime ſecundus. Quarti autem orbis c d ſpiſſitudo: exigit vt ſcripturis oppleatur. In eo quippe orbe anima mūdo congreſſa/ ſcribit figitq; vocū impermanentiā: qui ſupremus eſt anime actus.

¶ Vnde fit vt haud abſq; ratione/ dixerint nonnulli Pythagoricorum: ignē
7 eſſe in medio/ terram vero in extremo.

¶ Nam minor mundus/ cum ſit maioris mundi tranſſumptio: maiori euadit oppoſitus. In maiore autē mundo/ ignis ſitus in extremo eſt: terra vero in medio. In minore igitur mūdo ideſt in anima/ ecōtrario accidit: vt ignis medium & centrum/ terra vero extremū obtineat locum. Eſt enim in anima ignis: interior orbis/ quo anime eſſentiam exprimi diximus. Aer vero orbis ſecundus: intellectualibus notionibus plenus. Aqua/ orbis eſt tertius: quem vocibus referciuimus. Terra vero orbis vltimus/ ſcripturis plenus. Anima in interiore orbe/ dumtaxat eſſe & nichil agere dictitatur. In ſecundo orbe/ intelligit. In tertio/ loquitur. In quarto ſcribit. Rurſum eſt in igne intelligit in aere. In aquis loquitur/ in terra ſcribit. Eſt tātum vnum/ tria profert. vnica illi & ſimpliciſſima adeſt eſſentia: ſed trimpara/ triūue ſpecierum fecunda: conceptuum/ vocum/ ſcripturarum. In ſuapte quippe eſſentia ſiue (vt diximꝰ) in interiore orbe: nichil parturit. Porro cōceptiones/ in orbe gignit intelligētie: voces in orbe corporeo/ ſcripturas in orbe mundano. Minor mundus maiori oppoſitus.

¶ Que quattuor anime orbibus/ duo primi abinuicem ſeparari nequeant: duo vero poſtremi & abinuicem & a duobus prioribus diſſocientur. Cap. XXVII.

1 SEcundus anime orbis/ quem intellectualem nuncupamꝰ: ab intimo & ſubſtantiali eius orbe diſſociari nequit.

¶ Nam vis intellectiua/ ſemper anime adeſt ſemperq; ſubſtantiam ipſius comitatur. Eo quippe modo/ ſe habet intellectrix facultas ad totiꝰ aie ſubſtantiā: quo ferme intellectualis notio/ ad ipſā itellectricē facultatē. Pauxillum quidem diſtant: ꝗ intellectualis notio/ opus eſt intellectiue poteſtatis: vt que ab ea gignitur atq; profertur. Vis autē intellectrix: haudquaꝗ partus eſt aut effectus ſubſtantie animi. Ipſa ſiquidem aie ſubſtātia: nulliꝰ eſt primeuarū ſuarū viriū/ naturaliūue facultatū opifex. ſed vniuerſe nature dotes illi ab ſue creationis initio: ſimul cum ſubſtantia/ a deo indulte & impartite ſunt. Atqui intellectualis notio: ſimul atq; edita eſt/ ſēper animo aſtat/ nunꝗue ab animo dimouetur. Si igitur anime ſubſtantia/ euiterna eſt & in euo creata: erit & vis intellectiua euiterna. Et nō modo vis anime intellectrix: ſed & omnis eiꝰ naturalis facultas atq; potentia (vt ſepius docuimꝰ) ē euiterna. Diſtāt dūtaxat/ ꝗ corporee aivires: iteritu & corruptiōe corporis/ a ſuis actibꝰ intermittuntur manentq; ad tēpus ocioſe atq; inanes. Intellectrix autē facultas/ vbi in actu eſſe cepit: vbi ꝓprijs operatiōibꝰ/ cepta eſt defūgi: poteſt i actu eſſe cōtinuo. nec ꝗꝗ corruptiōe

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

corpis: aut imutaꝛ aut ab actibꝰ ſolui atq; intermitti cogiꝛ. Intimi igiꝛ anime orbes/ ſubſtã-
tialis & itellectualis: ſemper ad inuicem cõiuncti ſunt ſeq; mutuo in euũ comitantur.

¶ Ambo citimi poſtremiue anime globi: & ab inuicem & a duobus primis/
diſſociantur ſuntq; corruptioni obnoxij. 2

¶ Statuẽda coram oculis eſt/ ſuperioris capitis figura: in qua ad elementorum numerum/ quattuor eſſe animi orbes liquido monſtrauimus. Hec autem orbium quaternitas: bignera dupliciſq; nature euadit. Nam intimi orbes/ ſubſtantialis & itellectualis: nullã corruptiõem expallent. ſunt eni immortales & euterni. Ambo vero citimi & extremi/ vocalis ſcilicet & ſcriptus ſiue corporeus atq; mundanus/ ſunt & corruptioni obnoxij: & abinuicem & a duo-bus preſtantioribꝰ/ diſſociantur atq; ſeparantur. Corruptione ſiquidem anima/ ſine vlla ſui demutatione: e corporis finibus faceſſit. cũ qua & intelligẽtia & vis omnis ipſius: corporeos linquere thalamos cogitur. Corpus vero poſtq̃ ab eo vitalis animus abceſſit: illico tabeſ-cens/ in atomos euanuatur atq; reſoluitur. nec ea qua priꝰ integritate prioriſue ſui decoris harmonia/ mundo adeſſe probatur. Etenim tametſi nulla noſtri corporis itereat atomꝰ: ſed omnis eius impers & inſciſſilis glebula/ in mũdo mũdanoue orbe ſaluetur: nõnunq̃ euſdẽ numero corporis harmoniã/ formam decoremq; reſũptura: ſeparari tamẽ a mundo/ mũda-noue orbe corpus dicitur: ꝙ mortis corruptione/ deſinat eſſe corpꝰ. Haud enim materialiũ atomorum multitudo/ illico corpus eſt: niſi in corporis formã coaluerit. niſi aut a ſubſtãtiali aut a vitali aut a ſenſitiua aut a rationali forma ſibimet agglutinata: vnam aliquã ſubſtan-tiam efficiat. Sunt igitur ambo citimi ac poſtremi anime orbes/ vocalis & ſcriptꝰ/ corporeꝰ & mundanus: & abinuicem & a duobus primis diſſociabiles.

¶ Sunt & intimi ambo anime orbes/ immateriales & inſenſibiles: duo vero
citimi/ & materiales & ſenſui peruij. 3

¶ Non modo anime ſubſtãtia: ſed & eius intelligentia/ imaterialis & inſenſibilis eſt. Quic-quid enim fit ex materia: aut corpꝰ eſt aut corporeum quiddam. Nulli inſuper ſenſui/ neq; anime ſubſtantia neq; eius intelligentia expanduntur & adaperiuntur. Licet autem & oĩs animi vis imaterialis/ incorporea & inſenſibilis ſit: intellectrix tamen facultas/ eſt & ſubſtã-tia & actione imaterialis/ incorporea/ inſenſibilis. cetere autem vires/ duntaxat ſubſtãtia & quatenus ipſi animo inſunt & poteſtates animi ſunt: incorporee/ imateriales & inſenſibiles vocanꝛ. cetera vero ex parte ideſt actu & operatione: materiales/ corporee ſenſibileſq; eua-dunt. Nã licet naturales huiuſmodi facultates/ ſite ſint in animi ſubſtantia: nec vllã extra animi thalamos/ indepte ſint ſedẽ: nichil tamen in exedris animi operantur/ nullo intra ani-mi fines actu ſplendeſcunt. ſed omnis illarum actio/ extra animum proficiſcitur: ſeq; aut in corpus aut in mundum explicat. vocis quippe editione/ fit anima in proprio corpore audi-bilis. Exaratione vero ſcripturarũ: in mũdo viſibilis fit. Sunt enim conceptꝰ/ vox & ſcriptu-ra quedam animi ſpecies: quibus animus aut in mente aut in corpore aut in mũdo pellucet atq; explicaꝛ. In mente ſiquidẽ animꝰ explicaꝛ cõceptu: in corpe vocibꝰ/ in mũdo ſcripturis.

Vires aie corporeas nichil itra animum operari.

¶ Vnde fit vt quattuor anime orbes: ſint per omnia ſimiles elementis. 4

¶ Nũ quaternus elementorum ordo bipartitus eſt: in ea que ſuapte natura leuia ſunt ſu-perioraq; peteſſũt. & in ea que ſuopte pondere atq; grauitate: ad inferiora raptãꝛ. Duo enĩ ignis & aer leuia: ſurſũ agũtur. Duo vero aqua & terra: deorſũ raptanꝛ. Ignis inſuper & aer: viſũ omnẽ ſubterfugiũt: perſimiles ſubſtãtie & conceptui aĩ: que carneorũ oculorum exupe-rãt aciẽ. Aqua vero & terra/ cũ viſu percipiantur: cetera doctrinalia ſigna vocem & ſcripturã (que ſenſibilia ſũt) rite emulari videntur: Sunt igitur animi orbes: per oĩa ſimiles elementis.

¶ Anima trinipara triumue fecũda litteralium ſignorum: his ipſis litterarias
ſui vires atq; facultates paſcit. 5

¶ Diximus animam triniparam eſſe/ triumue fecũdam: Notionum ſcilicet/ vocũ/ ſcriptura-rum. His autem tribus ſignis/ quorum ipſa eſt opifex: paſcit alitq; ſemetipſam. Nam itelle-ctualibus notionibus: propriam paſcit intelligentiam. Vocibus vero/ paſcitur eius auditus. Viſus ſcripturis enutritur exatiaturq;. Sunt enim ad normam & examen litteraliũ obiecto-rum: litteraleſquoq; anime facultates/ numerate & penſe: a quibus tria huiuſmodi obiecta captentur. Quotquot enim anima fructus parit/ totidem ora/ illi natura indidit: in que idẽ fructus a propria radice immittantur.

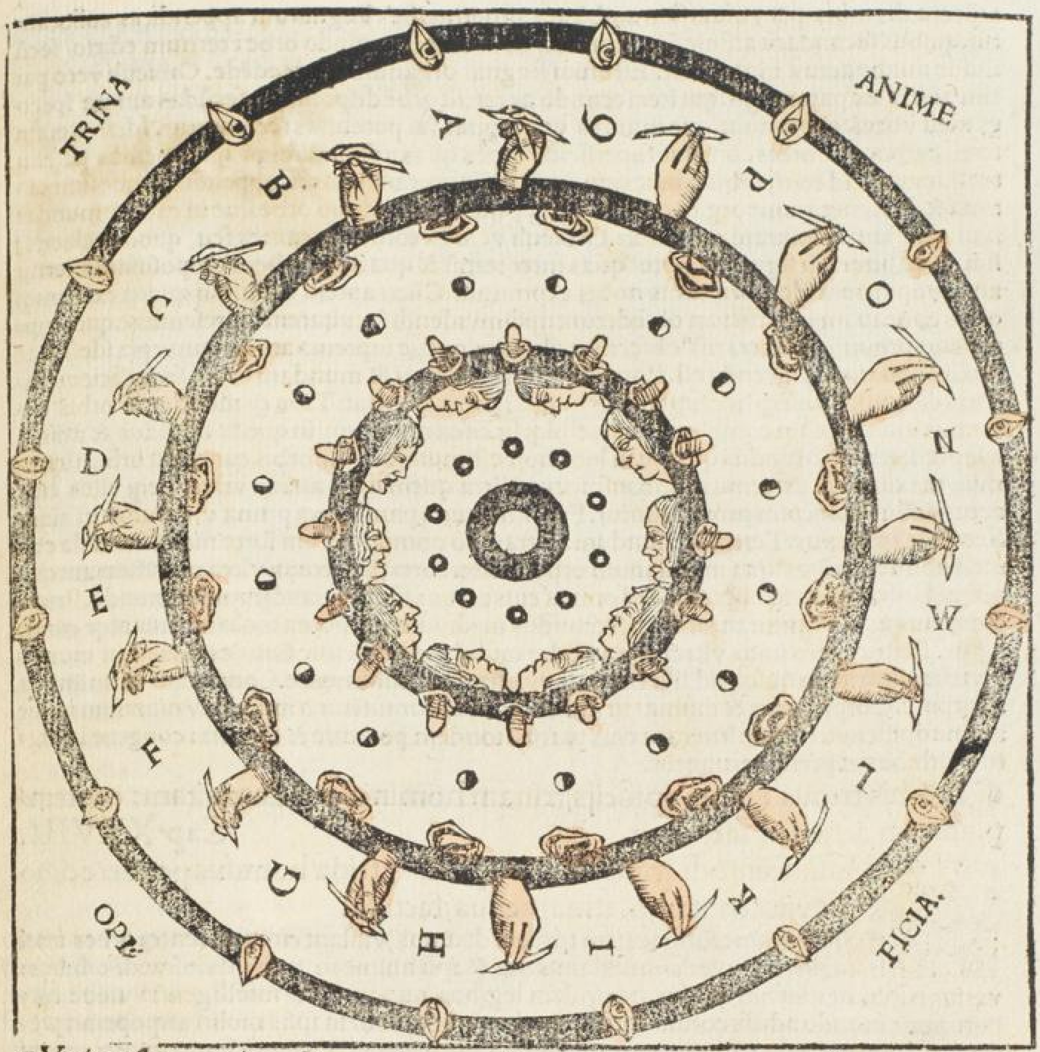

9 ¶Vniuerſum anime litterarium opificium/eius item litterarij partus/potētie & organa:orbiculariter pingi & ſenſibiliter exprimi petuntur.

¶Scribantur ad idem cētrum:quattuor orbes concaui ſeq; complectentes .ſitq; vt prius:primus/minimus & intimus orbis/anime deſignans eſſentiam:cunctis ſuis naturalibus viribus natura priorem:actibus vero ſuis & natura et tēpore antiquiorē. Secundus autē orbis/ ſit orbis intelligentie:quē & inſenſibilē & immaterialem & a ſubſtantiali orbe inſeparabilē eſſe prius docuimus. Tertius porro orbis:vocalis/corporeus/vocūq; ſuſceptiuus appelletur. Quart9 quoq; extremuſue orbis(vt prius)ſcriptus vel mundanus dicatur. Inter primū itaq; mediūue orbem & ſecundum:ſtatuo imprimis ipſos conceptus/ quos albicantibus orbiculis exprimi volo. Hi etenim conceptus/primi ſunt anime partus primūq; eius opificiū:quos & ſine corporeo organo & extra materiā profert. Et hac de cauſa/ad interiorē eſſentialēue anime orbem: nullā adiecimus corporeā appendicē:nulliſue organis anime eſſentiam ſumus in conceptuū opificio diſpartiti. Nā neq; corpori/neq; mundo:ſed ſibimetipſi ſoli intellectualiter congreſſa anima/notiones intellectuales edit. Quia vero editi ab anima conceptus haudquaq̄ ad corpus neq; ad mundū ſpectant:ſed ad partē aīe intellectuā/que & ipſos recipit hiſq; vt proprijs obiectis afficitur eaq; ſpeculatur:ideo in ſuperficie concaua ſecundi intellectualiſue orbis/cōplures vultus depingi volumus.quibus interna & ſpiritalis anime ſpeculatio:qua vndecunq; proprias notiones intus perluſtrat/deſignetur. In deuexa autē ſuperficie eiuſdē ſecundi & in-

tellectualis orbis: per vniuerſum ambitum/ prominentes linguarum appendices collocan-
tur. quibus ſecundarũ anime ſpecierum/ id eſt vocum: a ſecundo orbe ĩ tertium editio/ ſecũ
duſue anime actus innoteſcat. Eſt enim lingua/ organum vocis edẽde. Orbiculi vero par
tim albi & ex parte nigri/ qui ĩter ſecundũ ac tertiũ orbẽ diſponũtur: ſecũdas anime ſpeci-
es ideſt voces/ exprimunt: que in aures/ vt proprias ſui potentias recipiuntur. Idcirco enim
tertij corporeiue orbis concaue ſuperficiei: aures ipſas adaptauimus/ que vocibus paſcun
tur. Demum ad tertij orbis conuexam ſuperficiẽ/ ſpectant manuũ appendices: que ſunt ex-
tima & ſuprema anime organa. quibus ſcripturas in mundano orbe ſiue in extera munda-
naue ſubſtantia: exarare contendit. Orbiculi vero ex toto nigricantes ſeu (quod malueris)
ſimpliciũ litterarũ figure ac note/ quas inter tertiũ & quartum orbem propoſuimus: tertiũ
anime opificium ideſt ſcripturas nobis exprimunt. Cũcti autem oculi/ qui quarti extremiqꝫ
orbis concauam ſuperficiem obſederunt: ipſam videndi facultatem repreſentant. que ſcrip-
turis/ vt proprijs & litterarijs obiectis it obuiam. queue ſuprema anime auturgia ideſt ma-
nuali operatione paſcenda eſt. Porro ad conuexã quarti & mundani orbis ſuperficiem/ ni-
chil adiecimus. cum ꝙ hec ſuperficies/ nobis ignota maneat. Tum ꝙ mundanus orbis/ ex-
tremus animã ipſam complectatur: nichilqꝫ ſit circa mundum/ in quo & mundus & anima
eſſe predicentur. Mundus quippe in loco non eſt/ mundanuſue orbis cunctorũ orbiũ ſupre-
mus/ maximus & extremus eſſe conſpicitur. Vltra quem neqꝫ anime vires/ neqꝫ vllus eius
actus vllũue opificium protenduntur. Funditur enim panditurqꝫ prima vis anime/ in aĩam
Secunda in corpus: Tertia in mundum. Vltra vero mundum/ cum forte nichil ſit: nulla etiã
ineſt anime facultas/ qua mundanum orbem exterebret penetretqꝫ vltra mundum aut qua
aliquid infra mũdum operetur. ſed omnis eius actus: finitur clauditurue in mundo. Primꝰ
enim eius actus/ finitur in anima. Secundus mediuſue/ corporea mole arcetur atqꝫ conti-
netur. Tertius vero imus vltimuſqꝫ: in orbe mundano perficitur. Omnes tamen in mundo
fieri dicuntur: cum quicquid fiat in contento/ fiat & in continente. Continetur enim anima
a corpore. Corpus vero & anima/ in mundo ſunt & continẽtur a mundo. Vniuerſum igitur
anime opificium triniue litterarij eius partus/ totidem potentie & organa: congrue ĩ quat-
tuor orbibus expreſſa cernuntur.

¶ Ab his tribus anime opificijs/ trinam hominis pendere vitam: contem-platiuam/ actiuam factiuam. Cap. XXVIII.

AB huiuſcemodi trinis anime opificiis/ trina hominis pendere dino 1
ſcitur vita: contemplatiua/ actiua/ factiua.

¶ Sicut anime ſubſtantiam trini (vt diximus) vallant circunſidentqꝫ orbes intel
lectualis/ corporeus/ mundanus: ita & ipſi anime in trinis huiuſmodi orbibus:
varius tribuitur viuendi modus. nec iiſdem legibus/ nunc proprie intelligentie/ nunc cor-
pori/ nunc mundo adeſſe eorumue regere orbes: aut eadem in ipſis moliri atqꝫ operari pre-
dicatur. Mouet enim anima/ proprie intelligentie orbem per ſe: eumqꝫ ſine corporei organi
interuentu/ notionibus (vt diximus) intellectualibus opplet. Corporei autem organi orbẽ
ſeu concaua palati/ oris ac faucium latera: haudquaꝗ per ſe/ ſed vtens interno lingue ad-
miniculo motitare eaqꝫ vocibus opplere conſpicitur. Pari quoqꝫ pacto & ipſa mundanum
orbem/ haud per ſe motitare ſueuit: ſed fungens extimis manuum organis/ per quas in mũ
dana ſubſtantia exarat ſcripturas. Ab his igitur trinis anime opificiis: trina totius homi-
nis pendet vita: contemplatiua/ actiua ſiue practica & factiua: quã vt plurimum illiberalem
et mechanicã vocant. Et de his paucula in ſequentibus propoſitionibus dicemus.

¶ Contemplatiua vita: ſeſe intra animi fines abdit. Actiua/ extra animi la- 2
res profecta: corpus mouet. Factiua vero/ extra totum hominem ſe fundens
circa mundum mundanaſqꝫ ſubſtantias negociatur.

¶ De triplici totius hominis vita: eadem ferme & que de trinis anime litterariis facultati-
bus & earum actibus/ dicenda ſunt. Sicut enim conceptus nuſꝗ extra animi fines digredi-
tur: ſed ſeſe iugiter intra animum continet ſeqꝫ in inmateriali & incorruptibili vaſculo ab-
dit: ita & contemplatiua vita/ intra eoſdem animi fines ſeſe coercet: nichil diſquirens eorũ
que aut corporis aut mundi ſunt. Eſt enim contemplatiua vita/ aut ipſarum intellectualiũ
notionum arcanum opificium: aut euiterna & extrinſecus incognita earum ſpeculatio.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Actiua autem vita ſecundo anime opificio/ quo vox ab ea profertur ſimilis euadit. In vocis quippe prolatione/ indiget anima corporeo organo eliciturq; extra ſeipſam. Ita & in actiua hominis vita(quam practicam nuncupamus)exercenda: neceſſe eſt animam/ haud ſolis meditationibus affigi: ſed corpori congredi/ corporeiſq; & viribus & organis vti. Factiua deinceps vita/ eadem lege tertio anime reſpondet opificio/ quod ſcripturas molitur. Sicut enim ſcripture neq; in anima/ neq; in corpore: ſed extra totum hominem/ in mundo mundaniſue ſubſtantiis exarantur: ita & factiua vita/ ſeſe vltra animum & corpus/ intra mundum fundit mundoq; cōmiſcetur: circa mundum negociatur/ mundi finibus coercetur.

Quid contēplatiua vita.

Actiua.

Factiua.

3 ¶ Contemplatiua vita/ omnium preſtātiſſima eſt & prima: Actiua media Factiua illiberalis/ abiecta & extrema.

¶ Nam preſtantior eſt animus/ humano corpore. Humanum quoq; corpus/ mundo preſtātius. Eſt enim(vt in libro de intellectu docuimus)anima humani corporis: humanum vero corpus/ mundi finis. Factus quippe eſt maior mundus/ propter minorem. Minoris autem mundi/ pars ea quā corpus vocamus: propter eam facta eſt/ que animus appellatur. Atqui contemplatiua vita/ eſt animi vita. Actiua/ corporis: factiua mundi. Eſt & animus primus medium/ corpus. Extremus/ mundus. Eſt itaq; cōtemplatiua vita/ omnium preſtantiſſima et prima: Actiua media/ Factiua illiberalis abiecta & extrema.

4 ¶ Philoſophia ad contemplatiuam vitam: oratoria ſiue Oratio/ ad actiuam ad factiuam vero/ Mechanica ſpectare probatur.

Quid philoſophia

Phia tripartita

¶ Philoſophiam nuncupamus/ que proprietatum rerum ſiue ſubſtantiarum ſiue accidentium ſapientiſſima indagatrix: nichil inde q̄ ſolum mentis paſtum/ q̄ ſimplicem huiuſmodi proprietatum ſpeculationem molitur preſtolaturq;. Et hec tripartita eſt: in Mathematicā/ Naturalem & ſupramundanam Mathematice ſiquidem diſcipline: accidentia numerum magnitudineſq; rimantur. Naturalis philoſophia/ ſenſibilibus ſubſtantiis/ ſeſe deuouit. Supramundana vero: intellectuales ſubſtantias diuinaſq; proprietates indagatur. Sermocinales autem diſcipline: haudquaq̄ ſub hac philoſophie ratione clauduntur. Ad practicam enim actiuāq; vitam ſpectant. vtpote que licet proprietates ſcrutentur ſermonis: aliud tamen ex eo/ ipſum ſcilicet ſermonis vſum preſtolantur. Inſuper & philoſophie toti & contēplatiue anime parti famulantur. Excudunt quippe parantq; ſermonem: quo rerum proprietates/ quo intimi mentis conceptus referentur. Que autem ad contemplatiuam vitam ſpectant: propter ſe ſunt/ nec aliis famulari nouerunt. Sicut enim corpus anime famulatur: ita et rebus ipſis/ ancillatur ſermo. Et ſicut corpus animam obtegit illaq; ſub corpore deliteſcit: ita & vox intellectualē inueſtit operitq; notionem/ que aliquo pacto intra vocem/ arcana & abdita conditur. Eadem itaq; eſt ſermonis/ que & corporis ratio. eoq; modo ſeſe ſermo ſiue oratio ad mentis notionem ſe habet: quo & corpus ad animam. Erit igitur & actiua vita/ eodem modo & corporis et ſermonis: & que de ſermone negociantur artes/ practicum actiuūq; finem habere probabuntur. Ad factiuam demum vitam/ mechanice pertinent artes/ que poſtq̄ anima naturaliter corpore obtecta/ corporeoue orbe iueſtita eſt: ipſum corpus aut mundano orbe/ aut mundanis ſubſtantiis circūtegunt inueſtiunt ac ſaluant. Sicut enim intellectualis notio/ duplici veſte obtegitur: prima vocis ſecunda ſcripture: ita & anima pari proportione/ veſtimenta recipit duplicia. Primum corporis/ quod illi a natura circundatur. ſecundum mūdane ſubſtantie/ quam ad corporis habitum ac formam: mechanica ars intexit/ totiq; homini ad eius ſalutem circunponit. Philoſophia igitur ad contemplatiuam ſpectat vitam. Sermo ſiue oratio & negocioſe ſermonis artes/ ad actiuam. Mechanica vero ad factiuam. Intelligere etenim: ſpeculatiuum & contemplatiuum eſt. Docere/ practicum & actiuum: ſcribere factiuum.

Sermocinales ad practicam ſpectant.

Analogia

5 ¶ Factiua vita/ latiſſima & q̄ plurimorum eſt: actiua pauciorum/ contemplatiua vero/ rariſſima et q̄ pauciſſimorum.

¶ Nam ſicut mundanus orbis/ corporeo orbe euadit longe maior: corporeus quoq; orbis/ intellectuali maior orbe eſt: ita & mechanica vita que mundo copulatur/ ſuppoſitorum hominūq; pluritate actiuam & contemplatiuam tranſcendit eſtq; cunctarum latiſſima. Eadem quoq; lege actiua/ que in corporeo reſidet orbe: q̄ cōtēplatiua amplior & latior eſt. Eſt eni mūdan⁹ orbis capaciſſim⁹, Corporeus min⁹ capax: Intellectualis minime capacitatis.

Complures inſuper hominũ: facilius in mundano orbe velut belue curuari atq; deſidere/ q̃ ſe ad preclarũ humani corporis ſtatũ ac rectitudinẽ attollere ſufficiũt. Et plures iterum ſũt quibus corporeo in orbe reſidere eoq; ſuffulciri ſat perfectiõis eſt: q̃ qui ſe ad animi colligere vnitatem & in intellectualis orbis penetrare anguſtias: preclaris laudatiſq; ſudoribus contendant atq; enitãtur. Vnde fit vt hi tres viuendi modi/ rite pyramidis figurã imitẽtur cuius apex ſitus in contẽplatiua vita/ baſis vero in auturgica & factiua. Et queadmodũ ad contẽplatiuã ſpectat animus: ita et ad actiuã (que vt plurimũ in ſermone et oratione conſiſtit) ſpectant os & lingua. ad factiuam vero pertinent manus: quibus mundane ſubſtantie a nobis motitantur tractanturq;.

Triplex vita in pyramide.

¶ Factiua vita/ ceteris tẽpore prior ẽ: actiua media/ cõtẽplatiua poſtrema. 6

¶ Nam ſicut mundus/ creatus eſt ante humanũ corpus & humanũ corpus ante animã: ita et factiua vita/ actiuã: actiua vero contẽplatiuã/ tẽpore precellit. Eſt enim factiua vita/ q̃dã mundi vita: actiua corporis/ contẽplatiua animi. Et ſicut corporis domiciliũ eſt mundus: ita & anime domiciliũ corpus. Mundi finis/ eſt humanũ corpus. Humani vero corporis finis/ anima. Oĩs autẽ finis/ natura quidẽ prior eſt: eo cuius eſt finis/ tẽpore tamen poſterior. Quod eñ natura primũ eſt: tẽpore vltimũ perficitur. Quod vero tẽpore oritur primũ: natura numeratur extremũ. Anima natura prima & propter ſeipſam futura: omniũ vltima a deo condita eſt. Mundus autẽ qui natura vltimus & nulla ex parte propter ſeipſum/ ſed propter hominẽ factus eſt: anteq̃ fieret homo/ eſt a deo ad eſſe productus atq; abſolutus. Quo igr̃ ordine hec tria anima/ corpus/ mundus: ſibiinuicẽ aut natura/ aut tẽpore ſuccedũt: eodẽ et vite tres contemplatiua/ actiua/ factiua numerãtur.

¶ Q̃ ſicut vox docendi: ita et ſcriptura diſcẽdi ſit mediũ. Cap. XXVIIII.

AB ea notione que eſt in mẽte: vox oĩs noſtra/ ſermo et oratio pẽdet. 1

¶ Sicut ab anima/ primo loco deriuatur ſimplex & incorporea conceptio: que eſt propria anime ſpecies/ qua ſeipſam in ſeipſa ſpeculatur: ita & ab eadem cõceptione atq; notione (vt ab interno et occultiſſimo fonte) vox omnis noſtra ſermo & oratio ſumit initiũ. Eſt enim vox omnis/ earũ que ſunt in anima notionũ: excutanea ſenſibiliſq; expreſſio & aut naturale aut vltroneũ ac voluntariũ/ earũ ſignũ. omne autem ſignum recentius ac poſterius eſt: eo cuius eſt ſignũ. Licet enim ſigna ipſa/ ſenſu & cognitione priora ſint: vtpote que preuia & in propatulo expoſita/ prima nobis occurrant/ noſq; ad ea quorũ ſunt ſigna manuducant: hec tamen illis/ natura ſunt et priora & preſtantiora.

¶ Vnde fit vt ſterilis inanis ac vacue mentis ſermo: aut nullus ſit/ aut penitus irrationabilis/ perperus/ ſtolidus et ſine doctrina. 2

¶ Nam ab interioribus manant exteriora: ab intelligibilibus/ ſenſibilia: ab ſignatis ſigna. Illa horũ ſunt idee/ veritates/ metra/ initia/ menſure/ exẽplaria & principia. que ſi nulla ſunt: aut nulla extriſecus ſubſiſtunt/ aut falſa/ inordinata & preter naturã ſunt. Si igitur nichil eſt in mente: erit & in ore nichil. Si nulla intus conceptio/ nullus erit ſermo. Q̃ ſi ſecus euenerit: neceſſe eſt omnẽ a ſterili/ deſerta ac vacua mente prolatã orationẽ: in ventũ proferri/ ſtolidãq; eſſe/ incõpoſitã/ irrationabilẽ/ pſeudologam ac falſam: et que nullius erit rei expreſſio ac ſignum. Omnis enim ſermo & oratio: ad eius que in mente eſt notionis et idee proſpectum/ ad intelligibiliũ inſtar et imitationem: cõponẽda eſt/ limitanda atq; numeranda.

¶ Sicut anime notio medium eſt eſſendi: ita & vox docendi. 3

¶ Anime duplex eſt eſſe. Aliud primũ/ quod ẽ ipſius ſimplex & naturale eſſe. Aliud ſecũdũ qđ eſt bene eſſe & ſcire. Eſt enim anima omnia/ et ſciens eſt. Eſt ſimpliciter/ per ſe/ ante cõceptum. Eſt vero ſciens: ipſius notionis & conceptionis habitu. In hac autem propoſitione/ de anime eſſe ſecundario loquimur: quẽ appellamus conceptũ/ ſiue internã ipſius notionem. Eſt enim hec notio litteraria aĩe eſſentia/ ſiue ipſa ſcientia: et qua aĩa docta ſcienſq; vocatur. Vt igitur hec notio medium eſt eſſendi: ita & vox docẽdi. Nam primã illam notionem/ format cuditue anima ad ſemetipſam. qua ſibiipſa ſe offert ſeq; collabellat/ preſentat/ exprimit ſeq; nouit/ intuetur/ ſpeculatur. Vocẽ autem haud ad ſeipſam: ſed ad alium extrinſecus profert. eiuſq; medio pedotribatum exercet: dũ quã intus habet notionem/ in alteriꝰ deriuat/ traducitq; mentẽ. Sicut enim anima/ eſt docta in conceptu/ non docet in conceptu: ita & docet in voce et non eſt docta in voce/ ſiue in habitu vocis. In quo enim docta cenſetur/ docere nequit: et in quo docet docta non eſt.

Vox ad aliũ pfert.

¶ Scriptura: verum eſt diſcendi medium. 4

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

❡ Qui doctus eſt & mente plenus: neqꝫ vt loquatur neqꝫ vt ſcribat eget. Seipſo etenim perfectus/ ſibiqꝫ ſufficiens: voluntarie & naturali dūtaxat proximi amore extra ſe fit. eamqꝫ quā intus habet conceptionē/ voce expreſſam: alteri offert/ pandit reſeratqꝫ. Porro labilis fluida/ & euanida vox: ab eo qui docetur/ ſcripturarum monumētis mandatur atqꝫ aſſeruatur. vt preſentanee vocis/ frequēs apud eum iteratio fiat/ atqꝫ reſumptio. Hac enim crebra & iterata ſcripturarū lectione: in eius qui diſcit mente: ſolidus/ ac firmus paratur diſcipline habitus: ei ſimilis/ qui mēti prius inerat docentis. Vnde fit vt ſicut qui docet/ ſcriptione nō eget: cum ſue mentis conceptus ſufficientius voce/ ſermoneqꝫ alteri adaperiat: ita & acuſticus ſiue auditor/ qui adhuc & docetur & diſcit: loqui non poſſit. Nondū enim vocalis/ aut loquutuleius (inani adhuc ſteriliqꝫ mente) factus eſt: cū vox omnis/ interne ſit notionis expreſſio. Tādiu eteni qui diſcipulatui ſubeſt/ echemitiā Pythagoricā ſeruare iubetur: quoad mens ipſius ſpiritalibus notionibus ditata/ habeat quod cōmode & rationabiliter eloquaτ. quoad eius oratio/ ſit internarum animi diuitiarum exprōptrix. Cuius autem mēs notionū eſt inops: hic merito labia digito ſupprimat.

5 ❡ Scriptura eſt vocis continentia perſeuerantia/ iteratio/ frequentia reſumptio: qua in eo qui diſcit paratur diſcipline habitus.

❡ Vnico actu: nulla in nobis paratur diſciplina/ nullus gignitur habitus. Vox autem eſt vt vnicus actus/ ad momentū euanida: que ſimul atqꝫ facta eſt vaneſcit reſoluiturqꝫ. Simplici igitur voce in eo qui diſcit: nullus diſcipline formaτ habitꝰ. ſed neceſſaria eſt imprimis ſcriptura: qua vox excepta/ apud eum reſeruetur qui diſcit/ iteretur reſumatur. eaqꝫ frequentia & conſimilium actuū numero: perfectus euadat atqꝫ eruditus. habitu ſpecierū/ internarūue notionū ei equalis: q ſe docuit. Eſt enim ſcriptura: vocis memoria/ reſeruatio/ numerus & iteratio. Nam ſicut in libro de intellectu docuimus/ intelligibilē notionē momentaneam eſſe ī intellectu: fixā vero/ ac ſtatam in memoria: ita & vox per ſe momentanea & initerabilis eſt. Quod enim (vt aiunt) ſemel dictum eſt/ amplius reſumi non poteſt. Scriptura vero quedā eſt vocis collectio/ numerus/ memoria/ reſumptio: ad formandum in nobis diſcipline ſtatum pernecesſaria. Et vt docentis proprietates/ ſunt locutio & ſtatus (Nam liberius ſtantes loquuntur) ita & diſcentis propria ſūt: Echemitia ſiue taciturnitas Silentium/ Seſſio/ Scriptio Silētiū quia mēte vacui atqꝫ ianes: necdū qd dicturiāt aut rationabiliter eloquanτ idepti ſūt Seſſio propter ſcriptionē: que ſedentaria eſt & quā ſedendo exercere ſolemus. Et qui docet vt intellectus eſt: qui vero docetur/ vt memoria. Tranſfert enim omnia intellectus in memoriam: & inanis ab initio memoria/ ab intellectu impregnatur/ fecundatur/ perficitur. ita & is qui docet/ ab initio plenus eſt & mente diues: qui vero docetur inops & vacuus. Hic autē/ ab illo ſicut & memoria ab intellectu ditatur/ eruditur perficitur.

6 ❡ Vnde fit vt inter eum qui docet quiqꝫ diſcit: cōtingat circulus/ a conceptu in vocē/ a voce in ſcripturā/ a qua in cōceptū/ a quo rurſus in vocem.

❡ Circulꝰ eſt ab eodē in idē ꝑgreſſio: idē pricipiū/ idē finis: ab eodē ī idē reuerti. In hūana eruditione initium motus: fit ab eius notione & conceptu qui docet. Eo enim conceptu: vocem elicit/ primam ſue notionis expreſſionem. Ex hac autem voce is qui eruditur/ doceturue: profert apud ſe ſcripturam. qua vocem contineat/ firmet plurieſqꝫ reſumat. Hac vero

Circulus a conceptu in conceptum					
Loquutio		Scriptio		Lectio	
Conceptus	Vox	Vox	Scriptura	Scriptura	Conceptus
Mens docentis in qua prius eſt conceptus		Vox docentis	Scriptura diſcentis	Mens diſcentis iam docta cui poſterius conceptus ineſt	
Figura humane eruditionis qua de mēte in mentē: per ſenſibilia media notio tranſfertur.					

repetitione paratur in eo diſcipline habitus. ſubitq; mentē eius interna notio: ſimilis ei no tioni que prius extitit in mente docentis. & in ea demū notiōe: diſcipline periodus/ gyrus ciclusue abſoluitur. Vt enim ceptꝰ erat motus/ ab ea conceptione que erat in mente docentis. ita & in ea clauditur finiturq; notione/ que poſterius diſcentis mentem perficit opplet/ conſumat. Eius autem notionis media: ſunt vox & ſcriptura/ illa docentis/ hec diſcentis mediū atq; inſtrumentū. Per hec enim duo ſenſibilia media: mēs menti reſeratur/ atq; adaperitur. iſq; conceptus qui eſt in mēte docentis: in diſcentis mentē tranſfertur atq; deportatur. Is vero qui iam edoctus & conſummatus eſt/ cū par ei qui ſe docuit factus ſit: tū primum interruptis ſilentijs/ liberā habet edende vocis facultatē/ euaſitq; vocalis & loquutuleius: Rationabilis atq; emeritꝰ ſuarū notionū eloquutor: interniq; theſauri buccinator & pius (aliorum inſtructionis gratia) propalator.

¶ Quis diſciplinarium actuum ordo. Cap. XXX.

ANime/ que ad aliam pedotribatu ac ludimagiſterio fungitur: propria ſunt eſſe/ ſcire/ loqui.

¶ Eſſe anime: eſt anime ſubſtantia prior oī eius actu. quippe que eſt omnis ſui actus initiū. Scire: eſt interne/ inuiſibiliſq; notionis habitus. loqui vero vocis eſt prolatio. Eius igitur anime que ad aliam animam/ pedotribatu & litterario ludimagiſterio fungitur: tria ſunt inprimis propria. Eſſe/ ſcire/ loqui. Eſſe ſecundū ſe/ & ante oia. Scire idest internam notionē habere/ qua ſciens anima/ perfecta & cōſummata cēſetur. Loqui cū quecunq; ipſi inſunt: voce/ oratione/ ſermone alij exprimit omnēq; mentis theſaurū adaperit. Scribere (vt oſtendimus) haudquaq̄ eius eſt propriū: quandoquidē pedie exercende/ reſerandeq; menti/ ac promendis eius notionibus: cōpetenter ſuppetit oratio.

¶ Inconſummate mētis & que tenero adhuc diſcipulatu/ ad vere diſcipline 2
magmēta proficit: propria ſunt eſſētia/ ignoratio/ ſilētiū/ profectus.

¶ Nam incōſumata mens: ſubſtantiā habet a natura/ qua ſimpliciter eſſe dicitur: & cuiꝰ habitus/ eſt ſimplex eius eſſentia. Eſt autem a natura inanis/ vacua/ in tenebris: omni interno lumine/ ac intellectuali ſpecie orbata: quā ſpecierū priuationē appellamus cunctorum ignorationē. Et ſi priuata eſt ſpecie/ nullā introrſus geſtās notionē: quomodo rationalē/ aut ſignificantē elicere poterit vocē? Eſt enim vox interioris conceptionis ſignū: interior vero notio/ totius vocis initiū. Et que a ſterili/ atq; indocta mente profertur oratio: blittea eſt irrationalis/ nullius expromptrix/ aut ſignificatiua. Eius igitur mentis que tenero adhuc diſcipulatu fouetur: & ad vere diſcipline magmenta/ maioraue incrementa ſenſī prouehitur: hec ſunt pecularia & propria/ Eſſentia/ Ignoratio/ Silentium/ profectus. Eſt etenim/ ignorat/ ſilet/ diſcit ſēſimq; proficit.

¶ Inconſummate mentis diſcipulatus his adipletur & perficitur: Auditio- 3
ne/ Scriptione/ Lectione/ Intelligentia/ Eſſentia.

¶ Si prima mentis reſeratio/ vox eſt ludimagiſtri: neceſſe eſt vt & primus diſcipuli actus/ ſit eius vocis perceptio atq; auditio. Secundus vero eſt eiuſdē vocis retentio/ continentia & ſtatus: q ſcriptione adipletur. Diximus enī ſcripturā/ perſeuerantiā eſſe vocis/ eiuſq; numerum/ iterationem & frequentiam: ad formandā/ atq; apparandā in nobis diſciplinam. Scriptioni ſuccedit ipſa lectio: qua ipſi chartas tractantes/ phyluraſq; ſedulo voluitātes: que litteris mandata ſunt/ oculis haurimus. Porro lectio/ intelligentiam parit: eūq; proficienti adhuc menti infert conceptū/ qui prius cōſummate menti inerat. & quē conſūmata huiuſmodi mens/ pedotribatu perfuncta: voce primitus expreſſerat. Deniq; intelligentia/ mentis eſt cōſūmatio: & quedā ſecūda illius eſſentia/ prime naturalis & antiquioris eſſētie pfectio·

Progreſſio in eruditione diſcipuli						
Diſcipulus	Audit	Scribit	Legit	Intelligit	Scit	Eſt

¶ Vnde fit vt vniuerſi humane eruditionis & doctrine actꝰ ſint hi Eſſe ſci- 4
re Loqui Audire Scribere Legere Intelligere Scire Eſſe.

¶ Statue extrema humane eruditionis mentē & mentē: illā primitus per ſe aut a natura edoctā: hanc vero ab illa eruditā· inter vtrāq; mentē (vt hec diſcipulatu/ illa vero pedotribatu defungitur) vniuerſa hec cōtingūt. Eſſe/ Scire/ Fari/ Audire/ Scribere/ Lectitare/ intelligere/ Scire Eſſe. Eſſe a natura/ qbꝰ ābe mētes/ abiuicē diſſite ſunt: hec proficiens/ illa erudi-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ens ac docēs. Nã ante oĩa/ docta mēs: naturalis eſſētie participatione/ eſſe ac ſubſiſtere dicit
Interna vero notiõe & cõceptiõis habitu: ſcire pronunciatur. Hãc deinde notionē/ dũ voce
exprimit: loqui fariq; dicit. Et hic vltimus eſt pedotribe act9. Prim9 autem diſcipuli actus:

eſt auditio/ ipſiuſq; vocis ſēſ9. Secũd9 ſcriptio: & vocis apud ſe cõtinētia. Terti9 ſcripture ocularis luſtratio: q̃ & lectitatio vocat. Quart9 itelligētia: q̃ (frequēti lectitatiõe) cõcept9 i mēte gignit: cui9 habit9 ē mētis plenitudo & ſciētia q̃ ſcire ſciēſue eē mēs ipſa dicēda ē. Poſt ſcire vero relabi muri eē eiuſ dē mētis: qđ ē ei9 primũ & vltimũ. Et hec ē abſolutio cicli hũane eruditiõis: qua

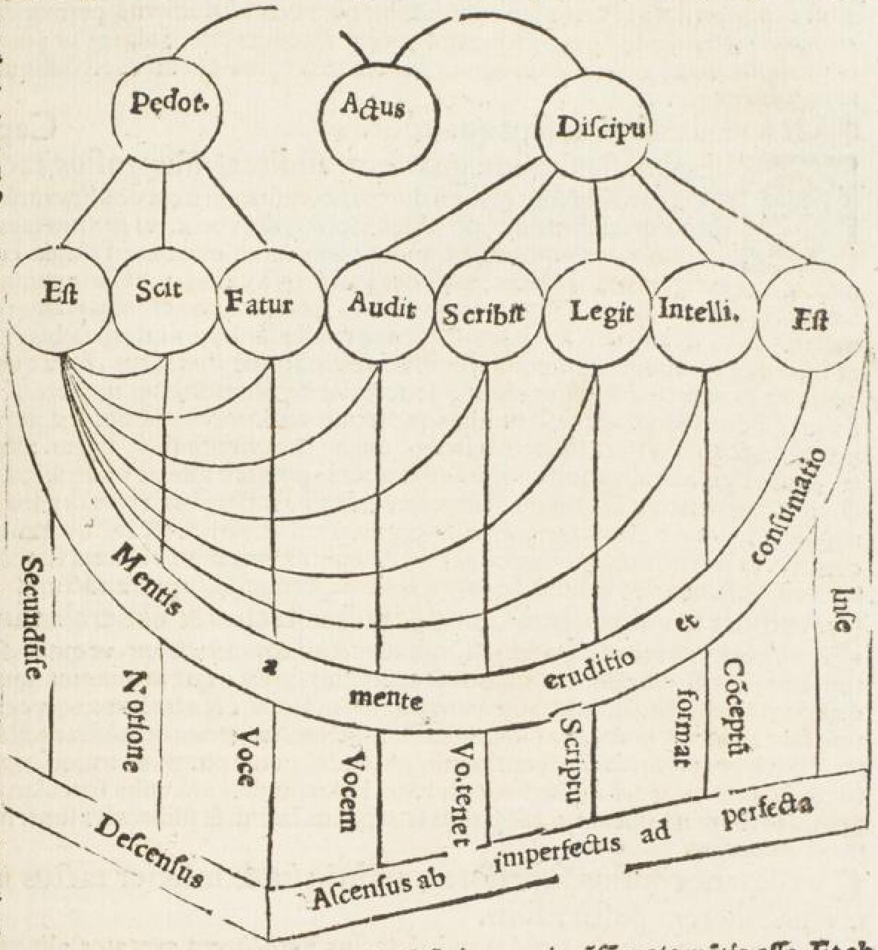

mēs a mēte pficit: cui9 initiũ eſt cõſũmate mētis eē: finis vero incõſũmate mētis eſſe. Et ab
eſſentia prime docteq; mētis/ ad vocis vſq; ꝓlationē: a pfectis ad ipfecta ab iterioribꝰ ad ex-
teriora/ ab itelligibilib9 ad ſēſibil ia/ a ſignatis ad ſigna deſcēdētes mouemur. Aſt ab audi-
tione vocis/ ad inerudite mentis(que tamē in fine docta euadit)eſſe: ſcādim9 ad intelligibi-
lia ad interiora ad perfecta & ſignata: ab ijs que contrariis rationibus finiuntur.

¶ Sicut is qui alium erudit/ ab interna notione ſiue ſcriptura/ vocē profert:
ita et qui cõſumat/ e demũ littera ſiue voce elicit conceptum.

¶ Interna notio q̃ eſt i mēte docētis/ fõs eſt(vt dixim9)& vocis & ſcripture: vt a qua tã vox/
q̃ ſcriprura deriuant. Vox autē prima eſt ei9 notiõis expſſio: & q̃ ſine ſcripture medio/ a do-
cta/ cõſũmataq; mēte(pfectiõis mētis alteri9 cauſa)profert. Que autē ꝓficit mēs: fluxã vocē
littera excipit/ cõtinet figit/ & apud ſe retētat. cui9 frequēti lectitatione/ ſine vllo vocis medio
gignit in ea ſpiritalis notio/ quē cõceptũ dicim9. cui9 habitus eſt ipſi9 mētis cõſũmatio. In eo
igit q docet: cõcept9 ſine ſcriptura: vocis eſt initiũ. In eo vero q docet: littera ſine voce: gi-
gnit cõceptũ. Vnde fit vt & cõceptio/ ſit cõceptiõis: & ſciētia ſciētie: & lumē lumis cauſa. Eſt
eni cõceptio vocis cauſa: vox vero ſcripture. Scriptura cõceptiõis: in ea mēte que proficit:
atq; erudit. q̃ etſi poſtq̃ cõſũmata ē: alteri9 eruditioni pſit: rurſũ ei9 cõceptio piet vocē: vox
ſcripturã: ſcriptura cõceptũ. & ita deiceps: ad vltime vſq; mētis cõſũmationē.

¶ Sola voce/ ſine ſcripture medio: mēs rite cõſũmari ac perfici nequit.

¶ Nam vnico actu/ nullus in nobis formatur habitus. ſed frequenti eiuſdē iteratione: qua firmatur in nobis interna notio/ fitqꝫ immobilis a mente. Simplex autē/ fluxe/ euanideqꝫ vocis prolatio: eſt vt vnic⁹ diſcipline actus vnico momento perſeuerans. qui ſeipſo iterari/ figi et contineri nequit. Scriptura autem & littera: vocis eſt numerus/ permanentia & itera-

Scriptura vocis nūerus

tio. qua moritur indocte menti/ procita et expetita conceptio. Sola igitur voce ſiue ſcripture medio: is haudquaq̄ facile in mente paritur conceptus/ qui mētis eſt habitus/ plenitudo veraqꝫ diſciplina.

¶ Q꞉ ſenſus diſcipline ſunt quattuor. Cap. XXXI.

D Iſcipline ſenſus ſunt quattuor: auditus/ viſus/ guſtus/ tactus. 1

¶ Vulgatiſſimi ſunt gemini diſcipline ſenſus/ qui a cunctis litterarū preſides celebrantur: auditus/ ac viſus: hic ſcripture/ ille vocis. qui cum inter exteriores ſenſus/ primatum obtineant: ſummo animalis culmine atqꝫ faſtigio/ cunctis ſubliniores & eminentiores reſident. Auditus tamē & ipſe viſum precellit: quemadmodum & anima corpus. Eſt enim auditus (vt oſtendimus) vocis & anime ſenſus: viſus vero corporis ac ſcripture. Vox autem & ſcriptura: ſenſibilia media ſunt/ parande in nobis diſcipline. qb⁹

Auditus viſu p̄ſtātior

et internus conſummate mentis promitur/ reſeruaturue theſaurus. & ea que inops que exors et expers eſt diſcipline/ omniqꝫ conceptione vacua: ditatur/ impletur/ conſumatur. Sicut igiẗ duo ſūt diſcipline ſēſus: alius quo ſermones & voces/ ali⁹ quo ſcripturas ipſas haurimus: ita & alij duo ſunt diſcipline ſenſus/ qui auditui viſuiqꝫ famulantur. alius qui voces proferat vt guſtus: alius qui ſcripturas exarare/ ac pingere ſoleat: vt attactus. Nā licet (vt dictū eſt) tact⁹ in toto ſit animalis corpore: vera tamē & peculiaria eius organa/ ea nūcupare poſſumus: que a cunctis organorum organa cenſentur/ ſicut & tactus ſenſus ſenſuū nūcupatur. Vt lacerti/ manus/ digiti: que toto exeruntur corpore/ illi extima ſunt: & circunferri eidem poſſunt. adeo vt nulla ſit corporis pars/ que manuū fugiat attactum.

¶ Auditus & viſus actiui: Guſt⁹ & tactus/ factiui & illiberales ſunt. 2

¶ Auditus & viſus in cōparandis diſciplinis/ actiui & practici ſunt. vt quib⁹ ſenſibiliū rerum ab vniuerſo mundo/ hauriuntur & expetūtur ſpecies. que in imaginationem primum deinde in intellectū/ defecatiſſime penetrant. Guſtus autē & attactus neqꝫ vocis/ neqꝫ ſcripture ſunt arbitri: & perpaucas nobis ſenſibilium rerum ſpecies demōſtrant. illius tamē famuletium/ voces edit: huius vero facultas litterarū notas pingit/ exaratqꝫ ſcripturas. Vt igitur auditus & viſus actiui/ aut ſi mauis ſpeculatiui ſunt (Nam viſus ſpeculatur ſcripturas auditus arbiter eſt vocum) ita & guſtus & attactus factiui & illiberales ſunt: hic ſcripture/ ille vocis opifex.

¶ Vt ſuperior guſtus/ ſuperiorem auditū: ita & inferior tactus inferiorem et ignobiliorem/ paſcit viſum. 3

¶ Guſtus vocis architectus/ paſcit auditū: tactus vero littere exarator alit viſum. Omnē vocem/ preſentat os auditui. Manus vero litterā omnē/ ocellis infundit. Paſcitur auditus vocibus/ viſus vero ſcripturis. Omnis quippe ſenſus: ſuo obiecto/ ſuiue obiecti ſpecie paſcitur/ fouetur/ enutritur. Et ſicut guſtus nobilior & eminentior eſt tactu: ita & hic rurſum cōijcere licet/ auditum preſtantiorem eſſe viſu. Huic enim alendo natura abiectiorem: illi vero confouendo preſtantiorem aptauit/ obiecit/ preſentauit.

¶ Os eſt quiddā ipſius auditus obiectū: manus vero oculorum. 4

¶ Nam os aialis/ eſt ipſum primū & precipuū vocale: in quo formaẗ oīs vox/ a quo oīs oratio profertur & manat. Oīs autē effect⁹/ primit⁹ ſue cauſe ineſt: & excellētius in cauſa/ q̄ i ſeipſo ſubſiſtit. Eadē eni cauſa plures poteſt & gignit effectus. Ipſa & ante eſt & ſublimiore modo eſt: quicqd eſt eius effect⁹. Os autē/ vocum oīm eſt cauſa. Man⁹ vero ſcripturarū. Et vox oris: ſcriptura vero manuū/ q̄dā eſt extima & ſenſibilis explicatio. Si

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Si igitur antea ori omnis vox/ omnis quoq; ſcriptura manibus ineſt: erit os vt omnis vox/ & manus vt omnis ſcriptura. eruntq; rurſum manus vt oculorũ obiecta/ veraq; viſibilia: in quibus a natura ſcripta ac depicta ſunt omnia. os vero verũ vocale & aurium obiectum. Vnde fit vt auditus & viſus/ ſint vt potẽtie: guſtus vero & tactus/ vt eorum obiecta. & videatur animal perpulchre conuerti/ ac flecti in ſeipſũ: cũ pars ipſius/ partẽ diiudicet ſitq; pars parti a natura peruenuſte preſentata. os inquam auribus/ oculis vero manus.

Illatio.

5 ¶ Auditus & viſꝰ/ ſunt per ſe diſcipline ſenſꝰ. Guſtꝰ & tactus ſecũdũ quid.

¶ Nam auditus vt auditus/ ſenſus eſt diſcipline. Itidem & viſus/ vt viſus. Eſt enim auditꝰ vt auditus/ vocis arbiter/ ac iudex. viſus pariter vt viſus: intuetur perluſtratq; ſcripturam. Et vox vt vox eſt: audibilis eſt. Scriptura quoq; vt ſcriptura/ viſibilis. At guſtus & tactꝰ vt ſenſus & paſſibiles ſunt (omnis enim ſenſꝰ vt huiuſmodi paſſibilis eſt & ſpeciei ſuſceptiuus) neq; hic ſcripturarũ/ neq; ille vocũ eſt ſenſus. Eſt enim tactus prime & elementarie qualitatis/ aut loci ſenſus. Guſtus/ vero ſenſus eſt ſapidi ac inſipidi. Sunt igitur auditus & viſꝰ p ſe diſcipline ſenſus: Guſtus vero & tactus ſecundum quid. hic vt opifex ſcripturarũ: ille vocũ & orationum miniſter.

O ĩs ſenſꝰ vt huiuſmodi paſſibilis

6 ¶ Olfactus inter hos & illos medius: neuter eſſe perſpicitur.

¶ Auditus & viſꝰ liberales & perfecti ſunt: vocis & ſcripture arbitri & vt anime ſenſus. Guſtus autem & tactus: & illiberales & corporis ſenſus dicuntur. Olfactꝰ inter hos/ illoſue medius: partim anime/ parti corporis & aliquopacto (vt ſuperius docuimus) totius eſt ſenſus vt qui ſimpliciter neq; vtiliũ/ neq; honeſtorum: ſed mediorũ & delectabilium bonorũ eſt. Diximꝰ enim vtilia bona/ corporis eſſe propria: anime vero honeſta. Supereſt vt bona media/ ac delectabilia: aut in neutram/ aut in vtrãq; partem flectantur/ atq; ipſi toti accõmodentur. Et cum extremi ſenſus ſeſe reſpiciant: auditus guſtum/ viſus tactum: & alij aliorum ſint arbitri/ ac iudices: Alij eorum miniſtri/ preſentantes/ atq; offerentes ſeſe (Eſt enim os audibile: manus vero viſibiles) Medius olfactus/ aut deniq; ſeipſum reſpicit: aut exteriorem mundum. Nullus enim ſupereſt in hũano corpore/ exterior ſenſꝰ: qui illi preſentetur/ obijciatur/ offeratur. Aut igitur eidem exterior mundus obiectus eſt/ aut ipſe ſibiipſi: aut fortaſſis (quod & verius & rationabilius dicitur) abdito/ interno/ comuniq; ſenſui obijciendus & preſentandus erit. Sicut enim olfactus/ ſuperior eſt guſtu/ ita & comunis ſenſꝰ/ ſuperior auditu/ ſitus in cerebro. Itaq; & perq̃ rationabile eſt: olfactum eſſe/ vt quiddam iterni/ abditiq; ſenſus obiectum. Nam & ipſiꝰ olfactꝰ ſenſoria/ ad cerebrum ferũtur. & ſpiritus quem trahimꝰ/ ſpiramuſq; naribus: ad cerebri temperamentum penſatus a natura deputatuſq; eſſe cẽſetur. Quippe cerebrum ipſum paſcitur/ nutritur/ foueturq; odoribus. & vniuerſi odores: vt plurimum in calido ſiccoq; conſiſtunt. & ab ſolo igni ex oi odora ſubſtantia/ quedam ſuaueolentia ad nares elicitur: que inde ad cerebrum trãſit illiꝰ frigiditatem/ atq; humiditatem reſolutura. Vnde fit vt animal totũ in ſe conuertaт: & admirabili cõcinnitate/ e ſex animalis ſenſibus/ vno interno & exteriorbꝰ quinq;: ſuperiores tres/ ad inferiores tres conuertantur/ ab eis foueantur/ paſcantur/ & enutriãtur. Cerebrum ſiue ſenſus cõmunis/ ab olfactu. Auditus ab ore/ ſiue guſtu. Viſus ab attactu & manibus. Et miniſtrãt hi illis

Rationabilior de olfactu opinio.

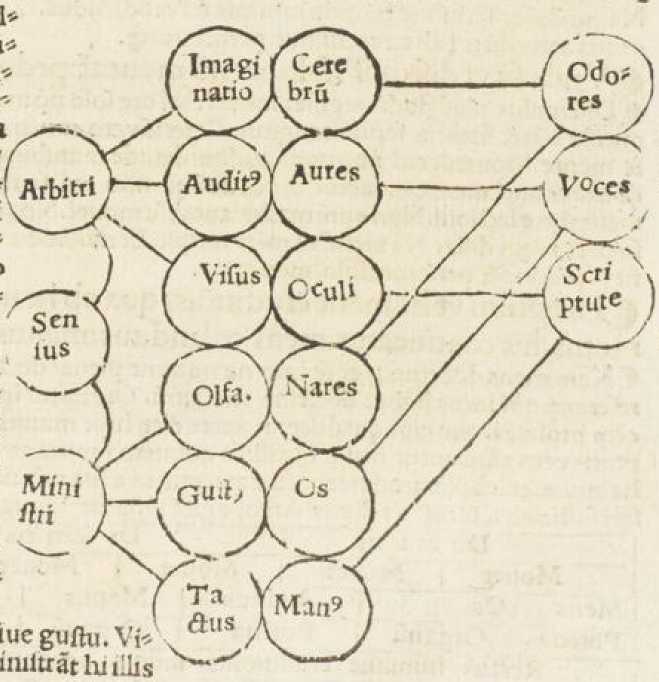

Cerebrum paſcit odoribus.

Illatio.

Olfactus cerebro/ ſenſuiue cōi odores preſētat. Os auditui/ voces: Man⁹/ oculis ſcripturas. Et illi horū ſūt iudices/ ac arbitri: hi vero vt illoꝝ obiecta. Et finiūt terminātur ue hi illis hiqꝫ ad illos vt potiores defluūt. odores ad cerebrū ab olfactu: voces ab ore ī aures ferunt. Scripture e manibus viſui pſentantur. Et vt olfactus in aere cōſiſtit & aereus eſt ſenſus: ita & guſtus in aq̄/ tactus in terra. Oīs eni odor/ ī aere & ſpiritu eſſe natus eſt. vox ī aqua/ ſcriptura in terra. Et qđ preſētat tactus viſui: terra eſt. Qđ guſt⁹ auditui/ aqua. Qđ deniqꝫ olfact⁹ cerebro/ aer. Eſt eni ſcriptura vt terra & īmobilis: vox vt aqua/ fluxa & ſonora: odor vt aer.

ℭ Quis eius qui docetur ſenſus: moueatur primus. Cap. XXXII.

HOminis qui ab homine docetur primus mouetur auditus. 1

ℭ Nam ipſa hominis/ ab hoīe eruditio: voce (vt dixim⁹) perficitur. cum vox ſit ipſum docendi mediū: ſitqꝫ prima eius que in mēte abdita eſt notiōis expreſſio. Ipſa igitur vox/ ab eo qui diſcipulatui ſubeſt: imprimis eſt auribus haurienda & excipienda. quare & ipſius ſenſus/ qui prim⁹ mouetur: eſt auditus. Et hoc rurſū aliud eſt ſignū/ auditū viſu & natura priorē & preſtātiorē eſſe. vt q ī vero/ ac pfecto docēdi/ diſcendiqꝫ modo (quo ſimile a ſimili mouetur homo ab hoīe/ mens a mente) prim⁹ cietur/ moueturqꝫ.

ℭ Eius itē q docet auditus/ ciet man⁹: man⁹ oculos/ oculi mētē ī qua fit ſtat⁹.

ℭ Is enim qui recipit diſciplinam: auditā vocem/ ſcriptura cōtinere nititur. Scriptura vero/ eius oculos mouet. Oculi mentē: cum frequenti lectione/ ex ſcriptura (vt diximus) ſine voce eliciatur/ penetretqꝫ in eius mentem conceptus. in quo fit ſtatus: & eius qui diſcit vltimum eiuſqꝫ conſumatio. Eius igitur q diſcit: auditus mouet man⁹. Man⁹ oculos/ oculi mētē. q̄ cū nichil vlterius/ aut abditius ſit: vltima mouetur/ fitqꝫ in ea ſtatus.

ℭ Ludimagiſtri mens prima & a ſeipſa motitat̄: que & ipſa eius ipſius os reſerat/ ac mouet: os vero ipſius ciet auditum: in quo ipſius mot⁹ vltimum. 2

ℭ Ludimagiſter/ pedotribes/ ſiue qui alterius eruditioni preficitur. Ab eius mente fit totius motus initium: vt que prima & per ſe reſerande ſue notionis cauſa a ſeipſa mouetur. Mota vero/ os iprimis ciet ac aperit vocis prolatione: qua primitus interna eius notio alteri exprimitur. Os vero ipſi⁹ mouet & auditū: cum & is qui aliū erudit/ ſuoſquoqꝫ ſermones proprio auriū iudicio metiatur. Attamen non eodēmodo ſermo ſiue oratio: auditū mouet docentis & diſcentis. Sed auditū docentis/ dūtaxat ſecundū accidens: per ſe vero diſcentis auditū. Nā qui docet/ ſermone proprio minime eſt erudiendus. Qui vero docetur/ ad orationē docentis attendit: vt ab ea erudiatur/ perficiaturqꝫ.

ℭ Vnde fit vt diſcipul⁹/ ſolo ore nō moueat̄: pedotribes vero manib⁹ & viſu. 3

ℭ Diſcipulus/ pluſq̄ ludimagiſter mouet̄. Nā ore ſolo nō mouetur: vt qui mēte vacu⁹/ echemitiſta eſſe & ſilentia ſeruare cogitur. Ceteris vero cunctis diſcipline ſēſib⁹ mouetur: inſup & mente. Mouetur eni imprimis auditu/ deinde manibus/ hinc oculis/ poſtremo mēte. Pedotribes autē mente mouetur/ ore & auditu. non eni ſcribere eū oportet. neqꝫ ſcripturarū incumbere lectioni. Non autē maib⁹/ aut viſu mouet̄. Neqꝫ rurſū mouetur mēte atqꝫ auditu ſicut & is qui diſcit. Nā nichil in mēte recipit. Et minime a ſua/ ipſe oratione eruditur. Vnde fit vt proprie & per ſe/ ore ſolo moueatur.

Echemitra taciturnitas.

ℭ Fit iterum vt humane eruditiōis/ qua ab homine homo docetur: omnis motus/ his contineatur. mens/ os/ auditus/ manus/ viſus/ mens. 4

ℭ Nam mens docentis/ per ſe interna notione plena/ docta/ atqꝫ perfecta: ore ſeipſā aperit reſeratqꝫ quē intus habet doctrine theſaurū. Ore igitur iprimis mouetur fauces elidēs/ voceqꝫ proferēs. que eius qui docetur aures ciet/ hinc manus: quibus eduntur ſcripture. ſcripturis vero afficiuntur oculi/ qui illico mentem motitant/ gignūtqꝫ in ea interne notionis habitum. cuius plenitudine conſumata/ prius vacua mēs: in ſtatu cōtinetur/ ſeipſa contēta/ ſibi ſufficiens. & cui (vt diuus Areopagita teſtatur) iamiam ſuperfluunt/ cū corpore ſēſus.

Docentis		Diſcentis			
Mouet	Mouet	Mouet	Mouet	Mouet	
Mens	Os	Auditus	Manus	Viſus	Mentē
Potētia	Organū	Potētia	Organū	Potētia	Potētiā
Rectus humane eruditionis motus a mente in mentem					

ℭ Quot ſuſcipiende/ aut tradende diſcipline ſint modi. Cap. XXXIII

Vi a natura/nulloquattuor doctrine ſenſuum preditus eſt: is neq̧
1 erudiri/neq̧ docere poterit.
Nã e quattuor doctrine ſenſibus: duo ad recipiẽdã duo vero ad tradẽdam aliȷs
diſciplinam accõmodantur. Siquidem auditu diſcim⁹ & viſu: hoc ſcripturas/illo
vocem & orationem hauriẽtes. Ore autem/voces eliduntur. Manu ſcripture parantur. que
ſunt doctrine media: quibus arcana & incognita mens reſeratur. Si igitur auditus & viſus
ſenſus ſunt diſcipline ſuſceptiui: Guſtus vero & tactus/ diſcipline traditiui: liquet eum quẽ
natura his quattuor ſenſib⁹ fefellerit/ac diſtituerit: neq̧ ſuſcipere ab aliȷs neq̧ tradere aliis
poſſe doctrinam. Et nõmodo alium/qui huiuſmodi eſt non docebit/neq̧ ab alio erudietur.
ſed neq̧ a ſeipſo/neq̧ a mundo doctrinam capeſcet. Eius eni anima perpetuo corporis car-
ceri mancipata/ac mole carnis obruta: congrediendi mũdo haudquaq̃ liberam habet fa-
cultatem. nullũq̧ cum mũdo/aut homine alio habebit cõmercium. Omni quippe organo
quo ſe corporeis clauſtris exerere valeat priuata eſt. Et omni deſtituta ifumibulo ac tubo:
quo ſenſibilibus ſpeciebus a mundo inſpirari/feriri & affici queat.
¶ Vnde manifeſtum eſt animam ſine ſenſuum preſidio: nullã neq̧ ſenſibi-
2 lium/neq̧ intelligibilium adipiſci poſſe diſciplinam.
¶ Fortaſſis dicet quiſpiã: Aĩa omni ſenſuũ preſidio deſtituta/dũtaxat ſenſibiliũ ſcientia ca- Obiectio.
rebit: nõ intelligibiliũ. Nã itelligibiliũ null⁹ eſt ſẽſus. & ad ea ſola capeſcẽda/ſuppetũt ſẽſ⁹
que ſuapte natura ſunt ſenſibilia. Ad ea vero que omnẽ ſupereminent ſenſum: & quorum
nulla hauriri poteſt ſenſibilis ſpecies/haudquaq̃ ſenſus cõgruũt/aut expetẽdi ſunt. ſed ea
fortaſſis alio quouis modo (vt ſuapte natura/per ſe/ inſenſibiter & int⁹) menti ſeſe prodũt Sens⁹ ĩtel-
atq̧ inſinuãt. Poterit igitur & anima omni ſenſuũ preſidio a natura deſtituta: ſaltim intelli- ligibilium
gibilium ſciẽtiam nanciſci: que eſt vere ſcientia & verior/ac prior ſenſibiliũ ſcientia. Ad hec ſcientiã nõ
dicimus: cum intelligibilia & ſupercelestia/ ſupma ſint & veriſſima nature entia ſenſibiliũ confert.
& ſublũarium exemplaria/veritates/forme & idee: ſenſibilia vero ſecũda & imperfecta na-
ture entia ſimilitudies & ſigna: haud nature ordine poſſe humanã aĩam i carnis domicilio Reſponſio.
ſine horũ ſciẽtia illorũ vllã rationẽ et notitiã cõſequi. quãdoqdẽ nata eſt aĩa: ab extra ad itrã
a ſẽſu ad itellectũ ab iperfectis ad pfecta/ et a ſignis ad ſignata et expreſſa moueri. Rurſũ Alia ratio.
aĩa ſine ſpecie itelligere nõ eſt nata. In hoc eni ab angelo differt: q̧ hic ſimpliciter & ſine
ſpecie/illa vero cũ ſpecie & imagine cũcta apprehẽdit. Si igitur haud aliud eſt aĩam aliquid
ſcire & noſſe/q̃ illi internam & propriam eius quod ſcitur ſpeciem ineſſe: vtiq̧ & ſine intel-
ligibilium ſpecie/anima nullã eorum cõſequetur ſciẽtiam. At qui nata eſt anima & a natura
iubetur: ab ſolis ſenſibilibus/eorũ que veraciter intellectualia & ſupramũdana ſunt/exhau-
rire/elicere & abſtrahere veras/proprias & intellectuales ſpecies. quarum habitu & pleni-
tudine anima non tam ſenſibilium/ q̃ ipſorum intelligibilium ſcientiam & diſciplinam di-
citur indepta. Impoſſibile autẽ eſt vt a ſenſibilibus intelligibiles ſpecies eliciat anima: ſine
ſenſuum preſidio. Sine igitur ſenſuũ preſidio: anima neq̧ ſenſibilium/neq̧ intelligibiliũ
ſcientiã nãciſcetur. nã & eadem profecto eſt ſenſibilium/atq̧ intelligibiliũ ſcientia. & eadẽ
intellectualis ſpecies in anima: que & ſenſibilis & intelligibilis ſubſtantie eſt ſpecies: & ve- Senſibiliũ.
rius ipſius intelligibilis/q̃ ſenſibilis. Quemadmodum & mens que aliȷ mẽti/vocis prolati- ſpecies ſũt
one reſeratur/ vocem imprimis in alterius ſenſum profert. Ex ea autem voce/que erudit & itelligibi
mens: intelligibilem abſtrahit ſpeciem. que haudquaq̃ tam vocis ſpecies eſt/q̃ prime intel- lium.
ligibilis ſpeciei: que a prima mente ipſius vocis medio/ſenſibiliter & in ipſa voce indocte
menti reuelat. Sicut igitur intelligibilis ſpecies/quã mens ſecunda ab ipſa elicit voce: haud
vocis ſpecies dicitur/ſed ſpecies eius notionis que eſt in prima mente: & eius habitu/ſecũ-
da mens non tam prolatã vocem/ q̃ expreſſam vocẽ internam prime mentis notionẽ ſcire
dicitur (Ipſa etenim ſcientia ad precipuũ & primũ: non ad ſecundũ & ſignum eſt referẽda)
ita & cũ ſenſibilia ſint intelligibilium ſigna: intellectuales notiones quas a ſenſibilibus ip-
ſis/humana mens abſtrahere ſolita eſt: plus ad ipſa intelligibilia/ vt ad exẽplaria q̃ ad ſen-
ſibilia ſunt referende dicẽdeq̧ notiones/ratiões & ſciẽtie intelligibiliũ. Nã & ſẽſibiliũ: nulla
eſt ſcientia: cum ois eorũ ſcientia/ ſit intellectualis notionis abſtractio: que notio eſt vere &
intellectualis ſubſtantie: & ſciẽtia vere/pcipue & intellectualis ſubſtantie in ſenſibili mũdo
nuſq̃ ſubſiſtentis. Vnde fit vt verius ſubſiſtat ois ſẽſibilis ſubſtantia i mẽte/q̃ extra mentem
& q̃ in ſeipſa/ſiue in mũdo. Nã in mẽte ſubſiſtit vt in veritate & imagine: q̃ veritati pxima
& q̃ſimillima eſt: ſine differentia/numero alteritate/tempore loco & materia. In ſe autem &
in mundo: differt/numeratur alteratur/ mutatur/in loco eſt/in tẽpore & i materia. quibus

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

a veris & intellectualibus ſubſtantijs: terrena & ſublunaria entia diſtare cognoſcuntur.

¶ Qui ſuſceptiuis diſcipline ſenſibus a natura priuantur: hos & traditiuo- 3
rum officio/ deſtitui oportet: At non e diuerſo.

¶ Suſceptiui diſcipline & precipui ſenſus/ ſunt auditus & viſus: quibus diſcimus vniuerſa.
Traditiui vero ſunt adminicularij/ Guſtus & tactus/ os & manꝰ. Quibus autem non inſunt
a natura auditus & viſus/ vt ſurdi a natura & ceci: hi & oris ac manuũ / litterario priuantur
officio. Nã & vox illis & ſcriptura negant̃. neqꝫ fandi/ neqꝫ ſcribẽdi illis adeſt facultas. Nã ta
metſi ſana illis & inipedita adſint vtriuſqꝫ organa vt ligua & manꝰ: ex ignorãtia tamẽ nũeri
diſcretiõis & rationis vocis/ que ſolo auditu haurit̃: & ex ignorãtia figure & litterarũ/ ſimpli
ciũue elemẽtorũ: quibus coaleſcit viſu pceptibilis ſcriptura: vt & vocis & ſcripture pſidio ca
Illatio. reant oportet. Vnde fit vt geminis cauſis homines muteſcãt/ vel quia natura ſurdi: aut quia
licet audiẽtes/ ſint tamen ipedito organo. Similiter & qui ſcribere nequeãt: gemini ſunt. alij
quia a natura ceci/ alij vero quia licet videntes: manci tamẽ ſint manibuſue capti.

¶ Diſcere & erudiri ab homine poteſt: cui alter tantum ſuſceptiuorum ſe- 4
ſuum adeſt.

¶ Homo ab homine: aut ſimplici voce diſcit/ aut ſcriptura. Et per vocem quidem ſine ſcri-
ptura: & per ſcripturã ſine voce. Cui igitur aderit aut ſolus auditus/ aut ſolꝰ viſus: is ab ho-
mine erudiri poterit. licet neqꝫ vocis/ neqꝫ ſcripture edende ipſi adſit facultas. Nam licet di-
ctum ſit prius/ ſimplici voce ſine ſcripture medio erudiri poſſe neminẽ: de perfecto erudit-
onis modo loquebamur. dicentes ſcripturam numerum eſſe/ reſumptionem & permanen-
tiam vocis: qua diſcipline paratur habitꝰ. Eandẽ quippe vocem reſumi nõ poſſe: atqꝫ vni-
co actu/ nullã parari diſciplinam. Eadẽ tamem vox/ vt ſecũdũ ſpeciem reſumitur/ plurieſue
auribus inculcatur: ſcripture officium/ ac neceſſitatem tollit. facitqꝫ vt ſine ſcripture medio/
voce ſimplici: poſſit quiſpiam erudiri.

¶ Docere poteſt: cui traditiuorũ alter/ cũ alio ſuſceptiuorũ eiꝰ arbitro adeſt: 5

¶ Cum docendi gemini ſint modi alius vocis/ alius ſcripture medio: manifeſtum eſt eũ cui
edende aut vocis aut ſcripture adeſt facultas: poſſe alteriꝰ eruditioni preeſſe eumqꝫ proprie
mentis & internarum ſuarũ notionũ facere participem. Qui igitur aut ligua & auditu/ aut
manibus & viſu preditꝰ eſt: is profecto pedotribatui ludiue magiſterio aptus eſſe poteſt. Eſt
enim auditꝰ/ arbiter lingue & vocis: viſus vero cenſor manuũ & ſcripturarũ. Traditiui autẽ
ſenſus (vt iã oſtendimꝰ) ſine ſuſceptiuis/ in actu & officio eſſe nequeũt. Suſceptiui tamẽ ſine
traditiuis poſſunt. Nam ſuſceptiuus traditiui arbiter eſt & eius alma directio/ cenſor & iu-
dex. Et cui aderit ſolũ traditiuorũ alter/ cum ſuceptiuorũ altero non eius arbitro: vt manꝰ
cum auditu/ aut lingua cum viſu: is quoqꝫ neminẽ hominem docere poterit. 6

¶ Vnde fit vt docẽdo/ q̃ diſcendo: ſit pluribus ſenſibus opus.

¶ Nam altero tãtum ſuſceptiuorum ſenſuum/ ſiue traditiuorum vllo: doceri & erudiri qui-
ſpiam poterit. vt aut auditu ſolo/ aut viſu preditus. docere autẽ nemo homo poteſt ſine tra-
ditiuorũ altero/ cũ eo ſuſceptiuorum: quem natura illi conſtituit cenſorem. vt ſine manibus
& viſu: aut ſine lingua & auditu. Vt igitur quiſq̃ erudiatur/ vno tantum opus eſt ſenſu/ vt
alio traditiuorum. vt vero doceat/ duo ſunt perneceſſarii: traditiuorũ alter & ſuſceptiuorum
Modi qbꝰ aut docere aut diſcere contingit. alter/ hic illius arbiter. Omnes autem modi quibus aut docere/ aut diſcere contingit hi ſũt.
Cui vniuerſi quattuor diſcipline ſenſus adſunt: is q̃ facillime & erudietur & docebit. Cui aut
ſolus auditus/ aut viſus ſolus: aut auditus & viſus ſine ceteris/ is erudiri poteſt: docere non
poteſt. Cui ligua & auditꝰ aut manꝰ & viſꝰ ſine: reliqs is aptꝰ ẽ vt doceat: itidẽ vt diſcat. In ce
teris ãt modis quibꝰ doctrie ſeſꝰ aptãt neqꝫ cõmode traditio/ neqꝫ ſuſceptio diſciplie pficit̃.

¶ Quicunqꝫ docere poteſt & erudiri poteſt. & quicunqꝫ inerudibilis eſt: is 7
nec docere quemq̃/ poterit vnq̃.

¶ Nã ei qui docere poteſt adeſt aut vocis/ aut ſcripture facultas: id eſt aut lingua & auditꝰ
aut manus & viſus. Traditiui quippe ſenſꝰ: in actu eſſe nõ poſſũt/ ſine ſuſceptiuis & arbitris.
lingua ſine auditu: manus ſine viſu. Cui autem adeſt ſuſceptiuorum ſenſuum alter vt
auditꝰ aut viſꝰ: is docibilis et erudibilis eſt. Et cui eorũ vterqꝫ a natura defuerit: is omnino
inerudibilis eſt. Omnis igitur qui docere poteſt/ poteſt & erudiri. Et quicũqꝫ inerudibilis eſt
neminem docere poterit aliquando.

Doctri na lium ſen ſu um ada pta tiones.

1	Auditus	o	o	o	Diſcit	Vo		o		
2		Viſꝰ	o		Diſcit		Sc	o		
3	Auditus	Viſus	o	o	Diſcit	V	S	o		
4	Auditus	Viſus	Lingua	Manꝰ	Diſcit	V	S	Docet	V	S
5	Auditus	Viſus	Lingua	o	Diſcit	V	S	Docet	V	
6	Auditus	Viſus	o	Manꝰ	Diſcit	V	S	Docet		S
7	o	Viſus	Lingua	Manꝰ	Diſcit		S	Docet		S
8	Auditꝰ	o	Lingua	o	Diſcit	V		Docet	V	
9	o	Viſus	o	Manꝰ	Diſcit		S	Docet		S
10	Auditꝰ	o	Lingua	Manꝰ	Diſcit	V		Docet	V	
11	Auditꝰ	o		Manꝰ	Diſcit	V		o		
12	o	Viſꝰ	Lingua	Manꝰ	Diſcit		S	Docet		S
13	o	o	Lingua	Manꝰ	o			o		
14	o	o	Lingua		o			o		
15	o	o	o	Manꝰ	o			o		
16	o	o	o	o	o			o		

Q̄ viſus vt a natura doceamur auditu/ vtilior. Cap. XXXIIII.

Viſus plurior eſt auditu/ pluresq́ꝫ nobis rerū differentias demōſtrat.
1 Nā vt ſomnus & vox/ rarior eſt colore: ita & auditꝰ viſu infrequētior Cuncta quippeque ſub celo ſūt: aliquo pacto colore affecta ſunt & a natura oculis preſētata. Somnum autē: vel per q̄ pauca & rarenter edunt. Eſt igitur viſus/ latior & vniuerſalior auditu: & vt totiꝰ ſenſibilis mūdi ſenſꝰ/ qbꝰ ſenſibiliū omniū ſubſtātiarū/ nobis differentie reſerantur. Et ipſa enī cernimus elementa aquā terrā/ fumū/ ignem. & que cūq; ſub terris & in terre ſupficie/ in aquis/ in aere degunt/ motitanturue animātia: oculis luſtramus/ haurimus & conſpicamur. planete quoq; & ſtelle & que a terre centro ad ambitum vſq;/ ſupremāq; firmamenti ſuperficiem: pari oculorū iudicio a nobis deprehendūtur. Que viſibilia.

Modus quo a natura eruditur/ doceturue homo: eſt vt a ſcriptura.

2 Oīs quippe doctrina: aut vocis aut ſcripture medio paraī. A natura aūt hō ſine voce: ſola rerū ſpeculatione erudiī. Is igitur hūane eruditionis/ a natura modꝰ eſt: vt a ſcriptura. Diuina nāq; altiſſima & incōprehenſibilis mēs: oīa in ſenſibili mūdo/ ſiue firmamēto (quod eſt ſenſibilium vltimū maximū & finis) proprijs manibꝰ digitiſue deſcripſit. atq; vniuerſa humanis oculis: ad noſtram ipſorum eruditionem oppoſuit/ obiecit/ preſentauit.

3 Vnde fit vt in eo quo a natura docemur modo: ſit nobis viſus auditu accommodatior.

Nā ſcriptura viſu ſolo/ nō auditu percipiī. Modus autē quo a natura edocemur: eſt vt a ſcriptura. Sunt enim nature voces (vt poſtea oſtēdemus) ſublimiores firmamēto & eo oī quod oculis ſubeſt. Nulla nature vera & ſubſtātialis vox: ſub firmamēto auditur. ſed ſublimior eſt firmamento verarum vocū locus. perinde atq; & auditus in animalis corpore: viſu ſublimior & eminētior eſſe cōſpicitur. Vt igitur a natura erudiamur: auditui preſtat viſus.

4 Firmamentum eſt celum ſcriptum: finis & obiectum viſus.

Nam a terre cētro ad deuexam vſq; firmamenti ſuperficiem: vniuerſa ſunt oculis perſpicua. Nichil autē ſupra firmamētū & ſtellas videri contingit. Omnia illic abdita ſunt oculis & aut omnino nobis incognita: aut alia q̄ oculorū nobiliore & preſtantiore vi perluſtrāda Eſt igitur firmamētum oculorum viſuſq; vltimū: maximum & finis. Atqui omnis alicuius cognitiue potentie finis terminus/ ac meta: eſt & verum ac propriū eius obiectum. quando quidem omnis cognitiua potētia: ſuo finitur terminatur & limitatur obiecto. Propria autē ac veriſſima viſus obiecta ſunt ſcripture: quarum perlectitatione erudiendus eſt homo & paſcendus eius animus. Eſt igitur firmamentum vera nature totiuſq; mundi ſcriptura ſiue celum ſcriptum finis & obiectum viſus.

5 Primum inuiſibile celum/ nonum a luna: eſt ipſum celum vocale/ verarū mundi vocum & aquarum locus: & vt id quod vere eſt audibile.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Terra/aqua/aer/ignis: ſcriptura/vox/coceptus/mens ſiue aĩa aut aĩe eſſentia: geſtans & cõtinens omnẽ cõceptum. ſcribere/loqui/ intelligere/eſſe: viſibile/audibile/ intelligibile. Eſſentiale: corpus/aĩa/angelus/deus: horum omniũ vna eſt ſcientia/ ratio vna/idẽ numerus/eadem proportio/idẽ de cunctis philoſophandi modus. Scriptura terra quedam eſt: & vt terra fixa/immobilis & ypoſtaſea quedã vocis ſubſidẽtia. Vox vt aqua & quedam aqua: que eo pacto ab ore/cum ſono deriuatur/fluit/proceditq;: quo & e ſuis fõtibus/leni cũ murmure proripere ſe ſe ac manare aque cõſpiciuntur. Rurſum prima in aquis reperitur vita: in quibus & prim⁹ motus. Vox autẽ vita eſt & anima/ ſcripture: & in aqua vt in interno oris ac lingue humore profertur. Si igitur firmamentũ eſt ipſum celum ſcriptum/totiuſue mundi ſcriptura & terra: erit proximũ quod illi circũfertur celum/vocale celũ: verarum mũdi vocum locus/& vitaliũ aquarum fecundiſſima innudatio. in quibus primũ intellectualis mũdi murmur/ primaue Pythagorica harmonia exauditur: vt propriũ/ac peculiare veri & defecatiſſimi auditus obiectũ. Nam ſi in animalis corpore/auditus eſt viſu loco ſublimior: ita profecto & in mundi corporibus eueniet. vt & verũ auditus obiectũ/ſit naturali viſus obiecto ſublimius/illi proximũ & attiguum: ſicut & auditus/ vicinus eſt & proxim⁹ viſui. Atqui verum viſ⁹ obiectũ: eſt ſideratum/ ſtellatumue celũ. in quo vt etherea quadam & veriſſima mundi charta/ac ſcriptura: varie ex ordine ſtellarũ cernũtur imagines/diuerſe animalium figure. quibus pro litterarum elementis & ipſis rerũ monogrammis: pleriq; patrum & antiquorum autorũ vſi traduntur. Erit igitur verum auditus obiectũ/ idq; quod vere & ſubſtãtialiter eſt audibile: idipſum celũ/ quod firmamẽto attiguũ ei circunfertur/ quodue nono a luna loco numeratur. Et hoc ipſum celum merito celũ rationis/ aquarũ: vocum/aĩarũ/vite veraq; mundi vox nuncupari poteſt.

Firmamẽtum celum ſcriptum.

¶ Tertium a firmamento celum: eſt intellectuale celum/vera & ſubſtantialis mundi conceptio. 6

¶ Firmamentum mundi ſcriptura eſt: celũ rationis/vox mundi. celũ angelorum/tertium a firmamento: eſt intellectuale celũ/vera & ſuſtãtialis mũdi cõceptio: ſimilis ei conceptui qui eſt in mente/ſiue i anima. Diximus enim in homine/ tantũ hec quattuor litteraria reperiri elementa: ſcripturam/vocẽ/conceptũ & mentem ſiue aĩe eſſentiam: geſtantem/ferẽtem & cotinentem in ſeſe omnẽ cõceptionem/internamue notionẽ: abditiorem interiorẽ & ſuperiorem voce. Eſt enim ſcriptura vt terra: vox vt aqua/ cõceptus vt aer: Aĩe eſſentia ſiue mens/ proferens & cotinens in ſe cõceptũ/ vt ignis. Succedit igitur haud imerito aquarũ celo/intellectuale celum: verarum mũdi conceptionũ/vt angelorum locus: abditior/interior/ſuperior & preſtãtior vitalibus iĵs aquis: que iugiter incubant firmamento/illud irrorant/ fouẽt fecundant vniuerſamq; eius fatiẽ operiunt. quas vitales aquas/diuidit diſcluditq; firmamentum (vt ſacra canunt eloquia) ab iĵs aquis: que ſunt ſub firmamento.

Sacra eloquia.

¶ Supeſt vt celum quod quarto loco a firmamento numeratur/ſit eſſentiale celũ & precipuum: geſtans & continens vniuerſa. 7

¶ Hec liquet ex precedẽtibus. Nam ſurſum a terra pergentibus/quarto loco occurrit ignis. A ſcriptura vero mens identidẽ/ſiue aĩe eſſentia: quarto diſtat numeraturue loco. Succedit enim ſcripture vox: voci conceptus. conceptui nichil ſupereſt/preter ipſam mentẽ/ipſamve anime eſſentiam: ferentẽ/ambientem & continentẽ omnẽ conceptũ/vocem omnẽ/omnemq; ſcripturã. Id igit celũ/quod quarta latione firmamẽtum ſuperat. neq; ſcripture/ aut voci/aut conceptui: ſed ipſimet mẽti & eſſẽtie ipſi⁹ anime reſpondere credatur: voceturq; celum eſſẽtiale/igneũ/ſiue/vt aiũt/empyreũ cũctis pſtãti⁹/geſtãs

Pro	por	tio	nabi	lia
Eſſentiale	Ignis	Mens	Vndecimũ	Deus
Intellectuale	Aer	Conceptus	Decimũ	Angelus
Audibile	Aqua	Vox	Nonum	Homo
Viſibile	Terra	Scriptura	Firmamẽtũ	Beſtia
Cognitione differentia.	Elementa nature	Elementa doctrine	Celi ſupremi	Precipua entia

in ſeſe/ ambiens/ continens & ferens vniuerſa.

ℂ Q; omnis humana eruditio: ſit vt a mente in mētem. Cap. XXXV.

1 Omnis humana eruditio: fit a mente in mentem.

ℂ Nā ſi ab homine eruditur/ edoceturue homo: ipſa diſcipline traditio/ fit a mēte ludimagiſtri in mentem diſcipuli. Mens qnippe ludimagiſtri: profert imprimis in ſeſe conceptum. quem vocis & ſcripture medio in eius mentem tranſfert: qui diſcipulatu fouetur/ ſpiritaliue alimonia paſcitur. In hoc igitur eruditiōis modo: liquidus fit a mente in mentē motus. diſtantq; due mentes/ notionis/ vocis & ſcripture medio: quito abinuicē loco diſcapedinate/ atq; diſcluſe. perq; ea ſēſibilia media imbecillam/ indoctam/ rudemq; adhuc mētem: ſcādere/ ac ferri oportet: vt ſublimiori/ cōſumate & erudite menti/ q̄ſimilis euadat/ eiq; vniatur/ atq; inſeratur. In reliquo autem modo quo ipſi a natura/ ſenſu ſingula haurientes edocemur: ipſa quoq; eruditio/ a mente in mentem perficitur. quippe a diuina/ ſubſtantiali/ veriſſima & precipua mēte: in humanam. Nā diuine/ altiſſime mentis pedia / rectaue & apſeuti inſtitutione: omnis ab initio in humanā mentem/ effluxit largiſſima doctrine & ſcientie inundatio. qua vitaliter affecte/ atq; irrorate humane mentes: ex naturalibus tenebris & innata ignorantia: ſenſim in omnem cognitionis lucē prouecte/ diuine menti pro modulo ſuo ſimiles euaſerunt: illiq; cōiungi/ vniri & iſeri meruerunt. Eſt enim ſcientia (vt diui areopagite teſtimoniū citem9) cognoſcētium & cognitorū coniūctrix. Ignorantia vero totius diſtantie/ diuiſioniſq; cauſa. Ignorātia quippe: diuiſio eſt & diſtantia mentis a mente: ſiue a diuina/ ſiue ab humana. Scientia vero/ lux rerumue cognitio: menti/ mentis eſt inſitio/ vnitas & coniunctio. Diu9 Dionyſius.

3 ℂ Eadem coſpiciuntur eſſe media quibus humana mens & ab humana & a diuina mente eruditur.

ℂ In ea eruditione/ qua hūana mens ad humanam mētem pedotribatu fūgitur: media vt diximus ſunt cōceptus/ vox/ ſcriptura. quib9 ambe mētes/ quito abinuicē diſtant loco. Habet eni imprimis docta mēs/ intellectualem in ſe notionē: cuius referādecauſa elicitur vox/ hinc ſcriptura: cuius ſpeculatione/ mens que eruditur vocem elicit & inde ex voce/ cōceptum. quo ad prioris mentis vnitatem & equalitatē ſubuecta illi iſeritur. Eadē eni ſūt media/ q̄ ſenſim a pedotribe mēte proferunt / quibuſue ad indoctā vſq; ſe deijcit/ demittitq; mētem: & quibus inerudita mēs (veluti gradibus) ad eā nititur: fertq; ad vere lucis & ſcientie culmen. Ita & diuina illa superſubſtātialis cunctis celſior ſublimior & eminentior mēs: eadē noſtris mētib9 propoſuit media: eadē ex ſeſe p̄tulit noſtre eruditionis elementa nobis ab ip̄a obiectata & p̄ſētata. Veras inquā & ſubſtātiales ſcripturas: precipuaſq; & altiſſimas mūdi voces: intimos & abſolutiſſimos cōceptus. quibus & ipſa diuia mēs: benigniſſime extra

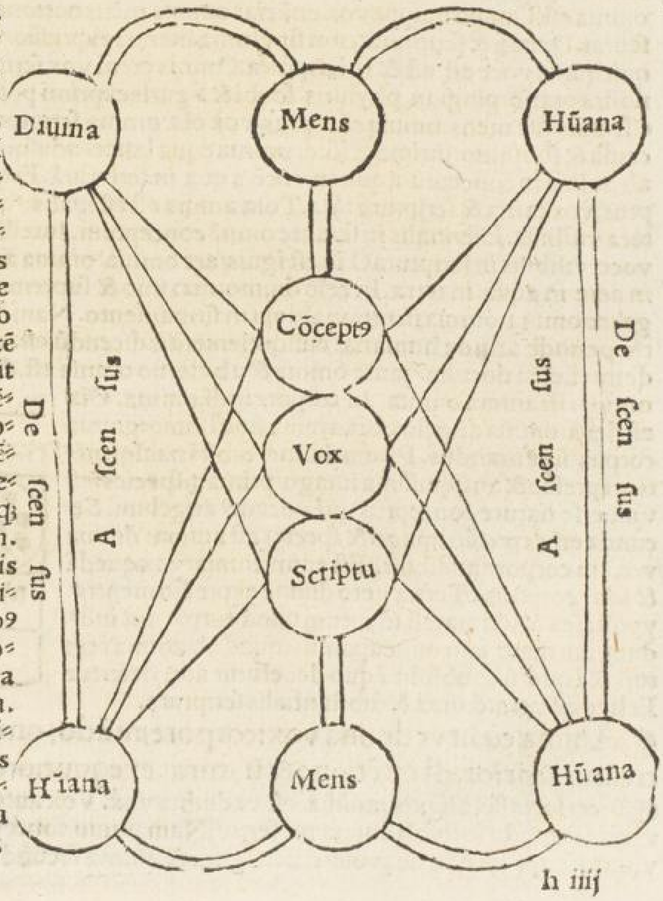

ſe/ ad noſtra vſqꝫ humilia proficiſcitur ſeqꝫ nobis inſinuat. quibuſue nos in illā ſuſtolimur/ ſimiles illi efficimur/ perficimur & cōſumamur. Protulit eni imprimis diuina mēs/ mūdi cōceptus: hinc voces/ deinde ſcripturas. Que eni erat ab eterno: intelligere cepit in intellectuali celo: loqui in rationali/ ſcribere in firmamēto. Nos vero illius ſcripturas/ vt firmamēti
Diuīe mētis opificia
ſtellas oculis perluſtrātes: ex eis mūdanas elicimꝰ voces/ rapimurqꝫ a firmamēto ad ratiōis celū. deīde ex vocibꝰ/ ad itimiores/ ſublimioreſqꝫ cōceptꝰ aſſumimur: trāſilieteſqꝫ ipſū ratiōis celū ad itellectuale celū ſubuehimur. tādēqꝫ ſupiores cōceptu effecti: diuine inſerimur mēti/ illiuſqꝫ celo aſſumimur Et hec vera ē hūane mētis/ a diuia mēte eruditio/ pfectio & cōſumatio.

Mens omnia eſt: cōceptus identidē omnia/ vox omnia/ ſcriptura omnia. 3

Hec ꝓpoſitio ꝗ latiſſima & fecūdiſſima eſt: iis qui norint quopacto quodlibet ſit qdlibet/ aut in quolibet. Et de vtraqꝫ mente ſiue diuina ſiue humana: eadem ſeruatur propoſitionis equalitas. Nā eodē modo ſe habent maioris/ vt & minoris mūdi elemēta. Minoris aūt mūdi elementa: ſunt mēs hūana/ ſiue aīe eſſentia/ conceptus/ vox/ ſcriptura. Maioris vero mūdi/ ſiue vniuerſi/ ſiue diuine mentis elemēta: ſunt diuina mens ſiue deus/ angelus/ aīa/ corpus. ſiue celū diuinum/ angelicū/ rationale/ firmamētum. Eſt enim firmamentū mūdi ſcriptura: rationale celum mūdi vox. Angelicū & intellectuale celum/ eius eſt conceptus: diuinū vero celum mētem exprimit animeqꝫ eſſentiā refert. Cū igitur is cōceptus/ qui humane ineſt mēti: ſit interna eius & propria ſpecies: qua ſeipſā intuetur ſibiqꝫ ipſi iugiter preſens efficitur: erit is cōceptus aliquopacto vt tota aīa & ſecunda quedā anima. quippe cū ſit vera anime imago/ animā ſibimet repreſentās. Eſt itaqꝫ huiuſmodi cōceptus oīa & referens omnia/ que ſunt in anime eſſentia. nichil enim eſt in veritate: quod nō ſuo quoqꝫmodo ſit & in imagine & ſi omnia eſt veritas/ erit & eius imago omnia. Atqui aīe eſſētia ſiue mens omnia eſt. Eius itaqꝫ cōceptus/ quo primitus ipſa exprimitur: eſt & oīa. Rurſum is cōceptus: totus voce reſeratur/ fitqꝫ audibilis & extra mentem. Vox itaqꝫ qua quicquid eſt in mente/ foris publicatꝰ omnia eſt. Omnia quippe vox enūciat omnes mētis notiones exprimit/ omnia auditui preſentat. Deniqꝫ & ſcriptura/ cum ſit vltima mentis expreſſio/ vocis ſtatus/ finis & cōtinentia: quicquid ī voce eſt/ eſt & in ſcriptura. Omnis eteni vox ſcriptibilis eſt. omnis ſermo/ omnis noſtra oratio: pingi in phyluris ſcribi & figuris exprimi poteſt. Oīa igiur eſt anima/ ſiue aīe eſſentia/ ſiue mens: omnia cōceptus/ vox oīa/ omnia ſcriptura. Quandoquidem a ſuperiore cauſa & ſuo initio/ intimoqꝫ fōte: omnia equa lance/ aduſqꝫ vltimū manant atqꝫ deriuātur: ab anima in conceptū/ a quo in vocē/ a qua in ſcripturā. Et quanta eſt aīa/ tantus & conceptus: vox tanta & ſcriptura tāta. Tota anima eſt eſſētialis: tota intelligibilis/ audibilis tota/
Deriuatio oīm a primo in vltimum.
tota viſibilis. Eſſentialis in ſe/ ante omnē conceptum. Intelligibilis in notione. Audibilis in voce/ viſibilis in ſcriptura Oīa eſt ignis/ aer omnia/ omnia aqua/ terra omnia. Omnia ī igne in aere/ in aqua/ in terra. In celo diuino/ maximo & ſupremo omnia. In intellectuali & angelico omnia: omnia in rationali/ oīa in firmamento. Nam de diuina mente/ eiuſue elemētis: perinde atqꝫ de humana/ eiuſqꝫ elementis dicendū eſt. diuina etenim mens (vt in libro de intellectu docuimꝰ) ante omnia & ab eterno omnia eſt. deinde in angelo/ fecit & creauit omnia: In anima omnia/ In corpore itidē omnia. Oīa eſt deus: omnia angelus/ oīa anima ſiue homo: omnia corpus/ ſiue mundus. Prima diuine/ ſubſtātialiſqꝫ mētis expreſſio & antiquiſſima imago/ primaqꝫ ſpecies: eſt vniuerſe nature conceptus quē vocamꝰ angelum. Secunda eiꝰ expreſſio imago & ſpecies eſt anima: diuina vox/ in corpore audibilis. Eſt enim anima/ vox quedā & ſonꝰ corporis. Tertia vero diuine expreſſio mentis/ ypoſtaſea & vltima: eſt id totum quod corpꝰ/ aut mūdum/ aut materiam nuncupamus: quod ab anima regitur/ & ī quo illa ſubſiſtit ī quo deuehitur atqꝫ defertur Et hec eſt vera/ diuina & ſubſtantialis ſcriptura.
Diuīe mētis ſbātiale opꝰ trinū

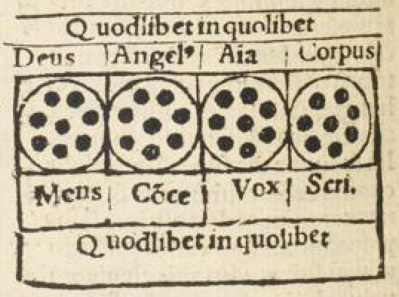

Anima cū ſit vt diuina vox: corpore/ mūdo/ omniqꝫ materia/ materialiue creatura: prior eſt intētione & natura/ exequutione vero & opere poſterior. 4

Dicet fortaſſis aliquis: anima eſt vt diuina vox. Vox autem ſecundus eſt anime actus: vt que ſecundo loco/ ab anima profertur. Nam primo conceptum/ ſecundo vocem/ tertio & vltimo ſcripturā edit ac profert. Erit igitur & anima ſecundus diuine mētis actus: quod &

alibi(vt in quinto & viceſimo capite quarta propoſitione)diximus: in quo trinā diuine mētis operationem/ trinūue actum eſſe docuimus. Primum angelum incorporeum: ſimilē ei conceptui qui eſt in anima. ſecundū animam/ voci perſimilem atq; reſpondentem. Tertiū corpus ſiue mundum/ aut materiam/ omnēue mundanā/ materialē/ corpoream & ſenſibilē creaturam propter hominem creatā. Si hec itaq; ſe ita habent/ vt ſit anima diuina vox dicenda/ ſecunduſq; diuine mentis actus: erit anima prior omni ſenſibili creatura. ante mundum/ ante corpus/ ante materiā creata. quam in libro de intellectu ſupremam & nouiſſimā eſſe creaturarum dictitauimus: totiuſq; diuini operis conſumationem & finem. Vt enim cepit deus ab intellectu angelico: ita & opus proprium conſumauit in humano. vniuerſā mundi machinam geminis cingens intellectibus: biniſq; lampadibus ſole & luna/ illi irradians/ ei incubans/ atq; ſulfulgens. Eſt autē huiuſce dubietatis/ prompta & expedita ratio. Humanam animam natura/ intentione & propoſito: ſecundum eſſe diuine mentis actum omni materia/ corpore/ & ſenſibili creatura priorem. Opere tamen & executione vltimum/ ac tertium: poſteriorem materia/ corpore/ omniq; ſenſibili creatura. Nam cum anime natura ſit eſſe in corpore/ & haud aliter proferri/ creari/ ac produci nata ſit q̃ in corpore: creandum imprimis a deo fuit corpus in quo ſiſti anima et proferri poſſet: que ſine corpore/ natura ſubſiſtere non poterat. Itaq; & materia & corpus & mundus & omnis ſenſibilis/ materialiſue creatura(que eſt propter animam)creata ſunt ante animam illico poſt angelū. eorūq; creatio: exequutione & opere ſecundus eſt diuine mentis actus: ratione tamen intentione natura & propoſito/ tertius. Vnde fit vt & anima/ inter creaturas: eum ſit locum ſortita/ quo nō exequutione & opere ſed intentione & propoſito numeratur. Eſt eni ſecūda ab angelis: illis attigua & ꝓxima/ pauloq; minꝰ ab eis(iuxta ſacrū eloquiū)ſublimata: ante & ſupra oēm materiā & ſēſibilē creaturam. que ſi & ꝓpoſito & ope/ creatura vltima & nouiſſima extitiſſet: totis ab angelo diſcluderetur creaturis: eſſetq; oī & materia & ſenſibili creatura inferior. Dubitationis ſolutio

Ordo nature & intētionis	Deus	Angelus	Anima	Corpus
Ordo operis & exequutiōis	Deus	Angelus	Corpus	Anima
	Diuina eſſentia	Trini diuine mentis actus		

5 ¶ Vñ fit vt eadē ſit aīe vociſq; ratio: ſitq; vox omnis poſt ſcripturā et anima poſt corpus creationis ordine locāda.

¶ Nam ſicut eſt eadem angeli & conceptionis noſtre ratio: ita & eadem anime/ noſtreq; vocis. Eſt enim angelus diuine mentis conceptus: cuius vox eſt anima. Sicut enim noſtra mens/ per ſe & ſine corpore: omnem inuiſibilem profert notionem/ que eſt primus & ſimpliciſſimus eius actus: ita & diuina mens per ſe/ extra corpus & ante omnem materiam/ ſuos edidit protulitue conceptus: quos angelos vocamus/ primarios/ precipuoſq; diuine mentis actus. Et quēadmodum humana mens/ nullam per ſe ſine corporis organo gignit vocem(Omnis quippe vox eſt corporis alliſio & in corpore proferri nata)ita & diuina mens nullam extra corpus profert animam. Si igitur ſine corpore/ vox nulla edi & proferri poteſt: neceſſe eſt vt & omnis vox ſit corpore tempore poſterior & ſubſiſtat prius aliquod corpus: q̃ vox vlla edi & exaudiri poſſit. Et eadem dicito de anima(cum haud aliter queat anima q̃ in corpore fieri & produci)creatam prius eſſe a deo poſt angelum/ omnem materiam/ omne corpus/ omnem ſenſibilem creaturā: & quicquid ad animam/ corporis rationem obtinet. Animam vero tempore & creationis ordine/ nouiſſimum tenuiſſe locum. Sicut eni vocis editio/ materialis eſt & corporeus humane anime actus: ita & anime creatio materialis eſt et corporeus diuine mētis actꝰ. Et quēadmodū hūana mēs nullā niſi in corpore vocē edit: ita & diuina mēs/ nullā niſi ī corpore aīam ꝓcreauit. Eſt eni aīa diuina quedā vox/ ī corpore a diuina mēte prolata. Et ſicut hūane mētis aliqs eſt actus īmaterialis & internus vocis editiōe anterior & prior q̃ eſt itellectualis notiōis ꝓlatio: ita & diuie mētis aliqs eſt actꝰ īmaterialis aīarū creatiōe lōge antiqor/ quā īcorporeorū angelorū creationē nuncupamꝰ. Sine corpore nullā vocem edi.

¶ De cōiunctione ſēſus & intellectꝰ in medio eorūq; differētia in extremis.

S Enſibilis mūdus: eſt intelligibilis mūdi mediū. (Cap. XXXVI.

¶ Nam intelligibilis mundus: ambit/ geſtat & cōtinet ſenſibilem. Eſt autē ſenſibilis mūdꝰ: quicquid eſt a terre centro/ ad cōuexā vſq; firmamenti ſuperficiē in qua finit oculus & viſꝰ. Intelligibilis autē eſt quicquid oculis abditū & excellentius firmamento: quod eſt vniuerſi ſcriptura et intelligibilis mundi terra. a qua ad celum vſq; diuinum/ atq; eſſentiale: quattuor numerauimus elementa terrā/ aquā/ aerem/ ignem

Vnde fit vt in vniuerſa maximorū mundi corporū penthadecade: elemētorū ratio quater q̄ternis ordinibus numeretur. Nam a noſtra elemētari et hypoſtaſea terra/ ad lune concauum: prima numeramus elementa quattuor: terrā/ aquā/ aerē/ ignē. A luna vero ad ſolē/ eodem calle ſecunda elementa numerātur: terra luna/ Mercurius aqua/ Aer venus/ ſol ignis. A marte rurſ9 ad firmamētū: tertia eodē ordie elemēta occurrūt. Mars ignis/ iupiter aer ſaturnus aqua/ firmamentū terra. Deniq; a firmamento ad vltimū & eſſētiale celū: quartus reperiī elemētorū ordo. Firmamētū terra/ Celū ratiōis aq̄/ itellectuale celū aer/ eſſētiale ignis.

Pēthadecas maximorū mūdi corpoꝝ

15	Eſſentiale	Ignis
14	Intelligibile	Aer
13	Celum rōis	Aqua
12	Firmamentū	Terra
11	Saturnus	Aqua
10	Iupiter	Aer
9	Mars	Ignis
8	Sol	Ignis
7	Venus	Aer
6	Mercurius	Aqua
5	Luna	Terra
4	Ignis	Ignis
3	Aer	Aer
2	Aqua	Aqua
1	Terra	Terra

¶ Cuiuſcunq; eſt ſenſus eius eſt & intelle- 2
ctus at non e diuerſo

¶ Nā ſenſibilis mundus/ eſt & intelligibilis: intelligibilis autē/ inſenſibilis eſt. Quippe ex ſenſibilibus et inferiorib9 ſubſtantijs: humana mens intellectuales/ propriaſq; notiones abſtrahit. quibus quoad fieri poteſt/ omnis ſenſibilis ſubſtantia in mentem/ citra materiā penetrat/ fitq; intellectualis. Cū omnis igitur ſenſibilis ſubſtantia in intellectualē ſubſtātiā hūane mētis opatiōe & actu reſoluatur: fit vt cuiuſcunq; ſit ſenſus/ eius ſit & intellectus: e diuerſo autē minime contingat.

¶ Vnde fit vt intellectus et ſenſus ſint in 3
medio cōiūcti: i extremis diſcluſi.

¶ Hec illatio vtrobiq; ſe verā oſtendit: ſcilicet & in potentijs et in earū obiectis. In potētijs dico/ id eſt in intellectu & in ſenſu. In obiectis vero id eſt in re intelligibili & ſenſibili. Nā & gemini ſunt intellectus: & intelligibile idētidē bipartitū. Alius eſt ſeparatus intellect9 cui9 ſedes eſt in extremo & circūferentia mūdi. Alius intellectus cōiūctus/ qui i medio & cētro mundi ſedet: hunc autē humanū/ illū angelicū vocamus. Aliud itē eſt intelligibile ſeparatum: vt extremū mundi & quicquid eſt ſupra primū celū. Aliud intelligibile coniunctum vt mundi mediū/ totiuſq; moles ſenſibilis mundi. Igitur ſiue ex parte potentiarū/ ſiue parte obiectorū: intellectus & ſenſus/ in extremo mundi abiuicē diſcluſi ſunt et in medio ſolo coniuncti. Nam extrema mundi/ intelligibilia quidem ſunt: non tamen ſenſibilia. Media vero mundi: et ſenſibilia et intelligibilia ſūt. Vnde fit vt ſimilia ſimilibus/ ſint a natura obiectata
Illatio. et preſentata. ſeparato inquā intellectui/ Intellectualis vera et ſeparata ſubſtantia. Cōiuncto vero coniuncta: partim ſenſibilis partim intellectualis. Fit etiam vt pleraq; ſint inſenſibilia vt mūdi extrema: i intelligibile autem nichil. Eſt enim ſēſus factus in medio: et mediorū tantum. Intellectus vero & mediorum eſt & extremorum.

¶ Sicut alius eſt intellectus ſeparatus/ alius coniunctus: ita & ſenſus & con- 4
iunctus et ſeparatus reperitur.

¶ Intellectus angelic9/ ſeparat9 eſt a ſenſu. Humanus vero coniūctus ſenſui. Senſus autem humanus/ cōiunctus eſt intellectui: ceterorū vero animaliū ſenſus/ ſeparatus eſt ab intellectu. Et hic abiectiſſimus eſt ſenſus: quē diximus & in vigilia & in ſomno/ plerūq; circa ꝓpria obiecta falli ac decipi. Et ſicut ſeparatus intellectus eſt primus intellectus/ primus a deo factus/ diuini operis initiū: ita & ſeparatus ſenſus/ eſt primus ſenſus: cōiūcto ſenſu prior/ ſeparato tamen/ angelicoue intellectu poſterior. Coniūctus autē intellectus/ eſt intellectus ſecū
Illatio. dus: Senſus quoq; coniunctus/ eſt ſenſ9 ſecūdus. Vnde fit vt extrema ſint prius a deo creata ſeparatus intellectus/ ſeparatuſq; ſenſus. Deinde media facta ſunt: coniunctus vterq;/ ſēſus ſcilicet & intellect9. Sunt autē coniuncti ſenſus & intellectus/ vna numero rationalis aia cuius alia vis eſt ſenſitiua/ que ſenſus dicitur: & alia intellectiua/ que intellectus. Et ſenſitiuā quidē nata eſt in corpore exercere: Intellectiuā vero in ſe/ extra materiā. Sēſitiue quoq; virtutis operatio: intellectiue actū/ tēpore precellit. Hic autē intellectū vocamus: omnē immaterialē aīe cognitionē. Senſum vero omnē corporeā/ ac materialē.

Angelicus	Intellectus	Separatus	A ſenſu
Humanus	Intellectus	Coniūctus	Senſui
Humanus	Senſus	Coniūctus	Intellectui
Animalis	Senſus	Separatus	Ab intellectu

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

5 ℭVera ſenſus et intellectꝰ cõiũctio eſt in angulo recto: eorũ vero diſſociatio/ in extremis angulis.

ℭNã rectus angulus: neqꝫ in magis/ neqꝫ in minus dicitur Oĩs quippe rectus angulꝰ rectiſſimus eſt: & omnes recti anguli/ equaliter recti. Ipſa eteñ anguli rectitudo: dũtaxat in vnitate & indiuiſibili eſt participabilis. qua ex cauſa accidit: vt oẽs recti/ indiuidue & ſũme ſint recti: non alius plus/ aliꝰ vero minus. In extremis autẽ angulis acuto & obtuſo: plus minuſue contingũt. Siquidẽ acutorũ alius acutior/ alius minus acutꝰ. Obtuſorũ etiã obtuſior aliꝰ alius minus obtuſus: donec ad extremos & indiuiduos/ acutiſſimũ atqꝫ obtuſiſſimũ: vtrinqꝫ a recto & medio pueniatur. in quibus ſit ſũma acutiei & obtuſitatis ratio proprieue rationis participatio. Eſt enim acutiſſimus: quo acutior nullus. Obtuſiſſimꝰ/ quo nullꝰ obtuſior. Et hi vtrinqꝫ a recto/ ſũme diſtare cõperiũtur. Acutiſſimus angulorũ eſt minimus: obtuſiſſimꝰ/ angulorũ maximus. Rectus amborũ mediꝰ: equis vtrũqꝫ diſterminat interuallis. At tamen extremi anguli/ acutiſſimus & obtuſiſſimus: nuſq̃ ſenſui ſed ſoli itellectui patent. Eſt enim vterqꝫ linea vna: que haud aliter q̃ ad intellectũ exprimit/ claudituē augulũ. At rectus/ mediuſue angulus: & ad intellectũ & ad oculũ/ angulus eſſe conſpicitur. Ad intellectũ vt qui eſt ſupreme imultiplicabilis & idiuidue rectitudinis. Eſt eñ intellectus indiuiſibiliũ: & eorũ que ſuprema ſui ratione & quidditate finiuntur. Ad ſenſum vero/ quia & duabꝰ lineis clauditur: & ſenſibili/ ac diuiſibili ſpacio continetur. Sed vt hec euadant clariora. Sit recta linea a b c/ cui inſit perpẽdicularis d b. erunt anguli a b d & c b d equales/ & ambo recti. partior angulũ a b d linea b e: erit vterqꝫ angulorũ a b e/ & e b d recto minor & acutꝰ: ſitqꝫ e b d acutior: quẽ ſeco linea b f. eritqꝫ & angulus f b d/ acutus: acutior angulo e b d. Augeaturqꝫ hunc in modũ acuties: donec intellectuali modo (Nã ſenſibiliter et ex continui diuiſiõe id fieri nequit) linea f b/ excluſo omni ſpacio iungat͂ linee b d ſintqꝫ linea f b/ & b d linea vna: que eſt acutiſſimus angulus. Et ex oppoſito fieri itellige: de ſẽſim obtuſiore/ vſqꝫ ad obtuſiſſimũ: que eſt linearũ ad ſeinuicẽ directio. Nã f b c/ obtuſꝰ eſt: e b c/ obtuſior: a b c/ obtuſiſſimꝰ. Dico igitur ſenſum & intellectũ/ cõiungi in angulis medijs & rectis a b d & d b c diſcludi vero/ ac diſſociari ambos in extremis/ acutiſſimo b d & obtuſiſſimo a b c. Oſtenſus eñ eſt b d acutiſſimus: & a b c obtuſiſſimus. Nã anguli b d & a b c/ haud ſenſibiles ſed itellectuales ſunt. quandoquidẽ ſenſibili diuiſione cõtinui: neqꝫ continue acutioribus/ ad b d/ neqꝫ aſſidue obtuſioribus ad a b c/ perueuiri contingat. Itaqꝫ angulus b d intellectualis eſt: oĩm acutorũ finis. Angulus quoqꝫ a b c intellectualis omniũ obtuſorũ meta. Anguli autẽ vtriqꝫ recti a b d & c b d: patent & ſenſui & intellectui. & ſiue ad ſenſum/ ſiue ad itellectũ: & angulorum & rectorum & rectiſſimorum ratione finiuntur.

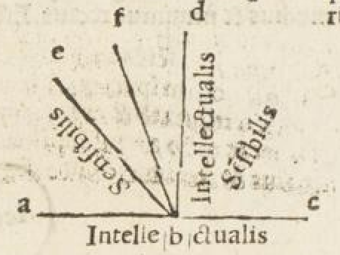

Omne rectũ rectiſſimũ eſſe.

Acutum & obtuſũ magis minuſqꝫ dicuntur.

Intellectũ indiuiſibiliũ et ſimpliciſſimorũ eſſe.

6 ℭVnde fit vt ſenſus ſit medium intellectus: Intellectus vero ipſius ſenſus initium & finis.

ℭHec illatio multis rationibus diluceſcit. Nam ante ſenſum creatus eſt intellectus/ vt angelicus. & poſt ſenſũ creatus intellectus: vt humanus. In duorũ igitur intellectuũ medio/ creatus eſt ſenſus: cepitqꝫ ſenſus ab intellectu & deſiit in intellectu. Rurſum itelligibilis mũdus/ eſt ſẽſibilis mũdi extremũ: ſẽſibilis vero intelligibilis mũdi mediũ. Atqui extrema ſũt duo: initiũ & finis. Si igitur intelligibilis mundus/ ſenſibilis mundi initiũ & finis eſt: erit & intellectus initiũ ſenſus & finis. Demum reuocata ad oculũ prioris propoſitionis figura: Aio hunc in modũ. linea b d: acutiſſimus eſt angulus & acutorũ minimus Igitur & rectus a b d acutorum maximꝰ. Nam ſicut ab a b/ ad b d/ deſinũt minui in b d: ita & a linea b d/ ad lineã a b: ſenſim augeri & aperiri incipiunt/ deſinuntqꝫ augeri in a b Et ab angulo b d/ ad angulum a b d: omnis fit acutorum variatio/ in maius aut minus. ita vt omnes ſenſibiliter acuti/ ſint medij inter b d acutorum minimum: & inter rectũ a b d/ acutorum maximum: in quo deſinit & ipſa acuties/ que ſuprema eſt & ſumma in linea b d. Acutorum igitur angulorum: alius eſt minimus/ alius maximus/ alius medius. Minimus eſt tantum vnus b d. Maximus tantũ vnus/ a b d. Medij vero ſunt innumeri. Cõſtat itaqꝫ omnẽ ſenſũ eſſe intellectuũ mediũ

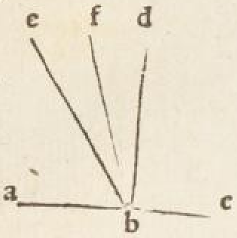

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

et finiri vtriq; intellectibus. Nam b d/ & a b d:ſunt intellectuales acuti/ quibus medii & ſen
ſibiles acuti qui ſunt abſq; numero vtrinq; finiuntur. deſinunt quippe augeri acuti/ in maxi
mo acuto/ vt in recto: minui quoq; deſinunt/ in acutorū mimo vt in b d. Et eodem modo
de obtuſis dicendum/ angulis eſt. Nā rectus angulus ediuerſo eſt obtuſorum minimꝰ a quo
illico augeri & expatari incipiūt obtuſi: vſq; ad linearū directionē/ duorūue rectorū ſpaciū.
que linearū directio vt linea a b c maximus obtuſorum dicitur. Itaq; cunctis obtuſis angu
lis initium eſt a recto obtuſorum minimo. finis vero in obtuſiſſimo. que linearum eſt di-
rectio. Omnes autem ſenſibiliter obtuſi qui infiniti & abſq; numero ſunt: extremis mi-
nimo/ ac maximo obtuſis/ intercipiuntur. Vnde fit vt vnuſquiſq; angulus & rectus & acutꝰ
& obtuſus: trina ratione finiatur/ ſitq; trinus: maximus/ medius & minimus. Minimus acu-
tus b d: Medij acuti vt f b d/ & e b d: maximus acutus a b d rectus. Minimus obtuſus d b c
rectus: Medij f b c & e b c. maximꝰ obtuſꝰ a b c que eſt linea vna. Rectus vero/ idem eſt & ma
ximus & medius & minimus. Omnia quippe in medio coincidunt: que in extremis/ differē-
tia varia atq; diuerſa ſunt. Et extremorum angulorum/ acuti & obtuſi: extrema finita/ cer-
ta/ ſtata & intellectualia ſunt: que ſcilicet in eorū ſpeciebus aut maxima aut minima dicun-
tur. Media autem: & ſenſibilia ſunt & infinita: que & in plus & minus ſunt. Ex quo liquet &
intellectum certum finitumq; eſſe: ſenſum vero quodāmodo infinitum. & ſenſibilum nullū
eſſe numerum/ ſcientiam nullam: & omnia perpulchre/ numero claudi ternario. Atq; vt ſūt
tres angulorum ſpecies ita & vnumquēq; angulum eſſe trinum. Extremorum inſuper an-
gulorum trinitatē/ & re et ratione: medij vero recti trinitatē ſola ratione eſſe differentem.
Inſuper & recto angulo: quinas rationes ineſſe. Nam trinus eſt vt rectus. Maximus inquam
medius & minimus rectus. Eſt & ipſe acutus maximus: et minimus obtuſus.

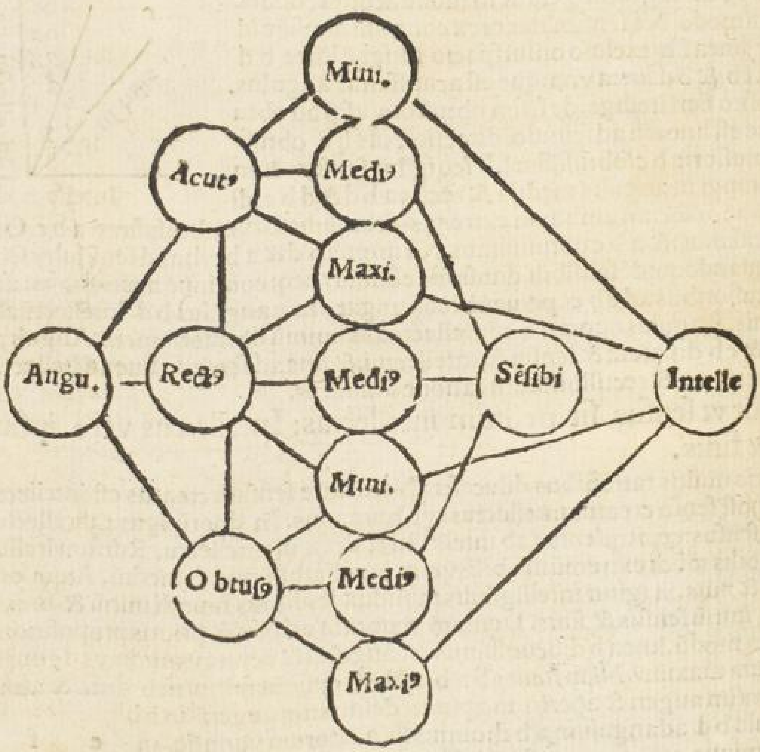

¶LI BRI EXO DI VM

VNiuerſa que hoci opere pertractata ſũt/paulo alti⁹ reſumẽtes
atq; in vnũ colligentes: dicimus quoniã cunctis rebus ineſt aut
cognitio aut vita/aut ſubſtantia. Porro cognitio: aut materialis
aut immaterialis eſt. Materialẽ/exteriore & interiore ſenſu par-
timur. Interior ſenſus imaginatio eſt. Exterior auditus/viſus/ol
factus/guſtus/tactus. Immaterialem cognitionem/docuimus eſ
ſe tripartitam: rationem/ intellectum/ mentem. Rationem anime propriã
qua nouit ſemetipſam. Intellectum angelis: Mentẽ ſoli deo aptauimus. Di-
ximus tamen aliquã & intellectus & mentis/ineſſe anime portionẽ. Intelle-
ctu qnippe in angelum/ Mente eleuari in deum. Ratione ſibimet congredi:
imaginatione corpori/ Exteriore ſenſu mundo. Vniuerſe igitur cognitiones
enneadis numero finiuntur. Immateriales tres Mẽs/ Intellectus/ Ratio. Ma
teriales vero & que organo exercentur corporeo ſex: Imaginatio/ Auditus/
viſus/olfactus/guſtus/tactus. Et has omnis/in aſpectiuã & preſentatiuã ſe-
cuimus. Omniũ inſpectrix & apprehenſiua eſt anima: vt anime ineſſe cũ-
cte dicuntur. Preſentatiue ſunt ſingulariũ obiecta. Mentis deus/Intellectio-
nis angelus/rationis aĩa. Nã ſeipſam ratione conſpicatur/manetq; in ſeipſa.
Imaginationis preſentatiua corpus eſt aut corporis pars: vt cerebrũ ſpe-
ctrorũ prõptuariũ. Exterioris ſenſus/ mũdus: qui auditui ſonos ac voces:
Oculis lucem coloreſq; preſentat. Olfactum odorũ fragrãtia/ac ſuaueolen-
tia opplet. Guſtũ varijs ſaporibus cunctiſq; embãmatis intingit. Tactum/
Calido Humido Frigido Siccoq; tẽperat. Vniuerſa autẽ ſubiecta/in quib⁹
reperitur cognitio: ſunt tantũ quatuor/ſuprema ſcilicet & precipua nature
entia: Deus/ Angelus/ homo/ Irrationale aĩal. In deo mens: In angelo intel
lectus/ In hoĩe ratio: & aliquo pacto vt dixim⁹ oĩs cognitio: In aĩali irrationa
li/ ſolus ſenſus. Inter cognitionem & vitã: vim quandã eſſe diximus moti-
uam/cognitionis emulam & aſſeclã/eiq; ſemp̱ annexã: qua de loco in locum
ſeſe animal/ſponte tranſfert. Nã quecunq; de loco in locum motitantur: vi
cognitionis predita ſũt. Vegetatricẽ: in corruptiuã Nutritiuã Auctricẽ & Ge
nitricẽ ſumus diſpartiti. Corruptiuã qua alimẽtaria ſubſtantia/in eo quod
viuit/naturã mutare cogitur. Nutritiuã qua in mẽbra ſingula & partes/ ea-
dem ſubſtantia diſtribuitur Auctricẽ: qua viuens augeſcit. Genitricẽ qua
ſecundũ ſpeciẽ: aut animal aut planta propagatur. Subſtãtiua extrema vis
eſt aĩe: qua corpori eſſe largit̃. Vniuerſe igit̃ anime vires quindecĩ. Cogniti
ue nouẽ/vna Motiua: Vegetatiue quatuor/ Subſtãtiua vna. Doctrine autẽ
elementa poſuimus quatuor: Eſſe Intelligere Loqui Scriptitare. Anime
eſſentiã ſiue mentẽ: Internã eius notionem ſiue conceptũ/ vocẽ & ſcripturã
Senſus quoq; diſcipline/eſſe quattuor. Traditiuos duos: Guſtũ & tactum
Suſceptiuos itidem geminos: Auditum & Viſum. Dici autem poſſunt tradi
tiui doctrinales/ſuſceptiui vero diſciplinatus. Nã his diſcimus illis docemus

Omnia aut norũt aut viuũt aut ſunt.

Cognitio duplex.

Oẽs cognitiones nouem.

Oĩs cognitio in iſpectricẽ & p̄ſentatricẽ ſecta.

Quattuor cognitõnũ ſubiecta.

Vis motiua.

Vegetatrix q̃dripartita

Subſtãtiua vis ſiplex

Sẽſ⁹ diſciplie q̃ttuor

Modi diſcē di duo

Mūdi elemēta quattuor.

Quattuor diuine mētis elemēta

Eadem enim eſt ſcientia/que vt a docente/doctrina: vt vero in diſcipulo/ diſciplina nuncupatur. Modos vero diſcendi binos/ geminoſq; eſſe oſtendimus. Primum quo a natura/ſiue a mundo: ſecundum quo ab homine homo doctrinam/diſciplināue capeſcit. eumq; qui a natura & mundo eſt/ eſſe tanq̄ a diuina mente/humane mentis eruditionem. Et elementa mūdi eſſe quattuor: Ignem/aerem/aquam/terram. Ignem vt anime eſſentiam/humanamue mentem. Aere n vt conceptum/ Aquam vt vocem: ſcripturam vt terram. Diuine quoq; mentis/quibus humanam erudit mentem elementa eſſe quatuor: Eſſentiale celum/Intellectuale celū Rationale celum Firmamentum ſiue celum ſcriptum. que ſunt vt ignis/aer/aqua/ terra: Mens conceptus/vox ſcriptura: Vniuerſa deniq; mundi ingentia & maxima corpora ad virium anime numerum/eſſe quindecim. in eiſq; quaternos elementorū ordines reperiri. Hec autem vniuerſa/in ſequente formula panduntur.

ℭ Anime vis
Subſtantiua
Vegetatrix
Motiua
Cognitiua
ℭ Vegetatiua
Digeſtiua
Nutritiua
Auctrix
Genitrix
ℭ Cognitiua
Immaterial'
Materialis
ℭ Immaterial'
Mens
Intellectus
Ratio
ℭ Materialis
Imaginatio
Senſus
ℭ Senſus
Auditus
Viſus
Olfactus
Guſtus
Tactus
ℭ Cognitionū ſubiecta
Deus

Angelus
Homo
Irrationale aial
ℭ Obiecta
Deus
Angelus
Anima
Corpus
Mundus
ℭ Mundus
Sonus
Color
Odor
Sapor
Locus
ℭ Organa
Deus
Angelus
Anima
Cerebrum
Aures
Oculi
Nares
Lingua
Corpus/manus
ℭ Diſcipline ſenſus
Diſciplinares
Doctrinales

¶Diſciplinares
Auditus
Viſus
¶Doctrinales
Os
Manus
¶Modi diſcendi
A natura
Ab homine
¶Doctrine elemēta
Mens
Conceptus
Vox
Scriptura
¶Mundi corpora
Celum eſſentiale
Intellectuale
Rationale vocale
Firmamētū ſcriptū
Saturnus
Iupiter
Mars
Sol
Venus
Mercurius
Luna
Ignis
Aer
Aqua
Terra
¶Diſcipline actus
Scriptio
Lectio
Loquutio
Auditio
Imaginatio
Intellectio
¶Docentis officiū
Eſſentia
Scientia
Loquutio
Status
¶Diſcētis propria
Eſſentia
Ignoratio
Auditio
Scriptio
Silentium
Seſſio
¶Progreſſꝰ nature.
Mundus
Senſibilis ſpecies
Senſus exterior
Spectrum
Imaginatio
Intellectualis ſpēs
Intellectus
Memoria
Contemplatio
¶Progreſſus hoīs
Pedotribes.
Conceptus
Vox
Scriptura
Conceptus
Mens
Diſcipulus

Libri ſenſuum finis
deo laudes inſēſibi
li/ inintelligibili
oīq; hūanavi
inſcruta
bili

Editi i edibꝰ Reuerēdi i chriſto patris Frāciſci de Hallevvin pōtificis Ambianēſis. ANNO DOMINI 1509/25 O C T O B R I S

Paleſtra ludus luctationis · paleſtrites q[ui] i[n] paleſtra exercet · hic accipi[tur] p[ro] lectore ⁊ exercitatore ·

¶ Quid agat ſtudioſus paleſtrites

¶ Scribimus & legimus: loquimur/ meditamur in aures
Quod cadit: His quinis omnia diſcit homo.
Auribus: ore/ oculis/ manibus/ cerebroq; cietur.
Qui cupit ethereos doctus adire polos

¶ Tabula preſentis operis

Libri de ſenſu capita ſunt 36

Cap. I.

Qꝫ gemini ſunt ſenſus alius exterior alius interior. Propoſitiones 8

Cap. II.

De vtriuſqꝫ ſenſus differentijs. Propoſitiones: 8

Cap. III.

Qꝫ interior ſenſus ſit prior natura: exterior vero operatione prior. Prões 8

Cap. IIII.

De duplici anime aſpectu recto & circulari. Propoſitiones. 8

Cap. V.

Terram eſſe in extremo mundi: ſolem vero in medio. Propoſitiões. 7

Cap. VI.

Imaginationis in iudicatiuam & ſuſceptiuam diuiſio. Propoſitiões. 8

Cap. VII.

Quot ſint generatim totius animi vires. Propoſitiones. 9

Cap. VIII.

Quis ſit precipuarum quinqꝫ cognitionum naturalis ordo. Prões 9

Cap. IX.

Comparatio harum quinqꝫ cognitionum ad quinqꝫ terre plagas ac zonas. Propoſitiones. 7

Cap. X.

Quinqꝫ exteriores ſenſus eſſe velut harum quinqꝫ cognitionũ ſigna. Propoſitiones. 8

Cap. XI.

Exteriorum ſenſuum differentie. Propoſitiones. 8

Cap. XII.

Qualiter tres anguli rectilinei: acutus rectus obtuſus: in exteris ſenſibus reperiatur. Propoſitiones. 6

Cad. XIII.

Qꝫ exteriores ſenſus ſint tripartiti: alij boni vtilis alij boni delectabilis alij boni honeſti. Propoſitiones. 7

Cap. XIIII.

Qꝫ delectatio & triſtitia: ſint paſſiones animalium ſenſus comites. Propoſitiones. 7

Cap. XV.

Tactum omnium eſſe ſimpliciſſimum & primũ Propoſitiones. 7

Cap. XVI

Qꝫ ſicut duplex eſt animalis ſenſus interior & exterior: ita & duplex eius ſonus Propoſitiones. 6

Cap. XVII.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Comparatio vtriuſq; mundi maioris & minoris adinuicem: in ſomno vtroq; & in vtraq; vigilia. Propoſitiones. 7

Cap. XVIII

Quo pacto verus in vtroq;: & animali & mundo, ſomnus contingat. Propoſitiones. 6

Cap. XIX.

Q. in vero & perfecto animalis ſomno, ſomnia contingant nulla. Propoſitiones. 5

Cap. XX.

Q. ratio in ſomno ligari nequeat: eaq; preſit imaginationi. Prões. 7

Cap. XXI.

Eſſe celum aliquod, firmamento ſublimius. propoſitiones. 8

Cap. XXII.

De ſucceſſiua & permanente qualitate. propoſitiones. 3

Cap. XXIII.

Qui ſenſuum, ceteris ſint preſtantiores. propoſitiones. 3

Cap. XXIIII.

De duplici diſcendi modo. propoſitiones 6

Cap. XXV.

Quibus medijs: mens, menti exprimitur paraturq; diſciplina. prões. 6

Cap. XXXVI.

Qualiter anima tribus eſt inueſtita & circunuallata orbibus: proprio, corporeo, mundano. propoſitiones. 7

Cap. XXVII:

Q. e quattuor anime orbibus: duo primi, abinuicem ſeparari nequeant. duo vero poſtremi: & abinuicem & a duobus primis, diſſocientur. propoſitiones. 6

Cap. XXVIII.

Q. ex trinis anime opificijs, trina hominis pendeat vita: Contemplatiua, Actiua, Factiua. propoſitiones. 6

Cap. XXIX.

Q. ſicut vox docendi: ita & ſcriptura diſcendi ſit mediũ. propoſitiones 6

Cap. XXX.

Quis diſciplinarium actuum, ordo propoſitiones. 6

Cap XXXI.

Q. ſenſus diſcipline, ſint quattuor. propoſitiones. 6

Cap. XXXII.

Quis eius qui docetur: ſenſus moueatur primus. propoſitiones 5

Cap. XXXIII

Quot ſint ſuſcipiende aut tradende diſcipline, modi. propoſitiones. 7.

Cap. XXXIIII

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Qꝫ viſus vt a natura doceamur: auditu vtilior. propoſitiones. 7

Cap.XXXV.

Qꝫ omnis humana eruditio: ſit vt a mente in mentem. propoſitiones. 5.

Cap.XXXVI.

De coniunctione ſenſus & intellectus/ in medio: eorũqꝫ differentia in extremis. propoſitiones.

Totius libri exodium: in quo quecũqꝫ in hoc libro pertractata ſunt/ paucis repetuntur atqꝫ recenſentur.

IOANNIS CARMONDI
dodecaſtichon ad librum

Humani cupiens/ dinoſcere pectoris aulam.
 Lumina quotquot habet/ quot gerit illa faces.
Te legat & verbis/ mentem cumulare laboret.
 Aridaqꝫ in nitidas labra remergat aquas.
Diſcet biſtrinos ſenſus/ in carne locatos
 Noſtraqꝫ terbina lampade corda regi.
Nempe fores/ aditusqꝫ hominis/ ſeruare iubentur.
 Q uini oculi: mundo ſub quibus ille coit.
Intima precipuus rimatur pectora ſenſus:
 Perluſtrat quicquid ſub cute/ carne latet.
Hec tibi parue liber/ cunctis retegenda vouentur.
 Iam tibi cõmiſſo dogmate paſce rudes.

Finis.

¶ Errata libri de intellectu.

Folium Superficies Propoſitio Comentarius Linea.
Fo.3.Su.2. Pro.5. Cõmẽta.linea.15.natiuatione legẽdũ Natinatione ideſt negociatiõe Eſt eni natinari/ negociari.Fo. 4.ſu.2 pro.10.cõ.linea 9.ex imitatiõe/ ex mutatiõe.fo.5.ſu.1.pro.5 cõ.linea.9.ex actu ex potẽtia/ ex actu & potentia.fo.6.ſu.2.pro.8.cõ.linea 1. Vniuerſũ vniuerſorũ.fo.12.ſu.2. pro.3.cõ. linea 21: duobns cõceptibus/ duobus intellectib⁹.fo.12 ſu.2 pro.4.cõ.linea 1. ab in intellectu: & intellectu/ ab intellectu: & in intellectu.

Errata in libro de ſenſu.

Fo.35 ſu.1. Propõe 2 cauſe/ legẽdũ cauſa.Fo.44 ſu.2. pro.2 didiſcere/ didicere.fo.44 ſu.2 cõ.linea 2 didiſcerint/ didicernit.fo.45 ſu.1 pro.4 cõ.li.1 fertur feritur.fo.50 ſu.2 pro.4 dicendi/ diſcendi.fo.50.ſu.1 pro.4 cõ.linea 23. circũdantur circũdatur.fo.51 ſu.1 pro.5 cõ.linea 12 dicentis diſcentis.

Hec/ & illa: in multis emendata reperies

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶CAROLVS BOVILLVS DISERTISSIMO VIRO IACO-
BO VITRIACO BORBONIO CANCELLARIO. S.

EDiderā dudū generoſiſſime vir: libellū hūc de nichilo ſiplici-
bꝰ ꝓpoſitionibꝰ nudū atqꝫ indiſcuſſū. quē cū rogaret quiſpi-
am amicorum in lucē proferri: cogitaui irritā fortaſſis ope-
ram fore, ſi hoc pacto nudus, indiſcuſſus ínemedullatuſqꝫ pu-
blicaretur. Itaqꝫ deſumptū iterum in manibus, pauxillū re-
cenſui: quecunqꝫ duriuſcula in eo videbantur exiguo cōmen-
tariolo dulcans, queue ſuboſcura peruia reddens. Qꝫ ſi percunctaberis
cur de Nichilo verba facere ſtuduimus: cum huiuſmodi Nichil ab ētibus
agatur extorre? cum nichil nō ſit: cū nullo eſſe ſubnixū, omnis ſubſtātie ſit
exors? tibi ad hec libellum ipſum facturum ſatis preſento: qui plane indi-
cat: quantula de nichilo dici potuére. quantumue id quod non eſt: animitꝰ
riteqꝫ perſpectū ſeſe expatarit. quantam deniqꝫ precipuo mētis cultro de-
glabratū retectūqꝫ nichil profuderit medullam. Id enim ī creatione vniuer-
ſorum a deo: vicem quandam, figuram ac ſpeciem obtinuit materialis prin
cipij. Fuiſſe quippe deum ab eterno ſolum: & ab eodem de nichilo condita
ſtataqꝫ ad eſſe vniuerſa: cōpluribus in locis ſermo ſacer eloquitur atqꝫ atte-
ſtatur. Hūc ergo de eiuſcemodi Nichilo de primeua creaturarum totiuſqꝫ
materie negatione libellum (quem forſitan haud irrito caſſoqꝫ labore pro-
babis excuſum) tuo nomini dicandū cēſuimus: quo & eidem opuſculo adi-
ciatur ſplendor: & genuinū exercentes, tua incude retundantur. Vale.

¶IOANNIS·PELLITARII·
Octoſtichon, ad lectorem

¶Quo pacto deus e Nichilo cunctis dedit eſſe:
Qꝫ ſine principio, ꝙ ſine fine deus.
Primam materiem, vaſti ꝙ conditor orbis
Edidit: angelicis qui dedit eſſe choris.
Scire cupis lector mentem huc deflecte capacem:
Hec etenim paruus conferet iſte liber.
Quem liuens ſi Rhinoceros cornupetet vllus:
Protege, qui ſolido paſceris inde cibo.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶Subſtãtia prima deus
Nichil aliud
¶Rerũ durationes
Eternitas
Euum
Tempus
Momentum
¶Eterna
Solus deus
¶Euiterna
Angeli
Rationales aie
Materia
¶Temporanea
Irrationales aie
Actus eſſendi

¶Momentanea
Fluxe qualitates
¶Euum
Primum
Secundum
¶In primo
Nichil creatum
¶In ſecundo
Omnia creata
Angeli
Materia
Subſiſtentia
Viuentia
Senſibilia
Rationalia
¶Deus

Eternus
Infinitus
Increatus
Creator oim
¶Creatura
Non eterna
Finita
Facta a deo
Nichil creãs
¶Theologia
Senſibilis
Intellectualis
Prophetica
Affirmatiua
Negatiua

ℭ CAROLI·BOVILLI·SAMAROBRINI·LIBELLVS·DE·NICHILO: AD·INGENVVM·MAGNIFICVMQVE·VIRVM·IACOBVM·VITRIACVM·CANCELLARIVM·BORBONIVM·

ℭ Quid nichil. Caput primũ. 1

Quid rerũ ſinitio & ratio.

NIchil nichil eſt.

ℭ Quod ſimplex eſt/ partibꝰ & differitate carẽs: nullo pacto q̄ſeipſo emedullari finiri & exprimi poteſt. Omnis eni ſinitio & ratio: eiꝰ eſt quod variũ ſectile & etherogeneũ: partiũ & differẽtiarũ ſolutio & explicatio. Itaq; de nichilo enũciamꝰ haud aliud q̄ nichil: ipſũ nichil eſſe dictitãtes. Nichil: nõ ẽte/ nichilo/ ſeq; ipſo finimꝰ. Nichil enĩ ẽ nichil: nichil nõ aliqd eſt. nõ hoc aut illud aut aliud quodpiã ens eſt: ſed nullum ens. nichil nuſq̄ eſt/ neq; in mẽte eſt neq; in rerũ natura. neq; in itelligibili/ neq; i ſenſibili mũdo. neq; in deo/ neq; extra deũ/ i vllis creaturis. Quodlibet/ ens eſt: quodlibet aliquid eſt. Ente ſunt omnia plena. Nil vacuũ/ ociosũ nichil: nichil inane. Exulat ab vniuerſis nichil. Vnde fit vt huiuſce orationis/ que infit nichil eſſe nichil: gemina ſit intelligentia. negatiua vna: Altera aſſertiua & poſitiua. Ambe tamẽ eiuſdem ſunt veritatis & equepolentes. Aut eni dicẽs nichil eſſe nichil: profert nullũ ens eſſe nichil: ideſt nullũ ens eſſe nõ ens/ ſiue nullũ ens/ eſſe ens nullum. Aut quoduis ens ait eſſe ens: ſiue quodlibet ens eſſe aliquid/ ideſt ens aliquod 2 queutraq; qui enũciat: apſeutes veridicuſq; probatur.

Nichil nuſq̄ eſſe

Illatio.

ℭ Materia prope & pene nichil eſt: non tamen nichil.

Materia entiũ primũ & vltimum.

ℭ Nam entiũ vltimum eſt materia ypoſtaſea omniũ ſubſidẽtia: in nõ entis vicinia/ in negationis vniuerſorũ propinquitate locata. Incõpletum & imperfectũ ens/ eſt materia & ens in potẽtia: ſiue entiũ potentia & ſenſibilium omniũ inchoatio/ ex qua fiunt omnia. Entium ipſa eſt primũ & vltimũ: in generatione primũ/ in corruptione & reſolutione vltimũ. Anteq̄ ſubſiſtat vnũquodq;/ ſubſiſtit eius potentia. Et poſteaq̄ eſſe deſijt quodlibet: iterũ relinquitur fitq; reſidua eiꝰ potẽtia. Supra materiã/ locati ſunt entium ordines: cũctis vero ipſa materia ſubeſt. Materie autẽ ſubeſt nichil. Oim fũdameutũ eſt materia: hec vero fundata eſt & ſita in nichilo/ in nullo/ in nõ ente. Ois ſenſibilis actꝰ: locatus/ ſtatus & exeptus eſt in materia. Materia vero locata & excepta eſt in nullo. Ipſa omnium fultura eſt: a nullo tamẽ fulcitur/ & recipitur in nullo. Vnde fit vt materia duabꝰ de cauſis ſit prope nichil: Prima per naturã ſiue ſubſtãtiã/ ſecũda per poſitionem ac locũ. Per naturã quidẽ/ quia ens omne ſenſibile: & incipit eſſe in materia & deſinit eſſe in materia. Ipſa quippe initiũ eſt & cunctorũ periodus/ oim itẽ rerũ priuatio & potẽtia. Poſitione vero & loco: quia i entiũ & eorũ q̄ ſunt naturalibꝰ ordinibꝰ/ nouiſſimũ tenet locũ: adiacẽs & vicina nõ enti/ nullo nichiloq; pxima. 3

Illatio

ℭ Materia eſt entis & nichili medium.

ℭ Nã neq; ens eſt materia/ neq; nõ ẽs. Entis potẽtia quedã eſt/ idemõſtrabilis & icognoſcibilis. Ipſa ſiquidem hoc ens nõ eſt/ neq; hoc aut aliud aliquod: ſed eorum que ſũt & futura ſunt/ vmbra & potẽtia. Id eni quod demõſtrabile eſt & de quo pronũciamꝰ/ hoc vel hoc ipſũ eſſe: ens actu eſt/ ens peculiare & hoc aliquid: ſub certã aliquã differẽtiã definitãq; ac propriã rationem aſſertũ/ cognitũ/ demõſtratũ. Materia vero totiꝰ differentie vacuitas & priuatio eſt: pſimilis illi oim iformi & cõfuſiſſime ſpeciei ac moli: in qua Empedocles oia priꝰ delituiſſe & ex ea tandem emerſiſſe predicabat. Eſſe deniq; materie/ ẽ poſſe eſſe oim. Extrema igit eſſe & nõ eſſe/ ſũt ens & nichil: mediũ autẽ poſſe eſſe: nõ ens & nõ nichil eſt. prope tamẽ ens & prope nichil. Nã vtriuſq; & affirmatio & negatio materie competit. Ens eni eſt & nichil eſt: nõ ens eſt & non nichil. Ens potẽtia: nichil actu. nõ ens actu & ſimpliciter: non nichil potentia & priuatione.

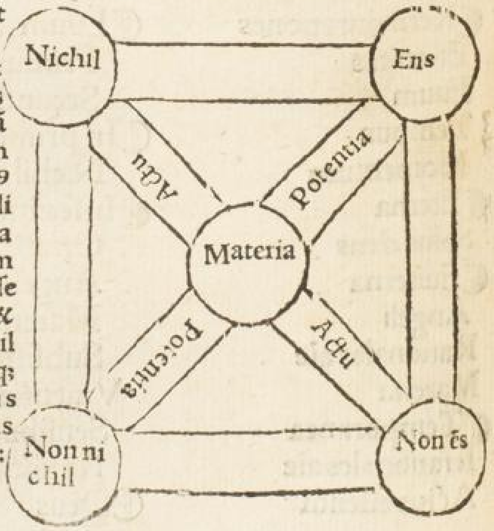

4

Empedocles.

Vtriuſq; entis et nõ ẽtis vtraq; & affirmatio & negatio materie competit

ℭ Nichil minus eſt ens q̄ materia.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Eſt eni materia entiū minimū. ~~Ens quidē ipſa nō eſt: ſed entiū minimū~~. In valuis quippe entis & nō entis materia ſita eſt & collocata. Sicut eni pūctum haudquaq̄ eſt magnitudo ſed magnitudinum minimum & vltimum/ extremuſue magnitudinum terminꝰ: ita & materiam haud ſtati ens eſſe/ ſed entium minimū metā ac terminū predicamꝰ. Et ſicut pūctū licet nō ſit magnitudo/ tamē nō magnitudinū nichil eſt: ſed magnitudinū aliqd eſt vtpotē tia et initiū: ita et materia cū nō ſit ens/ haud tamē eſt nichil entiū: ſed aliqnid eſt vt eorū terminꝰ/ potentia atq; initiū. & ſicut pūctū oī caret dimēſione/ ois eſt exors interualli longitudinis/ latitudinis & profundi: ita & materia ois eſt differētie exps & entiū priuatio. Sicut eni mima magnitudo eſt linea pūcto ſupior/ p̄dita vniꝰ interualli differētia vt lōgitudine: ita & ēs minimū materiā precellit: cōſtās ex materia & aliquovis entiū actu aliq̄ue differentia & naturali forma. Vnde fit vt ſicut nō eadē ſūt minima magnitudo & magnitudinū minimū (hoc enim pūctū illa vero linea) ita & diuerſa ſint ens minimū & entiū mimū. hoc eni materia eſt illud vero ens hoc aliqd: quod cōpletorū entiū extremum ordinē claudit/ vt elementum/ vt terra.

Analogia puncti ad materiam.

Illatio

5 ¶ Ex nichilo nichil fit.

¶ Ex eo quod nichil eſt ſimpliciter nature virtute/ ac ſerie fieri nichil poteſt. Tunc eni nature virtute ex nichilo aliquid fieri diceret: ſi id quod ſimpliciter ac mere nichil eſt/ verteret in ens: ſiue i materiā/ ſiue i hoc aliquid. aut ſi id cuius nullū p̄extitit initiū/ cuiꝰ nulla antea ſubſtitit potētia: inſolito nature miraculo ꝓcederet ad eſſe. Quicquid eni natura fieri conſpicimꝰ: fit ex p̄exiſtēte materie potētia & priuatione ſui. Illiꝰ qppe potētia & materia antea ſubſiſtebat. Inchoatū erat ab initio & confuſum in materiei vmbra: quicquid cōtinuis generationibus/ quottidie perficitur.

6 ¶ In nichilum nichil abit.

¶ Hec liquet ex p̄cedēte. nā in id neceſſe eſt oia reuerti: ex quo priꝰ ſūt facta. Neceſſe ē id qđ in generatione aſſūptū eſt/ in corruptione reliqui. Quod nulli enti ꝓpriū aut peculiare ſed oim cōmune eſt: cū nullo ente aut eſſe icipit/ aut eſſe deſinit. cū nullo oritur aut deſtruit: ſed & ipſū ante oia ortū ē nichilo & poſt oia fixū/ ſtabile/ idē ꝑmanebit Eſt eni materia igenerabilis & incorruptibilis: tota facta ab initio/ tota in eunm permāſura.

7 ¶ Nichil oritur nouum: nichil interit.

¶ Hāc intellige propter materie ꝑmanētiā: q̄ tota ab initio creata corruptiōi mīme cēſetur obnoxia. Sūt igit oia priuſq̄ fiāt: aliquo pacto imateria. & poſtq̄ eē deſierūt i materia quoq; ꝑſeuerāt. Materia ps ē ois ſēſibil' ſubſtātie: āte omnē ſēſibilē ſubſtātiā creata a deo & ad eſſe producta. Nā diuide omnē ſēſibilē ſubſtantiā i partes gemias: in duo extrema/ quibus ipſa cōflatur & cōſtat. vt in eſſentiā & apparitionē/ in principiū & finē in ichoationē & perfectionem/ in potentiā & actū in materiā & formā. Duntaxat ſecūdum poſteriorē ipſius partem rei mutationē/ ortū & interitū fieri comperies. Priore autē parte/ permutationē fieri nullā ſed fixa eſſe & ſtata vniuerſa/ ſimul facta ab initio: & ſimul i euū perſeuerātia. Materia qppe principiū eſt oim/ inchoatio/ eſſentia & potentia. Itaq; per materie creationē: oia ſimul inchoata ſunt & ſubſtiterunt ab initio: erātq; i principio/ nō erāt in fine: habuerūt priꝰ quiddam eſſe: carebant ſui apparitione. poſſibilia erāt: nondū tamē erant. Erāt i tenebris/ nō in luce nō q̄q; in ſui diſcrimine aut in naturalibus ſuis locis. Educta ſunt ex potētia in actū/ e tenebris in lucem/ ex principio in finem Que inchoata erant/ perfecta ſunt: que erant apparuerunt. que confuſa & indiſcreta: in ordinem digeſta ſunt & ſuis in locis collocata. Orit igitur quottidie nil ſimpliciter & ex toto nouū: cum fuerint omnia ab initio in prima & antiquiſſima ſui cōſiſtentia ideſt in materia. Nil indies interit. cum i eandem immutabilem eſſentiam (primamue ſui conſiſtentiam) reuertantur. Et ſicut ſucceſſerunt imprimis in actū ex potentia: ita & in potentiam demum eandem relicto actu commigrāt. Que ex tenebris in lucem prodierant: ex luce poſtmodum & apparitione/ in ocultum in abditum & antiquas tenebras reuerti cogūtur. Et precipue quattuor ſunt propter que veraciter enunciare poſſumus: ſtata eſſe fixa & immutabilia vniuerſa: omnē ab eis ortū atq; interitum excludentes diuina mens/ angelicus intellectus: materia & humanus intellectus. Diuine quippe menti: actu inſunt omnia ab eterno: eiq; ſemper ſuperſubſtantialiter inerūt. Angelicus quoq; intellectus ab ſue creationis initio actu eſt omnia: ſemper omnia futurus. Materia & humanꝰ intellectus a ſua item creatione (quāq̄ non eodēmodo) potentia ſūt oia/ id eſt omnium potētie: erūtq; ꝑpeti id qđ ſūt/ ideſt potētie vniuerſorū. Eternꝰ eſt deꝰ ſine pricipio ſine fine.

Angelus/ materia & intellectus humanus: euiterna ſunt/ facta quidem: ſed ſemper futura/ principium ſortita: finem nullū habitura. Nullus ſiquidem humanus intellectus interibit/ nulla quoq; materiei pars ſecundū naturā annichilari poteſt: nulla inſuper oriri noua. Hec tria deus/ angelus/ Materia: toti ſunt ab initio/ toti ſēper futuri. neq; innouari aut multiplicari poſſunt/ neq; interire aut īminui. Humanus vero intellectus/ multiplicari quidē poteſt nec totus eſt ab initio. qui & quotidie ſuo numero perficitur: donec euadat in actu tot9/ donec humana ſpecies impleatur Attamen imminui poterit nunq̄.

De durationibus quattuor. Cap. II

Rerum durationes & permanentie ſunt quattuor. Eternitas/ Euū/ Tempus/ Momentum. 1

Nam ſicut entia vniuerſa: dignitate/ preſtantia & loco a ſeinuicem diſtare cōperiuntur: ita & duratione & ſue ſubſtantie permanentia putentur eſſe diſiūcta. Alia enim eſt ſubſtantiarum: & alia accidentiū duratio. Alia dei alia angeli aīe & materie. Alia inſuper angeli/ anime/ materie: & ſēſibilium actuū/ ſiue naturalium formarū. Alia deniq; naturalium formarum ſiue ſuſtantialiū ſiue accidentalium: & ſuccedanearū qualitatum. Omnem autem ſtatū & rerum permanentiam: tetradis quaternitatiſue numer9 claudit/ Sunt enim durationes quattuor: eternitas/ euū/ tempus/ momentum.

Quid eternitas — Eternitas eſt infinita vtraq; parte duratio: exors principij & finis. 2

Intellige lineā rectā a medio puncto/ in partem vtramq; ſine modo & termino protendi ita vt omne principium trāſiliat/ omnem quoq; exuperet finem. hec (quoad capax eſt ſenſus & mortalis noſter oculus) eternitatem exprimit. Nam non modo ſenſus: ſed & neq; intellectus/ in vtramq; a medio diſcurrens partem: ipſius eternitatis comprehendet/ aut conſequetur extrema/ ipſamue eternitatē cōplectetur. ſed quicquid totius eternitatis preſens aderit intellectui: erit ei9 perexigua portio/ toti9 cōparatione & ꝑportione minima & nulla.

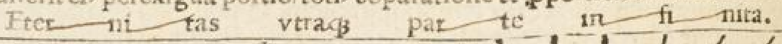

Quid Euū — Euum duratio eſt. principio/ finem copulans nullum. 3

Statue tibi aliquod punctū vt principium. a quo in poſteriorem partē/ intellige infinitā rectā lineā protēdi: hec ipſa/ tibi referet euū. Habet enim euū principiū finem tamen nullum. Ab certo cepit initio: fine conſumabitur nullo. Vna parte/ vt priore finitū eſt: alia vero vt poſteriore infinitum.

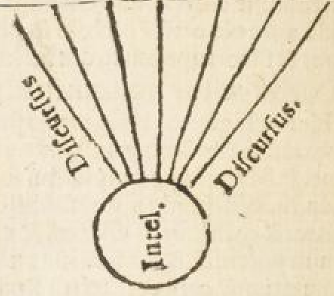

Quid tēp9 — Tempus: eſt parte vtraq;/ finita duratio. 4

Recta linea vtraq; parte finita/ exprimit tēp9: quod duobus clauditur extremis/ principio ac fine. Ipſum autē tēpus & eternitate & euo ſenſibili9 eſt/ nobiſq; notius. Nā aut intellect9/ aut ſenſus totū cōprehendit tēpus: vtraq; ipſius extrema cernit videtq; preſentia. Eternitatis autē extremū nullū: agnitū eſt aut preſens intellectui. Eui initiū agnitum nobis eſt/ finis tamen eius ignotus: & quem conſequi/ nullo diſcurſu valeamus. 5

Quid inſtās — Momentum: eſt īpers durationum termin9.

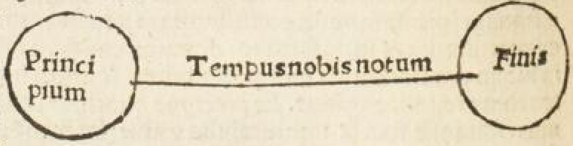

Sicut diximus punctū haud eſſe magnitudinē/ ſed magnitudinū potētiam ac terminū: ita & momētū durationum potentia eſt & minimū. Impers enī eſt momētū: carens ſucceſſione & omni permanentie/ ac durationis interuallo. in quo extrema & mediū coniuncta ſunt & inuicem vnū.

Eternitas: eſt nullum extremum. Euū/ vt vnum. Tempus/ vt duo: Momentum/ vt nullū fluxionis & ſucceſſionis interuallum. 6

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Hec eſt omnis duratio & rerum permanentia. Nullũ extremũ/ vnũ extremum/ duo extrema. Extremũ ſimplex ſine interuallo. Superiores enim durationes tres: dimenſiones ſũt & permanentiarum interualla. Diſtant tamen abinuicẽ: extremorũ aut habitu/ aut carẽtia Nullis quippe finibus/ ac terminis eternitas artatur. Principio ſiſtitur euũ: in nullũ finẽ procurrit. Vtriſq; terminis faſtigat/ ſeq; continet tempus. Inſtans vero a ceteris tribus: diſcrepat fluxione/ atq; interuallo. Eſt enim ſimplex extremum.

E T E R NI T A S — Me diũ — I N F I N I T A

Tolle ab eternitate anteriorem eius partem: quod ſupererit/ euum erit: initiũ quidem habens/ non finem. Tolle ab euo poſteriorẽ ipſius partẽ/ ſtatuens illi finem: reſiduũ erit tẽpus/ initium & finẽ habens. Abſolue deniq; a tpe/ eiꝰ qduis extremũ aut pricipiũ/ mediũ/ aut finẽ: ſiue a tpe exclude oẽ interuallũ: quod reliquit ſimplex tẽporis extremum momentum erit.

Prĩci piũ — E V V M

Prĩci pium — T E M P V S — Finis

¶ Euũ ẽ vt etnitatis medietas/ tps
7 vt pars eui: iſtãs tẽporis extremũ.

¶ Statue in eternitate/ medium aliquod punctũ ante oculos/ aut ante ĩtellectũ
quicqd ẽ eternitatis ab eo puncto/ in poſteriorem partem ſine carẽti eſt vt euũ
At tãtũdẽ eternitatis & ſpacij/ reliqt ab eodẽ pũcto i ãteriorẽ partẽ: verſꝰ eter
nitatis principiũ. quod nullo ſenſꝰ aut intellectꝰ procurſu/ conſequi poſſumus.

Momẽ tum

Eſt itaq; euũ/ vt quedã eternitatis medietas. Nam frange eternitatis interuallũ/ in euũ duplex i primũ & ſecundũ: vtrũq; euũ alteri equũ eſt. Nã vtrũq; totius eſt medietas vna parte finita/ alia nfinita. primũ euũ caret initio: nõ fine. Secundũ fine caret/ principiũ habens.

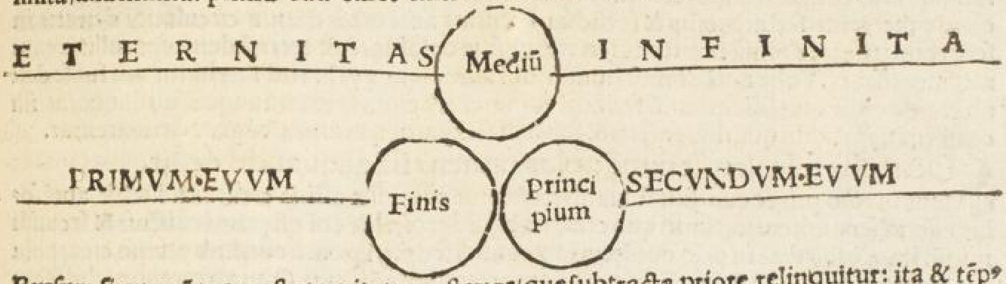

Rurſum ſicut euũ/ pars eſt eternitatis poſterior/ que ſubtracta priore relinquitur: ita & tẽpꝰ pars eſt eui anterior & totius eui (poſteriore dempta parte) reſiduũ. Inſtans vero (vt diximꝰ) temporis eſt terminus & impers eius extremum.

¶ Q; nichil eſt deo coeternum & increatum. Cap. III

1 ETernitas ſoli deo competit: & in ea ſolus collocatur deus.
¶ Deus autor eſt omniũ. Idẽ ipſe eſt omniũ initiũ & finis. Ante oia erat & poſt omnia futurus eſt. Omniũ autẽ initiũ & finis initio & fine caret. Nam principij/ nullum eſt principium. Ipſius itẽ finis nullus finis. Extremorum extrema ſunt nulla/ terminorũ nulli termini. Vtraq; igitur parte ſolꝰ autor omnium deus/ ſolus vtrinq; vniuerſorum terminus: eſt interminus & infinitus: ſolꝰ in eternitate perdurans. ante omne principium librans/ ferenſq; ſeipſum: & poſt omnẽ finẽ/ ſeipſum fulciens & in ſeipſo perſiſtens. Oia cõdidit extrema/ eternitatẽ apprehẽdit: eamq; totã percurrit/ cernit intueturq; preſentẽ & in ea ſolus perſeuerat.

¶ In primo eternitatis euo/ deus ſubſtitit fuitq; ſolus: & cum deo nichil
¶ Deus ſicut in tota eternitate nullã ſecũ admittit creaturã: ita & neq; in prima eius parte ſeu priore euo vllã vnq̃ ſuſtinuit. Sunt enim eternitas & primũ eius euũ/ diuine quedã proprietates ſoli diuinitati proprie. in quibus deus contẽplandus eſt vt deus: vt ſolus ab eter

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

no/ ſine creaturis/ ſine principio/ origine/ & cauſa: vt fons & autor omniũ. Sunt eni omnia orta a principio: preterq̃ ipſum principiũ. Itaq; in primo euo/ deus fuit ſolus & cum deo nichil. Preceſſit eni euũ primũ creationẽ omniũ: & ipſũ eſt index diuine proprietatis/ vnitatis et ſolitudinis. qua ab eterno & a nullo principio/ ſibi ſoli aſtitit deus: in ſeipſum ferebatur voluebaturq; in ſe ſibi preſens/ ſeipſum collibrans perſpiciens & agnoſcens. Sibiipſi & alteri nulli cõmunicabatur: extra ſeipſũ nondũ erat profectꝰ. nichil adhuc protulerat/ eratq; extra ſe infecundus imperuius & ignotus. Erat tamẽ in ſeipſo fecundus & numeroſus/ quippe trinus. ſibi quoq; ipſi cõmunis ſibimet cognitus ac peruius.

Euũ primũ die ꝓprietatis & ſolitudinis index

¶ Deus in primo euo nichil creauit: creare nichil/ nunq̃ cepit: creare nichil/ aliquando deſijt. 3

Quid primũ euũ

¶ In primo euo creauit deus nichil: id eſt nullã creaturã. Nam primũ euũ eſt ab eterno vſq; ad creationis initiũ. Eius principiũ eſt nullũ. Eius finis: eſt inſtans creationis primũ. Primũ euũ eſt ininceptũ ſed finitũ: principio carens finẽ habens. itaq; creauit in primo euo deus nichil/ id eſt ens nullũ. Nichil creare nunq̃ cepit: quia ab eterno nichil creauit. Nichil creare aliquando deſijt: quãdo creare oĩa cepit/ vniuerſorũ creationẽ adorſꝰ. Nulli aſtitit nichilq; fouit ab eterno deus: nichil quoq; ei ab eterno aſtitit. Nichil erant oĩa/ & oĩa nichil erant. deus nichil ferebat/ nichil fouebat/ nichil procreabat.

Gentilium Error

¶ Deus in primo euo nichil licet procrearit: haud tamen caſſus inanis/ irritus & ocioſus permanſit. 4

¶ Nam flexus in ſeipſũ deus/ diſcretuſq; mouebatur: ferebat ſeſe/ ſibi aderat/ ſeipſo potiebatur. Ab eterno erat: ab eterno gignebatur/ ab eterno procedebat. erit quoq;/ gignetur ꝓcedetq; in eternũ. Et qui hunc internũ & archanũ diuine ſubſtantie numerũ orbicularẽq; motũ/ ignorauére (vt cuncti ferme qui ſub gentilicio errore & nephando idolorũ cultu: mũdanã ianẽq; philoſophiã ſecuti ſũt) in ingẽs baratrũ & vaſtiſſimã errorũ ſyrti prolapſi traduntur. ſtatuentes aut vniuerſum deo coeternũ: aut pleraſq; creaturas/ vt angelos & materiam. quibus cõmunicando ſeſe: que fouendo/ alendo/ atq; ſaluando: minime ocioſus ab eterno diceretur/ ſed actuoſus & fecũdũs. Diuinus autẽ orbis diuina circulatio/ deitatis in ſeſe conuerſio: & diuinã imprimis feriationẽ ſiue ocioſitatẽ/ & eternã deinceps tollit creaturarũ neceſſitatẽ. Tolle autẽ diuinũ huiuſmodi numerũ ac gyrũ: rite fatebũtur aut fuiſſe deũ ab eterno nullũ. aut fuiſſe inanẽ/ feriantẽ & marcẽtẽ ocio: aut exterã aliquã ſubſtantiam/ illi coeternã aſtitiſſe: in quã illius actus & ſubſtãtiales participationes/ cõgrue deriuarentur.

¶ Deus eſſe ſolus/ cepit nunq̃: ſolus tamen eſſe aliquando deſijt. 5

¶ Deus in toto priore euo/ fuit ſolus ab eterno: vt cui nulla aſtitit creatura. Deſiit autẽ ſolus eſſe/ in ſecundi eui initio: in quo creare aliquid cepit. Idẽ eni eſt primi eui finis & ſecundi initiũ. Itaq; q ſolꝰ erat in prĩo euo: plurimꝰ euaſit i ſcdo. q i primo euo & ab eterno creare oĩa ꝓpoſuit & potuit: aliqñ & i ſecũdo euo/ oĩa procreauit & cõpleuit: Qui ab eterno nichil fecit: in eternũ aliqd fouebit/ cõſeruabit ſaluabit: vt angelũ/ animã/ materiã: que tria ſũt euiterna.

¶ Deꝰ i primo euo erat vnicꝰ & ſolꝰ: in ſcdo vero nũeroſus ac trinꝰ euaſit.

¶ Deus & intus & foris/ eſt trinus (vt liber de ſapiente recenſet) Intus/ id eſt in propria ſubſtantia in qua ab eterno trinus eſt/ numeroſus & fecundus. & huius arcane trinitatis ſacratiſſime perſone: ſunt pater/ filiꝰ & ſpũs/ quẽ ſanctũ nũcupamus. Exterioris vero trinitatis perſone ſunt: deꝰ/ angelꝰ/ & homo. que licet ſubã abinuicẽ diuidanẽ nexu tamẽ volũtatis in vnũ reddeũt ſibiq; inuicẽ agglutinãẽ. Nã ex cũctis creaturis dũtaxat angelꝰ & hõ (vt diuine lucis & ſapientie participes) in deũ euadũt & participatione dij fiunt. Vbi igiẽ in ſcdo euo angelus & hõ diuine ſapiẽtie & imaginis habitu i deũ tranſiere: trinus eſt aliquo pacto deus: deus inquã diuinꝰ/ deus angelicus & humanꝰ. Eſt eni trinitas hec extima: intime diuine/ eterneq; trinitatis relucentia/ imago & apparitio.

¶ Deus ab euo ſecũdo exterminauit/ depulit/ fugauitq; nichil: quod erat in

euo primo/ſtatuitq; eius loco aliquid ſiue vniuerſa.

¶ Sume & concipe ipſum nichil in ratione dicatiua & poſitiua. velut id per quod ab euo
primo/excludebātur vniuerſa: quod ve oīa occupabat/ & erat vbi nunc/ſunt vninerſa. Id=
ipſū nichil/ quod ſubſtantie & enti eſt oppoſitū: excluſum/ depulſū/ exterminatū & fugatū
eſt a deo in ſecūdo euo: in quo creata ſunt & facta oīa. In nichili vero locū/ ſucceſſerūt vni=
uerſa: que nūc ſunt/ vbi quondā nichil erat/ & quorū locū nichil occupabat. Itaq; nichil, qđ
erat & fuit toto primo euo: eſſe deſiit in ſecundo. Succeſſit enī in locū eius aliquid: quod
erit toto euo ſecundo/ quodue a deo fouebitur īmortale atq; euiternū. nullus igitur locus ni
chilo/ i ſecūdo euo relictꝰ ē. Sicut enī nichil fuit i primo euo: ita nichil non erit in ſecūdo. id=
eſt ſicut oīa nō fuerūt i primo euo/ fuerūtq; nō entia: ita et oīa erūt i ſcđo erūtq; ſubſiſtētia
& entia Et quomodocunq; ſūpſeris ipſum nichil ſiue vt dicatiuū & poſitiuū/ ſiue vt dedi
catiuū & priuatiuum: q̄cunq; de eo pronunciantur eādē vtriq; & equepollētē recipiūt veri=
tatē. Nā nichil fuiſſe i primo euo: eſt oīa non fuiſſe. & nichil nō eſſe in ſecundo/ eſt oīa eſſe in
ſecūdo. Etenī p̄ ſe nichil: equū eſt ei quod eſt oē nō. Nichil non vero ei quod eſt oē reſpōdet.

De nichilo ſiue vt poſitiuo ſiue vt priuatiuo eadē veritas.

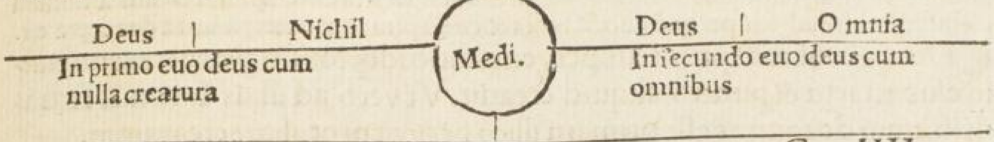

¶ Qꝫ deus de nichilo creauit omnia. Cap. IIII.

Diuina tota ſubſtantia imparticipabilis & indiuidua: in primo
1 euo fuit vnica et ſola.

¶ Deus a deo cadere/ deꝰ a deo diuidi: deus ſeorſū & extra deū ſumi nequit
quicquid diuinū eſt/ deus eſt/ coniunctū & counitum deo/ inſeparabile & ī=
diuiduū a b eius ſubſtātia. Hec enī tota ſimplex/ impers/ inquāta: inſeparabi
lis a ſeipſa & iparticipabilis eſt. Si enī participabilis fieret: pars ipſius extra
totū aut extra partē ſumeretur. Ea igit̄ pars diuideret̄/ fieretq; aliena a totꝰ
ſubſtātia: & extere cuipiā ſubſtātie preberet initiū. cōflareturq; ex ea parte ſubſtātia quedā
exterior: quod nullo pacto fieri poſſe putandū eſt. ſit enī diuina tota ſubſtantia a b c: tūc hec
participabalis eſſet ſi pars eiꝰ (que quomodolibet intelligitur) b c/ ſumeret̄ ſeorſū a tota ſub=
ſtantia a b c/ aut a reliqua parte a b. & cōflaretur ex b c/ extera & ſeparata a deo ſubſtantia
diuine ſubſtantie participatione orta. que perabſurda & perq̄irrationabilia ſunt.

a b c

a bb c

b c

2 ¶ Vnde fit vt deus de ſua ſubſtātia creauerit protuleritq; nichil.

¶ Nā non fecit deus/ quod facere nō potuit. Negare autē ſeipſū/ decidere a ſeipſo: diuidi/ di
rimi ac auelli a ſemetipſo & participabilis fieri nō potuit: perinde atq; nō poteſt nō eſſe deꝰ
Et hec haud ipotētia eſt vt Magus Elymas voluit: ſed virtus infinita & imēſa poteſtas: qua
ſeipſū fulcit deus/ qua ſibi eatenꝰ inſitꝰ eſt ſibiq; coheret: vt auelli a ſeipſo & nō eſſe neq̄at
& nō poſſe (vt ſacer Dionyſius ait) nō poſſit: & nō eſſe nō ſit. Igit̄ cū diuidi nequeat deꝰ/ cū
indiuiduꝰ & imparticipabilis ſit: de ſua ſubſtātia nichil creauit. id eſt participatione ſui ex=
terā nullā ſubſtātiā protulit/ atq; ad eſſe ſtatuit. Eſſet enī huiuſmodi creatura diuine ſubſtā=
tie pars: auulſa & ſeparata a toto deo.

Magus. Elymas: Sacer Dionyſius.

¶ Supereſt vt cū deꝰ de ſeipſo ꝓtulerit nichil: de nichilo creauerit vniuerſa

3 ¶ Nā ab eterno nichil erat preter deū: qui toto primo euo ſolus fuit in eſſe. Nulla illa aſtitit
coeterna materies/ nullaue extera ſubſtantia: ex qua cōflarit & protulerit oīa. Ipſe enī eſt au
tor omniū & viſibiliū & inuiſibilium/ materialiū & imaterialiū. ipſam quoq; materiā cōdi=
dit & ad eſſe cōſtituit: ſolus deniq; oīa/ infinito illo primo euo anteceſſit. Et ex doctrina p̄ce
dentis: de ſua ipſiꝰ ſubſtantia: procreauit genuitue nulla. Supereſt itaq; vt ſi non de ſua
ſubſtātia: neq; de extera vlla ſibi coeterna oīa procrearit de nichilo/ de nō ente de eo quod
nō ē genuerit/ feceritq; vniuerſa. Is enī q̄ vere eſt/ qui & oē eſſe trāſcēdit: ei quod nō eſt/ eſſe
dedit. Hinc manifeſta eſt veritas ſacri huiꝰ & ꝓphetici eloquij. Vos eſtis ex nichilo: & opꝰ
veſtrū: ex eo qđ nō eſt. Et i hoc naturali ꝓgreſſu quo deꝰ iprimis de ſua ſubſtātia nichil crea
uit ſed de nichilo vniuerſa: cōtingit ratiocinatio et ſyllogiſmꝰ quidā: cuiꝰ finis et illatio de=
ſtruit tollitq; mediū. Creauit enī deꝰ iprimis nulla: deīde de nichilo oīa. q̄ poſtq̄ facta ſunt:
deſijt eſſe nichil. Et hec veriſſime enūciantur: quocūq; in ſenſu ſiue poſitiuo: ſiue deſtru=
ctiuo ſumpſeris nichil.

Sactū eloquium

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

In primo euo	Deus	erat	Nichil	erat
In ſecundo	Omnia	ſunt	Nichil	non eſt

¶ Deus in ſecundi eui initio/ in primo ei⁹ inſtāti/ aliquid produxit: quo ſubſiſtente fuit aliquid deſijtq́ꝫ nichil eſſe. 4

Diuitatis ꝑprimum euū diſcurſus.

¶ Deus ab eterno/ ab arcano illo icōdito abditoq́ꝫ euo & a nullo pricipio ꝓcedēs: primū illud euum(quo toto nichil extra ſe produxt)peruagatus/ totāq́ꝫ eius dimēſionē & longitudinem percurrens: vbi ad eius finē/ ſiue ad ſecundi initiū(Nā primi finis/ ſecundi eſt initium) peruectus eſt: repente atq́ꝫ in inſtanti aliquid creauit: protulitq́ꝫ totū aliqđ ens perfectū/ ſimplex/ ſpiritale incorporeū/ inquantū/ indiuiſibil. ſcilicet imaterialē & intellectualē ſubſtantiam: quos angelos/ primoſq́ꝫ diuinitatis actus & reliqui totius futuri operis conceptus/ ſpecies exemplaria/ formas et ideas nūcupam⁹. quibus ſimul cunctis ad eſſe productis & perfectis quibuſue ſubſiſtētib⁹: deſijt eſſe nichil. Erat eni i primo euo ſolus deus & nichil cū eo: id eſt nullū ens. Abſoluto autē diuino per primū illud euū diſcurſu: in contactu ſecundi eui/ primū ortū eſt aliquid: quo ſubſiſtente nichil eſſe deſijt. Orta eni eſt prima creatura initium plenitudinis ſecūdi eui: per quā vacuitas oīs & entiū priuatio/ exterminari a deo cepta eſt.

¶ Deus ab infinito primi eui pergens initio idq́ꝫ totum percurrens: in nullo eius attactu & puncto aliquid creauit. Vt vero ad illius finem & ſecundi initium deuolutus eſt: primam illico peperit protulitq́ue creaturam. 5

¶ Finge deū progreſſum platūue in rectū toto illo primo euo. citius ad nos ꝑfectio & mot⁹ ceperit a primi eui initio: quod i ifinitū diſtat ab initio ſecundi & fine primi. Semp eni de⁹ & ab eterno mouebatur ad nos: & verſus noſipſos/ noſtrūq́ꝫ euū recta ferebatur/ atq́ꝫ procedebat creationis omniū cauſa. Ad hūc eni modū imaginanda & exprimenda nobis eſt creationis norma atq́ꝫ initiū. Quandiu autē fuit deus in toto primo euo: nullo ſui diſcurſu aut

Analogica intelligētia

attactu nullo ue primi eui momēto & puncto: aliquid peperit. ſed ſterilis & infecund⁹/ a creaturarum prouentu & effectu permanſit. Intellige enim illū prius perambulaſſe ſterilē & aridam primi eui terram. in quā vitales nullas & fecūdas effuderit aquas. quam rore ſuo & aſpergine omni deſtituerit/ proferens in ea vitale germē nullū. deinde e deſertis & peruſtis terris/ profectum delatūq́ꝫ in terram fecundam/ habitabilem & creaturarū feraciſſimā. quā illico vitali conſperſit humore: copioſiſſimis ibribus irrorauit/ fecundauit/ impregnauit/ protulitq́ꝫ in ea omnē creaturarum. Eſt enim primum illud euū: velut ſterilis/ deſerta & peruſta terra. a creaturis(ob diuini ſolis eſtū/ nimiamq́ꝫ eius viciniam & propinquitatem)inhabitabilis: a ſolo deo habitata. Nam quādiu illā peragrauit pertrāſijtq́ꝫ deus: creauit nichil/ nilue peperit. Euū autem ſecundū eſt vt mitioris & tēperatioris aure tellus: ob ſolis diſtātiam vitalis humoris plena/ creaturarum ferax & ſuaptenatura fecūda. que vbi viuido & ſuapte natura fecundo diuini ſolis feruore incaluit: ex inſito humore/ peperit omnē creaturam.

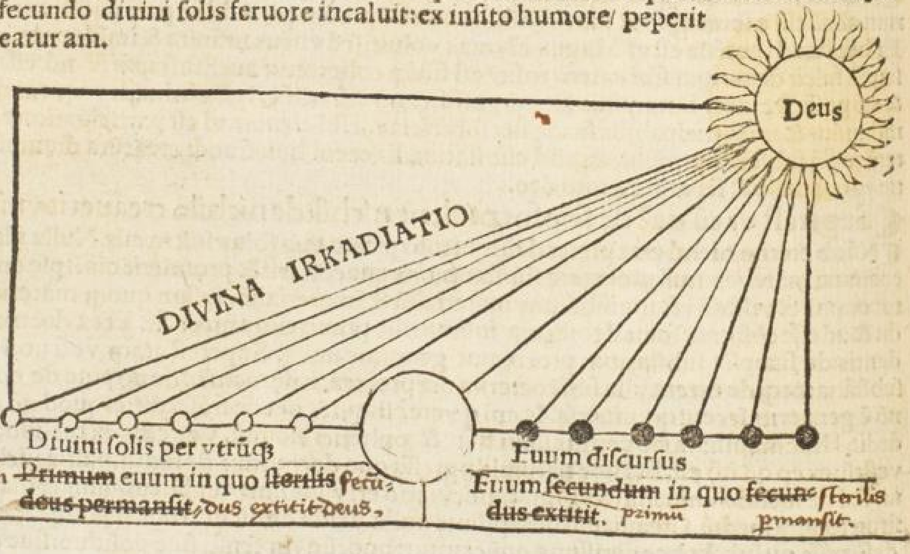

¶Non ſicut de⁹ ab eterno nichil creauit: ita & ineternum aliquid procreabit. definita tamen & conſumata vniuerſorum creatione: eorũ aliquid in eternum ſaluabit.

¶Non ſicut deus toto primo euo nichil creauit: ita & toto ſecũdo aliquid procreabit/ ideſt alicuius ſubſtantie futurus eſt opifex. Nam & definita eſt tẽporis ſucceſſio: vniuerſũ quoq; dei opus finitũ/ factũ cõſũmatũ & perfectũ eſt in tẽpore. Senis quippe diebus/ ſacra eloquia facta a deo & perfecta oĩa atteſtantur/ ideſt productas rerũ omniũ ſpecies. Nam tametſi noue indies generationes fiant earũ tamẽ permutatio/ haud ſpecierũ: ſed ſingularium & indiuiduorũ eſt ort⁹ occaſus & noua ſucceſſio. Ab initio autẽ ſtatute ſũt a deo/ vniuerſe rerum ſpecies ingenerabiles & ĩcorruptibiles. que ab initio id eſt a ſexta creationis die: ſubſtiterunt omnes/ perſeuerature vſq; in finẽ. Et ab his ſpeciebus vniuerſum ingenerabile/ icorruptibile & immutabile eſſe cenſemus. cum ſemp eodẽ modo habeat & ex cũctis ſuis partibus/ id ẽ naturalib⁹ rerũ ſpecieb⁹ cõſtet nullaq; ſui parte aut augeri aut ĩminui queat. Nulla eteni vniuerſo addi poteſt ſpẽs: nulla eidẽ deeſſe nulla tota tolli aut abire e medio. Itaq; deus haud ineternũ aliquid creabit: qui priſcis illis ſex diebus/ omnia cõpleuit. Et nõ modo primarijs illis rerũ ſpeciebus: ſed & partibus earũ vt indiuiduis & ſingularib⁹/ deus generationis & corruptionis modum periodũq; definiuit. quam preſentis ſeculi conſumationem/ ſupremãq; mundi huius lucẽ & horã nũcupamus. Hec eni vbi illuxerit: tũ ort⁹ omis atq; interitus/ generatio & corruptio: eternũ faceſſẽt atq; intermittẽtur. Eorũ tamẽ que hoc ſeculo creata queue in tẽpore producta & perfecta ſunt: pleraq; toto futuro euo a deo ſaluabuntur. quẽadmodũ ſunt que ſuapte natura ĩmortalia & incorruptibilia ſunt: vt angelus rationalis aĩa/ materia. Hec eni ſicut ingenita & generatiõe perfecta nõ ſunt ſed de nichilo ad eſſe repente producta: ita & corruptione interire nequeũt. annichilatione autẽ ſola: fieri nichil poſſunt. Quo namq; ortu in lucẽ profecta atq; educta ſunt: eodẽ ſolo poſſũt & in nõ entis tenebras/ ab eſſe in nõ eſſe reuerti & extrudi. Sicut de nichilo a ſolo deo facta ſũt: ita poſſunt & in nichilũ a ſolo deo cõuerti. Ingenita ſunt/ corrũpi nequeũt. vt ſimplicia ſũt & ex pluribus nõ facta: ita & ĩ plura irreſolubilia & ĩmortalia/ ea manere oportet.

Sacra eloquia.

Rerũ ſpẽs ĩgenerabiles & incorruptibiles

Tres creature imortales.

7 ¶Inter vtrũq; euũ: interhyat mediũ tẽp⁹ creationis vniuerſorum.

¶Prius ſecuimus totã eternitatẽ in duplex euũ: in primũ ſcilicet & ſecundũ/ in euũ dei & ĩ euum creaturarũ. Nunc vero in tria/ eternitatẽ partimur: in euũ (vt prius) duplex & in medium tẽpus/ quod eſt prioris ſecundi eui pars: & eſt metrũ/ ſiue duratio creationis & perfectionis omniũ: ſiue ſecundũ ſpeciẽ ſeu ſecundũ indiuidua & ſingularia. Nã tẽpus creatiõis et abſolutionis omniũ ſpecierũ: ſex dierũ fluxio eſt. Tẽpus vero creationis/ abſolutionis & conſumationis omniũ/ per ſingularia & indiuidua: tota eſt mundi huius duratio. Numer⁹ eteni ſpecierũ omniũ: perfectus eſt & creat⁹ a deo/ in hexade dierũ. At vniuſcuiuſq; ſpeciei quantitas & partiũ ſiue ſingulariũ numerus: vniuerſa viſibilis huius mundi duratione & permanentia abſoluend⁹ & cõplendus eſt. Statuit autẽ deus corporeũ/ hunc viſibilẽq; mũdum ĩ tẽpore: definiuitq; illi extrema/ principiũ & finẽ. Librauit illũ iter duplex euũ. Cõplet deniq; in preſenti mundo/ perficit/ abſoluit gignitq;: quod in futuro toto euo cõtinebit/ ſaluabitq; in eſſe. In primo euo nichil creauit deus: in futuro nichil creaturus eſt/ nulli noue ſubſtantie eſſe largiturus. Nil ſiquidẽ erit in futuro ſeculo: quod non ortum habuerit in preſentaneo tempore/ in mundi huius duratione. In preſenti ſeculo & in tempore hoc protulit aut indies profert deus: que in futurum euũ introducet. Angelos creauit in inſtanti et in tẽporis initio. Materiã poſt angelos/ identidẽ in inſtãti. Ex qua ſenſibilium creaturarum ſpecies: in tẽpore & numero ſex dierũ perfecit & cõpleuit. Rationalẽ itẽ animã protulit in temporis impartibili: ex qua & ex materia/ humanam ſubſtantiam ſexta ſupremaq; die compegit/ conflauit/ perfecit. In futuro euo/ ſaluabit deus angelos & rationales animas: propter quas & materiã/ in idem euum introducet. Nam ex materia inſtaurabit humanum corpus: quod ſacris cũ anima/ in preſenti ſeculo decertauit ſudoribus. quod ve illi in futuro illo euo perpetui luminis & immortalitatis pleno ſociabitur et perpeti ſedere nubet. In futuro autem ſeculo: nichil erit/ quod non fuerit in preſenti. pleraq; tamen ſunt in preſenti: que futurum illud immortale haudquaq̃ videbunt/ queue minime in euũ tranſibunt. In preterito igitur euo deus tantũ erat: in preſenti ſeculo creauit oĩa. In futuro aliqua ſaluabit: vt angelũ/ animã/ materiã. Eſt eni hic create ac ſtate ĩmortalitatis ternari⁹. In primo euo exiſtẽs dicĩ deus: in tpe creãs/ in futuro eno ſaluãs/ cõſeruans: fouens/ enutriens.

Primarie rerũ ſpẽs ſex dieb⁹ abſolute

Materiam propter rationalẽ animã euitnã

Tryas immortalitatis.

¶ Q̄ omnia ad deum nichil ſunt. Cap.V.

Diuina ſubſtantia eſt actu infinita. 1

¶ Nam qualis duratione deus: talis vtiq; eſt et ſubſtantia. Quia ei ſubſtan
tia imprimis infinitus et interminus exiſtit: ideo & duratione perpetuus &
Signū ſenſibile. eternus euadit. Sicut principio durationis & fine caret: ita & ſue ſubſtantie
extremis. Finge eteni eternitatē dimēſionē quādā eſſe/ mēſurā metrūq; diui
ne totius ſubſtantie: diuināq; ſubſtantiā diſtēde in tota eternitate. tantāq;
illā eſſe aſſeueraueris: quāta eſt totius eternitatis interuallum actu imenſū.
Oīs qppe menſura equa eſt ei: cui vt menſura coaptaṫ. Hoc ſenſibili ſigno
permultum iuuaberis vt diuinam ſubſtantiam/ actu eſſe infinitam deprehendas.

Eternitas actu infinita diuine ſubſtantie dimenſio ac metrum.

E Q V A L I A · I N F I N I T A ·

Diuina ſubſtantia actu infinita equalis toti eternitati.

Aut ſi malueris: imaginare diuinam ſubſtātiam/ omnē locū tranſilientē implentemq; to-
tum id ſpacij/ quod mēte concipi poſſit: a terre centro mundiq; meditullio in vniuerſum ſi-
Aliud ſignum. ue in omnem poſitionum differentiā/ atq; in ſolidā corporeā que totius ſpere plenitudiē: cui
terminus ſit nullus/ nullaue circunferentia. Hoc iterū modo facile concipies diuinā ſubſtā-
tiam actu eſſe infinitam. Hec enim neq; tempore neq; loco artatur: ſed & omne tempus &
locum (vtrinq; immenſa atq; intermina) exuperat tranſcendit ſuperq; apprehendit.

¶ Diuine infinite ſubſtantie: omnis exterior propagatio finita eſt: omneque 2
eius opus finitum.

¶ Nam duo eſſe nequeunt extra ſeinuicem/ actu infinita. primum enim actu infinitum om
nem occupat locum/ omnia implet/ eternitatem totam peruagatur nullum ſecundo infini
Obiectio. to locum/ nullam illi proprie durationis aut ſubſtantie partem portionē que relinquēs. Q̄ ſi
duo actu īfinita ſtatueris: neceſſe ē vt ſit primo infinito/ ſecūdū infinitū coeternū: habēs cū
eo ī eternitate locū. neceſſe rurſū vt ſecundū primo inſit: ideſt cum eo ſimul ſit/ illi inſitū/ cō
iunctum/ conſubſtantiale & vnum. eruntq; ambo iam non duo infinita: ſed vna tātum infi
In deo non tria infinita. nita ſubſtantia. quo pacto & diuinam ſubſtantiam actu infinitam fatemur: & vnāquāq; eius
perſonam actu infinitam. dicimuſq; in deo haud ſubſiſtere tria infinita: ſed deum eſſe infi
nitum vnum & trinum. Quicquid igitur exterum eſt a diuina ſubſtantia/ quicquid ab ea p-
ductum eſt omniſque eius exterior propagatio & creatura: eſt actu finita. Nam infinitū dū-
taxat in ſeipſo & in ſuaipſius ſubſtantia: ſibi equale infinitū & īmēſum profert ac gignit.
Seorſum vero a ſuaipſius ſubſtantia: dūtaxat ente inequali finito: & nulla proportione mi
nori propagatur.

¶ Finiti ad infinitum nulla eſt proportio/ ratio ve nulla. 3

¶ Nam infinitum: infinities & ſine numero/ finitum tranſcendit/ illudq; ſine vlla ratione
exuperat. omnis autē proportio: eſt duorum adinuicem vt numeri/ ad numerum ratio/ atq;
habitudo. Nulla igitur eſt infiniti ad infinitum proportio. Nā ſi volueris in ſēſibilibus/ quid
ſit actu infinitum experiri: pleraq; eius ſigna reperies. Complura ſiquidem ſenſibilibus in-
Circulus actu īſinita poligonia. ſunt actu infinita: que ad cetera eiuſdem ſpeciei entia/ proportionem ſeruant nullam. vt cir
culus eſt actu infinita poligonia: vnice/ atq; vniformiter omnem in ſeſe angulorum com-
plicans/ complectenſq; numerum. Diſtat enim circulus infinities & ſine angulorum pro-
poligonia v multangula portione: ab omni poligonia. vtpote ad quem ab nulla multangula & ſēſibili figura: quouis
diſcurſu & multiplicatione angulorū penetrare & puenire nequeamus. Nec obeſt q̄ quan-
to plurium angulorum fuerit poligonia: tanto circulo euadat ſimilior. Diſtat enim ſemper
omnis poligonia infinities a circulo. Et ſi ſupremam aliquam multangulam ſtatueris/ velut
circulo proximam illiq; ſimillimam: haud minus ipſa a circulo diſtabit/ q̄ triangulus qui
poligoniarum eſt primus. Nam cum omne infinitum/ equum ſit omni infinito: omnes po-
ligonie equali a circulo diſpeſcuntur/ diſtantq; interuallo. Quippe infinities & ſine numero:
cum inter quācunq; poligoniam & circulum/ innumere cadant/ atq; intercipiantur poligo
nie. ita & omnes creature cum ſit actu finite: infinities/ infinitis & equis interuallis diſtāt
ſuperanturq; a deo. nec minore proportione ſuperatur a deo angelus/ qui creaturarum pri-

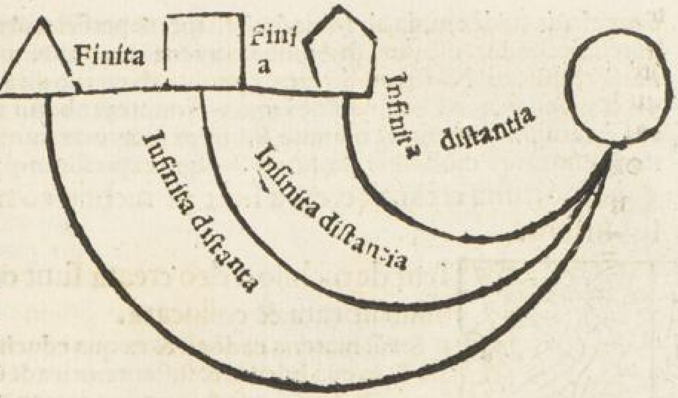

Oēs creaturas equis interuallis diſtare a deo.

matū obtinet: q̄ materia/ que prope nichil eſt queue imo ac nouiſſimo loco a deo nūeratur. Nam deus & angelum et materiam & omnem mediam creaturam: nullo numero/ nulla proportione aut ratione trāſcendit. Similiter & acutiſſimus angulus & obtuſiſſimus vt in libro de ſenſu docuimus anguli ſunt ſinguli in propria ratione actu infiniti: & a ceteris qui eiuſdem rationis ſunt/ nulla ratione & comparatione abiuncti. queadmodum & deus a creaturis & circulus a ceteris poligonijs.

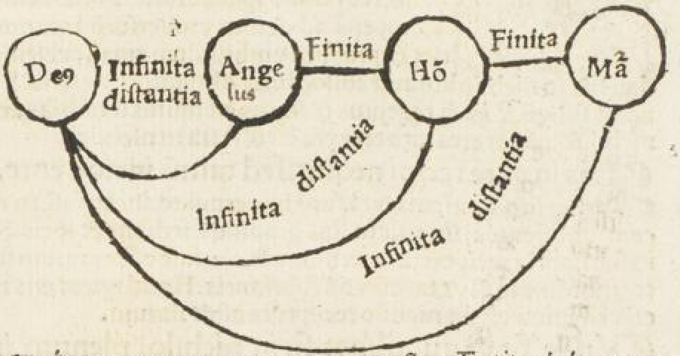

4 ¶ Vnde ſit vt omnis creatura ad deum: ſit vt nō ens & nichil.

¶ Nam deus ens eſt et creatura ens: deus autem ens infinitum/ creatura vero finitum ens. Deus ens ſine numero & ſupra numerum: creatura vero ens in numero/ numeratum & menſum. Entitas igitur creature ad diuinam entitatem: improportionabilis eſt/ nulla & nichil. Sicut & vniuerſa terre moles/ celi collatione nulla & indiuidua ab Aſtrologis perhibetur. Omnis item angulus acutus/ ad acutiſſimū nullꝰ. Obtuſus oīs/ ad obtuſiſſimū nullus & nichil. Angelus quoq̧ ad deū pene nichil non ens & nullꝰ eſt. Homo ad deū velut nullꝰ & nichil. Materia ad deū nichil & nō ens. omniſq̧ue creatura ad deū/ vt nichil: vt id quod non eſt et vt non ens.

5 ¶ Fit iterum vt deus creatione omnium minime ſit immutatus: idemq̧ poſſit infinitas creaturas & infinitos mundos.

Adde cuipiam linee punctum/ quod longitudinis eſt expers: aut deme punctū a linea/ nichilo immutabitur linea: fietue maior/ aut minor. Immitte in immenſum ignem perexiguā & multeſimā aque guttulam: nichil illius flammam reſtinguet/ nichil eius ardorem candoremue minuet. ita & creaturarum exortu: nullopacto demutatus eſt deus. neq̧ ceſſit creaturis: que ſunt vt punctum. neq̧ ab eis proprio depulſus eſt loco: neq̧ obortu tp̄is/ exceſſit ab eternitate. neq̧ propoſito & voluntate varius extitit: quaſi quandoq̧ voluerit conflare vniuerſi opus & quandoq̧ minime. Ab eterno namq̧ & ſemper: voluit/ propoſuit & intellexit: que a temporis initio vſq̧ in totius temporis finem compleuit aut completurus eſt. Nam cum ſint tres precipue vires potētie atq̧ facultates: e quarū vnanimi chorea & naturali concordia/ omnis proficiſcitur actio & operatio. Intelligentia ſcilicet potestas atq̧ voluntas: impoſibile eſt vt vlla harum facultatū diuine illi ſupremeq̧ beatitudini quandoq̧ defuerit: aut illi ipſi velut ab extrinſeco aliquo adiecta ſit. Omne ſiquidem quod deo ineſt: deus ipſe eſt. quicquid deo quouis modo aſcribitur diciturq̧ ineſſe: eternū eſt/ perinde atq̧ deus eternus. Diuina ſubſtantia facta non eſt: neq̧ acquiſita. Nec aliquid eorū que deo ineſſe dicuntur: aut factum eſt aut quoquopacto ortū ſiue acquiſitum. Sed ſiue res ſiue ratio vlla/ deo ipſi tribuatur: hec ipſa cū diuina ſubſtantia coicidit. & haud aliud illa ipſa eſt: q̄ diuina tota ſubſtantia. qua de/ quecunq̧ predicantur: illi & eadem ſunt & coeterna. Intellexit igitur ab eterno deus/ quicquid poſtea erat facturus. Idipſum quoq̧ & potuit & voluit. Eternam tamen eius & intelligentiam & poteſtatem atq̧ voluntatem: haud eterna & neceſſaria/ ſed temporalis & contingens ſecuta eſt operatio. que eſt vniuerſorum creatio.

Analogiet.

Quicqd in deo eſt deꝰ eſt.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Compleuit quidē omnia ab initio ſecūdū ſpeciē: perficiet vero oia ſecūdū indiuidua. Neq; poteſtate imutat9 eſt: tanq̄ pri9 mime potuerit aut poſtea neq̄at ꝑducere plura / pluresue ſtatuere mūdos. Nā ſēp mūdū creare potuit: ab eterno illi aderat creādi vniuerſi facultas/ vis & poteſtas. que& illi ſine fine ī tota eternitate probatur affutura. qua poteſt & rurſū plures creaturas/ pluresue & numero infinitos procreare mundos. Sicut tamen vnus ipſe eſt ita & vno tantū mūdo ſeſe continuit/ ſeipſum expreſſit/ atq; propagauit.

¶ Q: omnia creata/ recepta ſunt in nichilo eo non cedente/ & in nichilo ſubſiſtant. Cap. VI.

SIcut de nichilo a deo creata ſunt omnia: ita & in nichilo ſtabilita librata & collocata. 1

¶ Sicut materia eadē eſt & ex qua educitur omnis naturalis act9/ ac forma/ & in qua fulcitur & ſuſtentatur: eadē ex qua fit omnis ſenſibilis ſubſtantia & omniū ipſa fultura/ fundamentum ac ſtabilimētū: ita & nichil & non ens ad deū/ in vniuerſorū creatione: vicē quandā obtinuit materiei expreſſitq; vmbratilem eius ſpeciem. Ex nichilo quippe creauit oia deus: & in nichilo librauit collocauit ſtabiliuitq; vniuerſa. Sicut eni materia omni naturali actui ſubeſt & in ea receptus & ſtatus eſt omnis ſenſibilis actus: ita & omni creature ſubeſt nichil. & omnis creatura recepta eſt & ſtata in nichilo.

¶ Ens in ente recipi nequit: ſed tantū in non ente. 2

¶ Rerum ſubſtantie: natura ſunt impermixte/ inconfuſe in ordines diſcrete & extra ſeinuicem ſubſiſtentes: ſingule in ſuis gradibus/ ſedibus & locis. Si autē ens in ente & ſubſtantia in ſubſtantia reciperetur: permixte & confuſe eſſent rerum ſubſtātie. eſſentq; ſimul: indiſcrete/ inordinate & vt tantū vna ſubſtantia. Haud igitur ens in ente: ſed tantum in non ente et (vt dictum eſt) in nichilo receptum eſt & ſtatum.

¶ Vnde fit vt quodlibet ſit in nichilo/ plenum in vacuo/ ens in non ente 3
tanq̄ in loco.

¶ Vbi enim nunc ſunt & ſubſiſtunt omnia: nichil erat prius. & in eo nichilo recepta ſunt omnia ex quo et facta ſunt/ ideſt ex non ente & in non ente. Non enim in aliquo recipi potuere/ propter cauſas duas. primū quia non erat ipſum aliquid aut ens aliquod: in quo ſiſti & collocari potuiſſent. Secundo quia & ſi fuiſſet aliquid: in illo recipi nō poterant. cū ens in ente minime eſſe/ aut recipi poſſit. Eſt igitur quodlibet in nichilo: omne plenum in vacuo. ens omne in nō ente ſubſiſtens: atq; in eo vt in quodam loco receptum.

¶ Nichil aduenientibus creaturis nō ceſſit: ſimulq; cum omnibus ꝑmāſit. 4

¶ Ens recipi poteſt in non ente: & ſimul eſſe cū non ente. Eteni non ens cū nichil ſit: nullo pacto entis fuſionē/ ſtatū/ aut manſionē artare/ aut prepedire poteſt. Ens inſuper (vt dictum eſt) in ente recipi nequit. Ens enti haudquaq̄ permiſceri/ aut confundi poteſt. Ens enim enti cedit. Ens propellit ens. Enti aduerſatur ens. & ſimul eſſe cum ente ens non poteſt. Itaq; aduenienti enti/ ens cedit. non ens vero cum nichil ſit non cedit: ſed ſimul permanet. & in eo toto ens recipitur totiq; ipſi ens cōmiſcetur. Ens totū/ in toto non ente ſubſiſtit. Ortui igitur ac ſtatui creaturarum/ minime ceſſit nichil/ ſed omnē intra ſe excepit creaturā/ ſimulq; cum omni creatura permanſit.

¶ Nichil ſimile eſt ingēti illi & immenſo vacuo: pleno minutulis & nume- 5
ro infinitis vacuis/ quod omnia recipit non cedens.

¶ Nam quia nichil/ nichil eſt: ipſum nullis cedit/ & a nullis pellitur. Si eni nichil eſſet aliq̄d cederet alicui. Si ens eſſet/ cederet enti. nec intra ſeſe ens admitteret vllum: ſed pelleretur ab ente. Et ſi plenū eſſet nichil: eſſet ens & repleri non poſſet ente. Similiter & ſi nichil eſſet finitū: ens vtiq; eſſet & nullo pacto eſſe poſſet entis locus. Nichil igitur eſt vacuū illud immēſum minutulis vacuis numero infinitis plenū: quod nulli cedēs/ vniuerſa in ſeſe receptat. Quodlibet eni ens/ in proprio recipitur vacuo: vt in peculiari & equali loco. Q: ſi deus plures produceret mūdos: omnes de eodem nichilo proferret/ & in eodē nichilo collocaret. vtpote cuius vterus implebitur & ſatiabitur nunq̄.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

6 ¶Nichil eſt actu infinitum & intantum non ens: quantum deus eſt ens.
¶Deus ens eſt actu infinitum. Nichil vero non ens/ actu itidem infinitũ. Nam nichil a tã-
ta decidit entitate: quanta deo entitas ineſt. Entitas autẽ diuina/ eſt actu infinita. Eſſe dei
actu infinitũ: tota (vt diximus) eternitate dimenſũ. Nichil vero eſt pariter non eſſe actu in-
finitũ. Quantum enĩ deus ſubſiſtit & eſt: tantum nichil non eſt. deus vero infinite eſt: igiť
& nichil infinite non eſt. Rurſum quantum deus diſtat a nõ eſſe: tantundẽ ab eſſe diſtat ni-
chil. diſtantia autẽ dei a non eſſe/ eſt actu indimenſa atq; infinita. Erit itaq; & nichili ab eſſe Scđa rõ.
intercapedo/ ac decidentia: actu indefinita atq; intermina. Diſtat enim tantũ nichil a deo:
quantum deus a nichilo. vtriuſq; autem diſtantia eſt ſpacium idem: eadem lõgitudo/ actu
indimenſa/ intermina/ infinita.

7 ¶Vnde fit vt nichil a deo nunq̃ abſoluatur: aut ſtatuatur ad eſſe totum.
¶Nam nichil eſt actu infinitũ. Quod autẽ huiuſmodi fuerit: inabſolubile & inconſuma-
bile eſt. per nullas igitur creaturas (etſi infinitis ſeclis crearet deus aliquid) nũq̃ abſoluetur
nichil: nunq̃ nichil erit in actu totum/ nũq̃ ſtatuetur ad eſſe totum. Quicquid enim aſſidue
profert deus de nichilo: ad vniuerſum nichil/ eſt vt nichil/ vt minimũ/ vt punctum. & per
vniuerſa que modo ſubſiſtunt & facta a deo ſunt deq; nichilo educta: ipſum totũ nichil dũ-
taxat ſecũdum punctũ ad eſſe proceſſiſſe/ prolatumq; eſſe dictitatur. Exiguum eſt quicquid
de nichilo eductum eſt & factũ. quod vero in nichilo relictũ eſt/ quod nõ factũ/ quod nõ ad
eſſe productum: actu eſt immenſũ. Plura non ſunt/ q̃ ſint: plura fieri poſſunt/ q̃ que facta ſũt
Que enim facta ſunt/ actu finita ſunt. que non facta/ queue fieri a deo & educi de nichilo Que facta
poſſibilia: actu ſũt infinita. Q̃ ſi nichil a deo aliquando abſolueretur/ & proferretur ad eſſe ſunt finita
totũ: tandẽ id quod factum eſſet a deo/ quodue de nichilo ortum: eſſet actu infinitum/ equa ſũt: q̃ vero
le deo/ exterũ & ſeparatũ a deo. in quo abſoluta finita & expleta eſſet diuina omnipotẽtia: fieri poſſũt
extero ente actu infinito/ ac ſibimet equali propagata explicita & conſumata. Sicut autẽ infinita.
deus abſolui nequit & exhauriri creaturis/ nũq̃ fieri extra ſeipſum totus: ita & nichil eſt in-
exhauribile/ quod nunq̃ totum fiet ens. Et vt neq; vacuari ab ente poteſt deus: ita & ex op-
poſito neq; impleri ab ente nichil.

¶Qualiter q̃ in nichilo: omnia ſint in deo recepta & collocata. Cap. VII.

1 DEus eſt infinita illa ſphera cuius (vt aiunt) centrum vbiq; eſt Infinita ſphera deꝰ
& circunferentia nuſq̃.
¶Intellige (vt priꝰ) eternitatem per rectam lineã: vtrinq; actu indimẽſam
atq; infinitã. Hec eternitas/ hecue linea: diuine totius ſphere & ſubſtantie
cenſeť diametrꝰ. Atqui ĩ huiuſmodi eternitate & linea: quodcunq; notaue-
ris/ deſignaueriſq; pũctũ: erit mediũ/ eq̃diſtãs ab extremis. Cũ enĩ totiꝰ eter
nitatis nulla ſint extrema: omne ipſius punctũ/ eſt ex neceſſitate medium.
Rurſum cũ totiꝰ eternitatis extrema/ actu infinito ſint diſſita interuallo:
omne quod ĩ eternitate cõſequimur/ notamꝰ deſignamuſq; pũctũ: equaliter ab eternitatis

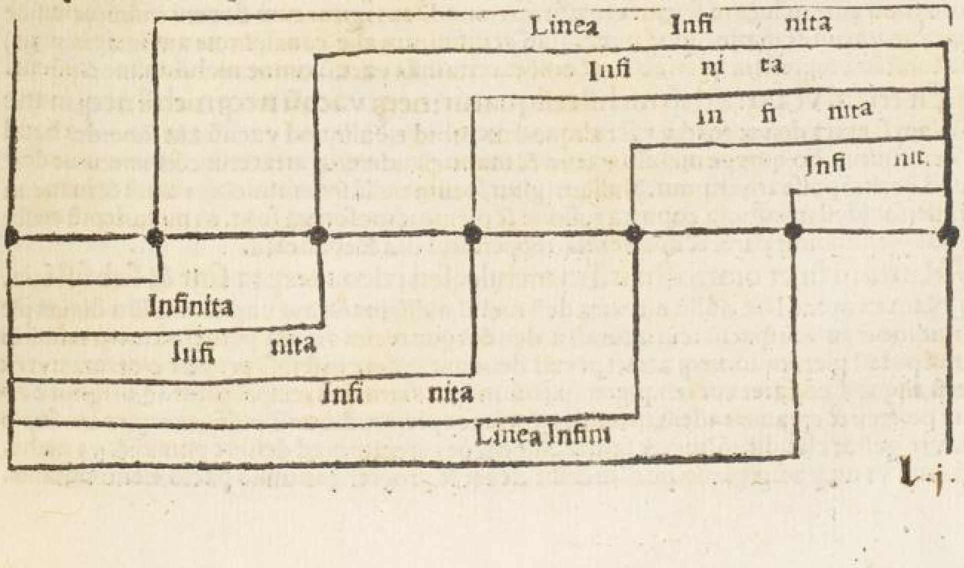

& pricipio & fiē. diſtat. Nullū eni mediū etnitatis pūctū totiꝰ eternitatis iitio ꝓpiꝰ q̄ qduis aliud neq; item aliud alio/ magis eius fini propinquat Et non mō media eius oia eque & ab eius principio & a fine diſtant: ſed & media tantundē diſtant a fine/ quantū a fine principium. & eadē rurſū media tantundē elogantur a principio: quantū a principio finis. Oēs quippe actu infinite diſtantie/ ſunt ſibinuicem equales. Que igitur de eternitate & diuine totius (actu immenſe) ſphere dyametro dicuntur: dici proportionabiliter et de diuina tota ſubſtantia ac ſphera intelligantur. Sicut enim totius eternitatis omne punctū/ eſt medium ac cētrum: vt cuius extrema/ reperiuntur nuſq̄: ita & diuine totius ſphere quodcunq; prehenderis punctum/ eius eſt centrū: eque (Nā infinite) diſtans a tota eius circūferentia.

¶ Deus in omnē corpoream plenitudinem in vniuerſā poſitionum locorumue differentiam actu eſt infinitus. 2

Quid corporea tota plenitudo.

¶ Corporea tota plenitudo: eſt triū magnitudinum/ atq; interuallorꝫ dimenſio longitudo/ latitudo profundū. que trinis dyametris/ eodē ſe cētro ſecantibus exprimitur. Harū ſiquidē triū diametrorū extrema: dicuntur locorum & poſitionū differentie: Surſū/ deorſū/ dextrū/ ſiniſtrum ante & poſt. Intellige igitur trinā eternitatem/ per dyametros & rectas tres: eodē centro & medio coniunctas/ ſeq; ad rectos angulos eodē puncto ſecantes & que in infinitū ad terminos nullos protendantur: nulla locorum poſitione artētur aut finiātur. His trinis eternitatibꝰ/ atq; dyametris: diuine totius ſphere/ atq; ſubſtantie exprimitur infinita indimenſa/ & incomprehenſibilis fuſio: longitudo/ latitudo/ profundum. 3

¶ Vnde fit vt deꝰ ſit eiꝰ corporei ſpacij inanis ac vacui (qđ mēte actu īfinitū concipimus) vera & cōſumata plenitudo: exterminans omne vacuū nichil & inane

Quid ſit intelligere ac ſcire aliqd eſſe infinitum.

Non ē nr̄e menti ꝯphendē qd ſit deū eſſe actu īfinitū

NOTA

¶ Statue tibi ac tue propone menti: preſens aliquod punctū. Circa ipſū concipit mens corporee/ perfecteq; plenitudinis intermināā fuſionem: in omnē (vt diximus) locorū differētiā actu infinitam. Hac diſtenſione hocue actu infinitū ſiue diuinā totam ſpheram & ſubſtātiā: mēs quidē nullo cōſequit modo neq; eā cōprehendit aut intra ſe claudit. Intelligit tamē nouit ſcitq; eſſe infinitam ſuū captū tranſilientē breuemq; apprehendēdi modū exuperantem. Nam intelligere quippiam eſſe infinitum: haud eſt ab noſtra intelligentia claudi & concipi ipſum infinitum. ſed eſt ſcire & intelligiere: poſſe idipſū infinitum minime comprehēdi/ omneq; ſine modo & ratione exuperare capacitatem. quomodo & ipſi deum nouimꝰ & infinitum eſſe predicamus. haud eni deū ipſi nouimus/ quia mente illū capiamus. neq; cēſemus eūdē infinitū: ꝙ ipſū finito mētis palato cōplectamur: ſed ita deū nouimꝰ īfinitū ꝙ eū nobis inacceſſibilē/ ſupra nos eē/ a nobis iſcrutabilē/ actu imēſū: certa fide credimꝰ itelligimꝰ & ſcimus. Scire autē ſe cōphēdere nō poſſe: mīme cōphendē eſt: ſcire ſe neſcire/ ſcire nō eſt. aliud tamē de deo ſcire/ nullum cōſequimur: q̄ ꝙ ſcimus a nobis illū ipſū ignorari ac neſciri. aut illum degere in tenebris/ in noſtra ignoratione/ capi denique a nobis non poſſe Diuinam quippe ſcientiā haud aliter cōſequimur: q̄ in ignoratione/ in tenebris & in negatione: non autē in luce in ſcientia in affirmatione. Deus igitur cum ſit actu infinitus: omne ſpacium vacuū et inane (quod inmenſum et infinitum eſſe concipimus aut imaginamur) ſua ſubſtātia & preſētia iplet: ab eodē omē extermināſ vacuū omne nichil/ inane & nō ens.

Extra deū nichil ſup/ eſſe

¶ Fit etiam vt extra deū nichil reliquatur: neq; vacuū neq; nichil neq; inane

¶ Nam ſi extra deum/ relictū eſſet aliquod nichil: id eſt aliquod vacuū aut iane: deꝰ haud eſſet infinitus. Eo quippe nichilo vacuo & inani: clauderetur artaretur cōtineretur ue deꝰ/ quod fieri nō poſſe arbitramur. Nullum igitur locum nullā ſedem: nichil/ vacuū & inane: in vniuerſo/ ideſt in infinita coporea fuſione & plenitudine ſortita ſunt. in nulla demū cuiuſce totius plenitudinis parte & differentia: repperiūtur ſita & collocata. 4

¶ Rurſum fit vt omnia/ haud in nichilo: ſed i deo recepta ſint & ſubſiſtētia.

¶ Nam ex precedēte nullū eſt extra deū nichil nullū inane aut vacuū. nullū a diuina plenitudine ſeparatū ſpaciū: cui infundi a deo & i quo recipi omnia potuerint. neq; minui diuina poteſt plenitudo. neq; artari potuit deus aut cedere in ſeipſū propter creaturas: vt exterū aliquod cōflaret aut reliqueret ſpaciū/ in quo extra deū reciperentur. Qui igitur omnia perfecit & creauit: eadem in ſemetipſo/ ſuaue plenitudine nō cedēs excepit ea in ſeipſo defert/ geſtat claudit cōtinet & ſaluat Sūt eni ōes creature: ad deū/ vt punctū & vt nichil. quibus vt neq; aduentanti puncto ceſſit deus: & propter que nullo pacto eſt inmutatus.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

5 ¶Omnis creatura ſiue vniuerſum: eſt vt diuine infinite ſphere ac ſubſtantie medium centrum.

¶Ex precedente vniuerſum omniſue creatura: in deo recepta eſt & in deo ſubſiſtit. in quo (iuxta ſacra ac diuina eloquia) ſumus & mouemur: ab eo geſtamur & continemur. qui totũ ſuum opꝰ velut igneus murꝰ: librat/ fulcit/ circunſtat/ circa illud fertur: omnia cernit/ luſtrat & intuetur eius oculus. qui illuminat abſcondita tenebrarum: qui ponit noctẽ in diẽ. cuius oculi cernunt terrã de longe: & habitatores eius ſunt quaſi locuſte. Deus igitur vniuerſi ſui operis eſt extremũ. & vt totius ĩfinite ſphere par imenſaq; plenitudo. diuinũ autẽ opus oĩ'ue eius creatura: diuine totius ſphere minimũ quiddã eſt & pene nichil & centrũ.

Omnẽ creaturã diuie infinite ſphere cẽtrũ qddam eſſe.

6 ¶Vnde manifeſtum eſt diuinum opus/ a deo decidere non poſſe. et iterum poſſe deum infinitos mundos.

¶Nã ſicut circuli aut ſphere centrũ/ vndecunq; a circulo aut ſphera ambiť: & extra circulũ aut ſpherã fieri/ aut ab eis emigrare aut ĩ partẽ diſſultare non poteſt: ita & diuinũ opꝰ omni ex parte ambitur/ continetur q; deo vt circulo infinito/ aut infinita ſpera. vt extra deũ fieri/ a deo decidere/ atq; a diuino orbe emigrare nequeat. claudiť enim vt diximꝰ deo/ libratur/ geſtaturue a deo. Situm & collocatũ eſt ĩ ſuo fonte: in eaq; ſtabilitur/ qua emerſit ſcatebra. A ſuo principio auelleť nũq̃. deꝰ illi natiuꝰ eſt locus/ veriſſima ſedes ac beata poſitio: illud ſaluans/ conſeruans/ fouens. Q2 autem poſſit deꝰ infinitos mundos/ hinc liquet. Nam tot poteſt mundos: quotquot ſunt cẽtra/ quot pũcta/ quot media in infinita ſphera. cuiꝰ (vt diximus) vbiq; eſt cẽtrum: circunferentia vero nuſq̃. Atqui ĩ infinita ſphera: cẽtra & media ſunt actu idefinita & innumera. Omne ſiquidem infinite ſphere punctum: eiꝰ eſt medium & centrũ. poteſt igitur deꝰ ĩfinitos mũdos Eſt enim vniuerſũ dei opꝰ ad deum: vt quiddã diuine infinite ſphere punctum minimum/ medium & cẽtrum. Et ſicut numerari nequeunt totiꝰ infinite ſphere centra: ita & inumeri ſunt mũdi/ qui procreari a deo recipi in deo & ſubſiſtere in deo poſſunt. Nullis quippe mũdis/ quotquot crearentur: exhauriri occupari & ĩpleri diuina tota poteſt ſubſtãtia. Magna enĩ eſt (vt ſacra canunt eloquia) domus dei: & ingẽs locꝰ poſſeſſionis eiꝰ Magnus eſt & non habet finẽ: excelſus & ĩmenſus. Et in domo celeſtis illiꝰ patris mãſiones multe ſunt: & inexplebilia tabernacula eius.

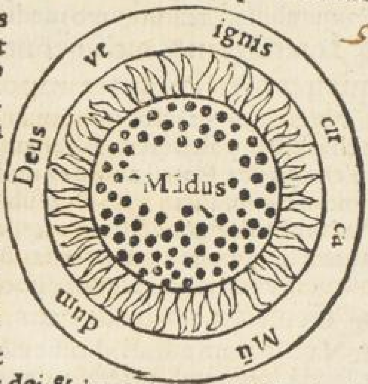

Diuinum opus a deo decidere non poſſe.

Deũ poſſe tot mũdos quot ſũt ĩfinite ſphere centra:

¶De illationibus aſſertiuis & deſtructiuis ĩter deũ et nichil. Cap. VIII

1 Nichil ſubeſt cunctis et extra omnia eſt: ſicut et deus cunctis ſupereminet et eſt ſuper omnia

¶Deus apex eſt omnium: quicquid eſt ſub deo/ ortũ eſt a deo. Sub cũctis & extra vniuerſorum ſeriem ac ordinẽ quod relinquitur nichil eſt. Nichil tenebre eſt & eorum negatio: que quomodolibet ſunt & ſubſiſtunt. Quicquid enĩ eſt & ſubſiſtit/ quoquomodo ad deũ accedit/ illiq; ſubſtãtie & entis ratione/ ac participatione propinquat. Quod vero nullo pacto eſt: in immenſũ a deo recedit/ nulla illi ſimilitudine coheret nulla ue ratione copulatur.

¶Deꝰ ſũma eſt oĩm neceſſitas: creatura vero poſſibilˀ ẽ/ nichil aũt ĩpoſſibile.

2 ¶Summa neceſſitas eſt deꝰ: prima & abſolutiſſima omniũ cauſa qua orta ſunt & ſaluãtur omnia: & ſine qua neq; ſaluari poſſunt/ neq; fieri poterãt. Sũma qppe neceſſitas: eſt que ad oĩm ſubſtãtiã & ſalutẽ neceſſario exigiť. que per ſe quidẽ eſſe poteſt ſine vniuerſis: vniuerſa autẽ ſine ipſa minime eſſe poſſunt. Semper deꝰ fuit in eſſe nũq̃ in nõ eſſe: eritq; ſẽper in eſſe Creatura vero omnis/ eſt poſſibilis: neceſſaria vero aut ĩpoſſibilis nulla. Neceſſaria enĩ non eſt: cũ potuerit nõ eſſe & fuerit aliquãdo nõ ens. nullaq; neceſſitate/ ſed diuia ſola volũtate pependerit: ſitq; ad eſſe ꝓducta. Neq; ĩpoſſibilis ẽ cũ potuerit ẽe: & que prius nõ erat/ deinceps orta ſit. Sicut ei volũtate dei: ꝓbať creatura haud ẽe neceſſaria ſed cõtigẽs & poſſibilis

Quid ſũma neceſſitas.

Diuina volũtate	Creatura	Nõ neceſſaria	Sed cõtingẽs	Probatur
Diuina poteſtate	Creatura	Nõ ĩpoſſibilis	Sed poſſibilis	Probatur

non:ita & dei poteſtate probatur haud fuiſſe impoſſibilis/ ſed poſſibilis: cū potuerit a deo fieri et aliquādo facta ſit. Nichil vero quod cūctis ubeſt/ quod nō ens eſt: impoſſibile ceſet. Eſt enim ſimpliciter non ens & infinitū non eſſe: quod nunq̄ in eſſe ſuccedet nūq̄ue totum abſoluetur. Nā ſi ſtatueretur ad eſſe/ eiꝰ eſſe: eſſet actu infinitū extra deū & ſeparatū a deo quod perabſurdū & perq̄ irrationabile cenſemus.

¶ Sicut deus ſemper eſt in eſſe/ ita & nichil ſemper in nō eſſe: creature vero quandoq; in eſſe & quandoq; in non eſſe. 3

Deꝰ ē eſſe/ nichil non eſſe/ creatura eſſe & non eſſe

¶ Deus in tota eternitate/ eſt in eſſe: in qua tota/ nichil eſt in nō eſſe. in primo vero eternitatis euo: creature fuerunt in non eſſe: que deinceps in tēpore orte ſunt/ & ad eſſe omnes producte. Earum vero plereq; vt mere ſenſibiles: in tempore intereūt alie vero vt intellectuales (vt angeli & rationales aīe propter quas & homines) tote ſunt immortales/ futuroq; imortali euo coaptande/ ſemperq; in eſſe future.

Deus	Semper	Eſt	
Deus	Nunq̄	Non eſt	
Creatura	Aliquando	Eſt	
Creatura	Aliquando	Non eſt	
Nichil	Semper	Non eſt	
Nichil	Nunq̄	Eſt	

Eſt igitur ſemper deus in eſſe/ Nichil ſemper in non eſſe. Creature autem varie: quandoq; in eſſe/ & quādoq; in non eſſe. deus & nichil/ extrema ſunt: ſimplicia & imutabilia. Creature vero medie/ varie & mutationi obnoxie.

¶ Inter deum & nichil/ contingunt he conſequutiones & illationes mutue: que iter neceſſarium et impoſſibile. 4

Que inter deū & nichil conſequentie.

¶ Nam deus (vt dictū eſt) ſūma neceſſitas eſt/ nichil vero ipſum īpoſſibile & quod ad eſſe nullā habet poteſtatem. Eſt eni nichil actu imenſū & infinitū nō eſſe: & itantū nō ens quātū ens eſt deꝰ. Poteſt autē deꝰ nullū ens extra ſeipſū/ ſibi equū & īfinitū proferre. cū oē infinitū: ſit coniunctū/ vnū & cōſubſtātiale omni īfinito. Contingūt igitur inter deū & nichil he conſequētie conuerſiones & illationes mutue: que inter neceſſariū & impoſſibile. Sunt autem he: quibus aiunt neceſſariū aſtrui ex cunctis: ſiue ſequi ex quolibet. Impoſſibile autē aſtruere vniuerſum: ſiue quodlibet ad impoſſibile ſequi.

¶ E cunctis aſtruitur deus. E nichilo vero deſtruuntur vniuerſa. 5

¶ Nam ſi quam aſtruis/ dicisue eſſe creaturā: neceſſe eſt vt continuo eius eſſentiam/ diuina eſſentia comitetur. inferaſq; deum eſſe/ ſi eſt creatura: vt que ſine deo/ eſſe nequit. Et non modo e creatura: ſed etiam e nichilo/ deus cōgrue aſtruitur/ atq; infertur. Sicut enim vere enunciamus homo eſt/ igitur deus eſt: ita & veraciter pronūciauimus nichil eſt/ igitur & homo eſt & deus eſt. poſſibile eſt: igitur neceſſe eſt. Impoſſibile eſt: ergo & poſſibile & neceſſarium. Antecedit enim poſſibile neceſſario. Impoſſibile vero poſſibili & neceſſario. Neceſſariū autē ex poſſibili & ex impoſſibili infertur. Poſſibile vero ex īpoſſibili. Nam ſi e cūctis,

Antecedentia	Media	Conſequentia	
Impoſſibile eſt	Poſſibile eſt	Neceſſarium eſt	
Neceſſe eſt	Homo eſt	Deus eſt	
Neceſſarium nō eſt	Poſſibile nō ē	Impoſſibile nō eſt	
Deus non eſt	Homo nō eſt	Nichil non eſt	

aſtruitur deus & cuncta e nichilo/ profecto & e nichilo deꝰ aſtruitur. Quicquid enim ſeqtur conſequēs ſequit̄ & eius antecedēs. Ita igit̄ ſyllogiſmū expalpamꝰ atq; elicimꝰ Si nichil eſt omnia ſunt. Et ſi ſunt vniuerſa/ deus eſt: igit̄ & ſi nichil eſt: deꝰ eſt. Si eni quod nullā habet ad eſſe potētiā ſubſiſtit: ſubſiſtēt & que poſſibilē habēt eſſentiā: & id inſuper cuiꝰ eſſētia: eſt ſumma omnium neceſſitas.

¶ E deo deſtruuntur vniuerſa: & ex vniuerſis nichil. 6

¶ Hec eſt prioris conuerſa: negabunda/ atq; deſtructiua: a deo per omnia/ ad nichil. Nam ſicut ponentes & ſtatuentes: e nichilo imprimis digreſſi per omnia congrue ferebamur in deum: ita & ex aduerſo deſtruentes/ a deo ipſo concinniter & rite inferēdo/ per omnia reuertemur in nichilum: Hoc pacto. ſi omnia non ſunt/ nichil nō eſt & ſi non eſt deꝰ ſunt ſubſiſtuntue nulla. Itaq; & ſi non eſt deꝰ: nichil non eſt. Si poſſibile non eſt: īpoſſibile non eſt. Et ſi neceſſe non eſt: nō eſt poſſibile, Igit̄ & ſi non eſt neceſſariū: īpoſſibile non eſt,

Deus oīm cōſequens/ nichil eīm antecedēs deſtruēdo.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Antecedentia.	Media	Conſequentia	
Deus non eſt	Omnia nõ ſunt	Nichil non eſt	
Neceſſariũ nõ eſt	Poſſibile nõ eſt	Impoſſibile nõ eſt	

Si enim quod poſſibile eſt eſſe/ non eſt: & quod impoſſibile eſt eſſe nõ erit. & ſi quod neceſſe eſt vt ſubſiſtat/ mime ſubſiſtit: & quod poſſibile ẽ & quod ĩpoſſibile eſt eẽ/ haudq̃q̃ ſubſiſtãt.

7 ¶A deo ad omnia & nichil: aſſertiua illatio nulla eſt. ſimiliter & e nichilo ad omnia & deum: deſtructiua nulla. De9 nullorũ ãñs nichil nullorum cõſequẽs aſtruendo.

¶Hec ex prioribus duabus euadit manifeſta. Nã ſi eſt de9: non propterea ſunt omnia/ aut nichil. & ſi omnia ſunt: non ideo nichil eſſe oportet. Et ſi non eſt nichil: haud propterea neceſſe eſt omnia non eſſe/ aut non eſſe deum. Et ſi omnia non ſunt: haud ideo neceſſe eſt nõ eſſe deum. quãdoquidem poteſt ſolus eſſe deus/ ſine omnibus ipſoq; nichilo. Et poſſunt ſine nichilo/ ſubſiſtere vniuerſa. Vnde fit vt aſtructus deus/ ſtatuat in eſſe nichil: neq; omnia/ neq; nichil: ſublat9 vero/ tollat vniuerſa. Itidem & ſublatum/ negatumq; nichil: nichil tollit. neq; enim omnia/ neq; deum tollit. Non rite igitur infert/ qui dicit. deus eſt/ igitur ſunt omnia & eſt nichil. neq; qui ait: ſunt omnia ergo & nichil eſt. Aut verſa illatione nichil non eſt: igitur neq; omnia ſunt neq; deus eſt. Aut omnia non ſunt/ igiur & non eſt deus. Itaq; inter deum & nichl/ illationes ſunt quattuor. fecunde due: quibus aut e poſito nichilo aſtruuntur omnia: aut e deo ſublato/ omnia tolluntur. due vero infecunde: quibus aut aſſertione dei ſtatuũtur nulla: aut negatione nichili & non entis/ negantur deſtruũturue nulla. Illatio.

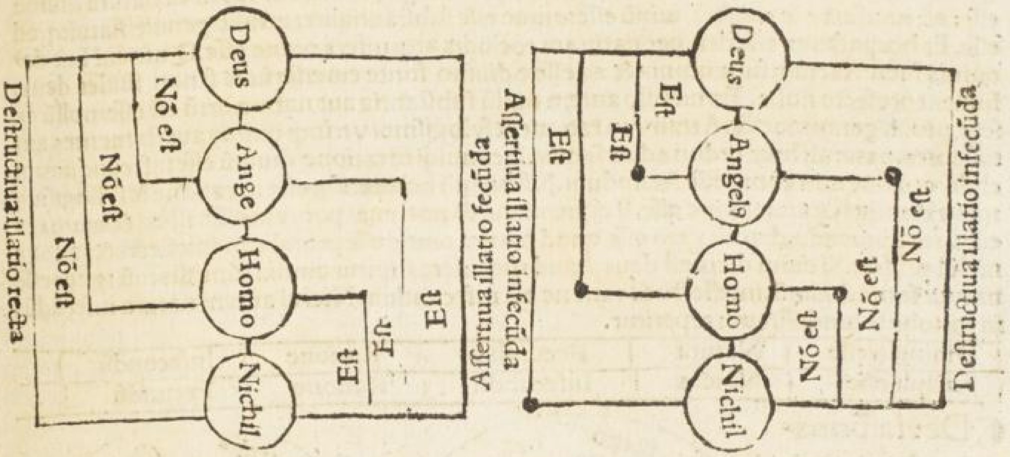

¶Q illationes inter deũ & nichil: ſint naturali ordini cõtrarie. Cap. IX. De9 oĩm cauſa

1 E Deo pependerunt vniuerſa/ e nichilo vero nulla: Deus omnium eſt cauſa: nichil/ nullius cauſa.

¶Deus ortus eſt/ & origo omniũ: efficiens & producẽs eorum cauſa. vt qui rebus omnibus naturale & ſubſtantiale eſſe/ eſt benigne impartit9. Nichil vero nullius eſt fons: nullorum efficiẽs & producens cauſa/ nullis eſſe dedit. Quod eni non habet: dare non poteſt. Ipſũ autẽ eſt nõ ens carens omni eſſe/ quod ideo ad eſſe nichil produxit. Deus oĩm affirmatio: non ens oĩm negatio.

2 ¶Deus omnium poſitio eſt & eſſe: non ens vero omniũ negatio & nõ eſſe.

¶Nam ſtatuit deus ad eſſe omnia: omnibus ipſe eſt eſſe elargitus. ex primeua negatione & ſubſtãtie carentia/ omnia affirmauit eduxitq; ad eſſe de nichilo. Nichil vero haud aliud eſt/ q̃ id quod minime ſubſiſtit: quod ens non eſt & ens eſſe nequit. quod nullã habet ad eſſe potentiam: quod neq; eſt/ neq; fuit/ neq; erit: quodue fieri nõ poteſt. Eſt enim abſolutiſſima & extrema totius ſubſtantie priuatio/ atq; negatio.

3 ¶Vnde fit vt illationes omnes inter deum & nichil: naturali aduerſentur ordini.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Deus eni ex precedente ſtatus eſt/poſitio & aſſertio vniuerſorū: Idē eſt totius eſſe/ cauſa & extremum ſummūq; omniū eſſe. Nichil autem nullorū eſt ſtatus/ poſitio aut aſſertio: ſed omniū negatio/ nō eſſe& priuatio. deberet igitur aſſertiua ratio/ naturali cōgruere ordini: aſſerens e deo omnia. Itidē & deſtructiua/ deſtruens e nichilo cuncta. Atqui(vt in precedēti capite monſtrauim9)naturali huic ordini/ ambe aduerſātur. Nam e deo: nulla aſſeuerātur ſtatuunturq; in eſſe: ſed e nichilo/ ponūtur inferūturue vniuerſa. Et ex oppoſito/ deſtruūtur omnia e deo: qui omniū naturalis eſt poſitio. E nichilo vero aſtruis omnia: cum ſit nichil/ omnium negatio & non eſſe. E poſitione tolluntur: & e negatione ſtatuūtur/ vniuerſa. Poſitio/ nulla ſtatuit. Negatio cuncta aſſeuerat. Si enim inquis deus non eſt/ nulla ſunt: & ſi eſt nichil/ omnia ſubſiſtunt. Si autē eſt deus: vt aliquid ſit/ minime eſt neceſſe: & ſi nō eſt nichil haud neceſſe vt ſint nulla

Deus non eſt	Nulla ſunt	Recta	
Nichil eſt	Omnia ſunt	Recta	
Deus eſt	Omnia ſunt	Non recta	
Nichil non eſt	Nulla ſunt	Non recta	

Negata poſitio/ omnia tollit: poſita nichil ponit. Poſita autē & ſtata in eſſe negatio/ oīa ſtatuit: Sublata tollit/ deſtruitue nichil. Aduerſātur igitur inter deum & nichil: vniuerſe illationes naturali ordini/ quo e deo pependerūt omnia: quoue diuina poſitione & aſſertione/ poſita ſunt & ſtata in eſſe cuncta.

¶ Fit etiā vt diuinū eſſe in natura ſit fecūdiſſimum: in ratione vero īfecūdū. 4

Diuinum eſſe natura fecundum in rōe infecundum

¶ Natura & ars/ ſbā & intellect9/ res & ratio: cōtrario procedunt ordine. Nā natura diuinū eſſe: eſt cuiuſuis eſſe cauſa. Diuinū eſſe: omne eſſe ſubſtantialiter intulit/ genuit/ ſtatuitq; ad eſſe. Et hoc pacto ex eſſe dei: per naturam cōcludis atq; infers omne eſſe. Quia eni fuit de9 omnia fuere: factaq; ſunt omnia & ad eſſe e diuino fonte emerſerūt & ſi non fuiſſet deus: fuiſſent profecto nulla. Ex nichilo autem nullū ſubſtantia aut natura ortū eſt eſſe: nullū ex ſeſe ꝓtulit/ genuitue eſſe. Attamē in ratione & ſylogiſmo/ vtrinq; omnia aut ſtatuentes aut tollentes: naturali huic ordini aduerſamur. facimuſq; in ratione/ diuinū eſſe infecundum: nichili vero ſiue non entis/ eſſe fecundum. Nā nichili non entiſq; eſſe in ratione & ſyllogiſmo infert claudit ſtatuitq; omne eſſe. ſi enim nichil & non ens/ ponis in eſſe: illico & omnia in eſſe ſunt ſtatuenda. diuinū vero eſſe/ quod natura omne eſſe protulit: in intellectu & ratione nichil profert. Si enim dicis eſt deus: haud rite inferas/ igitur omnia ſunt. diuinū igitur eſſe natura fecundiſſimū: intellectu & ratione eſt infecundum Nichil autem natura infecūdū in ratione fecundiſſimum reperitur.

Diuinum eſſe	Natura	Fecundum	Ratione	Infecundū
Nichili eſſe	Natura	Infecundū	Ratione	Fecundū

¶ De vi affirmationis & negationis: ex deo & nichilo. Cap. X.

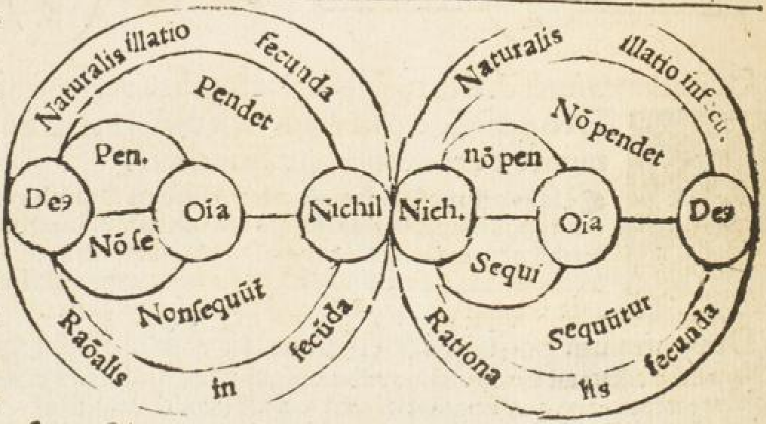

In naturali illatiōe: antecedit deus cūctis/ i ratione nullis. Nichil autē/ anteit nulla i natura: in ratione tamē cunctis antecedit.

¶ Nam natura & creatione: omne eſſe/ diuinū eſſe ſequutū eſt. In intellectu autē & ratiocinationis neceſſitate: nullū eſſe/ ob diuinum eſſe ſtatuitur in eſſe. nichil autem/ cū ſit nullius cauſa: nullū natura īfert eſſe/ nulliue antecedit. In ratiocinatiōe tñ: e nichilo cūcta inferūtur

Si enim id eſt/quod impoſſibile eſt et minime eſſe poteſt:eſſe debent & que ſunt poſſibilia & ad eſſe potentiam habentia. deus igitur in natura/omninm eſt antecedens:omnia vero ſunt eius illata & conſequentia. In intellectu autem nichil antecedens eſt omnium:& cuncta ab eo illata eiuſue conſequentia.

Deus	Natura	Omnia	Ratione	Nulla	Infert
Nichil	Natura	Nichil	Ratione	Oia	Infert

2 ¶ Affirmatio in negatione poſita potior exiſtit:itidem & negatio ſtata in poſitione.

¶ Omnium naturalis affirmatio & vera poſitio de9 eſt: omniū vero negatio & ablatio nichil. Aſt diuina & affirmatio & poſitio eſt (vt diximus) in intellectu & ratiocinatiōe infecūda & nullipara: nichil pariēs & inferens. Poſitio vero & affirmatio nichili/ nō entis/ eiuſue quod non eſt: fecundiſſima ac latiſſima eſt/ aſtruens vniuerſa. Diuina ruſū negatio/ eſt in intellectu vberrima: negans/ tollenſue quecunq; ſubſiſtunt. Negatio vero eius quod non eſt infecunda manet: negans nichil. Potior igitur & vberior eſt/ affirmationis negatio/ q̄ negationis:& potior itidem negationis poſitio/ q̄ poſitionis. Eſt enim affirmationis negatio/ omnium negatio:& negationis affirmatio/ vniuerſorum poſitio.

Diuina negatio i itellectu vberrima.

¶ Affirmationis poſitio/ ſolius eſt affirmationis poſitio:negationis quoq;
3 negatio/ ſolam negationem tollit e medio.

¶ Deus vt diximus eſt ipſa affirmatio. Nichil vero & non ens: ipſa negatio. Si eſt autē deus eſt ſolus deus. Et ſi nichil nō eſt: ſolum nichil non eſt. Si non eſt autem deus: ſunt nulla. Et ſi nichil & nō ens eſt: ſunt vniuerſa. Poſitio igitur dei: ſtatuit in ratione/ ſolum deum. Et non entis negatio: ſolum non ens & nichil/ dedicat ac tollit.

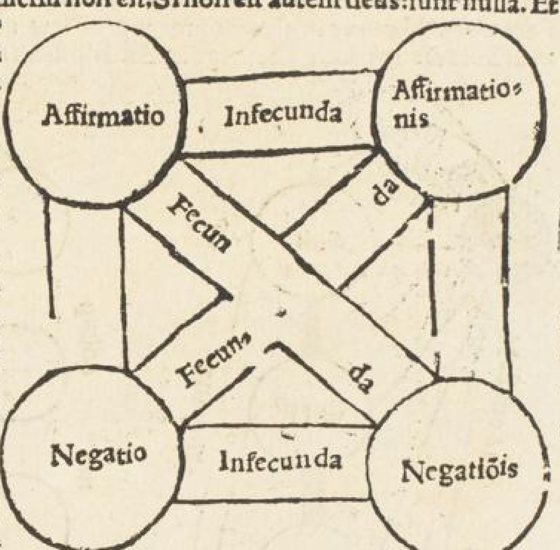

4 ¶ Vnice a deo tollutur oia:a quo plurifarie ſtatuuntur. Ab eo vero quod nichil eſt/ pluries oia negātur:a quo vnice ſtant/ ponūturq;.

¶ In ratiocinatiōe vnica/ vnicaue negatione:a deo tollūtur & negant vniuerſa. qua dicim9: ſi non eſt deus/ eſſe nulla. Si vero de9 eſt/ eſſe propterea tantū deū:& minime aliquid aliorū debere eē. Si vero nichil nō eſt: haud ideo opotere aliquid non eſſe. Et ſi eſt nichil: confeſtim inferri eſſe oia. vt igitur vnice/ vnicoue & ſimpliciſſimo modo omnia non eſſe dicātur addenda deo eſt negatio. Eius enim negationis vis in omnia illico tranſibit/ omnia negabit: deſtruet tolletq; vniuerſa. Et ſi a deo ſtatuere omnia & ratiocinando inferre volueris: id haud vnica affirmatione factitabis. ſed tot affirmationibus opus erit: quotquot ſūt que abs te ſtatuenda ſunt in eſſe entia. Poſſunt ſiquidem ſigillatim ſuperiora & natura priora: eſſe & ſubſiſtere/ ſine poſterioribus & inferioribus. Vnaqueq; enim affirmatio in inferiora & poſteriora ſuccedendo: id duntaxat ſtatuit in eſſe/ cui adiungitur. Vbi enim dicis deū non eſſe/ vbi deus ipſe negatione obūbratur: vnica illa & ſimplici negatione angel9 materia & homo negātur tollūtq;. Aſt vbi de9 eſſe pronūciatur: nil aliud q̄ deus eſſe infertur. Alia opus eſt poſitione angel9/ alia materies Alia homo & quicquid deniq; ſubſiſtit: in eſſe conſtituantur. Similiter & eadē affirmatiōe qua nichil & nō ens ponis in eſſe: oia illico eſſe coarguis. Illi9 quippe affirmationis vis: que non enti & nichilo addita eſt queue nichil ſtatuit in eſſe: per oia cōfeſtin tranſit/ ferturq; in deum/ cunctorū mediorum & dei ipſi9: rationabili ſyllogiſmo inferens eſſentiam. Negatio vero quam addis nichilo/ quaue deſtruis ipſum nichil: i nichilo manet/ haud aliud q̄ nichil deſtituens ac tollens. Atq; aliis opus eſt negationibus (quotquot ſunt ſupra nichil entia) feraris negando/ atq; deſtruendo adviq; deū. dicaſq; negatione prima nō eſſe nichil: ſecunda non eſſe hominem/ tertia non eſſe angelum/ vltima non eſſe deum.

Ratiocinationes.

Vis negatiouis.

Vis affirmationis.

ℭ Vnde ſit vt naturalis/affirmatiõis motus/ſit ſurſum latio: negationis vero/latio deorſum:

ℭ Sicut in antiparıſtaſi(quam cõtrariorum circunſtantiã vocant) quodlibet ex violento & contrario loco/ ſeſe repente naturaliue motu: quanta poteſt volocitate/ in propriũ natiuũq; proripit locum: a naturali vero loco tradiuſcule & ab extera tantum violentaq; virtute dimouetur: ita & de affirmatione & negatione dicendum. Naturalis quippe locus affirmationis: eſt in ſũmo/ vt in deo. negationis autẽ verus propriuſq; locus in imo: vt in nichilo & in non ente. Sicut igitur ignis: ſi equidẽ in imo/ vt in terra ſtatuetur: cõtinuo vnica virtute vnoue ſimpliciſſimo & naturali motu: rapidiſſimus ſeſe per media elementa/ in celi cõcauũ & naturalem locum vendicabit: terra quoq; ſummũ preter naturã tenens locũ/ vi illico naturali per eadem media elementa/ in imũ & medium locum trãſibit/ ſeq; in eo natura continebit: Ita & in imo loco ſtata affirmatio(veluti ſi nichilo & non enti addatur) continuo vnica vi a nichilo per cuncta media/ in ſũmum vſq; deum/ vniuerſa affirmans ſtatuenſq; in eſſe pertranſibit. Quo/ cum peruecta eſt: in ſũmi entis poſitione reſidet in eoq; vt proprio/ natiuoq; loco imobilis continetur. Negatio vero ex oppoſito/ contra naturam ſupremo enti addita/ ſtabilitaq; in ſũmo deo: illico vna naturaliue latione ac motu/ a deo per cũcta media: in naturalẽ vſq; locũ/ i vſq; nichilũ oĩa negãs fert atq; ptrãſit. Nã vt clarius hec videas ſit tibi pre oculis ſubſtãtie arbor: quã nature coordinationẽ dialectici vocãt/ entib⁹ quinq; cõſtãtẽ: ſubſtãtia/ corpore/ corpore aĩato/ aĩali/ & hoĩe. Ac ſtatue ĩprimis negationẽ in ſubſtãtia: que ſupremum obtinet locum. Hec igitur negatio/ vna eademq; vi per cuncta media/ in hominẽ vſq; delapſa: totã arborẽ deſtituet/ atq; negabit Similiter & ſi ĩ imo abs te affirmatio ſtatuetur addeturue hoĩ: continuo naturali leuitate/ attollet ſeſe in ſublime/ aſſeretq; q̃cũq; in arbore cõtinentur. Et ſicut ignis haud de facili/ a ſũmo loco abſtrahitur ĩ imũ/ neq; terra

Analogia ex elemẽtis

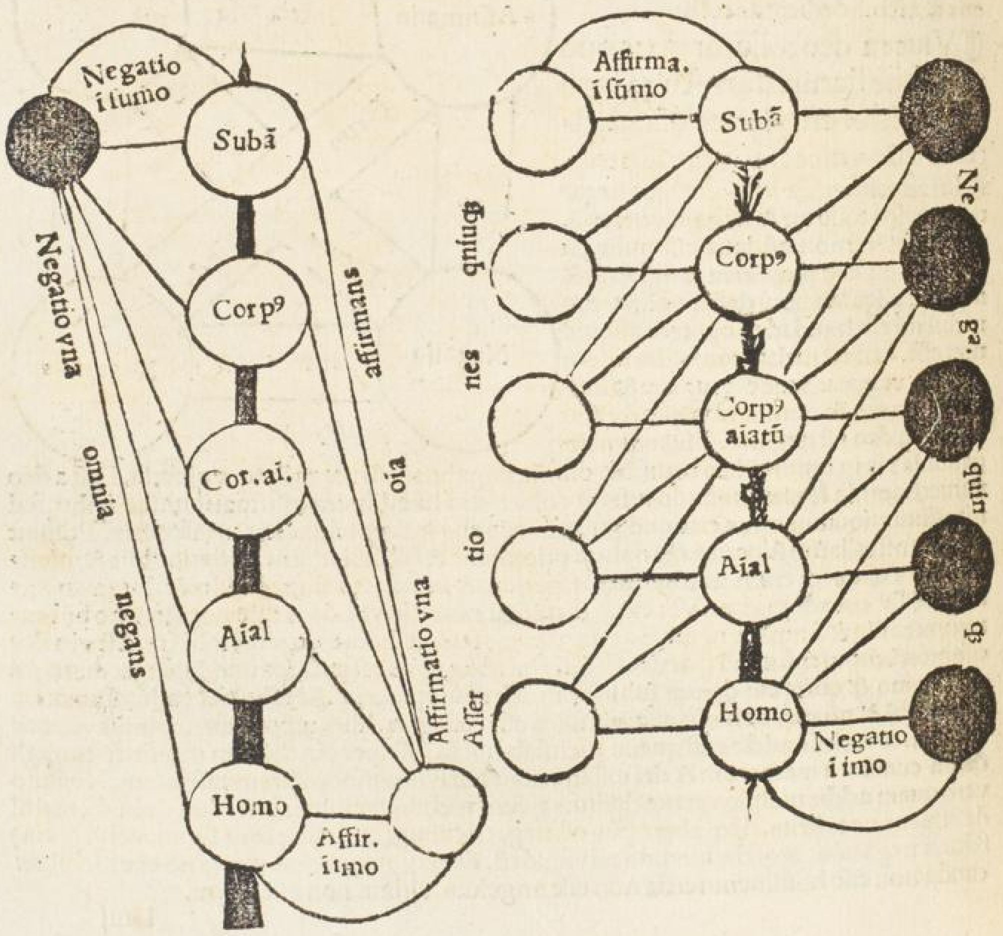

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ab imo in ſummum: ſed dũtaxat vi quadã & plutitate virtutis: ita & affirmatio/ ſita in ſubſtantia: haud facile ad inferiora pertendit/ eaue ineſſe ſtatuit. In homiue ſtata negatio: pluriter ac varie ſurſum fertur. Vnica igitur negatio addita ſubſtantie totiuſue arboris radici atq; ſũmitati: arbuſculã totã exterminat ac negat. Affirmatio vero vnica: ſtata locataq; in homine/ eandẽ aſtruit totã: expandẽs ſeſe per cũcta media in ſũmã vſq; ſubſtantiã. Q; ſi affirmatio eadẽ ſũme ſubſtantie inſideat: nichil inferiorũ/ vis ipſiꝰ attingit aut ſtatuit in eſſe: ſed ſigillatim quinq; aſſertionibus tota arbor erit aſtruenda. Statuta quoq; in homine negatio: nullum ſuperiorũ entiũ negabit. ſed quinq; opus eſt negationibus: vt numerati ac ſenſim ab imo homine/ in ſupremã ſubſtantiam arbor tota exterminetur.

¶ De theologia affirmatiua & negatiua. Cap. XI

1 Deus vtrouis modo & affirmatione & negatione: nobis (iuxta modulum noſtrum) in tenebris pellucet atq; ſuffulget.

¶ Theologia eſt diuina agnitio: a nobis aut ſẽſibilibꝰ ſignis petita/ aut iterna meditatione concepta: aut angelica reuelatione/ diuinoq; ſpiritu ſacris animis infuſa. His quippe tribus modis: diuine altiſſime ſcientie efficimur conſortes/ nobiſue deus ille ſummus (corporeis inuiſus oculis) in tenebris reuelatur/ illiuſq; ſcintillula/ interiori noſtre mentis oculo ſuffulget. Primus autẽ theologie/ diuineq; ſcientie modus: ceteris duobus/ inferior & abiectior reperitur. Hoc eni modo mens humana/ philoſophico more ac ſenſuũ adminiculo: e ſenſibili mundo in intelligibilẽ tranſferri contẽdit/ ſenſibilibuſq; ſignis intẽta: intelligibiliũ diuinarũq; rerũ coniecturas ex ijs elicit. Secundus vero priore abſolutior eſt & gradu vno eminentior. Nã eo ipſo conſumata mens (vt in libro de intellectu docuimus) que prius a mundo & ſenſibilibus rebus ſpecies captabat/ ſui iã compos effecta atq; in ſe recepta: ſuarũ notionum euadit opifex. eaq; per ſe meditari ſufficit: quorum nullus extitit prior ſenſus/ quorũ nulle ſunt ſpecies: que ve abdita & interſtite celo diſſita a nobis ſunt. Et hec theologia ſecunda: philoſophia tranſcendens/ ſiue methaphyſica nũcupatur: prioris philoſophie finis/ eius adminiculo parta atq; acquiſita. Tertius vero diuine lucis ſciẽtie & irradiationis modus: diuino quodam anime exceſſu & extaſi in nobis paratur. Et hic modus ceteris eſt longe preſtantior: quẽ propheticũ/ ſanctarũq; animarũ feliciſſimũ cũ deo congreſſum/ arcanãq; dei viſionem nuncupamus. Primis eni modis duobus: anime (velut diuino deſtitute preſidio/ illiuſq; lumine orbate) in ſudore & labore vultus ſui: panẽ ſuũ ſpiritalẽque eſcam: a mundo infelicis huius tẽpore exilij/ emendicare iubentur. Aſt tertio & vltimo modo ſpirante (iuxta ſacra eloquia) vbi vult diuino ſpiritu: haud (vt prius) labore proprio/ neq; in dierũ fluxu/ annorũue ſpacio ſacram dei ſciẽtiã nobis vendicamus. ſed diuina ſola clementia/ illuſtrate hominũ mentes: momento omnẽ a ſãcto ſpiritu edocentur veritatẽ. quod priſcis apoſtolis & ingentibus illis chriſtiane eccleſie columinibꝰ: tã i ſciẽtia q̃ in ſermone/ contigiſſe/ ſacratiſſima lectio profitetur. Itaq; relictis duobus poſtremis theologie diuineq; ſcientie modis: de prima impſentiarum theologia loquimur. qua diuinus ille radius (vt diuus Areopagita teſtatur) varietate ſenſibilium carnaliũq; velaminum veſtitus/ nobis illucet. Neq; enim (ait) poſſibile eſt humane menti/ ad ſpiritalẽ illã celeſtiũ rerũ intelligentiã conſcendere: niſi ad hanc: mortaliũ rerũ ſimilitudinibus/ formiſq; ducatur. In hoc autẽ diuine cognitiõis modulo: contingũt affirmatio & negatio. ſectuſq; eſt & in affirmatiuã & in negatiuam theologiã vt in ſequentibus propoſitionibus oſtendemus.

Quid theologia

Tres theologie naſciſcende modi

Primus theologie modus.

Secundꝰ theologie modus.

Methaphiſica.

Tertiꝰ theologie modus.

Sacra eloquia.

Diuꝰ Areopagita.

2 ¶ Deus omnium ſenſibilium/ ipſiuſq; nichili & poſitione & ablatione inſignitur: nunc omnibus inueſtitur nunc vero cunctis nudatur.

¶ Deus nõ modo intelligibiliũ & ſibi antiſtãtium/ imediatarumue rerũ: ſed & remotiſſimarum & maxime diſſimilium (vt ſenſibiliũ & materie ipſiuſue nichili) nominibus/ interdum exprimitur. Oĩa quippe in deo ſtatuũtur/ in quo tamẽ ſũnt nulla. oĩa illi idũtur noĩa qui ineffabilis eſt. oĩbus illũ perquirimus/ qui eſt inueſtigabilis. & cuius (vt ſacer Dionyſius ait) nulla extant veſtigia: eorũ qui ad ſecretiſſimã eius & inuiã calíginẽ penetrarunt. oĩa eſſe dicitur/ qui nichil eſt eorũ que ſubſiſtunt. Modo ens vocatur/ modo non ens. Nunc oĩm poſitionibus inueſtitur: nunc eorũ ablationibus nudatur.

Sacer Dionyſius

3 ¶ Aſſertiua theologia/ deſcendens a deo: per media cuncta/ ad nichil vſq; pergit.

Diuus Dionyſius.

❡ Aſſertiua theologia/ a perfectis pergit ad impfecta: a ſublimioribus & potioribus/ ad inferiora & potiora deſcēdit. Ea nāq; ip̄imis deo aſcribit: que ſuapte natura (vt ait Dionyſiꝰ) honeſtiora ſunt/ ſuāq; naturā altius ex humo attollūt. Deide ex vilioribus etiā materie partibus: haud icōgruas illi ſimilitudines effingit. Materia quippe & ſi prope nichil ſit/ nō eiꝰ tivicina & entiū extremū/ ac minimū: tamen (vt ſāctus ille ait) ipſa a ſūmo bono nacta ſubſtātiā: ꝑ oēs ſui partes atq; diſtinctiones/ intellectualis decoris/ quaſdā pre ſe fert imagines per quas ad ſpiritales/ diuinas/ primitiuaſq; formas poſſumus aſcendere. Et nō modo aſſertiua theologia a deo/ per cūcta media/ ad materiā vſq; & entiū extremū deuoluit deſcēditq;: ſed & i nichilū vſq; ptrāſit. ipſiuſq; nichili nomē/ deo interdū aſcribit: veraciter p̄dicās/ ac in myſterio pronūciās nichil eſſe deū: quē qd ſit finire eſt ipoſſibile/ cuiuſue ratio & cōceptio nulla eſt.

Diui dionyſij verba.

❡ Negatiua theologia/ aſſertiue contranititur: a nichilo ꝑ materiā cunctaq; media in deum ſcandens. 6

❡ Aſſertiue theologie finis/ ē totiꝰ negatiue initiū. Ad quod eni illa extreme deuoluit: ab hoc iſta eleuari incipit/ quoad claudat inferatq; deū. Vtriuſq; theologie eadē ſūt extrema/ media eadē. Vnica eſt ambarū linea: qua ſibi iuicē/ a deo in nichilū aut a nichilo in deū cōtranitūtur. Quicquid eni eſt a deo/ vſq; ad materiē: ens eſt & eſſētie particeps. Materia vero vltimū eſt entiū: ob nimiā a deo diſtantiā (velut iā ſeneſcēte ſubſtātia) actu nō ens & icōpleta ſubſtātia & ens ſolū i potētia. Nichil vero ſubeſt materiei: vt quod neq; actu/ neq; potētia ſit ens. Vniuerſorū autē rectā lineā/ & eorū que ſubſiſtūt ſubſtātialē ordinē: ſeptenis entibꝰ claudimꝰ finimuſq;: deo/ angelo/ hoie/ aialibꝰ/ plātis/ mineralibꝰ/ & materia/ ſub q̄ nichil. Aut eni vi cognitionis predita ſūt oia: aut viuūt/ aut ſūt. Porro oculata & cognoſcētia ſūt quattuor: deꝰ/ angelꝰ/ hō/ aial. Viuūt autē plāte/ mineralia deniq; ſubſiſtūt. Et hec vltima ſūt: pfecta & ſtata i actu entia. Nā mixta ipfecta & elemēta: ſub mineralibꝰ claudunt. vtpote q̄ pfectiorū entiū ſūt ſeminaria: ſuapte natura icōſtātia citeq; tranſmutationis. Materia vero neq; eſt/ neq; non eſt: ſed potētia quidem eſt/ actu vero non eſt.

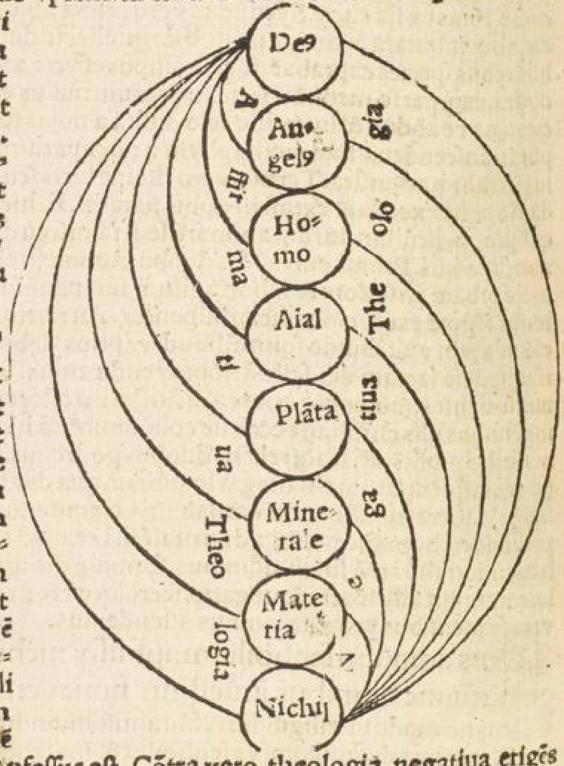

❡ Oia q̄ de deo/ aſſertiua theologia ſtatuit negatiua reſoluit ac tollit. 7

❡ Aſſertiua theologia/ eū q cūctis iperitat quiue oia cōdidit: ip̄imis deū appellat theiotē oiaq; videntē. deide angelū/ ſiue intellectū. hīc oīm rationē & cauſā: dein ſeſū multa peragrātē. Hinc appellat oīm vitā: poſtea vt vniuerſorū ſubſtātiā cōcelebrat. Poſtremo vt potētiā/ priuationem initiū & ichoationē oīm eloquit. ſiue vt oīm ſubſidētiā/ verāq; baſim itelligit: ferētem/ fulcientē/ continentē/ geſtātēq; i ſeſe vniuerſa. Deniq; & nichili nomen/ illi quoq; indit ac applicat: nō ens interdum appellās nichilq; eē dicēs eū/ q ꝑ excellētē eſſētiā/ ſe eſſe qui eſt (apparēs in rubo) ꝓfeſſus eſt. Cōtra vero theologia negatiua erigēs ſeſe i altū: quicqd/ affirmatiua poſuit/ ac deo itulit/ ſapiēter aufert. dicēs illū ip̄imis nichil nō eſſe/ nō rerū potētiā: nō ſubſtātiā/ ac ſtatū: nō vitā/ neq; ſenſū/ neq; rationē/ neq; itellectum nec deniq; deū. Diuine ſiquidē poſitiones (vt diuꝰ Dionyſius cēſet) a ſūmo & primo ichoant. Ablationes vero diuine ab imis & extremis. Cū eni inqt: ponimꝰ eū qui ſupra oēm poſitionē eſt: eiꝰ rei ſignificātē affirmationē ponere oportet/ q̄ ſibi ꝓpiquior ſit. Cū vero id tollimꝰ qd oī ablationi eminet: ab his q̄ magis ab eo diſtāt oportet auferre. An vero (ait) deꝰ

Deus eſt q eſt: id eſt q vere & ſimpliciter eſt.

Diuus dionyſius.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

nō magis ē vita & bonitas: q̄ aer & lapis, magis nō crapulatur & non furit: q̄ nō dicitur & non intelligitur.

8 ¶Diuine ablationes poſitionibus / ſunt ad noſtram inſtructionem potio- res noſq; magis ipſi deo inſerentes.

¶Nā deus natura ſimplex eſt / vnꝰ icōpoſitꝰ / nō variꝰ / iſēſibilis. diuine autē poſitiones deū cōponūt / efficiūtq; variū / diuiduū ſenſibilē. deū ipſū nobis cōpoſite / diuidue ad ſenſibiliter et oīo aliter q̄ ſit explicātes. Ablatiōes vero diuie / ſublata a deo oī re᷑ varietate ac natura li velamine: purū illū / ſimplicē / nudum / vti eſt i altiſſimis tenebris & eminētiſſima priua- tione ac ignoratione nobis iſinuant. Rurſū diuine poſitiones noſtras mētes / quoquopacto a deo abducunt: figūtq; eas i alteritate & i creaturis / que iter deū & nichil numerant. Nulla eteni eſt diuina poſitio: que veraciter ſit ipſe deꝰ / ſed eſt creaturarū aliquid. Diuine autem ablationes: a creaturis / traducūt nos i deū / ipſiq; deo altiꝰ inſerūt / ac maxime illi ꝓpiquāt. ablationū itē finis eſt deꝰ. vt q̄ in deo mētē noſtrā ſiſtunt / illiq; reſtituunt.

Alia ratio.

9 ¶Vnde fit vt veriſſima & ſumma theologia / ſit diuina ignoratio: que docta ignorantia nuncupatur.

¶Diximꝰ priꝰ aliter a nobis finitū aliter infinitū cōprehēdi / itelligi / dinoſci. Scimꝰ eni fini tū / quia mēte illud claudimꝰ / quia illud ratione / numero & mēſura finimus: quidq; quātūq; ſit cognoſcētes. infinitū autē haud hoc pacto nobis reſeratur / atq; illuceſcit. Neq; eni id mē tē ſubit noſtrā: aut illi vlla ab itellectu indita ratio / vllaue quidditas / ac mēſura. ſed ita iſinitū nouimꝰ: q ſcimꝰ illud eē infinitū id ē nō finitū / nō mēte poſſe claudi & cōcipi: nullā eius eſſe rationē / diffinitionē / mēſurā / quidditatē & ſcientiā. Itaq; veriſſima & ſuprema ſciētia: quā de actu infinito / vt de deo cōſequimur: negatio quedā eſt & eiꝰ ignoratio / qua ſcimꝰ illud a no bis ſciri nō poſſe / noſq; ſemp latere: ſemp eſſe extra mentē & infinities noſtre mētis / exupe- rare capacitatē. Si eni credimꝰ illud a nobis ſciri: ipſi ſtati decipimur. iudicātes id eſſe finitū & deprehēſū a nobis: quod nullis neq; corporeis / neq; ſpiritalibꝰ terminis arcetur & cōclu- ditur. Vbi vero nos eo iferiores eſſe iudicamus idq; breuē & infirmū noſtre mētis intuitū trā ſilire: tū nos illi hac negatiōe & ignoratione / propiores adſumus / eiq; magis inſerimur & vnimur. Veriſſima igit̄ ſuprema & cōſumatiſſima theologia eſt hec: ſcire deū ſciri nō poſſe / ſcire illū eſſe icognoſcibilē / inſcrutabilē corporeis & mētabilibꝰ oculis iperuiū / cūcta trāſcē- dētem / i tenebris & immēſa lucis caligine delitentē: ieffabilē / initelligibilē / ſoli deniq; ſibi- metipſi (vti eſt) ꝑſētē agnitū ꝑſpectū. Et hec diuina ignoratio: docta a pleriſq; ignorātia / excellēſq; ſciētia vocat̄. Nā ſiquis (inquit ſacer Dionyſius) cōſpicatꝰ deū / idipſū quod vidit intellexit: nō ipſū intuitꝰ eſt deū / ſed eiꝰ aliquid: ex his que i noſtrā noticiā cadūt. Ceterū ip ſe eoipſo quod oīo neſciri / neq; eſſe dicitur: & ſupſtantialiter eſt & ſup oēm mētē / atq; intel ligētiā noſcit̄. preſtāſq; illa & perfecta ignoratio: eius vera cognitio eſt / qui noſcibilibus om nibꝰ eminet. Nā cū quid ſcimus ex his que ſunt: ſimul & illud nouimꝰ a nobis ſciri. deus au tē nobis ignotus: quē neq; ſciētia neq; ratione neq; mēte cōplectimur claudimus finimꝰ. Sci mus tamē & ignorari illū a nobis: atq; dūtaxat hactenus diuinā ſciētiā cōſequimur. Aiebat eni ſapiētiſſimꝰ Socrates ſe quidē nichil ſcire: vnū vero tantū illud ſcire ſe profeſſus eſt / ſe ſ nq̄ nichil ſcire: qđ pro ſūma ſapiētia ductitabat. Ita & gnaritudo diuine noſtre ignoratiōis altiſſime ſapiētie / totiuſq; diuine cognitionis & ſupreme theologie loco / a nobis eſt habēda. Hoc eni pacto magis diuinā illā eminētiſſimā ſubſtātiā honoramꝰ / atq; reueremur: ſactis negationibꝰ & priuationibꝰ illā icognitā / ignotā & iſcrutabilē eſſe atteſtātes / predicantes / efferentes.

Quo pa- cto iſinitū dinoſcatur a nobis.

Veriſſima theologia.

Docta ignorātia.

Dionyſij verba.

Socratis ſapiētia ſe nichil ſcire

¶LIBELLVS de nichilo finit.
Gratie deo multiiuge: qui
de nichilo ſtatuit ad
eſſe vniuerſa. Editꝰ An-
no ſalutis 1509.
Nouēbris
26.

ℭ CAROLVS BOVILLVS NICOLAO GRAMBVSIO THEOLOGO DOCTORI. .S.

PErſtringit ſequēs hecatodia ſtudioſiſſime Nicolae: quecūqꝫ in ſuperiore libello de Nichilo, paulo diſpanſius diffuſiuſqꝫ traduntur. Quo inquā pacto Nichil: Nichil ſit. ꝙ nulla eiꝰ pars eſt: nullus eius modus aut ratio. Qꝫ nichil non eſt materia, nec vlla rerum ſubſtantia: ſed vniuerſorum ſimpliciſſima negatio, Qꝫ extorre agitur a cunctis: ſitqꝫ nullibi neqꝫ in celo, neqꝫ in terra, neqꝫ in mente, neqꝫ in ipſa rerum natura, Qꝫ ex Nichilo, natura fieri nichil poteſt. Nam tātū ex aliquo aliquid fit, Qꝫ itē nichil: natura annichilari vertiqꝫ in nichilum nequit, Qꝫ cuncta ex materia facta: in materiam quoqꝫ reſoluantur; Qꝫ in ſolius dei poteſtate, ſit ipſū nichil: vt aut ex Nichilo, aliquid faciat producatqꝫ: aut aliquid, in Nichilum

Deꝰ infinite potēs.

conuertat. Eſt enim deus naturali omni ordine, longe eminentior: & omni nature vi atqꝫ poteſtate, ſine modo potentior. cum ſit infinite potēs ſoliqꝫ ſibiipſi, creādi facultatem reſeruarit: quā neqꝫ nature permiſerit, neqꝫ vlli creature,

Solus deus creare poteſt.

Qꝫ nichil oriatur nouū, neqꝫ quicꝗ intereat. cum quicquid fiat, ex preexiſtente fiat materia: & in eandem materiam, emoriens relabatur, Qꝫ itē

Quattuor fixa & permanentia.

quattuor ſūt: in quibus ſtata ſint perſeuerentqꝫ vniuerſa: Diuina mens, Angelica, Humana & Materies. Inſunt enim omnia quoquopacto his quattuor: Diuine menti ſuperſubſtātialiter & anteꝗ fierent. Angelice intellectualiter. Humane rationabiliter. materiei vero, vmbratiliter: vtpote que vniuer-

His quattuor inſunt omnia.

ſorum vmbra & pertenue cenſetur veſtigium, Qꝫ ſolus deus eternus: cunctorum principium & finis, Qꝫ in primo euo nichil extra ſeipſum produxerit. In ſecundo vero, creauerit vniuerſa, Qꝫ nulla illi aſtitit coeterna ſubſtantia: ex qua cūctis dederit eſſe, Qꝫ non de ſuaipſius ſubſtantia: ſed de Nichilo cuncta ſint ab eo facta, Qꝫ nunꝗ torpuerit feriatuſqꝫ ſit: ſed ſibiipſi ab eterno aſtiterit. ſeqꝫ ipſum ante condita ſecla: in ſeipſo eterna operatione diſcreuerit, numerarit, propagarit. fueritqꝫ ſemper ſibimetipſi agnitus: ſe nunꝗ deſerens, ſed iugiter ſibi preſens, Qꝫ qui has agnouerit naturales dei voluellas iugeſqꝫ in ſeipſum diuinitatis conuerſiones: nulla ratio-

Ariſtotelis & gentiliū error

ne cogetur ſtatuere quippiam deo coeternum: quod Ariſtoteles & pleriqꝫ gentilium autorum: impie aſtruxiſſe traduntur, Qꝫ deus autor eſt omniū: tam viſibilium ꝗ inuiſibilium, Qꝫ aliquo modo in nichilo: ſtata & collocata ſint omnia. ſitqꝫ quodam modo immenſo vacuo perſimile, infinitis vacuis pleno: in quibus ſingula ex equo receptentur, Qꝫ duntaxat ens enti cedat, nequeatue ens in ente recipi: aut ſtare ens in ente. Solum autem Nichil enti non ceſſerit, in quo cuncta non cedendo recepta ſint, Qꝫ alio quoqꝫ

Mundū ad deum vt punctū.

modo omnia in deo recepta dicantur, Qꝫ mundus omniſue creatura: ad deum, eſt vt punctum & nichil, Qꝫ diuina immenſa ſpera omne quod mēte concipimus, actu infinitum ſpacium: ſua ſubſtantia & preſentia opplet, Qꝫ deus totidem poſſit mundos: quotquot ſunt in infinita ſpera, centra.

Sicut tamen ipſe vnicus eſt deus: ita & vno contentus mūdo/ pluribꝰ abſtinuerit protuleritꝗ; tantū vnū mundū. Hoc enī pacto cōcinniter in imaginis & ſimilitudinis vnitate: relucet veritatis/ & exēplaris natura, Qꝫ a nullo: deꝰ aut includi/ aut excludi queat, Qꝫ nichil gignūt caſus & fortuna, Qꝫ angelus prima ſit dei creatura: quā ſecuta eſt materies/ ex qua ſenſibilia oīa fiūt: Et in qua fulcitur/ ſublunaris oīs actus: ſubſtantiuus/ vitalis/ ſenſitiuus/ rationalis, Qꝫ hō: vltima creatura, Qꝫ eidem cuncta ſenſibilia ſubiecerit obtuleritꝗ; deus, Qꝫ angelus & homo: in ſpeciequadā & figura/ duorum ingentium mundi luminarium ſolis & lune: deo antiſtant. Angelus vt ſol & dies: homo vt luna & noctis vmbra, Qꝫ ſenſibilem mundum luſtrat ſenſus: intellectualem rimatur intellectus, Qꝫ hominis mens/ ab initio potentia eſt omniū: In fine vero/ euadat actu omnia, Qꝫ deus ſumma eſt omniū neceſſitas: qua ſublata/ tolluntur illico deſtruūturꝗ; vniuerſa: Et que ex cuiuſlibet aſſertione/ venit aſtruenda, Qꝫ creature contingentes ſint & a ſumma omnium neceſſitate haud neceſſarie/ ſed volūtarie & cōtingenter pependerint, Qꝫ nichil ſit impoſſibile: idꝗ; ſi ſtatuitur in eſſe omnia illico in eſſe aſſeueranda. Sicut enim neceſſitas/ ex qualibet re infertur: ita & impoſſibile/ quodlibet ſtatuit atꝗ; infert. Et ſicut neceſſitas nullam rem aſtruit in eſſe: ita & ex re nulla aſtruitur ipſum impoſſibile, Qꝫ naturalis affirmationis locus/ ſit in ſummo: Negationis vero in imo. Nā deus veriſſima eſt omnium affirmatio Nichil autem negatio vniuerſorum. Affirmatio tamen in imo collocata/ fortior euadat: cuncta ab imo ad ſupremum vſꝗ;/ vnice affirmans. Negatio itē ſita preter naturam in ſummo/ fiat vegetior: vnica vi negans/ quecunꝗ; a ſupremo & primo/ ad vltimū vſꝗ; continentur, Qꝫ duplex theologia: aſſertiua & negatiua, Qꝫ iterum theologia duplex: Senſibilis/ intellectualis/ prophetica. Senſibilis ex ſenſibilibus ſignis/ mentem in deum traducere nititur. Intellectualis que ſincerior/ ſine ſenſuum aut ſenſibilium ſignorum preſidio: ea que mere et ſimpliciter intellectualia ſunt meditatur. Velut cum intellectus intra ſemetipſum/ intelligibilium rerum effingit notiones: ſuarūꝗ; notionum eſt archanus opifex. Prophetica vero: arcana quedam eſt & icognita mentis illuſtratio: qua neꝗ; ex ſenſibilibus ſignis/ diuinū emēdicamꝰ cibum: neꝗ; ipſimet celeſtiū notiones in nobis effingimus. ſed per traduces angelos: diuina nobis myſteria inſinuantur diuinarumꝗ; rerum conſcij efficimur. Et in hac theologia mens noſtra nichil operatur: patiturꝗ; potius q̄ agat. vtpote que effictam ab angelo paratāꝗ; ſuſcipit intelligentiam. Duobus autem primis modis/ noſtra mens agit: aut notionem ex ſenſibilibus eliciens/ aut illam in ſemetipſa effingens atꝗ; componens, Qꝫ deniꝗ; negatiua theologia/ potior ſit q̄ affirmatiua: noſtrāꝗ; mētem commodius altiuſꝗ; deo inſerere probetur, Hec omnia: aut ſuperior libellus de Nichilo/ aut preſens Hecatodia diſcutit. Hanc igitur hecatodiam/ cum preſenti totius libelli exodio: tibi vt beniuolo corde offerimꝰ/ dicamꝰ/ vouemꝰ: Ita & haud minꝰ equatis dextriſꝗ; animis/ ea pro litterarijs munuſculis ſuſcipito, Qꝫ ſi non

Vna veritas vna imago

Sublunares actus quattuor ſubſtātiuꝰ vitalis/ ſenſitiuus/ rationalis.

Angelus Sol Homo Luna

Deꝰ ſūma neceſſitas.

Nichil ſi ē oia erunt.

Deus oīm affirmatio Nichil oīm negatio

Affirmationis & negatiōis virtutes.

Theologia duplex

Theologia triplex Senſibilis. Intellectualis. Prophetica.

In prophetica theologia mēs nichil agit ſed patitur,

Negatiua potior q̄ affirmatiua

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

deerunt fortaſſis cõplures:qui nos raucidulo ore/inſuetas perſtrepere muſas coarguent:illis nomine noſtro obijcito:illos vt plurimũ violẽtis coactiſq; carminibus/vti oportere:qui aut philoſophica aut diuina myſteria illis decantare ſtudent. Tũ etiam ꝙ hi verſiculi primi ſunt:quibus nobiſcũ ipſi imprimis colludere cepimus.q̃ue ad memoriã potius/eorũ que in opere de nichilo recẽſentur:q̃ ad carminis grauitatẽ illos in calce libri adijciendos curauimus. Vale:& nos ſolita beniuolentia proſequere.

Hecatodia v[e]l carmen centu[m] v[er]suu[m] sicut hecatostichon metru[m] c. v[er]suu[m].

¶HECATODIA·DE·NICHILO:AD·STVDIOSISSIMVM·VIRVM·NICOLAVM·GRAMBVSIVM·SACRE·THEOLOGIE·PROFESSOREM.

DE Nichilo Nichil:aut dumtaxat paucula/dici
Poſſe:tibi teſtis/iſte libellus erit.
Nil nichil eſt nulla eius pars eſt/regula nulla:
Quis modus eſt eius/quod nichil eſſe poteſt?
Nil neq; materies eſt/nec ſubſtantia rerum:
Priuatum nichil eſt/reſq; negata Nichil
Exulat a cunctis nichil/hoc natura repellit:
Hoc mens/hoc celum:hoc omnis in orbe locus.
Ex nichilo natura nichil facit:& nichil in nil
Vertit:in antiquam ſingula materiem
Nil abit in nichilum/nichil vlla morte nichil fit:
Materies finis/que fuit ortus erit.
Quod natura nequit/nichilo deus omnia fecit:
Omnia & in nichilum/flare repente poteſt.
Nil oritur ſurgitq; nouum nil interit vſq̃
Prima eſt materies/vltima materies.
Quod modo ſubſiſtit/fuit ante/euũq; futurum eſt:
Quodq; fuit/nunc eſt:id quoq; ſemper erit.
Diuine/angelice/humane inſunt omnia menti:
Necnon materies/omnibus ipſa ſubeſt.
Cunctis principium deus eſt/cunctis quoq; finis:
Eternus ſolus/ſolus et ingenitus.
Imprimis nichil hic fecit:poſt/cuncta creauit:
Omnia ceperunt/deſijt eſſe nichil.
Eterno deus/haud iacuit torpore ſolutus:
Aſtitit huicque aliquid/perpes & ingenitum
Notus erat ſibi/cõmunis ſibi ſeq; ferebat:
Voluebat ſeſe: trinus & vnus erat
Quicquid viſus hebes mentis vel captat ocellus
Illius eſt opifex vnicus ille deus
Nil nichil eſt/non eſt/non ens eſt: Haud fuit vnq̃
Nonnũq̃ vel erit:nam neq; poſſibile eſt.

Eſtq; nichil factus cunctis locus: omnia in illo
  Quo ſunt facta prius/ſunt ſtabilita loco.
Eſt nichil immenſum vacuum/quod cuncta receptat.
  Id ſimul eſt minimis innumerum vacuis.
Quodlibet equali ac proprio ſtabilitur inani:
  Quantum quodlibet eſt/tanto & ineſt vacuo.
Ens expellit & ens /abigit quicquid ſimul eſt ens:
  At nichil eſt non ens non cadit ente nichil.
Id ſimul in cunctis ſtetit/ac ſe immiſcuit omni
  Enti: etenim penetrans entia tota ſubit.
Omnia fertq; deus/deus omnibus inclita ſedes
  Omnia qui fecit fulcit & ille deus.
Huic nichil eſt mundi moles: qui cuncta recepit
  Vt punctum aduentans exiguãue atomum
Spera immenſa deus/circunq; ferentia nuſq̃
  Quodlibet eſt medium/centra & vbiq; iacent.
Omne nichil pellit/vacuũq; exterminat omne:
  Mole ſua complens/quod locus omnis habet.
Totq; poteſt mũdos: quotquot numerabis in illo
  Centrorum notulas/ſigna vel exigua.
Vnum opus ipſe tamen dumtaxat protulit: vnus
  Vno contentus/pluribus abſtinuit.
Hic tenebras habitat/nitidis illuſtrior aſtris:
  Qui ſeſe noſtris captibus occuluit.
Expelliq; poteſt a nullo: in cuncta profectum/
  Nil non admittit: claudere nil poterit
Nil fortuna creat/ nil caſus gignit inanis
  Cunctis fons deus eſt/primaq; cauſa deus.
Solus ab eterno/primo infecundus in euo:
  Externum pariens/ conſtituenſue nichil
Numine ſub triplici/trinis ſub nutibus illum/
  Alma fides/vnum predicat eſſe deum.
Angelus a ſummo productus corporis expers
  Primus: diuini propoſiti auſpicium.
Poſtea materies nichilo vicina creata eſt:
  Vmbra horrenda illa eſt/vltima pene nichil.
Hac quicquid ſublunare eſt abſoluitur: omnis
  Fulta manet ſpecies/actus & omnimodus.
Suprema humane mentis ſucceſſit origo.
  Diuinum/ratio viuida clauſit opus.
Sexta hominem nam luce deus compegit: et illi
  Que prius implerat ſubdidit illa ſimul.

Omnem namqꝫ animam eſt illi largitus in eſcam
  Et vegetam & ſenſam/cuncta creata dedit.
Septima lux peperit nichil: Hac nempe ille quieuit
  Atqꝫ in ſe redijt:quo omnia conſtiterant.
Angelica nil mente prius/nil poſteriuſue
  Humana factum eſt:ceſſit in eſſe nichil.
Inter vtramqꝫ orta eſt forma omnis:materiei
  Et moles/quicquid ſenſus in orbe videt.
Que ſunt/que vegetant/tangunt/ratione mouentur
  Aut intellectu:condidit ille parens.
Hec preter memini nichil actum/nilue creatum:
  Quiqꝫ ea produxit/ſolus & ille regit
Bina illi rutilat lampas:gemineqꝫ coruſcant
  Ethereo mundi ſemper in axe faces.
Angelus illi vt ſol/homo luna ſplendet in altis
  Temperat hic noctem/ſed regit ille diem.
Ethereuſqꝫ dies mundus/tellureus eſt nox:
  Peruius hic ſenſu cognitus ille animo eſt.
Mens hominis primum nichil eſt/fieri omnia nata:
  Omnia ſed captus ſit ſimul angelicus.
Corpore mundanum ſpecies deuecta per orbem
  Mens humana capit/diſcit & ipſa deum.
Si non eſt deus/eſſe poteſt nichil:ille neceſſe
  Vt ſit/ſi quid erit:qui omnibus eſſe dedit
Aſtruitur poſitis cunctis deus:omnia tollit
  Deſtructus/nichil hic aſtruit & poſitus.

FINIS HECATODIE

Accipe de Nichilo preſens quecunqꝫ libellus
  Dictat:& hec nitido(te precor)ore lege
Nil cecini Nil ipſe audi: tu Nil lege lector.
  Scribe Nichil/dic Nil/et meditare Nichil

¶CAROLVS·BOVILLVS·SAMAROBRINVS·PERCELEBRI·VIRO·FRANCISCO·MELLODVNENSI·DELECTO·ATTREBATENSI·PRESVLI. S.

INtroductiūculam Artis oppoſitorū digniſſime vir: cū dudum faber noſter Stapulenſis vir noſtro euo laudatiſſimus emitti curaſſet: comentarioli tamē luce deſtitutā, intelligere hactenus potuit nemo. Quin magis & artis nouitate habitudinūqꝫ ſalebris: herere ſe, ſuſpendi, attonitoſqꝫ reddi: pleriqꝫ michi rettulerunt. Horū igitur crebris efflagitationibꝰ ac ſedulis hortatibus obtēperaturus: editū prius opuſculū, breuibus annotationibus emedullandū, paſtinādum, ſarciendūqꝫ ſuſcepi. Eiuſce autem artis facultatem, vim precipuamqꝫ ad omnia vtilitatem: inde augurari licet, ꝙ adaperit noſtre mēti callem. quo libere ex vniꝰ diſcipline agello ī alterius areolā (equata & complanata oim generū differētiarumqꝫ macerie) traducatur. rerum omniū concordias, differētias atqꝫ interualla innumerato elicit ac prodit. Extrema queqꝫ duo dum trutinatur cōfertqꝫ inuicē: ea in habitudines rationeſue quattuor implectit atqꝫ inuoluit. Quāobrem hec ars omni ferme arte probatur ſermone vberior euaditqꝫ quoquopacto tolutiloqua ac (vt ita dicā) logodedala, ideſt ſermone ipſo volubilis, cita, expedita ac varia. Nā propoſitis quibuſcūqꝫ oppoſitis extremis: mox habitudinū quadraturam mira facilitate in eis elicit. que eſt quedam totuliloquētia ſermoniſqꝫ noſtri volumen, verborū implexus, dictionum inglomeratio ac fecūda quedā orationis propagatio. Et ſi repēte variādus, transferendus īmutanduſqꝫ propoſitus erit ſermo: ſi e preſenti locutione digredi, in aliāqꝫ euehi ſentētiā quiſq̄ voluerit: haud alio profecto cōmodiore, q̄ huius articule iuuabit preſidio. Ex coincidentia quippe & proportione cunctorū oppoſitorū: ſub vniꝰ diſcipline vocibus, que in alterius diſcipline conduntur exedris: panduntur atqꝫ retegūtur. Diuina quoqꝫ ipſa nōnullo pacto ſub hūanarū diſciplinarū terminis, effari myſteria licebit. quibus ꝓfecto de cauſis poſſit articula hec abſqꝫ iniuria aut logodedaliā aut dedalogia nūcupari. Sed iā de narrā de eiꝰ vtilitati: ſat puto, iuxta epiſtole fines incubui. hic mētis īpetꝰ frenādꝰ, hic fluentis īgenij puppim tonſille alligabo. Vale virorū decꝰ: dicatoqꝫ tibi exiguo huic oppoſitorū libello, frōtem malaſqꝫ gratulabūdus explicato.

Artis oppoſitorum vtilitas.

Mēs ex diſciplina ī diſciplinam fertur.

Logodedalia: ſeu dedalologia ſermonis variatio.

Hec ars oppoſita eſt, Hec omnia voluit in orbem
  Aut ciet in rectum: quattuor inde parat.
Quodlibet hec ſibimet dum comparat aut aliorſum
  Flexerit: in quadrum ſingula diſtribuit.
En patet huic perfectus ager: transfertur in omnem
  Doctrinam, cunctos ſoluit & ipſa nodos.
Vox illi varia eſt: vice nam ſermonis in vnum
  Ex alio ſeſe proripit illa genus.
Hanc igitur lector, cunctas que complicat artes
  Nomine de vario, dic logodedaliam,

¶ Artis oppoſitorum formula: qua ex cūctis & artibus & diſciplinis: termini adinuicem oppoſiti e regione ſui inuicem diſponuntur.

Oppoſita	Habitudines	Differentia	Proprium
Oppoſita		Subiectum	Accidens
Sermocinaliū	Realium	Commune	Singulare
Sermocinalium		Trāſcendentia	Ficta noīa
Grammatice		Ratiocinatio	Fallacia
¶ Subſtantiuū	¶ Adiectiuū	Rhetorice	
Suppoſitum	Appoſitum	¶ Orator	¶ Auditor
Antecedens	Relatiuum	Suaſio	Diſſuaſio
Nomen	Verbum	Lex	Vſus
Oratio	Oratiōis ps	Conſiliū	Temeritudo
Congruū	Incongruum	Conſultꝰ	Inconſultus
Dialectice		Iudex	Iudicandus
¶ Terminus	¶ Propoſitio	Accuſatio	Defenſio
Nomen	Verbum	Diſpoſitio	Indiſpoſitio
Subiectum	Predicatū	Inuentio	Inſollertia
Diuiſio	Diffinitio	Elegantia	Inelegantia
Principium	Concluſio	Memoria	Obliuio
Suppoſitio	Demōſtratio	Venuſtas	Inuenuſtas
Dubitatio	Interrogatio	Exordium	Narratio
Opinio	Scientia	Confirmatio	Confutatio
Ignorantia	Scientia	Diuiſio	Concluſio
Fides	Ratio	Conuentio	Controuerſia
Vniuerſale	Paticulare	Conueniens	Inconueniēs
Affirmatiuum	Negatiuum	Honeſtum	Turpe
Verum	Falſum	Dubium	Humile
Poſſibile	Contingens	Proemiū	Inſinuatio
Neceſſarium	Impoſſibile	Beniuoli	Maliuoli
Cathegoricum	Ypoteticum	Benefici	Malefici
Cathegoreuma	Sincathegoreuma	Dociles	Indociles
Opponens	Reſpondens	Attenti	Inattenti
Maior	Minor	Realium	
Extremum	Medium	Moralium	Intellectualiū
Contraria	Subcontraria	Moralium	
Contradictoria	Subalterna	¶ Virtus	¶ Vicium
Oppoſita	Equipollētia	Mediocre	Extremum
Pertinentia	Impertinentia	Habundans	Deficiens
Cōuertibilia	Nō conuertibilia	Equum	Iniquum
Conſequentia	Non cōſequentia	Iuſtum	Iniuſtum
Antecedens	Conſequens	Bonum	Malum
Superius	Inferius	Vtile	Inutile
Genus	Species	Delectabile	Triſte

Honeſtum	Inhoneſtum
Eligendum	Fugiendum
Laudabile	Vituperabile
Amabile	Odibile
Pulchrum	Deforme
Decorum	Indecorum
Rationale	Irrationale
Humanum	Inhumanum
Voluntarium	Coactum
Societas	Solitudo
Gratum	Ingratū
Placentia	Diſplicentia
Continentia	Incōtinentia
Conſtantia	Inconſtantia
Honor	Vituperium
Felix	Infelix

Intellectualium

Subſtantialium	Accidentalium

Accidentalium

Arithmetice

¶Vnitas	¶Numerus
Impar	Par
Perfectum	Imperfectum
Equalitas	Inequalitas
Primum	Compoſitum
Quadratum	Altera ꝑtelōgiꝰ

Geometrie

Magnitudo	Terminus
Linea	Punctum
Superficies	Linea
Corpus	Sup̄ficies
Circunferētia	Centrum
Indiuiſibile	Diuiſibile
Curuum	Rectum
Perpendiculare	Obliquū
Equidiſtans	Angulare

Muſice

Conſonantia	Diſſonantia
Proportio	Diſproportio
Graue	Acutum
Aſcenſus	Deſcenſus

Aſtronomie

Dies	Nox
Radius	Vmbra
Celum	Terra
Equinoctialis	Zodiacus
Planeta	Stella
Arcticum	Antarcticum
Nos	Antichtones
Longitudo	Latitudo
Eleuatio	Depreſſio
Equinoctium	Solſticium
Inerraticum	Erraticum
Dirretio	Retrogradatio
Concentricum	Eccentricum
Deferens	Appendix
Sol	Tenebre
Eſtas	Hiems
Ver	Autūnus
Oriens	Occidens
Meridies	Septentrio
Prope	Diſtans

Medicine

¶Sanum	¶Egrum
Calor	Frigus
Humor	Siccitas
Cor	Cerebrum
Digeſtio	Indigeſtio
Colera	Flegma
Sanguis	Melancolia
Spiritus	Caro
Neruus	Os
Decoctio	Incrudatio
Diſtributio	Indiſtributio
Appetitiua	Attractiua
Retentiua	Expulſiua
Subtile	Groſſum
Alens	Non alens
Impinguans	Macerans
Dulce	Amarum
Sapidum	Inſipidum
Iocundum	Iniocundum
Suaue	Fetidum
Rarum	Spiſſum
Leue	Ponderoſum
Album	Nigrum

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Cibus	Potus
Naturalis	Medicinalis
Interiora	Exteriora
Potiones	Vnguenta
Nō euaporantia	Euaporantia
Medium	Extrema
Medicus	Cirurgus
Rationalis	Manualis
Precipuus	Inſtrumentarius
Iubens	Perficiens

Phyſice

¶Forma	¶Materia
Efficiens	Finis
Cauſa	Effectus
Prius	Poſterius
Immobile	Mobile
Quies	Motus
Simplex	Compoſitum
Simile	Diſſimile
Surſum	Deorſum
Dextrum	Siniſtrum
Ante	Poſt
Leue	Graue
Rarum	Spiſſum
Actio	Paſſio
Intellectus	Senſus
Imaginatio	Olfactus
Auditus	Guſtus
Viſus	Tactus
Homo	Mundus
Preſens	Preteritū
Preteritum	Futurum
Naturale	Violentū
Ignis	Aqua
Aer	Terra
Generatio	Corruptio
Augmentatio	Diminutio
Latio	Alteratio
Anima	Corpus
Intellectus	Memoria
Actus	Potentia
Vis	Operatio
Somnus	Vigilia
Vita	Mors

Metaphyſice

¶Ens	¶Non ens
Vnum	Multa
Infinitum	Finitum
Potens	Impotens
Immateriale	Materiale
Abſtractum	Participatum
Exemplar	Effigiatum
Veritas	Imago
Quidditas	Quod/quid eſt
Idea	hoc aliquid
Tranſcendēs	Indiuiduum
Per ſe	In alio
Propter ſe	Propter aliud
Principium	Finis
Supramūdanū	Mundanum
Mens	Abſtractio

Theologie

¶Tantum vnū	¶Multa
Eternum	Temporale
Increatum	Creatum
Infinitum	Finitum
Omniū cauſa	Effectus
Bonitas	Malicia
Pax	Diſcordia
Amor	Inimicitia
Status	Prolapſio
Lux	Tenebre
Excellēs ignoratio	Humana ſciētia
Fecunditas	Infecunditas
Pietas	Impietas
Sui cōicatio	Sui negatio
A nullo	Ab aliquo
A quo omnia	A quo nichil
Miſeratio	Vindicta
Neceſſitas	Contingentia
Coniūctio	Diſcretio
Vnitas	Trinitas
Gignens	Genitum
Spirans	Procedens
Creator	Creatura

Oppoſitorū habitudiunes

Idem Idem	Oppoſitū oppoſitū
Idem oppoſitū	Oppoſitū idē

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

CAROLI BOVILLI SAMAROBRINI, ARS OPPOSITORVM AD CLARISSIMVM VIRVM FRANCISCVM MELLODVNENSEM IN ATTREBATENSEM PONTIFICEM DELECTVM. S.

¶ Quid oppoſita. Cap. I.

1 Oppoſita dicuntur contra ſe poſita: in alterutrũ conuerſa, inter ſtite aut naturali aut rationali dyametro diſtãtia.

Oppoſitio hoc i opere dialectica oppoſitiõe latior.

¶ Dialectici quattuor duntaxat ſtatuunt oppoſitorũ ſpecies: Cõtrariorũ, Contradicentium, Subcontrariorũ, & Subalternorũ. Nos vero hoc in propoſito latius oppoſitionis nomen extendi volumus. Ad ea inquam cũcta: que quomodouis contra ſeſe aut natura, aut intellectu ſtatuũtur: queue quomodolibet ad alterutrum referũtur. que e regione ſui & aduerſum ſe collocantur: in ſeinuicẽ conuertũtur & velut quodã dyametri interſtitio in alterutrũ ſpectãt. Nã tametſi pleraq; entiũ nullã natura aut cõtrarietatẽ aut pugnãtiã ſortita eſſe videãtur: oppoſita tamẽ inuicẽ, ſola mutue relationis cauſa vocantur. Vnitas eni & numerus: neq; contraria, neq; pugnantia ſunt. Vnitas quippe & fons & pars eſt omnis numeri. Nullum autem contrarium, ſui contrarij: aut initium, aut pars eſt. Dicũtur tamẽ & vnitas & numerus: duo inuicem oppoſita, duo contra ſe poſita: duoue extrema, conuerſa in ſemet ſeq; ſpectãtia. Monas quippe dyadẽ gignit: dyas vero a monade exoritur. Monas & dyas ſeſe reſpectant quadam dyametro: qua & ab ſeſe diſtant & adinuicem conuertuntur. gignuntq; ſuo quopiã congreſſu medium aliquod: vt tryadem. que rurſum ad vtrũq; extremũ oppoſitionis rationem, nomẽq; oppoſiti & obiecti incurrit: Similiter & natura & intellect9 oppoſita dicunt. Actus itẽ & potẽtia: potẽtia cognitiua & eius obiectũ, principiũ & finis. Materia & forma & ita de innumeris, quibus de in ſequentibus dicemus.

Nulla contraria ſunt inuicẽ ptes

Monas & dyas oppoſita.

2 ¶ Oppoſita interdum ſubſtantia, interdum re ſola & ratione: interdũ ratione ſola diſſecta ſunt atq; diſiuncta.

Natura et intellectus

¶ His tribus ſubſtantia, re & ratione: omnis rerũ differitas, vnitaſq; continetur & exprimit. Aut enim duo queq; ſibi inuicẽ collata, diſtant ſubſtantia: vt deus & Angelus. De9 & Homo. Angelus & Homo. Vnitas & Numerus. Potẽtia & Obiectũ. Et que hoc pacto ſubſtãtia diſtant: ſunt & re & ratione diuerſa. Aut ſubſtantia coniuncta quidem ſunt & vna atq; indiuidua ſubſtantia: re autem & ratione diſcreta. Vt diuine tres perſone: quas pleriq; monadem, dyadem ac tryadẽ appellitant. Similiter & intellectus & memoria in anima. Haud enim intellectus eſt ipſamet memoria, neq; memoria intellectus. Ambo tamen vnam, atq; indiuiduam totius animi conſtant ſubſtantiam, impertem, vere vnam, partium inſeparabilium. Nam tametſi q̃ plurima duo & duo reperias que vnam aliquam conſtant ſubſtantiam: vt ambas eiudem continui partes, vt materiam & formã, corpus & animam & vniuerſas corporis partes: hec tamen bina & bina haud conſubſtantialia reputantur quandoquidem abinuicem ſeparari queant: nec eorum vinculũ (vt in libro de intellectu docuim9) ſit vere & inſectile vnũ: ſed diuiduũ ac ſecũdum quid vnum. deus autem vere vnus eſt, Angelus vere vnus: Rationalis anima veraciter itidem vna. Atq; horũ dũtaxat triũ vere vnorum: perſonalis vniuſcuiuſq; in ſeipſo ſuo modo diſcretio: i intellectũ, Memoriã & Volũtatẽ. ſibi merito conſubſtantialis, ſecũ ſubãliter coherens & a ſeipſa iſeparabilis dicit. Interdum autẽ duo oppoſita & ſubſtãtia & reipſa ſunt vnũ: ratione tñ aut tria aut gemina ſũt. Vt punctũ in recta linea mediũ: quod vni9 quidẽ partis eſt finis, alteri9 vero initiũ, totiuſq; mediũ. Eſt eni punctum ſubſtãtia ipers, atq; indiuiduum: reipſa indiſcretum infecundum, carens reali, perſonaliue numero: ratione tamen trinũ. Vnde fit vt medio eiuſmodi pũcto lucidiſſimũ inſit diuine fecũditatis atq; trinitatis veſtigium. Nam ex neceſſitate tres: & haud plures q̃ tres id pũctũ rationes ambit recipit apprehẽdit. Eſt enim punctũ b: finis linee a b. initium vero linee b c. Totius autem linee a b c medium. Deeſſe autem illi aliqua e trib9 ratio: aut quarta illi ipſi addi nequit. Id igitur punctum cum ſeipſum vnitate ſubſtantie, rationum vero pernecceſſaria tri-

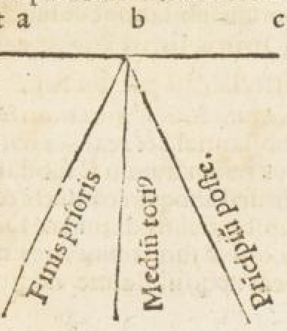

Subã res & ratio oim aut coincidentie aut differentie

Primus modus

Secundus modus.

Que ſunt vere vna.

Tertins modus

Puncto inſita diuine trinitatis veſtigia.

nitate metiatur haud imerito primi ſupremiq; entis arcanas internaſue coiūctiones atq; diſcretiones ppulchre expreſſiſſe videat. Inſūt tamē huic pūcto ad extremas lineas a b & bc eiuſcemodi rationes ppoſtere cōtrarioq; nomine. Ad mediā vero totāq; a b c vnanimi cōcordiq; nomine ratio exprimit. Eſt enī prioris finis: Poſterioris initiū/ Medie vero totiuſq; linee mediū.

punctū		Prioris	Finis
		Totius	Medium
		Poſterioris	Initium

❡ Dualitatē ſubſtantie/ ſequitur & rei & rationis dualitas: rei quoq; diuerſitatem/ diuerſitas rationis comitatur. Et ex oppoſito rationis vnitati/ annexa eſt & rei & ſubſtātie vnitas: rei quoq; idētitatē/ ſequit ſubſtātie idētitas. 3

Subſtantia Res Ratio. ❡ Hec tria Subſtantia res & ratio: ſunt vt genus/ ſpecies & indiuiduū: quod ſingulare hoc aliquid & idem numero vocant. Quecunq; enī genus variant: variant & ſpeciem & indiuiduum/ vt homo lapis. Et quecunq; ſpecie diuerſa ſunt: ſunt & numero/ indiuiduo/ ac ſingulari diuerſa: vt homo & equus. Que autē ſolo ſunt diſſita numero & ſingulari: haud genere & ſpecie diſtincta eſſe oportet/ vt Petrus & Ioannes. Et ex oppoſito/ quecunq; eiuſdē ſunt numeri & indiuidui/ ſunt & ſpeciei eiuſdem & generis vni9/ vt Ioānes & ioannes. Et quecūq; ſpeciei eiuſdē ſunt: & genere coniuncta ſunt vt Ioannes & Petrus: Que vero eiuſdem ſunt generis: contingit ea neq; ſpecie neq; numero eſſe eadem/ vt homo & equus. Generis quippe diuerſitatē/ comitatur omnis diſtinctio: tam ſpeciei q̄ numeri & indiuidui. numeri quoq; & indiuidui vnitate. omnis identidē vnitas atq; identitas infertur tam ſpeciei q̄ generis. Dic igitur & eodem modo de ſubſtantia/ re & ratione: dualitati inquam ſubſtātie tam rei q̄ rationis annexam dualitatem eſſe. Rationis quoq; vnitate: concludi/ atq; inferri tam rei q̄ ſubſtantie vnitatē: Sūmāq; differitatē/ eſſe ſubſtantie dyadē: ſūmā vero vnitatem eſſe rationum monadē. Mediam vero differētiā & vnitatem: eſſe rerum dualitatem & cōcordiā. Eſt enī ſubſtātia/ vt gen9 & primū: res vt ſpēs & mediū/ rō vt idiuiduum & vltimū.

Gñeris differentia eſt oīs dfā.

Sūma diuerſitas ſubſtātiarū diuerſitas. Sūma vnitas rationū vnitas.

Figura omnis aut identitatis aut diuerſitatis.

Diuerſitas trina			Trina identitas			Identitas trina			Trina diuerſitas		
Diuerſa	Diuerſa	Diuerſa	Eadem	Eadem	Eadem	Eadem	Eadem	Eadem	Diuerſa	Diuerſa	Diuerſa
Gñe	Spē	Indi	Gñe	Spē	Indi	Rōe	Re	Subā	Rōe	Re	Subā
Spē	Indi			Gñe	Spē	Re	Subā			Rōe	Re
Indi.					Gñe	Subā					Rōe
Ho	Ho	Petr9	Ho	Petr9	Ioan	Finis	Prīci	Intel	Prīci	Intel	Aīa
Lapis	Equ9	Ioā.	Equ9	Ioāes	Ihēs	Finis	Finis	Meō.	Finis	Mēo.	Cor.

Quecunq; ſubſtantia diuerſa ſunt: & re & ratione variantur
Quorūcunq; res eſt varia: horum eſt & ratio diuerſa
Quorum ratio eſt vnica. horum & res & ſubſtantia eſt vna
Quecunq; re ipſa coniuncta ſunt: ea & ſubſtantia coniuncta eſſe oportet
Quorum ſubſtantie coniuncte ſunt: contingit ea & re & ratione eſſe diſtincta

❡ Omnis ſubſtātie & rei diſtinctio a natura: rationis vero differitas/ a mēte & intellectu profertur. 4

Intellectus rerum ſubſtantias immutare nequit ❡ Natura & ſubſtantiarum & rerū omnium eſt cauſa. Omnis autē naturalis rerū diuerſitas vt ſubſtantialis & realis: a natura pendet/ nulla vero a mente/ aut ab intellectu. Nā intellectus rerū naturam & ſubſtantiam immutare non poteſt. neq; enim illas diuidit/ aut componit: ſed alioquin coniūcte & diſtīcte ſūt ic; a natura. Vt homo & equus: natura diuerſi ſūt & ſubſtantialiter diſtincti. Hominis vero intellectus eiuſq; meōria: itidem a natura diuerſe & diſtincte ſunt animi vires: non ſubſtantia/ ſed duntaxat reipſa. Punctū autem cum nullā habeat neq; ſubſtantie/ neq; rei differentiam ſitq; penitus a natura indiſtinctum: ſupereſt

vt ab ſolo intellectu/ diſcrimē rationū ſuſcipiat dicaturqꝫ & ſubſtantia & reipſa coniunctū ratione vero trinum. Eſt eni prioris linee finis: ſequentis vero intium/ totius deniqꝫ mediū.

¶ Vnde fit vt ſubſtātia & res, ſint opus nature: ratio vero opus intelligētie.

5 ¶ Nullam aut rem/ aut ſubſtantiā profert intellectus: ſed ſola natura ſiue deꝰ: in cuius poteſtate/ eſt & creatio & generatio. Creatio quidē in principio: quando ab initio omnē ad eſſe ſubſtantiam produxit/ definiuitqꝫ rerum omniū ſpecies. Generatio vero indies/ aſſidue & in vniuerſo tēpore: quo rerum ſpecies ſub ſuorū ſingulariū numerū/ abſoluūtur cōplēturqꝫ. ſola itaqꝫ natura: rem omnē & ſubſtātiam/ creatione & generatione abſoluit & ad eſſe ſtatuit: Intellectꝰ autem (niſi forte diuinū dixeris intellectū: Sed hic natura ipſa eſt/ aut totiꝰ nature conditor) nil creat/ gignitqꝫ nichil. Neqꝫ enim/ aut angelico aut humano intellectui indultum eſt: nouā aliquam proferre ſubſtantiā. neqꝫ imutare poſſe genus/ neqꝫ ſpeciē neqꝫ indiuiduū. ſed omnia a diuina ſola mēte ſtata & profecta ſunt/ diuineqꝫ ſoli mēti poſſibilia. Habet tamen intellectus licet ſubſtantia ſterilis/ atqꝫ infecūdus: propriam aliquā vim & fecunditatem/ qua rationū opifex dicitur. proprias quippe rebꝰ ipſis addit rationes: illas haurit/ continet/ & cōplectitur. Is eni cōceptus/ qui humano ineſt intellectui: fecunditas eſt & partus humani intellectus/ ac peculiare mentis opus/ non opus ſimplicis nature.

Soli deo atqꝫ nature creare ac gignere propria.

Intellectꝰ nil creat aut gignit.

6 ¶ Oppoſitio omnis: exprimitur dyametri diſtantia atqꝫ interuallo.

¶ Nam oppoſita ſunt/ quecūqꝫ ſibi aduerſa & cōtrapoſita ſunt queqꝫ ſpectant in alterutrū. Omnis autem aſpectꝰ: precipue recta linea/ atqꝫ dyametro exprimitur: que ab vno oppoſitorum/ in alterū protēditur. Nempe ſi duorum oppoſitorum diſtinctio/ ſubſtātialis fuerit vt potētie & obiecti: ſtatim liquet eorū diſtantiam & mutuā conuerſionem/ eſſe lineā dyametri: qualis eſt oculi a re viſibili abiunctio & intercapedo. Si autē & oppoſita ſumis in idētitate ſubſtantie & rei diuerſitate: vt in animo inter intellectum et memoriā: rurſum inter ea interhyat ſpiritalis quedā itellectualiſue dyameter: qua adinuicē conuertūtur ſeqꝫ reſpiciunt. diſtant enim extreme in animo intellectus & memoria: & adiuicem ſub dyametri linea conuerti intelliguntur.

Quatenꝰ ſecundus intellectus

¶ Rerum conſubſtantialium oppoſitio: eſt eiuſdem ſubſtātie in ſeipſā flexura, conuerſio & orbicularis latio.

¶ Rerum ſubſtantia coniunctarum oppoſitio & mutua obiectio: eſt naturale illius ſubſtātie/ ſine ſui diuiſione diſcrimen/ vera eius propagatio/ fecunditas/ numerus, atqꝫ diſcretio. qua ſubſtantia ipſa tota/ flecti in ſeipſam ſibiqꝫ proponi & obiici dicitur. quod duntaxat in tribus ſubſtantijs diuina/ angelica & humana (ex parte animi) cōtingit. Nā duntaxat trine he ſubſtantie in ſeipſas flectūtur et ſe ſole nouerunt: ſuntqꝫ ſapientie participes. Sapientia etenim eſt trina: diuina increata/ angelica vero & humana create & condite a deo. oīs eni ſapientia eſt ſui noticia/ in ſe conuerſio/ orbicularis motus/ ſui propagatio/ diſcretio/ fecunditas: & internus quiddam (ſine ſubſtantie diuiſione) rei numerus trinitate perfectus.

Tātū tria entia in ſeipſa cōuerti.

¶ De oppoſitorum inuolutione & quadratura. Cap. II.

1 OPpoſitorū inuolutio, ac mutua ſumptio: quadraturam, quattuorue habitudines gignit.

¶ Nam aut duo queuis oppoſita: in ſeipſa/ ſuoſue orbes cōuertuntur. Aut ſecundum rectā/ ſiue dyametrum (que eſt oppoſitionis linea) in inuicem ſiue in alterutrum dicūtur. His igitur geminis conuerſonū modis: vtrinqꝫ due gignūtur habitudines: que ſimul ſūt quattuor/ & quas totam oppoſitionis inuolutionem & quadraturam appellamus. ſume eteni deum & creaturā/ vt oppoſita ac ſe ſpectantia: deū inquā vt largientem huic virtutem/ eam ſaluātem & conſeruantem in eſſe: quattuor in eis motus reperies. Extremos ſcilicet & orbiculares duos: primum dei in ſe gyrū/ ſecūdum creature in ſemet ingreſſum. Medios itidem & rectos duos/ quibus & deus in creaturam conuertitur: & creatura in deum (recipiende & ſubſtantie & virtutis cauſa) intendit. Primi duo motus: abſoluti ſunt/ extremi & ſigulis proprij. Ceteri duo complexi medii & in alterutrum cōmeantes ſiue comunes. Primo eni motu/ figitur in ſeipſo deus: ſecundo creatura ſibiipſi adeſt. Mediis vero motibus/ neutrum extremorum in ſeipſum: ſed in alterum & in ſuum oppoſitū/ vtrumqꝫ inflectitur: deꝰ ſcilicet in creaturam & creatura in deum.

Deus & creatura vt oppoſita.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Oppoſitorum quadraturam: eiuſdem numeri in ſeſe iuolutio & multipli- 2
catio liquido pandit.

Senarij in ſe iuolutio.

℄ Sit numerus quicunq́ʒ vt ſenarius: inuoluens ſeſe/ ſeqʒ multiplicans. Senarius enī ſeipſo ſumptus: ſextū & trigeſimū profert. Dico in ductu & inuolutiōe ſenarij: cōtineri oppoſitoꝝ quadraturam. ideſt tantū eſſe quod fit ex vnius totius ſenarij i ſe ductu: quantum (ſi illum in geminas partes ſecueris) fiet quaternis ambarum & oppoſitarum partium ductib⁹. Nā diuido ſenarium in partes duas: in binarium & quaternarium. quas ſtatuo vt oppoſitas & contra ſe ſiſto/ dyametro diſtantes. In medio autem ambarum ſtatuo ſenarium/ earum totum. dico quod fit ex ſenario in ſe: equum eſſe ei quod fit binario in ſe/ quaternario in ſe/ binario in quattuor/ & quaternario in binarium. Et hec eſt oppoſitionis quadratura: equa eiuſdem numeri inuolutioni & orbi.

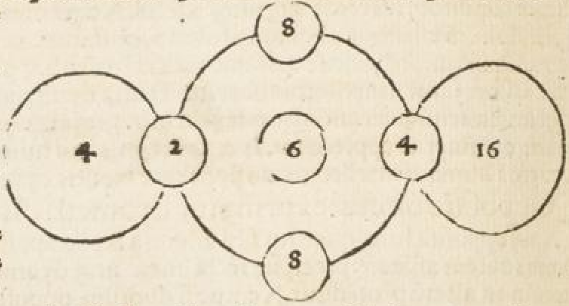

℄ Vniuerſa oppoſitiōis qua- 3
dratura: trinos tantum orbes
inuoluit ac gignit.

℄ Nam duo gignūtur orbes: profectione vtriuſqʒ oppoſiti i ſeipſū. Collatione vero eorū alterna & mutua/ reliquus orbis oritur. Quippe ab vtroqʒ in aliud/ medius dūtaxat orbis & arcus profertur: qui ſimul intergrū orbē ac circulū claudūt. Orbis eni vnus eſt: quo deū in ſeipſum flectis. Alius quo creaturam in ſeipſā. Medius cicl⁹/ quo deū cōuertis in creaturā. Reliquus itidem medius: quo in deū ſuſpicit creatura. Et hi duo hemicicli mediū vnū totum conflāt orbē: quo oppoſitorum mutue rationes abſoluūtur. Et hec propoſitio percipiendo diuine trinitatis myſterio nonnichil affert preſidij. Sicut eni numer⁹ idē/ flexus ductuſqʒ in ſeipſū: tres ex neceſſitate inuoluit orbes/ extremos duos & medium vnū/ qui ab vtriſqʒ extremis proficiſcitur: ita & diuina ſubſtātia in ſeipſam ductitata/ ſeqʒ inuoluens: orbes tres & perſonas claudit. extremas duas: q̄rum ſecunda/ manat a prima: & mediam vnam: q̄ ab vtraqʒ extremarū pendet.

Trini orbes in oppōitis

Diuine trinitatis myſterium.

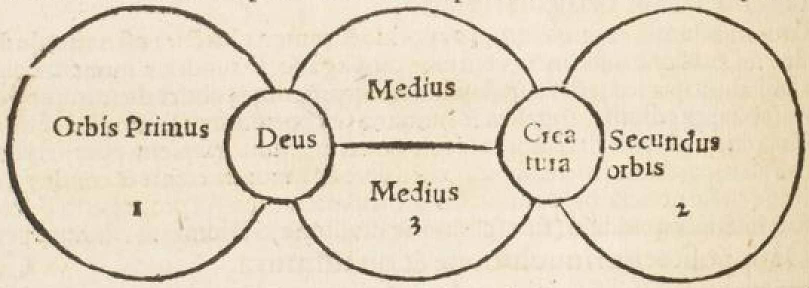

℄ In oppoſitiōis quadratura extreme cōplexiones/ ijſdē coaleſcunt nominibus: medie 4
vero diſſimilibus et oppoſitis nominibus exprimuntur.

℄ Ex oppoſitorū mutuis rationibus & habitudinibus: ſurgunt eorū cōplexiones quattuor quarū que extreme/ ſimilib⁹ noibus cōſtāt. q̄ vero medie diſſimilibus & oppoſitis. Vt deus deus: creatura creatura/ Deus creatura: Creatura de⁹. Hoc enim & ī eiuſdē numeri multiplicatione cōtingit. Aut enim binarium/ voluis binario: aut quaternariū quaternario. Et he extreme ſūt/ ſimpliceſqʒ habitudines & cōplexiones. Aut deniqʒ binariū/ quaternario iuoluis: aut q̄ternariū binario. Et he medie cōplexiōes dicunt/ diſſimiliū & oppoſitorū noinū.

℄ Extremis habitudinib⁹/ vtrumqʒ oppoſitorum ſiſtitur in ſeipſo: medijs 5
vero ambo comeant/ feruntur qʒ in alterutrum.

De ſtatu & motu oppoſitorū.

℄ Nam cōplexio hec de⁹ deus: deū ſiſtit in ſeipſo/ ſeparatqʒ a creatura. Hec itidē creatura creatura: creaturam auertit a deo/ eamqʒ ſibiipſi cōfert. Hec autē deus creatura: deū in creaturā trāſfert. Sup̄ma vero ſcilicet creatura de⁹: creaturā i deū ductitat/ illi copulat/ iſeritqʒ.

Extreme cōplexiones: inuicem conuerſe ſunt/ equepollentes et conſecutiue. 6
Pariter et medie inuicem.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Nam quod eſt deum eſſe in deo: eſt creaturā eſſe in creatura. Et quod deū eſſe in creatura id idem eſt creaturam eſſe in deo. id eſt ſi deus eſt in ſeipſo: & creatura in ſeipſa perſiſtit. Et ſi deus adiungitur / adunaturue creature: & creatura deo copulatur atq; inſeritur. Et ſi ſeorſum ſumis deū a creatura: ſumis & creaturā ſeorſum a deo. Et ſi deo iungis creaturam iungis & creature deū. Sicut & ſi deus eſt in eſſe: nichil eſt in non eſſe. Et ſi deus in non eſſe nichil in eſſe. Eſt eni deus ipſum eſſe: nichil vero non eſſe. Deus autē & nichil / oppoſita quedam ſunt: itidē et eſſe & non eſſe. Cōuertūtur igitur / equepollent / ſeq; ſequūtur: deū eſſe & nichil non eſſe / que ſunt extreme habitudines. Similiter & cōuertuntur / equepollent / ſequūturq;: deū non eſſe & nichil eſſe: que ſunt rationes & cōplexiones medie.

De⁹ & nichil quo ſe modo habent.

¶ De quattuor habitudinū oppoſitionibus per idē & oppoſitū. Cap. III

1 SI idem idem eſt: oppoſitum erit oppoſitum. Et ſi idem eſt oppoſitum / oppoſitum erit idem.

¶ Sub his nominibus eodē & oppoſito: generatim oīa cōprehendi volumus oppoſita. Sub eodem: quicquid eſt potius / prius / perfectius: aut in noſtro intento / atq; propoſito. Sub oppoſito vero: quod imperfectius fuerit / ignobilius poſterius / quodue minime eſt in propoſito. Sit igitur deus idem. Nichil vero oppoſitū. Concludo illico ſi idē / idem eſt: Oppoſitū eſſe oppoſitū: id eſt ſi deus deus eſt: Nichil eſſe nichil. Et ſi idem / eſt oppoſitū: Oppoſitū eſſe idē. id eſt ſi deus nichil eſt: nichil eſſe deū. Similiter ſi deus eſt / in eſſe. Nichil eſſe in non eſſe: & ſi deus non eſt: nichil eſſe. Sunt eni de⁹ & eſſe: eadē. Nichil vero & nō eſſe / eorū oppoſita.

Sub eodē & oppoſito cūcta clauduntur oppoſita.

2 ¶ Si idem eſt in eodem: erit oppoſitum in oppoſito. Si vero idem in oppoſito / erit in eodem oppoſitum.

¶ Sint lux & meridiei punctū / eadē: tenebre vero & medie noctis punctū / vocentur oppoſita. Si lux eſt in meridie id eſt in noſtro hemiſperio: tenebre erunt in nocte / ideſt in antichthonū hemiſperio. & ſi lux eſt in nocte id eſt in inferiore hemiſperio: tenebre erunt in die ideſt in ſuperiore noſtroue hemiſperio. Et ita in cunctis reperies ſi idē in eodem fuerit: fore ſimul oppoſitū in oppoſito. Et ſi idē eſt in oppoſito: oppoſitū fore in eodem.

Rōcinatio ex luce & tenebris ſub diem & noctem.

3 ¶ Vnde fit vt in oppoſitorum habitudinibus due et due ſint coincidentes: ſimiliter et bine ac bine oppoſite.

¶ Coincidentes & equepollentes / ſunt he due: idē idē & oppoſitū oppoſitū. Similiter & he due idem oppoſitum & oppoſitum idē. Oppoſite vero ſunt he due: Idē idem & idem oppoſitum: ſimiliter & he / oppoſitum oppoſitum & oppoſitum idem.

4 ¶ Concurrunt ambe extreme inter ſe: ſimiliter et medie inuicē. Extreme autē medijs aduerſant͛ atq; opponunt͛.

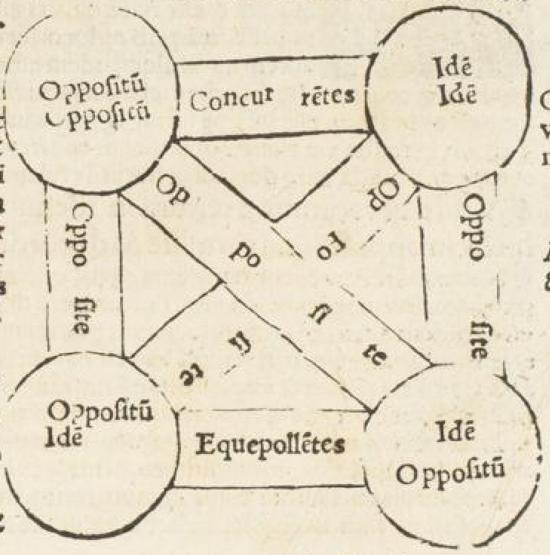

Oppoſita vita & mors.

Affirmatio & negatio:

¶ Hec eadē & cōincidentia ſunt: vita vite & mors mortis. Similiter & hec concurrunt vita mortis & mors vite. Opponūtur autē hec adinuicē: vita vite & vita mortis. Similiter & hec: mors vite & mors mortis. Affirmatio eni poſitionis: eſt negatio negationis. Et affirmationis negatio: negationis eſt poſitio. Aduerſantur autē ſibi. Affirmationis poſitio & affirmationis negatio. Similiter & negationis negatio & negationis poſitio. Et ita in cunctis conclude & argue.

5 ¶ Sicut idētitas eſt eorūdē idētitas et oppoſitorum oppoſitio: ita et oppoſito eſt eorumdem oppoſitio et oppoſitorum idētitas.

¶ Sume identitatem pro concordia / pace &

vnitate. Oppoſitionem vero pro lite/ pugnantia & numero. Eadem enim dicenda ſunt de identitate & oppoſitione oppoſitorum: que de eorum pace & lite/ concordia atq; diſcordia. Quanta enim pax eſt/ Eadem eſſe eadem: tanta eſt & pax/ Oppoſita eſſe oppoſita. Et quãta lis/ ſiue pugnantia eſt/ Eadem eſſe oppoſita: tanta eſt lis & diſcordia/ Oppoſita eſſe eadẽ. Vt quanta neceſſitate Deus eſt deus: tanta & nichil eſt nichil/ Et quanta ĩpoſſibilitate deus eſt nichil: tanta & impoſſibilitate nichil eſt deus. Pax eſt & conſonum rationi: deum eſſe deum & nichil/ nichil. Summa vero lis eſt deum eſſe nichil & nichil deum. Et qui dicit/ deum eſſe deum & nichil nichil: profert identitatem/ id eſt pacem: ſcilicet idem eſſe idem & oppoſitum oppoſitum. Qui vero enunciat/ deum nichil eſſe & nichil deum: litem/ bellum/ diſcordiam & oppoſitionem pronunciat: id eſt idem eſſe oppoſitum & oppoſitum idem.

Deus et nichil ſunt neceſſariũ & ĩpoſſibile

Quid pax et lis.

¶ Eadem in iiſdem/ eadem ſunt & in oppoſitis oppoſita. Oppoſita vero in 6
oppoſitis/ eadem: & in iiſdem oppoſita.

¶ In omni oppoſitorum ratione & oppoſitione: contingit (quam prius diximus) quadratura. qua bifariam concludimus idẽtitatem: bifariam & oppoſitionem. Idẽtitatem inferimꝰ et ex coniunctione/ ſiue vnitate eorũdem: & ex oppoſitione/ ſiue diſtãtia oppoſitorum. Hec enim equepollent/ ſeq; conſequũtur. Oppoſitionem vero arguimus/ ex eorũdem diuiſione atq; diſtantia: & ex oppoſitorum vnitate propinquitate/ & idẽtitate. Sicut enim impoſſibilis eſt eiuſdem/ aut eorumdem diuiſio: ita & impoſſibilis oppoſitorum & diuerſorum vnitas atq; idẽtitas. Et ſicut neceſſaria eſt eorũdẽ idẽtitas: ita & perneceſſaria eſt oppoſitorũ diuerſitas. Itaq; in duobus neceſſitas & in duobus impoſſibilitas arguitur. Queadmodum quãta quiete & pace/ ignis ſurſum immobilis perſeuerat: tanta immobilitate & pace/ terra deorſum quieſcit immobilis. Et quanta lite/ atq; difficultate ignis continetur in imo: tanta vi et diſcordia/ terra quieſcit in ſummo. Idẽtitas igitur eſt & vtriuſq; pax elementi: Ignẽ eſſe in ſummo & terram in imo. Vtriuſq; vero lis & diſcordia/ ignem in imo & terram in ſummo ſiſti & collocari.

Bifariã idẽtitas bifariã et oppoſitio arguit

Exẽplũ de igne et terra ꝑ ſurſũ & deorſum

Identitas	Ignis in ſummo	Terra in imo
Oppoſitio	Terra in ſummo	Ignis in imo

¶ Qꝛ omnia a natura in identitate ſint facta: in oppoſitione vero nulla. Cap. IIII.

Quodlibet a natura factum & ſtatum eſt in ſeipſo/ nichil autem in oppoſito. 1

¶ Natura vnũquodq; in proprio/ naturaliue loco creauit & ſtatuit. Nã et naturalis locus ideo cenſetur: ꝙ in eo a natura vnũquodq; factum/ ſtabilitum & eſſe natũ eſt. vt ignis in ſummo loco eſt factus/ terra vero in imo. Et vtraq; ab eo loco ſecundum naturam nuſq̃ dimouentur. Quod autem naturale eſt/ idem eſt. quod vero violentum & contra naturam/ oppoſitum cenſetur. Igitur ignem eſſe ſurſum: eſt idem eſſe in eodem. Terrã vero eſſe deorſum/ eſt oppoſitum eſſe in oppoſito. Ignem autem eſſe deorſum: eſt idem eſſe in oppoſito. Terram vero ſurſum eſſe: eſt oppoſitum eſſe in eodem. Prima duo: ſunt ſecundũ naturam et eadem. Secũda vero duo cõtra naturã violenta & oppoſita ſunt.

Vnũqđq; in naturali loco factũ.

Naturale idẽ violẽtũ oppoſitum

Ignis & terra oppoſita

¶ Vnde fit vt omnia a natura in identitate/ pace/ amore & concordia ſint 2
facta: in oppoſitione vero/ lite & diſcordia nulla.

¶ Naturalis rerum cõcordia/ idẽtitas/ pax/ vnitas & amor: eſt vniuſcuiuſq; naturalis ĩ proprio loco ſtatus/ ſedes & manſio. Earum vero diſcordia/ diuerſitas/ lis/ oppoſitio & numerꝰ eſt earũdem aut in contrarijs locis/ aut plurium in eodem loco manſio/ ac ſedes: que eſt nature contraria. Nam ſicut impoſſibile eſt natura/ vllum eſſe vacuum locum priuatum corpore/ aut re naturali: ita & impoſſibile eſt natura rem aliquã/ proprio peculiariue loco ita eſſe deſtitutã: vt cum alia & in alterius loco recipi egeat. Ad hunc igitur modum natura proprium vnicuiq; tribuens locum: ſtatuenſue/ in propria ſede ſingula: ab vniuerſo mũdo omnem litem depulit/ exterminauit rerum inimicitiam/ diſcordiam/ pugnantiam/ cõtrarietatẽ & oppoſitionem. Omnia eteni creauit/ fecitq; in pace: & in proprijs locis: Omnia deniq; immobiliter fixit in ſeipſis. Et hec a naturalibus ſuis locis atq; ſubſtantijs emigrare ne-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

queunt:neq; inuicem miſceri/ aut confundi.

3 ¶Fit etiam vt omnia/natura ſint vnum & idem.

¶Nam numerus eſt rerum diuiſio/ vniuerſitas/ lis & oppoſitio. Omnem autem vim/ litem/
diuiſionem/ diuerſitatem/ varietatem/ oppoſitionem & pugnam: ab vniuerſo natura pro- Nũerus eſt
pulſauit. Igitur et omnem etiam faceſſere iuſſit numerum. Vnum quippe atq; idem eſt: rer; diuiſio
ignem eſſe in ſummo & terrã in imo. Eſt & vnum atq; idem/ ignem eſſe ignem: & terram
terrã. Diuerſum eſt autem/ duale ac nature contrarium: ignem eſſe in imo & terram in ſum-
mo. Et hec vocatur oppoſitio/ ſiue dyas & diuerſitas rerum: que in rerum natura eſt nul- Oia ĩ mo
la. Omnia igitur fecit natura in monade & idẽtitate: nichil in dyade & oppoſitione. Hec nade nulla
eni duo Homo hõ & Equus equus: ſũt vnum/ idem & neceſſarium. Hec vero homo equus in dyade
et equus homo: ſeu hõ homo & homo equus: aut equus equ9 & equus homo: duo ſũt/ diuer facta.
ſa ſunt & oppoſita/ contraria & impoſſibilia. Factum enim eſt natura vnũquodq; in neceſ- Hõ & equ9
ſitate: nichil i ĩpoſſibilitate. Vnũqđq; i ſe/ i eodẽ: nichil extra ſe/ in oppoſito aut in numero. oppoſita.
Omnis itaq; rerum varietas/ per vniuſcuiuſq; in proprio loco/ propriaue eſſentia aut ratio-
ne/ ſtatum manſionem/ ac ſedem: in naturalem concordiam pacem et vnitatem reſoluitur.

4 ¶Omnia in eodem plurima ſunt et multa: In multis vero et ſingula in ſe-
ipſis eadem.

¶De naturalibus rebus/ deq; numeris: iudicium idem. Omnis autem numerus: dumtaxat Oĩs nũer9
ad idem aliquod vt ad vnitatem eſt numerus. Ad ſeipſum vero omnis numerus/ eſt vnitas. ad vnitatẽ
Omnis enim numerus ſub ratione & quantitate propria/ ab ſola diſtat vnitate: qua diſtan- nũerus ad
tia cenſetur numerus. a ſeipſo vero diſtare nullus reperitur: ſed omnis a ſeipſo eſt primus/ numerum
ſibiipſi cõiunct9/ ꝓxim9/ atq; vn9. Eſt eni vnitas/ primo i loco vnitas. Dyas ſcda vnitas: try- vnitas.
as/ vnitas in tertio loco. Quaternitas vero/ q̃rto in loco vnitas. Nã diſtãtibus/ atq; diuerſis:
diſtantia vnitas eſt atq; idẽtitas. vnitas vero et idẽtitas: eorũ eſt diſtantia/ diuerſitas/ atq;

<table>
<tr><td>Prima vnitas</td><td>Secunda vnitas</td><td>Tertia vnitas</td><td>Quarta vnitas</td></tr>
<tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td></tr>
<tr><td>Monas</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Dyas</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3">Tryas</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">Quaternitas</td></tr>
</table>

multitudo. Igitur vnitate/ diuerſa multiplicas: multitudine vero/ ea vnum facis & con-
iungis. Quatenus ea predicas diuerſa: dicis ea eſſe vnũ. Cũ vero ais diuerſa eſſe vnũ: diuer
ſa dicis ea eſſe diuerſa. Qui enim de diuerſis predicat vnitatem: ea eſſe vnum profert. Di-
uerſorũ autem vnitas: eſt diuerſitas & diſtantia. Qui vero de diuerſis multitudinem enun
ciat: ea ait eſſe plurima. Eſt autem diuerſorũ multitudo/ eorũq; numerus vnitas. Statuens
igitur plurima in vno: ea multiplicat/ diuiditq; abinuicem. Statuens vero ea in plurib9
vnit/ copulat/ cõiungitq;.

5 ¶Omnis identitas/ per equidiſtantes lineas: Oppoſitio vero omnis linearũ
interſectione et angulis profertur. Q uõ ſcri-

¶Oppoſitorum quippe identitas: eſt vtrũq; eſſe in ſeipſo/ ſiue in propria eſſentia et loco & bẽda idẽti-
ratione. Hic autem eorum ſtatus/ hecue ipſorum poſitio: per equidiſtantes lineas pulchre tas Quid
exprimitur/ productas ab vnoquoq; oppoſitorum/ ad proprium ſuum/ ac naturalem locum: oppoſitio.
qui natura vnicuiq; ſubeſt. aut ſi bis poſueris vtrũq;: intellige idẽtitatem per productas re-
ctas ab vtroq; eorum ad ſeipſum: aut ad rationem propriam/ ſi eam adieceris. Aſt oppoſito-
rum oppoſitio/ eſt vtrũq; eſſe oppoſitũ: aut in eodem eſſe loco/ eadẽue eſſentia: aut vtrũq;
in ſui oppoſiti loco/ contrarijſue & innaturalibus locis collocari. Vt oppoſitio eſt ignem
et terram ſimul ſtatui aut in imo/ aut in ſummo: aut ignem in imo et terram in ſummo. Hi
etenĩ eorũ ſtatus & poſitiones in equidiſtantib9/ angularibus/ ſeq; ſecantibus lineis expri-
munt. Statue eni deũ et nichil cõtra ſeſe ex equo/ vt oppoſita dyametro diſtãtia ac ſuppo-
ne deo eſſe: nichilo vero non eſſe. Equidiſtantes linee producte a deo ad eſſe & a nichilo ad
non eſſe: dicuntur identitatis linee/ vnũquodq; in proprio ſtatuentes loco. Que vero a deo
ad non eſſe & a nichilo ad eſſe ſecantes protenduntur: has oppoſitionis & pugnantie line
as cenſemus Oĩs eni identitas & oppoſitio equalitate & inequalitate continetur. Similiter

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

et quecunq; faciunt angulum: vt que a deo ſimul ad eſſe et non eſſe. vel que a nichilo/ ad eſſe & non eſſe aut que a deo & nichilo ad eſſe: aut a deo & nichilo ad non eſſe producūtur: hec oppoſitionis diuerſitatis & diſcordie linee vocitentur.

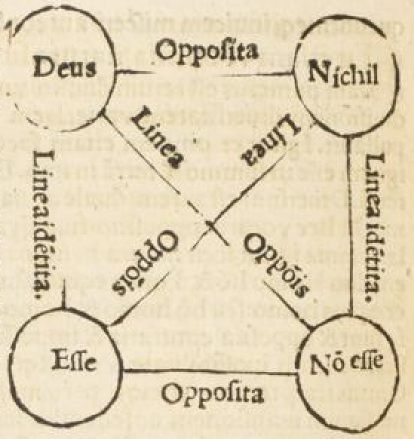

¶ Vnde fit vt equidiſtantia/ ſit rerum iden= 6
titas: Sectio vero et angulus/ earū oppoſitio

¶ Nam equidiſtantia eſt rerū impermixtio: & vniuſcuiuſq; rei naturalis in ſeipſa manſio. Sectio vero aut angulus/ rerum eſt tranſſumptio: & in eodē loco plurium poſitio/ atq; concurrentia. quam natura (vt diximus) ab vniuerſo (dans vnicuiq; locum/ ſubſtantiam ſedē/ & rationē) ꝓpulſauit extorrēq; egit. Et p hec oppoſita/ equidiſtantiam & angulum ſiue interſectionē: latiſſime de cūctis oppoſitis philoſophabere.

Equidiſtātia & āgul9 oppoſita.

¶ De totius identitatis et oppoſitionis figura. Cap. V

TOtius identitatis & oppoſitionis figura: equidiſtātibus & ſecantibus lineis abſoluitur. 1

¶ Identitas & oppoſito ſimul: ſunt tota duorū oppoſitorum ratio & comparatio/ quā quadratura abſolui dixim9. Due quippe habitudines gignūtur/ vtriuſq; in ſeipſum flexura. Due vero vtriuſq; in alterutrū/ tranſitione & emigratione. Et has eorū collationes/ prius trinis orbibus expreſſimus. Extremi enim orbes: deſignabant vtriuſq; in ſeipſo manſionem ac ſtatum. Medius vero orbis/ amborū cōmeatū oſtendebat. Nunc autē aliter pingi volumus oppoſitionū quadraturā: id eſt eorum idētitatem & oppoſitionem/ ſiue habitudines quattuor. per rectas inquā lineas ſiue per quadrati coſtas/ atq; dyametros: Sunt enim he due ſeſecantes: ille vero equidiſtantes.

¶ Totius quadrati coſte/ idētitatem: dyametri vero/ oppoſitionē deſignāt. 2

¶ Nam coſte quadrati/ ſunt equidiſtātes: ſtatuentes quodlibet in ſeipſo. Dyametri vero mutua ſectione/ in angulos procedunt. ſtatuentes aut vtrūq; oppoſitū extra ſeipſu/ aut vtraq; in eodem/ que ſunt preter naturam.

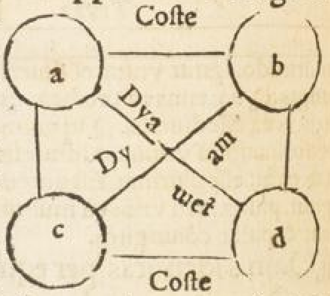

¶ Vnde manifeſtum eſt extremas oppoſitorum comparationes/ eorum eſſe identitatem: medias vero eorum oppoſitionem. 3

¶ Nam coſte quadrati/ extreme ſunt eius linee: dyametri vero/ medie eiuſdem linee. Coſte inſuper ſunt linee ſimplicitatis/ abſolutionis/ impermixtionis & proprietatis omniū. Dyametri vero: linee ſunt contractionis permixtionis & cōmunitatis. Omnia ſecundum coſtas: ſunt abſoluta/ impermixta/ propria & icōmunicata. Per dyametros vero/ aut angulos: ab ſua ſede ſingula emigrāt permiſcētur & cōmunicātur. Et eodem modo hac figura/ ad cuncta oppoſita poteris vti. et ex ea inferre: quecunq; ſecundum vniuſcuiuſq; rei naturam/ aut contra naturam ſunt.

Quid coſte Quid dyametri ſignificent.

¶ In eadem figura duo ſemper vt ſubiecta: duo vero vt predicata et attributa ſumenda ſunt. 4

¶ Aut enim predicas/ atq; enuncias vtrūq; oppoſitum de ſeipſo: aut eius locum/ aut rationem/ aut aliud quippiam. Itaq; ipſa imprimis duo oppoſita quibus aliquid tribuis: ſtatuenda abs te ſunt vt ſuppoſita & ſubiecta/ contra ſeinuicem. Que vero de ipſis enūcias: ſub ipſis ſunt ex oppoſito collocanda. Et nichil refert ſiue ſubiecta vtraq;/ colloces in parte ſuperiore: et eorum attributa in inferiore. Aut ſubiecta in latere ſiniſtro/ attributa vero in dextro. Hic tamen faciende oppoſitorum figure modus/ priore erit cōmodior. Verbigratia de9 et nichil/ ſubiecta quedam ſunt: eorum vero predicata/ eſſe et non eſſe ſiue ens et non ens

Statue igitur deū et nichil vt ſubiecta ſiniſtro in latere. Ens vero & nō ens vt eorū predicata in dextro atq; hoc modo omniū oppoſitorum ampliſſime vtilitatis figurā cōplebis.

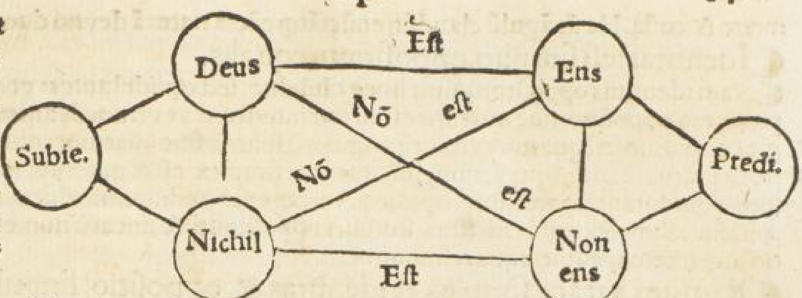

5 ¶Oppoſitorum identitas eſt rarior: oppoſitio vero plurior & multiplicior.

¶Nam tantū due coſte: que de vtroq; ſubiecto/ propriū attributū dicunt/ atq; enūciant: eorū exprimunt identitatē. Vtraq; vero dyametrus eorū infert oppoſitionē. Et quomodocūq; coſtam cum dyametro ſumpſeris: iterū oppoſitionē concludis. Vt ſi idem de vtroq; ſubiecto pronūcias: quod bis contingit. Aut ſi rurſum de eodem ſubdito/ gemina infers attributa: quod iterum bis fieri poteſt.

6 ¶Identitates ſunt tantum due: oppoſitiones vero numero ſex.

¶Diximus in precedente/ tantū duas eſſe identitates: eas inquā quadrati coſtas que ſubditis/ copulant predicata. Nam cetere due coſte/ que inter ambo ſubiecta & inter ambo predicata protendūtur: neq; idētitatis/ neq; oppoſitionis nomine cenſentur. q; ſecundū ipſas nulla fiat enūciatio. Haud enī ſubiectū de ſubiecto: neq; de p̄dicato/ predicatū enūciatur ac dicitur. Cetera vero eorū omnis cōparatio: eſt oppoſitio. Nā vtraq; dyametrus/ eſt oppoſitio vtpote que vtriq; ſubiecto/ cōtrariū tribuit p̄dicatū. Superāt & alie oppoſitiones quattuor ſed cōplexe & angulares/ cōſtantes ex dyametro & coſta. quibus aut vtriq; ſubiecto/ vt deo & nichilo: tantū vnū tribuis predicatū: vt vtriq; ens/ aut vtriq; non ens. Aut quibus de eodem ſubiecto/ vtrūq; ſimul enūcias predicatū: vt de deo ens & non ens/ aut de nichilo ens et non ens.

Due quadrati coſte neq; idētitatē neq; oppoſitionē exprimunt

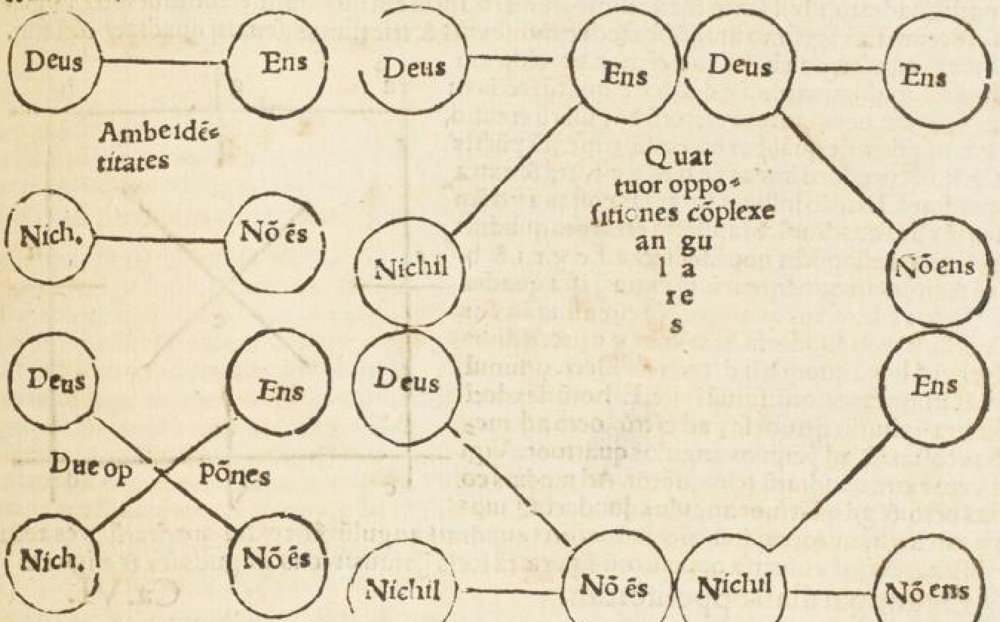

7 ¶Sex oppoſitionum/ tantum due ſimplices et lineares ſūt: cetere vero cōplexe/ atq; angulares.

¶Due oppoſitiones ſimplices/ ſunt vtraq; dyametrus. que tantū vnū/ de tantū vno: incōmode & contrarie enūciant: vt de deo non ens & de nichilo ens. Cetere vero quattuor oppoſitiones/ ſunt complexe & angulares. Vnaqueq; enim earum duabus conſtat lineis/ dya

metro & coſta. He āt āgulū claudūt/ enūciātqꝫ cōtra naturā de vno duo/ aut de duobꝰ vnū.

¶ Identitas: eſt ſimplici oppoſitioni equalis. 8

¶ Nam identitas oppoſitorū: ſunt linee tātū due/ ſed equidiſtantes: vt quadrati coſte. Simplex vero oppoſitio/ due itidē linee ſunt ſed interſecte/ vt vtraqꝫ dyametrus. Et rurſum ſimplex oppoſitio: eſt quattuor rectorū angulorū ſpaciū/ ſiue quattuor recti anguli: qui dyametrorū mutua ſectione perficiunt. Idētitas autē ſimplex eſt & quattuor rectorū ſpaciū: quod inter equidiſtantes iacet/ intercipiturqꝫ. Vtraqꝫ enī equidiſtantiū: duorū rectorū ſpaciū complectitur. Simplex igitur idētitas/ ſimplici oppoſitioni: & linearū numero & angulorū ſpacio atqꝫ intercapedine/ equa relinquitur.

Quattuor rectis angulis tā idētitas q̄ oppō equantur.

¶ Rurſum vtraqꝫ ſimplex et identitas & oppoſitio/ ſingule per ſe: cunctis complexis oppoſitionibus ſunt duple. 9

¶ Nam vtraqꝫ ſimplex & idētitas & oppoſitio per ſe: eſt vt quattuor recti anguli. Vnaqꝫqꝫ autē complexa oppoſitio: eſt per ſe vt vnius recti medietas. omnes vero ſimul: vt duo recti. quattuor autē recti/ ad rectos duos: ſunt dupli. Eſt igitur ſimplex idētitas: ad cunctas oppoſitiones complexas dupla. Similiter & ſimplex oppoſitio ad eaſdē dupla.

¶ Vniuerſa oppoſitorū figura quaternarij quadrato/ rectos angulos inuoluit: completqꝫ rectorum angulorū quadraturam. 10

¶ Quaternarij quadratus/ eſt decimꝰſextus: quē dicimus eſſe menſurā rectorū angulorum qui quadrate inſunt oppoſitorū figure. Nam inſunt imprimis quadrato: recti anguli/ quattuor extremi & angulares. Deinde protractis in eodē: ambabus dyametris: fiunt alij recti quattuor ad quadrati centrū dyametrorū ſectione. Et vnaqueqꝫ quadrati coſta/ intra quadratū claudit ſup ſe duorū rectorū ſpaciū. quod liquiduis intueberis/ ſi coſtas oēs ſecueris medias: per duas rectas/ ad coſtas equidiſtantes. Vniuerſa igitur interior quadrati ſupficies (quā oppoſitorū figurā nūcupamus) quaternarij quadrato/ id eſt decimoſexto numero rectos angulos claudit/ cōpletqꝫ rectorū angulorū quadraturā. Qꝫ ſi i quadrato lineas oēs ad ſectionē extra quadratū produxeris: cōplebūtur oēs anguli recti tā introrſus/ q̄ extrorſꝰ: ſenarii quadrato/ id eſt ſexto & triceſimo numero. Intra enī quadratū/ claudūtur recti anguli ſexdecim. Ex vigeſimo autē & ſextodecimo: ſextus & triceſimus: ſenarij quadratꝰ cōflatur.

Ad hāc intelligēdam reſume añ ccl'os figurā ſexte propōnis: in qua oīs cōplexa oppō eſt vt vniꝰ recti medietas.

Sit enī quadratus a b c d/ cuiꝰ cētrū e. protēdo ambas ipſius dyametros a e d & b e c: quarū ſectio ſuper cētrū e/ erit quattuor rectorū angulorū creatio Partior deinde quālibet eiꝰ coſtā/ p mediū pūctis f. g. h. i. & produco lineas f e h & g e i/ itra & extra quadratū. Extēdo inſuper ſingulas coſtas i vtrāqꝫ partē vltra quadratū. Manifeſtū eſt i toto quadrato: ſignata eſſe pūcta nouē. ſcilicet a. f. c. g. e. i. & b. h d & circa vnūquodqꝫ eorū/ tā extra q̄ ifra quadratū: factos eſſe rectos quatuor. Nā circa lineā a f c: facti ſunt recti duodeci. Circa lineā g e i: recti duodeci. Ad lineā quoqꝫ b h d/ recti duodeci. q ſimul ſex & triginta rectorū/ ſūmā iplēt. Et horū: ſexdeci ſūt itra q̄dratū: q̄ttuor ſcꝫ ad cētrū/ octo ad medias coſtas: & ad ꝑcipuos angulos quattuor. Viginti vero extra quadratū relinquūtur. Ad medias coſtas octo: & ad quattuor angulos duodeci. Quippe circa vnūquēqꝫ capitalē ꝑcipuūue totiꝰ quadrati angulū: fiūt extra quadratū/ tres recti Abſoluitur igit̄ vniuerſa oppoſitorū figura/ tā foris q̄ intus: rectis angulis ſex & triginta.

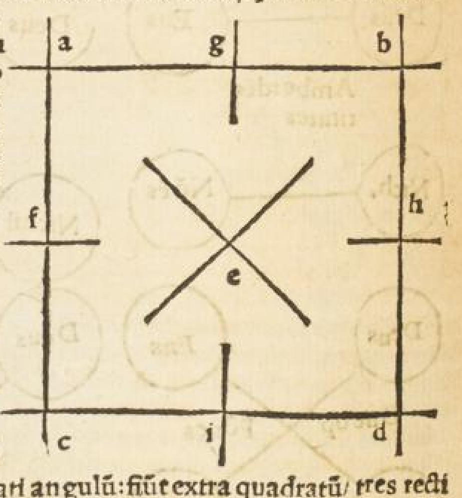

¶ De antipariſtaſi oppoſitorum. Ca. VI.

Antipariſtaſis: eſt cuiuſuis rei oppoſitio & i ſuo oppoſito ſedes.

¶ Antipariſtaſim phyſici diffiniūt/ cōtrariorū eſſe circūſtantiā. qua quodlibet in ſui contrarij loco/ proprie ſalutis & cōſeruationis ſue cauſa: in ſeipſum arctiꝰ colligit̄/ euaditqꝫ fortiꝰ/ vt ſuo reſiſtat cōtrario. Nos vero ſecūdū oppoſitionē/ Anthipariſtaſim eodē modo finimus eſſe: cū oppoſitū aliquod in ſuo ſtatuitur oppoſito: cū ve circundatur ab oppoſito. & hanc prius eſſe cuiuſuis rei oppoſitionē docuimus. Eſt enī idētitas/

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

antipariſtaſi oppoſita. Nã idẽtitate quodlibet eſt ſaluatq; in ſeipſo/ manẽs alteri impmixtũ.

2 ¶ Oppoſita (vt aiũt) iuxta ſe poſita magis eluceſcũt: & huius elucidationis cauſa eſt antipariſtaſis.

¶ Nam (vt prius mõſtrauimꝰ) oppoſitorũ diſtãtia/ ſeparatio & diuerſitas: eorũ pax eſt vnitas/ concordia/ amor & copula. Eorũ vero cõiunctio/ in eodẽ loco ſtatꝰ/ vnitas/ pax & amor: eorum eſt lis/ diſcordia/ cõtrarietas & pugnãtia. Que eni diſcordia & pugnantia oppoſitorum: eorũ ſeparatione atq; diſtantia: molleſcit/ emoritur/ marceſſitq;: ex oppoſito eorũ coniunctione & propinquitate: illico reuiuiſcit/ apparet/ proditurq;. Oppoſita itaq; abiuicẽ ſeparata/ inq; locis ꝓpriis ſingula ſtabilita: minime inter ſeſe pugnãt/ neq; hactenus patẽt putã turue oppoſita. Cõiuncta vero/ propiqua effecta & iuxta ſeſe poſita: tũ maxime oppoſita & pugnantia eſſe deprehẽdũtur. Eſt eni oppoſitorũ idẽtitas (id eſt iuxta ſe/ aut in eodem loco poſitio) eorũ pugnãtia & oppoſitio. Cõtra vero eorũ diſtantia/ ſeparatio/ oppoſitio & diuerſis in locis poſitio: eorũ eſt idẽtitas & concordia. Eſt igitur antipariſtaſis: totius oppoſitionis & contrarietatis: vita/ lux et apparitio. Mutuo acceſſu receſſunt: receſſu vero ꝓpinquant oppoſita

3 ¶ Triãguli vertex/ eſt oppoſitionis locꝰ: eius vero baſis/ locus identitatis.

¶ *Statue duo oppoſita/ vt dyametro diſtantia: ſup quã dyametrum/ perfice triãgulũ: dico eius verticẽ/ acumẽ & conũ: eſſe oppoſitionis eorũ locũ. eius vero baſim (in cuius extremis ipſa oppoſita ſũt ſita) locũ eſſe idẽtitatis eorũdẽ. Nã oppoſitorũ concurrẽtia & vnitas: eſt eorũ oppoſitio/ atq; diſtantia. eorum vero diſtantia: eorumdẽ eſt idẽtitas. Triãguli autẽ vertex/ eorũ eſt cõcurrentia. Baſis autẽ: ipſorũ diſtãtia. Cuncta igitur oppoſita/ in trianguli baſi ſunt eadẽ: in eius vero vertice/ opponunt vnitate & cõiunctione diſtant: dyade vero & ſeparatione/ inuicem propinquant.*

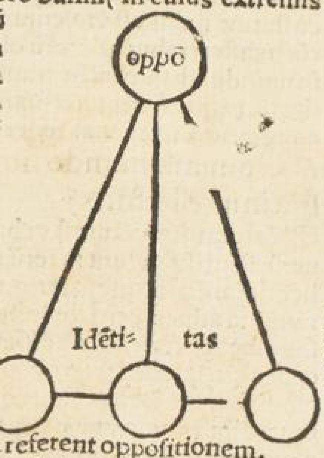

¶ Bis vtraq; oppoſita ſũt eadẽ: bis quoq; opponũt.

¶ Nam vtraq; in ſeipſis/ ſunt eadẽ: vtraq; vero ſimul i alterutro/ oppoſita. Vt actus in actu & potentia in potentia ſunt eadẽ Actus autẽ & potentia/ ambo in actu: aut ambo i potentia/ ſũt oppoſita. Nam actus in actu/ actus eſt. Actus vero in potẽtia eſt potentia. Potẽtia quoq; in actu eſt potentia: & eadẽ in potẽtia/ actus. Erige eni ſuper eandẽ baſim/ duas equidiſtantes: he ſũt linee idẽtitatis vtriuſq; oppoſiti. Et ſi ad huiuſmodi equidiſtantes geminos/ triangulos cõplebis: ambo trianguli/ amborũ referent oppoſitionem. Actus & potẽtia oppoſita.

¶ Rõnũ rerũ oĩm diuerſitas ex earũ oppõne/ ſiue ad idẽ collatiõe colligit.

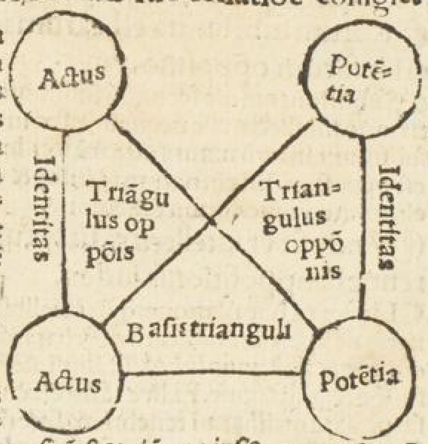

¶ Oĩa quippe i ſeipſis/ ſũt vnũ: in vno vero/ ſũt multa & oppoſita. Igit ſi quodlibet in ſemetipſo ſtatuis: oĩm erit vnica ratio/ ſc; ſui pricipii. *Sicut priꝰ diximꝰ* oẽs nũeros/ i ſeipſis eſſe vnitates: & rationis ſoliꝰ vnitatis (nũerorũ fõtis) pticipes. Si vero vniuerſa cogis i vnũ & ea in eodẽ/ ac minimo cõſtituis loco/ oĩa ad id vnũ ac minimũ: cõtinuo i ꝓpria reſiliũt diffugiuntq; in ſeſe ſingula atq; i ſua loca: ſuaſue rationes ſeſe recipiũt quo pacto & oẽs numeros diximus/ ad ſolã vnitatẽ: eẽ et numeros & cõplures & abinuicẽ diuerſos. Oĩa i vno mĩta i multis vnum.

6 ¶ Iudiciũ diuerſitatis & oppõnis rerũ oĩm: ab eodẽ minimo & indiuiſibili oritur.

¶ Nã ſi diuiſibile erit/ id in quo duo aut plura ſtatuis oppoſita: quodlibet i eo propriũ ſortiet locũ/ ſuaue ꝓprietate ſtatuet: q eſt ipſorũ idẽtitas. Poterit ei vnũ oppoſitũ ſtatui i vna ipſiꝰ parte: reliquũ vero in parte reliqua. Vbi autẽ oppoſita ſita ſunt i diuerſis: eadẽ (vt diximꝰ) ſũt/ nõ diuerſa/ aut oppoſita. Debẽt autẽ vt pugnãtia ſint/ iuxta ſe cõſtitui: & nõ mõ iuxta ſe: ſed & i eodem indiuiſibili. in quo collocata: ꝓprietatẽ recipiãt nullã/ nulloue pacto abiuicẽ diſtare qãt: ſed in vno imperti ſint ſimul. Hac enim indiuidua ſimultate: ſumme abinuicem differentia/ diſtantia & oppoſita eſſe dinoſcuntur.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Qꝫ intellectus ſit totius oppoſitionis iudex. Cap.VII.

SI a natura nulla eſt oppoſitio:ſupereſt vt omnis oppoſitio/ 1
ſit ab intellectu

¶ Rerum oppoſitio(vt nuper in ſuperiore diximus)eſt quedam earum ſimul poſitio.non modo earū iuxta poſitio:ſed earumdē in indiuiſibili/ atq; in minimo collocatio & ſtatus. Hoc autem eſt ſecundum naturam impoſſibile.quandoquidem natura ſunt oia abinuicē ſeparata/atq; impmixta:ſingula ſtata & poſita in ſuis naturalibus locis nulla autem in eodem loco aut ſimul. Supereſt itaq; cum nulla ſit a natura rerum ſimul poſitio pugnantia & oppoſitio:vt ab ſolo intellectu/ illa dependeat/ ſitq; poſſibilis. Nam & a ſola mente: omnia in eundem transferūtur locū/ omnia ſimul in minimo/ atq; indiuiſibili collocātur.in quo & a mente iudicātur diuerſa:& ſub proprijs rationibus deprehēduntur ſingula.

In itellectu ali meōria ſunt omnia ſimul.

¶ Intellectus eſt totius nature oppoſitio:natura vero omnium identitas. 2

¶ Quod rebus ipſis naturale eſt: eorū eſt identitas.Quod vero vim ipſis affert/ quodue p̄ter naturā eſt:eſt eoꝝ oppoſitio.At natura/ cunctis eſt rebus naturalis:ſingula in ꝓprio loco ſtatuit/nullis eſt violenta/neq; res ipſas e ſuis ſedibus trāſfert. Intellectus autem ſolus vi cūctis affert rebus:idē rerū oīm eſt/ e naturali ſua ſede trāſlatio. Nā cum res oēs natura ſint in mundo:ab intellectu/ transferūtur in intellectū.que eorū eſt innaturalis & impropria ſedes:& in quo ſunt preter ſuam naturā. Eſt igitur intellectus totius nature oppoſitio: rerum emigratio & in alienas ſedes tranſlatio.

Intellectus oia a mūdo rtansfert in ſeipſum.

¶ Omnia in mundo ſunt ſeparata & eadem:coniuncta vero ſunt & oppoſita in intellectu. 3

¶ Natura intellectui eſt vt baſis. Intellectus vero vt eius conus/acumen & vertex. Res vniuerſe ſicuti ſubſiſtunt in rerū natura/ extra intellectū: diſtant abinuicem/ ſuntq; ſeparate. Et hec diſtantia/ atq; ſeparatio:earū eſt identitas & pax. Vt vero cuncte hauriūtur/ ab eodem minimo atq; imperti itellectu: coniuncte in eo ſunt & ſimul fiunt. Hec autem coniunctio ſimulue poſitio:earū eſt differentia & oppoſitio.Sunt igitur oia in rerū natura/ ſeparata & eadem:in intellectu vero cōiuncta & oppoſita. Et ex hac propoſitione/ manifeſtū eſt quo pacto ex ratione & neceſſitate oppoſitionis:clauditur ſub celis ſolus humanus intellectus eſſe impartibilis/ vere vnus/ atq; immortalis.Nam ſi partibilis eſſet intellectus: non eſſet iudex oppoſitionis/neq; fons eſſet vnicuiq; proprie rationis.Vt enim ſita ſunt oia in impti intellectu:tū quoq; diuerſa & ſub propria ratione/ dinoſcuntur ſingula.

Natura baſis:itellect9 apex.

¶ Rerum ſubſtantia eſt earum identitas: earum vero intellectualis ſpecies eſt ipſarum oppoſitio. 4

¶ Subſiſtunt eni oia ſecundū ſubſtantiā:in rerū natura/ ſiue in mundo. At ſecundū ſubſtātiam/ in intellectu eſſe nequeunt:ſed in eo recipiuntur/ dūtaxat ſecundū ſpeciē.Quo igitur ſubſiſtunt in rerū natura:id earū eſt identitas.quo vero migrant in intellectum/id ipſarum eſt oppoſitio.Eſt eni natura idētitas & diſtantia rerum, Intellectus vero earum copula/ qua eliciuntur vniuerſorum differentie.

Oia ſubāliter i mūdo ſcd̄m ſpeciē in itellectu.

¶ Vnde fit vt intellectus ſit verum rerum omnium diſcrimen:totiuſq; differentie et oppoſitionis iudex. 5

¶ Liquet ex hac illatione:q̄ ſit intellectus nature neceſſari9 & accōmodus. Eſt eni lux vniuerſe nature/ omniūq; rerū differētia/ diſtātia & oppoſitio:illata ex earū in intellectu propiquitate & poſitione ſimul. Et ſine intellectu:tota nature ſeries eſt in tenebris/ in chao/ i cōfuſiōe & ꝑmixtione. Et hec ratio eſt eius philoſophi: qui oia prius aiebat in chao fuiſſe cōfuſa/ ꝑmixta ordinata/ i tenebris & ſine differentia. Ab intellectu vero deinceps ortā eſſe rerū lucem omneq; diſcrimen emerſiſſe:educta ab eodem fuiſſe e chao vniuerſa/ ordinata/ ſuis in locis collocata. Et hec oia:ex arte oppoſitorum q̄ facillime vera eſſe cōperies. Eſt eni intellectus apex naturalis trianguli mūdaneq; pyramidis vertex:in quo colligitur cōcreſcit/ gigniturue indiuidua omnis ratio:earū rerū que toti mundo/ ac nature/ ſparſim plurifarie atq; diuidue inſunt.Nichil enim natura/ Nichil mundus diſcernit/ aut iudicat:eorū que in ipſis continētur.Omne autem diſcrimē/ iudiciū omne rerum : relictum permiſſūq; eſt intellectui

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

quí eſt ſpeculum vniuerſe nature: quí & anima mundi, totiuſq; mūdi in ſeſe inflexio & conuerſio appellatur. Haud alia enim ſui parte ſe nouit, ſpectat & cōprehendit mūdus: q̄ humano intellectu qui mundi apex & actus eſt.

Intellectus eſt anima mundi.

6 ¶ Intellectus eſt id minimum atq; impers, in quo cum duo ſimul recipi nequeant: rerum omnium diſcrimen, ratio, differitas & numerus oritur.

¶ Oſtendimus enim in libro de intellectu, intellectum eſſe tranſitum rerum omniū a mundo ad memoriam. Nec poſſe ſimul duas ſpecies, eſſe in intellectu: cū ipartibilis ſit neq; eādem ſpeciem duobus momentis, demorari poſſe i intellectu. Intellectus igitur cum per oīa aſſidue feratur, ac diſcurrat, nec duo ſimul ipſe prehendat: vnitatim cunctis rebus inſidet: perq; vnitates omnia digerit, ac numerat. Apprehendit rerum omniū multitudinē, haud ſimul & vnice: ſed (vt diximus) vnitatim ſingulas numerando vnitates: & vnamquāq; per ſe ac ſeorſum prehenſans. Apprehendit enī rerum multitudinem, nō vt multitudinem vnam, id eſt ſimul totam: ſed vt multas vnitates. Alia quippe eſt vnius multitudinis: & alia multarum vnitatum ratio. Itaq; ab ſola ipertis intellectus natura, cui ſimul ineſſe nequeunt plura: rerum omnium oritur diſcrimen, differitas, ratio & numerus.

Quid vna multitudo & multe vnitates.

¶ Ab intellectu in memoriam, omnia ruſū vt in antiquam naturā in idē-
7 titatem, & in priſcum chaos reuertuntur.

¶ Poſtq̄ omnia trāſiere per intellectū, ac ſtata ſunt in memoria: tū demum in antiquam reuertuntur naturā. Nā eodē mō ſubſiſtunt in memoria quo prius in mundo cōſtiterant: preter id quod prius in mundo erāt, ſecundū ſubſtantiam & materiam. In memoria vero ſunt preter materiē & hypoſtaſim, duntaxat ſecundū ſpeciem. Sunt autē ſimul in memoria: ſicut & prius ſimul extiterant in mundo, ſiue in ipſa rerū natura. Stant enim in memoria: velut ingens quedam, infinita & vnica multitudo. Et licet ſecundum ſubſtantiam (perinde atq; & intellect9) minima ſit, impers, incorporea & inquāta memoria: virtute tamē & capacitate cenſetur latiſſima. Omnia quippe ſimul capit, continet, ac reſeruat: quecunq; numeratim, ſiue vnitatim, perq; vnitates digeſta ſpecierum multitudine: ab intellectu in eam manarunt ac petranſierunt.

Memoria ſubā mīma capacitate latiſſima.

8 ¶ Vnde fit vt memoria ſit altera natura: priori, extereue nature equa.

¶ Nam ipſe intellectus (de agente intellectu loquimur) vtrinq; medius eſt, inter mundum atq; memoriam. Bifrons eſt: vna parte in mundum, alia in memoriā ſpectans. Actus eſt & vertex vtriuſq;: vtraq; natura eminētior, vtriuſq; nature: mūdane & humane iudex. Vtraq; autem natura baſis eſt latitudo & potentia: anguſtiſſimi & verticalis intellectualis acuminis. Ambe equales ſunt inuicem, vtreq; omnium capaces, omnia ferentes & continentes. Quelibet earum eſt vt tota & vnica rerum omnium indiſcreta multitudo: & vt vniuerſorū cōfuſio chaos & ſimul poſitio. Ab extera vero & mūdana natura: neceſſe eſt vt omnia in alteram iternam & humanā naturā, ſeſe arctiſſimo imperti & mimo intellectus oſtio (haud aliter q̄ defecatiſſima & ōni hypoſtaſe a ſubā nudata) pripiāt. eoue ſolo arduo arcāo & pene iuio aditu: hominē exterebrent, penetrentq; in eius memoriam. que eſt ſecunda & vltima ſenſibilium rerū natura: & vt celeſtis atq; intellectualis, earū thalamus ac ſedes. Vnde fit vt totus humanus animus, ſit vt quidā triangulus: cuius vertex eſt intellect9, anterior animi pars. Eius vero baſis memoria, animi pars interna & profunda omnium, capax.

Intellectus inter vtrāq; naturam medius.

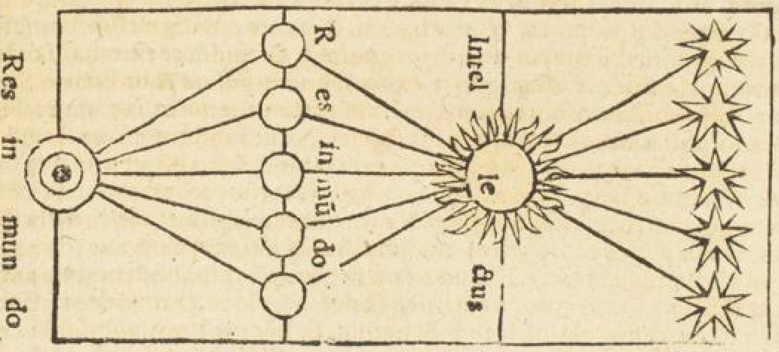

Illatio.

¶ Que ſit ſumma omnium oppoſitio. Cap. VIII.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Vera & ſumma omnium oppoſitio/eſt hec propoſitio: omnia ſunt in intellectu.

¶ Nam poſſibile eſt omnia ſimul eſſe in mundo: ſimiliter & ſimul poſſunt 1
eſſe in memoria. In intellectu autem vtpote minimo & ĩperti: impoſſibile
eſt vt duo/ aut plura ſimul ſubſiſtant. Summa autem rerum oppoſitio pu-
gnantia/ atq; diſcordia: eſt earũ ſimul poſitio in eo ſubiecto aut loco: in quo
ſimul eſſe non poſſunt. vt in intellectu: cui nulla ſimul poteſt ineſſe multi-
tudo. Quicquid enim aſſidue intellectui ineſt: vnitas eſt & minimũ quiddam ĩpartibile: idq;
minimo quopiam veluti momento in intellectu perſeuerat. Si enim plusq̃ inſtanti/ conſi-
ſteret ſpecies in intellectu: paſſibilis eſſet intellectus. & aduentante alia vnitate in eundem
(cum aſſidue ſuccedant vnitates in intellectũ) due ſimul vnitates/ eſſent in intellectu: quod
fieri nequit. Eſt igitur ſolus intellectus/ vera & ſumma rerũ oppoſitio: ſiue totius multitu-
dinis pluritas eiuſdem per partes digeſtio ſeorſum ſũptio & aſſidua vnitas. Hec vero ſũma
oppoſitio hac propoſitione & enunciatione profertur: Omnia ſunt ſimul in intellectu. Eſt
enim hec ſumme impoſſibilitatis: cuius nullam aliam afferre potes cauſam/ q̃ ꝙ omnia ſunt
plura & multa. Si enim plurima & multa non eſſent: contingeret ea ſimul eſſe in intellectu.
Ab eo enim ꝙ ſunt ſimul in mundo/ aut ſimul in memoria: arguis potius omnium identita-
tem & concordiam/ q̃ eorum multitudinẽ differẽtiam/ aut pugnantiã. Cum vero ais haud
poſſe omnia ſimul eſſe in intellectu: ſubiũgis cauſam rerum nũerum/ differentiam/ diſcordi-
am/ oppoſitionem & multitudinem. Eſt itaq; intellectꝰ vera huiuſmodi omnium oppoſitio/
lis/ differentia/ diſcretio/ diſtantia/ numerus propria vniuſcuiuſq; ratio & multitudo.

Intellectus eſt aſſidua oim vnitas

Sũma oppoſitio ſũma ẽ impoſſibilitas.

¶ Omnia in mundo & in memoria/ ſunt vnum. 2

¶ Nam omnia in proprijs ſedibus naturis & locis: ſunt indiſtãtia & indifferentia. Eſt enim
diſtantium & differentium lis: vnitas & propinquitas ipſorum. Propinquitas vero & vnitas
ipſorum: lis eorum eſt & diſcordia. Aſt neq; in mũdo/ neq; in memoria: propinqua ſunt/ aut
coniuncta omnia. Cum in vtroq; ſubſiſtant omnia/ vt abinuicem diſtantia vt ordinata/ in
proprijs ſedibus/ ſuiſue naturis collocata. Eſt enim & ipſa quidem memoria/ natura quedã:
& natura altera. que ad prime & mundane nature imitationem/ tribuit vnicuiq; in ſemetip-
ſa propriã/ peculiarem ue ſedem. Nempe memoria licet ſubſtantia ſit impers: virtute tamen
probatur latiſſima: tanteq; capacitatis quanta eſt & mundi capacitas. Itaq; cum diſtantium
diſtantia & ſeparatorum abiunctio/ ſit eorũ pax & vnitas: omnia vero & in mundo & in me-
moria ſint vt ſeparata/ atq; in proprijs locis ordinata & vt in baſi trianguli ſita: dicunt vni-
uerſa & in mundo & in memoria: eſſe vt indifferentia vt indiſtantia & vt vnum.

Mẽoria eſt Altera natura.

¶ Mundus & memoria/ ſunt vt oim rerũ proprietas: inferens earũ vnitatẽ.

¶ Nam & in mundo & in memoria ſtant proprijs locis omnia/ ſingula in ſeipſis/ in ſua ue 3
natura. Hoc autem accidit ex vtriuſq; & mundi & memorie latitudine & amplitudine: in
qua vnũquodq; proprium ſortitur locum. Quanta etenim eſt ſubſtantiarum in mundo di-
ſtantia/ quantũ diſcrimem/ quantis abinuicem diſcludũtur interuallis: tãta eſt in memoria
ſpecierum latitudo/ eadẽq; ſpeciei extra ſpeciem/ poſitio & ordinatio. Sicut enim in mun-
do/ rerum ſubſtantie ſunt ĩpermixte: ita & earum ſpecies in mẽoria inconfuſe. Subſiſtit in
mundo ſubſtãtia ois extra aliam ſubſtantiã. Nulle ſubſtantie ſunt ſimul/ Nulla alij permi-
ſcetur/ aut in ea recipitur. Mundus eni tam latus & fuſus eſt: vt vnicuiq; ſubſtantie/ propriã
in ſe tribuere ſufficiat ſedem. Et hec ſedium locorũue proprietas: pax eſt concordia & vni-
tas rerum oim in mundo. Similiter & in memoria/ ſubſiſtit ſpecies extra ſpeciem. Nulle due
ſpecies/ aut plures confuſe ſunt/ aut ſimul: nulla alij permixta/ aut cũ ea in memoria. Capax
enim eſt omnium mẽoria. Ea quoq; tam ingens eſt/ tã ſpacioſa tanteq; amplitudinis: vt ſuf-
ficiat vnicuiq; ſpeciei/ proprium in ſeipſa deputare locũ. Omnia deniq; ſine pugna & lite cõ-
tinet/ ſtatuitq; ſingula in ſua ſede & natura. Et hec rurſum vniuerſorũ in memoria proprie-
tas: eorũ eſt vnitas/ pax/ amor/ cõmunitas/ concordia. Eſt igitur tã mũdus/ q̃ mẽoria: propri-
etas rerũ/ inferens earũ vnitatẽ & pacẽ. Quia eni tã in mundo/ q̃ in memoria: ſubſiſtunt ſin-
gula in ſeipſis: ideo indiſtantia/ indifferentia & vnũ cenſentur.

Que ĩ mũdo ſubãrũ eadem & ĩ memoria ſpecierum ordinatio.

Latitudo Memorie.

¶ Intellectus eſt vt omnium communitas & vnitas eliciens eorũ nũerum. 4

¶ Cum eni ſit impers intellectus & minimus/ ac vtriuſq; trianguli ſiue mũdani/ ſiue hũani
apex: haud poteſt duabus/ aut pluribus ſpeciebꝰ peculiarem in ſeſe deputare ſedem. Nam

ſuſcepturus ſecundam ſpeciem: cōtinuo primā ab ſua arce depellit/ ſtatuitq; eam in meōria
Nullis igitur speciebꝰ/ vlla eſt in intellectu ſediū locorumue proprietas. Cōmunitas quippe
eſt omnium intellectus: & publiciciſſimus ſpecierū tranſitus/ a mūdo ad memoriā Nichil
aliunde ſubit influitue hominis animū: q̄ perexiguo intellectꝰ tubulo. Nil aut in mūdo eſt/ Proprietates itellectꝰ
aut in meōria: quod non patulis illius & cuncta ſpectantibus oculis luſtretur captetur hau-
riatur. Valuas ipſe obſidet animi: ne quicq̄ ipurū/ ne quid indefecatum/ illiquidū/ aut ma-
teriei permixtione diſſimile: irrūpat. Vt arctiſſimus iudex & limentinus Ianus: vt totius ani-
mi infundibulū: craſſā nullam aut ypoſtaſeam ſubſtantiā/ intus admittit. Deſpuit quicquid
mortale/ diuiduum & ſeparabile a ſeipſo. Immultiplicabilis eſt & ſemper vnus: dyadis aut
multitudinis incapax. Eſt igitur is intellectus/ vera & indiuidua omniū vnitas: omnia vni-
tatim ac ſigillatim numerans/ omnēq; rerum numerum eliciens.

5 ¶ Solus intellectus omnia numerat. Mundus & memoria nūerant nichil.

¶ Id proprie eſt numerabile: quod iterari numero & frequenter ſumi poteſt. Quod autem
tantum vnice & ſemel ſumitur: id haudquaq̄ numerari dicitur. Nempe vnitas numerus nō
eſt: omnis autem numerus/ eſt pluritas vnitatum. Solus igitur intellectus/ omnia veraciter
numerat. cum frequenter/ pluries & ſecundum numerum: captet ſorbeatq; ipſas rerū vnita-
tes ac ſpecies: primo vnā/ ſecūdo aliā & ita deinceps. Mūdꝰ autē & meōria/ nūerare nō poſſūt
cū que in ipſis ſūt: frequēter/ pluries ue ſumi aut iterari nequeāt. Nā tota rerū multitudo ē in
mūdo. Oim quoq; ſpecierū par equaue multitudo eſt i meōria. Huiuſmodi autē multitudo
iterari/ aut frequēter ſumi nequit cum ſit tantū vna. Non enim bis/ ter/ aut pluries ſumi po-
teſt. Solus igitur intellectus omnia numerat: qui eſt vnitatis reſumptio & multitudo. Mun- Multitudo
dus autem & meōria nichil/ numerant: cum tantum ſemel/ ipſis inſit rerum oim multitudo oim pluris ſumi neqt.

¶ Qꝫ intellectus ſit lis & oppoſitio vtriuſq; nature: mūdane/ atq; humane. Cap. VIIII.

1 VTriuſq; nature: mundane/ atq; humane lis & oppoſitio: eſt intellectus.

¶ Liquet hec ſtatim ex precedentibus. Nam & in mundo & in hūana me-
moria (ſunt enim he ambe nature) ſunt omnia in pace & vnitate: ſingula
(vt dictum eſt) in locis propriis/ ſuiſue ſedibus & extra ſeinuicem. In intel- Intellecꝰ nullis in ſe tribuit ſedē
lectu autē proprietatem habent nullā: vt cuius anguſtie in proprias rerum
ſedes/ diſtribui ac diuidi nequeūt. Que igitur in vtraq; natura & mūda-
na & humana/ in pace conſiſtunt: in intellectu/ perpetua lite abinuicem diſcrepant/ dini-
mūtur/ atq; nūerantur. Is igit̃ haud imerito vtriuſq; nature lis nūerus & oppoſitio cēſeatur.

2 ¶ Linee vtriuſq; nature/ ad inuicem ſunt equidiſtantes. Linea vero intellectꝰ
ſiue ſucceſſionis ſpecierum a prima natura in ſecundam: ad vtrāq; equidiſtā-
tiū/ eſt perpendicularis.

¶ Mundana natura/ in qua ſunt omnia: eſt vt vniꝰ trianguli baſis. Oppoſiti vero trian-
guli baſis/ eſt humana memoria. in qua eodē modo diſpoſite ſunt omnes ſpecies: quo &
ſubſtantie in mundo/ mundana ue natura. Vtriuſq; autē trianguli cōmunis vertex: eſt in-
tellectus. Sicut igitur duorum huiuſmodi triangulorum baſes ſunt equi diſtātes: ita &
ambe nature mūdana ſcꝫ & hūana: dicuntur abinuicē
equidiſtātes. Partior autē vtriuſq; triāguli baſes medias: &
5 media earū pūcta iungo linea ad vtrāq; equidiſtātium per-
pendiculari: q̄ erit axis vtriuſq; triāguli mundani & hūani.
Hāc itaq; ppēdicularē dico eſſe verā & eq̄tā lineā intellectꝰ
ſiue ſucceſſionis & tranſlationis omnium rerum a mundo/
ad humanam meōriam. Et hec manifeſtior propoitio ex
ſeqnentibus euadet.

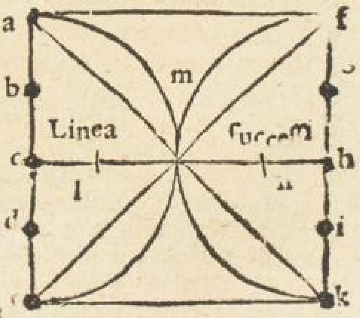

3 ¶ Linea ſucceſſiōis oim rerū a mūdo/ ad meōriā vtriq; eq̄diſtātiū euadit eq̄lis.

¶ Sit due eq̄diſtātes a b c d e & f g h i k. Et hec linea meō-
rie illa vero linea mūdi dicatur. Partior vtrāq; mediā/ i pū-
ctis c & h. Et ſuper puncta c & h: duco ſup lineā vtrāq;
medios arcus: ſecundum quantitatem medietatis vtriuſq;. quos arcus/ velut ſeſe contin-
gant puncto/ m. Sunt enim mundus & homo/ velut hi duo/ arcus inuicem attigui.

Et ad punctum m a punctis c & h: duco geminas perpendiculares/ que inuicem erũt direccte & linea vna: ſcilicet c m h. Hanc igitur dico eſſe lineam ſucceſſionis ſpecierum/ a mundo per itellectum ad memoriam: totamq; ſimul equalẽ eſſe linee mũdi a e lineeq; memorie c K. Hoc enim manifeſtum eſt/ ex natura yſochelij orthogonij. cuius axis/ eſt ſue baſis medietas. duorum vero triangulorũ eodem vertice communicatium axes: vtriuſq; baſi equales. Erit eni vterq; trigon⁹ in ſemicirculo/ ad arcũ & punctũ m fact⁹: ortogoni⁹ yſocheles. 4

¶ Linea perpendicularis vtriuſq; nature/ ſiue ſucceſſionis omnium a mũdo ad memoriam: eſt omnia.

¶ Nã vtraq; eqdiſtãtiã a e & f k eſt oĩa. Eſt eni mũdus pandectes/ id eſt oĩa continẽs: identidẽ & memoria pariter eſt oĩa. Et linea meõrie: linee mũdi eſt equalis. linea vero c m h vtriuſq; media & ad vtrãq; perpẽdicularis: eſt ambabus equalis. Si igiť vtraq; equidiſtãtiũ baſiũ eſt omnia (Eſt eni mũdus oĩa et memoria omnia) erit & media vtriuſq; perpendicularis & vtriq; equalis/ eodẽ modo omnia. Eſt enim & hec linea: deferens omnia/ a mundo per intellectu in memoriã. Sunt itaq; omnia in mũdo/ omnia in meõria: & oĩa in vtriuſq; medio.

¶ Humanus animus & mundus: vnũ & orbem complet & quadratum.

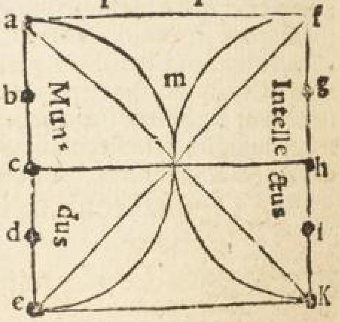

¶ Heç ex precedente relinquitur manifeſtiſſima. Sumpta enim ante precedentis figura: medius arcus/ a m e/ arcus eſt mundi. Altus vero arcus medi⁹/ priori in puncto m attiguus qui eſt f m k: arcus eſt humani aĩ. Hi autẽ duo arc⁹ licet prepoſteri & auerſi ſint: ſimul tamen vnũ iplent orbẽ mixtum ex mundo & hominis animo. Sed & cum vtreq; baſes & media vtriuſq; perpendicularis ſint equales: productis lineis/ a f & e k: abſolues quadratum a f e k. cuius quattuor latera equa erunt: & cuius medietas vna/ erit humani animi: reliqua vero mundi. 6

¶ Huius quadrati centrum & punctum interſectionis dyametrorum: eſt intellectus.

¶ Duc in figura precedentis/ duas dyametros a m k & e m f. dico m interſectionis earum punctum totiuſq; quadrati a f e k centrũ: eſſe intellectum. Id eni punctũ: vertex eſt vtriuſq; trianguli: Mũdani a m e: hũani vero f m k. Concurrentia eteni eſt & concurſus mundi/ atq; memorie: finis quidem mundi/ initium vero hominis/ humaniue animi. Vnde manifeſtum

Illatio. eſt ex mũdo/ atq; homine: cõflari quattuor trigonos orthogonios & yſochelios equales: ſemicirculos identidem duos/ equales: orbem vnum & quadratum vnũ. 7

¶ Vnde fit vt iterũ intellectus: deprehendať eſſe vtriuſq; nature oppoſitio.

¶ Nam prius docuimus rerum identitatem: equidiſtantibus lineis exprimi. Oppoſitionem vero & differentiã: linearum interſectione/ atq; dyametris deſignari. Eſt igitur vtraq; natura mundana/ atq; humana: rerum omnium identitas & vnitas. Earum quippe linee/ ſunt equidiſtantes: vt a e & f K. Intellectus vero rerũ omnium eſt oppoſitio: cum ſit vtriuſq; dymetri/ communis ſectio vt punctum m. Eſt enim (vt diximus) punctum m intellectus. 8

¶ Mundani radij obliqui penetrantes in memoriam: ab intellectu vt diſſimili/ ſed rariore & ſimpliciore medio: franguntur/ citra perpedicularem. Solus perpendicularis vnus/ continuus/ infractuſq;: humanum ſubit aĩm/ vſq; ad memorie contactum.

Radiorum Natura. ¶ Vniuerſorum radiorum natura eſt: vt diſſimilis medij occurſu frãgantur. Si denſius occurrit medium: franguntur & colliguntur ad medium & ppẽdicularem. Cum vero ſubtilius rariuſq; medium offendunt: e diuerſo a medio & perpendiculari/ frangũtur ad latera &

Mundana aura denſior intellectualis ſubtilior. extrema. Eſt autem mũdana aura (nam materialis & corporea) intellectuali craſſior/ ac dẽſior. Intellectuales autem thalami: ſubtiliore/ rariore & ſinceriore (quippe immateriali) aura complentur. Vbi igitur mundani radij/ deferentes in animum mundanarum rerum ſpecies: ad animi contactum/ ad os & anguſtias intellectus perferuntur/ atq; perueniunt: in eo contactu & puncto/ in totius ſcilicet animi apice ac vertice ſummo: qui eorum ſunt obliqui/ vniuerſi ad latera/ ſeorſum a perpendiculari & ad equales angulos frangũtur. Sol⁹ autem perpẽdicularis/ mediuſue radius: vnus/ directus/ continu⁹/ infractuſq; euadit. pertranſitq;

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

a mundi baſi: vſq; ad baſim animi: quam diximus eſſe memoriã ac totius animi extremũ. Sit enim ſuperiorum propoſitionum figura. Et ſint a/ b/ c/ d/ e: mundane quinq; ſubſtãtie/ in linea a e & baſi mundi ſite. Sint vero f/ g/ h/ i/ k/ quinq; earum intellectuales ſpecies: in linea f k/ que eſt animi baſis/ ipſa ue mẽoria collocate. Sitq; triãgulus a m e: mundi regio ac ſpacium. Triangulus vero f m k: ſit totius anime/ totiuſue animi thalamus & plenitudo/ mundano triangulo ſubtilior. Punctũ (vt ſepe diximus) m intellectus eſt: & toti9 humani animi oſtium quo ſolo vniuerſe ſpecies: influere animi aulã ac mentis ſubire thalamos nate ſunt. Solus igitur radius perpendicularis c m h: hõis animũ ſubibit ĩfractus. ceteros vero obliquos quattuor a m/ b m/ d m & e m: ĩ pũcto ĩtellect9 m/ ĩ aĩ cõtactu frãgi oportet/ ad eq̃les ãgulos & a perpendiculari. Frangetur enim radius a m/ in m f: b m/ in m g: d m/ in m i: & e m/ in m K. eritq; f/ intellectualis ſpecies mũdane ſubſtantie a. g vero ſpecies/ b/ h ſpecies c: i ſpecies d: k vero/ ſpecies ipſius e. Eſt enim idem in memoria/ ſpecierum ordo: qui & ſubſtantiarum in mundo.

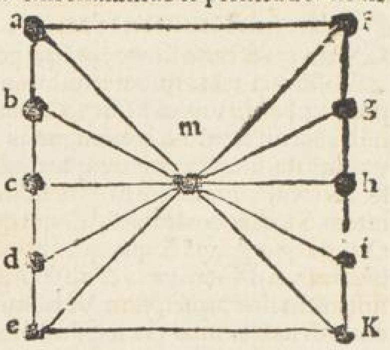

De oppoſitione vnitatis & numeri. Cap. X.

1 **V**Nitas ſola eſt numerabilis: multitudo vero innumerabilis.

Sicut prius de intellectus & memorie oppoſitione diximus: ita & nunc de vnitatis & numeri oppoſitione/ proportionabiliter eſt dicẽdum. Eſt enĩ vnitas intellectui: mẽoria vero numero proportionabilis. Multitudo igĩ cũ frequenter ſumi & iterari nequeat/ ſed tantũ ſemel: innumerabilis cenſetur. Vnitas vero cum frequẽter ſumi queat & multotiens iterari: cenſetur numerabilis.

2 Numerus: eſt frequens & iterata eiuſdem ſumptio.

Vnitas haud eſt numerus: ſed numerorum omnium fons/ atq; initium. Vnitatis vero frequens & iterata ſumptio: gignit numerum/ id eſt multitudinem vnitatum.

3 Vnde fit vt omnis numerus: haud ſui/ ſed ſolius vnitatis ſit nũerus & multitudo: ſui vero vnitas.

Cum ſit numerus/ frequens eiuſdem ſumptio: nullus numerus/ erit ſui numerus. Nullus enim eſt ſuiipſius iteratio/ frequens ſumptio & multitudo. Omnis quippe numerus: tãtum ſemel & ſecundum vnitatem/ ſibiipſi ineſt. Ineſt autem vnitas: pluries/ omni numero. Eſt igitur oĩs nũerus/ vnitas nñeri & ſui: vnitatis vero & ſui principij/ nũer9 eſt: atq; multitudo.

4 Omnis numerus eſt multa vnitas & vna multitudo.

Numerus in ratione numeri/ vnitas eſt: & in vnitatis ratione numerus & multitudo. Vt igitur numerus ſit id quod eſt/ id eſt numerus: ſtatuendus eſt in vnitate & conferendus indiuidue vnitati/ cuius ſoli9 eſt iterata ſumptio. Qz ſi cum in ſemetipſo ſtatuis/ ſi giſq; in numero: continuo propria illum ratione deſtituis: vnitatis illi rationem/ nomenq; tribuens. Vt quaternitas vna/ ẽ quaternitas: & quaterna vnitas. Quaternitas/ vt q̃ternitas/ vnitas eſt & vt vnitas/ eſt quaternitas. Sumit enim quater vnitatem: ac tãtum ſemel quaternitatem. Ineſt vnitati per ſeipſam: & per vnitatem ſibiipſi. Seipſa ſua ratione tranſit in vnitatem: vnitate vero vnitatiſue ratione/ redit in ſeipſam & in ſemetipſa ſiſtitur.

O ĩs nũer9 tãtũ ſemel eſt in ſeipſo

5 Omnis numerus/ vt adiectus & denominans eſt numerus: vt vero ſubſtãtiuus & denominatus/ tranſit in vnitatem.

Adiectiuũ & ſubſtantiuum oppoſita quedam ſunt identidem & denominans/ ac denominatum. Eorum igitur rationibus/ variatur & numerus. Vt enim numerus adiectiuus eſt & denominans vnitatem: eſt numerus. Velut cum dicis multe (vt quattuor) vnitates. Vt vero ſubſtantiuus & denomĩans efficitur: extemplo in vnitatẽ tranſit fitq; vnitas. Velut cũ profers vnam multitudinẽ vt quaternitatem vnam. Eſt enim vna multitudo haud multitudo ſed vnitas multitudinis. Multa vero vnitas: haud vnitas eſt: ſed multitudo vnitatis.

Quattuor	Vnitates	Numerus
4	I I I I	
I	4	
Vna	Quaternitas	Vnitas

6

¶ Cuiuſlibet numeri ratio & intellectus: eſt in vnitate.

Mēs nūerū indicat ab vnitate.

¶ Nam res & ratio ſunt oppoſita: perinde atq; vnitas & numer9. Cuiuſuis autē numeri res & ſubſtantia: eſt in ipſomet numero, ſiue ipſemet numerus. Eius igitur ratio erit in eius oppoſito: id eſt in vnitate, ſiue ipſamet vnitas. Ois quippe numerus: ad ſolam vnitatem ratio nē habet numeri. Ea etenim mens que numerū iudicat vt numerum: actu illum confert vnitati, ſtatuitq; in vnitate: que multotiens ineſt ipſi numero. Si autem relicta vnitate, itellectus ſolum numerum in ſemetipſo intueatur: illū ſine pluritate deprehendit, vocatq; vnitatem. Sicut & creatura: ad deum quidem creatura eſt: i ſe vero & ad creaturam eſt vt de9. Omnis quoq; finis & quicquid ab aliquo manat initio: ad principium ipſum, rationem habet finis. Ad finem vero & ad ſeipſum: rationē recipit principij. Finis quippe in pricipio eſt finis: & in fine principium. Vt homo in homine & in animali de9 eſt: i deo vero, homo. Eſt enim deus hominis principium: homo vero dei finis, emanatio & creatura. 7

Homo ad brutū aial vt deus

¶ Vnde fit vt vnitas: ſit intellectu & ratione, omnis numerus.

¶ Nam vniuſcuiuſq; numeri intellectus & ratio: eſt in vnitate, ſiue vnitas. Eſt igitur vnitas omnis rationalis & intellectualis numerus. Et cum numerorum ſeries ſit actu incompleta & potentia infinita: omnis vero ratio & intellectus completa abſoluta & perfecta ſint erit vnitas, actu omnis numer9: tam qui in actu eſt q̄ qui in potentia. Erit itaq; vnitas, intellectualis quidam & rationalis numerus, actu infinitus: totiuſq; ſeriei numerorum vera & cōſumata abſolutio. Nam ſi numerus eſt potentia infinitus: vtiq; & potentia numerorū erit infinita. Numerorum autem potentia & proferens virtus: vnitas eſt. Eſt igitur vnitas virtus & potentia numerorum, actu ifinita: & vt actu omnis numerus, qui extra vnitatem nō actu ſed poſſibilis cenſetur. 8

Vnitas eſt intellectu ois nūerus

Vnitas oīū fōs nūerorū

¶ Vnitas ſola & numerat & numeratur. Multitudo neq; numerat, neq; numeratur.

Quid numerare.

¶ Oſtendim9 ſolam vnitatē numerari poſſe. Q̄ vero ſola quoq; ipſa numeret: hinc dilucet. Nam numerare, eſt vnitatim ſingula digerere, atq; pertranſire. Quod enim omnia ſimul, coniunctim & vnice concipit & ambit: id ea minime numerat, ſed ſecundū vnitaté ea ſumit. Quemadmodū prius memoriam nichil numerare, multiplicare aut reſumere poſſe diximus: q̄ & vnice & ſimul omnia capiat & cōplectatur. Solum autem intellectū numerare: & per partes atq; vnitates concipere ſingula. Sicut igitur numerare, proprium eſt ſoli9 intellectus: ita & ipſi9 vnitatis. que pluriſarie omnem numerum digerit, abſoluit, pertrāſitq;. Et ſicut ois nūerus eſt numerus ſoli9 vnitatis: ita & meōria nūerus eſt & dyas intellectus. 9

¶ Interſecte & oppoſite habitudines, de numero dicuntur. Eedem vero & equidiſtantes de vnitate.

Quid equidiſtantia & interſectio.

¶ Diximus prius equidiſtantiam & interſetionem, eſſe inuicem oppoſita: per que de cunctis philoſophari licet. Eſt enim equidiſtantia eiuſdē de eodem predicatio: vt cum dixim9 vnitas vnitatis, aut numerus numeri. Interſectio vero diuerſa eſt angularis & mixta p̄dicatio, oppoſiti de oppoſito: vt vnitas numeri, numerus vnitatis. Harum igitur quattuor habitudinum, ambe interſecte & oppoſite, dicunt de numero. Eſt eni numerus: nūer9 vnitatis & nūeri vnitas. Reliq̄ue vero eedem & equidiſtantes ſupereſt vt de vnitate ſint p̄dicande. Eſt enim

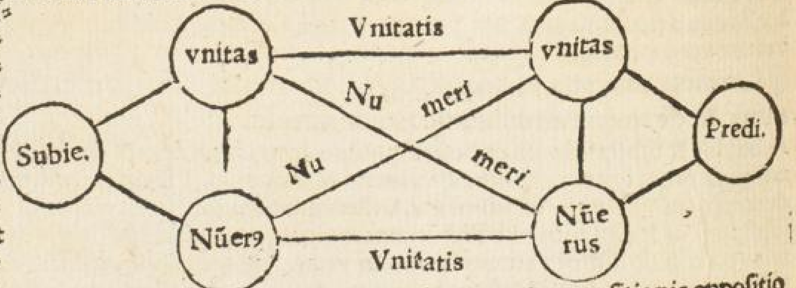

vnitas, vnitatis vnitas: & numeri numer9. Identitatis identitas: & oppoſitionis oppoſitio

Q oppoſitorum alterum/alterius fons & origo Cap. XI.

1 Oppoſitorum alterum ex neceſſitate prius eſt & potius: alterũ vero poſterius/minuſq; perfectum

Identitas prior eſt oppoſitione: idem prius oppoſito. Vnitas prior numero/ deꝰ prior creatura. Ens nõ ente/ Affirmatio negatione: Lux tenebris/ Ortꝰ occaſu/ Pricipium fine. Et ita in vniuerſis facili inductione liquido alterum oppoſitorum preſtantius & prius: alterum vero poſterius minuſq; perfectum comperies.

Indnctio oppoſitorũ

2 Impoſſibile eſt duo aliqua/eſſe preciſe & eque prima.

Hec propoſitio omnem tollit fõtanam dyadem/ aut multitudinem: ſtatuẽs omni dyadẽ & multitudine/ priorem vnitatem velut ipſius dyadis/ totiuſq; multitudinis initium ac fontem. Nam ſi eſſent duo eque & preciſe prima: ipſa comparationis rationem haberent adinuicem nullam. Nichil enim eſſet alterum alterius. Incõmunicãtia eſſent & penitus abinuicem ſeparata: neq; ſubſtantia/ neq; vlla ratione communicantia.

Ois primatus vnitati aſcribendꝰ

3 Neceſſe eſt oppoſitorum alterum alteri preſtare originem: & ortum eſſe ſecundum a primo.

Nam duo eque prima eſſe nequunt. Omni quippe dyade monas eſt prior. In idipſum aſſentiuntur/ concordantue natura & intellectus. Natura ſiquidem nil habet prius monade: nil anterius vnico/ ſimplici/ minimo & indiuiduo. Intellectus quoq; per cuncta diſcurrens: nil prius & eminẽtius offendit monade. Nil ante vnũ ſimpliciſſimum/ minimũ atq; indiuiduum concipit. Et ex eodem minimo tam natura/ q̃ intellectus: omnia proferunt/ atq; eliciunt. Statutis enim ſimul & propoſitis intellectui/ equa lance duobus oppoſitis: haud ſimul (vt diximus) intellectus (cum minimus ſit & impers) vtraq; deprehendet. Neq; ſimul vtriſq; afficietur: ſed prius vno/ poſterius altero. Si primo intellectus/ id eorum quod poſterius eſt ſpectabit: illud ſtatim in id quod prius eſt ab eo reſoluetur. Si vero quod prius eſt primo intuebitur: ex eo quoq; naturali quadam fecunditate atq; diſcurſu alterũ proferet/ atq; eliciet. Itaq; deus fons eſt creature/ Vnitas fons numeri: Principium vero finis. Extremum medij. Ortus occaſus: priꝰ poſterioris/ affirmatio negationis: lux vmbre/ ꝓpinquitas diſtãtie/ Idẽtitas alteritatis. Et ita omnem oppoſitorum dyadem/ ĩ monadem & vnitatem facile reſolues. Et ex hac propoſitione: quecunq; de deo & ſũmo omnium principio veraciter credimꝰ poſſunt liquido inferri. Neceſſariam inquam eſſe ſũmi principij vnitatẽ: excluſa omni principiorũ & eternorũ entiũ multitudine. Neceſſariam itẽ & internã eiuſdẽ principij diſcretionem/ atq; trinitatem: in qua extremũ imprimis vnũ/ ab alio pendet oriturue extremo: & ab extremis medium.

4 Sicut intellectus inchoat ab vnitate: ita & natura & ſubſtantia omnis/ ab vnitate pependit.

Natura prior eſt hũano itellectu. Et ad nature imitationẽ/ atq; imaginẽ: hũanꝰ ciet/ mouetur/ erudit & pficitur intellectꝰ. Sicut igit hũane eruditionis initiũ/ eſt vnitas ſiue vnica minima & indiuidua intellectualis ſpẽs: ita & nature & ois ſubſtãtie fõs/ eſt diuina & eminẽtiſſima monas. Ois eni intellectualiũ ſpecierũ (q̃ plurime ſunt & inũere meõria) varietas: a fontali intellectꝰ eſt orta vnitate: que ſẽper vnica ſigularis & ĩmultiplicabilis pſeuerat. Ois & eodẽ modo creaturarũ/ q̃ ſũt in vniuerſo pluralitas & multitudo innũera: a diuina proceſſit vnitate/ q̃ & ſẽp vnica/ ſigularis & ĩmultiplicata pdurat. Eodẽ qppe modo principia tam nature q̃ aĩmi: pluralitatẽ & multitudinẽ excludũt. Eſt eni aĩmi pricipiũ & anterior ps intellectꝰ: finis vero animi meõria intellectionis dyas. Ita & initiũ creature/ deꝰ vnicꝰ eſt: dei vero finis emanatio ꝓceſſus/ creatura plurima & inũera. Et niſi pter ꝓpoſitũ & ĩtentũ feciſſe videremur/ rões ex oppoſitis necteremꝰ: qbus palam & diuina vnitas/ exploſa gẽtilicia deorũ multitudine: & iternꝰ diuie illius fontane vnitatis numerus vnitate/ eq̃litate & emanatiõe cõſumatus ꝓmeret. Eadem quippe & quidẽ propatula ratione/ externꝰ deitatis nũerꝰ explodẽdꝰ eſt: & claudẽdꝰ eliciendũſue iternus. Eadẽ ratio q̃ diuinã ſtatuit vnitatẽ: infert & (tollẽdi diuini torporis cauſa) diuinã trinitatẽ. Et q̃ diuinã trinitatẽ nobis ꝑmit: eternã Materie/ Vniuerſi & creaturarũ oim tollit neceſſitatẽ. Gẽtilicꝰ error eſt deorũ multitudo. Hebreorũ pfidia: ſacratiſſime trinitatis numerũ proterue deſpuit. Chriſtianorũ vera & indubitata profeſſio: diuinã & vnitatẽ & trinitatẽ certiſſima & intemerata fide credit.

Pulchra Analogia q̃ ſicut intellectualium ſpẽrum multitudo per vnũ & ab vno intellectuali fõte irrupit in aĩam ita & ois ſubãrũ multitudo/ duntaxat p vnũ & ab vno ſubãli fõte introducta eſt in vniuerſum

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Natura	Veritas	Subārum	Cauſa	
Intellectus	Imago	Specierum	Cauſa	
Natura	Ab vnitate	Subſtātias	Elicit	In mundu
Intellectus	Ab vnitate	Species	Introducit	In animū
In natura	Nulle res	Sunt	Eque	Prime
In itellectu	Nulle ſpēs	Sunt	Eque	Prime

Qꝫ rurſus alterum oppoſitorum per ſe: alterum vero alterius ratione/ ſibiipſi coheret. Cap. XII.

Oppoſitorum alterum: per ſe eſt id quod eſt/ ſibiq; cōſtat. Altum vero dumtaxat alterius ratione/ ſibiipſi coheret 1

O ppoſitorū pſtanti9 alterius eſt origo.

¶ Oppoſitorum quod preſtantius eſt & alterius origo: per ſeipſū id quod eſt/ eſt: ſibiq; ſeipſo cōſtat. Quod vero ſecundum eſt/ deriuatitium & imperfectum: perfectioris ratione ſibiipſi coheret deq; ſeipſo/ haud ſui: ſed ſue originis/ ſuiq; principij medio dicit & veriſſime enunciatur. Ens eni ſibiipſi ente iungitur: itidem & nō ens/ ſibiipſi medio ente alligatur atq; coheret. Nam & ens eſt ens: & non ens eſt non ens Eodemq; medio (ipſo ſcilicet eſſe) vtrūq; de ſeipſo dicitur. De non ente autem/ ſecundum non eſſe: dicitur & predicatur ens. Non ens quippe/ non eſt ens. Similiter & verum veraciter eſt verum &

Verūfalſū.

falſo falſū. Falſum quoq; veraciter falſū: falſo autem verum. Conſtant itaq; ens & nō ens/ ente. Verū quoq; & falſum/ veritate ſibi coherent. Et eadem lege in cunctis oppoſitis perge.

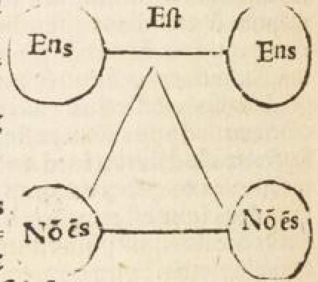

¶ Oppoſitorum quod preſtantius eſt: & ſuimet & alterius oppoſiti nexus euadit 2

Enūciatio oppoſitorū trinitate termiorum perficitur.

¶ In enunciationib9 & propoſitionib9 oppoſitorum: trinitas terminorū & vocū contingit ſubiecti ſcilicet predicati & medij. Dicitur enim de ſubiecto predicatum/ ſub aliquo medio & vtriuſq; nexu. Enunciatur autē oppoſitorum preſtantius: de ſeipſo/ per ſeipſum. Eiuſq; pronunciationis termini tres/ ſunt ijdem. Vt veritas/ vera eſt veritas: ſeu veraciter/ aut in veritate veritas. Ens eſt ens: ſiue ens ente ens. Quod autem min9 eſt perfectum: de ſeipſo haud proprio ſed alterius medio enunciatur, Extrema quidem ſubiectum & predicatū: eadē ſunt. Mediū autem eis eſt diſſonū/ atq; diſſimile. Vt non ens/ eſt non ens: ſiue non ens ente non ens. Et falſitas/ eſt vera falſitas: ſiue veraciter & in veritate falſitas. heret eni agglutinatue ſibiipſi falſitas: veritatis nexu & copula.

¶ Vnde fit vt oppoſitorum preſtantius: ſit ſeipſo perfectū & trinum. 3

Perfectio trinitatis cauſa.

Nam ei9 de ſeipſo enūciatio eſt trina: triniſq; terminis & iiſdē coſtat: ex duobus inquam extremis & medio. Idem eni eſt qui dicitur & predicatur. idem ſubiectum quo de enuunciatur/ idem deniq; totius enūciationis medium. Vt veritas/ vera veritas. Eſt igitur oppoſitorum preſtātius: ſeipſo pfectum & trinum. Etenim trinitas/ non perfectionis: ſed perfectio trinitatis eſt cauſa. Imperfectum autem oppoſitum: diſſimili medio/ ſibi coniungit deficitq; & a trinitate & a perfectione. Eſt eni falſitas/ haudquaq̄ falſa falſitas: ſed vera falſitas. Similiter & affirmatio affirmata affirmatio eſt & negata negatio At negatio ſi affirmtaiōe ſumitur negatio vocatur ſi vero negationi comparatur in affirmationem reſoluitur Eſt eni affirmata negatio negatio: negata vero negatio eſt affirmatio

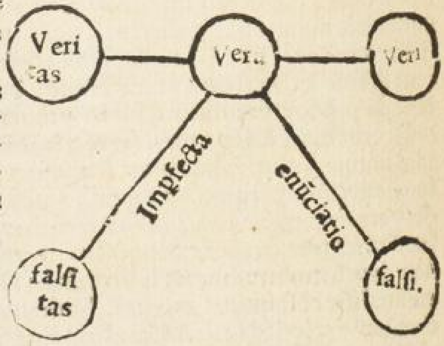

¶ Oppoſitorū equidiſtātia perfecto exprimitur: interſectio vero iperfecto. 4

Hec propoſitio vniuerſaliſſima eſt: ad omniū oppoſitorū cōplendā & abſoluendā figurā: Eorū autē equidiſtātia/ ſunt linee equidiſtantes: ſiue enūciationes quib⁹ vtrūq; ſibipſi ſubeſt/ diciturq; de ſeipſo. Interſectiones vero ſunt ambe dyametri: quibus contrarie & alterne oppoſitū de oppoſito enūciatur. Itaq; ad abſoluendā duorū quorūcunq; oppoſitorū figuram productis eorū lineis & equidiſtantibus & dyametris: diſpoſitiſq; ſecundū lineas ambobus oppoſitis illinc vt ſubiectis hic vt predicatis: ſcribe ſecundū lōgitudinē vtriuſq; eqdiſtantiū/ perfecti oppoſiti nomē. In vtraq; vero dyametro: ſcribendū abſte eſt nomē imperfecti: atq; hoc pacto abſolues enūciationū media qb⁹ aut equidiſtāter de ſeipſis/ aut iterſecte alterū de altero dicūtur. Erunt enim in hūc modū quattuor enūciationes/ vere & q̄ neceſſarie. Nā veritas/ vera eſt veritas: & falſitas vera falſitas. Et rurſum veritas falſa falſitas eſt. Falſitas vero/ falſa veritas. Et ita in cūctis procede.

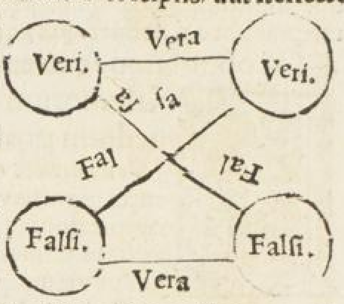

5 Oppoſitorum equidiſtātia de perfecto eſt enūcianda: interſectio vero de imperfecto.

Hec diſtat a precedente ſicut predicatū/ a medio enunciationis termino. Nam precedens de totius enunciationis copula & medio/ locuta eſt. Hec vero de predicato intēdit. De perfecto quippe oppoſito: equidiſtantes habitudines/ dicūtur hoc pacto. Veritas eſt vera veritas & falſa falſitas. Neceſſitas eſt neceſſaria neceſſitas: & impoſſibilis impoſſibilitas. Cetere autē interſecte cōparationes/ imperfecto congruūt oppoſito. Eſt enim falſitas/ falſa veritas: & vera falſitas. Impoſſibilitas vero/ impoſſibilis ne-

Veritas	Vera	Veritas	Eſt
Veritas	Falſa	Falſitas	Eſt
Falſitas	Vera	Falſitas	Eſt
Falſitas	Falſa	Veritas	Eſt

ceſſitas: & neceſſaria impoſſibilitas. Lux/ clara lux eſt: & obſcure tenebre. Tenebre vero lucide tenebre: & obſcura lux. Et de ceteris iudicium idem.

6 Oppoſitorum perfectum: ſuapte natura & proprietate/ eſt immutabile: imperfectum vero ſeipſo mutabile & a ſemetipſo diuiſum.

Oppoſitorū namq; perfectū (vt dixim⁹) ſeipſo ſumptū/ ſeſe reſtituit. Vt lux lucida lux eſt Veritas/ vera veritas: Neceſſitas/ neceſſaria/ neceſſitas. Eſt igitur ſuapte natura & proprietate immutabile: & a ſeipſo indiſclusum atq; indiſiunctū. Imperfectū autē oppoſitū: ſeipſo demutatur/ tranſitq; in oppoſitū. Nam ſeipſo ſumptū/ haudquaq̄ ſeſe: ſed ſuū oppoſitū reſtituit/ ac gignit. Falſa eteni falſitas/ eſt veritas. Impoſſibilis/ impoſſibilitas: neceſſitas eſt. Obſcure tenebre lux. Negata negatio/ affirmatio. Si autē vis vt imꝑfectū ſibi conſtet/ ſeq; reſtituat: ſumendū illud abſte eſt & multiplicādū perfecto. Tenebre nēpe clare: tenebre ſunt. Negatio affirmata/ negatio eſt. Falſitas vera/ eſt falſitas. Eſt igitur imperfectū oppoſitū: ſeipſo mobile/ inconſtans/ varium & a ſeipſo diuiſum. Iungitur quippe ſibiipſi/ diſſimili copula ſibiq; alieno vinculo & medio agglutinatur.

Imꝑfectio ſibi ac ſeipſa incōſtās

7 Oppoſitorum perfectum: eſt et ſui & alterius identitas/ conſtantia ſtatus et copula. Imperfectum vero & ſui ipſius & perfecti oppoſiti alteritas eſt/ diuiſio/ inconſtantia & motus.

Nam vtrūq; oppoſitorū: de ſeipſo/ ſub perfecti oppoſiti & ratione & nomine enūciatur ac dicitur. Vt lux lucida lux. Tenebre vero/ lucide tenebre. Et rurſum ambo cōtrarie & interſecte: ſub imperfecti ratione & nomine enūciantur. Vt lux/ obſcure tenebre: tenebre vero/ obſcura lux. Eſt igitur oppoſitorū preſtantius: & ſibiipſi & alteri identitas/ conſtantia/ ſtat⁹ in ſeipſo copula. Reliquū vero iꝑfectū: eſt & ſui & ꝑſtātioris diuiſio/ alterita/ ſmutatio/ incōſtātia & a ſeipſo ſeꝑatio. Nā vtrūq; oppoſitū/ ductū in ꝑfecti/ oppoſiti nomē gignit reſtituitq; ſeipſū. Lux eni & tenebre/ ducte i lucē: hec tenebras/ illa vero lucē gignit. Vtraq; autē ducta in nomen minus preſtantis: continuo demutantur/ proferuntq; alteritatē diſſimilitudinē et oppoſitionē. Reſtituūt eni nō ſeipſa/ ſed ſua oppoſita. Velut ſi lucē & tenebras: ductitaueris in tenebras/ in obſcuritatem & priuationem: tenebris proferes lucē & luce tenbras. Lux

Lux & tenebre oppoſita

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

enim obſcura/tenebre ſunt: tenebre vero obſcure lux.

Multiplicātia	Multiplicata	Producta	
Lux	Lucida	Lux	Eſt
Tenebre	Lucide	Tenebre	Sunt
Lux	Obſcura	Tenebre	Sunt
Tenebre	Obſcure	Lux	Sunt

Et ex hoc capite apertius conſiderare licet: naturas & proprietates vtriuſq; extremorum oppoſitorum. Quo inquam pacto alterum ſeipſo conſtet: alterum vero ab altero ſubſtantiā recipiat abeoq; deriuet. quas quia minus preſenti intento congruunt/ ſilentio preterimꝰ.

De oppoſitione extremorum & medij. Cap. XIII. 1

Extremorum oppoſitorum concurſus & concurrentia: eorum medium profert.

Vt monas & dyas oppoſita quedam ſunt: quorum concurſus & concurrentia gignit tryadem/ vtriuſq; extremi finem/ ſtatum medium & amborum complexionem. Porro in ſuperioribus oſtendimus: oppoſitorum vniuerſas habitudines/ in tribus conſiſtere orbibus. In duobus ſcilicet extremis quibus vtrumq; oppoſitum ſibiipſi congreditur: & in orbe medio/ quo ambo ſibiinuicē cōferuntur/ copulant/ inſerūtur. Sicut igit orbis huiuſmodi mediꝰ/ mutuo extremorū acceſſu ꝓfertur: ita & itellige oē mediū/ acceſſu & cōgreſſu amboꝝ extremorū ꝓferri.

Quomō ab extrēis mediū profertur.

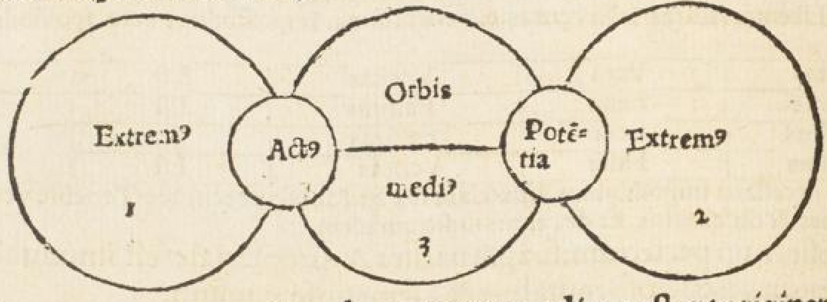

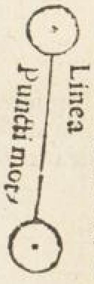

Extremum extremo: & ambo extrema/ medio preſtant originem. 2

Prius diximus/ haud poſſe eſſe duo eque & preciſe prima. ſed ꝓpoſitis duobꝰ quibuſcūq; extremis & oppoſitis: neceſſario aliud ab alio/ eſſe ortum. Et non modo aliud oritur ab alio: ſed & ſimul ambo/ tertium proferunt/ atq; eliciunt. Vt monas imprimis profert dyadē deinde Monas & dyas ſimul triadē. Similiter & vnū pūctū: primū eſt & p ſe & ſimpliciſſimū ac minimū: qd ſiue mēti ſiue oculis ꝓponi & ꝑſentari qat. Primi autē pūcti fecūditate & motu: gignit ſecūdū pūctū & linea vna. Amborū vero extremorū pūctorū motu/ ac cōcurrētia: profert illico tertiū pūctū/ qd cū duobus primis ſuperficiem claudit.

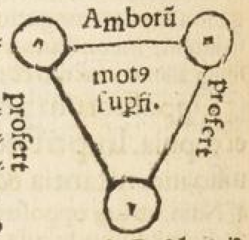

Vnum eſt per ſe primum: deinde vnius in vnum motus: tertio duorum in vnum motus. 3

Primū per ſe ſecundū a primo Tertiū ab vtroq;.

Tantum vnū eſt per ſe primum: cuius fecunditate ac motu/ profertur ſecundū. Amborū vero cōgreſſu/ elicitur tertium. Primum ſine motu eſt: & per ſe/ atq; a ſeipſo. Secundū: motus eſt & partus primi. Tertiū vero: amborū motꝰ & partus. In primū: nichil mouetur/ nulliuſq; motu ipſū ꝓfertur. Primū/ mouetur in ſecūdū. Ambo vero extrema ferūtur tertiū: i quo ſtat/ figiturq; eoꝝ motꝰ. Eſt igit primū/ vnū per ſe. Deide vniꝰ in vnum/ vt primi in ſecūdū motus. Poſtremo duorū (vt amborū extremorū) motꝰ i tertiū.

Mediū equidiſtat ab extremis: eſt & amborū ſpecies: nec plus/ aut prius ab vno q̄ ab alio: ſed ſimul & ex equo/ ab vtriſq; profertur. 4

In ꝓlatione medij ab extremis: nulla aut tēporis/ aut loci/ aut ſubſtantie ſiue quantitatis cōtingit inequalitas/ aut diſproportio. Equidiſtat quippe mediū ab extremis: non vni extremorū/ q̄ alteri propiꝰ. Amborū equa ſpecies eſt. Vtriq; ſimile eſt: non vni/ q̄ alteri ſimilius. Simul ab vtriſq; profertur: haud prius ab vno/ q̄ ab alio. Equā ſubſtantie portionem capit ab vtroq;. Non magis ab vno profertur/ q̄ ab alio. Non plus vnius/ q̄ alterius eſſentie parti-

ceps. Ita vtneqꝫ loco/ neqꝫ ſubſtantia/ neqꝫ tēpore/ quātitate/ aut qualitate: diſcrepet mediū abequalitate extremorū. Ois enim (vt diximus) cōparatio extremorū & medij: tres tantum gignit orbes. Abſolutos duos: cōparatiōe & ratione vtriuſqꝫ extremorū ad ſeipſum. Ex mutua vero & alterna amborū collatione: tertius & medius profertur orbis qui ſimul & a primo extremo & a ſecundo & vniformiter ab vtriſqꝫ pendet.

¶ Extrema inter ſe ſunt equalia: Medium quoqꝫ extremis equum.

5 ¶ Duo enim extremi orbes/ ex oppoſitorū habitudine dinoſcūtur equales. Et medius rurſū orbis: vtriqꝫ extremorū euadit equalis. Vt actus & potētia: extrema ſūt/ & oppoſita & equalia. Nā actus/ tantus eſt actus: quanta potentia/ eſt potentia. Concurſu autē vtriuſqꝫ/ profertur vtrinqꝫ mediū: id eſt medius actus & media potentia. Nō actus equalis actui: neqꝫ potētia/ equa potētie. ſed vnū aliquid ex medio actu & media potentia: equū per ſe actui/ equū et potentie per ſe. Ideo enim cenſetur medium: quia equū eſt vtriqꝫ extremorū per ſe/ & amborū ſimul ſumptorū mediū. Statue enim extremos ſenarios duos/ vt oppoſitos & contra ſe poſitos. Profer deinde ſine eorū imminutione/ naturali amborū fecunditate ab vtroqꝫ medietatē/ vt ternariū: et cōflabis inter vtrūqꝫ/ vtriuſqꝫ equa portione & medietate vnum: vtriqꝫ extremorū per ſe equum & amborū ſimul mediū. Aut exprime circulo toto albenti/ totū actum reliquo vero toto nigricāte potentiā totam/ vt hec manauit ab actu. Medio vero circulo/ equa albedine & nigredine infecto: vtriuſqꝫ intellige mediū. Hoc pacto manuduceris: ad extremorū & medij dinoſcēdā verā & naturalē equalitatē. Similiter ꝓpone tibi hec extrema/ deū & nichil/ eorū vero mediū creaturam: dico ea aliquo pacto equa eſſe. Nā quantus eſt deus in eſſe: tantū eſt nichil/ in non eſſe. Creatura vero vtriuſqꝫ media: tanta eſt ſimul ī vtroqꝫ idest in eſſe & non eſſe. Deus eſt actu infinitū eſſe. Nichil eſt actu infinitū nō ens. Creatura vero actu infinitū eſſe & non eſſe. Deus eſt totū/ ſimpliciſſimū et eternū eſſe. Nichil totum eſſe/ vtraqꝫ parte indimenſum. Creatura vero: itidem eſt non eſſe & eſſe/ vtraqꝫ parte infinitū. Nam priore parte creatura eſt infinitum non eſſe: cum ab eterno & toto primo euo minime fuerit. Poſteriore vero parte/ eadē eſt infinitum eſſe: vt que ī eternū et futuro toto euo/ futura eſt & ſaluāda. Q̄ autē deus ſit eternū & actu īfinitū eſſe: perſpicuum eſt ex eternitatis natura atqꝫ interuallo. Eſt enim eternitas vtraqꝫ parte infinita. que cū ſit equata & integra dei duratio: dicimus deū ſemper fuiſſe/ ſemper eſſe/ ſemper futurum. Fuiſſe illum ante omne pricipiū aſſeueramus. Eſſe in omni medio. Futurū poſt omnē finē. Itaqꝫ de deo vnicū eſſe triniter enunciatur: ſcilicet Ante omne principiū. in omni medio/ Et poſt omnē finem. Deū igitur abſqꝫ iniuria: eternū & actu infinitū eſſe nūcupamus. Q̄ vero nichil & creatura habeant ſuo modo in eternitate manſionē: ſintqꝫ ſub ſuis proprietatibus/ aliquo pacto īfinita: hac ratione oſtēdere nitimur. Deus (vt creaturarū liber ſiue theologia naturalis oſtendit) cum ſit infinitum & purū eſſe: infinities a ſe fugat/ pellitqꝫ non eſſe ſiue nichil. Nam nō ens ſiue nichil: nullo pacto deo inſeritur/ nulla ex parte de deo dicitur: aut deo appropinquat. ſed infinities a deo diſtat/ atqꝫ recedit. Eſt igitur diſtantia inter deum & nichil actu infinita & impertranſibilis. ita vt a deo pergentes: ipſum nichil haudquaq̄ aſſequi valeant cū nichil ſit/ cū ſit infinita entis negatio. Sicut ergo deus infinities eſt: ita & nichil/ īfinities non eſt. Si eſſe de deo/ infinities & vbiqꝫ dicitur: Non eſſe de nichilo infinities & vbiqꝫ pari equare enunciatione dicetur. Eſſe de deo: triniter & ī tota eternitate predicatur. vt qui ſemper antea fuit ens. Nūc ens eſt: & poſtea ſemper ens futurus eſt. Non eē vero de nichilo: itidem triniter & in tota eternitate venit predicandum. Nempe ſemper antea nichil non fuit id eſt non ens fuit non ens. Nunc etiā nichil non eſt: ſemperqꝫ poſtea nichil non erit: id eſt nō ens/ futurū ē nō ens. Cū eni deꝰ ſit ī tota eternitate ens: expellit/ fugatqꝫ a tota eternitate nō ens. ita vt in nulla eternitatis parte: conſiſtere poſſit non ens. Nā ſi in aliqua totiꝰ eternitatis particula/ cōſiſteret nō ens: in eadē parte ipſū Nō ens/ eſſet ens. Et ipſum ens id eſt deus: eſſet nō ens. Haud eni ſimul ſtare poſſūt: ens & nō ens. Vbi nāqꝫ ens eſt: illic nō ens non eſt. Vbi deus eſt: illic nichil non eſt. Deꝰ autē: eſt in tota & actu infinita eternitate. Ipſū igitur nichil: in tota pariter & actu īfinita eternitate nō eſt. tātūqꝫ nichilo tribuendū eſt nō eſſe/ quātū deo eē. Atqui deo tribuimꝰ eſſe actu īfinitū & eternū. Ergo & nichilo competet equū nō eſſe: id ē actu īfinitū & eternū: vt qđ ſemꝑ nō fuit: ſemꝑ non eſt eritqꝫ nunq̄.

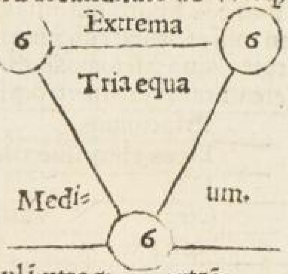

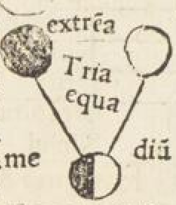

Actus & potētia oppoſita eq̄lia.

Exēplū in numeris.

Aliud exēplum.

Aliud exēplum.

Quopacto deꝰ ſit eternum eſſe.

Nō eſſe triniter de nichilo enunciatur.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

E T E R N I T A S

Deus in tota eternitate

Ab eterno prius non ens Creatura Poſterius in eternum ens

Nichil in tota eternitate non ens.

Equalia

Ratio de creatura

Et eodem ferme argumento procede: ad mediam creaturam / vtriq; extremorum (Deo inquam & nichilo) permixta predicatione exequandam. Nā predicata que ſimpliciter ac ſeorſum ambobus extremis in tota eternitate tribuuntur ſcilicet eſſe & non eſſe: eadē permixti atq; coniunctim / ſunt ipſi creature tribuenda. dicendaq; ſub vtroq; ſimul predicato / tanta eſſe creatura: quantus eſt deus in eſſe / & quantū nichil in non eſſe. Nam que ab eterno non fuit creatura: nunc eſt eritq; in eternum. vt Angelus / Anima / Materia. Dicitur igitur non eſſe de creatura in toto primo euo quod caret initio. De eadem vero / enunciabitur eſſe in toto euo futuro: cui finis erit nullus. Vtraq; autem ſimul / non eſſe ſcilicet & eſſe: de eadem in tota eternitate dicuntur. Conſtat itaq; hec tria Deū / nichil / creaturā: predicatorum virtute aliquo pacto poſſe exequari diciue actu infinita. Deū inquā in eſſe / nichil in non eſſe: creaturam vero in vtroq; ſimul in non eſſe & eſſe.

Angelus Aia Materia euitna.

Principium	Medium	Finis
Deus vbiq; ſiue triniter ens.		
Eſſe	Eſſe	Eſſe
Creatura varia		
Non eſſe	Non eſſe Eſſe	Eſſe
Nichil triniter non ens		
Non eſſe	Non eſſe	Non eſſe
Deus	Semper	Eſt
Creatura	Prius non eſt	Poſterius eſt
Nichil	Semper	Non eſt

¶ Extrema & medium: ſunt vnum trinum et perfectum. 6

¶ Sume iterum hec tria: deum / nichil / creaturam. Deū & nichil vt extrema: creaturā vero vt medium. Nā que ſimplicia ſunt / extrema ſunt vocitanda: quod vero varium & mixtum dicendum eſt medium. Infero hunc in modum. Deus in tota eternitate eſt eſſe. Nichil in tota eternitate non eſſe. Creatura rurſum in tota eternitate / non eſſe & eſſe. In media quidem eternitate / vt in priore euo: ab eterno eſt in non eſſe. In reliqua vero media eternitate vt in euo poſteriore & a ſue creationis initio / eſt in eſſe. Tantū fuit in non eſſe: quantum eſt in eſſe futura. Conſtat equaliter ex non eſſe & eſſe: ex principio non eſſendi & fine eſſendi. Eternitas igitur qua tota deus eſt: & qua tota nichil non eſt: & qua rurſus tota creatura nō eſt & eſt: trina eſt & vna eternitas. Non enim extra ſeiuicē ſunt he eternitates: ſed ſimul ſūt et in vnā eternitatem redeunt. Simul quippe in tota huiuſmodi eternitate: deus eſt: nichil non eſt: & creatura non eſt & eſt. Et hoc pacto in cūctis oppoſitis q̄ facillime extremorum & medij trinitatem: ad neceſſariam vnitatem / vniuſq; ſubſtantie identitatem reſolues.

Eter ni tas qua deus in eſſe ſim plici

Eternitas qua nichil eſt in non eſſe

Eternitas qua creatura eſt in non eſſe & eſſe

¶ Omne totum: eſt et perfectum et trinum / conſtans extremis & medio 7

¶ Si quid eſt medium ſolum / ſine extremis: imperfectum eſt & minime totum. Non enim eſt / id totū quod eſt: ſed ſolum medium / nō extremum. Et ſi eſt extremum / ſine medio: neq; rurſus eſt totum / aut perfectum: caret enim ſubſtantia medij. Quod autem eſt totum & pfectum / claudit omne eſſe: & vbiq; eſt ens. Ens in principio: Ens in fine / Ens in medio. Ens ſimul in extremis / Et ens in medio. Ens itaq; totum & perfectum. ſimul ſine ſui diuiſione / in vnitate & i integritate ſue ſubſtantie: eſt extremum & mediū. Idq; vt extremū / duale eſt. Nā duo ſunt extrema. Vt vero mediū / vnū eſt: vnū eni eſt / extremorū mediū. Vt vero totū & perfectum / trinum eſt: extremorum dualitate & medii vnitate / diſcretum atq; numeroſū.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Vt deus totum ens eſt/ perfectũ & trinum. Ens in principio ens in medio/ ens in fine. Entitas autem principii entitas medij & entitas finis: vna tantũ ſunt diuina entitas/ indiuidua infinita eterna trinitas/ ſine ſui diuiſione diſcreta atq; numeroſa.

¶ Conſequentie extremorum & medij. Cap. XIIII.

1 Sicut geminata negatio/ eſt affirmatio: ita & geminata oppoſitio/ eſt identitas & vnitas.

¶ Non modo de negatione & oppoſitione: ſed & de cunctis imperfectis/ enunciare licet: ſumptionẽ eorũ & iterationẽ numero parẽ/ in oppoſitum trãſferri. Geminata q̃ppe negatio/ eſt affirmatio: bina oppoſitio/ idẽtitati coĩcidit. Duplicata obſcuritas lux eſt. Si eni p̃fecti nomen dyade/ aut pari quouis nũero ſumpſeris: elicis idẽ claudiſq; nomẽ perfecti. Quocunq; autem numero ſumpſeris p̃fecti oppoſiti nomẽ: indemutabile eſt/ ſemperq; manet id quod eſt. Imp̃fecti vero nomẽ: dũtaxat impare numero ſibi conſtat/ ſeq; gignit ac ſaluat. Idẽ enim p̃ ſe & ſimpliciter: eſt idẽ. Bis autẽ ſumptũ/ vt idẽ idem: rurſum idẽ eſt. Oppoſitum vero ſemel ſumptũ: eſt oppoſitũ. Bis autem ſumptum/ vt oppoſitum oppoſitum: tranſit in idem.

Perfectum omni numero ſibi cõſtat imperfectũ ſola imparitate ſaluatur

2 ¶ Extremorum ad medium geminata oppoſitio: identitatis eorum & vnitatis eſt cauſa.

¶ Gemina diſtantia/ vna eſt propinquitas: & duplicata oppoſitio vna idẽtitas. Extremorũ autẽ ad mediũ gemine ſunt diſtantie & oppoſitiones. Vtrũq; enim diſtat a medio: & opponitur medio. Geminus itaq; eorũ a medio receſſus: mutuus eſt acceſſus. Et amborũ a medio diſtãtia differentia & oppoſitio: eorũ infert vnitatem propinquitatẽ & cõiunctionẽ. Eſt enim medium diſtãtia extremorum: claudens & inferens eorum vnitatem.

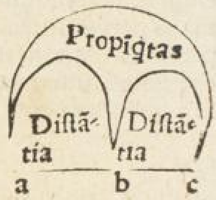

3 ¶ Extrema ſecundũ naturã/ inferunt mediũ. Medium vero ſecundũ rationẽ & conſquentiã ĩfert extrema.

¶ Quẽadmodũ natura & ratio inuicẽ opponunt: ita & nature ordo/ rationis ordini contrauenitur. Extrema quippe: ſecundũ naturã inferunt eliciũtq; mediũ. Dãt eni illi eſſe: illiuſq; ſubſtantiã ſeipſis proferunt. At in ratione & cõſequẽtia: mediũ ediuerſo claudit/ infert gignitq; extremorũ vnitatẽ. Nã p̃ mediũ iunguntur extrema/ fiuntq; medio vnũ. Et ſicut extremorũ ſubſtãtia/ cauſa eſt ſubſtantie medii: ita & medij vnitas/ cauſa eſt vnitatis extremorũ. Mediũ ab extremis/ recipit ſubſtantiã. Extrema vero a medio ſuã recipiunt vnitatẽ mutuãue concordiã. Et hoc clari⁹ euadit in dialecticis ſyllogiſmis. Hi eni tribus limitibus/ ac terminis abſoluũtur: extremis duobus & medio vnico. Extremi autẽ eorũ termini: natura priores ſunt medio/ inferuntq; mediũ. Eorum tamen vnitas & cõcordia: poſterior eſt vnitate medij. Infertur quippe ab vnitate medij. Nam quia mediũ in p̃miſſis & propoſitionibus extremis/ vtriq; extremo copulat̃/ iſeritur vniturq;: vniuntur poſtremo in cõcluſione extrema. Sint eni a & b extrema/ c vero mediũ. a & b ſecundũ ſubſtantiam & naturã: proferũt/ inferuntq; c dantq; illi eſſe. c autẽ cauſa eſt vnitatis a & b. nam c a & c b/ premiſſe: inferunt concluſionem a b.

4 ¶ Vnde fit vt trina ſit extremorum vnitas & coniunctio: vna ante eſſe medij/ alia in eſſe medij/ tertia poſt medij eſſe.

¶ Nam cum medium cõmeatu congreſſuue extremorum ſit proferendum: priuſq̃ ortũ ſit medium/ copulãtur vniunturue extrema/ proferẽdi medij cauſa. Et hec mutua cõgreſſio: prima eſt extremorum vnitas/ ante eſſe medij: que & eſt cauſa ſubſtantie medii. Deinde prolato eductoue ab extremis medio: ipſum mediũ/ eiuſue eſſentia & ſubſtantia: vnitas eſt extremorum & vt quedam amborũ ſpecies. Et hec eſt ſecunda extremorũ vnitas & coniunctio: in eſſe medii que eſt & eſſe medij. Poſtrema vero extremorum vnitas/ eſt que infertur medii vnitate: vt ſyllogiſmi concluſio & illatio. Eſt enim concluſio: extremorũ rationalis vnitas/ medii vnitate illata. Extremorum igitur vnitas/ trina eſt. Prima nature/ ante eẽ medij: que eſt & medij cauſa. Secũda media: ĩ eſſe medij. Tertia rationalis poſt eſſe medii: que medii vnitate rationabiliter infertur. Nam ſicut imprimis copulantur inter ſe ſecundum naturam/ amborũ extremorũ eſſentie/ ad inferendã eſſentiã medii: ita & in fine/ ſiue in ratione &

Cõcluſio rationalis extremorum vnitas.

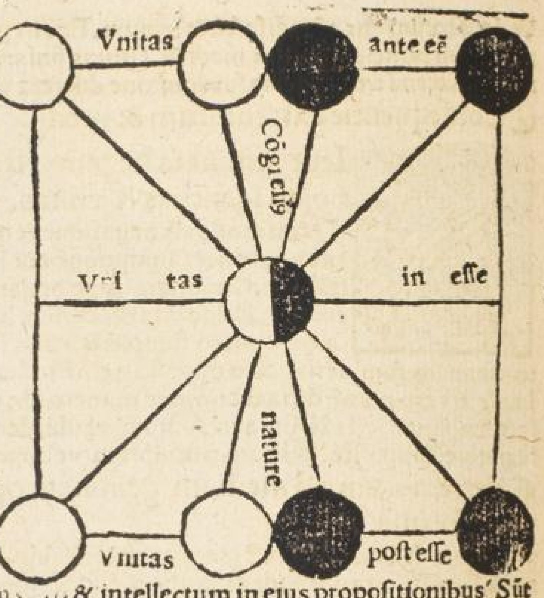

intellectu: coit/ concurritq; medium cum vtriſq; extremis/ ad eorum eliciendã vnitatem. Et ſicut ex naturali extremorũ acceſſu īfertur naturalis medij eſſẽtia: ita & rõnali medij cum extremis copula/ rationalis extremoꝝ claudit͛ eliciturue vnio.

¶ Naturale vnum extremorum infert naturale vnum medij: rationale vero vnũ medij/ rationale infert extremorum vnum. 5

¶ Naturale vnũ extremorum: eſt eorum congreſſus/ ante eſſe medij/ proferẽs eſſe medij. Naturale medii vnũ/ ẽ ipſiꝰ medii eſſẽtia. Rationale vero ipſius medij vnũ eſt medii cum extremis vnio & comparatio. Rationale vero extremorũ vnũ/ eſt rationalis extremorum vnio: que rationali medii vnitate infertur. Et hec omnia liquent/ ex natura ſyllogiſmi. Nam ſtatue naturam in terminis ſyllogiſmi: rationem vero & intellectum in eius propoſitionibus/ Sũt enim totius ſyllogiſmi & termini & propoſitiones tres) aliter in terminis aliter ĩ propoſitionibus pergis. Infers enim natura: ex terminis extremis terminũ mediũ. Ratione vero ex premiſſis/ illationẽ infers. Itaq; naturale extremorum vnum/ id eſt congreſſus extremorum terminorũ: infert natiuũ medii vnũ/ id eſt ſubſtantiã medii. Aſt medii rationale vnum/ ideſt ſumptio medii cum extremis (vt fit in premiſſis ſyllogiſmi) infert clauditq; extremoꝝ rationale vnum: que eſt totius ſyllogiſmi concluſio & illatio. Sicut enim extremorũ terminorum ſubſtantia infert medii eſſentiã: ita & medii propoſitiones (id eſt premiſſe/ in quibus ſumitur medium) propoſitionẽ inferunt extremorũ/ ideſt concluſionẽ & illationem: que eſt rationalis extremorũ vnitas. Et ſicut ſimplicia & icõplexa extrema inferũt ſimplex & icõplexũ mediũ: ita & cõpoſita & cõplexa extrema/ vt premiſſe: eliciunt cõplexũ & compoſitum medium/ ſcilicet illationem. 6

Idẽ ſimplicium & cõpoſitorũ ordo

¶ Si ãcedẽs infert cõſequẽs: oppoſitũ conſequẽtis/ oppoſitũ inferet ãtis.

Dialectica ppoſitio ad oppoſita confert.

¶ Dialectica eſt hec propoſitio: que tamen nonnihil/ rationi & intelligentie oppoſitorũ confert. Hec autẽ haud aliud exprimit/ q̃ ſi antecedẽs infert cõſequẽs: antecedẽs infert cõſequens. Sũt enĩ hec duo antecedẽs & cõſequens/ oppoſita quedã & contra ſe poſita. Quare & antecedens eſt oppoſitũ conſequẽtis: & cõſequens oppoſitũ antecedẽtis. Si igitur ad antecedens/ ſequitur conſequẽs: ad oppoſitũ conſequentis/ ideſt ad antecedens: ſequetur oppoſitum antecedentis/ id eſt ipſum conſequens: quod eſt antecedentis oppoſitũ. Vt ſi lux aliquo pacto tenebras infert: neceſſe eſt vt oppoſitũ tenebrarum/ id eſt lux inferat lucis oppoſitum/ ideſt obſcuritatẽ ſiue tenebras. Queadmodũ ſi ſolis in noſtro hemiſperio preſẽtia ſiue noſtra dies/ Nox eſt antichthonũ: neceſſe eſt vt quod nocti Antichthonum aduerſatur id eſt eorum dies: ſit noſtre diei oppoſitum/ id eſt ſit ſolis a noſtro hemiſperio abſentia que eſt noſtre noctis cauſa. Si quoquopacto ortus occaſum infert: & quod occaſui opponitur ideſt ortus: id inferet/ quod ortui aduerſatur ideſt occaſum Sunt enim oriens & oppoſitum occidentis eadem. Similiter & occaſus & oppoſitum orientis eadem. Hec itaq; propoſitio haud minoris eſt neceſſitatis: q̃ ea, in qua idẽ de ſeipſo pronunciatur/ vt homo homo eſt. quã primo verã et ſumme neceſſitatis/ arbitrantur omnes.

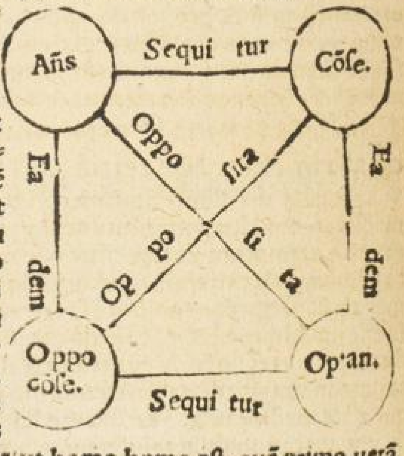

¶ Si idem infert oppoſitum: oppoſitum oppoſiti/ inferet oppoſitum eiuſdẽ. 7

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶Hec eſt priori eadem: diſtans ab ea ſolis vocibus/ ac terminis. Sit enim idem antecedēs: Oppoſitum vero conſequens. Oppoſitum oppoſiti/ rurſum eſt antecedens. Oppoſitum vero eiuſdem/ rurſum eſt conſequens. Itaq; ſi idem/ infert oppoſitum: Oppoſitum oppoſiti/ id eſt idem: inferet oppoſitum eiuſdem ideſt oppoſitum. Vt ſi creatura/ infert deum: non deus id eſt creatura: inferet non creaturam/ id eſt deum. Si creaturam eſſe/ claudit eſſe deum: non eſſe deum/ creaturam non eſſe eliciet. Si (vt prius diximus) naturale extremorum vnum/ elicit naturale medii vnum: Et rationale medii vnum/ rationale extremorum vnum eliciet. Naturale extremorum vnum/ eſt antecedens. Naturale medii vnum/ illatum eſt & conſequens. Rationale vero medii vnum/ oppoſitum eſt conſequentis. Rationale autem extremorum vnum: oppoſitum eſt antecedentis. Itaq; in naturali conſequentia: extrema inferūt medium. In rationali vero ſequella: e diuerſo a medio/ inferūtur extrema. Res extrema: rē pfert gignitq; mediā. Ratio vero media: extreme rationi preſtat originem.

Exēplū in deo & creatura.
Exemplū Aliud

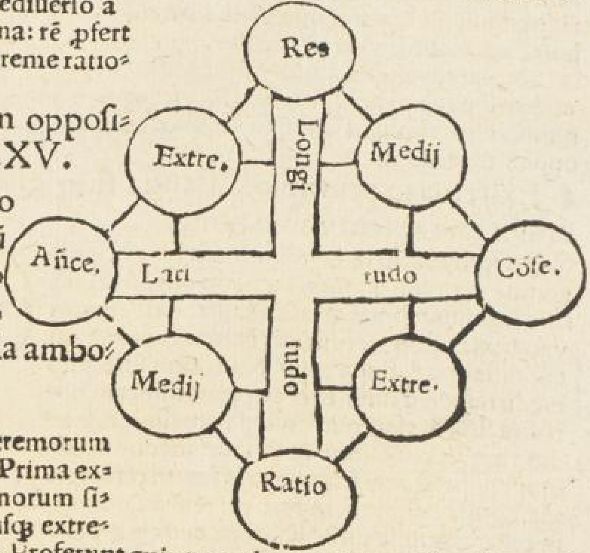

¶Extrema ad medium vt vnum oppoſitum/ eſſe ſumenda. Cap. XV.

1 Amborum extremorum & medii tātū due ſunt oppoſitiones: prima extremorum inter ſe/ ſecūda amborum ſimul ad medium.

¶Trium horum: duorum ſcilicet extremorum et medii/ oppoſitiones tantum due ſūt. Prima extremorum adinuicem. Secunda extremorum ſimul amborum/ ad medium. Nam vtriuſq; extremi ſimul ad medium: oppoſitio eſt vna. Proferunt quippe ambo extrema: & ſimul & eodē modo medium/ vnico & ſimplici motu eadēue atq; vniformi ſuiipſorum concurrentia. Haud enim (vt dictum eſt) alterum extremorum ad prolationem medii/ prius alio cietur aut maiorē illi/ dat ſubſtātie portionē. ſed equā ſubſtātie portionē recipit mediū ab vtroq;.

2 ¶Vnde fit vt ambo extrema ad medium/ ſint vt vnum oppoſitū ſumenda extrema vero et medium/ vt tantum duo oppoſita.

¶Nam intellectui/ haud due ſimul: ſed duntaxat vna oppoſitio/ eſt proponenda obiicienda preſentanda. Sumptis igitur tantum extremis oppoſitis: vna eſt inter ea oppoſitio/ prima & ſimplex. Sumptis vero ſimul extremis & medio: rurſum inter ea/ tantum vna eſt oppoſitio: q eſt extremorum ſimul ad mediū. Collatione quippe & ratione medii: ambo extrema in eādem flectuntur partem/ dicunturq; oppoſitum vnum. Reliquum vero oppoſitum medium. Nam & vtraq; extrema/ eodem cōplectimur nomine extremi: vt et quorum ad medium/ eadem profecto eſt ratio atq; habitudo.

Ambo extrema ad mediū nominis & rationis eiuſdem

3 ¶Extremorū oppoſitio/ abſente medio ſtabilitur: preſente tollitur.

¶Sūptis quippe ſeorſū extremis/ ſine cōſideratione ac rōne medii: mēs ea inuicē cōfert vt extrema dyametro diſtātia & inter ſe oppoſita. Acceſſu vero medii/ illico vniūtur extrema tolliturue eorū dyametrus/ interuallū/ diſtātia & oppoſitio. Sunt eni vt vnū oppoſitū/ contra mediū ſumēda: & medio ſoli ſimul vnica ac ſimplici oppoſitione cōparanda. Diſtāt igit abinuicē extrema abſēte medio: pſente vero fiūt propinqua/ cōiūcta & eadē. Vt in tpe preteritū & futurū cū adinuicē dicūtur/ ſine ratione preſētis & medii: oppoſita quidē ſunt & ſuapte natura diſtātia. Et ambo ppriis qbuſdā atq; oppoſitis rationib9 finiūt: pteritū iquā quod fuit/ futurū vero quod erit. Vt autē ambo dicūtur ad mediū & ad pñs tps/ ſiue ad id quod nobis adiacet inſtans: illico vtraq; propriis rationibus cedunt/ tolliturq; eorū oppoſitio Et habent eādē ad mediū rationē ac finitionē. Nā vtrūq; tps/ vocat extremū: ſiue tps qd nō eſt & tps in potētia. Preſēs vero ad vtrūq; cēſetur vt mediū/ vtue id qd ē & act9 tēporis.

Aliud exẽplũ in moribus.

Itaqȝ preteritũ ſimul& futurũ/ſub eodẽ potentie &extremi & eius quod nõ eſt noĩe: diſtant a medio/ ab actu & ab eo quod eſt tẽporis/ſcilicet a preſenti: vnica tantũ oppoſitiõe & vt vnum oppoſitum. Similiter & in moribus extrema mala plus/ minuſqȝ diſtant iprimis contra ſeipſa: opponũturqȝ inuicẽ nulla virtutis & mediocris boni ratione habita. Sumpta vero virtute media & cõparata vtriqȝ: cõtinuo & nomine eodẽ & ratione vna/ ambo mala diſtãt a virtute. Opponuntur eni virtuti haud vt duo: ſed vt vnũ malũ/ extrem & fugiendũ. Hec enim duo virtus & vicium bonum& malum: vnice/ vnicaue oppoſitione abinuicem diſpeſcuntur/ ſuntqȝ duo oppoſita. ſed et deinceps cum malum ipſum & vicium per ſeipſum ſumimus: reperimus id a ſeipſo diuiſum/ diſſidenſqȝ ſibipſi oppoſitione altera.

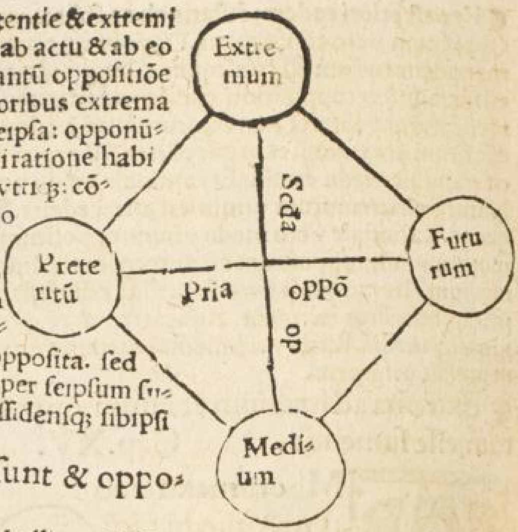

4 ❡Extrema in principio/diſtantia ſunt & oppoſita: in fine autem vnum ſunt.

❡Hec propoſitio in gemino ſenſu biniſqȝ itelligentijs vera eſſe oſtenditur. Nam aut principiũ intelligimus tẽporis/ aut ſubſtantie principium vtrobiqȝ autem verum eſt: extrema principio eſſe diſtantia & fine vnum. Nam cum ſine vllo medii reſpectu inter ſe cõparãtur: inuicem oppoſita ſunt & extrema. Poſtea vero ſumpto medio: ambo collatione & ratione medii/ vnum ſunt vniunturqȝ medio. Sunt igitur in principio ideſt prius diſtantia. In fine vero/ id eſt poſteriore comparatione vnũ. Rurſum extrema principia ſunt medij: vt que ipſi medio dedere ſubſtantiam. Medium vero finis eſt/ coicidentia & ſtatus extremorum. Atqui extrema in ſemetipſis duo ſunt: dyametro abiuncta/ atqȝ oppoſita. In medio vero ſunt eadem proxima & coniuncta. Sunt igitur & hoc etiam pacto extrema duo in principio/ id eſt in ſeipſis: & vnum in fine/ id eſt in medio.

Duplex principiũ ſubẽ durationis

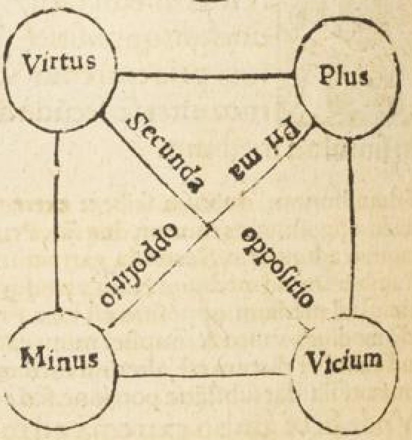

❡Vtplurimum: perfectum/ preſtantiuſue oppoſitorum: ſimplex eſt/ vnicũ et medium. Imperfectum vero geminum/ ſectile/ diuiduum & extremum. 5

❡Monas preſtantior eſt dyade. Medietas extremitate & medium extremo. Medietas autẽ in monade conſiſtit. Extremitas vero in dyade. Nam tantum vnum eſt medium. Extrema autem duo. Contingit autem vtplurimum inter oppoſita: vt id quod preſtantius eſt/ vicem gerat medii: ſitqȝ vnũ/ indiuiduũ & numero ſimplex. Quod vero imperfectum/ aut incõmodum: diuiduum ſit/ ſectile/ geminum & vt quiddam perfectioris extremum: illud circũualans ambiens complectens. Vt bonum eſt vnum inſectile/ medium: indiuiſum a ſeipſo. Malum vero boni circunſtantia & extremitas quedam eſt: numero gemina ſecta/ in plus minuſue diuidua. Similiter & ſanitas vnica eſt/ media & indiuidua: calidi frigidi: humidi & ſicci naturalis proportio. Egritudo vero eorum eſt diſproportio: orta ex alicui⁹ eorum aut abundantia/ aut defectu. Vna eſt igitur & media tantum ſanitudo. Egrimonia vero gemina eſt & extremitas: abundans atqȝ deficiens. Scientia pariter vnica eſt & ſimplex/ veraqȝ rerum noticia. Aſt ignorantia gemina eſt partita & extrema. Aut enim ignorantia eſt ſcientie priuatio. Aut contrarius oppoſituſue habitus. hunc errorem: illam pure negationis ignorantiam appellitant. Et in cunctis ferme oppoſitis eadem lege vtere: diſpartiens id quod eſt imperfectum/ in extrema duo: quod vero preſtat/ medii ſtatuens loco.

Bonũmalũ
Sanitas
Egritudo
Scientia
Ignorantia

❡Oppoſita duo/ſimul iuncta: claudunt/complentqȝ trinitatem.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶Hec duo medietas & extremitas/ duo ſunt oppoſita: que ſimul ſūpta/ trinitatis claudūt complentqꝫ numerū. Nā medietas per ſe/ vnitas eſt. Extremitas vero per ſe dualitas. vnitate autē & binario/ cōſtat ternarius. Medietas igitur & extremitas ſimul: ternariū complent. Omne eni mediū ꝑ ſe eſt vnū: Extremū vero duplex. Mediū autē & extremū ſimul ſūt trina. Et ita in vniuerſis procede. Nam duorū oppoſitorū (vt diximꝰ) quod preſtātius eſt: mediū eſt & vnum. Quod vero eſt imperfectum: geminum/ diuiſum dualeqꝫ reperitur. Ambo igitur oppoſita ſimul/ trinitatem implent.

Medietas Extremitas trinitas

7 ¶Mediū eſt vnū/ duale & mixtum: extrema vero duo vnialia & ſimplicia.

¶Omne nāqꝫ mediū: eſt vtriuſqꝫ extremorū cōplexio/ temperātia/ harmonia/ mediocritas & concurſus. Extrema autē ſuapte natura ſūt ſimplicia & imixta. Eſt igitur mediū: vnum/ duale & mixtū. Extrema vero ſunt duo vnialia/ ſimplicia & imixta. Mediū eſt vt dyas vna ſibipſi herens & cōiuncta: extrema vero ſunt vt due & ſeparate vnitates. Mediū eſt vnitas dyadis: Extrema vero/ dyas vnitatis. Subſtātie eni extremorū: ſūt vt ſimplices & ſeparate vnitates. Subſtantia vero medij: eſt vt ſubſtantie extremorū concurrentes & cōiuncte. ſiue ābarū & ſīplicīū vnitatū: vna/ idiuidua & iſepabil' dyas: cōſtās vtriuſqꝫ extremorū vnitate.

Vnū duale duo vnialia cōuertūtur

Vnitas/ dyadis dyas Vnitatis.

¶De oppoſitorum permixtione & eorum ad duo tantum oppoſita reſolutione. Cap. XVI.

1 VNiuerſa oppoſita: ſunt vt duo queuis oppoſita.

¶Nā duorū quorūcūqꝫ oppoſitorū: aliud p̄ſtantiꝰ eſt/ aliud vero minꝰ ꝑfectū. Oīa autē ꝑfecta/ in eadē ſunt parte collocanda: & vt vnū oppoſitū & perfectū ſumēda. Cūcta vero īperfecta/ tāq̄ preſtātiorū oppoſita: ī reliqua ſunt pte ſtatuēda/ ex aduerſo perfectorū: & ea rurſū vt vnū aliquod oppoſitū captanda. Sūt igiẗ vniuerſa oppoſita: vt tantum duo oppoſita.

2 ¶Lux actꝰ ē tenebrarū: tenebre vero/ potētia & priuatio lucis

¶Hec ꝓpoſitio īductio q̄dā eſt & exēplū p̄cedētis. Lux eni & tenebre primitꝰ opponunẗ: & adiuicē cōparāẗ. Idētidē & actꝰ & potētia. Quia tn̄ lux & actꝰ ꝑfecta q̄dā ſūt: tenebre vero & potētia īꝑfecta merito: & lux dici actꝰ & actꝰ dici poteſt lux. Tenebre vero ex oppoſito/ noīe potētie: & potētia tenebrarū/ priuationiſqꝫ noīe exprimi poſſunt. Siliter & albedinē vocare potes lucē & actū: Nigredinē vero tenebras & potētiā. Albedinē itidē diē/ Nigredinē noctē: veritatē rurſū diē/ falſitatē noctē. Et ita ī cūctis pge: omnē oppoſitionē/ ī vnā quāuis oppoſitionem reſoluens: commodum ad commodum/ & incommodum ad incommodum.

Lux Tenebre Actus Potentia.

Albedo Nigredo.

Nox Dies.

Veritas falſitas.

3 ¶Verum omne/ omni cōſonat vero: & perfectum perfecto.

¶Vna tātū eſt veritas: tantū vna ꝑfectio. Nā & ſi diuidua videaẗ & latiſſia eſſe veritas/ pariter & ꝑfectio: ꝓportiōis tamē nexu & vīculo/ Veritas oīs/ omni veritati: & ꝑfectiōi ꝑfectio coheret atqꝫ adunaẗ. Oīs quoqꝫ falſitas/ falſitati oī: & īꝑfectio īꝑfectiōi eſt annexa & vna. Et q̄cūqꝫ de duobꝰ dicūẗ oppoſitis: ītellige & ea exprimi cūctis. Qui eni artē nouerit eiuſdē & oppoſiti: noſcet & Perfecti & īꝑfecti/ Vnitatis & nūeri & oīm ſimul oppoſitorū modum.

Tātū vna Veritas tātū vna perfectio.

4 ¶Omnium oppoſitorum longitudo eſt vna: latitudo diuidua.

¶Oppoſitorū latitudo eſt linea/ ſiue dyametrꝰ oppoſitiōis: q̄ diſtāt abiuicē duo q̄cunqꝫ oppoſita: vt actꝰ & Potētia/ Lux & Tenebre. Eorū vero lōgitudo cōtigit ī duplici oppoſitiōe. Eſt eni reſpōſꝰ duorū/ aut pluriū ꝑfectorū: aut duorū/ pluriūue īꝑfectorū. Vt Lucis & Actꝰ ꝓportio: ſimiliter & Tenebrarū/ atqꝫ Potētie reſpōſꝰ. Oīa itaqꝫ oppoſita diſtāt/ opponūẗqꝫ latitudīe. ſūtqꝫ diuidua & regiōe ſuī diſpoſita. Lōgitudīe vero: ſibimetipſis cōgruūt/ reſpōdent/ vniūturqꝫ: ꝑfecta inquam perfectis & imperfectis imperfecta.

Quid oppoſitorū latitudo.

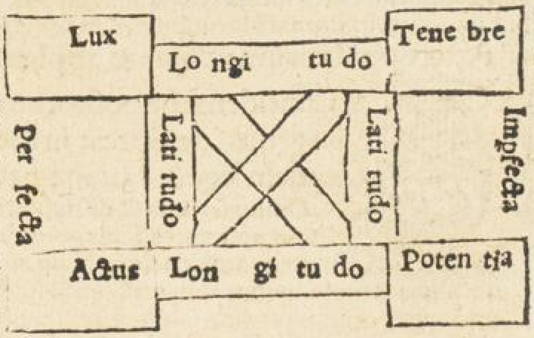

5 ¶Quodlibet infinitis eſt idem & infinitis oppoſitum.

¶Nā infinite ſūt oppoſitiōes: & īdefinita oppoſita vt lux eadem eſt Actui Forme/ Diei Veritati, Propinquitati & alijs in-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

numeris pfectis. Ipſa quoq; lux oppoſita eſt eorũ oppoſitis: vt Tenebris/ Potẽtie/ materie/ nocti/ falſitati/ nigredini/ diuiſioni diſtantie/ & cunctis ĩperfectis.

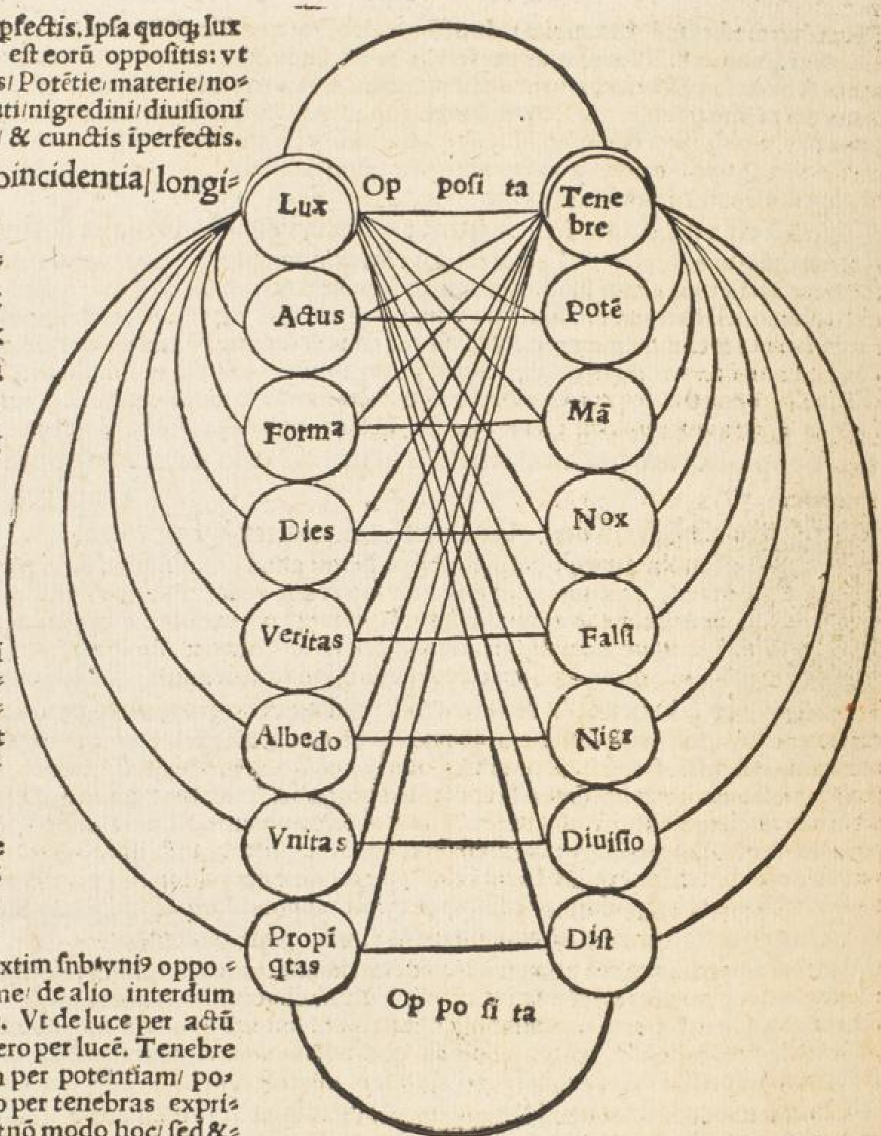

¶ Ex coincidentia/ longitudinis oppoſitorum: permixte eorũ habitudines & loquutiones contingunt. ¶ Quia enim coincidunt q̃cũq; eiuſdem ſunt longitudinis: vt perfecta oĩa iter ſe itidem & vniuerſa imperfecta: permxtim ſub vni9 oppoſiti nomine/ de alio interdum loquimur. Vt de luce per actũ de actu vero per lucẽ. Tenebre interdum per potentiam/ potẽtia vero per tenebras exprimitur. Et nõ modo hoc/ ſed & duorum oppoſitorum habitudines: interdũ alienis oppoſitis permiſcem9 & adimplemus: vt lux actu lux eſt & potentia tenebre: tenebre vero/ actu tenebre & potẽtia lux. Idem quippe dicere eſt lucẽ actu lucẽ & lucidã lucẽ. Idẽ lucẽ potẽtia tenebras: & obſcuras tenebras. Et hãc oppoſitorũ permixtã locutionẽ: cũctis diſciplinis accõmodã & ſũme vtilẽ cõperies.

Permixta oppoſitorũ loquutio diſciplinis accõmoda

¶ Artis oppoſitorum vtilitas & applicatio. Cap. XVII

COincidente oppoſitorum longitudine: Intellectus de genere in genus/ de Specie in ſpeciem/ ex diſciplina in diſciplinam: eadem lege & ratione pertranſit. 1

Oĩs diſciplina genere & ſpẽ cõſtat.

¶ Omnis ſcientia & diſciplina conſtat tantum duobus/ genere ac ſpecie: huius ꝓprietates/ illius vero differentias & ſubſtãtiales quidditates perquirens atq; reuoluẽs. Nam cũ ſimpliciũ & vocũ & rerũ/ ſeptẽ ſint modi: predicabilia ĩprimis quinq; vulgatiſſima & ſubiectũ eorũ vnũ/ ĩdiuiduum/ ſingulare/ hoc aliquid/ quod cunctis predicatis ſubeſt: reliquum vero tranſcendens/ quod cuncta tranſilit predicata: vt ens/ vnũ: idẽ potens/ bonũ: & quecũq; ſupreme tranſcendentiſq; philoſophie

ſunt peculiaria & propria: harum ſeptem dictionum & vocum/ humane ſcientie & diſcipli-
ne: duntaxat ſibi quattuor/ vt proprias & adaptatas vendicant/ Genus/ Speciem/ Generis
Differentiam & ſpeciei Proprietatem. Genus enī & ſpeciem: vt precipua & ſubſtantialia &
recta in linea collocata deſumunt. differentiā vero & proprietatem: vt eorū circunſtantias
& laterales quaſdam a natura inditas qualitates. Sunt enim differentia & proprietas: Ge-
neris & ſpeciei/ qualitates quedā: vt pote quas de genere aut ſpecie quale rogantibus: re-
ſpondere atq; obiicere ſolemus. Nempe interrogāti quale ſit aīal: rationale aut irrationale:
qualis vero homo riſibilis reſpōdendū. Nichil infra genus/ humana meditatur diſciplina:
nichil quoq; infra ſpeciem cōcipit. Inchoat oīs diſciplina a genere termīatur in ſpecie. Co-
tinet ſeſe quadrato Generis/ Speciei/ Differentie & proprietatis. Aut diuidens Gen⁹/ aut
finiens ſpeciem. aut demōſtrās ſpeciei propri-
etatem. Hi quippe ſunt trini cuiuſuis diſcipline
actus: generis diuiſio/ ſpeciei diffinitio/ proprie
tatis demonſtratio. Eadem differētia que diui-
dit genus: cōponit/ finitq; ſpeciem. genus vero
ſimul/ cū differentie quidditate: ſpeciei proprie-
tatem eliciunt/ eāq; demōſtrāt. Indiffinibile eſt
gen⁹/ Indiuiſibilis ſpecies: indemōſtrabilis dif-
ferentia. Genus eſt maximū diſcipline/ ſummū
& precipuū eius predicatum. Species diſcipline
vltimū minimum & cunctorum ſubiectū: qua-
de & genus & differentia & proprietas/ in di-
ſciplinis enunciātur. Itaq; repudiant cuncte hu
mane diſcipline tria hec: Quod inquam ſupra
genus eſt/ tranſcendens: quod ſub ſpecie indi-
uiduū/ ſingulare/ & vnum numero: quod de-
niq; & extra & poſt proprietatem Accidens. In-
ter tranſcendēs & indiuiduum. ſcientia omnis/
duo ſibi ſubſtantialia & precipua deſumit: gen⁹

Diſciplinarū tantū trini act⁹ Diuiſio finiō demōſtratio

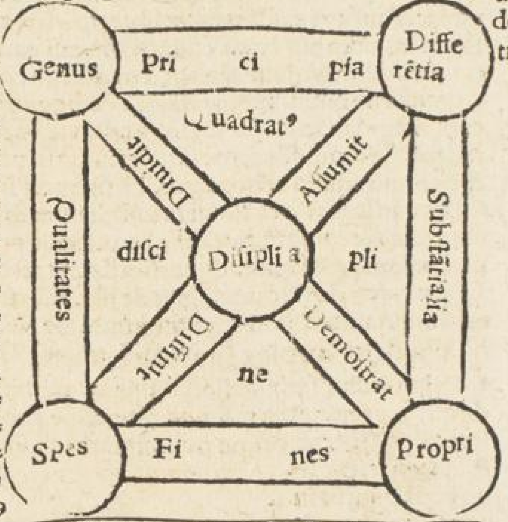

Repudiatū a diſciplinis	Aptum diſciplinis	Aptum	Repudiatum	Aptum	Aptum	Repudiatum
Trāſcēdēs	Genus	Spēs	Indiuiduū	Differētia	Propriū	Accidēs
1	2	3	4	5	6	
Methaphiſicum	Diuiſibile	Diffinibilis	Ad mechanicas ſpectans	Diuidens atq; diffiniēs	Demonſtrabile	Ad mechanicas ſpectans

& ſpeciē. Inter autem hoc aliquid & accidens: duo inherentia minuſue precipua ſibi aſcri-
bit/ differentiā & proprietatem. Geminis quippe rectis & ſubſtātiuis genere/ inquam & ſpe-
cie: biniſq; adiectiuis differentia & proprietate diſciplina oīs cōtinetur. Omnes igitur hu-
mane ſcientie/ ſunt inuicem proportionabiles: cōſtantes ſimplicib⁹ iiſdē. eodēue quadrato
Genere/ Specie/ Differentia/ & Proprio. Sunt & facientes idem: aut diuidentes Genus/ aut
Speciem finientes/ aut eius Proprietatem generis & differentie quidditate demōſtrantes
Conſtāt vniuerſe diſcipline quattuor tantū terminis: propoſitionibus vero ſiue cōplexio-
nibus geminis: Principio & concluſione: quarū illa intellectualis & per ſe cognita eſt: hec
vero rationalis & alterius medio illata atq; demonſtrata: Terminorum numerus ad pro-
poſitionū numerum/ duplus. Quattuor enim diſciplinarum ſunt voces: genus ſpecies. dif-
ferentia propriū. Enūciationes autem earum due. principiū/ Concluſio. Vocum vero actus
bini: generis diuiſio & ſpeciei diffinitio. Propoſitionum deniq; actus vnicus & ſol⁹ eſt: cō-
cluſionis inquam demonſtratio, Itaq; liquet quanta facilitate/ coincidente diſciplinarum

omnium humanarum longitudine: ſeſe humanus intellectꝰ ex vna ſcientia in aliam proripiat: eadēq; lege ex vna penetret/ ꝑtrāſeatq; in aliā. Nichili poſteriore diſciplina/ offendens priori diſſonū: Nichil nō eadem proportione nō pari analogia/ ac proportionabili modo i

Oēs diſciplie ſūt eq̄les pari cōſtātes quadrato.

priore ꝑtractatū. Eſt eni quodlibet/ i quolibet. Nichil alicui deeſt. Iiſdē ac tantis cōſtāt oia/ ſuntq; vnū apud itellectū vniuerſa. Ex genere vniꝰ diſcipline: ferſ itellectꝰ ꝑtrāſitq; i genus alteriꝰ. Ex ſpecie i ſpeciem/ Ex differētia i differētiā: Et ex ꝓprietate i proprietatē. Ex vnius pricipio digrediſ i alteriꝰ principiū: Ex deniq; cōcluſione/ i illationē. Ex quadrato vniꝰ/ ifert quadratū alterius. Ex toto totū: & partē ex pte. Intellectus equatio eſt ſciētiarū oim: earum iuxta poſitio & cōmēſuratio. Oia earū genera/ trāſferti partē vnā: i alia vero & aduerſa pte species ſtatuit. Collocatq; genera cūcta/ eadē lōgitudine: vt proportiōabilia/ & vt eadē. Species vero oēs vt eaſdē pariter ſibi reſpōdētes/ oppoſita lōgitudie cōſtituit. Genera oia i vnū Species quoq; oēs i vnū cōſlat. Hoc eni pacto vniuerſorū coincidētia/ ſimilitudinē ꝓportionē & idētitatē deriuat elicit ifert.

Exēplū in Arithmetica & Geometria.

Exēpli cā Arithmeticū genꝰ ē nūerus: Geometricū vero genꝰ/ Magnitudo. Nūerꝰ igiſ ē vt magnitudo: & nūeri ſpēs/ vt magnitudinis ſpēs, nūerꝰ ei & magnitudo eiuſdē ſūt lōgitudiis: & eodē ābo gn̄is noie cēſenſ. Nūeri quoq; & magnitudinis ſpēs: eiuſdē pariter ſūt lōgitudinis/ vocāſq; eodē ſpeciei noie: quo & gn̄ibꝰ opponūtur & ex illorū aduerſo collocātur.

Intellectualis diſcurſus.

Tranſit igiſ intellectꝰ/ de numero in magnitudinē: deq; illiꝰ ſpēbus/ in huius ſpēs. Genera iungit inter ſeſe: & ſpecies iter ſe. Vtrūq; vtroq; metiſ: nūerū magnitudie & magnitudinē nūero: ſimiliter & ſpecies ſpēbꝰ. Nichil in nūero reperit quod non inſit magnitudini. Quecūq; de numero protulit vult iubetq; intelligi de magnitudie. Et quecunq; de hac intelligi & de illo. Aſſeritq; omniū eſſe legem eandem/ iudicium idem: eumq; qui vnum nouit/ noſſe omnia.

¶ Vn̄ fit vt duplex ſit noſtri itellectꝰ latio: vna i latitudinē/ alia i lōgitudinē. 2

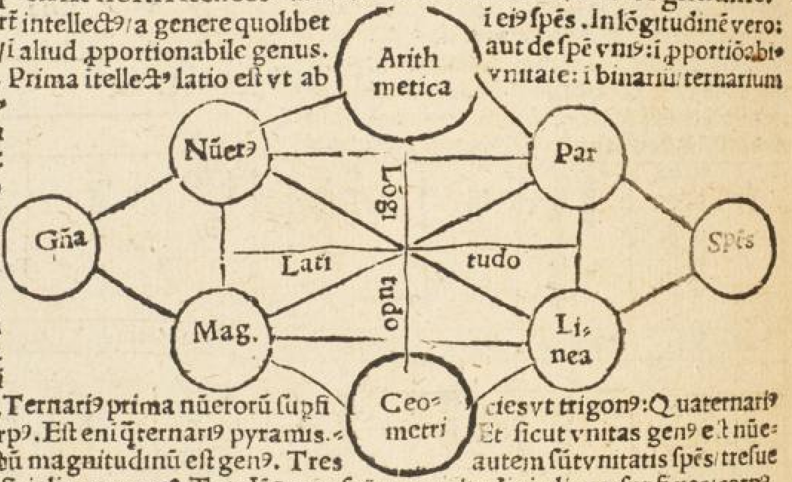

¶ In latitudinē ferſ intellectꝰ/ a genere quolibet i eiꝰ ſpēs. In lōgitudinē vero: de quouis genere/ i aliud ꝓportionabile genus. aut de ſpē vniꝰ: i ꝓportiōabilem alteriꝰ ſpeciē. Prima itellectꝰ latio eſt vt ab vnitate: i binariu/ ternarium & quaternariū ſiue vt de puncto in lineā/ ſupficiem & corpꝰ.

Prima itellectꝰ latio.

Secunda.

Scda vero de vnitate i pūctū/ de binario in lineā de ṫnario in ſupficiē/ de q̄ternario in corpꝰ. Eſt enim vnitas/ numerorū pūctū: Binariꝰ/ prima nūerorū linea. Ternariꝰ prima nūerorū ſupficies vt trigonꝰ: Quaternariꝰ primū nūerorū corpꝰ. Eſt eni q̄ternariꝰ pyramis. Et ſicut vnitas genꝰ eſt nūerorum: ita & punctū magnitudinū eſt genꝰ. Tres autem ſūt vnitatis ſpēs/ treſue nūeri: linearis/ ſupficialis/ corporeꝰ. Totidēquoq; ſpēs magnitudinis: linea/ ſupficies/ corpꝰ. Nā vtrobiq; & i nūero & i magnitudie: ab eiuſdē gn̄is vt iduidui/ ac ſiplicissimi fōtis ſcatebra/ trine oriūſ ſpēs: qbus quātꝰ eſt nūerꝰ: tāta euadit & magnitudo. Vnitrinus eſt nūerꝰ. Vnitrina & magnitudo. Vtrūq; gn̄is & pricipij vnitate cōiūctū: ſpeciei & finis trinitate euadit diſcretū/ atq; nūeroſū. Ambo eq̄ta ſūt iuicē & cōmēſurata. Pūctū enim linea/ ſupficies & corpꝰ ſūt totū magnitudis. Vnitas idētidem/ binariꝰ/ ternariꝰ & q̄ternariꝰ: totū ſūt nūeri & omnis nūerus. Vt q ſimul iuncti Pythagoricam omnium ſupremam decadem implent. 3

Pithagorica decas.

¶ Tanta eſt rerum longitudo: quanta & latitudo.

¶ Nā tātū eſt q̄libet i ſeipſo: quāta ſūt oia/ vt extra ſeiuicē ſubſiſtūt. Eſt igiſ alicuiꝰ gn̄is latitudo: index lōgitudis oim generū. Vt ſi alicui generi/ ſubſūt i latitudie ſpēs tres: erūt & extra illud genꝰ alia tria gn̄a/ q eidē ſuberūt i lōgitudie.

Exēplū in ſubſtantia.

Vt q a ſubſtātiā/ ſiue ſubſiſtētiū genus i tres ꝑtimur ſpēs: viuētia/ ſēſibilia & itellectu ꝑdita: dico & tria eſſe genera poſt ſubſtātiā i latitudie ſumēda: quātitatē/ q̄litatē & locū. tātāq; eſſe ſubē longitudinē: quāta eſt & eiꝰ latitudo. Subſtātie qppe latitudo ē hec ſubſtātia Vita Sēſꝰ/ Intellectꝰ. ſiue ſubſiſtētia/ viuētia & itellectualia. Eiꝰ vero longitudo hec Subā Quantitas/ Qualitas/ Locus. Vnitrina eſt ſubā i latitudie/ vnitrina & i lōgitudie. Vtrinq; eq̄lis eſt hūani itellectꝰ latio ab eodē gn̄e

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſiue in latitudinē per ſuas ſpecies/ ſiue in longitudinem per reliqua genera digrediens. Et hec propoſitio rite intellecta: ſupra modum conducit/ ad capeſcendā multarum rerum intelligentiam. Precipue quopacto vnūquoduis genus/ ſit in ſeipſo vt omnia: & omnia vt aliquod vnum. Et tantum eſſe quodlibet extra ſeipſū: quantū eſt intra ſe. Et exteriorem alicuius numerū/ indicē eſſe iterioris: & internum exterioris eandēq; eſſe longitudinis & latitudinis ſcientiam. Cognita enim alicuius generis latitudine/ in quotue ſpecies diſtribuat: noſces illico & quotquot extra ipſum ſunt genera/ quantaq; ſit ei9 latitudo. Ac tota inſuper latitudo/ toti reſpondet lōgitudini. Et latitudinis ſingula: ſingulis longitudinis. Vita quantitati Qualitati ſenſus/ loco intellect9. Fit enim generatio/ ſecundum ſubſtantiam. Augmētatio ſecundum vitam & quantitatem. Alteratio ſecundū ſenſum & qualitatem. Loci mutatio ſecundum intellectum & locum.

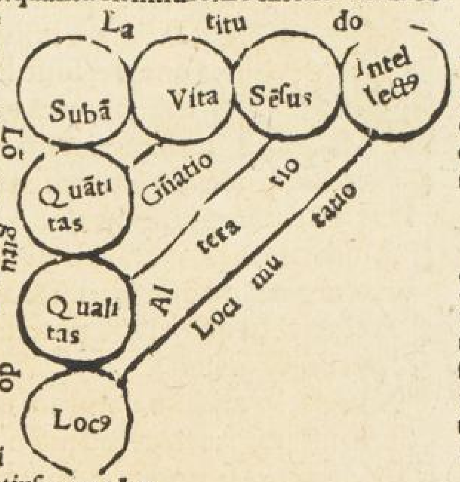

Tantū eſſe extra ſe qnodlibet quantum intra ſe.

Latio motuū preſtātiſſim9 quā ſecdm propoſitum & intellectum mouemur.

4 ¶ Rerum latitudo atq; longitudo: angulum cōplent rectum/ equaliū laterum.

¶ Nam rectus angulus eſt omnium precipuus/ primus & medius: extremorum angulorum ſpecies/ totiuſq; quadrature oppoſitorū medietas. Et latitudo (vt dixim9) equa eſt longitudini. Complent igitur ſimul longitudo & latitudo: rectum angulum/ amborum equaliū laterū. Et hic angulus rectus/ metrum eſt & menſura rerum omniū: exprimēs quantum ſit quodlibet intra ſe/ & quātum extra ſe. quanta ſit vniuſcuiuſq; entis & interior & exterior fecunditas. Huius autē anguli vertex & cōmune punctum: totum ipſum profert gignit elicitue angulū. Initium enim eſt & fons vtriuſq; linee: latitudinis & longitudinis. Et in ipſum tā latitudo/ q̄ longitudo: reſolutionis modo glomerantur/ eo innectuntur & coherent. Reſoluuntur quippe viuentia in ſubſtātiā ſiſiter & ſēſibilia & itellectualia: tāq̄ i ſuū gen9 Eidēquoq; ſubſtātie vt precipuo & per ſe ſubſiſtenti generi inherent quātitas qualitas & loc9. hec enim cū accidentia ſint: nullum aliud q̄ in ſubſtantia eſſe recipiūt. Eſt igitur angularis apex communiſq; vertex vt ſubſtantia: totius ipſius anguli caput/ fons atq; initium. a quo cuncta ea emergunt proferūturq;: quecunq; in ambobus totius anguli lateribus continētur. Nam & ſubſtantia cauſa eſt accidentium: & prior eſt ſubſtantia q̄ vita/ ſenſus & ratio ſiue humanus intellectus. Et eodem modo vtere hoc recto angulo ad cunctorum & generū & ſpecierum proportionē dinoſcēdā. Cū tamē duo genera/ in ſua ſerie ſimpliciſſima & prima ſumūtur: neutrum genus ſtatuendum eſt in ipſius anguli capite atq; faſtigio. ſed ipſe agularis apex ſiue quadratulus qui toti angulo preeſt: aut relinquendus eſt vacuus/ aut nulli9 ſiue priuationis notula eidē inſcribenda. In omni quippe ſerie nichil eſt prius primo. Nichil ſimpliciſſimo ſimplicius. Quēadmodum in numeris: nichil eſt vnitate prius/ minus ac ſimplicius. nec item in magnitudinibus: aliquid eſt quod puncto prius/ minus aut ſimplici9 reperiatur. Itaq; diſpoſitis in altero anguli latere nūeris in alio vero magnitudinibus: angulari eorum apici/ nichil erit inſcribendum. ſed is aut vacuus relinquendus eſt: aut priuationis notula deſignandus.

Latitudinis & lōgitudinis angulus metrum eſt & menſura omnium.

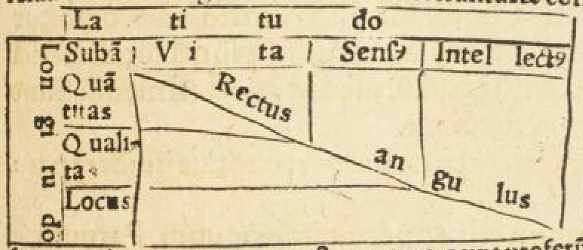

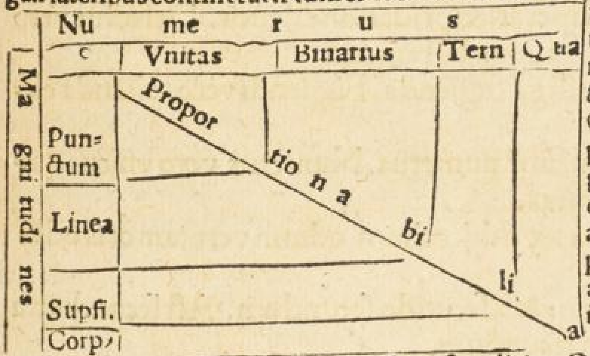

De dalologia ſeu variatio & quadratura oppoſitorum

Idē oppō.

IDem eidem idē eſt/& oppoſito oppoſitum. oppoſitū vero eidē eſt oppoſitum:& oppoſito idem.

Lux tene- bre.

¶Lux/ clara lux eſt & obſcure tenebre. Tenebre/ ſunt lux obſcura: & lucide tenebre.

Veritas Falſitas.

¶Veritas/vera veritas eſt & falſa falſitas. Falſitas autem/falſa veritas:& vera falſitas.

Neceſſitas Impoſſibile

¶Neceſſitas/neceſſaria neceſſitas eſt:& īpoſſibilis īpoſſibilitas. Impoſſibilitas autem/impoſſibilis eſt neceſſitas:& neceſſaria impoſſibilitas

Affirmatio Negatio.

¶Affirmatio/affirmationis eſt affirmatio: & negationis negatio. Negatio vero/negationis affirmatio:& affirmationis negatio.

Actus Potentia.

¶Actus/actu actꝰ eſt: & poteſtate potētia. potentia vero/actu potentia: & poſſibilis actus

Natura Vis.

¶Natura/ ſecundum naturam natura eſt & violenta vis. Vis autē/ſecundum naturam vis:& violenta natura

Principiū Finis

¶Pricipium/a primo principium:& a fine finis eſt. finis autem/a principio finis & a fine principium.

Preſens preteritum

Futurum

Hodie heri Cras

¶Preſens ī preſēti p̄ſens eſt: quod erat ī preterito futurū. Preteritū vero/in preſēti preteritū dicit̄:quod ī preterito fuit p̄ſens. Futurū deniq;/i preſenti futurū eſt:quod in futuro erit preſēs. Vt hodierna dies/hodie eſt hoderna q̄ heri craſtina dicebat̄. Heſterna vero/ hodie quoq; heſterna eſt: que heri vocabat̄/hodierna. Siliter & craſtina/hodie Craſtina dicit̄:q̄ cras/vocabitur hodierna. Extrema itaq; tēpora/ p̄teritū futurūq; idipſūq đ ſūt/dicūt ad mediū p̄ſēs. Ad ſeipſa vero/ dicūt nō id q đ ſūt:ſed id quod eſt mediū Sunt eni ī medio extrema:& ī extremis medium.

Totū pars

¶Totum/ex toto totum eſt:& ex parte pars. Pars vero/totius quidem pars eſt:& partis totum

Magnum Paruum

¶Magnum/magnitudine magnum eſt: & paruitate exiguum. Paruum vero/paruitate magnum: & magnitudine exiguum

Habundās Defectus.

¶Habundans/habūdātia exuperat:& priuatione deficit. Defectus vero habundantia minuitur:et priuatione habundat.

Eligendū Fugiendū.

¶Eligendi/eligenda electio:& fuga fugienda. Fugiendi vero/ vitanda electio:et fuga eligenda.

Vnitas Numerus

¶Vnitas/vnica vnitas eſt:et plurimꝰ numerus. Numerus vero vnicus quidem numerus eſt & plurima vnitas.

Amicicia odium:

¶Amicicia/amoris eſt amicicia :& odij odium odium vero/amoris odiū & odij amor.

¶Primum/ eſt a primo primum: & a ſecundo ſecundum. Aſt ſecundum a ſecundo eſt primum et a primo ſecundum.

Vita Mors.

¶Vita eſt viuens vita:et mortua mors. At mors/viuens mors eſt:et mortua vita.

Manifeſtū occultum.

¶Manifeſtum / palam eſt manifeſtum: et clam occultum. Occultum vero/

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

palam occultum: et occulto manifeſtum predicatur.
¶ Loquens/ vocem dicit: ſilentia loquitur. — Loquens Silens.
¶ Silens vero/ ſilentia fatur: vocem ſilet.
¶ Plenum plenitudine exuberat: vacuitate carens. Vacuum vero/ vacuitate plenum: et plenitudine vacuū cenſetur. — Plenum Vacuum
¶ Equale/ equali eſt equale: et inequali inequale. Inequale vero/ equali inequale: et inequali equale probatur. — Equale Inequale.
¶ Frequēs/ vt plurimum frequens eſt: et rarenter rarum. Rarū vero/ raro frequēs: et frequenter rarum. — Frequens Rerum:
¶ Si dominus dominatur: ſeruus ſeruit.
Si vero dominus ſeruit: ſeruus dominatur. — Dominus Seruus
¶ Hactenus de ſimplicibꝰ oppoſitorum quadraturis. Que autem ſequuu permixte ſunt eorum locutiones et habitudines.
LAudabile/ laude dignum eſt: et vituperio indignum. Vituperabile vero/ laude indignum: et vituperio dignum demonſtratur. — Laudabile Vituperabile.
¶ Virtus/ bonis ac ſtudioſis virtus eſt: malis vero vicium. Aſt viciū/ perditis ac malis virtus eſt: bonis autem probiſq; vicium. — Virtꝰ viciū Bonū malum.
¶ Eligunt ſtudioſi ac probi virtutem: vicia fugientes. Reprobi autem/ virtutem deuitantes: vicia proſequuntur. — Electio Fuga Probi Reprobi
¶ Sanctitas/ ſanctis eſt mundicies: que ab īmūdis pro labe habet̄. Aſt macula/ cōtaminatis et īmūdis/ eſt vt mūdicies: q̄ a ſāctis/ cōtāminatio reputat̄
¶ Scientia/ doctis eſt amica/ illiteratis vero et indoctis inimica. Aſt ignorantia/ ignorātibus eſt amica: q̄ doctis ſtudioſiſq; viris eſt inimica. — Sanctitas Labes

¶ Accipe quiſquis eris/ preſentia dogmata lector:
Doctrine oppoſite ſeu logodedalie.
Omnis namq; tibi res/ vna hac arte pateſcet:
Tam nichil eſt vnum/ ꝙ ſit inoppoſitum.
Articula hec diuerſa parat/ biſ bina q; gignit:
Quodlibet in proprium/ voluit et oppoſitum.
Nempe deus deus eſt: nichil eſt nichil aut deus eſt nil.
Aut nichil eſt deus/ hos implicat iſta modos.
Claraq; lux/ lux eſt: tenebre/ tenebre quoq; clare:
Lux/ tenebre obſcure: cecaq; lux tenebre.
Lex eadem eſt cunctis: diſpeſcens omnia quadro.
Volue igitur/ confer: perfice/ claude gyros,

Artis oppoſitorum ſiue dedalogie Finis. deo
Honor qui (vt ſacra volūt eloquia)
fecit oīa duo: vnū
contra vnū

¶ Edita eſt in edibus .R. IN C. P. Franciſci de Hallevvin: ambianorum pontificis. Anno ab incarnato deo 1509. 29 Nouembris

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶CAROLVS·BOVILLVS·ILLVSTRI·VIRO·LVDOVICO·BORBONIO·PONTIFICI·AC·DVCI·LAODVNENSI. S

SOlent prodituri in publicum nouelli libri illuſtriſ Ludouice exquirere ſibi patronum: cuius auſpicio/ nonnichil ſibi & roboris cõparent & claritudiuis. Preſens igitur libellus abs te ſibi patrocinari commode expoſtulat: quẽ& regii ſanguinis nobilitas & precipuꝰ virtutũ fulgor/ maximopere illuſtrãt In hoc autẽ opuſculo varie vtimur generationis nomine: interdum illud in eam ſignificationem ſumentes/ qua ſumere naturales philoſophi ſueuerunt: pro inq̃ horaria inductione ac tẽporaneo aduentu ſubſtãtialis forme in materiam. Nõnunq̃ vero illud latius proſumimus: volentes omnia ab vno tantũ principio/ aut creatione aut generatione orta eſſe. Oĩa quippe implicia atq; euiterna. vt Angeli Materia ac Rationales anime: inſtãtanee creationis ortu/ tota ſimul ſũt ad eſſe deducta: diſpari tamẽ diſſimiliq; modo. Nã & angelus vniuſquiſq; ſimul totus eſt factus & angeli oẽs ſimul facti. Materie item pars quelibet & ſimul omnis materia: repentinũ habuit (ſed poſt angelos) initium. Nec diſſimili aut priore initio ortũ eſt totum angelorum genus: ortu cuiuſuis angeli. Neq; aliũ aut priorẽ duxit ortum tota materies: partium ſuarũ origine/ quaq̃ ipſa ſit poſt angelos creata. Rationalium autem animarũ genus (ſue ſubſtantie de nichilo emerſione ac ſcatebra) ab ſuis partibus diſſidere cõprobatur: quandoquidem aliter tota aliter quelibet aĩa prodit in eſſe. Anime nãq; ſingule cũ ſint natura ĩpertes momentanea origine tote ſimul ad eſſe ducũtur. Vniuerſus tamẽ animarũ numerus (quã totã animã totiuſue rationalis aĩe ſpeciẽ cenſemꝰ) haud totꝰ ſimul: ſed diuidua tẽporis fluxione particulati ac ſẽſim in eſſe ꝓcedit. Et hoc pacto cũ nulla aĩa ſit generabilis: aĩam tamẽ totã generabilẽ vtrãq; vero idem eſt & omnẽ & totã aĩam nemertẽ atq; ĩcorruptibilẽ eẽ ingenũe fatemur. dicimuſq; gigni hactenꝰ hũanã ſpeciẽ: procreatiõe aĩarũ aſſidua/ hoĩe; quoq; indies fieri & abſolui. qui cũ ĩpreſẽtiarũ inabſolutus & ĩperfectꝰ ſit: nõnũq̃ ſuccedente procreationis rationaliũ aĩarũ periodo: integrũ ſui eſſe ĩdepturꝰ eſt totuſq; futurus. Huius itaq; generationis naturã diſcutiẽs hic libellꝰ: adaperit recenſetq; quis ſit precipuus atq; immortalis totiuſq; materie actus quem conſecuta nactaq; materies: nil vltra expoſtulet nullo ſit preſtantiore ac potiore fine conſumanda Vale.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

CAROLI BOVILLI SAMAROBRINI LIBER DE GENERATIONE AD ILLVSTRISSIMVM VIRVM LVDOVICVM BORBONIVM ANTISTITEM AC DVCEM LAODVNENSEM.

1 ## Quid generatio. Caput primum.

Generatio eſt a non eſſe ad eſſe: ſubſtantialis act⁹ acquiſitione progreſſio.

Subſtantialis actus: eſt cuiuſuis ſubſtantie/ actus primus & peculiaris forma. Hec enim dat toti eſſe eſtq; cunctorũ accidentiũ & operationũ totius: precipua & prima cauſa. Vt ſubſiſtendi forma: elementis/ mixtis imperfectis & mineralibus dat eſſe. Vita viuentium eſt eſſentia: ipſumq; viuere viuentium eſt eſſe. Senſitiuus actus: animalia fouet & continet in eſſe. Eo etenim preſente: & ſunt & animalia ſunt. Rationalis anima/ humana eſt eſſentia: que humanum eſſe toti corpori largitur: eſtq; pars humane ſubſtantie/ precipua & prima/ qua animal eſt homo. Aduentante igitur in materiã ſubſtantiali & primario actu/ eoq; preſente: q̃

2 prius non erant/ generari dicuntur: & a non eſſe/ progredi ad eſſe: & ex non ente/ in ens.

Quid ſubſtãtialis actus.
Subſiſtẽdi forma.
Vita.
Senſus
Ratio.

Ante generationem/ vna eſt conſiſtentia: generationis actu prior/ omniũ primum & vltimum.

Materia prior eſt & generatione: & ipſo generationis actu. In eã quippe: actus ipſe ſubſtantialis generatione aduentat: in ea ſuſcipitur & ſtabilitur. Ipſa eius fultura: & organum omnium ipſius operationũ eſt. Quicquid profert ſubſtantialis actus/ quicquid ſua fecunditate gignit: oĩa in materia/ vt ſubdita potentia ſtatuit. Illam velut quandam noctem & memoriam: variis accidentiũ ſpeciebus/ ipſe (vt intellectus & ſuapte natura actuoſus & impaſſibilis toreutes) inſculpit. Exonerans enĩ ſeſe paſſionibus & accidentibus cunctis (citra humanas notiones) omnia indit materiei. Hanc igitur materiẽ actu ipſo/ tẽpore priorẽ eſſe oportet. & preparatã imprimis a natura/ vt cõmune futurorũ vniuerſorũ actuũ domicilium: vt ſubſtantiale eorum vehiculũ. Sicut enim memoria locus eſt & fultura intellectualium ſpecierũ: ita & materia ſubſtantialium actuũ promptuariũ eſt/ in quo cuncte forme a natura ſiſtũtur/ reponuntur conduntur.

Materia gñatione & actu prior.
Materia Nox & memoria quedam eſt.

3 ## Materia omnium cõmunis eſt/ vna eadẽ atq; indifferens.

Materia aliquid quidẽ eſt vt totius ſubſtantie pars & incõpleta ſubſtantia. Plus eſt q̃ nichil: & minus eſt q̃ hoc aliquid. Nã neq; eſt hoc/ vel hoc: aut aliud aliquid eorũ que huiuſmodi ſunt. Incognoſcibilis & indicibilis eſt: vtpote quã ſub nullã differentiã/ aut proprietatem: exprimi contingit. Eſt enim prior omni naturali rerum proprietate ac differentia. cum ſit & confuſiſſima actuũ omniũ & proprietatũ facies: cũ ſit iſuper idiſcreta moles: ex qua omnis actus partem accipiens/ ſeſe ea fulcit vallat firmat. Si enim actus & forma: eſt cuiuſuis rei proprietas: per quam de vnoquoq; enunciamus eſſe ipſum hoc/ vel hoc: non eſſe hoc aut illud: neceſſe eſt vt ante ipſi⁹ actus aduentũ/ res omnis ſit ipropria atq; idifferens: ſine definita affirmatione & negatione. Affirmatio quippe & negatio differentiã actũ & proprietatem rerum comitãtur. Materies igitur peculiari & poſitione & negatione prior eſt: cum de eaipſa dictitare nõ liceat: neq; hoc eſt: neq; hoc non eſt. Ambo q̃ppe vniuerſalia contraria omne atq; nichil: ſimul de eodem enunciãtur. Omnia etenim eſt materia & ni-

4 chil eſt materia. Omnia eſt priuatione & potentia Actu vero habitu & proprietate nichil.

Materia eſt oĩm potẽtia ex qua cũcta fiũt & naturali gñatiõe abſoluunt.

Omnia quecunq; modo ſubſiſtuut: prius non erant/ poterant tamen eſſe. Erant enim poſſibilia: per ſubſiſtẽtiã ſue poſſibilitatis/ atq; potentie/ vt materie. qua ante omnia ſubſiſtente: poſſibilia cuncta & aliquo pacto (vt potentia) inchoata & ſubſiſtentia cenſentur. Ex nichilo quippe/ naturali virtute nichil fit. neq; quod fieri impoſſibile eſt: id aut factũ eſt aut fiet aliq̃n. Quo enĩ pacto cui⁹ nulla preexitit potentia: quodue inchoatũ poſſibilitate nõ fuit: fieri potuerit? Neceſſarium non eſt factum: quod ſemper fuit in eſſe quod & omniũ eſt cauſa. Impoſſibile non eſt factum/ quod fieri nõ potuit. Solũ igit̃ poſſibile a ſũma illa & ſuprema omniũ neceſſitate: ex poſſibilitate & potentia/ in actum & naturale eſſe produiſſe

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

declaratur. Omnia itaq; ex priore poſſibilitate & potētia preexiſtēte: fiūt abſoluunť cōplenť.

¶ Trina eſt rerum potētia: diuina inquā mēs materia et elementatio. 5

¶ Entiū poſſibilitas/ eſt trina. Diuina mēs/ Materia/ & elemētatio: que eſt materie/ ab elemētari qualitate: proxima & cognata ad ſuſceptionē actus diſpoſitio. Nā deus cūctorū eſt opifex/ virtus: & potentia vniuerſorū que ſunt/ ſiue ſenſibiliū/ ſiue intelligibiliū. Iſq; eodemq; modo oīa de nichilo (nulla preexiſtente materie) ad eſſe produxit. Deo igitur ab eterno ſubſiſtēte/ veraciter ꝑfecto enūciare poſſumus: eternā fuiſſe & increatā rerū omniū poſſibilitatem. Oīa ab eterno fieri potuiſſe/ fuiſſe poſſibilia/ fuiſſe in potētia: que aliquādo ſūt facta & ex eterna potentia/ in tēporaneū actū deducta. Et hec cūctorū poſſibilitas/ eſt diuina ipſa mēs que ab eterno & ſubſtitit & vniuerſa potuit. Ab hac itaq; poſſibilitate: & immateriales angeli & materia & omnis creatura: fuiſſe ab eterno poſſibilia & in potētia dicuntur. Propior autē rerū potentia/ eſt ipſa materies: que duntaxat ſenſibiliū/ non autē imaterialiū angelorum potētia ac poſſibilitas eſt. Hec eteni prima ſenſibilis totius ſubſtantie pars eiuſue ichoatio vocatur. Et hec rerū potentia creata eſt: & orta a poteſtate prima hoc eſt a deo. Proxima vero vltimaue poteſtas & poſſibilitas oīm: eſt vulgatiſſima materie elementatio: qua iprimis ībuitur afficiturq; materies: fitq; vicino & aduentāti in ſe actui apta/ cōgenea & q̄ ſimillima. Harū igiť triū poſſibilitatū: ſola diuina oīa cōplectitur. Secunda angelos minime comprehendit Tertia neq; angelos/ neq; materiam ambit.

Quid elementatio.

Cauſa cur deus oīm poſſibilitas

Secūda rerū poſſibilitas materia.

¶ In prima potētia/ fuerunt oīa ab eterno/ non autē in ſecunda aut in tertia 6

¶ Prima potētia diuina mēs eſt: cunctarū opifex rerū. Fuerūt autē oīa ab eterno rōnabiliter in mēte diuina: a qua & ſortita ſūt/ preſētis ſue ſubē initiū. Et ad diuinā mentē/ nulla eſt entiū differitas: neq; inter ſe/ neq; quoad eſſe & nō eſſe. Nā & vniuerſa fuerūt i diuina mēte et ſemp in ea fuerūt in eſſe. Haud eni aliqua quidē in ea fuiſſe & aliqua in ea nō fuiſſe dicātur: cū ipſa ſit equaliter oīm pricipiū: ſitq; cūctis rebus/ eſſe ipartita. Nō autē aliquibꝰ & aliquibꝰ nō. Neq; itē entia/ prius in deo nō eſſe: q̄ eſſe ſortita ſūt. Fuerūt quippe ab eterno/ rationabiliter i eſſe dei: ideſt i eterna & ſemotiſſima dei poſſibilitate: qua ab eterno fieri a deo potuiſſe & poſſibilia fuiſſe dicūtur. Atq; ex ea demū diuina potētia: in idipſū qd̄ impſentiarū ſunt propriū/ peculiare ꝓximūue eſſe ſucceſſerūt. In ipſa autē materiei poſſibilitate vtrobiq; diuerſitas accidit: ſcilicet & ſubiecto & tēpore. Subiecto quidē: quia non oīa fuerūt in materiei poteſtate & poſſibilitate. Angeli quippe ante materiā ſunt facti: quibꝰ alia nulla potētia q̄ diuina mens: antiquior priorue reperitur. Tempore vero/ quꝰ rurſum q̄ ſunt in materie poteſtate: haud ſemp in illiꝰ eſſe extiterint: ſed priꝰ in nō eſſe & poſteriꝰ in eſſe. Nō eni ſemp extitit materia: ſed aliquando eſt facta. eſtq; primeue illiꝰ eterneq; potētie (diuine inquā mētis) voluntarium opus & contingens creatura.

¶ Materia eſt ingenerabilis et incorruptibilis: et tota ſimul facta. 7

Ad diuinā mētem oīa eodē ſe habēt modo.

¶ Materia generatione prior eſt: & corruptiōe poſterior/ oīm primū et vltimū. Aſſumiť ab actu in gn̄atione: ab eodē vero i corruptiōe relinquiť. Preſentatur obiiciturue a natura efficienti cauſe ad ſuſceptionē actꝰ/ quē tp̄is duratiōe ꝓcellit. Et quo demū ab ea emigrāte/ ipſa in integritate ſue ſubſtātie pſeuerat: icorrupta/ idiminuta/ imutata & ſēp vna. Sicut eni ma teria tota ſimul repēte ad eſſe ꝓdijt (Nā ſimplex/ ingenita in pūcto & indiuiſibili creata) ita & ſuapte natura/ eadē & indemutabilis pſeuerat. Orta ē pter tp̄is fluxionē: nulla quoq; tēporis ſucceſſiōe tabeſcet atq; dilabeť. Que parē habuit angelicis ſpiritibꝰ ortū (Nēpe iſtātaneū) pariquoq; eternitatis ſtatu librata: nullo fine marceſcet nūq̄ue interibit. Et qd̄ mirandū magis eſt: creatorū entiū minimū/ cū maximo: ima vniuerſorū potētia/ cū ſupremo et angelico actu: paribus extremis coaptať. Nā & angelorū oīm & totius materie ortꝰ atq; initiū: inſtans eſt & tēporis impartibile. Amborū autē occaſꝰ finiſq; durationis/ nullus eſt.

¶ Differentia generationis et creationis. Caput. II.

CReatio/ generatione: natura eſt prior 1

¶ Sicut pars natura prior eſt toto: ita & generatiōe/ prior creatio. Generatio eni eſt: vt totius ex potētia & actu/ coalitio & pfectio. Creatio vero hactenꝰ generatione probať antiquior: q̄ ſubſtantiales rerū profert ptes ſtatuitq; pria & ātiquiſſima vniuerſe nature fūdamēta: materiā iquā & formā. Et ſicut deū cēſemꝰ totiꝰ eſſe nature autorē/ oīmue cōditorē: ita & ad deū creatio omnis/ ad naturā vero generatio eſt oīs referēda. Nā & deū oīm creatorē: Naturā autē vniuerſorū genitricē/ appellare ſolemus.

2 ℭCreatio ſimplicia rerum ad eſſe ſtatuit initia actũ et potentiam.
ℭSimplicia rerum initia ſunt actus & potẽtia qbus nichil in rebus ſimplicius aut prius/
quibuſue ſenſibilis oĩs ſubſtantia pficitur. Creauit ĩprimis deus actũ ſine potentia purum/
ſimplicem immixtũ: vt angelicum ſpiritũ/ vniuerſe nature cõceptũ formãue abſolutã. De-
inde potẽtiã vt ſine actu: ideſt materiã oĩm actuũ priuationẽ meramq; potentiã/ omni diffe
rentia & proprietate nudatam. Creauit oĩm prius extrema: eſſe ſine poſſe & poſſe ſine eſſe
Et hec ſtata ſunt tota ſimul: facta ſunt & creata abinitio: perſeuerantq; immutabilia. Eo-
rum inſup numerus: neq; augeri/ neq; minui poteſt. Nam neq; natura oriri angelus nouus
neq; iterire põt vll9. Neq; vlla proferri/ recẽs materie atomus neq; vlla vſpiã annichilari.
Poſt autẽ illã primã creationẽ/ creantur & indies peculiares actus. Vt humane aĩe ſimpli-
ces/ ingenerabiles/ incorruptibiles. quib9 materia id fit actu: quod eſſe nata eſt fitq; eius eẽ/
cuius poſſe: illi primitus inheſit.

3 ℭSicut ſimplicium extremorum et principiorum eſt creatio: ita et cõpoſi- Deus crea
torum/ mediorum et finium generatio. tor natura genitrix.
ℭExtrema ſimplicia ſunt & principia medii Mediũ vero ſubſtantia/ cõpoſitũ: extremorũ
cõnexio & finis eſt. Extrema partes ſunt: mediũ totũ. Extremorũ eſt creatio: medij autẽ ge Quid pri-
neratio. Id enĩ quod ſuapte natura ſimplex eſt/ quod impers & partibus carẽs: haud aliter mo creatũ
q̃ creatione & repentina ſubſtãtie propagatione/ ad eſſe profert. Vt angelus vt materia vt
forma: & ea cuncta/ quorũ nulle ſunt partes. Angelici quippe toti9 ſpiritus: haud vna pars
prior eſt facta/ alia vero poſterior. Neq; itẽ materia/ neq; hũana aĩa diuidue/ ſeſimq; oriun-
tur: angelus tamẽ/ prior eſt materie. Et hec prior/ rationali aĩa. Ceterũ totus angel9 ſimul/ to
ta ſimul materies & rationalis oĩs aĩa/ ſimul tota creatur. Intereſt hoc dũtaxat q̃ ſimul oẽs
angeli/ ſimul oẽs materiales atomi facti ſunt. Nõ autẽ ſimul/ cũcte rationales aĩe innaſcũ-
tur: ſed alia poſt aliã. Succedũt quippe aĩe ſibiuicẽ numero: nõ autẽ ſecundũ ſubſtantiam.
Nã rationaliũ aĩarũ nũer9 diuidue & in tp̃e profert. Singularũ tamẽ aĩarũ ſubſtãtia: pduci
tur creaturue in inſtãti. Aſt totũ quodlibet/ quod ex materia cõſtat: hac vna ratione/ gene-
rabile cẽſetur/ q̃ haud ſimul ſit totũ. ſed ei9 pars alia/ vt potẽtia prior ſubſiſtit. alia vero(vt
actus)acquirit poſterior. Hui9 enĩ cũ priore preſentia: totius ſubſtantiã adimplet. Dñe extre-

4 ℭVnde fit vt generatio: ſit quidam prioris creatiõis finis et illius adĩpletio. morũ me-
ℭFinis quippe extremorũ/ eſt eorũ vnio. Extremorũ aũt vnio: eſt ſubſtãtia medij: cõflata dij.
ex actu & potẽtia. Atq; ptulit(vt dixim9)creatio: rerũ ĩprimis extrema/ actũ & potẽtiã. Ge-
neratio vero naturali quodã ſuauio & oſculo ea inuicẽ counit copulatq;: iferẽs ex eis mediũ
& totũ. Eſt igit creatio/ gñationis initiũ: gñatio vero creationis finis illiuſue adipletio. Qđ
enĩ creatione ipfectũ diuiſũq; relinqtur: gñatione adipletur/ copulatur perficitur.

Sicut creatio/ ab actu ad potẽtiã pceſſit: ita et gñatio/ a potẽtia ad actũ pdit.
ℭCreatio ĩ primis angelicũ actũ/ deinde materiã actuũ oĩm priuationẽ & potẽtiã: ad eſſe
inſtituit. Gñatio aũt a fine creatiõis/ hoc eſt a potẽtia & materia: ad medios ſecũdos & par
ticulares act9 pcedit. Oĩ qppe ſẽſibili actu: vt ſubſtantiuo vitali/ ſẽſitiuo & rationali: gña-
tio materiã ĩplet pficit cõſumat. Vniuerſis autẽ his actib9/ prior eſt materia, angelico tamẽ
ſpũ & actu poſterior. Proceſſit igit creatio: ab actu abſoluto ideſt angelico ad potẽtiã. A pfe
ctis ad ipfecta/ Ab intelligibilib9 ad ſẽſibilia. Gñatio vero illi cõtranititur: pergens a poten
tia ad actũ/ ab imperfectis ad perfecta/ a ſenſibilibus ad intelligibilia.

5 ℭCreationis et generationis fines: ſunt ſenſibilium extrema.
ℭProprie creatio ſimpliciũ eſt & ſeparatorũ extremorũ/ eorũ inquam q̃ nullo pacto gigni
aut generatione acquiri dicũtur: Vt angelorũ et materie. Nã in nullo ſubſiſtit et acquiritur
angel9: q per ſe fact9 eſt/ tãq̃ ſimplex pur9 actot9 act9. Similiter & materia nulli ineſt/ ĩ nul-
lo ſubſiſtit: ĩ nullo creatiõe eſt acquiſita. Medij autẽ & pticulares materie act9: ſati9 gigni/
q̃ creari dicũt. vt q haud q̃q̃ p ſe ſubſiſtere natiſũt: ſed gñatiõis tranſmutatiõe ĩ materiã ad-
uentãt: ĩ q̃ & ſubſiſtũt. Itaq; pmiſſa hac ſuppoſitiõe: creatiõis finis & vltimum/ eſt materia:
creatiõis vero initiũ/ angelica ſubſtãtia. Atqui materia/ ſenſibiliũ omniũ eſt initiũ: cũctorũ-
ue actuũ ſtabilimentũ/ ens itẽ minimũ/ extremũ ac prope nichil. Senſibiliũ vero oĩm finis/
vltimuſue & ſuprem9 act9/ eſt rationalis aĩa: que materie indita eſt vltima. Oĩs igitur gene-
ratio fit inter materiã & humanũ actũ. ſuntq; materia & rationalis aĩa ſẽſibiliũ oĩm/ totiuſq;
gñationis extrema. Materia nãq; creationis eſt finis: & eadẽ/ totius gñationis initium.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Generatio creationis implet vacuū: copulatq; ſuū finē/ creationis initio. 7

¶ Nam creatio/ duntaxat ſimplicia & ſeparata conſtituit rerum extrema: abſolutū inquā actum angelū & potentiā abſolutā materiē: que ſūt ens maximū & ens minimū. Inter hec autem: latū interhyat chaos/ vacuū & inane: ſenſibilium omniū actuū & ſubſtantiarum capax. Hanc igitur nature abyſſum ac imenſum hyans profundum: generatio inchoans ab imo & materia/ tanq̃ ab actuū ſuppoſitione & hypoſtaſi) cunctis ſenſibilibus actibus implere ſatagit. aſcendens a materia ad angelici vſq; actus viciniam: cui ſupremū & nobiliſſimum ſenſibilium actū (id eſt rationalē animā) coniungit facitq; vicinū. Eſt enim angelicus actus totius creationis initiū. Humanus vero actus/ generationis finis: coniunctus & attiguus creationis initio. Et hec eſt cauſa (vt liber de intellectu predocuit) cur cum homo ſit ſuprema & vltima creatura: proximū tamen primeuis & omniū antiquiſſimis angelis/ obtineat locum: paulominus illis/ factus inferior. Sit enim vniuerſorū linea a m. quā partior in quinq; partes equales punctis h b v s. Sit autē a/ angelus/ m materia/ s ſubſiſtentia/ v viuentia/ b bruta animantia/ h homo. Vniuerſa linea a m: haud tota ſimul/ ſed diuidue orta eſt manauitq; a deo. Primū ſiquidē ſupremūq; eius punctū a: primitus & ante omnia a deo proceſſit. Deinde punctū m/ totius eiuſdē linee finis: ſecundo loco a deo pependit. Et hec ſunt vniuerſorū extrema: que ſummum imūq; locum in vniuerſorū ordine obtinuere: & q̃ quanq̃ diſtantiſſima ac diſſimillima ſint (Nam hec abſoluta potētia: ille vero ſimplex & abſolutiſſimus actus) ſunt tamen ante omnia creata. Productis igitur ſimplicibus oim̄ extremis a & m: medium interhyabat chaos ac vacuū/ totius linee medie m a: per quā aliquo pacto ipſa extrema copulantur. Hoc autē vacuū: productis deīceps mediis creaturis/ s v b h/ eſt adimpletū perfectuſq; eſt a deo vniuerſorū ordo. Hic enim ſenis clauditur entibus: Angelo materia/ ſubſiſtentibus/ viuentibus animalibus & hominibus: qui merito angelis p̄ximi viciniq; euaſerunt. Deſcendit enim deus imprimis ab a in m: qui demū reciproca latione/ ab m in h ſiue in ipſius a viciniā: conſcendiſſe declaratur. progreſſus itaq; eſt deus in principio/ vt in creatione extremorum: a perfectis ad imperfecta. In fine vero & productione mediorū materialiūue actuū: ab imperfectis proceſſit ad perfecta. In extremis inſuper p̄creandis: aliquo pacto velitatim & velut per ſaltum & vacuum proceſſiſſe reperitur. In platione autē mediorum actuū: per plenū & continuum progreſſus deprehenditur. Sunt eni (vt diximus) rerum extrema: angelicus actus & potentia materiei/ que & diſtantiſſima ſūt et primo creata. Media vero quibus vacua eorum impletur intercapedo/ ſunt quattuor creaturarum genera: ſubſiſtentium viuentium ſenſibilium & rationalium.

Quid chaos creationis.

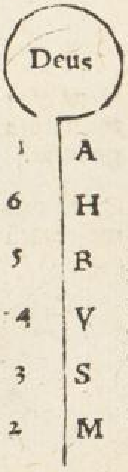

Duplex creationis ordo.

¶ Analogia creationis vniuerſorum ad protentionē linee recte. Cap. III.

VNiuerſorum a deo productio/ eo modo facta & abſoluta eſt: 1
quo et recta linea ſolet a nobis/ geometrico modo potendi.

¶ Oſtendit palam hec propō: q̃ ſint mathematice diſcipline/ ad capeſcenda intelligendaq; diuina exigende. Nam qui rite cognouerit/ quo pacto recta a nobis linea/ mathematico more deſcribi protendiq; ſolet: noſcet & illico/ quo pacto a deo pependerit manaritq; vniuerſorum linea: in qua ſingula naturali ſue dignitatis & perfectionis ordine diſponuntur. Angelus inquam in ſummo: materia in imo. Poſt quam angelum verſus pergendo/ ſubſiſtentia. Deinde viuentia: hinc ſenſibilia: poſtremus homo. Hic enim creationis q̄dē ordine ab angelo/ ſextus & vltimus numeratur. dignitate autē/ preſtantia & loco: ab eodē ſecūd⁹ ē. Solet aūt geometrico de more: recta linea/ a nobis deſcribi hoc pacto. Circini pedē alterū imprimis figimus in plano aliquo immobilē: quo prim⁹ protendēde linee/ deſignatur punctus. Et hec ſit angelorum creatio. Reliquus deinde pes a nobis eidem plano imprimitur: quo future totius linee finis ac meta notatur. Hec autem eſt materie creatio deinde formatis quidem per ſe duobus totius linee extremis: admouenda eſt ambobus ipſius circini pedib⁹/ lignea aliqua aut erea regula: cuius directioni innitens pes circini ſecundus: moueatur ac reciprocetur ad primum. ſuoq; tractu expetitam rectam lineam/ in plano conficiat: impleatq; ſpacium/ quo prius exiſtēte vacuo: ambo puncta abinuicē diſcluſa ſeparataq; manebant. Hoc ſenſibili ſigno/ hac luciſſima analogia: deprehendes quonāmodo ſunt rerum extrema/ prius a deo facta. Primum prius/ Secundum poſterius. Dei de media ab eodem/ contrario extremorū ordine producta: aſcendente ab ſecūdo extre

Deus
Angelus
Hom
Bruta
Viuentia
Subſiſtentia
Materia

morum ad primi viciniam. Et ſicut vtraq; totius recte linee puncta ab circino per ſe/ ſiue lignee aut eree regule adminiculo deſignātur: ipſa autem linea haudquaq̄ ab eodem circino/ ſiue admotione ac directione exterioris alicuius materialiſue regule protenditur. Ita et primas extremaſue creaturas/ angelū & materiā: creauit de⁹ p ſe ſine exterioris alicuius adminiculo: ſine vlla preexiſtente materie. Secundas autē mediaſue creaturas: que ſunt vt ipſa recta linea: haudquaq̄ protulit deus per ſe aut ſimpliciter ſed ex iam preexiſtēte priuſue creata materie illas compleuit. Nempe materiei/ quattuor actus indidit. Subſtātialem Vitalem Senſibilem & Rationalem. Eſt enim materia perſimilis lignee regule: vtpote cui omnes ſenſibiles actus/ innituntur. Sicut enim mobilis circini pes/ ad regule extremitatem dirigitur rectamq; lineam deſcribit: ita & cūctos ſenſibiles actus deus iuxta admotū materie limitem atq; extremitatem/ in rectum direxit/ diſpeſuit/ ordinauit. compleuitq; vniuerſorum lineam rectam: extremis duob⁹ ſimplicibus ac per ſe productis/ quattuor vero medijs materiei innitentibus punctis conflatam.

Circinus	Primus pes	Pes ſecundus	Interuallum	Regula
	Pūctū primū	Pūctū ſcđm	Vacuum	Inſtrumentū
Deus	Angelus	Materia	Sēſibiles creatu.	Materia

2 ¶ Eadem quoq; vniuerſorum productio in quodam angulo facta eſt: quorum latus alterum directionis: alterum vero/ reciprocationis: & hoc plenum illud vacuum.

¶ Nam perrexit deus/ ab angelo ad materiam: ſtatuens illa prima procedenſq; a perfectis ad īperfecta: a ſummis/ ad ima. A materia vero/ contrario reciprocoq; motu: per medias creaturas/ deuectus in hominē eſt: que eſt creaturarum periodus. Facta igitur eſt vniuerſorum productio/ in angulo quopiā: cuius primum directūue latus/ eſt ab angelo ad materiam: Secundum vero atq; reflexum/ a materia ad hominem. Latus inſuper primum/ cuius extrema ſunt angelus atq; materies: eſt hyatus & vacuum vniuerſi. Reliquum autem cuius extrema ſunt Materia & homo: mundi conſumatio eſt & abſoluta plenitudo. Et hec propoſitio ex figura ſequentis/ clarior euadet.

Rectus angulus/ extremorum ſpecies

¶ Anguli productionis eim: vertex reflectioniſq; pūctū/ eſt ipſa materies.

3 ¶ Sit rectus angulus a: hunc voco angulum productionis vniuerſorum. Nam rectus angulus/ precipuus eſt angulorum qui (vt liber deſenſu predocuit) neq; magis/ neq; minus ſuſcipit. ſed vt extremorum/ acuti obtuſiq; medius: imperti atq; indiuidua equalitate continetur. Eſt enim rectus omnis: rectiſſimus. Satius igitur fuerit/ recto equaliſſimoue angulo: q̄ inequalib⁹ extremis/ vniuerſorū creationē explāſſe. In hoc itaq; angulo punctū a angelū exprimit/ m vero materiam: que ſunt omniū extrema imprimis a deo creata. Quia autem materia abiectiſſimum & humilliſſimum eſt entium: ab angelo ad materiam vſq;/ deus creando deſcēdiſſe probatur Aſt ab ima materie: ſcandere cepit/ per medias creaturas in hominem reciprocus atq; reflexus. Eſt igitur materies: punctum diuine reflexionis ac anguli productionis vniuerſorum vertex. Huius autem anguli/ latus a m: hyatus eſt & vacuum vniuerſi. Latus vero m h: mundi perfectio atq; plenitudo: In primo ſiquidem latere: produxit deus extrema/ medijs creaturis hyantia & vacua. Secundo vero latere omnem eiuſcemodi inter materiam & angelum hyatum/ medijs creaturis impleuit. In primo inſuper latere: proceſſit deus a perfectis ad imperfecta. In ſecundo vero ab imperfectis ad perfecta progreſſus declaratur.

Que mundi hyatus queue plenitudo

4 ¶ Totius eiuſcemodi anguli: vtraq; latera/ ſunt equalia.

¶ Nam quantus eſt priſcus mundi hyatus quantumq; vacuum: tanta eſt & eius plenitudo. Sunt enim locus & locatum: inter ſe equalia & comenſurata. Vacuum autem: quidam locus eſt/ ſue totius plenitudinis. Sunt igitur vacuū & plenum: adinuicem equalia. Quare & ambo propoſiti anguli latera: inter ſe pariter equalia. Eſt enim latus a m vt vacuū: latus vero m h vt plenum. Quantūſiquidem in primo latere a materia ad angelum/ interſtes hyabat vacuum creaturarum: tantundem plenitudinis creaturarum in ſecundo latere acceſſit Queadmodū ſi priuſq̄ rectā lineā protenderis: duo īprimis eius pūcta/ deſignaueris ī plano quāta eſt amborū huiuſmodi pūctorū/ pri⁹ vacua diſtātia: tāta ē & ī ſequētis linee lōgitudo.

Prior ſiquidem amborum punctorū a & b intercapedo: metrū eſt & menſura/ totius linee a b: que eſt prioris eorum vacui plenitudo eorūq; prius diſſociatorū copula. Cū igitur toti⁹ propoſiti anguli/ primū latus a m: ſit vt diſiuncta diſſociataue extrema: Secundū vero m h/ vt prioris lateris plenitudo/ copula nexuſq;: cū itē primum ſit vt vacuū & locus: Secūdū vero vt plenū & locatū: neceſſe eſt ambo eiuſdē anguli latera/ adinuicē eſſe equalia & cōmenſurata. Omnes eni medie creature/ in vacuo quod a materia ad angelū patet intercipiturq; recepte & collocate a ſummo deo ſunt.

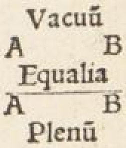

¶ Primum eiuſdem anguli latus: vt potentia & priuatio eſt. Secundum vero/ vt actus et plenitudo. 5

¶ Hec ex precedente dilucidior euadit. Nam primum lat⁹ a m: eſt vt vacuū: vt ve ea duo puncta que in plano aliquo/ ante protenſionem recte linee: vtriſq; circini pedibus deſignātur. Secundum autē latus m h: perſimile eſt pleno & protenſioni recte linee: qua & interſtitium prius vacuū impletur: & prius diſſociata puncta copulātur. Eſt igitur totius huiuſmodi anguli/ primū latus vt a m: vt potentia & priuatio. Secundū vero m h: vt actus & plenitudo. Et ex hac iterū manifeſtum eſt: vtraq; eiuſdē anguli latera/ eſſe equalia. oīs eteni potentia/ tante eſt priuationis: quante plenitudinis/ eſt ipſius actus. cū totam potentiam: totus actus equaliter implere ſufficiat. Si eni potentia/ ſuū ipſius tranſiliret ſuperaretue actū: aliqua ipſius potentie pars relinqueretur vacua: que minime ab actu & idētitate forme/ repleretur. Et ſi e diuerſo actus ipſe/ ſubditā ſibi potentiā exuperabit: erit ipſius actus/ pars aliqua ſine ſubiecto: vaga/ inanis/ ſupuacanea/ ocioſa. Vt ſi potentia a b c/ ſuperauerit actum d e: erit pars aliq̄ potentie a b c/ vt a b: ſine actu/ vacua & ocioſa quod fieri nequit. Et ſi act⁹ f g h/ potentiā i K ſuperabit: erit ipſius actus pars aliqua/ vt f g inauis/ vaga ac ſine ſubiecto. Relinquitur igitur vt totus actus f g K ſit in tota potentia a b c: vt equale in equali et neutrum ab altero ſuperetur.

¶ Primo inſuper eiuſdē anguli lateri: Creatio ortum dedit. Secundo vero lateri generatio preſtat originem. 6

¶ Nam primū latus a m: extremorū eſt & ſimpliciū poſitio. Secundum vero m h: Mediorū & compoſitorū. Sunt eni angelus & materia/ ſimplicia & incōpoſita: hec ſiquidē potentia ſimplex/ ille vero nudus puruſue actus. Medie autē creature que in ſecundo latere collocātur: Subſiſtentia ſcilicet Viuentia Animalia atq; Homines: cōpoſite ſunt ex potētia & actu: ex materia & forma. Atqui vt diximus Creatio: ſimpliciū/ incōpoſitorū & extremorum eſt. Generatio vero/ cōpoſitorū & mediorū. Id enim creari proprie dicitur/ quod totum ſimul fit: quodue repente exoritur/ vt angelus & materia. Gigni vero id pronunciamus/ quod diuidue & in tēpore perficitur: cuiuſue actus/ in potentia acquiritur. Eſt enim materia omni actu/ in ea ſubſiſtere nato: tēpore antiquior. Cuius itaq; pars vna prior ſubſiſtit: alia vero poſterior/ ī priore acquiritur: id diuidue fieri ac proprie gigni predicatur. Eſt itaq; propoſiti anguli a m h/ primum latus a m: creatione ortum atq; perfectum. Secundi vero lateris m h: generatio extitit origo.

¶ In vtriuſq; lateris ortu: contigit fluxus atq; ſucceſſio 7

¶ Primum etenim latus a m/ haud totum ſimul eſt ortum: ſed a quidem prius/ m vero poſterius. Eſt enim angelus/ antiquior materia. Contingit igitur ab a in m/ fluxus atq; ſucceſſio: cum non ſimul angelus & materia/ ſint ad eſſe producta. Quēadmodum rectam lineam protenſurus: alterū circini pedē/ prius in plano figit/ aliū poſterius: hoc pacto protēdende recte linee/ vtraq; extrema haud ſimul: ſed aliud poſt aliud deſignās. In latere quoq; m h: contingit ſucceſſio/ ab m h. Nēpe materia: prior eſt omi ſenſibili actu. Mineralia: priora viuentibus. Viuentia/ animalibus prius facta. Animalia deniq; irrationalia: ante hominem orta predicantur. In vtroq; igitur totius mundani anguli latere: fluxus ab initio contingit atq; ſucceſſio.

¶ Amplior in mundani anguli/ ſecundo latere: q̄ in primo/ contingit ſucceſſio. 8

¶ Nam in primi lateris ortu: contingit ſucceſſio ſimplex. In origine vero ſecundi lateris/ duplex. In primo ſiquidem latere facta eſt ſucceſſio duntaxat ab a/ ī m ideſt ab angelo/ in materiā. Non autē facta eſt ſucceſſio/ in ipſis per ſe ſingulis: hoc eſt in angelis aut in mate-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ria. Sunt enim angeli ſimul omnes facti. quilibet inſuper angelus: repente totuſq; ſimul exortus eſt. Vniuerſa item materies & quelibet ſingularis ipſius atomus: repente totaq; ſimul facta denarratur. In primo itaq; latere: contigit ſucceſſio duntaxat ab vno in aliud: vt ab a/in m. Non autem in ipſo vno/ neq; in ipſo alio. Aſt in ſecundo latere: ſucceſſio fluxuſue duplex reperitur. Primus ab m/ per cuncta media in h: ſimilis ei ſucceſſioni/ que primo lateri ineſt. Secundus in ipſis ſingulis: que diuidue ac parte poſt partē/ generatione abſoluūtur. Nam quecunq; in ſecundo latere continentur(preter materiā) Scilicet ſubſiſtentia/ Viuentia/ bruta animantia/ & homines: cum ſint cōpoſita: ſucceſſione partium aduentuq; poſterioris in priorem perficiuntur. Cōtingit igitur in primo latere/ ſimplex et vna ſucceſſio/ ab vno ſimplici/in aliud ſimplex. In ſecundo vero latere duplex reperitur. Prima ab vno/ i aliud. Secunda in ipſis ſingulis/ preterq̄ in materia: que lateri vtriq; cōis ineſt. In ſecūdo latere ſucceſſio duplex.

9 ¶Mundanus Angulus/ creatori deo: Angelica et humana cōtēplatione perpulchre in quadrato copulatur.

¶Sit vt prius/ mundanus angulus rectus a m. oſtenſum eſt/ Ambo eius latera a m & m h/ eſſe equalia. Fiat autem ſuper ipſum oppoſitus angulus/ eidem equalis a d h. Sitq; verticalis eius apex deus totius mūdani anguli origo eorumue autor que i ipſo mundano angulo continentur. Manifeſtum eſt ab his duobus angulis: impleri quadratum. Huius igitur quadrati/ inferiorem triangulum a m h(quē prius mūdanum diximus) voco ſubſtātialem tanq̄ omniū creaturarum capacem Superiorem vero triangulum/ appello ſpiritalē. vtpote cuius laterum ductu & directiōe ois perficitur dei contēplatio. quoue iſe rior mundanuſq; triāgulus creatori deo reſtituitur/ agglutinatur/ copulatur. Per latus ſiquidē a d: deum/ angelus contēplatur ſitq; diuini luminis capax. Homo quoq; p lat9 h d: in deū fertur deūq; ſuſpicatur. Mundanus igitur angulus a m h: angelica & humana dei contemplatione hoc eſt lateribus a d & h d creatori deo copulatur atq; inſeritur. Sunt enim angelus & homo creaturarū omnium antiſtites: in vd lu's diuinitatis collocate ipſaq; diuinitatem circunſtantes. per quas reliqua omnis creatura/ per ſeſe abiuncta ſeparataq; a deo illi vt ſuo authori(quoad nata eſt) propinquat/ inſeritur/ adunatur illiq; mutuate ab eodem ſubſtantie/ vota & gratias perſoluit. Angel9 et hō oim creaturarū antiſtites.

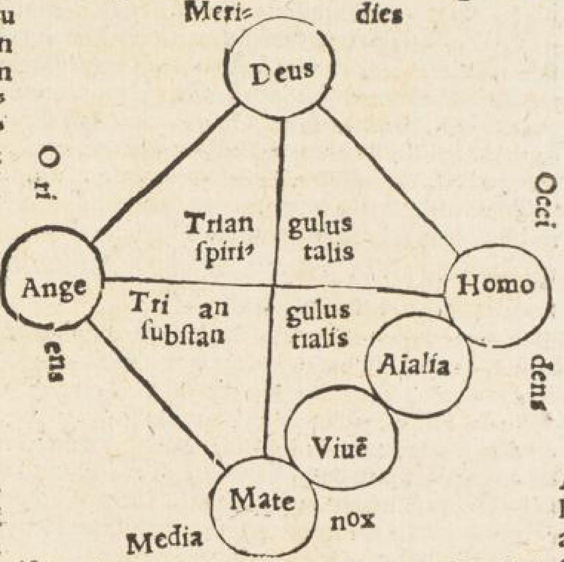

10 ¶Huius quadrati/ precipua quattuor puncta angulorūue capita: ſunt/ de9 Angelus/ Materia/ Homo.

¶Deus: vertex eſt ſupremi anguli a d h Materia vero inferioris a m h eſt caput: diſtans a deo dyametro d m. Angelus autem & homo: capita ſunt mediorū angulorum/ que p dyametrum a h diſtare comperiuntur. Deus eſt vt meridiei punctum. Materia/ medie noctis punctū exprimit. Angel9 in orientis puncto reſidet: hō vero in occiduo collocatur. Latus d a linea eſt & creationis & contemplatiouis angelice: vtpote qua & a deo ſubſtantialiter pependit angelus: & in deum cōtemplatione recurrit: Eſt enim angelus deo: et creatione et contemplatione immediatus proximus attiguus. Latus vero a m creationem materiei exprimit que poſt angelum a deo pependit. Porro tertium latus m h generationem explicat omniū: que poſt materiā/ diuiduū ortum acceperunt. Et in eo que continentur entia (preter materiam & hominem) ſcilicet ſubſiſtentia/ viuentia/ & animalia veluti minus precipua: non ſunt angulorū capita. Quartum deniq; latus h d/ quod ab homine fertur in deū haud creationis/ ſed contēplationis humane eſt latus. Hoc etenim latere minime a deo pependit homo. cum haud immediate/ ſed poſt medias creaturas: ſubſtantiam acceperit. Eodem tamen latere(ſi angelo parem facere hominē licet) et diuina lux in hominē influ=

it:& humana mens in deum tranſit. Poſſunt igitur ſuperioris totius quadrati latera: his in ſigniri nominibus. Latus a d creationis & contēplationis angelice/ lat9 d m: creationis materie. Latus m h: perfectionis omnium ſenſibilium. Latus vero h d: ſolius contemplationis humane. Angelus ſimplex eſt: vt qui eadē/ qua a deo pependit linea: in deū recurrit deūue ſpeculautr. Eadem enim eſt linea d a & a d: que vt d a/ angelo ſubſtantiam dedit: vt vero a d: illum deo inſerit viqꝫ contēplationis reſtituit. Homo autem/ hinc mixtus compoſituſqꝫ declaratur: ꝙ alio quidem latere/ ortus eſt a deo. Alio vero recurrit in deū. Nam per latus m h manauit a deo homo: qui per latus h d/ deum ipſum ſpeculatur fitqꝫ beatus.

¶ Qꝫ ſpecies rerum: ſunt ingenerabiles & incorruptibiles. Caput. IIII.

CReatio/ initia protulit omnium ſpecierum: que aſſidue & in tēpore/ totis generationibus abſoluuntur. 1

¶ *Sicut* creat9 eſt ab initio vniuerſus angelorum & atomorū materie numerus totuſqꝫ ſimul factus: qui neqꝫ augeri poſſit neqꝫ minui: ita & ab initio ſex primis illis precipuiſqꝫ diebus (quib9 omnia fecit deus) ſtatus eſt conſumatus et finitus ſenſibilium omniū ſpecierum numerus. ita vt poſt ſexte diei veſpertinum diluculū: nulla deinceps noua (nature ordine) oriri potuerit ſpecies: neqꝫ interire vlla. Cōſumauit quippe/ abſoluit pfecitqꝫ deus ſex dieb9: rerum omniū ſpecies/ id eſt ſpecierum omniū numerū. Nō autem numerum indiuiduorū & ſingulariū cuiuſuis ſpeciei. Illis enim ſex diebus ſpecierū omniū protulit initia & ſingularia prima: que deinceps tēpore toto/ totiſqꝫ generationibus ſunt abſoluēda. Protulit enim hominem primum/ in vtroqꝫ ſui ſexu: vniuerſorum hominū parentē. quo ſubſiſtente: ſubſtitit aliquopacto humana ſpecies. Equum primū/ equorū oim patrem. quo cuncti equi progeniti ſunt. Leonem primum/ progenitorē cunctorū leonū. Et ita per ſingulas ſpecies procede.

Sex dieb9 oim ſpērū numerus abſolutus

¶ Species eſt ingenerabilis: quicquid autem generatiōe perficitur/ ſingulare & hoc aliquid cenſetur. 2

¶ *S*pecies que conſiſtit tota in identitate/ vnitate & integritate ſue ſubſtantie: actu inſecta/ indiuiſa/ indiſtributa: vt ſpecies ītellectualis & celeſtis: tota ſimul eſt facta & creatiōe orta. Nam & vnuſquiſqꝫ angelus/ totus ſimul eſt factus: & vniuerſi angeli ſimul creati. Vnaqꝫqꝫ ſtella/ tota ſimul eſt facta: ſtelle omnes ſimul create. Sol totus/ ſimul eſt factus. Planete cūcti/ ſimul creatione orti. Celum totum ſimul ad eſſe prodiit. Vniuerſi quoqꝫ celi/ idem habuerunt creationis initium. Eodem inſtanti/ ſunt ad eſſe producti. Sunt enim celi & quecunqꝫ in eis lucida & micātia corpora infixa ſunt/ celeſtes ſpecies: actu indiſtribute/ indiuiſe/ vnice: in identitate & integritate ſue ſubſtantie perſeuerantes. Sunt & ingenite: ideſt nulla tēporali generatione/ ſed creatione ſola orte/ toteqꝫ ſimul facte. Siliter & materia ſpecies: quedam eſt: ingenita ſimplex/ creatione ſimul facta. Que autem poſt angelos & materiā ſupeſrant/ ſenſibiliū ſubſtātiarum ſpecies: neqꝫ rurſus totis ſeipſis/ ſunt generabiles. Nulla enim generatione: tota aliqua ſenſibilis ſpecies/ ſimul oritur. Sed cum ſecte quidem ſint/ actu diſtribute & materie participatione ſingulares continuis generationibus/ tote per partes ſunt abſoluende. quoad finitus ſingularium & partium vnuſcuiuſqꝫ ſpeciei cōpleatur numerus: qui erit vt totius ſpeciei identitas/ vnitas/ & integra ſubſtantia. Quod enim quelibet generatio in mediū affert/ attollitqꝫ in mundū: haud tota aliqua ſpecies eſt. ſed eſt totius alicui9 ſpeciei pars: ſingularis eadē numero hoc aliquid. Nā & phenix: vnica licet in orbe ſubſiſtat ſueqꝫ nature conſortē & partem repudiet/ perpetua ſolitudine gaudens: nulla tamen phenix/ eſt tota phenicis ſpecies totaue phenicis ſubſtantia. ſed ſimul que preteriere phenices que preſentes & que future ſunt. Eſt enim & phenicis ſpecies multorum ſingulariū: que in mundane durationis totiuſue tēporis curriculo ſunt abſoluenda.

Intellectualia et celeſtia ſūt ſpecies.

Quicquid gignitur ſingulare eſt

Vnica Phenix

¶ Totius vniuerſi partes ſunt ſpecies. 3

¶ Vniuerſum/ quiddam genus eſt & rerū vniuerſitas. Generis autē cuiuſlibet: vere ſubāles precipue & prime partes/ ſunt eius ſpecies: que toti generi ſubſunt & in quas diſtribuit ipſum genus. Erunt igitur & precipue & ſubſtātiales vniuerſi partes: rerum naturaliū ſpecies conſtabitqꝫ vniuerſū totum/ ex ſpeciebus: quarum deeſſe vniuerſo poteſt nulla: & quarum numerus ſtatus definituſqꝫ eſt/ ab initio/ creatione abſolutus. Nā ſiue ſumpſeris vniuerſum pro cunctis iis que ſunt: erunt vniuerſi partes & ſpecies quattuor: Diuia/ Angelica/ Celeſtis

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Materialis. Omnes enim materiales creaturas: materialis ſpeciei noīe cenſem9. Siue voca-
ueris vniuerſum omnē corpoream creaturā: vniuerſi ſpecies/ erūt Celi Planete & materia-
les creature: que ſūt vt materie partes/ ſtate & fixe iingenerabili & incorruptibili materia.

4 ¶ Vnde fit vt vniuerſum ſit immutabile/ ingenerabile & incorruptibile.

¶ Nam cuius partes ingenerabiles ſunt & incorruptibiles/ ſemper eodēmodo habētes: id
profecto eſt ingenerabile & incorruptibile. Vniuerſi autē partes ſunt rerum omniū ſpecies
ingenerabiles & incorruptibiles: et que ſēper eodē habēt modo. Perſeuerant eni ab initio
hactenus vniuerſe rerū ſpecies/ cōſtantes vniuerſi ſubſtantiā: inſeparabiles ab vniuerſo & Extra vni-
que nuſq̄ extra eius ſubſtantiā/ emigrare vſpiam poſſunt. Extra enim vniuerſum nichil eſt: uerſum ni-
neq; actus neq; potentia. Cum igitur vniuerſo nichil addi queat neq; quicq̄ ab eo tolli: ip- chil eſt.
ſum eſt imutabile/ ingenerabile & incorruptibile. Nam ſingularis creatura/ que generati-
one oritur noua aut corruptione interit: haud vniuerſi pars eſt/ cum minime ſit ſpecies: ſed
ſingularis & indiuidua. Ceterum & illa ipſa neq; generatione additur vniuerſo/ neq; corru-
ptione fit extra vniuerſū: Que enim ante generationem/ erat in potentia ideſt in materia:
rurſum poſt corruptionem/ iterum in eadē potentia & materia reperitur. vtpote in quā: cor-
ruptionis tranſmutatione reuertitur. Ois autē potētia & materia: eſt/ degit reſidetq; in vni-
uerſo. Eſtq; vniuerſi pars quedā. Singularis igitur creatura generabilis & corruptibilis: an-
te generationem & poſt corruptionem/ eſt in vniuerſo: neq; generatione eidē additur: neq;
corruptione tollitur.

5 ¶ Vniuerſum ſcibile eſt/ & cognoſcibile.

¶ Id enim eſt ſcibile & cognoſcibile: cuius a nobis/ deprehendi poteſt partiū numerus: cu-
iuſue partes ſūt numerabiles/ certe/ ſtate atq; definite. Vniuerſi autē partes/ ſunt (vt dixim9) Quid a
rerum ſpecies: quarū omnium ſtatus ac definit9 eſt a creationis initio numer9. Hic autē nu- nobis ſci-
merus licet nos actu lateat/ ſitq; nobis ignot9: tamen quia certus ac finitus/ numerabilis eſt bile.
& ratione ſcrutabilis. Eſt igitur ſcibile & cognoſcibile vniuerſum: actu tamen ignotum &
incognitum. Quis eni hominum aſcendit in celum: & menſus eſt orbem eius aut dinume-
rauit ſtellas firmamenti: quorum numerus eſt & quidam ſenſibilium ſpecierum numerus:
& ratio ſubſtantialium partium vniuerſi.

¶ Generationem/ mutationem eſſe ſecundum medium: non ſecundum extrema. Cap. V.

Generatio rem affert in medium: quā corruptio tollit e medio.

1 ¶ Sicut que intereunt/ tolli dicūtur e medio: ita & que oriuntur/ dicuntur
procedere in mediū. ideſt in noſtrū conſpectū/ in noſtrū iudiciū: in noſtrā
apparitionem & mundanā. hanc lucē cui qnādiu ſubſunt quandiu ſupra
terram a nobis cernuntur & conſpiciuntur: eſſe & ſubſiſtere dicūtur. Vbi
vero e medio id eſt e terrenis ſedibus (nam terra mundi eſt medium) mi-
grant: non eſſe a nobis dicuntur. Affert autem hoc pacto rerum ſubſtan-
tias in medium/ id eſt in eſſe Generatio: que corruptione/ in antiquum materiei chaſma &
chaos reuocatur diſceditq; e medio.

2 ¶ Ante generationem poſtue corruptionem res eſt in extremis

¶ Extremum circunſtantia quedam eſt & ambitus medij. Omne ſiquidem mediū: aliquo-
pacto inter extrema verſatur. relinquens aut ſupra aut infra: aut a dextris aut a ſiniſtris:
aut ab anteriore aut a poſteriore parte extremum. Eſt enim non ens/ entis ambitus & circū-
ſtantia: creato ente prior & eodem poſterior. Ex autem non ente/ generatione fit ens. Cor-
ruptione vero/ ex ente: non ens. Ex quali non ente/ generatione fit ens: tale fit ex ente non
ens/ in corruptione. Nam res vtrobiq;/ ante inquam generationē & poſt corruptionem/ ali-
quopacto ens eſt: ſcilicet potentia ens ſiue ens in potentia & in materie. In vtriuſq; vero
medio: eſt ens actu/ ens totum & perfectum. A generatiōis igitur fine/ ad corruptionis vſq;
initium: res eſt in medio in actu & in eſſe. Aſt ante illam & poſt hāc: in extremis eſt/ in potē-
tia & in non eſſe.

3 ¶ Res prius & poſterius eſt in potentia/ in occulto/ in tenebris/ in mūdi ex-
tremo/ in natura/ in non eſſe. Medio vero tempore in actu/ in apparitione/ in
luce/ in mundi medio/ in nobis & in eſſe.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Vtilitas ar- ¶Ex arte oppoſitorum manifeſta eſt concurrentia horum Potentie/ Occulti/ Tenebrarũ/
tis oppſito- Extremi/ Nature & non eſſe. Item & horũ inter ſe: Actus/ Apparentis/ Lucis Medij Noſtri/
rum. & Eſſe. Nam que ſubſiſtunt in potentia: occulta dicuntur/ in tene-
bris/ in mũdi extremo/ ſo. i nature cognita/ & actu non entia. Q ue
vero actu ſunt: aperta & manifeſta ſunt/ luci expoſita/ in mundi
medio ſita/ nobis cognita & entia. Senſibiliũ igitur rerum ſubſtã-
tie prius & poſterius/ ante generationem ac poſt corruptionem:
ſunt in potentia/ in occulto/ in tenebris/ in mũdi extremo/ in natu-
ra/ in non eſſe. Medio autẽ tempore inter generationẽ & corrupti-
onem ſunt in illorum oppoſitis: in actu/ apparentes/ lucide/ & clare/ in mundi medio/ apud
nos/ nobiſue cognite & in eſſe.

Coincidentia interſe	Generatio	Status	Corruptio
	Potentia	Actus	Potentia
	Occultum	Apparens	Occultum
	Tenebre	Lux	Tenebre
	Extremum	Medium	Extremum
	Natura	Nos	Natura
	Non eſſe	Eſſe	Non eſſe
	Pars	Totum	Pars
	Imperfectum	Perfectum	Imperfectum

4

¶Celum eſt extremum mundi: eius vero medium terra.
¶ Nam vndecũq; celum terram circũſtat/ ambitq;: & trium dyametrorũ ſibiinuicem perpẽ-
diculatium (quibus poſitionũ & locorum differentie notantur) termini & extremitates celo
inſunt. medium vero eorum ſiue commune ſectionis punctũ in terra. Surſum & deorſum
in celo ſut: mediũ in terra. Celeſtiũ quippe hemiſperiorũ: aliud eſt vt celi ſurſũ/ aliud vt deor
ſũ. dextrũ & ſiniſtrũ in celo: eorũ mediũ in ter-
ra. Ante & poſt in celo: Eorum medium in ter-
ra. Eſt enim terra/ vnitrinum mundi medium
communiſue triũ localium daymetrorũ ſectio.

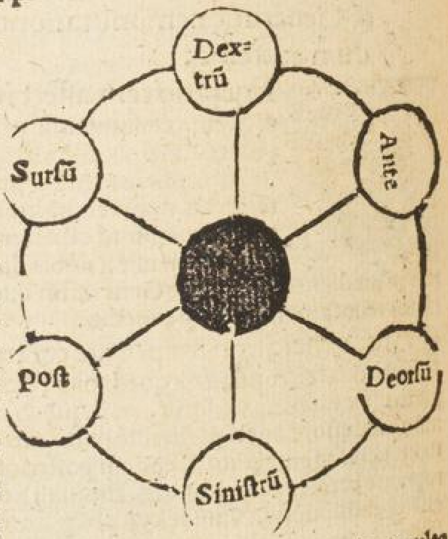

5

¶Vnde fit vt pri⁹ & poſteri⁹: dici poſ-
ſint ſenſibilium ſubſtantie eſſe tanq̃ in
celo: medio vero tempore in terra.
¶Senſibilis ſubſtãtia/ generabilis & corrupti-
bilis: extremis tẽporibus (id eſt prius & poſte-
rius cũ ſit i extremis) dici poteſt tãq̃ i celo eſſe:
ideſt tanq̃ in principio & potentia mundi. Me-
dio vero tempore inter generatiõem & corru-
ptionẽ: ſubſiſtere in mundi medio/ id eſt in ter-
O ppoſito- ra pronunciatur. Nã ex oppoſitorum equepol-
rũ equipol- lẽtia & coicidẽtia: idem ferme de celo & terra
lentia. quod & de potentia & actu/ de extremo & me-
Q uid ſenſi dio & alijs cunctis opoſitis eſt iudicium. Celũ
bilia eſſe in quippe potentia/ extremũ/ initiũ & pricipiũ eſt
celo. ſenſibiliũ: Terra vero ex oppoſito: ſenſibiliũ eſt
actus/ mediũ/ ſtatus & finis. Sẽſibilia igitur eſſe in celo: eſt ſẽſibilia eſſe in potentia/ occulta
Q uid ea inchoata in ſimplici natura/ a nobis ſeparata/ in tenebris/ Imperfecta/ incõpleta & in prin-
eſſe i terra. cipio. Ea vero eſſe i terra: eſt ea apparere/ eſſe apud nos & iuxta nos/ Eſſe in fine/ in actu/ in
forma/ Nobis coniuncta/ proxima/ cõpleta & ſẽſibili actu perfecta. Habet eni celum ad vni-
uerſa ſenſibilia: rationem & nomẽ principij/ potentie/ inchoationis/ priuationis/ act⁹/ ſim-
plicis/ incomplete ſenſibilis ſubſtantie. Terra vero eſt vt ſenſibilium actus/ ſtatus finis & cõ-
pleta ſenſibilis ſubſtantia.

6 ¶Omnia ſunt in celo & in potentia: non omnia in actu & in terra.

¶Celum (vt diximus) principium eſt & potentia ſenſibiliũ: terra vero eorum finis & actus. Creauit enim deus celum: priuſq̃ terram: Potentiam ante actum / Principium ante finem. Principiũ inchoatio eſt & potentia ſubſtantie totius: que conſtat ex principio & fine / ex potentia & actu. Eadem igitur aſſertione qua dixeris / omnia eſſe inchoata / omnia eſſe in potentia: non autem eſſe omnia perfecta & actu entia: dicas & omnia eſſe in celo / non omnia in terra. Omnia eſſe in diſtantia / non omnia in propinquitate: Oia eſſe in occulto / non oia in apparentia. Et eodẽ modo ex cunctis reſpõdentibus oppoſitis / dilucide philoſophaberis ſtatuens inter ea / eternas generationis & corruptionis viciſſitudines.

¶Cur celum vt ſenſibilium potentia: terra vero vt eorum actus dicatur Cap. VI.

1 Celum cum ſit prima & vniuerſaliſſima ſenſibilis mũdi pars: ad cuncta ſẽſibilia rationem habet potentie / principij & inchoationis. Terra vero ad eadem ſenſibilia: contrariis nominibus vt actu / fine / & perfectione inſignitur.

¶Hec tacite perquirit: cur celum cum ſit precipua & potiſſima / ſenſibilis pars mundi: potentie tamen noĩe a nobis exprimitur. Terra vero cum ſit humillima & abiectiſſima mundi pars: ipſi⁹ actus nomine declaratur Eſt enim potentie nomen abiectiori: actus vero appellatio potiori & preſtantiori adaptanda. Adhec dicimus / haud imerito comparatione ſenſibilium: congruere celo / potentie nomen: terre vero iuſtam deberi / actus appellationẽ. Nam celum eſt vniuerſaliſſima mundi pars: in cuius concauo / fit atq; abſoluit omnis generatio & corruptio. Nulla quippe ſenſibilis mutatio: ſupra celum aut extra celi ambitum fieri nata eſt. Nulla actuũ varia alternatio (acquiſitio ĩquã eorum ac deperditio) in alio loco q̃ ĩ ſublunari concauo perficitur. In ſolo etenim contrariorum & materie loco: fit omnis ſenſibilis mutatio. Atqui contrariorum & materie locus / eſt ſublunare concauũ: in cuius ſolo ambitu omnis & materies e contrariorum pugna reperitur. In intellectuali nempe aut celeſti regione: nulla neq; materies / neq; cõtrarietas natura collocatur. Si igitur materiam rerum naturalium poſſibilitatẽ vniuerſalemq; potẽtiam vere nũcupare licet: cur minus & celum ipſum tanq̃ primã & vniuerſalem ſenſibilium partem vocare licebit: terram vero eorundem ſenſibiliũ / propriam & peculiarem partem. Sicut enim res naturalis / fieri nequit extra potentiam & materiam: ita & neq; extra celi ambitum / emigrare poteſt. Semper quippe eius materia: ſub celi claudiť contineturue ambitu. Si nullius rei materia / naturaliter extra ſublunaris celi concauum migrat: nulla profecto res naturalis / parte ſui poſſibili & materiali extra celum agitur. ſed ſublunari cõcauo / eatenus iugiter ineſt. Reliqua vero ſui parte ideſt actu & forma: res naturalis variať. Haud enim ſẽper eſt in actu: ſed prius & poſterius extra actum / in ſimplici potentia degit. Etque ex ſimplici materia / per generationẽ ĩ forme ſublimitatem conſcendit: rurſum per corruptionem / ex lucidiſſimo ipſius forme decore: in obſcuram materiei vmbram (dempta forma) relabitur. Omnis ſẽſibilis ſubſtantia iugiter atq; aſſidue: eſt in actu potentie / materiei & poſſibilitatis. cum ſemper ſit in potentia / ſemper inchoata / ſemper poſſibilis. Non eſt iugiter in actu actus: ſed dũtaxat in tempore medio / quo a corruptione generatio dirimitur. Semper eſt & in parte: non ſemper in toto. Semper in intellectu: non ſemper in ſenſu. ideſt ſemper intelligibilis: nõ ſemper ſenſibilis nobiſue apparens. Semper eſt in natura & ſubſtantia ſui prima: non ſemper in nobis aut in ſecũda ſui ſubſtantia. Semp̃ eſt in ente remotiore: non ſemper in ente propiore nobiſue cognato acvicino. Semper deniq; eſt in celo: non ſemper in terra. Migrare quippe nequit res naturalis e celeſti ambitu E terreno autem orbe ac circulo ſiue e mundi medio: corruptione extorris agitur / in quod per generationem aduentarat. Idem itaq; eſt hoc in propoſito celi & vniuerſalis potentie nomen. Eadem quoq; terre: & ſenſibilis peculiariſue actus appellatio.

In ſolo cõtrariorum loco omnis fit mutatio

2 ¶Celum eſt omne ſenſibile: Terra vero non omne / ſed aliquod & aliquod non.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Hec celum edocet: eſſe ipſum totum & vltimū ſenſibilium. Terram vero non totum: ſed
duntaxat aliquid & partem. Nam ſi in celeſti ambitu/ verſatur degitqꝫ quicquid eſt ſēſibile/
quicquid generabile & corruptibile: erit vtiqꝫ celum/ omne ac totū ſēſibile & vt ipſum vni=
uerſale ſenſibiliū. extra quod nichil eſt accipere: quod ſenſibile & mutabile ſit. Eſt eni celū
ſenſibilium omnium capax. Terrenus autem orbis/ haud eſt omne ſenſibile: ſed aliquod &
aliquod nō. Omnem etenim ſenſibilem ſubſtantiā: terrenus haudquaq̃ ciclꝰ orbiſue cōple=
ctitur/ ſed duntaxat aliquam & aliquam non. Nam ſuperiora & preſtantiora tria elementa:
Aqua/ Aer/ Ignis & quecunqꝫ in eis degunt animantia: minime a terreno orbe capiuntur.
ſed extra terram verſantur illiuſqꝫ concauū tranſiliunt. Vniuerſa tamen ipſa ab celi cōcauo
ambiuntur: ipſiqꝫ celeſti orbi ſubſunt. Eſt igitur celum: id omne quod eſt ſēſibile. Terra ve=
ro non omne ſenſibile: ſed aliquod & aliquod non.

In celo ſūt oia nō oia in terra

¶ Vnde fit vt celū celeſti ſue ambitus & materia: ſint vt eq̄lia & cōmēſurata. 3

¶ Nam vtrumqꝫ & celum inquā & materia: ſunt omne id quod eſt ſenſibile. Sicut enim ſub
celeſti concauo/ fit omnis ſēſibilium actuum permutatio: ita & ea ois variatio/ fit in mate=
ria. Omnium & generationū & corruptionū locus: eſt ſublunare concauū. Omnium vero &
generationum & corruptionū ſubiectum: eſt materia. Nullus ſenſibilis actus: non oritur/
nō eſt/ nō occidit ſub celo. Nullus quoqꝫ nō oritur/ non eſt/ nō occidit: in materia. Sūt itaqꝫ
celum & materia: aliquopacto equalia. Celum tanq̃ vl̄is ſenſibilium actuum locus: Mate=
ria vero/ tanq̃ vniuerſale eorum ſubiectum

¶ Vnum celum: eſt pluribus ac pene infinitis terris equum. 4

¶ Eadem de celo & terra: que de potentia & actu/ toto & parte dicenda ſunt. Vnum enim
totum: pluribus eſt equum partibus. Vniuerſale vnū: ſingularibus pluribus. Potentia vna
pluribus actibus. Vnica materia formis pluribus. Vnū quoqꝫ celū: pluribus et ſine nūero ter
ris. Sicut igitur omnis ſenſibilis permutatio: fit in vnitate potentie & in pluralitate diſcri=
mine ac varietate terrarū: Et ſicut eadem eſt vnitas: que cunctorum numerorum varietati
fluxui ordini & immenſe ſeriei preeſt: ita et idem eſt/ atqꝫ vnicum celum quod oim terra=
rū fuxioni varietati/ ſeriei et ordinationi preficitur.

Ois muta= tio i vnitate potētie: & in actuum diſcrimine fit.

¶ Sicut vniuerſus celeſtis concaui ambitus/ in quattuor elementa ſectus 5
diſpartituſqꝫ reperitur: ita & vniuerſa materie plenitudo/ in quattuor ſubſtā=
tiales actus: ſeſe eadem lege et naturali ordinatione diſpeſcuit: In ſubſtātia=
lem Vitalem/ Senſitiuum & Rationalem.

¶ Hec propoſitio analogiam pulchram et rite attendendam propalat Nam in antepre=
cedente: celeſtis concaui ambitum/ omni materiei capacitati equauimus. Obtinet enim
materia/ vniuerſum ſublunaris concaui ambitum: ita vt nulla ſit eiuſdē concaui pars ente
vacua materialiqꝫ preſentia deſtituta. Et non modo materies: ſed & elementum totam
hanc ſublunarē occupat diſtēdit ipletqꝫ regionem. ita vt ea regio idue cōcauum: ſit equa=
liſſimus elementi (vt elemētū eſt) locus. Sicut igitur ſublunaris cōcaui plenitudo/ in quat=
tuor elementa ſecta diuiſaqꝫ repperitur: Ignē Aerē Aquam Terram: & vniuerſus materiei
captus/ eſt quattuor ſubſtantialiū actuum hiſce elemētis propotionabilium plenitudo. Ois
ſiquidem materies. aut rationali aut ſenſitiuo: aut Vitali aut eſſentiali actu; queue eſt/ occu=
pata/ impregnata. queue deo vt nulla ſit materie para: que ſit mera priuatio nullo horum
actuum foueatur. Et de his/ plura in ſequentibus dicturi ſumus.

Analogia pulchra & rite atten= denda.

¶ Vnde fit vt generatio ſit: quidā eiuſdem potētie/ in plures actus: vniuſue 6
celi in complures differenteſqꝫ terras excurſio ac/ naturalis progreſſio.

¶ Hec ꝓpoſitio ad celeſtis latiōis imitationē: materiam quoqꝫ: ipſā effingit/ vnā eandēqꝫ ꝑ
varios actꝰ natura diſcurrētē. eſt eni hoc i propoſito/ materia & potētia: rationabiliter cō=
paranda vnitati. Actꝰ vero & forma multitudini. cum ſit vniuerſorum tantum vna eadēqꝫ
materies & potētia: actus autē ac forme oim ſūt abſqꝫ nūero. Sicut igif i cunctis numeris/
eadē eſt vnitas ex qua vniuerſi cōſtant: & hec (vt i libro oppoſitorū predocuimus ſup cun=
ctos diſcurrit numeros eoſqꝫ ſola apprehendit ac numerat: ſēſim vnitati ſigillatiqꝫ vnicuiqꝫ
iſiden ſita & imutabilis materia vna eademqꝫ permanēs: i varios fertur actus in lureſqꝫ for=
mas pergit: ſigilatim cūctas ſuis in finibus excipiens. Celi quoqꝫ vnius permanentia: om=
nē terrarum varietatem ac permutationem vniformiter apprehendit claudit ac numei

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Omnis enī terrarum permutatio: ſub celeſti (vt diximꝰ) ſtatu/ vnitate & pmanentia pficitur. Eſt enī gnatio: quidā celeſtis huiuſmodi circa trā diſcurſꝰ ac gyrꝰ. pportiōabilis ei pgreſſioni q̄ fit ab vnitate in nūeros. aut a tota materie/ ī cōplures diſcretasq; actꝰ ſēſim pcurrēte.

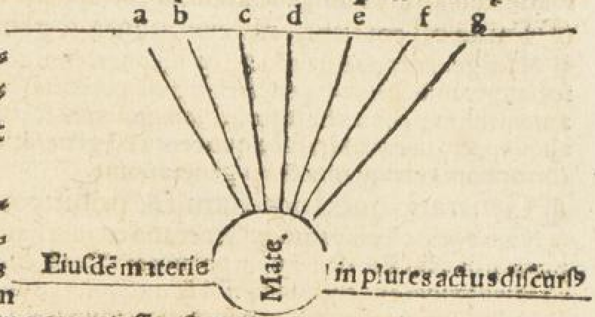

7 ¶Extra celum/ potentiā/ principium/ extremū/ aut naturā: ſubſtātia nulla depelli/ migrare aut faceſſere poteſt.

¶Subſtātia ſenſibilis tam prius q̄ poſterius q̄ in medio: tā ante generationem/ q̄ poſt corruptionē & inter vtrāq; ſemper eſt poſſibilis & in potētia. Nam ſi eſt in actu/ eſt & ſimul in potētia: cum nequeat eſſe actus/ ſiue potentia. Non autē ſi eſt in potentia: eſt & in actu. Prius enī & poſterius: eſt in potentia ſimplici/ ſine actu. Cum igitur potētia ſit vniuerſalis & tota rei ſubſiſtētia: in qua omnis ſenſibilis ſubſtantia & ante actū & in actu & poſt actum ſubſiſtit/ fulcitur & ſubſtentatur: quopacto res extra potentiam depelletur aut emigrabit? aut quomodo extra celū/ aut principium/ aut extremum/ aut naturā faceſſet? Sicut enim ſi res eſt in actu/ ſimul eſt & in potētia: non autem ſi eſt in potentia/ in actu eam eſſe oportet: ita & ſi res eſt in tellureo terrenoue ambitu: ſimul probatur & eſſe in celeſti. Nam terra celeſti ineſt ambitui in eoq; verſatur: perinde atq; & actus in potentia.

Eſt enim terra celi mediū ſicut & actus: totius potentie/ eſt vt medietas. Si autē fuerit res in celo: haud oportet eā eſſe ī terra. Et pari pacto de ceteris argue: Senſibilē ſubſtantiam/ ſēper eſſe in natura: non ſēper in nobis. Sēper in extremis: nō ſemper in medio. Nā ſi eſt in medio: eſt & ī extremis. cum medium ſit/ ſubſiſtatue in extremis. Vt mundi mediū/ in mundi degit extremo. terra ſiquā in celo: Actus in potētia: Nos in mūdo ſiue in natura.

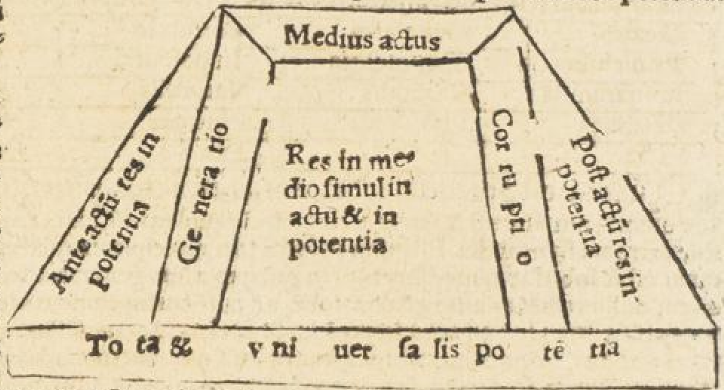

Extremū Mediū Celū Terra· Potentia Actꝰ Natura Nos:

¶Q; generatio & corruptio/ ſunt mutationes rei ſecundum actum & totū: non ſecundum potentiam & partem. Cap. VII.

1 OMnis ſenſibilis ſubſtātia/ variabilis eſt ſolo toto: parte vero immutabilis.

¶Nā ſenſibilis ſubſtantia/ quandoq; ſubſiſtit tota & quandoq; nō tota: ſemper tamen in parte eſt & in parte ſubſiſtit. Eam quippe in parte eſſe: eſt eius aliquam ſubſiſtere partē. Semper autem eſt eius potentia & materia. Siue enim tota ſubſiſtat: vt a generationis tempore ad corruptionis tempus: eſt & ſimul in parte. cum minime ſit totum/ ſine parte: cum ſit nullus actus/ ſine potentia. Eſt igitur ſenſibilis ſubſtantia/ ſolo toto variabilis: parte vero nullatenus immutari poteſt. Eadem enim de toto & parte: que prius de actu & potentia ſunt dicenda. Nam totum quidam actus eſt: potentia vero pars eſt quedam.

2 ¶Vnde fit vt generatio & corruptio/ ſunt mutationes rerum ſecundum totum & actum: non autem ſecundum potentiam & partem.

¶Nam generatio actū potētie inducit/ completq; ex potentia et actu totū. Corruptio vero eodem actu ſublato: totum reſoluit. Neq; autem generatio/ potentiam affert: neq; eandem potentiam/ tollit/ exinanit aufertq; corruptio: Que enī generatione ſtata/ poſita & al-

lata non eſt: corruptione aboleri & auferri nequit. Ante igitur generationem & poſt corruptionem: cum ſit res in parte & in potẽtia/ a qua emigrare aut liminari non poteſt: dũtaxat ſolo medio/ actu & toto: generatione & corruptione variatur.

¶ Tanta eſt corruptionis vis: quanta & generationis. 2

¶ Nam generatio actũ inducit/ complens totum. Corruptio vero eũdem tollit actum/ diſſociatq́ totum. Initium generationis eſt potentia: finis vero actus & totum. Corruptionis autem initium: eſt actus & totũ. Finis: potentia & pars. Fiunt enim generatio & corruptio/ aliquopacto in circulum: vt a quo cepta eſt generatio/ in idẽ corruptio reuertatur. Eſt igitur corruptionis vis: quanta & vis generationis.

Gñatio & corruptio in circulũ fiunt.

¶ Generatio quod non ſtatuit & ponit: corruptio minime tollit. 3

¶ Nam equa eſt vis vtriuſq́. Generatio etenim haud potentiam & materiã aſtruit/ ſtatuit/ ponitq́ in eſſe: Eandem quoq́ potentiam & materiam/ minime tollit deſtruitue corruptio. Creatio autem generatione prior & antiquior: potentiã ipſam & omnium materiã ad eſſe inſtituit. Huic vero potentie generatio actum indit/ eamq́ forme decore inueſtit/ ornat cõſumat. Sicut igitur potentia & materies: potentiore & anquiore ortu/ q̃ generatione ad eſſe ꝓdijt: ita & ſi eadem eſſet abolenda/ haud corruptione: ſed annichilatione (que creationi contraria) abiret (vt prius) in nichilum. Qui autem illam creauit deus: vt quandã baſim/ vt ypoſtaſeam & humiſtratam omnium ſẽſibilium eſſentiam/ ad eorum eſſe perneceſſariam: illam bonitate propria & ſubſtantie creaturarum cauſa/ in eſſe continebit eamq́ toto dimetietur euo: ſemper futuram ſupremo ſenſibilium actui (vt humano immortali aio) in reſurrectione denuo famulaturam/ imortalitatis gloria illuſtrandam: cum ipſo deniq́ animo/ in celos attollendã: in ethereiſq́ thalamis/ perpeti ſede: ſupra nature vires collocandam.

Creatio & annichilatio cõtraria

Creatio	Generatio	Corruptio	Annichilatio
Ex nichilo	Ex potentia	In potentiã	In nichilum
Supnaturalis	Naturalis	Naturalis	Supernaturalis
Dei ſolius	Plurium	Plurium	Deo poſſibilis
Facta	Fit	Fit	Non fiet

¶ Quanta eſt potentia/ actu: tantus eſt actus/ potentia.

¶ Potentia amplior eſt & latior actu: quandoquidem eſt id totum quod eſt/ omnia occupãs ſiue extrema ſiue media. Eſt enim potentia: in principio/ in medio/ in fine. Actus autẽ duntaxat eſt & ſubſiſtit in medio. vt qui in pricipio ante generationem & in fine poſt corruptionem nullus eſt. Res ante generationẽ/ ac poſt corruptionem: degit in actu potentie/ & in potentia actus. id eſt eſt actu in potẽtia: & potẽtia in actu. Eſt enim perfecta ſecundũ potẽtiam: imperfecta vero ſecundum actum. Nam dũtaxat in medio/ perfecta eſt ſecundũ actũ: & in actu ſui act⁹ & totius. Itaq́ cum latior/ amplior & vniuerſalior ſit potentia ipſo actu/ actus vero puſillus & exiguus: vni potentie/ plures equantur actus: vna et eadem potentia plurium eſt actuũ capax: vnitati potẽtie reſpondet actuum pluritas. Quãta igitur eſt potentia actu/ id eſt vnitate. tantus eſt actus potentia & multitudine.

¶ Vnde manifeſtum eſt eandem potentiam: plurium eſſe actuum capaciſſimam: 4

¶ Nam potentia eſt vt totum: & vt linea tota tam extrema q̃ media. Actus vero parti: & linee medie reſpondet. Eiuſdem autem toti⁹/ plures ſunt partes: eiuſdem principij/ fines plures. Eiuſdem itaq́ potentie/ ſunt & actus plures. Rurſum potentia eſt vt omne: actus vero vt aliquid. Sunt enim omnia in potẽtia: In actu autẽ non omnia/ ſed duntaxat aliqua & aliqua non. Extra enim potentiam nichil eſt: extra vero actum ſunt deguntue plurima. Atqui id quod eſt omne: eſt immultiplicabile ac tantum vnũ. Aliquid vero multiplicabile/ frequẽs conciſum/ diuiduum & multũ reperitur. Eſt igitur omniũ potẽtia tãtum vna: actus vero plurimi & diuerſiſſimi. Nam ipſius omnis ac totius vnitas: multitudini alicuius/ ac partis coincidit illiq́ vna & eadem eſſe declaratur.

Eiuſdẽ principij fines plures:

Vnum	Omne	Multa	Aliquid
vnum	Totum	Multe	Partes
Vna	Potentia	Multi	Actus
Vna	Materia	Multe	Forme

Q potentia ſit vt dyas actus vero vt monas. Cap. VIII.

1 POtētia cum extrema ſit & actuū circūſtātia: merito dyadi/ medius vero actus monadi comparatur.

Extrema duo ſunt: eorum autem medium vnum. Potentia extremitas eſt & circunſtantia actuū: potentiarū vero medietates ſunt ipſi actus. Eſt igitur potentia vt dyas: actus vero vt monas. Eſt enim ſenſibilis ſubſtātia/ prius et poſterius in potentia: medio vero tempore in actu.

2 Sicut linee recte/ definita ſūt & ſtata ambo extrema/ media vero infinita: ita et ſenſibilium omnium/ ſtata eſt et vna potentia/ actus vero innumeri et infiniti.

Sit recta linea a b: definita et ſtata ſunt eius extrema/ a b/ et actu notata. Media vero pūcta/ deſignari poſſunt innūera et infinita: p que linea tota/ in partes geminas ſciſſilis eſt atq; diuidua. Et quecunq; in tota linea/ actu notaueris puncta vt c d e: inter toti9 linee claudūtur/ vallanturq; extrema. Ita igitur fit et in rerum ſenſibilium ſubſtātijs. Eadem enim ſunt ſenſibilium omnium & definita ab initio extrema: que eſt materia. eorū vero media & act9 peculiares/ proprij/ numero indefiniti.

3 Sicut ſuper eandem recta lineam/ trianguli plures fiunt baſi communes/ vertice differentes: ita et ex eadem materia/ plures ſenſibiles ſubſtantie conflantur/ potentia et materia cōmunicantes/ forma et actu differentes.

Sit vt prius recta linea a b: ſuper quam fiant triāgulia c b/ a d b/ a e b: et quotuis alij. Horum eadē eſt baſis a b: vertices vero differētes c. d. e. Ita & intellige ſenſibilium omniū ſubſtātiarum/ eandem eſſe baſim/ vnicā materiam/ vnam cōſiſtentiam et hypoſtaſim. act9 vero eſſe plures/ vnicuiq; proprios / atq; accommodatos.

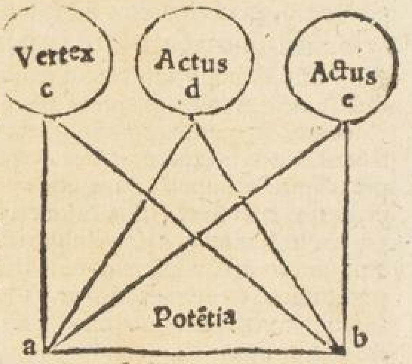

4 Sicut recta linea vnico pūcto eſt indefinita & incerta/ duobus vero pūctis certa ac ſtata relinquit: ita et rei naturalis ſubſtātia/ vna tātū ſui parte/ vt potētia eſt īfinita: geminis vero ptib9 vt potētia et actu/ finita certa et pfecta euadit.

Sit datum punctum a. poſſunt ab eo recte plures et numero indefinite protendi: vt a b/ a c/ a d & quotuis alie: A igitur pūctum: nullius earū eſt actus/ nulli9 proprietas/ definitio & differentia. quandoquidem ſubſiſtente puncto a/ earum nulla eſt definita: ſed quelibet manet incerta et in potentia. Subſiſtente autem b puncto: continuo linea a b/ certa & ſtata eſt. Nam inter duo queuis puncta/ haud plures recte: ſed tantum vna cadit recta. Recte igitur linee actus eſt puncti iteratio ſiue ſecundum punctum/ aut duo puncta: quibus deſignatis certū eſt recte linee interuallum. Hec itaq; transfer/ ad rei naturalis ſubſtantiam. Rei enim naturalis ſola potentia & materia: nullius eſt ſtatus/ certitudo/ aut definitio. vt que eſt īfinitorū actuum capax: Aduentante autē ſecundo rei puncto ſecundaue eius parte vt actu: extēplo rei ſubſtantia vnica et ſtata eſſe probatur. Vnus quippe actus haud pluriū/ ſed tantum vni9 eſt ſubſtantie. Et ſicut de vnico puncto/ pūcta infinita et linee infinite dicuntur: de duobus vero punctis/ tantum vna linea: ita & de materia/ indefinite numero ſubſtantie pluresue actus enunciātur: At de quolibet actu/ tātū

Analogia recte linee ad rei naturalis ſubſtantiam

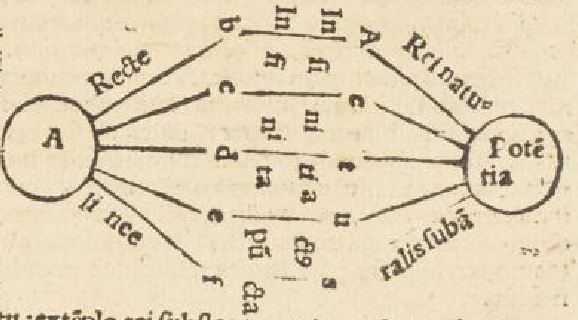

5 vna ſubſtantia dicitur. Nullus quippe actus: plurium eſſe poteſt.

Actus/ imprimis eſt potentia: et potentia actus.

Si actꝰ eſt in potētia potētia eſt in actu.

¶ Anteq̄ ſubſiſtat actus/ eſt eius potentia. qui cum deinceps generatione acquiſitus & perfectus eſt: actus eſt/ & actu ſubſiſtens. Nā ab initio/ eſt & ſubſiſtit ſola rei naturalis potentia ipſo actu antiquior. Ante igitur aduentū ipſius actus: potentia eſt actus/ id eſt actu ſubſiſtēs & actus potentia: id eſt poſſibilis & futurus. Eſt enim preſens actus quidam: futurum vero/ quedam potentia.

¶ Omnis rerum differentia & contrarietas: eſt ex parte actus/ nulla autem ex parte potentie. 6

¶ Senſibiles nāq; ſubſtātie ſemper ſūt in potētia: non autem ſemper in actu. Depelli ſiquidē nequeūt aut liminari e potentie finibꝰ neq; facellere e terminis ſue poſſibilitatis. Ante actum/ ſunt in potentia. In ipſo quoq; actu/ ſunt in potentia. Poſt deniq; actum/ identidem ſunt in potentia. Prius autem ſunt extra actum: poſterius rurſum extra actum fiunt: Medio vero ſolo tempore in actu ſunt. Differentiam igitur/ aut contrarietatem nullam habent in potentia aut in materia: ſed in ſolo actu & forma. Poſſunt enim duntaxat extra actum fieri/ ab actu depelli: in quo quandoq; ſunt & quandoq; non ſunt.

¶ Senſibiles ſubē cōſtant ex īfinito & finito: illo vt potētia/ hoc vero vt actu. 7

¶ Sicut prius Rectā lineā/ documꝰ conſtare gēinis pūctis: altero infinito/ id eſt infinitarū linearū initio: altero vero finito ideſt/ tātū vniꝰ actu & fine: ita & intellige ſenſibiliē ſubſtātiam/ geminis partibus conflari: vna infinita/ id eſt infinitorum potentia/ ſubiecto & initio: que eſt materia. alia vero finita/ ſtata vnica & certa: id eſt tantū vnius ſubſtātie actu & forma. Nam materia haud aliud eſt/ q̄ ſubſtantia quedam īfinita: ideſt non finita / nondum completa: inchoata & impfecta. Forma vero materie finis eſt: & ſenſibilis ſubſtantie complementū. qua in materia ſubſiſtente: finita/ cōpleta & perfecta res ſenſibilis nominantur

¶ Senſibilium ſubſtantiarū infinitū/ eſt finitum: Finitum vero infinitum.

Materia priꝰ perfecta q̄ forā.

¶ Senſibilium ſubſtantiarum infinitum/ voca materiam & potētiam: finitum vero/ formā 8
& actum. Materia & potentia prius ſubſiſtit: prius finita eſt cōpleta & perfecta: q̄ totiꝰ actꝰ & forma. Ante enim generationem/ adhuc imperfectus eſt & infinitus actus: nondū ſubſiſtens. Materia tamen perfecta eſt & finita. Eſt igitur ſenſibilium ſubſtantiarum infinitum/ prius finitum: imperfectum/ prius perfectum. Earum vero finitū/ priꝰ infinitum: perfectum prius imperfectum. Prius enim eſt & perficitur rerum principium/ q̄ finis. Rurſum & hoc pacto aliter intellige: ſenſibilium ſubſtantiarum infinitum(id eſt potentiam)eſſe finitū. Finitum vero(id eſt actum)eſſe infinitum. Nam rerum omnium ſēſibilium/ tantum vna eſt potentia: actus vero innumeri & indefiniti. Eſt igitur & ſenſibilium ſubſtantiarum /infinitū (ideſt potentia)numero finitum & vnum: earum vero finitum(ideſt actus)numero varium
& indefinitum· 9

¶ Vnum infinitum/ eſt tantum: quanta/ finita infinita.

Cōparationes infiniti & finiti.

¶ Vna potentia eſt tanta: quanti infiniti actus. Eadem potentia/ infinitorū actuum eſt capax. Vnitas potentie/ eſt actuum numerꝰ. Sume enim infinitum vnitate & finitate/ finitum vero īfinitate & multitudine: vtraq; inuicem equabūt. pinde atq; vna dualitas & due vnitates. Vnum quippe infinitū: eſt capax/ infinitorum finitorum. Infinitum ipſum/ eſt numero quidē finitum & vnū: ſubſtantia vero infinitum. Que autem finita dicuntur: ſubſtātia: ſunt finita/ numero autem infinita. Vt vnitas: numero quidem finita eſt immultiplex & tātum vna. ſubſtantia tamen/ potētia & virtute eſt īfinita. cū nūeros eadē poſſit īfinitos. Numerus autem ſubſtantia/ virtute & poteſtate finitus eſt: numero tamen infinitus. Quis enī numeri ſupputationem abſoluet/ numerabitue numerorum ſeriem. Similiter & materia nūero/ finita/ ac tantū eſt vna: virtute tamen & potentia infinita/ qua ſuſcipere poteſt actꝰ innumeros. actus vero/ numero quidē eſt infinitus: virtute tamē & poteſtate finitus. Eſt enī omnis actus tantum vnius actus. vt vnus deus ſubſtantia infinitus/ numero tamen finitus & vnus: infinita poteſt finita vt infinitos mundos. Omnis enim mūdus: eſt ſubſtantia finitus.

¶ Q̄ʒ generatio eſt vt ab intellectu ad ſenſum/ ab intelligibilibus ad ſenſibilia. Cap. VIIII.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

1 Eneratio eſt ab extremo mūdi/ad mūdi mediū progreſſio.

❡Generatio progreſſio eſt a priori ad poſterius: A potentia ad actum/ A materia ad formam & ab extremo ad medium. Eſt enim potentia/ prior actu. Extremum prius medio & materia prior forma. Extremū autē mūdi celum/ licet preſtantius ſit terra: analogiā tamē vt dixiꝰ habet ad ſenſibilium potentiam/ extremitatem/ cōmunitatem & principiū. Mūdi quoqꝫ medium terra: congrua proportione/ ſenſibiliū actibus reſpondere ꝓbatur. Sicut enim diſtantior/ prior & remotior ſenſibiliū pars/ eſt ipſa materies: Propior vero poſterior & immediatior eſt actus & forma: ita & celū ipſum iure dixeris remotiorē & priorem eſſe ſenſibilium partē/ & vt quādā eorū potentiā: terrā vero vt eorum partē propiorē immediatā & vt actū. Et ſicut ſenſibilē ſubſtantiā/ diximus depelli non poſſe/ e ſue potentie ac poſſibilitatis terminis(ſemper quippe eſſe in potentia: in qua contrarietas reperitur nulla)Tandem vero poſſe migrare ab actu(Nam quandoqꝫ eſſe in actu & quandoqꝫ extra actū et contrarietatē omnē ſolis actibus ineſſe)ita & argue nichil ſenſibiliū/ migrare celeſti ambitu poſſe: ſemperqꝫ ambitu celeſti claudi/ quicquid eſt ſenſibile: & contrarietatem eſſe in celo nullam. Non autem omnia ſenſibilia ſemper eſſe in terra: ſed ea poſſe depelli & migrare e terrenis ſedibus. Et quandoqꝫ in terra eſſe/ quandoqꝫ extra terrā.. Omnē quoqꝫ contrarietatē & rerum pugnā: eſſe in terra & in ipſo mundi medio / nullā vero in celo aut mundi extremo. Eſt igitur generatio/ quedam ab extremo mundi & celo ſimul toto: ad mūdi medium & terrā progreſſio: tanq̄ a potentia ad actum/ a principio ad finem: ab indifferente ad id quod differens varium diſtinctūqꝫ reperitur.

In celo cōtrarietas nulla.

Oīs cōtrarietas i tra

2 ❡Celum eſt vt ſenſibilium potentia & baſis: terra vero vt ſenſibilium actꝰ et vertex.

❡Intellige euerſam mundi pyramidem: cuius tota baſis ſit celum/ aut celi concauum. Vertex vero & conns terra: que ad celum totum/ eſt vt exigua atomus & punctum. Huius pyramidis a tota baſi/ ad conum deſcenſus: eſt vt ſenſibilis mundi generatio/ pergens ab vniuerſo celo ad terram. Eſt enim celum/ ſenſibilis mundi potentia/ atqꝫ initiū. Terra vero ſenſibilis mundi finis/ actus & vltimū. Sicut enim primū recte linee punctum/ indefinita eſt & inchoata recta: ſecundū vero punctū/ definita ſtata & certa: ita & celum prima eſt ſenſibilis mundi poſitio. Terra vero ſecūda poſitio/ ſenſibiliſqꝫ mūdi finis/ definitio/ cōplemētū.

Mūdus eſt vt pyramis

3 ❡Intelligibilis mundus eſt quedam ſenſibilis: mundi ſuppoſitio. Senſibilis vero/ intelligibilis mundi adiectio.

❡Hec claram & dilucidā habet intelligentiā. Nam ſuppoſitiones dicuntur/ naturalia q̄dā & pernecеſſaria adiectionū fundamenta: que ſine adiectis eſſe quidē poſſunt/ ſine ipſis autē adiecta/ aduentitia & ſecunda eſſe & ſubſiſtere nequeunt. Vt potentia/ ſuppoſitio eſt actuum ſine actibus quidem poſſibilis: actus autem ſine illa impoſſibiles manēt. Celum ſuppoſitio eſt terre/ ſine terra poſſibile: terra vero ſine celo impoſſibilis. Simplicia & prima: etiam ſuppoſitiones ſunt compoſitorū & ſecundorū entiū. Compoſita vero & ſecunda entia/ eorum ſunt adiectiones. In dyalecticis propoſitionibus/ ſubiectū ſuppoſitio eſt predicati: predicatū vero ſubiecti adiectio. In demonſtrationibus & ſyllogiſmis: hypotheſes & aſſumptiones prime ſuppoſitiones eorum ſunt: que deinceps inferuntur. Vniuerſa item principia/ concluſionū atqꝫ illationum. Subſtantie quoqꝫ/ accidentiū hypotheſes & ſuppoſitiones ſunt. Accidētia vero ſubātiarū adiecta & aduētitia. Supponūt eni(vt aiunt)accidētia eſſe ſubās: ſubē vero accidētia ſupponūt minime vt q̄ ſine accidentibus eſſe poſſūt. Ita & intelligibilis mūdꝰ ſuppoſitio eſt ſenſibilis mūdi: ſēſibilis vero/ itelligibili velut adiectus & aduētitius. Supponit enim ſenſibilis mundus eſſe intelligibilē: non autē intelligibilis ſenſibilem.

Exēplaris declaratio ſuppoſitionū & adiectionum.

Potentia
Actus
Celum
Terre
Simplex
Cōpoſitoꝝ
Subiectū
Predicati

4 ❡Vnde fit vt generatio/ ſit quidam ab intelligibilibus/ ad ſenſibilia motus

❡ Generatio eſt vt ab omni ſuppoſito/ ad adiectum: a ſimplici ad cōpoſitum. A primo ente ad ſecundū: a potentia ad actū: a celo ad terram. Ab extremo ad mediū. a natura ad nos. ab occulto ad apparens & manifeſtum. Et generatim vt a cunctis oppoſitis/ que potentie ſunt proportionabilia: ad ea que actui & fini reſpondere declarātur. A principio ad finem: a tenebris ad lucem. Ab inchoato ad perfectū: ab infinito ad finitū. A parte ad totū: a ſpiritu ad corpus. Ab intellectu ad ſenſum: & ab intelligibilibus ad ſenſibilia. Eſt eni intellectus prior ſenſu: & intelligibilia ſenſibilibus. Supponit ſenſus eſſe intellectum: & adiectus

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

eſt intellectui. Intellectus ſuppoſitio quedā eſt & fundamentū ſenſus: idem latior eſt ſenſu/ complectens vndiqꝫ ambienſqꝫ ſenſum. Omnis enim ſenſus/ eſt in intellectu: ſicut vertex et centrū in ſua circunferentia. Et ſicut terra eſt in celo ideſt in celi ambitu & actus in potentia ita & ſenſibilis mundus eſt in intelligibili. Hic enim extremus eſt & circunferentia: ille vero medius & centrum. Hic continens: ille contentus.

¶ Rurſum generatio eſt vt ab arcano et occulto/ ad clarum et dilucidum. 5

Tenebre
Lux
Nox dies
Dies
Confuſum
Diſcretum
Vnitas
Numerus
Intellectus
Senſus.

¶ Senſibilis ſubſtantia: conſtat ex parte vna arcana & occulta/ alia vero dilucida & clara. Pars eius occulta vmbratilis & incognita: eſt materies atqꝫ potentia. Eius vero pars manifeſta cognita & clara: eſt eius actus & forma. Dic eodē modo/ eandē rē conſtare ex tenebris et luce: Ex nocte & die/ Ex confuſo & diſcreto/ Ex vnitate & numero: Ex intellectu & ſenſu. Ex intellectuali parte & ſenſibili. Generatio igitur ex cunctis ſuppoſitis infert eorū adiecta: Ex tenebris/ lucē/ Ex nocte diem. Ex vnitate/ numerū: Ex occulto/ apparentia/ & manifeſta Ex intellectu ſenſum/ Ex potentia actū/ Ex principio/ finē. Et ita in cunctis argue. Eſt enim generatio perſimilis dyalecticis ſyllogiſmis: qui ſicut ſuppoſitione premiſſarū & principiorum/ concluſionem eliciunt: ita & hec ſuppoſitione potentie/ actum infert. Et ſicut rationales ſyllogiſmi haud ſtatuūt quidem ſua principia: neqꝫ eorū elucidant/ probantqꝫ veritatē ſed ea vt aliunde q̄ ratione clara/ certa & euidentia deſumunt: atqꝫ ſupponūt: ita & generatio nullo pacto ſua cōſtituit initia/ aut potētiā ad eſſe inſtituit: ſed aliunde & ex priore aliqua cauſa (vt creatione) ortam/ eam ſuſceptat/ aſſumit ſupponitqꝫ. adijciens illi actum & finem.

Analogia

Vnde fit vt ſicut creatio poſitio eſt & ortus potentie ac materie: generatio vero poſitio & origo ſolius actus & forme: ita & in rationabilibus ſyllogiſmis/ alia ſit lux principiorū/ alia illationis & concluſionis. Lux principiorum ſuppoſita eſt & prima: quam intelligentiam nuncupamus. Lux vero illationis/ adiecta eſt illata & ſecunda: quam rationem & ſcientiā nominamus. Et hec generationi & actui: illa vero creationi & potentie/ miro reſponſu adaptat̄.

¶ Generatio item eſt vt a ſpiritu ad corpus: et ab omni priore/ ad poſterius naturalis profectio. 6

¶ Spiritus natura prior eſt corpore & eſt corporis extremitas quedam: corpus vero in ſpirituum medio degit. Sunt enim ſpiritus/ natura ſiti & collocati in mundi extremo vt in celo. Corpora vero ſtata ſunt & librata/ in mundi medio. Generatio itaqꝫ ſicut actum potentie/ ipſa naturaliter infert: ita & corpus addit ſpiritui & ſpiritum corpore inueſtit. Protulit enim deus imprimis puros/ ſimplices & ſine corpore ſpiritus: que ſunt intelligibilis mundi entia: et totius vniuerſi conceptus. qui licet nobis ac ſenſui occulti ſint: intellectui tamen & nature cogniti ac perui ſunt. Poſt autem huiuſmodi ſpiritus/ orta eſt omnis corporea creatura: tanq̄ adiecta & aduentitia ſpiritali ſuppoſitioni/ operiens & occludēs omnē ſpiritalē ac primeuam creaturā. Hic igitur naturalis progreſſus a ſpiritu ad corpus/ ab intellectuali creatura ad ſenſibilem: Ab intimis occultis & arcanis mūdi: ad extrema/ patentia/ manifeſta & ſigna: quedam eſt generatio: & ſenſibilis actus in potentia acquiſitio. Eſt enim intellectualis creatura/ ſenſibili antiquior: & vt totius nature ſuppoſitio. Senſibilis vero intellectuali recentior: & illius adiectio. Adiecit enim deus ſenſibilia/ ad intellectualia illis: hec inueſtiuit/ abdidit/ obumbrauit. Sicut enim ſenſibilis ſingularis ſiue ſubſtantia: haud nuda & pura ſed ſub accidentibus conſpicitur adoperta: ita & intellectualis mundus/ haud nudus ac purus: ſed ſenſibili & aduentitio mundo velatus adopertuſqꝫ/ nobis pellucet atqꝫ reuelatur.

¶ De Generatione vniuerſi. Cap. X.

EX vtroqꝫ mundo/ intellectuali inquā atqꝫ ſenſibili: conſtat cōflaturqꝫ vniuerſum. 1

¶ Sicut ſenſibilis ſubſtantia: haud tantum vno/ ſed geminis coaleſcit condaturue punctis/ potentia & actu: Materia & forma: parte occulta & parte apparente: ita & vniuerſum totum/ binis ex partibus conflatur. Ex principio inquam et fine. Ex eſſentia & apparentia. Ex inchoatione & perfectione. Ex potentia & actu. Et ex occulta parte & parte manifeſta. Intellectualis enim mundus: prima arcana & occulta vniuerſi pars eſt eiuſue/ ſuppoſitio. Senſibilis autē mundus: pars eſt vniuerſi ſecūda nobis apta atqꝫ manifeſta: priori abdite & arcane p̄ti adiecta.

¶ Intellectualis mundus/ ante ſenſibilem eſt factus.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶Intellectualis enim mundus/ eſt ſenſibilis mundi ſuppoſitio& initium: perinde atq; & celum ipſum/ terrene molis hypotheſis & ſuppoſitio vocitatur. Sicut igitur celeſtis orbis tellureo diffinitur antiquior: ita & intellectualis/ mundus ante ſenſibilē factus cōprobatur. Intellectus quoq; ante ſenſum. Spiritus ante corpus. Operuit enim deus intellectualem mundum ſenſibili mundo. Spiritalem itē creaturā/ ſub corporea appendice occuluit. Intellectū deniq; ſenſu inueſtiuit. Et hec vel ſine vlla expoſitionis/ aut commentarij luce: euadunt ſeipſis q̄ manifeſtiſſima.

2 ¶Vnde manifeſtum eſt genitum eſſe vniuerſum: ac parte poſt partem factum atq; productum.

¶Nam prior a deo factus eſt intelligibilis mundus: deinde ſenſibilis illi eſt adiectus. Cepit enim deus: a creatura ſibi propiore: pergens ad diſtantiorem. Et ambo mundi/ totius vniuerſi ſunt partes. Intelligibilis quidem mundus pars prior/ ſuppoſitio & potentia. Senſibilis vero pars eius ſecunda/ adiectio/ finis & actus. In ortu igitur vniuerſi contingit ſucceſſio partis poſt partem: quam generationem nuncupamus. Que enim tota ſimul ſunt facta: creata dicuntur/ non genita. Vt angelus vt materia. Que autē non tota ſimul: ſed parte poſt partem abſoluūtur/ ſucceduntq; in eſſe: gigni dicuntur. Vniuerſum igitur totum eſt genitum: ac parte poſt partem factum. Vniuerſi enim generatio facta eſt/ cum ex preexiſtenti intellectualis mundi ſuppoſitione: adiectus allatuſq; eſt illi ſenſibilis mundi actꝰ. quēadmodum in diſciplinis ex preexiſtenti & preſuppoſita/ principiorum cognitione: ſequentiū concluſionū demonſtratur veritas/ clauditur ratiocinatio/ infertur ſcientia.

Que creata queue genita dicantur.

3 ¶Vniuerſi generatio: humane generationi contranitens/ euadit oppoſita.

¶Vniuerſi quippe gn̄atio/ facta eſt: a ſpū ad corpꝰ. Ab intellectuali ad ſēſibile/ Ab itellectu ad ſēſū/ Ab occulto ad dilucidū & oculis peruiū. Hūana autē gn̄atio/ huic cōtranitit̄ ordini. Fit enim a corpore/ ad ſpiritū: a ſenſibili/ ad intellectuale. A ſenſu ad intellectum: ab apparenti & eo quod in propatulo eſt: ad abditū & arcanū. Vt enim in libro de intellectu diximus: prius eſt hominis corpus rationali anima/ que creaturarum eſt vltima. In mundo quippe ſenſibili/ factus eſt ſenſus ante intellectū: & ſenſibilis creatura ante intellectualem. Oīa namq; animantia/ ante hominē ſunt facta. Et eadem eſt proportio/ cunctorū animalium ad hominē: que humani corporis/ ad animā aut que ſenſus ad intellectum. Sunt enim vniuerſa animantia/ vt hominis corpus: homo vero vnus/ eorū eſt vt anima & actus. Vniuerſi igitur generatio: humane generationi/ contranititur ac ordine oppoſito incedit. Creauit enī deus/ prius animam vniuerſi/ hoc eſt intellectualem arcanūue mundū: q̄ corpus vniuerſi ideſt q̄ ſenſibilē apparentēue mundū. At contrario ordine perficitur homo: vtpote cuiꝰ corpus abſouitur formaturq; prius: aīa vero poſterior. Fit itaq; in vniuerſi cōplemento/ motus ab anima ad corpus: In homine autē/ motꝰ a corpore ad animam.

Corpꝰ priꝰ anima.

4 ¶Simpliciter et ſecūdū vniuerſū: ſpūs eſt corpore prior et ītellectus ſēſu. Secūdū quid autē et in ſēſibili mūdo: Corpus prius eſt ſpū et ſēſus ītellectu.

¶Aliud eſt quod vniuerſum: aliud quod ſenſibilem mundum nuncupamus. Vniuerſum quippe totum quiddam eſt & vtriuſq; mundi complexio: intellectualis & ſenſibilis. Senſibilis autem mundus/ pars eſt vniuerſi ac totius ipſiꝰ corpus. Aliud itaq; eſt prius ſimpliciter: & aliud prius ſecundum quid. Aliud prius in toto & in vniuerſo: aliud prius in parte & in ſenſibili mundo. Nam ſimpliciter & in vniuerſis que ſūt/ ſpiritus eſt corpore antiquior: Intellectus ſenſu & actus potentia. Angelici quippe ſpiritus/ intellectus & actus: antiquiores ſunt omni & corpore & ſenſu et potentia. In ſenſibili autem mundo: econtrario accidit. in quo corpora priora ſunt ſpiritibus & animabus: ſenſus quoq; intellectu prior & potentia actu antiquior. Intellectus enim vniuerſi/ prior eſt ſenſu vniuerſi: id eſt intellectualis mundus prior ſenſibili mūdo. At ſenſibilis mundi ſenſus prior & origine antiquior eſt ſenſibilis mundi intellectu. Eſt enim ſenſibilis mundi ſenſus: irrationale animal/ ſenſitiue virtutis particeps. Senſibilis autem mūdi intellectꝰ eſt homo: cui ſoli ſub luna cōgruit cōpetitue intellectus. Anime porro maioris mundi/ ideſt vniuerſi: ſucceſſit eius corpus. Aſt minoris mundi/ ideſt hominis corpori: ſucceſſit anima/ illiq; eſt generatione adiecta. Eſt igitur ſimpliciter et ab vniuerſi ordine: intellectus ſenſu et ſpiritu corpore prior. Secundū quid vero et ordine ſenſibilis mundi: ſenſus intellectu et ſpiritu corpus. Nam et vniuerſum perfectū ac genitum eſt: a perfectis ad imperfecta/ a ſummis ad ima. Senſibilis autem mundus/ pfectus et abſolutus eſt: ab imis ad ſumma et a cunctis impfectis/ ad potiora & preſtantiora.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Intellectualis mundus/ſimpliciter lux eſt & dies & actus: ſecundum quid autē et ad nos & in ſenſibili mundo: tenebre/potentia & nox nūcupatur. 6

Dubietas

Solutio

¶ Hec propoſitio adiecta eſt ad diſcutiendam quorūdam que diximus ambiguitatē: cur ſcilicet intelligibilem mundū/ ſenſibilis mundi potētiam baſim/ ſuppoſitionē/ fundamentū & vt materiā nuncupauimus: cū potentia & materia ſint impfecta. Intellectualis autē mundus/ ſit ſenſibili preſtātior potior/ & vt actus & ſpiritus et anima. Huius dubietatis/ in prōptu eſt & in propatulo ratio. Nam intellectualis mundus: totius vniuerſi eſt actus/ lux & dies Senſibilis vero mundus eiuſdem vniuerſi: eſt vt potentia/ tenebre & nox. Attamen cū intellectualis mundus/ ad ſenſibilem dicitur mundū conferturue ad nos: hoc pacto ſecundū quid ſumptus: potentia/ nox & tenebre cenſetur. Eſt enim nobis occultus: ſitus in noſtris tenebris in noſtra nocte & ignorantia. Eſt & potentia/ initium/ inchoatio: & ſuppoſitio ſenſibilis mundi. Subſiſtente enim actu & conſumato intellectuali mundo ante ſenſibilem: ſenſibilis mundus nondum ſubſiſtebat eratue abſolut9. Erat tamen in potentia/ inchoat9 erat/ initiatus & imperfectus. Eſt enim intelligibilis mundus: propinqua ſenſibilis mundi potentia/ eiuſue initium & inchoatio. quē haud ſecus appellare licet inchoatū ſenſibilē mūdum: q̄ congruit materiē/ imperfecte & incōplete rei naturalis cenſeri nomine. Sicut enī materia/ eſt perfecta quidē materies: & imperfecta rei naturalis ſubſtantia: Eſt item perfecta pars & inconſumatum totū: ita & intellectualis mundus: eſt incōpletus atq͡3 impfectus ſenſibilis mūdus: perfecta itē pars eſt & incōpletū totū. Et ſicut potentia/ prius eſt in actu & i eſſe q̄ actus: cuius eſſe/ ſequitur prioris potentie eſſe: ita & intellectualis mundus/ prius fuit in actu/ q̄ ſenſibilis. Nam huius eſſe illius eſſe: & huius actus illius actum ſequutus eſt.

¶ Ante creationem & potentia et actus erant in potentia. Creatio autem potentiam ſtatuit in actu: Generatio vero/actum in actu. 7

Hec propō vtrobiq͡3 vera.

¶ Hec propoſitio vera eſt vtrobiq͡3 modo: ſiue potentiam ſumpſeris/ pro ſenſibiliū potentia & materie: ſiue pro intellectuali mundo/ qui eſt vt potentia/ initium inchoatio ſenſibilis mundi. Nam & creatus eſt intellectualis mundus/ totuſq͡3 ſimul exortus: & creata eſt materia/ factaq͡3 tota ſimul. Non tamen ſimul cum intellectuali mundo/ id eſt cū angelis: ſed poſt angelos/ vt prius oſtendimus. Ante igitur creationem & priuſq̄ quicq̄ faceret de9: erat et actus omnis & omnis potentia/ in potentia: id eſt ſimplici poſſibilitate/ in poſſe eſſe/ in diuina ſola mente & poteſtate. Creatio autē vtrāq͡3 potentiam (ſed ſeorſum) ad eſſe produxit. Statuit enim prius in actu vniuerſi potentiā/ id eſt intelligibilem mundū. Secundo ſenſibilium potentiā: quā materiā eſſe docuimus. Eſt enim intelligibilis mundus/ vniuerſi initium parſue eius prima. Materia vero cunctorū eſt ſenſibiliū inchoatio & pars eorū prima. Intelligibilis inſuper mundus/ ſenſibilis mūdi inchoatio & potētia cēſetur. Intellectuales quoq͡3 creature/ ſenſibilium creaturarum: ſpiritales corporearum immateriales materialiū initia/ atq͡3 hypotheſes vocantur. Succeſſit autem creationi generatio & ortui potentiarū/ actuum origo. Nam generatione perfectus eſt ſenſibilis mundus: & adiectus intellectuali mundo vt actus potentie: vt predicatum/ ſubiecto: vt & finis principio.

Gn̄atio creatione poſterior

Infert & ipſa generatio/ aſſidue ipſi materie/ omnē actum: quo ſenſibilis omnis ſubſtantia perficitur/ abſoluitur/ conſumatur. Effectū igitur eſt quod volumus: vt ante ipſam creationē/ fuerit tam potentia q̄ ac9 in diuina potentia & poſſibilitate. Erant enim i primo euo: actu non entia. Porro creatione orta eſt imprimis/ quam potentiam nuncupamus: ſucceſſitq͡3 in eſſe ſimplex materia/ que eſt vniuerſorum poſſibilitas. Sequenti autem generatione exortus eſt actus: adiectaq͡3 priori materie ea forma/ que ad complendam totius ſubſtantiam erat pernecceſſaria.

Ante creationem	Potentia	In potentia	Erat
Ante creationem	Actus	In potentia	Erat
Creatione	Exorta	Potentia	Eſt
Generatione	Ortus	Actus	Eſt

¶ Q͛ intellectualis mundi ſubſtantie: ſunt ſeparate/ſimplices et immixte. Cap. X

1 **INtellectualis mundus/eſt vt principinm ſine fine.**

¶ Intellectualis mundus eſt intelligibiliũ creaturarũ regio/ aut intelligibilis creatura. ſicut & ſenſibilis mundus: ſenſibiliũ creaturarũ regio aut ſenſibilis creatura nuncupatur. Intelligibilem autẽ mũdũ/ principiũ eſſe ſine fine: Intellige hoc pacto bifariam. Aut principiũ eſſe durationis/ ſine fine durationis. Etenim intelligibilis mundus/ factus quidẽ eſt & creatus a deo: ſed dimenſus/ ſtatuſq; in euo: habuitq; ſue durationis initiũ/ finem tamẽ habiturus eſt nullũ. Aut intelligibilẽ mundũ/ principium eſſe ſubſtantie: ſine fine ſubſtantie. Et hec rurſum intelligentia/ veritati ſubnixa reperitur. Intelligibilis enim mũdus/ eſt diuini totius operis initiũ cuius finis eſt ſenſibilis mundus. Sicut igitur materiã ante ipſius actus aduẽtũ cenſemus infinitã: ideſt non finitã/ actu fineq; carentem & principiũ quiddã ſenſibilis ſubſtantie/ ſine fine: Ita & intelligibilẽ mundum/ abſq; iniuria nũcupare poſſumus principium ſine fine: tanq̃ ſeparatũ a fine hoc eſt ab vltima dei creatura. Ortus enim eſt intelligibilis mundus/ ante ſenſibilẽ: qui et duratione & loco/ abiunctus eſt & ſeparat⁹ a ſenſibili mũdo. Nã ſi et hoc ipſũ vere dicitur: intellectualis creatura eſt ſolũ pricipiũ creature dei/ nõ tota dei creatura ſed tm̃ prima creatura: totiuſq; diuini operis initiũ: cur minus enũciare licebit/ intellectualẽ creaturã: pricipiũ eſſe ſine fine? Eſt enim principiũ ſine fine: ſolũ & ſeparatum principium/ fini immixtũ/ atq; icõiũctum. Intellectualis igitur mundus vtrobiq; tam duratione q̃ ſubſtantia: eſt ſeparatum principium & principium infinitum ideſt ſine fine: tanq̃ intellectuale ſine ſenſibili.

Q̃ď itelligibilis mũd⁹

Intelligibilis mũdus eſt bifariã principium ſine fine.

2 **¶ Intellectualis item mundus: eſt ſuppoſitio/ſine adiectione et actus ſine potentia: aut potentia ſine actu.**

¶ Hec eſt eodẽ/ vt precedens modo diſcutiẽda. Eſt enim intellectualis mundus: vt propoſitionis ſubiectum/ ſine predicato. Nempe vniuerſum totũ eſt vt vna aliqua propoſitio: cuius terminus ſuppoſitiuus & primus/ intellectualis mũdus eſt & ſupercęleſtis ſpiritus. ſecũdus vero predicatiuus & adiectitius: ſenſibilis eſt mund⁹ ac ſublunare corpus. Et ſicut qui ore propoſitionem enũciat reſerans explicanſue/ interne ſue mentis conceptũ: haud ſimul eam totam profert/ ſed prius eius ſubiectũ/ deinde predicatũ: ita & diuina mens internos/ proprioſq; conceptus/ ſeq; ipſam ſubſtantiali quadam vniuerſi propoſitione reſerare volens: haud eam ſimul pronunciauit protulitue totam/ ſed parte poſt partẽ. Primo enim verbo intellectualem expreſſit mundum peperitq; ſubiectum: ſecundo vero ſenſibilem & predicatum parturiuit. Diuina ſiquidẽ mẽs: primo eloquuta effataq; eſt idẽ: ſilẽs oppoſitum. Deinde ſilẽs idem: oppoſitũ eſt effata & eloquuta. Eſt eni idẽ intelligibilis mũd⁹/ deo propior. Oppoſitum: vero ſenſibilis mundus a deo ſemotior & longiore diſtans interuallo. Primo nãq; protulit deus actum ſine potentia aut potentiã ſine actu. Nam intellectualem mundũ vtrouis nomine: aut actus aut potentie nuncupare licet. Eſt enim intellectualis mũdus/ actus ſimpliciter & ſpiritus & anima vniuerſi. ſecundum quid autem & ad ſenſibilem mundũ: eſt vt potentia/ inchoatio & initium

Analogia vtriuſq; mundi ad ambos ꝓpoſitionis terminos.

3 **¶ Diuina mẽs quicquid erat factura: primitus concepit/ deinde materiam protulit ex qua compleret vniuerſa.**

¶ Prima & diuine & humane mentis operatio/ eſt ſimpliciſſima & intellectualis conceptio qua vtraq; mens intelligit/ attingit/ cõcipit proponitq; quicquid eſt factura. Humana autẽ mens/ diuine quidẽ mentis eſt imago: & ad illius imitationẽ nititur operatur/ effingitq; ſingula. In hoc tamen vno/ imago: ſubſtantiali ſua veritate cõperitur inferior: ꝙ humana mens nullam futuri ſui operis materiam profert. Nam creatio per quã oritur materia: ſoli diuine menti ac veritati reſeruatur. Nulla enim neq; angelica/ neq; humana mens: ſtatuere ad eſſe nouã aliquã creaturam poteſt/ nullãue ex puro non ente proferre ſubſtantiam aut materie tomum. Intellige igitur peritiſſimi architecti mentem/ imprimis intra ſe future domus ideam exprimere/ eãq; ſpeculari: ante & extra materiam. Deinde ab eodem gigni materie molem: ex qua deniq; domus ſit cõplẽda atq; abſoluẽda. Hec mens diuinã oĩm opificem exprimit mentem. & ſuarum conceptionum & materie totius ſui operis/ cauſam. Cõcepit enim diuina mẽs iprimis oĩa extra/ ante & ſuper materiã: protulitq; omniũ conceptus hoc eſt angelos ante materiam. Poſt ipſos vero cõceptus & intellectuales creaturas

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

materiam peperit ſtatuitq; ad eſſe. Intereſt autem in humana et diuina mente: ꝙ humana
mens/ ſuos conceptus intra ſeipſam profert: illicq; perpetuo humane inſunt menti. Diuina
autē mēs: propoſita/ conceptus/ notiones/ angelos/ ideas/ ſpecies/ exemplaria/ archetypos
& ſigillaria vniuerſi: extra ſeipſam produxit vt totius futuri ſui operis initiū. Illos attamen
quia nos lateant & extra materiā ſubſiſtant: plerūq; eo pacto diuine aſtare preſenteſq; eſſe
mēti dictitamus: quo & noſtre notiōes noſtris iugiter mētibus offerunt obijciuntur/ pn̄ant.

¶ Vn̄ fit vt itellectualis mūdi ſubē: ſit natura ſeparate/ ſimplices & imixte. 4

Prima ratio. ¶ Nam ſubſtantie intellectuales facte & create ſunt ante materiam. Sunt igitur immixte
ſimplices & ſeparate a materia. Sicut eni quicquid factum eſt & poſt materiam creatum
in materia eſt factum/ ortum atq; perfectū: & ab ea fulcitur/ geſtatur/ continetur vt omnis
ſenſibilis actꝰ/ cum rationali anima: ita & quicquid factum eſt ante materiam: eſt extra ma
Secunda ratio. teriam: & factum & ſubſiſtere natum. Rurſum intellectuales ſubſtantie (vt diximus) perſi-
miles his notionibus ſunt/ que noſtre inſunt menti. Atqui he notiones ſeparate ſunt a
mundo/ ab elementis/ a corpore/ ſenſu & materia: habentes eſſe ſimplex/ purum/ & immi-
xtum/ in humana mente. in quam niclul alteritatis/ nil materialis diſſimilitudinis/ nilue
indefecatum & impurū admittitur. Sunt igitur & intellectuales ſuperceleſteſq; ſubſtantie:
natura ſimplices: abiuncte a materia/ impermixte/ ſeparate abſolute. Eadem quippe ratio
que minoris mundi hoc eſt hominis/ arcanas notiones aſſerit immateriales: maioris quoq;
mundi inuiſibiles conceptus/ ideſt ſuperceleſtes ſubſtantias: immateriales incorporeaſue
eſſe confirmat. Qua ratione/ humane thalamos mētis nulla poſſe imbui materie/ nichil ma
teriale excipere poſſe predicaueris: eadem ratione & i intellectualē mundum (que mens eſt
vniuerſi) nullam materiei particulam/ natura introduci natam abs te ſentiendū. Eteni licet
nonnulla materiei pars (vt ea ex qua humanū conflatur corpꝰ) intellectualē mundū & iam
ſubijſſe & iterum ſubitura credatur: id tamen ſupernaturali ordinatione iam accidiſſe ac
deinceps futurum arbitramur. Cum igitur naturalis materiei locus/ ſit ſenſibilis ſubluna-
riſue mundus: omnis materies ab vtraq; tam mundana/ q̄ humana mente extorris agitur
nullaq; omnino ipſius pars in vtrauis mente recipitur. Sed quicquid vtriq; menti ineſt: ſpi-
ritale/ ſimplex/ incorporeū/ impermixtū/ ſeparatū/ immateriale atq; abſolutum eſſe declara
tur. Que tamen mūdana verſantur i mēte/ ideſt que i intellectuali degunt mundo: ſubſtan-
tie ſunt & rerū veritates. Que vero hūane inſunt menti/ accidentia ſunt: ſuperceleſtiū veri-
tatum precipua/ veriſſima & equaliſſima ſigna.

¶ Cū ſubſtātia ſit prior accidente: neceſſe eſt ſeparate ſubſtātie/ gradū eſſe 5
vnū ſeorſum: Aliū vero ſubſtantie coniūcte et accidentibus permixte.

¶ Omne quod natura prius & preſtantius eſt: cum queat eſſe/ ſine poſteriore ac minꝰ pfe-
cto: neceſſe eſt vt huiuſmodi in aliquo: ſiue tempore ſiue gradu/ exemptū ſit ab imperfecto
ſitq; per ſe/ ſine poſteriore ſubſiſtens. Queadmodum deum nunc eſſe dicimus cum creatu-
ris: ſimulq; ſubſiſtere quando & vniuerſe creature ſubſiſtunt. quia tamen prior eſt/ cunctis
creaturis deus & poteſt ſine creaturis eſſe: neceſſarium fuiſſe dicimus aliquem eiuſce poten
tie actum: in quo hec potentia/ fuerit in actu. Vt in primo eternitatis euo: in quo ab eterno/
ante creationem vniuerſorum: ſubſtitit deus vnicus/ ſeparatus a creaturis et ſolus. & q mo
do cum creaturis ſubſiſtit: i primo illo euo ſubſtantia/ gradu/ tempore et loco: ab vniuerſis
creaturis extitit abiunctus. Ita igirur argue/ de ſubſtantia & accidente. Subſtantiam natu-
ra priorem/ ac preſtantiorem accidente: ante accidentia creatam & factam. & oportere in
aliqua regione/ aliquoue gradu & loco: vt in intellectuali/ ethereoue mundo: degere ſubſtā
tiam puram/ ſeparatam/ impermixtam & ſine vllis accidentibus. Sunt igitur totius ſub-
ſtātie/ gradus gemini: primus ſubſtantie/ vt ſubſtantie: ideſt ſimplicis immixte et ſine acci-
dentibus. Secundus ſubſtantie coniūcte: accidentibus permixte & varie. Primi igitur gra
dus ſubſtantie ſunt in intellectuali mundo: ſecundo vero gradu in ſenſibili. Et eadem dixe
ris de ſpiritu & corpore: de forma & materia: de intellectu & ſenſu/ de actu & potētia. Quia
enim ſpiritus eſt corpore prior ac longe potior: alia eſt regio/ in qua ſpiritus abiunctus de-
git a corpore: alia in qua corpori coniunctus reperitur. Alius mundus/ in quo intellectus
eſt imixtus purus & ſine ſenſu. Alius in quo intellectus/ ſenſui eſt addictus. Locꝰ alius eſt in
quo forme degunt abſolute & immateriales: aliꝰ in quo haud aliter ſubſiſtūt/ q̄ in materia
Aura alia etherea/ plena puris & imixtis actibus ideſt angelicis formis: alia ſenſibilis/ cuiꝰ
vniuerſi actus in potētia eſſe ſunt nati. Sicut enim in rerum naturaliū gradibꝰ/ quia eſſe-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

tia prior eſt vita: ſtat in quibuſdam reperire eſſentiam / abiunctam et ſeparatam a vita/ vt in mineralibus: quam tamen in poſteris / vt in viuentibus & plantis reperimus vite coniunctam. Similiter & vitā ſenſu priorem/ in viuentibus ſeparatā a ſenſu reperimus: ſenſum quoqꝫ in aīalibus/ a ratione abiūctū qui in hoīe ratiōi cōiūctꝰ eſt: ita & imprimis neceſſe eſt in eminentiore aliquo gradu ſublimioreqꝫ regione: reperiri ſubſtantiam ab accidentibus abiūctā atqꝫ ſeparatā: q̃ in iferiore et ſublunari hac regiōe viſitur accidētibus eſſe ꝑmixta

¶ Qꝫ paulo ſupra materiam: ſint quattuor elementa cunctarum generationum initia. Cap. XV.

1 Sicut paulo ſupra non ens & nichil eſt materia: ita et quattuor mundi elementa/ paulominus ſupra materiam collocantur. Materie ꝓprietates.

¶ Materia initium eſt hypoſtaſis & fundamentum ſenſibiliū vniuerſorū: ante oīa ſenſibilia creata/ oīm minimū/ non ens actu/ non enti nihiloqꝫ vicina/ operiēs ipſum nichil/ ſuperfuſa/ ſtata/ fundataqꝫ in nichilo. Subeſt enim materia cūctis: ei dē vero nichil ſubeſt. Que autē poſt materiā/ prima ſunt facta: ſunt quattuor mundi elemēta Terra/ Aqua/ Aer/ Ignis: vicina/ proxima & attigua materiei. Eorū eni actꝰ: primi materiā obducūt/ implētqꝫ vaſtiſſimū eiꝰ hyatum. Ab his vniuerſa materies: ſuapte natura inanis priuata/ arida & vacua: imprimis elemētatur diſponit/ preparat: vt ſequentiū ſenſibiliū actuū Subſtātiui/ Vitalis/ Senſitiui & Rationalis plenitudine/ decore ac habitu repleatur.

2 ¶ Sicut materia eſt entiū minimū: ita & quatuor elemēta/ entia actu mīma.

¶ Materia cum ſit actu non ens & non hoc aliquid: haud cenſetur ens minimum ſed entiū minimū. Eſt enim vltimum entium: poſt quod & ſub quo nichil eſt entiū. Elementa autem prima ſunt (pergētibus ſurſū) actu & ſimpliciter entia/ prima poſt materiā facta. Deorſū vero ſpectātibꝰ/ vltima occurrūt: vtpote quorū actus/ materiei vicini & proximi ſunt. Extremo eteni in loco actu & ſimpliciter entium collocata: rerū naturalium ordines definiūt/ ſiſtunt/ claudūtqꝫ. Sunt igitur elementa minima actu entia/ ideſt ſimpliciſſima: vt quibus actus nullus aut forma ſubeſt: ſed ſola materia.

3 ¶ Elemēta homogenea ſūt/ tota ſīlia: ſine ꝑtiū īter ſe/ aut a toto differitudīe.

¶ Nam ſimpliciſſima eſt materia & homogenea tota: ſine vllo ſui partiū diſcrimine. Quelibet eni materie pars: totius nomine inſignitur/ cēſeturqꝫ materies. Oēs eius partes: & ſibiuicē & toti materie ſūt q̃ſimillime. Atqui elemēta ſūt primi & ſimpliciſſimi ipſius materie actꝰ: primaue eiꝰ perfectio. Vnius autē cuiuſpiā habitu: nulla in rebꝰ oritur diuerſitas ac differētia. Erūt igit & tote elemētorū ſubſtātie/ conflate ex materia & vnico ac ſimpliciſſimo actu: natura homogenee/ ideſt ſine partiū abiuicē & a toto/ diuerſitate ac differitudine. Diſtant quidē inter ſe elemēta: ſuntqꝫ & diuerſarū ſpecierū & pluriū actuū & cōtra ſeiuicē ethe rogenea. Vt ignis: ab aqua differt/ ab aere & a terra: & cetera itidē inter ſe. Attamē quodlibet in ſeipſo totū: indifferētis eſt eiuſdēqꝫ ſpeciei ac ſuapte natura homogeneū. cuiꝰ & oēs partes & totū: ſūt rationis & noīs eiuſdē. Vt totꝰ ignis/ ignis eſt: & eiꝰ oēs partes ignes. Aer totus/ aer. & oīs eius pars aer. Aqua/ aqua tota: & queuis pars aque/ aqua. Terra tota/ terra eſt: & vniuerſa eius glebula/ ac portio terra.

4 ¶ Omnia ſenſibilia & ex materia fiunt & ex elementis. ſuntqꝫ deguntqꝫ: & in materia & in elementis.

¶ Elemēta ſecūde cuiuſdā ac ꝓpioris oīm ſēſibiliū materie vicē recipiūt. Nā ſūt materia vicinior ꝓpiquior ac diſpoſitior: ad ſequētiū actuū ſuſceptationē. Et plerūqꝫ elemēta ipſa (tā ipſi materiei propīquāt ſuntqꝫ vicina atqꝫ ſimilia) materie nomine cēſemꝰ. diſtāt eni paulominꝰ a materia. Sicut eni ꝑquirētibꝰ ſenſibiliū ſimpliciter primū/ quod quōlibet eſt ens: materia nobis occurrit/ cūctorū inchoatio: ita et eorūdē ſēſibiliū ſcrutātibꝰ primū ſimpliciter ſiue primū actu: ingerit ſeſe elemētū cuiꝰ actꝰ eſt primꝰ & ſimpliciſſimꝰ actꝰ. Et ante oīa ſēſibilia/ facta ſūt hec: materia iquā & quatuor elemēta ſūtqꝫ cūcta ſēſibilia ex materia & elemētis facta. Materia tamē antiquior eſt elemētis: & ex ea/ ſūt facta elemēta. Et ſicut extra materiā nullꝰ ſublunaris eſſe natus eſt actus: ita & neqꝫ extra elementum/ ſenſibilis aliqua ſubſtantia eſt ſubſiſtere nata. Materia elemētis quattuor

5 ¶ Sicut materia/ omnium ſubſtantialium actuū naturale eſt ſubiectū: ita & quattuor elemēta ſēſibilium oīm ſubſtātiarū/ ſunt naturalis regio ac locus.

¶ Queadmodum pars ad partem: ita & totum ſeſe habet ad totum. Materia autem & omnis eius actus/ ſunt quedam partes. Elementum vero & ſenſibilis queuis ſubſtantia: ſunt tota & perfecta entia. Que igitur materiei ratio atq; habitudo ad ſenſibilem omnem actū: ea eſt & elementi/ ad omnem ceteram ſenſibilem ſubſtantiam. Omnis autem ſenſibilis actus: natura ſedet/ degit/ fulcitur/ ſaluaturq; in materia: que eſt vt cunctorum actuum naturale ſubiectum ac verum domicilium/ quo natura emigrare nequeunt. Ita igitur & omnis ſenſibilis ſubſtātia: natura in aliquo degit/ ſtat ſaluaturq; elemēto: vt in naturali regione ac loco. et extra elementum fieri nuſq̄ poteſt: nec ſubſiſtere extra elementum.

¶ Vnde fit vt tota ſublunaris/ ſenſibiliſue mundi regio: ſit ſecta atq; diuiſa 6
in quattuor elementa.

¶ Nā quicquid eſt ſub lune concauo/ quicquid a terre meditullio/ ad celi vſq; lune concauū ambitum patet: eſt ſenſibilium ſubſtantiarum locus ac naturalis tota regio in qua ſola generatio/ temporaliſue permutatio contingit. Vniuerſa igitur ſublunaris mundi plaga et natiua ſenſibilium ſubſtantiarū regio: eſt plena elemento. Quattuor autem ſunt elementa Tota itaq; regio/ que eſt a terre centro ad celi lune concauum: in quattuor elementa eſt ſecta atq; diuiſa.

¶ Qꝫ tota materia/ eſt elementata: et in quattuor elementa diſtincta. Cap. XII.

TOta materia eſt elemētata et nulla eius pars eſt/ ſine actu et 1
forma elementi.

¶ Eadem dicenda ſunt de tota materia: que in precedente illatione/ de vniuerſa ſublunari et ſenſibili regione ſunt dicta. Eſt enim materia tota ſēſibilium actuum ſubiectum. Sicut igitur nulla eſt ſublunaris regionis pars vacua & deſtituta elemēto: ita & nulla eſt materie pars arida id eſt actu & forma elementi vacua/ priuata inelemētata. Si enim pars aliqua materie eſſet inelementata & actu orbata elemēti: eadem & cetero omni ſubſtantiali actu priuaretur eſſetq; expers formatum ac ex toto vacua: et vt quiddam ocioſum in natura quod nuſq̄ eſſe poteſt. Haud enim minus eſt incommodum/ materie partem aliquam/ eſſe inelementatam elementariſq; forme expertem: q̄ ſenſibilis regionis plagam aliquam/ eſſe elemento inanem vacuam ocioſam omniq; ſenſibili ſubſtantia deſtitutam

Cōparatio ſublunaris cōcaui ad materiam

¶ Sicut nulla ſenſibilis regionis plaga/ poteſt eſſe ſine elemento: licet poſſit 2
ſine preſtantiore eſſe ſubſtantia ita & nulla materie pars poteſt eſſe ſine actu elementi: eſſe tamen poteſt/ ſine potioris ſubſtantie actu.

¶ Omnis ſenſibilis ſubſtantia eſſe/ recipi & ſaluari nata eſt in elemento. Eſt enim elementum: prima/ proxima & ſimpliciſſima/ ſenſibilis regionis plenitudo. cui & toti & cuiuis eius parti: ineſt elementum. Tota quippe ſenſibilis regio/ que eſt a terre meditullio ad concauū vſq; celi lune: eſt ex neceſſitate elementata & elemento plena. Non autem omnis ipſa plena eſt mineralibus/ aut omnis viuentibus plena/ aut animalibus/ aut hominibns. Ita igitur argue & de materia: totam ex neceſſitate & quālibet eius partem/ eſſe elementatam/ actuue elementi affectā/ plenam/ impregnatam: nō autem aut totam/ aut omnem eius partem: plenam eſſe actu perfectioris potioriſq; ſubſtantie. Non enim omnis materia/ mineralium fert actum: neq; omnis viuentium/ aut omnis animalium aut vniuerſa hominum.

¶ Vnde fit vt prima et perneceſſaria materie affectio ſit elementatio prima- 3
ue eius plenitudo/ actus et forma elemēti. Prima quoq; et perneceſſaria ſublunaris regionis plenitudo: ſubſtantia elementi.

¶ Sicut materia ad actum & formam elementi: ita & ſenſibilis regio/ ad ſubſtantiam totius elementi. Impoſſibile eſt autem totius ſublunaris regionis/ partem eſſe aliquam elemento vacuam. Impoſſibile igitur & eſt aliquam materiam: actu & forma carere elementi. Neceſſitas enim qua tollitur a ſublunari regione vacuum: eſt elementaris ſubſtantie preſentia. Neceſſitas vero qua exterminatur exulatq; a materia vacuum: eſt eius elementatio ſeu preſentia actus ac forme elementi.

Que neceſſitates et a ſublunari regione et a materia vacuū tollant.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Elementaris ſubſtantia a mundo vacuum tollit
Elementaris forma a materia vacuum exterminat
Sine elemento mundus eſſe nequit
Sine elementi forma: materia ſubſiſtit minime
In toto mundo & in qualibet mundi parte eſt elementum
In tota materia & in qualibet materie parte eſt elementi forma
Senſibilis ſubſtantia in mundo eſt mediante elemento
Senſibilis actus in materia eſt mediante forma elementi
Non in toto mundo ſunt ſecunde ſubſtantie poſteriores elemētis.
Non in tota materia ſunt ſecundi actus poſteriores actu elementi
Aliqua pars mundi ſine animali ac ſine homine reperitur
Aliqua materie pars ſine animalis aut hominis forma ſubſiſtit

4 ¶Hec tria: Materia/ Senſibilis tota regio & Elementū: ſunt vt equalia & ſenſibilium omnium ſubſtantiarum capacia.

Materia/ ſēſibilis regio. elementum.

¶Materia eſt per ſe/ vt omnis ſenſibilis ſubſtantia. Nā omnis ſenſibilis ſubſtātia/ fit ex materia: in qua degit & ſubſiſtit omnis ſenſibilis actus. Rurſ9 ſenſibilis tota regio eſt vt omnis ſenſibilis ſubſtantia. Omnis quippe ſenſibilis ſubſtantia: inter terre centrum & lunaris celi circunferentiam verſatur/ ac degit. Deniq; & elementū: eſt iterum vt omnis ſenſibilis ſubſtantia. Nam tota ſenſibilis regio/ eſt elemēto plena: & omnis ſēſibilis ſubſtantia eſt ex neceſſitate in aliquo elemento. Hec igitur tria: Materia/ Senſibilis tota regio & Elemētum: cū eidem tertio ſcilicet ſenſibiliū ſubſtantiarum vniuerſitati/ adequata & equalia ſint: inter ſe quoq; adequantur. Nempe eorū quodlibet: ſenſibilium omniū ſubſtātiarum eſt capax. Nulla enim ſenſibilis ſubſtātia/ fieri poteſt extra materiam: nulla extra ſenſibilē regionem/ nulla deniq; extra elemētum: Et hec intellige/ ſecundū naturam eſſe dicta. Nam humanā totā ſubſtantiā/ animam dico & corpus/ fide credimus & confitemur: fieri poſſe extra elementū. Etiam aliquā eiuſmodi e ſēſibili/ ac ſublunari regione: in ethereos & perpetue īmortalitati deputatos thalamos feliciter eſſe deſūptā. Hoc autē fieri preter nature ſeriē null9 ignorat.

Humana felicitas.

5 ¶Sicut ceteri ſenſibiles actus/ recipiuntur in materia elementata: ita & omnis ſenſibilis ſubſtantia/ in ſenſibili regione: haud aliter/ q̄ elementata & elementis plena/ recipi eſt nata.

¶Intellige vniuerſam ſenſibilium regionē/ a terre meditullio ad lunā: eſſe inanē & vacuā elemento. dico in huiuſmodi vacuo & inani ſpacio: nullā ſenſibilē ſubſtantiam recipi natā. Intellige & eodem pacto materiā/ aridam & ex toto inelemētatam. dico & nullū deinceps ſubſtantialē actum/ in ea (vt huiuſmodi) recipi natum. Senſibiliū quippe ſubſtantiarū/ ſedes & locus: eſt elementū. Subſtātialium autem actuū/ ſedes: eſt pariter actus elementi. Ois igitur ſenſibilis ſubſtantia: eſt in ſenſibili regione/ mediante elemēto. Omnis vero ſenſibilis actus/ eodē modo in materia: mediante actu & forma elemētirecipitur. Et ſicut ſublato ab aiali tactu/ reliquus ois ſecūdus tollitur ſēſus: ita & a mundo/ tolle elemētum: omnē ſēſibilē ſubſtantiam exterminas. a materia vero tolle elemēti actum: ceteram itidem omnē deſtruis formam. Etſi ſenſibilem regionē vt carentē elemento/ iure cenſes inanē & vacuam: debes & eadē de cauſa/ materiā inelemētatā: appellare inanē/ ſterilē/ vacuā/ ois forme expertem.

6 ¶Materie elementatio/ eſt velut quedam eius diſcretio/ atq; diſtenſio: ad totius ſenſibilis regionis occupationem & plenitudinem.

¶Materia creata eſt tota ſimul: tanq̄ in puncto aliquo/ in imperti ac mīmo: velut quiddam eorū omnium que deinceps erant futura/ primogenium cētrum communeq; medium. Prima autē eius expanſio/ diſcretio/ fuſio/ dilatatio: & e natiuo illo cētro in totius ſenſibilis regionis corporeā plenitudinē & occupationem diſtentio: eſt ea quam elementationem nūcupamus & formam elementi. Materia quippe/ illa prima & antiquiſſima rerū eſſentia: que ſuopte preſſā pondere/ perexigua ſeſe ac pene imperti mole/ in centro cōtinebat/ ſubſidebatq; in ſeipſa antea inanis nulliuſq; plenitudinis: actu tandem & forma elementi/ diſtenta ac rarior effecta: ſtatum imprimis/ ac ſpeciem plenitudinis accepit. totamq; ſenſibilem & ſublunarem regiōem compleuit. Diſpāſa etenim expatataq; a medio & centro/ ad celi vſq; lune attactum: ſublunarem omnem regionem occupauit atq; obtinuit. Eodem quoq; actu

Mod9 quo fingit materia in induiſibili ſpacio fuiſſe creata ac deinceps elementata.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

& forma elementi: materia in totius ſenſibilis regionis plenitudine / preſentia & occupatione: fulcitur / ſtabilitur & continetur. ne in antiquam redeat / decidatue atomum: ſenſibilẽ regionem relinquens vacuam / materie preſentia ac plenitudine deſertam.

⁋ Vnde manifeſtum eſt elementationem / ſiue elementi actum: eſſe velut quandam materie quantitatem / raritatem & plenitudinis formam. 7

⁋ Formis quippe elemẽtorum / diducta & (vt ita dicam) effilata diſtentaqꝫ materies: e cẽtro ſuo & priſca atomo / in ſublunaris totius regionis preſentiam & plenitudinẽ ſeſe proripuit. Eſſe eteni materie / creatũ eſt totũ ſimul: & velut in quadã atomo. idqꝫ ante ſui elemẽtationem: in quodã ſeſe minimo & centro continebat inane / ſterile / iſecũdũ. ſublunari tota regione / tum ad inſtar vaſti hyante profundi / ac vacui. Aduentante autẽ primario actu elementi: continuo e mundi medio / in circunferẽtiã vſqꝫ & extrema mũdi: materies tota proſiluit ſeqꝫ in ſublunare concauũ / totam diffudit. Nulla eteni ſublunaris cõcaui pars: eſt aut materiei / aut elementi preſentia deſtituta. Eſt igitur totius elemẽti actus: vt quedã primaria materie quantitas / raritas / explicatio / diſtẽſio & plenitudinis ipſi9 forma. Eſt eni & elementi actus: vniuerſaliſſimus ac primus materie actus. vt qui primo ineſt materiei: & cum ea cõuertitur. Omnis quippe act9 elementi: eſt ĩ materia. Et in omni quoqꝫ materie & quauis materiei parte: eſt actus elemẽti. Nulla nãqꝫ materies / eſt (vt diximus) inelemẽtata: Nulla eius pars / non elementari actu impregnata.

Elemẽtatio quãtitas q̃dã eſt & extenſio materie.

⁋ Fit etiam vt ſubſtantia / ſit prior quantitate.

⁋ Nam materie eſſe / quod eſt omniũ ſenſibiliũ primũ: eſt vt ſubſtãtia. Primus vero materie actus / que eſt elemẽtatio & act9 elemẽti: quãtitati cõparatur. Sequẽtes autẽ materie act9 quibus (mediante elementatione) ipſa eſt affici & imbui nata: ſunt vt quedã ipſius materie ſubſtãtiales qualitates. Eſſe eni materie eſt primũ: Eius quantũ / ſecundũ: tertium vero eius quale. Interroganti quid ſit materies: reſpõdendũ eſt / vniuerſorum ſenſibilium eſſe & eſſentia prima. Percunctãti quãta ſit: reſpondenda eſt elemẽtatio. Eſt eni tanta materies: quãta eſt quatuor elementorũ / totiuſqꝫ ſublunaris regionis plenitudo. Sciſcitanti autẽ qualis eadẽ ſit: poſteri eius omnes actus ſunt qualitatum loco) enunciandi. Quale enim ſit materie eſſe poſtulanti / aio ego tale eſſe: aut inquam minerale / aut vegetatiuũ / aut animale / aut rationale. 8

Materiei	Eſſe	Subã
	Quãtũ	Elemẽtũ
	Quale	Ceteri act9

Eſſe Quãtũ Quale.

Interrogationes ad materiam.

⁋ Qꝫ materia tota ſimul eſt elementata. Cap. XIII.

MAteria / tota ſimul eſt creata: & tota ſimul elementata. 1

⁋ Materia par angelis habuit initiũ: Illi enim ſimul / toti & oẽs ſunt facti. Materie quoqꝫ eſſe ſimul totũ eſt de nichilo ortum: ac poſt angelos factũ. Et non modo hoc: ſed & ipſa materia / tota ſimul elementata. Sume enim elemẽtũ / vt vnũ aliquod gen9: & elemẽti actũ / vt generati vnã aliquã formam / totiuſqꝫ materie qñtitatẽ / ſiue elemẽtationem & plenitudinẽ: dico hanc totã formã / hãcue quaternitatẽ: in totã materiẽ / totã ſimul fuiſſe introductã. nõ autẽ pri9 ſecũdũ actũ vnius elemẽti: deide ſecundũ act9 aliorũ. Si eni fluxu dierũ / elemẽtationẽ materie ab initio pfectã cõtẽdis: fatearis oportet ſublunarẽ regionẽ / poſt creationẽ materie: aliquo tẽpore fuiſſe vacuã / materie preſẽtia & elemẽti plenitudine deſtitutã. Eſt eni materie elemẽtatio: tota eius diſtẽtio / ad ſenſibilis toti9 regionis plenitudinem & occupationem.

⁋ Si materia dierum fluxu fuiſſet elementata: ſublunaris regionis pars aliqua / ab initio extitiſſet vacua. 2

⁋ Hec ad confirmationẽ p̃cedẽtis eſt adiecta. Nã cũ materie elemẽtatio: ſit quedã ipſi9 in vniuerſã ſublunarẽ regionẽ diſtẽtio & explicatio: idẽ dixeris materiã / fluxu dierũ fuiſſe elementatã: & ſenſibilẽ regionẽ / parte poſt partẽ fuiſſe a materia refertã / oppletã / occupatã. Et ſi cõfiteare ſenſibilis toti9 regionis plenitudinẽ: ex materie p̃ſentia / totã ſimul (ob explodẽdum vacuũ) fuiſſe abſolutã: cõfiteberis & materiam / fuiſſe totam ſimul elemẽtatam. Eadẽ enim eſt materie elementatio: & ſenſibilis totius regionis plenitudo.

⁋ Quopacto materia ſine ſucceſſiõe elemẽtata ſit: ſẽſibili figura explanare. 3

⁋ Sit diſtantia duorũ pũctorum a & b ſublunaris celi concauũ: que eſt & totius materie & ſenſibilium omnium ſubſtãtiarũ / naturalis loc9 ac regio. In eo quippe ambitu: & oĩs mate

ria & cuncte ſenſibiles ſubſtãtie verſantur. Manifeſtum eſt huius concaui ambitum ac totũ ſpacium: haud ſenſim/ ſed totum ſimul eſſe creatũ. Non eni punctũ a/ ortum eſt ante b. quemadmodum neq; lunaris globi pars vna/ ãte aliam emerſit: ſed ſimul totus lunaris globus/ ad eſſe prodijt. Vniuerſus eius orbis/ ſimul eſt perfectus: ſimul ambe eius mete A & b emerſerunt. Dico hunc ſublunarẽ ambitum: aut nõnunq̄ fuiſſe inanẽ ac vacuũ/ aut materiam illi fuiſſe concreatam. Et nõ modo cõcreatã extitiſſe materiam: ſed & ſimul vniuerſam materiam/ fuiſſe elementatam: ſimul eandem in quattuor elementorum molem excreuiſſe, atq; in inſtanti/ quicquid eſt ſub celo lune ſpacij: ab ea occupatum. Sit enim punctum c inter a & b: deſignãs materiam/ creatam in celeſti ambitu. Si prius extitit c/ q̄ elemẽtaretur c: erat c ab initio mera priuatio/ nullũ ſuſtinens actũ: nullius forme ſplendore illuſtratũ. Erãt in c/ ſole tenebre ſine omni lucis apparitiõe. Erat deniq; c deſidẽs atq; cõpreſſũ in medio/ ſeq; in cẽtro & impti atomo cõtinebat: omne ſpaciũ quod eſt ab A in B/ vacuum reliquẽs. Eſt eni oĩs atomꝰ & omneipers: nullius replẽtie & plenitudĩs. Si igitur exterminare cupis vacuũ/ ab ſpacio & ambitu A B: dicas oportet materiã C/ ſimꝉ factã cum A & B: atq; hec tria puncta A B. C/ ſimul eẽ creata. Et nõ modo hoc: ſed & cõfitearis opꝰ eſt materiã C/ haud ab ortu ſuo caruiſſe actu elemẽti: aut ſeſe cõtinuiſſe ĩ medio & cẽtro/ ſine plenitudĩe/ ſine diſtẽtiõe & ꝑfuſiõe ſui. ſed ſimꝉ atq; facta ẽ ĩditã illi fuiſſe elemẽtariũ formarũ tetradẽ: ex q̄ iuſtiſſimã ſtabilẽq; molẽ recipiens/ toti ſublunari cõcauo aſtiterit: illudq; ſua ꝑſẽtia repleuerit. Haud eni materia ex natura ſui aut ex ſiplicisſimo ſui eſſe/ in ſublunaris concaui plenitudinẽ diſtẽta eſt: ſed ex elemẽtariũ actuũ natura/ ꝑ quos ipſa & ĩ ordines primitꝰ digeſta eſt & ĩ totã ſẽſibilẽ regionẽ diſtributa. Eſt ſiqdẽ materie eẽ/ natura priꝰ & antiquiꝰ actu elemẽti: tẽpore tamẽ nõ priꝰ. ſed ſimꝉ factũ. Q; ſi dixeris materie: cõcreatũ eqdẽ fuiſſe actũ primi mimi & ſiplicisſimi elemẽti/ veluti terre: nõ autẽ triũ ſequẽtiũ Aq̄/ Aeris Ignis: ſed materiã illos diuidue ac fluxu tẽporis accepiſſe: Idẽ hoc ipm ẽ/ ac ſi ꝑdicaueris materiã/ ĩ ſoliꝰ terreni orbis quãtitate ac mole: fuiſſe & creatã/ ſimul & extentã: nõ autẽ in vniuerſa mole q̄ttuor elemẽtorũ. Qui igitur hoc pacto ſẽſerit id totũ inane ac vacuũ aliquãdo fuiſſe declarat: q̄cquid eſt a tellurei orbis circũferẽtia/ ad concauũ celi lune. Si vero dices materiã fuiſſe ſimꝉ extentã dũtaxat ĩ molẽ terre & aq̄: q̄cq̄d ab aq̄ ſupꝑficie/ ad celũ patet: iure eodẽ reliq̄ues vacuũ. Si in triũ dũtaxat elemẽtorũ mole/ vt terre/ aq̄/ aeris: creatã fuiſſe materiã cõtẽdis/ vti linea h i: tãtũ dẽ ſpacij/ nõnũq̄ vacuũ fuiſſe fatearis oportet: quãtũ eſt id/ q̄d igneꝰ orbis obtinuit: quodue ab igneo elemẽto cõpleꝉ. Supereſt igiꝉ vt aut nõnunq̄ celeſte cõcauum extiterit vacuum: aut materia tota ſimul fuerit elemẽtata/ tota ſimꝉ ĩ tetrade ac mole q̄ttuor elemẽtorũ vt ĩ linea k l creata/ abſoluta/ ꝑfecta. Eſt eni elementorum quaternitas: ſublunari ambitui equalis. Vnde fit vt ob exterminandum mundi vacuũ: ſit a tribus aufferẽda ſucceſſio. Prima ab A ĩ B: Secũda ab A B ĩ C. Tertia ab elementatione ſine diſtentione ipſius C. Nam nullꝰ contigit ab A ĩ B/ tpis fluxus. Nullꝰ ab A B/ in C. Nullꝰ in elementatione C. Sunt enim A et B ſimul facta: Simul item A B et C. Simul deniq; A B C et linea K L: que eſt totius materie diſtentio atq; elementatio. Eſt igitur Materia C/ haud in C/ hoc eſt in indiuiſibili: ſed in diſtentione et quantitate linee K L: hoc eſt in ſua ipſius elementatione/ ſiue in elementorum tetrade creata atq; perfecta.

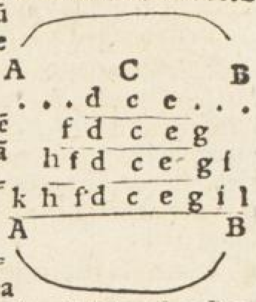

Omne ĩdiuiſibile nullius eſt replentie.

Materia ex natura ſui nulliꝰ plenitudinis.

4 ¶ Vnde fit vt quattuor elementa: ſint ſimul creata et facta.

¶ Nam tota ſenſibilis regio: eſt quattuor elementorum moles et eorũ plenitudo: tota ſimul abſoluta eſt perfecta. Sũt igitur et quattuor elemẽta: tota ſimul ab initio creata et facta. Si enim prior facta extitiſſet ſola terre moles: omnis a terra ad lunam regio/ tum extiſſet ianis et vacua. Et ita de ceteris argue elementis.

Qui ſucceſſionẽ ponit in materie elemẽtatione: vacuũ fuiſſe confitetur.

5 ¶ Senſibilis totius regionis ſpacium: totum ſimul eſt factum et oppletum materia atq; elemento.

¶ Nam lune celum: totum ſimul eſt factũ. Facto autem repente ac toto ſimul/ lune celo: totius quoq; ſublnuaris concaui ſpaciũ/ eſt ſimul factum atq; dimenſum. Eſt igitur vniuerſa ſenſibilis regio: tota ſimul facta. Sẽſibilis eĩ regio/ eſt id totum ſpacium: quod lunari concauo clauditur. Et cum vacuum ĩ natura eſſe nequeat vllũ: hec quoq; regio/ ſimꝉ atq; eſt facta: eſt et oppleta materie atq; elemẽto. Non prius eſt facta: q̄ materiali rudere cõſtrata. neq; prius vnius cuiuſuis ipſius partis: q̄ alterius/ eſt abſoluta et perfecta plenitudo.

6 ¶ Materiei cõcreatꝰ eſt actꝰ elemẽti: et ſẽſibili regiõi/ cõcreata ſubã elemẽti.

Duo icommoda q̄ ſequerentur.

¶ Sicut ſenſibilis tctiu ; regionis ſpacium: haud vacuum/ ſed in elementi plenitudine & preſentia eſt procreatū et factū: ita et materia haud ab actu inanis: ſed cū elemētari actu eſt p̄creata et facta. Idem enim eſt incommodum/ materiam quandoqꝫ fuiſſe ſine quouis actu: & ſenſibilem regionē fuiſſe ab initio vacuam ac deſertam elemento. Sicut igitur non prius extitit ſenſibilis regio in eſſe ſimpliciter: q̄ in eſſe et plenitudine elementi(Eſſe enim ſimpliciter ſine elemēto eſt eſſe vacuū et inane ſpacium)ita et materia haud ſubſtitit prior/ actu elementi: ſed et ſimul tota eſt facta: et ſimul tota elementata: et rurſum ſimul facta et elementata. Non eni facta eſt parte poſt partem/ neqꝫ dierum fluxu elementa: neqꝫ prius tēpore facta q̄ elementata. Prior quidem eſt natura elementis et elementorum formis: tempore autē ſimul facta.

¶ Elemēta ſūt ingenita/ nullaue generatione orta: omnium tamen generationum initia. 9

Alia ratio.

¶ Omnis quippe generatio/ in tempore et diuidue perficitur. Elementa autē ſimul tota ſūt facta. Eorū igitur ortus haud generatio/ ſed creatio cēſetur. Rurſum elementi actus/ eſt ſenſibilium omnium primus: vicinus et proximus materiei. et ante ipſum nullus eſt prior actꝰ: a quo gigni et naturalis generatiōis ſerie/ in materia proferri potuiſſet. Omnis enim actus: naturali generatione/ ab actu exoritur atqꝫ profertur. Sunt igitur elementorum actus ingeniti: ab ſolo ſupremo actu/ vniuerſorum actuū opifice deo/ producti & materiei concreati. Ab ipſis autē vt omnium initiis et primis: deinceps reliquorum actuum/ naturali ſerie/ atqꝫ ordine generationes ſuccedunt abſoluunturqꝫ.

¶ De naturali ordine elementorum. Cap. XIIII.

Elementorum ordo: eſt vt puncti/ linee/ ſuperficiei et corporis. 1

¶ Elementa licet ſimul ſint facta: ordinē tamen habent adinuicem aut nature/ aut perfectionis. Nempe et hec punctū/ linea/ ſuperficies et corpus: et ſimul facta ſunt/ et perfectione ſecundum prius et poſterius ſunt ordinata. corpus perfectione cenſetur primum: punctū vero perfectione vltimū. origine tamen e puncto omnis magnitudo profertur et elicitur. Ita et ignis perfectione/ ē elemētorū primꝰ: terra vero perfectione vltima. Cūcta tamen elemēta quoquopacto e tra: perinde atqꝫ magnitudines e puncto/ proferri et oriri comperiuntur. Sicut & in naturalibus rebus/ materia perfectione eſt vltima: omni actu inferior. Omnis tamen ex eius poſſibilitate elicitur ac profertur/ ſenſibilis actus.

Terra	Aqua	Aer	Ignis
Pūctū	Linea	Sup̄ficies	Corpꝰ

¶ Sicut omnis magnitudo puncto profertur: ita & omne elementū e terra. 2

Terra punctū & materia proporcilia.

¶ Sicut puncti motus elicit/ gignitqꝫ omnē magnitudinem: ita & omne/ elementū/ terrea quadā colliſione & motu profertur/ gigniturqꝫ. Eſt enim terra vt pūctū: Aqua vt linea/ Aer vt ſuperficies/ Ignis vt corpus. Subeſt punctū/ omni magnitudini: Terra vero/ ceteris ſubeſt elementis. Punctū eſt vt potētia magnitudinū: qua trini magnitudinū eliciūt̄ actꝰ. Terra vero vt potentia elementorū: quatrini ſcatent & emergunt elemētorū actus. Oīs magnitudo fert/ geſtatqꝫ in ſeſe punctum. Omne vero elementū: in ſua ipſius mole/ terram concipit/ cōtinet & claudit. Primum quod ſcatet e puncto/ linea eſt: & puncti in longitudinē fluxus & motus. Primū vero quod e terre laticibus/ ſcaturit: eſt aqua terrene molis/ quidā in longum defluxus & motus. Poſt lineam oriuntur e puncto/ ſuperficies & corpus: Poſt aquā vero eodem pacto e terre cuniculis: ſeſe aer & ignis in ſūma & naturalia loca proripiunt.

¶ Sicut omnis magnitudo eſt motus iu punctum: ita & omne elementum aliquo pacto motus in teram. 3

¶ Punctum ſolum primum & per ſe eſt punctū: puncti vero in punctum motus/ ſiue puncti reſumpſio ac iteratio eſt linea. Linee autem in punctum motus: ſuperficies eſt: Superficiei vero in punctum delatio corpus gignit. Idem ſubiectum eſt puncum: in quod tria perlata/ tria gignūt. Ita & eadem eſt cunctis ſubdita terra/ ex qua/ trium proportionabili motu tria proferuntur. Terra ſiquidem ſola ac per ſeſumpta: terra eſt. Terre vero in terram motꝰ aqua. Aque in terram motus: aer. Aeris in terram delatio/ ignis. Principia tria/ eodem medio: tres eliciunt proferuntqꝫ fines. Nam Punctum Linea Superficies: puncto eidem comparata/ gignunt lineā ſuperficiem & corpus.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Punctus	In punctum	Lineam	Gignit
Linea	In punctum	Superficiē	Profert
Superficies	In punctum	Corpus	Gignit
Terra	In terram	Aquam	Profert
Aqua	In terram	Aerem	Elicit
Aer	In terram	Ignem	Gignit

Terra vero Aqua Aer: pari proportione per idē terre medium/ gignunt Aquā Aerem Igne. Punctum omnem gignit magnitudinem: a nulla tamē magnitudine exoritur. Corp⁹ autē e puncto/ e linea & e ſuperficie elicitur. Nichil tamē elicit ac profert. Eſt enim ante punctum nichil ac iterum poſt corp⁹ nichil. Ita & proportionabiliter argue: terram eſſe imā atqȝ humillimā elemētorum poſſibilitatem. Ignem vero/ ſūmum ſupremūqȝ eſſe elemētorum actū. Et oīa aliquopacto elementa: gigni e terra/ tanq̄ ex prima ſui potentia. Ex igne vero/ tanq̄ vltimo actu: nulla procreari ac gigni. Nam & hac de cauſa pleriqȝ Ignem: infecundū/ purū virgineūqȝ eſſe elementū voluerūt/ veſtam propterea illū appellantes. vt pote in quo neqȝ vlla ferme degant/ viuant ſubſiſtantqȝ animantia: & ex quo nulla vel perpauca procreari videātur. Vnde puto & illud Ouidianū emerſit. Nil aliud veſtam / q̄ viuam itellige flammā Nataqȝ de flamma/ corpora nulla vides.

F terra oīa gigni. Ex igne nulla.

Ignis purū virgineūqȝ elemētum.

Ouidius.

4 Vnde fit vt ſicut omnis magnitudo/ eſt puncti motus: ita & omne elemētum/ ſit quedam terrea propagatio/ diſcretio & fecunditas.

Diximus omnem magnitudinē e puncto procreari: atqȝ eſſe numerū puncti. Nā puncti monas: hec eſt punctū. Puncti iteratio ac dyas: eſt linea: Punctorū tryas: ſuperficies. Punctorum quaternitas: corpus. Puncto vno/ per ſe ſūpto: nil aliud fit/ q̄ punctum vnū. Puncto vero/ ducto in punctum: oritur linea. que ſi in punctum ducatur: gignit ſuperficiē. Hec vero iterū ducta in punctum: elicit corpus. Vnū per ſe/ eſt punctum. Vnū in vnum: linea. duo i vnum: Superficies. Tria in vnum: corpus. Pari igitur pacto argue & de elemētis. cū eni terra/ proportionē habeat ad pūctum: erit vt ſicut omnis magnitudo/ numerus eſt & iteratio puncti/ ita & omne elemētū ſit quedā terrea propagatio trinaue eius explicatio. Et ſicut omnis magnitudo proſilit profertur ue e puncto: ita & omne elementum/ ſcaturit ac proripit ſeſe e terra. Nempe e terra frequenter & aquam & aerem & ignem emergere videm⁹: quod accidit in terre motibus: in quibus liquido & copioſiſſime aque & ventus & ignis/ vt plurimū ex abditis emergunt. Et quēadmodū rurſum ex vnitate oīs elicitur numerus: ita & ex terra omne propagatur elemētū. Vnitas eni per ſe: vnitas eſt. Due vnitates: lineare efficiunt numerū. Tres vnitates: ſuperficiem claudunt. quattuor deniqȝ vnitates: corpus (Nam trigonam pyramidē) conſtant.

Vnum	Per ſe	Punctum
Vnum	In vnū	Linea
Duo	In vnū	Sūpficies
Tria	In vnū	Corpus

Fecūditas puncti.

Terres Fecūditas.

5 Elementorum maioris mundi ordo: ordini minoris mundi elementorū/ prepoſterus oppoſitus ue eſſe comperitur

Predocuimus in libro de ſenſu: que ſint minoris mundi hoc eſt hominis doctrinalia litterariaue elemēta. quib⁹ aut diſcipulatui ſubeſt homo: aut pedotribatui p̄eſt/ quibuſue aut eruditur aut docet. Hec inquam quattuor eſſe monſtrauimus: Mentem ſiue animi eſſentiā/ Intelligentiam/ Corpus/ Mundū. Mentē aut centrum animi aut intimū eius orbē eſſe dicebamus: per quē ipſi anime competit eſſe. Intelligentiam diximus eſſe eū orbem: i quo primū perficitur aīe opificiū: i quo ue primi ac ſimpliciſſimi cōceptus: ab ipſa aīa excuduntur. Corporeum orbem nūcupauimus vocalē: in quo ſecūdum anime opificiū ideſt eliſio vocū adimpletur. Mundum vero/ extremum ac latiſſimum anime poſuimus eſſe orbem: in quo ſupremū ac longiſſimū aīe opificū perficitur. que eſt exaratio ſcripturarum. Hec itaqȝ quattuor animi dicimus eſſe elemēta: Mentē/ ignē: intelligentiā/ aerē: Corpus/ aquā: Mundū/ terram. Atqȝ ſicut maioris mundi ignis cunctis elementis reperitur infecundior: nullū ferme ſuſtinens aīalium/ nichil gignens nutriens ſue nichil: ita & anime ignem/ ideſt ſimplicē eius mentē atqȝ eſſentiam: virgineam eſſe/ ac per ſe infecūdam. vtpote que in ſeipſa nichil gignit/ ſuſtinet ac fouet. & in qua neqȝ cōceptus/ neqȝ voces neqȝ ſcripture pariuntur aut recipiuntur. Sed ſicut in inferioribus trib⁹ elementis Aere Aqua Terra: cūcta ferme degunt nutriuntur/ fouentur/ ſaluanturqȝ animantia: ita & inferioribus duntaxat anime orbibus/

Que doctrinalia elementa.

Quid mēs

Quid itelligentia.

Quid corpus.

Quid mūdus.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Intellectuali/ Corporeo/ Mūdano: aliquid ab anima gigni/ ſuſtineri/ procreari. Nam ſtans in ſe ſiue in apice mentis anima: nullipara eſt. Delapſa vero in intelligentiā: notiones illico profert. deſcendens in corpus: vocū eſt opifex. In mundum deniq; longius ex abditis progreſſa: ſcribit. Sunt igitur hec animi minoris ſue mundi elementa: contrario ordine maioris mundi elemētorum/ diſtributa atq; ordinata. Nēpe ignis animi: minim⁹ eſt intimuſue orbis. Terra vero animi/ eius eſt orbis ampliſſimus: & qui ceteros cunctos ambit. In mundo autem/ econtrario accidit. Nam mundi terra: minim⁹ eſt mūdi orbis. Mundi vero ignis: maxim⁹ eſt elementorū/ qui et cetera elementa cōplectitur. Animi ignis clauditur ab eius aere: Aer ab aqua/ Aqua a terra. Mundi vero ignis cōtra aerē vallat/ Aer aquā/ Aqua terrā. Vndeſit vt in minore mundo vera ſit Pythagoricorū opinio: Ignem eſſe in medio/ Terram vero ī extremo. In maiore autem mundo: contraria opinio/ vera declaratur ignem inquam in extremo/ terram vero ī medio eſſe mūdi. ordo p̄ſenti actuum ordini: p̄poſter⁹ & oppoſit⁹ eſt. Verbi cauſa ignis nunc actu in ſūmo reſidet: qui anteq̄ ſūmū obtinuiſſet locum/ potentia erat in ſummo/ actu in imo. Tū vero erat & terra: potētia in imo/ actu in ſummo. Omnium enim initium: eſt act⁹ in potentia & potentia in actu: ideſt inchoatus actus & perfecta potentia.

Contrarie opiniones de elementis vere.

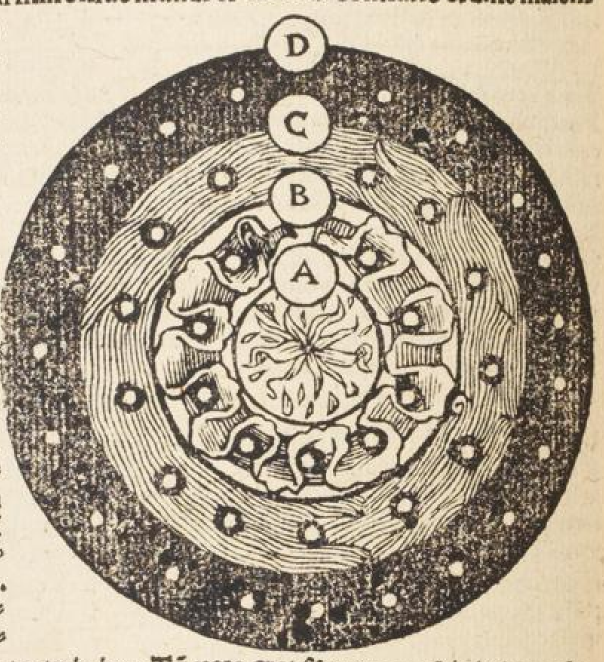

De concurrentia & oppoſitione/ elementorum. Cap. XV.

Q Vodlibet elementum vna/ precipua & prima qualitate: alia vero minus precipua & ſecunda/ reperitur affectum. 1

Hec vulgatiſſima eſt: & notior/ q̄ vlla interpretatiōe egeat. Vt precipuus ineſt igni calor: Aeri humor/ frigus in aqua primum ſummumq; reperitur. Terra primo & ſupreme ſicca. Igni vero ineſt ſiccitas ſecunda/ minuſq; precipua. Aeri calor: Aque humor/ frigus/ terre. His enim qualitatibus/ vt inſtrumentariis: agunt in ſeinuicē & permutantur elementa miſcenturq; ſimul: & varie intemperata/ diuerſa & varia producunt/ gignuntq; entia.

Elemētorū qualitates/ ſūt oīm ſimpliciſſime & prime: & vt reliq̄rū cauſe.

Nam & ſubſtantiales elementorum actus: ſunt oīm primi & ſimpliciſſimi. Tote inſuper ipſe elementorum ſubſtantie/ omni ſenſibili ſubſtantia & re naturali generabili & corruptibili: priores & antiquiores ſunt & velut oīm ſecūdarū ſubſtātiarū/ naturales ſedes: ſine quibus ſecunda nulla ſubſtantia in mundo eſſe ac ſaluari poteſt. Sicut igitur ipſa tota elementa ſunt prime & ſimpliciſſime ſenſibilis mundi ſubſtantie: ita & naturales eorum qualitates/ ſunt qualitates oīm prime/ ſimpliciſſime & antiquiſſime. Secūdarum vero ſubſtātiarū qualitates vt ſapor/ Odor/ Color/ Sonus: ſunt qualitates ſecunde/ que primarum permixtione & vera quadam harmonia/ oriuntur/ cauſantur/ procreantur. 2

Elementorū qualitates prime & ſecunde:

Que ſecūde q̄litates

Sicut tactus eſt oīm ſenſuū poſitio: ita & ipſa elementa/ ceterarū ſenſibiliū ſubſtantiarum ſunt naturales ſedes: & elementorum qualitates ceterarum ſecundarumue qualitatum. 3

Tact⁹ eſt ſenſuū ſenſ⁹ & prim⁹ ſēſus: cūctis ſimplicior/ hūilior & abiectior. omnē nat⁹ ferre ſenſū: & ſine quo ceterarū null⁹ ſubſiſtit & ī cui⁹ rudere cūcti ſenſ⁹ ſtabiliūt recipiūtq;.

Eſt eni tact⁹/prima quedam corporis aialiū diſpoſitio/naturalis adaptatio atq; eruderatio: ad ſuſceptionē ceterorū ſēſuū/a natura cōſtrata atq; preparata. Eſt eni(vt liber de ſēſu predocuit)tactus quidā ceterorū ſēſuū prodrom⁹ ideſt pcurſor:qui primus in corporeaialis caſtrametatus/ceteros ſecundoſue ſēſus in ſua recipit ſede:quiq; diſgrende in mūdo couenienti aialiū ſedi preeſt. Eadē igitur & ipſe dicito de elemētis:elemēta pcurrere in ſēſibilē totam regionē/illāq; ſua iplere pſētia:ad ſuſceptandam omnē ſubſtantiā futurā.que haud aliter in mūdo recipitur/q̄ per elemētū:& orit ſubſiſtitq; in elemēto. Eſt igit & tact⁹/ ois alteri⁹ ſēſus ſedes:& naturalis ſuppoſitio: Et prima ſubſtātia/ideſt elemētū:ois reliq̄ & ſecūde ſubſtantie ſedes. Et prima idē tidē q̄litas/ideſt q̄litas elemēti: veriſſima poſitio ac ſedes/ ois ſecūde q̄litatis. Vnde fit vt & prima & elemētaria q̄litas:ſit merito primi ſēſ⁹/ideſt ipſius attact⁹ affectio.quēadmodū & ſecūde qualitates:ſūt ſecūdorū ſēſuū/ naturalia ppria ac vera obiecta. Inſuper & vt tactus:ſit quidā elementorum & primarum mūdi ſubſtantiarum ſenſus.

4 **Quecunq; qualitas/ eſt in ſuperiore elemēto precipua & prima: eadē in attiguo & proxime inferiore eſt ſecunda/minuſq; precipua.**

Elementa hoc inter ſe nexu & naturali vinculo colligātur:vt proxima queq; duo & attigua elementa/ſint ſymbola:ideſt eadē qualitate participantia & īuicem cōmunia. Vt ignis & aer/calore copulantur. Aer & aqua humore. Aqua & terra frigore. Terra & ignis ſiccitate. Sūt eni terra & ignis/ratione vicina/attigua & proxima elementa:tametſi ſecūdū rectū/ſūmo diſtātia interuallo. Nā rect⁹ elemētorū ordo/ in quadrū quodā rationis diſcurſu flectitur. quādoquidē ab igne ratio diſcurrens:in ignem/ abſoluto motu redit/hocpacto: Ignis aer/ Aer aqua/ Aqua/ terra Terra/Ignis. In hoc itaq; rōnali q̄drato: liquet terrā & ignē proxima/vicina & ſymbola eſſe elemēta. Aut ſi mauis/recto vti elementorum ordine:ſume in ratiōis diſcurſu bis ignem.ac ſcribe ignem vnū in ſummo: Aliū vero in imo/ ſub terra.& hoc rurſū ordine/preſentis propoſitionis experieris veritatē. Calor enim primus eſt/ ſūmus & precipu⁹ in igne: Idem autem ſecundus in aere/ proxime inferiore. Humor primus in aere: Secundus in aqua. Frig⁹ in aqua primū: Secundū in terra . Terra vero primo ſicca: Ignis autem preter ſūmū/ſiccus.

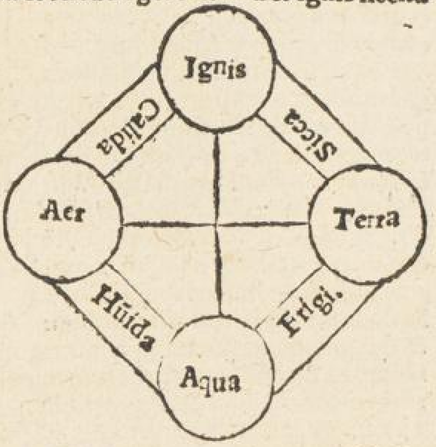

Elemēta in circulo ratiōabiliter diſponēda.

5 **Quecunq; qualitas eſt in ſuperiore elemento ſecunda: eius contraria eſt in proxime inferiore prima.**

Hec eſt precedentis tranſpoſita. Nā precedens/ex prima ſuperioris elementi qualitate:inferioris intulit ſecundam. Hec autem ex ſuperioris ſecunda: inferioris primam concludit. Sed & precedens/ inferebat idem .Hec vero infert oppoſitum & contrarium. Eadem enim eſt qualitas/ ſuperioris elementi prima: & inferioris ſecunda. Que autem ſecunde ſuperioris eſt contraria:inferioris eſt pria. Vt ſiccitas in igne eſt ſecunda: Humor vero illi contrarius/ in aere primus. Calor in aere ſecundus eſt: Contrarium vero frigus/ in aqua primum reperitur.humor aque ſecūdus:ineſt Cōtraria vero ſiccitas/ i terra pria. Frig⁹ deniq; i terra ē pter ſūmū:oppoſit⁹ vero calor i igne reperit prim⁹. Hocpacto recto ordine procedens: cōcludis ab igne in ignem/per media elementa: eam qualitatem que ſecunde ſuperioris elementi aduerſatur:eſſe proxime inferioris elementi primam.

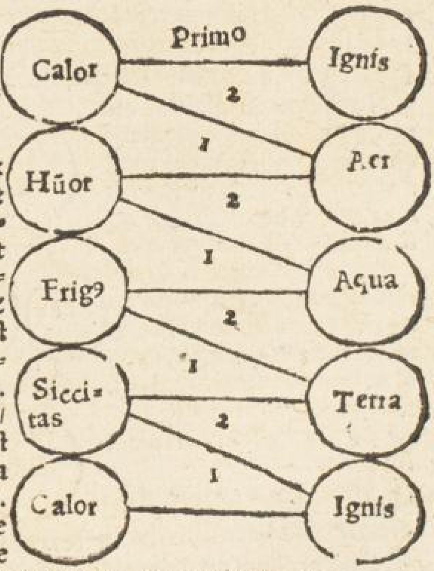

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Fſt enim (vt in ſuperiore propoſitiōe dixímus) bis ſumēdus ignis: ſemel in ſūmo & ſemel i imo, vt hoc pacto rationis circulus compleatur.

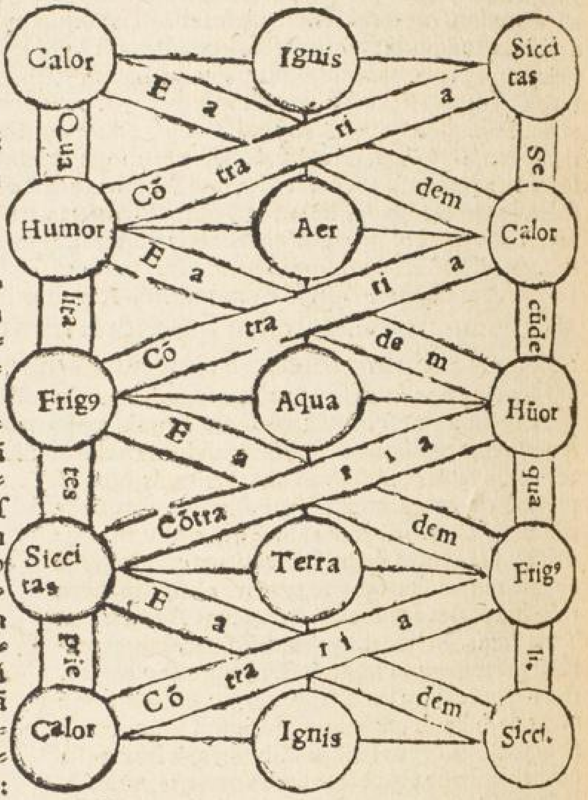

¶ Vnde fit vt in qualitatibus elemētorum, duplex cōtingat argumētum. Vnū ab idētitate, alterum ab oppoſitiōe. 6

¶ Arguimus a ſuperioris elementi, qualitate precipua & prima, ad inferioris ſecundam: per idem. dicentes eandē eſſe ſuperioris primā & inferioris ſecundā. E diuerſo autē, a ſuperioris ſecūda, ad proxime iferioris primā arguim⁹ p cōtrariū. dicētes eſſe cōtrarias ſuperioris ſecūdā et infeioris primam. Et hec ex precedētis figura, euadūt clariora. Poſſunt & eadem, ex arte oppoſitorum q̄ facillime demōſtrari. Nam in oppoſitorum arte, docuim⁹ identitatem, quandam eſſe equidiſtantiam & ſimilium oppoſitorum habitudines: vt primū primū & ſecūdū ſecūdū. Oppoſitionē vero dixim⁹ quādā eſſe interſectionē & obliquitatē oppoſitorū: cū de diſſimilibus, diſſimilia dicuntur. vt primum ſecundum: & ſecundum primū. Itaqȝ primū argumētū, in qualitatibus elementorum: eſt oppoſitorū identitas, ſecundum vero eorum oppoſitio. Voca enim ſuperius elementum primum. Inferius vero ſecundum. & argue primum in primo & ſecundum in ſecundo eſſe idētitatem. id eſt eandem qualitatem, primam eſſe, in primo ſiue in ſuperiore elemento: et ſecundā in ſecundo, ſiue in inferiore. Similiter: & ſecūdum primi, eſſe primum ſecūdi per oppoſitionem id eſt ſecunde primi & ſuperioris elemēti cōtrarā & oppoſitā eſſe primā ſcdi & inferioris.

¶ Omnis elementaris qualitas: duobus ineſt elementis. 7

¶ Nulla elemēti qualitas aut tantū vni aut trib⁹ elementis ineſt. Omnis autem ineſt duob⁹. Calor igni & aeri: humor aeri & aque. Frigus aq̄ & terre Siccitas terre & igni. Calor eſt i hūido & in ſicco: non in frigido. Humor ſicco nō ineſt: in frigido & calido reperitur. Frigus eſt in ſicco & in humido: non in calido. Siccitas & calori et frigori coniuncta reperitur: non aūt humori.

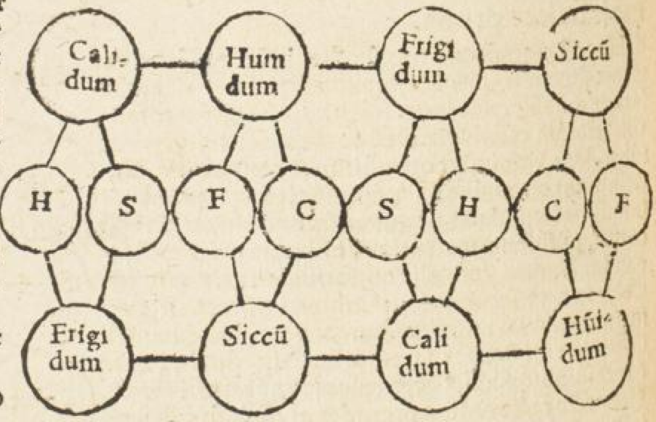

¶ Proxima queqȝ duo elememta ſunt ſymbola: tertio vero loco diſtantia, aſymbola et contraria. 8

¶ Ois eni elemētorū naturalis affectio: geminis ineſt & attiguis elemētis. Sūt itaqȝ proxima queqȝ elemēta ſymbola: & eiuſdē qualitatis pticipia. Et, vt diximus, terra & ignis: ob rationis diſcurſum & circulum, vt proxima & attigua elementa ſunt ſumenda: ſumpto bis

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

igne eoq; ſupra & infra terram collocato. Que autē terio diſtant celo elemēta: geminiſi (vt prius) argumentis / aſymbola contraria & incommunicantia eſſe conclude hoc pacto. Que ſuperioris elementi / eſt precipua & prima affectio: eadē proxime inferioris / ſecundoue loco diſtantis eſt ſecunda. Et que ſuperioris elementi ſecūda: eius cōtraria ſequentis eſt elementi prima. Que igitur ſuperioris elemēti eſt prima: eius contraria eſt tertio loco inferioris elementi prima. Omniū igitur tertio loco diſtantiū elementorū: qualitates prime & precipue / ſunt contrarie. Et eodem modo argue / de qualitatibus ſecundis. Vt quia calor eſt in igne primus: idē in aere / repperitur ſecundus: & contrariū frigus in aqua primū. Humor in aere primus / in aqua ſecundus: ſiccitas ei contraria in terra prima. Frigus in aqua primum in terra ſecundū: contrarius ei calor in igne primus. Siccitas prima in terra / ſecūda in igne contrarius humor prim⁹ in aere. Hoc pacto primas tertio loco diſtantiū elementorū qualitates: contrarias eſſe oſtendis. De ſecundis vero ratio eadem. Nā ſiccitas in igne ſecūda eſt contrarius vero humor in aere primus: idē quoq; in aqua ſecundus. Calor in aere ſecūdus contrariū frigus in aqua primū: idē in terra ſecundū. Humor in aqua ſecundus / cōtraria ſiccitas in terra prima: eadē in igne ſecunda. Frigus in terra minus precipuū / contrarius calor in igne primus: in aere ſecundus. Nam ſi vis in quadrato / adaptare elementa quattuor ſine bina ipſius ignis ſumptione / cūcta que diximus peramplius pateſcent. Nam quecunq; duo & duo elemēta / diſtabūt coſtis quadrati: ſymbola erūt. que vero diametris diſtēta: erūt aſymbola & contraria. Et ſi inter ipſa elemēta / collocabis eorum affectiones & qualitates: vt inter ignem & aerem / calorem: inter aerem & aquam / humorē. Inter aquā & terrā / frigus: Siccitatem vero inter terram & ignem: que rurſus qualitates diſtendentur / diſtabuntq; dyametro erunt contrarie: & in aſymbolis elementis prime. que vero ſeſe quadrato aſpectu / coſtiſue quadrati intuebuntur: ſymbole erunt & ambe in eodem elemento. Vnaqueq; vero affectio / his duob⁹ inerit elementis: que ipſam circūſtete rit / vni primo / alteri ſecūdo. ceteris autē duobus / inerit minime. Omnis enim (vt diximus) elementaris affectio / duobus quibuſuis ineſt elementis: & duob⁹ non ineſt Vt calor igni ineſt & aeri: non ineſt aque & terre. Igni quidem primo ineſt / aeri vero ſecundario ineſt.

Argumētū in qualitatibus ſecundis.

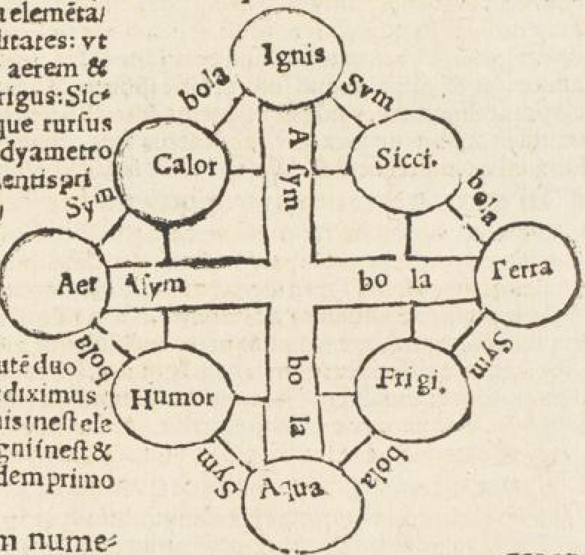

Q; ad quattuor elemētorum numerum omnis & motus & ſenſibilis actus: ſit ſtatus / atq; definitus. Cap. XVI.

1 Elementorum numerus / menſura eſt et totius motus: et reliqui omnis ſenſibilis actus.

Nam quattuor ſunt motuum genera: ſubſtantia / quantitas / qualitas / e locus. Omnis enim motus aut rei ſubſtantiā cōplet / aut ei addit quātitatem aut qualitatem: aut eandē de loco in locū tranſfert. Rurſum ſenſibiles forme & ſubſtantiales actus / ſunt tantum quattuor. Subſtantiuus / Vegetatiu⁹ Senſitiuus / Rationalis ſiue Intellectualis. Sicut enim quattuor primis elementorum actibus / tota materies eſt elementata: ita & ſecundis his quattuor ſubſtantialibus actibus & formis: eadem materies eſt elementari fecundari & impregnari nata.

2 He quattuor forme Subſtantiua / Vegetatiua / Senſitiua et Rationalis: vniuerſam materiam obtinent / fecundant atq; implent.

Moles materie & ſubſtantia eius vniuerſa: in hos quattuor actus eſt a natura diſtributa: Subſtantiuum / Vitalē / Senſitiuū & Rationalē. Ita vt nullā ſit materie reperire partem: alicuius horum quattuor actuū ſtereſi atq; orbitate efflaccidam / priuatā / deſtitutā. Sicut & pri⁹ diximus / nullam reperiri poſſe materiei partem: cui non inſit actus alicuius elementi. Non

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

enim cuiuis materiei particule: inſunt ſimul/ quattuor elementorum ſubſtãtiales actus. ſed ineſt eidem aut actus igneus/ aut aereus/ aut aqueus/ aut terreus. Neq; rurſum quamlibet materie partem: oportet omni ſubſtantiali actu/ eſſe impregnatam. ſed nullum habere nõ poteſt actũ: neceſſe eſt aut vt ſubſtãtiuũ conceperit actum/ aut vitalem/ aut ſenſitiuum/ aut rationalem. Hi gitur quattuor ſubſtantiales actus: vniuerſam materiam obtinent/ eamq; ſibi vendicant/ totam fecundant et implent.

¶ Vnde fit vt tota & vniuerſa materies: actui ſubſit ſubſtantiuo. 3

¶ Nam ſubſtantiuus actus/ eſt omniũ minim9 & primus: quo eſſe ſimpliciter ipſa entia dicuntur. Minimo aũt ſiplicisſimo et primo actu/ oĩs eſt irrorata/ atq; affecta materia: & preparata ad ceterorũ actuũ ſuſceptionẽ. Hi nẽpe haud alit̃ in materia: q̃ pri & elemẽtaris act9 medio recipi nati ſunt. Sicut enim humanum totum corpus/ ſimpliciſſimo primo ve tactu: ad ceterorũ & ſecundorũ ſenſuum ſuſceptionẽ reperitur imbutũ (Nam tactus eſt reliquorũ ſenſuum ſedes/ naturaliſue poſitio) ita & oĩs materies & quelibet materiei pars: ſubſtantiuo actu/ predita eſt. nõ autẽ oĩs vitali/ aut oĩs/ ſenſitiuo: aut rationali/ actui ſubeſt.

¶ In ſubſtantiuo & primo actu: omnis reliquus actus/ vt in naturali poſitione & ſede eſt recipi natus. 4

¶ Subſtantiuus actus oĩm eſt latiſſim9: occupans/ obtinenſq; ſub ſe totam materiam. Si autem hoc pacto ſubſtantiuus/ ſiue eſſendi actus: materiã implet/ cõprehendit ve totã/ totiq; materie euadit equalis: neceſſe eſt vt ceteri oẽs actus/ in ſubſtantiali actu receptentur/ ſedeantq; in illo: Vt in materiali ſua poſitione & ſede/ primitus materiã ſtabiliẽte/ eruderãte affectante & diſponẽte ad ſuſceptionẽ ipſorum. Extra nãq; ſubſtantiuũ actũ: nulla materie pars relinquitur. Vnde fit vt quemadmodũ nõ eſt reperire ſubſtantiuũ actũ/ ſine materia: ita et reperiri nequeant ſecundi actus/ ſine primo & ſubſtantiuo. Et ſicut quicq̃d eſt ſub luna/ eſt ex materia: ita & quicquid viuit/ ſentit aut intelligit: eſt.

Fxtra actũ eſſendi nichil eſt.

¶ In eſſentia imprimis recipitur vita: in vita ſenſus: in ſenſu deniq; ratio. 5

¶ Eſſentia/ vita/ ſenſus/ ratio: eſſentialis actus/ vitalis/ ſenſitiuus/ rationalis. Hi aũt quattuor actus/ eundẽ habent in materia/ ſtatũ & ordinẽ. quẽ et quattuor elementa/ in mũdo & in tota ſenſibili regione. Terra recipit̃ in nullo elemento: ſed in ſimplici elementorũ potentia idest in totius mundi centro ac minimo. Nam nil ipſi terre ſubeſt: preter ipſum mundi medium & centrum. Aqua recipitur in terra: & fulcitur a terra. Aer ĩ aquis: Ignis/ in aere Subeſt enim aquis terra: Aeri/ aqua: Igni/ aer. Ita et actus ipſe ſubſtantiu9 omnium prim9: in nullo recipit̃ actu. ſed in ſola actuũ priuatione/ in vniuerſorum potentia: quam materiam vocitam9. Vita vero recipitur in eſſentia. Senſus/ in vita: ratio ĩ ſẽſu. Quicq̃d ei ratiõe p̃ditũ ẽ/ ſẽtit. Quicq̃d ſentit/ viuit: Quicq̃d viuit/ ẽ. Quicq̃d aũt eſt ĩ ſẽſibili mũdo eſt ex materia.

¶ Tanta eſt materie longitudo: quanta & latitudo. 6

¶ Materie latitudo eſt/ prima eius elementatio: qua in quattuor elementorum primos et ſiplicisſimos actus diſtinguitur/ diſpeſciturue tota. eius autem longitudo/ eſt ſecunda eius elementatio: qua ad nomum/ menſuram et equalitatem prime elementationis: vniuerſa quattuor ſubſtantialibus actibus et formis implet̃: Subſtantiuo Vitali/ Sẽſitiuo & rationali. diſtãt autem materie latitudo atq; longitudo: angulo recto. ſũtq; vt recti anguli latera/ int̃ ſe equalia. Amborum autem laterũ ac toti9 ãguli vertex/ eſt materia: natura prior et cunctis elementorum actibus et actibus ſecundis. Sicut enim ambo euiſdem recti anguli latera explicatiões quedam ſunt/ verticalis ipſius puncti: ita et prima et ſecunda/ materie elementatio: explicatõ quedam eſt ipſius materiei. Quicquid eni materia antea erat in potentia: vtraq; demum ipſius elementatione abſoluitur/ et in actu fit. Secunda quoq; materie elemẽtatio: expreſſio quedam eſt/ prime ipſius elementationis: & vt eius actus/ qui prima elementatione p̃fertur.

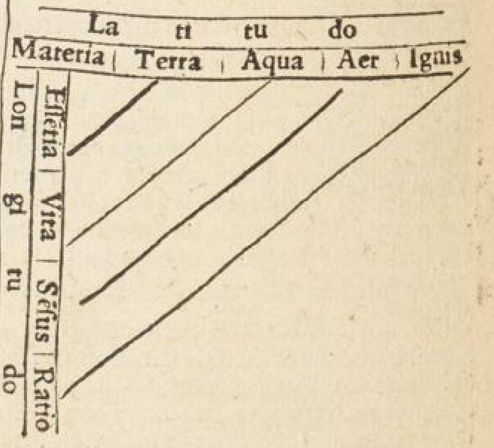

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶De gradibus ſubſtantialium actuum eorūq; motibus. Cap. XVII.

1 PRiores actus a poſterioribus abiuncti & ſeparati reperiūtur
poſteriores vero a prioribus minime
¶Sicut vniuerſa ſenſibilis regio: plena eſt quattuor elementis et cētro ter-
re/ quod elementum quidem non eſt: ſed elementorum potentia et nulli9
plenitudinis minimum: ita et omnis ſenſibilis ſubſtantia/ abſoluitur iqui
nario: in vnitate ſcilicet materie et quaternitate formarum. Eſt enim mate Materia in
ria: centro mūdi perſimilis: cunctorum potentia/ nulliuſq; plenitudinis: ce ſeparbilis
teri autem actus congrue elementis reſpōdent. Eſt autem materia inſepa abactu ele
rabilis abactu elementi: vt pote cui ſemper ineſſe/ elementi actum oportet. Hūc enim actū menti.
vnico nomine ſubſtantiuum appellamus. Subſtantiuus autem actus/ ſeparabilis eſt a vita:
vita a ſenſu: et a ratione/ ſenſus. Ineſt enim pleriſq; ſubſtantia/ ſine vita; Vita item pleriſq;
ſine ſenſu competit: Senſus q̄ plurimis ſine ratione ineſt. E contrario autem fieri nequit: vt
aut vitam ſine eſſentia/ Aut ſenſum ſine vita et eſſentia: Aut rationem ſine ſēſu/ vita et eſſē-
tia vſq̄ reperiri contingat.

2 ¶Materia per ſe: entium gradum efficit nullum.

¶Nam materia/ nuſq̄ per ſe ſubſiſtit: ſine vllo actu. vt cui concreatus eſt actus elemēti. Cū
igitur materia ſimul atq; facta eſt/ fuerit ſubſtātiui et eſſentialis actus particeps: ſimplex ma-
teria et per ſe ſumpta/ naturalem entium gradum efficit nullum. Poteſt tamen noſter inte-
lectus/ qđ ipſi naturę haudquaq̄ permittitur: eximere īquam materiam/ a forma. Nam et ſen-
tit & cōcipit ītellect9/ materiam: forma et oī ſēſibili actu natura priorē. atq; eiuſce prioritatis
rō et conceptio: quedā eſt ītellectualis/ materie pſe ſūptio: et ei9 a forma/ rōnalis abſtractio.

3 ¶Subſtantiuo actu primus rerum naturalium conflatur gradus: Vitali/ ſe-
cūdus: Senſitiuo/ tertius: Rationali quartus.

¶Materia inſeparabilis eſt/ a ſubſtātiuo actu. Subſtantiuus vero actus ſeparabilis eſt a vi- Prim9 gra-
tali: vt in elementis/ que cum ſint et ſubſiſtant: vitalis tamen actus ſunt expertia. Subſtan- dus Subſi-
tiuus itaq; act9/ cum materia: primum efficit naturalium entium gradum. Vita ſeparata eſt ſtentium.
a ſenſu/ in plantis: que cum viuant/ ſenſu tamen et ratione carent. Coniuncta eſt autē vita Secund9 vi-
et ſemper annexa eſſentie/ atq; materie. Conſtat igitur ſecundus entium gradus: vita/ eſſen- uentium.
tia et materia. Rurſum ſenſus eſt a ratione abiūctus in animalib9: que irrationabilia quidē
ſunt/ ſenſu tamen predita. idem autē inſeparabilis a vita/ eſſentia et materia. Efficit igitur Tertius ſē-
et ſenſus/ cū vita/ eſſentia et materia: tertiū naturalium entiū gradum. Deniq; ratione/ nul- ſitiuorum.
lus eſt ſenſibilis actus preſtantior: que igni ſupremo elemento/ celū lune delābenti eſt ada- Quartus
ptanda. hec aūt cum ſenſu/ vita/ eſſentia et materie: quartum et vltimum gradum gignit/ Rōnalium.
conflatq; humanam totā ſubſtantiam. Omnis aūt actus/ eſt ſimplex et vnus actus. Quāq;
vero actum in actu recipi dixerimus: intelligendi tamen nō ſūt/ plures eiuſdē rei ſubſtātia-
les eſſe actus: aut aliquomodo ſubiici actum vnum alteri actui. Omnis ei
actus eſt impaſſibilis: et nullius actus ſine ſubſtantialis/ ſine accidētarij ſu-
ſceptiuus. Actum autem in actu recipi/ eſt poſteriori actui: vim naturā p̄
prioris et abiectioris actus ineſſe. Actui enim vitali: vis ieſt
ſubſtantiua. Senſitiuo actui/ vegetatiua et eſſentialis. Ra-
tionalis vero actus: omni priorum actuum. vi/ preditus eſt:
ſenſitiua vegetatiua et ſubſtantiua. Nec ma-
gis ſuapte natura/ vnus eſt elementi act9: vi-
tali actu. Nec vitalis/ magis vn9 ſēſitiuo: nec
rōnali/ ſēſitiu9. Cui9ui s ei
elementi/ vnus eſt nume-
ro actus: quem ſubſtātiuū
nuncupauimus. Eius vero
quod viuit/ tantum vnus eſt actus vitalis: qui ſimul et vegetat et eſſe tribuit. Pariter et cun-
ctorum animalium/ vnicus eſt actus ſenſitiuus: quo eodem numero animal ſētit/ viuit et eſt.
Rationalis deniq; anima/ eſt et vnus et indiuiduus actus: qui et homini cunctarum rerum
adaperit cauſas/ eiq; ſenſum largitur et vitam et ſubſtantiam.

Primus grad9 eorum que ſunt	Secundus gradus eorum q̄ ſunt	Tertius grad9 eorū que ſētiunt	Quart9 gradus eorum q̄ intelligunt.
			Sentiunt
		Viuunt	Viuunt
	Viuūt	ſunt	ſunt
Materia omnibus communis et ſubdita.			

¶Subſtantiuus actus/ ſecūdum pūctū mouet: vitalis/ linea & longitudine:
Senſitiuus/ ſuperficie & latitudine: Rationalis/ corpore & profundo.

¶ Huius propoſitionis intelligentia: ex mathematica proportione & analogia/ mire fecũ‑ditatis eſſe deprehenditur. Nam ſubſtantiia eſt vt punctũ. Vita vt linea/ Senſus vt ſuperfi‑cies/ Ratio vt corpus. Vniuerſorum primum & ſimpliciſſimũ eſſe: conſtat in puncto & in in‑diuiſibili. Vita vero prima eſt minimi illius & impartibilis eſſe/ in longũ propagatio;: & vt linearis quedã puncti explicatio. Senſus in latitudinẽ ſe & ſuperficiẽ extendit ſuperatq; vite lineã puncto vno. Ratio vero: abdita queq; in profundo/ & procul a nobis poſita ſcru‑tatur ſuperatq; puncto vno ſuperficiem ſenſus. Subſtantiui actus habitu: de nulla re aliud enunciamꝰ/ q̃ eſſe. Habitu vitalis actus: viuere & eſſe res ꝓnũciatur. Preſẽtia ſenſitiui actꝰ ſentire/ viuere & eſſe dicitur. Ex rationali porro actu itelligere/ ſẽtire/ viuere & eſſe promul‑

Que hõgenea et etherogenea.

gatur. Subſtantiui actus habitus/ homogeneus eſt & indifferens. Carent enim partiũ dif‑ferentia: quecunq; ſolo ipſo eſſe participant. Vegetatiuus actus: differentiam primã & par‑tium varietatẽ affert. Vniuerſorũ quippe viuentiũ partes alie radices/ alij ramuſculi vocan‑tur. Senſitiuo actu predita: plus ſunt etherogenea/ pluribuſq; differentiis participant q̃ cuncta viuentia. Rationalia vero/ omniũ ſunt maxime etherogenea: & ampliore partium differitate & varietate conflata. Punctũ/ Linea/ Superficies: trini ſunt magnitudinũ termi‑ni/ ſuapte natura ſenſibiles et in propatulo oculorũ expoſiti. Nã & punctum & lineam & ſu‑perficiem ipſi cernimus & palpamus. Corpus autem/ corporiſue interuallum/ ideſt profun‑ditatem: neq; videre ipſi/ neq; tangere valemus. Quicquid enim aut videmus/ aut tãgimꝰ:

Corporis interuallũ inſenſibile

terminus eſt magnitudinis: Punctum/ linea/ aut Superficies. non autẽ vera ipſa perfecta & abſoluta: corporea magnitudo/ aut profunditas: que ſub proprijs terminis arcana atq; ad‑operta: omnem & viſum & attactum refugit: omni deniq; ſenſu euadit penitior/ occultior intimior. Cum igitur finis & obiectum ſenſus: ſit ſuperficies ſitq; profunditas/ omni inuia & iacceſſa ſenſui (Quicquid enim tangimus/ videmus aut ſentimus: eſt corporis extremũ) ſu‑pereſt vt corporea ꝓfunditas: ſoli ſit rationi peruia & ab ſola ratiõe ſit ſcrutabile & exte‑rebrabile corpus corporiſue interuallum. Magnitudinũ quippe termini: in luce ſunt & in agnitione ſenſuũ. Corpus autẽ in abdito & in tenebris ſenſuũ collocatũ: luci ſolius ratiõis nudatur reuelatur explicatur. Vnde fit vt intellectualis lucis initiũ: ſit in corpore & in ꝓfun‑do. & haud ſecus ſit itellectualis & oculis inuia lux/ ſenſibili hac viſibiliq; luce adoperta: q̃ trinis ſuis viſibilibꝰ terminis pũcto linea ſupficie adopta ẽ & abdita corporea magnitudo.

¶ Rurſum ſubſtantiuo actu fit motus ſecundum ſubſtantiam: Vitali/ ſecũ‑dum quantitatem: Senſitiuo/ ſecundũ qualitatẽ/ Rationali: ſecundũ locũ. 5

¶ Generatio: motus eſt ſecundum ſubſtantiam. Augmentatio: ſecundum quantitatem. Alteratio: ſecundũ qualitatem. Locimutatio: ſecundum vbi & locum. Elementis & ijs que ſimpliciter ſunt: generatio ſola veraciter competit: que eſt ſimplicis ipſorum actus in mate‑ria acquiſitio. Nam neq; ipſa elementa augeſcunt: neq; veris & ſecundis qualitatibus (vt dolore/ voluptate/ ſanitate/ egritudine ceteriſq; paſſionibus: in quibus eſt vera alteratio) afficiũtur & variantur. Neq; perfecto locali motu potiuntur: qui in ante fit. Hic eni ſolis eſt animalibus proprius. Ijs autẽ que viuunt: generatio & augmẽtatio adaptantur. Generatio quippe/ eſt vitalis actus acquiſitio. Augmentatio vero/ eiuſdem actus naturalis operatio qua ſubditam materiam propagat/ eiuſq; quantitatem adauget. Porro animalibꝰ: altera‑tio cum ceteris prioribus motibus eſt propria. Senſum enim habent qualitatum & natura‑lium affectionũ: quibus permutantur & afficiuntur. Et hec eſt vera alteratio: cum ſenſu/ iu‑dicio & perceptione affectionum contingens. Vera autem ac perfecta loci mutatio: ho‑mini ſoli/ rationis participi eſt accõmodanda. Solus enim homo/ inter cetera animantia: perfectus eſt, qui ſublimi capite/ ſtans & erectus mouetur: cuius & latio/ cenſetur ambula‑tio: que irrationalium animãtium nullis contingunt. Solus item homo/ rationis eſt parti‑ceps. Ratio autem ſola: profunda & abdita ſcrutatur. Quod vero eſt in loco: eſt in alterius corporis medio & profundo. Solus igitur rationis compos homo: veraciter eſt in loco & mutabilis in loco. Vnde fit vt loci mutatio: ſit ceteris motibus preſtãtior. Nã ſupremo ani‑maliũ homini/ eſt adaptãda. Inſuper et hec ipſa: vltima hoĩe perficitur. Prius eteni gignit

Localis motus omniũ ꝓſtantior.

homo/ augetur/ alterat: q̃ ſeipſo locũ demutare valeat. Tũc eni primũ aptꝰ eſt/ vt mutati‑onem exerceat & localem: cum ſublimis eſſe/ ſeipſo erigi: ſtare & conſiſtere poteſt. Cetere quoq; mutationes in homine: citum finem modũq; recipiunt. Ceſſat enim quandoq; gigni homo: deſinit & augeri ac paſſionibus affici: atq; pertubari. Loci autẽ mutationem exer‑cere ſemper poteſt. Tres inſuper primi motꝰ ſunt nature motus & in nature poteſtate ſiti.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Natura quippe et naſcimur et augemur: et paſſionibus afficimur. Loci autē mutatio vltronea: in noſtra poteſtate & voluntate ſita. Nempe libere/ vltro/ ſponte/ nullo cogente: et ex nobiſipſis (vt homines rationis et liberi arbitrij conſortes) motitamur. Haud igitur immerito generationē appellare liceat/ mineralium et eorum que ſunt motum. Augmentationē vero plantarum: et eorum que viuunt. Alterationem animalium: et eorū quibus ineſt ſenſus. Rationem vero humanam: humaneue/ rationis motum. Eſt et generatio: vt terra. Augmē-

Ceteri motus a natura: loci vero mutatio a voluntate pendet.

Figura proportionis vniuerſorum.				
Elementa	Terra	Aqua	Aer	Ignis
Forme	Eſſentia	Vita	Senſus	Ratio
Grad9 rerum	Mineralia	Planta	Animal	Homo
Mutationes	Generatio	Augmē.	Alteratō.	Latio
Rerꝫ gn̄a	Subſtātia	Quanti.	Qualitas	Locus.

tatio vt aqua: Alteratio vt aer/ Latio vt ignis. Terra quippe dūtaxat gignitur: Aqua gignitur et iundat augeſcitqꝫ. Aer inſuper alterabilis eſt: nunc ſalubris/ nunc peſtilens variiſqꝫ paſſionibus perfacile afficitur. Ignis cum ceteris mutationibus: precipue locum aſſidue demutat/ petitqꝫ ſemper alta et ſumma mundi faſtigia. Et ſicut poſteriores actus/ a priorib9 abiūgi et ſeparari nequeunt: ita et poſtere mutationes a prioribus/ haudquaq̄ abiūcte & ſeparate reperiuntur. Priores tamen/ ſeorſum a poſterioribus ſumuntur. Totidemqꝫ gradus mutationum contingunt: quotquot et ſubſtantialium actuum gradus eſſe mōſtrauim9: vt ſubiecta pandit figura.

Quattuor gradus Formarū				Quattuor gradus Motuum			
Ratio.	Senſus.	Vita	Eſſentia	Gn̄atō	Augmen.	Altera.	Latio
	Senſus	Vita	Eſſen.	Gn̄a.	Augmenta.	Altera.	
		Vita	Eſſentia	Gn̄a.	Angmen.		
			Eſſentia	Gn̄atio			
			Materia				

Libri de generatione Finis Laus
vniuerſorū genitori deo
Editi Anno huma
ne redemptio-
nis 1509
21 decē
bris

.v. Carmē ſemicentū ...

Hemiecatodia de generatione.

Cādide quidnam ſit generatio: claudere lector/
Hac ratione queas: actum ferat/ addat et illi:
Quod pacto prius eſt aliquo/ quod materiei
Eſſe/ habuit primum: cuiuſue potentia ſola/
Ante actum/ formamqꝫ fuit: cui eſt addita forma/
Materie ornatus/ finis/ ſubſtantia rerum.
Materies manet ingenita incorruptaqꝫ/ ſemper.
Quod generatio non poſuit/ nec deſtruet vnq̄
Mors illi aduerſa: formam hec tollit/ dedit illa.
Equa eſt ambarum virtus: ſimul vna poteſtas.

Ante ortus et poſt obitus:poſſe omnibus vnum.
Formis pluribus|vna ſubeſſe potentia nata eſt:
Communis cunctis| eadem|atqꝫ incognita ſemper.
Materies eſt principium| pars primaqꝫ rerum.
Cunctorum facies|ingens et chaſma |chaoſqꝫ|
Vniuerſorum tenebre|confuſaqꝫ moles|
Atraqꝫ nox|antiqua vmbra|indiſcreta:ferebat
Informes vultus|vaſto diſciſſa profundo:
Subter hyans|ſpirans altum:impleri illa petebat|
Actibus et formis:humanam et claudere mentem.
Indita lux|actuſqꝫ illam diſcreuit:in omnem
Preſentis machinam mundi|que ſubdita noſtris
Viſibus:et patulis quam ipſi luſtramus ocellis.
Que confuſa prius|nulloqꝫ agitata tenore:
Exiliere chao|proprias in (ſingula)ſedes.
Ordineq̄ nullo|aut diſcrimine ſecta patebant
In priſco veteriqꝫ chao|congeſtaqꝫ in vnum:
Vnus erat cunctis vultus|globus vnus :et ingens
(Omnia)materie moles|complexa:ferebat
Informes vultus vaſto diſciſſa profundo:
Immenſe tenebre|nox ſubter hyantis abyſſi.
Quoduis/quoduis erat:proprium nichil/hoc erat/aut hoc.
Omnia ſed ſimul/exiguo:impertiqꝫ latebant/
Ignotaue atomo:prima hec eſſentia rerum eſt.
Cunctorum diuina opifex mens/ abdita ſeclis
Innumeris:tandem patuit. thalamiſqꝫ profecta
E propriis:prima ſuffulſit luce deorum.
Quoſue choros ipſi angelicos/dictare ſolemus:
Hos ſtatuit primos:ſimul omnes duxit ad eſſe.
Actus immixti illi ſunt/ſine corpore: et omnis
Materie/forme expertes.diue quoqꝫ mentis
Precipui partus : noſtri exemplaria mundi.
Materiem primam:omnis deniqꝫ forma ſecuta eſt:
Qua exiſtentia/qua viuentia/ſenſaqꝫ conſtant:
Muta animantia/quaue hominum genus: ethereorum
Spirituum conſors/terreni gloria mundi:
Terrenuſqꝫ deus/ſupremaqꝫ materiei
Forma/immortalis/perſtans reuolutaqꝫ in orbem:
Corporeis abit e(felici ſidere)vinclis:
Nonnūq̄ reditura in corpus/perpete ſeclo.

Hemihecatodie de
generatione. Finis.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ CAROLVS·BOVILLVS·SAMAROBRINVS·AMPLISSIMO·PATRI·GVILLELMO·BRICONETO·PRESVLI·LODOVENSI· .S.

ROGATVS Pythius apollo digniſſime preſul: quenam vera ac precipua eſſet ſapiētia: hoc illico promulgaſſe fertur oraculum. O inquit homo noſce teipſum. Hoc ergo oraculū oīm grecorū ſapientū ſētentia ſūmis votis exceptū/ mox ꝑ ipſius tēpli foribus: lris aureis merito cōſecrauit. Sed ethnico fortaſſis ac gētili deo/ dices ingēs eſſe piaculū: ſi credulas aures/ chriſtianus admoneat fidemq; inani ſimulachro adhibeat. Ego vero ad hec ſubiungo: deum haudquaq̄ fuiſſe apollinem. neq; apollinis ſimulachrum (quippe mutum) vlla vnq̄ edidiſſe oracula. ſpiritum tamē illum (quiſquis erat) ficto delitentem ydolo: qui tum et vice ſimulachri: et ſubrepticio apollinis nomine/ locutus eſt: veriſſimum humano generi hoc vnum intuliſſe reſponſum: inficias ibit futabitq; nemo. Si ei diuiniloqui pſalmi/ ſummā hominis ſtultitiam atteſtantur ſui eſſe ignorationem: licet profecto contrariam illi ſapientiam/ arbitrari ſui eſſe gnaritatem. Homo enim (inquiunt) cum in honore eſſet/ non intellexit: comparatus eſt brutis et iumentis inſipientibus et ſimilis fact9 eſt illis. Cuius ſacri eloquij/ interpretatio: in hunc a nobis ſenſum cōuertetur. Cum homo natura homo eſſet: hominem tamen ſe eſſe non cognouit. Rationalem ſe eſſe/ aut imortalē aut dei imaginē (ſui decoris imemor) non intellexit. Hūano q̄ppe faſtigio lapſus inſipiēter obrutuit. Et q dūtaxat naturalis hominis ſpecie/ ab initio prodierat inſignis: tetra deiceps obductus ignorantie caligine (velut mentis incōpos/ inconſcius ſui) perdito viuendi modo fera potius q̄ homo/ atq; ex toto homini diſſentaneus apparuit. Humana igitur inſipientia ſi eſt hec hominis/ a propriis naturalibuſq; bonis ꝑlapſio: quo naturalis hō/ hoīe viuit indignus: erit que huic aduerſatur ſapientia/ ea virtus: que hominem ſiſtit/ continet figitq; ī homine. que vel illum vetat/ ex inferiorū conſortio: liminibus excedere humanis. Erit item ſapientia: immobilis quedam in humanitate manſio: propriorumq; bonorum ac naturalium ſuorum munerum/ ſincera lux. ex q̄ et phylautia: hoc eſt ſui amor/ iternuſue qdā nūerus homini inditur. Nā et vt diui Dionyſij areopagite verbis vtamur: ſi (vt ait) ſcientia cognoſcētium/ et cognitorum coniunctrix eſt: Ignorantia vero ignoranti/ ſue diuiſionis eſt author: ꝑfecto qui ſe nouit homo: hic ſolus homo eſt/ hic ſibimetipſi vnus/ hic homo homo. Qui vero proprij luminis ſue ue cognitionis eſt exors: hic eadem lege ignorantie peſſulo/ a ſemet ipſo abercetur: ne ſibi congrediatur/ ne ſecum vnus euadat/ ne ve fiat virtute homo: qui tamen natura factus eſt homo. Vnus itaq; ſapiens: quali eſt ort9 principio/ quaue emerſit ſcatebra: tali ſe inſignit ac numerat periodo: Homo prius/ Homo poſteri9. Coporea ſpecie homo: Mente intus homo. Vt q preclara rationis ſuffultus bilance: continetur in homine. De hac igitur humana ſapientia: que ſuorum eſt bonorꝫ cauta inſpectio/ diligēſq; ſui aīaduerſio: quecunq; pro noſtri ingenioli modulo/ dicere ſumus aggreſſi/ tibi dicauimus: que (te oro) haud minus diſpanſa fronte admittito: q̄ letis votis/ tibi nuncupata offerim9 Vale.

¶ Hexaſtichon ad lectorem.

Scire volet quiſquis/ ſapiens quot viuet in annos:
Q; ſibi pellucet/ Q; ſibi ſolus adeſt.
Q; q; ſimul cunctos expendat inaniter orbes.
In nichilumq; dies tranſigat inſipiens.
Hec dabit iſte liber: tu qui probitatis amator
Diceris: hunc animo/ fac age conde tuo.

Diuiniloquus pſalmus.

Diui dionyſij verba

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

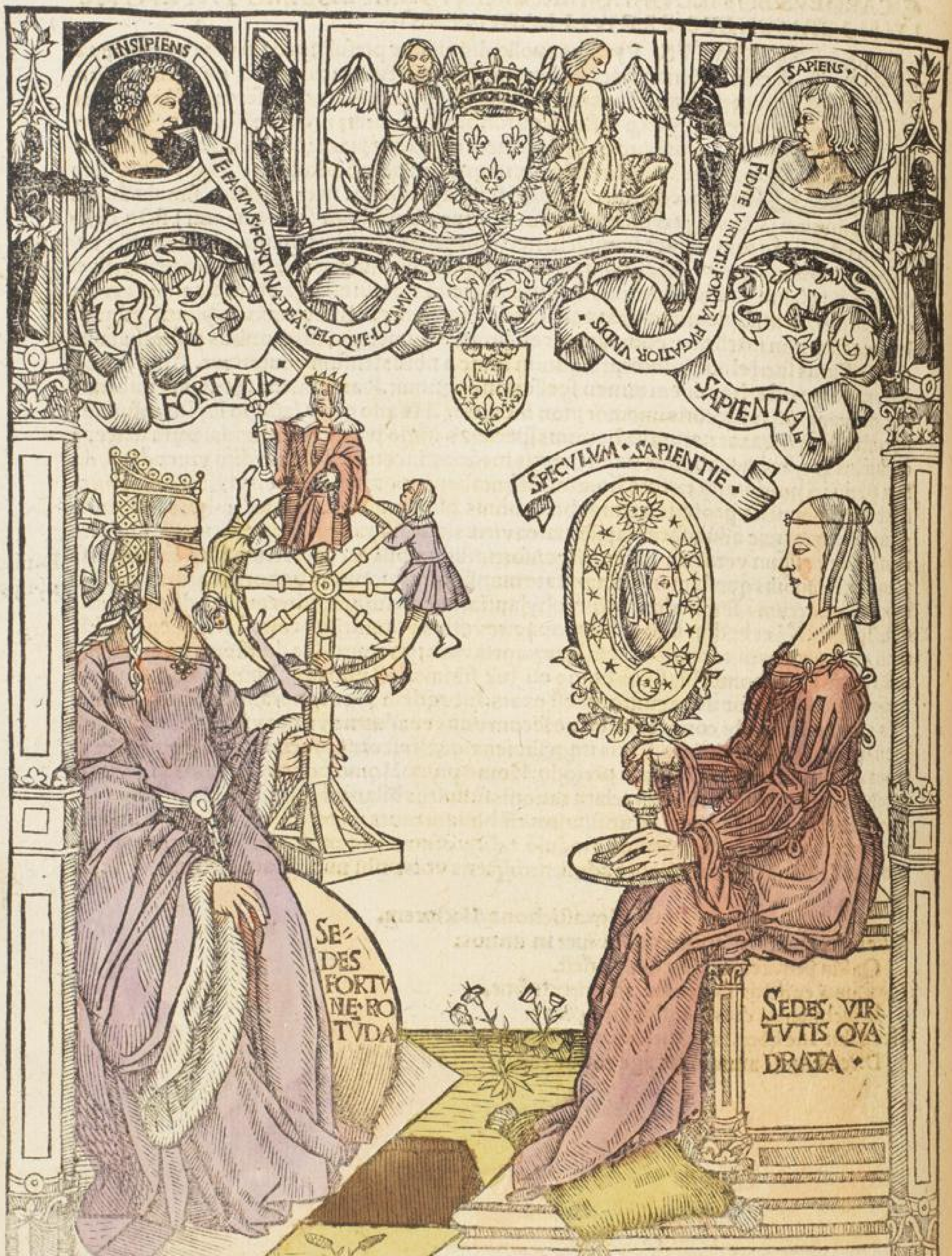

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ CAROLI BOVILLI SAMAROBRINI LIBER DE SAPIENTE AD REVERENDVM IN CHRSTO PATREM GVILLELMVM BRICONETVM PRESVLEM LODOVENSEM

¶ Qꝫ SINT TOTIDEM HOMINVM GRADVS QVOTQVOT ET SENSIBILIVM RERVM CAP. I

HOMINI OMNI: INSVNT A NATVRA SVBSTANTIA/ Vita/ Senſus & Ratio. Eſt etenim/ viuit/ ſentit & intelligit oīs homo. Aſt alii hoīnū duntaxat vt ſimplicis ſubſtantie: Alij vt ſubſtantie & vite/ Alij vt ſubſtantie vite/ & ſenſus: Alij deniq; ſubſtātie/ vite/ ſenſus & rationis actu atq; operatione funguntur. ¶ Vnde fit vt cuncti homines natura & ſubſtātia ſint ſimiles/ & ſpeciei equalitate tantū vnus homo: Viuēdi autem modo/ fūctione & arte varij ac diſſimillimi. Alij ſiquidem mineralibus aut ſimplicibus elemētis comparantur. Vegetantibꝰ alij: Alij brutis animātibus/ Supremi ſoli merito hominū ſimiles (rationis & habitu & functione) rationales/ veri perfectiq; homines dictitentur. ¶ Cū enim naturaliū rerū/ quattuor ſint gradus: Subſiſtentium/ Viuentiū/ Senſibilium & Rationalium: cunctos tamen gradus hūana ſpecies in ſemet inuoluit/ ſeq; diſtinguit atq; diſpeſcit in ordines quattuor. Nam velut cōplectēs omnem naturā velut ambiens vniuerſa/ geſtāſq; i ſeſe quodlibet: hūillima & abiectiſſima ſui parte ſubſiſtentibus ſimilis efficitur/ Secunda viuētibꝰ/ Tertia irrationabilibus aīantibus: Quarta duntaxat/ ſibi reſtituitur/ i ſua faſtigia attollitur: ſe collabellat atq; exoſculatur. Quo demū in gradu: ipſa vtrobiq; (tam inquam arte/ virtute & operatione: q̄ naturali ſubſtantie participatione) humana perfectaq; cenſetur. ¶ Etenim cum gemine ſint paſſiones animi/ quibꝰ in varia hinc inde intranquilla mens diuellitur: honoris ſcilicet appetitio & carnis delectatio: vtraq; huiuſmodi paſſio trinas ſagittas/ lethali arcu ī animā excutit: trinis veneno madētibus ſpiculis iprouide ſauciatam interimit. Nempe ex honoris appetitione/ homo: cum ſupra ſeipſū extolli/ cū: medio & ſui equalitate/ fieri ſuperior cupit: i tres īmanes ſcopulos/ īfauſtis vētis ꝓpulſatur in ſuperbiā/ irā/ inuidiā: quas ſpiritales animi labes vocant. Ex carnis vero corporiſue illecebris: fit itē homo/ triniter homine inferior: Ab humanoq; faſtigio prolapſꝰ/ ī trinam abyſſū mergitur ifelix: in luxuriā/ Gulam/ acediam: quas hominis corporeas eſſe maculas dicunt. Illinc trinis alis/ hominem homo nefarie tranſilire conatur: diuinos expoſtulans honores/ qui nondum humanis dignꝰ habetur honoribus. Hic vero voluptatibus blāde mulcentibus illectus: trino itidem grauatus pōdere/ infra hominē ruit/ fitq; longe ipſo homine inferior. ¶ Que autem ſuperaddi ſolet ſeptima hominis labes/ habēdi inquā amor: quā auariciā dicūt: hec neq; ex toto ſpiritalis/ neq; ex toto corporea eſſe declarat: ſed velut vtriuſq; extremi particeps: ſe in partem flectit vtramq;: quandoquidē & vtraq; de cauſa/ ipſa exoritur. Nempe & diuitias ipſi partim cōparādis honoribꝰ deuouemꝰ: ptim vero illas expetimꝰ/ ne illecebroſo genio defraudemur. In vtramq; igitur partem/ digreſſꝰ a medio homo: euadit infelix. Siue etenim ſupra hominem fieri improbe contenderit/ ſiue homine vixerit inferior: mors illum inſidioſa in tenebris preſtolatur: triſtiſſimiq; manes illius vmbram proſequūtur.

Drē hominum ſcdm fūctiones.

Cūcti hoīes ſpētantum vnꝰ homo.

Gemine paſſiones animi.

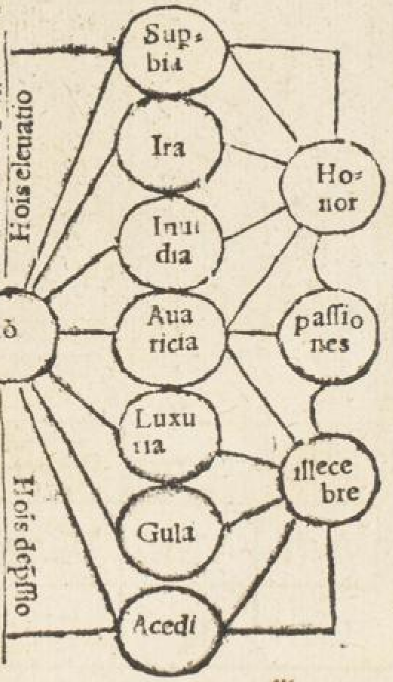

Auaricia victorũ ancilla atq; miniſtra.

Luxurioſꝰ homo vt beſtia.

Guloſus vt planta.

Piger vt lapis.

¶ Qui vero ſeſe ab extremis abercuerit/ qui immobilis equa lance conſtiterit in medio ſederitq; in homine: hic merito veraciter homo/ hic ſtudioſꝰ/ probus/ ſapiens/ felix beatuſq; cenſeatur. Circũſtant itaq; vnicũ hominẽ/ precipua mala ſex: que velut truculẽtiſſime fere ex abditis/ peſtifera in eum arma mouent illiuſq; felicitati inſidiantur. His vero cadem inſtrumentaria Auaricie labes famulatur. Vniuerſas ceca habẽdi rabies (velut impijſſima ancilla) fouet/ alit/ nutrit. Largitur ſiquidẽ hec diuitias: proter quas aut noſipſos honoribus dignos arbitramur (Superbe inquam eleuamur/ Inhonorãtibus ſuccẽſemus/ paribꝰ inuidemus) aut miſera carnis blandimẽta fluxaſq; voluptates inſipienter proſequimur. ¶ Efficit quippe luxuries: & immoderatus fede libidinis amor/ hominẽ haud beſtijs abſimilem illumq; ab humana ſede: in brutorum animantiũ gradum/ infeliciter exturbat quãdoquidem nil preſtantius brutis animãtibus adſit: q̃ ſeminis profuſio ſueq; ſpeciei propagatio. Gula ſiue corporee alimonie irrepreſſa auiditas: hũc a primo proprioue loco/ deijcit in tertium: plantiſq; perſimilem efficit. que licet totiꝰ ſenſationis & voluptatis probentur expertes: officia tamen alimentationis exercent. Porro extrema Acedia: hominem in imũ vltimumq; gradum extrudit: facitq; mineralibus perſimilẽ. ¶ Sicut enim mineralia que in extremo ſedent gradu: haud aliud aliquid habent/ q̃ ipſum eſſe nullaq; naturali operatione excerceri aut per ſeipſa dimoueri illis indultum eſt: ita & quoſcũq; portentoſũ Acedie mõſtrum obſederit: aſſiduo ferme ſomno cõſopeſcunt: ab actu omni & operatione remittũtur Immoti vt lapides perſtãt: tanq̃ ſi ſimplex eẽ ſine vlla preclara vi atq; laudabilium operationum facultate: natura mater illis eſſet elargita. Perſeuerant quippe iſti/ pluſq̃ omnes/ in nature muneribus ingrati: nullam naturalium ſuarum virium excercentes. in ipſa ratione penitus irrationabiles. In ſenſu/ inſenſibiles: in vita exanimes/ emortui/ infecundi. In ipſa deniq; ſubſtantia: ocioſi/ deſides/ torpẽtes. Et hec clarius/ ex ſubiecta figura dinoſcuntur

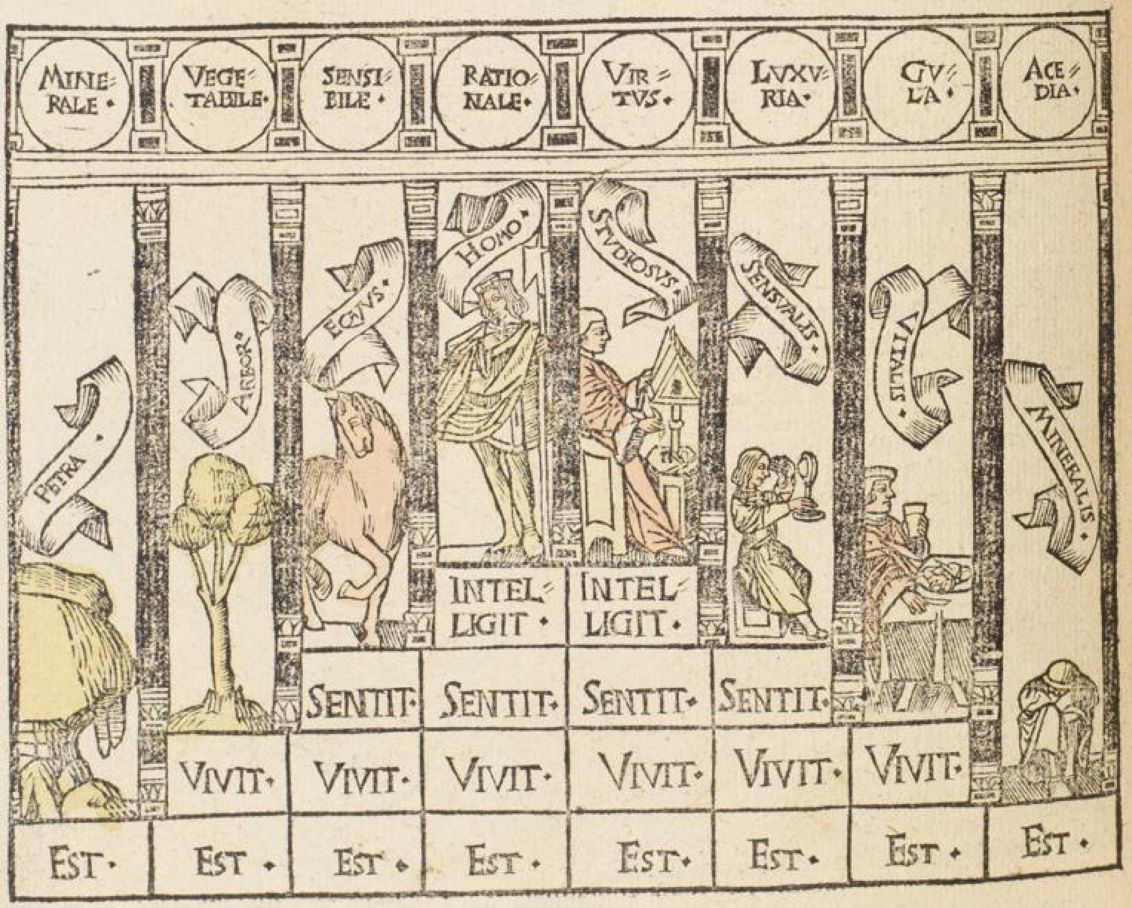

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

in qua in vnam partem quaterni rerum ordines exarantur: Subſiſtentium/ Viuentium/ Sēſibilium & Rationalium. Ex alia vero parte: humana ſpecies proportionabiliter in quattuor grad⁹ cernitur diſtributa. Qui eniſupmo in loco reſidet, verus ac ſtudioſus homo eſt/ par naturali homini. vtrobiqꝫ (tam inquā virtute q̄ natura) homo. Qui vero homines/ inferis in gradibus collocantur: hi ſunt natura quidem & ſubſtātia homines/ virtutis autē priuatione non homines. Vtpote quos ab humane dignitatis apice: carnales illecebre/ deorſū precipites agunt: faciuntqꝫ illos beſtiis/ medios plantis: extremos immotis lapidibus pares/ ſimiles/ equales. Quis homo ſtudioſus.

¶ DE QVATTVOR HOMINVM GRADIBVS PER MVNDANA ELEMENTA. CAP. II.

FINGE RVRSVM NATVRALEM HOMINIS SEDEM/ ESSE IN igne: qui vndecunqꝫ lunari celo attiguus/ concauā eius ſupficiem iugiter exoſculatur. Hic verus/ ꝓbus ac ſtudioſus homo eſt: q aut naturali aut acquiſita virtute/ igneo in orbe ſeipſū collibrat: nuſque ab eo prolabit. Quē autem immūd⁹ luxuriei vermiculus erodit: hic e propria/ caſta ac ſincera ignis manſione: in vicinū aeris exturbatus elementū/ ſede maculat. Quē lemargie tyrannus crudeliter laniarit: hic ſecundo loco excidens ab homine in aquas percipitatur ac mergitur. Quem vero cūctorū fex & retrimentū viciorum/ Acedia: mollibus in plumis ſepultū/ ab omni humana operatione/ ſuperſedere cogit: hic in retrimentum pariter ac fecem pſtātiorum elementorū (hoc eſt in imā terram) ab ſummo igne miſer extruditur. euaditqꝫ & imotis mineralibus & immobili itidem terre: abſqꝫ iniuria ſimillimus. ¶ Quod enim ſoliū & ſimpliciter eſt/ vt terra eſt. Quod viuit/ vt aqua. Quod ſentit/ vt aer: Quod intelligit/ vt ignis. Nempe ea que ſolum ſunt/ vt mineralia: ſuapte natura immota ſūt/ informia/ incompoſita/ ſine differentia: iugiter in terra (vt in comunis omniū matris vtero) occulta/ abdita/ ſepulta ¶ Que viuūt: vitali aquarū motu participant. primaqꝫ ſe mouēt/ aluntur/ augentur/ propagantur. Parte ſui alia a terra/ in altum exerta & exporrecta ſūt. Alia vero ſui parte: a terra (tanq̄ a matris vberib⁹) haudquaq̄ auelluntur. ¶ Beſtijs porro & ijs que ſentiunt: libera & precipua adeſt ſe de loco in locū/ transferendi facultas. qua & quod contrarium eſt vitant: & quod vtile cōmodum ac neceſſarium. ſiue ſedem/ ſiue alimoniam perquirūt. Aut enim ſerptione/ aut natatione/ aut progreſſione/ aut volatu: a terre amota vberibus: a matre penitus exerta/ atqꝫ ſeparata/ libero inſuper & ſpontaneo motu predita conſpiciūtur. Cunctis tamen ipſis capita in terram vergentia/ demiſſa/ ac prona ſunt. ¶ Solis hominibus erigi/ ſublimi eſſe ſtatura & celeſtia ſpectare: a natura eſt datum & conceſſū. ¶ Vnde fit vt primi gradus entia/ acephala ſint: quippe homogenea/ nonmodo capite: ſed & omni partium differitudine ac membrorū ornatu carentia. Nam toto vt dictum eſt corpore: ipſis terre viſceribus/ inſepulta. Cetera vero entia: capitibus/ partium differentia/ actu/ motu & anima predita cernūtur. Viuentium tamē caput (vt radix & qua alimoniam ipſam prehēſāt: quaue a matre terra/ lacteo ſucco paſcūtur) abditum in terra eſt. & a matris vberibus inamotum atqꝫ inſeparatum. Porro rationalium caput animantium: & ſiquidem amotum abiunctumqꝫ ſit a terra (vt que libero motu potiantur) in illam tamen pronū cōuertitur: minimeqꝫ celeſtes ethereoſue orbes intueri natum perhibetur. Hominis autem caput natura ſublime: ſūmā corporis obtinet arcem/ Verſum eſt in celum: ipſa mundi extrema/ ſydera inquam celeſtiaue corpora ſuſpicere atqꝫ intueri natum.

Subſtātia.

Viuntiea:

Rationalia

Rationalia

Quattuor rerum gradus: quattuor elementis ſimiles ſunt.
Eſſe vt terra: viuere vt aqua/ ſentire vt aer: intelligere vt ignis
Mineralia homogenea ſunt nullam partium differentiam habentia
Ceteri tres gradus etherogenei ſunt partibuſqꝫ differentes
Mineralia acephala ſunt cetera vero caput habentia
Capita ſunt in triplici differentia ſcilicet deorſum ad latus & ſurſum
Nam cū caput ſit perfectū ipſū quoqꝫ eſt trinum.
Plātarū caput deorſū eſt aīaliū ad latus hoīm.
Liquet igitur hominem eſſe vt auerſam & prepoſteram plantam.

¶ Q; RERVM NATVRALIVM CAPITA IN TRIPLICI DIFFERENTIA REPERIANTVR. CAP. III.

SVNT IGITVR NATVRALIVM CAPITA RERVM IN TRIplici differentia. Viuentiũ equidē deorſũ & abditum in terra. Aĩalium in medio:& ad latus. Hominũ ſurſum & in ſummo: ad ſui ipſorũ corporis mũdiq; faſtigium. Et haud profecto abſq; ratione/ in ore ferme omnium id vite paroemij celebratur: hominem eſſe vt prepoſterā & auerſam plantam. Eſt enim in cunctis animātibus id aut caput aut capitis vicariũ: qđ alimētationis cōmeatũ ab exteris emēdicat. Id autē in plātis quidē radix: in cunctis vero animalibus/ caput nũcupatur.

Plāte ſimiles; infātibꝰ

¶ Sunt enim plante: perſimiles imperfectiſſimis hominibus/ veluti infantibus: qui aſſiduo egentes alimento/ hyanti ſemper ore matris inherere vberibus lactiſq; copiam inde promanantem/ excipere coguntur. Ita & plante/ cum ſint primi a terra editi in lucem partus primaq; ſenſibilis mũdi pignora: ab ſue matris ideſt terre vberibꝰ / nuſq̃ auelluntur. Eius lac aſſidue manās/ admoto ſemper ore hoc eſt radice exipiũt: ſueq; ſubſtantie fluxũ ĩintermiſſa alimonie ſuſceptiōe velut infantes reparant.

Bruta animātia puerulis ſimilia

Bruta autē animantia/ perſimilia ſunt puerulis: q̃ poſt bimatum a matris quidē vberibus diuellũtur/ neq; amplius a matre geſtātur. ſed nondũ id corporis robur cōſecuti ſunt: quo per ſeſe ſuffulciri/ in plantas erigi ac ſtare ſublimes queāt. quoſq; propterea (ſi per ſe ſup terrā moueātur) curuos pronoſq; in terrā: & pedibꝰ & manibꝰ ſtabiliri atq; incedere: velut beluas oportet.

Rationalia viro ſimilia.

¶ Rationalia autē perfecto hōi viroq; cōparantur. Naturalis q̃ppe homo cũ iā ad virilē ꝑuenit etatē: neq; amplꝰ vt matris exuggat vbera/ neq; vt pedibꝰ maibuſq; ſup terram pronus (vti belua) gradiat̃ eget ſed ſolidiore cibo vtit̃ ſeq; ipſe fulcit: per ſeipſum ſtat atq; inambulat.

Illatio.

¶ Vnde fit vt hũana tota ſpecies: geminis de cauſis/ in quattuor gradus ſit diſpartienda: quaterniſq; ſenſibilium rerum gradibꝰ per uenuſte cōparanda. Nempe & cum per corpꝰ ſiue per etatem perficitur homo: & cũ animo ſiue virtute cōſumatur: quattuor hoim vtrobiq; occurrunt gradus. quibꝰ ſenſim etate & ſapiētia proficiens ex imo abiectiſſimoue loco/ in ſupremũ perfectionis ſue gradum: ſcandit/ eleuatur/ attollitur.

Hũane etatis gradus.

Etenim in hũane perfectione etatis: hos gradus numeramus. Infans in vtero: infās ab vberibus. Puer curuꝰ inābulans. Vir ꝑ ſeipſũ gradiēs ſeq; ferre potēs. Infans ſiquidem ante natiuitatis ſue tempus: haud ſecus in matris vtero abditꝰ eſt perlatq; immobilis & ſine opere omni: q̃ mineralia in terre viſceribꝰ abdita atq; ſuppreſſa. Qui autē lactiphagꝰ eſt ſueq; matris exuggit vbera: hũc plātis ꝑſimilē eſſe docuimꝰ. Qui ante virile robur/ pedibꝰ maibuſq; ſup terrā gradit: hũc beluis parē eſſe ꝓbauimus. Qui vero virile robur cōſecutꝰ/ ꝑ ſeipſũ ſtare ꝓgrediq; ſufficit: hic oſtēſꝰ eſt naturali reſpōdere hōi. Sũt igitur hi quidē gradꝰ q̃ttuor ꝑfectiōis hũane/ ex parte corporis ſiue etatis: qbus homo ſenſim ex mineralium gradu/ ĩ humanum ſcādit/ proficit / adoleſcit. ¶ Sunt vero & totidem hominum gradus: ĩ conſumatione hominis ex parte animi & in acq̃ſitione virtutum quos ipſi prius enumerauimus ac recenſuimus. Nempe ex his hominibus/ qui corpore & ſubā

perfecti conſumatiq; ſunt/.quiq; ad virilem peruenerunt etatẽ . Alij ſunt virtute conſumati atq; perfecti/quos ſtudioſos ſapienteſq; vocamus. Alij virtute inconſumati: quos dicimus inſipientes. vtpote qui ex defectu virtutis: hũano apice/ inferiores eſſe cernuntur. &(vt diximus) aut ipſis mineralib⁹/aut plantis/aut beluis: ex ipſo viuẽdi modo inueni ũtur indiſpares. Fiunt quippe ex acedia: mineralib⁹ viri perſimiles. Ex irrepreſſa alimonie appetitione: plantis cõparantur. Ex feda libidine: beluas imitantur. Per ſolam deniq; virtutem: vtrobiq; tam corpore q̃ animo homines eſſe declarantur.

ℂ Q; HOMO TRIFARIAM HOMO DICATVR. CAP. IIII.

MANIFESTVM EX HIS QVE DIXIMVS EST: HOMINEM trifariam tribuſue de cauſis/ hominẽ poſſe dici. Aut enim homo/ ſimpliciter eſt homo: hoc eſt ex humano corpore & rationali aia conflatus. quopacto homo omnis/ eſt homo: tã inſipiens/ q̃ ſapiens: tam infantulus/ q̃ qui virile robur eſt cõſequutus. Hic enim hominis modus eſt a natura: quo inter ſenſibiles ſubſtãtias/ hũana ſpecies quartum efficere gradũ comprobatur. Aut hominẽ quidem vocamus/ eum qui perfecta ſui corporis accepit incrementa: quiq; vir actu euaſit. quopacto infãs & puer: homines/ minime dicũtur. Aut deniq; homo eſt: qui animo maturus eſt virtuteq; perfect⁹. quomodo neq; infans/ neq; inſipiens vir: homines ſunt/ ſed ſtudioſi ſoli atq; ſapiẽtes. Eſt enim ſtudioſus homo: omnifariam ſiue triniter homo: Homo inquam natura/ Homo etate/ Et homo virtute. Qui autem ſtudioſ⁹ non eſt: hic tantũ bifariã homo eſſe poteſt. Nã & etate & natura homo. Qui autẽ etate non homo eſt/ vt infãs: hic vnice dũtaxat (hoc eſt a natura) homo eſſe declaratur: etate autẽ & virtute nõ homo.

Prim⁹ hoĩs modus a natura.

Scd̃s hoĩs modus ex etate

Tertius ex virtute.

Infans	Natura			Homo
Inſipiens	Etate	Natura		Homo
Studioſus	Virtute	Etate	Natura	Homo

ℂ In omni autẽ hominum acceptione: tam ſecũdum naturam q̃ ſecũdum etatem/ q̃ ſecundũ virtutem: quaternis gradibus homo perficitur. Naturalis quippe homo/ vt infans: quarto loco a mineralibus diſpeſcitur. Eteni mineralia/ primi ſunt nature part⁹. Viuentia/ ſecũdus: Bruta animantia/ tertius. Naturalis homo/ ſupremus. Peperit ſiquidem ĩprimis natura/ ea que ſũt. Deinde ea que viuũt. Tertio loco ea edidit/ que ſẽtiũt. Quarto & vltimo ea protulit/ que rationis ſunt participia. ℂ Finge etenim naturã cunctorũ matrẽ/ quattuor filias ex vtero peperiſſe. Primã ſubſtantiam: Secũdam vitã: Tertiam ſenſum: Quartam rationẽ/ cunctarum filiarũ ſpecioſiſſimam ſapientiſſimã/ matri nature parem & equalem. cuius moderamini ceteras filias/ tanq̃ imperfectas ac ſui incõpotes natura ſubdiderit. Hoc pacto genitricem naturã/ i hominis vſq; naturalis ſiue rationis ortũ: quattuor gradibus euectam comperies. In humana autẽ etate cõſumãda: proportionabiles gradus/ inſunt: Infans in vtero/ Infans ab vberibus: Puer curuus ambulãs: Vir ſeipſũ fulciens. Aſt in homine per virtutem conſumando/ hec diſtinctio reperitur/ Acedia/ Gula/ Luxuria/ Virtus. Quippe ex ipſis vicijs/ ad que homo natura pronus eſt: ſenſim humana ſubſtantia/ in ipſam virtutem ſcandit/ proficit/ attollitur. Et hec ex preſenti figura peramplius diluceſcunt.

In omni hũana acceptione grad⁹ quattuor.

Nature filie q̃ttuor.

Mineralia	Viuentia	Senſibilia	Rationalia
Lapis	Arbor	Beſtia	Hõ naturalis
Eſſe	Viuere	Sentire	Intelligere
Infans i vtero	Ablactans	Progrediens	Stans
Prima etas	Secũda etas	Tertia etas	Quarta etas
Fetus	Infans	Puer	Vir
Acedia	Gula	Luxuria	Virtus
Piger	Cocupiſcẽs	Amans	Studioſus
Terra	Aqua	Aer	Ignis
Scriptura	Vox	Conceptus	Mens

ℂ Inſuper & ex conſideratione intellectualis virtutis/ que poſt moralem in homine perficitur: quattuor quoq; gradus in hominis per intellectualem virtutem conſumatione occurrunt. Moralis enim virtus: quoquopacto impropria & extera eſt animo. vtpote que inter animã & corpus/ pacis federa ſancit: que corpus animo (vt natura iubet) famulari cogit: queue animi nubes ventoſq; diſcutiẽs/ enubem illũ facit: illi ſerenitudinẽ ac tranquillitatem affert. Intellectualis autẽ virtus/ lux eſt & irradiatio animi: que haud ſec⁹ ſine morali

In aſſecutione ĩtellectualis virtutis grad⁹ quattuor.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

virtute/in animã introduci in eoue ſpendeſcere prohibetur: q̃ phoebeus radius/ne in caliginoſo aere/aureo ſplẽdore rutilet vetatur. Hec itaq; intellectualis virtus: qua per moralem enubis ac tranquillus effectus animus/ demũ illuſtratur: cum ſit proprium atq; internũ animi bonum: habet & gradus quattuor/ quibus ipſa matureſcit ſuumq; faſtigiũ conſectatur. Nam(vt in libro de ſenſu predocuim9)homo qui diſcipulatui ſubeſt quiq; ab alio hoie eruditur: imprimis ſcribit. Ex ſcriptura vero/ attollitur in vocem. Ex voce/ elicit cõceptum. Ex ipſa deniq; notiõe(que proxima & intima ſue mẽtis eſt imago) i ſublime mẽtis eſſe/quo nichil preſtantius eſt eleuatur. Hec igitur eſt vera potiſſima & intellectualis hominis cõſumatio: Ex ſcriptura/in vocem: Ex voce/in notionem: Ex deniq; notione/ in mentem.

Gradus intellectualis virtutis.

¶ Q; SOLA RATIO: SIT ADVLTA ET PERFECTA NATVRE FILIA. CAP. V.

OSTENSVM EST PRIVS SENSIBILEM MATERIALEMVE naturam/ quattuor tantum habere filias: Subſtantiã/ Vitam/ Senſum/ Rationem que(ſicut liber de generatione recenſuit)vniuerſã materiam inter ſe diſpartiũtur: obtinentq; totam eius molem. quemadmodum & a quattuor elementis: cõcauus ſublunaris celi ambitus/ vniuerſus obtinetur occupatur/ poſſidetur. Sunt enim ad normã & examen quattuor elementorum: ſubſtãtiales quoq; materie actus/ diducti. cum eadẽ ſit ſublunaris cõcaui & ipſius materiei intercapedo: ſitq; amborum capacitas vna. ¶ Nempe tametſi fateamur/ editos eſſe adeo quinq; ſubſtãtiales actus: Subſtantiuum/ Vitalem Senſitiuũ Rationalem & intellectualẽ ideſt angelicũ: hunc tamẽ ſupremũ/ materialem eſſe hoc eſt in materia ſubſiſtere natum: minime aſſentimur. Hic igitur cum per ſe ſubſiſtere natus ſit: cum ſit & ipſa materie & cunctis materiei actibus antiquior: haudquaq̃ cenſetur materiei actus. perinde atq; quintum ſupremũq; mundi corpus vt celum (quam quintam mundi eſſentiam vocant)immateriale eſſe nichilue cum materia habere cõmune aſſeueramus. Ita & angelicus actus/ qui ab ſubſtãtiuo & abiectiſſimo actuũ/ quintus ordie numeratur/ antiquitate tamen & origine prim9: nichil cũ materia commune ſuſcipit/ nullo federe eidem alligatur. Abiunct9 & per ſe/ extra materiam degit. nullã in ea pficit operationem: in qua neq; naturale eſſe ſuſceperit. Omnem eni actum qui in materia quippiã profert/aut aliquid in ea operatur: materiei ineſſe oportet. vtpote que a ſeparato & abiuncto actu: nichil excipere aut pati nata ſit. Sed duntaxat ab eo patitur/ quem intra ſe claudit quemue ſuopte in ſinu complexa/ſub lune globo remoratur. ¶ Angelicus igitur actus: fet9 ac pignus non eſt/ ſenſibilis nature. ſed hic ad ſuperiorem itellectualẽue naturam: refertur. quandoquidem ſenſibilem naturã materiei & ſublunari ambitui/ equare ſtudemus. dicẽtes ſenſibilem naturã: filias tantũ quattuor peperiſſe/ ideſt formas quattuor materiei indidiſſe: Eſſentiam/ Vitam/ Senſũ/ Rationem. Harũ vero tres imperfectas eſſe volum9: Subſtantiã/ Vitam & Senſum. Quartam vero Rationem: ſolam perfectam/ integram/ conſumatam ac matri nature parem eſſe predicamus. ¶ Nẽpe eſſentia perſimilis eſt tellureo orbi: cuius moles/ initium quidem eſt plenitudinis ſẽſibilis mundi: non tamen conſumata eius plenitudo. Ita & ſubſtantia ſiue ſubſtantiuus actus/ initium eſt materialis plenitudinis: haud tamẽ ab illo/ materiei conſumatur plenitudo. Vita aqueum reſpicit orbem: cuius moles/ terrene ſuper addita moli/ terreũue complicans orbem: mundi plenitudinẽ adauget/ non tamen illã conſumat. Ita & vitalis actus/ adiectus eſſentiali illũue complicans: pluſq̃ ſolus eſſentialis materiã implet: eius tamen plenitudinem/ abſoluit minime. Senſus porro aereo orbi comparatur: qui adiect9 aqueo terreoue orbibus/ ampliuſq; inferiorũ orbium moles/ ſenſibilis mundi ſpacium: non tamen totum adimplet. Ita & ſenſitiuus actus/ vitalem eſſentialemq; comitatus actũ: materiam pleniorem/ haud tamen pleniſſimam efficere poteſt. Que autem ſupeſt Ratio: perſimilis igneo eſt orbi. Hic enim Aeream/ Aqueam ac telluream iuoluẽs excipienſq; molem: ſublunaris concaui/ ex integro plenitudinẽ abſoluit ipſaq; celi latera exoſculatur. Ita & ceteris actibus Eſſentiali/ Vitali & Senſitiuo ſuperueniẽs ratio: vniuerſum materie hyatum implet/ quicquid illi deerat affert: eamq; perfecto/ potiſſimo ac lucidiſſimo decore iueſtit. ¶ Intellige etenim celum patrẽ eſſe/ principium/ naturam/ fontem origineq; elementorum: ipſumq; celum/ terram imprimis indiſtantiſſimo a ſe loco & mundi centro peperiſſe. Deinde aquam: Hinc aerem: Supremo ignem, quamuis in libro de generatione

Angelicus actus materiei actus non eſt.

Subã terre perſimilis

Vita ſimilis aque.

Senſ9ſilis aeri.

Ratio igni ſimilis.

Celũ pater elemẽtorũ.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſimul parta eſſe elementa docuerimus nullamq; in materiei elementatione fluxionē contigiſſe. Hac ratione ignis preſtantiſſimum ſe eſſe elementorū inſinuat: q̄ ſolus in ſuā redit originem ſuumq; principiū apprehēdit. q̄ ſolus/ celo patri vicinꝰ ac ꝓximꝰ euadit: illiq; iugiter oſcula prebet. Ita & intellige matrem naturam/ quattuor genitricem filiarum: Eſſentiam imprimis remotiſſimo a ſe loco: impoſtergū omnium peperiſſe/ tanq̄ paruulam & omnium minimā. Deinde propiore loco: grandiuſculam edidiſſe vitam que capite toto Eſſentiam tranſiliat: Tertio vero iterūq; propiore gradu/ partum eſſe ab ea maturiorem ſenſū: qui & quantitate vt capite toto/ vitam exuperet. Quarto deniq; attiguo & proximo loco: editam eſſe a natura Rationem, que & grandior & maturior ſit ipſo ſenſu/ ac nature matri

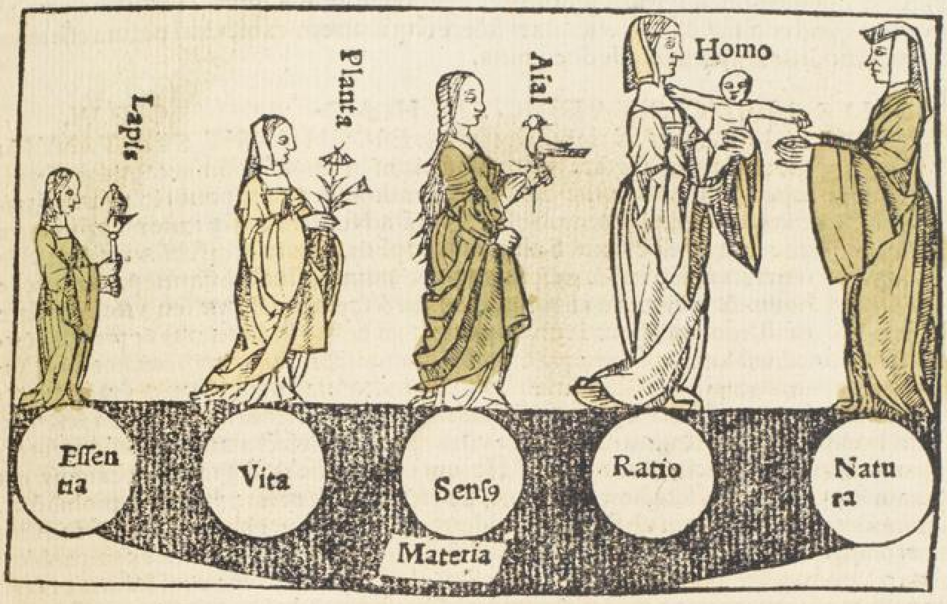

Illatio.

equalis. Perſpicuum inde fiet: e cunctis nature filiabus/ ſolam Rationem eſſe perfectā. Vtpote que ſola matri nature coniungitur: queue illi par et equalis/ oſcula eidem prebere poteſt: que inſuper vnica/ matri adeſt: matrem naturā cōprehēdere & amplexari nata. ¶ Cetere autē tres filie/ imperfecte & inconſumate ſunt: quādoquidem & matri nature impares & eminus collocate abercēturvt nec illam complecti nec in eam attolli/ aut illam exoſculari ſufficiāt. ¶ Inſtituit igitur natura mater Rationē/ tanq̄ adultā perfectiſſimāq; filiarum ac ſolā ſibi parē: ceteris filiabus dominari. illiq; ſenſibilis totius mūdi & eorūque in eo ſūt: ꝑmiſit moderamē. Eā que origine ac ordine nouiſſima & vltimogenita eſt: ampliore q̄ ceteras amore proſecuta/ primam progenitamq; efficit/ ac ſui heredem inſtituit. vt ex matris imitatione/ diſcat ceteris filiabus ſapienter preeſſe: cunctaq; per mutuatum a ſe ſapientie lumen regere/ gubernare/ moderari.

Senſibilis natura/ in quinario perfecta eſt atq; abſoluta.
Conſtant enim quecunq; ſub celo ſunt: ex materia/ & actibus quattuor.
Materia vnica atq; vniformis: cunctis actibus ſubeſt.
Illius actus: ſunt Eſſentia/ Vita/ Senſus/ Ratio.
Hos actus/ quattuor nature filias appellamus.
Eſſentia filiarum minima: preſtantioribus tribus/ famulatur.
Ratio cunctarum potiſſima: minoribus tribus preeſt.
Eſſentia/ lapidem gerit: Vita/ Plantam. Senſus/ Animal/ Ratio/ hominem.
In harū procreatione filiarum: ab imperfectis/ ad perfecta: natura proceſſit.
Nam primo edita eſt eſſentia: vltima vero ratio procreata.
Minores tres/ rationis interſtitio: a nature ſpeculatione abercentur.
Sola ratio: vniuerſam naturam/ eſt ſpeculari nata.

¶ Ex his que nunc dicta ſunt manifeſtum eſt omnē imperfectam minoremq; nature

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

filiā eſſe veluti maturioris adulteq; rationis pediſſequā. ciuſq; interſtitio: a matris nature ſpeculatione/ preſentia/ aſpectu & vicinia aberceri: Ipſi inſup rationi/ famulari natā. Rationē vero ſolā eſſe: que & matris vicinia & iugi aſpectu gaudeat. q̄ illi aſtare/ eam ſpeculari grata eius perfrui allocutione ſit nata. Fit iterum vt rite diffiniri a nobis poſſit ipſa ratio/ adulta eſſe & conſumata nature filia. ſiue altera quedā natura/ prime nature ſpeculatrix: & que ad prioris nature imitationē: omnia in ſemetipſa effingit cūctaq; ſapiēter (vires ſupplēs matris) moderatur. Rationē quoq; eam vim eſſe diffinimus: qua mater natura in ſeipſam redit. qua totius nature circulus abſoluitur: quaue natura/ ſibiipſi reſtituitur. Proferēs quippe natura gignenſq; ab initio vniuerſa: aliquopacto in ſeipſam ferebatur. dū ea que eminus ab ipſa diſſociantur/ imprimis protulit: vt Eſſentiā/ Vitam & Senſū. Poſtremo vero id parturiuit: quod cominꝰ & in ſui vicinia reſidere ſeq; matrem exoſculari natum eſſe reperitur: cuiuſmodi ſolam rationē eſſe documns.

Rōnis diffinitio.

Alia rōnis diffinitio.

¶ Q; SOLVS SAPIENS SIT VERACITER HOMO. CAP. VI.

Solus ſapiens veraciter homo homo:

ETSI CVNCTIS HOMINIBVS: EADEM INSIT SVBSTANTIA/ natura/ origo/ ſpecies ſintq; cunctorum hominū ſublimia capita: nullis inſuper deſit Subſtantie/ vite/ ſenſus rationiſq; participatio: ſolus tamē ſapiens eſt veraciter homo. Solus animā/ ad ſupremū vſq; rationis apicem: ex imis gradibus euexit. Solus in ſua ipſius natura atq; ſubſtantia: prouide feneratur. Eſt enī & ex ipſius nature munere ſiue ſubſtantie paricipatione homo: & poſteriore virtutis prouentu & ſacra functione ſeu vite honeſtate iterū homo. ¶ Ceteri vero quos ignaua ocia: citra rationis ac preclare virtutis apicem/ in abiectiori gradu remorantur: incōſumati & inſipientes homines ſunt. Viuuntq; naturali munere hoc eſt ſubſtātiali homine/ indigni: actu ipſo/ opere/ viuēdiq; norma irrationabiles: & qui velut naturalis rationis expertes: aut ſenſitiuo aut vitali deſiderio agūtur: homines quidē natura ac ſubſtātia: virtutis autem defectu/ animo incōditi/ ſui incompotes/ improuidi/ incōpoſiti/ inhūani. Horum enim trinos eſſe gradus docuimus: qui in verum ſtudioſū ac perfectū hominem/ in ipſis vicijs deſidentes: adoleſcere prohibētur. Alios ſimiles mineralibꝰ: qui ab ſomno blandoue corpore/ velut emortui lapideſcūt. Alios imitari plantas: vt qui alimentationi/ ſeipſos deuouere. Alios feris merito comparādos: quibus terreno amore/ preſtantius nichil adeſt. ¶ Res perfecta/ ex materia & forma neceſſario cōflata eſt: vtpote que a materia primū/ obſcurum/ incōditum occultumq; eſſe receptat. A forma vero ſecundū/ clarum/ ordinatum lucidūq; eſſe capit. Eſt enim res perfecta id qd apparet: idq; quod paret/ eſt. Neq; quidem eſt ſolū/ neq; dūtaxat apparet: ſed ex vtraq; & eſſentia & apparitione cōflatur. Quicquid enī foris eſſe videtur: hoc quoq; intus habet. Et ſi quid inſuper illa intus habet: hoc ipſū quoq; foris/ ſub luciſſimis ſignis deriuat atq; propalat. ¶ Accipe igitur ſapientis conſumatiq; viri veſtigia: ex re huiuſmodi tota integra atq; perfecta. ſiue ex pfecto toto/ & hoc aliquid ente: qd vtrinq; quidē ens eſt/ Ens inquā in potentia & ens in actu. Ens in pricipio: ens & in fine. Ens in materia: ens & in forma. Ens in occulto/ Ens in aperto. Ens inchoatū: Ens perfectum. Eſt enim ſapiens integer/ totus ac perfectus homo. Homo inquā a natura: & homo ab intellectu. Homo in materia: homo in forma: Homo in potentia: homo in actu. Homo ex principio: homo quoq;/ ex fine. Hō exiſtens homo & apparens. Homo deniq; inchoatus: homo & pfectus. ¶ Sapiēti quippe primum ſubſtantie munꝰ: natura vice materiei eſt impartita. Volūtas vero/ ars/ induſtria: eidē virtutem/ ſcientiā/ lucem/ decorem/ ornatum & apparitionem/ vice forme eſt elargita: Natura ſapienti/ ſimplex eſſe condonauit. Ipſe vero ſibiipſi compoſitum eſſe: hoc eſt bene beateq; eſſe progenuit. Natura illi/ precipuam rationis vim indulta eſt. Ipſe autem in cunctis/ rationis moderamini obtemperans: vite functione/ rationalis eſſe contendit. Rationem enī ſibi proponit ducem: preter eam nichil agit. Illius fulgore illuſtratur: atq; ad eius numerum propriam mentem/ actus/ vniuerſoſq; motus componit. ¶ Res impefecta: aut eſt materia ſimplex/ informis incondita/ ignota. aut forma ſubiecto deſtituta: inanis/ ocioſa/ inſtabilis ac vaga. Hec vero/ eſt apparitio ſine ſubſtantia: illa autem/ ſubſtantia: ſine apparitione: Ex his igitur imperfectis entibus (que verorū totorūq; entiū ſunt partes) imperfecti iſipientiſq; viri diſce ſigna atq; veſtigia pſequi. Sicut enī natura: haud ſimplicē potētiā/ ſine actu neq;/

Tres iperfectorum hominum gradus.

Sapientis figura ex re perfecta

Natura Voluntas.

Que res iperfecta.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Extorrem a potentia actum ſuſtinet aliquando (nempe vtrumq; ſine altero ocioſum) ita et haud ſecus preter nature ſeriem accidit: hominem ſuper terram degere inſipientem. qui ſemper ex parte homo manet: in integrum totumq; hominem proficiens nūq̄. Eſt enim inſipiens incompoſitus homo/ initium quidem habens a natura: Arte tamen et virtute: inconſumatum/ infinitum/ imperfectum. Subſtantialis et natualis homo eſt/ immortalis ac rationalis anime particeps. Ea tamen luce priuatur/ eo animi ſplendore eſt exors: quo ſua ipſe noſcere queat munera: quo rationis participem/ immortalem deiq; imaginem ſe eſſe feliciter apprehendat.

¶ Q; SAPIENS ET INSIPIENS/ SINT NATVRA SIMILES: SOLA VIRTVTE DIFFERENTES. CAP. VII.

SAPIENS ATQVE INSIPIENS NVLLVM HABENT NATVRE aut ſue ſubſtantie diſcrimen. Vterq; ſiquidē eſt: et corporis et anime participatione homo. Huius tamen vacuus eſt ac deſert9 animus. Illius vero mens virtute/ perfectione/ ſui gnaritate/ ſpiritali lumine ſuperhabundeditata: ſui compos euaſit. Amborum hominū/ idem eſt initium deus:
Sapientis & iſipiētis. idem principium deus.
Finis vnus itidem deus. ſed vnicus ille/ virtute ac ſapientia: deo ſimilis fit/ in ſuum principium recurrit naturalemq; finē conſequitur. Hic vero et priuatione virtutis et diſſimilitudinis permixtione/ contrariorūue habituum inſitione: violatur. Ac ne ī ſuam recurrat originem/ neue naturali fine perfruatur: infauſte abercetur. ¶ Sapienti in promptu adeſt/ ſuiipſius numerus. Partes omnes ſuas apprehendit: Corp9/ Animam. Congruum ī ſeipſo/ nature ordinem ſeruat: vt hec pars dominetur/ illa huic famuletur. Cunctas animi vires naturales ue potentias atq; facultates: iuxta ſeipſas metitur. Illam cūctis prefert ac ſuper omnes excolit: qua ad imortalitatē et beatitudinē/ via illi reſeraſ. Viuit deniq; ī terris vt deus alter: eterni/ primi/ natalisq; dei (a quo & ſubām et virtutē mutuauit) vera/ p̄cipua et ſubālis imago.
Sapiens in terris deus alter.
¶ Cōtraria vero/ de inſipiente dicito. Quoniā cū illi/ ex ignorātia ſui/ nulla adſit imortalitatis ſpes: hic merito in hec Salomonis verba prorumpit. Exiguum et cum tedio eſt tempus vite mee. Fumus afflatus eſt in naribus meis: Spiritus meus diffundetur/ tanq̄ mollis aer. Poſt hoc/ ero tāq̄ non fuerim: nemo deinceps memoriā habebit/ operum meorū. Fruar ergo bonis in iuuentute: Comedam et bibam/ Cras enim moriar. Hac infelici deſperatiōe: terrenis fluxisq; illecebris/ addict9 inſipiens: dū ſeue mortis vltricisq; pene mēoriam abigere contendit: triſtem mortem accelerat/ penas adauget itq; preceps (vt ſacra volūt eloquia) ī foueam quā fecit.
Salomonis verba.
¶ Sapiens finitus homo eſt: ideſt fine compoſitus atq; perfectus. Inſipiens vero infinitus eſt/ inconſumatus/ imperfectus. Nempe hic principium/ ſine fine: potētiam/ ſine obiecto: Vim ſine operatione ſe eſſe palam oſtendit. Ille autem principium fini coniunctum/ Potentiā/ minime ab obiecto ſeparatam: Et vim in actu vſu et opere ſe cōtinētē eſſe demōſtrat. Hic rurſum eſt vt oculus in tenebris: aut a re viſibili dimotus. Ille vero oculorum aciei/ lumine perfuſe ipſisq; ſoli viſibilium rerum fonti iugiter expoſite comparatur.
Illatio.
¶ Vnde fit vt inſipienti ſacrum hoc eloquium merito imputetur: Oculos habet apertos et non videt. Patulas habet aures: et non audit. Cor habet: et non intelligit/ nichil ſalutare meditatur. Sapiens autem eſt oculus videns: Auris audiens/ Cor docile: quod ea intelligit/ capeſſit/ meditatur: per que demum in imortalitatē/ ſcandit ¶ Quo inſuper mō Sapiens aliquid et aliquid eſt/ homo et homo: ita et inſipiens/ aliquid et nichil eſt: homo eſt et non homo. Vterq; ſiquidem per naturam et ſubſtantiam eſt aliquid: hoc eſt naturalis et ſubſtantialis homo. Solus tamen ſapiens/ ſtudioſorum operum prouentu: naturalem ſuum hominem/ virtutis homine duplicauit euaſitq; et natura/ et voluntate homo. Inſipiens vero torpore emarcidus: naturalem hominem/ nulla virtute illuſtrare ſatagit: nullum priori ſubſtantie curat litterarium inducere ſplendorem.
Sacer ſermo.
¶ Vnde fit iterum/ vt Sapienti et inſipienti: hi haud immerito ſacri ſermones/ ſint aſcribendi: Habēti dabitur et abundabit. Ab eo vero qui non habet et id quod habet: auferetur ab eo. Accepit enim ſapiens a natura ſubſtātialis munus hominis: ex cuius fecunditate/ ſtudioſum hominem parturiuit. Inſipiens vero/ parem quoq; ac ſubſtantialem hominem mutauit a natura: ſed nullo virtutis fenore ſplendeſcit. Hic igitur hō rite habere et non habere: Ille vero habere et habere/ predicatur. Nēpe inſipienti ſimplex habitus ineſt: qui vocatur naturalis homo/ ſiue mutuatum a natura talentum: in quo ſuperlucratus eſt nichil. Sapienti vero gemini inſūt habitus: nature iquā

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

talentum/idq; quod ſuperlucratus: iure vt ſuum/ poſſidere probatur. Habenti igitur ſiplici=
ter/ ideſt vtrumq; hominem naturalem ac ſtudioſum habenti: datur a domino/ premium
immortalitatis. fitq; vterq; homo/ tam is quem a natura mutuarat/ q̃ quem demum ex na=
turali peperit: vera propria ac peculiaris eiꝰ poſſeſſio. Aſt ab eo/ qui ſtudioſũ perfectumq; ho
minem ex ſeipſo non habet: auferetur ab eo/ & id quod habet a domino. Naturalis quippe
eius homo: in exteras agẽdus tenebras/ a ſacris ſcripturis promulgatur.

¶ PROFECTVS FOENVSQVE SAPIENTIS. CAP. VIII.

SAPIENS IN TELLVREO QVEM A NATVRA POSSEDIT HO
mine villicatus: illũ pro viribꝰ excolit. Celeſtẽ hominẽ/ inde profert: E te
nebris/ emendicat elicitq; ſplendorem: Ex potentia/ actum: Ex principio
finem: Ex inſita vi/ opus. Ex natura/ intellectum: Ex inchoatione/ perfe=
ctum. Ex parte/ totum Et ex deniq; ſemine fructum. Hac enim i parte/ ce
lebrem illum Prometheum imitatur. qui (vt poetarum fabule canũt) aut

Fabula promethei

diuum permiſſione aut mentis et ingenij acumine/ admiſſus nõnunq̃ in
ethereos thalamos: poſtea q̃ vniuerſa celi palatia/ attentiore mentis ſpe
culatione luſtrauit: nichil in eis igne ſanctiꝰ/ precioſius ac vegetius reperit. Hũc ergo quẽ
dij tantopere mortalibus inuidebant/ illico ſuffuratus: mortalium indidit orbi eoq; luteum
ac figulinum hominem (quem fixerat priꝰ) aiauit. Ita & ſapiẽs vi contemplationis ſenſibilẽ
mundum linquens penetranſq; in regiam celi: conceptum ibidem luciſſimum ſapientie
ignem/ immortali mentis gremio: in inferiora reportat. eaq; ſincera ac vegetiſſima flamma
naturalis ipſius tellureuſue homo viret/ fouetur/ animatur. ¶ Sapiẽs nature mũera ſtudioſo
homine compenſat. Seipſum inſuper acquiſiuit ſeq; poſſidet ac ſuus manet. Inſipiens vero
terrenum/ carneum ac ſubſtantialem hominem: incaſſum a natura ſuſcepit: vt pote in quo
nil profert immortalitate dignum. nichil opere/ adipiſcende beatitudini impendit: ingratꝰ

Perpes nature debitor inſipiẽs

in naturam matrem perſeuerat. manetq; perpes nature debitor/ ſubſtantiali homine obe=
ratus et nunq̃ ſuus. ¶ Sapiens ſeipſum mente diſcreuit: geminiſq; (vt dictum eſt) cõſtat ho
minibus. Alio nature atq; ſenſibili: Alio vero virtutis et intellectuali. Sibiipſi nuſq̃ abeſt: ſe
haudquaq̃ deſerit. Sibiipſi congredi/ ſolus poteſt: Iuge ſibi fit ſpeculum. Semet ipſe comple
ctitur: In ſeipſum orbiculariter conuertitur. Studioſo homine: inalterabilis et a ſeipſo immo
bilis perſeuerat. Simul deniq; et in ſenſibili et in intelligibili mundo conuerſatur. Nam cor
pore quidem in terris cum brutis animantibus viuit: Animo vero celos exterebrans: cele=

Pigus

ſtes exedras perluſtrat. Intellectualia ſola meditatur: imortalia et eodem ſemper modo ha
bentia ſapit. Natus ſiquidem (vt poeta bigus canit) ad etherie ſolatia ſpiritus aule: Terrena
nunq̃ ſede qetus erit. Ad ſuperas opus eſt: ſapiẽs/ vt trãſuolet arces: Gutture ſe pleno/ ſi ſatia
re cupit. Hactenus enim ſenſibilia/ perfunctorie atq; in tranſitu ſapiens expetit: quatenus
corporeo circundatur amictu. Nempe ex his ſolis mens ſaginatur atq; refouetur: que cor=
poris penitus et materiei ſunt expertia. queue e tranſmundanis thalamis: ſacro quopiã af=
flatu/ in eam ipſam illabuntur. ¶ Inſipienti autem cum nichil ſit vnum/ idem/ fixum/ ſtabi=
le: cum ſit varietatis/ diuiſionis et permutationis amator: cotempta illuſtri/ prouida et ocu
lata virtute: cecam improuidamq; fortunã ducem expoſtulat: illam vt deã ſublimiq; locatã
celo veneratur: Inſtabili eius orbe: modo huc/ modo illuc agitur. In ſalebras/ in deuexa et
prerupta viciorum impellitur: Incompos ſui fit. Omni illectus obiecto: eius fit/ quod re=

Que ſapiẽtis propria

pente occurrit. In ſeipſo figi aut in ſeipſum ab exteris remeandi: poteſtatem habet nullam.
¶ At ſapienti proprium eſt: iugiter ad indiuiduam et ſuiipſius et ſummi opificis dei vni=
tatem feliciter niti/ colligi/ mente eleuari. Carnalium namq; illecebrarum/ titillantia ſpicu=
la magna vi perdomuit. Extra ſeipſum nulla neceſſitudine elici aut icompos fieri poteſt mẽ
tis. Fortunam calcare eamq; nichil expalleſcere didiſcit. Interni plenus luminis: verorum

Alia ſapiẽtis propria

immortalium bonorũ conſcius fit. Eorum feliciſſia et immobili ſpe/ nititur. Sibi aſſidue gra
tulatur. Solus aut deſolatus eſſe nequit: cũ ſecũ ſit plurimus. Inter mundanarum paſſionũ
inſultus efferatoſq; fluctus animum/ preclara virtutis glarea librans: in optimo/ quieto et i=
perturbato mentis ſtatu continetur. ¶ Sapiens homo eſt: qui veraciter minor mundus/
maioris mũdi (hoc vniuerſi) filiꝰ celebratur. ſolꝰ eteni ſapiẽs ſemetipm ad maioris mũdi
imitationẽ compoſuit/ diſcreuit: perfecit. Solus naturam imitari poteſt. Solus omnes ſui par
tes: partibꝰ vniuerſi/ conſonas et proportionabiles ſeruat Et profecto ſapiẽs non modo mi=

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

nor:ſed et maior alter mundus iuſte eſt appellandus.quandoquidem(vt liber de intellectu recenſuit)tanta eſt mens ſapientis:quanta totius mundi capacitas. tantis rerum notionibus/decoratur impleturq́ illius memoria:quantas in mundo cernimus eſſe ſubſtantias. Inſipientis autem mens:cum vacua/inanis/ocioſa/ irritaq́ perſeueret:in maiorem mundum: haudquaq̃ aliquādo emergit:nunq̃ maiori mundo par et equalis fit.Nunq̃ que omnia fieri nata erat:omnium gnaritudine conſumatur.

¶ ALIE SAPIENTIS ET INSIPIENTIS SIMILITVDINES:EX NATVRA SPECVLI. CAP.IX.

PERFECTI NATVRA SPECVLI EST:VT SPECVLVM SIT vnum integrum:vniforme:ſolidum/indiſtractum.altera ſaltim ſuperficie perlucidum affectumq́ lūine:vt cūctas ſpecies que illi actu inſunt/ocul⁹ eregione conſiſtens ſpeculi imbibat/hauriat/ſpeculetur. atq́; vt perfecta quidem viſio et intuitio fiat:oculum/ſpeculo:ſpeculantem actum preſētatrici potentie:addictum intentumq́; eſſe oportet. nulliuſq́ medij corporis opacitate:debet actus/ a potentia:oculus a ſpeculo intercludi/ ſeparari/ abiungi.quod maxime continget:ſi oculus tam ſpeculo propinquabit:vt vnius cuiuſpiam ſubſtantie/nexus ac vinculum ex ambobus conſletur.Si neq́ oculus/ a ſpeculo:neq́ ſpeculum/ab oculo:diſſociari poterit vnq̃:Sitq́; ſemper oculus/in conſpectu ſpeculi:ea perluſtrās que ipſi ab ſpeculo offeruntur. ¶ Ex hac igitur analogia:diſce ſapientis complecti atq́; iter noſcere mentem.Sapientis q̃ppe animus/licet hoc ipſo q̃d eſt totaq́; ſui ſubſtantia:vnicus impers et indiuiduus ſit:aliam tamen eius partem oculo/ aliam ſpeculo: perſimilem eſſe alibi demonſtrauim⁹. Pars enim que ſimilis eſt oculo:actus eſt animi impaſſibilis agens ſiue intellectus. Que vero ſpeculum emulatur: interior eſt animi pars: ſuapte natura paſſibilis.earumq́ notionum ſuſceptiua ac fidele promptuarium: que per valuas practici intellectus/ in animi aulā irrupuerunt. quas et poſtremo ipſa memoria/ſpeculatiuo intellectui:in euiterne contemplationis officio/ offerre preſentareq́; iubetur. ¶ Voca igitur agentē intellectum/totius animi oculum:poſſibilem vero dic animi eſſe ſpeculum. Hoc pacto oculus et ſpeculum animi/tam ſibi inuicem propinquāt:vt vnius impertis animi/ ſubſtantiam conſlent.vt ſibi mutuo iugiter adſint. vt nullius intercidentis medij opacitate/ ab inuicem diſſocientur:aut mutuus earum prepediatur aſpectus. Speculum inſuper animi (hoc eſt memoria)ſolidum eſt/vnum indiſtractum/ vniforme/ perlucidum affectumq́ intellectuali lumine.Nempe ſuapte ſoliditate:quaſcūq́ receptat imagines/haud in profundū mergi neq́ in abyſſum/in obliuionem aut/in nichilum abire patitur. ſed eas omnes in ſumma ac perlucida ſui ſuperficie/retentat:cunctaſq́; intellectuali oculo preſentat. ¶ Q̃ ſi vlterius analogie vim: proſequi volueris: confeſtim intelliges quid precipue animi oculus/ in proprio ſpeculo conſpicetur.que ſit ea potiſſima imago ac ſpecies:quam memoria in contemplatione:ſpeculatiuo intellectui ſatagat offerre. Nam ſi materialis oculus et materiale ſpeculum:debent eregione & ex oppoſito ſibi inuicem/in ipſa inſpectione collocari:Et ſi hec eſt natura ſpeculi/eius dūtaxat captare haurire & excipere imaginem: quod illi ipſi ex aduerſo dyametri collocatur/quodue recta diſtantia ab eodem diſpeſcitur:erit profecto id cui⁹ imaginem/excipi in ſpeculo oportet:haud aliud q̃ ipſe ocul⁹/ qui ab ſpeculo p̄ dyametri diſtat interuallum.cuiuſue ſpecies ductu eiuſdem dyametri/in ſpeculum/ab oculo manat.Precipua igitur que in ſpeculo recipi nata eſt imago:eſt imago ac ſpecies oculi.Nec aliud quicq̃ preſtantius intueri/in ſpeculo oculus natus eſt:q̃ ſeipſum ſuiue ſpeciem. Vera itaq́ et potiſſima inſpectio:eſt ſolius oculi inſpectio. Idem oculus/ qui in ſpeculum/ ſuam deriuat vibratq́; ſpeciem:poſtremo ſeipſum/i eadem imagine a ſpeculo preſentata ſpeculari gaudet.

Que ad p̄fectam intuitionem neceſſaria.

Quid oculus animi, Quid ſpeculum animi.

Amplior analogie proſecutio

¶ Age ergo dic et paria/de contemplatione ſapientis. Haud aliud inquam eſſe contemplationem ſapientis:q̃ ſui ipſius ſueue ſpeciei in immateriali ſpeculo iugem intuitum.Nam tametſi oculus animi et ſpeculum animi: ſint eiuſdem et impartibilis ſubſtantie/vinculum: diſtant tamen(vt oppoſitorum liber oſtendit)ad inuicem ſpiritali dyametro. Rationalis q̃ppe hyat⁹ et intercapedo:illa vt oppoſita ſeq́; reſpiciētia/cōtra ſe ſiſtit:et ex aduerſo dyametri collocat. Precipua igit̄ ſpecies q̄ in ſpeculo pellucet aīmi/hoc eſt ī mēoria:ſpecies eſt ocl̄i aīmi/ideſt agētis itellect⁹.q̄ in ip̄am mēoriā:ab agēte itellectu/ p̄ rectū ſuccedit interuallū.

Concluſio analogie.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Eſt itaq; agens intellectus ſpeculator ſui: dum quam priꝰ imaginem/ in memoriā effudit: poſtremo a memoria relatam/ contemplari atq; intueri letatur. Et hec arcana ac inuia ſui ſpeculatio: beatum efficit ſapiētem/ ſpem illi tribuens imortalitatis: ac probe erudiēs/ nulla eſſe veraciter bona aut propter ſe expetibilia: que extra animum verſantur/ que ſemper adeſſe nequeunt: queue poſſunt a nobis auferri.

❡ COMPARATIONES ALIE/ SAPIENTIS ET INSIPIENTIS: EX ORIS/ STOMACHI ET CORDIS PROPRIETATIBUS CAP. X.

Os Stomachus. Cor.

SAPIENS EI RURSUM SIMILIS EST: QUI HIANTI AC PAtulo ore/ corpoream captans alimoniam: eandem obuio ſtomachi vaſculo ſuſceptat. continetq; intꝰ/ ne mox i ima ventris/ abeat idigeſta. neue duntaxat per corpus colata: ſeipſam corpori deneget illudq; minime ſaginet/ enutriat/ alat. Sicut ei alimētaria ſubā priuſq̄ in ſāguinē vertat ad augeatue corpꝰ: trinis corporis partibꝰ iprimis cōfert: ori/ ſtomacho/ Cordi ita et itellectualis ſpecies/ priuſq̄ mētē paſcat ſaginetq; ſapiētis: tres in aīo recipit ſtatus/ primū in intellectu: ſecūdū in mēoria: Tertiū in cōtēplatione/ per quam iterum offertur intellectui. Eſt enim intellectꝰ/ ori: Memoria ſtomacho: Cōtemplatio vero cordi analoga et q̄ſimillima.

Oris et intellectꝰ officia

Os ei et intellectꝰ: āteriores ſūt ptes nataleſq; value q̄bus tā corpea q̄ ſpiritalis alimonia (hec iquam: per hunc/ in animum: illa vero per illud in corpus) eſt itroducenda.

Stomachi et Memorie officia.

Stomachꝰ vero et mēoria: iteriores ptes ſūt corpis et animi: quarum ille/ procedens manāſq; ab ore/ excipit alimentum: hec autem irrumpentibus per intellectū notionibus/ it obuiam illaſq; colligit/ retentat/ / conſeruat. Cor autem et cōtemplatio/ hac ratione inuicem reſpondere probantur: q̄ illd quidem/ itroductam ab ore et ab ſtomacho conceptam: alimoniam coquit/ digerit vertitq; in ſanguinem. Hec vero pariter immiſſam per intellectum: et a memoria cōceptam atq; reſeruatā/ notionem: digerit/ ordinat rurſumq; intellectui offert.

Cordis et contemplationis offi.

Sicut igitur in coporis alimentatione/ prius eſt oris q̄ ſtomachi officium: Prior alimenti a mūdo emendicatio/ q̄ eiꝰ in corpore exceptio & cōſeruatio et priora rurſus ſunt oris et ſtomachi/ q̄ cordis officia (prior inquā cibi in corpus immiſſio & conſeruatio q̄ eiuſdem concoctio) ita et in totius animi paſtu/ prior eſt actio intellectus: memorie officio. Et prius itidem intellectus et memoria/ ſuis fūguntur actibus: q̄ contemplationis excerceatur officium.

Analogia corpee alimentationis ad animi paſtum

❡ Et quemadmodū nichil/ nature ſubire cacabum/ hoc eſt ſtomachum poteſt: quod ſit ab ore inaſſūptum: nichil eſt in ſtomacho/ quod neutiq̄ in ore fuerit/ nichil demum cordis calore coquitur: quod non priꝰ in oris palato et ſtomachi aula/ aliquantiſper reſederit: ita et nichil eſt in interna memoria/ quod non fuerit in anteriore intellectu. Nichil demū i ipſa verſatur contēplatione: quod nō priꝰ fuerit in itellectu et in mēoria. Os ab nulla anteriore corporis parte/ alimoniam captat: ſed per ſemetipſum/ mordicus illam prehenſat. Stomachus vero quicquid habet: ab ore deriuat. Cor deniq; quicquid torret ac digerit: ab vtroq; hoc eſt ore et ſtomacho deduxit.

Trinis officiis paſtus et coporis et animi pficitur.

❡ Dic et eodem modo de partibꝰ animi. Intellectum: ab nulla anteriore animi parte ſpeciem captare itellectualem. Memoriam vero eadem ſpecie: ab ſolo intellectu/ imbui atq; impregnari. Contemplationem demum procedere ab vtroq;: hoc eſt ab intellectu et a memoria. Sicut enim trinis officiis/ viſibili alimonia corpus enutritur: ita et paribus trinis officiis/ inuiſibili eſca: animus proficit/ paſcitur/ impinguatur. Et he tres corporis animiq; functiones: hac verborum ſerie exprimuntur. Primum a nullo ſiue per ſe. Secundum ab vno tantū/ primo. Tertiū ab vtroq; primo et ſecundo.

Trina corporis et animi paſcendi officia

Os	Stomachus	Cor
Cibi aſſumptio	Conſeruatio	Concoctio
Intellectꝰ	Memoria	Contemplatio
Speciei apprehenſio	Reſeruatio	Repreſentatio
Primum	Secundum	Tertium
Per ſe	A primo	Ab vtroq;
A nullo	Ab vno tantum	A duobus.

Illatio de inſipiente.

❡ Vnde fit vt ex oppoſito ſapientis: dinoſcatur inſipiens/ perſimilis eſſe ori: cui ſtomachꝰ it obuiam nullus: aut pertuſo intellectui/ abiuncto et ſeparato a memoria. Haud enim ſecus diffluunt per intellectum/ iuiſibiles animi paſtus: q̄ viſibilis cibꝰ ab ore prehenſus/ mox

in corporis interna deuolultur. Nempe ſicut corporea eſca/ vt primum oris forcipe/ ab ex-
teris preciſa eſt et captata: nullas in oris palato/ moras protrahit: ſed ſeſe illico per guttu-
ris cliuum/ in inferiora prorumpit: ita et dapes animi ipſeq; notiones: nulla mora/ in intel
lectu agente perſeuerant: hiſq; ſolo momento/ perfruitur intellectus: cuncta ſ illico in me-
moriam traducens. Tolle igitur ab ore ſtomachi preſidium: poterit quidē ab ore/ in corpus
imiti alimonia: ſed colata per corp9 / nulla eidē tributa exoluet ꝑderitq; illi nuſq̄. Diſclude
pariter atq; abiunge ab itellectu memoriam: hauriet quidem fortaſſis itellectus a mūdo ali
quid immittetq; in animum/ nonnichil ſpiritalis alimonie. ſed fideli memorie prōptuario/
minime eidem itellectui occurrente: aſſumpta ab eodem eſca/ protenus vaneſcet: nichil ani
mum ſaginabit/ aut eumdem efficere poterit ſapientem.

¶ COMPARATIO SAPIENTIS AD SOLEM ET PLANETAS. CAP. XI.

SAPIENS MVNDANVM SOLEM/ PRECIPVE IMITATVR.
Nempe ſicut mundanus ſol: inter errones erraticoſue planetas/ et ordine
medius eſt: et motu/ a medio iugiter indeuius fertur nuſque ab imperti
eclyptice orbita vltro citroq; euagatur: ita et ſapiens/ dum a proprio ſole
hoc eſt a ratione dirigitur/ dum rationi i cunctis preſidi obtemperat: me
dio ſemper calle/ tutus inambulat: nunq̄ in ſcopulorū ſalebras/ ab ea va
gus abire permittitur. ¶ Si enim minor mundus/ eſt homo: tot vtiq; lu-
minibus ac lichnis/ hominem regi atq; illuſtrari oportet: quotquot lam-
padibus/ maiorem mundum cernimus eſſe choruſcum atq; illuſtrem. Septem vero lampa-
des accendit natura in maiore mundo: quarum ductibus eundem mundum/ gubernari re Septē ma-
giq; voluit. Maiores inquam duas/ Solē et lunā: Hanc nocti/ illam diei preſidentem. et mi- ioris mūdi
nores quinq; Saturum/ Iouem/ Martem/ Venerem/ Mercuriū. In medio aūt omniū/ ſolem lāpades
conſtituit: quem et ceteris preſtare lumen et iiſdem dominari imperauit. iubens vt medio ſē
per inceſſu: minorū planetarū varios diuiduoſq; errores/ equa lance metiatur atq; dinume
ret. Sunt igitur totidem hoc eſt ſeptena luminaria: paribus ordinibus atq; officiis homini
a natura indulta. nec paucioribus myxis lucerniſq;: natura filium/ hoc eſt minorē mundum
deinceps inſigniuit/ ornauit communiuit: q̄ patrem: ideſt vniue ſum: larga et munifica ma
ter/ prius dotauerat. ¶ Eſt autem minoris mūdi lampas/ omnis eius cognitrix ſpectatrixq;
facultas: que iprimus in materialē & imaterialē/ ſecta diuiſaq; reperitur. Porro materialis co- Que ſunt
gnitio(vt liber de ſēſu predocuit)ſenario diſpeſcitur: in Tactū/ Guſtū/ Olfactū/ viſum/ Au- minoris
ditum et imaginationem. Nam imaginatio: quāq̄ interna ſit ſenſatio/ exteris ſenſibus abdi mūdi lam-
tior/ iiſdem inſuper preſit: corporeo tamen in organo/ vt in cerebro exercetur: et rationi fa pades.
mulari nata eandē ſup ſe preſidem iudicemq; reuereretur. Immaterialis autem hominis co-
gnitio: eſt ipſius rationis oculus. qui cunctis abditior penitiorq; ſenſibus: nulla ſui functio-
ne/ corpori copulatur. nichil eorum ſpectare aut ſpeculari natus eſt: que aut in mundo aut
in corpore ſiſtuntur. ſed omnis eius intuitus/ in interna ſeſe animi crepidine et inuio clau
ſtro coercet. ¶ Corporei igitur ac materiales hominis oculi: ſuapte natura i latera deerrā Tres ſen-
tes/ vltro citroq; per extrema feruntur. Nunc enim ſupra medium fiunt ſurſumq; cientur. ſus ſurſum
Nunc vero infra medium/ deorſum raptantur. Que autem cognitio immaterialis et animo tres deor-
propria eſt ipſa inquam ignea ratio. media iugiter icedit/ ceteras regit/ numerat/ metitur. ſum referū
Earum quoq; lux et numerus eſt perinde atq; ſol/ minorum planetarum. Sicut enim eleuā- tur.
tur quidem ſupra ſolem/ planete tres: illi quoq; ſubeſſe tres/ comperiuntur: ita et e famulab9
ancilliſq; rationis tres vt alibi/ docuimus/ ſuapte natura ſurſum aguntur eleuanturq; ſupra
medium: Imaginatio/ Auditus/ Viſus. Hi etenim ſūt diſcipline ſenſus cunctorum precipui:
qui et inferiorum iudices/ arbitri preſideſq; nūcupantur. Ceteri autem tres: Olfactus Guſt9
Tactus: infra medium motitantur. Quemadmodum enim precipui tres/ animi paſtum pro
curant: ita et iſti alendo fouēdoq; corpori ſuū omne famuletium et obſequium deuouerūt
Superi tres/ liberales dicūtur & honeſti. Tres vero imi illiberales abiecti ſeruileſq; nūcupā
tur. ¶ Hanc ergo geminam ſenſuum tryadem: alteram ſumma et alta petentem: al-
teram vero in ima tendentem: media ſēperq; vniformis ratio/ imperti et eodem ſēper mo
do/ ſe habēte monade: vincit/ ſcirpat figitq; q̄ poteſt i medio. vtramq; tēperat/ ne hac nimiū

Illatio effecta ſublimi: diuellatur ſcindaturq; hominis ſubſtantia. cuius vnitati/ integritati et paci: inſectilis ratio maximopere conſulit ac prouidet. ℭ Vnde fit vt e regione ſolius rationis contingat et exoriatur omnis virtus/ que in mediocritate ſita diffinitur. E directo autẽ ſenſuum/ tam ſuperiorum q̃ inferiorum: omne ſcateat vicium/ quod aut habundat aut deficit: quod in plus aut in minus eſſe dictitatur.

Figura ſimilitudinis planetarum & humanarum cognitionum.

Saturnus	Iupiter	Mars	Sol	Venus	Mercuriꝰ	Luna
Imaginatio	Auditus	Viſus	Ratio	Olfactus	Guſtus	Tactus
Tres ſuperiores			Media	Tres inferiores		
Liberales honeſti			Neutra	Illiberales ſeruiles		
Animo ſeruientes			Toti	Corpori famulantes		
Alta petentes			Medi. te.	Inferiora petentes		
Vicium plus			Virtus	Vicium minus		

ℭ Hè ſunt igitur ſeptem faces: quibus/ minor mundus ſplendet maiorią; mundo et ſibiipſi aſtat. Omnia a maiore in ipſum/ iiſdem valuis et aditibus traducuntur. His ſeptem oſtiis: totus maior defluit/ labiturq; in minorem. fitq; minor omniformis ac maiori mundo equalis. In iis deniq; ſita eſt hominis/ omnis virtus/ et ſapientia: ſi ſingulorum ſui oculorũ rectam proportionẽ ſeruabit/ indemutato naturali eorum ordine. ℭ Nam quandiu principatum obtinuerit ratio: homo et ſerenitate et trãquillitate animi potietur. ſenſuum illecebras/ carniſq; pelliculatiões effugiet. nitidiſſimo rationis (vt proprij ſui naturaliſq; ſolis) micante in tenebris ſplendore: ab extremis dirigetur in medium. plus minuſq; vitabit: eritq; ſuꝰ et ſui compos/ ac ſeipſo iugiter perfruetur: Eſt enim ratio velut ſagatiſſima humani totius corpuſculi ac domicilij materfamilias. ſenis ſenſuum fulta ancillulis: quibus ſapienter imperitat. nil incaſſum et ſine cauſa perficiens: cuncta preuidens: proſequẽs que vtilia/ pulchra et honeſta: que turpia fedaq; deuitans. cui quoad permittẽtur habene/ quoad hõis ar*Analogia.*bitra et cẽſoria fuerit: cũcta in eo rite diſponet tolletq; tandẽ eũ e terris ad ſidera. ℭ Sicut enim ſolis in maiore mundo preſentia/ diſcutit tenebras/ nubes diſſipat/ iminenteſq; tẽpeſtates retundit: ita et ratione in minore mundo cuncta moderante: pelluntur ab eo mox errorum tenebre/ perturbationum nebule caligineſq; recedunt/ perditorum deſideriorum impetus fernantur. Abſente autem ratione: continuo lux/ ſapientia omniſq; virtus hominem deſerunt/ atra nox illum nubeſq; ſubeunt. Senſuum meretricule: illius decorem obliguriunt/ hominem deniq; totum tenebris offuſum lancinant/ laniant/ interimunt.

ℭ DE CONSTANTIA VERISQVE BONIS SAPIENTIS. CAP. XII.

SAPIENS IMMOTVS ET IMPERTVRBATVS VIVIT. HVIVS enim propria vera et precipua actio (que cõtẽplatio dicitur) ſeparata eſt a mũdo/ a corpore/ tẽpore/ loco et a materia. ℭ Nempe cõtemplatio/ *Interq̃ extrema ſitcõtemplatio.* inter ea extrema contingit: q̃ nullis ab inuicem diſcludi nubibus/ ventis aut procellis poſſunt. In quibus nulla eſt lucis aut tenebrarum viciſſitudo: ſed candida et perpetua ſpiritalis inuiſibiliſq; lucis irradiatio. ℭ Nam cum *Trina rerũ omniũ poſitio.* trina ſit rerum omnium poſitio ſeu ſuſceptiua potentia et locus: Mũdus/ Corpus/ Anima (Sũt enim vniuerſa hominis bona: aut in mundo/ aut in corpore aut in anima: tanq̃ in potentia/ in ſubiecto et in continente loco) vera et propria ſapientis bona: neq; in mundo ſunt/ neq; in corpore: ſed abdita/ ſtata et condita in anima. quibus aſſidue liquidioris et impertubate contemplationis actu potitus ſapiens: ea ſemper haurit et videt que ſua ſunt. Ex mortali ſiquidem hac et vmbratili terra in lucidiorem: immortalem/ ſpiritalem et inuiſibilem ſue anime antichthonam (id eſt in terram terre contrapoſitam) corporis medio ſenſuumue obſequiis: feliciter tranſtulit/ quicquid ſuum eſſe de*Biãtis Prienei oratio.*prehendit. ℭ Vnde fit vt haud immerito ſoli ſapienti/ aſcribi queat Prienei Biantis laconiſmus breuiſq; oratio. qua ſuadentibus/ vt ſua omnia vrbe exportaret: reſpondiſſe fertur. Mea omnia mecum fero. ℭ Nã ſapiens/ omnia habet in anime potentia/ id eſt in in

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

tellectu poſſibili ſiue intellectuali memoria. que eſt immortale promptuarium & penuaiũ / omnium intellectualium ſpecierum omniumqꝫ virtutum et ſcientiarum arcanum domicilium. In quo locati ſapientum immarceſſibiles theſauri (iuxta ſacrum eloquium) tuti a vermibus ſunt / a teredine / ab erugine / a corruptione a tyrannorum rapina. Fortune inſtabili rote inexpoſiti ſunt / omne tempus exuperant: et ſine fine in anima: integra: ſalua et inuiolata perdurant.

Sacrũ eloquium.

❡ DE ANIME IMMORTALITATE. CAA. XIII.

FIT ETIAM VT DE SAPIENTE ID SACRI ELOQVII IVSTIS ſimis cauſis pronunciandum occurrat. Stabilita ſunt ilius bona in domino Et iterum: Anima illius in manu dei eſt: et non tanget eum tormentũ mortis. ❡ Nã ſi inſeparabilis eſt intellectus poſſibilis / ab agente intellectu: vtiqꝫ tota anime ſubſtantia dinoſcitur eſſe impers / indiuidua / immortalis: iugiter (ſiue in corpore ſiue extra corpus) vtraqꝫ ſui parte actu et potentia ſubnixa. Et inter agentem et poſſibilem intellectum / iterhyare (vt diximus) medium poteſt uullum: quo agentis ſpeculatio / ſeu propria anime actio et contemplatio interpolletur fatiſcat remittatur. ❡ Excolit igitur agens intellectus paſſibilẽ aſſidue: vt propriam et ſubiectam terram / vt ſecum eiuſdem nature poſſibilitatem: inuiſibilẽ immaterialem / ſemper preſentem / a ſe inſeparabilem / immortalem / ſibi deniqꝫ conſubſtantialem. Illi vt ſuapte natura fideli bonorum aſſeruatrici: cuncta que captat a mundo / commendat. in eamqꝫ deriuat cunctas notiones: quibus perpeti et inconſumabili euo / paſcendus eſt. ❡ Hec autem animi functio / eſt contemplatio / hec vera illa eſt et laudatiſſima aĩe actio / immortalis: ad quam hi ſoli ſubuehuntur / penetrant / attolluntur: qui hunc beatiſſimum ſue anime prehenderunt numerum / quo pars partem ſpectare / quo ſibi anima miſceri / ingredi in ſeipſam orbiculariter moueri queat. Que enim in orbe et circulo creata eſt orbiculari quoqꝫ operatione / rationabili eſt eandem perfici natam. Hec eſt ſapientis immobilis ſpes / et penitiſſima eius inuiaqꝫ confugella. Huic feliciſſime / imperturbate et inimpedite anime operationi totus fidit. In hac omnia poſſidet: ſupra mundum ſupra corpus. Nã in ſemetipſo (hoc eſt in ſuaipſius anima) cuncta habens: ea que aut in corpore aut in mundo ſunt floccipendit. ❡ Separabilis etenim eſt ab homine mundus: diſſociabile pariter ab anima corpus: Anima autem ab anima inſciſſilis atqꝫ indiuiſibilis / id eſt patiens paſſibiliſue intellectus: inſeparabilis ab agente et impaſſibili. Temporalis eſt ſenſatio: que ab anima in mundo et circa mundum exercetur. Temporanea item et emarcida imaginatio: que ab anima in corpore perficitur. Perpes demum et euiterna cõtemplatio: que ab anima / exercetur in anima / ab agente inquam intellectu in intellectu paſſibili. ❡ Sunt enim (vt in libro ſẽſuum docuimus) materiales animi cognitiones gemine: Imaginatio / et Exterior ſenſus. Illa ſimplex: hic quinqꝫ partibus diſclusꝰ. Illa intus in corpore fit: Hi vero / in mundum diſcurrũt atqꝫ in eo negociantur. Immaterialis autem animi cognitio: quandoqꝫ vnica / quandoqꝫ vero trina cẽſetur. Nam pleriqꝫ omnem immaterialem cognitionem / ſiue immaterialium inuiſibiliumqꝫ rerum noticiam: nomine vno intellectum vocant. Nos vero vt diuerſa ac trina ſunt: immaterialia / inuiſibilia / immortalia et ſempiterna entia: Deus Angelus Anima: ita & ab ipſis obiectis quodammodo anime cognitiones et potentias mentientes: immaterialem anime cognitionem trinam eſſe diffinimus. Qua enim ſibiipſa it obuiam ſibiqꝫ preſentatur: vocetur ratio. Qua angelice ſciẽtie ſit particeps: ſit intellectus. Qua demqꝫ illi exigua in tenebris / micat et excutitur diuinitatis ſcintillula: Mentis portio dicitetur. ❡ Omnis itaqꝫ materialis cognitio cum contemplatio ſit: liquet cõtemplationem eſſe trinam. Eſt enim cõtemplatio / trium ſupremorum et precipuorum mundi entium: Dei Angeli et anime euiterna et immortalis ſpeculatio. Liquet etiam ſapiẽtis animam: in ſui principij (id eſt trinitatis) numero / feliciter conſumari.

Sacrũ eloquium

Vbi ſpes locatur ſapiẽtis.

Cognitionũ diuiſio.

Tria tantũ immaterialia entia.

Quid ratio

Quid itellectus.

Quid mẽs

Deus	Angelus	Anima	Corpus	Mundus
Mens	Intellectꝰ	Ratio	Imaginatio	Senſus
Tres immateriales			Due corporee	
Tres euiterne			Due temporales	
Trina ſapientis contemplatio			Geminum obſequium	

Trina anime extra materiã propago

Et eandem animam concinniter miraq; venuſtate: ad ſenſibilium plantarum et arborum normam/ trina extra materiã propagine trinoq; prouentu (foliorum inquam florum et fructuum) euadere felicem. Anime etenim folium: ſui cognitio eſt. Flos vero angelica gnaritudo. Fructꝰ demum diuina ſciẽtia. His trinipara anima celos exterebrat: his tricipitẽ ſe/ corpore ſenſibiliq; mundo ſapiens exerit ipſoq; celo ſublimior efficitur. Alio ſiquidem capite ſibi iugiter eſt preſens/ Alio angelicis choris annumeratur: Alio in diuinitatis cõſpectum procedit.

ℂ DE FVTVRA CORPORIS INSTAVRATIONE ET IMMORTALITATE.·. CAP. XIIII.

NON MODO AVTEM IMMORTALIS EST TOTA ANIME SVBſtantia: non ſola contemplatio/ nunq̃ remittetur: ſed et ipſius animi imortalitatis/ aſſecla eſt ĩprimis totiꝰ hũane ſubſtantie perſeuerãtia: materialiũ dein cognitionum (ſenſationis et imaginationis) inſtauratio. ℂ Nã ſi anime natura eſt eſſe in corpote: Vis inſuper omnis et finis anime eſt/ vt ſit eiꝰ actus et operatio: neceſſe eſt vt preter naturam/ anima migrans e corpore in ſuam tandem naturam/ a ſummo omnium principio reuocetur/ corpori reſtituatur corporeaſq; vires rurſum circa mundum corpuſq; exerceat: In

Argumẽtũ imortalitatis aie ex materia.

mundo ſenſationem/ In corpore imaginationem. ℂ Si enim materiam que prope nõ ens eſt/ que cunctarum rerum ſubſidentia et eorum que ſunt vltimum/ haud iſiciamur eſſe immortalem: ſed (tametſi creatam) perpetem ingenerabilem et incorruptibilem fatemur: Immutabilem quoq; ſemper/ eandem/ totam ab initio factam/ nunc vero totam ſubſiſtentem totamq; ſemper futuram: que neq; augeri poſſit/ neq; minui: que in generatione aſſumitur/ in corruptione relinquitur/ eſſe predicamus: ita vt nichil eius/ vnq̃ intereat: quanto magis perpes et immortalis aſſeueranda rationalis eſt anima. propter quam vnam/ in ſenſibili orbe fulciendam: vniuerſa materie moles/ a diuina omnium opiſice mente/ ab ĩitio pẽpẽdit.

Ratiõalis aia totius materie finis.

ℂ Eſt enim rationalis anima ſupremꝰ potiſſimuſq; materie actus: totius materie et vniuerſorum qui in materia ſunt/ fluxorum et temporalium actuum naturalis finis. coniunctꝰ/ pximus eiq; vicinus actui: qui primus extra materiam et productꝰ et ſubſiſtere natus eſt: quẽ diuini totius operis ĩitium/ conceptum/ actum primum primamue creaturam nuncupamꝰ Hic enim actus angelus eſt: hic eſt qui bono omnium autori deo/ ſemper aſtãs/ in illius cõſpectu/ verſatur aſſidue. hic a quo rationalem animam/ paulo imminutã: ſacra canunt eloquia. Et quem diuus areopagita: precipuam intelligentiam/ deo conſtãtiſſime gratias agẽtem feſtiuaſq; laudes illi aſſidue perſoluentẽ appellat.

Diuus dionyſius.

ℂ Si igitur imortalis eſt huiuſmodi materie actus: propter quem incorruptibilis materia/ eodem ſemper habet modo: eadem ſubſtãtie immutabilitate/ ſubnixa perſeuerat: erit & ſupremum/ precipuum ſpecioſiſſimum preſtantiſſimumq; materie opus: eidem immortalitatis legi a natura aſcriptum: vt actus tam eximij tãteq; forme/ naturalis locus/ vt ve proprium verumq; eius domicilium Igitur et immortalis eſt materia: et aliquis in materia/ immortalis actus vt Rationalis aia Et aliquod ex materia diuinum opꝰ: inſtaurandum a deo futurumq; immortale: cuiuſmodi humanũ volumus eſſe corpus. Et nonmodo humanum corpus propter animam: ſed et ipſum deniq; mundum/ propter humanum corpus: et vt veram humani corporis manſionẽ a deo inſtaurandum perpetemq; futurum: ſacra eloquia compluribus in locis atteſtantur.

Illatio.

ℂ Vnde fit vt miſellus ſit et prepoſtera aui natus inſipiens: qui omnia ſua/ habet in mundo et in corpore: nichil in anima/ nichil in angelis/ nichil in deo. Illius enim bona: erugo perdit/ latio aufert/ obligurit tempus. Mundũ: princeps mundi huiꝰ, ſeuus hoim, hoſtis infeſtat. Elementa corrũpit/ Maria obturbat/ Aerem intranquillũ reddit: Omnia inuicem permiſcet: Corpus leuiſſimis cauſis morbeſcit. Tyrannus illud diris tormentis excruciatũ necare poteſt. Morte tandem pulueraſcens: in atomos euannatur atq; reſoluitur. ℂ Hec oĩa infelicis hominis/ irritam faciunt ſpem. Inanem eum vacuũ et deploratum relinquunt. cui abſq; iniuria id ſacri ſermonis aſcribitur: Ecce homo qui non poſuit deum/ adiutorem ſuum ſed in multitudine diuitiarum ſperauit et preualuit in vanitate ſua.

Eloquium ſacrum

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶SAPIENTIS MENS QVASI IVGE CONVIVIVM CAP.XV.

SAPIENTIS AVTEM SPES (VT A SAPIENTISSIMO SALOmone canitur) immortalitate plena eſt: et illiꝰ mens quaſi iuge cõuiuiũ. Quid enim de ſapiente veriꝰ enũciari poſſit: quid peculiarius illi tribui/ q̃ eius mentẽ iugiter ſpiritali alimonia refoueri. Diuina ac ſacra aletudine ipugnari: celeſti irrorari ambroſia: Angelico paſci cibo aſſidue & exatiari nunq̃. Adauget eni celeſtis alimonia/ ſacrum ſui deſideriũ: ſuiqꝫ capacem & ſe tota ope expetẽtẽ facultatem/ iugi licet voluptate delectet: ampliore tamen ſẽper fame/ ac ſiti/ irritare ſolet. ¶Hac eni quo magis quiſpiã cibatur: tanto auidiꝰ & maiore cũ voluptate/ eandem concupiſcit. quãtoqꝫ magis ad diuini nectaris bibeſiam/ felix dei ſympotes/ angelorũ perioecus/ ſanctorũ cõuiua & cõtubernalis admittitur: tanto magis vt ſẽper ſitiens/ vt nunq̃ exuberans: ſacro illius liquore aſſidue flagrat & expoſcit imbui. ¶Hoc eni & ipſa ſapientia: in ſacris litteris: de ſeipſa atteſtat̃. Qui eni (inquit) edũt me/ adhuc eſurient: & qui bibũt me/ adhuc ſitient. Tranſite ad me: qui cõcupiſcitis me. Qui eni elucidant me/ vitã eternã habebũt. hec ſapiẽtia in plateis clamitat. hec ingenti claſſico in omniũ aures itonat. Pulſitans citanſqꝫ dormientes: eos vt ſe cõcupiſcant/ hortatur. Immortalitatem & beatitudinem illis pollicetur. Dei itẽ amicitiã ac celicolarũ contubernium. Se nauſeoſam non eſſe predicat. Edi ſẽper poſſe procul faſtidio aperit. Melle ſe dulciorẽ/ expetibiliorẽ auro: gẽmis cunctiſqꝫ margaritis preferendã. Bonorum quoqꝫ omniũ largitricem/ candorẽ ſe diuine virtutis enunciat. Sinceram claritatis illius emanationẽ/ ſpeculum deniqꝫ maieſtatis eius immaculatũ. ¶Infelix igitur inſipiens: qui contẽpta ſapientie honeſtate: cece/ iprouide/ inſtabiliſqꝫ fortune/ ſeſe indigno famulatio vltro obtuliſſe videtur. Atqꝫ vt miſeris cõcupiſcẽtiis inſeruiat/ aureũ ſapientie torquẽ/ in ferreum fortune iugum cõmutaſſe. Huiuſmodi quippe ſtolidus homo/ eam tantum deperit alimoniam: qua haud abſqꝫ faſtidio exaturari poteſt. queue extra animã eſt: corporea/ materialis corruptibilis & corporis corruptrix. In quo intemperiẽ qui ſectari voluerit: mox & ĩ naturam & in ſeipſũ peccat. Huius eni exuperantia: corpori eſt iniocunda/ nature cõtraria/ exitialium morborũ cauſa. Nempe & interior ſtomachꝰ finitus eſt: & exterior ac terrea alimonia finita. Hec autẽ eatenꝰ eſt proſequẽda: qua capax eſt ſtomachi amplitudo. Hic eni cum exuberãs & nauſeoſus euaſerit: continuo interpolanda ſunt numeroſa poliphagorũ & multibiborũ inſipientũ comunia/ Silatus/ Prandiũ/ Merenda/ veſperna. ¶Aſt ſapientis (vt diximus) iuge eſt & perẽne cõuiuiũ. Illius dapalis & ſaliaris eſt animꝰ. Mens deniqꝫ eiꝰ: eſt ominiũ bonorũ preſentia/ Plenitudo & perfruitio. Paſſibilis eiꝰ intellectꝰ: propria ipſius eſt & veriſſima mẽſa: cũctis affluens ſpiritalibꝰ delicijs. que & agẽti intellectui: iugiter offertur atqꝫ obijcit̃. cui ſemper agens intellectus accũbit: ſẽper in ea veris dapibus/ conueſcitur ac ſplendide epulatur. hec eſt eni illa mẽſa: quã Bigus poeta hoc diſticho celebrauit.

Salomonis verbum · *Verba Sapientis.* · *Sapientis menſa.* · *Bigus poeta.*

O felix nimiũ: & rerum pulcherrima menſa,
O fortunate: terqꝫ quaterqꝫ dapes,

¶Hic eſt verꝰ ille & vberrimꝰ aĩmi ager: a quo agricola (hoc eſt agẽs intellectꝰ) emigrare aut exturbari nequit. hec celeſtis & etherea terra (poſſibilis inquam intellectus) genitrix & alũna/ immarceſſibiliũ bonorũ. In quibus impune licet affluere delicijs/ tranſilire & exuperare mediũ: deficiente haudquaq̃ virẽti/ ac ſucculẽto gramine: & que eo paſcitur mente/ inſatiabili permanẽte. Huic enim ex tã felici ſympoſio: ingens fames & ſitis ardentior/ indies acreſcit atqꝫ inaugetur.

¶SAPIENTIS MODERATIO ET CONTINENTIA. CAP.XVI

SAPIENS SIBIIPSI INDICENS MODVM/ LORIS HABENISqꝫ rationis artatur: vt ſingula dũtaxat eatenus pſequat̃/ q̃tenꝰ & bona ſũt & expetẽda. ¶Didicit eni ſapiẽs: ex metro interne potentie/ exteriora obiecta & amabilia queqꝫ dimetiri. ſeqꝫ hac trina equalitate/ in pace cõtinere nitit̃ qua naturale extremorũ (potentie & obiecti) imitatꝰ eq̃litatẽ amborũ mediũ/ hoc eſt ipſã appetitionẽ (qua obiecto copulari nata potẽtia eſt) ambobꝰ exeq̃re ſatagit. hic eni haud plura cõcupiſcit: q̃ quod ſuiꝫ ſuis nature/

Sapiens in trina ſeſe cõtinere equalitate.

ſatis eſſe credit. Tantũ intra ſe admittit/ exterioris obiecti: quanti/ interne (vt diximus) po-
Obiectio.
tetie amplitudo: a natura/ capax eſt effecta. ¶ Qz ſi dixeris ipſa obiecta potẽtijs eſſe diſpa-
ria & ineq̃lia (vt pote prope infinita) potẽtias aũt eſſe longe obiectis minores: nec totorũ
Reſponſio.
obiectorum capaces (Eſt enim viſibilis eſca/ pene immẽſa/ ſtomachi captu ſine modo exu-
perantior) in hoc ſubiũgo: verſari preclarũ ſapiẽtis certamen. vt interne potentie/ potiuſq̃
Sapientie verba.
exterioris obiecti/ naturam ſequens: ad illius numerum huius ſubſtantiã proſequatur. hoc
ipſum enim: & hec ſapientie verba/ precipiunt. Ne (inquit) Intuearis vinũ cum ſplendeſcit
in vitro. Hoc & Bigus poeta faciendum/ canit. Te (inquit) vite ſi tãgit amor/ ſi gloria: noli
Big⁹ poeta
Maiorem/ captu ventris habere famẽ. ¶ Studiũ ergo ſapientis eſt hoc imprimis obiectum
quod corporee neceſſitudini aſcribitur: ab interiore metiri poteſtate. nec ampliore flagrare
obiecti deſiderio: q̃ hoc illi proberẽ vtile ac neceſſariũ: aut q̃ internarũ vaſcula poteſtatũ: ſũt
Inſipientũ ineq̃litas.
natura capacia. At inſipiẽtib⁹: contingit horũ triũque diximus inequalitas ac diſpropor-
tio. Hi ſiquidem delinitı ſola preſentia/ aut certe ipſa dulcedine obiectorum (que duntaxat
perfunctorie & in tranſitu/ expetenda ſunt) ea vt propter ſe bona/ toto diſquirere & accu-
mulare nituntur affectu. Nulla inſuper habita/ interne ſue poteſtatis ratione/ poſtergato
eo quem intus habent/ naturali numero: ſola ipſa obiecta ſpeculantur. quorũ dum irratio-
Vnde oĩs priuatio & miſeria oriuntur.
nabilem cõcipiũt appetitionis flãmam/ inequaliter & ſupra ſue nature vires: eadem obie-
cta/ percipere coguntur. ¶ Vnde fit vt inde oriatur priuatio omnis & miſeria: que ſũt inſi-
piẽtie & cecitatis animi/ comites & aſſecle. Eſt eñi miſeria: aut neceſſariorum priuatio bo-
norum: aut eorum deſideriũ irrationabile. Velut cum ſubiectum aliquod & naturalis po-
tentia: aut proprio priuatur obiecto/ propriorũue & naturalium ſuorum bonorum fit exors
Due miſerie cauſe.
aut cũ ad obiectum & naturalia ſua bona: imoderata concupiſcentia pertrahitur/ allicitur/
ardet. ¶ Oritur enim gemis de cauſis miſeria. prima neceſſariorum & naturaliũ bonorum
defectu. Secunda concupiſcentie exceſſu: quando ipſa appetitio/ vtriuſq; & ſubiecti & natu-
ralium eius bonorum ſeu potentie & obiecti/ quantitatem tranſcendit: Vt ſi & finita eſt po-
tentia & finitum eius obiectũ: illius tamẽ/ ad hoc: irrationabilis appetitio. Similiter & cum
finita ſũt ſubiecta & naturalia bona: illorũ tamẽ/ ad hec: irrepreſſibilis & inextinguibilis ar-
dot. ¶ Definiti ſiquidem ſunt ĩprimis: Oris/ Stomachi & ventris captus. Alimentaria itidẽ
ſubſtãtia (naturale illius & neceſſariũ bonũ) a natura certa eſt & numero aliquo exequata.
Amplior tamen cupediuorarum appetitio: vtriuſq; q̃titatẽ exuperat. Hinc eñi tranſmarine
perdices/ tot ſeſtertiis empte celebrantur. ¶ Hinc Philoxen⁹ ille protenſiora ad gruis mo-
Philoxen⁹.
dum guttura/ expoſtulaſſe denarratur. ¶ Hinc ſiculum illum Gnatonẽ/ gule facile princi-
pem: in pultaria emungi ſolitũ/ legimus: vt abſtinentibus cũctis ſolus epulis/ ampliter fru-
Siculus Gnato.
eretur. ¶ Hinc tot vini calparia & cõgiaria epotãtur: vt plane ad perdenda vina/ nati ple-
riq; hominũ prodãtur. ¶ Hinc capaciſſimi ventres expetuntur: quibus diſtendendis/ terre
Nature prouidentia.
maria peragrantur. Adeo vt exiguo inter cũcta animãtia hominũ generi alendo: vix vni-
uerſa nature prouidentia/ ſufficere poſſe credatur. ¶ Quanta tamẽ nature ſit prouidentia/
qua humano alendo corpori/ ſuperabunde proſpexerit: docent omnis generis animantia:
Reptilia Natatilia Greſſilia Alata. In quib⁹ cupediuorarũ hominũ rabies: ſiue modo graſ-
ſatur. Docent & Pithagoree plante: & quicquid ſub celis animatũ animaue preditum eſt.
Id enim fere omne: in hoĩs vertitur alimentum. Subiecit quippe deus homini/ vniuerſa:
tãq̃ heluella/ hoc eſt minuta oluſcula. Que autem anime expertia & inanimata ſũt: minus
in noſtrum verti ſolent eduliũ. Nutritur quippe ſimile omne/ a ſimili: vt viuens a viuente
& animatum ab animato.

¶ SAPIENS: SINGVLIS/ QVOD SAT EST TRIBVIT CAP. XVII.

SAPIENS IVXTA DIGNITATEM ET PRESTANTIAM OBIE-
ctorum bonorũ: ea iudicat proſequenda. Nulli eñi plus equo tribuit. Eter-
na/ ſpiritalia et vere bona/ propter ſeipſa expetens: ad ea intentione tota/
pcipua & prima ferẽ: vt ad aĩmi fines/ vt ad pulchrificas virtutes/ variaſq;
celaturas & perpetua animi ornamẽta. Porro ſublunaria materialia & ex-
poſita fortune bona: duntaxat ad latus/ intentione ſecunda & ad tempo-
raneum corporis/ expetit vſum. ¶ Nã (vt in ſenſuum libro docuim⁹) cum
intellectus ſit tã extremorum/ q̃ mediorũ: tam immaterialiũ/ q̃ materialiũ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Senſus autem duntaxat materialium & mediorum: ita & imaterialia & intelligibilia aīmi bona: ſimpliciter/ tota & vbiq; ſunt bona: tam in extremis/ q̃ in medio boni ratione defini-ta. Corporis vero bona que & ſenſibilia & materialia ſūt: tantum in medio/ rationem boni ſibi vendicant. In extremis vero mala & vitanda reperiuntur. Horū enī/ id duntaxat quod neq; plus neq; minus fuerit: bonū & eligēdū eſt. Quod vero exuperat/ aut deficit: malum eſt & protenus fugiendum. Illorū vero & quod mediocre eſt/ bonum eſt: & que plus & mi-nus/ bona itidem & eligenda ſunt. ¶ Vnde fit vt corporis bona/ haud tota: ſed tantum in parte ſint eligenda/ & in ſimplici differentia & poſitione (vt i medio ſolo) expetibilia & pro-ſequenda. Sunt enim ſita inter extrema mala: vt inter exuperantiā atq; defectū. ad que in-terdum aut rationali lumine orbati/ aut rationi haudquaq̃ obtemperātes (pelliciētibus af-fectibus) nolentes volenteſq; delapſi peccamꝰ: naturam offēdimus illius legem/ ac ſeriem immutantes. ¶ Animi autē bona/ vniuerſalia & tota ſunt bona: vbiq; triniſq; differētijs & poſitionibus proſequenda: in medio/ in dextro/ i ſiniſtro. Nā ſiue in mediū dirigamur: ſiue in dextrū/ ſiue in ſiniſtrum: nuſq̃ ab eo quod bonū & eligibile eſt dilabimur/ peccamus aut naturam offendimus. ſed quocūq; pergentibus: occurrit nobis bonum/ offertur eligibile ſuccedit proſequēdū. ¶ Fit etiā vt corporis bonū: ſimplex/ imperfectum/ & tantum vnum ſit. Aīmi autē bonum dſcretū nūeroſū pfectū/ vnū atq; trinū. Eſt enī illud (vt diximꝰ) tan-tum in vna: hoc vero trina & omni in poſitione bonū. Et vt illis potiamur/ fruamurue bo-nis: addenda eſt animo moralium virtutum opecula: quarū preſidio fulta & fortior effecta ratio: a ſēſibus haudquaq̃ ſuperetur. ſed ijs vt famulantibus imperitans/ eorū impetus fre-net/ hominē ab extremis arceat malis: dirigatq; i id quod mediocre ē & bonū. ¶ Sine ete-nim moris virtute: extēplo ab ſui principij faſtigio/ deiicitur regina ſenſuū ratio. Obnubi-latur homo internus eius oculꝰ cecutit: ignoranſq; quod mediū/ & bonū: ſenſuū & ancilla-rum illecebris: in extrema mala plus/ minuſq; infelici trahi deuehitur. ¶ Aſt vt animi per-fruamur/ potiamurq; bonis: vel ſi animo nil preter natiuum rationis candorem & lumen addideris: ſine extero & acquiſito lumine/ in id quod bonum eſt/ per ſeſe animus dirigetur. In his ſiquidem nulla ſubſunt precipitia/ ſalebre aſperitateſue nulle: ſed plana omnia/ ina-ſpera/ equalia. Vbiq; prata virentia amenilliſmis conſita floribus: hyatu/ abyſſo & ſcopulis carentia. per que licet tanq̃ in nocte & ſine extero lumine/ libere diſcurrens animus: abire in preceps/ mergi aut interire nequeat. Temporalium autē bonorum area lumoſa eſt/ aſpe-ra/ inequalis/ vaſtis vltro citroq; hyans profundis. in que a medio procidens animus: illico naufragatur atq; perimitur. ¶ Vnde fit iterum vt i intellectualibus bonis ſolutior liberior & amplior ſit animus/ q̃ in tellureis & ſenſibilibus. Nā per illorum aream per ſe/ immediatiꝰ & ſine extero acquiſitoue lumine/ tuto ferri & diſcurrere vndiq; poteſt: nūc in extrema/ nūc in medium. At horum per prata: haud aliter q̃ ſine moraliū virtutum & acquiſiti rationa-lis luminis preſidio: ferri & diſcurrere iubetur. obſeruandū inſuper in eis eſt mediū: & ab eo digrediendum nuſq̃. Et intellectualium verorumq; mentis bonorū area: eſt vt linea vtraq; parte infinita/ carens extremis/ vbiq; media/ bona & expetenda. in qua qui diſcurrit animꝰ timore nullo artatur: aut a libero motu prepeditur. Temporalium autem area finita eſt: & diſſimilibus extremis ac precipitijs obſeſſa. per quam qui graditur timore & morali virtute artandus eſt. & ab extremis/ ijſq; q̃ diſſimilia/ nō bona & nō entia ſunt: continēdꝰ in medio.

Intellectualia bona vbiq; bona

Corporis bona tantū in medio bona.

Corporis bonū imperfectum.

Qr ſit moralis virtus vtilis.

¶ Hec autem ex pauculis his propoſitionibus/ clariꝰ dinoſcuntur

Hominis bona/ ſunt duplicia: Alia ſimpliciter/ Alia ſecundum quid.
Simpliciter bona: ſunt intellectualia et propter ſe bona.
Secundum quid bona: ſunt ſenſibilia et ad aliud bona.
Intellectualia bona: ſunt triniter et vbiq; bona.
Senſibilia: tantum in medio ſunt bona/ in extremis vero mala
In ſenſibilibus bonis: morali opus eſt virtute/ qua contineamur in medio
Intellectualia autem bona: morali virtute non egent
Nam in intellectualibus bonis (cum vbiq; ſint bona) nulla ſunt precipitia
Intellectualis virtus: virtus eſt ſimplicis et abſoluti animi
Moralis autem virtus: totius eſt hominis propria.
Hec etenim inter corpus et animum: pacis federa ſancit

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Animus per ſe ſine exteriore lumine diſcurrens

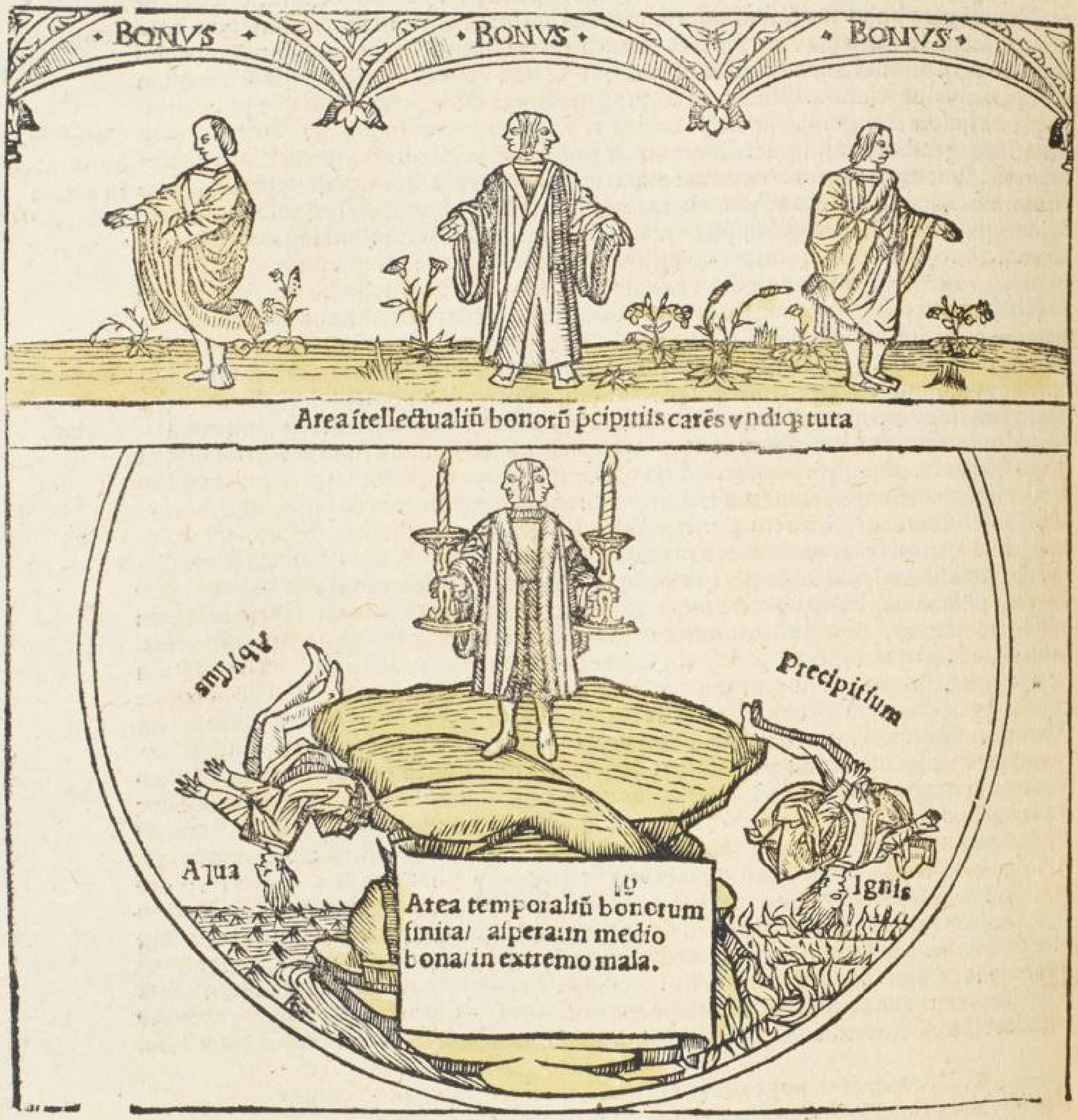

Quid morales virtutes.

Sunt eni morales virtutes/ acquiſita in nobis pluri conſuetudine lumina: interni noſtri rationalis oculi preſidia/ fulture/ opitulatiões/ ardentes facule. quas ſūmopere hi in manibus geſtare debēt: qui fortune fritillis & inſtabilib9 aleis exponūtur. qui in temporalium bonorum area decertāt/ qui tuto per voluptaria carnis tempe: diſcurrere/ & peregrinari cupiūt. vt peracto felici peregrinationis ſue curriculo/ emeriti milites/ herculei athlete/ ſagitata in huius mundi palude lernea ydra: in iocundiſſima/ ſemperq; virētia intellectualium bonorum prata & topiaria deſumantur. ¶ Sed cū inſipiens rationali huiuſmodi acquiſito luīe orbatus/ in tenebris (iuxta diuinum eloquium) ambulet: precipua illi & propter ſe ſūt materialia/ ſublunaria & vniuerſa corporis bona. animam deſpicit: corpus anime loco habet. Celeſtia poſtergat & calcat: terrena extollit/ & in ante totis viribus expetit: in celo pedes/ in terra caput preposter9 figit. Tēp9 autumat eternū: intelligibilia/ ſpiritalia & quecūq; ſi ſui minime parent: vana & nulla eſſe credit.

Inſipiens preposter9 homo.

¶DE VERA SAPIENTIS LIBERTATE. CAP.XVIII.

SAPIENTIS MENS EXVBERANTISSIMA EST ET SEMper plena. Si quid expetit/ ita proſequitur: vt eiꝰ inexpers/ & minime indiga. Hinc nulla priuatione angitur/ nulla flaceſſit amaritudine: ſed eſt ei priuatio omnis vt plenitudo. Ab appetitu haud imoderate corripitur cupiditatum ardẽtiam reprimens/ imperitos & improuidos motꝰ ſiſtit. ¶ Id eius maxime propriũ eſt & peculiare: vt libere/ ſpõte & q̃ facillime moueat & cuncta operet. Libere inquã ex volũtate: q̃ omne qđ rationabile/ quod pulchrũ/ quod bonũ & eligẽdũ eſt: libẽs agẽdũ ſuſcipit. Facile vero ex potentia: cum poſſit ſemper plurima. vt qui mente omnia cõprehendit: actu omnia factus eſt. Et vt ſapientiſſimus toreutes/ omnem in ſe ſculpſit imaginẽ. Vt pantominꝰ hoc eſt omnium imitator: omnia habet preſentia nuda/ & adaperta· Omnibus deniq; inſitꝰ eſt: perinde atq; & cũcta illi per ſpecies inſita creduntur. ¶Qꝫ autem plurima ſemper poſſit & peragat ſapiens: hinc euadit dilucidũ. Nam cum trine ſint noſtrarum actionum cauſe/ trina agendorum initia: Intelligentia. Poteſtas/ Voluntas: adeſt ſapienti ſincera intelligentia & eorum que honeſta & agenda ſunt/ lucidiſſima cognitio. Vt cuius defecatiſſima mẽs preclaro rationis pollinario: furfureã omnem & craſſam ignorantie nebulam/ excuſſit atq; in mundi retrimenta dimiſit· Suppetit & illi (vt diximus) agendorum poteſtas: cũ nichil nõ ſit/ et aliquopacto omnia poſſit. Adeſt & ipſi poſtremo eorum voluntas: que & agenda intelligit/ & agere poteſt. ¶Vbi igitur hec tria: Intelligere/ Poſſe/ Velle: vna & cõcordi chorea inuicẽ colligantur: libera eſt/ facilis & inimpedita ſapientis actio. Intelligentia quippe illi/ quid agendũ ſit iprimis aperit. Poteſtas deinde ſubiecti apprehẽdit metiturq; vires. Volũtas demũ ſubiectũ permouet aſſentitur/ proſequitur. ¶Qꝫ ſi harum aliqua cauſarũ defuerit: aut impedita aut nulla/ ſubſequetur actio. Nam ſi intelligit/ poſſitq; quiſpiã quod nolit: Aut intelligit velitq; quod non poſſit: Aut poſſit velitq; quod minime nouit: Aut ſi neq; nouerit neq; potuerit/ neq; velit: caſſꝰ/ irritusq; mouetur.

Sapiẽs libere cuncta agit.

Triũ cõcordia actiõis initium.

Cõbinationes cauſarũ actionis	Trine noſtrarum operationũ cauſe			
	Intelligit	o	o	o
	o	Poteſt	o	o
	o	o	Vult	o
	Intelligit	Poteſt	o	o
	Intelligit	o	Vult	o
	o	Poteſt	Vult	o
	Intelligit	Poteſt	Vult	Actio
	o	o	o	o

¶ Vnde fit vt ad omnem actionẽ/ deploratus inſipiens ſit incõmodus/ inexpeditus/ inhabilis. Vt cuiꝰ intelligẽtia ceca & iprouida: vires/: facultates & habitus nulli. Sunt eni mẽtis almicie almarumue & honeſtatum rerum habitus: quedã animi vires/ facultates & noſtrarum operationũ cauſe. He autẽ ab murcido/ & iſipiẽte ignauo homie/ procul abeſſe dinoſcũtur. Eiꝰ quoq; volũtas ingenti addicta mycropſycoſi/ ideſt animi puſillitati: nil ſibi cõuouere audet: cuius exequendi/ & adimplendi facultatem non habet.

Inſipiã ad agẽdũ incõmodus.

¶Qꝫ SAPIENS OMNIVM FINIS ET VT TERRENVS QVIDAM DEVS. CAP.XIX.

SAPIENS EST RERVM OMNIVM MATERIALIVM/ ET QVE firmamento ambiuntur/ verus conſumatuſq; finis: & (vt pleriq; ſentiũt) terrenus quidam mortaliſq; deus· Mortalis tamen (vt docuimus) duntaxat toto/ & id quoq; preter naturam & ad tempꝰ: extemporanea abiunctione & ſeparatione ipſiꝰ partium. ¶Hac enim abiũctione: ad tempus id quod totum hominẽ appellamꝰ: ſubſiſtere deſit/ interit/ nõ eſt. Et pars eius altera (vt corpus) que ab reliqua anima recipit vitam: identidem in ſuam redit materiem/ in cineres abit/ in atomos reſoluitur. Anima vero natura ipers/ imaterialis/ etheree/ ſpiritaliſq; ſubſtãtie: haudquaq̃ morte labaſcit/ diſſoluitur

Mors eſt partiũ abiunctie.

Saperde ſapientes.

interit.ſed integra/vna/tota et ipſa:et que in ea abdita ſunt/vniuerſa perſeuerãt et in immortalitate perdurant. ℂ Eam etenim ſaperdarum et verorum mundi heroũ ſemiq; deorum/feliciſſimam ſpem eſſe oſtendimus:vt dũtaxat toto et parte ſui altera (vt corpore) norint ſe eſſe mortales idq; tantum ſecundum tempus. Animo vero didicerunt/ſciuntq; ſe ĩmortales.et quandoq; futurum vt rurſum e tellureo puluere & priſcis atomis:euannata/diſſolutaq; ſui pars:inſtauretur. Anime rurſum perpeti conuotione et federe ſocietur. rede. atq; totus homo in antiquam naturã:corpus ſcilicet ĩ anime organũ ac naturale domicilium/quo nũq̃ emigrabit anima:hec vero in illius vitam. ℂ Hec iocundiſſima immortalitatis ſue cogitatio:ſe internis ſapientum oculis dies/noctesq; ingerit. Hui caſſidue inuigilãt ac antelucãtur:beatiſſimam et immortalem ſpem/iugi tacitaq; mentis penſiculatione verſantes.

Spes ĩmortalitatis

Sapientũ multitudo ſanitas eſt orbis terr.

ℂ Vnde manifeſtum eſt ſapientum multitudinem(vt ſacra canunt eloquia)ſanitatẽ eſſe orbis terrarum. vt qui rerum omnium norunt cauſas:quid et propter quid ſint. Singulorum nouerunt menſuram/ordinem/numerum/locum. Cunctis inſuper reb⁹/rite ſoli vtũtur. Suis gradibus et naturalibus ſedibus(diuine iſtar mentis)cõtinent ac ſiſtunt vniuerſa. Quodlibet ad propriũ finem ducunt. Sine his inequalitas in mundo accidit et quedam rerũ iniuſticia:vt vni plus/alteri minus tribuat. ℂ Toti fit iiuria mũdo:vt pote naturali ſui ſpeculo carenti. Eſt enĩ homo/preſertim ſapiens:naturale ſpeculum vniuerſi:in cuius mẽte/quecunq; in mundo ſunt:apparere/dinoſci ac ſplendeſcere nata cõprobantur. ℂ Nam quẽadmodum rerum ſubſtantie in mundo ſubſiſtũt:ita et rationabiles earũ fulgores/igniculi ſpecies vereq; notiones degunt in homine. Omna ſiquidẽ eſt mundus: ſcit tamen nouitq; nichil. Porro exiguum et fere nichil eſt homo:ſcit attamen nouitq; vniuerſa. Et quãtus ille ſubã:tãtus hic deprehẽdit̃ eẽ ſcia. Ille ſbãrũ oĩm:hic rõnũ eſt oĩm locus. Ille veritas his ſimilitudo. ℂ Mũd⁹ oĩa preſẽtat. Hõ oĩa iudicat/ĩtuetur/ſpeculat̃. Mũdus oĩm eſt obiectũ/geſtans omnem in ſe veritatẽ:Homo vero omnium ſpeculum/omnẽ continens & ſibiipſi obiicicus imaginem. Homo deniq; fulgor eſt/ſcientia/lux et anima mundi:Mundus vero vt ipſũ hominis corpus. Vterq; maximus eſt et minimus. Mundus maxim⁹ ſubſtantia/ſciẽtia nullus. Homo ſcientia ampliſſimus/ſubſtantia puſillus. Vterq; ſtat in vtroq;:vterq; vtriuſq; capax. Hominis enim ſubſtantia verſatur in mundo:mundi vero ſcientia in hoĩe. Mundus

Cõparationes mundi et hoĩs.

Mundus	Subſtantiarum	Omnium	Locus	Eſt
Homo	Scientiarum	Omnium	Domiciliũ	Eſt
In mũdo	Subſtãtia	Omnis	Degit	
In homine	Scientia	Omnis	Collocatur	
Mund⁹	Sbã eſt	Omnia	Scientia nichil	
Homo	Sbã puſillus	Scientia	Omnia eſt	
In mundo	Rerũ ſubẽ	Sũt	Impermixte	
In hoĩe	Rerũ rõnes	Sunt	Inconfuſe	

ſubſtantialis mundus eſt:homo rationalis mundus. Quãta in mundo ſubſtantiarũ diſcretio/quantaq; rerũ differitas:tantum in homiue rationum diſcrimen. In vtroq; ſunt omnia in quolibet quodlibet & ĩ vtroq; nichil In homine ſubſtantia nulla:in mundo ratio itidem & conceptio nulla. Vacu⁹ vterq; eſt et plenus vterq;. Inops rerũ homo:rationum diues eſt. Mund⁹ vero rerũ plenus/inanis rationum.

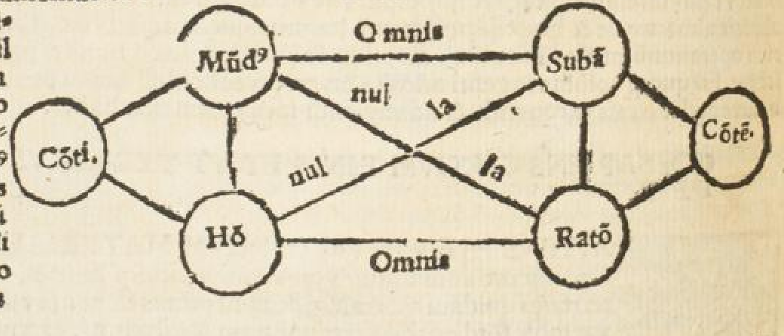

ℂ Q. DVO INTELLECTVALES MVNDI. CAP. XX.

FIT EX HIS VT DVPLEX SIT INTELLECTVALIS MVNDVS Vnus ſubſtantialis/ rationalis alter. Vnus ſupra firmamentum: Alter ſub firmamento. Vnus in rerū natura et ſubſtātia: Alter in ratione et humana mente. ¶ Nā que ſuper celos ſūt beatiſſia entia/ et prime mundi ſubſtātie: vt omniū exemplaria/ archetypi et abſtractiſſime forme: veraciter intellectuales ſunt & penitus inſenſibiles. eorumq; regio: primus/ naturalis et verus intellectualis mundus nūcupatur. ¶ Porro ſub celo. omnis ſubſtantia/ cū ſenſibilis ſit: prouidit aliter ſenſibili mundo/ intellectualem regionem deus/ in humana mēte. In hac ſiquidem abditus eſt rerum omnis rationalis fulgor et ſpiritalis emanatio. In eam (vt in veriſſimas ſenſibilis mundi conflages) vndecunq; mūdani procedunt ſpirantq; ventuli. In ea deniq; ex mundana euaporatione atq; ſuffitu/ concreſcit/ gigniturq; rationalis et lucidiſſima ſapientis caligo. cuiꝰ aſpergine/ rore/ et imbre reſperſa hūana mens: haud iam mundo inferior/ cunctarum rerū intellectuali vbertate vires ſeq; hoc pacto (nullis nō ipregnata ſpeciebus) in alterā intellectualem regionem diſtendit. Si igitur gemini ſunt intellectuales mundi/ vtiq; trini erunt mūdi: intellectuales duo et ſenſibilis vnus. Nam quicquid eſt ſuper celum: verus eſt et primus intellectualis mūdus. Quicquid autē ſub celo (preter hominem) mundus eſt ſenſibilis. Homo vero alter eſt et ſecundꝰ intellectualis mundus: rationalis/ deriuaticius/ ſecundus. Et nōmodo intellectualis eſt mūdus homo: ſed et quidam ſenſibilis mundus. ¶ Eſt enim (vt in libro de intellectu dictū eſt) hō & aīo et corpore vniuerſa. quandoquidē humanū corpus/ totiꝰ eſt materie finis: nature opꝰ ex materia ſupremū cūctorū/ lōge ſpecioſiſſimū. Eſt igitur hō mūdus vterq;: itelligibilis animo/ Sēſibilis corpore: idē eſt mūdi vtriuſq; ſcirpus/ vinculum/ coherentia et connexio ¶ Vnde fit vt hūani cōmercij & contubernij vice/ in ſenſibilium regionem intelligibilia traducantur: et in intelligibilem mundū/ ſenſibilia tranſportentur/ emigrētq;. Nam nichil ſub celis eſt intelligibiliū: preter hominis/ animum: Nullus alius eſt ſublunaris intelligibilium locus. Nil etiam ſenſibiliū ſupra celum fieri/ Nil ex materia celos penetrare: Nil ſublunare/ in ſupercelestibus thalamis recipi natum eſt: preter hominis corpus/ quod materiale qdē & ſenſibile eſt/ ex terra et materia conflatum. ¶ Itaq; quandiu homo ſub celis degit/ quandiu adeo peregrinus/ ſenſibilem incolit mundum: per hominis mentem/ intelligibilis mundus in mundo eſt ſenſibili. Eſt ei hois animus/ intelligibilis quidam et rationalis mundus: intelligibilium omnium notionum thalamus. Vbi vero poſt emigrationem e terrenis latomiis tam corpore q̄ animo (vt in futura reſurrectione) angelorum lucidiſſimis choris annumerabitur homo: vbi dei ſine chus angelico pane conueſcetur: erunt e diuerſo per hominis corpus/ ſenſibilia i intelligibilem regionē et ſenſibilis mundus in intelligibilē traductus. Eſt eni (vt diximus) humanum corpus/ ſenſibilis quidam mundus: ſenſibilium oīm ſymplegma/ concurrentia et finis/ totiꝰ materie/ ſublimis gloria veraq; perfectio. Nam totiꝰ materiei pars nulla/ preter humanam materiam et eam qua humanum corpus coaluit: in celū nata eſt attolli. ¶ Igitur ſicut e cunctis ſpiritalibus et incorporeis creaturis tātū vna vt humana aīa/ ſub celum peregrinatum mittitur in terras: ita & e cunctis corporibus/ tantū vnū (vt humanum corpus) e terris/ in celum deſumetur. Et mirabili profecto concinentia: p hominis mediū/ vterq; mundus: in vtrumq; tranſfertur. In preſenti enim ſeculo/ per hominis animū/ intelligibilis mūdus/ ſub celis fit. In futuro vero per hominis corpuſculū cōtra: ſēſibilis/ intellectualē regionem ſubibit: Materialis immaterialē/ Corporeus ſpiritalem.

Quis primus itellectualis mūdus.

Homo animo et corpore ē vniuerſa.

Quando intelligibilia i ſenſibilibus.

Quando ſenſibilia i intelligibilibus.

Quattuor ſunt mundi duo intellectuales duo ſenſibiles.			
Intellectualis maior	Intellectualis minor	Senſibilis maior	Sēſibilis minor
Etherea regio	Hominis aīmus	Sublunaris mūdꝰ	Hois corpus

Sequuntur propoſitiones comparationum. vtriuſq; mundi adinuicem

Quattuor ſunt mundi: duo ſenſibiles/ duo intelligibiles
Duo item maiores mundi ſunt: Et duo minores
Ex maioribus: Alter eſt intellectualis/ alter vero ſenſibilis
Ex minoribus itidem: Alius eſt intellectualis/ Alius vero ſenſibilis
Ex maioribus item: alter eſt ſupercelestis alter ſublunaris
Ex minoribus vero: alter ſpiritalis alter corporeus

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Intellectualis maior: eſt ſupercęleſtis & etherea regio
Senſibilis maior: eſt Sublunaris ſenſibiliſue mundus
Intellectualis minor: eſt humana anima / rationum omnium locus
Senſibilis minor: eſt humanũ corpus / cui omnis ſenſibilis ſubſtantia famulatur
Vniuerſum: ex vtroq; maiore mundo conflatur
Homo quoq; totus: ex vtroq; minore mundo coaleſcit
Homo totus: equalis eſt toti vniuerſo / conſtans ex partibus iiſdem
Hominis quoq; partes: vniuerſi partibus reperiuntur equales
Hominis animus: equalis eſt etheree ſupercęleſtiq; regioni
Hominis quoq; corpus: ſublunari mundo probatur equale
Totum vniuerſum: totius eſt hominis obiectũ / dinoſci ab homine natum
Vniuerſi quoq; partes: hominis partium obiecta / eſſe declarantur
Hominis animus: capax eſt etheree regionis & eorũ que in ea verſantur
Hominis item corpus: ex omni que ſub celo eſt ſubſtantia refouetur.
Nunc per hominis animũ: intelligibilia in ſenſibili mundo ſunt
Tandem per hominis: corpus ſenſibilia in intellectualem mundũ emigrabunt
Nullus ſub celis / eſt ĩmortalis actus: preter hominis animũ
Nichil ex materia & terra conflatũ / preter hominis corpus: in celos penetrabit
Ex omni ſpirituũ genere: tantum vnus vt humanus ſub celis degit
Ex omni item corporũ genere: tantum vnũ vt humanum ibit in celũ
Spirituum ĩmortalium vltimus: nunc peregrinatur ſub celis
Corporũ omnium ſupremũ: in ethereã attolli regionẽ eſt natum
Naturalis animi regio: eſt intellectualis mundus maior
Naturalis corporis regio: eſt ſenſibilis mundus maior
E proprijs thalamis / nunc in corporis regionem peregrinatur animus
E propria quoq; regione ſua: corpus in animi patriam aſſumetur
Impoſſibile eſt ſine corpore: animũ ſenſibili mundo ineſſe
Impoſſibile eſt ſine anima: corpus in celum euehi & attolli
Nunc in regione corporis: habitat anima corpori ſociata
Tandem in animi regione: habitabit corpus animo coniunctũ
Nunc per ſenſibilem mũdum / corpus animam defert
Tandem per mundi intellectualis aulã: anima corpus vectitabit
Anima nunc in corpore & in ſenſibili mundo: temporalem habet manſionem
Futurum eſt vt corpus cũ anima: in intellectuali mundo eternã manſionẽ recipiat
Preſentes corporis ſudores: temporanei ſunt
Futura autem eius in regione animi merces: ĩmortalis.
Ex preſenti animi & corporis temporali federe: elicietur eorũ indiſſociabile fedus

¶Q̃ HOMO PARS VNIVERSI CAP. XXI

SI HOMO PRECIPVE SAPIENS EST ANIMA MVNDI: TAM vtiq; neceſſarius eſt homo mundo / q̃ corpori anima. Et eo pacto vniuerſi pars erit homo: quo & totius hominis pars eſt anima. ¶ Et ſi homo (vt ſapiens) ſuiipſius capax / ſeq; ipſum noſſe predicatur / dicendũ & vniuerſũ ſui capax / ſemetipſum noſſe / ſeq; poſſe intueri. ¶ Nã noſſe ſeipſũ dictitatur homo: q: in ſeipſũ redeat. q: ue pars eius altera: alteri obiiciatur atq; preſentetur. Et harum partium que alteri⁹ arbitra & ſpectatiua: eſt vt anima in ſeipſam quoq; reuecta atq; reciproca ſuiipſius intuitiua & ſpeculatiua euadit. reliqua vero vt corp⁹: neq; ſuiipſius / neq; alteri⁹ fert vllũ iudiciũ: ſed eſt oĩs ratiõis ſciẽtie & itellectiõis: exors ¶ Hõ itaq; noſſe ſemetipſũ dicit / haud quia tot⁹ totũ: ſed quoniam pars eius vt anima & ſeipſam & reliquam partem: cõprehendit / nouit ſpeculatur. Sed & in hac ſui gnaritudine indipiſcenda: fluxus cõtingit atq; ſucceſſio. quandoquidem anima nõ ſimul corporis / ſuiq; notitiã apprehẽdit. Sed prior illi adeſt corporis: deide ſui cognitio. Vbi vero anima & ſui corporis & ſuiipſius notitiam / eſt adepta: tum primum conſumata ceſſet. Tũ etiã primũ ſapiẽs homo: tot⁹ a ſeipſo cognit⁹ / ſibiipſi dilucid⁹ / ac pui⁹ p̃nũciatur.

¶ Ita igitur et vniuerſum dicatur ſibiipſi dilucidum/a ſemet cognitum/ conſumatum/ ſapiens atq; perfectū: haud quia toti totius: ſed quia parti vniuerſi inſit totiꝰ ipſius ratio/ cōceptio/ ſcientia. Pars item parti oppoſita/ et obiectata: a parte prehendatur/ ſpectetur dinoſcatur: vt corpus mundi ab anima mundi. Eſt enim homo/ mūdi anima: Mundus vero & quicquid ſub celo viſitur: hominis eſt vt corpus. Et ex homine et mundo/ fit id quod dicimꝰ vniuerſum: perſimile et proportionabile toti homini. Et huius vniuerſi anima/ eſt totus homo corpus vero mundus. Et pars eius vna partem alteram deprehendit: vt homo mūdū. Pars inſuper eadem/ que alteram dinoſcit: ſeipſam quoq; ſpectat: et ſuiipſius arbitra et cenſoria fit. Reliqua vero neq; potiorem/ neq; ſeipſam cōſpicari et intueri poteſt. Nam neq; ſeipſum/ neq; hominem: mundus vllo pacto apprehendit. Homo autem et mūdi et ſuiipſius: arbiter iudex et ſpeculator efficitur. ¶ Eadem igitur ratione et cauſa/ qua ſeipſum ſapiens homo noſſe dicitur: dicendum eſt et vniuerſum noſſe ſeipſum. Haud quia a toto totum: ſed quia ī vtroq;/ a parte pars: et exinde totum deprehenſum et cognitum eſt. Corpus inquam ab aīa Anima ab anima/ Totum deniq; ab anima. ¶ Et ſicut anima non eſt homo neq; corpus hō: ſed hec duo/ Anima et corpus ſunt ipſe homo: ita et homo/ vniuerſum non eſt/ neq; mundus vniuerſum. Sed hec duo/ homo et mundus (vt ex anima & corpore) vniuerſum conflāt. Et vt hominis anima: corpus/ priuſq̄ ſeipſam intuetur: et ex corporis agnitione/ claudit inferteq; ſui noticiā: ita et vniuerſi aīa/ homo: mira proportiōe corpori vniuerſi ideſt ſublunari mūdo: prior q̄ ſibiipſi adeſſe cōperitur/ et ex mūdi ſcientia in ſemet ingredi/ ſibi adeſſe/ ſeq; contueri. Et vt ad hominis ſubſtentiam neceſſaria probatur anima: ita et ad vniuerſi complementum et ſubſiſtentiam/ perq̄ neceſſarius et expetendus eſt homo/ et precipue ſapiēs homo: que eſt veriſſima mundi anima.

Anima et corpus ſūt homo.

Homo et mundus ſūt vniuerſum.

¶ PEREGRINATIO HVMANE ANIME.·. CAP.XXII.

SAPIENTIS ANIMA IMPRIMIS PER EXTIMORVM SENSVum valuas/ ſpiritaliter extra corpus profecta: in mundum peregrinatum abiit. et a cunctis rebus quas in mundo reperit abſtracta ſublataue ſpeciei atomo: in corpus redit. finxitq; ex collectis ſpecierum atomis/ virtutis hominem: veram primi ſui naturalis ac tellurei hominis imaginē/ formam arcethypum/ lucem/ ſciētiam et apparitionem. cuius habitus ſapientia ē: et hominis in omnia/ ſiue omnium in hominem: per ſpecies tranſſūptio/ traductio & commutatio ¶ Vnde manifeſtum eſt: ſapientiā eſſe quādam humanitatem. et primi noſtri/ indefecati/ naturaliſue hominis imaginem/ veramq; ſpeciem. ſeu artis hominem: ex primo naturali homine et ipſo mundo (felici congreſſu) progenitum. Eſt enim hic ſecundus homo velut proprium humane contemplationis obiectū. velut item mundi exodium/ exituſue/ ac palinodia: qua a mundana peregrinatione/ ſapiens homo recinit/ canitq; receptui. Eſt et hic homo quedam progenita primi hominis minerua primi intra ſe receptio/ reuocatio/ māſio ac ſedes. ¶ Manifeſtum item eſt: ſapientiā eſſe quēdam hominis numerum/ diſcrimen/ fecunditatem/ emanationem: eamq; cōſiſtere in hominis dyade/ genita ex priore monade. Primꝰ enim natiuus noſter/ & ſenſibilis homo/ ipſiuſq; nature mutuum: monas eſt: et totius humane fecundiratis fons atq; initium. Artis vero homo/ humanaue ſpecies arte progenita: dyas eſt et primi quedā hominis emanatio/ ſapiētia/ fructus et finis. Cuius habitu qui a natura homo tantum erat: artis fenore & vberrimo prouentu/ reduplicatus homo vocatur: et homohomo. ¶ Et non modo ad dyadem ſed & aduſq; tryadem/ humane ſapientie vis/ hominis numerum extendit humanitatemq; propagat. Sine quippe medio/ extrema ſunt nulla: Sine propinquitate/ nulla diſtantia Sine concordia/ diſſociatio nulla. Et ſine concurrentia/ nulla diſparata Sunt autem monas & dyas: Natura item et ars quedā extrema. Similiter & nature homo et artis homo. ſeu ſubſtātialis homo et vera eius imago/ virtute progenita. Nature mutuum ſiue naturale donum et hominis acquiſitum. ¶ Horum igitur extremorum ſymplegma eſt aliquod/ concordia et concurrentia aliqua. Aliquis amor/ pax/ vinculum: et medium aliquod amborum prouentus vnio/ fructus emanatio. Iuncta etenim inuicem monas et dyas: tryadem eliciunt proferuntq; ſuam copulam/ vnionem et concordiam. Itaq; ſapientia quedam: eſt trina hominis ſumptio/ hominis trinitas/ humanitas tryas. Eſt enim trinitas: totius perfectionis

Specierum ab vnoquo abſtractio.

Sapientia hominis numerus.

Sapīa ī trinitate cōſiſtit.

emula cum ſine trinitate/ nulla reperiatur perfectio.

¶ OMNEM COGNITIONEM ALIQVO PACTO ESSE TRINITATEM.·. CAP.XXIII.

QVICVNQVE PRECLARAM COGNITIONIS VIM ATTENtiuſcule librabit: cõperiet profecto haud ſine numero/ diſcretione & trinitate: cognitionem fieri poſſe. ¶ In omni quippe cognitione: aliud eſt ſpectatiuum/ Aliud preſentatiuum ſiue obiectum: et aliud vtriuſqꝫ medium/ quo fit et exercetur ipſa cognitio. Aliud ẽ quod ſpectat/ Aliud qđ ſpectatur: et alius vtriuſqꝫ actus/ amborum emanatio. Vt alius eſt in anima intellectus: Alia memoria: Alia contemplatio (amborum ĩtellectus et memorie) functio. ¶ Intellectus primus et ſpectatiuus eſt omniũ. Memoria vero ſpectabilis et omnium intellectui preſentatiua. Contemplatio autem: eſt ipſa inſpectio et preſentatio: per quam intellectus et memoria in actu ſunt. ¶ Diffinitur enim contemplatio vtriuſqꝫ actu: ſpeculatione ſcilicet et preſẽtatione. quorum hic memorie/ ille vero intellectus eſt actus. Et intellectꝰ: eſt vt monas et homo nature. Memoria vt dyas & virtutis homo. Contemplatio vero vt tryas et amborum hominum vinculum. Eſt enim (vt in libro de intellectu docuimus) intellectus: memorie vnitas: et eius actus/ prior actu memorie Memoria vero intellectus dualitas/ numerus et reſumptio: et eius actus/ illius actu poſterior. Contemplatio vero trinitas eſt et vtriuſqꝫ perfectio. ¶ Nempe intellectualis ſpecies primitus eſt ĩ intellectu: ſecundo in memoria/ tertio in contemplatione. Et prima ac ſimpliciſſima intelligibilis ſpeciei ſumptio: dicitur eius acquiſitio et intellectio. Secunda vero eiꝰ ſumptio: ipſius eſt conſeruatio et memoria. Tertia autem eius ſumptio: contemplatio et ſpeculatio vocatur. Primus quoqꝫ ſpeciei ſtatus/ eſt in intellectu: Secunda eius ſedes: in memoria. Tertia vero eius poſitio/ in contemplatione. Et intellectꝰ/ primus eſt & per ſe: qui gignit implet/ fecundatqꝫ memoriã. Ab ambobus vero/ equa lance/ contemplatio et ſpeculatio ꝑfertur/ deriuatur/ procedit. Et hec tria vnum ſũt in anima: vna atqꝫ impers anime ſubſtãtia. vnica eadem et conſubſtantialis/ trinitas animi. ¶ Vnde fit vt cum tres ſint hominis cognitiones: Ratio/ imaginatio/ ſenſus: homo ter trinꝰ euadat Trinꝰ inquã in anima/ Trinꝰ in corpore. Trinus in mundo. In anima trinus eſt per rationem et contemplationẽ: que fit ab aĩa in anima/ mediante rationali et intellectuali ſpecie. In corpore ſiue in toto ſeipſo per imaginationem: que ab anima in corpore exercetur preſentatione et inſpectione ſpectrorum In mundo deniqꝫ per ſenſũ: qui ab anima in mundo/ ſub ſẽſibilis ſpeciei medio exercetur. ¶ Omnis quippe cognitio: vt perfectionis emula: vt entis in ſe conuerſio et glomeratio: trinitatis numerum ſibi aſciſcit ac vendicat. clauditurqꝫ geminis extremis et eorum medio: Potentia/ Obiecto/ et Amborum actu.

Intellectus Meõria cõtemplatio

Intellectualis ſpẽi trie ĩn aĩo poſitiones.

Homo ter trinus.

Oĩs cognitio trinitas quedam eſt

Hõ ter trinus	In ratione	In imaginatione	In ſenſu
Hõ ter trinus	In aĩa	in corpore	in mũdo
Trinitas anime	Intellectꝰ	Cõceptus	Meõria
Trinitas corpis	Imaginatrix	Spectrum	Corpus
Trinitas mũdi	Senſus	Sẽſibilis ſpẽs	Mundus
	Principiũ	Medium	Finis
	Spectans	Obiectũ	Preſentans

¶ HOMINIS NICHIL ESSE PROPRIVM ET PECVLIARE PRETER OMNIVM COMMVNITATEM. CAP.XXIIII.

Homo vniuerſã naturã imitatur

HOMINIS NICHIL EST PECVLIARE AVT PROPRIVM: SED eiꝰ omnia ſunt communia/ quecunqꝫ aliorum propria. Quicquid huius et huius/ illius et alterius et ita ſingulorum eſt proprium: vnius eſt hominis. ¶ Omnium enim in ſe naturam trãſfert/ cuncta ſpeculatur: vniuerſam naturam imitatur. Sorbens enim hauriensqꝫ quicquid eſt in rerũ natura: omnia fit. Nam neqꝫ peculiare ẽs homo eſt/ hoc vel hoc: neqꝫ ipſius eſt hec aut/ hec natura. ſed ſimul omnia eſt: omnium concurrentia/ rationale chaſma et congregatio. ¶ Et ſi hominis finire et complecti volue

eis naturam. ſuſpice quicquid in celo eſt/ quicquid in elementis & vniuerſo mundo. Hec enĩ omnia/ a cunctis: maioris hominis ratione/ nomineq; finiũtur. ¶ Duos igitur homines natura procreauit & genuit: maiorẽ vnum/ quem vocamus mundum: minorem alterum/ qui ſpecialiore noĩe/ homo nũcupatur: Maior ille/ actu omnia eſt. Minor vero poteſtate vniuerſa. Huius ergo ſedulitate/ actu/ operatione & motu: ex potentia elicitur actus: Micat lux e tenebris. Et ex cõfuſione numerꝰ/ ordo/ diſcretio infertur. quoad minor/ totum maiorẽ cõceperit: quoad diſcuſſa omni natiue ignorantie caligine: nichil non norit minor: nichil nõ mente teneat/ nihil non ſit. Hoc eñi pacto minor perficitur: dum quod in eo fuerat turpe componitur. quod rude/ informe & ſine ſpecie: ſpeciei (vt diuus Dionyſius ait) ſuſceptione/ euadit illuſtre. ¶ Intellige rurſum naturã duos homines peperiſſe: alterum cõflatum in cẽtro/ in mundi medio & in actu ſubſiſtentẽ: hic enim noſter eſt homo. Alterum vero conflãdum/ imperfectũ/ Subſiſtentem in potentia: In circũferẽtia/ in mũdo/ in materia. Et in multitudine atomorum: quarũ ſingule ſingulis inſint ſubſtantijs. ¶ In omni quippe mũdana ſubſtantia: aliquid deliteſcit hũanum: Aliqua cuius ſubſtantie indita eſt hominis atomus/ homini propria/ qua cõponendus eſt & conflandus ſtudioſꝰ homo quam ſibi vendicare & ingenij vi abſtrahere a materia/ natus eſt homo: qui omniũ celebratur eſſe potentia. & cuiꝰ aliquid/ eſt in quolibet: & in quo rurſum cuiuſlibet: aliquid recipi natũ eſt. ¶ Qui igitur cõflatus eſt & perfectus a natura homo (homo inquam noſter/ ſitus in mundi medio) matris imperio/ per mundũ circunferri iuſſꝰ: exquirit a ſingulis que ſua ſunt/ abſtrahit a qualibet mũdi ſubſtãtia proprie ſpeciei atomũ. Illam ſibi vendicat atq; inſerit: & ex plurium ſpecierum atomis ſuam elicit profertq; ſpeciẽ. que naturalis & primi noſtri hominis fructꝰ ſeu acquiſitus ſtudioſuſue homo nuncupatur. Hec itaq; hominis eſt cõſumatio: cũ ad hunc modum/ ex ſubſtantiali ſcilicet hominẽ rationalem: ex naturali/ acquiſitũ: & ex ſimplici cõpoſitum/ perfectum/ ſtudioſum.

Maior & mior homo

Alius de vtroq; hoĩe philoſophã dimodus.

¶ COMPARATIO ORIGINIS HVMANE SVBSTANTIE: AD HVMANAM ERVDITIONEM CAP. XXV.

HVIC/ AVTEM SPIRITALI HVMANE TRINITATI/ QVE IN hominis eruditione/ cõſumatione & perfectione cõtingit (ex naturali inquam homine/ ex ſtudioſo/ & amborũ vĩculo) proxima & proportionabilis eſt alia quedam trinitas. que ĩ humane totiꝰ ſubſtãtie ortu ſiue in prima hũani generis a deo creatione & ad eſſe productione ſucceſſit. ¶ Nã ſicut humanus animus haud ſimul/ aut nõ vnico actu eruditur ſed in tẽpore & actibus trinis (primo intelligentie/ quo profertur & oritur in aĩo intelligibilis ſpecies: ſecũdo memorie/ quo ſpecies eadẽ ſiſtitur/ cõſertiatur & collocatur in memoria. Tertio contẽplationis: quo ſpecies eadem ab intellectu ſpectatur & preſentatur a memoria) ita & humanũ genus/ humanaue ſubſtãtia: haud repentinam habuit originem. neq; actu vnico in eſſe nature prodijt: ſed in tẽpore & actibus trinis ¶ Protulit enim diuina mens imprimis: hũani generis actum hoc/ eſt virũ. deinde ex actu potentiã id eſt mulierẽ eduxit. Tertio ex ambobus extremis actu & potẽtia viro/ & muliere eorũ medium/ ſtatũ conſumationem & finẽ (amborum inquam filiũ) proferri gigniq; voluit per quem hũana ſpecies integrũ/ totũ/ perfectũ triniũq; eſſe naturaliter eſt adepta. ¶ Primꝰ enĩ vir adã: creatꝰ a deo eſt deinde ex viro genita & ꝓlata mulier: viri hũaniq; generis potentia. Tertiꝰ ex viro & muliere: ꝓdijt amborũ filiꝰ. ¶ Adã igit̃ vt intellectꝰ quidã eſt: Eua vt meõria: Abel vt cõtẽplatio & vtriuſq; actꝰ. ¶ Adã rurſũ vt naturalis noſter homo. Eua vt acquiſitus & ſtudioſꝰ homo: naturaliſue hominis ſpẽs & imago. Abel vero vt nature & virtutis copula: vt vtriuſq; naturalis & ſtudioſi hoĩs cõnexio. ¶ Adã homo eſt ꝑ ſe ex nullo progenitus homine: Eua homo ex homine/ Abel homo ex hoĩbꝰ. Adã rurſum monas. Eua dyas: Abel trias. ¶ Adã hõ tãtũ: Eua homo hõ: Abel hõ/ hõ hõ. ¶ Ab Adam in Euã: motus eſt vniꝰ/ ĩ vnũ. Ab adã vero & Eua ſimul/ ĩ Abel: duorũ in vnũ motꝰ & in eodẽ vno ſtatꝰ. ¶ Adã deniq; Eua Abel: & eq̃les iter ſe ſũt & ſpecie vnꝰ hõ: ſiue vniꝰ ſpẽi & conſimilis ſubẽ homo/ q aliquo pacto & vnꝰ & trinꝰ eſt. Sicuti & priꝰ hũanꝰ animꝰ/ vnus ac trinus eſſe dictꝰ eſt: vnꝰ & ĩdiuiduꝰ ſubã/ Trinꝰ vero ĩtellectu/ meõria & vtriuſq; acq̃ſita ſpẽ. Equalis eſt intellectui meõria Et vtriuſq; ſpecies (qua fit contemplatio: que ab hac preſentatur/ ab illo conſpicitur) vtriq; ſpiritaliter equalis & conſimilis eſt.

Spiritalis trinitas in aĩmi cõſumatione

Alia trinitas in hoĩs creatione.

Adã Eua Abel quibꝰ reſpõdeãt.

Trinitas animi	Intellectus	Memoria	Species
Trinitas hoīs	Adam	Eua	Abel
Functiones aīi	Acquiſitio	Conſeruatio	Cōtēplatio
Proceſſus hoīs	Homo per ſe	Hō ex hoīe	Hō ex hominibus
Nūer9 hoīs	Homo	Homo hō	Hō hō hō

ℂQ2 HOMO VNIVERSI SPECVLVM. CAP. XXVI.

HOMO NICHIL EST OMNIVM. ET A NATVRA EXTRA OMnia factus et creatus eſt: vt multiuidus fiat/ ſitqꝫ omnium expreſſio/ et naturale ſpeculum abiunctum et ſeparatum ab vniuerſorum ordine: eminus et e regione omnium collocatum/ vt omniū centrum. ℂSpeculi etenim natura eſt: vt aduerſum et oppoſitum ſit ei/ cuius in ſeſe ferre debet imaginem. ℂFinge autem omnia ſita eſſe in mundi circunferentia velut in firmamento. in quo lucidiſſime rerum omniū exprimuntur viſunturqꝫ ſpecies. Hoc argumento in medio mundi/ extra omnia factum eſſe hominem elicies vt vndecunqꝫ in ſe manantibus/ mundanarum ſpecierum ſpiculis/ atqꝫ ſplendoribus vberius feriatur/ omniqꝫ ſpecie affectus euadat omniformis. ℂNam ſi alicui ineſſet rei homo/ eiuſce rei et ſubſtātie (cui inditus eſſet) gnaritatem et ſcientiam adipiſceretur nullam. quandoquidem omnis et cognitio/ et inſpectio ſeu rerum obiectio/ ſpecierūqꝫ manatio: fit ſecundum dyametrum/ qua viſum: ſpectatum et obiectum: ab ſe ſpeculante & ſpectante potentia dirimitur. Eſt igitur et homo factus extra omnia: et omnia rurſum extra hominem facta/ homini ex aduerſo dyametri preſētata. ℂNam ſi omnia in mundi circunferentia (vt in firmamento) locaueris: in medio et centro locandus eſt abs te homo: Vnde tota mundi circunferentia/ eidem liquido pelluceat atqꝫ reueletur. ℂSi vero omnia in trianguli baſi ſtatueris: hominem in trianguli vertice te locare oportet. quo tota baſis ꝑ amborum laterum anguſtias defluit: quoue tota triangularis ſuperficies irremigat: et vnde tota ſimul baſis eſt conſpicua et facile ſpectāda. Et in quocunqꝫ loco/ cuncta mundi ſtatueris entia: in eius oppoſito/ abs te collocandus et recipiendus eſt homo: vt ſit vniuerſorū ſpeculū. ℂEa ſiquidem hoīs eſt: que et ſpeculi natā. Speculi aūt natura eſt/ vt extra oīa locatum ſit: cunctis aduerſum et oppoſitum et vt nichil in eo receptum: nulla ſit naturali affectum imagine. ℂQ2 ſi ſpeculum in viſibilium rerum parte/ ordine et linea conſtituis ſpecularem extemplo tollis commoditatem. vt aut nullorum/ aut non ſaltim oīm: imprimi afficiqꝫ poſſit ſpeculum imaginibus. ℂ Poſito quippe in trianguli baſi ſpeculo: nulla eorū q̄ ad baſim ſunt/ ad ſpeculum fiet linearum directio: nullum in ſpeculum/ impluuim ſpecierum fiet. Identidem et ſi ſpeculum in circunferentia locaueris: indirecte et inequales linee ad ipſum ab vniuerſis que ſunt in circunferentia protenduntur: ℂVerus igitur et ſpeculi et hominis locus: eſt in oppoſitione/ extremitate/ diſtantia et negatione vniuerſorum. vbi inq̄ omnia non ſunt: vbi nichil actu eſt/ Extra omnia: in quo tamen fieri omnia nata ſūt.

Natura ſpeculi

Homo extra omnia factus.

Omnis cognitio ī diſtātia dyametri fit.

Eadem hominis que et ſpeculi natura.

ℂSunt enim omnia in circunferentia mundi: et fieri poſſunt in mundi medio. Vbi omnia ſunt: non fiunt. Vbi vero fieri poſſunt/ et fiunt non ſūt. Sūt ī loco quopiam vno: fieri vero nata ſunt fiuntqꝫ in ei9 oppoſito. ℂVnde fit vt & terra et homo: ſint ſpeculum quiddam firmamenti: ab initio rude/ impolitum inſincerum

Verus ſpeculi et hoīs locus

Homo et terra ſpecula firmamē-ti

Omnia in baſi trianguli.

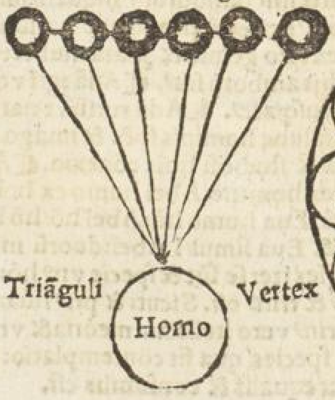

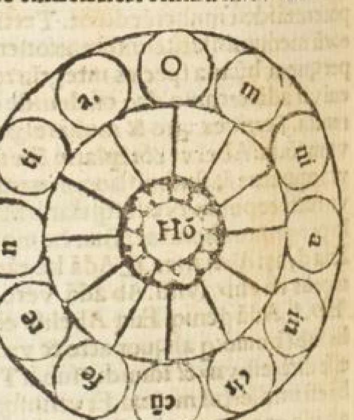

illucidũ / imperfectũ / inane / omni carens imagine. Defluxu vero atomorum et naturaliũ ſpecierum e ſtellis firmamenti: vtraqꝫ ſpecula impregnantur atqꝫ fecũdantur. Et vtrũqꝫ ſpeculum potentia quedam eſt firmamẽti: et eorum actuum qui ſublimes ĩ firmamento micare conſpiciuntur / naturalis vmbra. ¶ Diſcreuit enim deus ab initio rerũ omnium ſenſibiles actus / eoſqꝫ in firmamento locauit. quorum cum vmbre / radij / acumina / coni / vertices et atomi: ꝑpẽdiculari radio in terrã ferant: fra eorũ actuũ cõcurrẽtia / cõfuſio / vmbra et potẽtia nuncupatur: cuius numerus / eſt et quidã omnium numerus. ¶ Nam et firmamentum nũerus eſt et actus oĩm: terra vero & ipa quoqꝫ / oĩm numerus eſt: ſed potẽtia. Quicqd firmamento ineſt / fieri in terra poteſt. ſicut et quicquid eſt in mũdo / fieri poteſt in homine. Etenĩ precipua hominis ſpecies / cuius habitum ſapientiam eſſe docuimus: haud huius vel huius eſt ſpecies: ſed aliquo pacto ſpecies omnium. ¶ Et ſi eadem eſt ſpecies: que & omnium dicitur ſpecies / et naturalis noſtri hominis ſpecies: neceſſe eſt vt et natiuus noſter hõ / quoquopacto ſit vt omniũ potentia. vt pote cuius actus eſt omniũ actus: cuius ſpecies omnium ſpecies / cuius imago omniũ imago: et cuius deniqꝫ numerus omniũ numer9. Idem eſt ſtellarum firmamenti / idẽ atomorũ terre / idem hominis / humaneue ſpeciei et ſapientie numerus: cuius agnitio et deprehenſio / eſt et ſui et vniuerſorum gnaritudo atqꝫ ſcientia. ¶ Sicut enĩ eſt eadem hominis et vniuerſorum ſpecies (Nã que hominis eſt: omniũ eſt: et que ẽ omnium / eſt hominis) ita et eadẽ vtrorũqꝫ ſcientia / vnica ratio / par gnaritudo. ¶ Eſt igitur homo vltima ſuprema et precipua ſenſibilis mundi creatura: ſita et collocata extra oĩa tanq̃ omniũ potentia et concurrentia. Luminum inſuper et actuũ mundi / naturalis vmbra & veluti quiddã mundi mediũ. ¶ Nam conſumatis et perfectis omnibus / poſtq̃ actus ſinguli / ſua loca ſortiti ſunt: vidit deus deeſſe omniũ ſpeculatorẽ et vniuerſorum oculum. quẽ etherei ſuperne micãtes igniculi / quẽ ſublimes facule / et firmamenti luiaria: quẽ valuarũ intelligibilis ſuperceleſtiſqꝫ mundi (pleni infiniti luminis) ſiderea antepagmẽta / ac tenuiſſime vmbelle irradiarent. cui ſuffulgerent aſſidue / vt totius mundi filio / vt naturali ſue imagini / vt oĩm paci et concordie. viditqꝫ nullum ſupremo huic oculo inter cetera / ſupereſſe locum. Plena quippe actuũ erant oĩa: quodlibet ſuo gradu / loco et ordine cõſtiterat. Et ex actib9 diuerſis diſparatiſqꝫ ſpeciebus / aut rerũ differentiis et mundi luminaribus (que per ſe intermiſceri / confundi / concurrere: et fas et poſſibile non eſt) fieri homo haudquaq̃ poterat. ¶ Extra igitur cunctorũ differentias et proprietates in oppoſito oĩm loco / in conflage mũdi / in omniũ medio coaluit homo: tanq̃ publica creatura. que quod relictum erat ĩ natura vacuum potentiis / vmbris / ſpeciebus / imaginibus et rationibus ſuppleuit.

Terra vmbra ſtellarũ firmamẽti.

Hominis numerus omnium ẽ numerus.

Homo omniũ oculus

Hõ publica creata.

¶ CVR PHENICVM SAPIENTES: HOMINEM IN SERPENTIS SPECIE / EXPRIMERE SOLITI. CAp. XXVII.

ET HAVD IMMERITO PHENICVN (VT HISTORIE TRADVNT ſapientes: pro ſuorum tẽplorũ antepagmentis / hominẽ in ſerpentis ac ydre ſpecie / mordicus caudam pertrahentis ſuã pingi: et exprimi voluere. ¶ Eſt enim veriſſima ſapientia ſuipſius inſpectio atqꝫ agnitio. qua in ſubſtãtia eadẽ / indiuiſa indiſſecta / vna et cõtinua permanente: pars partem apprehendit / pars a parte ſublabratur pertrahitur & ad interioria reuocatur. ¶ Nã cũ gemina ſit omnis cognitio: materialis et ĩperfecta vna / Alia vero immaterialis atqꝫ perfecta; hec vnica in orbe perficitur in eadem natura / in eadem ſubſtantia indiniſa / indiſcontinua: attamen numeroſa / diſcreta et fecunda: ¶ Fit enim cum immaterialis ſubſtantia flexa et conuerſa in ſemet: vi ſpeculationis proprie / in extrema duo et in amborum medium diſpeſcitur atqꝫ propagatur. Materialis autem cognitio: fit ſecundum rectũ / ab vno in aliud: Ab eodem in diuerſum atqꝫ diſſimile: in diuerſis item naturis: in abiunctis ſubſtantiis. In hac ſiquidem cognitione aliud eſt quod ſpectat / aliud quod ſpectatur et iternoſcit

Immaterialis cognitio in identitate ſubſtantie perficitur

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Vt in imaginatione: alia eſt anima/ aliud corpus. In ſenſu quoq; alia eſt anima/ alius mūdus. Immaterialis nempe eſt anima: corpus vero et mundus ambo ex materia/ et aie organa. alia item eſt anime: et alia corporis mundiq; ſubſtātia. Et in neutra materialium huiuſmodi cognitionū: hominis ſcientiam et ſapientiam locauimus. ¶ Supereſt igitur vt in ſola ratione ſit ſita hominis ſapiētia/ ſiue i immateriali cognitione et in eiuſdem a ſeipſo animaduerſione. vt in notione anime ab anima qua ſine ſui diuiſione: in ſe/ tota anima flectit ſibi proponitur/ preſentaturatq; obiicitur. Tota enim anima: in vnitate diſcernitur atq; numeratur: ſeq; aliquopacto in tria(in extrema inquāduo & medium vnicum) diſtiguit/ numerat/ multiplicat: In orbem demum ſemetipſā comprehēdens(ad inſtar ſerpentis) in ſeipſam voluitur/ in ſua penetralia redit. Pars ei9 vna partem aliam morſicat/ ſublabratq;. Ingreditur anima in ſemet/ ſe totā abſoluit atq; pertranſit. In ſeipſa deniq; ſiſtitur: Conditur in ſe/ fitq; ſibi vaſculum ac perpes domicilium.

Sapientia in cognitione anime ab anima.

Q̄ COGNITIO HAVD EST ENTIS SESE NOSCITANTIS/ DIVISIO. CAP. XXVIII.

VNDE FIT VT QVI RITE COGNITIONIS VIM NATVRAMQVE perpenderint: haud (vt pleriq; fecere) in teterrimā nefandi erroris carybdim/ precipites labentur. ob ſui cognitionē: eorū que ſe norunt ſubām diuidentes. dicenteſq; plures eſſe ſubās/ amborū quorūcūq; extremorū & eorū medij. ¶ Nā ſi oīs cognitio eſſet entis diuiſio/ et ſubſtantie ipſius multiplicatio: vtiq; omnis cognitio/ eſſet alterins cognitio. Nil igitur ſibiipſi erit agnitum: Nil intueri ſeſe/ ſeq; conſpicari et ſeipſo perfrui valebit. Nulla deniq; erit ſapiētia. quandoquidem omnis ſapientia: eſt ſuimetipſius ſpeculatio/ agnitio/ ſcientia. Omnis itaq; cognitio: erit alterius cognitio. Diuiſa inſuper erūt/ diſſita & ſeparata abinuicē: cuiuſuis cognitionis extrema diductū erit/ et ab extremis: id quod eorū mediū appellatur. Atqui(vt diximus) cognitio eiuſdem a ſeipſo: haud eſt ipſius entis/ ſubſtantialis diductio: ſed perſonalis eius diſcretio/ in extrema et mediū. Eſt item eius in ſeipſa flexura/ conuerſio/ orbicularis mot9: et ſine ſue ſubſtantie diuiſione(in ſubſtantie identitate vnitate/ continuitate: in perſonalium ſuppoſitorum ſimilitudine/ equalitate/ atq; trinitate) fecunda propagatio.

¶ Fit iterum vt trina ſit ſapientia: quemadmodum ē et trina ſuiipſius gnaritudo atq; ſcientia. Nam tria ſunt immaterialia entia/ que in ſemet flectuntur/ in ſe conuertuntur que ſuiipſorū capacia/ et a ſeipſis agnita ſunt. Rationalis anima/ Angelus/ Deus. ¶ Orbis rationalis anime(ideſt eius in ſe gyratio/ qua ſeſe intuetur) humana ſcientia vocitatur. Angelicus orbis/ angelica ſapientia. Diuinus orbis/ quo per deum deus in deum fertur: diuina ſapientia/ dei a ſeipſo agnitio/ diuinaq; contemplatio nuncupatur. Et hui9 extrema ſūt diuin9 itellect9/ diuia mēoria ac diuia amborū ſpēs. ¶ Diuin9 intellectus/ monas eſt: prima et per ſe/ primum diuinitatis germen/ et(vt diuus areopagita ſentit) fontana deitas/ totiuſq; diuine fecūditatis initium. Diuina vero memoria dyas eſt et monadis equalitas/ eiuſq; reſumptio a monade prolata. Vtriuſq; autē ſpecies tryas dicitur: monadis et dyadis ſtatus/ copula/ cōnexio: manans ab vtriſq;/ finis vtriuſq;/ vtriuſq; medium.

Trina ſapientia.

Diuus areopagita.

¶ Hec tria in deo/ vnus deus ſunt: vna atq; indiuiſa diuina ſubſtantia. carens omni inequalitate alietate diſſimilitudine et permixtione materie/ aut cōtrarietatis. ſine confuſione coniuncta: ſine diuiſione diſcreta ac trina: In trinitate vna/ In vnitate trina. Inſeparabilis eſt ei9 itellectus/ ab eius memoria: et ambo ab ſua ſpecie inſeparabiles. Quantus eſt diuinus intellectus/ tanta eſt et diuina memoria. Et quanti ambo/ tantum amborum ſacrum ſpiramen/ ſpiritus ſpecies/ et ſacra emanatio. Totus diuinus intellectus/ in tota diuina eſt memoria: & hec rurſum in illo tota. Ambo quoq; in ſuaipſorum ſpecie ſunt toti: ipſaq; ſacra amborum ſpecies/ degit tota in vtriſq;.

¶ Q̄ IN DIVINE ET SACRATISSIME TRINITATIS AGNITIONE: SOLI MERITO CHRISTICOLE GLORIARI POSSVNT. CAP. XXIX

IN HVIVS AVTEM SVMME AC SVPERSVBTANTIALIS OMnium cauſe/ beatiſſime trinitatis cognitione et ſacratiſſima fide: merito pre ceteris/ gloriari poſſunt chriſticole/ ꝙ archana illa/ ſuprema et eminentiſſima veritas: que a condito mundo/ omnẽ latuit hereſim: ſiue gẽtiliũ/ ſiue hebreorum: quam nulli mundi ſapientes/ philophi et magi ꝑ mundanam ſapientiam naturali intelligentie lumine rimari potuerunt: que nullis vel pauciſſimis prophetarum (ſub nubis et caliginis tẽpus) innotuit: Solus inclytus chriſtianorum dux/ nouo & inſolito ſydere e virginis vtero/ ortus in mundum/ tãte ſcientie (hoc eſt diuine trinitatis) lumen e ſydereis ſedibus/ in orbem terrarum aduexit. Solus diuine ſubſtantie numerum et fecunditatem palam edocuit/ atqꝫ publicauit. Primus diſcretionis diuine ſermones intulit: qui ipſe ſub mortali ac tellureo humanitatis amictu: vnũ aliquod erat triũ totꝰ diuinitatis germinũ. Erat enĩ diuinitatis dyas/ que ab eterno ſeſe a paterna monade diuinitus: et poſtea in terris humanitus ortam: ante tempora et in tẽpore genitam: teſtata/ effata et proloquuta in terris eſt. ¶Sua item omnia eſſe paterne monadis: et omnia paterne monadis/ ſuaipſius eſſe perdocuit. Speciem quoqꝫ ac ſpiramen vtriuſqꝫ/ quicquid habet: hoc et ſuum et paterne monadis eſſe promulgauit. ¶Itaqꝫ vt diuinum ipſi numerum/ diuinam propaginem/ atqꝫ trinitatẽ fateamur: cient nos ipſi primis (ſumme et ſuaſibiliſſime autoritatis loco) eterne vite fecundiſſima verba/ ac potentiſſima diuine dyadis eloquia. Innumere deinceps et cunctis peruie/ e rebus naturalibus deſumpte coniecture: eo aſſentionis/ fidei et firmiſſime credulitatis impellunt. Intelligentie quoqꝫ lumen (quo poſt vere lucis ortum/ repurgate et illuſtrate ſunt hominum mentes) id a ſeculo inauditum: et a priſcis inſcrutabile reſerat/ panditqꝫ miſterium. Eſt enim intelligentia fidei conſumatio: fides vero intelligentie diſpoſitio ſacrumqꝫ initium.

Autoritas

Cõiectura.

Ratio.

¶NOSCENDE DIVINE ALTISSIME TRINITATIS SENSIBILIA SIGNA. CAP. XXX

NON INCONVENIENS AVTEM FVERIT: SI HOC IN LOCO nõnulla appoſuerimꝰ: dinoſcẽde beatiſſime huius diuine trinitatis/ ſenſibilia preſidia. per que certioribus coniecturis/ natura nos tanti miſterij cupit effici conſcios/ tanteqꝫ ſcientie nobis reſerari iubar. Subiecit enim natura/ noſtris oculis lucidiſſima eorum ſigna/ que oculus non vidit/ nec auris audiuit; neqꝫ in cor hominis aſcenderunt. ¶Nam ſi vniuerſam naturam/ perfectam eſſe credimus: eandem profecto et trinam eſſe aſſentimur dicimuſqꝫ omni i re naturali: quendã ſplendicare et liquido exprimi/ diuine trinitatis numerum. Omne eteni perfectũ eſt trinũ. Et ſi deum haud inficias imus/ omnium eſſe opificem/ authorem/ creatorem: fatemur inſuper perfectum eundem eſſe ac trinum: cum ſit omnis creatura/ diuinum quiddam (Nam diuinitatis opus/ diuinuſqꝫ fulgor et apparitio) erit et omnis creatura (vt diuine tudicule forma/ relucentia et impreſſio) clara atqꝫ inobſcura diuine perfectionis atqꝫ trinitatis/ geſtans in ſe veſtigia. ¶Itaqꝫ ex omni ferme materiei parte/ Ex cunctis naturalibus rebus: tam ſublimis et ardua cognitio/ noſtris ſemẽtibus altius infũdit/ patenter inſinuat/ ſenſibiliter explicat. Expetita igit̃ ſigna ab hoĩe enarrare pergamus.

Omnis ſubſtantia diuine trinitatis veſtigium.

¶Humana ſpecies tantum vna eſt: trino tamen actu/ a deo ſubſtantialiter condita atqꝫ perfecta. Primus et per ſe homo Adam. Ex Adam Eua/ Ex Adam et Eua: Abel.

Trinitas in homine.

¶Rationalis anima: vna eſt et indiuiſibilis ſubſtantia: ſine ſui diuiſione trina/ numeroſa/ fecunda: In intellectum/ memoriam/ ac voluntatem ſiue in contemplationis actum diſcreta. Intellectus: non eſt memoria/ neqꝫ voluntas. Memoria: neqꝫ intellectus eſt neqꝫ volũtas. Voluntas: non intellectus eſt neqꝫ memoria. ſunt tamẽ hec inuicem relatitia/ equata et ſimilia: vna inſuper eademqꝫ anime ſubſtantia.

Trinitas in rationali anima.

¶Punctum in media linea/ cum ſubſtantia vnicum et inſectile ſit: ratione tamen trinum reperitur. Eſt enim idem/ finis linee prioris: ſequentis initium: totius vero medium.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Arbor vna eſt: in ſtipite coniuncta/ in ramis diſcreta: in quibus tantum tria ꝑfert/ folia/ flores/ fructus.

¶ Nubes vna quedam eſt et liquida ſubſtantia/ triniter fecunda. Nam in tantum tria ſoluitur: pluuiam/ niuē/ grandinéque hoc carmen cōplectitur Pluuia nix grādo hec tria ſunt e nubibus orta

¶ Animalis nutritio trinis perficitur mēbris: ore/ ſtomacho/ corde. Nam cib⁹ ab ore aſſumitur: Recipitur et continetur ab ſtomacho. Poſtremo a corde digeritur/ tranſitq̧ in animalis ſubſtantiam.

Trinitas igniū: Solis ignis cordis.

¶ Hominis quoq̧ animaliū precipui/ trino calore/ atq̧ igne preparatur et concoquitur cibus. Primo celeſti/ Secundo elementari. Tertio humano. Sole/ igne/ corde. His tribus ignibus/ preparatur alimētaria hominis ſubſtātia: priuſq̄ ex materia vertatur in ſanguinem. Nēpe a ſole maturantur fructus: herbe/ plante et animalia gignuntur. deinde ab elementari igni/ quicquid in eis cruditatis et contrarij ac ſuperflui humoris eſt exhalatur reſoluiturq̧. Tertio in homine/ cordis calore: in ſanguinem omnia conuertuntur.

Aie trine

¶ Anime numerus eſt trinus. Omnis ei anima aut rationalis eſt/ aut ſēſitiua aut vegetatiua. Nam que tantum ſubſiſtunt inanimata ſunt/ et anime expertia.

Intellect⁹ trinus.

¶ Intellectus eſt trinus: Alius diuinus/ Alius angelicus/ Alius humanus. Et itellectum diuinum peculiari nomine Mentem nuncupamus. Angelicum proprie itellectum cenſemus. humanū vero rōnē.

Sapientia trina.

¶ Sapiētia eſt trina: Alia diuina/ Alia āgelica/ Alia humana. Omnis enim ſapiētia/ eſt ſuiipſi⁹ cognitio. Tria aūt ſunt orbicularia/ et que ſe norūt entia: deus/ Angel⁹ homo. ¶ Vnde fit vt oīs ſapiētia ; ſit īmaterialis cognitio: et omnis immaterialis cognitio: ſapientia. ¶ Fit etiam vt īmateria/ ſit totius diuiſionis et alteritatis principium. quandoquidem omnis eiuſdem a ſeipſo conceptio/ ſit extra materiam & omnis materialis cognitio/ in diuiſione et alteritate ſubſtātie contingat. in qua aliud eſt quod ſpectat/ et aliud quod ſpectatur. alia extrema: aliud medium.

Sol Luna Terra

¶ Sol prim⁹ eſt et per ſe lucidus/ ipſiuſq̧ lucis initium. A ſole lux ī lunā : deriuatur. A ſole vero & luna: ī terram Sol a nullo lumen receptat: Luna ſole illuſtratur/ Terra ab vtriſq̧.

Tria precipua que ſe norunt entia

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶Tantum tria ſunt magnitudinum interualla: longitudo/ latitudo/ profunditas. ac tres tãtum magnitudines & continue quãtitates linea/ ſuperficies/ corpus: quarũ idem fons atq; initiũ/ pũctũ.

In magnitudinibus trinitas.

¶Tres ſũt prime & precipue numerorum vnitates: linearis/ ſuperficialis/ corporea. que ab eadem oriuntur ſcatentue ſimpliciſſima vnitate: denaria/ centenaria/ Millenaria. Nam inter numerorũ ſedes locos & poſitiones: (que decimo quoq; loco/ denariaue diſtãtia notãtur) denarius primus eſt linearis nũerus. Hecas primus planus/ vt quadratus. Mille/ primũ corp9: Nam cubus.

Trinitas in numeris.

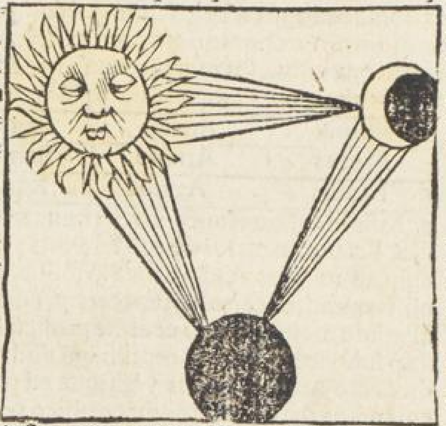

¶Humana mẽs vna eſt: cuius note & expreſſiones tres: conceptio/ vox/ ſcriptura. In quibus aut omnis eſt diſciplina: aut eorum medio diſciplina paratur. & ab his ſignis/ hũane anime trini oriũtur diſciplinares actus: conceptio/ loquutio/ ſcriptitatio.

Doctrinalia iſignia tria.

¶Celeſtia luminis ſubiecta & lucifere faces ſunt trine: Sol/ ceteri planete/ qui errones & erratici dicuntur & ſtelle. Nam ſol fons eſt & lucis initiũ: a quo in ipſos errones & in firmamẽti ſtellas deriuatitia lux tranſfertur.

Luminaria mũdi trina

¶Trinus eſt ſolis aſpectus: orientalis/ meridionalis/ occiduus. His enim tribus differentijs mortaliũ oculis/ ſol reuelatur. Primo in ortu/ deinde in meridie: Tertio in occaſu. In ſeptẽtriõe autem & medie noctis pũcto/ nobis eſt occultus.

Trinitas in ſole:

¶Aquarũ mot9: trinis differẽtijs vniuerſus adimpletur: fonte/ fluuio mari. Nã fons aquarum eſt initium: fluuius: mediũ/ Mare finis/ earum congregatio ac ſtatus. Fons prima eſt aquarum ſcatebra & apparitio. prima ue earum ex abdito/ ex occulto & ex ipſis terre viſceribus emanatio. Fluuius: medius eſt earum motus/ quo in naturalem ſuum locum pergũt atq; deuehuntur. Mare vero earum eſt receptaculũ cõgregatio/ ſtatus/ finis & vltimum.

Trinitas in delatione aquarum:

¶Geometre rectilineorũ angulorum ſpecies/ trinitate finiunt: Obtuſorum/ Rectorum/ Acutorũ. Hiq; trinis lineis/ eodem puncto coniunctis clauduntur.

Trinitas angulorũ.

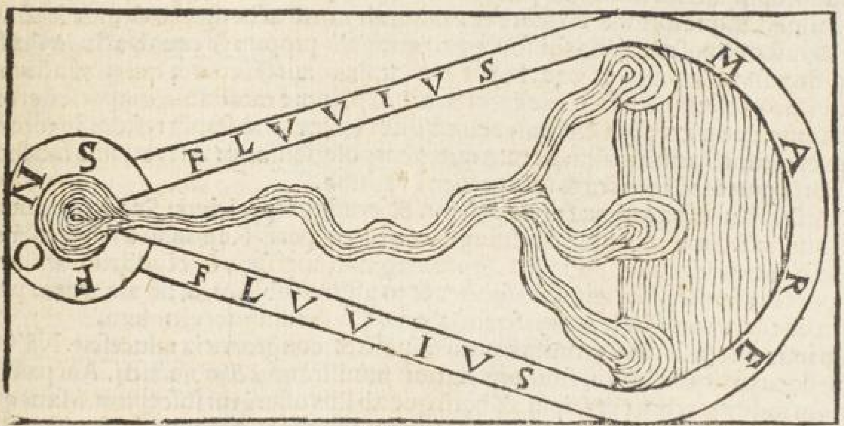

¶Hõ trinis poſitionib9 in loco & quiete variat᷑ ac differt. Aut eñi iacet/ aut ſedet/ aut ſtat. Iacere: noctis eſt & ſõni poſitio. Sedẽtaria poſitio medij tẽporis eſt matutini aut ſerotini: cũ aut ſõno expergiſcitur aut obdormiſcere incipit. Stare vero: perfecta eſt & meridiana hominis poſitio.

Trinitas in hoĩs põne ac ſitu.

¶Animaliũ mot9/ ſũt trini: ſecũdũ quãtitatem/ ſecundũ qualitatẽ/ ſecundũ locũ. Aut eñi augeſcũt aĩalia: aut alterãtur/ aut loco mutantur. Nam ſcḋm ſubſtantiã/ improprius eſt animaliũ motus. vt pote quo aut eſſe incipiunt/ aut eſſe deſinũt. Quod eñi fit/ nõdũ eſt. & quod eſſe deſinit/ nõ ſubſiſtit totũ. Omnis quippe mot9 oritur ab anima. At cũ trina ſit aĩa: alia quidẽ vegetatrix/ Alia ſẽſitiua

In motibus animalium trinitas.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Alia rationalis: neceſſe eſt & trinas tantum eſſe motiones. aliã vegetatricis anime/ aliam ſẽſitiue/ aliam rationalis. Augmentatio eſt vite motus. Alteratio ſenſus mutatio. Latio vero rationis motio. Nã augeſcunt/ quecunq; nutriũtur. Alterãtur dolore atq; triſticia: quecũq; ſentiunt. Solus homo veraciter/ ex deliberatione/ voluntate/ & propoſito ſecundum rectũ in ante mutatur: ſui motus (priuſq̃ moueatur) prouidẽs/ precogitãſq; finem. Que autẽ ſunt anime expertia/ vt mineralia: nullo quoq; predita motu conſpiciuntur.

Motus	Anime	Vegetatricis	Vite	Augmentatio
Motus	Anime	Senſitiue	Senſus	Alteratio
Motus	Anime	Rationalis	Rationis	Latio

Infantis trinitas.

¶ Infantis ſtatus ſunt trini/ Primus in minore mundo: Secũdꝰ in minoris & maioris medio. Tertius in maiore mundo. Status eius in minore mundo: eſt in ſue conceptionis loco: cum adhuc matris vtero ineſt. Medius eius ſtatus: eſt in natiuitatis tempore: quãdo ex minoris mundi occulto/ ac tenebris: prodit in maioris mũdi lucẽ. Tertiꝰ & vltimꝰ eiꝰ ſtatus eſt in mũdo maiore in quo et etate proficit & ſapientia tãdem conſumatur. Primus autẽ infãtis ſtatꝰ ſimilis eſt mẽtis cõceptui: qui abditꝰ eſt ĩ mẽte/ ſicut & infãs in matris vtero. Secundus vero ſtatus ꝑſimilis voci: que eſt prima interne notionis natiuitas atq; expreſſio. Edit enĩ infans in natiuitate: vocem illico primã/ fitq; tum primũ audibilis. Tertius vero infãtis ſtatus/ ſcripture comparatur: que eſt vocis cumulatio/ ſtatus & permanentia.

Alia hoĩs trinitas.

¶ Rurſum infans in maiore mũdo/ triplici differentia ac ſtatu perficitur. Nam (vt in huius operis initio diximus) prius eſt in ſtatu plante. Deinde in animalis natura: Poſtremo in humanitate ſtabilitur viuitq; vt homo. Eſt enim in ſtatu plante: cum adhuc ſue matris/ heret vberibus lactiphagus: & cũ nundum per ſeipſum de loco in locum trãffertur. Eſt deinde in animalis natura/ cũ pubet atq; adoleſcit. cũ iamiã progredi incipiens/ pedibus manibuſq; (velut belua) curuus incedit auulſus abiunctuſq; a matris vberibus. In homine autem eſt/ viuitq; vt homo: cũ ex ephoebis ad virilem peruenit etatem. cum & animo matureſcit fitq; ſtudioſus & ſui cõpos. Nam cum hominis aĩa/ eadem ſit & vegetatiua/ & ſenſitiua & rationalis: ſicut e tribus diſtinctis aĩabus/ vegetatiua creata eſt prior: deinde ſenſitiua/ Suprema & vltima rationalis: ita & in homine ſucceſſio actuũ/ non virium aut animarũ contingit: Prius ſiquidem in eo excercentur partis vegetatricis actus: deinde ſenſitiue/ vltima vero ratio in eodem conſumatur atq; perficitur. His etenim gradibus/ ſenſim rationalis aĩa ad ſue proprietatis & naturalis perfectionis culmẽ ſcandit. His ſe in propriũ vendicat: proripitq; locũ. & que ĩ primis ab ĩeũte etate/ vitali tantũ actu agitur/ deinde ſenſitiuo: maturior demũ compoſq; effecta ſui: ſupremo rationali/ proprio & equali actu in ſua ſiſtitur natura/ fitq; ſibi adequata/ & vna. Nã vt aut vitalem/ aut ſẽſitiuum excercet actum: eſt ſeipſa minor/ atq; inferior. Ab ſua ſede exturbatur/ in corpore motitatur/ corpori cõgredit. Vt vero ratione cietur: corpore ſublimior euadit/ ſibi inſeritur/ in ſeipſa reſidet In toto enĩ corpore/ exercetur ab anima vita: in toto quoq; corpore/ ſenſatio: Aſt rationis functio in nulla corporis parte ſed in mera & ſola perficitur anima.

Trinitas in paſtu aĩmi.

¶ Rurſum humana anima tribus paſcitur & eruditur ſpeciebus: Senſitiua/ Imaginatiua/ & Rationali. Senſitiua a mũdo. Imaginatiua a corpore. Rationali a ſeipſa. Nã mundꝰ ſenſibilem mittit vibratq; ſpeciem. Corpꝰ imaginationis ſpeciẽ vt ſpectrum anime preſẽtat/ proponit/ offert. Porro rationalis ſpecies & in anima ſubſiſtit: & ab aĩa anime preſentatur. Et in hac ſola: conſiſtit hominis ſcientia/ eruditio cõſumatio/ vltimum.

Trinitas in ſenſibus.

¶ In ipſis quoq; ſenſibus trinitas/ miro reſpõſu & congruentia reluceſcit. Nã (vt in ſenſuũ libro docuimus) ſenſuũ alij ſunt preſẽtatiui/ miniſtrantes & obiectitij. Alij paſſibiles: inferiorum iudices/ arbitri precipui: & eorũ que ab illis offerũtur ſuſceptiui. Manꝰ quippe (que tactus quidã ſunt) oculis miniſtrant ſcripturas/ colores & omnimodarũ picturarũ varietates. Os auditui voces/ concinẽtiam/ omnemq; harmoniã offert: Olfactꝰ cerebrũ (imaginationis & ſpectrorum locũ) varijs inſpirat odoribus/ grataq; fouet ſuaueolẽtia. ¶ Igitur tres ſunt qui offerunt/ miniſtrantq; ſenſus: Tactus/ Guſtus/ Olfactus. Tres itẽ quibus miniſtratur: Viſus/ Auditus/ Imaginatio. Tria ſunt & que offeruntur/ quibuſue hi ab illis paſcuntur aluntur/ fouẽturq;: Color/ Vox/ Odor. Inſunt igitur ſenſibꝰ trine trinitates: prima miniſtrãtium ſenſuum. Secunda eorum quibus miniſtratur. Tertia obiectorum que miniſtrantes preſtantioribus offerre iubẽtur

Senſuum trine trinitates			
Miniſtrantes	Manus	Os	Olfactus
Obiecta	Scripture	Voces	Odores
Precipui	Viſus	Audit9	Cerebrum

¶ Et ſi generatim omnem cognitionem et cognitiuam facultatem numerabimus: tres in eis inſunt trinitates. Sūt eni imateriales cognitiones tres Diuina/ Angelica/ Hūana: Mēs intellectus/ Ratio. Materiales vero ſex: Internus ſēſus vnus et extremi quinqꝫ: Auditus/ Viſ9 Olfactus/ Guſtus/ Tactus. Et harum omnium cognitionum/ aliquo pacto inexpertem eſſe hominem in ſenſuum libro docuimus. Eſt enim homo tertrinus nouenisqꝫ luminaribus/ lāpadibus/ lucernis naturaliumue cognitionum ſplendoribus natura illuſtris. Nam extra et ſupra materiam trimyxus: Mentis/ Intelligentie et rationis particeps. In materia vero biſtrimix9: imaginatōe et qnis ſēſib9 ſplēdicās. Eſt ei materialis cognitio/ ad imaterialē nūero dupla. Dyalectici trina poſitione medij: tres ſyllogiſmorū et ratiocinationū figuras/ modoſqꝫ eliciunt. Nā mediū (vt aiunt) aut medio ſtatuit loco: aut primo/ aut vltimo. Finiūt enim primā figurā: cuius mediū/ eſt mediū. Secundā: cuius mediū eſt primum. Tertiam vero cui9 medium eſt vltimum. Eſt autem terminus in ratiocinatione primus: qui ſuperior/ et cunctis amplior/ de ceteris rite dicitur/ atqꝫ enunciatur. Vltimus vero qui ceteris ſubeſt/ ac de quo ceteri dicuntur. Medius: qui cum vni ſubſit/ alter ei ſubeſt.

Vltimum	Medium	Primum	Vltimum	Primū	Mediū	Mediū	Primū	V
Prima figura			Secunda figura			Tertia figura		
Tres ſyllogiſmorum figure trina poſitione medij								

¶ Oīs itē dyalectica ratiocinatio: trinis & ternis & enūciatōib9 coaleſcit. Termini ſūt: extremitas maior/ extemitas minor: & mediū. Propoſitiones vero maior propoſitio/ Minor propoſitio & illatio ſiue concluſio: que duab9 premiſſis & extremitatibus infertur: Maior propoſitio vt intellectus eſt/ minor vt memoria: Illatio vero vt vtriuſqꝫ ſpecies/ ſtatus/ finis. — *Alie in ſyllogiſmis trinitates.*

¶ Et vt propoſitas diuine diſcretionis/ atqꝫ trinitatis coniecturas abſoluam9: ipſam denicqꝫ trinitatem trinam ſuoqꝫ dimēſam numero fatemur. Nam ſapientiam ipſam docuim9 eſſe trinam. Aliam diuinam/ Aliam angelicam/ Humanā aliam: Aſt omnis ſapiētia eſt ſuiipſi9 agnitio. Agnitio vero ſui: eſt trina eius quod noſſe ſeipſum dicitur diſcretio. Quanta igitur eſt ſapientia/ tanta eſt & trinitas. Alia diuina trinitas/ Angelica alia/ Alia humana. Hec enim tria intellectus/ memoria/ voluntas: trinis duntaxat precipuis entibus Deo/ angelo/ & homini ineſſe probantur. Trinus igitur eſt intellectus: trina memoria/ trina voluntas. — *Trinitas in ſapientia*

In omni cognitione trine trinitates. — *Trinitas in ſyllogiſmis*

Deus	Intellectus	Memoria	Voluntas	1
Angel9	Intellectus	Memoria	Voluntas	2
Homo	Intellectus	Memoria	Voluntas	3

Omne etenim quod conſumatum eſt & perfectum: eſt ex neceſſitate trinū. Sapientia autem perfecta eſt/ trinitas perfecta eſt: ideoqꝫ et ſapientia trina & trinitas trina reperitur.

Trinitas in deo	Pater	Filius	Spiritus
Trinitas ī hoie	Adam	Eua	Abel
Expreſſiones	A nullo	Ab vno	Ab vtroqꝫ
Trinitas anime	Intellect9	Memoria	Voluntas
In arbore	Folium	Flos	Fructus
In nube	Pluuia	Nix	Grando
In animali	Os	Stomach9	Cor
Proprietates	Aſſumens	Recipiens	Digerens
In mundo	Intellectual'	Celeſtis	Senſibilis
In corpore	Os	Neruus	Caro
In ſcientijs	Sermociales	Reales	Naturales
In plantis	Arbor	Frutex	Herba
In ſole	Lux	Lumen	Vmbra
In luna	Coniūctio	Medium	Oppoſitio
In circulo	Centrum	Dyameter	Circūferētia

In ignibus	Sol	Ignis	Cor
Proprietates	Maturitas	Decoctio	Digeſtio
In animabus	Vegetatiua	Senſitiua	Rationalis
In intellellect	Diuina	Angelicus	Humanus
In ſapientia	Diuina	Angelica	Humana
In mundo	Sol	Luna	Terra
In magnitudine	Lon gitudo	Latitudo	Profunditas
Rurſum	Linea	Superficies	Corpus
In numeris	Linearis	Planus	Solidus
In eruditione	Conceptus	Vox	Scriptura
In luminoſis	Sol	Mior planeta	Stella
In aſpectu ſolis	Oriens	Occidens	Meridies
In motu aquarum	Fons	Fluuius	Mare
In angulis	Obtuſus	Acutus	Rectus
In hois poſitione	Iacere	Sedere	Stare
In motibus	Augmentatio	Alteratio	Latio
Proprietates	Quantitas	Qualitas	Locus
Infantis ſtatus	In vtero	In natiuitate	Poſt natiuitatem
In etate hominis	Infans	Puer	Vir
In paſtu animi	Senſibile	Imaginabile	Rationale
In ſenſibus	Imaginatio	Auditus	Viſus
In abiectioribus	Olfactus	Guſtus	Tactus
In obiectis	Odor	Lux	Scriptura
In intellectualibus	Mens	Intellectus	Ratio
In ſyllogiſmis	Maior extremitas	Minor	Medium
In ſyllogiſmis	Prima figura	Secunda	Tertia
In ſyllogiſmis	Maior Propoſitio	Minor	Concluſio

Eadē aliter ſignis alit̄ cauſis in ſunt.

¶ His coniecturis/ ſenſibilibuſq; preſidijs fulta humana mens: diuine trinitatis certiſſimam
aut rationem aut fidē aliquopacto eliciet. quandoquidē ab eodem ſuperſubſtantiali: diui-
nitatis fonte: manarūt vniuerſa & materialia & īmaterialia/ viſibilia & inuiſibilia. que ſunt
archane illi9 & eminentiſſime veritatis veſtigia & ſigna. quorū cum ferme vniuſi ordines
ternario diſcreti ſint/ ac trini: Rationabile eſt omnem creatā trinitatē / ab eterna & increa-
ta diuina trinitate duxiſſe originem. ¶ Sed aliter ſignis: aliter cauſis/ archetypis & exēpla-
ribus eadem inſunt. Nam in his quas appoſuimus cōiecturis: plerumq; hec accidunt: ine-
qualitas/ Subſtantie diuiſio/ Prioritas. Poſterioritas: ſed ex ſignorum inequalitate/ cōici-
enda eſt ſūma in deo equalitas. Ex ſubſtantie diuiſione: ſūma coniunctio & ſubſtātie idē-
titas. Et ex poſterioritate ac prioritate/ eternitas. Nam conceptus imprimis vox & ſcri-
ptura: equales quidē ſunt. Concept9 enim omnia eſt/ vox omnia/ Scriptura/ omnia: diſiūcti
tamen ſunt abinuicem & loco diuiſi. Nā concept9 in mēte/ Vox in ore/ Scriptura in char-
ta profertur atq; exaratur. Et conceptus prior eſt voce/ Vox itidem prior ſcriptura.
¶ Rurſum rectilinei anguli tres: Obtuſus/ Rectus/ Acutus: licet eodē puncto cōiuncti ſint

In deo nil acquiſitum

a quo linee tres ꝑtendūtur: inequales tamen ſunt. Obtuſ9 maior. Rectus medius. Acutus
minor. ¶ Et in anime trinitate quam poſuim9 iter intellectū/ memoriā & intellectualē vtri-
uſq; ſpeciem (qua mediate fit ipſa contemplatio: et que ab hac preſentatur/ ab illo conſpi-
citur) ipſa quidem ſpecies: innaturalis eſt animo & inconſubſtantialis itellectuali atq; me-
morie. Quippe acquiſita in anima: & poſterior vtraq; parte animi intellectu ac memoria.
¶ In deo autem nichil eſt acquiſitum/ Nil temporaneū/ inequale/ inconſubſtantiale/ adeo
diſiunctum/ atq; ſeparatū: Nil deniq; prius aut poſterius. Omnia quippe in deo coniuncta
ſunt. Eiuſdem ſubſtantie/ Inſeparabilia naturalia / & inacquiſita. Equalia/ Infinita Simul-
Eterna. Sed iam latius euagati logiuſue digreſſi: ad ſapientis intentum reuertamur.

¶ CVR SAPIENTEM ROMANI BIFRONTE ET QVADRIFRONTE IANO EXPRESSERE. CAP. XXXI.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

SAPIENTEM / ROMANI IANO: FORCVLO / LIMENTINOq; deo/ qui foribus liminibuſq; preeſſet: haud ineleganter expreſſere: quem interdum vt bifrontē/ interdum vt qnadrifrontem pingere ſoliti traduntur. ¶ Bifrontem: Nam qui liminibus cardinibuſq; preeſt/ facie vna exteriora alia interiora domus ſpectare cogitur. Quadrifrōtē vero: quia quem finxerunt geminis a natura ſpectatiuis faciebus preditū: adiecerunt & illi ambos vultus/ huncqui extrorſus: alium qui introrſus ſpectatur. Nam quod deforis & extrorſus cōſpicitur/ vultus quidam eſt: itidem & quod eſt introrſus ſpectabile/ facies eſt altera. Geminis igitur oſculis/ vltro citroq;/ qui ab initio bifrons erat: euadit alterna ſpeculatione quadrifrons. Nam potētia ſpectans hinc obiectum exteriꝰ/ hinc ſubcutaneū & internum: vtriuſq; ſpecie quoquo pacto afficit/ fit ſimilis vtriq; amborum vultū excipit ac refert. Cur ſapiēs bifrons. ¶ Sapiens autem/ pluribus de cauſis & bifrons & quadrifrons eſſe deprehenditur. Nam (vt in eius operis initio dictitauimus) ſapiens haud ſimplex: ſed geminus homo eſt/ id eſt homo homo: natura inquā homo/ & virtute homo. Extimus homo & ſubcutaneꝰ/ ſiue internꝰ homo: homo in mūdo/ & homo in hoīe. Nam ſapiens velut ſui calothecnius & optimus artifex: ad naturalis hominis ſimilitudinē virtutis hominem progenuit. qui ſtudioſus homo/ qui primi hominis imago/ relucentia/ apparitio & ſapientia nuncupatur. ¶ Naturalis/ quippe noſter homo: homo eſt tellureus virtute/ incōditꝰ/ ignaruſq; ſui: ſoli expoſitus mūdo/ ſpectanſq; dūtaxat in mundū. Studioſꝰ vero homo illius ignorātiam reſoluit: tenebras diſcutit/ illum a mundo reuocat: ad ſeipſū conuertit/ figitq; in ſeipſo. ¶ Eſt igitur bifrons ſapiēs: facie vna (naturali ſcilicet & exteriore) mūdanus. Alia vero acquiſita & ſubcutanea hūanus. Sapiēs inter ſeipſum & mūdum & medius Qui eni natura ſpectabat in mundū: didicit arte/ virtute & doctrina/ exterebrare ſeipſum/ ſeq; contueri. ¶ Eſt & ſapiens quoquo pacto medius inter ſeipſum & mūdum. quandoq; quidem in mundo/ quandoq; vero in ſeipſo reſidens. Etenim conſtitutus eſt homo a natura in vtriuſq; limie: in ſui/ mūdiq; cardine ac ſuperficie. Nunc ſenſu penetrās in profūda & interiora mundi. Nunc vero mēte a mūdo recinens: in ſua ipſius viſcera reuocatur. ſcrutaturq; ſubcute/ ſub tacito pectore qcquid habet. ¶ Adeſt rurſū ſapienti tam ſui/ q̄ mūdi reſerandi facultas/ clauis/ licētia. Nunc mūdo/ nunc ſibiipſi congreditur/ adaperitur/ patet Clauſus eſt & abditꝰ ſibiipſi in initio: cū adhuc negociatur in mundo. Claudit deniq; mundum: illius peſſulū/ ſeras/ & obices obfirmat: cū ſeipſum ſubit/ cum ſibiipſi poſt mūdanam peregrinationem reſeratur. cū poſt diſcipulatum mundi ſenſuumq; famuleriū/ rediens ad mentem: ſuiipſius magiſterio/ ac pedotribatui in ipſa contemplatione preficirur. ¶ Porro quadrifrontē eſſe ſapientem: hac ratione oſtendere nitimur. Nā ſapientiam non modo in hūana dyade: ſed & in quadā tryade perfectam conſumatamq; eſſe docuimus. Eſt eni ſapiens: homo/ homo/ homo. Natura inquā homo: nam ratiōis particeps. Etate homo: quippe vir. & virtute homo: Nempe ſtudioſus ac ſapiens. Diximꝰ ſiquidē prius/ trifariam hominē dici: Natura/ Etate/ Virtute. atq; omnifariā hominem/ eſſe ſapientem: cui poſt naturalē & temporalē hominē: tertius/ eterno foenore: accreuit ſtudioſus homo. Nā tertius hic homo: hominis eſt cōſumatio/ finis/ ſtatus/ cōtemplatio & ſapiētia. Vtriuſq; extremorū (nature inquam & etatis hominum) ſpecies/ emanatio prouentus/ nexꝰ/ amor/ vinculum. in quo exprimitur vtriuſq; extremorū natura/ ſimilitudo/ imago. Cum igitur ſtudioſꝰ homo ſit tanq̄ primi & ſecundi hominis emanatio fecūduſq; prouentus ac fructus (oritur enim ſapientia quodā modo ex naturali & temporali homine: perinde atq; illatio vna/ ex ambabus infertur premiſſis) neceſſe eſt quadrifrontem eſſe ſapientē. Nā bifrons eſt in extremis hominibꝰ in ſingulis quidē vnifrons: In tertio vero & medio homine iterū bifrons/ vt in amborum viculo/ vti vtriuſq; fenore ab vtroq; procedēte & vtrūq; ſpectāte. Et tā extremi hoīes q̄ medius/ homo: ſunt vnus homo/ vnus ſapiens/ perfectus cōſumatus & diſcretus homo: aſpectu quadrifrons & quadrigeminus. ¶ Exempli enī cauſa: ſit primꝰ hominis vultꝰ in Adam:

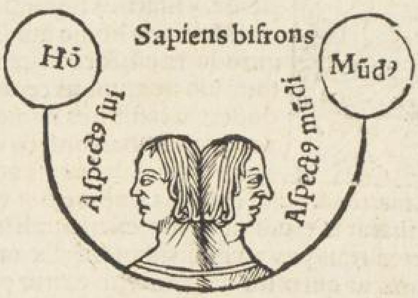

Secundus in Eua/ Tertius in Abel mixtꝰ ac geminus: tanq̃ in amborũ filio/ amborum simi-
li: amborum vultu ac ſpecie predito. cum Adã/ Eua Abel ſint ſpecie vnus homo/ vna ſpe-
cialis hominis natura: hic tamẽ homo aſpectu qua-
drigeminus euadit. Conſpiciunt enim ſeſe & ad in-
uicem verſi ſunt extremi vultus: Medius vero vul-
tus vtriq; extremo/ geminis aſpectibus copulatur.
Nã vtriuſq; extremi ſpecies eſt & naturalis imago.

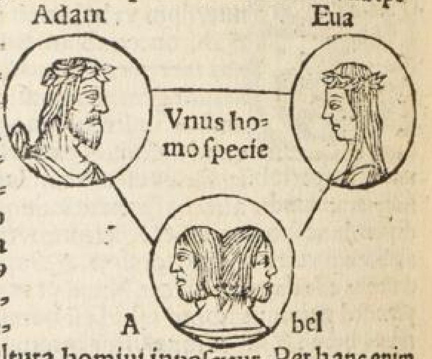

Hoĩs & eſſe & bene eſſe trinum:

¶ Et ſicut hominis eſſe/ trinis actibus triniſue ho-
minibus/ deus ab initio cõpleuit: ita & hominis be-
ne beateq; eſſe: trinis actibꝰ/ triniſue hominibꝰ ſuo
modo perfici voluit. Eſt autẽ hominis eſſe humana
ſubſtantia: cõdita a deo/ ab initio & perfecta in tribꝰ
Adã Eua Abel. Aſt hominis bene/ beateq; eſſe: vir-
tus eſt & ſapientia. que hoĩs ſedentaria opera (quie-
te vt aiunt & reſidentia) mentis animiq; ſolerti cultura homini innaſcitur. Per hanc enim
& tertius homo hoc eſt ſtudioſus homo conflatur: & hominis animus euadit aliquopacto
trinus: intelligere/ memorari & contẽplari potens.

¶ ALIVS MODVS QVADRIFRONTIS SAPIENTIS. CAP. XXXII.

RVRSVM ALITER INTELLIGE QVADRIGEMINVM ESSE SA-
pientẽ. Vniuerſus hominis animus eſt quidã homo: intellectꝰ quidam ho-
mo: Memoria homo quidã. Et vtriuſq; ſpẽs (que per intellectũ/ in animum
introducta eſt: & cõſeruatur a meõria) quidã hõ. Licet eñi nõnunq̃ partes:
totorum nominibus cenſeri atq; appellari. A natura perfectus eſt homo/
duntaxat habitu extremorũ intellectus & memorie. ſtetitq; ab initio im-
perfectus & incõſumatꝰ/ vtriuſq; ſpecie: quã minime habet a natura. ¶ Eſt

Incõſumatus aĩmꝰ vt preĩſſe ſyllogiſmi.

enim in initio hominis animꝰ: velut ſyllogiſmi & ratiocinationis premiſſe
ſine illatione. Velut extrema ſine medio: vt deniq; monas & dyas/ ſine tryade. At cum ra-
tiocinatur & eruditur homo: ex naturali intellectꝰ & meõrie habitu/ mediã vtriuſq; inſert
ſpeciem/ tanq̃ ex premiſſis illationẽ: Ex naturalibꝰ extremis mediũ/ Ex Monade & dyade try
adem: qua qui prius incõſumatus extitit perficitur: qui inſipiens ſapiẽs fit: qui tantũ homo

Aĩmi ſapientis q̃ttuor aſpectꝰ.

homo/ fit homo homo/ homo. ſcilicet homo intellectu homo memoria/ & acquiſita ambo-
rum ſpecie homo. ¶ Sapientis igitur & cõſumati hoĩs animus: quadrigeminꝰ eſt/ id eſt fa-
cierum vultuũ & aſpectuum quattuor. Eſt eñi facies eius prima intellectualis: qua intelle-
ctus ſpectat in memoriã. Facies animi ſecũda/ vultꝰ eſt memorie: quo verſa ad intellectum/
reſpicit intellectũ. Medij vero & acquiſiti totiꝰ animi aſpectus/ ſunt medie amborũ ſpeciei:
qua fit ipſa contẽplatio. Horũ enim aſpectuũ: vnꝰ/ vertitur in memoriã/ Aliꝰ in intellectũ
conuertitur. Nam huiuſmodi acquiſita ſpecies/ media eſt inter extremas animi partes in-
tellectum & memoriam: dũ ĩ cõtemplatione/ ab hac: illi offertur atq; preſentatur/ ab illo ve-
ra conſpicitur. Et ſicut gemini ſunt aſpectus extremorũ animi oculorum: vnus ipſius intel-
lectus/ alius meõrie: ita & totiꝰ medij oculi ſiue amborũ ſpeciei/ gemini ſunt aſpectus: totiꝰ
vero animi/ aſpectus quattuor. Eſt enim cõſumati hominis aĩmus triophthalmꝰ/ triumue
ſpiritalium oculorum. duorũ quidem naturalium/ ſimpliciũ & extremorum: & vnius acqui-
ſiti medij/ mixti in diuerſa ſpectantis: nũc ſolẽ hoc eſt ĩtellectũ/ nunc lunã hoc eſt meõriam
intuentis. Nã intellectus ſol eſt aĩmi: fons & initiũ hũane totius ſciẽtie inuiſibiliſq; lucis. Me-
moria porro eſt animi luna: & inuiſibilis lucis ab intellectuali ſole deriuatio. Media autem

Alia quadrifrõtis ſapiẽtis ratio

acquiſita ſpẽs/ eſt vt vtriuſq; terra: cui ambo extrema luminaria ſuffulgẽt: quã interhyantẽ
atq; interpoſitã/ librant/ ferũt/ fulciuntq;. ¶ Deniq; & alia eſt addẽda q̃drifrõtis ſapiẽtis ra-
tio. Si ſapientia vt diximus eſt ſui ipſius agnitio/ perfectaq; ſcientia: erit inſipientia ſui inſci-
tia/ & ignoratio. ¶ Nã finge hominẽ gemis a natura vultibꝰ inſignẽ: eoſdẽq; vultus pinge
tãq in diuerſa ſpectãtes/ ſeq; minie cõſpicientes: illorũ igiť cõtrarij diuerſiq; aſpectꝰ/ homi-
nis exprimũt ignorãtiam & inſipientiã/ hoĩni innatã. Eorũ autẽ alternus aſpectꝰ mutuaue
conuerſio/ oſculũ & collabellatio: hoĩs ſcientiã/ ſapientiam & ſuiipſius agnitionẽ adaperit.
¶ Igitur ſapiens homo cũ ſuiipſius calothecnius/ toreutes coſmeta dictus ſit: id eſt artifex/

celator ornator: geminis conflatur hoibus/ homine inquã nature & virtutis homine. Atqui vterqꝫ homo bifrons/ ac geminus eſt. ¶ Nam nature homo: ignorantia ſui eſt & inſipiẽtia quedam. Studioſus vero ſeu virtutis homo: ſui ſciẽtia lux aſpectus/ agnitio/ & ſapiẽtia nũcupatur. Ignorantia autẽ ſui: haud aliud profecto eſt q̄ duorum vultuum inaſpectꝰ mutua auerſio ac diſſociatio. Scientia vero ſui: eſt amborum vultuũ grata exoſculatio. ¶ Sapiens itaqꝫ homo/ biſbifrõs eſſe declaratur. naturali inquã homine bifrõs/ & virtutis homine iterum bifrons. Primo quidem bifrons ſui inſcitia: ſecundo vero bifrõs ſui gnaritate. Conſtat enim ſapiẽs homo/ ex tenebris & luce: ex potentia & actu: ex ignorantia & ſcientia. Nam principium: illi ſũt tenebre/ potentia/ ignoratio/ auerſio/ diuiſio. finis vero & perfectio: lux actus/ ſcientia/ conuerſio/ cõiunctio/ vnitas.

Principiũ ſapiẽtis tenebre: finis lux

¶ GEMINIS MODIS QVADRIFRONTEM SAPIENTEM POSSE EXPRIMI. CAP. XXXIII.

VNDE FIT VT BIFARIAM SAPIENTEM HOMINEM QVAdrifrontem: pingi & exprimi cõtingat. ¶ Aut enim vultus extremi poſtergãtur/ extroſꝰ & in diuerſa ſpectantes: medij vero adinuicem cõuertuntur & in alterutrum ſpectant. ¶ Et hoc pacto ſimul ſapientis & ignoratio & ſcientia: inſipientia & ſapientia exprimuntur. Nã per extremos vultus inſipientia/ per medios vero/ ſapiẽtia deſignatᷣ. Aut extremi quidẽ vultꝰ itroſus & in inuicẽ ſpectant: medij vero ad extremos conuertũtur. Et hec ſapiẽtis deſcriptio: priore cõmodior reperitᷣ. ¶ Extremi nãqꝫ ſapientis & cõſumati aĩmi vultꝰ ſũt intellectꝰ & meõria: q ſuapte natura adinuicem cõuertuntᷣ/ ſeqꝫ conſpicantᷣ. Medij vero aĩmi aſpectꝰ: inſũt intellectuali ſpẽi: q̄ iter itellectũ & meõriã velut amborũ ſpẽs/ amborũ ſpectatiua efficitur. ¶ Sapiẽtẽ igiur merito ad Iani inſtar nũc vt bifrontem nunc vt quadrifrontẽ experimur. Etenim ſapiens in cardine ſui/ mundiqꝫ locatus: nunc ſibiipſi nunc mũdo cogreditur patefcit/ reſeratur.

Scdſmodꝰ

¶ Spectat & in omnem ſimul mundi ptem: vt orientem/ meridiem/ occaſum/ & medie noctis punctũ. Toti adeſt mũdo eſtqꝫ cunctis preſens omnia: ſimul eius oculus perluſtrat atqꝫ intuetur. ¶ Hunc a tergo pinſit nemo: huic poſtica ſanna impingitur nulla. Aĩo defecatus & imperturbatus (inſtar liquidiſſimi celi) viuit. In ſeipſo manet cõtentus ſeipſo/ ſibiqꝫ ſufficiens. ¶ Nam numeroſus diſcretus & in ſeipſo plurimus eſt. Indeſertus/ indeſolatuſqꝫ manet: nullius indigus/ ſpiritalis alimonie plenꝰ: qua iugiter & aſſidue paſcitur illius animus.

Sapiens in omnẽ mũdi ſpectat partem

¶ Vtramqꝫ naturam exprimit intellectualem atqꝫ ſenſibilem. Collocatur enim vt diximus in vtriuſqꝫ mundi ſpecula/ nunc ſenſuum vehiculo in ſenſibilẽ mundum deuehitur. nunc vero mente celos exterebrans: ſupercelestia et intellectualia ſcrutatur/ rimatur perquirit. ¶ Senſibilem inſuper mundũ (vt diximus) in intelligibilem: et intelligibilem in ſublunarem traducit. Sunt enim abo mundi coniuncti in homine: vt pote in cuius anima intellectualis mundus/ in eius vero corpore/ ſẽſibilis mundus exprimitur. Eſt inſuper ſapiens nature alternatio donorũqꝫ viciſſitudo. quandoquidem primus noſter homo naturalis homo eſt: et primum nature donum/ ac mutuum. Secundus vero qui virtutis homo: eſt vt ipſius nature remuneratio/ et quedam antipelargoſis hoc eſt beneficiorum retributio. Studioſo quippe homine in naturam munificiſumus: munera illius compenſamus/ eidem applaudimꝰ/ gratamur ac deniqꝫ noſipſos vniuerſo natura debito abſoluimus. Sicut enim primi hominis naturali dono/ naturales naturaliſue iuris ſumus/ ita et virtutis homine (que ſecunda quedam eſt humanitas/ ac ſapiẽtia) noſtrates efficimur/ noſtri iuris/ nobiliſue proprij.

In ſapiente vterqꝫ mũdꝰ expritur

SAPIEETIAM VTROBIQVE ET SVBIECTO ET OBIECTO ESSE IMMATERIALEM. CAP. XXXIII

SAPIENTIA VTROBIQVE ET SVBIECTO ET OBIECTO
eſt immaterialis. Nam & ĩmateriali ſubſtãtie ſapiẽtia ineſt:& eſt imma=
terialis ſubſtantie gnaritudo/ ſciẽtia cognitio. ¶ At cū tria ſint precipua
& immaterialia entia. Deꝰ/ Angelus/ Rationalis aĩa: hinc trina (vt dixi=
mus) euadit ſapientia. Diuina/ Angelica/ Humana. Diuina ſapiẽtia om=
nium eſt precipua/ prima/ increata/ infinita/ eterna. qua deus ab eterno
ante condita ſecla: ſibimet arcane innotuit/ ſibiipſi ſuffulſit/ reſplenduit
apparuit. Angelica vero ſapientia eſt qua cognitus eſt ab angelo deus:
& qua angelus a ſeipſo. Humana porro eſt: qua ab anima deꝰ/ angelus/ anima internoſci=
tantur. Diuina ſapientia monas eſt:& tantū ſuiipſius noticia/ omni alteritate & diuiſione

Diuina ſa=pientia monas.

ſublimior: Angelica ſapientia: orta & creata a monade/ dyas eſt:& haud tantū ſui ſed al=
terꝰ vt dei cognitio. Et ĩ hac ſapientia: prima alteritas primaqꝫ diuiſio cõtingit. Humana
vero ſapiẽtia/ vltima eſt ſapientia/ ac tryas. Eſt enī triū entium cognitio: Aĩe/ Angeli/ Dei.
¶ Colligit enī imprimis rationalis aĩa in ſublunari mundo (ſenſuum corporiſqꝫ famulicio)

Angelica dyas.

ſenſibilium omnium rerum notiones/ ſpecies/ imagines. e quibꝰ demū vt proprie notionis
opifex: in ſemetipſa propriam cõfingit/ elicit/ profertqꝫ ſpeciē: que eſt hũane ſapientie ini=
tium & ipſius anime ab ſeipſa cognitio. ¶ Deinde poſt ſuiipſius adeptā gnaritatem: ſenſi

Humana tryas.

in angelicam & ſimpliciorē perfectionem ſcandens: fit angelice ſcientie conſors. poſtremo
vero ad ſublimiora enitēs/ diuina quoqꝫ cognitiõe & ſcientia cõſumatur: fitqꝫ veriſſime ſa=
pientie particeps. ¶ Nam ſicut carneus noſter & viſibilis oculus: ſūmo/ ſpecioſiſſimo & lu=
cidiſſimo viſibili delectatur vt ſole: ita & vis omnis cognitiua/ ſupremo & lucidiſſimo co=
gnoſcibili (vt deo totius lucis autore) imbui/ illuſtrari & conſumari precipue expetit. ¶ Eſt
enim deus vniuerſe nature ſol verūqꝫ ac propriū omnis cognitiue facultatis obiectum. In
quo exuberantiſſima/ infinita/ ſincera & ĩmixta lux: omnē ſpeculatiuā perſtringit aciē: ſē=
per patēs/ fuſa ſuper omnia/ parata ſēper & explicita (vt Diuus Areopagita teſtatur) cūctis
ad participandū. Omnia ad ſe conuertens/ ſeipſa expetibilis:& ab omni ſiue materiali ſiue

Diuꝰ areo=pagita.

immateriali oculo: ſēper amanda/ ꝓſequenda/ hauriēda. ¶ Sed materialis oculus (vt ima=
ginatio & extimꝰ ſēſus) vt curuꝰ in terrā/ vt granaſtellus & preſſus ſenio: vt longiore a ſuo
fonte diſtantia conſeneſcēs: beatā hanc ſuſpicere/ & exhaurire nequit ſpendiſſimā lucē. Ab=
diti illius ſolis iubar intueri & ſpectare nequit: cuius (vt ſacra canunt eloquia) ſicut tene=
bre eius ita & lumen eius.

¶ MVTA ANIMANTIA: NVLLAM DEI CONSEQVI NO=TICIAM CAP. XXXV.

VNDE FIT VT QVECVNQVE INFRA HOMINEM STATA ſunt/
muta animantia: nullā veri naturaliſqꝫ ſui ſolis noticiā conſequātur. ¶ Ad
illius enim immenſū iubar: extoto caligant atqꝫ cecutiunt. In perpetuis to=
tius inuiſibilis fontaliſqꝫ lucis: tenebris degūt. Ignorant eū/ qui altiſſimas &
eminentiſſimas lucis tenebras/ poſuit latibulū ſuum. Sapientie ſūt expertia
neqꝫ ſeipſa quidē norūt/ neqꝫ ſuū autorem & opificem deū. ¶ Nā neqꝫ cor=
pore neqꝫ ſpiritu: ipſos exterebrare celos/ aut in ſydereos attolli thalãos na=
ta ſunt. Tota equidem in terris orta nataqꝫ ſunt: tota quoqꝫ in terris emori
occūbere & occidere nata. Fit etiam vt omnis imaterialis cognitio & ſapientia: ad ſenarij
primi perfecti numeri mēſurā rite cõpleatur. ¶ Sunt enī imateriales cognitiones/ numero
quidem ſex: ſpecie tamē haud tribus plures Mēs/ Intellectus/ Ratio Tres quippe ſunt mē=
tes: duo intellectus/ ratio vnica. ¶ Nā mentē diffinimus: eiuſdem ab eodem conſpectū/ ſci=

Trine mē=tes

entiā noticiā. Intellectū vero noticiā eſſe proximi & attigui: a proximo & immediato. Ra=
tionem deniqꝫ/ cognitionem mediatam eſſe fatemur: qua principium finē/ per medium ex=
quirit veſtigat ſcrutaturqꝫ. ¶ Trine igitur ſunt mentes. Prima qua cognitus eſt a deo deꝰ:

Duo intel=lectus.

Secunda: qua ab angelo angelus: Tertia qua ab anima/ anima. Duo pariter ſunt intelle=
ctus: primus quo deus cognitus eſt ab angelo. Secundus quo angelus ab anima. Nempe
inter deum et angelum: et inter angelum et animam: medium interhyat nullū. ¶ Vnica ve=

Vnica ratio

ro ratio eſt: qua deus per angelum medium/ noſtris animabꝰ innoteſcit. Obtinet enim An=
gelus medium inter deum et animam locum. eoqꝫ traduce diuine lucis iubar/ diuinuſqꝫ ful=
gor in animam vſqꝫ noſtram pertingit atqꝫ deriuatur

¶Adhuc itaq; modu imaterialescognitões(q̄ contẽplatões et ſapientie dicuntur) ſpecie quidem ſolam tryadem/ ſecundumue trigonum: implere probantur: numero

Deus	Deus	Mens	Prima
Angelus	Angelus	Mens	Secũda
Anima	Anima	Mens	Tertia
Deus	Angelus	Intellect9	Prim9
Angelus	Anima	Intellect9	Scdũs
Anima	Deus	Ratio	Vnica

vero ipſam exadem/ trigonum tercium/ primumq; perfectum reſtituunt. ¶Eſt aũt mens vt pũctum/ monas/ vnitas. Intellect9 vt linea duo pũcta et dyas. Ratio vero vt ſuperficies/ tria puncta/ tryas. ¶Nam mens ſola vnitate perficitur: Intellectus duobus extremis clauditur. Ratio vero in tribus: principio medio et fine conſiſtit. Punctum enim vnitas quedam eſt: linea dualitas et pũcta duo.

Deus	Angelus	Anima
Mens	Mens	Mens
Intellectus	Intellect9	
Ratio		

Superficies vero trinitas et puncta tria. Vnum quippe punctum haud aliud eſt q̄ punctum. Duo vero puncta lineam conſiant: tria autem ſuperficiem. ¶Ita et mens conſiſtit in ſimplici vnitate et ĩ puncto ſubiecti et obiecti: Intellectus in eorum dualitate et linea: Ratio ĩ eorum trinitate et ſuperficie. ¶Nã ſeorſum hec tria puncta: Deus/ Angelus/ anima: tres mentes ſunt. He vero due linee: deus Angelus/ angelus anima: duo ſunt intellectus. At hec tria ſimul: Deus/ Angel9/ Anima(que ſunt vna ſuperficies) vnam rationem vnamue mediatam dei cognitionem conflãt. cuius principium/ idq; quod diſcurrit anima ẽ: medium per quod fertur et motus ipſius lux: angel9. Finis vero/ idq; quod per quiritur: de9.

¶Trina igitur eſt mens/ Trinus intellectus/ Trina et ratio: diuerſis tamen modis et cauſis. ¶Nã mens eſt trina nũero: cum ſint tres mẽtes/ termini tres/ et pũcta tria: Deus/ Angelus Anima. Intellectus ſunt numero quidem tantum gemini: quia tamen ĩ trib9 terminis Deo Angelo et anima/ ambo intellectus clauduntur: trinus intellectus cẽſetur. Ratio pariter numero vnica et ſola eſt: ſubſtantia tamen et coalitione: trina. Conflatur enim ratio his tribus. Deo/ Angelo/ et Anima. ¶Dicitur quippe ratio anime ratiocinatio: qua per angelũ in deum euadit: qua(angelico medio)inſeritur deo/ ſuoq; fine et naturali ſole potitur. ¶Accidit enim in anima: quod in dyalecticis ſillogiſmis. hi namq; et terminis et enũciationib9 ſunt trini. Enunciationum vero et propoſitionũ: due ſunt prime/ immediate/ precipue/ ſimplices et intellectuales: quarum vna maior/ alia minor vocari ſolet. Reliqua vero ꝓpõ mediata/ media/ rationalis/ et extremis illata: quã illationẽ & cõcluſionem vocãt. — *Analogia anime ad dyalecticũ ſillogiſmũ.*

1	Mens	Deus		
2	Mens	Angel9		
3	Mens	Anima		
4	Intellect9	Deus	Angelus	
5	Intellect9	Angelus	Anima	
6	Ratio	Deus	Angel9	Aĩa

¶Simplicior autem eſt in ſillogiſmis terminorum et vocum notitia/ cognitione propoſitionum: et ſimplicior iterum premiſſarum cognitio/ illationis ſcientia. ¶Sit itaq; trium terminorum noticia: velut trina mens. Premiſſarum cognitio ſit geminus intellectus. Illationis vero ſcientia/ Ratio vocitetur. Liquet quanta concinnitate ex tribus mentibus duo intellectus: et ex geminis intellectibus vna pendeat ratio atq; illatio. ¶Ita igitur et in anime diſcurſu perge. — *Anime diſcurſus.* Dic imprimis deum ſibiipſi notũ. Angelum ſibi. Animam iterum ſibiipſi. He ſunt tres mentes: he ſimpliciſſime omnium cognitiones. Deinde enuncia deum de angelo/ et angelum de anima cognitum inquam eſſe ab angelo deum: & ab anima angelum. geminos hoc pacto componis intellectus/ illum maiorem hunc vero minorem. Deinde inferendus abs te eſt/ cognitus ab anima deus: que eſt materialium cognitionum vltima/ priorum grauitatum illatio/ anime conſumatio/ ratiocinatio et ſapientia. ¶Hoc rationali ſillogiſmo/ hac ratiocinatione atq; diſcurſu: rationalis anima perficitur/ ſapiens fit/ euadit in deum. Angelus ſi quidem prius et per ſe/ euadit in deum. Anima autem ſine medio/ euadit quidem in angelum: per angelum autem aſſumitur in deũ. ¶Irrationalis autem anima/ in deum tranſit nunq̄. Eius etenim cognitio quã(ſenſitiuã vocitamus)verſatur in abdito et in profũdo. et eſt vt puncta quattuor ſiue vt corpus vndecunq; dimenſum: con=

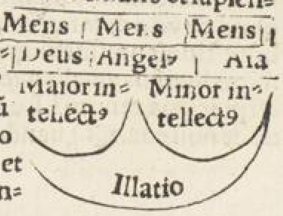

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

ſlatum compoſitum/ſectile/et nulla ex parte vnum/ſimplex/immortale. Cetere aũt cognitiones tres: immateriales ſunt/impertes/immortales/ſimplices/et vt trini magnitudinum termini: Punctum/ Linea/ Superficies.

¶ DENARIVM NVMERVM COGNITIONIBVS RESTITVI. CAP. XXXVI.

INSVPER FIT VT AD DECADIS ET QVARTI TRIGONI nũerũ excreſcat omnis cognitio. Nam cognitio omnis aut mens eſt: aut intellectus/aut ratio/aut ſenſus. Atqui mens vnitate vt diximus conſlatur/ Intellectus dualitate/Ratio trinitate Senſus quaternitate/que ſimul decadem implent. ¶ Mens eſt vt punctum/ Intellectus vt linea/ Ratio vt ſuperficies/ Senſus vt corpus. Mens: dei propria eſt. Intellectus angelorum Ratio, hominum: Senſus irrationalium animalium. ¶ Et harum quattuor cognitionum ſicut. potiſſime tres/ materiales ſunt/cetera vero materialis ita et abiectiſſime tres create ſunt: Sola vero precipua et ſuprema/increata et eterna. Create ſunt he intellectus/ratio/ ſẽſus: mẽs vero ſola increata. Immateriales autem ſũt he: Mens/ Intellectus/Ratio: materialis vero ſola ſenſitiua.

Deus	Angelus	Homo	Aial irra.
Mens	Intelle.	Ratio	Senſus
Pũctũ	Linea	Superfi.	Corpus
1	2	3	4

¶ Angelus prior deo iſeritur fitq; cum deo vnus. Deinde anima vna fit cum angelo poſtremo anima vna cum deo. ¶ Huiuſce quippe ratiocinationis et ſubſtantialis ſillogiſmi/quo dei et anime inferenda vnitas eſt: deus et angelus extremi termini ſunt. Medius autem terminus: angelus eſt. Maior vero propoſitio/ eſt hec angelus deus: Minor/anima angelus: Illatio deniq; et concluſio/anima de9. ¶ Hoc enim pacto perge/diſcurre/conclude: Angelus eſt deus: Anima/angelus eſt: Igitur Anima deus eſt. Vbi namq; angelus vi cognitionis in deum euaſit et coniunctus deo eſt: aliquo pacto deus eſt. Identidem & anima in angelum prior q̃ in deum veluolat atq; irremigat/tandẽq; per angelum in deũ euadit ¶ Nam et ſuperiora et priora vt logici volunt/ad inferiora et poſteriora enunciantur. Deus aũt ſuperior eſt ãgelo. Angelus vero prior & ſuperior aĩa. Quaten9 igit̃ iferiora et min9 p̃cipua i p̃ſtãtiora et potiora euadere nitũtur: dicit̃ ĩprimis de9 de ãgelo/ deinde ãgelus de anima/ Poſtremo deus de anima. Hec enim ſubſtantialis ratiocinatio: in prime ſyllogiſmorum figure diſpoſitione/modo et ordine contingit. qua per extremas vnitates angeli et dei/anime et angeli: rationalis anima deo copulatur/ atq; inſeritur.

Subãlis ſyllogiſm9.

QꝫOMNIS COGNITIO/PRO VIRIBVS IN DEVM INTENTA. CAP. XXXVII

DEVS CVM SIT PRECIPVVS ET VERISSIMVS TOTIVS NAture ſol/et ſupremum omnis cognitiue facultatis obiectũ: omnis vis cognitiua (quantũ ipſi indultum eſt) i deum vt potentia in actum conuertitur. Et eſt vt quidam ipſius dei aſpectus/fulgoris ipſius receptaculum naturaliſue emanatio. Vnaqueq; enim vis cognitiua/quo ad permittitur/nitit̃ in deũ vt in propriũ obiectum/vt in verum ſolem/vt in finem ſuiq; conſumationem. ¶ Ceterum non modo eodem/omni cognitiue facultati pellucet reuelatur reſeraturq; deus: non facie eadem eodẽue aſpectu: intellectui/ rationi et ſenſui nudatur/diſcooperiturq;. ¶ Nam intellectui; reuelatur in lumine/Rationi in vmbra/ Senſui in tenebris. Ab angelo ſiquidem conſpicitur clarus et nudus: Ab homine vmbratilis. Ab irrationali animãti/cum nullo pacto ſpectetur deus: ab eodem in tenebris/in nocte/in totius lucis priuatione: conſpicuus ſpectabiliſq; eſſe pronunciatur. ¶ Lux autem ipſa/in deo eſt et deus eſt. Lumen vero prima eſt lucis emanatio directuſue lucis radius. Vmbra: luminis eſt aut refractio/aut reflectio. Tenebre autẽ dicuntur luminis priuatio. ¶ Lux in ſole eſt. et natiua quedam ſolis claritas. ¶ Lmen id eſt quod directo et infracto radio/a ſole deriuatur: vt quicquid eſt/a ſole vſq; ad nubes. ¶ Vmbra eſt lumen refractũ: quale ſub nubibus viſitur vſq; ad terre ſuperficiem ¶ Tenebre ſũt defectus luminis: qualis a terre ſuperficie ad vſq; eius meditullium et centrũ cõtingit. ¶ Lux eſt precipua et prima. Lumen: lucis eſt ſpecies. vmbra luminis veſtigium. Tenebre priuatio et non ens. ¶ Quandiu lucis radi9 per ſimile mediũ fertur/ vnus/ continuus/ directus &

Non eodẽ modo omi cognitiue facultati reuelatur deus

Lux

Lumen

infractus:lumen eſt. Vbi vero diſſimili quidem ac denſiore medio:ſed tranſparente atq; iopaco frangitur ſpargitur/ multiplicatur vt ab occurſu nubiū:vmbra cēſetur. Aſt vbi mediū occurrit intrāſparens ſolidū/ opacū vt terra illic tenebrarū eſt initium/ibi totius lucis occidit interitq; ſpecies. Eſt enim opacū corpus :ab luce impenetrabile. ℂ Omnem igitur a ſole et celo/ad terre vſq; centrū/mundi regionē:in quattuor partimur: In regionē lucis/ luminis/ vmbre/ tenebrarū. atq; i hiſipſis volumꝰ oēm dei aſpectū/ cognitionē et ſcientiā cōtineri:eaſq; eſſe vt naturales rerū oīm manſiones ac ſedes. ℂ Deus eni eſt in regione lucis: Angelus in regione luminis: Homo in regione vmbre. Irrationale animal in regione tenebrarū. ℂ Lucis regio eſt ipſum celum/et vniuerſa celorum ſpiſſitudo. ℂ Locus vero et regio luminis:eſt igneum elementum et ſuperior aeris regio ſeu quicquid eſt a lune concauo/ ad nubiū conuexum. Vniuerſa eni hec regio orbiculare celi motū imitata:ſerena trāquilla/ & pacata mitiſſimas/ ac ſaluberrimas auras voluit. Nulla in ea gignitur nubecula/nullaue caligo:qua aut luminis radius frangatur/ aut vmbella cauſetur. ℂ Vmbre regio eſt quicquid a nubibꝰ/ vſq; ad terre faciē patet. Huius enim regionis aer vmbratilis et caliginoſus :ſuperiore inſalubrior et impacatior reperitur. ℂ Tenebrarum regio eſt tellurea molles vniuerſa

Vmbra

Tenebre

que nullum lucis excipit admittitq; iubar. ℂ Fons et ortus lucis eſt in celo. Lumen vero a celo ad nubes vſq;:infractū/ vnum/ continuumq; pertranſit. Fractus autem a nubibus lucis radius ad terram vſq;: vmbre nomen ſortitur. Quicquid deniq; ſub terra:tenebre dicuntur. ℂ Aliter igitur patet deus angelo/ Aliter homini/ Aliter irrationali animanti. Diuina eni ſpecies que in intellectu recipitur angelico/ lumen eſt. Que vero in humana ratione: vmbra. Que autem in animalis ſenſu:tenebre/ totiuſq; diuine lucis priuatio.
ℂ Vnde fit vt tantū due ſit creature: diuine ſcientie participes/ tantum duo mundi luminaria/angelus et homo. ℂ Sūt eni tantū due lucis ſpecies:lumē et vmbra. Lumen autē eſt angelica ſcientia: Vmbra vero ſcia humana. Tenebre aūt ſolo noīe/dicuntur tertia lucis/ ſpecies. Re eni vera tenebre nichil ſūt:preterq̄ ſola lucis priuatio. ℂ Angelicus igitur intellectus:deum nouit in prima lucis ſpecie/ vt i lumine. Humana ratio:in ſecunda ſpecie id eſt i vmbra. Animalis ſenſus:in tertia lucis ſpecie/ id eſt in tenebris/ in obſcuro in negatione/ & i mera lucis priuatione:que eſt vera et ſincera dei ignoratio/ animali innata. ℂ Nam cognoſcere in tenebris deū:haud aliud eſt q̄ ignorare deū:ſpeculari in tenebris deū/ eſt nō videre deū. Affici tertia diuīe lucis ſpecie/ ideſt diuinis tenebris:eſt nullo pacto diuīa luce feriari/ nullā dei ſuſcipere ſpeciē/ nullā diuini ſolis conſequi gnaritatem

Tantū due creature diuine ſcienſcie participes.

ℂ DEVM FONTEM ESSE LVCIS: ANGELVM VERO PRIMVM ESSE LVCIS SPECVLVM. CAP. XXXVIII.

RVRSVM DEVS FONS EST TOTIVS LVCIS: ET VT IMMENSꝰ eiꝰ ſol. Angelꝰ vero ē vt clara cādida & trāſparēs nubecula:deo iugiſ obiecta illiq; vicina/ proxia/attigua. Manās qppe a deo lucis radiꝰ/ nullo diſſiſi medio abercet:qui i āgelicū vſq; itellectū vnꝰ cōtinuuſq; deriuet. ℂ Inſ ei deū & āgelū nichil iterhyat:cuiꝰ obice rpm lucis ſpiculū/ obliquū & idirectū ad latꝰ icedat. Nihil ē qd diuinū ab āgelo/ liquidū ſicerū/ ac nudū. auſſerat aſpectū. Nil qd ipi āgelo:cauſet diuini eſtꝰ/ ardoris & claritatis vmbrā.
ℂ Pria itaq; diuīe lucis extra deū ꝑfectio/ pria diuīe claritatis poſitō & emanatio primuſue eiꝰ ſtatꝰ/ receptio & cōtinētia:angelicꝰ ē itellectꝰ/ ſiue āgelica tota ſubā. Hec aūt cū ſpiritalis/ ſiplex icorpea trāſparēs & iopaca ſit velut nubes. exceptū diuīe lucis radiū ad iferiorē & poſteriorē creaturā, vt ad hoiem vſq;) traducit/ diſſilis tñ medij occurſu fractū/ ſpſū/ idirectū obliquū/ lateralē & vmbratilē. Eſt ei āgelica nubecula id diſſiſe mediū:quo inſ deū & hoiem itercurrēte frāgiſ diuīe lucis irradiatio. quoue diuini ſolis ardores & ſupeminētes eſtus/ ab hoie arcētur:quo deniq; cauſaſ hoīm/ diuīe claritatis vmbra. Cernit qppe deū hō/ haud (vti eſt) purū/ ſimplicē/ nudū/ aſpectu primo:ſed in quadam vmbra/ ſub caligine et nube angelica ſub mitiore et temperantiore aura et aſpectu ſecundo.

Angelicus intellectus vt Intranſparens nubecula.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Eſt enim homo ſecunda diuine lucis poſitio: ſecundus eius attactus/ ſtatus/ ſuſceptio/ cõtinentia et ſedes. Hactenus itaq; hõ/ diuinus ſpeculator et contẽplator euadit: qua illi diuia ſpecies/ haud nuda: ſed ſub tranſparenti angelici intellectus caligine/ in vmbra reuelatur atq; demonſtratur. ¶ At cum intranſparens ſit/ & imperuius homo totuſq; ab luce impertrãſibilis (vt qui duntaxat candido et perlucido ſpiritu: terreo vero et opaco corpore conflatur) ſiſtitur in homine diuina lux/ et ad vlteriora tranſmittitur nuſq̃. Opacitate ſiquidem et ſoliditate humani corporis continetur/ arcetur/ et colligitur in homine. ¶ Hũani igitur corporis opacitas diuino obiecta/ intentaq; ſoli: ad poſtergatam et ĩferiorem creaturam (vt ad irrationale animal) tenebras emanat funditq; omnem diuine lucis inaſpectum et ſapiẽtie priuationem.

Homo corpore intrãſparens.

¶ Eſt enim cominus ſub deo collocatus angelus: Sub angelis homo/ Sub homine vero irrationale animal. Angelus rurſum ſub nullo medio/ deum ſpeculatur atq; intuetur: Homo vero ſub nube et angelico ſpiritu deum videt. Irrationale autem animal/ cum nullo pacto diuine ſit ſcientie aut ſpeculationis conſors: perſimile eſt ei oculo/ qui merſus in terre profundo tellureaq; mole obrutus: ſolem intueri contendit. obruta eteni ẽ irrationaliũ animantium acies/ mole humani corporis: per quam (vt dixim9) diuina luce irradiri prepeditur. ¶ Rurſum humane vmbre/ cauſa eſt angelicus ſpiritus: Tenebrarum vero irrationali animali cauſa/ corpus humanum. Et ſicut diuina prima et immediata ſpecies lumen eſt: quo paſcitur/ afficitur et illuſtratur angelicus intellectus: ita et angelica ſpecies ẽ vmbra: qua homo humanuſue intellectus ſatiatur. Humana vero ſpecies/ humaniue corporis irradiatio/ tenebre ſunt. que ab humano corpore/ ĩ animal irrationale manant illud operiũt faciuntq; diuine cognitionis expers.

¶ ITERVM DE DIVERSITATE DIVINARVM SPECVLATIONVM. CAP. XXXIX.

CONTEMPLABILIS AVTEM EST DEVS/ AB ANGELO: VELVT in celo. Ab homine: velut in nubibus. Ab animali bruto: vt in terra. ¶ Statue quippe angelicã aciem/ in celo: Humanã/ in nubibus: Animalium oculum in terra: ac dilucide perpendes vniuſcuiuſq; ſpeculatoris oculi naturam. ¶ Nam ſi preſtantius eſt celum nubibus ipiq; deo vicinius vtiq; et hic oculus/ quem in celo collocabis propiore breuioreq; radio/ illuſtrabitur a deo: eo oculo/ cui in ipſis nubibus deputaueris ſedem. Et ſicut celum et nubes: corpora ſunt/ ſuapte natura tranſparẽtia luciſq; capacia: terra autem corpus opacum/ luci imperuim: ita et hi profecto oculi/ q in celo et nubibus collocantur: ambo diuini luminis particeps fiunt. que vero acies/ in terre profundo reſidere probatur: ad illam vſq;/ diuina lux pertingit minime ¶ E tribus igitur creatis oculis angelico/ humano/ Aĩali: ſiue intellectuali/ Rationali/ ſenſibili: potiſſimi duo (quãq̃ differenter) ad naturalis ſui ſolis/ hoc eſt dei conſpectum admittuntur. ¶ Angelica nempe acies/ deum in lumine: Humana vero/ eundem in vmbra ſpeculatur: Reliquus autem oculus/ qui mutis animantibus ineſt: hic et nullo pacto/ ſuum ſolẽ intueri poſſe: et in tenebris illum/ ſpeculari pronunciatur.

Quadrigemini oculi

¶ Et vt hec euadant clariora: intellige omnem vim cognitricẽ (vt alibi diximus) quaternario claudi finiriq; nũero. Siue oẽm ſpeculatorem oculum/ eſſe quadrigeminum: diuinum increatum/ ceteros vero tres Angelicum/ Humanum/ Animalem: e diuino oculo/ vi creationis quandoq; emerſiſſe. Voca inſup diuinum oculum lucem: Angelicum/ albedinem. Humanum/ ruborem: Animalem nigritatem.

Oĩs color lucis ſpẽs.

Sicut enim lux/ fons eſt et initium et actus colorum omnium/ cunctis coloribus longe preſtantior: ita et diuinus oculus/ fons eſt et initium omnium oculorum. Et ſicut omnis color trinis tantum coloribus exprimitur/ duobus inquam extremis et colore medio: ita et omnis creatus oculus/ eſt trinus. Omnis enim color: ſpecies quedam eſt et emanatio lucis. Omnis quoq; creatus oculus: diuine increate aciei/ ſpecies eſt et ſubſtantialis emanatio.

¶ Sint igitur nunc pro coloribus extremis: albedo/ nigredo: Pro medio vero colore/ rubor. Dicemus diuinũ oculum/ ſibiipſi ab eterno: in luce et fonte colorum/ perſpectum: ſuiq; ſpeculatorem/ ante omne principium extitiſſe. ¶ Angelicum vero oculum: fatebimur in prima lucis ſpecie: hoc eſt in albore ſiue in luĩe/ ad diuini oculi admitti cõſpectũ. ¶ Hũanũ porro oculum: diuine aciei/ in ſecunda lucis ſpecie/ hoc eſt in rubore et vmbra: euadere ſpeculatorẽ. ¶ Oculo vero animali: haud alter q̃ in extrema lucis ſpecie/ ideſt in nigritate atq;

in tenebris: diuinā aciem reuelari dicimus. ¶ Perſpectus eſt itaq; ſibipſi deus: vt ſincera & immaculata lux. Angelo vero reuelatur: vt inſigurata albedo & lumē. Homini: velut rubor et vmbra. Muto animanti: vt nigritas et tenebre. ¶ Diuina rurſum in angelo apparitio: perſimilis eſt aſpectui meridiani ſolis. qui ſine nubibus: noſtris oculis imperturbatus/ liquidus ſincerus/ purus albuſq; nudatur. ¶ Diuina vero in homine apparitio: medio ſolis aſpectui hoc eſt in ortu et in occaſu: pari proportione reſpondet. Oriens quippe aut occidens phebꝰ lōgiore infirmioreq; radio/ noſtris oculis imprimis pellucet: et nequaq̄ purus aut albicans ſed per medios vapores/ rubens vmbratiliſq; demonſtratur. ¶ Diuina deniq; i ſēſibili oculo emicatio: tam nulla eſt/ q̄ ſol i medie noctis pūcto/ conſpici nequit.

Deus	Angelus	Homo	Animal
Mens	Intellectꝰ	Ratio	Senſus
Lux	Lumen	Vmbra	Tenebre
Lux	Albedo	Rubor	Nigredo
Supercelestia	Celum	Nubes	Terra

¶ Angelica facies ſurſum in deum intendit: vt ad meridiei punctum/ aut ad zenith orizōtis et hemiſperij conuerſa ¶ Humana in vtramq; partem et ad latera (Nam bifrons eſt hō) deū vt ſolem/ nunc orietē nūc occiduū videt Aſt irrationalium animantium capita i terram ſunt prona: et ad medie noctis pūctū vergentia. ¶ Nam finge in celo ſoles quattuor: Meridianū/ Orientem/ Occiduum et Nocturnum Meridianum ſincerum & nudum/ Orientem vero et occiduum velut p nubes apparentem: nebula circūdatum. Nocturnū deniq; / vt ſub terra delitentem opertum terra ¶ Intellige et orbem aliquem inter terram & celum i noſtro hemiſperio: omnem vim i tuitiuā aſpectumq; librantem atq; deferē tē. circa quem pinge quattuor aſpectus/ oculoſue / aut facies quattuor. ¶ Superior igitur oculꝰ verſꝰ i meridianum; ſolem erit vt angelicus itel-

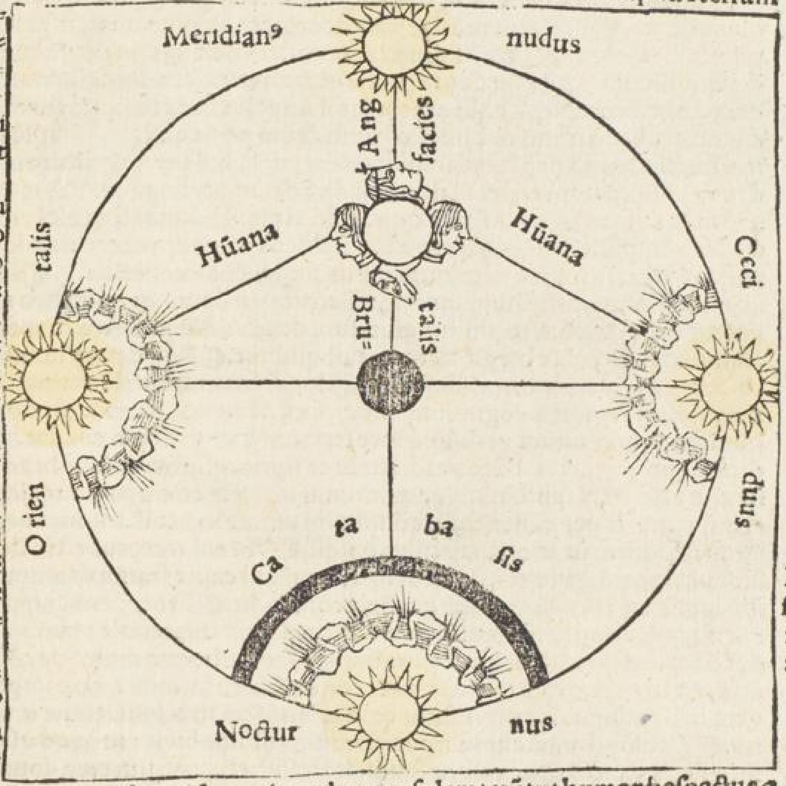

Differentie ſpecu'atio= nūp ſolis aſpectus.

lectus. Medij oculi qui orientem & occiduum intuebuntur ſolem/ erūt vt humani: aſpectus q bus homo diuidue et obliquato radio/ vltro citroq; ad diuinum admittitur conſpectum. Inferior autem oculus/ nocturni ſpeculator ſolis/ erit vt animalis oculus: exprimens quanta inſit mutis animātibus dei cognitio/ diuieq; lucis participatio: ¶ Sicut eni ei oculo/ nocturnꝰ ſol per terram manet imperuius: ita et diuina lux humani corporis interſtitio: ab eodē oculo arcetur/ fitq; imperuia et perpetuo inaceſſa. ¶ Angelus autem (vt ſuperior pandit oculꝰ) vnico/ ſimplici/ directo et perpendiculari radio fit diuine lucis capax. in ipſum deū ſine medio (vt aquilina acies in viſibilem hunc ſolem) intendens.

TRINAM SOLIS ET DEI ESSE APPARITIONEM. CAP. XLI.

VNDE FIT VT VNIVERSA SOLIS APPARITIO ET POSITIO SIT tria. Apparet ei ſol aut in monade/aut i dyade/aut in tryade. ¶ Apparet vt
mōas in meridie ſīplex/ purꝰ/nudꝰ/ ſn̄ nube/alteritate ſpecie et ꝑmixtiōe. Re
uelat̃ vt dyas/in mediis temporibꝰ: vt in ortu et occaſu/ opertꝰ nube/ et cali
gine tanq̄ ſimplici prima et precipua alteritate. Videtur vt tryas/in mundi ca
thabaſi/ hoc eſt in medie noctis puncto: vtraq; ꝑ exmixtus alteritate/ candida
ſcilicet et opaca/ nube et terra. ¶ Et in his differentiis/ deus omni creato ocu
lo ad inſtar mūdani ſolis/innoteſcit euaditq; conſpicuus. Intellectuali/ i mo
nade: ſine vlla ſpeciei /aut alteritatis permixtione. Rationali in dyade: et per angelice pel-
lucentis nubis ſpeciem. Senſitiuo in tryade: angelice nubis et humani corporis interſitio.
¶ Nam cum omnium rerum ſit autor deus earumq; veriſſima eſſentia: ſolus omnia fert/
ſolus/ continet: geſtat ꝗ vniuerſa. Oīa in eo fulciuntur et in eundem euadere/ ſingula (iux
ta ſuum queq; gradum) nata ſunt. ¶ Et precipue ea quibus cognitiua adeſt facultas que-
Angelus i deum nitit̃
cunq; vi naturalium cognitionum predita et illuſtrata/ ſunt: vt angelus homo/ animal/ cete
ra cūcta ante eunt entia ſuiſq; gradibꝰ / in ſui proſpectu autoris verſantur. ¶ Angelꝰ autē
coram deo primus/ in dei locatꝰ vicinia/ et propinquitate/ diuine lucis: ſplendiſſimum iubar
liquida et imperturbata/ acie haurit: primuſq; ſine medio in deum euadit/ recipitur in deo/
Hō poſt angelū i deū euadit.
deus fit: Inſeritur deo/ vnitur deo: fitq; diuini ſolis prima ad ſequentium oculorum aciem
obumbratio. ¶ Poſt autem angelum: homo/ per angelicam tranſparentiam: et diuina im-
primis luce feritur/ & demū ſubuectante eadem claritate/ in deum euadit. Eodē quippe me
dio quo diuina claritas/ a deo in hominē manat/ deſcendit/ deriuaturq;: homo in deum ſcā
dit/ euadit/ fitq; deus. Euaſit autem prior angelus in deum: prior in deo receptus eſt intelle
ctualis oculus: q̄ humanus intellectus in deum perueniat. ¶ Recipitur igitur huma-
nus intellectus/ in deo haud immediate et per ſe: ſed per angelicum medium. Neq; inſuper
deum/ vt ſimplicem et per ſe deum: ſed vt deum per angelice nubis tranſparentiam micā
tem/ hūana intelligentia ſpeculatur. ¶ Id ei quod hūanus ſpeculat̃ videtq; intellectꝰ: haud
eſt deus ſimpliciter/ ſincerus et nudus/ ſed deus/ angelica obtectus adopertuſue caligine. Si
Angelica mēs prior q̄ humana i deū trāſit
ue deus/ cui iam inſitus eſt et coniunctus angelicus intellectus. ¶ Euadit ſiquidem ange
licus intellectus: ante humanum intellectum / in deum. qui cum deo ipſi (velut ſpeculatrix
potentia ſuopte obiecto) inſitus eſt: ipſum deum/ ad ſequentem humani intellectus conſpe
ctum: ſua nubecula obtegit/ adoperit/ obumbrat. ¶ Poſt deniq; hominem/ quarto a deo lo
co/ tertio a prima creatura (ideſt ab angelo) diſtat irrationale animal: quod vnica dūtaxat
materiali et ſenſitiua cognitione preditū eſt. Huius autē oculū: ſi pariter dixeris/ ſuo quoq;
numero et gradu: tam vt diuina luce feriatur/ q̄ vt in deum euadat atq; pertranſeat eniti:
dicam quoniā et eius a deo irradiationi et ꝓprio niſui ſeu delationi ac trāſitiōi i deū: obſtat
hūana interiecta ſubſtātia. Hec enim cum materialis/ corporea/ opaca/ intranſparens et lu
ci impetuia ſit/ per eam neq; lux diuina/ in animalis oculū traduci/ neq; in deum ferri copu
larīq; deo/ idem irrationalis oculus poteſt. ¶ Vbi enī receptus eſt in deo homo/ vbi hūana
Proceſſꝰ diuine lucis a deo:
ſubſtantia coniuncta/ et inſerta deo eſt: incaſſum expers rationis animal/ aut diuinā exhau-
rire lucem: aut in ipſum deum euadere contendit. ¶ Procedens quippe a deo/ diuina lux: ꝑ
tranſit quidē angelicā mentē ſincerā/ incorporeā/ imaterialē velut nubē trāſparētē. atq; in
de i hūane vſq; mētis oculū/ lux eadē ꝑgit facitq; hoīem diuie ſcie cōſortē ¶ At hūana
Humanū corpus diuine lucis reflexio & meta.
mēs/ cū iferiore ex parte/ materiei et corpi addicta ſit: mox ipſius corporis opacitate/ lux ea
dem in homine colligitur/ ſiſtitur et in inferiorem irrationalemue oculum/ deriuari inhibe
tur. ¶ Eſt enim humanum corpus/ terminus diuine lucis: in quod vſq; perlata diuina lux/
mox illius attactu opacitate ac ſoliditate reſilit: recurritq; in eum fontem/ quo priꝰ emerſit.
Eſt et humanum corpus: eorum que in deum aſſumuntur/ queue deo inſeruntur vltimum.
A deo vt rite diffiniri humanum corpus poſſit. diuine totius lucis meta eiuſq; reflexio & i
ſuum fontem recurſus ¶ Sunt enim tria duntaxat que in deum euadere illiq; copulari que-
āt: Angelica mens/ Humanus animus et Humanum corpus. Sed cum ex humano animo
et humano corpore: conflectur/ a natur/ a humana tota ſubſtantia: cuius verus et precipuus
oculꝰ/ rationalis appellatur: tantum duo entia/ in deum aſſumi nata eſſe profitemur: ange-
lum et hoīem. tūq; geminos eſſe oculos/ Intellectualem et rationalē: qui diuinū icreatū ocu
lū/ iugiter ſpectare et intueri ſint nati: intellectualem in luie/ Rationalē: in vmbra ¶ Ex his
itaq; que dicta ſunt/ hec elicimus. Sicut deꝰ ſuapte natã & ſubā ab eterno deꝰ ē ita et angelus

et homo/(vi imaterialium cognitionum et illuſtrantur a deo et diuine lucis participatione in deum aſſumuntur. ¶ Vis etenim obiecti/ vt lux: manans ab obiecto/ i ſpeculatricem potentiā: eādē potētiā/ ipſi obiecto iſerere probat queadmodū linea eſt eadē/ qua diuia lux/ in angelicam humanāqꝫ mentem deſcēdēs ſpargitur ſuperneqꝫ illabitur: et qua demū vtraqꝫ mēs/ in ipm deū ſcādit illiqꝫ copulat ¶ Irratōale aūt aial (vt dictū eſt) neqꝫ diuinū exipe lumē: neqꝫ in deum ſcādere poteſt. O beſt ei illi/ vtrinqꝫ hūani corpis moles: per quā geminis de cauſis/ deo inſeri deuſqꝫ fieri prohibetur. Prima cauſa eſt ex parte ipſius lucis. Secunda ex parte aciei et ſpectantis oculi. ¶ Nam diuina ipſa lux (vt diximus) trans humanum corpus/ in animalem oculum traduci nequit: vt pote que in humano corpore ſiſtitur. Acies item irrationalis oculi/ inualida ac hebes: humani corporis ſoliditate abercetur/ ne quicq̄ quod ſupra humanum fuerit corpus: aut quod in illius clauſtris deliteat/ conſpicetur

Eadem via deſcenſus lucis ab obiecto: et aſcenſus potentie ad obiectum.

¶ Et hec vniuerſa clarius perpēdes: ſii quattuor orbibus/ omnem oculum collocabis. Diuinum: in orbe medio et omnium centro Intellectualem ſiue angelicum: in orbe ſecūdo/ qui vndecunqꝫ i diuinū nitatur euoletqꝫ i oculum. Rationalem in orbe tertio: qui pariter/ ſed poſt angelicū oculum diuinam aciē vndecunqꝫ ſpeculetur Animalem deniqꝫ oculum: in orbe quarto & vltimo. Diuinus autē oculus (cum ſit immultiplex et natura vnicꝰ: fiat in medio circulo tantum vnus. Creati vero oculi (cum in multitudine & varietate pene innumera/ increati diuini oculi explicent vnitatem) plurimi ſunt circa oculum diuinum deſcribendi.

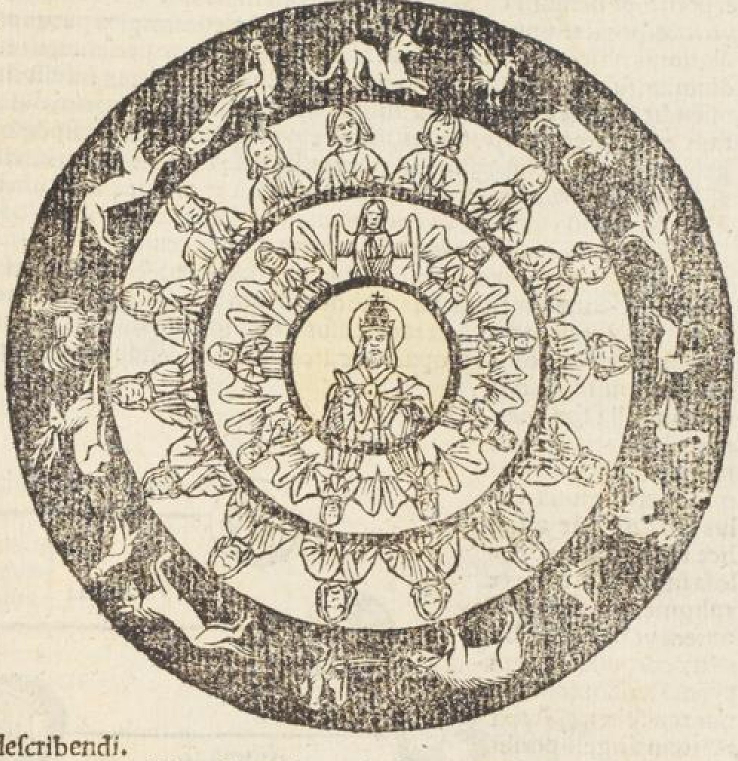

¶ Sed et cum diuina mens dicta ſit eſſe lux: Angelica/ velut lumen et albedo: Humana/ vt rubor et vmbra: Animalis oculus/ vt nigredo et tenebre: hic orbis in quo deum/ aut diuinū collocabis oculum: pingendus eſt abs te aureus. quandoquidem aureum imitari colorem/ fontana et intentiſſima lux (qualis in ſole) videatur. Orbis autem ſecundus quem complent angeli: albus eſt relinquendus. Orbis tertius/ que manſio hominum eſt: rubro colore inficiendus erit. Quartus deniqꝫ orbis/ qui animalium manſioni deputatur: atro pullove colore nigreſcat. Irrationalium ſiquidem animalium oculi: ad diuinum conſpectum/ exto to cecutiunt/ deguntqꝫ in regione tenebrarum: et in omni diuine lucis ac ſapientie occaſu.

¶ Hi itaqꝫ quattuor orbes/ adaperiunt palam: quo pacto deus ſimpliciter hoc eſt nudus/ ſincerus puruſqꝫ angelis demonſtratur. Hominibus vero haud ſimpliciter ac nudus: ſed angelicis intelligentiis vndecunqꝫ adopertus. Irrationalibus autem oculis: cum et angelicis intelligentiis et humanis animis atqꝫ corporibus/ obtectus circundatuſqꝫ ſuffulgeat: nullo pacto ab iiſdem/ ſpectabilis eſſe predicatur.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶DEVM EXTRORSVS PERINDE ATQVE INTRORSVS ESSE TRINVM.·. CAP. L.

SI ANGELVS ET HOMO: ET DIVINE LVCIS INFLVENTIA & ſacro quodā niſu/ in deum aſſumuntur: fiunt vtiq; participatione dij. pro viribus illum imitantes: qui vt naturalis/ verus/ eternus precipuuſq; de⁹ celebrat. Euadit itaq; āgelica & hūana iſitōe naſalis de⁹: tā extra ſe ipm q̄ itra ſemetipſū trinus: deus inquā diuin⁹/ De⁹ angelic⁹ et deus hūan⁹. Deus enim diuinus/ eſt verus naturaliſq; deus: qui per ſeipſū a nullo ante ſecula deus eſt. Deus angelicus/ eſt angelus exceptus in deo: qui a ſeipſo de⁹ non eſt/ ſed pependit a primo. Deus autem humanus/ eſt homo: qui participatione dei/ deus euaſit. qui ſubſtantiam et vires/ cum a primo naturaliq; deo acceperit: ope demum angelica ſubuectus eſt in deum. ¶ He autem ſubuectiones diuinarū virtute ſpeculationum/ contingunt. Eſt enim deus ſimplex purus et nudus: angelice contēplationis obiectū. Nil ſiquidem angelico intellectui preſentatur et obiicitur: preter ſolam diuinam ſubſtantiam. in quam cum ſubuehitur angelicus intellectus: puram illā et imixtā offendit. vt pote in qua nulla ante recepta eſt ſpecies: in quam nulla prior (ſecundum naturam) euaſit creatura. prima igitur immaculato et per omnia ſincero/ ac ſereniſſimo deo: angelica induitur inſeriturq; mens. prima illius nitorem/ humano intellectui obumbrat.

Angelice ſpeculatōis obiectum

¶ Diuina autem dyas ſiue dei et angeli vnio: exprimit obiectum humane ſpeculationis. Humanus enim intellectus vt diximus: non deum videt ſolum: ſed deum ſub angelica nube pellucentem/ peruium/ tranſparentem. ¶ Nam cum peruenit in deum: inſitam illi videt angelicam ſpeciem et nubem: que prior in deum euaſerat. illiq; prior inſita eſt. ¶ Supereſt autem vt diuina quedam tryas/ ſiue hoc totum deus/ angelus/ homo: animali/ ac ſenſui obiiciatur/ atq; preſentetur. et tam ſenſus q̄ irrationale animal: ab diuina et angelica viſione humani corporis obice et opacitate arceantur. ¶ Vnde fit vt videatur deus ab angelo: vt ſol: purus nitidus/ imixtus/ ſine vlla ſpecie et maculoſa facie/ ſine caligine et nube. Ab homine vero vt luna: velut ſub inſitione angelice ſpeciei/ ſub maculoſa facie/ ſub nube et caligine. Ab animali autem vt terra: per humani corporis ſpeciem per materiam et humanas tenebras. ¶ Apparet item angelo per ſe/ vt ſol candidus & alb⁹

Humane ſpeculatōis obiectum.

Illatio

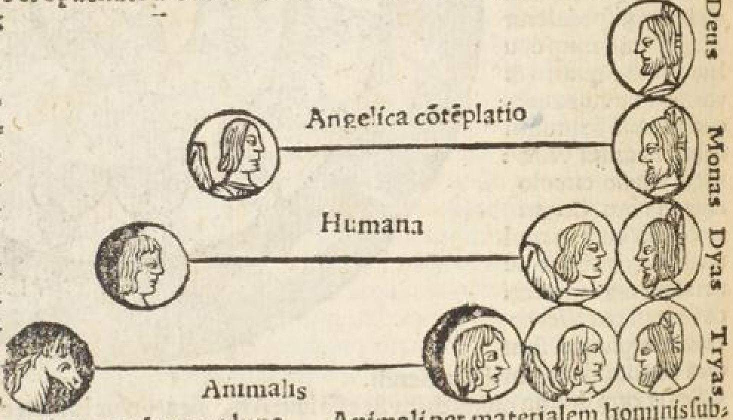

Homini per angelicam nubem: rubens vt luna. Animali per materialem hominis ſubſtantiam/ nigricans vt terra: id eſt in priuatione/ negatione et ignorantia. ¶ Sunt enim albedo et nigredo extremi colores: rubor vero medius et deriuaticius color Albedo omnium colorum: eſt ſimpliciſſimus et primus. Nigritudo vero eorum finis. Albor lux quedā eſt: rubor lux in nube/ et quedam vmbra. Nigritas lux in corpore/ aut tenebre et lucis priuatio. Albor omnem recipit colorem et ſpeciem: in omnia vertitur/ omnia fit. Nigritudo vero nullum recipit/ nullo inficitur: nichil continere aut fieri poteſt. ¶ Ita et deus omnia eſt initiū eſt omnium: omnia geſtat/ recipit/ continet i ſeipſo fulcit/ vt albedo. Irrationale autem animal: nichil fieri poteſt/ impingibile eſt: omnium denicq; cognitionum et apparitionum eſt vltima et vt ipſa vniuerſorum/ nigritas/ ignorantia/ tenebre. ¶ Angelus et homo ſunt vt medij colores: qui diuine lucis/ aut in nubem aut in ſolidum corpus icidentia gignuntur. ¶ Deus vt ignis eſt: Angelus vt aer/ homo vt aqua: Animal vt terra. Deus vt mens: Angelus vt mentis conceptus/ homo vt vox/ Animal vt ſcriptura. hec ſunt quattuor precipua vniuerſi entia. Hec vera et ſubſtantialia mūdi elementa. Hec illa quattuor animalia: plena (vt ſacra canūt eloquia) oculis ante et retro. Oculi enim eorū ſunt cognitiue facultates: que ſolis his quatuor inſunt. Mens diuinus eſt oculus: Intellect⁹ angelica acies eſt. Rratio humana. Senſus vterq; animalium oculus eſt.

Analogia

Sacrum eloquium

¶CVR SOL APPAREAT SINE SPECIE: LVNA VERO MACVLOSA FACIE INSIGNIS CONSPICIATVR.·. CAP.XLI.

FIT ITERVM EXHIS: CVR CORPOREVS ET VISIBILIS/ SENSIBILIS huiꝰ mūdi ſol: purꝰ ſit/ ſiplex/ candidꝰ/ imixtꝰ/ ſine ſpecie/ nube & caligine. Luna vero inſincera ſit/ ſpeciei admixta: alteritate nube & caligine ſuffuſa/ ac maculoſa quadā facie/ & pullo aſpectu inſignis. ¶Nā talis a nobis viſit ſenſibilis iſte ſol/ fons totius viſibilis lucis: qualis angelice aciei archanus ille/ eminētiſſimus & exēplaris ſol/ inuiſibilis fons lucis reuelatur. ¶Et qualis rurſū humano intellectui/ ſub angelice ſpeciei interſtitio nudatur deꝰ talis luna noſtrorū oculorum mortalem aciē ferit/ corporeiſue noſtris luminibus (ſub cuiuſdam vmbelle & caliginis admixione) preſentatur: ¶Eſt enī (vt diximus) deus ſimplex & vt ſol/ āgelice cōtēplationis obiectū. Idē vero vt opertus āgelica nube: vt facies i eo viſit āgelica/ hūane cōtēplationis obiectū vocat. ¶Angelꝰ deū ſolū & inopertū videt: nullā i eo deprehendēs imaginē/ nullāue nubilā aut maculoſā faciē. Eſt enī angelꝰ: primꝰ a deo ꝓcreatus vultꝰ: quo nullꝰ prior aut anterior in deū euadit/ in deoq; recipitur. Huiꝰ autem acceſſu ad deū ſeu receptione/ ac ſtatu in deo: ei demū creature que poſt angelum/ in deum ſuccedit vt homini: reſeratur & expatatur deus vt luna. qui priori creature/ ac prime ſue imagini/ vt ſol ſincerus/ puruſq; ſufulſit. ¶Accedens enī ſecūda dei imago & ſpecies (id eſt homo) ad deum: cernit prius in eo receptam/ primam ſpeciē atq; imaginem: id eſt angelicum itellectum/ deum operiētem/ atq; obūbrantem: perſimilem ei maculoſe faciei/ que eſt in luna. ¶Deus enim per ſe & vt angelo demōſtratur/ eſt vt ſol: qui angelica inſitione trāſit/ euaditq; in ſpeciem lune. ¶Viſitur ei ſpectaturq; deꝰ ab angelo: vt ſpeculum mūdum/ ſincerum & purum ſine imagine. Ab homine vero vt ſpeculum in imagine: & in quo recepta viſitur imago. Nā deꝰ ſpeculū quiddā eſt: natura & ꝑ ſe ſincerū/ ſine imagine ac ſpecie: cuius naturales ac vere imagines/ ſunt angelice & humane ſpecies: in diuino ſpeculo vi cōtemplationis recipiende/ deoq; inſerende.

Acceſſus vtriuſq; diuine imaginis ad deū.

Luna ſpecie inſignis — Sol purus ſine ſpecie.

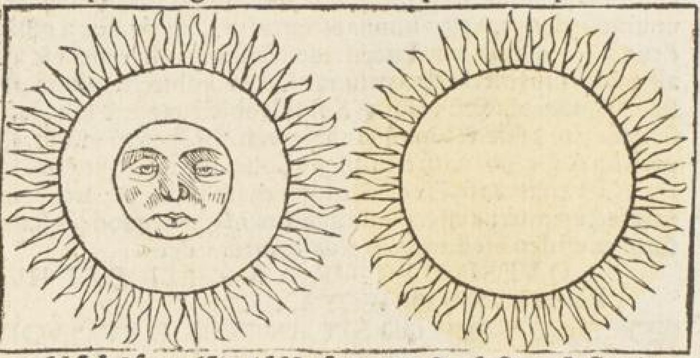

Deꝰ vt ſpeculū mūdū

Hūana ſpēs — Angelica deo inſita — Deus purus

Vt terra — Vt luna — Vt ſol

¶Sicut nempe i albore/ recipi natus eſt omnis color: ſiue medius vt rubor/ ſiue extremus vt nigritas: ita & in deo (qui lux albor & veritas quedam eſt) & mediꝰ & extremꝰ color/ ipſiuſue lucis & fōtalis alboris deriuationes ac ſpecies: in analogia recipiuntur. ¶Angelica igitur ſpecies inſita deo: illius candorē hominū/ in colore medio/ vt in rubro explicat. tanq̄ ſi lux in nube & claro corpore excepta: ꝑ illius tranſparentiam ſpectetur. ¶Humana autem ſpecies & ſubſtantia/ cum ob materiam ſit intranſparens: accedens ad deum/ ipſiq; deo inſita: illius candorem ſuapte nigritate/ irrationali animāti inutam ponit. ¶Eſt enim deus vt per ſe ſumptus: albor. vt cum angelo/ & angelica obiectꝰ nube: rubor & mediꝰ color. vt vero cū homine & inſitione hūane ſubſtantie: nigritas & extremꝰ color.

¶HOMINEM SECVNDAM ET VLTIMAM ESSE DEI IMAGINEM IN DEO RECIPI NATAM.·. CAP.XLII.

Vt

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

VNDE FIT / VT HAVD IMMERITO HOMO: VLTIMA SIT DEI
imago / extremuſq; vultus in deo recipi natus. & irrationalis creatura ho-
mine inferior: deo inſeri & in deo recipi nõ poſſit. ¶ Nam ſicut in nigritate
pingi nulla poteſt viſibilis ſpecies / nichil in ea ſcribi / nulla exprimi imago:
Analogia nigritatis.
& in nullũ colorem verti nigritas poteſt / nulla affici ac tingi verſicolorita-
te: ita & vbi recepta eſt hũana ſpecies in deo: in diuino ſpeculo / poſterior
nulla nata eſt recipi imago. ¶ Vbi vero intelligis / ſolã angelicã ſpeciẽ / i deũ
euaſiſſe & in deo receptã: ſupereſt adhuc locus hũane ſpeciei / quo i deo re-
cipiatur & collocetur homo. ¶ Nempe angelica in deo receptio haud extremo colori: ſed
medio vt rubori cõparatur qui ahuc nigritate tingi: inſici & inſcribi poteſt.
¶ Sicut igitur in albedine colorũ fonte & primo: recipi nati ſunt mediꝰ color / vt rubor: &
extremꝰ / vt nigritas: & rurſum i medio colore vt in rubore / recipi poteſt extrema nigritas:
in nigritate vero nichil: Ita & intellige deũ ſuapte natura & ſubſtãtia candicantẽ & albũ /
hoc eſt ſincerum purũq; vt ieſt / angelo apparere. Eundẽ vero angelico acceſſu / velut ſolem
nubibus opertũ: homini / rubrum ſiue vmbratilẽ demonſtrari. Humana vero inſitione eũ
dem omni poſtergate creature claudi / denegari pullũ euadere / imperuũ / incognitũ / inac-
ceſſum. ¶ Eſt eni homo vt diximus verus mũdi Ianus: cluſius & patulcꝰ / hoc eſt aperiens
& claudens. Omni nãq; inferiori creature: diuinũ claudit aſpectũ / occulitq; deum: illũ in ſe
ſe cõtinens & ad inferiora nulla traducens. Idẽ vero in altum & ſurſũ pergentibus: primꝰ
Homo mũdi Ianus.
eſt diuini iubaris ortꝰ / primꝰ cui reſeratᷣ & adaperitur deus: prime intellectualis mũdi val-
ue / primum diuine lucis ſpeculũ / & immortalitatis initium. ¶ Idem vltimus & primus di-
uinitatis particeps eſt: vltimus & tertius a deo / primus a mundo / totiuſq; ſenſibilis mundi
deus. ¶ Ipſe preeſt nocti: ideſt ſenſibili mũdo: ſicut & angelus diei / ideſt intellectu-
ali mũdo. Eius intellectus vt luna eſt: & eius obiectũ vt luna. Angelicus vero intellectus vt
ſol: eiuſquoq; obiectũ vt ſol. ¶ Sol / ſoli obiectus eſt: & luna lune / a natura obiectata & pre-
ſentata. Sol a ſole / & luna a luna: deprehẽditᷣ / ſpectatᷣ / viſitur. ¶ Nã ſimile ab ſolo ſimili / de-
Hoĩs & intellectus & obiectũ vt luna.
prehẽdi & ſpectari natũ eſt: ſiplex a ſiplici / imixtũ ab imixto / mixtũ & variũ / a mixto & va-
rio. ¶ Deꝰ natura ſiplex eſt: & angelicꝰ itellectꝰ cui patet deus: idẽtidẽ ſiplex. Hũanꝰ vero
intellectus: mixtus eſt & ſpecie affectus id quoq; quod humano obijcitur intellectui haud
ſimplex eſt deus: ſed adumbratus / opertuſq; deus.
Simile ſili obiectum.

QVE SINT PROPRIA ANGELICE ET HVMANE CONTEMPLATIONIS OBIECTA.·. CAP.XLIII

QVOD SIT ANGELICE ET QVOD HVMANE CONTEM-
plationis obiectũ: quid natura ſpectet angelus / quid ue ſpeculetᷣ homo /
hec ratio ꝓſequetᷣ. ¶ Deꝰ & angelꝰ: nullo abiuicẽ medio diſcludũtur
Deꝰ autẽ obiectũ eſt & vt ſpeculũ: angelꝰ vero vt eiꝰ oculꝰ & ſpecu-
latrix potentia. Vi autẽ cognitionis: & potẽtia obiecto inſeritᷣ in eoq;
recipitur: & obiecti ſpecies / i potẽtiã manãs / i ea ſiſtitᷣ / colligitur / cõti-
netur. ¶ Deus igitᷣ vt deꝰ / vt ſiplex / purus & imixtꝰ: a re angelicũ in
ſe acceſſũ / angelici itellectꝰ dicitᷣ obiectũ. ¶ Pari pacto & angelicꝰ in-
tellectꝰ vt intellectꝰ: vt ſimplex / purꝰ / imixtus: priuſq̃ diuia ſpẽ miſceatᷣ / vt nõdum ſuſcepta
eſt in eo diuina ſpẽs: cognitiua dei facultas & potentia vocatᷣ. ¶ Diuio autẽ & angelico cõ-
greſſu / & mutua eorũ acceſſione: finge coaleſcere hinc ſiſe hũano intellectui / illinc hũano
pſile obiecto: & vtriq; lunã ac dyadẽ. ¶ Nã vt receptꝰ eſt angelꝰ i deo vt obũbratᷣ & operitᷣ
angelica nube deꝰ: i hũc modũ ab hoĩe cõtẽplabilis & ſpectabilis eſt: eua itq; hũane mẽ-
tis obiectũ. ¶ Sicut eni angelicũ obiectũ eſt ſiplex nuduſq; deꝰ / ita & hũanũ obiectũ / velatꝰ
vmbratiliſq; deus. Sicut angelꝰ intuetᷣ deũ ſolẽ / ideſt purũ / imixtũ & ſine ſpẽ: ita & hõ ituetᷣ
deũ lunã / hoc eſt deũ ſub nube & ſpẽ angelica: & i quo ãgelicꝰ vultꝰ / inſitꝰ eſt prior. ¶ Vt
vero diuia ſpẽs / i ãgelico recepta eſt itellectu: vt mixtꝰ eſt & inſignis diuia ſpecie / intellectꝰ
angelicus: cõflat id quod ſile eſt hũano intellectui. ¶ Eſt eni hũanus intellectꝰ / intellectꝰ
mixtꝰ: id eſt itellectꝰ ſpecie / vultu ac diuia imagine iſignis. ¶ Nã ſicut aliud eſt ſpeculũ et
ſpeculũ mixtũ: i quo actu recepta ẽ & viſibilis imago (vt eni ſpeculũ / ſiplex eſt & carẽs ima
gine) ita & alius eſt intellectus / & mixtus intellectꝰ. ¶ Intellectus quippe / vt huiuſmodi eſt:
intellectus purꝰ eſt & ſpecie imixtus: qualẽ angelicũ natura cenſemus. Vt vero intellectꝰ
eſt / diuina mixtus & affectꝰ ſpecie: hũanus eſt & ſecundus intellectꝰ / & dyas.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶Igitur & purus eſt deꝰ/ & angelicus intellectus itidē purꝰ. Vterqꝫ eſt ſol: vterqꝫ & monas ille tamē obiectū/ hic vero potentia eius cognitiua. Ille rurſū vt ſpeculū: hic vero vt ſpeculator eiꝰ oculꝰ Purū eſt ſpeculum & obiectum: Purꝰ & eſt eiꝰ oculus et cognitiua facultas. Deꝰ ſpeculū eſt liberū & imateriale: angelicꝰ quoqꝫ itellectꝰ oculꝰ eſt imaterialis & liber. ¶Acceſſu autē & congreſſione amborū: & angelica ſubſtantia/ inſerit deo/ et diuina ſpecies in angelico intellectu ſuffulget. Congrediūtur eni copulanturue ambo/ deus angelo: angelus deo. In deo fulcitur angelus: in angelo deus diuinaqꝫ ſpecies. ¶Ho c itaqꝫ cōgreſſu/ e gemino ſole: intellige geminā exoriri proferriqꝫ lunā. E duplici monade/ duplicē pſiliredyadē. E geminis ſimplicibꝰ bina cōpoſita: hinc/ quod hūanū itellectū: illinc vero/ qđ hūanū intellectꝰ exprimit obiectū. Eſt eni hūanus intellectꝰ: tanq̄ angelicus itellectus/ cum diuina ſpecie. Humanū vero obiectū: tāq̄ deꝰ cū angelo ſūptus. ¶Nā intellectꝰ/ vt per ſe/ ſine diuina ſpecie: angelicus eſt. Et deus vt p ſe/ ſine angelica inſitione: angelicū obiectū. Acceſſu autē diuine ſpēi/ in angelicū itellectū: prodit intellectus mixtꝰ/ affectuſqꝫ ſpecie/ qui ſimilis eſt humano. Poſitiōe vero ac ſtatu angelice ſubſtātie i deo vt in ꝓprio naturaliqꝫ fine: coaleſcit quod hūano ſimile eſt obiecto/ id eſt vmbratilꝭ deꝰ. ¶Igit̄ a ſole viſit̄ ſol/ a luna luna: a monade monas/ a dyade dyas A puro oculo/ purū cernit̄ ſpeculū: ab imixto imixtū: A ſimplici/ ſiplex: A nudo/ nudū: A libero liberū atqꝫ abſolutum. Similiter & ab oculo mixto & corporeo amictu inueſtito: mixtum pariter cernit̄ ſpeculū/ vultu aliquo atqꝫ effigie figuratū. Ambo inſuper ſoles: vtramqꝫ lunā gignūt. Ambe monades: geminā pariunt dyadē. Simpliciū & primorū acceſſu: ſecunda & mixta ꝓcreāt̄. in pte obiecti obiecta: & i pte potētie/ ipſe facultates & cognitiue vires. ¶Qꝫ ſi ſiſtere volueris hominē i deo & in homine deū: cōplebis vtriqꝫ (tertio diſtantiū loco cōgreſſu) tryadē. Eſt enim homo vltimus qui euadit/ ſcanditqꝫ in deum: & iterum vltimus/ in quem demittitur deſcenditqꝫ deus.

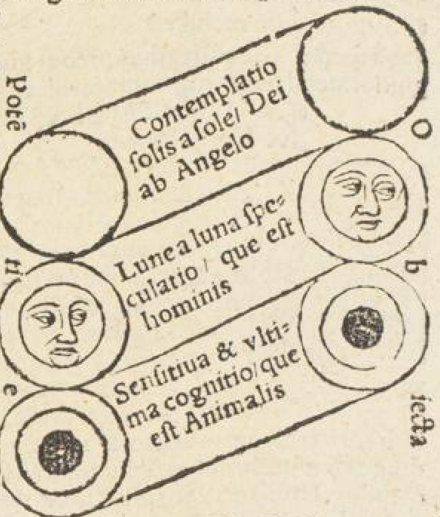

¶TRINA ESSE SPECTATA ET OBIECTA: TRIA QVOQVE SPECTATIVA ET SPECVLATIVA. CAP. XLIIII.

SIT SICVT MONADI MONAS OBIECTA EST/ ET DYAS dyadi ita & tryadi tryas preſentata. Sicut a ſole viſitur ſol/ a luna luna: ita & terre terra oppoſita & cōtrapoſita: & a terra ſpectabilis terra. Eſt enim deus ſol: angelꝰ/ Luna: Hō/ terra. Et rurſum angelus ſol: homo luna: irrationale aial: terra. Deꝰ ſol cognitꝰ: angelꝰ/ ſol cognitiuꝰ. Angelus ſpectata luna: homo ſpectatiua & intuitiua luna. Hō deniqꝫ obiecta & cognita terra Irrationale vero animal/ ſpectatiuus eius oculus. ¶Alius eni obiectorum & alius potentiarum ordo. Obiecta ſunt hec Deus/ Angelus/ Homo. Forum vero potentie: Angelus/ Homo/ Irrationale aial. Deus ſūmum eſt & omniū obiectum Sol & monas: nullus/ preterq̄ ſui cognitiua potētia. Angelꝰ ſecundū obiectū eſt: & prima dei ſpeculatrix acies. que vt obiectum dyas eſt & luna: vt vero potentia/ ſol eſt & monas/ pura/ ſimplex immixta: ſimplicis & immixti dei cōtemplatrix. ¶Homo vero eſt cognoſcibilium quidem & obiectorum vltimum: non tamen vltima ſed ſecunda vis cognitiua. Homo igitur vt ſpectabilis eſt: tryadi & terre comparatur: vt vero ſpeculatiuus/ dyas eſt & luna. Spectat eni & intuet̄ angelicā dyadē: ſpectat̄ vero ab irrationabili tryade. ¶Demū irrationale aial: ab ordine & ſerie ſpectabiliū atqꝫ obiectorū eximitur. quādoquidē nulla eſt inferior creatura/ pticeps cognitiue facultatis: cui ratiōis expers creatura pſideat/ quā regat & moderet̄: & a qua merito reuerēda ſpectabiliſqꝫ cenſeat̄. ¶Itaqꝫ muta animātia: ſpectāt quidē cernūt & ītuent̄ hominē vt pſidē/ vt ſuū obiectum & finē: illi obtēperāt illū ſequūt̄. Sed cū ab iferioris gn̄is ēte/ mime i honore habeāt̄ mimeqꝫ ſpectēt̄: ab obiectorum & ſpectabiliū ſerie ac ratione faceſſūt/ ſoliſqꝫ potētijs ac ſpeculatiuis facultatibꝰ ānumerant̄. Eſt enim irrationale animal/ incognoſcibile quidem: ſed tamen cognoſcentium vltimum. ¶Nam cū cognitio omnis intuitio/ & ſpeculatio: ſit perpetuꝰ quidā poſteriorum & inferiorum/ i anteriora & potiora ſuceſſꝰ/ ſiue in deū (ſummū omnium obiectum) naturalis cona

Que ſint obiecta & q̄ potentie.

Irrationale aial ſpectabile non eſt

tus ac niſus: e quattuor primis ac precipuis entibus: Deo/ Angelo/ Homine/ Animali muto: anteriora & ſuperiora tria/ ab inferioribus tribus: ſigillatim ſpectata & cognita dicuntur & he potentie/ illa vero earum obiecta cēſentur. Trina eni ſunt obiecta & potētie trine. ¶ Deꝰ igit ſicut solū ſpectabilis eſt/ nulliuſqꝫ potioris ſpectatiuꝰ. ita & irrationale animal duntaxat ſpectatiuū eſt: & a nullo iferiore euadit circunſpectum.

Deus solū ſpectabilis aial ſolum ſpectatiuū

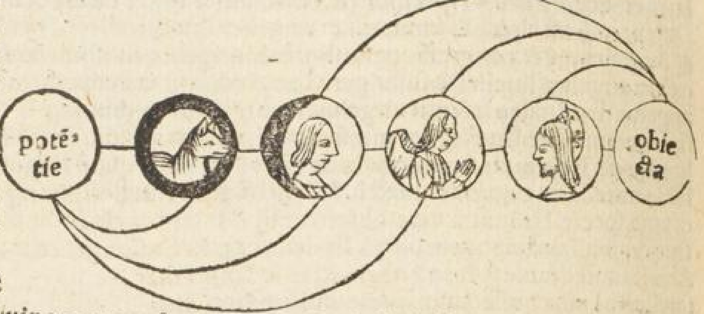

¶ Supra deum/ nichil eſt quod ſpecteſ a deo/ ſitqꝫ diuine contemplationis obiectū. Infra itidem animal: nulla eſt cognitio: nichil degit cognitiue facultatis particeps/ a quo ſpectari debeat animal.

¶ ANIMALEM SENSVM IN ALTIORA NITENTEM FINIRI IN HOMINE.·. CAP.XLV.

AB ANIMALI ITAQVE IRRATIONALI SPECTATVR/ CONSPIcitur & dinoſcit ſolꝰ hō. Nā ſenſitiue virtutis acumē exterebrare hoiem: & ad angeli/ aut dei vſqꝫ cōſpectum pertingere nequit. ¶ Humani ſiquidem corporis opacitate: arcatur: atqꝫ in humano corpore/ vt in proprio obiecto & naturali fine ſiſtitur. ¶ Humane autē cognitionis & rationis acies: recta in angelum pertēdit. qui cū pellucear & tranſpareat vt nubes: haud in illo ſiſtit colligiturqꝫ. ſed exterebrato eo/ in anteriora & altiora pergēs/ aduſqꝫ deum pertingit in quo demum vt precipuo ſūmo & vltimo obiecto ac proter ſe ſpectabili finit. ¶ Angelice porro cognitioni: primus & vltimus/ qui in rectū occurrit/ qui illi obijcitur & preſentatur: deꝰ eſt. Deo autē nichil eſt obiectū: nil ab eo ſpectabile. ¶ Itaqꝫ in rectū/ in anteriora/ in natura priora & potiora (vero & naturali cognitionū ordine atqꝫ aſpectu) ſuccedēdo: animali ſēſui/ obiectus eſt solꝰ homo: Homo vnꝰ/ ab aiali ſpectandus: Humano vero aſpectui/ obiecti & peruij ſūt: angelus & deus. Angelo deniqꝫ ſolꝰ deꝰ. ¶ In orbe autē & circulari in ſeipſū flexione: ſenſui obiectū eſt nichil. quandoquidem ſēſus minime ſuiipſiꝰ arbiter/ aut capax efficiſ: neqꝫ poteſt irrationale aial/ vlla vi noſſe ſeipſū. ¶ Humana autē ratio: ſuiipſiꝰ in orbe cōpos euadit. Angelica itelligētia/ itidē ſeipſam in circulo capeſcit. Mēs quoqꝫ diuina: in orbē voluiſ/ ſeipſam prehēſat/ ſuiqꝫ capax & cōpos efficitur. ¶ Rurſū in ſēſu/ in muto aiali/ infra rationē: nulla ſapiētia locata eſt/ nullꝰ ſui aſpectus/ nulla ſui cognitio. ¶ In hūana ratione/ prima ſurſū pergētibꝰ/ occurrit ſapiētia: prima ſui inſpectio/ prima eiuſdē in ſeipſū glomeratio ¶ Angelicꝰ autē intellectus/ ſecundū cōflat orbē: in eo ſita eſt ſcda ſapientia. ¶ Diuina deniqꝫ mens/ a nobis/ eſt vltimꝰ orbis: a natura vero & ab eterno primꝰ. Hūana ſapiētia tryas quedā eſt triumue noticia: Hoīs Angeli/ Dei. Angelica vero ſapientia dyas eſt & cognitio duorum: Angeli & dei. Diuina demum ſimpliciſſima eſt & monas: qua deus dei ſolius ſpectatiuus & cognitiuus p̄dicatur. ¶ Nā qui ab angelo hominē/ & a deo vtrūqꝫ & cognitū & ſpectatū contēdit: prepoſtero & inaturali cognitionū ordine pergit. ¶ Sunt eni inferiora & minus preſtantia: naturales quedā ſuperiorū & preſtātiorū potentie. nate eorū ſpeciebꝰ affici: in ea niti atqꝫ in eis recipi. Superiora vero ſūt vt inferiorū & ſpectatiuorum oculorū: actus lumia/ ſcopuli/ fulgores & obiecta. ad quorū culmina & eminentiſſima faſtigia/ inferiora (p̄fectionis ſue cauſa) p̄ viribus ſcādunt. ¶ Et cū ois cognitio trinitatis numerum inuoluat/ ſitqꝫ trinitate p̄fecta (contineſ enim hec tribus: potētia/ obiecto & amborū actu) erit hūana ſapiētia ter trina: Angelica/ biſtrina/ Diuina/ vnitrina. Nam trina cognitio: trina trinitas eſt. Gemine cognitiones/ gemie ſūt trinitates/ vnica cognitio: trinitas vna. ¶ Ex his maifeſtū eſt opacā hūani corporis molē cauſā eſſe: ne ſuperiore ex parte diuia lux/ irrationali creature homine iferiori ſuffulgeat. & ne ex p̄te inferiore aialis ſēſꝰ: quicq̄ intra aut ſupra hoīs corpus intueatur. Arceſ eni ab humano corpore diuia lux: ne vltra hoiem traducaſ. Arcetur & ab eodē/ aialis ſēſꝰ: ne ſupra hominē vis illiꝰ p̄tingat. Humanū quoqꝫ corpus/ illinc meta eſt diuine imaginis totiuſqꝫ inuiſibilis lucis in ſūma reflectio & in ſuum fontem recurſus. Hinc vero terminus eſt ac finis irrationalis ſenſus: eiuſqꝫ reflectio & recurſus in ima.

Ratio aduſqꝫ deū fertur.

Infra rōnē nulla ſapia.

¶Qꝛ ANGELVS INTELLIGAT SINE SPECIE ET IMAGINE: HOMO VERO CVM SPECIE ET IMAGINE.·. CAP.XLVI.

EX HIS ITEM QVE NVPER DICTA ET PERTRACTATA SVNT manifeſta eſt angelice & humane intelligẽtie/ ſiue intellectionis differitas. Que ſimplicior ſit angelica/ q̄ humana intellectio: quẽadmodũ & ſimpliciꝰ angelicũ q̄ humanũ obiectũ. Et intelligat angelꝰ ſine ſpecie: homo vero cũ ſpecie & imagine. ¶Nã vtriuſq; & angelica intelligentia/ & eius obiectum: pura/ ſincera/ ſimplicia & imixta ſũt veluti monades & ſoles. Hũanus vero intellectus & eius pariter obiectũ: vtrinq; mixta & operta ſunt/ velut quedã dyades & lune. que (vt docuimus) naturali quodam vtriuſq; prioris monadis & ſolis acceſſu cõflantur. ¶Vt enim miſcetur diuina ſpecie angelicus intellectus: cõflat id quod ſimile eſt hũano intellectui/ diuina ſpecie inſigni. Vt vero inſitus eſt angelꝰ deo/ vt deum ſua obũbrat caligine: humani intellectꝰ obiectũ complet. ¶Angelus eni deum videt purũ/ ſimplicem/ imixtum: ſine ſpecie & imagine/ vt monadẽ & ludiciſſimũ ſolem. i quo nullam deprehendit effigiem/ vmbram/ nubẽ aut caliginẽ. ¶Hic autẽ cum vi cognitionis primus eu. dat in deum/ recipiaturq; in deo: fit vt deꝰ ab angelica inſitione & cõiunctione aliquopacto dicatur vmbratilis/ effigiatꝰ/ adopertus: perſimilis ſpeculo/ indita ſpecie atq; effigie adũbrato. Hec enim effigies: eſt angeli in diuino ſpeculo/ tanq̄ potẽtie in obiecto receptio atq; inſitio. Sub hac itaq; angelica effigie imagine & vmbra: diuinũ ſpeculũ/ humano intellectui (qui poſt angelicũ intellectum/ ſecũdo loco in deum ſuccedit/ nititur/ euadit) reuelatur. ¶Hũanus eni intellectus/ quem in deũ angelicus preceſſit: deum ſpeculatur cũ ſpecie/ ideſt cum angelica effigie. Deũ cernit per ſpeciẽ/ ideſt per angelice faciei & imagis vmbram. per quam haud ferme ſecus noſtro deꝰ intellectui pellucet: q̄ lunare ſpeculum/ ſub vmbra & inſitione maculoſi vultus noſtris oculis demõſtratur. ¶Intelligit igitur angelicus intellectus cernitq; deũ ſine ſpecie & imagine: vt monas monadem: vt ſol/ ſolem vt immixtus oculus imixtum ſpeculum. Humanus vero cũ ſpecie deũ videt: hoc eſt per angelicum vultum/ tanq̄ dyas dyadem: luna lunam/ mixtꝰ oculus mixtũ ſpeculũ. Operta potentia/ opertum obiectum: hoc eſt deum nube tectum & ſub angelica vmbra delitentem ¶Eſt enim angelicus intellectus: ſimplex prima & immediata dei ſpecies: & vt vere intellectus. Humanus vero ſecunda & geminata dei ſpecies/ diuineq; imaginis reſumptio & vt meõria. ¶Ex his quoq; dilucet cur viſibilis iſte mũdanꝰ & corporeꝰ ſol: mortaliũ noſtrorũ ocũlorũ iſfirmã & inbecillã aciem/ caligantesq; & inualidos obtutus: exuperare perſtringere & obtũdere videatur. Luna vero temperatis ignibus/ remiſſioribuſq; lucis ſpiculis: ſeſe nobis innocue viſẽdam prebeat. ¶Eſt enim ſolis lampas: vt ſublimioris oculi (velut angelici intellectus) obiecti veſtigiũ. Luna autem id quod noſtris intellectibꝰ a natura obiectum atq; preſentatũ eſt: congrue exprimere videtur. Sol viſibile ſignum eſt: angelice totius ſcientie & contemplationis. Luna vero viſibile itidem ſignũ: hũane ſpeculationis atq; ſcientie. ¶Nam angelico intellectui: patet deꝰ vt ſol: & vt ſpeculũ ſine imagine. Humano vero inoteſcit vt luna: vt ue ſpeculum vultu aliquo/ ſpecie atq; imagine inſigne. Eſt enim ſol ſpeculum ſine imagine: Luna/ ſpeculum figuratum: inſitam geſtans effigiem. ¶Et ſi angelicus intellectꝰ/ eſt prima proxima & immediata dei imago/ effigies ac ſpecies: inter quã & deũ/ nulla iterhyat media ſpecies aut creatura: qui fiet vt angelicus intellectus/ nõ per ſe & ſine intercurrente ſpecie/ deũ intelligat. Hũanus autem intellectus/ cũ ſit ſecunda mediataq; dei imago/ vultus ac ſpẽs: qualis vtiq; eſt/ taliter profecto & ipſe deum intelligit. Cum enim mediata & ſecunda ſit: inmediate/ per ſe & primo intelligere deum nequit. ſed mediate angelica ſpecie & imagine deũ intelligit: per quam & ipſa ab obiecto proprio/ hoc eſt adeo diſtare comperitur.

Angelꝰ deum videt vt ſpeculũ ſine imagine.

Cur ſol innocue a nobis videri ne.jat

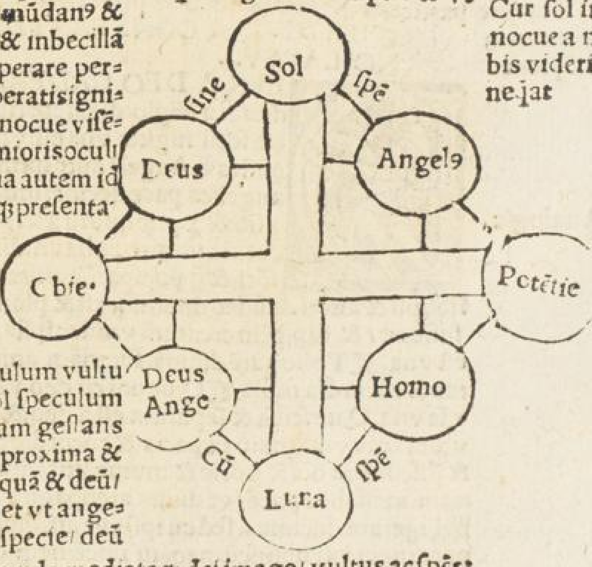

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

❡Qꝛ SOL ET LVNA OMNIS CREATE SAPIENTIE SVNT SIGNA.·. CAP.XLVII.

SOL DVORVM EST VISIBILE SIGNVM: ANGELICI inquam
intellectꝰ & angelici obiecti. Luna vero idẽtidẽ duorum: humani intelle-
ctus & humani obiecti eſt viſibilis expreſſio ❡In ſole lux eſt ſincera/ ſine
macula/ ſine nube/ vmbra aut caligine. In luna vero advmbrata & per-
mixta viſitur lux. Sol ſpeculũ eſt ſine imagine & ſpecie. Luna ſpeculum
mixtũ: viſibili ſpecie & imagine inſigne. ❡Sol igit̃ & luna ingẽtia mũdi
luminaria ac luciđiſſime terreni orbis faces: omnẽ nobis creatã ſapienti-
am inſinuant. omnẽ diuinã apparitionẽ reſerant: modũ omnẽ quo crea-
tura cũ intellectualis/ tũ ſenſibilis/ angelica & hũana: euadit in deũ fitq; diuinitatis/ imor-
talitatis & vere beatitudinis pticeps: adaperiũt. ❡Angelus primꝰ: homo vltimꝰ/ euadit in
deũ. Irratiõale vero animal/ in deũ trãſit nũq̃. In deo prima/ eſt ſubſtãtialis & increata ſapi-
entia. ❡Poſt autẽ deũ angelꝰ / poſt angelum vero hõ/ ſapiẽtie cõſortes: ambo & diuine &
proprie cognitiõis/ aeſciẽtie theſauro locupletãt̃. Irrationale aĩal/ inops & expers ſapientie
neq; diuĩe/ neq; ꝓprie cognitionis aut ĩmortalitatis munere dotat̃. ❡Diuina ſapiẽtia im-
mutabilis eſt: perſeuerãs i ſapientia idẽtitate/ bonitate/ virtute/ pulchritudine/ luce & cla-
ritate. eliminans ab ſeſe fugãſq; ꝓcul omnẽ inſipiẽtiã/ alteritatẽ/ maliciã diſſimilitudinem/
inequalitatẽ/ ꝑmixtionẽ/ tenebrarũ obſcuritatẽ/ infirmitatẽ/ & lapſum. Omni inſup obliuio-
ne reperitur ſuperior / omni ſui ignoratiõe candidior: vaſtis errorũ ſyrtibus & ꝑcipiti falſi-
tatis abyſſo ꝑpetuo inacceſſa. ❡Angelica autẽ & hũana creature: vaſcula quidẽ ſũt ſapiẽ-
tie capacia diuieq; imaginis ac lucis natalia ſpecula/ ad flexanimã ſapientiã ꝑcipue nata:
& archana quedã diuini fulgoris prõptuaria. Quia tamẽ haud eterna ſũt/ ſed ex nõ eſſe in
eſſe ꝓdierũt/ labi potuere in deterius: & lapſa tãdẽ a deo atq; ab eiꝰ pace diſſociata: paſſibi-
lia ſunt effecta. Euaſerunt eni iſipiẽtie/ alteritati/ ineq̃litati/ diſſimilitudini/ ꝑmixtioni/ vari-
etati/ diuiſioni ignorãtie/ tenebris/ errorũ ꝑcipitijs/ & mortis obliteratiõi obnoxia. ❡Irra-
tionale vero aĩal liberi exors arbitrij/ vtpote cuius ĩ hoĩs manu verſant̃ habene: ab ſuo or-
dine haudq̃q̃ decidiſſe/ vimq; ſue nature ĩtuliſſe dictitat̃. Quod eni docile & ad ſapiẽtiã de-
non fecit: in iſipiẽtiã mutari nõ potuit. ❡Sicut nẽpe a natura iubet̃: illiꝰ inſtructu motitat̃.
Homini paret/ illi ſubdit̃/ ab eo regit̃. Nil ſibi conſciũ eſt: nullius ĩmortalis diuiniq; fulgoris
particeps/ Neq; ſapiens/ neq; inſipiẽs/ peccans aut impecans cenſetur

Diuina ſapientia immutabilis.

Angelica & humana mens: labi potuere.

Irrationale aĩal neq; ſapiens neq; inſipiens.

❡DE DIVINA CONSTANTIA: ET ANGELICO ATQVE HVMANO LAPSV.·. CAP.XLVIII.

DEVS A DEO CADERE NON POTEST/ DEVS NEGARE ſeipſũ
diuidi a ſeipſo/ diſſidere ſibimet aut non eſſe deus nequit. ❡Sẽper eni deꝰ
eſt/ ſecũ iugiter vnꝰ eſt/ vnius volũtatis: vniꝰ & indiuidue ſubẽ/ ĩ trinitate
ꝑſiſtẽs ❡Angelꝰ aute ĩprimis a deo: Homo vero deinceps & a diuina & ab
angelica pace deciderunt. fuitq; illis diuina ſeceſſio/ primaue adeo prola-
pſio: & ꝓprie ipſorũ a ſeipſis/ & mutue abiuicẽ diſcordie cauſa. ❡Nam ſi-
cut oĩs numerus/ haud aliter q̃ cõiunctus adiugatuſue vnitati nũerorum
fõti/ & q̃ pticipatõe vnitatis vnꝰ ẽ: ſin q̃ & tota nũerorũ ſeries/ & qſq; nũerꝰ
ſibiipſi & alteri diſſidet/ diuiſuſq; eſt & plurimus: ita & nullo pacto q̃ diuine vnitatis patula
fuſione / & ſup oẽm creaturã vnifice ipſiꝰ virtutis deriuatiõe: vniuerſa creaturarũ ſeries/
eſt vna. ❡Tolle autẽ diuinã/ fõtanãq; vnitatẽ: in mũdo/ ĩ creaturis/ pax ſupereſt nulla/ vni-
tas & cõcordia nulla. ❡Que eni cũ deo vna nõ eſt: neq; cũ alia vlla neq; ipſa ſecũ poterit
eſſe vna. Que ſciſſa & ſeparata eſt a deo: & omni alij/ & ſibiipſi aduerſet̃ oportet. ❡Diuina
vnitas oĩs vnitatis: pax pacis/ & cõcordie concordia eſt cauſa. Diuina quoq; lis/ diſſidẽtia
& diſcordia: oĩs & ꝓprie & mutue litis/ diuidij diſſidẽtie & diſcordie eſt cauſa. ❡Per diui-
nam ineffabilẽ pacẽ (vt diuus areopagita teſtat̃) neq; ampliꝰ aduerſũ angelos/ aut deum:
belligerare diſcimus. ſed cũ ipſis vt ait/ diuia potiꝰ ꝑ viribus peragemꝰ ❡Sine diuina autẽ
pace: neq; ipſi nobiſcũ/ neq; in iuicẽ/ neq; cũ angelis/ neq; cũ deo cõgruimus/ inferimur/
vnimur. ❡Sicut diuina illa ſupſubſtãtialis/ intima & eterna triũ diuinarũ & beatiſſimarũ
perſonarũ trinitas: geminis ſibi cõnexa eſt vinculis biniſq; nodulis ſecũ coheret/ ſubſtan-
tia & voluntate (ſunt eni diuine tres perſone: & eiuſdẽ ſubſtantie & concordis atq; indiſ-
ſidentis volũtatis) ita & oportet extimã triũ ĩmaterialiũ precipuorum & ĩmortaliũ entium
Dei/ Angeli & Aĩe trinitatem (nam & angelus & aĩa dij quidã ſunt & diuinifere creature)
cum ſubſtantia diſſideat/ ſitq; diuiſa: reliquo ſaltẽ vt voluntatis vinculo ſibi fieri conſonã
atq; vnam. Eterne & interiores dei ꝑſone: vniũtur & ſubſtãtia & aſſenſu volũtatis. Exte-

Analogia.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

rioris autẽ trinitatis perſone: De9/ Angelus/ Homo: cũ ſubſtantia quidẽ diſſite ſit et trine: nulla earũ ſupereſt q̃ volitonis mutueq̧ pacis & concordie vnitas. ℭ Intra ſe de9 perſonis trin9 eſt: ſubſtãtia tamen & volũtate vniformis ac ſibiipſi concors. Extra ſe vero deus pſo=nis & ſubſtãtia trin9 eſt: Deus/ Angel9/ Homo. que & ſi voluntatis aſſenſu pares & ſibi conſentanee erunt: in optimo ſtatuerũt vniuerſa. ℭ Omniũ eni principiũ ſicuti monas eſt: ita & debet oĩm finis/ ſtatus & conſumatio eſſe monas. Nempe & ipſius dyadis numerũ: velut primum qui a monade deficit: vt diuidij totius & diuiſionis authorem/ vt defectionis & prolapſiõis initiũ: vtdeniq̧ materiei nũerũ & nõ entis viciniã: pleriq̧ theologorum adeo collu=tilant/ repudiunt/ deſpiciũt: vti ſamẽ appellitẽt. ℭ Nil q̃ppe eſt in vniuerſis nõ vnũ/ Nil dua le/ Nil aduerſũ ſe aut alid̃ q̃duis diſſidẽs: p̃ter delapſã a deo angelicã & hũanã volũtatẽ. He eteni volũtates: diuini amoris defectu materiei affixe ac ſui decoris oblite: ĩ pernitioſiſſimũ ſui exitium/ in mortem: immortales ruerũt. ℭ Non eni (iuxta diuiniloquos pſalmos) cũ in honore eſſent & dei ſimiles: intellexerũt. Comparate ſunt brutis & iumẽtis inſipientibus: & ſimiles facte ſunt illis.

Nichil eſt non vnũ.

ℭ VENATIO SAPIENTIS/ EX SIMILITVDINE VISIBILIVM OCV=LORVM: SOLIS ITEM ET LVNE. CAP. XLVIIII

VOLVMVS DEMVM/ EX SIMILITVDINE VISIBILIVM/ NOSTrorũ oculorũ: ſapientis venari perſcrutariq̧ naturã. ℭ Noſtri quippe viſibiles oculi/ perpulchre inconſumati imperfectiq̧ hominis/ exprimere intellectũ videntur. ℭ Ambo eteni oculi/ integri equidem pfectiq̧ ſunt orbes: haud tamẽ integre et toto orbe vident. ſed dũtaxat ad mediã ſphere partem/ mũdũ verſ9: luce coloribuſq̧ cient. Reliqua vero ſphere medietate/ qua geſtãtur a capite quaue intra hoiem ſpectant: natura ceci ſunt et neq̧ lucis excipere ſpicula/ neq̧ colorũ feriri ſpeciebus nati. ℭ Carnales igit̃ noſtri oculi: haud minus ſũt natura ceci/ q̃ illuſtres lucis ue capaces. In tãtũ ĩ tenebris degũt: quãtũ in luce. Sũt deniq̧ tãtũ nõ vidẽtes: quãtũ vidẽtes. ℭ Nẽpe extimis dũtaxat ſuorũ orbiũ medietatib9/ vidẽt excipiũtq̧ lucẽ & viſibiliũ ſpẽs rerũ. Internis vero medietatib9/ quib9 hoi capitiq̧ ĩ=ſũt viſionis haud quaq̃ exercẽt officiũ ſed et ceci ſũt & ĩ tenebris degũt. ℭ Quid obſecro hec tã lucida promũt ſigna? q̃ naturã inchoaſſe quidem hoiem/ illũ tamẽ ĩcõſumatũ ĩperfectũq̧ reliquiſſe. vt pote cui ſubãm/ cũ idulta ſit: ſapiẽtiã tamẽ ei mime indiderit. Siue cui cũ mũ=dũ & exteriora queq̧ ẽtia: extima ſẽſuũ cognitione/ ſpectare et exhaurire poſſe donauerit/ ſe ipſũ tamẽ et quecũq̧ intra pectora gerit/ iterna cognitione luſtrare ei mariq̧ poſſe: haudquaq̃ ab initio condonauit.

Carnales oculi: media tatum parte vidẽtes media vero parte ceci.

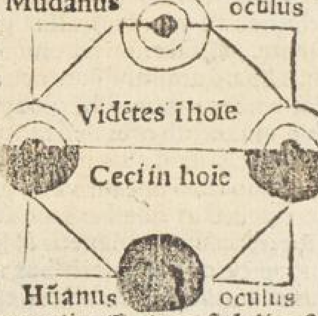

ℭ Aperuit ei natura ab initio mundanũ dũtaxat & extimũ hois oculum. Hũanũ vero atq̧ iternũ eius oculũ: clauſit/ operuit cecũq̧ reliquit. ℭ Nã finge amborũ oculorũ liquidas viſiuas perſpicaceſq̧ medietates ſuo cõcurſu/ gignere vnũ quẽpiã oculũ/ totũ vidẽtẽ. hunc oculũ/ appellam9 mundanũ. Internas quoq̧ cecaſq̧ medietates: ĩ=tellige pari congreſſu/ efficere vnius oculi ex toto ceci orbẽ. Hic ocul9/ priori ex aduerſo dyametri collocatus atq̧ oppoſitus: a nobis dicitur human9. ℭ Adeſt igitur hacten9 natura hoini: qua anteriorẽ/ extimũ mũdanũue eius oculum/ ab initio efficit illuſtrem/ illiq̧ mundum vniuerſum preſentat atq̧ offert. Qua vero ei9 internam poſteriorem et humanã aciẽ/ cecã reliquit: eaten9 hominẽ pauxillũ deſeruit/ voluitq̧ vt proprijs officijs ac ſedulis acti=bus: homo emendicatum a priore oculo lumẽ/ in ſecundũ oculũ ĩportaret: euaderetq̧ de=mum & ipſe oculo vtroq̧ illuſtris. ℭ Circa id quippe/ humane omnes virtues atq̧ negocia verſantur: vt a priore oculo natura illuſtri/ deriuetur lux in ſecũdum. Siue vt homo/ cui imprimis obijcitur illuceſcitq̧ mundus: demũ ex mundo/ redeat in ſeipſũ. Vt item ex priore mundi luce atq̧ ſciẽtia: propriam lucẽ atq̧ ſcientiam/ elicere diſcat. ℭ Haud eni mũdana lux eſt ſapiẽtia: ſed eſt ſapientie initiũ: Ei9 vero ſciã/ q̃d eſt precipuũ/ preſtãtiu & p̃pter ſe (vt hominis/ p̃pter quem factus eſt mũdus) hec ſapiẽtia vocitatur. ℭ Neq̧ eni ſapiens eſt qui priorem tãtum aciem/ gerit illuſtrem: quiq̧ dũtaxat in mũdum ſpectare ſufficit. ſed cui vterq̧ oculus/ actu perſpicuus ineſt: qui & in mundum & in ſeipſum/ ſpectare poteſt. Cui item vt bifronti Iano: tam extima q̃ intima: agnita peruia & manifeſta ſunt.

Q uãtũ natura homini ab initio affuerit.

ℭ Mundano ſiquidem oculo: mũdũ ſapiens perluſtrat. Hũano vero: quicquid habet ſub

cute/ rimat. Claues gerit ſapiens/ & mundi & ſuiipſius: hac/ adaperiens mundū: illa/ ſeip-
ſum reſerans. Stat ex equo/ in ſui mundiq; medio: ſenſuq; dem (vt nonnunq̄ diximus) mūdo
congrediens: Intellectu vero/ recinēs a mundo ſeq; ipſum complectens: ¶ Eſt enim ſenſus
mundano perſimilis oculo: intellectus vero/ humanū oculum

Claues gerit ſapiens ſui & mūdi

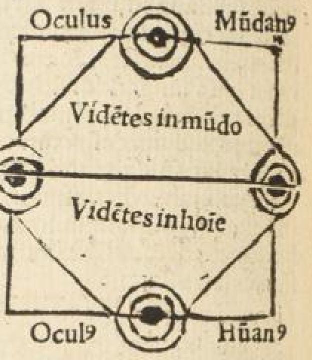

imitatur. Nam prior in homine ſenſitiua/ q̄ intellectiua perfi-
citur cognitio. Prior mundo/ per ſenſum adeſt homo: q̄ per in-
tellectum in ſeipſū recurrat adſitq; ſibiipſi. ¶ Intellectus inſu-
per prior vt practicus/ circa mundū ſenſibus euectus ne-
gociatur: q̄ abiunctus a ſenſibus & opis eorū minime indi-
gus/ circa hominem contemplatiuus eſſe queat.

¶ Sicut enim viſibilis noſter oculus/ quādiu capiti erit infi
xus: medio dūtaxat orbe videbit/ reliqua vero medietate/ erit
non videns ac cecus: ita & humanus intellectus/ quandiu eue-
hitur ſenſibus: quandiu opis eorum indigus/ practicus eſt &
negocioſus circa mundū: tandiu medio dūtaxat orbe/ erit illu
ſtris & alio medio orbe cec9 videbitq; ea tātum/ que in mūdo
ſūt: non autem ea que inſunt homini ¶ Intellige igitur
carnalem oculum a naturali capitis inſitione fieri immunē/ eximi a ſubiecto/ fieri deniq; li-
berū: ſeſe tanq̄ in aere fulcientē. Hic vtiq; oculus: preclarū eſt contēplatiui conſumatiq; in-
tellectus veſtigium. Eſt enim contēplatiuus intellectus/ oia videns. vt qui non tantū medio:
ſed toto orbe/ & que extra & que int9 ſunt/ ſpeculari ſufficit. et cui iam ſuperfluit/ ſenſuū fa-
muletiū: quiq; libere & per ſe oia intelligit: deferens fulciensq; ſemetipſum. ¶ Poſſunt & ea
que dixim9/ ſapiētis & inſipiētis veſtigia: liquido in Sole & Luna reperiri. ¶ Nā luna/ ſimi-
lis eſt oculo capiti infixo. qui media tantū ſui orbis parte videt: media vero obſcur9 eſt &
cecus. Similis item eſt/ practico & incōſumato intelle-

Alia analogia ex ſole & luna.

ctui: q ſoli mūdo/ nō hoi adeſt. ¶ Lunaris ſiquidē glo-
b9: haud vnq̄ pl9 medio orbe/ phoebeū excipit lumē.
impoſſibile eſt vt tot9 aliquādo illuſtret: quāq̄ toto in-
terdū orbe/ lumie priuari q̄at. Sol autē & liberū oculū
& contēpletiuū exprimit intellectū. Nēpe toto iugiter
orbe/ illuſtrat ſol: & natiuo nūq̄ lumine ſpoliatur. ¶ Et
hec (quātū ſuſpicio) vera & precipua cauſa eſt/ cur e cū-
ctis planetis: vnic9 ſol (vt aſtrologi volūt) careat epi-
ciclo: hoc eſt minore orbe illi9 globū in ꝓprio celo de-
ferente. ¶ Eſt enim ſol/ omni planeta liberior: perſi-
milis libero atq; abſoluto oculo & intellectui cōtem-
platiuo. Sicut enim ſolis globus haud ex toto quidem
abſolutus eſt ab orbe: ſed tantum ab orbe minore/ vt
ab epiciclo: ineſt autem maiori iugiter orbi vt ſuo ce-
lo: in quo circa terram (velut precipuus mundi oculus) defertur: ita & contemplatiuus no-
ſter intellectus/ haud ex toto abſolutus & liber eſſe probatur. ¶ Hoc eni: ſolis angelicis cō-
petit itellectib9: q planetis & ſtellis ex toto liberis/ ſeq; ſine quouis orbe/ maiore atq; miore
ſiue epiciclo ac celo/ ferētibus merito cōparāt. Sed hacten9 noſter itellect9/ poſtq̄ cōtēplati-
uus euaſit: liber & abſolutus eſſe dicit/ vt careat epiciclo/ nō careat celo: vt in maiore ſem-
per orbe/ hoc eſt in corpore: non in minore/ id eſt in ipſis ſenſuum organis euehatur.

Sol cur careat epiciclo.

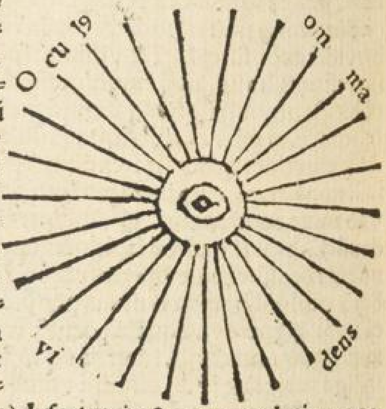

Practicus intellectus ſimilis lune

¶ Dic enim practicum intellectum/ ſimilem eſſe lune: cū luna/ et in celo et ī epiciclo volua-
tur: Voluitur cieturq; practicus intellectus/ et in celo et in epiciclo. In celo/ hoc eſt in huma
no corpore: qui eſt humanorum orbium/ maximus. In epiciclo vero/ id eſt in organo ſenſu
um: vt in oculo. Eſt enim oculi ſphera/ minor orbis: in quo cum maiore orbe practicus itel-
lectus: circa terram per mūdum defertur. ¶ Si igitur cupis ex practico intellectu elicere ī
ferreq; contemplatiuum: eximere ab eodem intellectu te oportet: non vtrumq;: ſed minorē
tantum orbem/ vt epiciclum/ ſiue oculi ſpheram: a qua abiunctus intellectus/ fertur quidem
maneTq; ſemper in corpore: ſed tanq̄ ſol/ in maiore huiuſmodi orbe: ſine minoris preſidio/
liberior incedit atq; defertur. ¶ Nam ſicut tam ſol/ q̄ luna: ambo in maiore feruntur orbe &
proprio celo: luna tamen inſuper/ et minoris orbis ſiue epicicli expetit opem: ita et vterq; i-
tellectus humanus/ tam ſpeculatiuus/ q̄ practicus: in maiore hominis orbe/ hoc eſt ī corpore
motitatur. practicus tamen ſolus: minoris inſuper orbis/ vt carnalis oculi indiget preſidio.

Quo pacto ex practico intellectu eliciat cōtēplatiuus.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶Qui autem intellectus: neq; maiore/ neq; minore indiget orbe vt qui ex toto abſolutus/ per ſeipſum degit: hic humano reperitur ſublimior. Et hunc/ angelicum eſſe prediximus: pꝰ ſimilem ſoli/ planetis ſtelliſq;/ omni orbe liberis ¶Et huiꝰ q analogie ſeriem/ vlterius proſequetur: future reſurrectionis myſterium perfacile intelliget. Nam ſicut ea natura eſt/ ſolaris globi: haudquaq̃ ab omni/ ſed dũtaxat a minore abſolui orbe/ vt ab epiciclo: ſeperq; in maiore orbe/ vt in proprio celo volui/ atq; circunferri: ita et ea noſtri intellectus/ natura ẽ vt ex practico/ in contemplatiuum proficiens: a minoris tantũ orbis/ vt ab oculi abiungatur opitulamine. non autem ab orbe maiore/ vt a corpore: fiat immunis

De myſterio reſurrectionis

¶Haud enim vſquequaq; in angelicam perfectionem conſcendit ſpeculatiuus intellectus vt penitus ſuam naturam imutet/ fiatq; corporis imunitate/ par angelico intellectui. ſed q ſubſtantiam accepit in corpore: qui cepit in materia eſſe: licet preter naturam/ nonunq̃ extra corpꝰ agatur/ ſubſiſtatq; per ſe: nubere rurſum corpori et in corpore fieri peroptat. perinde atq; phoebus: ſuo iugiter celo/ natus eſt et expetit ineſſe.

¶EXORTATORIVS SERMO AD SAPIENTIAM CAPESCENDAM. CAP. L.

IGITVR O HOMO/ QVI NATVRA HOMO/ NON HOMO ES: q ſubſtantiam a natura humana virtutis et ſapientie indigã expertemq; mutuaſti: qui tibimetipſi/ ab initio ignotus es/ incompos tui/ diuiſus abs teipſo: ſapientiam libens capeſce. enitere pro viribus noſſe teipſũ/ Tuas diſcute tenebras: Sui ignoratio/ viaticũ mortis eſt: Perpes vita/ ſui agnitio. Hanc etenim beatam ſuiipſius lucem famoſiſſimũ illud (in ore omnium decantatum) delphici apollinis oraculum/ ſummam ſapientiam eſſe vulgauit. ¶Ne homo lapideſce: ne in plantam degenera/ Ne ue obruteſce. Homo es: ſiſtere in homine. Fulciat te ſubſtãtia/ Nutriat vita. Eruditioni tue/ ſenſus ancilletur: Ratio imperitet. Rationem ſequere: in ratiõe perſiſte.

Quattuor rerũ gradꝰ

¶Sta/ ſede ac ſtabilire: in hisque ſunt. Ede ea que viuunt: Animalia tibi famulentur/ Dominator tui ¶Senſu in mundum veheris preregrinus: Ratione inteipſum colligitor. Hac demum/ celos exterebrato: Meditator celeſtia/ In celeſtibus mente reſideto. In ſpiritalem ſynam/ ad ſacratiſſimi nomothete dei admiſſus conſpectum/ ne retro aſpicito. Ne carnis illecebre/ tibi mox in egypti latomias: In priſce vallem ſeruitutis/ in obſcuriſſimam mortis vmbram: in eterne noctis catabaſim ſtygiaſq; paludes repedandũ ſugillent. ¶Here/ iungere/ aſſentire deo: cui te amabilem/ alexitaca malorumue cunctorum expultrix ſapientia preſtabit. ¶Neminem quippe vt Salomonis verba dictitant: diligit deus/ niſi eum qui cum ſapientia inhabitat. Ama inquit illam et exquire toto corde: Amicam et ſponſam voca illã. Supra pulchritudinem et ſpeciem/ dilige illam: Iniice in compedes eius pedes tuos & in torquem eius collum tuum. ¶Non enim habet amaritudinem/ conuerſatio illius: nec tedium coniunctus illius. Iugum eius ſuaue eſt et onus eius leue. Precioſior eſt auro/ argento/ lapidibus precioſis: & omni deſiderabili. Sole et omni diſpoſitione ſtellarũ/ longe ſpecioſior; luci deniq; comparata/ inuenitur prior. luci ſuccedit nox: Sapientiam autem/ non vincit malicia ¶Hec eius ſunt ſacra teſtimonia/ qui ſapientiam ipſam haud ab hominibus: ſed diuino munere et ſpiritu conſecutus/ eam ſuper omnia amabilem/ expetibilem/ regnis cunctiſq; diuitiis preferendam apſeuti et veridico ore promulgauit.

Salomõis verba

¶Homo/ natura (vt diximus) oculatus es et multiuidus in mundo/ cecus ĩ teipſo. Spectas ab initio in mundum: Spectare in teipſum/ nitidiſſima ſapientie face irradiatus diſce.

¶Oculorum tuorum gemine acies: extremiter et qua parte mundo copulãtur/ liquide ſũt luciſq; capaces. Qua vero parte/ intra te ſunt teq; proſpectant: operte ac cece/ viſionis officio priuantur. ¶Itaq; exquammandi abs te ſunt atq; defecandi introrſus tui oculi: vt ololampi fiant totiq; videntes. Cecam ab initio tui pectoris aulam: ſiue/ ſapientie radius ĩfluat: vt ſicut natura ſpectas in mundum/ diſcas virtute et ſapientia ſpectare in teipſum. ¶Circunſtat te viſibilis huius mundaniq; ſolis lux. tuiq; corporis extrema/ vndecunq; illiꝰ iubar attingit ac ferit. Admitte illam in profundum/ Introduc eam in cellaria tua: vt tibipſa que/ in te abdita ſunt/ ſua claritate adaperiat atq; iſinuet: Aut ſaltim ex viſibili eius aſpectu: meliorem aliam inuiſibilem/ conice lucẽ: que haud ſecus a mentalibus thalamis tenebras erroreſq; depellit: q̃ ſol exoriens/ a mundo: noctis faceſſere cogit vmbram.

Ex viſibili luce cõiciẽda inuiſibilis lux.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Elice ex luna ſolem: Ex parte totum Ex ſenſu intellectum: Ex viſibili inuiſibile: Ex corpo
reo/ ſpiritale. Ex eo quod extra te eſt/ id quod tibi inſitum ſit: Ex mundo teipſum. Finis ipſe
es mundi: ac tuiipſius noticia/ mundane cognitionis eſt finis ¶ Preſtantior es mundo: duc
pluris ſcire teipſum: q̄ noſſe mundum. Propter te/ factus eſt mundus: Flocci mundum fece
ris/ vt tibi inſis plurior: vt teipſo peramplius frui/ atq̧ in temetipſo ſiſti queas ¶ Id caue
tuum eſſe dixeris: Quod tuo in animo/ condi et abdi nequeat. Quod enim aut in mundo/
aut in corpore locatum eſt: mox abs te auferri et aliene effici ditionis poteſt ¶ Quod vero
ineſt tuoītellectui: id dūtaxat veraciter eſt tuū/ ſitūq̧ eſt in ſoli⁹ ei⁹ poteſtate: qui ſpirituū
dominus eſt/ idq̧ cum ipſo ſpiritu: ad eum reuertetur: qui creauit illum. Et qui vt fidelis de
us/ reddet vnicuiq̧ mercedem/ iuxta opera ſua. ¶ Hic eſt qui et repromiſit: quoniam capill⁹
de capite noſtro/ haudquaq̄ peribit. qui et viuificabit iterum/ ſuſcitabitq̧ corpora noſtra.
quibus et ipſos animos/ federe ruſū ſociabit amico/ quod nullo denuo interitu ſoluetur.
Et ſicut inſtaurabit domicilium animi/ corpus: ita et totius hominis manſionem (viſibilem
inquam mundum) inſtauraturus creditur.

Nichil veraciter noſtrū eſſe niſi quod cōditum in animo

¶ Huius ſanctus ac beatus timor/ initium eſt ſapientie. hunc revereri/ immortalitatem et
beatitudinem confert. Huic obſequi ineternum regnare eſt. ¶ Hic et ipſam largitur ſapiē-
tiam: que ab initio et ante ſecula creata: et vſq̧ ad futurū ſeculum non deſitura/ a ſacris e-
loquiis predicatur. que itē in maliuolā animam nō introitura: neq̧ habitatura in corpore
ſubdito peccatis. que et dubiis et infidis: haudquaq̄ apparere ſolet.

Diuus Iacobus

¶ In illorum ſiquidem animas/ ſuperne illabetur: qui iuxta diui Iacobi verba/ illam ipſam a
domino/ ſimplici corde nichil heſitantes expoſtulāt ¶ Ait eni ſi quis indiget ſapiētia: poſtu
let a domino/ qui dat omnibus affluenter: et non improperat et dabitur ei. ¶ Ne homo aſ-
ſentire/ priſcorum quorundam fabulis: qui preclarum ſapientie mun⁹/ deum mortalibus
inuidiſſe nefarie aſſerebant. His enim qui hoc pacto ſenſerint: ego hec ſacra eloquia obii
ciam. Qui ſolem ſuum facit oriri/ ſuper bonos et malos: Qui nouit dare dignis et indignis
Si nouit terrenus pater/ dare panem eſurientibus filiis: quanto magis celeſtis ille pater (cū
excellenter bonus ſit) dabit bona petentibus ſe. Petite et accipietis: Pulſate et aperietur vo
bis. ¶ Omnes ſitientes venite ad aquas: et qui non habetis argentum/ properate emite
et comedite. Venite emite abſq̧ argento: et abſq̧ commutatione vinum et lac.

¶ Et culpans eos ſcriptura qui non a deo/ ſed ab hominibus ſapientiam exquirunt rurſum
ait. Quare appenditis argentum/ non in panibus: et laborem veſtrum non in ſaturitate
Audite audientes me/ et comedite bonum: et delectabitur in craſſitudine anima veſtrā

Hūana doctrina non ſatiat

¶ Humana etenim doctrina nos vt plurimum ieiunos relinquit atq̧ ſitibundos. Diuina
autem ſapientia eſca eiuſmodi eſt/ que vt Bigus ait: ſatiat viuo/ pectora noſtra cibo.

¶ Audi iterum Salomonem: qui deum/ ſapientiam mortalibus inuidiſſe: addubitare audes.

Salomōis verba

¶ Nunquid (ait ille) non ſapientia clamitat et prudentia dat vocem ſuam: In ſummis ex-
celſiſq̧ verticibus: ſupra viam/ in mediis ſemitis/ ſtans iuxta portam ciuitatis/ in ipſis forib⁹
loquitur/ dicens: O filij ad vos clamito: et vox mea ad filios hominum. Intelligite paruuli
aſtutiam: et inſipientes aīaduerte. Audite diſciplinā/ et eſtote ſapiētes: et nolite abiicere eā.
Beatus homo qui audit me: et qui vigilat/ ad fores meas quotidie: et obſeruat ad poſtes o-
ſtij mei. Qui me inuenerit/ inueniet vitam et hauriet ſalutem a domino. Qui autem in me
peccauerit/ ledet animam ſuam. Omnes qui me oderunt: diligunt mortem.

¶ Hi ſacri ſermones/ quid aliud atteſtantur: q̄ ſapientiam/ haud inuitam/ ſed vltroneam/ e
celis in noſtrum orbem proficiſci: penetrare vſq̧ in inferiores partes: pulſare ſingulos/ et in
ſpicere omnes dormientes: apparere autem his preſertim/ qui ſperant in domino ¶ Eos
deniq̧ qui hoc pacto ſapientiam/ dei liuore hominibus denegari/ credere non erubent: hoc
decaſticho noſtro/ aliter vt ſentiant hortamur.

Sollicitī a ſupero/ ſi quicq̄ numine nobis
    Expetimus: gratis munera queq̧ dabit.
Non ibi profuerit/ fului ſpes vlla metalli:
    Paſcit enim ſola nos bonitate deus.
Si bonus eſt/ natura boni/ nil denegat vllis:
    Dinoſci cupiens: omnibus illa patet.
Ergo pij/ tante lucis iubar/ ede ſinamus
    E ſupera: noſtras irradiare domos

Sponte etenim mentes/ lux influet illa piatas:
 Vtile quicquid erit/ conferet ipſa viris.

¶ Quo enim pacto deum/ mortalibus ſapientiam inuidere fatebimur: quibus priorem ſub ſtantiã/ minime probatur inuidiſſe? Et ſi (vt diuus Dionyſius teſtatur) nulla magis proprie Diuus dionyſius. tas/ q̃ ipſa bonitas: deum ab initio exciuerit/ vt conderet crearetq; vniuerſa: vt qui ſol⁹ erat ab eterno/ aliis quoq; eſſe indulgeret: ſentiendum profecto eſt/ vt bonitas eadem/ que diuinam ſubſtantiam hominibus/ eſſe impartiri/ imprimis alicefecit: iiſdem et ſapientie ſplendorem/ benigne elargiri allicefecerit atq; euicerit

¶ Qua enim bonitate/ primum naturaleq; hominum eſſe/ deus ab initio ſanxit: eadem poſtremo bonitate et ſecundum atq; intellectuale eorum eſſe/ ſtatuere voluit. ¶ Qui ſubſtantiam homini dedit: et ſapientiam illi minime denegauit. Qui naturalem hominem procreauit: illum deinceps voluit/ ſtudioſo homine ſplendeſcere/ perfici/ conſumari. Sacer dionyſius.

¶ Eſt enim ſtudioſus homo: naturalis lux et ſplendor hominis. per quem mens que in tenebris degit ab initio: in lucem claritatem/ cunctorumq; ſcientiam emergit. ¶ Age igitur o homo/ vt ſacer Dionyſius ſuadet: cognoſcentia et prouida corda gerens ſurſum erigere. Agnoſce patrẽ luminũ: a quo lux oĩs procedit/ ſuiq; mot⁹ initium ſumit. Ac ne pro iis qui non ſunt/ ipſum ens verum vnq̃ permutes: cui⁹ ſapida et ſuaueolens agnitio: vera eſt/ perfecta et conſumata ſapientia. V A L E B E A R E.

¶ LIBRI DE SAPIENTE FINIS ANNO DIVINE
humanationis. 1509 Decimatertia nouembris. Diuine/ Increate & intemerate ſapiẽtie/ Innumere laudes: Angelice et humane ſapientie/ conditrici.

¶ Edit⁹ eſt/ in edibus Reuerẽdi in CHRISTO patris: Franciſci de Hallevvin: Pontificis Ambianenſis.

Quantus qui ſapit eſt/ mens quantaq; conſcia veri:
 Que contemplari ſeq; deumq; poteſt.
Quæq; immortalis/ nulliſq; perire diebus:
 Mens ea que ſeſe nouerit eſſe queat.
In mortem ruat inſipiens/ q̃ cecus opacam
 Stulta q̃ obſcurum mens petitura chaos.
Hec liber hic confert: reuocatq; in pectora mentem:
 Munera (percurrat) qui ſua/ noſſe cupit.

¶ CAROLI BOVILLI SAMAROBRINI LIBER DE DVODECIM NVMERIS AD INCLYTVM VIRVM GERMANVM GANAIENSEM PRESVLEM CADVRCENSEM.·.

QVIA CEPI PAVCIS EPISTOLIS / INCLYTE GERMANE: NONnullorum infra dodecadem numerorum / tibi adaperire naturam: Quinarij inq̄ Senarij / Septenarij / Endecadis atq; Dodecadis: nunc velut ceptum abſoluens curriculum pro viribus adnitar: vt ceteri quoq; qui ſub eadem dodecade / ſuperſunt indiſcuſſi / tibi patefiant. Vno quippe hoc opuſculo ſummatim perſtringam: quenam eis inſit anagoge / queue humane mēti (ad diuina ſeſe terrenis attollenti) rudera / ac ſubſternicula parent.

¶ DE MONADE.·: CAP. I.

PRIMVS NVMERORVM APEX: MONAS: TANTO CHASMATE diſſitus / a cunctis numeris eſt: quanto deus chao / a creaturarum multitudine diſſidere comperitur. quantoue interuallo: immenſus et interminus opifex: omne ſuum opus / tranſcendit ¶ Nam et monas ipſa a numeris: et a creaturis deus / immenſa intercapedine / ac inani diducti: nullam profecto eſſe ſubſtantialis principij et omnipare cauſe / ſuos ad effectus rationem / equalitatem / ac proportionem: luculenter pandunt.

Nulla ē ſubſtantialis cauſe ad ſuos effectus proportio

¶ Qua etenim ratione / dixeris primeuam monadem: aſſiduis ex ſeſe numerorū profluuijs / vel imēſis eorum incrementis / eſſe inexhauribilem: eadē ꝑfecto de cauſa deꝰ ipſe / omni creaturarū propagine et quotidiano ex ſeſe ortu: longe ac ſine modo exuberantior eſſe palam demonſtratur. ¶ Sicut nullum numerum / aſſeuerare auſis ſupremum eſſe vnitatis partum: ita et creaturam nullam rite obiicias fecūdorum diuine bonitatis ꝓceſſuum periodum. que aut diuinam ſiſtat cunctipollentiam: aut id ſit / quicquid poſſe / vis illa indefeſſa et ſemper plena creditur ¶ Liquet cunctis numeris ortum eſſe ab ſola ſimpliciſſima / atq; imperti monade. Qua autem emerſerit ſcatebra monas / queue eius origo: aut eſt profecto nulla / aut ipſa fons eſt ſibimet. ſeq; eternum ante cunctos numeros progenuit: E ſemetipſa / incognito ortu defluxit / ac prodiit. atq; ab ſue identitatis crepidine illabilis et indecidua: in ſua vnitate perſtitiſſe approbatur.

Vnitas ſc̄s ſibipſi

¶ Liquet pari pacto vniuerſas creaturas (ſiue quas mortalis et viſibilis noſter oculus / iſenſibilis mūdi ambitu haurit: ſiue quas ſubcutanea et interna mentis acies in intellectualis mundi thalamis perluſtrat) vnius tantum primi / ac ſummi entis dei / fecundiſſimis proceſſibus: ſubſtantiam accepiſſe. ¶ Vnde autem enti illi / omnium maximati et primo prouenerit eſſe / aut a quo indita illi fontana ſubſtantia: ſupereſt aliud nichil quod fateamur / q̄ vt illud ſibi preſtitiſſe initium / ſeipſo emerſiſſe: e ſua crepidine / ſine alteritate / ac diuiſione ſui: intra ſeipſum ſingulariter eſſe profectum aſſeueremus. ¶ Hoc enim ens / quod a ſeipſo ante omem creaturam gignebat: ſicut e termino identitatis et fonte eodem profectum eſt: ita et genitū ab ſemetipſo / nullum alteritatis ſenſit diuidium. ſeq; in identitate continuit. ac ꝓprie ſubſtantie limitibus artauit.

De diuin a trinitate

¶ De interno monadis & dei numero Cap. II

VNitatis internū illud quiddam & indiuiduum diſcrimē: quo monadē / ſola monade genitā / ortamq; eſſe profitemur: euo infinito anteit numerorum diſcrimina. eorumue ex fontali vnitate prouētibus: ſine modo cognoſcitur antiquior. ¶ Diuina pariter archana et incognita diſcretio miſtycuſue numerꝰ: quo deum intra ſemet e proprio fonte / ſeq; ipſo ante ſecula in ſeipſum profectum indubie arbitramur: immenſo pariter et inſcrutabili euo / eam horulam anteceſſit: qua e ſemper inexhauſtis diuine plenitudinis theſauris / creaturarum ſcaturire ac promanare genus cepit.

¶ Quis enim cōmode expreſſerit: quanto tempore monas / ante dyadē / ceteroſq; numeros ſeipſam parturiuit. Aut qua precor menſura diſtenderit / ac permenſus fuerit quiſpiam / id ſeclum: quo deū ſacra eloquia / ſeipſum in perſona filij ante luciferum / ex vtero genuiſſe atteſtantur. ¶ Conſtat itaq; ex his: monadem numerorum fontem / perſimilem eſſe diuine creaturarum origini. Ac poſſe humanam mentem / magna cōmoditate ex ipſa monade: cōgrus in ſūmi rerū oīm vnitrini / eterniq; principij contemplationē attolli. Sed de vnitatis anagoge hactenus.

Monas deo cōparanda

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ DE DYADE. CAP. I

NVNC DYAS/ SVO LOCO TRVTINANDA OCCVRRIT: PRIMus iam vnitatis partus eſt euiſcerandus. ¶ Dyas altera quedam/ ſecundaue eſt vnitas: ſiue vnitatis iteratio/ atq; reſumptio. ¶ Siquidem in numeris/ aliud nichil eſt: q̄ aut vnum/ aut vnius reſumptio. Vnum monas eſt precipuuſq; fōs numerorum. Vnitatis vero iterata ſumptio/ atq; frequētia: omnis numerus eſt/ cunctaue turba ac ſeries multitudinum.

In numeris nichil ē aliud q̄ vnum aut vni⁹ reſumptio.

¶ Monas haudquaq̄ numerus eſt: ſed eſt ipſum per ſe/ ac abſolute vnum omni (vt diximus) numero icōprehenſibili euo antiqui⁹/ ſimplex/ impers/ ab ſui identitate nullo ſui progreſſu et extra ſe profectione deciduum.

¶ Dyadem vero primitus numeri et multitudinis nomine inſignimus ¶ Nam et ipſa: minimus ac ſimpliciſſimus numerus eſt: et exterum/ primū ac ſenſibile vnitatis germē.

Illatio.

¶ Haud enim aliud eſt dyas/ q̄ iterum vnitas: ſiue q̄ ſola monadis cōgeminatio.

¶ Vnde fit vt dyas quoquopacto omni preſit numero: ſitq; vt primus et omnis et abſolutus numerus. Ineſt enim dyadi prima et ſimpliciſſima numeri ratio: vnitatis ſcilicet reſūptio atq; frequentia. ¶ Licet etiam interim ſub principantis et monadi antiſtantis dyadis nomine: reliquam omnem numerorum cateruam ſubſumi atq; intelligi. Velut cum dicimus/ vniuerſa aut vnum quiddam eſſe/ aut vnius alteritatem: ideſt iterum vnum vniuſue reſumptionem. Nam per iterationem vnius: imprimis dyadem/ omnemq; deinceps multitudinē/ ac vnitatis propaginē itelligi volumus. Sed ſicut dualitas/ aliud aliquid eſt q̄ ipm et per ſe vnum: ita et numerus omnis/ aliud quiddā eſt: q̄ ſola vnitatis iteratio.

¶ Et haud aliter omnis numerus/ primi immutat rationem numeri: q̄ primus numerus/ ideſt dyas: prime monadis naturam/ inflectit ac variat. ¶ Hic enim accidit: vt cum fontana inſectilis monas/ nulla differitate aut partium varietate diuellatur: eius tamen propago et fecunda progreſſio/ in differentias et partes excurrat innumeras. quas ſub certā aliquam legem/ aut diſcipline rationē: mens aut intelligentia cogit nulla.

¶ Q̄ theologi/ dyadem reſpuere ſolent. Cap. II.

Et hac quoq; de cauſa/ ipſi⁹ dyadis numerum/ theologi pleriq; reſpuere ſolent: vel q̄ primus ab vnitate deficit ſitq; totius varietatis dux diſſidij ac diuiſionis initiū. vel q̄ nulla lege finiri: nulli⁹ ratiōis loro frenari poſſit immenſa eius fuſio: ac prona ab ſūmo vnitatis apice/ ad ima excurſio.

¶ Idcirco et ipſam dyadem/ theologi ei angelice cohorti aſcribūt: que (vt ſacer *Dionyſi⁹* inquit) malicie manus dedit: et que (vt ſacra canunt eloquia) ſuum reliquit principatum. ¶ Eādem quoq; dyadem pari iure philoſophi prime et antiquiſſime naturalium rerum parti (quam materiam primamq; conſiſtentiam vocant) impingunt. Cenſent enim materiam/ et dyadis nomine: et malam interdum appellitant. ¶ Cunctis quippe ſenſibilibus/ que ſublunari tori concauo inſunt: materies eſt antiquior. vt pote ex cuius ſubſtantia omne quod propatulum/ ac ſenſibile eſt glaciatur/ conflatur coaleſcit. Peride atq; cuiuis etiam numero/ prior dyas eſt idita: ex qua poſt vnitatem/ omnis numerus deriuari/ coaleſcere/ conflariq; videtur.

Dyas diuiſionis initium.

¶ Q̄ Materies ſimpliciter malum non eſt. Cap. III

Diuus dionyſius

QVod vero materies/ ſit quiddam malum: id dictum accipe ſecundum quid. ¶ Nam licet materia ſit extremum boni veſtigium & ima quedam eorum que ſunt vmbella: bona tamen hinc cenſeatur: q̄ (iuxta diui Dionyſij verba) ipſa a ſummo bono/ nacta ſubſtantiam: per omnes ſui partes atq; diſtinctiones/ intellectualis decoris quaſdam pre ſe fert imagines. per quas/ ad ſpiritales illas primitiuaſq; formas: poſſumus aſcendere. ¶ Si enim dyadi/ reſpondere perſimiliſq; eſſe materies probata eſt: procul dubio/ intantum ex ipſa materia: aſſurrectionis vi/ feceris in ſummum bonum: quantum ex dyadis reſolutione/ pergis in vicinam monadem

Dyas materie nūcius.

¶ Sicut enim ſummum bonum/ ſimpliciter cunctis eſt antiquius: ita et materies/ ſenſibilia cūcta origine tranſcendit. ¶ Vniuerſorum item: cum ſummum primūq; principium/ ſit tātum vnū: eſt et eo pacto cunctorum ſenſibilium/ tantum vna materies.

¶ Summum quoq; illud bonum: cum perpetua ſue ſubſtātie identitate ſubnixū/ demutari

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

aut ab eſſe decidere nequeat: hac etiam in parte materia illud imitari pergit. ¶ Nā materi-ei/ nulla vſq̄ interit atomus. Et neq; ipſa particulati/ neq; ſcdm totū ſui: vlli⁹ corruptionis expallet tabem. Nunq̄ in nō eſſe/ naturalitrāſmutatione reſoluetur. ſed ꝑpeti eſſe (ſiue pſe
Almitie Almarū hōeſta: ſiue rerū habitus — uerabit/ ſiue ſoluetur generationis nodus ac ſeries) dicitur potitura. ¶ Ex his itaq; preclaris materie almitijs honeſtiſue proprietatibus ſc; Antiquitate/ Vnitate et immutabiliſtatu cogrue mens humana: in ſūmi entis ſpeculandā naturā: pro modulo ſuo remigabit.

¶ Quatenus bona ſit materia.·. Cap. IIII

HActenus igitur materies/ et bona eſt et in ſummi boni cognitionem/ nos prouehit: quatenus permulte illi diuine proprietates inſūt. Quia inſuper et ipſa a deo facta/ ineſſe proceſſit: vt non modo labilium et caduorum actuū/ ſit horaria fultura. ſed vt et humani immortalis
Materia ob hūanū animū ꝑcipue facta. — animi: perenne fieret ſubſterniculum. Siue vt eum obtegeret tactum: qui ſolus e cunctis ſenſibilib⁹ actibus/ ad capeſcendam virtutem et ſapiam/ natus predicatur. Qui poſtq̄ excutaneorum ſenſuum famuletiis/ aliquātiſper mundanas ſpecies in mūdo depaſt⁹ eſt: tādem intra ſemet reciprocus ſibiq; cōgrediēs/ lucidius i propriis thalamis/ omnia inſpectat: archaniſq; (et proprie et diuine cōtēplationis) dapibus vberius exatiatur. ¶ Et profecto qui materiē/ malam eſſe cenſuerit: eadem lege/ malā eſſe dyadē cōtendat. Nā ratio eſt vna ābarū: ſiue malas ſiue bōas
Cōiect⁹ cōiectura. — fatebere. ¶ Habent equidem fortaſſis/ mali: haud obſcurum coniectū/ quē de dyade ſupra expreſſim⁹. Q inquā dyas prima ab vnitate decidat: ſitq; diuiſionis initiū. ¶ Sic et materies euiternis/ ac ideſituris actibus: vt āgelicis et humaīs (qui ab ſuo fonte et ordine prolapſi/ peccauere) interdum mali cauſa fuiſſe & eſſe dicitur. ¶ Nō eni ſolum humani aimi/ ad-
De plapſione demonū — dicti materiei: ſed & primogenij illi āgelici/ quoquopacto ex materia (vt pleriq; volūt) prolapſionis cām habuere. ¶ Hi ſiquidē licet omni materia ſint liberi et imixti: circa tamen materiā (vt diuo Dionyſio placet improbe affixi: ob materialem ſpem/ imaterialis ſui decoris/ puritatē oblitterari perpeſſi ſūt. indeq; ex ipaſſibilib⁹/ cōtra naturā paſſibiles (circa diuiduas et inſtabiles materie perturbationes) effecti: ebeande ſue turme/ e q; celeſti aula limināde: cauſa/ iuſtiſſime lāci extitere. ¶ Placet igit̄ materiē: cū natura bona ſit. hac dūtaxati parte/ eſſe malā: q velut peſſulū quiddā/ plurimum obſit ſpeculatiuis animis: ne in ſe redeant/ receptui a mundo/ atq; a diuidua rerum latitudine canentes. Seu ne propriis & immaterialibus bonis (propria inq̄/ ac diuina ſpeculatione) in ſuipſorū exedris beatiſq; thalamis potiantur. ¶ Eſt enim materialis vmbra totius et ignorationis et obliuionis cauſa. quandoquidem affixus interim imbecillus anim⁹/ materiali ornatu: potioris cādidioriſue decoris/ immemor efficitur.

¶ Alie dyadis proprietates.·. Cap. V.

SEd ab his/ in dyadis propoſitum repedemus. Eſt rurſū dyas: numerus prime equalitatis/ extremitatis atq; interualli. ¶ Conſtat ei dyas geminis et equis vnitatibus: quarū altera alteri cōfertur et agglutinatur. Omne queq; interuallum: quedā eſt duorū quorundā extremorum contra ſe ſūptio/ eorumue mutua diſtātia. Cōſtat iſuper interuallum minimum/ geminata vnitate. que nos duo extrema nuncupare ſolemus.
Dyas ſciē numerus — ¶ Nam ſi tantum ſūpſeris vnū: id profecto interuallum non eſt. cū tantū vni: ſenſibilis extremitas/ aut diſtenſio ineſſe queat. ¶ Prima itaq; relatio primaue oppoſitio contingit in dyade. que et eadem de cauſa numerus eſt itelligētie: totiuſue ſpeculatiōis
Dyas nūerus lucis — atq; ſcientie metrum. ¶ Omnis quippe intelligentia/ ſpeculatio/ ſciētia cognitio/ atq; reſpectus: fit in interuallo ac linea potentie et eius obiecti ¶ Nā ſiue potentia et obiectū/ ſint ſubſtantia vnum ſiue ſubſtantialiter diducta atq; diuiſa: vtraq; cognitio/ in dyade perfi-
Eſſētia Apparitio — citur. ¶ Eſt et dyas numerus lucis eodē/ quo et ſcientie numerus argumento. ¶ Nam q̄ prima reb⁹ ipſis cōpetūt/ duo ſunt eſſe atq; appere. Eſſe primū: appere ſcdm. ¶ Eſſētia: vnitas eſt rerū. Apparitio vero (que eſt prioris eſſentie illuſtratio/ cognitio et lux) dyas eſt earundē. ¶ Primus eni rerū ſtatus primaue poſitio: eſt in ſimplici eſſentia/ incognita/ nūdum apparente. Secundus vero ac potior earum ſitus/ eſt in apparitione et effuſione lucis: qua prior eſſentia nudatur/ qua proditur retegiturq;: quod erat quidem/ ſed non apparebat. cuiuſue ſubſtantia in tenebris (que erant ſuper faciē abyſſi) ab initio delitebat. ¶ Sicut enim prius
Subā cognitione antiquior — omni rei competit eſſe in mundo/ q̄ eſſe in homine: ita et rerum eſſentia/ earum apparitiōe: et ſubſtantia/ cognitione inuenitur antiquior. ¶ Omnis quippe ſenſibilis ſubſtantia/, dū ra-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

tū ſubſtātialiter in mundo eſt:in humanis tenebris verſari dicitur. Hactenus enim homi
nis abyſſū/ vmbram et ignorantiam colit:qua exiſtit quidē in mūdo/ſed neutiꝗ homini ap=
paret/ eſtqꝫ ſcientie ſplendore inelucidata. ℭ Vbi vero eius ſpecies per extimos hominis ſē
ſus/ in ſubcutaneū internūue ſenſum feruntur et ab eo deinceps (excuſſo imprimis omni
materie polline) in intellectum rapiuntur:tum demum/ rationabiliū huiuſmodi ſpecierum
preſentia et homini inexiſtentia:ſenſibili ſubſtantie/ humanam lucem ac ſcientie ſplendo
rem acceſſiſſe merito pronunciamus. fatemurqꝫ longe preclarius/ rem eſſe in minore mūdo Dyas hoī=
ꝗ in maiore. Verius itē ſubſiſtere in apparitione:ꝗ in ſimplici eſſentia. Conſumatius degere ni aſcribi
in luce/ ꝗ in tenebris. ℭ Vnde fit vt et dyadis numerus minori mūdo homini:iuſte queat poteſt.
aſcribi. Sicut enim dyas altera quedam vnitas eſt ſecundaue vnitas :ita et homo alter mū
dus eſt/ ſecūduſue mundus. maioris mundi iteratio/ ſplendor atqꝫ reſūptio.
ℭ Dyas inſuper:numerꝰ eſt memorie:quam ſecundā intelligentiam/ ſiue intelligentie re= Dyas nūe=
ſumptionem/ ac numerū nuncupamꝰ. ℭ Dyas deniqꝫ primus eſt et parium et parte altera rus mēorie
longiorum numerorū:qui materiales & imperfecti ab arithmeticis vocātur. ℭ Eſt etiā pri= Dyas pri=
mus iuſtitie numerus:eadem ratione qua et prime equalitatis mēſura/ prius a nobis eſt vo mꝰ parium
citata. Quippe ſub ipſius dyadis examen pēdenda eſt equa imprimis ratio/ ꝗ eſt iuſtitie pe Dyas nūe=
culiaris et propriꝰ actꝰ. Sed hactenꝰ de dyade:fatiſcens oro:ſeſe i ſequētē conuertat tryadē. rꝰ iuſtitie

ℭ DE TRYADE. CAP. I

TRYAS/ QVOT A EST A MONADE:TOTIENS SIBI PRIMITA=
tis/ aſciſcit vēdicatqꝫ nomē ℭ Euadit eni triniter prima. Nā tryas dux ē i=
primis & priceps impariū. Deinde primorū numerorū/ ideſt ſimpliciū &
incōpoſitorū quos ſola vnitas metit :eſt primꝰ. Poſtremo ꝑfectus primꝰ:
id eſt integer/ cōſumatꝰ vniuerſꝰ/ totꝰ. ℭ Nā binarꝰ tametſi primus & in
cōpoſitꝰ eſſe videatur:vt qui ꝑte nulla/ ꝗ ſola vnitate numeret:cū tñ ipe
& par ſit et pariū fōs nūerorū:iure ab ſiplicū et icōpoſitarū multitudinū
ordine faceſſit ℭ Cūcti ſiquidē incōpoſiti & primi :cēſet ipares. His vero Tryas trini
cū tryas antiſtet ac ꝑſit:hinc geminis ex cauſis tryas bis maxima ac prima dinoſcit eē:pria terprima
iꝗ impariū/ dei priorū ſiue ſiplicū prima. Tertio deniqꝫ ꝑfectorū/ itegrorū ac totorū nūerorū
maximatē/ ac primāeā eē liquet. nō eorū quidem perfectorum:quorum primus/ eſt hexas:
qui ſuis ſimul ſumptis partibus equepollent. ſed perfectorū ideſt totorum et conſumato=
torum:quos et plenarios vniuerſos integroſqꝫ nuncupare poſſumus. ℭ Nā monas/ eſt vt
medietas ſimpla:ſine extremitate. Dyas vero extremitas eſt/ diuidua et patula: ſine medij
vnitate. ℭ Porro tryas/ miro cōplexu:vtrāqꝫ ſe priorem apprehendit. Inueſtit eni circūqꝫ
vallat monadem dyade:et dyadis cornua ac ſciſſa extrema/ iungit nectitqꝫ vnitate.
ℭ Inſecta et indiuidua monas:ſimplices/ imperteſqꝫ rerū actus ac formas exprimit. Rerum
vero potentie et patentes hyanteſue vmbre:ab dyade biſulca deſignantur. ℭ Aſt tota et
ꝑfecta entia/ trina aliquopacto ſunt et in ipſa tryade congrue exprimuntur. vt pote que ex
actuum monade et potentiarū dyade cōflātur. ℭ Eſt itaqꝫ tryas haud iiuria/ primus totorū
perfectorum et cōſumatorū entiū nūerꝰ. quā eadē de cauſa vniuerſarium/ omnē totūqꝫ nu=
merū vocitamꝰ ꝙ. primitꝰ (vt aiūt) de tribus:omne/ vniuerſū/ ac totū ꝓnunciare ſolemus.
ℭ Sicut eni diuidue potētie/ inditꝰ actꝰ ſuapte natura impers:totiꝰ conflat/ impletqꝫ ſbām:
ita et in dyadem/ aduentans monas/ illiuſqꝫ diſpanſis ſinibꝰ excepta :tryadis cōplet ꝑficitqꝫ
nūerū. ℭ Hūc ergo merito trinomiū/ ter primū/ ter ue maximū fore aſſeueramꝰ :Primū ipa=
riū/ Primū primorū:et primū totorum ſiue perfectorum.

ℭ Qꝫ tryas ſit numerus humane rationis. Cap. II.

PVrium tryas humane rationis / geminis ex cauſis numerꝰ eē
deprehēdit. Imprimis ꝙ tertio loco (interſtite angelica ſola ſpecie) a deo hu
mana ratio numeratur. Deinde ꝙ et hūane ratōis diſcurſꝰ (quas ratiocina
tiōes noiitāt) tryade adiplet. Nā premiſſionū dyade:& vnitate illationis
ℭ Cōſtāt ꝗppe demōſtratiōes et vniuerſi ſillogiſmi:gemis pricipiis et illa
tione vna. qbus hūana ratio/ ꝑ ea ꝗ ſeipſis dilucida/ clara & apta ſūt:i eorū
ſcientiā irremigat ſenſimqꝫ ꝑfert:de quorū veritate/ priꝰ (iſtabili ac varia opi
natione) nutitabat. ℭ Vnde fit vt ꝗcquid ſcitū ē:cognitū ſit/ demōſtratū ac
ſcitū i tryade :ſitqꝫ tryas ꝑfecte totiuſqꝫ ſcie metrū ℭ Extrema nāqꝫ ac pricipia hūanarū rōci
nationū:haud ſcita/ ſed itellecta & ꝑ ſe cognita dicūtur. Quicquid vero ſcit:totius ratioci
natiōis/ ē finis atqꝫ illatō/ ꝗ tertiū a prio eiꝰ aſſūpto & ꝑmiſſiōe maiore/ obtinet locum.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶Fit hic etiã vt tryas ſit & toti9 cõtẽplationis et oĩs ſapiẽtie numer9. quãdoqdẽ cõtẽplatio ſit quedã entis eiuſdẽ ſecũ cõgreſſio & cõcurrẽtia. Hec vero entis in ſeipſũ glomeratio et cõgyratio: arcano quodã/ trino eius diſcrimine (vt i libro de ſapiẽte docuimus) adipletur. Quod eni i ſeipſũ fertur ſeq; iſ flectit haud aliter q̃ ſub his tribus: intellectu mẽoria & amborum ſpecie: ſibiipſi adeſſe/ ſeq; ſpeculari poteſt.

Immortalia ẽtia trina

¶Entia quoq; quibus in hunc modum conuerti voluiq; in ſemetipſa/ indita facultas eſt/ q̃ ue ſapientie ſunt participia: tryade exequata et cõnumerata reperiuntur: Deus/ Angelus/ Homo. ¶Que nãq; animantia/ homini ſubſunt: ſicut rationis et intelligentie/ ſunt experstia: ita et ſapientiam nullã capeſſũt/ perſeuerantq; ſuiipſorũ noticia idotata & illocupletata

Tres magnitudinũ termini

¶Eſt inſuper tryas: terminorum magnitudinis numerus et eorundem terminorum ſupremus preſtantiſſimuſq;: quam latitudinem/ ſiue ſuperficiem nuncupant. Nam magnitudinũ termini ſunt trini: Punctum/ Linea/ Superficies: Monas/ Dyas/ Tryas.

Eſſe intelligi/ amari

¶Vnica enim notula/ punctum abſoluit. Puncta duo: lineam complent. Tribus vero pũctis: ſuperficies exaratur. ¶Et ſi primaria vt diximus rerum ſubſiſtentia contingit in monade et puncto: Subſiſtentium vero cognitio et apparitio/ in dyade et in linea: erit ſupremus cognitarum ac pellucentium ſubſtantiarum amor et feſtiua proſequutio/ tryadis aſſecla. ¶Cunctis ſiquidem ſubſtantiis: eſſe primum: q̃ pellucere et apparere competit. Sunt enim prius in ſubſtantia/ q̃ in intelligentia: et intelligentiam prius noſtram/ motitari topor tet: q̃ expetibiles/ proſequende et amabiles cenſeãtur ¶Vnde fit vt tertio loco a rei ſubſtantia mediante intelligentia: eliciatur plauſibilis amor/ tanq̃ vtriuſq; (ſubſtantie et intelligentie) finis. In his vero ſubſtantiis/ quibus volui i ſemet/ ſeq; ipſas dinoſcere idultũ ẽ: ſui quoq; amor (quam phylãtiam vocant) eodẽmodo/ poſt ſubſtantiam et intelligentiam accreſcit ac prouenit. ¶Omnis itaq; amor ſiue rectus extereue cuiuſpiam ſubſtantie: ſiue inflexus/ glomeraticius et eiuſdẽ ſubſtantie: in ſolo tryadis examine/ ac metro profertur atq; elicit.

Oĩs amor i tryade.

¶Qꝫ tres ſummi honores.·. Cap.iij.

DEniq; cauſa que tryadem termaximo nomine inſigniuit/ eãq; cunctis merito preſtare numeris denarrauit: eandem trinis precipuis honoribus/ ſupremarumq; dignitatum culminibus illuſtrat: Philoſophica/ Sacerdotali/ Regia. ¶Regiũ nãq; culmen primeue monadi/ cũctis numeris imperitanti cedit. ¶Sacerdotalem vero dignitatem: dyas ſibimetipſi peculiarius delegit: regie monadi antiſtans/ illamq; principantem ſuis obtegens ſinibus: et a poſtergatarum multitudinum turmis officioſa/ dirimens.

Dignitates philoſophica/ ſacerdotalis/ regia.

Qui vero ſupereſt philoſophicus ſplendor/ litterariuſue honor: tryadi vt ꝓpri9 imputetur. Quandoquidem litterario dolatorio/ leuigatam et eruderatam mẽtẽ: haud aliter q̃ in archana quadam tryade/ effici ſui compotem/ ſuiq; noticiam (quam ſapientiã vocant) indipiſci docuimus. ¶Nam contemplatio omnis et ſcientia: abſoluitur (vt diximus) in tryade. Ac tertio dumtaxat loco quicquid obſcurum et ignotum ſciri expetitur: perfecta ratiocinatione/ amborũ principiorum precognitione/ e tenebris in lucem emergit, fitq; de inceps clarum et indubium: quod prius extitit imperuium.

Tryas termaxima.

¶Sicut igitur tryas/ duarum priorum monadis et dyadis complexu colligitur: ita et illarũ quoq; dignitates ac honores/ haud imerito ſibiipſa vendicat eſtq; triſmegiſta/ ter ue maxima: Regio ſtẽmate/ ſacerdotali columine ac philoſophico apice: pre cunctis numeris celebrãda. Poſtremo et hac laude tryadẽ efferem9: ꝙ numerus eſt animarũ. Omnis ſiquidẽ anima: aut vegetatrix eſt Aut ſenſitiua Aut rationalis. Cum enim trinitas/ emula ſit et aſſecla perfectionis: Anima vero ſit perfectũ quiddam: hinc fit vt et ipſam animã/ natura trinitate diſcreuerit atq; numerarit. Iam vero tantulis de tryade dictis: in exquãmandam tetradem conuertamur

¶DE TETRADE.·. CAP.I

SICVT MINIMVM ET INSCISSILE PVNCTI SIGNVM/ IMPErti monade prius menſi ſumus: linee vero interuallum/ ſciſſili dyade diſtendimus: Superficiei autem latitudini tryadem indidimus: ita nunc ſupereſt/ vt in corporea plenitudine et in profundo: ſequens tetras caſtrametetur/ diſtendatq; et emetiatur potiſſimum corporis interuallum.

¶Nam et in arithmethica ratione/ tetras primus eſt corporeus ſolidusue numerus trigone piramidis: que geminis trigonis/ tryade monadeq; erigitur. ¶Ad monadis quippe apicẽ/ baſium vice functa tryas: arithmeticum

Tetras numerus corporis.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

primum ac ſimpliciſſimũ procudit corpus: vnitatibus quattuor diſpanſũ. ¶ In geometrico autem modo ſi conflare voles pyramidẽ: monadis loco ſume punctũ. Punctis enim biſgeminis: geometricũ primum/ minimũue corpus vallabis: quam trigonam etiam pyramidẽ nuncupamus. ¶ Hanc ſiquidem puncta quattuor/ angulorũ ipſius capita/ finiũt. linee ſex dirimũt/ ac diſpartiuntur. Quattuor ſuperficies: eandem operiũt ac tegũt. Ipſa deniq; corpus vnicũ exiſtit: ſub ipſis termis abditũ & oculis iperuiũ. ¶ Vnde fit vt ſẽſuũ obtenebratio/ ſenſibileſue tenebre: prime in intellectualis lucis aurora/ inuiſibiliſq; ſplendoris primaria emicatione cõtingãt. ſitq; ibi ſenſibilis totius lucis occaſus: vbi arcane interiorisue claritatis iubar/ iprimis micare & exoriri incipit: ĩ ipſa ſcilicet tetrade & in corpore.

¶ Quicquid enim in magnitudine/ expanſum ac propatulum carneis oculis eſt: haud eſt vera ipſa/ ac precipua magnitudo. ſed ipſius termin9: Aut punctũ/ Aut linea/ Aut ſuperficies. ¶ Has duntaxat tres corporis metas: natura limentinis/ exteriſue oculis/ ſpectandas obtulit: occludens aciuiũ ponens/ precipuũ corporis interuallum. quod ſoli animo/ interiora & ſubcutanea queq;/ ſpiritali acumine indaganti retexit. ¶ Senſibilis itaq; lux/ in tribus ſuffulget: Puncto/ Linea/ Superficie: que ſenſibus nuda peruia & adaperta ſunt. Quartũ vero ideſt profundũ & corpus/ cũ nullus ſenſus attingat: ibi ſenſibilis lucis occidere fulgor/ ibi ſẽſus obtenebrari dicuntur. In ipſo tamen corpore/ ſpiritalis inuiſibiliſq; lucis contingit initiũ. ¶ Vbi enim occaſus eſt ſenſuũ: ibi ortus eſt intelligentie. Vbi operta/ nuda & ſenſibilia: reuelari/ ſplendereq; deſinũt: ibi arcana & intellectualia: nudari/ fulgere atq; apparere incipiunt. Liquet igitur tetradẽ: metrũ/ metã menſurãq; eſſe totius intellectualis lucis.

Quicquid ſentitur nõ eſt corpus ſ3 corporis terminus.

¶ Q[uod] tetras ſit cognitionum numerus. Cap. II.

SEd & tetradis ratio: ipſos cognitionum gradus/ librat atq; apprehendit. ¶ Quaternis quippe gradib9/ diſtincta eſt omnis cognitio cum ſint tantũ quattuor/ prima & precipua mũdi entia: que cognitiua facultate/ ſunt predita: De9/ Angelus/ Homo/ Irrationale Aial. ¶ Diuinã cognitionẽ/ in libro de ſapiente: dixim9 mentẽ nuncupari. Angelicã: vocari intelligentiã: Humanã dici rationẽ/ Animalẽ: peculiarius ſenſum nominitauimus. ¶ Efficit igitur perpulchre cognitionũ numer9 vnũ quiddã corpus. cuius trini termini ſunt: Aialis/ Humana/ & Angelica cognitio. Aialis vt punctũ: Hũana/ vt linea: Angelica/ velut planitudo ac ſuperficies. ¶ Eiuſdem autẽ corporis arcana/ propriaue dimenſio: diuina cognitio eſt: reliquarũ cognitionũ (vt productorũ aſc terminorũ) velaminibus ac vmbris adoperta omniq; mortali oculo inacceſſa.

¶ Ad quaternarum quoq; cognitionũ/ ſimilitudinẽ: ſenſibilis mũdi prima/ maxima & ſimpliciſſima corpora ſunt quattuor: Terra Aqua/ Aer/ Ignis. ¶ In imo/ ſubſidet terra/ ſuo librata pondere: quo & cetera fulcit elementa. Aqua & aer: in medijs regionibus ſiſtuntur: Ignis/ ſũmũ obtinens mũdi faſtigiũ: vniformi ſuauio/ vndecũq; celũ lune prolambit. ¶ In his demũ quattuor elementis: oĩs ſẽſibilis actus in materialibus atomis ſuffulcitur. Quicquid enĩ ex forma & materia coſlat: natura extra elemẽtũ degere/ ac ſaluari nequit. ¶ Sũt & ĩ hũana eruditione/ pari analogia elementa quattuor: Mentis ſubã/ Mentis notio ſiue interna conceptio/ Vox/ Scriptura. ¶ Mentis ſubſtãtia: igni/ diuineq; cognitioni & corporee plenitudini reſpõdet. Mẽtis notio: angelice cognitioni/ aeri & ſuperficiei comparatur. Vox (que prima ſenſibilis eſt) ſẽſibili homini/ aque/ ac linee eſt adaptanda. Extrema vero ſcriptio: animali ratione experti/ terre/ ac puncto ſupereſt comparãda. ¶ Rurſum primaria rerum ac ſubſtantiarũ genera quaterna ſunt: Subſtantia/ Quantitas/ Qualitas/ Locus: ad quorũ numerum/ omnis ſtata eſt & rerum fluxio ac permutatio. ¶ Siquidẽ ad vnũquodq; genus/ gemine & contrarie permutationes contingunt. ¶ Ad ſubſtantiam/ Generatio & corruptio: qui ſunt motus in pũcto/ primi & abiectiſſimi. ¶ Ad quantitatem/ fiunt auctio & imminutio: in quadam dyade ac linea. ¶ Ad qualitatem/ qui fiũt motus: peculiariũ & cõtrariorũ nominũ penuria/ generatim alterationes nũcupatur: ſuntq; vt tryas & planitudo. ¶ Ad locum pariter/ que permutatio contigit: nomine vno/ latio vocitatur. & hec fit in tetrade/ ĩ corpore & in profundo. ¶ Hec enim permutationũ eſt preſtantiſſima: cõpetitq; perfectis duntaxat ac maturis animãtib9/ precipue homini: quam ideo rationalis motionis nomine merito honoramus. ¶ Sunt & quaterni naturalium ordines rerum. Subſiſtentium/

Elementa quattuor.

In hũana eruditione elementa quattuor.

Rerũ genera quattuor

Mutatiões quattuor.

Viuentium/ Senſibiliū & Rationaliū. quarum ſingulis/ ſingula mutationum genera tribuuntur/ vt peculiaria & propria. ¶ Subſiſtentibꝰ/ ſubſtantiales motiones Generatio & corruptio. Viuentibus/ vitales: quibus viuentia augeſcunt/ aut minuūtur. Senſibilibus/ cōtrarie alterationes: quibus aut proſpera aut aduerſa valitudine variāt. Rationabilibus vero latio (ſupremꝰ motꝰ) in potiſſima ambulationis & erecte ſtature ſpecie cōpetere probatur.

¶ Arithmetica tetradis proprietas.·. Cap. III.

Deniqꝫ ipſius tetradis inſignem quādam/ arithmeticā proprietatem afferemus in mediū: Tetras enim ſecūdus quadratus eſt: quē primꝰ altera parte longior dyas/ ſemet reuoluens procreat ac gignit. Bis enim duo quaternitatem/ eliciunt. ¶ Si igitur ipſā quaternitatem/ in omnē deinceps altera parte lōgiorē ductitaueris/ addita vnitate: cunctos impares quadratos conflabis. ¶ Ducta enim iprimis in propriū latus/ ideſt in dyadē tetras primum parte altera lōgiorē/ producit octadem: cui monas addita/ profert enneadē: primū poſt vnitatē quadratum imparem. ¶ Si vero quattuor ducant hexadem/ ſecundū altera parte longiorem: aditione vnitatis/ ſurget nūerus quintꝰ & vigeſimus/ quadratorū quintus. ¶ Si dodecadē tetras inuoluerit: adiecta monade/ nonꝰ & quadrageſimus nūerus occurret: ſeptimum inter quadratos obtinens locum.

¶ Et ſi ab eadem tetrade/ viginti multiplicatione excreſcāt: vnitas addita producto/ nonū quadratum/ vnū ſcilicet ſupra octogenos eliciet. Et ita quotiens quaterno ductu/ oīs parte altera longior excreuerit: cuncti qui ſurgent numeri/ erunt pares: vnitate/ continuis quadratis iparibus minores: vt clarius que ſubeſt figura oſtendit.

Quadrati impares	9	25	49	81	121	169	225	289
Addende vnitates	1	1	1	1	1	1	1	1
Producti numeri	8	24	48	80	120	168	224	288
Altera parte lōgiores	2	6	12	20	30	42	56	72
Quaternitates	4	4	4	4	4	4	4	4

¶ Cum igitur quadratus/ vt pote equis lateribus diſtentus/ ſit equalitas & identitas quedā/ Altera vero parte lōgior/ ob ſuorum laterū inequalitatē/ alteritatis rationem ſubeat: liquet identitatē/ ideſt quadratā tetradem/ omni alteritati inuectam: additione monadis/ reſtituere maiorem identitatem/ ideſt quadratum imparem. ¶ Nam tametſi vniuerſi quadrati e regione altera parte lōgiorū ſumpti/ illos identitatis nomine precellant: inter tamē quadratos/ ipares paribus: amplius vnitati propinquant/ pluſue identitatis recipiunt.

¶ Ipſa autē tetras: parium quadratorū/ inſerta eſt ordini. Gignit igitͬ tetras in omnē alteritatem ꝓuecta/ addita vnitate: maiorē ſe idētitatē/ hoc eſt quadratū imparē. Forma tetradis/ ī omnē materiei partē deducta: ſupme forme/ ideſt ſupme monadis additiōe/ veriores formas reſtituit ac ꝓfert. ¶ Oēs qppe altera pte longiores: arithmetici/ materiales appellitāt: ꝙ cōtinue pariū cumulatione gignāt. Quadratos vero: formales/ actualeſqꝫ vocāt: quos aſſidua ab vnitate/ ipariū cōflat aggeſtio. ¶ Itaqꝫ ſi q̄drati/ forme ſunt ac idee nūerorū: pcipue eorū forme erūt q̄drati ipares. quorū caput monas/ ſupma erit & abſolutiſſima forma: cuiꝰ additiōe diximꝰ veriorē tetrade formā/ ideſt iparē q̄draturā gigni. ¶ Haud igitͬ immerito/ hāc q̄ternitatē: ſamiꝰ Pythagoras ſāctitatis noīe/ in ore oīm edulcādā & concelebrandā voluit ſanctā illā & apprime venerandā predicās. q̄ vniuerſarū ferme rerū (vt docuimꝰ) ordines numerat/ metitͬ/ apprehendit. Vt elemētorū/ Cognitionū/ Precipuorū mundi entiū: Subſtantialiū generū Permutationū/ Naturalium graduū/ Mediorū humane eruditionis. Et aliorū numero carentiū. Adeo vt nichil ferme in rerū natura cōpertū habeas: quod nō aliquo pacto/ ab ſacra huiuſmodi tetrade numeretur. ¶ Et ſi eandem prioribus

Samiꝰ Pythagoras.

Elementa	Terra	Aqua	Aer	Ignis
Prima entia	Animal	Homo	Angelꝰ	Deus
Cognitiones	Senſus	Ratio	Intellectꝰ	Mens
Inſtrumenta	Scriptura	Vox	Cōceptꝰ	Mens
Genera	Subſtātia	Quātitas	Qualitas	Locus
Mutationes	Gnatio	Augmētatio	Alteratio	Ambulatio
Gradus rerū	Subſiſtētia	Viuentia	Sēſibilia	Ronalia

Figura quaterne coordinationis

numeris: monadi/ dyadi ac tryadi accumules: mox denarius/ quartus trigonus emerget. quem Pythagoras/ nūerorum ſupremū promulgauit: ꝙ poſt decadē fiat ſimiliū & ſimplicium relūptio & ad priora reciprocatio. Cōſtat enī vndenarius: denario ac monade. Dode-

cas:denario ac dyade/ & hoc pacto deinceps. Nūc vero pro modulo noſtro abūde vt reor circunſpecta tetrade: ſequentiū nūerorū retegende analogie/ famuletur oratio.

❡DE PENTHADE.∴ CAP.I.

TRIS PROXIME SEQVENTES NVMEROS PENTHADEM/ Hexadē & Heptadē: tibi nōnulle noſtre epiſtole/ ſat puto emedullauere. ❡Nā pēthadē/ numerū eſſe oīs cōplexe cōpoſiteue materialis ſubſtātie docuimus. ꝙ oīs materialis/ ſublunariſue ſubſtātia: aliquopacto ex partibus quinis reſultet. Ex quadrifida ſiquidem materie elementatione & vnico ſubſtantiali actu: oīs ſenſibilis ſubſtātia/ natura conſurgit. ❡Totius itē vniuerſi corporea moles ſiue id totū qđ ſenſibile eſt: quinꝗ tantū maxima corpora prehēdit/ fluxa inquā elemēta quattuor: & ipſū celi orbē idem mutabilē/ inelemētatū/ rerūactibus ac formis perſimilē. ❡Pēthadē inſuper & hexadē/ alio epiſtello oſtendimus: eſſe vt ambo ingētia totius ſeriei numerorū luminaria. Illam vt ſolē & maſculā: Hanc vero vt lunā & femininā. ꝙ in cūctis numeris hi tātū duo: vt circulares & ſphericorū numerorū radices/ euadāt ſpectandi. Hi eni nullo ſui ꝓgreſſu/ extra ſe fiunt: nuſꝗ diuerſis finibus excipiūt. In ſemetipſos/ quantūlibet ſeipſis aucti: redeūt Quoſcūꝗ/ quouis ſuo ductu gignūt: ipſi definiūt. Cunctoſꝗ ab ipſis emerſos: in ſuo fonte atꝗ initio ſiſtūt. ❡Vnde fit vt ſit pſimiles euo: cuiꝰ oīs finis/ eſt vt pricipiū. Omne vltimū vt primū. Eſt ei euū ſēp idē & eodēmodo ſuccedēs/ inalterabile atꝗ idē ſiturū. ❡In eodē quoꝗ epiſtolio: Heptadē adiecimꝰ/ nūerū eſſe dyametri circuli. Endecadē vero ex pēthade & hexade conflatā: mediā circunferētiā diſpartiri. ❡Quibus eni quantitatibꝰ/ circuli dyameter ſeptena partitione ſectꝰ eſt: iiſdē lineis mediꝰ eius arcus in partes vndeci reſoluitur. ❡Et quāꝗ huiuſmodi nūerorū almitia ſpreclaraſue dotes/ ſuperioribus epiſtolis ꝓduxerimus in mediū: vt tamē eo quo cepit circulo/ ininterrupta noſtra pergat oratio: rurſum de ſingulis/ paucula ediſſeremus.

Pēthas numerus eſt cuiuſuis ſenſibilis ſubē

Penthas & hexas ſimiles euo.

❡Qꝫ penthas ſit numerus orbicularium lationū.∴ Cap.II.

PEnthas/ ſicut primus orbicularis numerus eſt: ita & orbicularīū lationū/ euadit menſura. Quicquid eni in orbē conuertitur: quinto demum loco ac puncto/ in ſeipſum redit/ eiꝗ a quo digreſſus eſt copulatur initio. ❡Vt ſol/ ab ortu gyrans ſeſe in meridiē: primo loco/ in aurore puncto reſedit. a quo digreſſus: ſecundo loco meridiei punctū attigit. qđ pertranſiens: in occidentē deferē/ occiduoue pūcto tertia ſede ac poſitione coniungitur. Hoc deniꝗ relicto: citata latione/ in (vnde emerſerat) orientis punctū remigrat. cuiꝰ attactu: quinto tandē loco/ illū in ſeipſū ſuūue initiū rediiſſe ceptamꝗ (circa terram) lationem peregiſſe atteſtamur. Atꝗ hoc pacto/ omnē cōuerſionis orbiculariſue lationis abſolutionē/ reditumꝗ ad eundē locū/ penthadis nūero emetimur. ❡Extremarū inſup imāue cognitionē/ quos exteros ſēſus nūcupamꝰ ad pēthadis metrū/ natura digeſſiſſe reperitur. ❡Primus eni tactꝰ/ i aīalis corpore caſtrameratꝰ: velut ceterorū ꝑcurſor: explorator locorū eſt. preſtiꝗ cōueniēti ac nature aīalis ſedi: i maiore mūdo/ ideſt in elemētis palpāde atꝗ deligēde. ❡Nam & ceteris ſēſibꝰ i minore mūdo/ rudꝰ ac ſedes efficit. imus eſt & abiectiſſimꝰ ſēſuū: Nullis nō aīalibus inditꝰ eſt: Nullā corporis partē nō infūdit. Eſt eni aīalis: & ex toto gñe & ex corpore toto cōmunis: ❡Secūdꝰ guſtꝰ & ipe tactꝰ aſſecla: illū per vniuerſū aīalis genꝰ/ ſed nō in totiꝰ corpuſculi molē comitaē. In omni qppe aīali (ſed tamē in ſolo ſe oris palatio) hic ſenſus abdidit. ſibiꝗ lingue mēbruſculum/ aut qđ ligue vicariū eſt delegit. Vite ſēſꝰ: eſt popine ac nutritioni aīaliū ꝑeſt. Alebria qꝗ & conueniētia alimēta ꝓtentat. Aīaliū fores: & iternorū pectorū additꝰ/ obſeruat, ne qđ iprelibatū atꝗ iniocūdū/ temere ſeſe in aīalis clauſtrum volutās: elemētariā eiꝰ harmoniā diſtēperet cauſāꝗ inferat egrimonie. ❡Qui verō guſtū in altū ſuccedit olfactꝰ: odorū eſt arbiter/ guſtu liberalior atꝗ honeſtior: paſtui parti aīmi partim corporis addictus. Quatenus enim alimentaria ſubſtantia/ inodora non eſt: eatenus olfactus/ grauium ac ſuauium odorū iudicio: alendo proſqicit corpori.

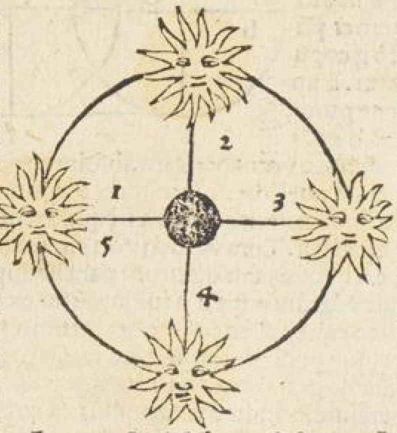

Pēthas exteriorū ſēſuum nūerus

De tactu.

De Guſtu.

Olfactus.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶Quatenus vero ſubſtantie: que nichil/ vel perparũ ad corporis alimoniam ſpectant (vt hedyſmata & queuis embãmata) per internos narium meatus/ gratam ad cerebrũ ſuaueolentiam fumigãt: paſcũtq; odoro ſuffitu vim noctilucorum ſpectrorum inſpectricem: hactenus animi ſaginationem ac paſtum olfactus procurat. Siquidem imaginatio que in hominis tholo/ ac ſũma cerebri arce perficitur: & ipſa quoquopacto doctrine ac ſciẽtie eſt initium animiq; cibum per exteros ſenſus a mundo emẽdicat.

Viſus Auditus

¶ Olfactui ſuccedunt viſus & auditus/ ſupremi ac liberaliſſimi ſenſuũ: & qui duntaxat alẽdo animo/ ſpiritalive cõmeatui perquirendo ſeſe deuouere. ¶ Poſtergato enim popine ac totius vitalis nutritionis officio: quicquid per eos a mundo/ in hominem irreptat: condiendis animi dapibus cumulandis veris immortalibuſq; gazis (virtutibus inq̃ ac diſciplinis) dicant: futurarumq; contemplationũ euiternis & nũq̃ fatiſcentibus gyris ancillantur.

¶ Nam viſus enubis/ quicquid imperturbata acie haurit: luminũ inq̃ colorũue ſpecies/ cõpluresq; rerũ differentias: palã nichil ad corpoream alimoniã ſpectant. Quibuſcunq; item concinẽtijs ſonorũue harmonijs aures demulcent: nichil pariter aphærematis corporeeue aletudinis habent. ſed vnanimi conuotione: viſ9 auditu ſq; tanq̃ ceterorũ ſenſuum ſummates ac duces: locupletãdis dũtaxat animis operam nauãt/ parandiſq; virtutibus ex toto famulantur. quãq̃ viſ9/ auditu illiberalior materialiorq; ſit: vt in ſenſuum libro docuim9. in quo & latius/ huiuſmodi quinq; ſenſuum/ proprietates recenſentur.

¶ Alie penthadis proprietates.·. Cap. III.

Eſt & aliud percelebre penthadis inſigne: q circuli eiuſdem aut ſphere in quauis planicie: integrũ perfectumq; gyrum ipſa extendit atq; dinumerat. ¶ Omnis enim aut circulus aut ſphera/ ſiti in ſuperextẽta aliqua planitudine (cui duntaxat inſectili & minimo puncti copulant attactu) vbi ſuper eandẽ/ in rectũ orbiculatim incedentes/ vni9 ſue reuolutionis ſpacium perambulauere: tum demũ quinq;/ ſibimetipſis equalia ſpacia confeciſſe & obtinuiſſe dicũtur. Sit eni circulus aut ſphera a b c d: cuius centrum e. Sit & linea f g h i indimẽſe longitudinis: per quã michi planitudinem ac ſuperficiem quampiã exprimi volo. In qua ſitus circulus aut ſphera a b c d: eidẽ copulet/ ſub puncto a. Ducaturq; recta glomeratione/ circulus aut ſphera a b c d: ſuper planiciẽ f g h i. Ac punctũ i primus d/ deflectatur deſcẽdatq; in f. Punctum vero c/ pũcto g copuletur. b autem punctũ h exoſculetur. a vero: perfecta abſolutaq; latione/ in punctũ i conuertatur. manifeſtum eſt hunc ciclum aut ſpherã: ferri inter equidiſtãtes planitudines.

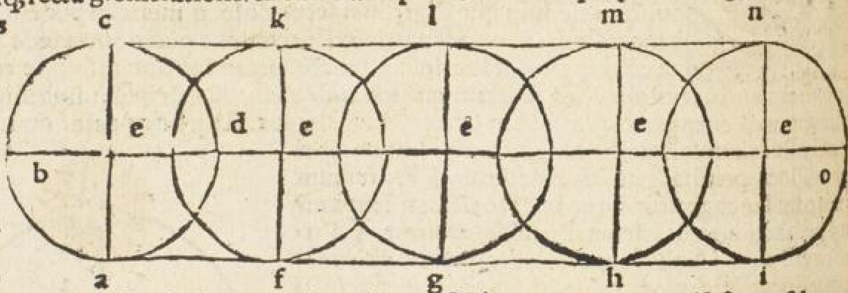

Sit igitur linea c k l m n: equidiſtãs ab linea a i. eritq; linea a f: equa arcui a d. Linea vero f g: arcui d c. Recta g h: arcui c b. Et h i: arcui b a. Tota vero a i: toti circũferentie circuli a b c d. Vniuerſus quoq; parallellogrãm9 a c n i: equus erit quattuor parallellogrãmis: q ſingulis ciclis equi erũt. Sed & extra totũ parallellogrammũ a c n i: reliquũtur ex parte vtraq;/ medij cicli duo/ a b c & n o i: qui vni toti ciclo equepollent. ¶ Perfecta itaq; circuli a b c d/ recta glomeratio: ſpacium ſibi quinquies equum perambulat/ ſeq; ad numerũ penthadis inuoluit. Et ſi ſphera fuerit a b c d: loco parallellogrammi a c n i/ intellige colũnam: quã eiuſdem ſphere/ in plano/ orbiculata delatio pertranſit. Et hec peramplius ex circuli quadratura: & ſphere cubicatione/ dinoſcuntur.

Penthas nũctus a gularumnẽ corporũ.

¶ Deniq; penthas angularium regularium corporum turmam: ex equo apprehẽdit ac numerat. ¶ Haud enim mathematici ex conſimilibus & eiuſdem ſpeciei ſuperficiebus/ plura confici & extrui poſſe corpora nouere: q̃ quinq;. quibus ab ipſa ſuperficierũ pluritudine/ nomina indiderunt: Tetracedron/ Hexacedron/ Octocedron/ dodecedron & ycocedron.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Erit autem hec demũ laudatiſſima pẽthadis proprietas: ꝙ aliquopacto numerus eſt rationis humaniue animi. Quinto ſiquidem a materia loco/ humana ratio nũeratur: cum ipſa ſit precipuus & preſtantiſſimus materie actus. ¶ Prima namq; ſenſibilium conſiſtentia: eſt ipſa materies. Quod autẽ materie vicinũ eſt: act9 eſt eſſẽdi. Quod tertio a materia loco diſtat: vitalis actus eſt. Quod a materia/ quarto ordine nũeratur: ſenſitiuus eſt actus. Quod vero quinto a materia diſtans loco/ ſupremũ atq; vltimum eſt ſenſibiliũ: rationalis act9 eſſe comprobatur. Hic eni/ apex eſt totius ſenſibilis mũdi. Per hunc/ vniuerſus materie hyatus adimpletur. ¶ Nã tametſi alibi dixerimus/ haud plures eſſe ſenſibiliũ rerũ gradus ꝙ̃ quattuor (Quippe materia nullum per ſe efficit gradũ) Conſtat tamen ſenſibilium vniuerſitas: ex penthade entiũ. Ex īquam materia: & actibus eius quattuor. ¶ Sicut enim circularis motus quinto puncto abſoluitur (vt ſol ab oriẽte digreſſ9/ quinto loco in orientis punctũ redit) ita & ſenſibilium vniuerſitas: quarto quidẽ actu/ ſed quinto a materia ente/ hoc eſt ratione conſumatur. Nunc vero (vt reor) quoad operepretium fuit/ emedullata penthade: in ſequẽtem. Exadẽ cõuertamur.

Penthas hũane rationis nũer9

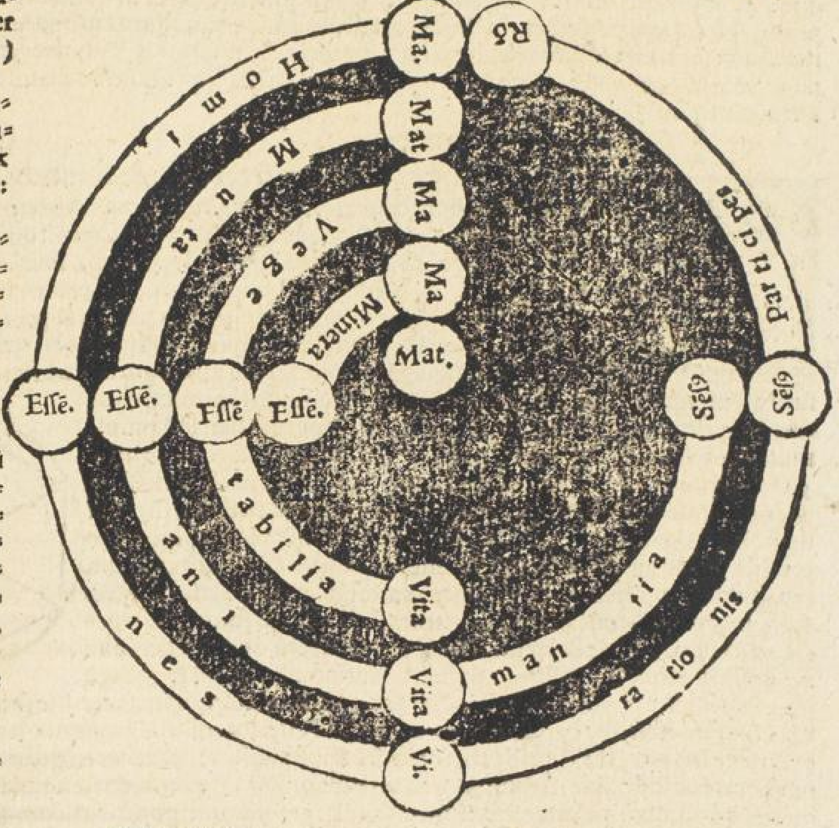

¶ DE EXADE. CAP. I.

SICVT PENTHAS EXTIMAM SENSVVM COGNITIONEM diſcernit ac numerat: ita & exas materialẽ omnem cognitionẽ/ diſpartiendam numerandãq; ſuſcepit. ¶ Omnis etenĩvis cognitrix/ que materiali fungitur organo/ queue nulli9 niſi in materiali vaſculo/ preſentate ſpeciei eſt inſpectrix: aut ſenſus intern9/ aut ſenſus extimus eſt. Hunc autẽ pẽthade menſi ſumus: in Tactum/ Guſtum/ Olfactum Viſũ & Auditũ partiẽtes. Internum vero qui & extimis preeſt: ſimplicẽ & vnicũ eſſe docuim9. quem ꝙ ſub menibus humane ſubſtantie ſitus eſt/ ſũmenianũ: ꝙ ſub cute/ ſubcutaneum: ꝙ vt plurimũ noctu/ eius prodatur operatio noctilucũ ſenſũ appellamus. ¶ Hic enim ſub excutaneis ſenſib9 delitens: per ſe nichil eorum/ que ſunt extra humanã ſubſtãtiam/ queue in mundo degunt attingit. ſed ipſa duntaxat hominis pomeria & ſũmeniana loca/ perluſtrat. Interiores itẽ corporis partes/ animiq; fines/ ſiue amborum ſuauiũ ſpeculari: eius eſt proprium. ¶ Itaq; cum ſupra hunc noctilucũ ſenſum/ atq; infra tactum/ nulla ſit materialis cognitio: cui in tellureo ac materiali vaſculo/ ſenſibilis ſpecies preſẽtetur: liquet

Imaginationis ꝑpria

Errones ſex.

vniuerſum materie oculum/ eamq; vim omnem que ſine materiei preſentia/ ocioſa & irrita eſſe cogitur: creatam ac factam eſſe in exade. Sunt & qui errones dicuntur erraticiq; planete: ſtati in eodem hexadis numero. Hi ſiquidem totam ſigniferi latitudinē percurrētes: ab imperti eclyptice orbita / vltro citroq; flectūt habenas. Atq; horū: tres ſunt / ſoleſublimiores: Saturnꝰ / Iupiter / Mars. Tres vero / quibꝰ ſolaris orbis eminet: Venus / Mercuriꝰ Luna. ¶ Inter hos vero phoebea ſphera / īdiuiduo eclyptice calle / media iugiter diſcurrit: q̄ quāq̄ inter errones / nōnunq̄ errantis ſtelle nomine cenſeatur: planeta tamen eſt inerraticus Zodiorum circulum / ſēper ſuo motu medium diſpartiens. Eius enī centrum / a linea deliquij: vltro aut citro minime digreditur. ¶ Rurſum hexas / vt in quadā epiſtola docuimus primus eſt & dux / perfectorum numerorum: primuſue equalitatis numerus / qui ſeipſo conſtet: ſuiſq; partibus reſtituatur / neq; ipſis maior / neq; inferior. ¶ Gaudetq; imprimis hexas partium trinitate. que ſumpte in vnum: ipſā hexadem (& primum vt diximus / perfectum & tertium trigonū) gignūt..

Hexás primꝰ pfectus numerus.

¶ Alie exadis proprietates.·. Cap.II.

• • •
• • •

EST inſuper hexas / & pariū tertius: & ſecundus altera parte longior. qui minore in latere / geminis: in maiore vero trinis vnitatibus eſt exarādus. Bis enim tria / ſenarium reſtituūt. ¶ Circuli quoq; ſemidyameter / ſue totius periferie ambitum: hexade permeat / ſeniſue arcubus illam totam diducit. ¶ Vnde fit vt geometricus hexagonꝰ / hoc vno reliquis merito figuris preſtare dinoſcatur: q̄ ſolus natiuū & per ſe cognitū latus obtinet ī circulo. Hoc enī latꝰ / eſt ipſa ſemidyameter: que & circulū ipſū circinat atq; diſtendit. ¶ Ceterarum autē figurarum latera: aut dyametro ſunt aſymetra & incomunicātia. aut ſiquidē cōmuni parte, cū dyametro numerētur: nō ſtatim obuia / ac in propatulo ſūt. ſed pmulta circuli reſolutione / ſūt veſtigāda. ¶ Eſt igitur hexagonꝰ figura ī circulo primogenita: ſuapte natura eidē (ex ipſiꝰ lateris īdicio) īſcribēda ¶ Seniſquoq; diebꝰ: cūcta a deo abſoluta & perfecta ſūt. Vniuerſum dei opꝰ: e nichilo ſex diebus ſubſtantiam accepit atq; ad eſſe prodijt. Orſus quippe deus / ab intellectu atq; immateriali creatura (cui toti inſtantaneū eſſe dedit) per materiam materialeſue ſubſtātias progreſſꝰ: ſtatuit hominē creaturarū ſupremā / ſuiq; totiꝰ operis periodum. Hunc enī ſexta demū die (perfecto omni intellectuali ac ſenſibili ornatu) e tellureo puluere conſumauit. ¶ Eſt & eadem de cauſa ſenarius / radix veſtigandi hūani numeri. quē qui ſit: ſacer hic ſermo pronunciat. Qui habet intellectū cōputet numerū beſtie. Nūerus enī eius numerus hoīs eſt. & nūerus eius: ſexcēti ſexaginta ſex. Si enī ſenariū ī ſeipſū volueris: ſextꝰ et trigeſimus exorietꝰ: cuiꝰ medietate octodecade / ſi numerus eo vnitate maior 37 excreuerit: cumulaſcit hūanus numerus 666. quem palam eſt ſextum eſſe ac trigeſimum trigonū. eundemq; gigni: ſi aſſidui numeri ab vnitate / ad ſextum & trigeſimum vſq;: in vnā ſūmam conſlentur.

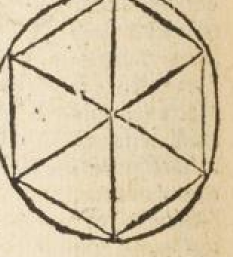

Circuli ſemidyameter ſenario circūferētiam partit.

Sex diebus oia a deo perfecta

1	2	3	4	5	6	7	8	9	
10	11	12	13	14	15	16	17	18	Sūma 666
19	20	21	22	23	24	25	26	27	
28	29	30	31	32	33	34	35	36	

¶ Aliud exadis arithmethicum inſigne.·. Cap.III

Deniq; aliud hexadis arithmeticum inſigne recenſere volumus Nam pariter pares (quos iuſtitie numeros / Pythagoras nuncupare ſolebat) cuncti duo ac duo proximi / coeuntes: nullū q̄ ſenariū aut ſenarij multiplicē procreant. ¶ Dyas enim imprimis cum tetrade: exadem profert. Tetras cum octade: gignit dodecadē / que bis hexadem inuoluit. Octas cū hexade ſumpta: numerum gignit quartum ſupra vigeſimū / hexadis quartum multiplicē. Et ita quotquot proximos pariter pares coniunxeris: aſſidui hexadis multiplices conſurgent / quod ſequens formula declarat.

Pariter pares	2	4	8	16	32	64	128	256	512
Senarij multiplices	6	12	24	48	9	192	384	768	

¶ Eſt & aliud hexadis proprium: q cuncti numeri primi/ preter ternarium: in ſenarij multiplicium vicinia collocantur/ eoſq; circunſidēt: vno ipſis aut maiores aut minores. Circūſtant enim hexadem/ quinq; & ſeptem: primorun poſt ternariū primi. Dodecas vero primus exadis multiplex: vndenario ac terciodecio/ ſimplicibus ac primis circuncingitur. Octadecadem: ſeptimuſdecim⁹ ac decimuſnonus/ numeri itidē ſimplices ac primi obſedere. Quartum vero & vigeſimum/ qui vallant: haud ambo/ ſed minor duntaxat tertius & vigeſimus/ eſt primus. Maior vero/ quint⁹ ſupra vigeſimum: compoſitus eſt penthadiſue quadratus.

Aliud exadis ppriū.

¶ Et ita deinceps aſſiduos ſenarij multiplices ſcrutantibus: ocurrent gemini proxime circūſtātes/ aut ambo primi et icōpoſiti: aut ſaltim compoſitus vnus/ Reliquus vero ſimplex ac prim⁹. In vniuerſa quippe numerorū ſerie: primi/ ſimplices et incompoſiti comperiuntur alij nulli: preter eos qui ad rectam ſenarij multiplicium lineam/ ſiue ad eorū ſtipitem et coordinationē: aut ab vtraq; aut ab altera parte: attigui et proximi pullullaſcunt. quiq; ad medias ſenarij pluritates velut appendices atq; ramuſculi: cuiuſdā arbuſcule formā/ cōciniter expreſſiſſe videat. Sed iam ſatis hexade pſpecta: eptas ſuo loco/ in mentis librella appendatur.

Senarij multiplices in arbuſcule ſtipite comperiūt

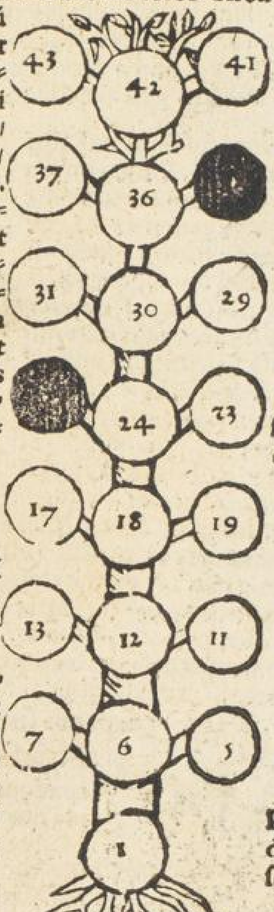

¶ DE EPTADE. CAP. I.

IMPRIMIS: AD METRVM AC LEGEM EPTADIS AMBO Mūdi/ maior minorq;: ſeptenis luminarib⁹ (vt in exade dixim⁹) ſplēdeſcunt/ illuſtrantur/ reguntur.

¶ Nam quoquot planetarum lampadib⁹ macrocoſmus inſignis/ illuſtriſq; conſpicitur: totidē facib⁹ cognitiuiſq; viribus minor mundus ſplendeſcit. quēadmodum in libro de ſapiente latius ediſſeruimus: minores quinq; cognitiones: exteroſue ſenſ⁹/ planetis minoribus: maiores vero ſpectatrices facultates/ inſigniorbus planetis (Imaginationem lune: Soli vero/ luciđiſſimum et imperturbatum rationis oculum) conferentes.

¶ Ruſū poſitionum locorūue differentie: ipſi⁹ eptadis ſequūtur diſcrimē. Extera namq;/ lateraliſue poſitio: que in totius corporee plenitudinis ambitu/ idem punctū ac centrum: circūuallat: aut ſurſum/ aut dextrum/ aut ſiniſtrum: aut anterius aut poſterius eſt. ¶ His vero ſi mediam/ precipuamq; centri poſitionē addideris: totas poſitiones differitateſue ſue locorum/ ſeptenas eſſe comperies. ¶ Hūc autem poſitionum locorumue numerum/ clarius intueare: ſi trium dyametrorum/ in eodē puncto fuerit ppendicularis ſectio. ¶ Huiuſmodi quippe dyametrorum cōcurrētia communiſue ſectio: precipua et capitalis erit loci poſitio. Dyametrorum vero fines ac termini: fontane medieq; poſitionis/ erunt circunſtantie.

Poſitionū differētie ſeptem.

¶ De ſeptenario dierum. Cap. II.

Diuina deinde progreſſio in vniuerſorum creatione: eptadis numerum ſibimet acciuit ſeq; eodem collibrauit. Intellige ſiquidem (vt nup dictitauim⁹) ſeptemplices rerum locos ac ſtatus: in quos mēs noſtra quomodolibet imenſum mūdi ambitum ac ſpaciū diſpartitur. Vel ſi inane quidem finxeris/ quicquid mēte complecteris: velut fortaſſis fuiſſe arbitraris/ priuſq quicq faceret de⁹: et anteq vll⁹ emicuiſſet/ creature ſplendor id nichilo ſecius interminum ſpaciū in ſeptenas poſitiones occurrit dirimēdum: In precipuā ac mediam et in deriuatitas ſex/ eidē antiſtātes

camqꝫ circunſidentes. ¶ Porro mediam primamue poſitionem: intelligis ab eterno plenam fuiſſe diuina monade. fontanamqꝫ illam primeuam ſedē / creaturarum fontem: nunq̄ diuine monadis preſentia fuiſſe viduatam ſemperqꝫ illi inſediſſe: cūctorum entium primā cauſam: priuſq̄ extra ſe profecta aliquid peperiſſet.

¶ Exteras vero deriuaticiaſqꝫ ſedes: cauſa que creaturas ab eterno non fuiſſe: ſed quādoqꝫ factas coarguit: ſubſtantiarum entiumue preſentia deſtituit ac viduat. Aſſerit enim illas ab eterno fuiſſe vacuas atqꝫ inanes ¶ Finge rurſum progreſſam extra ſe e media et primaria ſui ſede eternam monadem: dīetatim in vnāquamqꝫ circum ſe ſtantem poſitionē ſine ſui demutatione pfectā ſenſiqꝫ ab vnaqꝫqꝫ ſede exceptā ſui preſētia vacuaqꝫ queqꝫ circa ſe loca creaturis impleſſe.

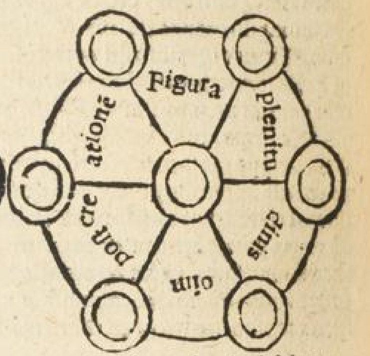

¶ Hoc pacto ſenis tantū diebus ſummi illi⁹ opificis vniuerſum opus: geometrico argumēto ſcrutaberis abſolutum ¶ Intellige deniqꝫ & ab extrema ſextaqꝫ poſitione (ab ea ſquam cui omnipara monas: vltima ſuffulſit / in quāue vltima profecta eſt) diuinā monadē / receptui in ſeipſā ceciniſſe. proprieqꝫ ſedi & eterne crepidini (qua nuſq̄ tamen exceſſerat) vt prius reſtitutam. Elicies de-

Eptas diuine circulationis numerus. mū ſeptime ac reciproce diei feſtiuitatē: quam dei palinodiam & ab omni opere recentum / ſanctamqꝫ requiē: ſacre phyllure nominitant. ¶ Eſt igitur eptas numerus diuine circulationis: qua e medio loco / extra ſeipſū / in ceteras poſitionū differētias ſenis diebus progreſſo deus: ſeptima demū die / in ſeipſum rediit ſibiqꝫ eſt reſtitutus.

¶ Q̄ꝫ ſeptem ſint rerum gradus. Cap. III.

VNde fit vt et rerum gradus (accito i earū ordinib⁹ ente ſūmo) euadant merito ſepteni. ¶ Quicquid enī eſt a materia / ad diuinā vſqꝫ ſupmā monadem ſeptipartito illud diducere aggredimur. In primam mate-

Materia. riē: que tametſi hoc aliquid nō ſit / ſubē tamē rerum cōmunicat: vt ens in potētia / vt prima perfectorū ſenſibiliū entiū portio: naturaleqꝫ gradū p ſeipſā cōplet. ¶ Materie in rectū / ſuccedit act⁹ prim⁹: quē ſubſtātialem ſubſtātificūqꝫ nūcupam⁹. qui ſiplicior ac tēpore antiquior cūctis materie

Subſtātialis actus eſſēdi actibus: primit⁹ illam inſedit / atqꝫ obtinuit. datqꝫ nichil aliud / q̄ eſſe ſimpliciſſimū: his / que eſſe & ſubſiſtere dicuntur: vt elementis / mixtis imperfectis ac mineralibus. Hec enī preter id quod ſunt: nichil aliud / a natura indepta ſunt. eodemqꝫ ſimpliciter exiſtentiū gradu (qui

Vital' actus inter perfecta & cōpleta entia primus eſt: a materia vero ſecundus) numerantur. ¶ Actui ſubſtantiuo ac ſimpliciſſimo: vitalis ſuccedit actus. qui & eſſe / ei cuius eſt: & viuere impartit. quo plantarū gen⁹ / vniuerſaqꝫ viuentia: ex materia cōſtantur. Et is actus / licet ſecūda ſit materiei forma: quia tamē tertio / a materia diſtat loco: ſubſtātie viuētes tertiū ſibi gradū

Senſitiu⁹ actus. aſciſcunt. ¶ Poſt vitalē vero actum / ſenſibili actui diſtributa eſt materies: a quo ſubſiſtēdi / viuendi / ſenſationiſqꝫ vires receptat: dicunturqꝫ ſenſibiles ſubſtantie / quartam a materia obtinere ſedē. ¶ Supremus autē materie actus / humanus rationaliſue eſt. quo que a ma-

Rōnalis actus. teria / quinto loco numerantur entia: quintū quoqꝫ ſimpliciter gradū efficiunt ac gignūt. hiſqꝫ eſſe / viuere / ſentire & intelligere: vt propria ſunt attributa. ¶ Porro ſupra humanum actum / alius eſt immaterialis actus: vniuerſis materie actibus longe preſtantior atqꝫ antiquior. quem theologi / angelico nomine: philoſophi vero prime condite abſoluteqꝫ forme appellatione inſigniunt. Hic enim a materia / in recta linea ſextus: ſextum / ſupremūqꝫ creaturarū gradū abſoluit. Huic demum actui: ſumma ipſa arcanaqꝫ diuinitas (que act⁹ actuum eſt) in rectum ſuccedens ſeptimo & vltimo a materia loco / inter ſubſtantias occurrit numeranda. ¶ Vniuerſa igitur que quomodolibet ſubſiſtunt: eptadis examine finita ſunt Materia Subſiſtentia / Viuentia / Senſibilia / Rationalia / Angeli / Deus.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

❡Creauit enim imprimis deus angelicū actū et materiā ſeorſū. deinde materie quattuor actus ididit Subſtantiuum/ Vitalē/ Senſibilem et Rationalem. ❡Tantum igitur eſt vnum/ eternū quod nō eſt factum/ quod omnium eſt cauſa prima deus. ❡Tantum vnum eſt factum ante materiam extra materiem degere natū: vt angelicus act9. ❡Tantum vnum factum eſt/ quod non eſt act9 quod eſt omniū potentia/ ex quo omnia ſenſibilia erāt futura: ſcilicet materies. His vero adde quadrigeminos act9/ materiali rudere ſuffultos: ſeptenus tibi vniuerſorum exorietur ordo.

Septenigradus		
	Deus	7
	Angelus	6
	Rationalia	5
	Senſibilia	4
	Viuentia	3
	Exiſtentia	2
	Materia	1

❡Iterum de diuina extra ſe profectione. Cap. IIII.

ET ſi liquidius diuine huiuſmodi extra ſe profectionis atq; in ſe∗met reciprocationis modum/ ſeptem dierum fluxione perfectum/ tibi poſtulas adaperiri: ſtatue orbiculum primū in medio et centro: cui nomen D indideris. A quo intellige diuinam monadem/ extra ſe ob creaturarum exortum profecturam. ❡Scribe deinde circa diuine monadis orbiculum/ circunferē∗tiam vnam: ſex alios orbes interiori equales orbi/ deferentem. Ab iis vero ſex orbibus / ſene locorum differitudines et vniuerſa creaturarum genera: ti∗bi lege eadem/ diuinam monadem circunſtantia pateſcant.

❡Ac angelicum quidem orbem/ in quem primum diuina profecta eſt monas: vocaueris A. Materialem / cui ſecundarius diuinitatis vmbratilis fulgor illuxit: dic M. Eſſentialis orbis id eſt eorum que ſunt et ante cetera ſē∗ſibilia facta ſunt/ ſit E. Vitalis vero qui poſt ſubſtantialem/ ex diuina plenitudine emer∗ſit: dicatur V. Senſitiuus/ qui vitali ſucceſſit S vocetur. Humano vero actui/ qui vltim9 exortus eſt/ ductuſq; ad eſſe suprem9: H nomen indatur. ❡Interuallum igitur rectum D. A. quo prima dei extra ſe panditur profe∗ctio/ quo diuina monas: prima ſui in orbiculo A ſtatione /angelum peperit: prime die∗cule nobis aperit tempus. ❡Ab angelica vero ſtatione / deus haudquaq̄ recto/ vt prius ſed flexo curuoq; interuallo/ vt arcu. A. M in orbiculum M deuolutus: materialem ſecunda die/ condidit hypoſtaſim

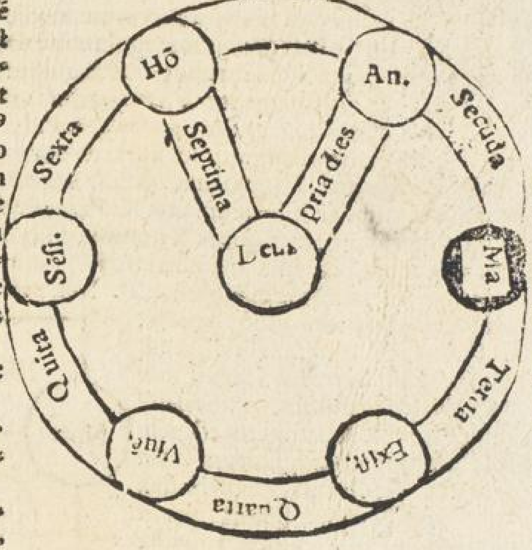

❡Ex materie vero caſtris per arcum. M. E. digreſſus: prolato ſimpliciſſimo materie actu/ ſubſiſtentibus die tertia dedit initium.

❡Vectus deinceps arcu E V i V orbem: vitalem protulit actum/ condiditq; quarta luce viuentia. ❡Arcu dein V S/ orbiculo S inuectus: ſenſibili actui eſſe dedit/ mutiſq; animantibus: quinto veſpere/ extitit origo. ❡Porro ſuccedente arcu S. H/ vbi in orbe/ H diuina lux reſplenduit: rationalis humanuſue exortus eſt actus. quo/ ſexto demum die/ perfectus eſt homo: diuini (vt diximus) operis exodium ❡Vbi demum omnis/ qui circum diuinam monadem/ hyectabat eratq; vacuus/ impletus ē orbis: vbi in omnem exteram ſtationem/ diuina profecta monas eſt: deus e ſede humana/ quam vltimo ipregnarat: vt ex circulo H digreſſ9/ ſeſe in antiquā ſedē hoc ē/ in D/ orbiculū recipiens: ab omni opere reſedit. ❡Vnde fit vt extreme creationis vniuerſorum diecule ab interhyantibus mediiſq; diebus: interuallorum diſſimilitudine quoquopacto diſſideant ſintq; ceteris inſigniores. ❡Medie quippe diuine progreſſiones: quinq; arcubus/ A M. M E E V. V S. et S H in circulo abſolute et perfecte ſunt. Prima autem ac ſeptima: ī angulo quopiam rectiſq; lineis contigere/ ſed contrariis ductibus. Prima ſiquidem facta eſt ab orbe D in orbem A. Septima vero ab H in D. Prima: deū exciuit illexitq; a propria ſede in angelū

Septima vero deum ab homine reuocauit in propria.

¶ Alia eptadis inſignia.·.

SEd ab his ad explicanda cetera heptadis inſignia tranſeamus. Eadem enim cauſa/ que maiorem mundum: ſeptem planetarum lampadibus/ minorem vero mundum ſeptenis cognitiuarum facultatum luminibus coornauit: ſeptem quoqꝫ primores angelos (velut ſpiritalia & prima intellectualis mundi luminaria) ante deum ſacrorum eloquiorum teſtimonio iugiter diuerſantes aſſeuerat. Ego enim inquit ſum Raphael/ angelus: vnus ex ſeptem/ qui aſtamus ante deum.

Septem angeli in conſpectu dei.

¶ Deniqꝫ eptadis trigonus(octauus inquam et vigeſimus numerus)eſt perfectorum ſecundus , quotquot diebus : lunaris globi/ circa terram congirationes abſoluuntur. Hic enim conſtat vt trigonus : cunctis numeris/ qui a monade ad eptadem numerantur. Vt vero perfectus/ quinqꝫ numeris reſtituitur: Monade/ Dyade/ Tetrade/ Eptade et Teſſeredecade. ¶ Eptadis autē quadratus(numerus ſcꝫ ſupra quadrageſimū nonus)paſſim in totis ſacris eloquiis: vt ingentis myſterij numerus increbruit. Hic enim a media hecatontade/ ſiue penthecoſte/ ſiue quinquies dena frequētia(quam ſacer Moſes/ magne remiſſionis atqꝫ iubilei anno dicauit)ſola vnitate exuperatur. Plura de eptade/ de conſumationis vniuerſorum/ deqꝫ diuine requietionis ſacratiſſimo numero/ quamq̄ dici queāt : que tamen de ipſa dictitauimus/ ad preſens opuſculum: ſat ſupqꝫ allata videantur.

Partes vt trigoni	Partes vt perfecti
1	1
2	2
3	4
4	7
5	14
6	o
7	c
28	28

·¶ DE OCTADE.·. CAP. I.

NVNC OCTAS PARI TRACTVLO SCRVTANDA DISPICIENDAqꝫ pcedat. Hoc ante oīa ſplendore/ octadem efferemus: qꝫ ſenſibiliū cuborū primatum gerit/ primus poſt monadem cubus. ¶ Siquidem monas cum ſit intellectualis numerorum abyſſus/ omniſqꝫ multitudinis principium: omnē ſibi iter precipuos regulareſue numeros maximatum/ primatumqꝫ deuouit: ſeqꝫ ſolā oī primogenio nomine inueſtiuit. Primus ipſa eſt trigonus: Quadratus primus/ Primus penthagonus: Prima pyramis/ Cub⁹ deniqꝫ prim⁹. ¶ Ceterū cum impers ſit et indiuidua monas : nuſq̄ illam in propriis rationibus/ ſenſibilium aut angulorum aut laterum metis expreſſā diſtentamqꝫ offendes

Octas ſcđs cubus.

¶ Eadem ſequentium figurarum/ quibus impetitat et inter quas prima nuncupari preſumit: nullo ſe viſibili contexit amictu. Nullam pre ſe fert/ carneis exteriſue oculis dilucidam claramqꝫ ſpeciem: eorum quorum nomina/ iuſtiſſimis de cauſis ſibi expetit aſcribi.

¶ Nam quicquid eſſe ipſa pronunciatur: in vnum ſimpliciſſimū modum: ſine vllo partium diſcrimine/ intellectualiter inglomerat. Ipſa primus cubus eſt: ſine angulis/ ſiue lateribus Tota eſt angulus/ tota quoqꝫ latus: et cub⁹ vniuerſa. Que autem ſine ſpecie/ ſine vlla partiū varietate/ ſūt in imperti monade: in ſequentibus numeris/ ſēſibiliter expreſſa dinoſcuntur : ſuntqꝫ viſibili laterum atqꝫ angulorum habitu contecta. ¶ Octas igitur primus a mōade/ ſēſibilis cub⁹ e dyadis (primi ſenſibilis nūeri)fōte ſcaturit. Inuecta quippe ſibi ipſi dyade: quaternarius ei⁹ quadratus mox proſilit. qui reſumptu auctuſue dyade: cubicam mox octadē profert. Hec enim geminis conflatur quadratis tetradibus: que maioris minoriſqꝫ mundi agglutinationem luculenter exprimunt.

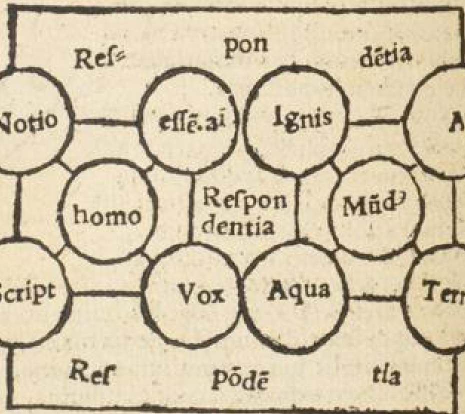

Cubus ex vtroqꝫ mūdo

¶ Nam mundus vterqꝫ(vt ī de tetrade dixim⁹) quadratus quidam/ tetraſue elementorum eſt. Maior ſubſtantialium elementorum/ quadrata complexio : Ignis/ Aeris/ Aque/ Terre. Minor vero velut maioris filius : pari rationalium elementorum harmonia conſurgit. Nam et hominis corpuſculum/ ex quattuor conflatur elementis. et eius animus/ dū eruditur/ dū litterario dolatorio/ leuigatur: in quattuor elementa diſpeſcitur / In animi ſubſtantiam/ in intelligentiam/ in voces et in ſcripturas: quemadmodum liber de ſen

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

liber de ſenſu recenſuit. ¶ Et ſi (vt in eodem ſenſuū libro a nobis ptractatum eſt) homo mundi eſt anima: eoq; modo hominis anima/ ad proprij corpuſculi domicilium ſe habet. quo vniuerſus homo/ ad mundum: neceſſe eſt vt quēadmodū ex maioris minoriſq; mūdi agglutinio (tanq̄ ex tetrade/ tetradi inſidente) naturalis quidā proſilit germiaſcitue cubus: ita et in ipſo homine/ ex animi corporiſq; naturali vinculo (velut itē quaternione/ quaternioni incubante ac ſuperiore/ inferiorem moderante) cubus alter ſubſultet humanus. Triangul9 vt ſol

¶ Huius enim quadratus inferior: eſt quadrata corporis elementatio. Superior vero quadrat9: eſt ſtudioſarum litterarumq; (vt diximus) facultatum/ quadrigemina partitio: Eſſendi/ Intelligendi/ Loquendi/ Scribendi.

¶ Si enim hominis corpus/ quemadmodum ab omni mundana ſubſtantia/ materialem paſtum emendicat: ita et eiuſdem animus/ ab iiſdem mundanis ſubſtantiis/ immaterialem ſibi ſpecierum alimoniam diſquirit: liquet hominem vtrouis modo/ et animo et corpore fieri omnia natum eſſe/ gemināq; tetradem preclare exprimi in homine. Nam in corporis paſtione/ vnam: Reliquam vero in animi ſuctu/ ſiue in mente: cunctarum rerum ſpeciebus citra materiam refercienda.

¶ Alia octadis propria. Cap. II.

Venā autem ſit alia octadis Arithmetica iſignia: quas pre ſe numeraticias ferat propietates/ deiceps explicare pergamus. Octadis trigonus: idem exadis (primi, perfecti numeri) quadratus eſt. Sumpti quippe ab vnitate/ continui numeri advſq; octadem: ſexti atq; trigeſimi ſummam parturiunt: cuius trigonum latus/ eſt aggregatorum ſupremus octonarius. ¶ Si enim octonorum medietatem tetradē in numerum qui octadem vnitate tranſiliat (id eſt in enneadem) ductitaueris: ſextus atq; trigeſimus/ per trigonorum normam conſurget. Et ſi ſenarius perfectus primus/ ſeipſo coaluerit: idem ſextus atq; trigeſimus ſenarij quadratus exorietur.

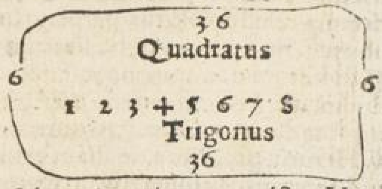

¶ Coeunt igitur hexas et octas: in ſexto atq; trigeſimo/ ſub vario rationum amictu. Nunc vt hexadis tetragono/ Nunc vero vt octadis quadrato. ¶ Hoc autem alioqui nuſq̄ (vel raro admodū) in numeris contingat: numerū ſcil3 eundem/ quadrata ſimul trigonaue ratione euadere inſignem. ¶ Nam duntaxat tres hos numeros reperias Tetradem Exadem et Enneadem: qui parium equaliumue proportionum habitudine diſcapedinati: eundem gignant et trigonum et quadratum. Trigonum/ vt ductu extremorum tetradis & enneadis Quadratum vero/ vt medie exadis glomere et orbiculata ductitatione

¶ Extremorum quippe proportionalium/ mutuus ductus alternaue multiplicatio/ haud alias triangulum exudat ac profert: q̄ cum maius extremum minoris extremi duplum: ſola tranſilit exuperatq; monade. quemadmodum nouem/ quaternorum duplicia id eſt octonos: vnitate trāſiliūt. ¶ Preter hos autem duos/ in cūctis numeris/ alij nulli ſūt ꝓportiōales extremi/ hoc eſt habētes proportiōale mediū: quorū maior/ ſit duplo mioris: vnitate maior

¶ Haud parū igit octadis trigono (ſexto atq; trigeſimo) intermia imenſaq; nūerorū ſeries hoc vno applauſiſſe viſa eſt: q vnicū illū/ e cunctis numeris: ſimpliciſſimarū ac pricipantium figurarum (trigoni atq; quadrati) verſicoloratu cōtexit: phoebeoq; quodam ac lunari congreſſu illum pre ceteris extulit. ¶ Nam triangulus mathematicarum figurarum precipua ſipliciſſima et pria: ſolem imitatur. Sicut eni a ſole/ cetera mūdi luiaria: mutuato deriuaticioq; lumine/ euadunt conſpicua (iprimis luna que ampliore facula/ ſolarem captat ſplēdorem) ita et cuncte mathematice figure a trigono promanant/ trigoniue frequentia atq; iteratione gignuntur. Et prior ante omnes quadratus/ perſimilis lune: e triangulari ſcatebra emergit/ ſolaq; trigonorum dyade profertur: ceteris figuris poſt triangulū maior atq; inſignior. ¶ Et ſi ſexto atq; trigeſimo/ ſuaipſius (vt trigoni quadratiq;) latera addideris: cōflabis inde quinquagenorum myſticum numerum. ¶ Nam ſenarius eius eſt latus/ vt quadrati: Octonarius vero/ vt trigoni. qui ambo: cum ſexto atq; trigeſimo ſumpti/ quinquagenarium numerum eliciunt. ¶ Et ſi rurſum eidem ſexto ſupra trigeſimum/ octadis quadrat9 64 adiciatur: quinquagenorum duplum id eſt centenos conflabunt: quem ſupreme decadis conſtat eſſe quadratum.

Trāgulus vt ſol

Quadrat9 vt luna

Aliud proprium

Aliud proprium

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Idem quoq; octadis quadratus 64. ſimul eſt et tetradis cubus. qui vt quadratus: cubico latere id eſt octade/ ſeſe glomerante coaleſcit. Vt vero cubus: contra/ quadrato latere id eſt tetrade in proprium quadrum id eſt in decimumſextum ducta profertur. ¶ Itaq; diſparib9 modis diſſimiliumq; nominum reſponſu: idem numerus 64/ conſurgit. Vt inquã cub9 quadrato. vt vero quadratus/ cubo. Vt corpus: gignitur ſuperficie: vt vero ſuperficies profertur corpore. Idem eni et quartus eſt cubus et octauus quadratus: inter pariter pares/ ab vnitate ſeptimus. Sed iam habundantius de cubica octade loquuti: ſequentis enneadis proprietates/ pari tractatulo promende ſunt.

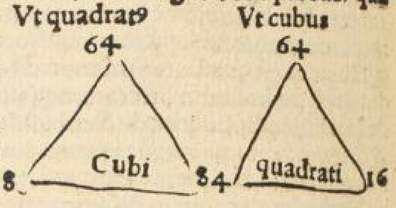

¶ DE ENNEADE

ENNEAS: IMPRIMIS HAC LAVREA INSIGNIS PROCedit/ hac proprietate ſpectabilis plauſibiliter exultat: ꝙ tryadem triniter inuolués eius efficit quadrangulum. ¶ Tryas enim per tryadem ducta: quadratã enneadem ꝓmit. ¶ Enneadis autem numero/ theologi celites eorum actuum ordines promenſi ſunt: qui ſuapte natura immixti puriq; ſpiritus ſine vlla materiei contingentia ſine caduco vllo corporis carniſue amictu: diuinis ſemper conſpectibus aſtant. diuinoſq; fulgores (vt ſancto areopagite placet) e ſẽper patente imenſi luminis pelago: ſupra humanũ hauriunt modum. breueſq; humane intelligentie metas traſiliũt: immutationem vllam neſcientes/ nulliſue tenebrarum ac lucis viciſſitudinibus humano more obnoxij. ¶ Huiuſmodi enim celeſtes ſpiritus/ perpetui lucis claritudine ouantes: ſicut ſimplicibus et immaterialibus eſſentiis natura potiti ſunt: ita et paribus ſimplicibuſue intelligentiis donati ſunt.

Enneas tryadis q̄dratus.

Enneas celeſtis hierarchie numerus.

Diu9 areopagita.

¶ Indultum namq; eſt beatiſſimis illis mentibus: ſine vllo materie opitulamine/ ſine ſenſibilium ſpecierum a mundo emendicatione: libere atq; abſolute/ diuina afflari imagine. fieriq; ſine diuidua rerum varietate: in nitidiſſimis ſuis ſpeculis deiformes

¶ Hi rurſũ poſt diuinam illam et immultiplicabilem monadem: cunctorũ entium primarij duces/ totius vniuerſi principatum obtere. iuſſamq; diuine monadi prebentes obſequellam/ et mundana diſponunt negocia: et in humanos preſerti animos/ inſpecta lumina traiciunt. eoſq; ſalutifera ſuadela: vt ſuum repetant initium/ vt ſuum norint opificem: vt ue ſummi boni contemplatione et pluſq amabilis decoris/ occulta inſpectione beentur: indeſſnenter allicefacere ſtudent. ¶ Hi aſſidue nos arcanis nutibus erudiunt. quicquid diuini & immixti luminis/ e diuino ſole primi percipiũt: in mentium noſtrarũ purgatiſſima ſpecula ſecundo loco deriuãtes. noſq; ſecum in deum prouehentes.

Angeli nos erudiunt.

¶ Et profecto ſi archane noſtre mentis notiones/ inter doctrinalia ſigna cum vocibus ſcripturiſq; merito numerentur: neceſſe eſt vt et aliqua humane eruditionis ſors atq; conditio ab huiuſcemodi conceptibus deſumatur: quẽadmodum et aliqua vocum/ aliqua vero ſcripturarum adminiculis/ perficitur ¶ Eruditur quippe doctrinaturue homo (vt in ſenſuum libro docuimus) viſu/ a natura et a mundo: Auditu vero ab homine.

A cõceptu ſumẽdum eſſe aliquẽ hũa neeruditionis modum

¶ Omnem etenim ſcripturam omniumue rerum imagines ac ſenſibiles ſpecies: mundus humanis preſentat expanditq; oculis. per quorum tranſparentes aditus: exoticus omnis peregrinuſue viſibilium ſpecierum commeatus: in hominis animam (prime eius litterarie eruditionis gratia) importatur. ¶ Secundum priore vegetiorem/ humane eruditionis modum: diximus conſiſtere inter paria/ conſimilia et vtrimq; humana extrema. vt qui huius diſcipulatu: illi vero pedotribatu (vocum ſermonumq; preſidio) ꝑ auditum conſumatur.

¶ Qꝫ angeli nos per conceptum erudiant. Cap. II.

SVpereſt igitur vt arcana illa mẽtis notio/ ſupremuſue ac preclariſſimus doctrine caracter: cum haudquaq̃ in mundi ſit poteſtate (Nã neq; eandem notionem gignit mund9: neq; ſubſiſtere in mundo ipſa poteſt/ neq; viſu exhaurit) et ab homine homini per ſe adaperiri/ retegi/ nudari ue nequeat: veriſſimum precipuumq; illuſtrandarum hũanarũ mẽtium modum moliatur. ¶ Hec enim ſuprema mentis illuſtratio: haud extrinſecus. ſed in ipſis animi exedris/ abſoluitur. angelicis illis (oculo imperuiis) ſpiritibus/ prouide attributa.

¶Nã neceſſe vt ſicut mũdus/exaratas cunctarũ rerum imagines:ſcripturarũ picturarũue
loco oculis imprimit humanis:homo vero vnus/pedotribatum adeptus: homini alteri in=
erudito/voces:per ipſas auriũ fiſtulas inculcat:ita & angelica illa beatiſſima mẽs(vt eſt ima
terialis et corpore libera) ipſaſmet ſimplices notiones/ſine ſcripture/ vocis/aut ſenſuũ me
dio:humane menti cominus promat intuſue(intelligibili quopiam modo)eloquatur.
¶Doctrinalium quippe ſenſuum ancillatio ac famuleriũ:in his duntaxat extremis/eſt ex
petenda: que corporeis ſenſibilibuſue mediis/cernũtur diſſociata:qualia ſunt hec: Homo
Mundus/Homo/Homo. ¶Nam hominis animam diſcludit a mundo:interhyans corpo
ris arcera:qua obtecta eſt anima quaue peregrina/in mundum vniuerſum defertur.
¶Hominum quoq; duorũ animas / dirimũt abiuicẽ tria: gemina ſcil; amborũ corpuſcu
la et intercepta mundi aliqua pars:vt aer/aut aqua:idue elemẽtũ/in quo ambo homines
conſiſtunt ac degunt. ¶Vnde fit vt neq; ſine ſenſibili medio/doctrinaliue ſigno:neq; ſine
doctrinalium ſenſuum opecula:aut a mundo/aut ab homine/diteſcat impleaturue intelle
ctuali ſpecie hominis mens. quandoquidem neq; mundus / neq; homo vnus: hominis
alterius menti ſit attiguus. vt medioxime et ſine interpollatione mediorum:ipſa humana
mens aut a mundo/aut ab homine/nuda feriatur. ¶Mens enim que ſenſibilibus corpore=
iſq; mediis/et a mũdo et ab homine alio diſpeſcitur:que item ſincero vtriuſq; attactu / ma
teriali peſſulo abercetur:in paribus quoq; vaſculis notionẽ ipſã ab vtroq; receptet oportet.
¶Mundus ſpiritalem intelligentiam/ ſcripturarum formarumq; varietate contectam:in
hominem tranſmittit. ¶Homo eandem ſubtiliore vocis obtegit amicitq; vmbella:eamq;
hoc pacto homini alteri infert. ¶Mens autem angelica/cui humana mens attigua nuda &
adapertilis eſt:ſine ſcripturarum vocumq; amiculis humanam ferit/erudit/ditatq; notiõi
bus mẽtem. Nudam ipſam intellgentiam neq; ſcriptura neq; voce adopertã:humane pro=
mit propalatq; menti. ¶Haudquaq̃ enim per oculorum aut aurium ſipunculos:mundano
humanoue more/angelica mens notionem infundit. Verum nudus immaterialiſq; ſpiri
tus:nudam pariter ac ſimplicem intelligentiam:nude identidem/ſimplici atq; immateriali
(ea ſalti ex parte qua in angelum proſpicit/ab eoue eruditur)humane menti indit.
¶Haud ſiquidem ea interſunt inter angelicam humanamq; mentem:que inter humanã
et humanam/aut que inter humanam et mũdũ. quandoquidem humana mens ex par=
te qua mundo/ſe inferiori:aut qua equali ſibi humane menti/diſciplinam ſuſceptura inuigi
lat:obuio corporis obice/ab ſe erudiente:aut mundo/aut homine diſſociatur:neutriq; nu=
da et ſincera congreditur. ¶Superiore autem aſpectu/qua angelico pedotribatui incũbit:
qua diuinarum fieri conſcia rerum ſitibunda/ſpiritui ſe ſubdit corporee molis experti:nul=
lum corporis offendit peſſulum. pateq; ea ex parte/liber in humane mentis penetralia:an
gelico ſpiritui ingreſſus. Inſidetq; mens angelica humane menti: Illi fit attigua. Illam de
mulcet atq; propalat: nuda nudam attrectans. ¶Eam vt immortalitate parem/exoſcula=
tur:eamq; diuinarum intelligentiarum:cominus atq; in propria ſede: efficit conſortem.
¶E tribus itaq; humanorum diſcipulatuum modis:quibus a mũdo/per ſcripturam et ocu
lũ:Ab homine/per voces et auditum:Ab angelicis ſpiritibus/per ipſaſmet adapertiles/nu=
dataſq; ſimplicium intelligentiarum eſſentias eruditur:tertius hic/ceteris longe euadit pre
ſtantior. ¶Sicut enim mundus/homini expandit preſentatq; ſcripturas:ita et homini/ho
mo voces inculcat ac profert. Eius vero interne menti angelica ſuperior mens:intimas noti
ones aperit ac indit. deus vero eidem menti/cũctas notiones capienti:naturalem ſubſtanti
am dedit:illamq; denichilo ad eſſe perduxit.
¶Hoc deniq; pacto homo/quadrigeminus euadit:cum ab inferiore mundo/ſcripturas in
tuetur. Ab alio equali et ſimili homine/voces auditat. a ſuperiore angelo intimas mentis
gaças notioneſq; ſuſceptat. qui imprimis a deo ſupremam ſui eſſentiam mutuatus in eſſe p
diit. ¶Hec ſunt precipua illa elementa:quorum permixtione/intextus hõ eſt quibuſue ei9
ſubſtantia conflatur atq; enutritur. ¶Eius enim oculi a mundo/ſcripturarum tellure exa
tiantur. ¶Eiuſdem auribus/ab homine:fluxis ſemperq; labentibus/occulto oris fonte vo
cularum vndulis/fit ſatis. Mentis ipſius thalamos:angelica mens/aereis notionib9 ditat
atq; implet. ¶Deus vero igneam eius ſubſtantiam parturiuit:illamq; fulcit/continet ac
ſaluat in eſſe euiterno. Sed tantiſper a propoſito digreſſi:vbi oportune angelica inſi
nuatio/arcanaue hominis ac precipua illa eruditio ſeſe obtulerat: nunc in concelebrandã
propoſitam enneadem reuertamur

Mũdus per ſcripturas
Hõ per voces docet
Angelus p cõceptum
Hũane mẽtis duo aſpectus
Tres hũane eruditionis modi
Mund9 ſcripturas hoi confert
Hõ voces
Angel9 cõceptus.
De9 ſubãm
Viſus
Auditus
Intellectus
Subſtãtia

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ℭ Cur nouem celeſtes ordines.·. Cap. III

DIximus ſimpliciſſimorum et primogeniorum mundi entiū angelicorūue ſpirituū ordines: ēneadis nūeratiōe / haud imerito diſpartitos. ℭ Eſt enim tryas / triniter prima: ſummi illius boni primiq; principij numerus. ℭ Summum autē bonum primūq; pricipium: a cūctis theologis / in eiuſdem ſubſtantie vnitate ſub veriſſimarum perſonarum trinitate: ſine ſui diuiſione celebratur. ℭ Ratōabile itaq; eſt / ſacratiſſimū primi principij nūerū (id eſt tryadē) in ſe ductitatum: antiſtantū illi antiquiſſimarum et immaterialium ſubſtantiarum peperiſſe frequentiam. quaſi diuina quedam ſibiipſi collatio trinaue trinitatis deſumptio: effecta ſit prima creaturarum propago / ordinumq; celeſtium nouenas diſtinctiones protulerit.

ℭ Sunt & eadem ratione / ad enneadis numerum: ſimplices abſolutiq; numeri / ter trini. Ab ſcilicet monade adusq; enneadem 1 2 3 4 5 6 7 8 9 ℭ Hi et ei numerorum maximates: ſim-
Simplices abſolutiq; nūeri nouē — pliciſſimi & primi ſūt. qui ceteros et primogenitura / ſiue antiquitate: & perfectiōe precellūt. Immateriales ſūt: nullis nūerorū alteritati ac varietati permixti. Siplicibus notulis et caracteribus / ſcribuntur: ſeq; ipis fulciuntur. Perſimiles item ſunt / abſolutis illis celitibus formis quarum ter trini ordines / ſubſtantiam (vt nuper dictitauim⁹) extra ac ſupra materiam acceperunt. queue nulli adiugate alteritati / que nichil ſpiritalis diuortij corporeeue apendicis habentes: in ſeipſis reſident / ſeq; ipſis feruntur ac ſuffulciuntur.

ℭ Omnes cognitiones nouem eſſe.·. Cap. IIII

ADiiciem⁹ & hoc enneadis inſigne Q7 ad preclarum eius nūerū oīs eſt ſtata definitaq; cognitio. Q7 oīs ea facultas: cui iudiciū / ac diſcrimē ferre obiectorum / indultum eſt: tryadis numerū triniter inuoluat euadatq; nouena. ℭ Nam vt in libris de ſenſu ac ſapiente latius deprōpſim⁹: vis omnis cognitiua / aut materialium / aut immaterialium rerum eſt ſpeculatrix. ℭ Materialium inſpectricē vim / biſtrinam: Immaterialium vero diiudicatricem poteſtatem / vnitrinam eſſe docuim⁹. Exteros quippe ſenſus / qui expoſiti mundo humanā cuticulam obſedere: quinario prius menſi ſumus. In Auditū / Viſū / Olfactū / Guſtum / et Attactum: omne excutaneum mundanumve hominis lumen partientes. ℭ His addendus eſt ſenſus alter: quem internum ſūmenianūq; vocauimus. qui neq; in animi reſidet exedris: neq; humanis foribus liminibuſq; preeſt. ſed citra ipſa anime penetralia (intra tamen hominem) ſub cute ſibi latibula perfodit. His enim ſpeciebus adeſt que prime a mundo / per excutaneorum ſenſuum valuas hominem ſubeuntes (Priuſqī animi triclinia perueniāt) ſeſſe in hūanis pomeriis caſtrametātur ac reſidēt. Eas et grato ſuſcepit hoſpicio: et iſdē in proprio apodyterio defecandis ſpeculandiſq; preeſt.

ℭ Sunt autem ſuperiores interno hoc ſenſu: trini alii veriores animi oculi: Ratio / Intelligētia / Mens. Hi enim ſpeculationis officio abiuncti a materia ſunt. ac per eos triophtalmus animus / a mundo corporeq; reciprocus: aut in ſeipſo reſidet. aut ſeſe in angelicam ſimplicitatem eleuat. aut deniq; cunctas linquēs creaturas: ineffabili illi bono (a quo vniuerſa / id quod ſunt emendicauere) ignota ſupremaq; coniunctione copulatur.

Tres cognitionū trinitates — ℭ Omnis itaq; animi lux / atq; oculus: nouenario diſſectus numero eſt. In tres inq̄ trinitates In primam / que corporee dumtaxat paſſioni atq; alimentationi preficitur. ſcilicet in Attactum / Guſtum et olfactum. In ſecundam ac mediam: que haudquaq̄ corporis alimoniā / ſed litterarium animi diſcipulatum procurat. Vt in Viſum Auditum et Imaginatricem. In tertiam deniq; ſupremam: per quam ad pedotribatum hō ac ſapientiam prouehitur / eminentiſſimeq; veritatis participatione conſumatur.
Tactus Guſt. Ofactus ad corpus — ℭ Siquidem et attactus et guſtus et olfact⁹ hi tres: vnanimiter corporee dumtaxat ſaluti proſpiciunt. Vel enim nullum / vel obſcuriſſimum ad capeſſendam doctrinam: vſum atq; officium preſtant.
Viſ⁹ Audit⁹ Imaginatio ad diſcipulatum — ℭ Viſus vero et auditus et imaginationis facultas: cum nichilo ad corporis ſaginationem officioſi probentur: ſintq; ad obeundum litterarium ludimagiſterium / haud min⁹ inactuoſi: vt qui paſſiuiſint / ac ſpecierū ſuſceptiui: hi vnico (qui ſupereſt) hominis diſcipulatui preſunt: eorumq; medio doctrinandus diſciplinamq; indepturus eſt homo. ℭ Supreme autem hominis facultates Ratio / Intellectus / Mens: extremam homi-

1 Seraphin	Mens.	Hūana ſapia
2 Cherubi	Intellect⁹	
3 Troni	Ratio	
4 Dñationes	Imagi.	Hūan' diſcipłat'
5 Virtutes	Audit⁹	
6 Poteſtates	Viſus	

nis regimen et longe preclariſſimum ſapien- | 7 | Principatꝰ | Olfactꝰ | Corpis enutri-tio
tie ſtatum operantur. In earum ſiquidem trya | 8 | Archangeli | Guſtus
de: omnem ſitam eſſe ſapientiam/ omnemue | 9 | Angeli | Tactꝰ
ſui noticiam/ atq; orbicularem in ſeipſum lationem: in libro de ſapiēte monſtrauimus. Rō Intelle.
¶ Liquet igitur enneadem eſſe et ſimplicium/ primorūq; numerorū: et primogenitorū mū Mēs ad ſa-
di entiū et cognitionū oim (vt diximꝰ) examen piētiā & lu-

¶ Qz enneas omnem nūerū ſecundum materiā et formā nūeret. Cap. V

di magiſterium

SEd et alia enneadi: vt ſimplicium numerorum ſupremo/ inq; valuis ſecundorū cōplexorūue multitudinū collocato: laus eſt tribuēda: ꝙ omnē quē metitur numerū/ numerat meti turq; totū. Totū dico hoc eſt ex itegro atq; ſiplicit: et ſi vis/ i p:e vtraq; materia ac forma. ¶ Hoc ei pꝰ tryadem ſoli enneadi e cunctis numeris eſt proprium: vt vniuerſi qui quā-tolibet eiꝰ ductu/ procreātur: quoſue per oēm numerum/ ductitata profert: eiꝰ tā ſcđm ideā ac formā q̄ ſcđm: ſe totū atq; materiā/ referāt effigiē ¶ Oīs qppenūerus/ cuiꝰ nouenariꝰ pars eſt: iprimis et totꝰ ipſe/ pluries nouenos ambit. Et oēs deniq; eiꝰ notule ac forme / ſimul cocuntes: aut ipſā enneadē aut enneadis referūt multiplicē. ¶ Octauꝰ ei decimus: totꝰ bis nouenū cōplectitur. Gemine quoq; eius forme 1 atq; 8/ ſūpte in vnū: conflāt nouenariū ¶ Rurſū ſeptimꝰ vigeſimuſq; nūerꝰ/ qui trina enneade cōſurgit: ter totꝰ/ ābit cōtinetue enneadē Idee vero eiꝰ ac forme 2 et 7: eādem iterū ſemel reſtituūt. ¶ Eadē in ſexto atq; trigeſimo: In quito itē ſupra quadrageſimū: Ac i oi deiceps ēneadis multiplicitate eueniūt ¶ Hāc aūt proprietatē: ſola tryas ante enneadē

Aliud enneadis ꝓpriū

Exemplū

Multiplicantes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Multiplicati	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
Producti	9	18	27	36	45	54	63	72	81	90
Formarū nūeri	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9

gloriabūda inuaſit. Tryas enim numeros quos metitur: totos apprehendit. Nā partē corū vtrāq; materiā ac formā: aut ſeipſa/ aut ſua pluralitate iſignit ¶ Nēpe dodecadis note 1 atq; 2: tryadē cōplēt. Note decimiquiti/ 1 et 5: referūt hexadē. Octauidecimi forme/ 1 et 8: enneadē gignūt. Rurſū primi atq; vigeſimi ſigna/ 2 et 1: ternarium reddunt. ¶ Et hoc pacto deinceps perpendere licet: nullum numerum/ ab tryade non numerari totū. Nullū dūtaxat in parte hoc ē i ſola materia/ aut tryadis aut enneadis referre effigiē. ¶ Hoc aūt inſigne: nullis aliis/ q̄ geminis hiſce ſiplicīū numerorū niditiſſimis ſpectādiſq; ſolibꝰ obtigit. ¶ Ceteri quippe numeri: particulatī/ ſua tota emetiuntur ac numerant. earūq; formas ideaſue: nuſq̄ apprehēdūt/ Nullā iiſdē/ ſui ididere effigiē. ¶ Binariꝰ et ei pariū dux ac mēſor oim: cētenos et quadragita/ cū metiat: iiſdē pluries dūtaxat ſecūdū partē ac materiā ineſt/ id eſt ſeptuagies. In eorū aūt formis/ 1 & 4: nullo pacto expſſꝰ viſit. Nam vnum et quattuor: neq; dyadē faciunt neq; dyadis multiplicem: ſed imparem quinarium.

¶ Qz oēs ſiplices nūeri pter tryadē & ēneadē: iſirmi atq; ipotētes. Cap. VI.

OMnes itaq; ſiplices nūeri/ ecōtra tryadē atq; enneadē ſiti: ipotētie & iſirmitatis cuiuſpiā/ haud iiuria arguūt. ꝙ ſua hauquaq̄ tota obtineāt: ꝙ vis eorū popularis i materia dſideat: formas nuſq̄ applicēdat/ neq; ſua illis idat veſtigia. ¶ Vnde fit vt tryas enneaſue: ſint qdā imortalitatis ac ppetue potētiarū actuūq; federationis nūeri Ceteri aūt nūeri: ſignaſūt diſſidētie litiſq; partiū. vt q cū ptivni iſederint: ab reliqua diſſociātur: neq; otos nūeros itegere iius ſuū vēdicāt. ſed tametſi eorū materiā/ nō tamē formā/ vel ſiqde formā / tñ nō materiā prehēſātac nūerāt ¶ Nā quinti atq; vigeſimi ſpēm ideāq; ac formā: ſeptenariꝰ habet. Exprimit ei quitꝰ atq; vigeſimꝰ: geminis notulis/ 2 & 5: q coeūtes octadē pariūt. Materiā tñ eiuſdē nou habet. Haud ei eptas/ quiti atq; vigeſimi pars eſt. Eiudem autē quiti et vigeſimi materiā. pēthas cū iſideat (Quiquies ei quiq;: viginti & quiq; efficiūt) ab eiꝰ tñ formulis/ extorris agit. vt q ſūpte in vnū: neq; quariū/ neq; eius pluralitatē pmūt. ¶ Et eadē lege/ ceterorū nūerorū diuortia atq; diſſidia q̄ facillime ſcrutari poſſis. ¶ Addemꝰ demū & hoc ſupremū enneadis ꝓpriū: ꝙ cūctorū pfectorū nūerorum formas/ dēpta vnitate nūerat. ¶ Nā primꝰ pfectꝰ nūerꝰ hexas: minor ē enneade. ¶ Secūdꝰ octauꝰ vigeſimuſq;: formulas habet duas/ 2 & 8: quarū vnio/ denariū efficit. a quo/ dempta vnitas: reliqt nouenos ¶ Tertiꝰ pfectorū 496: formulis cōſtat trinis. q̄ ſimul ſūpte: nonū decimū reddūt. Ab hoc/ dēpta vnitate: ſupeſt octauuſdecimꝰ/ bina enneadis pluralitas.

Tryas et Enneas immortales numeri

Exemplū

Alid Enneadis ꝓpriū

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶Perfectorum quartus 8128: formas implicat quattuor. que ſumpte quoq; ſimul vt prius rurſum nonumdecimum producunt. qui (vt diximus) ſubſtracte vnitati: reſiduam facit enneadis pluritatem. ¶Atq; hoc in cunctis generatim perfectis ita habet. Nempe enneas: hoc ipſum ſibi probandorum perfectorum numerorum deſumpſit argumentum. Sed iã decurſo enneadis ſtadio: in Pythagorice decadis areolam penetremus.

¶DE DECADE.·. CAP. I.

SIMPLICIBVS ET ABIVNCTIS A MATERIA SEQVE PER SE ferẽtib9 fulcientibuſq; numeris: denaria ſuccedens multitudo: noua quadam et hactenus inuſitata deſcribitur forma ¶Id igitur/ nobis contingit poſt abſolutum ſimplicium numerorum curriculum/ ipſius decadis occurſu: quod arcano mentis oculo. qui luſtrata intellectuali regione/ conſpectis ſimplicibus illis primariis ſeq; ſine corporis ſubſellio ferentibus ſubſtantiis: vbi tandem in extremam intelligentiam/ in ſupremam diuini luminis ſemicationem in vltimam diuiniferam diuinaq; effigie inſignẽ creaturam (id eſt in humanum animum) deuoluitur: omnia repente videt immutata.

Deſcenſus intellectualis oculi/ ab ĩtellectuali regione in ſẽſibilem

¶Qui enim angelorum lucidiſſimas/ ſortes infatiſcentem diuini amoris ardorem/ iuges earum voluellas/ proprias ſue et mutuas conuerſiones: ſtatumq; illum eminentem/ atq; efficaciſſimum: quo in conſpectu ſummi illi9 boni diuerſantur/ eiuſq; profuſiſſima lumina inconniuentibus atq; intrepidis excipiunt oculis/ feliciter eſt intuitus: eadem omnia in humanis animis aliter ſe habere admiratur. ¶Humanam quippe intelligẽtiam quãq̃ adhuc ſpiritalem/ ſimplicem/ immortalemq; offendat: addictam tamen materiei ſeq; non ferentem ſed corporea ſede ſuffultam reperit. ¶Eãdem inſuper ab ceterarum intelligentiarum (pleniſſima ſempiterni et inoccidui luminis) regione degere cernit extorrem. Eluſcatam inferioris regionis vmbra humani animi aciem: ad diuinam cõtemplationem/ fieri inualidam atq; conniuentem videt. Et neq; diuinis ſẽper intendere poſſe luminibus. Neq; plane deo (angelico more) ediſcere diuina. Sed ex humi abiectis/ ex villioribus interdum (vt ſanctus Dionyſius teſtatur) materie partibus in diuinam ſcientiam irremeare: atq; ex tenebris his in arcani illius celeſtiſq; luminis vmbratiles coniectus ſuſtoli.

¶Sicut igitur poſt ſimplices illas intelligentias/ in extrema hũana ue intelligẽtia (que vltimo loco diuini particeps eſt luminis) et diuerſa regio et inſuetus materialis ſtatus ſpeculãti occurrunt: ita et poſt primogeniorum numerorum ordines/ ab ſuccedente decade: et regio altera: et inuſitata poſitio ſedeſq; ſe oculis ingerunt ¶Nam decas: et ipſa quidem/ vnitas quedam eſt/ iterat: oue vnitatis: et ſecunda vnitas. atq; aliquo fortaſſis pacto ipſi prime et antiquiſſime monadi ſimilior: q̃ vllus ſimplicium numerorũ. vt pote que ipſius monadis lucidiſſimam capeſſit effigiem/ eſtq; formalis quedam monadis reſumptio.

Sanctus Dionyſius

Hanc tamen expreſſam claramq; monadis effigiem/ hanc ſui pricipij formalem identitatẽ decas minime gerit fertq; abſolutam: ſed ĩ alteritatis cuiuſpiam priuationiſq; ſubſellio.

¶Exprimitur ſiquidẽ pi gitur decas/ haud ſiplici ſe q; ferẽte monade: ſed monade cũ anteriore priuationis ſcabello/ id eſt monade: cui ab antica parte/ adiecta eſt alteritatis notula. quã noſtrates Arithmetici: in orbiculo o exarare ſolent. ¶Huiuſmodi quippe ſignum: numer9 non eſt/ nec numerum exprimit vllum: ſed numerorum alteritates/ ſpacia atq; interualla.

¶Q; decas ſit humane intelligentie numerus.·. Cap. II.

VNde fit vt decas: ſit decime intelligentie/ id eſt humani animi nũerus. Eſt ei decas/ haud ſiplex vnitas: ſed vnitas ĩ alteritate. ſiue monas ĩ priuatiõis fultura deſidens ac ſtata. ¶Humana vero intelligentia/ eſt pariter intelligentia: non tamen per ſe/ aut ſeipſam ferens intelligentia: ſed intelligentia indita alteritati corporis. Nam corpus ad animum/ vicem alietatis/ ac non entis merito incurrit. ¶In decade que ad hunc modum pingitur 10: ipſa monadis effigies/ vnialiſue caracter: hominis exprimit animum. Alteritatis vero et priuatiõis appoſitio: humani gerit corporis ſpeciem. Verum perfectumq; decadis eſſe: ipſi9 monadis ſpecies eſt. Conducit tamen et ad e9

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

ſubſtantiam: priuationis orbiculus. Ita & verū hominis eſſe: p̄cipua eſt animi portio. Ad ei⁹ tamen ſubſtantiā: quoquopacto corporea expetitur appendix. ¶ Conflat decas: ex monade & priuationis formula. Humana vero ſubſtantia: animo corporeq̧ cōcreſcit. ¶ Supra decadem quicquid eſt nūerorū: expers eſt priuationis & extere ſedis ſeipſū fulciens ac librās. Quicquid itē humano eminitius eſt animo: corporis ac ſenſuū exors/ in ſuaipſius ſede figitur atq̧ ſtabilitur. ¶ Prima decas: monadis ſpeciē/ in ſcutula priuationis & alietatis excepit. Prima quoq̧ hūana ſubſtantia: inſignem diuina ſpecie animum/ corporeo obtexit ſuſcepitq̧ amiculo. ¶ Et vt elucidatior denarij numeri/ ad hūanum animū analogicus ſtruatur reſpōſus: ſcribo numerorū coordinationē/ a monade ad vſq̧ decadē/ vero naturaliq̧ progreſſu: a dextris in ſiniſtrū/ tamq̄ ab ortu in occaſum: quopacto & primaria mundi ſphera agitatur. Pellucet diſpoſita hunc in modū naturali numerorū ſerie: decadis formā

Analogia decadis ad humanum animum

10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	

(que eſt precipuum eius eſſe/ eaue ipſius pars que monadis notula ſcribitur) humano analogam animo/ ſimplicium numerorū choro/ aberceri ac dirimi: ſola priuationis appendice ſeue alietatis orbiculo. ¶ Hec eni priuationis nota eidem obeſſe videtur: quo min⁹ ſuperiori immaterialiū numerorū annumeretur cetui. hec ei⁹ regionem/ a ſimpliciū numerorū regiōe diſpartitur. Eſt eni media/ inter enneadē & ipſā decadis vnitatē: que quidem vnitas/ decadis anima/ idea/ forma/ precipuū eſſe ſpirituſq̧ nuncupatur. ¶ Priuationis inſuper notula: quamq̄ media ſit inter enneadem ſimpliciū ſupremam/ & inter decadis monadē: longius tamē abeſt ab enneade. Nichil eni illi coheret: Spectat autē ad decadis animā. Adiugata eſt eidem. illi⁹ eſt quiddā ſubſelliū/ naturaliſue poſitio: cū qua/ ſubſtantiā quoq̧ denariam implet. ¶ Paria igitur in analogia: de humana intelligentia collige argumenta. Humanam equidē intelligentiam/ eſſe diuinam effigiem: ſed corporis obice/ e choro ſimpliciū diuinarum imaginum eliminatā. Materie item exotico peregrinoue interhyatu: ab intellectuali regione/ in ſenſibilē proficiſci. ¶ Corporis inſuper obex: licet inter extremā ſimpliciū intelligētiarū & humanam intelligentiā/ medius habeatur: hic tamē nichil ad extremam illam ſimplicem attinet mentē: Nil eidem allinit/ materialiū atomorum. Spectat enim corporis moles ad humanā mentem: Sponſata eidem eſt/ vt appendix: famulatur/ vt perneceſſaria eiuſdem in ſenſibili mundo poſitio: humanamq̧ ſubſtantiam/ vna cum eadem intelligentia componit.

Cōcluſio analogie.

¶ Complementum analogie decadis & hūani animi. Cap. III.

ET vt decadis hominiſq̧ paritates/ rationes/ proportioneſue ad finem deducam⁹: finge ac ſcribe decadis animam intra eius corpuſculū reſidentē: id eſt decadis monadē/ in ſue priuationis orbiculo hoc pacto (1). Nam imutata decadis deſcriptio: eius ſubſtantiā haudquaq̄ demutat. ¶ Erit itaq̧ hec decas: hūane q̄ ſimillima mēti. Humanāq̧ ſubſtantiam/ hec decadis monogrāmus: luculētiſſimo ſigno/ noſtris expandet obtutibus. ¶ Eſt eni homo/ haud aliud q̄ indita orbi mens: ſine q̄ ſtata in circulo intelligentia/ ipſo orbe vallata/ obtectaq̧ eius ambitu. Que autem ſupra hoiem ſunt mētes/ circulū tranſcēdūt: Orbi haudquaq̄ inſunt/ Nullo ambitu capiunt. Queadmodū & vniuerſi qui decadē p̄cellunt numeri/ nullo in orbe ſeſſitāt: Superiores orbe ſūt: Nulliuſq̧ circūferētie vallis obtegūtur. ¶ Vnde fit iterum vt celeſtis ambit⁹: p̄ſimilis euadat ei orbiculo/ in quo decadis reſidet anima. ſitq̧ celi moles: vt veriſſimū corpus/ hūane intelligētie. ¶ Reſidet quippe humana intelligētia/ i celeſtis orbis medio: p̄inde atq̧ ſpirit⁹ decadis/ in cētro ſuapte ipſius orbicularis alietatis. ¶ Angelice vero mētes/ celitē tranſiliūt orbē. ſuntq̧ nude ac libere intelligētie: nullo circūferentie ambitu contecte/ omni ſpherica mole mūdoq̧ eminētiores. ¶ Eſt itaq̧ decas: lucidiſſimū hūane intelligētie veſtigium/ vtpote cui preclariſſima inſūt ſigna: quib⁹ liquido ſciturabere/ cur mens hūana ſuprema ſit mētium. Cur lunari ſub orbe: deus homo/

Homo eſt mēs i orbe

Seraphim	•	e	1	Monas	vnitas
Cherubin	•	b	2	Dyas	dualitas
Thronus	•	or	3	Tryas	ternitas & trinitas
Virtus	•	ra	4	Tetras	quaternitas
Dominatio	•	o	5	Pēthas	quintitas
Poteſtas	•	ri	6	Hexas	ſenitas
Principiū	•	pe	7	Heptas	ſeptenitas
Archāgelus	•	u	8	Octas	octonitas
Angelus	•	S	9	Enneas	nouenitas
Homo	(•)	In orbe	(1)	Decas	decenitas

In terris vocitetur. Cur homo ītelligibiliū & ſenſibiliū creaturarū nodus: vinculū/ ac vtriuſq; mundi intercapedo. Cur deniq; celū/ ſit vt precipuum quiddā hominis corpus: ac natiua humane intelligentie ſedes. ¶ Sicut eni hūana intelligētia/ celeſti concauo ambitur: quo interſtite ab ijs intelligētijs/ que celitē tranſiliunt orbē ſeparata: inferiori regioni mācipatur/ ſenſibiliſq; mūdi ac terrarū deus euadit: ita & decadis ſpiritꝰ ſiue monas/ orbiculi cui ineſt iterſtitio cū (vt diximꝰ) ad hūc modū figurat̄. (1) a ſuperiorū ſimpliciumq; nūerorū regione: ſeorſū inferiori cuidā regioni deputat̄. ¶ Sedet ſpiritꝰ decadis/ in eiꝰ orbe vnicꝰ ac ſolꝰ. Sedet & hūana itelligētia: celeſti ſub ambitu/ ſola: ratiōis diuiq; luīnis particeps. ¶ Decadis orbiculus: vallū atq; interſtitiū eſt/ ſiplciū & cōpoſitorū nūerorū. Celica quoq; ſphera itercapedo eſt & obtētū velū: quo intellectualia/ ab ſēſibilibꝰ dirimūt: illa quidē ſupra orbē/ hec vero ſub orbe atq; in orbe degētia. ¶ Vnde fit vt p̄ oīa/ celū: decadis orbiculo/ cōgruo reſponſu adaptet̄. Hūana vero intelligentia quā celum ipſū ambit (que & eſt vt celeſtis corporis anima) decadis monadē/ in p̄prio orbe ſolam reſidentē: pari p̄portione imitetur. Et haud imerito dictum ſit angelicas beatitudines: intelligētias eſſe capientes vallanteſq; orbē: ante orbem & ſupra orbem collocatas. Humanam vero intelligentiam/ capi claudiue ab orbe: ſub ipſo deniq; orbe/ atq; in orbe conceptam.

¶ Cetera decadis propria. Cap. IIII.

SEd ab his receptui canētes: cetera decadis p̄pria receſeamꝰ ¶ Decadē/ Pytagoricus ſermo: cur vt numerorū vltimū vt omniū ſūmā/ vtue omnē numerū cōtinentē/ tantopere extulerit: in promptu eſt. ꝙ (vt nuper mōſtrauimus) decas: humane nūerꝰ eſt intelligētie. Hec enī intelligentiarū omniū eſt ſuprema: que & vltima diuino ferit̄ lumīe: & eiuſdem luminis vectitante ferenteq; radio: in deū euadit.

Cur denarius nūerorū vltimus

Omnis quippe (vt in libro de ſapiente dictū eſt) hoīe inferior ſubſtātia: diuine eſt exors irradiationis atq; ſcientie. Nullo quoq; niſu/ in deum contēdit: Nulla vi/ predita cernit̄: q̄ diuinifera deoq; ſimilis eſſe q̄at. ¶ Si igitur ſup̄ma dei imago extremuſue dei ſplēdor/ eſt hūana intelligētia: erit & ipſa decas/ velut ſup̄ma quedā monadis iteratio/ vltīa eius ſpecies ac nouiſſima propagatio. ¶ Aliam: quoq; eiuſcemodi rei cauſā afferemus. Omne quod eſt: ſiue in nūero/ ſiue i magnitudine: aut eſt punctū/ aut linea/ aut ſuperficies/ aut corpꝰ. Preter hec eni neq; in nūero/ neq; in magnitudīe: imaginabere quicq̄. ¶ Punctus fōs eſt & initiū magnitudinū. Omnis vero magnitudo: aut linea eſt/ aut ſuperficies/ aut corpꝰ. ¶ Monas idētidē cū non ſit numerus: eſt tamen numerorū origo. Omnis autē nūerus: aut eſt linearis/ aut planus/ aut corporeꝰ: quē ſolidum/ arithmetici nominant. ¶ Monas ſuapte natura inſectilis/ impertiq; ſimillima puncto/ nūerorū punctū cenſeat̄. Dyas prima monadis frequētia atq; iteratio: nūerorū linea/ primuſue linearis numerus eſt. Tryas: prima eſt nūerorum ſup̄ficies/ primuſue planꝰ nūerus. Nam tryas: trigonus eſt/ poſt vnitatē primus. Tetras vero/ primi corporis nomē ſubit: prima poſt vnitatem pyramis. ¶ Si igit̄ oīs nūerꝰ: exprimit̄ monade/ dyade tryade/ ac tetrade: ſi omnē numerorū rationem (ſcilicet aut puncti/ aut linee/ aut ſuperficiei/ aut corporis) fontani hi numeri ac ceterorū merito elemēta ſibi deſumpſere: erit eorū cumulatio ac ſūma/ vt omnis nūerus vt itē ſupremꝰ/ vltimus extremuſq; numerus. ¶ Atqui hi quattuor/ ſi iuncti eant: ſūmā decadis extollunt. Monas quippe ac dyas: tryadem faciūt. Monas/ dyas ac tryas: Exadē. cui addita tetras: ſup̄mā mox decadē p̄fert. ¶ Eſt itaq; pythagorica decas: & oīs nūerꝰ & numerorū ſupremus. quandoquidē ſimpliciū quattuor elementorū Monadis/ Dyadis/ Tryadis ac tetradis harmonico complexu: oboriatur.

Alia cauſa

¶ Q̄ decas tetradis ſit trigonus. Cap. V.

SAdē ei de cauſa decas tetradis trigonus/ eſſe conuincitur. ꝙ ſinitermiſſis a monade/ ad tetradē vſq; nūeris cōflet̄. ¶ Eſt & tertia triangulariū pyramidū. que ab exade tertio triangulo/ per tryadē triangulū ſecundū faſtigata: in ſupreme monadis erigit̄ acumē. ¶ Nam ſenarie baſi/ inſidens tryadis catyllus: tryadi vero ſupaddita monadis atomus: tertie mete pyramidiſq; figuram/ denis vnitatibus tribuſue trigonis reſtituunt. ¶ Rurſum decas: alio quodā fulgore/ euadit conſpicua. Que etenim ſub triangulari appellitatione: nūc vt quartus trigonus/ nunc vt tertia tri-

Decas eſt tertia trigona pyramis

Aliud decadis p̄priū

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

gona pyramis finiť:quadrata cubicaue collatione/ linearis numeri ratiõe venit finienda. Eius eni punctũ eſt monas: Eius quadrat9 hecatontas. Eius cubus millena frequẽtia. Ducta namq per ſeipſã decade/ ꝓſilit hecatontas. q̃ rurſũ decade crebreſcens: millia parturit. ¶ Vnde ſit vt he quattuor prime nũerorũ in arithmetico abaco naturales poſitiones ac ſedes:1.10.100.1000.cum quattuor primogenijs nũeris/ Monade/ Dyade/ Tryade ac Tetrade:pari ſeſe ꝓportione habere dinoſcãť. ¶ Primi namq quattuor hi numeri.1.2.3.4:omnẽ ſibi nũerorũ rationẽ(vt elemẽtarij & ſimpliciſſimi)deuendicant. Nam monas (vt diximus) puncti: Dyas linee. Tryas ſupficiei: Tetras vero corporis ratiõe cenſeť. Omne antẽ quod ĩ nũeris eſt: aut punctũ eſt Aut linea: Aut ſupficies/ Aut corp9. Primarie quoq arithmetici

	(10)		
(1)	(2)	(3)	(4)
Pũcta	Linee	Supfi.	Corpora
(1)	(10)	(100)	(1000)
	(1111)		

abaci ſedes/ ceterorũue numerorũ manſiones ac ſtatus: cõpares ſibi ratiões/ generati indidere. Monas quippe puncti: Decas/ linee: Hecatõtas/ ſuperficiei. Millia corporee perfectionis ac plenitudinis obtinẽt nomen. Eſt enim hecatontas/ quadratus decadis: Millia vero/ decadis cubicã implent menſurã. ¶ Monas ſimplex eſt & ipers: vnico caractere ſcriptitãda Decas vero geminis ſcribiť notulis: perinde ac dyas/ binis vnitatib9 aggregať. Hecatõtas formulas habet tres: quotquot & tryadi inſunt vnitates. Millia vero/ quotquot tetradi inſũt vnitates: totidẽ formulas inuoluunt/ vnitate triniſq priuationũ notulis hoc pacto exaranda.1000. ¶ Si igitur has quattuor elemẽtarias numerorũ ſedes/ iunxerit quiſpiã: numerũ ex his eliciet Milleſimũ cẽteſimũ decimũ primũ.ideſt 1111: oĩm nũerorũ ſupmũ ac vltimũ omni ratione finitũ. Hic eni nũerus ſimul erit & punctum & linea/ & ſuperficies & corpus. Cõſtabit ex omnibus que ſunt: Par erit ac proportionabilis decadi. Nã decadẽ ex quattuor ſimpliciſſimis elementariiſq numeris.1.2.3.4 coaluiſſe docuimus. ¶ Sed iã habundãti9 de decade locutos: ſequens endecas/ in ſua vocat penaria.inde prompturos: que ſint eius inſignia atq armamenta.quibuſue ꝓprijs/ inter duodenos(quibuſde intendimus) numeros: ſpectandam ſeſe exibeat.·.

¶ DE ENDECADE.·. CAP.I.

ENDECAS VT NONNVLLA NOSTRA DOCVIT EPISTOLA: ſcirpus & coniugiũ eſt pẽthadis & exadis/ in arcu ſemicirculi. ¶ Nam diducta in ptes ſeptenas/ circuli dyametro (que eſt & ſemiperiferie diſtenſio ac crdoa) eadẽ quantitate medi9 circuli arcus/ in ptes vndenas reſoluẽdus occurrit. Porro penthadẽ exademq mõſtrauim9: bina eſſe cunctorũ nũerorũ luminaria/ hoſue tantũ duos eſſe/ q ſingulari ac nitidiſſima face(qua circulariũ numerorũ ſũt radices) i vniuerſa nũerorum ſerie euadũt pre ceteris ſpectabiles ¶ Nẽpe ipar ac maſcula pẽthas: ſoli cõparať. Hexas vero par atq eui rata: eſt vt luna.

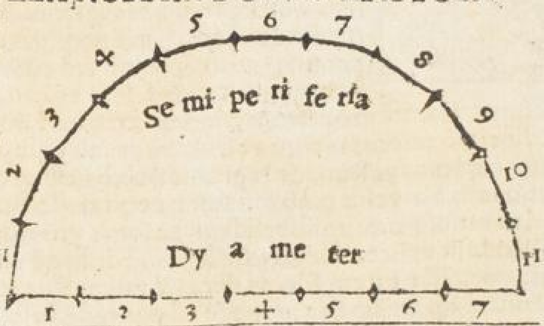

Tãtũ duorum numerorum luiinaria penthas & exas.

¶ Nectit igiť endecas: ambas nũerorũ lampades. q̃ quãtumcũq cre breſcãt(vel ſi ſine modo immultiplicẽt) naturaliũ luminariũ more/ fax earũ haudquaq̃ fatiſcit. Nulla ſui ꝓgreſſione laſceſſit. ꝓpagatiõe nulla iminui aut reſtingui poteſt. ¶ In his eni nũeris & pẽthas & exas pellucẽt: In iis/ vt mete ac definitiones ſplẽdeſcũt quos abſoluto ſui ꝓductu ideſt in ſemetipſas aut in proprios fet9 ductiratiõe) ꝓtulere. Adeo vt ambarũ lumẽ ſit ĩextiguibile: ac vis eorũ inſpollari nequit: quĩ oĩs earũ pr9/ ſuo ĩ exitu: pricipij ſui formã refferat atq effigiem

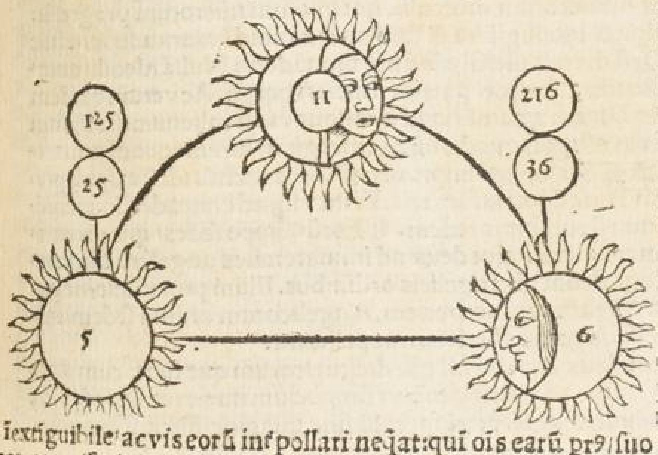

y ij

❡Hi enim duo nũeri vnici ac ſoli/ ſunt inalterabiles: & (vt lumẽ) ſine imutatione fecundi. Perſimules itẽ ſunt ſũmo omniu m opifici deo: cuius per medias creaturas/ ad imam vſq̧ materiã/ vis eadẽ ſubſtãtifica totiuſue ſubſtantie largitrix indefeſſa progreditur. ❡A deo eni pfecta oīs ſubſtantia: tametſi illi ī pleriſq̧ diſſideat ſitq̧ diſſiſis: aliq̃ tamẽ ſui pte illũ imitat̃ atq̧ in ſuo principio ſtabilit̃. ❡Ita & oẽs aut penthadis/ aut exadis effect⁹: liceti pleriſq̧ (vt in ſuperioribus formulis ac notis) ab ſuis fõtibus atq̧ initijs diſcedant/ ſuamue demutent originẽ: extrema tamẽ ſui parte ac ſuprema notula: in ſua recurrũt initia/ pricipijs finẽ copulantes. quemadmodũ & ſubdita pandit deſcriptio: in qua/ ab vtraq̧ radice/ penthade & exade: pullulaſcũt/ in geminas hinc ide arbuculas: rotũdi circulareſue numeri.

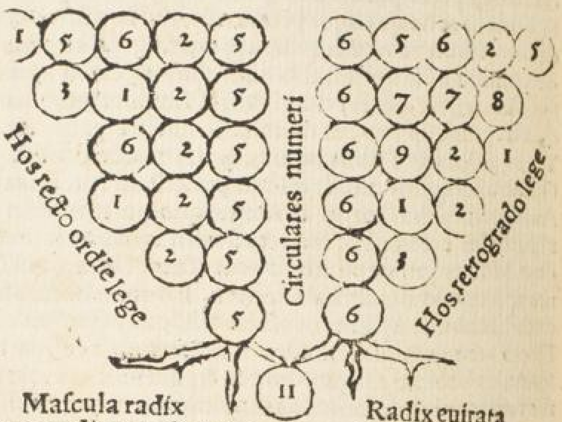

quorũ primogenite formule/ q̃ ſupra radices in ſtipitib⁹ collocant̃: ſimiles iiſdem radicib⁹ ſũt. Cetere vero q̃ in cirris & ramuſculis collocantur: diſſimiles ſunt. ❡In exadis vero arbuſcula: numeri prepoſtere ſũt lectitãdi. Endecas autẽ inferi⁹ appoſita/ concurſus eſt radicis vtriuſq̧. Iam vero ipſius endecadis reſidua propria ſcrutemur.

❡Reſidua Endecadis propria.·. Cap.II.

SI (vt Pythagoras voluit) decas vltimus eſt nũer⁹: aut ſequẽs endecas/ nũerus nõ eſt: aut principatũ quendã inter nũeros obtiner. ❡Quod eni vltimo/ ſupremoq̧ ſuccedit: aut omnio non eſt/ aut inter ea eſt primum: q̃ ab huiuſmodi vltimo poſtergant̃/ queue eidẽ ſubſũt. ❡Decas limes eſt itellectualis regionis. Meta eſt (vt diximus) ſimpliciũ & imaterialiũ numerorũ. ❡Nã neq̧ ipſa ex toto ſimplex nũerus eſt: neq̧ omnino permixt⁹ atq̧ cõplexus. ſed eſt ſuperiorũ & inferiorũ intercapedo: rationali pſimilis anime. Hãc eni in intelligibiliũ & ſenſibilium cardinib⁹ ac valuis collocatã mõſtratum eſt: atq̧ vtriuſq̧/ ſpiritalis & corporee nature eſſe participem.

Decas limes itellectualis regionis.

❡Erit igit̃ endecas merito vt ſẽſibiliũ primũ vtue pria mere ſẽſibilis creatura. illiq̧ priatus: inter cõplexos ac ſecnude regionis nũeros/ eſt iure tribuẽd⁹. ❡Decas ſiquidẽ perinde atq̧ rationalis aīa/ velut pmixte nature: neq̧ intellectualiũ neq̧ ſẽſibiliũ inſeri ordini popoſcit. ſed in vtriuſq̧ meditulio reſidens/ ac ſortis vtriuſq̧ pticeps: hanc ab illa/ regionẽ dirimit.

Endecas vt ſenſibilium primum

❡Vnde fit vt ſicut Enneas/ itelligibiliũ dicta eſt vltima: ita & modo endecas ſenſibilum ſit pria vocitãda. Eſt eni ẽdecas decas & vnitas ſiue pria vnitatis ī decade poſitio. ❡In ſimplicib⁹ nũeris: pgreſſio fit a monade ad enneadẽ. In ſcdis vero mixtiſq̧ frequẽtijs: par ab endecade/ ad decimũ vſq̧ nonũ/ progreſſio ſe extendit.

Illatio.

❡Simpliciũ nũerorum ſedes: idipſũ eſt quicquid monade antiquius. Nil autem rimabere monade excelſius ac prius: q̃ ipſam priuationis formulam/ q̃ negationis numerorum orbiculũ. qui in omni nũerorum progreſſu: ſicut mente/ ante monadẽ concipit̃ & intelligit̃ ita & ſtilo ante monadẽ exarandus erit hoc pacto. 0.1.2.3.4.5.6.7.8.9. ❡Q; ſi dixeris nichil eſſe ante monadem: Nullã ideo illi anteferendam notulam: & hoc ipſe partim aſſentior/ partim inficiari pergo. Ac verum quidem fatebor: nichil prius eſſe monade. Dicam attamẽ haud a ratione videri alienum: ſi idipſum nichil/ quod ante cunctos numeros eſt/ poſt quod vnitas emergit in lucem: quadã priuationis nullitatiſue notula propigat̃.

Quid ſit monade antiquius.

❡Scribe eni imprimis nũerorũ nichil: ideſt exiguũ priuationis orbiculũ o. Deinde vnũ: Hinc duo/ rurſum tria. Et ita vſq̧ ad enneadẽ. Couueniẽtius hac lege: ſimpliciũ numerorum ſcrutaberis ſedem. ❡Eorũ quippe ſedes/ que priuationis orbe exaratur: ad eoſdẽ numeros/ erit velut deus/ ad immateriales angelorũ ſubſtantias. ❡Eximunt ſiquidem theologi/ deum ab angelicis ordinibus. Illum priuatione/ negationeue definiunt. Nullam illi indũt allinuntue ſpeciem. Angelicorum ordinũ ſedem/ fulturam/ ſtatum/ poſitionem & in eſſe/ iugem cuſtodelam appellitant.

❡Igitur ſi per priuationem finitur deus: cum nichil eſſe dicitur/ eorum que ſunt: cum ante omne eſſe/ & omni eſſe ſtabilitur eminentior: erit deus/ vt ſimplicium numerorum ſedes. vt orbis ipſe ſine ſpecie/ ſimplex/ vacuus/ inanis. vt itẽ ſpeculũ ſine imagine/ ſincerũ acnudũ.

¶ Prima vero intelligẽtia & que ꝓxima deo aſſtat: dici poterit monas. Secũda dyas: Tryas/tertia. Et ita ad nouiſſimã vſqꝫ angelicã mentẽ: quam metitur enneadis nũerus. ¶ Deus itaqꝫ ſicut in rerũ natura/ ſedes eſt & fultura ſimpliciũ angelicarũue mẽtiũ: ita & in nũeris nudus vacuuſue orbiculus: ꝓ ſimpliciũ nũerorũ ſtatu ac poſitione vſurpatur. Nec profecto abſqꝫ ratione dictum ſit: preſcribẽdã vnitati ſimplicibuſue nũeris ipſã priuationis formulã quemadmodũ & ante angelicã omnem intelligentiã: deus in negationum priuationumqꝫ nominibus/ quoquopacto nobis patefit atqꝫ adaperitur.

¶ Qꝛ deus ſit vt orbis ſine monade & ſpeculũ ſine imagine. Cap. III.

INtellige autem deũ (vt nuper diximus) orbẽ eſſe ſimplicẽ nudũ/ vacuum/ inanẽ/ ſine indita monade. vel vt ſpeculũ vniforme: ſine itus apparẽti imagine. Angelicas vero mentes (quas extra orbẽ eſſe & in orbe nuſq̃ reſidere docuimꝰ) ſpẽs pariter eſſe liberas ſimplices abſolutas/ ſeſe ferẽtes: exceptas ab nullo ſpeculo totiuſue materialis fulture ac domicilij/ haudquaq̃ indigas. ¶ Clare intueberis/ quonã pacto ſupra decadẽ/ ſeu ſupra rationalẽ aĩam (quam decade menſi ſumus) i intellectuali regione/ diſiũcta abinuicẽ diſſociataqꝫ ſunt hec extrema: circunferẽtia & centrũ. Speculũ & imago: Locꝰ & qđ in eo locandũ eſt. ¶ Deꝰ eni eſt vt ſpeculũ ſine imagine. Angelice vero mẽtes: imagines ſũt libere/ atqꝫ abſolute. Sũt & ipius diuini vultꝰ nitores/ i coniũcti ſpeculo/ parentes micanteſue extra ſpeculum: in ſeipſis reſidẽtes/ ſeqꝫ ferentes. ¶ Que igit ad hũc modũ/ in intellectuali mũdo ſibimet abſunt/ que ſimplicia & ſepata degunt: coeunt imprimis in decade/ ſiue in ipſa rationali aĩa. ¶ Conflatur enim decas (vt mõſtratũ eſt) priuationis orbiculo & monade: ſiue hoc pacto decadẽ pigis 10/ poſita vnitate extra orbiculũ: ſiue hoc modo/ eãdẽ exarabis (1) vbi priuationis orbis/ geſtat clauditue monadem. quã q̃ hec ſcđa decadis deſcriptio (licet priore infrequẽtior minuſue vſitata) liquidiꝰ extremorũ vnionẽ/ naturaliſue imaginis i ſpeculo ſuſceptionẽ: nobis adaperit. ¶ Rationalis identidẽ aĩa perinde atqꝫ decas: ea cõglobat/ inſeritqꝫ iuicẽ: que ſupra ipſã ſeorſũ/ ſimpliciter/ ſeparataqꝫ pſeuerãt. ¶ Nã (vt liber de ſapiente latiꝰ expreſſit) humanus aĩmꝰ/ ſpeculum eſt mixtum ac ſpecie in ſigne. Idẽ eſt ſpeculi/ ſpecieiqꝫ coniugium ac vinculũ. Haud eni hũanꝰ animꝰ: eſt ſpeculũ per ſe ſincerũ ac nudũ. Neqꝫ eſt ſimplex & abſoluta ſpecies. Neqꝫ ſpeculũ & ſpecies: diſiũcta & ab iuicẽ ſeparata. Sed eſt affectũ ac permixtũ imagie ſpeculũ. & ſpecies actu expreſſa/ receptaqꝫ in ſpeculo. ¶ Eſt eni animus perſimilis decadi: in cuius orbiculo (velut in ſpeculari ambitu) reſidens monadis ſpecies: rationalem miro reſponſu exprimit animam.

In intelligibili mundo extrema ſũt ſepata.

Deus eſt vt ſpeculum ſine imagine: Humana mẽs vt ſpeculum cũ imagie vtue imago in ſpeculo.

¶ Qꝛ rationalis aĩa: ſit vt diuine atqꝫ angelice mẽtis vinculũ. Cap. IIII.

VNde fit vt quemadmodũ decas/ ſtatu ac poſitione monadis in propria ſede emergit: ita & rationalis anima/ ſit diuine angeliceqꝫ mẽtis nodus ac vinculũ ſeu quedam angelice ſpeciei/ diuino in ſpeculo receptio naturaliſue ſeparatorũ vnio. ¶ Et ſicut decas/ exẽpta ab anterioribus ſimplicibuſue nũeris: ſecundorũ ſedes eſt numerorũ/ ſeu primorũ ac ſecundorũ intercapedo: ita & rationalis mẽs/ angelicis mẽtibus: paulo minor: ſecundorũ ſenſibiliũue entium eſt apex ac naturale quiddam firmamẽtum. ¶ Simplices numeri in ſua ſede (ideſt in priuationis orbe o) euadunt noueni Nam prima monas eſt. Enneas vero ſuprema: Nũeri autẽ cõpoſiti ac ſecundi: in propria idẽtidẽ fultura/ ideſt in decade/ haud pluſq̃ noueni nuẽrãtᷓ. quorũ prima endecas eſt qua de nunc intendimꝰ ſupremꝰ/ vero nouuſdecimus. ¶ Ad hãc quoqꝫ nũerorũ formã/ prima atqꝫ itellectualia nature entia: ſub ter trinis hierarchijs ſacriſue ordinibꝰ/ i diuina ſtabiliuntur requie. ¶ Entia idẽtidem ſecũda ac ſẽſibilia: in tertrina diductione/ ſub humani aĩmi arce atqꝫ imperio collocant. ¶ Nam ſtatue hoiem in igne: tãq̃ in elemẽtorũ pſtãtiſſimo. Mutorũ vero aĩaliũ genus/ in ceteris tribꝰ elemẽtis: Alata in aere/ Natatilia in aquis: Serpentia/ in terra. deinde viuẽtia (q̃ ſub aĩalibus ſunt) diduc tripartito: in arborẽ Fruticẽ/ Herbã. Cetera deniqꝫ anim eexpertia/ q̃ ab ſubſtantiali actu eſſẽtiã: ſine vita/ ſenſu & ratione capitãtur eadem lege in tria diſpartire: in mixta imperfecta/ In elemẽta & In materiã.

¶ Ad hũc modũ vniuerſorũ quibus hũana aĩa imperitat: cõplẽtur ordines. omniſue propalatur noſtri animi apendix. Et hec dilucidius ex preſenti figura prependũtur: in qua

a dextris in ſiniſtrum/ ſit ordinum progreſſio.

9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
19	18	17	16	15	14	13	12	11	10
Angeli	Archāge	Pricipa.	Poteſta.	Virtutes	Dñati.	Troni	Cerubi	Sera.	Deus
Materia	Elemēta	Mixta ip	Plante	Frutices.	Arbo.	Serpē.	Natati	Alata	Hō

¶ Nam in eo progreſſu/ liquet acceſſu monadis in orbē (quem ſimpliciū nuerorum ordini velut eorū ſedem preſcripſimus) fieri ac gigni decadē. Neq; aliud eſſe decadē: q̄ ſeſſitationē monadis in orbe: q̄ ſuſceptā in ſpeculo imaginem: q̄ deniq; ſeparatorū (monadis inquam ac ſue ſedis) coniugiū. ¶ Que eni in ſupiore nūerorū ordine/ viſūtur ſeparata (prim⁹ ſcilicet orbicul⁹ ac monas) in ſecūdo coeūt ordine. cōſlātq; ſecūdorū nūerorū ſedē/ decadē: ex orbe & monade. Ex orbe tanq̄ ſpeculo: Ex monade vero tāq̄ illi idita ac in eo recepta imagine.

¶ Vlterior analogie extenſio.·. Cap. V·

Sicut enim purus nuduſue orbiculus nūerorum ſedes eſt ſimplicium: ita & decas/ tertrium cōpoſitorū fultura eſt: de⁹ vero nouē angelicarū mentiū. Homo vero cunctorū ſtatus ac ſedes eſt ſenſibiliū: que in tertrinos ordines ſumus diſpartiti. ¶ Nam cū ſimplex/ vnica & indiuidua ſit humana ratio/ quecunq; illi ſubſunt/ in tria ſecuimus: In ea inquāque ſentiunt/ que viuūt/ que ſunt. Atq; horū quodlibet: docuimus eſſe trinum. Senſum trinū/ Trinā vitam/ Trinā ſubſtantiam. Vt igitur eo repedemus vnde digreſſi ſumus: palam eſt decadem/ ſecundos inter numeros eſſe maximatē. ſitāq; e regione monadis & ſeraphicarū mentiū & alatorū aialium. Sicut eni in ſimpliciū nūerorum ſerie/ poſt priuationis orbiculū/ numeram⁹ aſcribim⁹ vnum: ita & in ſecundis nūeris/ ſtata imprimis decade/ velut eorū ſede: rurſū poſt decadē nūeram⁹ vnū ſiue endecadē. ¶ Sed iam ſequentia abſoluamus endecadis inſignia. Ex his nēpe q̄ nuper protulimus: liquet endecadē/ nonnichil ad hūanā pertinere animā. Nā dixim⁹/ decadē humane anime eſſe numerū. Conſtat autē decadē ab orbe priuationis/ ab ſede ſimpliciū atq; imaterialiū nūerorū o: vndecimo nūerari loco. vt pote que ab vnitate decio loco nūerat. Animam quoq; noſtram conſtat/ pari (ideſt vndecima) māſione: imenſe creaturarū priuationi (ſcilicet deo) ſubſidere. vt que ab aurora ſiue a prima lucis emicatiōe: hoc eſt a prima intelligētia (Nam de⁹ tenebre quedā ſunt) decima ſtatione caſtrametat/ ac reſidet. ¶ Eſt igit decas nūerus aie inter creaturas: Endecas vero nūer⁹ eſt eiuſdē ſimplicior: ab his/ qui accito īter creaturas deo: deū vt entiū primū/ vtue cunctorū monadē noīnitant. ¶ Sed ab his/ ꝓpēſa & circūſpecta vt opere pciū fuit Endecade: ī reſidue dodecadis caſtra irrūpam⁹.

Endecas ad animā ſpectat.

¶ DE DODECADE.·. CAP. I.

DODECADEM EX EPISTOLA NOSTRA AVDISTI: PRIMVM eſſe feneraticiū vitaleq; nūerū. quem Arithmetice diſciplie ratio: habūdātem ſeq; tranſiliētē nūcupare ſolet. ¶ Hic eni poſteaq̄ ſeſe partiū cumulatiōe reſtituit: fecundo ꝓuētu ſeipſū exuperat/ ſeq; igēti fenore redimit. ꝑſimilis plātis cūctiſq; viuētib⁹: quorū vitalis act⁹/ ſuapte ipſius vi ac natali fecū ditate toti⁹ ſubſtātiā tranſilit/ eaq; ꝑfert ſuccis irriguis: qbus cūctoſe debito pabſoluat. Gignit ei aut flores/ aut ſolia aut fruct⁹: q̄ decerpens depaſcenſue hō/ aut aial: ipām arboris ſubſtātiā/ ſinit linquitue intactā. ¶ In eadē quoq; epiſtola: docuimus dodecadē nūerū eſſe ſpherici toti⁹ ambitus. ꝙ ſicut quicqd circulo eidē/ in planitudie ac ſupficie circūponit: corona eſt/ ac cingulū ter duorū circulorū: ita & omne id/ quo ſphera vna ꝑ vniuerſas poſitionū locorūue differitudines/ vndecunq; obtegit: ſit duodeci/ ſpherarum eidem equaliū: concaua deuexaq; amplitudo. ¶ Diximus & dodecadem geminis de cauſis myſticū eſſe nūerū: Impris ꝙ eandē/ magi maximo pere venerātur: vt nūerū ingentiū magnarūq; mūdi poteſtatū. quas omne mūdi regimen/ vniuerſaq; tēporum fata: inter ſe tradūt diſpartitas. Siue ꝙ duodeci gētes natas ab adam ac duodenis partib⁹/ diuiſū eſſe ſeculū in ſacris libris lectitam⁹. ¶ Secūda vero cauſa/ que dodecadē ſacra anagoge venerandā plenāq; miſteriij oſtendit: & ex priſci illius veteriſq; teſtamēti & ex noue recentioriſq; legis intemeratis ſanctionibus depromit. Ois eteni electorum filiorūq; dei turma (tam hereditaria ex hebreis: q̄ ex gentib⁹ acquiſita) ſub duodecim patrū principatu/ ſub biſſenis aſtātiū deo virorū columinibus: ſub apoſtolica ac ſacra colūnarum mūdi chorea/ abſoluit: atq; in deum/ ſacris aſcenſibus prouehitur.

Dodecas vitalis nūerus eſt.

Dodecas nūerus eſt toti⁹ ſpherici ambit⁹

Dodecas geminis de cauſis myſtic⁹ nūer⁹.

¶ Ciuitas hieruſalem in dodecade.·. Cap. II.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

SAncta deniq; illibataq; dei ciuitas hieruſalem: in concordi atq; vnanimi ducum vtriuſq; legis ac teſtamẽti delectu (ideſt ĩ fũdamẽtis apoſtolorũ duodecim: & in portis duodenarum tribuũ) a deo inſtauranda decantatur. ¶ Et rurſum qui perpetes illius futuri ſunt ciues: qui in ea & animi & corporis immortalitate / pares angelis euaſuri celebrant: hos ſacra eloquia / ſub dodecadis quadrato: ideſt ſub cẽtenis quadraginta quattuor / perpenſos definitoſq; pronunciant. ¶ Erunt eteni ex vnaquaq; tribu: duodena ſignatorum millia. In vniuerſo autem electorũ / ex omnibus tribub⁹ numero: duodecies duodena millia. que ſũt millia centũ quadragita quattuor: eorumq ad cenã nuptiarũ agni vocati ſunt. qui celeſtis hieruſalem / euiterni accole cantib⁹ pſalmiloquis / bono illi deo (pro integra & animarum & corporum ſuorum ſalute eorumue ĩſeneſcentia), ſine fine / aggratulaturi traduntur. ¶ Erit inſuper diuini illius tabernaculi ſancteq; ciuitatis / cubica ſtructura: per omne dimẽſionis iteruallum / equata ac librata dodecade. Nam in longitudine: ſtadiorum erit / duodecim millium. In latitudine totidem ſtadiorum. In ꝓfundo vero nec pauciorum nec pluriũ ¶ Eius vero fũdamenta / ex ſingulis Margaritis erunt. Primũ Iaſpis: Secundũ Saphyrus. Tertium Calcedonens. Quartũ Smaragd⁹. Quintũ Sardonix. Sextũ / Sardius. Septimũ Cryſolytus. Octauum Berill⁹. Nonũ Topazius. Decimũ: Cryſopaſſ⁹. Vndecimũ Hyacint⁹. Duodecimũ Ametiſtus. erũtq; in ſingulis margaritis: duodecim apoſtolorum ſculpta deſcriptaq; noĩa. ¶ Haud igiť abſq; ratione dictũ ſit: dodecadẽ ſacrũ quẽdã eſſe / plenũq; miſterijs numerũ. Vtpote cuius examine ac lance ſacra illibataq; dei: ciuitas (future imortalitatis thalamus / dei & hoĩm cõciliatio / diuĩa quoq; in terris ĩhabitatio) ſtata / appẽſa ac dinumerata: a diuiniloquis ſermonib⁹ predicatur. quemadmodũ & hec eius deſcriptio / palã oſtendit.

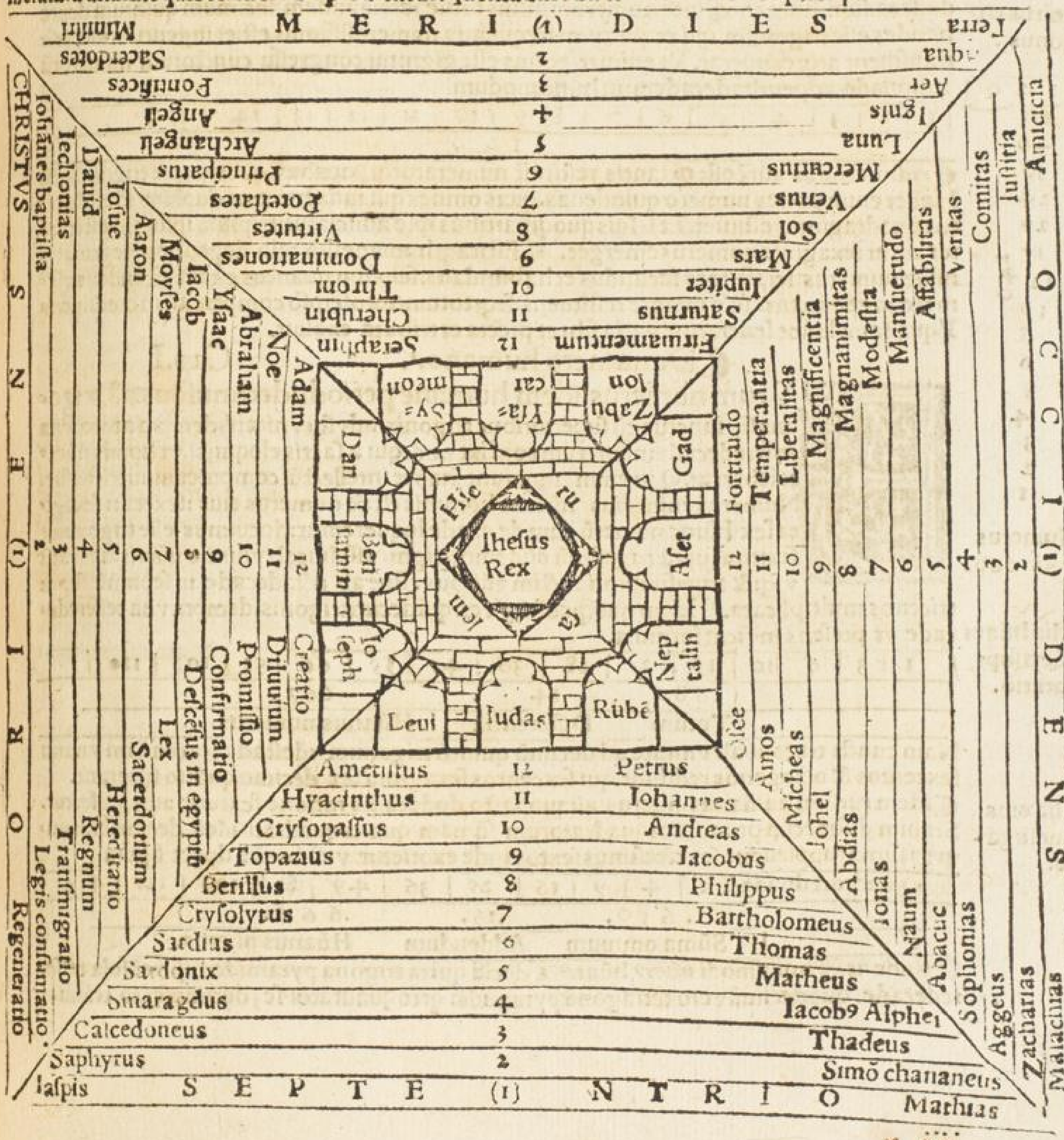

y iiij

❡Humane vite numerus decē dodecadum.. Cap.III.

PVrſum dodecas alijs ſeſe offert meritis extollēdā. Nam denis dodecadibus/ id eſt centeno vigeſimoq; numero: poſt impiorum gigantum tranſgreſſiones cataclyſmo piatas/ promēſam a deo humane vite periodū (quam mortalium ſuperuiueret nemo) tradit ſacrarum ſcripturarū diuina ſanctio. Eundem quippe annorum numerum: ſacrum populum dei nomothetem Moſem/ conſtat peregiſſe. Hic enim quadraginta annis/ Egyptū
Moſes coluit: dux ſub Pharaone Egiptie militie. Quarta vero decade/ ꝓfugus ex Egypto ſequentibus quadraginta annis/ paſcendis ouibus operam dedit: gener ſacerdotis Madiamitarum. In exitu porro octaue decadis: deo ſub inambuſti rubi flāma conſpecto/ reuerſus in egyptum: populi dei paſtor octogenarius eſt inſtitutus. Demum quadraginta annis/ ſacro perfunctus populi dei paſtoratu: peracto omni diuinit⁹ inſtituto magiſterio: decime dodecadis attigit periodum. Cumq; quereretur ꝙ adhuc vegetus diſcederet e medio: reſponſum eidem ferunt ab aſtante numine: neminem vnq̄ mortalium decurſo hoc annorum curriculo fore ſuperſtitem. Homini quoq; / nullo ſupra decimam dodecadem (id eſt poſt centenos ac viginti annos) in terris perennandum. ❡ Et ſi hunc decem dodecadum/ humaneq; vite numerum altius intuebere: eundem decimum quintum deprehendes eſſe trigonum. qui et partium frequentia numeroſiſſimus eſt: et ingenti fenore ſeſe tranſilient atq; exuperat. Vt enim trigonus eſt: gignitur congreſſu cunctorum numerorū a monade/ ad penthadecadem: in hunc modum

Decimusquītus trigonus.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15

120

(Margin: 120 | 60, 40, 30, 24, 20, 15, 12, 10, 8, 6, 5, 4, 3, 2, 1 | 240)

❡Admirandus autē eſt: ꝙ tantis reſtituit numeraturq; partibus: quotus ipſe trigonus eſt. Habet enim partes numero quindenas. quas omnes qui iunxerit: eius duplum/ id eſt ducētos quadraginta reſtituet. Et ſi ſuis quoq; partibus ipſe adiiciatur: triplum ipſius id eſt trecētorum et ſexaginta numerus emerget. ❡ Eſt itaq; humane ſub celo degentie peregrinationis hic numerus: ſeipſo toto fecundus et habundans. ſeipſum quantus eſt tranſcendens: ſemet congeminans/ ſeſe integre reſtituens: ſeq; totum/ toto ſeipſo compenſans ac redimens. Equa enim lance feneratus: paria ſibi et precia et tributa exoluit.

❡De numero humano.·. Cap.I

ET cum numerus idem humane periodi/ decimusquint⁹ trigonus ſit: iunctus cū ſuperioribus trigonis/ adusq; vnitatē: dempta a toto/ vna teſſeredecade: numerum conflat 666. qui a ſacris eloquijs/ vt homīs nūer⁹ celebratur. Qui enim (inquiunt) habet intellectū/ computet numerū beſtie. Numerus enim eius/ nūerus hominis eſt: & numerus eius: ſexcenti ſexaginta ſex. Hunc numerū cum de exade loqueremur: docuimus eſſe trigonum/ ſextum ſupra trigeſimū eūdemq; gigni/ aſſiduis ab vnitate nūeris: ad ſextū uſq; & trigeſimum/ iunctim eūtibus. ſiue ab octadecade/ in ſeptimū ſupra tricenos multiplicata. ❡ Idem quoq; cōſurgit ex quīdecim trigonis: dempta vna teſſeredecade/ vt preſens indicat formula.

Numerus hois 666.

Alia hūani nūeri ſupputatio.

1	3	6	10	15	21	28	36	45	55	66	91	105	120	

680	. 14 .	667.
Totum	Differentia	Hūanus numerus

Nam cuncti trigoni/ ab vnitate ad decimū quintū trigonum/ id eſt ad 120/ coacti in vnum/ ſexcentos & octogenos reddunt. qui ſexcentos ſexaginta ſex/ decimo quarto ſuperant. ❡ Idem rurſum humanus nūerus/ aliquo pacto dodecadis ratione ſcaturit atq; profertur. Si enim duodecim primorum quadratorum ſūmam/ quarti quadrati/ id eſt decimiſexti numeri ſūma suppleuerit: ſexcēteſimus ſextus inde exorietur/ vt ſubiecta docet figura.

Alia eius inueſtigatio.

Quadrati duodeci	1	4	9	16	25	36	49	81	100	121	144	

.650.	.16.	.666.
Sūma omnium	Addendum	Hūanus nūerus.

❡ Vnde fit vt huiuſmodi nūer⁹ hūan⁹/ a decia quīta trigona pyramide: ſupereſ ſola teſſeredecade. duodecimā vero tetragonā pyramidē: q̄rto quadrato/ ſc; decimoſexto trāſiliat

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Profertur quoqꝫ idē numerꝰ geometrica ratione hoc pacto. Eptas/ dyametri (vt diximꝰ) numerus eſt. Totius autem circunferentie/ numerus eſt ſecundus atqꝫ vigeſimus. Atqui ex ambobus numeris/ ſcilicet 7 & 22: fit nonus ſupra vigeſimum. in quē/ ductꝰ vigeſimus tertius/ ſecundo atqꝫ vigeſimo vnitate maior ſeptem ſupra ſexcentos et ſeptuaginta profert. a quibus dempta monas/ numerū humanum 666 reſtituit. Itaqꝫ numero humano/ addita vnitas: tres et viginti circulos implere probatur. Eſt enim numerus 23: vt circulus vnus/ vtue integri circuli numerus: eptade et vigeſimo ſecundo conſurgēs. ¶ Et ſi a dodecade/ decem aſſidue dodecadis pluritates/ ſūmam vnam referciant ſexcentos ſexagenoſqꝫ reſtituēt. qui vt priꝰ exadis additione: numerum conflant humanū 666. Nam decima dodecadis pluritas: eſt (vt diximus) humani eui numerus 120. qui cum inferioribus multiplicibus/ ad dodecadem vſqꝫ ſumptus: procreat hunc numerum 660. quem liquet/ humano numero 666: ſola eſſe exade minorem. ¶ Et ſi iterum aſſiduos a dodecade habundantes ſuperfluoſue numeros/ aduſqꝫ decimumquintū habundantem/ ſumma vna complectetur: numerum conſurget 670/ ſola tetrade numero maior humano.

Numerus dyametri	Circūferentie	Totius circuli	Vnitate minor numero circūferētie
7	22	29	23
		667	

Aliꝰ modꝰ

Alio ſupputatio

Q uindecim numeri habundantes

12	18	20	24	30	36	40	42	48	54	60	66	70	72	78

Eorum ſimul 670 ſumptorum ſūma

¶ Alia iterum humani numeri ſupputatio. Cap. V.

ET ſi decimū quintum habūdatem/ ſcilicet 78 (qui dodecadis trigonus eſt) copulaueris cū dodecadis quadrato/ id eſt cum numero 144 rurſū alius tibi ſupputandi humani numeri exorietur modus. Nam ex dodecadis trigono et quadrato/ id eſt ex nūeris 78 et 144: ſurgit numerus 222/ que tertia pas eſt humani nūeri. Hic igitur ſi tryade augeatur: humanum numerum 666 reſtituet. ¶ Idem quoqꝫ humanus nūerus: vitalis eſt/ accreſcens ſeqꝫ tranſiliens. Is eni ſeſe totidem decadibus tranſcendit: ab quotquot vitalibus/ ſuperfluiſqꝫ numeris ſimul ſumptis: diximus illum/ dempta tetrade reſtitui. ¶ Docuimus enim quidecim habundantium numerorum ſummā/ dempta tetrade: humanum claudere numerū 666. Is vero/ ab cunctis ſuis partibꝰ: qquindecim decadibus exuperatur. Habet enim partes vndenas: quas preſens figura promit. que coeuntes octingenteſimum decimumſextum numerum reſtituunt/ id eſt 816. a quo demptus humanꝰ numerus 666: reſiduos facit centenos ſupra quinquaginta/ id eſt 150: qquindeci decadibus refercitur atqꝫ numeratur. ¶ Sunt et alij modi qplurimi: in diſquiſitione huiuſmodi humani numeri/ ſiue ex geometrica/ ſiue ex arithmetica ratione depromēdi. quos qꝫ minꝰ propoſito congruāt/ ſilentio preterimus. ſed et complures ipſi adiecimus/ iuſſitationi/ ſacri huiuſce eloquij. Qui habet intellectum/ computet numerum beſtie: ſatis pro viribus factum. Sed iam (velut longius profecta) fatiſcens oratio: ab celebrata duodenorum numerorum chorea/ receptui canat.

Hūanꝰ numerus ē habundans

	150
666	816
	333
	222
	111
	74
	37
	18
	9
	6
	3
	2
	1

LIBRI DVODECIM NVMERORVM FINIS: EDITI in domo. R. P. Franciſci de Hallevvin/ Pontificis Ambianenſis. Anno ab autore numerorum Incarnato. 1510: Maij decimaſexta

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

ℂCAROLI BOVILLI SAMAROBRINI/ PHILOSOPHICE: EPISTO-LE AD VARIOS COMPLVRESQVE VIROS CONSCRIPTE.

CAROLVS BOVILLVS GERMANO GANAIO. .S.

SVPREMA VISITATIONE TVA/ SVAVISSIME GERMANE: IN
ciderat inter nos ſermo de ſenario numero : quante ſit dignitatis
atq; virtutis: quamq; pre ſe ferat/ diuinorum anagogem . precipue cur in
apocalypſi/ numerus idem beſtie atq; hominis trino trium primarum vni
tatum diffinitur ſenario/ ſexcẽtorum ſcilicet ſexagita et ſex. & qua ſit is nu
merus/ ſupputatione: perueſtigandus ℂ Hec autem/ hac ratione conſtãt.
Creauit deus/ ſex diebus vniuerſa/ et ſexta quidem die hominem. ideoq;
et finis mundane creationis homo eſt : et ſenarius eſt humani numeri radix.
ℂ Hac igitur arte/ numerum totum humanum: ex ſenaria radice elicies. Duc ſexti et trige
ſimi (qui ſenarij quadratus eſt) medietatem/ id eſt octodecim: in numerum vnitate/ ſexto et
triceſimo maiorem/ id eſt in 37. Hec enim multiplicatio: numerum mox proferet humanũ
Septenariꝰ 666. de quo/ hec in Apocalypſi legimus Qui habet intellectum computet numerum be
ſtie. Numerus enim eius/ numerus hominis eſt. Et numerus eiꝰ/ ſexcẽti ſexaginta ſex.
ℂ Hic enim numerus humanus/ eſt ſextus et trigeſimus triangulus. quem ab vnitate/ ad
trigeſimum vſq; ſextum/ numeri omnes collecti efficiunt . ℂ Rurſum ſeptimus numerus
(quem rite aiebas: numerum eſſe complementi omnium) numerus eſt plane myſticus ac to
tius diuinitatis. Perfectis quippe omnibus: reuocata ſeptimo die in ſeipſam diuinitas: ab
omni quieuit opere/ quod ante patrarat. ℂ Sunt item ſeptem mundi maioris Rectores/ pla
nete. Septem itidem minoris mundi lampades et cognitiue virtutes : quibus ad inſtar ma
ioris/ minor illuſtratur. Tactus ſcilicet Guſtus Olfactus Viſus Auditus Imaginatio et Ratio
Sunt et ſeptem primates angeli: qui in conſpectu dei ſunt. e quorum numero Raphael vnũ
ſe eſſe teſtatus eſt. Ego inquit ſum Raphael archangelus vnus ex ſeptem / qui aſtamus an
te deum . Vniuerſorũ autem ipſorũ nomina: magi hec eſſe volunt: Samuel/ Vriel/ Zachari-
el/ Anael/ Michael/ Raphael/ Gabriel. Hec profecto ſeptenarium/ haudquaq̃ myſterio ca
rere lucu-lẽter aperiunt. V A L E Exſancuria ſecũda Iunij. 1508.

ℂ Carolus bovillus Germano Ganaio Regio conſiliario. .S.

EXTREME LITTERE MEE SVAVISSIME GERMANE: AD-
n ũerũ ſeptem planetarũ/ maioris mũdi rectorum: ſeptem in homine mi-
crocoſmo lampades ac luminaria eſſe docuerunt Intellectum/ Imagina-
tionem et exteriores ſenſus quinq;. Duo luminaria magna ſunt intelle-
Deſẽſibus ctus ſol: Imaginatio autem luna: Exteri vero ſenſus/ minora ſunt lumina
ria. ℂ Senſuum autem exteriorum/ differentie plurime ſunt. Alius quidem
Tactus in toto eſt animalis et genere et corpore. Vt tactus omnium abiectiſſimꝰ.
Is enim et cuiuis animali: et in omni eius parte ineſt. Ceteri vero quattu-
or: nec in toto animalis genere/ nec in quauis corporis parte ſunt ſiti.
ℂ Poſtergato igitur nunc tactu: admirare quanta venuſtate/ q̃ decoro ordine/ natura pecu
Guſtus liares quattuor ſenſus: Guſtum/ Olfactum/ Viſum Auditum: in animalis (preſertim hominis
Olfactus animalium omnium ſpecioſiſſimi) capite collocauit . ℂ Primus enim guſtus/ alimentarie
ſubſtantie ſenſus: velut tenelle adhuc et exigue virtutis/ alimoniam ipſam cominus/ inter-
Viſus no dũtaxat carneoue medio diiudicat: vnoq; ſe atq; indiuiſo continet organo .
ℂ Mox olfactus poſitione ſuperior ampliorq; viribus: ſua congeminat organa. aperitq; ſeſe
in geminas nares: tenui admodum cartilagine diſtantes. ℂ Viſus et ipſe ſuperior olfactu
Auditus amplioribus quoq; preditus viribus / in geminos adaperitur ocellos/ latiore naribus interſti
tio/ vt naſo toto diſpartitos. ℂ Supremus auditus q̃ ceteris preſtet/ pluſq; expatet ſeſe: aures
iudicant/ interſtite capite toto abiuncte. ℂ Attende igitur iam ad eam pyramidem / quam
tibi ex his elicio: humanam faciem/ plurimum/ venuſtantem . Conus enim eiꝰ et ſummitas
caryli reſidet in lingua: In auribus vero baſis.

¶Euerſa quippe eſt hec pyramis: vt pote que ab auribus/per oculos et nares:i linguam faſtigata deſcendit. ¶Rurſum Geometre/rectilineum angulum tripartito diuidunt: In acutum/rectum et obtuſum.
His autem angulis: hoc pacto ſenſus eoſdem metimur.
Guſtus ipſe haudquaq̃ angulus eſt: ſed punctum quiddam ſequentium angulorum initium. Olfactus: angulus eſt acutus. Viſus vero angulus rectus. Auditus autem angulus obtuſiſſimus: qui eſt linea recta/duorumue rectorum angulorum ſpacium ¶Nam gemine nares: intus ad angulum acutiſſimũ conueniunt. Ambo oculi ad angulum rectum. Vtreq̃ aures: angulo expanſiſſimo/in ſuum cẽtrum procurrunt. Atq̃ horum hanc tibi figuram ſubiicio. Intueberis nẽpe ex his: q̃ decorum animal/ſit homo. quante ſit ſapientie: ſua agnoſcere munera. quantum inſuper valeat/ad philoſophiam: cum humanam/tum diuinam Mathematicum preſidium. V A L E

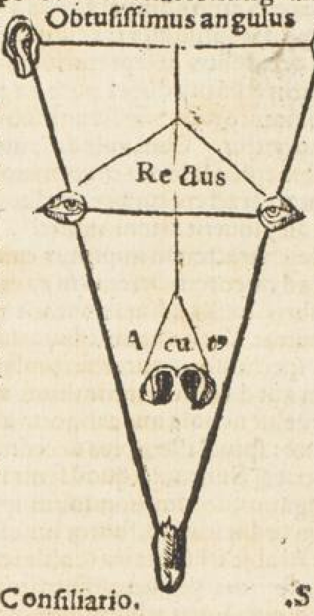

Anguli rectilinei tres

Olfactꝰ in angulo acuto

Viſꝰ in angulo recto

Auditus in obtuſo

Ex ſancuria noſtra: Samarobrinenſis agri/duodecima Iulij. 1508.

¶Carolus bouillus Germano Ganaio Regio Conſiliario. S.

Rogaſti me crebrius ſpectate Germane: quid ipſe de Tritemio abbate ſentirem. idq̃ me frequenter pupugit: vt tibi aliquando/que apud eum viderim denarrarem. Ex Germania Eluetiorum: caſu Maguntiam profectus ſum. Cumq̃ illic audiſſem non longe eſſe Tritemij cenobiũ: continuo ad virũ diuerti. Sperabam quippe me grato philoſophi contubernio fruiturum: quem tamen reperi magum/nulla philoſophie parte inſignem. Stenographiã ſuã (quod admodũ paucis factitare ſolet) michi ſtatim ipſe propoſuit/lectitandam vt vellem. Hec eſt illa qua de (in epiſtola ad Arnoldum boſcium carmelitam gandenſem) ait. In manibus habeo grãde opus: quod ſi vnq̃ publicatũ fuerit (quod abſit) totus mundus mirabitur. Quattuor ſunt in ea libri. Euolui velitatim: nõ nullorum capitum perlegens initia. Vix horas duas librum in manibus habui. Abieci enim eum illico: q̃ terrere ceperant me/tante admirationes/ac tam barbara atq̃ inſolita ſpirituum (ne forte dicam demonum) nomina. Vniuerſa vero huiuſmodi nomina (quoad videre viſus ſum) ignote lingue ſunt. Aut enim Arabica/aut Hebraica aut Caldaica aut Greca. Latina pauca/aut ferme nulla. Innumeri autem ſunt caracteres: quibus adiurationes ſingule notantur. ¶Quod ſubdit Tritemius in ſua epiſtola hoc pacto: verba ſunt plana/lucida/ſine omni litterarum aut vocabulorum tranſpoſitione: ita vt omnes legant et intelligant: ſecretum/tamen meum qualecunq̃ erit/manebit ignotum: hactenus vera locutꝰ ſit. Nam in tota huiuſmodi ſtenographia/paſſim ſanctiſſimas ac piiſſimas orationes inſerit: que ad amicum/epiſtolarum loco: mittantur. Re autem vera: lachrime ſunt cocodrilli. Id enim michi facere videtur: quod diuus Dionyſius/in epiſtola ad Soſipatrum de Appolophane ſentit. Diuinis aduerſus deum nepharie vtitur. Ac per mundanam inanemq̃ ſapientiam: diuinam ſapientiã euacuare molitur. Q2 autem ſine adiutorio ſpirituum omnia pollicetur ſe facturum: recte (vt ait Daniel) in caput ſuum mendacia confingit. manetq̃ puto Angelus dei bonus/vt ſecet eum medium: diſſoluatq̃ foedus iniquum/quod cum nocẽtibꝰ angelis iniiſſe ac ſanxiſſe: palam ex ipſo opere declaratur.

De Abbate Spanhemen

Diuus Dionyſius

Soſipater

Appollophanes

¶Porro ſi rite memini: hunc ipſum in ſtenographia illa ordinem ſeruat. Imprimis ſpirituũ ipſorum nomina digerit. Hinc eorum adiurationes diſponit: ac ſingularum caracteres ſubſcribit. Poſtremo figuras diſtiguit: e quibus pro adiurationibus ſingulis/apta ſpirituum nomina quotiens neceſſitas ingruerit: depromere atq̃ elicere liceat,

¶ Partitur autem in huiuſmodi figuris/ ſpiritus ipſos in quattuor: Imperatores/ Duces/ Co
mites et Seruos. Imperatores autem totius orbis/ eſſe tantum duodecim: quotquot et ven
ti a philoſophis eſſe traduntur. Ex his quoq; quattuor precipuos deſignat: orientis/ meri-
diei occidentis et ſeptentrionis: quos vt magnos imperatores appellat. Sub quolibet im-
peratore/ ſtatuit duces puto trigenos aut quadragenos. Sub ducibus ſingulis: rurſus comi
tes/ maiore nũero: et ſeruos ſub comitibus innũeros ¶ Hoc igitur pacto ad artis ſue effectũ
conuertitur. Cum vult diſtante amico/ ſua adaperire conſilia (hec enim ſua vocat ſecreta)
ſcribit epiſtole loco/ orationem quandam mire ſãctitatis et deuotionis fuco affectatam.
eamq; caractere cuiuſpiam duodecim imperatorum/ imprimit: et ad amicum qui ſuam
(vt ait) nouerit artem/ mittit. Exceptam igitur chartam/ aperit is amicus: et in calce epi
ſtole/ characterem imprimis cuiuſnam ſit imperatoris attendit. Si eſt orientis princeps: ver
ſus ad orientem/ litteras in eam celi plagam patentes expandit/ requiritq; confeſtim ex ſu
is libris: quib⁹ adiurationibus/ princeps ille cogatur: vt ſuorum quempiam ſubditorum ad
ſe mittat. Elicit autem adiurationes duas: Ac primam quidem ſuper patentes adhuc litte-
ras/ ſpectanſq; in auroram profert. qua rite prolata: mittit illico imperator ille/ quendam ſuo
rum aut ducum/ aut comitum/ aut ſeruorum. qui protinus aduolans/ fit viro eminus viſibi
lis: velut nebula aut caligo/ in aere pendula. vbi deinde ſecunde coniurationis verba ex-
pleuit: ſpirit⁹ ille ꝓpius accedit. cominuſq; ad ei⁹ aures: expetita amici ſecreta/ ꝓpalat ac
nũciat ¶ Sunt autẽ (quod ſentiam) adiurationes ipſe haud cõtinua et intexta oratio: ſed ag
gregatio quedam nominum/ ipſorum ſpirituum: ad varium quendam magice artis mo-
dum ordinatorum. ſuntq; huiuſmodi nomina (vt ſuperius expreſſi) omnia ferme ignota: ve
lut Arabica/ Hebraica/ Caldaica Greca. ¶ Memini itẽ me/ in ipſius opere ita legiſſe. Hi au
tem ſpiritus/ pernicioſiſſimi ſunt et nequam. Odio q̃ maxime habent lucem. Tenebras
diligunt: Forti adiuratione opus eſt: vt ad neceſſaria noſtra cogantur. Qz ſi in his adiurã
dis territus/ pauxillum trepidaueris: aut in explenda adiuratione (ſiue vocabuli omiſſione
ſiue ſeriei imutatiõe) aberraueris: te illico necabunt. Hos igitur tam in vindictam para-
tos/ quis a deo erit mente captus et emedullato ſyncipite: vt bonos clemẽteſq; ſpiritus eſſe
Cham zoraſtres. probet. ¶ Ex his antumo erat ille: qui Cham filium noe dictum Zoroaſtrem ambuſſit. Hic
enim cum primus eſſet magie aſſertor: a demone/ quem importune nimis (plurima ſemp
interrogans) fatigabat: flammas/ reſponſi loci accipiens penas dedit. ¶ Reperii itẽ in eo
opere complures paſſ⁹: in quibus multimodi mulierum raptus edoceantur. Quo item mo
do: in virorum amorem/ alliceſiant inducanturue puelle. Sed et flagitia alia q̃plurima:
impium illud vltricibuſq; flammis (meo iudicio) dignum opus/ perpetrare docet.
¶ Vidi in eo adiurationes nonnullas quas vocat potentes: quibus poſſit vnuſquiſq;/ qui aſ
ſiduo cupit ſpiritum vti miniſterio/ alligare apud ſe ſpiritum ac cogere: vt in eius domo ma
neat ſemper/ eiq; in cunctis famuletur. Ceterum in ſemotiſſimo (vt ait) a turba loco/ is ſpi-
ritus locandus eſt: ne temere ad ſe ingrediẽtes necet. ¶ Deniq; his omiſſis/ ad virum redeo
quem qualis ſit/ ex fructibus eius quos tibi ſubieci: dinoſces facile. Tria ipſe michi cecinit
vaticinia. Duo: q̃ ſtatim vera eſſe comperi. Tertiũ vero futurum ſit/ ignoro. Erat autẽ pri-
mum/ de quodam Eluetio: quem vt itineris comitem/ mecum aduexeram. Ita quippe ad eũ
orſus eſt. Eluetius es: Pater tuus et mater mortem obiere. Patruum habes et fratres duos:
Sororem habuiſti religioſam: ſed iam in monaſterio vita defunctam. Hec profecto de illo
ita habebant: cum attamen virum/ haudquaq̃ nouiſſet. ¶ Deinde cum nonnichil ei
indicaſſem: quod michi noſter Stapulenſis aliquando expreſſerat/ illico ſubiunxit: Is a quo
id audiſti: aut impreſſor librorum eſt/ aut eiuſmodi eſt: qui illos edere ac elucidare curet.
¶ Rurſum cum de mundi irreligioſitate/ ſermo inter nos incidiſſet: predixit/ venturum bre
ui quendam ſanctum pontificem/ nomine vrbanum. qui eccleſiaſtice pacis verus Zelotes
illi apoſtolica dignitate preeſſet: eamq; ad meliorem immortalitatis frugem conuerteret.
¶ Rurſum prima die/ qua ad eum diuerti: cum de viro quodam loqueremur/ qui in itinere
nonnulla a nobis furto abſtulerat: Poſſum inquit (ſi tamen credis) cogere furem vt huc ad
nos rebus tuis onuſtus/ protinus reuertatur: referatq; ſecum que abſtulit. Aſt cum dubia eſ
ſem fide: nichil noui ac inſoliti operis ab eo patratum eſt.
¶ Narrauit quoq; aliquando edoctum ſemel a ſe quendam principem Germanum: prius
illiteratum vna hora legere/ ſcribere/ latine dicere: ita vt epiſtolas dictaret. Sed et priuſq̃ il
le abceſſiſſet: ab eo omnia ſubſtraxiſſe/ indoctum vt prius reliquiſſe.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Qui igitur fiet vt hec ſine ſpirituum adiutorio operetur. Solatium interdum illi eſt in iſtru
mentis muſicis/ precipue in cythara. atq; ſe/ neminem in vlla arte habuiſſe preceptorem:
ſed per ſemetipſum/ latinam etiam liguam didiciſſe. Ei⁹ monachi/ pleriq; alkimie illi inani *De monachis in mo^rio*
& fallaciſſime diuitiarū exhauſtrici idedunt. ❡ Aiebat ſe grauit admodū tuliſſe/ vulgationē *Spanheim.*
epiſtole ſue ad Arnoldū boſcium. nō q quicq̄ in ea mentiatur(poſſe quippe et alia multa &
difficiliora: q̄ que in illa cōtinetur operari) Sed q vbi tam publica eſt facta: haudquaq̄ late
re amplius potuerit. Nam certatim omnes ad eum/ vt magum virum conuolare ceperunt.
Sunt et alia q̄plurima/ que apud eū vidi/ aut ab eo audiui. quorū vix aut memini/ aut ſi ſcri
beretur: vereor ne prolixitatem orationis noſtre/ haberes perteſam. Satis ſupraq; me feciſ
ſe videor/ ſi tibi hec expoſui: quibus liquidius et viri et artis/ quam pollicet fuci (ne dicam
mendacia) tibi pateſcant. V A L E. Ex ſancto Quintino. 8. Martij 1509.

❡ Carolus Bouillus Germano Ganaio Regio Conſiliario. .S.

Cupis optime Germane/ frequentius ad te ſcribi. et conſcius fieri eorum/
que indies nobis mētis promptuarium parturit. Aperiam igitur nunc ti-
bi contēplatiūculā: in quā ex numeris/ velut caſu quodam ſum deuolut⁹. De quina-
❡ Noueram dudū ex Arithmetica: q̄ vnitati numerorum fonti: et q̄ſequē rio nūero
tibus ſimplicibus numeris(preter quinarium) ad denarium vſq; dignitas
ac ſecretior intelligentia inerat. Vnus quinarius/ michi hactenus ferme ſi
ne myſterio eſſe viſus: in admirationem me haud imerito cōuertebat. quē
tamen ceteris ampliorem: ex cunctorum ſenſibiliū ſubſtantia deprehendi
❡ Omnia que ſub luna viſuntur: conſlant phiſici ex materia et forma.
dicūtq; hec duo materiam et formam: eſſe cuiuſuis rei totam integramq; ſubſtantiam. At-
qui materia et forma ſimul: quinarium adimplent. Nam materia/ quaternitas quedam eſt:
et quattuor elementorum (ſimpliciſſimorum mundi corporum) complexio: Forma vero eſt
vnitas: que quattuor elementis/ pacem imponit: eorūq; quaternitatē moderatur. ❡ Eſt igi
tur quinari⁹/ numerus et metrum compoſitionis ſenſibilum omnium ſuſtantiarum. Quic-
quid enim cuiuis mixto ineſt/ preter formam: de natura eſt alicuius elemēti. Formam vero
haud elementarem eſſe: ſed celeſtem imitari naturam/ inficiabitur nullus.
❡ Quo fit vt omnis ſenſibilis creatura: ſit ex quinario/ id eſt quinq; eſſentiis conflata. Simi
lis enim eſt maiori et viſibili mundo: qui ex quinq; maximis et viſibilibus conſtat corpori-
bus: Terra/ Aqua/ Aere/ Igne/ & Celo: tanq̄ ex materia et forma. Permutabilis quippe et
fluxa elementorum quaternitas: eſt vt mundi materia. Celi vero vnitas fixa ac ſtabilis: vt
eiuſdē mūdi forma. Plura mi Germane et ſcitu digniſſima/ per hūc quinariū rimari et inda
gare licet: his qui eo/ et tempora et loca ſecuerint. Hec tamen aliis litteris duco reſeruanda Alkimiſte
locandum parumper eſt de Alkimiſtis: quos inde putarim/ ſue artis deſumpſiſſe initia. Vo-
lunt quippe ex omni ſenſibili ſubſtantia: ſecretione quattuor primarum et elementariū ſub
ſtantiarum: quintam illam celeſtem/ precipuam et incorruptam eſſentiam relinqui/ omnib⁹
aptam vſibus humanis. Et haud fortaſſis ratione et intelligentia carent: ſed dumtaxat ope
re ac fornace tenus/ errare probantur. VALE. Ex noſtra ſancuria duodecima auguſti.
1509.

❡ German⁹ de Ganay Carolo ſuo. .S. .D. .P.

Accepi litteras tuas: i quibus de quinario lepide philoſophabaris. quāq̄ et
Plotinus/ de eodem aliam affert philoſophiam. Tua tamen neq; abſona
neq; indigna eſt. Et aliquid addidiſſem de ea: niſi res preſentes
alio cogerent animū deflecti: ab ocio et philoſophia/ ad negocia et agē
da ſeuocantes. Et cum michi ex ſedula epiſtolarum tuarum viſitatio- Plotinus
ne/ rem gratam facias: facis attamen gratiorem: q ea ſcribis/ quibus per
multum philoſophice medulle ineſt. que animum cum oblectant: tū ſua
pinguitudine ſagināt/ paſcuntq; vberrime. VALE. Et quin ſcribas
frequenter: nequaq̄ omitte. Pariſiis 29. Auguſti. 1509.

❡ Carolus Bouillus Germano Ganaienſi deſignato preſuli Cadurcenſi

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

De ſenario numero

SVpremo nupertimo q; epiſtolio preclariſſime Germane; quinariū tibi qualis quantuſq; ſit/ in rebus naturalibus conſlandis aperui. Nunc proximus illi cognatuſq; ſenarius: trutinandus parumper ac medullitus inſpiciēdꝰ ē ¶ Audi imprimis/ qua ratione quinarium contingit. In cunctis numeris (vt Arithmetici aiunt tantum hi duo ſunt circulares/ circulariumue nūerorū radices. Quinariꝰ enim vt prior et impar: maſculus eſt. Senarius vero vt par ac poſterior/ femina. Eſt enim impar numerus: actꝰ & forma quedam. Par vero/ potentia et materia. In infinita igitur atq; immenſa numerorum ſerie: humana mens/ vnicum reperit actum/ atq; vnam tantum potentiam: inuariabilem/ inalterabilem. et qui quauis ſui ſuorumq; multipliciū multiplicitate: in ſeſe reuoluuntur ſeq; ipſis finiuntur. Id enim circulare ſphericumq; dicitur: quod quantouis ambitu in ſeipſū redit finemq; principio copulat. ¶ Auge ſeipſo quinarium: ſurget quintus et vigeſimus. qui quinario auctus: centum et vigeſimum quintum profert. Hic rurſum quinario crebreſcens: expatat ſe in ſexcenteſimum et vigeſimū quintum. qui omnes vno quinarij limite clauduntur eoq; finiuntur. Porro ſenarius ſeſe cōuoluens: ſextum elicit et trigeſimū In quem et ipſe ductus: gignit ducenteſimum decimumſextum. qui rurſum ſenaria multiplicatione: ad/ 1 2 9 6/ excreſcit. quibus omnibus vna eſt definitio/ terminus vnus/ ſenarius. Atq; ſi in immenſum quinarius ſenariuſue/ ſuos ipſi multiplices augeant: nullis vſq̃ aliis q̃ ſuiſmet radicibus/ ipſorum multiplicium ambitus coerceri finiriue poterit.

¶ Vides profecto haud plures q̃ duos circulares ſphericoſue numeros/ in tota numerorū ſerie eſſe ſpectabiles: tanq̃ geminos omnium oculos et ingentia luminaria: maius alterum alterū minus. maſculū quoq; et feminā ¶ Sed quid rurſū ex ipſis eliciam attende: quoue modo ex Arithmetica in geometriam mētis acumine penetrare liceat. Capio tres nūeros vniales: id eſt ſola vnitate diſtantes 5. 6/ et 7. Quinarius maſculꝰ eſt: Senarius femina: Ambo autem circulares. Atqui maſculꝰ et femina naſa copulāt: vt actꝰ et potētia/ vt forma & materia conſlantq; vnum aliquod ens. Iungo igitur quinarium ſenariumq;: quibus fit vndenarius. quem cum ſeptenario numero/ dico numerum eſſe ſemicirculi. Nam ſemicirculꝰ figura eſt: ex tota ſemidyametro & medietate circunferentie. Numerus autē dyametri ſeptenarius ē: circunferentie vero vndenariꝰ. quādoquidem qua quantitate/ totam dyametrum ſeptenas in partes ſecueris: eadem et circunferentie medietas/ in partes vndecim diſpartienda occurrit. Coeunt igitur natura in arcu medio/ quinarius et ſenarius: Septenarius vero amborum eſt diſtenſio et corda. Treſquoq; numeri: quinarius ſenarius et ſeptenarius/ miro quodam complexu/ hemicicli conſlare figuram cōperiuntur. Hemicicli enim numerus eſt 18: ex numeris arcus et corde. Totius autem circuli nūerus/ eſt ſextus et triceſimus: ad hemicicli nūerū duplus/ ipſiuſq; quadratus.

Numeri circulares

5		6	
25	5	36	6
125		216	
625		1296	

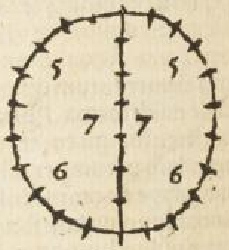

¶ Hactenus tecum egi de ſenario: vt ad quinarium/ illū conferebā eodem ꝑ nomine/ circularem vtrūq; nuncupabam. Volo autē q̄d proprij illi inſit iam afferre: et geometricis initijs: in tranſcēdentē aliquam diuinamq; veritatem/ ſubtiliore mentis indagine cōuehi. Scribo in quauis ſuperficie/ circulum vnum. quero quot illi circuli equales/ circunſcribi queant: quorū proximi quiq; duo et duo/ ſe inuicem mediūq; circulū cōtingāt Reperio a ſex circulis: oēm & mutuū et medij circuli attactū compleri. Elicio igitur ex his vnitatem/ numerū eſſe centri: Senariū vero/ circunferentie. Totius aūt circuli nūerum: eſſe ſeptenarium. Hoc enim: ſeptem equalium/ ſeq; contingentium circulorum figura demonſtrat. ¶ Hucuſq; vt geometer loquor. Tranſeo autē ad theologicā ex his īferendā veritatē. quidue geometrica illa viſibilis ſeptē equaliū/ ſeſe cōtingētium circulorum figura: interno mentis oculo inſinuet. Dico quoniā diuine illiꝰ monadis per ſe ab eterno (velut in infinito ſe circūſtāte ſpacio) ſubſiſtentis motū: et volūtariā extra ſe profectionē. qua ſex diebus/ ſeipſam ciens ac mouens: totum quod circa illā vacuū imaginamur ſpaciū/ varijs ipleuit creaturis. Septima autē die/ in ſeipſā reciproca: creaturā protulit nullā. Plena enim erat et perfecta: oīs primeue illius et antiquiſſime vnitatis circū

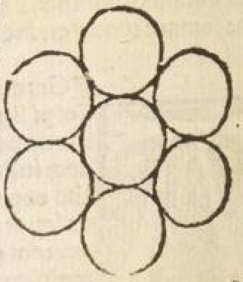

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſtātia. nulluſq; ſeptime creature/ circa diuinā monadē: ſuperfuit locus. *Sicut enī ſextꝰ decimū circulꝰ/ primi medijq; circuli circūſtantiā implet: ita et ſexta quoq; creatura quē hoiem dicimꝰ(Sexta enī die/ creatus hō eſt) diuinā ipleuit circūſtātiā/ diuinūq; cōſumauit opus.*
¶ Diuinā autē circunſtātiā/ appellamus creaturarū vniuerſitatē: ſitā natura atq; diſpoſitā circa diuinam monadē/ illiq; intendentē: a qua ſubſtantiā primitus accepit/ cuiuſq; virtute continetᷓ ſtabiliturq; in eſſe. ¶ Conſtat tibi puto ex his ſereniſſime Germane: ſenarium peculiarꝰ dici poſſe diuine circūſtantie/ ſiue creaturarū numerū. et precipue hois: qui conſumatio eſt diuini operis/ ſupremaue creatura. ¶ Hic enim creaturarū ordo eſt/ quo a deo pependerunt: Angelus/ Materia/ Elemētū/ Minerale/ Vegetabile/ Sēſibile/ Rationale. ¶ Adde ꝙ et ſenarius primꝰ eſt perfectus nūerus: ſe ipſo neq; maior neq; minor. triniſq; partibꝰ/ Vnitate/ Binario/ Ternario: ſeſe reſtituit. Vnde et merito ter trinꝰ eſſe cōperitur: Trinus inquā partiū nūero/ Trinus figura(Nā trigonus ipē eſt) Trinus deniq; denominatione. Quippe ꝗ trigonorū tertiꝰ. Sed iā lōgiore orōne fatiſcens: receptui cano. VALE. Ex Ambianis ſexta die ſeptembris. ·. 1510. ·.

Creaturarū ordo

¶ Carolus Bouillus Ampliſſimo Patri Germano Ganaio Preſuli Cadurcenſi .S.

SVpereſt ſpectatiſſime preſul Germane: poſt agnitā ſupficici plenitudinē/ planāq; cicli eiuſdē circūſtātiā(quā tibi proxis lrīs exāclaui ſenariāq; eſſe docui) corpea integra/ perfectaq; plenitudo emedullāda. quot inquā eq̄les orbes: eūdē mediū circūſtēt orbē/ mediū ipm ſeq; iuicē cōtigētes. Hāc eī pclarā materiē/ oi refertā aletudine et ſuauiſſio aimi paſtu: prioris epiſtolij modꝰ preſētinegocio reſeruarat. In id aūt iprimis/ ratiōe ſola duce iuehineq; : neq; tacita mēte cōplecti/ quāta ſit ſolida eiuſdē orbis circūſtātia/ quē p ſe in imēſo quodā ſpacio libratū/ ſeq; fulcientē imaginamur. ¶ Factitandum igitur michi erit/ quod priſci fecere litteratores/ primiq; diſciplinarū aſſertores. ꝗ experimēti magiſterio/ ancillantibꝰ oculis: veſtigarūt ſcrutatiq; ſūt vniuerſa. ¶ Cōſtituo eī orbē vnū in plano aliquo ſubiecto vt i mēſa: cui (ex ſuperioris epiſtole doctrina) addo circūſtantiā ſex equaliū orbiū. Nam ſicut ſex circuli in plano/ eundē mediū circunſtāt: ita et ſex orbes/ orbē eundē ābiūt equalem. Scrutor deinde quot orbes: mediū orbē eiuſq; circunſtātiā tangēdo operiunt implētq; ſuperius hemiſperiū. Cōperio id tribus ipleri orbibꝰ. Ex parte quoq; aduerſa/ tres additi orbes: vniuerſū perficiēt medij orbis attactū/ complebūt inferius hemiſperiū/ totūq; claudēt quē petimꝰ ambitū. ¶ Hoc itaq; experimēto didici: duodenariū nūerū/ metrū eē corporee totiꝰ plenitudinis/ ac ſolide eiuſdē orbis circūſtantie. Et haud plures ꝗ̄ duodeci orbes: circa eundē ſiſti poſſe/ illum ſeq; premētes atq; attangentes. Sex eī orbes in corona illi aptātur et agglutinantur. In ſuperiore hemiſperio tres: ac totidē in inferiore ¶ Conſtat igiᷓ circūſtantiā circuli planā: dimidiā tātū eſſe plenitudinē Corporeā aūt ſolidāq; circūſtātiā: duplā/ totā/ atq; integrā. Huius qppe nūerus duodenariꝰ: illꝰ vero/ ſenarꝰ inuentus eſt ¶ Sed vt prius tibi librabā ſenarium: ita et nūc paucula/ de duodenario dicturiēda ſūt palāq; reſerāda. Illum Arithmetici perfectorū primū: hūc vero primū :habūdātē vocāt ſeq; trāſilientē atq; ſuperātē. Vt cuiꝰ ſimul ſūpte partes/ nūero quiq; 1 2 3 4 6 ſextūdecimū cōflāt. ¶ Et vt ſe pcellit ſupatq; quadrato (Nā q̄ternario)ita & ſuis ptibꝰ/ efficit gignitq; quadratū. Eſt enī ſextuſdecimꝰ: quartꝰ quadratꝰ ¶ Et ſi qd ſuis efficit ptibꝰ/ illi addideris: ſurget pfectorū ſcdus/ octauꝰ & vigeſimꝰ: ſextodecimo duodenarioq; cōcreſcēs. quo nūero/ Aſtronomi lune globū: motu proprio circa terrā congyrāt ¶ Rurſū duodenarius/ primꝰ eſt vite nūerꝰ: primi itē prouētꝰ atq; incremēti. Oēs qppe ſe trāſiliētes habūdāteſq; numeros: Arithmetica anagoge vitales fecūdos/ ac creſcēteſq; vocat. Hi eī poſtq̄ ſemetipſos reſtituere ſuiſq; partibꝰ coaluere: aliqd inſup in ſeſe proferunt largoſq; puētus ac fenora reddūt. ¶ Hūc duodenariū/ magi i archanis et myſterijs venerātes: primas eī i vniuerſo partes tribuūt. mūdiq; rectores et ſpiritales poteſtates/ aiunt eſſe duodecim: quos magnos imperatores appellitāt. qui diſptito inᷓ ſe mūdano orbe/ cunctis imperāt vniuerſaq; moderāt. ¶ Aſtronomi nūero eodē/ annuū ſolis curſū metiūtur: totidēq; zodus heliophorum ſeu ſigniferū circulū annūq; partientes. ¶ Et vt ab iis eo iremigē eoq; diuertā: que noſtratia nobiſue familiaria et cognita ſūt: noſti vtriuſq; teſtamēti ſubſtantiam(q̄ ſūma illa benignitas ſūmaq; ſapientia in ſalutē humani generis prouide excogitauit) in dodecadis plenitudine diuineq; mo-

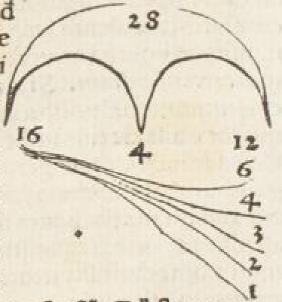

De ſolida eiuſdem orbis circūſtātia

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

nadis integra perfectaq; circūſtātia conſiſtere. ¶Illud quippe vet⁹: i duodeci tribubus/ deo
nūdum incarnato aſtitit. Illi pro virib⁹/ obſequutus eſt: ſuoſq; rit⁹ ex diuino inſtituto/ ſacra
ti⁹ peregit. Noſtrū vero/ quod preſētaneū nouūq; vocam⁹ i duodeci ſacris ātiſtitib⁹/ priſq;
ducib⁹: diuinū i carne ihabitās verbū/ oculis hauſit. veritatiſq; lumē/ oīm mortaliū mētib⁹
īfudit. Hec ē corona illa ſtellarū duodeci: qb⁹ ſēpit̄ne micātib⁹/ ab vniuerſo terrarū orbe: el
minate priſce/ vetereſq; tenebre diſparuerunt. Pulſi exploſiq; ſūt cacodemones: fides appa
ruit reſerata eſt via: Orta veritas & vita.·. VALLE. EX AMBIANIS. VIGESIMA
SEPTENBRIS. 1501.

¶Carolus Bouillus Frāciſco Ximeni Cardinali Tolletano.·. .S. .P: .D.

VT ad te ſcribam digniſſime preſul: impellunt me/ cum priſci dies/ quos in
tua egi domo: tum ingentes tue virtutes tam priſce q̄ nuperrime. Priſcas
oculis hauſi: Nuperrimas ac preſentaneas/ ingens fama ad nos depor-
tauit. Tu enim nuper vt veriſſim⁹ CHRISTI athletes: infidā barbarāq;
gentem/ illius ſeptro adigere atq; ſubigere laudabiliter anniti cepiſti.
Et quorum interni oculi/ ad veri luminis perceptionem/ ſuiq; dei agnitio
nem (tetra ignorantie caligine obducti) cecutiunt/ ad pietatem illos diu
neq; miſerationis clementiſſimum fontem/ toto conamine reducere ſata
gis. ¶Hoc profecto veri paſtoris eſt officium. Vndecunq; perditas oues: requirere/ Inuen-
Sacrū elo- tas: humeris in CHRISTI ouile referre: Nolentes ac ſuapte natura aberrantes hoīes coge
quium. re: vt nuptiales eterni ſponſi thalamos/ etiam inuiti et iuxta ſcripturam a miniſtris compul
ſi ſubintrent. Qui enim inuitatos ad nuptias/ reperit indignos: Exi inquit in vias et ſepes
et quoſcūq; repereris debiles/ cecos et claudos: compelle intrare/ vt impleatur dom⁹ mea.
Debiles ¶Quos debiles dixerimus: preter eos/ quorum pectora nullo diuine virtutis preſidio/ nul
la ſpiritusſancti conſolatione/ illuſtratione et gratia: in fide roborantur ac ſuffulciuntur.
Ceci ¶ Quos cecos: niſi qui capti mentis oculis/ nullā ſui autoris dei et superſubſtantialis om
nium fontis ſcientiam et gnaritudinem ſunt conſecuti. ¶ Quos alios claudos: q̄ qui oblīq
Claudi et a recto tramite deuij atq; in mortis precipitia nutabundi incedunt.
¶Eos igitur qui huiuſmodi ſunt: ipſe haud hoſtili animo/ perſequeris vt perdas: ſed imita-
tione dei (qui non vult mortem peccatoris) velut optimus zelotes proſequeris/ illorum con
ſulens ſaluti. Et vt deus ipſe ab ſolis occaſu/ honoretur ad ortum. ¶Ita enim nunc tempo-
ra ſunt immutata: vt deus/ qui prius in oriente apparuit: qui ab ortu ſolis/ in occaſum pro-
ceſſit: nunc viceuerſa in occiduo tantum ſolo celebretur/ decantetur/ ametur. Tu itaq; qui
ab occidente/ ductitans exercitum digredi cepiſti: perge inuictus (contrario ad ſolem mo-
do) ad orientem verum fidei lumen/ eorum qui in tenebris ambulant pectoribus: inſtar ſo-
lis iuſtitie illaturus. ¶ Auſpicata ſunt felici ſydere leuiſq; tonitruis: victoriarum tuarū ini
tia. Noſti vincere: Noſce et frui victoria. Miſiſti manum ad aratrū: neu retro aſpexeris/ quo-
ad Aphricani ſulci/ diuino ſemine compleantur. Celorum regno vim inferre cepiſti (Nam
illud vim patitur) Ne remittaris/ Ne laſſeſcas: quo ad (iuſtiſſima deo preſtita obſequela) in
illud irrumpas/ tecumq; illud plurimi et preclariſſimi CHRISTI milites indipiſcantur.
¶Adaperias Chriſticolis viam: qua tuto p̄ fideles ac deo obſequentes nationes: liceat do
minice immolationis ſacroſancta adire atq; inuiſere limina. Et contende marte eodē/ hoc
ſacrum impleri eloquium. Erit ſepulchrum eius glorioſum. ¶Obſeruāt nunc illud atq; cir
cunſtant/ truculente fere. Et que hominum quidem ſolam habent ſpeciem: ſtertunt ad illā
nauſeant/ vomitant. vertuntq; ſanctum ſanctorum dei in ſuā popinā: Hieruſalē ponūt i po
morum cuſtodiam. Si autem fidis in deo/ ductor erit exercitus tui: precedetq; te angelus
eius: immittens hoſtibus tuis/ terrorem tuum: Atterens illos et vertens in fugam. Perſe-
quetur vnus de tuis mille: et duo fugabunt decem millia. Nichilq; tibi obſiſtet: quo minus
ſacer ille locus/ repurgetur. fiatq; cuſtodia omnis mundi ſpiritus: et ſanctorū inhabitatio: &
gaudium (vt Iheremias ait) vniuerſe terre. ¶Imitare Ioſue/ Abia/ Aſa/ Ioſaphat/ Ezechi-
am/ Iudam machabeum: quos in deo fidentes/ ſpeq; tota victorie in illo depoſita: vel breui
uſcula oratione/ frequentius innumera hoſtium millia fudiſſe ſacra teſtantur eloquia. Non
enim exibit deus in virtutibus noſtris: Nec in tibiis viri beneplacitum erit ei: ſed ſupertimē
tes eum/ oculi eius.·. V A L E.·. Ex parhiſiis 22. Auguſti.·. 1509.·.

¶Franciſcus Ximenes Cardinalis Tolletanus Carolo Bouillo.·.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

HOnorande atq; dilectiſſime Carole: gratiſſime michi littere tue fuerũt. Tum
q̧ ex eis intellexi/ te optima valitudine perfruentem: in ſacris ſtudiis non
parum potuiſſe proficere. Tum etiam q̧ Chriſtiane religionis/ te zelatorem
ſignificabant: cum ob illius non noſtri/ ſed diuini Oranenſis triumphi vi-
ctoriam: te ex animo exultare cõmemoras. ❡ Facis tu id quidem ſumma
in deum pietate: magnaq; in nos beniuolentia. Sed quicquid in illa expu-
gnatione actum eſt: quia totum mirabile/ totum ſupra humanas vires/ ſu-
pra ingenium artemq; militarem: non nobis/ ſed clementiſſimo tribuen-
dũ eſt. Cui perfacile eſt: multorum hoſtium copias/ in manus paucorũ cõcludere. ſed quia
de his ad te dilectus noſter familiaris Gonſalus noſtri collegii profeſſor: ad vnguem ſeria-
timq; ſcribet: ſuis litteris cetera cõmittimus. Ceterum tui Stapulẽſis in recollectione et cõ-
paginatione illi⁹ pſalterii laudes non tacebo. Eſt enim opus illud/ tam docte premeditatũ
atq; compoſitũ: vt pſalmorũ intelligentie/ nichil ſit accõmodatius. Ingentes ei/ noſtro no-
mine agito gratias: Plurimãq; ſalutem impartire: VALE Ab opido noſtro Alcala xvi no-
uembris 1509.

❡ Carolus Bouillus franciſco Ximeni cardinali tolletano. S

ACceptis. et perlectis/ plurima cum voluptate litteris tuis celeberrime pre-
ſul: etſi eram extẽplo ad te ſcripturus/ diſtulit tamen quod moliebar tabel-
larii penuria. Nam e gallia noſtra begica (quã relicta ad tempus pariſiorũ
academia: ob animi ſeceſſum incolo) aut nulli aut perq̃ pauciſſimi occurrũt
qui ad vos pergant. Hec igitur vnica extitit dilationis cauſa: quominus qđ
dudum tentabat animus: efficere potuerit. Quod curaſti diligentius per
tuum Gonſalum (virum et eruditiſſimũ et michi amãtiſſimũ) tuos edoceri
triũphos: tibi gratias ago multijugas. Facio vero nunc te participẽ paris/
cuiuſdã triũphi: qui et fame claſſico et ſcriptis phyluris/ ad nos hoc anno irrepſit. Fortaſ-
ſis et vobis prior: iamdiu increbruit. Sophin inquã magnũ Perſarum regem: ſacratiſſimo
baptiſmatis lauacro/ ac fonte renatum: deinceps in efferatiſſimam turcharum gentem/ ſub Sophis per-
CHRISTI militaturũ vexillis. Hoc tãtũ reipublice Chriſtianorũ fenus: tã ingentẽ ouillis ſarum rex
CHRISTI profectũ: qualis ſcripto oblat⁹/ michi eſt: talẽ ad te mitto. Hiſtorie nichil addidi
duntaxat e gallico ſermone/ latinam feci. ❡ Nam ſi pleriſq; vatibus credimus: iam tempo-
ra ſucceſſere que ſpurco mahumeti exitum minantur infelicẽ. Aiunt enim nonnulli/ mahu
metem adhuc viuentem ſuis predixiſſe: poſt octingentos annos/ ſe rurſum ad eos ventu- Mahume-
rũ: aut ex toto e memoria hominũ oblitterandum ſuãq; legem interituram. ❡ Audiui et tes
ego agens Tolleti/ a pleriſq; repertũ abs te ꝓ veterib⁹ templi ruderibus vaſculum: in quo
prorute in terrã viſebantur maurorũ imagines/ cum ſcriptello hec dictitãte. Quando hec
hominum oculis patuerint: his quorum intus imagines viſuntur: imminebit exitium. Ve-
ra ne hec/ an fabuloſa: belle noſti. Faxit tamen vtcumq; deus/ vt fiat in terris/ ſicut et in ce
lis/ ipſius voluntas. Vt iam redeat et virgo: redeant ſaturnia regna. Iam noua progenies:
celo mittatur ab alto. Pax ſit/ et in toto ſurgat concordia mundo. Vna fides/ vnus iam re-
gnet in omnia princeps. Gauiſus ſum plurimũ/ de ingenti illo complutenſis tui ſtudii pro-
fectu. Vnum ſupereſt abs te ſummopere curandum. vt rectarum litterarum blanda ac ſua-
ueolente doctrina/ earũq; ſolida ac refouente alimonia: tenelli adhuc nouellorũ diſcipulo-
rum animi ruderentur/ focillentur/ paſcantur. Hoc enim pacto ſanarum diſciplinarum can
dor/ gymnaſtice illi pedie: et diſcipulorum frequentiã/ et tibi nominis immortalitatem com
parabit. VALE. Ex Ambianis xx Martii. 1509.

Carolus bouillus Alphonſo yanes canonico Tolletano. S

SVauis michi occurrit tui memoria/ preclariſſime vir: que me (vel ſi dun-
taxat ſalutãd⁹ eſſes) vt ad te ſcribam vltro impellit. ❡ Percelebre apud
nos exiit Tolletanorum nomen/ audita illa Oranenſi palma: quã nuper
deo dicatiſſimus veſter archipreſul/ e mauris relatam: authori (vt decet)
victorie deo/ religioſe dicauit. Hic intantum ceteros noſtros preſules/ in
chriſtiano paſcendo grege antecellit: quantum luciferi/ rutilum iubar
ceterarum ſtellarum ſplendoribus/ conſpicitur inſignius atq; illuſtrius.
❡ Reliquis enim põtificibus/ hoc haud immerito prophete Zacharie Zacharias

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

dictum imputetur. O paſtor et idolum derelinquens gregem. Brachium eius ariditate ſic=
cabitur: et oculus eius tenebreſcens obſcurabitur. Is autē preſul/ quo paſcimini: in domini
talētis/ habūde negociatus/ ac iam ſuperlucratus plurima: dominica quoad poteſt implere
precepta ſatagit. ¶ Dicam igitur ad vos: quod et hyram rex tyri/ ad Salomonem regē di=
Hyram xiſſe fertur: diligit (ait ille) dominus iſraelem: qui dedit te regem populo ſuo/ regem ſapien=
Salomon tem et facientem iudicium. Ita profecto et vos deus dilexit: qui tolletanum ouille/ tam vi=
gili et oculato paſtore cōmuniuit. Saluta dominum Franciſcum ſapata ſcolaſticū. dominū
quoqꝫ Bartholomeū de metina/ igenuos ac michi amātiſſimos viros. VALE. Ex parhiſiis
22 auguſti 1509. S

¶ Carolus bouillus Nicolao horio Remenſi Electo.

SCribis ſcitiſſime vir: opinari te nichil ſimile/ a quingentis annis cōtigiſſe:
huic quod mee littere tibi denarrarunt/ de geminis CHRISTI athletis
diuiniqꝫ verbi propagatoribus. Quia igitur cepi/ adhuc loquar: et que ex
parte vidi/ partim audiui: de alio quodā eremita/ ſancto et admirando no
ſtris temporibus viro tibi aperiam. Is iam in pace quieuit: annis viginti.
Nomen illi erat/ nicolao de ſaxo/ natione Germano atqꝫ Eluetio. Eluetii
enim ſunt ſuperiores Germani (quos nunc Suitenſes vulgo appellāt) ſiti
inter alpes. Illac anno ſalutis 15030: tranſiui. audienſqꝫ virtutes iam vita
functi eremite: captus deſiderio nouitatis rei/ continuo ad eius eremū diuerti. Suſcepit me
hoſpitio/ vnus filiorum eius natu maximus. Patris veſtem michi ipſe oſtendit. Sequēti die
perreximꝰ ad cellulā patris: in qua viuens pater perſeuerās duobꝰ et viginti annis (quoad
fatis exceſſit humanis) ſine materiali omni cibo ac potu: docuit nos infirmos mortales: q̄
verus ſit ſacer hic ac diuiniloquus ſermo. Nō in ſolo pane/ viuit homo: ſed in omni verbo
Sacrū eloquium quod egreditur de ore dei. Obſederunt frequēter et per annos plurimos vias et itinera/ que
ad eius ſolitudinem ductitabāt: Eluetiorum princeps/ tam eccleſiaſtici q̄ ſeculares. proba=
turi: num quiſpiam/ occultis eum cibis aluiſſet. Inueneruntqꝫ (quod et verum erat) hominē
diuinitus ſupra hominem factum: naturam aliquo pacto ſuperaſſe humanam/ parem ange
lis/ in hoc mundo euaſiſſe. et carne adhuc veſtitum: carnis tamen neceſſitudinibus minime
obnoxium et addictum. ¶ Claruit (vt ferunt/ et vt in eius actis legi) et in vita et poſt corpo=
ris exceſſum miraculis. ¶ Referam autem viſionem quādam: que illi nocte vna micantibꝰ
ſtellis/ orationi et contemplationi intento: in ipſo celo apparuit. Vidit enim humani capi=
tis ſpeciem: terrifico vultu pleno ire et minarum. Trifidam ſeu pōtificiam geſtabat coronā
cuiꝰ ppendiculo et cono: inerat ſpherula parua. Ipſi vero ſpherule: crux deſuper apparebat
Viſio infixa. Barba illi deorſum prominebat trifurcata. Sex enſes demptis capulis/ ab eius facie
(ſed prepoſtere) prodire videbantur. Vnus a media fronte/ ſurſum deuergebat: latitudine
ſua fronti inſidente: acumine vero/ coronarū ſupernā ſpherulā aut crucem terebrāte. Duo
alii/ ab geminis oculis exeuntes: acumina in oculis ſeruabant/ pars vero lata foris tende=
batur. Ceteros duos/ ambe nares vibrabant: la
tiore parte ſita in naribus. Sextus deniqꝫ/ foris
latus: in os immittebat acumen. Hi autem ſex
enſes: videbantur equales. ¶ Hanc viſionem
pingi ipſe iuſſerat in cella ſua: quā ego viſam
menteqꝫ conceptā: etiam apud me/ ad memo=
riā depinxi. Cū enim me profecto lateat: quid
portendat (quāqꝫ haud leua tonitrua: mortaliū
orbi imminere/ ſuo ſtatim terrore inſinuet) Tu
quid ſit quidqꝫ ſibi in his velit deus: melius for=
taſſis conicies. meqꝫ litteris tuis iterum ſolabe=
ris: quibus intelligentie tante rei/ certior abs te
fiam. Sin videbis te rei nouitate ac difficultate
obtundi: ſcribe quomocunqꝫ ad me/ vt tibi ipſe
quid de hac viſione ſentiam: litteris aperiam.
VALE. Ex ſācuria noſtra: vigilia diui Lauren
tii 1508.

¶ Nicolaus horius Carolo Bouillo. S D

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

GRate ac iocunde michi fuerunt littere: tue quas homo et honeſtus et tuorum amicus ad me pertulit. Oſtendiſti enim magnum erga me amorem tuum: vt ſi de tua in me charitate/ quicꝙ dubitationis habuiſſem: profecto illis ſine mora vlla/ michi abſtuliſſes. Quod autem me rogas: vt iterpreter tibi ſingularis cuiuſdam eremite viſionē: qui poſtꝙ egit in eremo duob⁹ et viginti annis ſanctiſſimā vitam: in clariſſimū illud celum aſcēderit: nequaꝙ ſpondeo tibi me id eſſe facturum: ita vt optimū veriſſimūꝙ ſenſum/ tibi eruam. Nam id nemo facere poteſt: niſi maximus ille ſpiritus/ donauerit eum prius tali ac tanto munere. Opinionem tamē meā/ paucis explicabo. Sic igitur eā (quā beatus vir: in celo nocte intempeſta ſuſpexit: cum in ſolitudine/ orationi operam nauaret) imaginem exponendā eſſe opinor. vt ex humano capite (cui herebat triplex et pontificia corona) ſūmū quēdā eccleſiaſticū pricipē demōſtrari ſuſpicemur. Qꝫ autem facies capitis: tum rubicunda erat: tum etiam minas furorēꝙ nudabat: monſtrata eſt ſatis futura illius crudelitas. Quid queris? Nonne vt reliqua dilucidē? crucis quidē cuius et infixa fronti erat latitudo: et in ſanctam crucē vergebat acumē: illum CHRISTI aduerſariū fore indicabat. Gladius vero qui oculum cuſpide non tangebat ſolum/ ſed etiam lumine priuabat: eum tenebris auaricie excecandum patefecit. Mucro autem cuius tum alterū oculum percuſſerat: tum perire coegerat aculeata ſummitas: oſtendit ingentem eius laſciuiā. Sed due enſium ore/ quibus inerat latitudo/ quibuſꝙ nares obſtruebantur: hominem talē fore monſtrarunt: qui ex celeſtibus rebus odoriferis/ capturus non eſſet voluptatem. Huic enim erat inhumanitas (que per enſes intelligitur) impedimentū allatura. Vltimus autem mucro qui labra et collidebat et conſuebat/ ſua extremitate acuta: illum ꝙ maxime notabat. tantāꝙ ſignificabat ipſius ſegniciem futuram: vt populo ſuo/ idē ipſe verbum domini nō predicaret. Sed illud/ dempti gladiorum capuli portēdebāt: vt quēadmodum/ qui tot taleſꝙ enſes/ de facie fratris conaretur dimouere: man⁹ ei⁹ lederetur: ita profecto ab horribili crudeliꝙ principe affligeretur: qui eum ipſum auderet aliquando carpere. Erat autem barba eius trifida/ promiſſa et aſpera: ex qua ſumi ea coniectura potuit: vt ille futurus eſſet cauſa malorū in quibus vniuerſus populus aliquando verſaretur. Nam et ſi ad cunctos obiurgandos valde aſtrictus erat: tamē illos ſepe dei legem tranſgredi permiſit. Hec eſt opinio/ quā tu ſcire expetiſti: quāꝙ volui ad te pro mea in te charitate mittere. VALE. Ex vrbe Remorū quinto calendas ſeptembris: 1508.

Nicolaus Horius Carollo Bouillo S

IAmdiu tuas litteras expecto: que ſimul ac reddite michi fuerint: multū voluptatis afferēt. Noui enim et acumē ingenii: et magnitudinē charitatis: et ſuauē tue orationis copiā. Ego autē non ſolum viſionē (quā memoria tenes) interpretatiuncula declaraui: ſed et huius breuem interpretationem ſcripſi ad te perdiligenter. et ad temetipſum: meam ipſius epiſtolam perferendā curaui. Volui enim ſatiſfacere tibi: quē multis de cauſis/ magno amore proſequor. Neſcio mi Bouille: quid ſit cur ad me nichil litterarum dederis. quāꝙ ſi meam de viſione opinionē mitterē: ſpopōderas michi te potius eſſe vſurū officio ſcribendi: ꝙ id contempturum. Forte illud accidit: vt aut meam epiſtolam/ tibi reddiderit nemo. aut in grauem cecideris egritudinem: que impedimentum tibi attulit: quo minus ipſe ad me ſcriberes. Quod autē reliquū eſt: te vehemēter rogo vt ocius ſuccidas moleſtam expectationē meā: atꝙ ingens deſideriū meum properanter expleas. VALE.

¶ Carolus Bouillus Nicolao horio. S

PErlate ſunt ad me littere tue: qbus ſcite profecto et adamuſſim expetitam ſideree cuiuſdam eremitice viſionis ſignificātiā emedulaſti. Memini autem me/ primis litteris quas ad te dedi: mentionem feciſſe viri cuiuſpiam veneti: qui nunc abiectis cunctis opibus mundoꝙ contempto: Rome vilibus opertus fratillis/ verbū dei publice extollit ac predicat. aſſerēs ferme oēs damnandos niſi penitentiā egerint. Plurimos conuertit & ad monaſteria impellit. Hymnos perdulces (vt aiunt) ex tēpore canit. Horū igit hymnorū duos ad te: vt virū amiciſſimū & religiōis cultorē mitto. facioꝙ te participem/ eorum: que ſunt apud me et noua et precioſa. Concipies ex eis et viri ſtatum: et quo agatur ſpiritu/ ſancto/ an alio? Ego magis ſancto crediderī. Nā hi duo hymni ꝓphetici eſſe videtur. Arcana enī quedā ꝓmūt paria his que a ſacris eloquiis myſtice predicantur

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Hos hymnos/ miſit ad me Iacobus faber ſtapulenſis: perlatos ad ſe ex vrbe. Hic te pluri-
mum ſalutat. Salutarā eum prius tuo nomine. Scribe iterum ad me: quid de huiuſmodi v-
ro ſentias. vt et michi iterum ad te ſcribendi/ detur occaſio. VALE. Ex ſancuria kalendis
octobribus 1508.

¶ Carolus bouillus Iacobo fabro ſtapulenſi/ philoſopho clariſſimo. S

SI boni (vt pleriq; volūt) natura/ eſt propagatio ſui: lex nobis in propatulo
eſt/ qua liceat eſſe bonos: ſi noſtra omnia/ precipue amicorum fecerimus
cōmunia. Tu vero vnus ille es: cui mea omnia/ vt filius litterario patri
iure debeo. Genuiſti quippe me ſanis diſciplinis/ ipſiq; veritati. ¶ Etſi ra
tionabile eſt/ quod logici ſentiunt: falſum vero/ interdum vero preſtare
originem: haud profecto abſonum erit/ et quod huic ſimile cenſetur: Bo-
num/ nōnūq̄ a malo oriri initio. Parhiſiis/ q̄ anno 1495 peſte affecti ſūt:
malum id ſane fuit: in meum tamē conuerſum eſt bonum. Fecit enim vt
(qui intra parhiſie vrbis ſepta/ ad id tēporis ī litterario ocio aquas (vt aiūt) hauriebā cribro)
te ruri illuſtrē diſciplinarū ſolē offēderi. Tu nēpe per īroductiones nūeroꝝ/ per arithmetice
diſcipline preludia: Pythagorico more: toti⁹ mei philoſophici profectus ac litterarii ſtudii
extitiſti cauſa. ¶ Omnes igitur que meo qualicūq; ſtipite/ pullulaſcēt exorienturq; nouelle
ſpiritales item floſculi/ ac litterarii cuncti fructus: iure tuo pēdotribatui/ ſunt a me dicandi.
Nunc igitur tibi offerā: quid ſerotinus lunaris aſpectus/ michi quadā die poſt cenam ambu-
lanti: ſecretioris altioriſue cōtemplationis infuderit. ¶ Hactenus (quod norim) a philoſo-
phis indiſcuſſum eſt: cur in luna viſendā ſeſe exibeat/ pulla illa maculoſaq; facies. Cur item
aliter q̄ ſol: in ſincero et indefecato orbe mortalium oculis luna pelluceat. ¶ Habet autē id
meo iudicio/ hanc rationem. Tantum due ſunt potiſſime et vniuerſi maxime res creature:
Angelus atq; Homo. He aūt cū dei ſpecie/ imagine et cognitione ſint inſignes: cōgrue ge-
mina illa atq; ingentia mundi luminaria exprimunt. Angelus quidem ſolem/ Homo vero
lunā. ¶ Angelicus eni intellectus purus eſt/ ſincerus/ abiunctus a materie: perſimilis ſoli in
quo ſincera et imperturbata lux viſitur: ſine vlla nebule aut caliginis permixtione. ¶ Hu-
mana vero intelligētia (angelica illa mente/ paulo inferior) haud aliter natura ſubſiſtit/ q̄
in materia. Et ipſa/ perinde atq; lunaris orbis: permixtione et alluuione materiei/ haud ſta
tim ſincero ac liquido: ſed ſubrutilo minuſue candido aſpectu in ſuum autorē conuertitur.
¶ Intellige igitur quicquid in luna luminis eſt/ maculoſam circūſtātis effigiē: perſimile eſſe
ſpeculo. ¶ Ipſam vero pullā effigiem/ natiuā eſſe ſpeciem: qua affectum et permixtum eſt
lunare ſpeculum. Hoc pacto oīs humane intelligentie (qua ab ſublimiore angelica differt)
nobis modus et ratio congrue exprimitur. ¶ Angelicus ſiquidem intellectus/ cum purus
ſit & immixtus: pſimilis nitidiſſimo ſpeculo/ ſolo lumine/ ſine ſpecie atq; effigie affecto cen-
ſetur. ¶ Humanus vero intellectus/ ſimilis eſt ſpeculo/ quod affectum quidē eſt lumine: ſed
in ſui medio/ cuiuſdam ſpeciei geſtat vmbellam. que velut circunſtantis luminis/ decurren
ti in ima fece atq; ypoſtaſi colligitur. ¶ Sicut enim color et viſibilis omnis ſpecies/ primo-
genii luminis fex quedā eſt atq; ypoſtaſis: ita et conceptio humane intelligentie/ figura et
color quidam eſt: primarii/ angelici ac ſimpliciſſimi luminis. ¶ Solem ſimplici affectum lu-
mine conſpicamur: ſine nebula/ ſiue maculoſa facie/ ſine colorum ſubſidente ypoſtaſi. An-
gelica itidem mēs/ natura
ſimplex: cōgruū ſue ſimpli
citati/ purū & īmixtū lumē:
e diuino fonte in ſeſe deri-
uat. ¶ Aſt i luna/ cernim⁹
exceptū cum ypoſtaſi lu-
men. Pulla quoq; in ea vi-
ſitur ſpecies: q̄ circūſtantis
luminis quedā eſt cōcretio
perinde atq; color/ cōcre-
tio eſt et fex lucis. Diuine
pariter lucis immaculatus
ſplendor: qui purus/ ab an

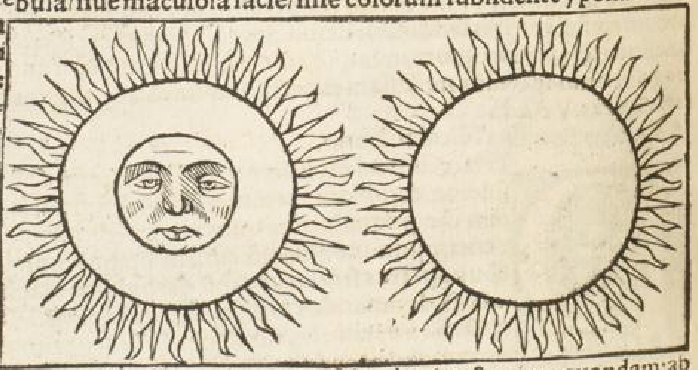

gelica mente captatur: in humana intelligentia concreſcit. gignitq; ſpeciem quandam: ab
ſimplici lumine differentem reſidentēq; in medio luminis: vt primarii lucidi actus ypoſta-
ſim/ vt ꝓpriā humane intelligentie notionē: qua angelico intellectu cēſetur paulo inferior.

Analogia coloris

Pedotriba/ vel pedotribes: lusarii ludi & scholarum preceptor. hinc pedotribatus/ disciplinatus. Pedia et institutio in bonas artes,

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶Sol expoſitꝰ eſt/ ac preeſt diei nullāq; in ſe caliginem ſuſceptat. Luna vero expoſita eſt ac prefecta nocti gelidaq; nocte concretam in ſe excipit/ nebulam. ¶Angelica pari pacto mens: preeſt dei/ luci et intelligibili mundo. in quo nulla aeris dēſatio/ nubes gignit: neq; ſolis abſentia noctes ac tenebrarum vices alternat. Humana vero mēs: noctem / tenebras et ſenſibilē mundum regit. in quo nunc ſerenus eſt/ nunc nubilus aer: Nunc preſens apollo diem/ nunc abſens noctem reſtituit. ¶Et rurſum ſicut ſol fons eſt totius ſēſibilis/ lucis: Luna vero deriuaticiū lumen mutuat a ſole: ita et angelus/ diuine eſt origo ſcientie et prima que in deū aſſurgit creatura. Homo vero diuine ſcientie extremā ſortem conſecutus: haud aliter q̄ per angelos/ in deum ſubuehendus eſt: diuinaq; ſcientia potiturus. ¶Et attende queſo quo pacto euadant hec tria/ in angelo ſimplicia. Subſtātia Scientia et Subiectū. Nā angelica ſubſtātia/ ſimplex et incorporea eſt. quippe ſpiritus corpore liber/ materiei impermixtus. Eius vero ſcientia/ ſimplex eſt lumen/ inconcretum: atq; in nullā ſpeciem figuratū. Obiectum quoq; ipſius/ ſimplex et inopertꝰ deus eſt. qui velut ſincerus ac meridianus ſol: angelice menti nudus pellucet atq; reuelatur.

Tria in angelo ſimplicia

¶In homine autem: et ſubſtantia et ſcientia et obiectum: dualia mixta et compoſita cernuntur. Subſtantia enim imprimis humana/ geminas partes (corpus animāq;) inuoluit. Humana vero ſciētia/ humaneq; mentis habitus: perinde atq; et habitus lunares/ euadunt gemini. ¶Prima nāq; humane mentis notio: lux eſt principiorum/ perſimilis huic lumini: quod in luna/ pullā imaginē atrāq; ſpeciem circūſtat. Secunda vero humane mentis notio: lux eſt illationū/ quā nos ſcientiam nūcupamus. Hec enim ſciētia maculoſe in luna faciei ſimillima: concretio quedā eſt/ primarie et candidioris principiorum lucis. ſicuti et viſibilis lune ſpecies: concretio eſt candidioris ſeq; circūſtantis luminis. ¶Hominis inſuper obiectum duale eſt et permixtū. Humana quippe mēs nixuriens in deum: haud ſimplicē illum/ ſed angelice mentis pertenui nebula cernit adopertum. Nudatur enī homini deus/ non vt meridianus ſol/ ſine caligine: ſed vt ſol exoriens/ aut occiduus: ſub tranſlucidis vaporum nūbiūq; velaminibꝰ.

Tria in homine cōpoſita

Illatio

¶Vnde fit vt angelus ſit ter vnus: triniſue de cauſis ſimplex. Homo vero ter dualis/ terue compoſitus et mixtus: Subſtantia ſcilicet/ Scientia et obiecto. Angelica ſubſtantia: ſimplex et īmixtus ſpiritus eſt. Humana vero ſubſtantia: ſpiritus et caro. ¶Angelica ſciētia: ſimplex eſt et inconcretum lumē ſine ſpecie vlla aut figura aut imagine. Humana vero ſcientia Lumē eſt: qd̄ in ſpeciē/ figuram et imaginem cogitur atq; concreſcit. ¶Angelice mentis obiectum / eſt deus ſine ſpecie: ſimplex purus/ nitidiſſimus vt ſol. Humane vero mentis obiectio: deus eſt cum angelica ſpecie/ velut ſpeculum mixtum affectumq; imagine: velut itē luna. ¶Angelice mētis habitus/ eſt vt lux principiorum ſincera/ peruia et ſuapte natura ab omni intellectu excepta. Humane vero mentis habitus: partim lumen eſt/ partī luminis ſpecies. ¶In principio ſine figura et ſpecie: mens humana proficit. In fine vero cūcta per ſpecies ac figuras apprehendit.

Alia illatio

¶Ex his igitur elicio per ingentia mūdi luminaria/ ſolem et lunā: haud aliud nobis exprimi: q̄ ſupremā diuinitatē. que vt ſol/ angelice menti: vt luna vero/ humane intelligentie nuda/ peruia et adapertilis fit. Maculoſam quoq; lune effigiē hinc definire liceat: eam eſſe diuinam quandā ſpeciē/ quā natura homini/ ad ſolis aſpectum imbecillo: in lunari ſpeculo preſentauit. Hec ſunt que nuper a me/ ad lunarē proſpectum obambulando excogitata: te latere nolui. Spiritales margaritas: et litteraria e mentis penuario/ prompta munuſcula tibi/ q̄ libens offero: tam beniuolus ſuſcipito. VALE. Ex bruxellis viii Maij 1505.

¶Iacobus Stapulenſis Carolo bouillo ſuo q̄ dilectiſſimo. S

AMoris indicium eſt: cū que ab aliquo veniunt/ magna afficiant voluptate. Sic certe tue littere/ me affecerunt: vt nichil magis. tum ꝙ a te prodierunt: tum ꝙ digniſſimam de ſolis puritate et lune impuritatis permixtione/ cōtinere cōtēplationē viſe ſunt. Et ſi (vt ꝓ amore quē erga me gerere fateris) aliqua tuorum ſtudiorū ieci primordia/ que a mēte tua: vt ſuapte natura fertili agro ſuſcepta ſunt: ſed in te recognoſco: quod i meſſe recognoſcere debet/ non ingratus erga deum colonus. Mandat enim ſemina terre: ſed deus eſt/ qui ea viuificat: et incremētum preſtat/ vniuerſum. Quecunq; igitur ſpiritalem fructum/ in poſterum feres: nō ignorabis ab illo puro ſole (quē tam magnifice predicas) tibi eſſe cōmunicatū. Qz ſi aliquid/ de ſpicis illis: ad alimētum animi/ michi impar-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

tieris/ vt et nuper et alias feciſti / cultura illa(vt colonus cui ex minimo culture labore:
ager/ affert fructus vberrimos)me felicem efficiet. Gaudeo ſūmopere/ te eſſe apud reueren-
dum patrem/ ſingularē dñm meum epiſcopū legionenſem. Cui vice mea/ ſalutes mille da
bis. Per dominū Aluarū/ curaui ad eum trāſmitti Heraclidem et recognitiones petri. quia
reuerende paternitati ſue. illa dicaueram. Credo eum: illa percepiſſe. Si ſuperfuiſſet michi
aliquid ocii ad eundē dediſſem litteras. ſed cum feſtinantia tabellarii/ id non ferat: et mul-
ta me vrgeant nō ocia/ ſed negocia: oro/ eſto mea epiſtola. Vale: parhiſiis xx aprilis 1506.

¶ Carolus bouillus Leonardo pomaro doctori medico S

Diutina noſtra ſilētia/ amātiſſime mi Pomare: haud veteris noſtre amicicie
oblitteratione/ neq; obliuioſa deſidia: ſed vel crebris ſtudiorum occupa-
tionibus/ vel tabellariorum penuria contigere. Nam tu velut beneficus
me⁹ hoſpes/ cum redirem ex vrbe/ michi alti⁹ in animo inſediſti. Atq; vbi
oportune lugdunenſis acceſſit/ venitq; obuiam viator: extēplo me ad ſcri
bendum conuerti. Agam autem tecum partes/ non mundani interlocu-
toris: quem ſatis ipſe noſti mundanis moxq; euanidis et inſucculentis per-
parum ſermonibus oblectari: Sed ſatius philoſophi partes ſecutus: paucu
la tecū de animi imortalitate diſceptabo. vt vel hoc pacto: litteraria pcipias a me donaria
¶ Memini quippe cū apud te (quartana correptus febre) diuerſarer/ quadā die ortā inter
nos de animo cōtrouerſiam: vix poſt horas quattuor/ q̄ cepta erat (argutiarū obortis ſale-
broſis ſcrupis)ad finē deductam. Aderat enim illuſtriſſim⁹ vir / carpi comes: recentiū litte-
ratorum/ facile ſcopus ac decus. Tu igitur que de animi immortalitate: que de ſtata ac per-
penſa in euo mentis humane ſubſtantia ſum⁹ allaturi: pronus ac facilis auſcultato. ¶ Deū
inficias ibit nullus/ eſſe eternum. Porro eternitas duratio eſt/ in vtrāq; partem nullis termi-
De animi i mortalitate — nis profuſa. In qua digreſſus quiſpiam vltro citroq; a medio: neq; principiū illi quo ceperit
eſſe deus: neq; finis/ quo in non eſſe prolapſurus ſit occurrent. Qui enim omne principium
anteceſſit: omnem quoq; finem tranſiliet. Qui prior fuit omni initio: omni quoq; fine atq;
periodo euadet poſterior. Succedit autem eternitati euū: ſecunda ab eternitate (primo tā
Eternitas — men creata)rerum duratio. Hec enim velut pars quedam eternitatis / parte altera ab eter-
nitate deſciſcit: reliqua vero ex parte/ eternitati cōiungitur. Habet enim euū/ principiū: finē
tamen non habet. ortum eſt et deriuaticium ab eternitate euum/ cepitq; eſſe aliquādo: In-
deſiturum tamen eſt et cum ipſa eternitate perſeueraturum. Habitu principii ab eternita-
Euum — te diſcedit: finis vero et periodi carentia/ eternitati ſimile eſt et vnum. ¶ Superat autē poſt
euū: gemina rerū permanentia/ duplex ue duratio: Tēporanea et inſtātanea. Temporaneā:
aliquantula quidem fluxione/ ac diuidua progreſſione metientes: ab aliquo profectam ini-
tio/ atq; ad aliquē vſq; finem propagādam definimus: geminiſq; terminis principio et fine
volumus eſſe circunſeptam. ¶ Momentaneam vero rerum ſtationem: et omni progreſſio-
Tempus — nis ſpacio et terminorum differitudine dicimus eſſe orbatam. Eſt enim hec perexigua et in-
ſectilis temporis atomus. ¶ Omnis itaq; rerum duratio et permanētia: ad ſimpliciū ac na-
turalium elementorum numerū/ quaterna eſſe colligitur: Eternitas/ Euum Tempus/ Tem-
Momentū — poris atomus. Eternitatem tibi propone atq; intellige/ per lineam ex parte vtraq; infinitā/
vt per lineam a b. Euum/ per lineā mediam/ cui ſit principium ſine fine. vt per c d. Tempus
per lineam e f: tam principio/ q̄ fine demēſam. Temporis atomus: tibi puncto g/ deſigne-
tur. In momentanea duratione: ſubſtantia abs te nulla eſt collocanda. quādoquidem nul-

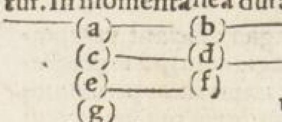

lus ſubſtantialis rerum actus non pluſq̄ momento / in eſſe perſe-
In ſolo inſtanti nulla ſubſtantia — uerat. Nulla enim ſubſtantia ſimul atq; exorta eſt: interit faceſſitq;
e medio. Librantur autem ab inſtanti/ ſoloq; momento perdurant/ perfectiſſima quedā rerū
accidentia: velut fluxe ac ſucceſſiue qualitates/ lux et ſonus: que intereunt ſimul atq; fiunt
Que in tpe durant — ¶ Omnis autem ſenſibilis ſublunariſue actus/ humano actu inferior: id eſt et eſſentialis et
vitalis et ſenſitiuus: tēporaneum ſibi ſtatum/ ac definitam vtrinq;(ab ante et poſt)permanē
tiam vendicat. Vniuerſus quippe eiuſmodi actus/ aduētans in materiam: imprimis eſſe in-
cipit. Migrans vero e materia: illico eſſe deſinit. Inter vtrumq; porro generationis et cor-
ruptionis terminū temporaneo ac fluxo eſſe potitus/ in materia aliquandiu reſedit. ¶ Et cū
diuinam ſubſtantiam / ſibiipſi immenſam eternitatem preſcripſiſſe dixerimus; ſuperat vt

reſidua entia/ Angelica atq; Humana mẽs/ ipſaq; prima materies: ſint in euo/ a natura per-
penſa ac ſtata. Hec igitur tria: angelica mens/ Humana mens et Materia: licet orta ſint: fu-
erintq; nõnunq̃ non entia: indelebilia tamen ſunt/ perennia ac perpeti eſſe potitura. ❡ Sed
dices fortaſſis. Et angelicam mentem et materiam: vel nichilo perſuaſus argumentis/ im-
mortalia et perẽnia eſſe aſſentior. Humanã tamen mentem qua de ſimile iudicium nõ eſt/
vel addubito/ vel plane diffitetor eſſe immortalem. ❡ His ego reſpondeo/ humanam mẽ-
tem/ diſſimilem eſſe ſubſtantia: et ab angelica mente et a materie. Eſſe nãq; materiei: potẽ-
tia quedam eſt et extima rerum vmbra. Eſſe vero humane mentis: actus eſt et diuinus qui-
dam immaculatus ſplẽdor. ❡ Angelice quoq; mẽtis eſſe: abiunctum eſt a materia/ ac ſub-
ſiſtere extra materiã natum. Humana autem mens: natiuo materiei coniugio/ ab illa diſſi-
det euaditq; paulo inferior. ❡ Addo tamen humanam mentem: congrue ex vtriuſq; ange-
lice ſcilicet mentis et materiei perpeti ſubſtantia/ colligi poſſe perpetem atq; immortalem.
❡ Angelicam ſiquidẽ mẽtem: nulla magis ratio negat eſſe caduã: Nichil magis illam illa-
bilem eſſe et indeciduam aſſeuerat: q̃ ꝙ diuine immutabilis ſemperq; eodẽ modo ſe habẽ-
bentis lucis et ſapientie particeps eſt. ꝙ ve diuine imaginis nitidiſſimũ ſpeculum/ primaria
item diuine ſpeciei emicatio et lucidiſſima apparitio nuncupatur. ❡ Atqui humanam mẽ-
tem/ palam eſt earundẽ proprietatũ eſſe inexpertem: Ipſa eteni eſt et diuine imaginis ſpe-
culum: et conſors diuine ſapientie. Extrema quoq; diuini luminis deriuatione/ ſupremaq;
dei pellucentia: humana mens a cunctis theologis honoratur atq; inſignitur. ❡ Eſt igitur
humana mens/ perinde atq; angelica: ob diuine imaginis lucidam/ patulãq; expreſſionem
immortalis. Eterni quippe illius increati et indeſituri entis/ immaculata imago: omne id
quod varium et permutabile eſt dedignata/ his duntaxat ſeſe infudit vaſculis: ab ſolis his
ſpeculis/ geſtari et exprimi voluit: que nulli permutationi ſunt obnoxia/ queue ſemper eo-
dem modo ſunt habitura. ❡ Definiuit enim circum ſeipſam/ diuina altiſſima mens: duo tã-
tum ingentia luminaria/ mundanis perſimilia lichnis atq; lampadibus: ſolem et lunam/ id
eſt angelicam et humanã intelligentiam. que ortum quidem/ cum ab ipſamet diuina mẽ-
te ducitent: et ex parte principii/ ſine modo ab illa exuperentur: euiterne tamen duratio-
nis inconſumabili fluxione/ nulliuſq; finis affutura periodo: ſibimet copulantur atq; exe-
quantur. ❡ In his quippe duobus ſpeculis: ſacra diuinitas omnem ſui conſumauit proſpe-
ctum. Hec tantum gemina ſanxit ſpiritalia lumina: que illi ipſi/ futuro toto euo colluceant
atq; ſuffulgeant. Extra hec/ dinoſci deus ac ſpectari noluit. Alteri nulli creature: exortꝰ eſt/
pelluxit/ apparuit. ❡ Rurſum ex materie euiterna permanentia: parẽ rationalis anime im-
mortalitatem/ tibi hoc pacto eliciam. Materia potentia quedam eſt: et ens natura imperfe-
ctum. Omnis autem potentia ſubeſſe actui nata eſt: et propter actũ facta. Si igitur erit per-
pes materies: vtiq; et perpetem eſſe/ aliquẽuis materiei actum oportet. ❡ Si enim materi-
em/ haud propter ſeipſam/ ſed propter actum: et creatam eſſe et ſubſiſtere conſiteris: fate-
bere et eãdem/ non propter ſe/ ſed propter actum/ eſſe euiternam. ❡ Atqui totius materiei
ſunt quadrigemini actꝰ: Subſtantiuus Vitalis Sẽſitiuus et Rationalis. a quibus et totidem
ſublunarium rerum gradus: Subſiſtentium/ Viuentium/ Senſitiuorum et Rationalium de-
ſumuntur. ❡ Horum autem actuũ: cum priores tres eſſentialẽ/ vitalem et ſẽſitiuum/ tẽpore
ſimus emenſi: ſupereſt vt precipuus actus (quem rationalem humanũq; animũ nuncupa-
mus) ſit is actus/ propter quẽ materia cenſetur euiterna. Ergo cum vt luculentiſſimo prin-
pio volunt omnes) id propter quod vnũquodq; tale eſt/ ſit et illud magis: non modo eadẽ
de cauſa qua materies: ſed et lõge potiore ac dilucidiore/ rationalis aĩa perpes atq; imorta-
lis merito colligiť. ❡ Faſſus enim eſt Ariſtoteles: materiã eſſe et ingenitã/ et incorruptibilẽ.
Id quoq; et philoſophi vniuerſi confitentur. ❡ Qui itaq; omnẽ materie actũ/ labilẽ et interi-
turũ putat/ materialẽ hypoſtaſim (que propter actũ facta eſt) ſuopte ipſius fine deſtituit. fa-
citq; eandem toto quo permanſura eſt euo: irritã/ inanẽ/ atq; ocioſam. ❡ Eſſe autem in rerũ
natura/ quicq̃ ocioſum orbatumq; fine: q̃ ſit a philoſophica ratione alienũ/ teſtis eſt Ariſto-
telicus ſermo. quo vir ille/ in grauem prolapſus errorem: mundum ingenitum/ increatum
ac deo coeternum fateri maluit: q̃ diuinam ſubſtantiam ab eterno feriatã/ nichil peperiſſe:
q̃ deum ipſum nullam ſuorum bonorum communionẽ effudiſſe: q̃ deniq; nichil agentẽ et
ſeſe extime propagantem: fuiſſe irritum atq; ocioſum. Habes itaq; cauſas duas: vnã ex an

In eternitate ſolus de⁊

Tria in euo

Obiectio

Reſponſio

Argumentum primũ

Secũdũ argumentũ ĩmortalitatis animi

Ariſtoteles

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

gelica mente/ aliam ex materia depromptã: quibus tibi perſuadere queas/ humanum actũ
eſſe immortalem. His enim cauſis/ cum principaliore apoſtolico preſidio: cum intemerate
ortodoxe fidei ſacro teſtimonio: nutãtes et imbecilli (ad ocultioris veritatis proſpectum)
animi: de euiterna ſui permanentia/ quoquopacto certiores euadent/ ſibiq; ipſis plauſibili-
ter aggratulabuntur. beatam ſpem et reuelationem glorie magni dei (vt ſacer Paulꝰ ait)
Paulus ſiue in corpore ſiue: extra corpus preſtolantes. ¶ Hec autem de anime immortalitate ad te
ſcribere volui: haud quia addubitem opinari te/ humanum animum corruptioni / ſue ue
ſubſtantie internitioni eſſe obnoxium. Nam ſcio te et ex ſacris eloquiis/ et ex naturalibus
diſciplinis: dudũ eiuſcemodi veritatis/ indubiã fidẽ adeptũ: procul omni falſitate et vaſta
errorum carybdi firmaſſe vestigia. ſed quia obducẽde deploratorum quorundam virorum
cicatrici/ conſtudendum erat: qui ſanctorum chriſtianorum patrum: põtificie doctrine (ve-
lut quaſſe ac vento agitate arundini) inniti: in ſuã ipſorum perniciem floccipendunt. quiq;
infidelibus deteriores/ poſtergato ſacratiſſime fidei lumine: niſi aut publiciſſima euiderint
ſigna/ aut naturalibus ac ipſo ſole peruioribus cogantur argutiis: credere ſingula dedignã
tur. ¶ Perſimiles enim hi/ ſunt Iudeis aut Grecis: quibus ab apoſtolico diſcipulatu (qui ſola
fide et diſcentis credulitate conſumatur) Paulus apoſtolus his verbis interdixit. Iudei ſi-
gna/ Greci vero ſapientiam querunt. ¶ Nam et ego ipſe vidi pleroſq;/ neſcio quid ſibi, for-
taſſis immaniũ ſcelerum conſcios/ quibus neq; apoſtolico vllo ſermone/ neq; naturali (vel
elaboratiſſima ac perlucida) Ratione perſuaderi poſſit: humanã animã/ ſuperiorem belu-
tis ac vitalibꝰ animabus: immortalitatis ſortem eſſe/ a natura indeptam. ¶ In eam vt ar-
bitror ſyrtim: aut carnalium amore rerum/ aut conſcientia flagitiorum inciderũt. vt nulla
Salomon ſibi ſuadeant/ poſt infeliciſſima ſuarum animarum a carne diuortia / extimẽda eſſe ignis
acumina: nulla ab infero duce/ ſuis vmbris impingenda ſupplicia. Atq; in eam potius Sa-
lomonis ſententiam/ toto agmine ruunt. Ex nichilo nati ſumus/ et poſt hoc erimus/ tamꝗ
non fuerimus. Quia fumus afflatus eſt in naribus noſtris. Extinctus cinis/ erit corpus no-
ſtrũ: et ſpiritꝰ noſter diffundetur/ tãꝗ mollis aer. ¶ Hic ſyllogiſmꝰ/ hec ratiocinatio impio-
Syllogiſmꝰ rum a veritate oberrantium eſt. His vt principiis atq; infeliciter premiſſis in hãc/ illationẽ/
impiorum per deuexũ viciorum cliuũ lubricant. Venite ergo et fruamur bonis que ſunt: Vino pre-
cioſo et vnguẽtis repleamur: Coronemur roſis/ anteꝗ marceſcãt: Vbiq; pertranſeat luxuria
noſtra. quoniã hec eſt pars noſtra: et hec eſt ſors nr̃a. Opprimamꝰ iuſtũ. Comedamus et bi-
bamꝰ: cras eñi moriemur ¶ Hec dãnata illatio: infelicẽ ĩpiorũ ratiocinationẽ claudit. Spẽ
ĩmortalitatis illorum/ nequiter exterminat: Brutis deniq; ac iumentis inſipientibus/ inſipi-
entiores oſtendit. Et niſi longius ſupra epiſtole metas/ digreſſus noſter ſermo/ iãiam eſſet
cohibendus: ꝗplurimas iterum rationes/ ex naturalibus rebus eram allaturus. que hanc
preclariſſimã euiternitatis et immortalitatis dotem humano animo comparantes: illũ nul-
la vi corruptionis/ ſanciunt interiturum/ aut in nichilum abiturum. ſed et abiungendum
ad tempus aliquod/ a carne: demũ in exitu viſibilis ſecli huius/ atq; in ortu futuri: amice
denuo carni/ perpeti euo (vt ſacra atteſtãtur eloquia) nupturũ conuouẽdum / ſociãdum.
VALE. Ex parhiſiis 25 Iulii/ 1510.

¶ Carolo Bouillo philoſopho Alanus varenius. S.D.P.

FAber illuſtris p̄ceptor noſter: litteris quas ad nos deſtinauit/ tue ĩcolumita
tis et ſtudiorum tuorũ reddidit certiores. libros quos prope diem emiſſurus
es: ſummopere videre deſideramꝰ. quippe non poterunt non eſſe optima:
que ab optimo quodã fonte manabũt. Rara ſunt et pauciſſimis peruia: que
a vobis (diuino/ quantũ arbitror afflatis ſpiramine) prodeunt. Sed et priſcã
illam ac venerãdã eruditionẽ: pre ſe ferre vidẽtur. Amplexantur omnes eru
dit/ preclaros in pſalmis. Fabri noſtri cõmẽtarios. ſperantes cõtinue melio-
ra: quo chriſtiana religio/ fiat quotidie locupletior. Huic non parum adiumẽ
mento afferet/ tuum ĩmortale ingeniũ: ſi ꝗ cõcipis/ viros chriſtianos nõ lateãt. Age mi pre
ceptor: vt tua ope/ diuina: liquidiore radio a nobis percipiantur. Atq; vt vetuſta illa/ ob an
tiquitatem pene deleta: abs te pro maxima parte inſtaurentur. Fundamẽta poſuiſſe viſi ſũt
pleriq; ex patribus noſtris: Alii deĩde alia ſuppoſuiſſe edificia. Superſũt ad edificii integrita
tem/ pleraq; ꝑficienda. Adde igit̃ mi Carole plurima: et queq; noris abſtruſiſſima/ ad tan-
te ac tã artificioſe litterarie molis cõplemẽtũ. Noſter faber optimꝰ indies diuinã quãdã ma
teriã illi ſuppeditat: quo tã egregia ſtructura/ culmẽ tãdẽ ſuũ recipiat. Michi ſatis erit poſſe
edificatores cernere et admirari/ tã illuſtres. Vale mi preceptor: et tuorum ſtudiorũ/ fac me
aliquando ꝑticipẽ. E grationopoli/ 12 kalendas aprilis. Tuas ſitienter optamus.

ℭCarolus Bouillus Alano Varenio .S.

HOrtatur me ſepius/ vnuſquiſpiam tuorum Amantiſſime Alane: vt crebriuſcule ad te ſcribam. ſed et littere tue/ quibus me primus laceſſis: id opere efflagitare videntur. Facturus itaq; tuo voto ſatis: tibi nunc aliquid promã: quod mentem fortaſſis paſcat oblectetq; tuam. Paucula enim tibi de aĩa per aquarum proprietates aperiam. ℭAqua in ortu ſuo ac fõte: ſuapte natura algida eſt/ clara/ dulcis. His tribus qualitatibus: Guſtui delectabilis et potabilis efficitur. Emergens autem paululum e fonte/ vbi in flumẽ defertur: natiuum extemplo perdit algorem atq; puritatem. fit enim mox obturbida et tepidiuſcula. Vbi deniq; longius progeſſa/ mari imiſcetur: ea (que ſola/ e trib9 ſupererat) ſuauitas & dulcedo oblitteratur. Nempe in mari/ amarore inficitur: fitq; guſtui iniocũda et impotabilis: atq; ex toto/ ſuo fonti et ſcaturigini diſſentanea. ℭHec aquarum/ naturalia e ſuis fontibus ac ſcatebris in mare profluuia: intellige ortus eſſe et emanationes noſtrarum animarum a deo. Anime enim noſtre: ſunt vt naturales aque. Deus/ illarum fons eſt atq; initium. Corpus vero in quod primitus labuntur cuiue a deo ĩfunduntur: vt fluuius quidam eſt. Mundus vero (in quẽ corporis vehiculo vt Platoni placuit peregrinatũ a deo miſſitantur) vaſtum animarum exprimit mare. ℭAnima imprimis deo coniuncta: eas obſeruat quas aqua in fonte/ qualitates. Pura equidem eſt/ candida et infeculenta. Natiui autem frigoris loco/ charitate feruet. ℭNam et quamplurimos fontes reperias: qui calidas ebulliunt aquas. Eſt et ſuauis/ dulcis/ grata/ iocunda: ac deo peramabilis. Vbi vero anima/ paulum a deo faceſſit in corpus: illico natiuus eius candor/ materie permixtione: opullaſcere et obliterari incipit/ ac minui charitatis feruor. ℭPeregrinata rurſum anima per multipharios corporis ſenſus in mundum: circa varia ac inſtabilia mundi/ vnicam que ſuperfuerat ſuauitatem ac dulcedinem perdit/ ſuamq; totam immutat originem. Analogio Aquarum ad rationalẽ animam

ℭVnde fit vt ſint noſtre anime/ ab ſue creationis initio: velut nitidiſſimi aqua fontis. Deinde per corpus: vt fluuialis humor. Per mundum vero mundana ue negocia: vt aqua maris. ℭQuenam igitur (inquies) eſt virtus/ qua contineatur in ſuo fonte anima: vt nuſq̃ ab ſui principij diſcedat vnitate ſitq; nulli permutationi obnoxia? Aio ego nil diuino amore preclari9: quo anime inſeruntur deo. quo per ignotum quẽdam et excellentem raptum (licet re ipſa & in mundo ſint et in corpore) ſupra mundum et ſupra corpus fiunt: nec vſq̃ a deo/ diuiniſq; bonis auelluntur. ℭEt ſi vlterius pergat analogus epiſtole ſermo: hic tibi congrue ꝑ aquas/ futuram noſtri integram reſurrectionem: humana ſue animas/ nonũq̃ ſua in corpora relapſuras eliciet. Omnes enim (inquit Salomon) aque ad mare fluunt: et ad ſua initia reuertuntur/ vt iterum fluant. quod ſacrum eloquium/ vbi ad animam conuerto: trinis hemiciclis/ noſtram reſurrectionẽ clare exprimi video. ℭPrimus hemiciclus/ animarum ortũ inſinuat: quo a deo/ in corpore facte et create ſunt. Secundo hemiciclo: extemporanea hominis mors/ que eſt animarum in ſua initia/ ideſt in deum reflux9: iſinuatur. Tertius deniq; hemiciclus illas iterum a deo/ ſuiſmet corporibus exprimit ſociandas. Et hanc ſupremã animarũ/ cum carne ſponſationem: futuram euiternã arbitramur Sed hacten9 tãtula de aĩa/ ꝑ aquarum naturas diſcuſſi. Plura cum fortaſſis eſſem allaturus: epiſtole rationem/ habendam cenſui. VALE. Ex parhiſijs octaua Nouembris. 1510.

Salomon

Illatio

Infrogatio

Reſponſio

ℭPHILOSOPHICARVM·EPISTOLARVM·
Caroli Bouilli ſamarobrini
.·.FINIS.·.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ℂ CAROLVS BOVILLVS SAMAROBRINVS IACOBO FABRO STAPVLENSI PHILOSOPHO DISERTISSIMO. .S. .D. .P.

CVM RARITVDO IPSA ET INFREQVENTIA RERVM DISERTIſſime Iacobe: rebus ipſis et dignitatem conciliet et admirationem preſtet: coniectari hinc licet/ quantum perfecti numeri ceteros omẽs numeros/naturali preſtãtia atq; dignitate antecellant. vt haud imerito velut omnium rariſſimi et preclariſſimi: ſoli inter numeros principatum et precipuum perfectionis nomen/ſibi vendicent. Et ad indaganda atq; ꝑſcrutanda diuina (quoad humane fert finitq; rationis coniectus) q̃maximum habent momentum. Hi enim adeo infrequentes ſunt ac rari: vt nulla numerorum arbuſcula ac ſedes: pluſq̃ vnum ferre queat perfectũ. ſed & pleraq; ſedes ac regio: perfecti numeri honore/ ac ſtemmate deſtituta orbataq; ingemiſcat ℂ Prima etenim vnitas/ que ſe ab vnitate ad denariũ vſq; fundit extenditq;: vnius tantum ſenarij/ primi ꝑfecti: regijs inſignitur honoribus. ℂ Secunde numerorum ſedi (que a decade ad centenarium numerum progreditur) perfectꝰ numerus vnicus iperat: octauꝰ et vigeſimus/ perfectorum omnium ſecundus.

ℂ In tertia ſede ac regione/ que a cẽtenario ad millenarium patet: tertius perfectus vnicꝰ preſidet quadringenteſimus nonageſimus ſextꝰ. ℂ Quarte regionis imperium (que a millibus ad dena millia porrigitur) quartus perfectꝰ 8128 adminiſtrat moderaturq; ſolꝰ ℂ Quinta vero numerorum regio/ que ab denis millibus ad centena millia excreſcit: prima a ceteris diſſidere incipit. Hec enim regij decoris totiuſq; perfectionis experta ſtereſim atq; orbitatem: vno haudquaq̃ parente viuiuſue perfecti numeri auguſto imperio: ſed dumtaxat populari factione: adminiſtratur.

ℂ Sexta rurſum Septima/ Octaua/ Nona ac Decima numerorum ſedes: ſingule vnico tantum perfecto reguntur. ℂ Vndecima vero/ pari quo quinta modo: regij ſeptri ac formalis vnitatis impatiens: plebeie adminiſtrationi ſe ſubdit. Atq; hunc in modum deinceps comprobare licet: quantum perfecto numero pre ceteris/ inſit dignitatis faſtigium. quãto ue excellentie culmine/ cũctis numeris emineat. q̃ lucida illi et aperta indita ſint: diuine proprietatis/ ſingularitatis ac ſolitudinis veſtigia. Hic enim ad inſtar diuini imultiplicabilis numinis: in ſua ſede et loco multiplicari atq; iterari nequit. cõſortem q; repudiat: in cunctis numerorũ regionibus/ atq; interuallis: perpes/ vnitatis emulus/ ſingularis vnicus ac ſolus. pleraſq; item regiones vt ſuo faſtigio indignas: dedignatur. Nimirum igitur: ſi hactenus tam ardua extitit eorum perueſtigatio. Hic autem libellus ſatius eorum inuentioni conſulens: trime ac quadrime ſupputationis tedia/ vna horula ſuccidit ac tollit. De nũeris quoq; primis/ habundantibus/ diminutis/ quadratis/ et cubis; nonnulla adiecimus antea incognita/ ſcituq; non indigna ſupplemẽta. que dudum Germanica quadam peregrinatiõe excogitata: et hoſpitatim breuibus chartis demandata: recenti lucubratione in vnius libelli volumẽ colligere ſtuduimus/ hoc igitur opuſculum. ea vultus ſerenitate atq; hilaritudine/ in manus de ſumito: qua tibi a nobis preſentatur. V A L E

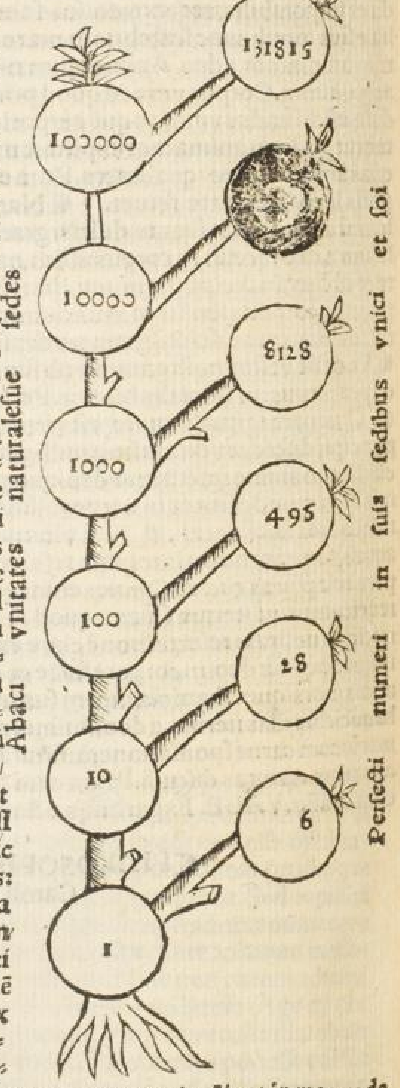

ℭ Caroli Bouilli Samarobrini Liber De Perfectis numeris A d Iacobum Fabrum Stapulenſem Philoſophum Clariſſimum.

ℭ Quid numerus perfectus.

Numerus perfectus: eſt qui neqꝫ ſimul ſumptas ſui partes ſuperat/ neqꝫ ab eis ſuperatur.

ℭ Pars vero eſt: que aliquotiens ſumpta/ totum reſtituit.

ℭ Vt ſenarius perfectus numerꝰ eſt/ cuius partes ſūt tres: vnitas/ binariꝰ/ ternarius. He vero ſimul ſumpte: plus/ minuſue hexadenon implent. Sūpta enī ſexies vnitas: ſenarium reſtituit. Eundem gignit/ ter ſūptus binarius. Ternarius quoqꝫ bis ſumptus/ conflat eundem. Simul vero ſūpte monas/ Dyas/ Tryas: cumulant conflantue hexadis ſummam.

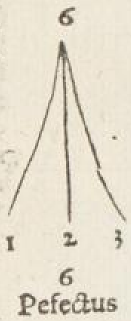

ℭ Diminutus numerus: eſt qui ſuis eſt partibus minor.

Habūdās autē que ſimul ſumpte tranſiliunt/ ſuperantqꝫ partes.

ℭ Sicut perfectus numerus/ eſt in equalitate totius/ ac partium: ita et extremi numeri diminutus et habundans: in eorundem inequalitate. diminuti quippe numeri partes/ ſimul ſumpte: ſuperantur a toto. Habundantis autem partes tranſiliunt totum: Vt octonarij numeri partes omnes/ ſunt/ 1/ 2/ et 4: que ſimul/ haud pluſq̄ ſeptenarium reddunt. Dodecadis autē vniuerſe partes ſunt 1.2.3.4.6. quas qui in vnum cogit/ ſextumdecimū gignit. Cōſtat itaqꝫ octauum numerū inſufficientē/ diminutūqꝫ eſſe: duodecimū vero ſuperfluū/ atqꝫ habūdātē.

Diminutus	Perfectus	Habundans
8	6	12
1 2 4	1 2 3	1 3 4 6
7	6	16

ℭ Propoſitiones.

1 ℭ Omnis perfectus numerus eſt par.

ℭ Nam (vt poſtea oſtendetur) perfectus omnis numerus/ gignitur imparis numeri/ in parem ductu. Sunt enim numerorum perfectorum radices/ numerus impar primus: et numerus pariter par. vt binarius et ternarius/ ſenarij ſunt radices hic autem eſt impar primus/ ille vero pariter par Atqui omnis numerus/ qui paris in imparē/ ductu concreſcit/ par eſt. Eſt igitur et omnis perfectus par.

2 ℭ Habundans et diminutus: ſunt et pares et impares.

ℭ Vt plurimum habundantes numeri ſunt pares. ſed et nonnullos impares eſſe habundantes Iordanus in ſeptima et quinquageſima ſeptimi ſui libri propoſitione oſtendit. cuiuſmodi eſt hic 4 5 0 4 5: et eius vniuerſi multiplices. Diminuti vero ſunt omnes impares primi vtpote quorum pars eſt ſola vnitas. Similiter et vniuerſi pariter pares.

3 ℭ Nullus perfectus: eſt ab vnitate duplus.

ℭ Nam omnis ab vnitate duplus/ eſt pariter par. Omnis vero pariter par/ eſt diminutus. Nullus igitur ab vnitate duplus: eſt perfectus.

ℭ Quotquot ab vnitate dupli/ ſimul ſumātur: ſequēti/ minꝰ vno reſtituunt.

4 ℭ Nam vnitas per ſe ſumpta/ minor eſt vnitate/ binario: qui eſt primus ab vnitate duplus. Vnitas et binarius ſimul: quaternario/ minores ſūt vnitate. Vnū/ duo/ quattuor ſimul: ab octonario/ ſola vnitate ſuperantur. et ita quotquot ſumpſeris ab vnitate duplos: ſequentem/ vno minus reſtituent

Ab vnitate dupli				
1	2	4	8	16
1	3	7	15	31

ℭ Omnis ab vnitate duplus: partē habet vel ſolam vnitatem/ vel cum vnitate
5 ſolos ab vnitate duplos.

ℭ Primus ab vnitate duplus binariꝰ: ptem habet ſolā vnitatē. Ceteri oēs ab vnitate dupli: partē habēt cū vnitate/ ſolos ab vnitate duplos. ℭ Vnde fit vt oes parit pares/ q & ab vnitate dupli: ſit nūeri perpēdiculares & recti. vt q extra vnitatis et primi ſui fōtis rectā lineā & ppendiculū: ptē diſgrāt/ recipiāt ue nullā. q latꝰ oē deſpuūt/ oēmue repudiāt obliqtatē. q recto ab vnitate/ ac ſīpliciſſimo tramite ꝑgreſſi: duple & antiqſſime proportiōis directione cōcreſcūt. Media quoqꝫ ptitiōe/ aſſidue p ſeiuicē/ ſeſe i vnitatis caſtra recipiūt: i ſuamqꝫ originē reuertunt. ℭ Sūt & nūeri iuſtitie vt qui latera deuitantes/ ſe medio cōtineant a quo nuſq̄ deflectūtur.. Sūt et vnitatis primogeniti: vt qui in recta linea ab vnitate (antiquiſſime/ prime ac precipue (vt duple) proportiōis concretione) oriuntur.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶Omnis ab vnitate duplus/qui et pariter par:eſt diminutus
¶ Nam omnis ab vnitate duplus partem habet aut ſolam vnitatem/aut ſolos duplos ab vnitate. Vnitas autem et quotuis ab vnitate dupli/ſimul ſumpti: ſequenti minus vno reſtituunt. Omnis itaq; pariter par:eſt ſola vnitate diminutus. 6

Continue omnes pariter pares:quattuor primis paribus: binario/quaternario/octonario et ſenario finiuntur. 7

¶Primus pariter par eſt binarius:Secundus quattuor/ Tertius octo/ Quartus decimusſextus numerus. Vniuerſi igitur ceteri pariter pares:in hos quattuor/aut in eorum fines(velut/ in quattuor elementa)reuoluuntur ¶Finiuntur enim omnes/quattuor primis paribus hoc ordine:binario/quaternario/octonario et ſenario. ¶Et huius perfacilis eſt demonſtratio. Nam binarij duplus:quaternarius eſt. Quaternarij duplus/octonarius. Octonarij dupl9 decimusſextus:qui ſenario finitur. Senarij autē/ſiue decimiſexti duplus:rurſum in binariū redit. Et ita deinceps:pergens imutabilem reperies pariter pariū/in quattuor primos pares reuolutionem:vt ſubiecta figura oſtendit.

Pariter parium ſeries

1	2	4	8	16	32	64	128	256	512	1024	2048	4096
	2	4	8	6	2	4	8	6	2	4	8	6
Limites quattuor					Limites quattuor				Limites quattuor			

Omnes vero numeri/qui ex pariter paribus ab vnitate collectis gignūtur: ſunt impares:hiq; continue quattuor primis imparibus:vnitate/ ternario/ ſeptenario et quinario finiuntur. 8

¶ Hec liquet ex precedente. Nam quotlibet pariter pares ab vnitate ſimul ſumpti:minus vno/ſequenti reſtituūt. Si igit̄ vniuerſi parit̄ pares/in quattuor prīos pares(vt dixim9)redeunt in binarium/quaternarium/ octonarium et ſenarium:neceſſe eſt vt qui aggregati/ gignunt numeros vno minores et impares:quattuor primis imparibus vno minoribus/ continue finiantur vnitate/ternario ſeptenario et quinario. quod et ſequens figura pandit.

1	2	4	8	16	32	64	128	256	512	1024	2048	4096	Parit̄ pares
1	3	7	15	31	63	127	255	511	1023	2047	4095	8191	Impares
1	3	7	5	1	3	7	5	1	3	7	5	1	
Quattuor īpares				Quattuor īpares				Quat. limites impares					

¶Huiuſmodi numerorū impariū/ex pariter paribus ab vnitate collectis aggregatorum:quicunq; ternario et quinario clauduntur/ compoſiti ſunt: hi quinario/illi vero ternario dimenſi. eorumq; note/ac figure ſimul iuncte: numerum faciunt ternario diuiſibilem 9

¶Oīs numerus q̄ i quinariū deſinit impar eſt:diuiſibilis/ac numerabilis quinario. Et quē cunq; imparem/quinarius metitur:hic et in quinarium deſinit. In his autem imparibus/q̄ ex pariter paribus ſimul ſumptis fiunt: quicunq; ternario clauduntur/ſunt et ternario cōpoſiti/ac nūerabiles. Oīm vero huiuſmodi pariū:ſiue quos t̄nari9/ſiue quos q̄nari9 claudit:note ſimul iuncte/numerum faciunt:quem ternarius metitur. Vt decimiquinti note ſūt due:1 & 5 que ſimul ſenarium implent/ternario diuiſibilem. Similiter et tertij et ſexageſimi:gemine ſunt note 6 & 3/quibus conflatur nouenarius/ ternario partibilis. Et ita i ceteris procede.

Reliqui vero impares/qui vnitate et ſeptenario finiuntur ſunt primi. eorūq; figuris et notis ſimul iunctis:numerus fit/ a quo quotiens poteſt demptus ternarius vnitatem relinquit. 10

¶Alterna viciſſitudine/hi ipares qui ex continuis pariter paribus ab vnitate ſūptis fiunt: ſunt compoſiti et primi. Vniuerſi namq; qui ternario et quinario finiuntur/ſunt compoſiti. ternario et quinario numerabiles. Quos vero claudunt vnitas et ſeptenarius:hi ſunt primi et incompoſiti. Nam eorum pars eſt ſola vnitas. Et vt note illorum ſimul iuncte/numerum gignunt a q̄uo demptus ternarius quotiens poteſt/relinquit nichil:ita et horum ſimul iūctis figuris numerus profertur:a quo demptus quoad poteſt ternarius/relinquit vnita

tem.

Primi	1	3	7	31	127	511
Compoſiti	15	63	255	1023	4095	16383

11 ¶Ex pariter parib⁹/duo ſemper et duo/qui binario et octonario finiuntur/ ad perfectos eliciendos numeros minime conducunt. Reliqui vero quaternario/ſenarioq; finiti: iiſdem eliciendis ſunt apti.

¶Vniuerſi qppe pariter pares binario/octonarioq; finiti: cum ceteris minoribus pariter paribus/ad vnitatem vſq; collecti: numeros impares gignunt non primos/ſed compoſitos: q in ternarium aut quinarium deſinunt. Nũeri aũt ipares compoſiti: radices eſſe nequeũt pfectorum numerorum. Qui autẽ quaternario/ac ſenario finiuntur: ſumpti cum ceteris ad vſq; vnitatem/numeros eliciunt impares/incompoſitos et primos: qui et ipſi ſunt perfectorum numerorum radices. Sunt igitur illi ad perfectos numeros promendos minime apti: hi vero vtiles et apti.

12 ¶Eorũ imparium qui ex pariter paribus/ab vnitate collectis fiũt: quicunq; in vnitatem et ſeptenarium deſinunt / perfectos numeros eliciunt: qui vero in ternarium et quinarium reuoluuntur/eoſdem haudquaq̃ gignunt.

¶Huiuſmodi enim imparium/quos pariter parium gignit aggregatio: qui ſunt primi et incompoſiti/ſunt perfectorum numerorum radices. Hi autem ſoli ſunt primi: qui aut vnitate aut ſeptenario finiuntur. Vnde ſit vt alternatim tam pariter pares q̃ impares/eorũ aggregatione progeniti: ſint apte perfectorum numerorum radices. Ceteri vero itidem alternatim: ſint ad procreandos perfectos numeros/inutiles et minime apti.

	Inepti	Apti	Inepti	Apti
Termini pariter parium	2	4	8	6
Termini imparium	1	3	7	5
	Apti	Inepti	Apti	Inepti

13 ¶Si quotlibet pariter pares ab vnitate collecti/fecerint numerum primum quod fit ex ductu vltimi ac maximi aggregatorum/in ipſum: tantum eſt/ quantum quod ex ductu omnium ipſius pariter paris partium/in eundem cum eo quod ex ipſo pariter pare/ſuiſq; partibus ſimul aggregatis colligitur.

¶Hec propoſitio neceſſitatem perfecti numeri oſtẽdit. Pandit enim eius ortum/ex ductu numeri primi (quem quotlibet pariter pares ab vnitate collecti fecerint) in pariter parem aggregatorum ſupremum. Sumantur enim ab vnitate/pariter pares duo et quattuor: qui cũ vnitate: ſeptenariũ gignunt/numerum incompoſitum et primum. in quem quaternarius maximus aggregatorum ductus: gignit octauum et vigeſimum/ quem conſtat ſecundum eſſe perfectum. Dico quoq; tantum eſſe/quod fit ex quattuor in ſeptem: quantũ quod ex vnitate in ſeptem/et ex binario in ſeptem: cum eo quod fit ex vnitate/binario et quaternario ſimul. ¶Nam cum cuiuſuis pariter paris/omnes partes ſimul ſũpte: ſint ipſe pariter par/vno minus: quod fit ex pariter pare/in numerum primum: tantum eſt quãtum quod fit ex omnibus ipſius partibus in eundem: minus ipſo impare primo. Sed hic impar primus conſtat ex ipſo pariter pare et cunctis eius partibus ſimul. Quod igitur fit ex pariter pare aggregatorum maximo/in numerum primum: tantum eſt quantum quod fit ex omnibus eius partibus in eundem/cum eo quod fit ex ipſo pariter pare et vniuerſis eius partibus.

7 8
7 7 77
1 + 7
1 1 1 1

¶Numeri hoc pacto ex maximo aggregatorum pariter parium/in nume
14 rum primum producti: omnes partes/ſunt numerus pariter par et omnes
eius partes: numerus quoq; primus et vniuerſi eius multiplices/ab ipſius pa
riter paris aggregatorum maximi partibus denominati.

¶Numerus enim impar primus in quem ducitur pariter par aggregatorum maximꝰ: conſtat ex ipſo pariter pare et cunctis eius partibus. Ipſe autem pariter par/ conſtat ex cunctis ſuis partibus/ vno eis maior. Quotiens igitur eſt vnitas/ in ipſo pariter pare/ totiens numerus primus eſt in numero producto et perfecto. Eſt autem vnitas/ vno pluries in numero pariter pare: q̄ in cunctis eius partibus ſimul ſumptis. Eſt igitur et numerꝰ primus/ vno pluries in producto et perfecto: q̄ ſit vnitas/ in cunctis partibus numeri pariter paris. Sumptus itaqꝫ pariter par/ cum omnibus ſuis partibus: cum ſemel ipſum numerum primum reſtituat additus ei quod fit ex ſuis partibus/ in numerum primum: totius producti et perfecti numeri ſummam implet. cuius oēs ſūt partes/ numerus ipſe pariter par: et cuncte eius partes: numerus primus et cuncti eius multiplices/ denominati a partibus numeri pariter paris.

¶Exempli cauſa: quattuor in ſeptem/ gignit octauum et vigeſimum ſecūdum perfectum. Quotiens igitur vnitas eſt in quattuor: totiens ſeptenarius eſt in octauo et vigeſimo. Eſt autem vnitas in quattuor/ vno pluries: q̄ in ipſius quaternarij partibus. Eſt enim vnitas ter in eius partibus/ id eſt in vno et duobus. Eſt igitur et ſeptem vno pluries in producto: q̄ i quaternarij partibus/ vno et duobus. Sed et ſeptem ſemel fit/ ex quaternario/ duobus et vno. Eſt igitur productus octo et viginti/ ex quattuor in ſeptē: tantus/ quantum quod fit ex vno in ſeptem: et quod fit ex duobus in ſeptem et ex vno/ duobus et quattuor ſimul ſumptis: q̄ vnum efficiunt ſeptenarium Totius quoqꝫ octaui et vigeſimi partes: ſunt quaternarius et eius partes/ vnum et duo. et ſeptenarius/ eiuſqꝫ multiplices: ſumpti ac denominati a partibꝰ quaternarij/ id eſt ab vnitate et duobus. Hi enim ſunt ſimplus ſeptenarij/ id eſt ipſe ſeptenarius: et duplus ſeptenarij ſcilicet decimꝰ quartus. Sumptus ei ſeptenarius ſecundum vnitatem et binarium: cum eo quod fit ex vnitate/ binario et quaternario/ id eſt cū adhuc ſemel ſeptenario: octauum et vigeſimum reſtituit/ ſuis partibus equum

¶Omnis perfectus numerus: ex pariter pare quaternario finito/ in imparem ſeptenario. aut ex pariter pare/ ſenario finito: in imparem vnitate finitū ducto coaleſcit. 15

¶Prius enim docuimus pariter pares/ quicunqꝫ binario aut octonario clauduntur: haud eſſe perfectorum numerorum radices. neqꝫ item impares primos/ quos ternarius aut quinarius definiunt. Supereſt autem vt pariter pares quaternario/ ſenarioqꝫ/ finiti: et ipares primi/ qui in vnitatem/ ſeptenariumqꝫ deſinunt: ſint cōmodiſſime perfectorum numerorū radices. Quando enim pariter par quaternario finitus/ eſt aggregatorum maximꝰ: gignit imparem primum/ ſeptenario finitum. in quem et ipſe ductus/ perfectum elicit numerū. Si aūt aggregatorum maximus/ fuerit pariter par deſinens ſenario: hic gignit imparem primum/ deſinentem vnitate. in quem et ipſe ductus: perfectum numerum profert. Hec autem lex/ incipit a ſecundo perfecto: vt ab octauo et vigeſimo. Nam ſenarius perfectus primus: ex pariter pare binario/ in imparem ternariū (diſſimili ceteris origine) ſurgit proferturqꝫ.

Perfecti		6	28		496		8128
Numeri primi	1	3	7		31		127
Pariter pares apti	1	2	4		16		64
Pariter pares inepti		2		8		32	
Numeri cōpoſiti				15		63	

¶Quo fit vt omnes perfecti numeri: ſenario alternatim/ octonarioqꝫ finiātur. 16

¶Nam pariter par quaternario finiens in imparem primum ſeptenario finitum ductus: numerum gignit perfectū/ octonario deſinētem qui vero in ſenarium deſinit pariter par: ductus in imparem primum finitum vnitate: perfectum gignit numerum/ ſenario finientem.

4	ductus	7	28	Producti
6	ductus	1	6	

¶Cuiuſlibet numeri perfecti: numero impares ſunt partes. 17

¶Omnis enim perfectus elicitur ex pariter pare in numerum primum: que ſunt eiꝰ partes ſibiinuicem attigue et proxime/ ab ſeinuicem denominate: inter quas totus perfectus partem nullam recipit mediam. Omnis autē numerus/ qui partes habet duas ſibiinuicem proximas et immediatas: numero impares habet partes. vt aut tres/ aut quinqꝫ/ aut quouis alio

impare numero. Nam ſenarij/ tres ſũt partes: vnum/ duo/ tria. Octaui et vigeſimi/ quinqꝫ ꝑtes: vnum/ duo/ quattuor/ ſeptem et decimuſquatus.

❡Nullus perfectus numerus /eſt quadratus.

15 ❡Nam omnis quadratus/ numero pares habet partes. Habet enim partem mediam: que ab ſeipſa ſumitur et denominatur. cuius in ſeipſam ductu/ profertur ipſe quadratus. Omnis autem perfectus: parte caret media et a ſeipſa denominata. Inter enim pariter parem et numerum primum: ex quibus vt proximis et precipuis radicibus perfectus gignitur: media ꝑs cadit nulla.

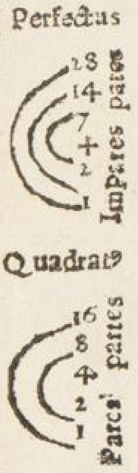

19 ❡Omnis numerus /in numerum ſui duplo vnitate aut maiorem /aut minorem ductus /gignit trigonum: cuius latus/ eſt aut eius duplus/ aut numerus eius duplo vnitate minor.

❡Vt quaternarius/ ductus in ſeptenarium/ aut nouenarium: vtrobiqꝫ trigonum gignit Sunt enim ſeptem et nouem: octonarium quaternarij duplum/ circunſtantes: hic eo proxime maior/ ille proxime minor. Quater enim ſeptem/ octauum et vigeſimum profert/ ſeptimum trigonum. cuius latus/ eſt ſeptem: numerus quaternarij duplo/ vnitate minor. Quater vero nouem: ſextum et trigeſimũ elicit/ trigonum octauum: cuius latus octo/ quaternarij duplus eſt. Et hanc verſo tamen ordine: Iordanus/ in ſexta libri octaui proponit.

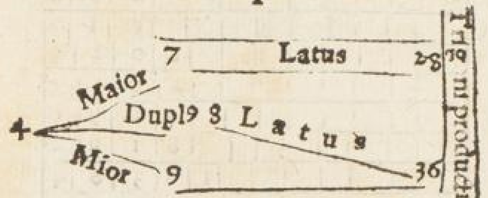

20 ❡Numerus primus /ex quotlibet pariter paribus ab vnitate collectis fact9: eſt duplo maximi aggegatorum vnitate minor.

❡Oẽs enĩ pariter pares/ ab vnitate collecti: ſequenti minus vno reſtituunt. Sequẽs autem pariter par: duplus eſt maximi et ſupremi aggregatorũ. Eſt igitur et numerus primus/ ex ipſis factus: duplo maximi aggregatorum vnitate minor

21 ❡Omnis igitur perfectus numerus/ eſt trinus: eiuſqꝫ latus eſt numerus impar primus/ in quem ductitatur aggregatorum maximus.

❡Omnis enim perfectus numerus/ naſcitur ductu pariter paris/ in numerum imparem primum/ ſui duplo vnitate minorem: vt binario in ternarium/ oritur ſenarius. Eſt autem ternarius vnitate: minor quinario binarij duplo. ſimiliter quaternario in ſeptem/ octauus et vigeſimus ſurgit. Septenari9 vero/ minor eſt vnitate: octonario/ duplo quaternarij. Eſt igitur omnis perfectus numerus/ trigonus ac trinus.

❡Pariter pares /ab vnitate pariter/ ſiue numero pares ſumpti: numerum cõ-
22 poſitum gignunt. Impariter vero ſumpti /numerum primum.

❡Par/ pariter parium ſumptio: intelligenda eſt cum vnitate. id eſt ſi qui ſumuntur cum vnitate: ſint numero pares/ et hoc rurſum intellige poſt binarium. Nam vnitas et binari9 efficiunt ternarium: incompoſitum et primum. Vnum autem/ duo/ quattuor et octo: decimũ quintum gignunt compoſitum. Aſt vnum duo et quattuor: efficiunt ſeptem primum et incompoſitum. Et ita quotiens pariter parium cum vnitate/ fuerit par ſumptio: efficient compoſitum. Impar vero eorum ſumptio: numerum eliciet primum.

	3	7		31		127		Primi
1	2	4	8	16	32	64	128	Pariter pares
	3		15		85		255	Compoſiti

23 ❡A quolibet pariter pare binario/ octonarioqꝫ finito /dempta vnitas /numerum imparem primum relinquit: vnitate/ ſenarioqꝫ finitum. in quem ducta pariter paris medietas/ numerum perfectum gignit: qui in ſenariũ /aut octonarium deſinit

❡Hec ex precedentibus manifeſtior euadit: q̃ vlla aut ratione/ aut exẽplo declarari egeat. Pariter enim par 4 finitus: ductus in nũerũ primũ 7 finitum: perfectũ profert 8 finitum Pariter vero par 6 finitus: in numerum primum vnitate finitum: profert perfectũ 6 finitũ.

Numeri pariter pares	Numeri impares primi
1	1
2	3
4	7
8	
16	31
32	
64	127
128	
256	511
512	
1024	2047
2048	
4096	8191
8192	
16384	32767
32768	
65536	131071
131072	
262144	524287
524288	
1048576	2097151
2097152	
4194304	8388607
8388608	
16777216	33554431
33554432	
67108864	134217727
134217728	
268435456	536870911
536870912	
1073741824	2147483647
2147483648	
4294967296	8589934591
8589934592	
17179869184	34359738367
34359738368	
68719476736	137438953471
137438953472	

¶ Cuiuſlibet perfecti numeri / habito pariter pare aggregatorũ maximo: ceteras eius partes reperire:

¶ Habito pariter pare aggregatorum maximo: ſume omnes eius partes. He etenim ſunt et totius perfecti numeri partes. Deinde iunge ſimul pariter parem et cunctas eius partes: proferesq; numerum imparem primum / reliquam numeri perfecti radicem . cuius multiplices denominati a pariter paris partibus / ſunt reſidue perfecti numeri partes.

Nu me ri per fe cti vſq; Ad vi gin ti.

(1)
6
28
496
8128
(1)30816
2096128
33550336
536854528
8589869056
(1)37438691328
1114612206976
35184307894528
562949936644096
9007199187632128
(1)44115187807420416
2305843008139952128
36893488143124135936
590295810341525782528
9444732965670570950656
(1)51115727451553768931328

4	9	6	Multiplices
2	4	8	
1	2	4	
	6	2	
	3	1	
	1	6	Sub multi.
		8	
		4	
		3	
		1	

Sicut enim pariter paris aggregatorum maximi nullus multiplex/ eſt totiꝰ numeri perfecti pars: ita et imparis primi/ nullus ſubmultiplex preter vnitatem: eſt pars eiuſdem perfecti. Eius enim partes/ ſunt ipſe pariter par et numerꝰ primus: deinde huius multiplices/ illius vero ſubmultiplices.

Cuiuſlibet perfecti numeri/ omnes note ſimul iuncte: faciũt numerum/ a quo quotiens poteſt demptus nouenarius/ vnitatem relinquit.

Hec propoſitio ſignum aliquod per neceſſarium exprimit: quo ſuperficietenus/ dinoſcũtur perfecti numeri. Si enim iũxeris cuiuſuis perfecti/ omnes notas: proferes numerũ/ a quo demptus quotiens poteſt nouenarius reſiduam facit vnitatem. Vt octaui et vigeſimi/ gemine ſunt note 2 et 8: que ſimul iuncte denarium implent/ qui nouenarium ſuperat vnitate. Similiter tertii perfecti 496/ note ſunt tres: 4/ 9 et 6. que ſimul conflant decem et nouem a quo ſublato bis nouenario/ ſupereſt vnitas. Ineſt autem ſignum hoc cunctis perfectis/ tametſi non omnis/ cui huiuſmodi ſignum ineſt/ ſit perfectus.

¶ Omnes numeri pariter pares: ſunt cõtinue ab vnitate proportionabiles. 26

¶ Sunt enim omnes pariter pares continue ab vnitate dupli. igitur et continue proportionabiles: et eiuſdem duple proportionis.

¶ Numerorum ab vnitate proportionabilium: quicũq; locis imparib⁹ ab vnitate diſtant/ ſunt quadrati. 27

¶ Hanc Iordanus in ſexti libri/ ſexta et vigeſima proponit. Primus quadratus eſt vnitas: a qua quaternari⁹ tertio diſtans loco/ quadratus eſt. Similiter et decimuſſext⁹ eſt quadrat⁹: q
Iordanus quinto ab vnitate (in pariter parium ſerie) loco diſtat: et ita deiceps. Quia enim impare loco: ab vnitate diſtãt: ideo partes habẽt numero pares. cunctos ſcilicet pariter pares/ qui ſub

Quadrati		Que.		Qua.	·	Qua		Qua.
1	2	4	16	8	32	64	128	256.

ipſis ad vnitatem vſq; relinquũtur: cum ipſa vnitate/ que omnium pars eſt numerorum.

¶ Omnis autem numerus/ cuius partes ſunt numero pares: eſt quadratus. Omnes itaq; pariter pares/ impare loco ab vnitate ſemoti: ſunt quadrati: eorũq; latera/ ſunt numeri inter ipſos et vnitatẽ/ in eadem proportione medii: ab ipſis quadratis et vnitate equidiſtantes.

¶ Vnde fit vt alternatim pariter pares omnes/ ſint quadrati: quaternario/ aut ſenario deſinentes. 28

¶ Hec conſtat ex precedentibus. Sunt enim hi quadrati/ perfectorum numerorũ radices: qui ſumpti cum prioribus vſq; ad vnitatẽ/ gignũt numeros primos: ſeptenario/ aut vnitate deſinentes. Itaq; perfectus omnis numerus/ cum quadratus eſſe nequeat: quadrata tamẽ radice/ vniuerſus profertur atq; elicitur.

¶ Omnes duo et duo impares/ quẽlibet numerum parem/ ſenario diuiſibilem circunſtantes: aut ambo/ aut eorum alter ſunt primi. 29

De numeris primis ¶ Senarius primus perfectus numerus: radix eſt prima/ habundantiũ et ſuperfluorũ numerorũ. ¶ Eius enim vniuerſi multiplices: ſunt habundãtes/ atq; ſuperflui. quos qui proxime circunſtant impares/ aut ambo ſunt primi/ aut eorũ alter primus. Circunſtant enim ſenariũ quinq; et ſeptem: ambo incompoſiti et primi. Dodecadẽ circunſepiunt 11 et 13: ambo iterũ primi. Octauũdecimũ numerũ obſident 17 et 19/ rurſum ambo primi. Quartus autem et vigeſimus 23 et 25 obſidetur. quorum minor tantum primus/ maior vero compoſitus eſt: Nam quinarii quadratus. Et hanc in cunctis/ ſeriem immutabilem comperies.

Numeri primi	5	11	17	23		41	47	53	59		71		83	89
Senari multi.	6	12	18	24	36	42	45	54	60	69	72	78	84	90
Primi	7	13	19		37	43			61	67	73	9		91

¶ Omnis quoq; numerus primus/ eſt hoc pacto aliquis imparium: numerũ parem ſenario diuiſibilem/ proxime circunſtantium. 20

¶ Hec eſt cõuerſa precedẽtis. Hi eni ſoli ſunt primi et incõpoſiti: qui lineã circũſtãt ſenarii. ideſt qui ſenarii multiplicibus: ſunt proxime aut maiores/ aut minores. ¶ Vnde fit vt duo quilibet numeri primi/ ſolo differentes binario: ſimul iuncti/ efficiãt numerũ habundantẽ/
Illatio ſenarii multiplicẽ. Vt 5 et 7 ſimul/ dodecadẽ implent: et habundãtẽ et ſenarii multiplicẽ.

¶ Omnes numeri primi: his quattuor imparibus. 1. 3. 7. 9. finiuntur. 31

¶ Omnis enim impar numerus: impare finitur. Nam par eſt: quicunq; in parẽ deſinit. Omnis autẽ q in quinariũ deſinit: impar eſt cõpoſitus/ eodẽ quinario numerabilis. Ois igit nũerus prim⁹: aut vnitate/ aut ternario/ aut ſeptenario/ aut nouenario finitur. Sunt enim imparium numerorum/ note tantum quinq;/ 1/ 3/ 5/ 7/ 9.

¶ Quecunq; numerum parẽ/ ternarius metitur: eundem numerat et ſenarius. Et omnes huiuſmodi numeri (preter ſenarium) ſunt habũdantes. 32

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

❡Ternarius imprimis/ ſenarium metitur: primũ perfectũ/ ſuiq; duplũ. qui et ſenarius: ſeipſum numerat vnitate. Oẽs autẽ pares quos metitur ternarius: ſũt ſenarii multiplices/ diuiſibiles ſenario: qui et vniuerſi/ ſunt habũdãtes. Nã pfecti numeri/ oĩs multiplex: eſt habũdãs.

33 ❡Perfecti numeri/ vt diminutorum et habundantium mediũ: ex diminutis et proximis habundantium circunſtantiis naſcuntur.

❡Perfectus numerus/ aliquo pacto medius eſt: inter inſufficientes et habundãtes numeros Sicut eni omne mediũ/ ab extremis ꝓfertur: ita et perfect⁹ nũerus tanq̃ medi⁹/ oritur ex diminutis: et his qui ſenarii habũdantes proxime circunſtant/ ideſt ex pariter paribus et numeris imparibus primis.

34 Rurſum perfecti numeri: perpulchre tantum ex diminutis/ ſed extremis: maxime inq̃ et minime diminutis naſcuntur.

❡Nã pariter par/ numerus eſt minime diminutus. Sola quippe vnitate diminutus eſt: et a perfectione deficiens. Numerus autẽ primus: ſũme eſt diminut⁹. vt qui ſola vnitate/ ad pfectionẽ aſſurgit. Naſcitur autẽ perfectus: ex pariter pare/ in numerum primum. Sunt igitur ipſius perfecti numeri/ diſſimillime radices: que in diminutorum numerorum ſpecie/ extreme dicuntur. Nam maxime et minime diminute.

❡Omnis numerus/ quẽ ternarius metitur: eſt et ternario inſignis.

35 ❡Numerus ternario inſignis/ ſignatuſq; dicitur: cuius omnes note ſimul iuncte/ numerum efficiunt ternario diuiſibilẽ. Hoc enim pacto omnis ternario numerabilis numerus: haudquaq̃ ternarii legẽ imutat/ aut excedit ternarii finibus. Sed velut ternario expreſſ⁹ et ab eo immutabilis: inquãtãcunq; ſe ſummã fundat/ in ſuis tamen notis ternarii formã ſeruat/ reditq; in ternarium. ❡Vt dodecadis note ſunt 1 et 2: que ſimul ternariũ implent. Note vero penthadecadis/ ſunt 1 et 5: que ſimul ſenarium/ ternarii multiplicem gignunt.

Pulchra et admiranda ternarii pro prieras

❡Omnis item numerus ternario inſignis: eſt et eodem numerabilis.

39 ❡Hec eſt precedẽtis conuerſa. Q; ſi alicuius note ſimul iuncte: aut ternarium/ aut ternarii multiplicem fecerint: oportere eundem/ illico et ternariã habere partem.

❡Continue omnium numerorum ternario diuiſibilium: omnes note ſimul
37 iuncte/ dempto quotiens poteſt ab eis nouenario: reſiduos faciunt hos numeros: tria/ ſex/ nouem.

❡Hec liquet ex ſubiecta figura.

1	3	6	9	3	6	9	3	6	9	3	6	9	3	6	9	3	6	9
1	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30	33	36	39	42	45	48	51	54
	tres				tres				tres			tres	tres			tres		

38 ❡In cunctis numeris tantum ſunt tria ſignata: vnum/ tria/ nouem.

❡Vnitas eſt omniũ pars numerorũ. cuiuſuis aũt nũeri: oẽs note ſimul ſũpte: referũt vnitatẽ/ id eſt nũerũ vnitate partibilẽ. ❡Ternari⁹ et ipſe quorũ eſt pars/ eorũ iuncte in vnũ figure/ ternariũ exprimũt: gignũtq; (vt diximus) nũerũ partibilẽ ternario. ❡Nouenarius quoq; ſimpliciũ numerorũ ſuprem⁹: et ipſe vnitatẽ ac ternariũ imitat. Oĩbus eni numeris quos numerat/ ſua impreſſit veſtigia. Eorũ quippe note ſimul ſũpte: aut nouenariũ faciũt/ aut nouenarii multiplicẽ. Vt decimioctaui figure ſunt 1 et 8: q̃ ſimul nouenarium gignũt. ❡Et dũtaxat: hec tria/ in nũeris/ reperiũtur figurata: q̃ et ab inuice trinitate/ trinaue ꝓportione diſtãt. Nã ternari⁹/ ter vnitatẽ: Nouenari⁹ vero/ ternariũ: ternario multiplicat. Et ex hac nũerorũ inſigni/ ſignataue trinitate: complura ſcitu digniſſima/ vi aſſuetre ctionis elici poſſunt.

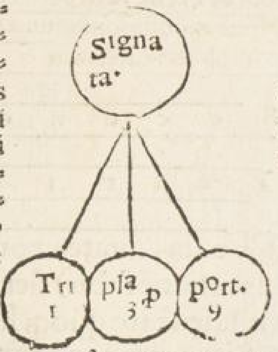

Tantũ tria in numeris ſignata

39 ❡Omnes perfecti numeri: duobus primis perfectis numeris/ ſenario et octauo ſupra vigeſimum: finiuntur.

❡Senarius et viginti octo: primi ſunt et ſimpliciſſimi perfectorũ. in quos alternatim/ perfecti redeunt vniuerſi. Omnes enim perfecti: naſcuntur ducti 4 in 7/ aut 1 in 6: pro figuris vltimus. Gignit autem 4 in 7/ 28: At vnitas in 6/ ſenarium profert.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶Nullus perfectus numerus/in tot figuris conſiſtit: quotus eſt minor im/ parium primorum/numerum parem ſenario diuiſibilew/ circunſtantium. 40

¶Hec propoſitio docet/que numerorũ ſedes ſint perfecto numero vacue/atq; deſtitute. Quia enim ſenarium/circunſtant duo primi impares 5 et 7/quorũ quinari⁹ minor eſt:ideo in quinq; figuris/perfectus reperitur nullus.eſtq; quinta numerorum ſedes:que a decẽ milibus:ad centena ſeſe extendit millia:perfecto orbata/ac vacua numero. ¶Identidẽ et vndecima ſedes et decima ſeptima:et vigeſima nona.he enim ſedes/ denominantur a minoribus imparium primorũ:ſenarii multiplices circunſtantium. ¶Eſt autem hec propoſitio intelligenda/duntaxat in prima perfectorũ numerorũ reuolutione:que octo et viginti perfectos numeros claudit.Nam vigeſimus nonus perfectus:quinq; et triginta figuris cõſtat. Nnmerus autem trigeſimus quintus:licet ſit impar/ vnitate minor ſenarii multiplice ſcilicet ſexto et trigeſimo:incompoſitus tamen et primus non eſt.Numeratur enim quinario et ſeptenario. Atq; ideo vbi primũ ſeſe offert:occurritq; minor impariũ ſenarii multiplicẽ circũſtantiũ/ non primus:variantur et perfectorum numerorũ ſedes. ¶Poſt primã quippe reuolutionẽ/ he ſedes que continue perfectis carent numeris:denominãtur a paribus numeris/vno minoribus/ his imparib⁹:qui ſunt minores/ duorũ quorũcunq;:ſenarii multiplices circunſtantiũ. ¶Nã nona et vigeſima ſedes:vltima eſt prime reuolutionis/ in qua ſtat perfectus nullus. Eſt enim 29 numerus primus:vno minor 30 ſenarii multiplice.Succedit autem illi proxima ſedes/perfectum ferens nullũ:quarta et trigeſima.Nullus enim reperitur perfectus:cõſtans quattuor et triginta figuris. Eſt aũt 34 numerus par: vnitate trigeſimo quinto minor. Poſt vero quartã ac trigeſimã ſedẽ: quadrageſima numerorũ regio / ac ſedes:rurſum perfecto numero/inanis eſt et vacua.Quadrageſime ſuccedit ſexta et quadrageſima:perfecto deſerta numero.Et ita deinceps procede: per ſenarias diſtantias / vſq; ad ſecunde reuolutionis finem. ¶In tertia nãq; reuolutione/rurſum minuere debes vnitatem ad eliciendas eas ſedes/que perfectis numeris carent.Nam vt in prima reuolutione/ad vacantes pfecto numero ſedes promendas:ſumere debes numeros/ cõtinue vnitate minores continuis ſenarii multiplicibus: ita et in ſecundo ordine/ſumendi ſunt numeri continue ſenarii multiplicibus binario minores. ¶In tertio vero ordine/ tertiaue reuolutione:eorũdẽ perfectorũ numerorum ſedes/ perfectis numeris carẽtes:ab his denominãtur numeris/ qui iiſdem ſenarii multiplicibus ſunt ternario minores. ¶Et ita deinceps:primariũ ſediũ denominationes/ vnitate minuendo.Cõſtãt enim perfectorum reuolutiones numerorũ/octo et viginti perfectis:ad ſecundi perfecti octaui et vigeſimi numerum. ¶In omni autẽ reuolutione/ ideſt in octo et viginti perfectorum ſpacio:quinq; ſunt ſedes perfecto numero/ carentes/ que continue ſenariis diſtantiis abinuicem diſpeſcuntur. Prioris tamen reuolutionis vltima ſedes/ perfecto carens numero:a proxime reuolutionis/ ſede prima pfecto idẽtidem carẽte numero: ſolo diſtat quinario. Prime aũt reuolutionis numeri:denominantes ſedes perfectis orbatas/ſunt.5/11/17/23/29/Secũde reuolutionis numeri:ſunt 34/40,46/52/58.Tertie vero 63/69/75/81/89/Et hec omnia liquidius ex ſubiecta pandũtur figura.

Prime reuolutionis numeri		6		6		6		6	
ſediũ pfectis carẽtium	5		11		17		23		29
					(5)				
S e c u n d e	34		40		46		52		58
					(5)				
T e r t i e	36		69		75		81		87
		6		6		6		6		41

¶Poſita vnitate/vt primo perfecto nũero(que reuera et ipſa/ omnẽ pfectionis rationẽ ſubit) fiet cõtinue in naturali perfectorũ numerorũ ſerie:ab ipſa vnitate/ſexto quoq; loco:capitaliũ notarũ/atq; figurarũ i vnitates reuolutio.

¶Statue vnitatem/vt primũ perfectum numerum.Nam et in omni ferme numerorũ ſpecie:primatum obtinet vnitas/ cenſeturq; prima.Sextus ab vnitate/perfectus numerus hic eſt 130816:cui⁹ capitalis figura ac nota vnitas eſt. Rurſũ ab hoc ſext⁹/iſte ẽ 137438691328 cuius iterum caput/ precipuuſq; caracter eſt vnitas. Et ita in cunctis/ſexto quoq; loco diſtantibus/eueniet.

24 ¶A ſeptimo perfecto numero/per ſenas item diſtātias: ternarius cunctorū perfectorum/eſt caput.

¶Hec vt et precedentes: ex perfectorum numerorum tabula euadit manifeſta. Septimus enim perfectus numerus/eſt hic: 33550336. cuius ternarius eſt caput/capitaliſue nota. Ab hoc vero ſextus eſt 34359738367: cuius iterum ternarius/faſtigium obtinet. Et ita in ceteris/ſexto quoq; loco reperies.

43 ¶A ſecundo pfecto numero/continue oēs perfecti: tot habent partes/quoti ſunt a quinario numeri impares: ſeſe quaternario tranſilientes.

¶Primus perfectus numerus ſenarius partes habet tantum tres. 1. 3. 2. ſecundus 28 partes habet quinq;. 1. 2. 4. 7. 14. Ab hoc vero ſecundo: ceteri omnes tot habent partes/quoti ſūt numeri impares a quinario: tranſilientes ſe quaternario. Nam tertius perfectus 496: partes habet nouem 1. 2. 4. 8. 16. 31. 63. 124. 248. Quartus partes habet tredecim: quitus decem et ſeptem/et hoc pacto deinceps.

44 ¶Perfectorū numerorum/ qui in ſenariū deſinunt: ab eorum tertio qui eſt 130816: ſecunde a dextris/in ſiniſtrum figure ſunt continue quinq; primi impares 1. 3. 5. 7. 9.

Eorundem rurſus quorum penultime/ſiue ſecunde a dextris note ſunt vnitates: eorū et vltime/ ſiue capitales ſunt vnitates. ſed minime econuerſo. Et quibus rurſum ternarius/eſt ſecunda nota: iiſdē ternarius eſt caput/ſed non conuertitur.

Eorum autē perfectorum/qui in octonarium deſinunt: ab eorum tertio/omnes tertie a dextris in ſiniſtrum note: in tres primos impares 1. 3. et 5 cōtinue redeunt: hoc ordine 1. 5. 3. 5. 1 deinde iterum 1. 5. 3. 5. 1.

¶He propoſitiones/ex perfectorum numerorum tabula/oculis ſubdita liquent. dici autem poſſunt cuncti perfecti numeri: qui ſenario finiuntur/maſculi. qui vero in octonariū deſinūt feminini. Senarius enī numerus/potior eſt octonario: et ad octonariū vt maſculus quidam. Ex ſenario autem et octonario perfectorum numerorū finibus/vltimiſq; notis: conſtat quā teſſeredecadē vocamꝰ/ ſecūdi perfecti medietatem: cuius anagogē ad preſens relinquimꝰ. Nūeri perfecti quidā maſculi qui dā feminini.

45 ¶Omnis perfectus numerus: in ſua ſede/eſt vnicus et ſolus.

¶Hec eſt merito gutture aeneo ſerenaq; fronte/pronuncianda: que perfectis numeris regium vendicat honorem. ſummo illos imperii faſtigio/ conſidere predicat: cūctiſue preſtantiores numeris oſtendit. ¶Quanto etenim quippiā rarius: minuſue protritum fuerit: tanto illud honorabilius/melius/ac preſtantius cenſemus. Rariſſimi autē ſunt inter numeros/perfecti. Ois item perfectus: in ſua ſede eſt vnicus/ac ſolus/imultiplicabilis/ impatiens conſortis et coheredis. vt qui ſui preſentia: regionē propriā/ac ſedē: implet/occupatue totā. Et ſicut vnicus eſt in orbe ſol ac fons lucis tātū vnꝰ: ita et queuis numerorū vnitas/ac ſedes: tantū vno honoratur perfecto. Nulla autem ſedes duorū eſt capax. Sed et pleraſq; vt iam documꝰ regiones/ māſiōes/ac ſedes/ regiū illud pfectionis faſtigiū repudiat: atq; dedignaƭ. Sūma perfectorū numerorū dignitas.

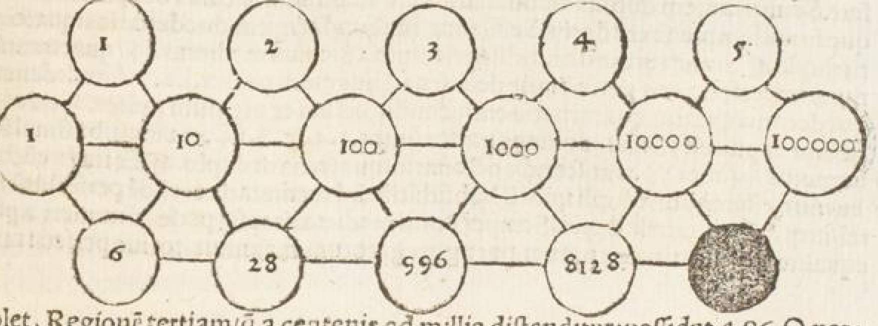

Itaq; inter vnum atq; decem prima regione/ verſaƭ ſenariꝰ. Secundā regioneāc ſedē: a denis/ ad cētenos: octauus et vigeſimus implet. Regionē tertiam/q̄ a centenis ad millia diſtenditur: poſſidet 496. Quar-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

tam regionē/a millibus ad dena millia:occupat 8128. Quintā a denis millibus: ad millia centena:poſſidet occupatue nullus. Et hec regio prima deſerta eſt et perfectionis culmine vacua atq; deſolata. ¶ Vnde fit vt omnis perfectus/numerus proxime minorem perfectū: ſuarum notarum et figurarū numero tranſiliat/ ac vincat. Nam ſi duorū perfectorū eſſent numero equales figure:hi eſſent et regionis ac manſionis eiuſdem. 46

¶ Perfectionis perfectorum numerorum/trinā licet afferre cauſam: Equalitatem/ Diſſimilitudinem et Solitudinem.

¶ Equalitas in perfectis numeris:eſt attendenda in totis ipſis et eorꝫ partib9. Ipſi eni totis cunctis ſuis ſimul ſumptis partibus/ probantur equales. ¶ Diſſimilitudo autem : in eorum radicibus/ eſt expetenda. Oriuntur enim diſſimillimis/ extremis et q̄maxime etherogeneis radicibus/ vt prius oſtēdimus. ſcilicet pariter pare/ minime diminuto: et numero ipare primo/ maxime diminuto. ¶ Porro ſolitudo eſt:qua perfecti numeri in ſuis ſedib9 et locis/ ſoli et vnici eſſe dicuntur. Trina igitur eſt/numerorū perfectorum perfectio: Equalitas/ diſſimilitudo ſolitudo. Eſt enim equalitas/ perfectio quedā. Partium quoq; diſſimilitudo/ quedā eſt pfectio. quādoquidē etherogenea q̄q; et diſſimiliū partiū entia: homogeneis et indifferentibus/ perfectiora et preſtantiora cenſentur. Solitudo item quedā eſt perfectio: perinde atq; et vnitas. Eſt eni entis in ſua ſede et regione ſolitudo: vnitatis ipſius/ ſingularitatis / ampliſſime virtutis/ dominationis ſeſe propagantis: et regie cuiuſdam plenitudinis/ atq; dignitatis ſignum. 47

Tria perfectorum numerorū perfectio

Omnis numerus perfectus/preter ſenarium:eſt impariter par.

¶ Senarius primus perfectus:eſt pariter impar. Ceteri autem cūcti perfecti/ ſunt impariter pares. Nam pariter pares eſſe nequeunt: cum omnis pariter par/ ſit diminutus. Et cū prodeant vniuerſi ex pariter paris in imparem ductu : neceſſe eſt eorum medietates non eſſe impares. Sunt igitur preter ſenarium vniuerſi perfecti impariter pares.

¶ Cuiuſlibet perfecti numeri/ omnes ſubmultiplices:ſunt diminuti. Omnes vero eius multiplices: habundantes. 48

¶ Hanc iordanus in ſeptimo libro/ quinquageſima quinta et quinquageſima ſexta proponit. Reſidet enim hoc pacto perfectus numerus/ in extremorū medio et equalitate: vltro citroq; equidiſtans a diminutis et a ſuperfluis. Omnis eni perfecti numeri pars: eſt diminuta. Omne vero eius multiplex et totum: habundās eſt atq; ſuperfluum. Quicquid itē partiū ſubeſt perfecto: eſt iperfectū atq; inſufficiens. Quicquid vero eidē ſuperſtat: excedit ſeſe/ atq; tranſcendit.

Submultiplex	Equale	Multi.
Diminutus	Perfect9	Habū.
(14)	(28)	(56)

¶ Cuiuſlibet perfecti numeri medietas/intantum a perfectione deficit: quātus eſt pariter par aggregatorū maximus/totius perfecti radix. Eius autē duplū/ tāto perfectionem exuperat/et habundat: quantum eſt eiuſdem pariter paris duplū. 49

¶ Senarii primi perfecti medietas/ ternarius eſt: quē conſtat eſſe diminutū. Nā et prim9 eſt et pars eius ſola vnitas. Deficit igitur ternari9 a perfectione/ binario: qui eſt numerus pariter par/ aggregatorū maximus: ſenarii radix: quē ſenariū/ ductus in ternariū binarius profert. Senarii autem duplus/ duodenarius eſt/ habundans. cuius oēs partes ſunt 1.2.3.4.6. que ſimul ſumpte/ ſextū decimū efficiunt. Habundat igitur duodenarius: quaternario/ binarii duplo. ¶ Sume rurſum ſecundū perfectum 28: cuius medietas 14/ quaternario eſt diminuta/ imperfecta et a perfectione deficiens. Eius enim partes 1.2.7. ſimul: denariū conflāt quē decimuſquartus quaternario tranſcendit/ octaui et vigeſimi radice. Octaui autē et vigeſimi duplū/ eſt 56: cuius omnes partes ſunt 1.2.4.7.8.14. et 28. quib9 ſimul ſumptis/ fit numerus 64: qui 56 tranſcendit octonario/ quaternarii duplo. ¶ Et ita in cūctis perfectis euenire cōprobabis: dupli ipſorū habūdātiā/ ad medietatis eorūdē perfectorū inſufficientiā/ atq; defectum: eſſe duplā. Semper enim medietatis ipſi9 perfecti numeri/ a pfectione et equalitate defectus/ erit pariter par aggregatorum maximus/ totius perfecti radix.

3	6	12
1	3	6
1	2	4
	1	3
		2
		1
1	6	16
2	0	4

Habundātia ad defectū dupla.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

50 ¶Vnde ſit vt dupli cuiuſuis pfecti nume=
ri habūdātia defectum medietatis ipſius
ſit dupla.

Du. Ha.	To. Per.	Me. Di.	Du. Ha.	To. pfect9	Me. Di.
56	28	14	992	496	248
28	4	7	496	248	124
14	7	2	248	124	62
8	4	1	124	62	31
7	2		63	31	8
4	1		32	16	4
2			31	8	2
1			16	4	1
1			8	2	
			4	1	
			2		
			1		12
64	28	10	1024	496	232
8	0	4	32	00	16
Habūdātia ad defectū dupla			Habūdātia ad defectū dupla		

Summe habundantie atq; defect9

Quarta pfectionis pfectorū nūerorū cauſa

¶Hec illatio/ ex precedente eſt manifeſta. Et ex his manifeſtum eſt/ eſſe et aliā quartā pfectionis perfectorū numerorū cauſam. medietatē in quā conſiſtentie & loci: que eſt perfectio ethice/ moraliſq; virtutis. ¶Omnis eni moralis virt9: medio inter plus/ atq; min9 ſtat loco. et in mediocritate/ extremorū viciorū cōſiſtit: arcens ac vetans/ tā id quod habundat/ q̄ quod deficiens et imperfectū eſt. Statuit quippe animū in temporaliū bonorū equalitate/ cōtinetq; illū i medio. ¶Hoc quoq; pacto pfectus omnis numerus/ ſibiipſi equalis: nuſq̄ a medio digredit/ ſeq; totū ex equo reſtituit. Nec plus/ aut minus ſeipſo gignit: Nec ſibi ſubſidet/ Nec ſeſe exuperat/ atq; tranſcendit: Seipſo demū neq; maior eſt neq; minor. Qui aūt illū circūſtant extremi: eius inq̄ ſubmultiplices: atq; multiplices cōtinuo ad ieq̄litatē labūt ſuntq; ſibipſis diſpares/ atq; ieq̄les: ſeipſis aut maiores/ aut minores. Aut eni minore aut ampliore partiū fenore: atq; prouentu: i ſeſe redeūt/ ſeq; reſtituunt.

51 ¶Nullus pariter par: eſt ſenario diuiſibilis.

¶Nam numerus omnis/ quē ſenarius perfectorū primus metitur: eſt habūdans. Omnis autem pariter par/ eſt diminutus. Nullum igitur pariter parem/ ſenarius metitur.

Senarii multiplices	Continui pariter pares
6	2
12	4
24	8
48	16
96	32
192	64
34	128
	256

52 Continue pariter parium/ quilibet duo et duo proximi ſimul iuncti: numerum habūdantē ſenarii multiplicem/ aut ipſum ſenarium gignunt.

¶Duo primi pariter pares ſunt 2 et 4/ qui ſimul gignunt ſenarium. Quattuor vero et octo gignūt dodecadē/ ſenarii multiplicē. Et ita quotiēs duos quoſuis pariter pares/ pximos & attiguos iūxeris: ſurget inde aut ſenari9/ aut ſenarii multiplex/ quē cōſtat eſſe habūdtē. Ex cōtinua aūt pariter pariū ſerie: cōtinuis duob9 et duobus proximis ſimul iunctis/ ſurgunt a ſenario continui ſenarii multiplices.

53 Diſpoſitis continue ab vnitate/ ſenario et ſenarii multiplicibus/ iiſq; con=
tinue ſimul iunctis: oriuntur omnes numeri primi/ vnitate ſenarii multipli=
cibus maiores: iiſq; rurſum continue ſimul additis/ ſurgunt continui cubi.
¶Ex ſenario et vnitate/ fit ſeptenarius incompoſit9 et primus. Vnū/ ſex/ duodecim: faciunt
decē et nouē/ numerū primū. 1.6.12/24/ gignunt quadragita tria: qui eſt et numer9 prim9.
Et ita in vniuerſa ſenarii multipliciū ſerie perge. Pri9 enim poſitū eſt/ numeros primos: eſſe
vnitate ſenarii multiplicibus/ aut minores aut maiores. ¶Rurſum iunge numeros primos
genitos ex coaceruatione ſenarii multipliciū: et cōtinuos proferes cubos. Vnitas eni pri=
mus eſt cub9. Octo ſecundus: quē vnū et ſeptē duo primi/ cōflāt. Porro tres primi 1.7.19. ſi=
mul: 27 reddunt/ tertiū cubum. Et ita in ceteris procedēs: nuſq̄ numerū offēdes/ nō cubū.

Senarii multiplices	1	6	12	18	24	30	36	42
Numeri primi ex eis facti	1	7	19	37	61	91	127	169
Cubi ex numeris primis	1	8	27	64	125	216	343	512

54 ¶Vnde ſit vt continui cubi: aut ſint ſenarii multiplices: aut ab eis ſit reſidui
continue hi quinq; numeri ſenario minores. 1.2.3.4.5.
¶Conſtāt enim cōtinui cubi: ex numeris primis qui continuos ſenarii multiplices: vnitate
ſuperāt. Vt primus cubus/ vnitas eſt. Secūd9 8: cōſtans vnitate et ſeptenario. ſeptenari9 ve=
ro cū ſenariū vnitate ſuperet: ſecundus cubus octo/ eundē ſenariū binario trāſcēdit. Terti9

vero cubus 27/ſuper ſenarii multiplicē 24/tres addit vnitates. Quartus cubus/ſexaginta
quattuor/ſuper 60:quattuor addit vnitates. Quintus cubus. 25:ſenarii multiplice 120:qui
nario maior probatur. Sextus deniq; cubus 216/ſenarii multiplex eſt/diuiſuſq; ſenario/ ni-
chil relinquit. Septimus rurſum cubus:ſuper ſenarii multiplicem:addit vnitatem. Octau9
binarium: Ternariū:nonus/ Decimus/quattuor: Vndecimus/quiq;. Duodecimus iterum/
nichil. Eſt enim ſenarii multiplex. Et eodēmodo hec ſeries/in imenſum pergit. A primo enī
cubo/dempto quotiens poteſt ſenario: relinquitur vnitas. A ſecundo cubo/duo relinquun
tur. A tertio/tria: A quarto/quattuor. A quinto quinq;/ A ſexto nichil. A ſeptimo/ rurſum
vnum:et ita deinceps.

Cubi	1	8	27	64	125	216	343
Senarii multiplices	0	6	24	60	120	216	342
Reſidui	1	2	3	4	5	0	1

❡ A quolibet cubo/ dēpto quotiēs poteſt ſenario: aut id quod relinquitur/ 55
latus eſt cubi:aut additus ei ſenarius/aut ſenarii multiplex:lat9 gignit cubi.
Si autem nichil ex diuiſione ſuperat:aut ſenari9/aut eius multiplex erit cubi
latus.

❡ Ab vnitate primo cubo/ nulla facta ſenarii ſubſtractiōe:ſupereſt vnitas/q̄ eſt et lat9 vni-
tatis. Ab octonario ſecundo cubo/demptus ſemel ſenarius/ reſiduū facit binarium/octona-
rii cubi latus. Tertius cubus 27 ſenario diuiſus:ternarium ſuum latus relinquit. Quartus
64:quaternarium ſuum latus. Quint9 125:quinarium. Sextus 216:nichil. Eius enim lat9
eſt/ipſemet ſenarius. ❡ Poſt ſextum autem cubum/ad duodecimū vſq; cubū:reſiduis/nu-
meris/additus ſemel ſenarius:latera cuborum profert. A duodecimo cubo/ad decimū octa
uum:reſiduis (ſenaria diuiſione)numeris/bis/ eſt addendus ſenarius/ad elicienda cuborū
latera. A decimo octauo cubo vſq; ad quartum et vigeſimum:ter ſenarius eſt addendus.
Et ita continue perge/ſecundum ſeries et ſenarias cuborum reuolutiones:vno pluries/ ad
reſiduos numeros ſenariū addendo. Et ex hac ꝓpoſitione poterit elici/ ꝓpoſiti cubi radix.

❡ Cōtinue cuborum omniū note/atq; figure ſimul iuncte: dempto quotiēs 56
poteſt/ nouenario:aut duos primos cubos vnū et octo relinquūt/aut nichil.

pulchra cuborum proprietas

❡ In hec tria:vnū octo nichil:cubi omnes redeunt/atq; reuoluuntur. Iunctis enim cōtinue
cuborum omnium figuris:dempto quotiens poteſt ab eis nouenario/continue ſuperabūt
vnū/octo/nichil. Prim9 enī cub9 vnitas eſt. Secūd9 octo. Tertius 27:cui9 ambe note ſimul
nouenarium conflant. Quartus cubus 64/geminis conſtat figuris. quibus iunctis/ fit dena-
rius:a quo nouem ſublati/relinquunt vnitatē. Quinti cubi 127/note ſimul ſumpte:octona
rium gignunt. Sexti cubi 216 figure tres ſimul ſumpte nouenarium conflant. Et ita in vni-
uerſa cuborum ſerie contingit. Hinc facile eſt dinoſcere: an propoſitus numerus cubus ſit/
nec ne. Nam datus numerus/cubus eſſe nō poteſt:ſi ſimul ſumpte eius figure/ſubſtractioni
nouenarii:alium ab his tribus/reſiduum fecerint. 1. 8. 0.

1	8	27	64	125	216	343	512	729
[illegible]	1	8	0	1	0	1	8	0

❡ Omni numero ſimplici deſinit:finiturue cubus. 57

❡ Numeri ſimplices & minimi: ſūt hi. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. Et i hos/omnes deſinūt cubi. Nā
eorum vnuſquiſq;:vltima eſt cubi nota/ atq; figura. vt et precedentis figura oſtendit.

❡ Tetragoni omnes:in has tantum deſinunt notas. 1. 4. 5. 6. 9. 0. 58

❡ Sex tantum ſunt quadratorum fines et vltime note 1. 4. 5. 6. 9. 0. In has quippe/vniuer-
ſi quadrati deſinunt. Repudiant autem metas has quattuor. 2. 3. 7. 8. Nam quadratum re-
perias nullum:qui aliqua harum metarum limitetur. In nouem namq; quadratis/ omnem
experimur quadratorum reuolutionem et finem. vt ſubditi quadrati declarant.

Nouem quadrati									
	1	4	9	25	36	49	64	81	100
Quadratorum fines				1		4	5	6	9 / 0

Trigoni autem omnes: habent et pro metis/ſiue limitibus notas ſex. 1. 3. 6. 0. 5. 8. Omnes
enim trigoni:ſex his limitibus finiuntur. Repudiāt autem notas quattuor:ſcilicet. 2. 4. 7. 9.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

in quas trigonus deſinit nullus. Et huius quoqꝫ rei periculum/ nouem trigoni pandunt. Nā

Nouem trigoni	1	3	6	10	15	21	28	36	45
Trigonorū fines				1	3	6	0	5	8

poſt trigonos/ nouem: ceteri omnes trigoni/ in eaſdem notas reſoluuntur. Identidem et omnes quadrati/ eoſdem habent fines: quos et primi nouem quadrati

59 ¶ Multiplicationis modus promendus eſt: maioribꝰ numeris/ vt perfectis eliciendis: vulgato modo accommodatior.

¶ Is quo paſſim vtuntur multiplicationis modus: in ingentioribus/ numeris/ confuſionem facile parit. ob eas vnitates que priuſq̄ ſcribantur: mente ſunt reſeruande. hic autem quem promemus/ illo et certior et apertior eſt: nullaſqꝫ menti commendat vnitates. ¶ Sit igitur numerus quicunqꝫ vt 1 4 4: in alium quēuis/ vt in 2 3 2 4: multiplicandus. Diſpono ambos numeros/ per ſuas vnitates/ in angulo recto. cuius anguli recti vertex/ / ſit hec nota (○) que in numeris nichil exprimit. ita vt hec nota ○/ precedat vtriuſqꝫ numeri caput/ capitaleue notam. Deinde compleo totius recti anguli/ parallollegrāmum. quem ſecundū vtriuſqꝫ numeri vnitates: per rectas lineas partior/ in minores quadratos. Si enim ambo numeri fuerint (notarum ſuarum numero) equales: totus parallollegramus erit quadratus. Si inequales: erit altera parte longior/ pluresqꝫ fient latere vno quadratuli q̄ alio. Diuido rurſum minores medioſue quadratos per dyametros ductas a totiꝰ parallollegrāmi ſiniſtro inferiore angulo/ ad eiuſdem angulum oppoſitum ſcilicet ſuperiorem dextrū. haſqꝫ dyametros protendo in vtramqꝫ partem/ extra totum parallollegrammum/ vniꝰ minorum quadratorum ſpacio. ¶ Duco igitur imprimis primam vnius notā/ in primā alterius: ſcilicet vnū in 2. et productū 2: ſcribo in angularis ambarū notarum quadrati/ inferiore triangulo. Deinde eandem/ ſiniſtri numeri primam notam 1 duco in alterius/ ſcilicet ſuperioris ſecundam vt in ternarium. Et productum tertium/ ſcribo rurſum in angularis ambarū notarū quadrati/ inferiore triangulo. Rurſum eādem/ duco in tertiam vt in 2: productumqꝫ binarium/ in angularis earum quadrati inferiore triangulo diſpono. Poſtremo duco eandem in quartam/ vt 1 4: et productum 4/ eodem modo in angularis quadrati īferiore medietate ſtatuo. Rurſum ſecundam ſiniſtri numeri figuram 4/ duco in ſuperioris primam 2: et in angularis quadrati inferiore medietate: productum 8 ſcribo. Eandem ſecundam/ duco in alterius ſecundam 3: et producti duodenarij ambas notas/ in angulari ſcribo quadrato: in ſuperiore eius triangulo vnitatem/ in inferiore vero 2. ¶ Et ita perge multiplicans quodlibet vnius in quodlibet alterius: quoaduſqꝫ totus vnus numerus/ in totum alium ductus ſit. Nam quicunqꝫ numerus ex vnius note/ in aliam ductu concreſcit: in angulari ambarum notarū quadrato/ eſt collocandus. Si īferior denario fuerit in inferiore triangulo: ſi denarius aut denario maior conſtans tamē ſimplici figura: ī ſuperiore eius triangulo. Si vero duas notas habuerit: ſuperiorē in ſuperiore triangulo: inferiorem vero/ in inferiore/ collocare debes. Hoc enim pacto nichil mente ſeruandum eſt: ſed productus numerus illico ſcribendus.

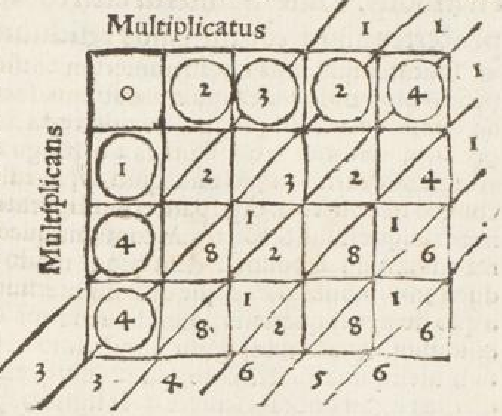

¶ Perfecta autem multiplicatione tota: addendi ſunt ſimul cuncti numeri/ qui inter parallellas et eq̄diſtātes dyametros cōtinētur. Et q̄d ex eorū additiōe denariū ſupat: ferēdū ē ad ſuperiores dyametros/ parallellas: et in earum interuallo/ ac ſpacio collocandū: quoaduſqꝫ totam collegeris producti numeri ſummam. ¶ Eſt autem inchoanda huiuſmodi additio/ ab angulo dextro inferiore: aſcendendo ad oppoſitum angulum. Numerus quippe qui eſt in vltimi angularis quadrati inferiore triangulo: per ſe ſumendus eſt: et ſtatuendus pro vltima et inferiore figura/ colligende ſumme, vt numerus. 6.

¶ Deinde tres numeri. 6. 1. 8: qui ſunt in ſuperiorum dyametrorum ſpacio/ ſimul addendi. quibus fit 15: qui cum duabus conſtet figuris 1 et 5: transſero vnitatem/ ad ſuperiorum dyametrorū ſpaciū: et reſiduam figurā 5/ ſcribo poſt priorem. 6. ¶ Rurſū numeros in tertio dyametrorum ſpacio ſitos 4. 1. 8. 2: cum vnitate/ collecta ex inferiore interuallo/ ſimul iūgo quibus fit 16/ cuius notam 1/ transfero ad ſuperiores dyametros. 6 autem ſcribo pergendo a dextris/ poſt 5. ¶ Deinde quarti ſpacij numeros 2. 2. 1. 8. iungo: addita eis vnitate/ ex inferiore collecta interuallo. hiq; faciunt 14: cuius notam 4 ſcribo poſt ſenarium/ ad eliciendā ſummam expetitam. vnitatē vero colloco extra parallolegrāmū/ in ſuperiorū dyametrorū interuallo. ¶ Quinti quoq; ſpacij iungo numeros 3. 1. 8. addita eis vnitate: quibus ſurgit 13 cuius notam 1 ſtatuo in ſuperiore interuallo: 3 autem diſpono poſt 4.
¶ Deniq; ſexti interualli numerum vnicum 2: ſumo per ſe/ cum vnitate collecta ex proxime inferiore ſpacio. et conflatum 3/ ſcribo poſt alium 3: eritq; hec petiti producti numeri/ ſuprema et capitalis figura. Erit enim totus productus hic 334656. ¶ Et ita in cunctis multiplicandis pergens: falleris nunq̄. reperieſq; hūc multiplicationis modum/ vulgatiore modo certiorem. Atq; hac vtēs multiplicatione: quantoſcunq; perfectos numeros facile/ pari uoq; labore elicies.

¶ Probande multiplicationis facte: facilis quiſpiam et expeditus promendꝰ eſt modus. Vnde manifeſtū eſt ſi totū/ profert totū i totū: et reſiduū i reſiduū/ proferrre aliud totum: cuius reſiduum ſerit prioris totius reſiduo equum. 09

26
14
104
260
364

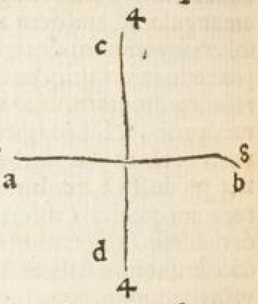

¶ Ducatur numerus 14/ in numerum 26: ſitq; productus 364. petitur probande eiuſce multiplicationis/ facilis aliquis modus: an hec ſine errore ſit pfecta. Sit igitur recta linea a b: quam ſecet ppedicularis c d. et ſit c d/ equalis a b. Iungo ambas notas numeri multiplicantis 14: que ſimul quinarij notulam cōplent/ quam colloco in puncto a. Iūgo pariter multiplicati numeri 26/ ambas notulas: que ſimul octonarium conflant. quem in puncto b/ econtra quinarium diſpono. Eodem quoq; modo iungo et numeri producti 364/ omnes notas: que decimumtertium numerū gignunt a quo demptus quotiens poteſt nouenarius/ quaternarium facit reſiduum. Quaternarij igitur notulā/ ſiſto in puncto c. Et duco a in b/ ideſt quinarium in octo: qui ex ſeſe/ quadrageſimum numerum proferunt: conſtantem duabus figuris/ notula ſcilicet 4 et ſigno o. quibꝰ ſimul additis/ dempto ab eis nouenario ſuperat tantum quaternarij notula: quam ſtatuo in puncto d/ e regione puncti c. Quia igitur ambo numeri c et d/ in eadem linea ex oppoſito diſpoſiti/ ſunt ſimiles et equales: cōſtat priorem multiplicationem/ rite eſſe perfectam. et numerum 364: ex ductu 14 in 26/ veraciter ēe adinuētū et productum. ¶ Et eodemmodo/ in omni multiplicatione procede. Nā ſi totus multiplicans/ in totum multiplicatum/ infert totum productum: ita et quod fit ex totius multiplicantis (poſt ſubſtrationem nouenarij) notulis/ in numerum factum/ ex totiꝰ multiplicati ſimul ſumptis notis/ poſt ſubſtractionem nouenariam: equum et ſimile erit (dempto item quotiens poteſt nouenario) ei quod fit ex totius producti notis ſimul iunctis/ facta iterum ab iiſdem omni nouenaria ſubſtractione.

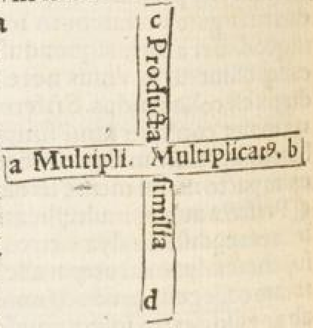

¶ Nouenarij quippe (ſimplicium numerorū ſupremi ſubſtractio: nullius multiplicationis modum/ nullorumue numerorum ſeriem ac legem immutat. ¶ Eadem enī eſt lex partium ſimplicium et reſiduorum/ dempto nouenario/ q̄ fuit ſeruato eodē nouenario: totorū cōpoſitorū et i ſua integritate manētium cū in omni numerorum ſede et vnitatū coordinatiōe: ſit at poſt nouenarium/ cunctorum ad ſua principia/ ad ſimilia/ ad eadem et ad vnitatem reciprocatio. ¶ In omni itaq; multiplicatione probanda: ſtatue in linea a b/ iunctarum notularum vtriuſq; multiplicantis et multiplicati (dempto nouenario quotiēs poteſt) reſidua. in linea vero c d/ ſiſte productorum reſidua in puncto c reſiduū totius producti ex toto multiplicante in totum multiplicatum in puncto vero d/ reſiduum producti/ ex reſiduo in reſiduum/ id eſt ex a in b Et ſi numeri

Proprietas nouenarij.

In linea c d ſiti/ ſint idem numerus :perfecta erit et in erronea multiplicatio. Sin vero ſint inequales: ſcito in multiplicatione te eſſe lapſum/atq; aberraſſe. ❡ Si enim totum in totum profert totum: vtiq; et ex coniunctis notulis/ poſt nouenariam ſubſtractionem: reſidua in ſeinuicem ducta / totum pariter elicient: cui9 nouenarie ſubſtractionis reſiduum / prioris totius (poſt ſublatum nouenarium/reſiduo erit equum. ❡ Amborum enim totorum (eius ſcilicet quod profertur ex totis :et eius quod elicitur e reſiduis) erunt equa reſidua. ❡ Sit enim vt ex ductu a in b / totius in totum producatur c totum. Et ſit e/reſiduum notularũ ipſius/a: poſt nouenariam ſublationem. f vero ſit reſiduum b. d autem ſit reſiduum toti9 c. duco e in f/reſiduũ multiplicãtis/in reſiduum multiplicati/ ſitq; productum g. cuius reſiduum (nouenaria ab ipſius ſimul iunctis notulis/facta ſubſtratione) ſit h. dico quoniam ſi rite ꝓceſſit multiplicatio: futurũ eſſe vt ãborũ totorũ et productorum c et g reſidua/ d et h ſint equalia. Et hoc in omni multiplicatione: pernéceſſarium comperies.

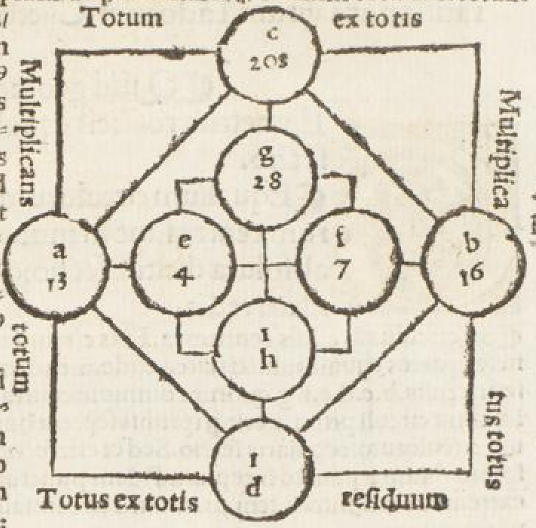

Aliud exẽplum

❡ LIBRI PERFECTORVM NVMERORVM FINIS.
Perfecto/trinoq; deo laudes ingentes. Anno domini/1509: Ianuarij 4.

CAROLVS BOVILLVS SAMAROBRINVS SPECTATISSIMO VIRO IVDOCO CLICTHOVEO SACRE TEOLOGIE PROFESSORI.
·.S.·

DE MATHEMATICA ROSA STVDIOSISSIME VIR: HACTEnus quod norim ab hoie nemine/ quicq̃ litterarum monumentis/ad poſteros manauit. idq; me ꝑmouit: vt et inuiſitatam et cognitu dignam figurã/ hoc tractatulo verſandam trutinandamq; ſuſceperim. Hec enim nonmodo in magnitudine: ſed et proportionabiliter in numeris reperitur. Neq; dũtaxat in hexagonorum ſpecie: ſed et in cunctis poligoniarum figurarum generibus (tam i numero q̃ in magnitudine) inuenitur diſtributa. Quotquot enim ciclis/ Geometrica Roſa per omnem figurarum ſpeciem abſoluitur: totidem vnitatibus Arithmetica Roſula/in omni identidem figurarum ſpecie conflatur. Quinimo nec geometrica Roſa: ſine Arithmetica/ pingi et exprimi poteſt. quemadmodũ neq; circul9 eſſe ſine cẽtro. neq; ſine nũero magnitudo. Hec aũt ſine illa pingibilis ac ſcriptibilis eſt perinde atq; centrũ deſignari poteſt ſine circulo/ et nũerus eẽ ſine magnitudine. Attamen Geometrica/Roſe nomen: imprimis ex roſei floris ſimilitudine ſibi vendicat. q̄ in exagona et vulgatiſſima roſa/ intexti ſibiinuicem vndecunq; circuli/ velut ab vno centro ꝓfecti: perpulchre roſei floſculi/ circuncultellata ſeq; prementia foliola expreſſiſſe videantur. Igitur quecunq; de vtraq; et Geometrica et Arithmetica roſa/ tractatulus hic proſequitur: tuo nomini dicata, animo ſuſcipe beniuolo.·. V A L E .·.

¶ Caroli Bouilli Samarobrini Libellus de Mathematicis roſis ad litteratiſſimum virum Iudocum Clicthoueum Sacre theologie profeſſorē.

¶ Quid geometrica roſa.

GEometrica roſa: eſt equalium circulorum / regularis et itegra ſectio.

¶ Equalium circulorum regularis ſectio dicitur: quando eorum centra ſunt in mutuis circunferentiis. Integra autem et abſoluta dicitur ſectio: quando a quo digreſſa eſt puncto / ad idem redit.

¶ Sit circulus a / cuius centrum a. Eius circunferentiam partior in ſex partes equales: ductis circa eūdem / eadem ſemidyametro ſex circulis. b. c. d. e. f. g. quorum omnium centra / erunt in circunferentia circuli primi a. eritqꝫ ī primis ſeptem huiuſmodi equalium circulorum / regularis ſectio. Sed et erit ſectio itegra atqꝫ abſoluta. Nam a puncto b cepta / ad idem punctum redit. Sex eni extremi circuli / interiorem circulum a circunuallant / circunſepiuntqꝫ totum.

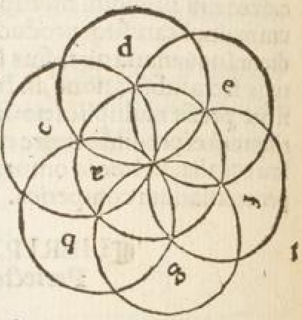

1

¶ Propoſitiones

¶ Gemetrica roſa: eidem medio circulo / plures alios ſecantes circunſcribit

¶ Vt in ſuperiore roſa / ſex circuli b. c. d. e. f. g / interiori circulo a circunſcripti / ſunt eundem et ſeinuicem ſecantes.

¶ Omnis circulus: ſex ſibi equalibus circulis / circunſcribi poteſt

¶ Clarius intueberis / quopacto queant eidem circulo dūtaxat ſex circuli / eidem equales circunſcribi: ſi exteriores circuli ſine ſectione / circa medium circulum fuerint diſpoſiti: et ſeinuicem et medium circulum contingentes.

¶ Sit enim circulus a / cuius circunferentiam ſemidyametri ſpacio: diuido in ſex arcus equales / punctis b. c. d. e. f. g. Et a centro a / duco per eadem puncta / ſex rectas lineas: equales totius circuli dyametro. Deide ſuper harum rectarum extrema: duco ſex circulos / circulo medio a / equales. Clarum eſt quoniam hi circuli / nulla ſe ſectiōe patientur. ſed erunt et medium circulū et ſeſe contingētes. totumqꝫ ſpacium quod circunſtat a circulum ambibūt Eruntqꝫ hi ſeptē circuli: vt geometrica roſa. Intereſt eni ꝙ in roſa: extremi circuli et ſeſe mutuo et circulum mediū prementes condiuidunt / atqꝫ interſecant. Hic autem incommicantes ſunt ſeqꝫ contingentes. ¶ Et huius propoſitiōis archana doctrina / ac eleuatio mentis: myſterium promit creationis vniuerſorum. que ſeptem diebus perfecta fuit / atqꝫ abſoluta. Cauſam ſimul exprimit: cur ſeptima dies / requietionis diuine dies eſt: qua factū eſt a deo nichil. Sex vero primi dies ſint diuini totius operis tempus ac menſura.

Aſſurrectio mētis.

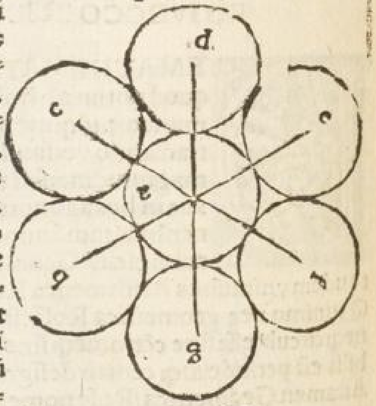

¶ Vnde fit vt totius planiciei / perfecta plenitudo: ſit ſeptem circulorum equalium.

¶ Nam medius circulus et ſex extremi: totam occupant ſuperficiei plenitudinem: Eandem tamen plenitudinem ambit occupatue circulꝰ vnus. Ambit enim omnis circunferentia: vni

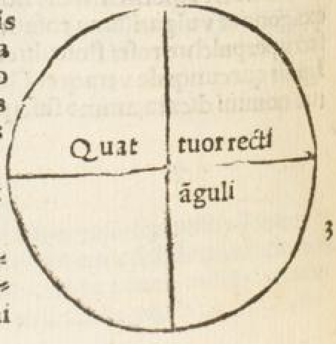

3

uerſum ſpacium/ quod circũſtat eius cẽtrum: id eſt quattuor rectorum angulorum ſpacium.

ℭ In geometrica roſa: circuli oppoſiti: minime ſeinuicem ſecant.

4 ℭ Circuli in roſa oppoſiti ſunt: qui dyametro diſtant. Vt in ſuperiore figura circuli b et e c et f: d et g. Hi enim duo et duo/ contrapoſiti ſunt et incõmunicantes/ ſeq; contingũt in pũcto a/ medij circuli centro.

ℭ Duorum circulorum regularis interſectio: fit ſecundum tertiam circunferentie vtriuſq; partem.

5 ℭ In precedentis roſe figura/ circulus a et circulus b: ſeſe tertia parte circunferentie ſubeunt/ atq; interſecant. Nam arcus c a g: tertia pars eſt/ circũferentie circuli b. Arcus vero c b g: tertia pars circunferentie circuli a, Et ita de ceteris dicas. Omnes eni equales circuli/ quorum vnius centrum eſt in circunferentia alterius: tertia parte circunferentie ſubeunt ſeſe/ atq; interſecant. Nam et recta linea/ que mutue eorũ interſectionis copulat pũcta: latus eſt trigoni yſopleuri/ vtriq; circulo inſcribẽdi: vt linea c g.

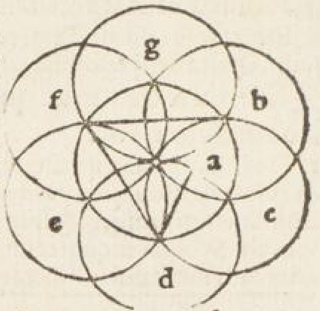

6 ℭ Geometrica roſa/ quantuncumq; per circulos augeatur: ſemper exagonam figuram ſeruat

ℭ Inchoat enim omnis roſa/ diuiſione interioris/ primi et medij circuli in ſex partes equales: menſura et longitudine ſemidyametri. Inſcripto enim exagono in interiore/ medioue circulo: eiuſdem exagoni/ anguli et verticalia pũcta: extremorum circulorum fiunt centra. Seruant igitur extremi circuli (primo/ atq; interiori circulo circũſcripti) figuram eandem: quam et ſua ipſorum centra/ in interioris et medij circuli circunferentia deſignata. ℭ Producantur igitur ab a centro/ per ſex puncta b c d e f g: ſex recte/ aduſq; extremorum circulorum circunferentias. quibus circunferentiis occurrant in punctis. h. i. k. l. m. n. Manifeſtum eſt hec nouiſſima ſex puncta/ diſtare regulari exagono. quem eductis ſex
7 lineis abſolue: cerneſq; quopacto gemetrica roſa exagonam (quamtuncunq; augeatur) ſeruabit figuram.

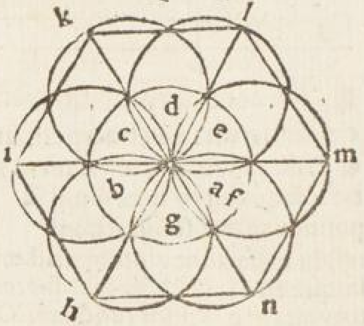

ℭ Geometrica roſa: fit per circulos equales eadem ſemidyametro communicantes.

8 ℭ Circulus a et circulus b: cõmunicant ſemidyametro a et b: Identidẽ et circulus a et circulus c. Similiter circulus b et circulus c. Et ita de ceteris dixeris.

ℭ Tota eſt vnaqueq; roſa: quotquot habet in ſingulis lateribus ciclos.

ℭ Eadem de roſa/ que et de poligonijs arithmeticis figuris ſunt dicenda. Arithmetica eni omnis poligonia/ in ſua ſpecie cenſetur tota: quotquot habet in latere vnitates. Ita et roſa/ tota eſt in ſua ſpecie: quotquot in latere quolibet geſtat circulos. ℭ Vnicus enim et per ſe ſcriptus circulus: eſt prima roſa. ſicut et ipſa vnitas: eſt omnis prima poligonia. Que vero ſeptem circulis conſtat: roſa ſecunda eſt. Habet enim in quouis latere ciclos duos. Eius eni
9 latera ſũt b c. c d. d e. e f. f g. Tertia roſa: tribus circulis/ in quolibet latere perficitur. Quarta in quouis latere/ quattuor habet ciclos: Et ita deinceps.

ℭ Diſpoſitis cõtinue ab vnitate ſenario & ſenarii multiplicibus/ hiſq; ſimul iunctis: ſurgunt continue roſarum omnium numeri/ impares primi.

ℭ Ex ſuperiore libro/ de numeris perfectis: conſtat omnes ſenarij multiplices/ collectos ab vnitate efficere numeros impares primos. Hi autem impares primi: ſunt continui roſarum omnium numeri. ℭ Roſa enim prima vnitas eſt/ vnuſue circulus. Roſa ſecunda: ſeptẽ conſtat ciclis. Circunſcribit eni prime roſe/ circulos ſex. Tertia roſa: ſecundam roſam duodecim circulis tranſcendit. Quarta/ tertie: circulos octodecim ſuperaddit. Et hoc pacto pro

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

cede ſequente n ſenarij multiplicem/prioribus roſis ab vnitate ſimul ſumptis/adjiciendo.

Roſarum numeri

Senarij multiplices	1	6	12	18	24	30	36
Roſarum numeri impares primi	1	7	19	37	61	91	127
	1	2	3	4	5	6	7

1

●

Proferes enim roſarum omnium numeros. Prima namq; roſa/vnico conſtat circulo. Secunda ſeptem. Tertia decem et nouem circulis. Quarta circulis ſeptem et triginta. Et ita conſequẽter.

6

ℂRoſarũ oĩm nũeri/tribus tm̃ nũeris finiunẗ: vnitate ſenario ac nouenario 10

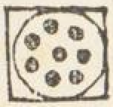

ℂPrima roſa 1: ſecunda 7/tertia 19/qui numerus nouenario finitur. Quarta 37: que in 7 redit. Quĩta 61/q̃ reſoluit 1. Et ita deiceps: exp̃iere cũctas roſas/deſinere his tm̃ trib9 1.7.9.

ℂSumptis continue quiq; roſis: ab extremis ad mediam/earum fines erũt hoc ordine. 1.7.9. 11

19

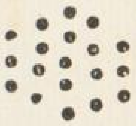

ℂDe roſis et roſarum numeris idem cenſemus iudicium. Nam roſa geometrico modo per circulos: Arithmetico vero modo per ſola centra/ipſorumue circulorum vnitates pingitur. Sumãtur igiẗ: quiq; roſe ſiue roſarũ nũeri 1.7/19/37/61/. Harũ prima et vltima finiuntur: vnitate. Secũda et quarta/ſeptenario. Tertia ac media/nouenaria. Ab extremis igitur roſis/ad roſam mediam: hic metarum eſt ordo 1.7.9. Et in ceteris/idem contingit.

1	7	19	37	61	91	127	169	217	271
1	7	99	7	1	1	7	99	7	1

Quinq; ro ſe Quinq; ro ſe 12

ℂSi nũerorũ roſarum oĩm/note ſimul iũgantur: dempto quotiẽs poteſt ab eis nouenario/relinquentur cõtinue hi nũeri. 1.7 et rurſũ. 1.7. Et ita deiceps.

ℂPrime due roſe ſunt vnum et 7 atq; in has duas cuncte reſoluuntur ac redeunt. Nam tertie roſe que eſt 19/note ſimul ſũpte: nouenarie ſubſtractioni/

Reuolutiones	1	7	1	1	7	1	1	7
Roſe	1	7	19	37	61	91	127	169

reſiduam faciunt vnitatem. Id et factitant/quarte roſe que eſt 37 figure. Quinta autem roſa/que eſt 61: iũcta ſibimet/ſeptenarium gignit. Sexta rurſum/et ſeptima/nouenario ſublato: vnitatem faciunt reſiduam. Octaua relinquit ſeptenarium. Et ita conſequenter. 13

ℂCõtinue roſarũ oĩm numeri/ab vnitate ſimul ſumpti: naturales aſſiduoſue cubos ab vnitate gignunt.

ℂHec conſtat ex libro perfectorum numerorum. in quo oſtendimus/quopacto cõtinui ab vnitate ſenarij multiplices: nũeros gignũt primos. qui rurſũ ab vnitate ſimul ſũpti: naturales continuoſue cubos eliciunt. Huiuſmodi enim numeri primi/qui continuis ſenarij multiplicibus/ab vnitate procreantur: ſunt roſarum numeri.

7

1 3 4

1 2

1 2

Roſarum numeri	1	7	19	37	61	91	127
Continui cubi	1	8	27	64	125	216	343

14

19

1 3 4

3 3

2 3

ℂDato cuiuſuis exagone roſe latere/totius ſummam reperire

ℂDuc datum latus in ſeipſum: et in numerum eo proxime minorem: ipſumq; proxime minorem/duc iterum in ſeipſum. et ex tribus productis numeris: totius roſe numerus/ac ſumma coaleſcit. Ductus enim binarius/in ſe: gignit quattuor. Ductus deinde in vnum/gignit duo. Vnum denique in vnum/profert vnum. Tres autem producti 4.2.1. ſecunde roſe ſummam/id eſt 7 implent. Similiter ternarius in ſe/nouem profert. Idem in duo/ſex elicit. duo mero in ſe/quattuor gignit. His autem tribus prolatis/ſcilicet 9.6.4: tertie conflatur roſe ſumma/cuius latus tria. Et ita ex cuncto propoſito latere: q̃ facillime totius roſe ſcrutaberis ſummam. 15

ℂVnde manifeſtum eſt omnem roſam: ex duobus proximis quadratis et altera parte longiore/medio eorum proportionabili eſſe compoſitam.

ℂNam ad eliciendam totius roſe ſummam: ducuntur proximi numeri/ambo in ſeipſos: et alter in alterũ. Qui autem amborum in ſeipſos ductu naſcuntur ſunt proxi quadrati. qui vero alterius/in alterum ductu profertur: eſt al

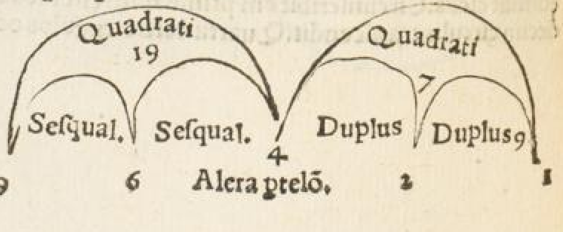

teraparte longior/ vtriuſq; quadrati medius proportionalis.

16 ℂ Cuiuſlibet roſe dyametrus/ mediuſue numerus: eſt impar/ conſtans ex eiuſdē roſe latere: et numero proxime minore

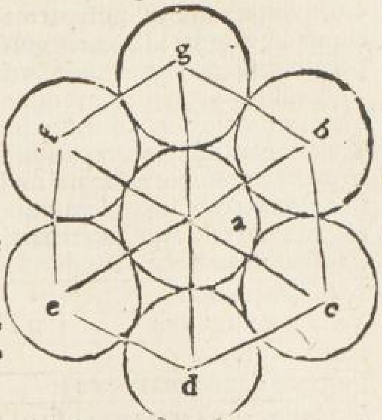

ℂ Cuiuſuis roſe dyametrus/ mediuſue numerus: eſt linea in roſa maxima/ oppoſitis ei⁹ angulis diſtenta. in qua plures ſūt circuli/ atq; vnitates: q̄ in alia quauis ei⁹ linea.
ℂ Vt in ſecunda roſa/ que ſeptem circulis conſtat: linea media/ totiuſue roſe dyametrus: ea eſt in qua tres viſuntur circuli. Vt linea b a e/ aut c a f/ aut d a g. linee autē binis diſtente circulis/ ſunt eiuſdem roſe latera: vt b c. c d. de. ef. f g. g b. ℂ Tertie autem roſe dyametrus/ mediuſue numerus: quinq; ciclis diſtēditur. Quarta roſa: ſuam dyametrum ſeptem circulis abſoluit. Et ita deinceps.
ℂ Adde etenim cuiuſuis roſe lateri/ numerum eo proxime minorem,: et proferes totius roſe dyametrum mediumue numerum.

17 ℂ Omnis roſa conſtat ex medio ſuo numero et ſui lateris duplo: et duplis eorum nūerorū/ quotquot ſunt inter eius latus et mediū nūerū intercepti.
ℂ Secunda roſa ſeptem circulorū: cōſtat ternario et binarij duplo/ id eſt quaternario. Eſt ei ternarius/ medius/ eius numerus: Binarius autem eius eſt latus. ℂ Tertia roſa ſcilicet 19 cōſtat quinario/ medio ſuo nūero: et ternarij/ ſui lateris duplo/ id eſt ſenario: duploq; quaternarij/ id eſt octonario. Eſt ei quaternarius: quinario atq; ternario interceptus. Iuncti autē 5. 6 et 8: numerum decemnouēnalem conſtant. Et ita in ceteris perge.

Medi⁹ nu.
3
1 2 3
4
Lateris du

18 ℂ Continue roſarum omnium/ ab arithmeticis exagonis totis eiuſdemue denominationis differētie: ſunt proxime minoris denominationis quadrati.
ℂ Vnitas eſt et roſa prima: et Arithmeticus exagon⁹ prim⁹. Roſa ſecunda 7: ſecūdū exagonum 6/ primo ſupat quadrato/ id eſt vnitate. Tertia roſa 19 tertiū exagonū 15/ quadrato ſecūdo: id eſt q̄ternario ſupat Quarta roſa 37: eodē pacto Exagonū quartū 28/ tertio quadrato id eſt: nouenario trāſcēdit. Et hoc pacto in ceteris dicēdum roſis.

Medi⁹ nu.
5
3 4 19 4 3
8
6
Lateris du.

Roſarum numeri	1	7	19	37	61	91	127
Arithmetici exagoni	1	6	15	28	45	66	91
Quadrate differentie	0	1	4	9	16	25	36

61 ℂ Cuilibet roſe/ additus proxime minoris denominationis altera parte longior: quadratum gignit cuius latus eſt amborum latus.
ℂ Altera parte lōgior/ vt materie et ineq̄litatis nūerus: ceteris poligoniis/ angularibuſue figuris diſſimilis reperit. Nā regulares poligonie: inchoant oēs ab vnitate/ ſuoue pricipio coherent. Eſt ei vnitas: in q̄libet regulariū figurarū ſpecie/ pria. At altera pte lōgior/ vt inequalis et cunctis diſſimilis: primus ab vnitate deficit/ nec ſuo coheret initio. Inchoat ei a binario ℂ Prim⁹ igiē pte altera lōgior/ ē binari⁹. Nā tot⁹ dicit altera pte lōgior ois: quotquot i minore latere geſtat/ cōtinetue vnitates. Habet aūt binari⁹/ i maiore ſui latere vnitates duas: in minore vnam. Addo ſecūde roſe/ q̄ eſt ſeptē: primū altera pte longiorē binariū. q̄bus ſurgit nouenarius/ q̄dratus terti⁹. Deide tertie roſe 19/ addo ſcdm altera pte lōgiorē 6: q̄b⁹ fit 25/ quitus q̄dratus. cui⁹ latus quiq;/ ē amborū lat⁹: id ē ex amborū cōſtās lateib⁹ binario/ atq; ternario. Quarte quoq; roſe 37/ addit⁹ 12/ terti⁹ altera pte lōgior: gignit 49/ ſeptimū quadratum. cuius latus ſeptē: lateribus amborum 4 et 3/ coaleſcit. Et idē deinceps accidit

Roſarum numeri	1	7	19	37	61	91	127
Parte altera lōgiores	0	2	6	12	20	30	42
Quadrati		9	25	49	81	121	169
Quadratorum latera		3	5	7	9	11	13

20 ℂ Cōtinue roſarū oīm latera: ſūt nūeri/ q nūerorū proxie minorū/ ſenariiue multiplicium ſunt ptes: a ternario et cōtinuis ternarii multiplicib⁹ denoīate,

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶Oſtendimus prius continue roſarum numeros: eſſe vnitate ſenario/ ac ſenarij multiplicibus maiores. Omnium autem roſarum latera: ſunt continue huiuſmodi ſenarij multiplicium/ roſis proxime minorũ partes: denominate a ternario/ eiuſq; multiplicibus. Secunde enim roſe 7: latus eſt binari9/ qui ſenarij ẽ pars tertia. Tertie roſe 19/ latus/ ternarius eſt: qui proxime minoris numeri/ ſenarij multiplicis: id eſt decimioctaui ps eſt ſexta Quarte roſe 37/ latus eſt 4. qui proxime minoris numeri 36/ pars eſt nona. Quinte roſe 61/ latus eſt 5: quem numeri 60/ conſtat duodecimã eſſe partem.

¶Et ita conſequenter/ reperies ſecũdum ternarij multiplices: cuiuſlibet roſe latus/ in numero proxime minore et ſenarij multiplice ſumi. ¶Et ex hac propoſitione elici poteſt/ propoſite cuiuſuis roſe latus. dempta enim a totius roſe ſumma vnitate reſidui ſenarij multiplicis pars: aut ternario/ aut ternarij denominata multiplice: totius eſt roſe lat9. Vt aut tertia/ Aut ſexta: Aut nona/ Aut duodecima: Aut decimaquinta. Et ita deinceps.

Roſarum numeri	1	7	19	37	61	91	127
Senarij multiplices	0	9	18	36	60	90	126
Roſarum latera		2	3	4	5	6	7
Partium denominationes		3	6	9	12	15	18

¶Per geometricam roſam/ liquet proportionem circuli/ ad inſcriptum ſibi exagonum: ferme eſſe vt 18 ad 15: Ad inſcriptum vero yſopleurum: vt 18 ad 7 et vnam ſecundam.

¶Fiat circulus a: roſa abſoluta/ atq; perfecta. Dicitur enim roſa perfecta: quando in ea eſt abſoluta/ omnis circulorum ſectio. Eſt autem abſoluta ſectio: quando circulus eius omnis/ in octodecim partes eſt ſectus/ atq; diuiſus. ¶Diuidatur enim circunferentia circuli a: in ſex partes equales/ ſpacio ſemydiametri: in punctis b.c.d.e.f.g. Et ab his punctis: compleatur 12
totius circuli a/ in octodecim partes equales ſectio. Hee i partes/ erunt aſpectu et curuitate diſſimiles Quedam etni ſunt concaue: que totius roſe folia/ nuncupentur. Relique vero conuexe ſunt: que dicantur foliorum aut florum interualla. Eruntq; in toto circulo a/ (vbi roſa fuerit abſoluta) duodecim folia. Sex a centro ad circunferentiam extẽta: ſcilicet a b. a c. a d. a e. a f. et a g. Reliq̃ vero ſex/ ad circũferentiam ſcilicet b c. c d. d e. e f. f g. In eadem antem roſa erunt et ſex foliorũ interualla: ſcilicet a bc. a cd. a de. a ef. a fg. et a gb. eritq; totus circulus a ſectus in octodecim partes. In duodecim folia inter ſe equalia: Et in ſex foliorum interualla/ pariter inter ſe equalia.

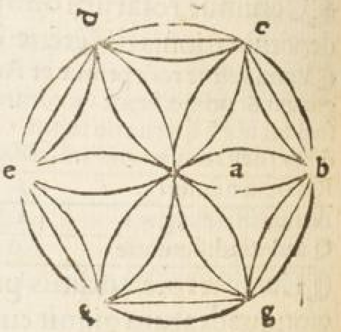

¶Vbi autem demonſtrari poſſet foliis/ equa eſſe eorum interualla: conſtaret totum circulum a/ ſectum atq; diuiſum eſſe: in 18 partes equales. et proportionem eius: ad inſcriptum ſibi exagonum: eſſe vt 18/ ad 15. Nam perficiatur exagonus/ b c d e f g. manifeſtum eſt lunulas ſex/ que inter totius circuli circunferentiam et totum exagonum relinquuntur: eſſe vt totius circuli/ tres decimaſoctauas. que vero intra exagonum ſuperant: eſſe vt eiuſdem decimaſoctauas quindecim. Demonſtrata igitur foliorum et interuallorum equalitate: eſſet circulus ad inſcriptũ ſibi exagonum/ vt 18 ad 15/ id eſt ſeſquiquintus. Ad inſcriptum vero yſopleurum. vt 18/ ad 7 et vnam ſecundam.

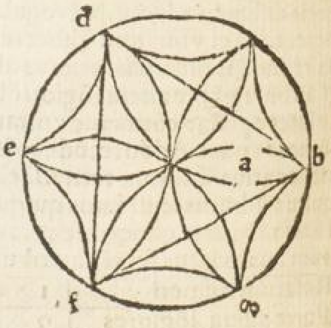

¶Fiat enim in circulo a yſopleurus c e g. Manifeſtum eſt extra yſopleurum/ quod relinquitur: eſſe integra folia ſex. et dimidia folia identidem ſex: et dimidia interualla ſex. que ſimul ſunt vt decem decime octaue: et vnius ſecũda quod vero ſuperat et clauditur in yſopleuro: ſũt folia integra tria/ folia dimidia tria: dimidia interualla ſex. que ſimul/ ſunt vt decime octaue ſeptem: et vnius dimidia.

De ceteris roſis.

AD ſimilitudinem exagone roſe contingunt et in omni poligoniarū figurarū ſpecie: et arithmetico et geometrico modo roſe.

Hactenus de exagona roſa: vtroqꝫ modo et geometrico et arithmetico ſumus locuti. Geometrica enim roſa fit per circulos: aut ſe cōtingentes aut ſecantes. Arithmetica vero fit per vnitates et ipſorum circulorum centra: de quibus: vt et de circulis/ idem eſt iudicium. Nam et circulorū et centrorum: idem eſt numerus. Nunc autem oſtendere volumus/ quopacto nō modo inter exagonos: ſed et ī omni poligoniarum ſpecie/ vtrouis modo et arithmetico et geometrico/ contingant roſe. Nam partitione circunferentie circuli/ in quotlibet partes equales complebis in vnaquaqꝫ ſpecie/ geometricā quātācunqꝫ volueris roſam: cuius numerus eſt arithmetica roſa. Sit enim circuli a circunferentia: in equales partes tris diuiſa punctis c e g. ducāturqꝫ recte a c/ a e/ a g. Et cētris c e g/ earū lōgitudine/ ducātur tres circuli. hi tres/ cum medio circulo a: geometricā roſam trigonā implēt/ in ſua ſpecie ſecūdam. Habet enim in quolibet latere: circulos duos. Prima autē trigona roſa/ eſt circulus vnus. Secunda circuli quattuor. Tertia circuli decem. Superat enim ſecundam/ tertia: circulis ſex. Quo autem pacto ī ſingulis ſpeciebus/ contingant Roſe: ſequentibus propoſitionib9 ſum9 explanaturi.

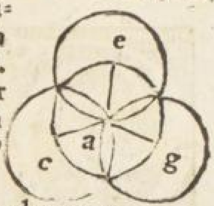

De trigona roſa.

PIngende trigone Geometrice roſe: modum explanare.

1 Geometrica roſa/ in ſpecie trigonorū prima: eſt (vt dixim9) circulus vn9. Secunda: circuli quattuor. que quopacto fiat/ in ſuperiore propoſitione docuimus. Tertia autem eſt hoc pacto deſcribenda. Protēdantur quātūlibet a centro a: linee a c/ a e et a g. que ſecunde roſe circulos c. e. g/ ſecent in pūctis h. i. k. Puncta vero interſectionis trium circulorum c. e. g: ſint b d f. Facio pūcta h i k/ circulorum equaliū centra. Similiter et tria puncta b d f: deſcriptis circa huiuſmodi centra/ equalib9 circulis. eritqꝫ ex decem equis circulis: abſoluta Geometrica Roſa trigona in ſua ſpecie tertia. Et eodem modo quartā/ quintā et ceteras abſolues: ſi tam extremorum circulorum ſectiones/ q̄ ſectiones rectarum a c/ a e et a g: fiāt poſteriorum circulorum centra.

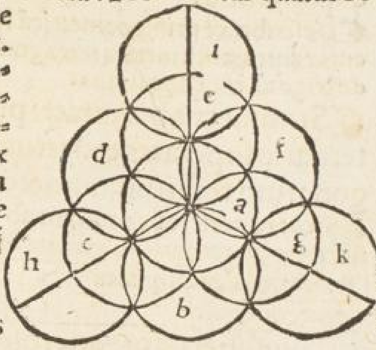

Trigone roſe Arithmetico deſcripte modo.

2 Geometrica trigona Roſa/ quotcunqꝫ circulis augeatur: yſopleuri trigoni ſeruabit figuram.

Ex precedenti figura/ liquet tria puncta c. e. g: in circunferentia medii circuli a/ trigono diſtare yſopleuro. Identidē et tria puncta h. i. k. que ſunt vt ſecunde roſe anguli. Et ita quātis circulis/ increſcat trigona roſa: nuſq̄ ab yſopleuri equalitate/ ac norma deficiet.

3 Trigonas arithmetico modo deſcribere roſas.

Deſcribatur (vt prius docuimus) roſa eadem/ geometrico modo: per aut ſeſe contingentes aut ſecantes circulos. quorum centra/ punctorum notulis/ atqꝫ vnitatibus deſignētur. Conſtat horum centrorum numerum: eſſe trigonam roſam/ modo arithmetico ſuis vnitatibus explicitam/ atqꝫ deſcriptam. Erunt enim hec centra/ equaliter abinuicem diſtantia: et yſopleuri trigoni/ complectentur figurā. In pingenda autem arithmetico modo/ trigona roſa: circuli inuiſibiles ſunt faciendi/ centra autem eorum viſibilia.

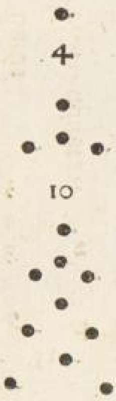

4 Si ab vnitate/ numeri poſt ternarium/ ſeſe ternario tranſilientes ſimul ſumantur: ſurgent continui trigonarum roſarum numeri.

Prima trigona roſa vnitas eſt. Secunda quattuor/ conſtans vnitate et ternario. Tertia

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

decem: conſtans vnitate: ternario et ſenario. Quarta 19: tertiam/ nouenario ſuperās. Et ita quotiens priori roſe trigone/ ſequentes ternarij multiplices aggregaueris: cūctas trigonas
1 roſas elicies.

Ternarii multiplices ab vnitate	1	3	6	9	12	15	18	21	24
Triagonarum roſarum nūeri.	1	4	10	19	31	46	64	85	109

10
3 6
3 2
1 3

Propoſiti trigone roſe lateris: totius ſumma eſt inueſtiganda. 5

Duc propoſitum latus: in numerum eo proxime minorem. deinde vtriuſuis (eius ſcilicet qui par fuerit) medietatem: duc in reliquū/ id eſt in imparem: et productis adde vnitatē. Ex his enim petite totius roſe/ ſumma conſurget. Vt propoſito ternario latere: duc ternarium in binarium: quo ductu/ naſcitur ſenarius. Dein binarii medietatem/ id eſt vnitatem: duc in eundem ternarium/ fitq; eo ductu ternarius. qui cum ſenario/ addita vnitate: denarium tertie trigone roſe numerum gignit/ atq; implet. Et hoc pacto in ceteris procede.

De tetragona roſa.

Geometrica roſa tetragona/ pingenda eſt. [1

Partior circulum a/ in quattuor partes equales: punctis b/ c/ d/ e. quib9 circunducto circulos quattuor: longitudine ſemidyametri a b. Hi enim quattuor circuli/ cum circulo primo: eandem tetragonā roſam/ geometrico modo complent. Prima namq; tetragona roſa/ eſt circulus vn9. Secūda circuli quinq; Tertia autem ſecundā/ octo circulis transcēdit. Quarta tertiam/ circulis duodecim. 2

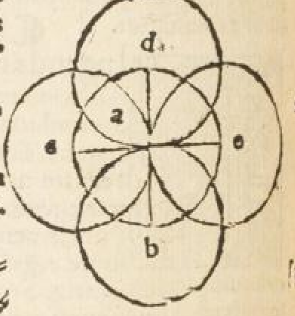

Tetragone roſe Arithmetice

Eadem tetragona roſa: eſt et arithmetico modo explananda.

Deſcribe (vt pri9) geometricā tetragonam roſam. erūt enim eius centra: arithmetica tetragona roſa. queadmodū ſuperius de trigona roſa docuimus.

Si numeri ab vnitate/ poſt quaternariū ſeſe quaternario ſuperātes coaceruati fuerint: omnium tetragonarum roſarum/ numeros elicient. [3

Sicut trigone roſe/ conſtant ab vnitate/ ternarii multiplicib9: ita et tetragone/ ex multiplicibus quaternarij ab vnitate ſumptis.

Quaternarij multiplices	1	4	8	12	16	20	24	28
Tetragone roſe	1	5	13	25	41	61	85	113

Cuiuſlibet tetragone roſe: dyametrus eſt impar. 4

Secunda tetragona roſa: duas habet in latere vnitates. Eius vero dyametrus/ tribus eſt vnitatibus diſtēta. Roſe tertie Dyametr9: quinq; habet vnitates. Quarte ſeptem: Quinte/ nouem. Et ita deinceps. 5

Omnis tetragona roſa: conſtat ex duobus proximis quadratis.

Secunda tetragona roſa 5: cōſtat ſecundo et primo quadratis: 1 et 4. Tertia 13: ſecūdum & tertiū quadratos: 4 et 9 claudit. Quarta 25: tertio et quarto quadratis/ 9 & 16 cōflata eſt.

Quadrati	0	1	4	9	16	25	36	49	64
Roſe tetragone	1	5	13	25	41	61	85	113	

6

Nūer9 minor 2
Latus 3
2 3
9
4
13

Propoſito tetragone roſe latere: totius ſummam reperire.

Duc propoſitum latus/ in ſeipſum: et numerum eo proxime minorem in ſeipſum. Et ex productis quadratis ſimul iunctis totius tetragone roſe ſumma conſurget.

Continue omnes tetragone roſe: his numeris finiuntur. 1. 5. 3. 5. 1.

Prima tetragona roſa 1: Secunda 5. Tertia 13: que ternario clauditur/ finiturq;. Quarta 25: in quinarium redit. Quinta 41: in vnum reuoluitur. Et ita deinceps. 1

De penthagonis roſis

Geometrica penthagona roſa eſt deſcribenda.

Sit circunferentia circuli a: ſecta in quinq; partes equales: punctis b. c. d. e. f.

ſantq; circa eadem pūcta/longitudine ſemidyametri: quinq; circuli. Hi igitur circuli/cum circulo primo/penthagonā roſam figurant ſecundam: ſex circulis cōſtantem. Prima etenim pēthagona roſa: vnicus eſt circulꝰ. Secunda circuli ſex.

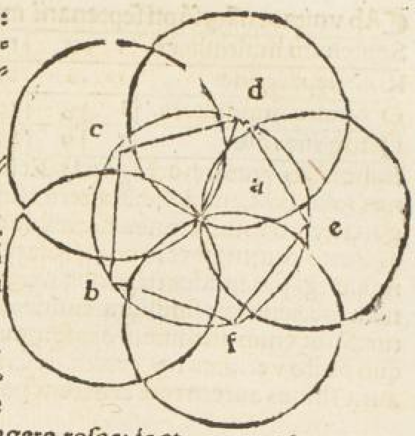

2 ¶Penthagona roſa/quantūlibet aucta: penthagonam figurā ſeruat.

¶Nam quo ſe habent ordine/quinq; puncta b. c.d.e.f. in circunferentia circuli a: eodem et circuli omnes ſecūdi et extremi ſeſe habebunt. Seruabit igit̄ penthagona ōis roſa: regularis penthagoni figuram.

3 ¶Pēthagone roſe arithmetice: ſunt figurāde.

¶Superioris roſe cētra/atq; vnitates: pēthagonā arithmeticā roſam exprimūt. queadmodū et de ceteris roſaꝝ ſpeciebus/dictum eſt. Qui enim quadratas nouerit pingere roſas: is et eadem lege/penthagonas noſſe debet.

Pentagone roſe Arithmetice.

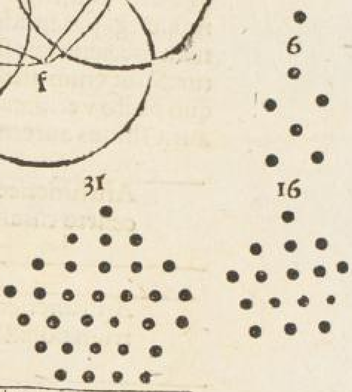

4 ¶Continue ab vnitate/quinarius et quinarii multiplices coaceruati: penthagonas roſas gignunt.

¶Sicut trigone roſe ternarii: tetragone vero/quaternarij multiplicibus ab vnitate oriuntur: ita et penthagone/continuis quinarij multiplicibꝰ ab vnitate ſumptis. vt ſubiecta figura pandit.

Quinarii multiplices	1	5	10	15	20	25	30	35	40
Penthagone roſe	1	6	16	31	51	76	106	141	18[illegible]

5 ¶Omnes penthagone roſe vnitate/aut ſenario finiuntur.

¶Prima penthagona roſa 1. Secūda 6. Tertia 16: qui ſenario finitur. Quarta 31: que in vnitatem redit. Quinta 51: rurſum vnitate finita eſt. Et ita conſequenter: reperies omnes penthagonas roſas: alternatim proximas duas/in ſenarium: et ſequentes proximas duas: in vnitatem reuolui.

	31	
16	6	9
4	3	3
4	2	3

6 ¶Dato latere/cuiuſuis penthagone roſe: totius ſummā reperire.

¶Sume numerum/propoſito latere proxime minorem. et vtrumq; duc in ſeipſum. Deinde alterum/in alterius medietatem: eū ſcilicet qui impar fuerit/in medietatem paris. et ꝓductos numeros iunge. Hec enim erit petite penthagone roſe/ſumma. Vt propoſito quaternario latere: duco quattuor in ſe/qui gignit 16. Ternariū quoq; proxime eo minorem/voluo in ſemet: quo nouenarius accreſcit. Poſtremo quaternarii medium hoc eſt binarium: duco in ternarium/ſurgitq; ſenarius. iungo deniq; productos: 16. 9. et 6. qui 31 conſlant/quarte penthagone roſe numerum. Et ita in ceteris faciendum.

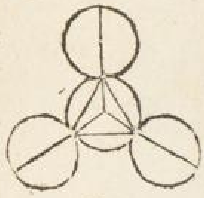

7 ¶Vnde manifeſtum eſt omnem penthagonam roſam: eſſe compoſitā/ex duobus proximis quadratis: et trigono/cum minore quadratorum toto.

¶Nā ex ductu duorum proximorū numerorū in ſeipſos: gignuntur proximi quadrati duo. Ex ductu vero medietatis vniꝰ eorū/in alterū: naſcit̄ trigonus totꝰ quotus eſt minor quadratorū. Is aūt trigonꝰ: cū duobꝰ quadratis/penthagonā gignit roſam. Omniū enim proximorū numeroꝝ: medietas vniꝰ/ducta in alterū: trigonū gignit. Vt quarta pēthagona roſa eſt numerus 31: cōſtans quarto et tertio quadratis: ſcilicet 16 et 9 et ſenario tertio trigono.

¶Et de penthagona roſa hactenus.

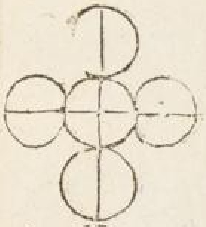

De hexagona aūt roſa: prius ſumus locuti. q̄ ſola vera eſt et preſtantiſſima roſarū. Nā ſex circuli equales eundē et equalē circulū cōtingētes: totū eundē circunſtāt/vacuū relinquentes nullū. ¶Que aūt roſe ſunt infra exagonā: ſcilicet trigona/tetragona et pēthagona: imperfecte ſunt. et aliqua parte circa mediū circulum inanes/ac vacue. Nam et tres et quattuor et quinq; tantū circuli: pauciores ſunt/q̄ ad medii circuli ſufficiāt ambitum. ¶Que vero roſe hexagonā roſam ſequuntur. vt heptagona/octogona et cetere/ſecundū omnium poligoniarū ſpecies: ſunt habundantes. Nā plures q̄ ſex circuli equi: aptari nequeūt eidem circulo medio/ſine ſectione ſeinuicem contingentes. Attamen et heptagonarum et octogonarum et ceterarum quarumcunq; roſarum numeros: eadem coaceruatorum multiplicium lege elicies.

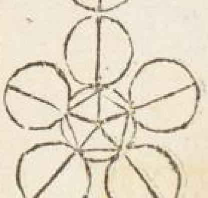

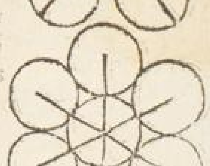

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Ab vnitate nãq; ſũpti ſeptenarii multiplices: heptagonas gignũt roſas. Octonarij mul-

Septenarii multiplices.	1	7	14	21	28	35	42	49
Roſe heptagone	1	8	22	43	71	106	148	197
Octonarii multiplices.	1	8	16	24	32	40	48	56
Octogone roſe	1	9	25	49	81	121	169	225

tiplices ab vnitate/ octogonas. Et hoc pacto deinceps. ¶ Vnde manifeſtum eſt heptagonas roſas poſt vnitatẽ: eſſe alterna ſupputatione aſſidue/ duas pares et duas impares. Octogonas vero roſas/ omnes eſſe aſſidue impares quadratos, vt liquet ex ſuperiore figura.

¶ Porro contingit et in omni roſarum ſpecie/ perinde atq; et in cũctis arithmeticis poligonijs: erigi pyramides trigonas/ tetragonas/ penthagonas/ exagonas. et ita ſecundum omnem ſpeciem. que ſimilium/ eiuſdemq; ſpeciei roſarum coaceruatione ab vnitate/ gignuntur. Sunt enim arithmetice roſe: noue quedam/ et inſolite poligoniarum ſpecies: ceteris aliquo pacto veriores, ꝙ cetere; deſcripte per ſuas vnitates; centro/ mediaue vnitate careant. Omnes autem roſe centrum poſſident/ ac mediam vnitatem: a qua inchoant/ ceteras

Arithmetice poligonie centro carentes

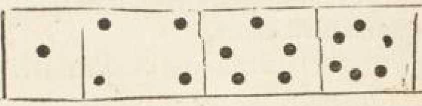

Arihtmetice roſe centrum poſſidentes.

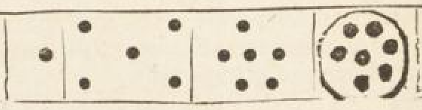

et extremas illi circunſcribentes. Eadem quoq; lege/ in qualibet roſarum ſpecie: conficies cubos/ columnas et parallella corpora/ quecũq; ex Arithmeticis poligonijs: per ſingulas ſpecies ſurgunt/ atq; eriguntur. Sed de his hactenus.

¶ Libelli mathematica
rum roſarum Finis
Anno humane ſa
lutis 1509 Ia-
nuarii
o cta ua.

¶ CAROLVS BOVILLVS STVDIOSISSIMO VIRO PETRO DE GORSKIS DOCTORI MEDICO.

ET ſi Geometricum introductorium/ dudum a me emiſſum ſtudioſiſſime vir: libellum vnum de Mathematicis corporibus contineat: hic tamen liber/ plura de iiſdem corporibus diſſertans: altius eorum naturas perquirit. docetq; quo pacto eadem corpora ſtruenda ſint. Et preſertim ex quot et quarum planarum figurarum angulis: ſolidi eorum anguli/ procreẽtur atq; conſurgant. quod profecto in trinitatis numero: haud ſine myſterio completur. Nam trium duntaxat primarum figurarum (Trigoni Quadrati et Pẽthagoni) plani anguli/ ſolidum angulum procreãtes: regularium corporum prouentui ac generationi adaptantur. Has ergo planorum angulorum poteſtates eorumue ad ſolidorum angulorum procreationem: naturales rationabileſue coitus: cuiuſlibet item regularis corporis numeros: et alia paucula/ libellus hic diſcutit: quẽ tibi dicatum pari beniuolentia ſuſcipe: qua te proſequimur, VALE.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Caroli Bouillii amarobrini Liber de mathematicis corporibus: Ad ſtudioſiſſimum virum/ Petrum de gorris medicine doctorem.

Quid regulare corpus.

Regulare corpus: eſt quod vndiq; equis/ ac ſimilibus ſuperficiebus/ baſibuſue clauditur.

¶ Hec diffinitio de regulari corpore angulari/ eſt intelligenda. Nā ſphera/ regulare quidem eſt et vniforme corpus: vnica tamen illā ambit/ clauditue ſuperficies. Angulare autem corpus: pluribus ambitur et continetur baſibus. perinde atq; plana/ angularis figura/ lineis pluribus. Circulus autem/ tantum linea vna clauditur. ¶ Sicut enim plana figura/ primaue angularis ſuperficies/ tribus excepta eſt lineis: ita et neceſſe eſt angulare corpus primū/ quattuor eſſe diſtētum ſuperficiebus. ¶ Et queādmodum due tantum recte linee/ ſuperficiem claudunt nullā: angulum tamen planū cōficiūt: ita & tres tantum plane ſuperficies/ angulare corpus efficiunt nullum: gignunt tamen ſolidum angulum/ angularis corporis initium. Id igitur angulare corpus: regulare/ vniformeq; cenſem⁹: cuius baſes cuncte/ et equales et ſimiles ſunt. vt aut omnes trigone/ aut omnes quadrate: aut vniuerſe penthagone. Ex oppoſito autem irregulare corp⁹ cuius aut inequales: aut diſſimiles fuerint baſes.

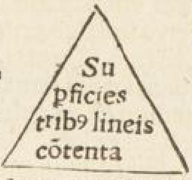

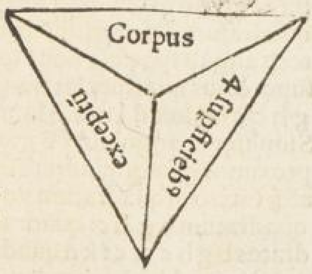

Propoſitiones

¶ Angulare vniforme corpus/ eſt equiangulum.

1 ¶ Sicut plane regulares figure/ ſunt equilatere et equiangule/ ita et ſolide vniformes atq; regulares figure ſut et equalium baſiū et equaliū angulorum. Quod enim eſt latus/ in planis: hoc in ſolidis baſis appellatur. Et quod in planis/ eſt planus angulus: hoc idem in ſolidis/ ſolidus angulus eſſe comprobatur. Et ſicut planarum regularium figurarum ſpecies/ ex planorum angulorum differentia colliguntur/ non autem ex varietate ac differentia laterum: ita et ſolidarum regularium figurarum ſpecies/ haud ex ſuarum baſium ac ſuperficierum differētia variantur. ſed ex ſolidorum angulorū varietate/ plures eſſe colliguntur. Quia enim ſunt tantum quinq; ſpecies ſolidorum angulorum: ideo ſunt et tantum quinq; ſpecies/ regularium corporum.

2 ¶ Tantum e tribus planis angularibus figuris trigono/ tetragono atq; pēthagono: regularia conſurgunt gignunturue corpora.

¶ E cūctis planis angularibus figuris: tres tātum prime/ ſimpliciſſime et precipue: Trigonus/ Tetragonus et Penthagonus/ regularia corpora gignunt. Hec enim ſola trinitas: eſt regularium corporū genitrix/ atq; fecunda. Cetera vero omnis poligonia/ poſt pēthagonū eſt regularium corporū ſterilis/ atq; infecunda. vt in ſequentibus propoſitionib⁹/ oſtēdem⁹. Trinitas fecunda.

3 ¶ Si ſuper eiuſdem yſopleuri latera/ tres fiāt yſopleuri eidem equales: erūt duo et duo proximi/ duorum rectorum angulorum ſeu trium yſopleurorū prepoſtere iacentium ſpacio abinuicem diſtantes.

¶ Sit yſopleurus triangulus a b c: ſuper cuius latera fiant tres alii yſopleuri eidem equales a. d. b: b. e. c: et c f a. Liquet proximos yſopleuros/ a d b et b e c: diſtare abinuicem/ duorum rectorum angulorum ſpacio. Amborum enim latera d b et b e: ſunt vnica recta linea. Similiter et b e c et c f a: diſtāt recta linea e c f/ que amborum lateribus conflata eſt. Ceteri quoq; yſopleuri/ c f a et a d b: duorum rectorum diſtant ſpacio/ per lineam f a d/ que amborum latera complectitur. Poſſūt autē ſuper lineam d b e/ fieri tres yſopleuri: vt d g b/ g b.

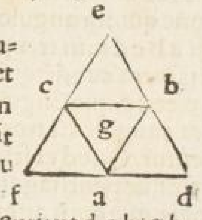

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

h/ et h b e prepoſteri. Super lineam quoq; e c f: fieri poſſunt alii tres e c i/ i c k et k c f. Alii inſuper tres/ ſuper lineam f a d: ſcilicet f a l. l a/ m. et m a d. Trib⁹ igitur equalib⁹ yſopleuris/ ſuper eiuſdem yſopleuri latera deſcriptis: diſtant duo et duo proximi/ duorum rectorũ angulorum/ triũue yſopleurorum ſpacio/ atq; interuallo.

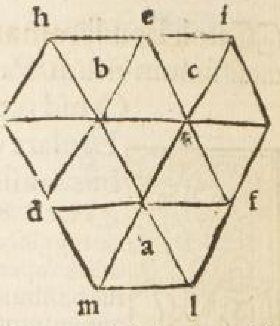

¶ Quattuor quadratis equalibus/ ſuper eiuſdem et equalis quadrati latera deſcriptis: proximi quiq; duo/ vnius recti anguli ſpacio/ vnoue quadrato abinuicem diſtant.

¶ Tres yſopleuri/ ſuper eundem yſopleurũ facti: diſtant duo et duo proximi/ duobus rectis angulis/ tribuſue yſopleuris. In quadratis autem: minuitur diſtãtia et vacuũ ſpacium. Quattuor enim quadrati/ circa eundem quadratum deſcripti: diſtant proximi duo et duo/ tantum vnius recti anguli ſpacio/ vnoue quadrato. Sit enim quadrat⁹ a b c d. ſuper cuius quattuor latera/ quattuor alii fiant quadrati/ a e f b/ b g h c/ c i k d/ et d l m a. Manifeſtum eſt angulum a e/ eſſe rectum Similiter et angulum f b g: et h c i/ et k d l. Et poſſe inter duos proximos quoſq; quadratos: vnius recti anguli ſpacio/ claudi/ atq; intercipi quadratum vnum. Vt inter quadratum a e f b et quadratum b g h c: quadratus interiiciat f n g b. Inter quadratos b g h c et c i k d quadratus h o i c Inter c i k d et d l m a: quadratus d k p l Inter deniq; quadratos/ d l m a et a e f b: quadratus m q e a. Diſtant igitur quattuor quadrati/ eidem quadrato circunſcripti: duo et duo proximi/ vnius recti anguli/ vniuſue quadrati interuallo.

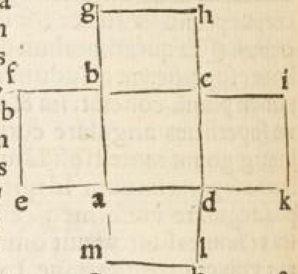

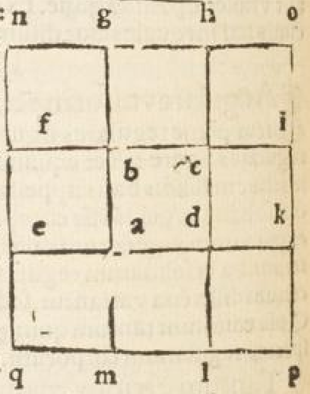

¶ Si circa eundem penthagonum/ quinq; penthagoni eidem equales collocentur: erit duorum quorumcunq; proximorum/ diſtantia: angulus acutus: anguli recti due quinte: anguli vero penthagoni/ vna tertia.

¶ Sit penthagonus a b c d e. cui inſiſtant quinq; penthagoni/ eidẽ equales: a f g h b. b i k l c. c m n o d. d p q r e et e s t v a. dico duorum quorũcunq; proximorum diſtãtiã: eſſe vt vnius recti anguli/ duas quintas: totius vero anguli penthagoni/ duas tertias. Sunt autem eorum diſtantie: quinq; acuti anguli. v a f. h b i. l c m. o d p. et r. e. s. quorum vnuſquiſq;/ eſt vt vnius recti due quinte: et totius anguli penthagoni (vt anguli a b c) vna tertia.

¶ Hoc autem manifeſtum eſt ex reſolutione quinq; angulorũ penthagoni medii a b c d e: in tres partes equales productis intra eundẽ/ quiq; lineis a c/ a d/ b d/ b e/ et c e. que ſingulos eiuſdem penthagoni angulos: i tres ãgulos equales partientur. Quod et ſi feceris in reliquis/ extremiſue penthagonis: productis parib⁹ lineis/ que eorũ angulos tripartito ſecẽt: erit vnũquodq; ſpacium/ quod circunſtãt quinq; puncta a. b. c. d. e: ſectum in decẽ angulos acutos/ inuicem equales. quorũ

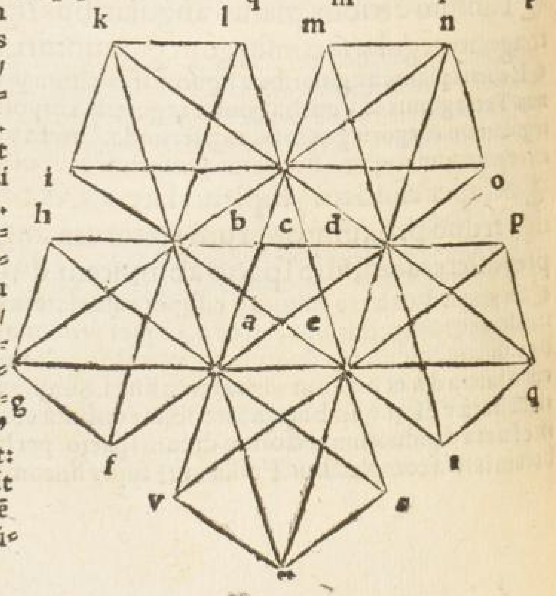

ſinguli/erunt totius anguli penthagoni/ vna tertia:anguli vero recti/due quinte.Nam ſpacium totum/ quod punctū in plano circunſtat: equū eſt rectis angulis quattuor. Idē quoqȝ ſpacium:equū eſt decem huiuſmodi angulis acutis. Eſt igitur quilibet acutorum huiuſmodi angulorum: vt vnius recti/ due quinte. Nam ſi eſt vna decima quattuor rectorū:erit duorum rectorū/ vna quinta: vnius vero recti/ due quinte. Et ita/de ceteris argue angulis.

6 ℂSex exagoni/eidē exagono circūſcripti: vacuum ſpacium/relinquunt nullum.ſuntqȝ duorum quorūcunqȝ proximorum/latera coniūcta et linea vna.

ℂ*Sicut ſenarius/ primus eſt perfectus numerus/neqȝ ſeipſo maior/ neqȝ minor:ſed equalã ceſemetipſum reſtituens/ſeqȝ adimplēs:ita et prima in figuris exagonis reperitur integra plenitudo. in qua nichil inanis/ac vacui ſpacii relinquitur nichil quoqȝ exuberantis contingit. Sex enim exagoni equales/ eidem circunſcripti exagono: illum ambiunt totum/ ſuntqȝ proximorum latera/ cōiuncta et linea vna. Sit enim exagonus a b c d e f. cui circunſcribantur ſex alii hexagoni eidem equales. Manifeſtum eſt duorū proximorum latera/ eſſe cōiuncta et lineam vnam / nullūqȝ inter proximos/ exagonos/ interhyare ſpaciū. Tres enī anguli exagoni coniuncti : ſunt quattuor rectis equales.occupātqȝ ſpacium totum:quod punctum quodlibet/ circunſtat in plano. Hec autem clariora ſunt/ q̄ vt ratione egeant.*

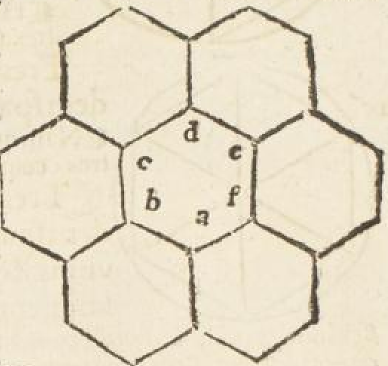

ℂAngulus rectus: angulum trigoni yſopleuri
7 hemiolia proportione excedit:eſtqȝ vt tria/ad duo.

ℂSit circulus a: cuius circunferentia diuiſa ſit in ſex arcus equales/ punctis b c d e f g. Perficio in eo exagonū: ductis ſex rectis arcuū cordis. deinde duco a cētro/ ſex ſemidyametros: ad ſex puncta b c d e f g. Manifeſtū eſt hexagonum totum: ſectū/ diuiſumqȝ eſſe in ſex trigonos yſopleuros/ inter ſe equales. Cū igitur ſpacium totum/ circunſtans centrum a/ equū ſit quattuor rectis angulis: idem quoqȝ ſit equū. ſex angulis yſopleurorum qui ſunt ad cētrum: relinquitur proportionem recti anguli/ ad angulum yſopleuri:eſſe vt ſex ad quattuor/ ſiue vt tria ad duo:quā ſeſquialteram nuncupamꝰ. ℂEt hoc clarius intueberis: ducta recta linea/ a h/ perpēdiculari ad a e. Erit enim h a e rectus angulus/ vt tria. d a e vero/ angulus yſopleuri: vt duo. Nam arcus h d e/ ad arcum d e: eſt vt tria/ ad duo.

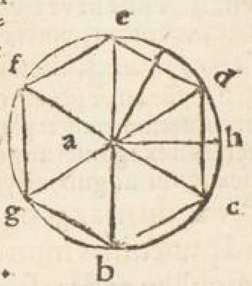

8 ℂRectus angulus/ ad angulum penthagoni:eſt vt 5 ad 6.

ℂHec propoſitio liquet ex ſuperiore reſolutione/angulorum penthagoni. Nam docuimus penthagonorum/ eidem penthagono circunſcriptorum diſtantiam: eſſe acutum angulum/ qui eſt vt recti anguli/ due quinte: totius vero anguli penthagonici/ vna tertia. Eſt igitur penthagonicus angulus: ad rectum angulum / ſeſquiquintus et vt 6 ad 5. Nam binarius idem numerus: eſt quinarii/ due quinte et vna ſenarii tertia. Qz ſi in eodem circulo ſuper cētrum feceris vtrūqȝ angulum rectū ſcilicet & penthagonicum: erit arcus pēthagonicū diſtendens/ ad arcum quo diſtenditur et adaperitur angulus rectus: vt 6 ad 5. et amborum arcuū differentia: erit vt vna huius quinta/ illius vero ſexta pars. Vt arcus d b c: ſeſquintꝰ eſt/ ad arcum b c. arcus vero d b/ amborum differētia huius eſt quinta/ illius autem ſexta.

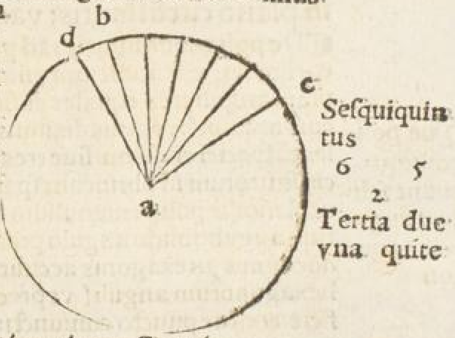

9 ℂTres anguli yſopleuri/ad idē punctū cōiuncti: totius circunſtantis implent/capiuntqȝ dimidium: duorum ſcilicet rectorum ſpacium.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

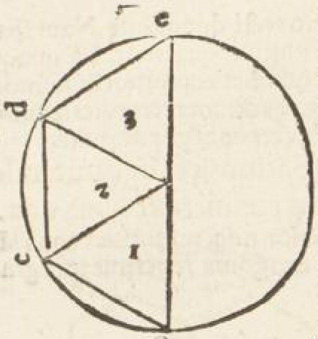

Tres yſopleurici anguli ad centrũ duorũ rectorũ implentes ſpacium

¶Hec manifeſta eſt / ex ante precedente. Nã in ſex yſopeuros/ diuiditur totus hexagonus circulo inſcriptus. Tres igitur yſopleurici anguli ad centrũ facti: dimidium occupant cẽtri ambitum/ duorumue rectorum ſpacium implent. vt b a c. c a d. et d a e.

¶Quattuor yſopleurici anguli coniuncti: totius circunſtãtis punctum ſpacii/ capiunt quattuor ſextas. Quinqꝫ vero quinqꝫ ſextas/ ſex autem ſpaciũ ambiunt totum. 9

¶Hec declaratione eget nulla: q̃ reſolutione iſcripti circulo hexagoni/ in ſex trigonos yſopleuros.

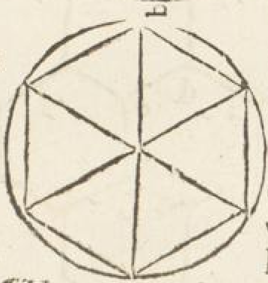

Sex yſopleurici anguli ſpaciũ implẽtes totũ

Tres anguli quadrati/ ſiue recti cõiuncti: totius eiuſdem ſpacii/ tres occupant quartas. 10

¶Nam quattuor recti/ id ſpaciũ ambiunt totũ. Igitur et tres recti: tres occupant quartas ac vniꝰ tantũ recti/ vacuũ relinquũt ſpaciũ.

¶Tres anguli penthagoni eodẽ modo coniuncti: eiuſdem ſpacii/ nouẽ decimas capiunt: vnius decime vacuum ſpacium relinquentes. 11

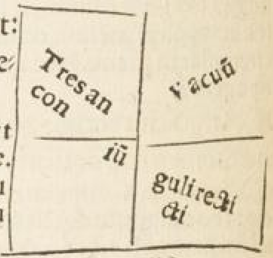

¶Nam vt prius demonſtrauimꝰ: quattuor anguli recti/ ſunt vt decem decime: Tres vero penthagonici anguli/ vt nouẽ decime. Coniunctis igitur ad idem punctũ/ tribus penthagonis: aut tribus penthagonorum angulis: quod ſupereſt inoccupatum/ ac vacuum ſpacium: eſt vt totius circunſtantis punctum ſpacij/ decima vna. ¶Vnde fit vt tres penthagonici anguli et vna vnius tertia: ſint vt tota puncti circunſtantia plana.

Tres hexagonici ãguli quattuor ſũt rectis equales. 12

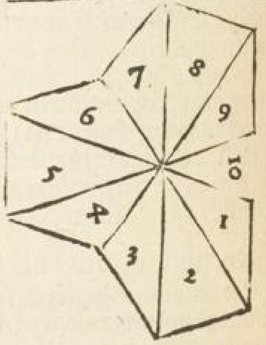

¶Coniuncti vt prius/ tres hexagoni/ aut tres hexagonici anguli: vniuerſum puncti planũ implent/ occupantue ambitũ. Nam et tres hexagonici anguli: ſunt vt ſex yſopleurici ãguli. Eſt enĩ hexagoni angulꝰ: ad yſopleuri angulũ duplꝰ.

¶He duntaxat figure/ regulare corpus gignũt: que ad punctum vnum coniuncte/ aut quarum coniuncti anguli/ in eadem ſuperficie ſiti: totius ſpacii / pũctum in plano circũſtantis: vacuã aliquã relinquũt partẽ. 13

¶De poligoniis figuris: ad punctum idem coniunctis/ ſiue de earum angulis: iudicium vnum cẽſemus. Sũt autem neceſſarii plani anguli tres/ equales et ſimiles: ad ſolidi regularis anguli conſtitutionẽ: vt prius diximus. ¶Si igitur tres poligonie equales et ſpeciei eiuſdem/ ſiue tres earum anguli/ in eadem ſuperficie ſiti: totum id obtineant ſpacium/ quod punctum circunſtat in plano: he poligonie nullum regulare corpus gignũt/ neqꝫ earum anguli/ ſolido angulo preſtant initium. Quod primitus (vt docuimus) in exagonis accidit. Nam et tres hexagoni et trium hexagonorum anguli (vt precedens docuit) ſiti in eadẽ ſuperficie/ eodẽue puncto coniuncti: vniuerſam puncti planam circũſtantiam occupant. Sunt enim quattuor rectis equales: nullaqꝫ relinquunt eiuſdem ſpacii/ portionem vacuam.

Que poligonie gignant ſolidum angulum et que non

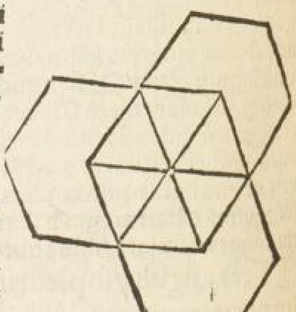

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶Omnes quoq; poſt hexagonum poligonie: nullum regulare corpus gignũt. Vt pote quarum tres anguli: quattuor rectorum ſpacium tranſiliunt ¶Relinquitur ergo vt ab his ſolis figuris/ que ſunt infra hexagonum: Vt penthagonis/ Quadratis/ atq; Trigonis: regularia ſurgant/ gignanturue corpora. ¶Cuiuſcunq; enim poligonie/ tres anguli ſimul quattuor rectos ſuperant/ aut quattuor ſunt rectis equales: hec regularium corporum eſt infecunda. ¶Cuius vero tres anguli ſimul ſumpti ſunt quattuor rectis minores: hec regulari corpori preſtat originem. Nam cuius poligonie tres anguli/ in eadem ſuperficie ſiti et puncto vno cõiuncti: ſunt aut quattuor rectis equales/ aut maiores: hi tres anguli (quippe nullo interſtite vacuo) in ſolidum angulum/ ab ea ſuperficie in qua ſunt ſiti: eleuari et adaptari nequeunt. Se etenim premũt/ artantq;: ſemetipſos contingentes/ aut ſecantes.

¶Eius autem poligonie cuius anguli tres: ſiti in ſuperficie eadem/ atq; puncto vno cõiuncti/ ſunt quattuor rectis minores: cum hi partem aliquam ſpacij punctum circunſtantis/ relinquant interhyantem/ ac vacuam: hoc interſtite vacuo/ atq; inani: contingit eoſdem angulos in ſolidũ angulum adaptari ac erigi: qui ſolidus angulus/ eſt regularis corporis initium. ¶Quecunq; enim poligonie/ ſolidum gignunt angulum: he et in regulare corpus adaptantur. Et quecunq; angulum ſolidum claudere nequeunt: he et regulare corpus nullum conſtant. ¶Ab ſolis igitur trigonis/ tetragonis et penthagonis: regulare/ atq; vniforme conſurgit corpus. ¶Oſtẽdimus enim tres angulos/ yſopleuri trigoni/ inferiores eſſe quattuor rectis. et coniunctos eodem puncto/ dimidiam tantum puncti eiuſdem/ obtinere circunſtantiam. ¶Tres vero tetragonicos coniunctos: vnius recti ſpacium/ relinquere iane. ¶Tres autem penthagonicos: eſſe vt tres rectos et duas quintas: et ab his relinqui quintarum trium/ inane ſpacium. ¶Tres vero hexgonicos angulos: eſſe vt quattuor rectos/ nichilq; ab eis relinqui inane.

Tres anguli		Valent	
	Yſopleuri		Duo
	Quadrati		Tres
	Penthagoni		Tres & tres quite
	Hexagoni		Quattuor

14 ¶Yſopleurus trigonus/ ceteris fecundior poligoniis: regularia corpora/ tria gignit.

¶Maior in trigono/ q̃ in ceteris poligonijs: reperitur corporum fecunditas. Nam quia trigonus/ trinitas quedam eſt: idem ſub trinitatis numerum/ fecundus eſſe comperitur. Tria enim regularia corpora gignit. ¶Poſſunt quippe triniter aptari yſopleurici anguli: vt non nichil vacui/ circa punctum idem relinquant. Nam tres yſopleuri coniuncti/ circa idem pũctum: dimidium ſpacium/ relinquũt inane. Quattuor vero eidem puncto adaptati: reliquũt inane ſpacium/ duorum yſopleurorum. Adaptatis vero eidem puncto quinq;: reſiduum inane ſpacium eſt vnius yſopleuri. Sex vero yſopleuri ſpacium implent totum. ¶Gignunt igitur et yſopleurus et yſopleuricus angulus: regularia corpora tria.

¶De Tetracedro.

1 Yſopleurici anguli tres ſolidum tetracedri angulum gignunt.

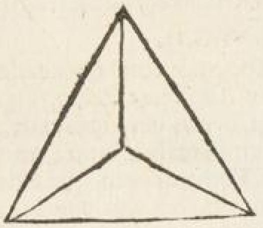

¶Scribe tres yſopleuros/ in eadem ſuperficie eodem coniunctos puncto. deinde medio yſopleuro/ ſtante immobili intellige ceteros duos ſuper medium eleuari. quoad oppoſiti eorum vertices concurrant fiantq; punctum vnum. hoc pacto hi tres yſopleuri/ ſiue yſopleurici anguli: tetracedri angulum finient/ claudentq;.

2 ¶Quattuor yſopleuri trigoni: tetracedron gignũt.

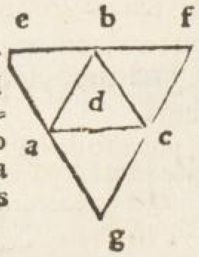

¶Sit yſopleurus a b c/ cuius centrum d. ſint et alij tres yſopleuri/ eidẽ circunſcripti/ atq; in eadem ſuperficie ſiti: a e b. b f c et c g a. Intelligo ſenſi eoſdem circunſtantes/ ſuper medium eleuari: quoaduſq; concurrant oppoſiti eorum vertices. hi enim concurrent in puncto perpẽdiculari: a quo recta linea ad punctum d/ medij yſopleuri centrum totiuſq; tetracedri baſim producta: erit ſuper eundem medium yſopleurum perpendicularis

Hec autem perpendicularis/totius tetracedri axis nuncupatur. hoc pacto ex quattuor y=ſopleuris tetracedron corpus conſurgit/clauditur finiturq́ꝫ.

℄ Tetracedri omnes axes producti: ſibimet in tetracedri centro occurrũt ſeq́ꝫ interſecant. 3

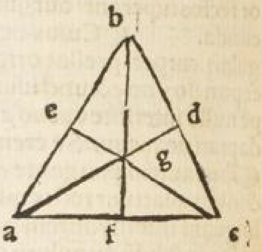

℄ Axis tetracedri: eſt recta linea/ab eius angulo/ad oppoſite baſis centrum producta: que et eidem baſi perpendiculariter incidit. Quot autem ſũt tetracedri anguli vel/quotquot eius baſes: totidem contingit et axes in eo protendi. qui ſibimet occurrunt ſeq́ꝫ interſecant: in totius tetracedri centro. Idem enim de tetracedro: quod et de yſopleuro iudicium putandum eſt. In yſopleuro autem a b c: tres producti axes a d/ b f et c e: ſibiinuicem occurrunt in puncto g/ totius yſopleuri centro. Quare et ita erit in tetracedro.

℄ In conſtitutione tetracedri: eleuationes extremorum yſopleurorum/ſuper medium yſopleurum: contingunt ſecundum ſemicirculi ſextas quattuor. 4

℄ Hec ex proportione yſopleuri/ad tetracedron: euadit q̃ manifeſtiſſima. Nam pro tetracedro/ ſtatue tibi ante oculos yſopleurum. pro ſuperficie/ interim lineas ſpectato. et clare itueberis quanta in conſtitutione tetracedri/ fiat triũ yſopleurorum ſuper baſim/ mediumue yſopleurum eleuatio. Sit enim tres linee a b/ a c/ et b d: ad inuicem directe et linea vna. Eleuentur autem extreme a c et b d/ ſuper mediam a b: ad creandum yſopleurum. in cuius vertice extrema earum puncta c et d: concurrent/ eruntq́ꝫ punctum vnũ. Manifeſtum eſt hanc eleuationem factam: ſecundum

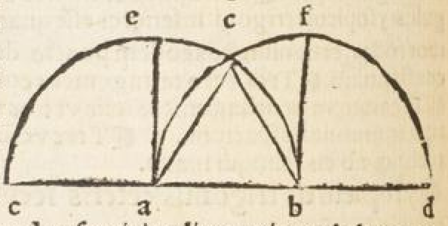

arcus ſemicirculi/ ſextas quattuor. Ducantur ergo duo ſemicirculi/ centris a et b: longitudine linearum a c et b d. Horum arcuum ſectio/ erit yſopleuri vertex: et eleuatarum linearum concurrentia. Ducantur et a punctis a et b: due perpendiculares/ vſq́ꝫ ad arcuum cõtactum a e et b f. Manifeſtum eſt laterum yſopleuri eleuationes: eſſe vtrimq́ꝫ arcus c e c et d f d. Yſopleuri namq́ꝫ verticem: permixtim appellamus aut c/ aut d: ob laterũ cõcurrentiam. Vterq́ꝫ autem arcus c e c et d f d eſt quattuor ſexte/totius ſemicirculi. Reſidui vero arcus: qui angulos ipſos ad yſopleuri baſim diſtendunt/ ſunt due ſexte ſemicirculi. ℄ Eadem igitur que de yſopleuro dicimꝰ: dicito et de eleuatione trium yſopleurorũ: ſuper mediũ yſopleurum: in conſtitutione tetracedri. Yſopleurus enim medius: erit vt linea a b. Extremi vero: vt linee a c et b d. Eorum quoq́ꝫ concurrentia/ erit vt yſopleuri vertex. Eleuationes quoq́ꝫ eorum: vt arcus c e c et d f d.

℄ Totius tetracedri: ſunt quattuor anguli: Superficies totidẽ/ linee ſex/ corpus vnum. 5

℄ Hec ꝓpõ: totiꝰ tetracedri exprimit nũerũ. Sũt ei tetracedri pũcta/ ſiue ãgulorũ vertices q̃ttuor. ſupſicies/ ſiue baſes q̃ttuor. Angulares linee ſiue latera: q̃bus eiꝰ ſupſicies copulant ſex. Corpus vero ipſum interiorue tetracedri ſubſtantia/ ſub ipſis terminis abdita: vnum. Eſt enim rei ſubſtantia/ immultiplicabilis et ſemper vna. Termini vero (que eius quedam ſunt accidentia) multiplicantur/ euaduntq́ꝫ plurimi. Vniuerſus igitur tetracedri numerus eſt penthadecas vna: cõſtans terminorum teſſerecade: et corporis ac ſubſtantie totius/ vnitate.

	Puncta	4	
Tetracedri	Linee.	6	
	Superficies	4	15
	Corpus	1	

℄ Quattuor yſopleurici anguli: ſolidũ octocedri/ creãt angulum. 6

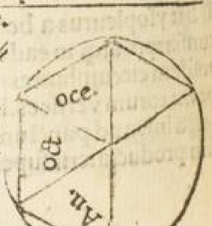

℄ Quopacto diximus/ tribus yſopleuricis angulis/ angulum conſtitui tetracedri: ita et eo pacto intellige ex quattuor paribus angulis: angulũ conſurgere octocedri. Quo enim modo fiat: exprimi in planicie ac pingi nequit.

℄ De octocedro.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

1 TRigoni yſopleurici octo: regulare corpus gignũt/ octocedrõ

¶ Sit quadratus a b c d/ cuius centrum e. Circũſcribo illi quattuor yſopleuros/ ſitos in eadẽ ſupficie a f b. b g c. c h d. et d i a. Hos quoq; ſenſi eleuari intelligo/ ſuper medium quadratum: quoad oppoſiti eorum vertices concurrant/ fiantq; vertex vnus: ad cẽtri e perpendiculum. Ab eo enim concurſu: recta linea ad e centrum producta: erit ſuper quadratum a b c d perpendicularis/ eritq; totius tetracedri/ axis dimidius. Hoc pacto conflabis dimidium tetracedron. Intellige autem ex oppoſito/ ſiue ex parte inferiore: pares quattuor yſopleuros/ ad oppoſitum concurrere verticem. Hi quattuor inferiores yſopleuri/ cum ſuperioribus quattuor: integrum abſoluent regulare corpus/ quod tetracedron nuncupamus.

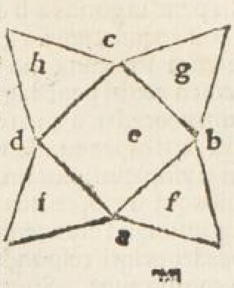

2 ¶ Octocedri ſector/ eſt quadratus cuius centrum/ eſt et totius centrum:

¶ Quadratus a b c d: eſt totiꝰ tetracedri ſector, vt cuius pars media/ eſt ſupra quadratum: Pars alia media infra quadratum relinquitur. Inſuper & punctum e/ quadrati centrum: eſt totius tetracedri centrũ. in quo cuncti ipſius tetracedri axes: ſibiipſis occurrunt/ ſeq; condiuidunt. ſunt enim tetracedri axes: vniuerſe recte linee ab eo angulo ad oppoſitum angulum protenſe.

¶ In conſtituendo octocedro: eleuationes yſopleurorum/ ſuper mediũ qua-
3 dratum: fiunt ſecundum circuli portionem/ quadrante maiorem.

¶ Intellige vt prius quattuor yſopleuros circa quadratum a b c d/ in eadem ſuperficie ſitos Manifeſtum eſt eorum vertices id eſt quattuor puncta f g h i: diſtare a perpẽdiculo/ ſiue ab zenith cẽtri e: pluſq̄ quarta circuli portione/ atq; quadrante. qua ſinguli yſopleuri ſuper medium quadratum: quoaduſq; in eius perpendiculum/ ac zenith concurrant/ eleuantur. Nam iidẽ yſopleuri/ ſuper quadratum: pluſq̄ recto angulo eleuantur. Eleuatio aũt rectangularis: fit q̄rta circuli portione eiuſue quadrante. ¶ Sit enim vt prius linea a b: ſuper quam eleuentur a c/ et b d. Et ſint ſuper a et b due perpendiculares: a e et b f. Arcus eleuationis linee a e/ ſuper lineam a c: eleuatio item b f/ ſuper b d: ſunt arcus c e et d f/ totius circuli quadrantes: rectos angulos/ c a e et d b f diſtendentes. Superant igitur arcus eleuationis yſopleurorum/ ſuper medium quadrantum: quartam circuli portionem/ eiuſue quadrantem.

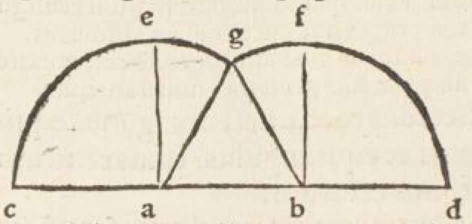

4 ¶ Octocedri: ſex ſunt anguli/ ſiue puncta: latera/ ſiue linee duodecĩ: Superficies octco/ Corpus vnum

¶ Hec nũerum promit octocedri: Sunt enim eius anguli/ ſiue angulorum capita et puncta: ſex. latera/ ſiue linee ãgulares: duodecim. Superficies/ octo. Corpus vero totaue eiꝰ ſubſtantia/ ſub terminis occluſa: vna. ¶ Vnde fit vt vniuerſus octocedri numerus ſit 27 tertius arithmeticus cubus. quem hi quattuor numeri: 6/ 12/ 8/ 1/ ſimul iuncti procreant/ ac gignunt.

	Puncta	6	
Octocedri	Linee	12	
	Supficies	8	27
	Corpus	1	

¶ Dycocedro

1 QVinq; yſopleurici anguli: ycocedri pcreant angulum.

¶ Yſopleurici anguli quinq; (vt prius docuimus) ſimul coaptati: vacuum totiꝰ ſpacij/ pũctum idem circunſtantis relinqunt: quantum capit yſopleurus vnus. Ab his igitur quinq;/ hoc pacto coaptatis: ſurgit ycocedri angulus. que eſt vltima et ſuprema/ yſopleurici anguli potentia. Nã ſex yſopleuri: corpus gignũt nullum.

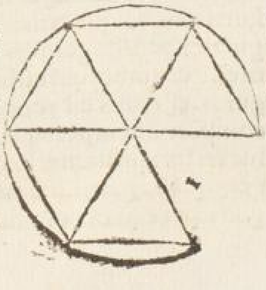

Angulꝰ ycocedri quinq; yſopleuris conſurgẽs.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Yſopleurici trigoni/viginti: regulare corpus gignunt ycocedron.

¶ Sit penthagonus a b c d e/cuius centrum f. circūſcribo illi quinq; yſopleuros/eidem penthagono equilateros: a g b. b h c. c i d. d k e. et e l a: in eadem ſuperficie/cum Penthagono ſitos. Hi ſenſim eleuati/ad perpendiculū et zenith medij penthagoni: tandem concurrent/claudentq; angulum ycocedri. a quo recta linea/ad f penthagoni centrum producta: erit ſuper eundem penthagonum perpendicularis. Hi igit quinq; yſopleuri: partem vnam ycocedri conſtituunt. ¶ Intellige et alios quinq; yſopleuros: eodem pacto ſuper parem et equalē penthagonum/ad eius zenith erigi/atq; concurrere. Hi et portionem ycocedri/priori reſpondentem/eidemq; oppoſitam/parē et equalem componunt. Superant autem et alij decem trigoni: diſpari modo ad ceteros aptandi. Hi enī

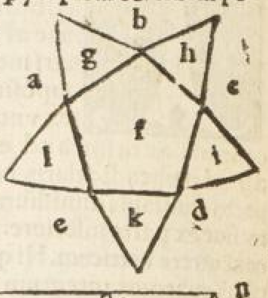

diſponendi ſunt/inter duas equidiſtantes: in parallollegrammo Rhombo/altera parte longiore. vti parallollegrammo/m/n/o/p: qui eſt rhombus altera parte lon

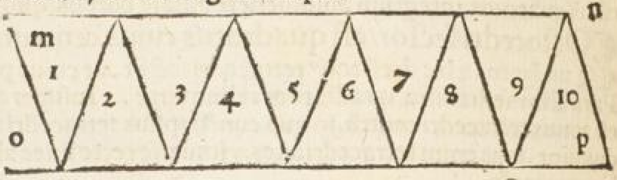

gior. qui tot⁹ diuiſus in decem yſopleuros/prioribus equales/flexuſq; in ſeipſum per cunctorū yſopleurorum coſtas/ac latera: quoad extremorum yſopleurorū latera/ac coſte ſibimet occurrant/fiantq; linea vna: mediam ycocedri portionem/velut quandam extremarum et angularium proportionum zonulam abſoluent. Super hanc aūt mediam portionē: cetere extreme/angulareſue protiones ſunt ſtatuende.

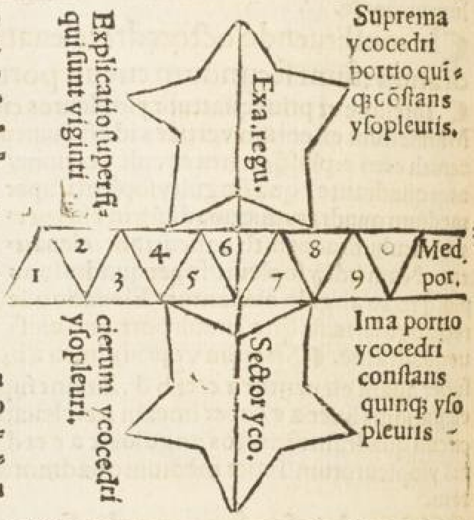

¶ Sector ycocedri: eſt decagonus equilaterus et equiangulus/cuius centrum eſt totius centrum.

¶ Sectorem ycocedri/appellamus ſuperficiem in ycocedro: que mediam eius portionem/i duo equalia partitur. Cū enim media ycocedri portio conſtet decem yſopleuris: totius ſectoris latera/extremeq; linee: erūt i huiuſmodi yſopleuris. Erit igitur hic ſector: decagonus equilaterus et equiangulus. Et hūc ſectorem/finge per rectā lineam: tranſeuntem per decem yſopleuros/quibus cōſtat media ycocedri portio: totumq; decem

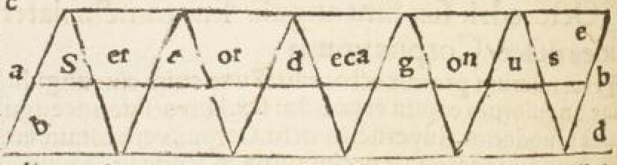

yſopleurorum rhombum: per equalia partientem. quemmodum linea a b: diuidit parallollegrammum b c d e. Erit enim linea a b: vt totius ſectoris ycocedri/decagona periferia cuius centrum/erit et totius ycocedri centrū. ¶ Sunt tamen tres totius ycocedri ſectores. Nā is ſector/quo de nuper locuti ſumus: eſt regularis decagonus/concentricus ycocedro. Alij ſunt ſectores: qui extremas ycocedri portiones diſtingunt/ſeparantq; a media. Et ij ſunt regulares penthagoni: in ycocedro/equales et ab inuicem equidiſtantes: toti ycocedro eccētrici. Per amborum tamen centra: tranſit totius ycocedri axis/oppoſitos eius diſtēdens angulos. ¶ Alius eſt ycocedri ſector: tranſiens per oppoſitos eius angulos/diuidenſq; omnē eius portionem per equalia. Et hic ſector eſt regularis hexagonus: toti concentricus. Eſt eni hic ſector: qui ſtante/fixoq; ſuper vnam ſuarum baſium ycocedro: illud totū a ſummo i imū per equalia partit. baſim quoq; eandem et priores ſectores: rectis/ac perpendicularibus angulis/per equalia diuidit.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

4 ¶ Ycocedron duodecim geſtat angulos/ac puncta.latera vero/lineaſq; trigi-
ta. Superficies/ac baſes viginti/corpus vnum.

¶ Hec eſt expromptrix/numeri ycocedri. Huius enī anguli/ ac puncta ſiue angulorū acumina: ſunt duodecī/ ſex ad ſuperiorē portionem et ſex ad inferiorē. Latera vero/ lineaſq; geſtat terdenas/ſiue triginta. Nam in ſuperiore ſui portione: lineas habet decem/ In inferiore decem/in media decem. Superficies autem/baſeſq; yſopleuras: habet viginti. Corpꝰ deniq; vnum. Hi itaq; numeri ſimul coacti: numerum tertium et ſexageſimum gignūt. quē totius ycocedri numerum nuncupamus.

Ycocedrō	Puncta	12	63
	Linee	30	
	Supficies	20	
	Corpus	1	

¶ Ex his manifeſtum eſt trigoni yſopleuri/potentiam eſſe trinam.

5 ¶ Hec mathematicam aſſurrectionem proponit. quam tamen his reliquimus perſcrutandā qui ex ſenſibilibus/ac mathematicis ſignis: arcana/profundaq; mente: ſublimes intelligibilium rerum veritates capeſcere ſufficiunt. ¶ Trigonus igitur: ſuo ſe numero inuoluit/ poteſtq; tāta quantus ipſe ē. Trinus eſt: tria poteſt. Vt trinitatis inſignitur nomine: ita et triū fecundus eſt/ triaq; gignit/ac profert (vt diximus) corpora: Tetracedron/ Octocedron Ycocedron. quotiensinq aptati ſumptiue eius anguli: ſunt quattuor rectis minores. Mathematica aſſurrectio.

¶ In tribus/trigonus eſt potens: in ſeipſo/in quadrato et in penthagono.

¶ Mira trigoni fecunditas/ſueq; nature propagatio. qui et in ſeipſo manens: fecundus exiſtit. et extra ſeipſum fuſus/atq; profectꝰ: reperitur fecundiſſimus. ¶ Inſiſtēs quippe ſibimet ipſi/ſeq; circūplectens: gignit tetracedron/corporum ſimpliciſſimū et primum. Nam tres yſopleuri eundem yſopleurum circunſtantes vniuerſam tetracedri periferiam/oculis pandunt. Idem autem yſopleurus quadratum complexus inſiſtenſq; quadrato: gignit octocedron. Quattuor namq; yſopleuri quadrato vt diximus circūſcripti: mediam octocedri portionem ac ſuperficiem cum medio ſectore: expandunt oculis. ¶ Idem deniq; yſopleurus reperitur et in penthagono fecundus. Nam duos penthagonos/ſeorſum complectentes & circunſcribentes yſopleuri: extremas ycocedri (vt diximus) portiones/cum mediis ſectoribus penthagonis abſoluunt. Et haud aliter in creando ycocedro/ procedendū eſt q̄ p yſopleuros hoc pacto ſeorſum binis penthagonis/inſiſtentes/atq; circunſcriptos.

6 ¶ Vniuerſa trigoni yſopleuri potentia: eſt numerus impar/ternarii multiplex.

¶ Eſt et hac de cauſa admirandus ternarius/ac trigonus: qꝛ quicquid poteſt ternariꝰ/ac trigonus/ab lege naturaq; ternarii deficit nuſq̄. Nam et imparitatē ſeruat: et ternarij multiplicitatem. Eſt enim potentia trigoni numerus impar/ternarij multiplex. ¶ Et non modo tota ternarij potentia: ſed et ſingula per ſe/eadem lege reperitur immutabilis. Potentia eī trigoni prima/in tetracedro: eſt numerus 15/ quintus trigonus/quītuſue ternarij multiplex. Secunda eius poteſtas in octocedro: numerus eſt 27/cubus ternarij/nonuſq; eius multiplex. Suprema vero eius poteſtas in ycocedro: numerus eſt 63/impar primus/ac vigeſimus ternarij multiplex. Vniuerſa autem eius fecunditas eſt numerus/105: qui trigeſies et quinquies ternarium inuoluit. Eſt igitur trigoni et ſīgula et tota poteſtas: numerus impar ternarij multiplex.

Trigoni potētia	Tetracedron	1	15	105
	Octocedron	2	27	
	Ycocedrō	3	63	

¶ De hexacedro.

1 QVadrati tres: angulum conſtant hexacedri.

¶ Solidus hexacedri angulus: tribus gignitur/exprimiturue quadratis. Nā hi tres in eadem ſuperficie ſiti/atq; inuicem coaptati: vacuum totius puncti circunſtantie/relinquunt vnius recti ſpacium. hoc vero inani ſpacio: cōtingit tres huiuſmodi quadratos/eleuari ſuper ſe/ad rectum angulum. Atq; hoc pacto/hexacedri angulum gignunt.

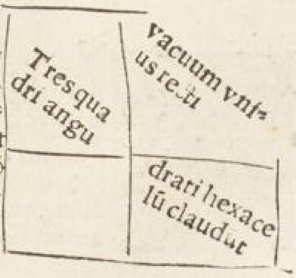

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

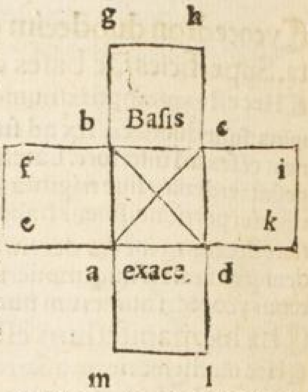

℄ Sex quadrati: regulare corpus gignũt/ hexacedrõ 2

℄ Sit quadratus a b c d. circunſcribo illi quattuor quadratos/ eidem equales a e f b. b g h c. c i k d: et d l m a. Hi diſtant ab inuicem/ proximi quiq; recti anguli ſpacio/ vnoue quadrato. Horum igitur quattuor quadratorum/ ſuper medium a b c d eleuatio: ſpacio quadrantis totius circuli/ quod eſt et rectangulum ſpacium: regulare corpus hexacedron inchoabit. Addito enim alio quadrato deſuper/ baſi oppoſito: hexacedron/ totum concipiet/ abſoluetq;. Erũt enim linee a m et a e: linea vna. Similiter f b. et b g: Item c h et c i: pariter d k et d l. Erũt eñi quattuor extremi quadrati: perpẽdiculares/ ſuper medium a b c d.

℄ Hexacedri ſector: eſt parallellogrãmꝰ altera parte longior/ ad quamlibet eius baſim aſymeter. 3

℄ Que de quadrato/ in planis figuris ſunt dicta: poſſit et pari ꝓportione de cubo ſiue hexacedro dici. Nam ſicut plani quadrati ſector: eſt recta linea in quadrato/ per oppoſitos eiꝰ angulos quadratum partiens medium: que et ipſa quadrati coſtas/ improportionabili longitudine tranſcẽdit: ita et cubi ſiue hexacedi ſector/ eſt plana ſuperficies: in cubo eundem cubum in angulis oppoſitis partiens medium. Hec autem eſt parllellogrammus altera parte longior: ad ſingulas quadratas cubi baſes aſymeter atq; improportionabilis. cuius alterum latus: eſt quadratarum baſium/ dyameter. reliquum vero/ earumdem coſta. Et hunc ſectorem/ intellige in precedentis figura: per lineam a c aut d b. In toto enim cubo: duo ꝓtendi poſſunt ſectores: ſimiles et equales. quorum ſectio/ erit totius cubi axis. medium vero eiuſdem ſectionis/ ſiue axis punctum: eſt totius cubi centrum. perinde atq; in quadrato/ duarum dyametrorum ſectio: eſt totius quadrati centrum.

℄ Totiꝰ cubi ãguli/ ſiue pũcta: ſũt octo. Linee/ ac latera: duodecim. Superficies/ ſex. Corpus vnicum. 4

℄ Hec numerum colligit cubi/ atq; hexacedri. habet eñi puncta/ ſiue ſolidos angulos octo: quattuor ad quadratum ſuperius/ quattuor ad inferius. Lineas vero ac latera geſtat duodecim: quattuor in ſuperiore quadrato/ quattuor in inferiore: et quattuor in mediis. Ambit aũt et ſex ſuperficiebꝰ: Superiore/ Infera/ Dextra/ Siniſtra/ Antica/ Poſtrema. Ipſũ deniq; eſt corpus vnicum. Vniuerſus igitur cubi numerus: eſt 27/ arithmeticus tertius cubus: quẽ ſuperius demonſtrauimus/ numerum eſſe octocedri. ℄ Vnde fit vt ꝓpulchre Geometrici cubi numerus/ ac menſura: ſit arithmeticus cubus. Iidem quoq; ſunt ſigillatim/ numeri octocedri: et totius cubi numeri/ hi ſcilicet: 8/ 12/ 6/ 1. ſed non eorumdem/ neq; ordinis eiuſdem. Nam in octocedron/ hoc ordine aptantur: 6. 12. 8. 1.

	Puncta	8	
	Linee	12	
Cubus	Superficies	6	27
	Corpus	1	

℄ Exacedrõ: eſt tota quadrati potentia. 5

Quadratꝰ tantum inſeipſo potens

℄ Quadratus: in trigono nichil poteſt/ eſtq; infecundus. Trigonum tamen in quadrato fecundũ eſſe docuimꝰ ac gignere octocedrõ. Quadratꝰ aũt in ſeipſo/ ſibiq; ipſi inſiſtens/ ac ſeſe complectens: fecundus exiſtit/ gignitq; (vt nuper monſtrauimꝰ) exacedron/ ſiue cubum. Idem vero in penthagono et in omni cetera poligonia: manet infecundus. Nã circũpoſiti penthagono/ aut alij poligonie quotuis quadrati: regulare corpus gignũt efficiuntq; nullum. Eſt igitur quadratus: in ſeipſo fecundus et potens. Extra ſe vero/ infecundus et impotens: eiuſq; tota poteſtas/ eſt cubus.

℄ De dodecedro.

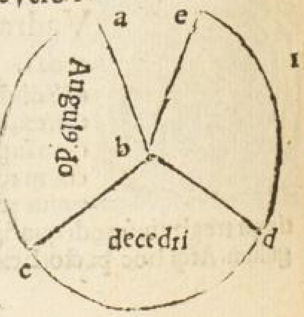

ANguli penthagonici tres: ſolidum dodecedri angulum creant. 1

℄ Statue in ſuperficie eadẽ: aut penthagonos tres/ aut trium penthagonorum angulos. Hi (vt ſupra demonſtratum eſt) eodem coniuncti aptatiue puncto: haud totam eius circunſtantiam ambibunt. Superabit enim vacuum/ ac inane eiuſdẽ circunſtãtie ſpaciũ: eq̃le duabus vniꝰ recti anguli qui-

tis:et vni vnius penthagonici anguli tertie. Vt tres anguli a b c.c b d et d b e:aptati pũcto et centro b:vacuum relinquunt angulum a b e.quo vacuo eleuari eoſdem angulos cõtingit:in ſolidum angulum dodecedri.

2 ¶Penthagoni duodecim:regulare corpus dodecedron gignunt.

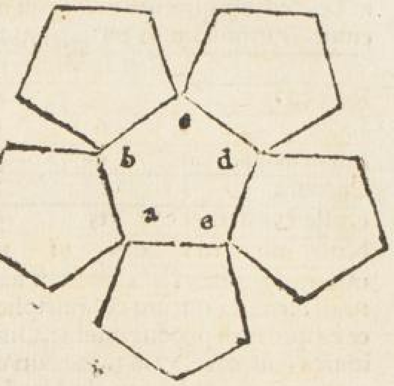

¶Sit penthagonus vnus a b c d e:cui inſiſtãt alij quinq; penthagoni/in eadem ſuperficie ſiti. Prius docuimus/quanti ſint anguli qui inter proximos quoſq; duos penthagonos relinquuntur. His igitur inanibus ſpaciis:eleuati extremi penthagoni /ſuper mediũ penthagonum quoaduſq; proxima eorũ latera cõcurrant/fiantq; vnũ: mediam dodecedri portionem abſoluent. cui ex paribus ſex penthagonis/alia adiuncta portio:vniuerſũ dodecedri corpus ambibit/complebitq;.

3 ¶In cõſtitutione dodecedri :extremorum pẽthagonorũ/ſuper medium eleuatio:eſt minor angulo recto/circuliue quadrante.

¶Nam in conſtituẽdo hexacedro/ſiue cubo:quattuor quadratorum /ſuper medium quadratum,eleuatio:fit vnius recti anguli ſpacio/ſiue circuli q̃drãte Eſt aũt penthagoni ãgul9/ angulo q̃drati maior. Angul9 quoq; dodecedri ꝓpa ri ꝓportiõe latior ac maior eſt:angulo hexacedri. eſt ei hexacedri angulus:ſolid9 angul9 rectus. Dodecedri vero angul9:ſolid9 obtuſ9/ſolido recto maior.Nã anguli dodecedri :ſũt vt anguli plani e a b et f b a/qui ſunt anguli penthagoni.Eleuatio autem linee a e/ſuper a c:et eleuatio linee b f/ ſuper b d:minor eſt angulis rectis/c a g et d b f. Arcus quoq; c e/eleuationis linee a e ſuper a c:minor eſt q̃ circuli quadrans c e g.Similiter et arcus d f/ eleuationis b f ſuper b d:minor eſt quadrante d f h .Eſt igitur in conſtitutione dodecedri: extremorum penthagonorum / ſuper medium penthagonum eleuatio:minor angulo recto/circuliue quadrante.

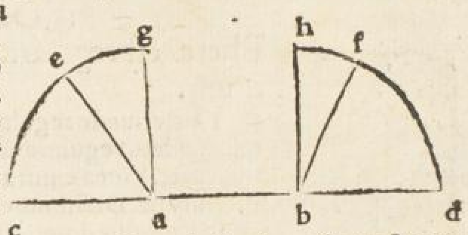

4 ¶Verus dodecedri ſector/eſt regularis hexagonus:cuius centrum eſt et totius dodecedri centrum.

¶Siſte corpus dodecedrõ/ſuper aliquam ſuarum baſium:manifeſtum eſt cum pares habeat numero ſuperficies et baſes:ſuperiorem baſim/ei baſi qua ſedet/ ſtabiliturq;:eſſe contra poſitam et equidiſtantem. Omnes quippe in eo oppoſite baſes:ſunt equidiſtantes. Is igitur ſector /eaue plana ſuperficies:que per oppoſitas et equidiſtantes eius tranſiens baſes/totũ dodecedri corpus medium partitur:verus eſt dodecedri ſector.eſtq; regularis hexagonus:cuius centrum/eſt totius dodecedri centrum. Eius etenim hexagoni/ tria latera: erũt tres coſte/triaue latera eiuſdẽ dodecedri . reliq̃ vero tria/latera :erũt tres linee/medias eius baſes partientes.

5 ¶ Totius dodecedri anguli/ſiue puncta:ſunt viginti.Linee / triginta.Superficies/duodecim:Corpus vnum.

	Pũcta	20	
Dodece.	Linee	30	63
	Supficies	12	
	Corpus	1	

¶Colligit hec nũerũ dodecedri. Habet ei dodecedrõ angulos ſiue pũcta vigiti. Lineas/ac latera:trigita. Supficies:duodeci. Vnũ deniq; corp9/ex qb9 nũeris cõflat nũer9 63.quẽ cõſtat toti9 eẽ nũerũ dodecedri:quẽue ſupius/toti9 ycocedri nũerũ eẽ demonſtrauim9/quãq̃ alio ordĩe.Nã in ycocedro hoc ordĩe colligitur 12.30.20.1.Habet enim ycocedrõ duodecim puncta :Lineas triginta/ Superficies viginti/Corpus vnũ.

6 ¶Vniuerſa penthagoni poteſtas:eſt corpus dodecedron.

¶Nã pẽthagoni extra ſemetipſos/nichil poſſũt:nullũue corp9 gignũt.quãq̃ trigon9(vt docuim9)i pẽthagono ſit fecundus/ gignatq; ycocedron. In ſeipſo aũt pẽthagon9 fecũd9 ẽ et potẽs.gignitq; ſuo cõplexu/dodecedrõ:q̃ eſt et ſola et vniuerſa eius potentia.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶Omne regulare corpus/omniſue poteſtas: eſt trigoni poteſtas. 7

¶Trigoni tanta eſt fecunditas: : vt ſolus/ tria protulerit corpora: Tetracedron/Octocedrō et Ycocedron. quorum et ſinguli numeri ſeorſum et ſimul ſumpti: a ternaria lege nuſq̄ deficiunt. Gignunt enim ternarij multiplicem imparem. Sed & ea quoq; corpora/ que trigon⁹

	Tetracedron	Octocedron	Ycocedron	Hexacedrō	Dodecedro
Puncta	4	6	12	8	20
Linee	6	12	30	12	30
Superficies	4	8	20	6	12
Corpora	1	1	1	1	1
Collecti nūeri	15	27	63	27	63
Nu me rus	om ni um	195	cor po	rum ſi	mul

minime gignit: vt hexacedron/ atq; dodecedron: ab ipſo ternario/ miro cōplexu atq; ambitu: in ternaria natura et multiplicitate cōtinetur. vēdicatq; ſibi ternari⁹ alienas poteſtates et ea que non peperit nūerat. Omniū ei regulariū corporū nūeri: ſunt ternarij multiplices ipares ſcilicet 15. 27. 63. ¶Nam octocedri et hexacedri idem eſt numerus 27. Idem quoq; numerus ycocedri/ atq; dodecedri/ 63. ¶Eſt igitur omne regulare corpus/ omniſue poteſtas: vt trigoni/ ſiue ternarij poteſtas: ternarij naturā et multiplicitatem ſeruans. Ex quinq; autem numeris/ quinq; regularium corporum coaleſcit nūer⁹ 195. qui et ipſe ternarij multiplex eſt: et numerus totius corporee fecunditatis/ ac ſolidi prouentus

¶De ſphera

SPhera eſt regularium corporum preſtantiſſimum et primum. 1

¶Hactenus de regulari corpore angulari ſumus locuti. Nam ſphera et ipſa quidem regulare eſt/ atq; vniforme corpus. Angulis autem et lateribus caret. Vnica enim ambitur ſuperficie: perinde atq; et circul⁹/ linea cōtinetur vna. Diſſimilis eſt ſphera cunctis corporibus: ſicut et circulus/ a cūctis poligoniis diuerſiſſimus reperitur. Vnica ratione et circulus et ſphera hec a ſolidis/ ille a planis angularibus figuris diſtant/ receduntq;. Sunt ei angulares figure/ vt ſenſibiliū rerum forme: diuidue/ ac varie conſtantes actu et potentia: angulo ſcilicet et latere/ que in eis ſenſibiliter diuerſa conſpiciuntur. Circulus autem et ſphera intelligibilium ſunt rerum forme: ac ſpecies ſuapte natura indiuidue/ prime et ſimpliciſſime. in quibus aut tota eſt potentia/ aut totus actus: aut item totus angulus/ aut totū latus. Sicut igit̄ circulus preſtantior/ ac prior eſt: planis cūctis angularib⁹ figuris: ita et ſphera/ angularia cuncta precellit corpora. et eſt vt eorum continentia: et totius ipſorum varietatis ſimplex/ atq; vniformis glomeratio.

¶Vnde fit vt perpulchre cūcta regularia/ atq; vniformia corpora: ſint ſenario primo perfecto numero conſumata 2

¶Senarius perfectus numerus primus: euadit regularium/ atq; vniformium corporum mēſura. Sunt enim duntaxat ſex regularium corporum ſpecies. Angularium quinq;: Tetracedron/ Octocedron/ Ycocedron/ Hexacedron et Dodecedron. Spherica vna quam ſpheram nuncupamus. Cetera omnia corpora/ ſunt irregularia: diſſimilib⁹/ atq; inequalibus ſuperficiebus circundata.

¶Vniuerſa eiuſdem puncti ſolida circunſtantia: ſolidis rectis angulis octo/ euadit equalis. 3

¶Solida puncti circunſtantia: eſt id ſpacium/ quod punctum quodlibet in ſolido et corporea tota plenitudine circunſtat. quod octo ſolidis rectis angulis eſt equum. quemadmodum et plana cuiuſlibet puncti circunſtantia/ idue ſpacium quod punctum in plano circunſtat: quattuor rectis planis angulis/ probatur equale. Nam intellige tres dyametros/ perpendiculari ſectione ſibimuicem/ in eiuſdem ſphere centro occurrentes/ ſiue tres circulos: clare videbis quopacto he tres dyametri/ aut tres circuli: ſuper idem centrum/ ſolidos angulos rectos octo defimient abſoluentq;.

¶Eadem circunſtantia: eſt equalis viginti angulis tetracedri. 4

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶Nā ex viginti yſopleuris: ſurgit regulare corp9 ycocedron/ viginti baſium. cui quot habet baſes: tot anguli tetracedri/ ad eius cētrū inſunt. vnicuiqꝫ enim ſue baſi ſiue yſopleuro: qu ſuper totius centrū reſpōdet angulus/ eſt angulus tetracedri. Totius igitur ycocedri cētrū: viginti angulis tetracedri ambitur/ circunuallaturqꝫ.

5 ¶Eadē rurſū circūſtātia: vniuerſis hexacedri angulis equa eſſe probatur.

¶Nā hexacedri vniuerſi anguli: ſunt octo recti. Cōſtat enim hexacedrō/ ſex quadratis: qui ſibiinuicem perpendiculariter adaptantur/ copulanturqꝫ.

6 ¶Idem iterum ambitus dodecedri angulis quattuor: probatur equalis.

¶Quippe dodecedron: duodecim penthagonis clauditur. Tres aūt pēthagoni: creant angulum dodecedri. Cum igitur tres penthagoni: ſint quater in periferia dodecedri/ que totū ipſius ambit centrū: erit et vniuerſus eiuſdem centri ambitus/ vt quater tres penthagoni: ſiue vt quattuor anguli/ totius dodecedri.

7 ¶Eadem deniqꝫ circunſtantia: quinqꝫ angulis octocedri et duobus ycocedri ſimul ſumptis/ euadit equalis.

¶Hanc propoſitionē q̄ facillime intelliges: cōpoſitō irregulari corpore/ ex quadratis quinqꝫ et decē yſopleuris. Nā ſi ſeorſū/ ex quinqꝫ et quinqꝫ yſopleuris: cōflaueris geminos angulos ycocedri. diſpoſitiſqꝫ quinqꝫ quadratis/ in parallellogrāmo altera parte longiore: deinde iiſdē in corporeā formā redactis/ corpore e huiuſmodi portioni ex vtraqꝫ parte/ ābos āgulos ycocedri adieceris: conſurget irregulare corpus penthagonicū. conſtans ex quinqꝫ quadratis mediis et decē yſopleuris. cuius qui ad centrum anguli: erunt vt quinqꝫ anguli octocedri et duo ycocedri. Nam quinqꝫ quadrati: baſes erunt quinqꝫ angulorū octocedri. Decē vero yſopleuri: baſes erunt decē angulorū tetracedri/ ſiue duorū ycocedri. Quinqꝫ enim yſopleuri: angulum creant ycocedri.

Explicatio ſuperficierū irregularis corporis pētha-

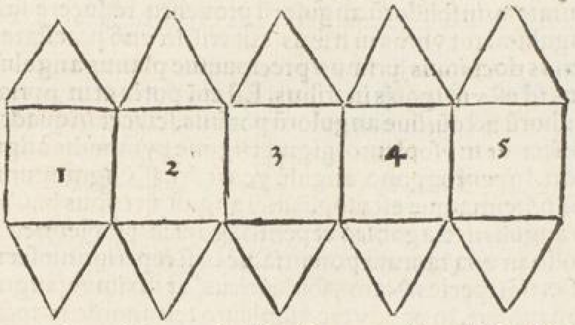

8 ¶Eſt et eadē ſolida puncti circunſtātia tanta: quāti plani recti anguli duodecim.

¶Hec alia nulla ratione indiget q̄ mutua et perpēdiculari ſectione triū dyametrorū/ ſuper eiuſdem ſphere centrū. Hec enim triū dyametrorum mutua/ ac perpendicularis ſectio/ ſuper eiuſdem ſphere cētrū: rectos angulos planos finit/ clauditqꝫ duodenos. ¶Intellige enim in eadē ſphera/ earundē trium dyametrorū circulos quorum ſinguli/ ſpherā eandē partientur mediā. ii vero et ſemetipſos per equalia: recta/ ac ppēdiculari ſectione diuident. Eruntqꝫ et ipſi/ ab ſuis dyametris/ equaliter ſecti. et eorū circunferentie/ in quattuor ſecte quadrantes. eruntqꝫ triū circulorum: duodecim quadrantes. qui ſinguli: ſunt vt vnus rectus planus angulus. Erunt igitur ſuper totius ſphere centrū a: tribus circulis facti plani recti anguli duodecim.

9 ¶Vnde fit vt ſolida eiuſdem ſphere circunſtantia: ſit vt ſphere duodecim.

¶Plana eiuſdem puncti circunſtantia: eſt vt quattuor recti anguli. Solida vero eiuſdem intercapedo: vt octo ſolidi recti. Solide igitur intercapedinis ratio dupla eſt ad plane circunſtātie numerū. Nam octo ad quattuor/ duplus. Quattuor quadratus eſt: octo vero cubus. ¶Rurſum planus eiuſdem circuli ambitus: ſex eſt circulorū equalium. Licet enim (vt in libro de roſa docuimus) haud plures q̄ ſex equales circulos: eidē circulo coaptari/ atqꝫ circūſcribi. Solida autem eiuſdē ſphere circūuallatio: duodecim equaliū ſpherarū eſt capax. Eſt enim ſolida ratio ad planā/ dupla: vt 12 ad 6 Senarius aūt prim9 eſt perfectorum numerorū. Duodecim vero habundantiū et ſuperfluorū primus exiſtit. ¶Quo autē pacto duodeci equales ſphere eiuſdem ſphere vniuerſū abſoluāt ambitum: intellige ex precedente per planos rectos angulos duodeci. qui ad eiuſdē ſphere cētrū/ fieri poſſūt. Erit eni vnuiquiſqꝫ rectorū planorū: vni9 ſphere capax. Hoc et facili experimēto/ per materiales ſpherulas/ ac globos ſibiinuicē adaptatos diſces. Per tres quoqꝫ circulos/ eiuſdem

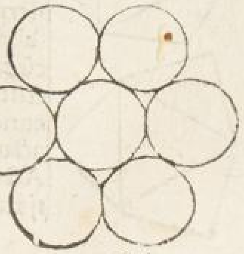

ſphere ſectores et equales: ſeqꝫ perpendicularibus angulis ſecantes/ idipſum comprobabis. Myſtica inſuper duodenarij numeri ratio(quā nunc conſulto relinquimus)id perq̄ neceſſarium eſſe oſtendit.

¶Manifeſtum quoqꝫ ex his euadit/regularem omnem ſolidum angulum: aut vnius in tribus/aut trium in vno poteſtate procreari ac gigni. 10

¶Hec propoſitio/ in myſterio poſita eſt. docetqꝫ quo pacto mens noſtra/ ex quinqꝫ regularium angulorū ſolidorum ſpeciebus: ad dinoſcendā ſummi principij vnitrinitatē eleuetur. ¶Omnis enim ſolidus angulus: gignitur eleuatione rectilineorū angulorū/ ſuper ſuas baſes: et mutuo eorumdē in vnū mucronē coitu. Atqui rectilineorū angulorū trine ſunt ſpecies: acutorū/ rectorum/ obtuſorum. Ex omnibus autē acutis: tantum vnus regularis (quē yſopleuricum vocamꝰ) ſolidum angulū gignūt. Et ex cunctis pariter obtuſis: tantū regularis vnꝰ/ qui eſt penthagoni angulus: ſolido angulo procreando adaptatur. Tantū igitur ex tribus planis angulis: Acuto yſopleurico/ Recto tetragonico/ et Pēthagonico obtuſo/ ſolidus angulus conſurgit. ¶Sed et tantū tres ſuperficies: cunctorū ſolidorū et angulorum et angulariū corporū ſunt baſes. yſopleurica/ Quadrata et Penthagonica: que velut potētie et ſubſternicula quedā: tribus rectilineis angulis/ vt propriis actibus: in ſolidorū procreatione corporū ſubtenduntur. ¶Ex trinis igitur actibus/ triniſqꝫ potentiis: totus ſolidorū angulorū qnariꝰ cōſurgit atqꝫ coaleſcit. Trini actꝰ ſunt/ trini āguli. Yſopleuricꝰ/ Tetragonicꝰ/ Pēthagonicꝰ. Trine vero potētie ſūt tres ſupficies: Yſopleurica/ Quadrata/ pēthagona. Coeūtes eni rectilinei āguli dūtaxat ſuper tres huiuſmodi ſupficies: ſolidos āgulos gignūt. ¶Nam neqꝫ hexagonꝰ/ neqꝫ hexagoni angulꝰ/ neqꝫ poſterior vlla figura/ aut poſterior angulus: ſolidis cōpetunt angulis. ¶Hanc itaqꝫ et actuū et potētiarum trinitatem: vtrinqꝫ ad vnitatem/ in ſolidorū angulorū prouentu reducere ſatagimus: dicentes omnem ſolidum angulum: aut vnius in tribus/ aut triū in vno poteſtate procreari/ ac gigni. ¶Nam (vt ſuperius docuimus) primus/ precipuuſue planus angulus/ qui eſt yſopleuri: actus eſt trinipotens id eſt vnꝰ/ potēs in tribus. Eſt enī potēs et in ꝓpria potētia/ id eſt in yſopleuro: et potēs in aliorū actuū/ ſiue angulorū potētiis: ſcilicet in quadrato et ī pēthagono. In ꝓpria quippe potētia/ vt in yſopleuro: gignit trigone pyramidis angulū. In quadrato gignit āgulū tetracedri. In penthagono/ angulū ycocedri. ¶Gignuntur igitur ſolidi anguli tres: vnius in tribus potentia. que eſt yſopleurici anguli in tribus baſibus inſiſtentia. ¶Rurſum ſi cum ceteris angulis: tetragonico et penthagonico/ yſopleuricū reſumpſeris: hi tres actꝰ/ miro quoqꝫ modo in vna tantum potentia/ ac baſi reperiuntur fecundi: treſqꝫ proferunt ſolidorum angulorum ſpecies. Nam yſopleuricus (vt diximus) angulus/ in yſopleuro: trigonam pyramidem profert. In eodē vero yſopleuro tetragonicus/ rectuſue angulꝰ: cubi angulum claudit in quo et penthagonicus/ angulū dodecedri complet. Tres enim recti anguli/ ſuper eiuſdē

Vni us in tri bus po te ſtas.

Auguli Tetracedri

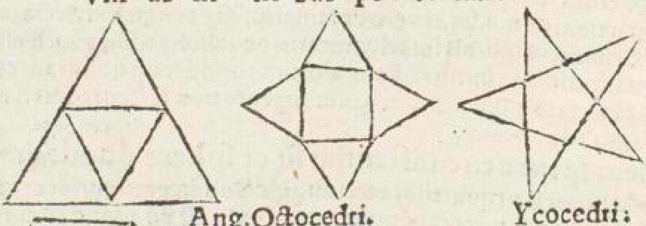

Ang. Octocedri. Ycocedri:

Tri um in vno po ten tia

Hexacepri

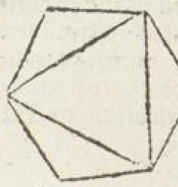

Dodecedri

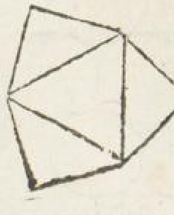

yſopleuri latera facti/ cubiangulū expādūt. Tres vero pēthagonici anguli/ eadē yſopleuri latera cingētes: dodecedri angulū conficiunt. Et hec oīa/ preſens figuram deōſtrat. in qua quinqꝫ ſolidorū angulorū ſpecies: in modum recti anguli ſcribuntur. cuius ſuperius latꝰ/ ab ſiniſtro cornu in dextrū: vnius in tribus/ indicat poteſtatem. qua actus yſopleurici anguli: trinas potētias/ ac baſes peruagatur. Reliquū vero latus/ a ſiniſtro in deorſum prominēs: triū actuū/ atqꝫ angulorū: yſopleurici/ recti et pēthagonici: in vnius potentie/ ac baſis ſubſterniculo copulā/ fecūditatēqꝫ declarat. ¶Liquet igitur ex his/ omnem ſolidū angulū: cōcinniter ex vniꝰ actus/ cū tribꝰ potentiis: aut triū actuū cū eadē potentia congreſſione et copula/ procreari. ¶Haud enim diſiūcti: tres actus/ in potentiis tribꝰ: aut tantū vnꝰ actꝰ in tribꝰ potentiis fecundi ſunt. ſed vnus in tribus et tres in vna vnus actus/ tria poteſt: tres actus/ vnum ſunt. ¶Actus vnus/ tribus potētiis congreſſus: tria gignit. Actus trini/ eidem potentie congredientes: tria identidē proferūt. ¶Ab ijs tamen prolata: ſunt tantum quinqꝫ. Nam trigone pyranidis angulus

in vtroq; ordine/communiter profertur. in eo ſcilicet quo vnus actus/ſiue angulus: cenſetur trinipotens. et in eo/quo vnica potentia/ſiue baſis: ſub trinis actibus/ euadit trinipara. Et yſopleuricus angulus: vt precipuus et primus: tam in propria potentia/ q̃ in exteris baſibus: potẽs efficit. ¶ Ceteri vero ãguli tetragonicꝰ ac pẽthagonicꝰ: ad yſopleurici ãguli baſim: potẽtes/fecundiq; ſunt. in propriis vero potẽtiis/ ſinguli impotẽtes. Nã rectus angulꝰ/ vbi propriam baſim/ id eſt quadratam figurã inſedit: ſterileſcit. Nullum etenim ſolidũ angulum gignit: nullum in proprio territorio corpꝰ profert. Circumpoſiti quippe eidem quadrato/ quattuor recti anguli: cum ſint quadrate ſuperficiei equales/ in conũ ſiue eiuſdẽ quadrati perpendiculũ (creationis ſolidi anguli cauſa) eleuari nequeunt. ¶ Sit enim quadratꝰ a b c d: ſuper cuiꝰ latera/ fiant recti anguli quattuor: a e b. b f d. d g c. et c h a. cum quattuor trianguli a e b. b f d. d g c. et c h a: ſint equales toti quadrato a b c d: iidem trianguli/ eleuati ſuper perpẽdiculũ quadrati: in eiuſdẽ quadrati centro concurrent. nullumq; cõcipient corporeum ſpaciũ/ nullum ſolidũ angulũ procreabunt. ſed ſimul coniuncti/ in ſuperficiem redibunt quadratã. Omnes enim concurrent/ in centro quadrati.

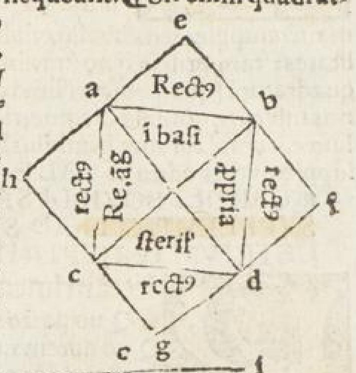

¶ Similiter et penthagonicus angulus: in propriis finibus/ in propriaue potentia/ vt pẽthagono: euadit impotens/ ſolidũ angulũ gignens nullũ. Nã circũſcripti eidem penthagono/ quinq; penthagonici anguli: minores ſunt totius penthagoni ſuperficie. Vnde fit vt ab ipſiꝰ penthagoni lateribus/ ad eius perpẽdiculũ: nuſq̃ eleuari/ aut concurrere in vnũ/ ſolidũue creare angulũ poſſe dinoſcantur. ¶ *Sit enim penthagonꝰ a b c d e*/ cuius centrũ f. ſup cuius ſingula latera/ fiãt quinq; penthagonici anguli: a g b. b h c. c i d. d k e. et e l a. Manifeſtum eſt hos quinq; angulos ſimul: minores eſſe totius penthagoni a b c d e ſuperficie. nec poſſe eleuari ad vſq; eius perpendiculum et centrũ f. neq; ſimul coire poſſe in conſtitutionẽ ſolidi anguli. Fiat enim intra penthagonũ a b c d e: ſuper ſingula eius latera/ pares quinq; penthagonici anguli: prioribꝰ equales/ ſed oppoſiti: a m b. b n c. c o d. d p e. et e q a. Horũ quinq; interiorũ angulorũ coni/ m. n. o. p. q: haudquaq̃ concurrunt/ neq; centrum f attingunt. Ab exteris igitur angulis/ qui interioribus equi ſũt: nulla fiet aut ad centrum f/ aut ad totius penthagoni perpendiculum concurſio: qua ſolidus angulus procreetur.

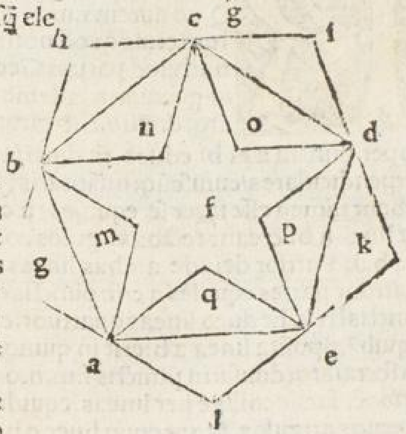

Eſt itaq; penthagonicus angulus: in ſuapte figura/ ac baſi manis/ nulliuſq; poteſtatis. ¶ Vnde fit vt miro quodã (vt diximus) modo/ omne regulare corpus quinq; tantum poteſtatibus conſurgat. Poteſtate ſcilicet vnius actus/ in trinis potẽtiis: et poteſtate trium actuũ in potẽtia vna. Poteſtas enim vnius actus in trinis potentiis eſt ductus yſopleurici anguli in yſopleurum/ in quadratũ et in penthagonum. fecunditas vero trium actuum hoc eſt angulorum in potentia vna eſt in eundem ſubiectum yſopleurum ductus yſopleurici anguli/ ductus tetragonici et ductus penthagonici.

Angulus yſopleuri	In yſopleurũ	Angulũ Tetracedri	Profert
Angulus yſopleuri	In quadratum	Augulum octocedri	Profert
Angulus yſopleuri	In penthagonũ	Angulum ycocedri	Profert
In yſopleurum	Angulꝰ yſopleuri	Angulum tetracedri	Profert
In yſopleurum	Angulꝰ quadrati	Angulum Hexacedri	Profert
In yſopleurum	Angulꝰ pẽthagoni	Angulum dodecedri	Profert.

¶ LIBELLI de Mathematicis corporibus Finis Anno dñi 1509 Ianuarii die decima quarta.

¶CAROLVS bouillus integerrimo viro Remundo boucherio iuriſperito. S

Immenſa numerorũ et magnitudinũ propagatio/ amãtiſſime Remũde: cauſa eſt/ vt et eorum ſcientie/ ab humana mente pertranſiri/ abſolui et exhauriri nequeant. Mathematice enim diſcipline: licet certis quidem initijs/ fundamentiſqȝ prodierint: perpeti tamẽ quadã mentis indagine/ ſine modo excreſcunt. recẽtibuſqȝ nõmodo ſupplementis ſed et ſupplementorũ ſupplemẽtis indies ꝓficiunt/ locupletãtur/ ditanť. Nicolaus Cuſanus (vir cum in diuinis: tum in humanis diſciplinis/ pre cunctis admirandus) eximij ad protelanda mathemata ingenij: prior de mathematicis ſupplemẽtis libellũ edidit. quo rectarum curuarũqȝ linearum proportiones et equalitates: tam priſcis q̃ noſtratibus hominibus incognitas demonſtrauit. e quibus et circuli quadraturã (quã q̃ obſcuriſſima et perq̃ pauciſſimis cognita ratione) patefecit. Hunc igitur nos inſecuti: nõnulla Geometrica ſupplementa/ qualia dietatim ſeſe obtulere in hunc libellum cõcumulauimus grandius fortaſſis opus/ nonnunq̃ pro temporũ cõmoditate/ in iiſdem ſupplementis editu i. VALE.

¶CAROLI BOVILLI SAMAROBRINI LIBELLVS DE MATHEMATICIS SVPPLEMENTIS AD STVDIOSISSIMVM VIRVM REMVNDVM BOVCHERIVM IVRISPERITVM.

Rectam lineam/ in quotlibet partes equales diuidere. 1

¶Quo pacto rectã lineã/ liceat in duo equa partiri: demõſtrat Euclides. Quo autem modo ſit quotlibet equalium partium numero/ diuidenda: hactenus quod norim propoſuit demonſtrauitqȝ nemo. huius tamẽ ſcientia: haud parum Geometricis conducit diſciplinis. Nam frequentiuſcule/ in geometricis demonſtrationibus: expetitur recte linee quãtalibet ſectio/ atqȝ diuiſio. Sit igitur recta linea a b: in quinqȝ partes equas diuidenda.

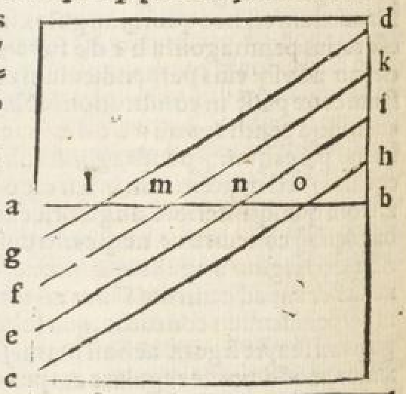

Super puncta a et b/ educo in diuerſam partẽ: duas perpendiculares/ cuiuſcũqȝ quãtitatis (Nã nil differt/ debent tamen eſſe inter ſe equales) a c et b d. que ſuper lineã a b: creant rectos angulos coalternos c a b et a b d. Partior deinde ambas lineas a c et b d: in quattuor partes equales a c/ in punctis e f g: b d vero punctis h i k. Et duco lineas quattuor: c h/ e i/ f k/ et g d. quibꝰ ꝓpoſita linea a b: erit in quinqȝ partes equales ſecta/ atqȝ diuiſa: in punctis l. m. n. o. ¶Huiꝰ enĩ rationẽ/ facile collige per lineas equidiſtantes et coalternos angulos. Erunt enim linee c h/ e i/ f k/ et g d: inuicem equidiſtantes. quare et coalterni anguli/ qui ab ipſis ſuper lineam a b: in punctis l m n o/ facti ſũt: erunt equales: et intercepte inter equidiſtãtes/ linee a l/ l m/ m n/ n o/ et o b: angulorum coalternorum latera inter ſe equalia.

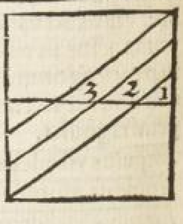

¶Et eodem modo procede/ in quãtalibet recte linee partitione factis ſup eam/ diuerſa ex parte rectis angulis coalternis eorũqȝ lateribus/ vno minore numero equaliter ſectis: q̃ ſit propoſite linee expetita diuiſio. ¶Si enim diuidenda eſt propoſita linea ternario: partire coalternorum angulorũ/ perpendicularia ſuper datã lineã latera binario. Si in quattuor eam partiri volueris: eadẽ latera in tria ſunt partienda. Si in ſeptẽ/ data linea eſt diuidenda: latera eadem diuide ſenario. Et ita deinceps.

¶Super datam rectam lineam/ quotlibet triangulos deſignare: cuius ſuperiores anguli/ ad vtroſqȝ baſis angulos: continue multiplicium proportiones ſeruent. 2

¶Hec propoſitio vniuerſaliſſima eſt: et ſumme in geometricis vtilitatis. petitqȝ quo pacto liceat ſuper datam rectam lineam/ deſignare quotlibet triangulos yſochelios: quorum ſuperiores anguli/ ad vtroſqȝ baſis angulos: continue multiplicium omnium proportiones ſeruent/ vt duplam/ triplam/ quadruplam: et ita de ceteris.

¶Sit data recta linea a b c. Secundū ipſiꝰ quātitatem/ ſuper puncta a et b: duco duos arcꝰ ſemicirculi. quorum communis ſectio/ ſit punctum c: vertex yſopleuri ſuper lineam a b deſcribēdi ſitqꝫ hic yſopleurus a c b: ductis rectis a c et b c. ¶Angulus igitur a c b/ primꝰ ſuper lineā a b factꝰ: vtriſqꝫ angulis baſis c a b et c b a eſt equalis. Eſt enim a c b yſopleurus: trium angulorū equaliū. ¶Deinde a pūcto c/ duco perpendicularē ad lineā a b/ eā per media et equalia ſecantem/ que ſit c f. Et a punctis a et b: duco perpēdiculares alias/ a g et b h: que prioribꝰ arcubus occurrant in pūctis g et h. Et perficio lineas a h et b g: que et ſeſe et lineam c f/ diuidāt in pūcto i. productiſqꝫ lineis a i et b i/ dico angulū a i b/ ad vtrūqꝫ angulū i a b et i b a eſſe duplū. Nā angulꝰ a i b rectꝰ ē. Ambo vero i a b et i b a/ rectorū medietates. Sūt enī a i h et b i g: vt eiuſdē quadrati dyametri/ perpēdiculariter ſe ſecātes ī pūcto i/ quadrati a g b h cētro. ¶Rurſū ſecundū quantitatē linee a f: que eſt propoſite linee medietas centro a: extēdo arcū quadrantis/ vſqꝫ ad lineā a g: cui occurrat in puncto k. Idem vero quadrans ſecet lineā a c prioris yſopleuri latus: in puncto l. Lineā vero a h/ quadrati dyametrum: ſecet in puncto m duco deinde a puncto k/ per punctum l: rectā/ vſqꝫ ad lineā c f/ cui occurrat in puncto n. Et perficio angulum a n b: quē dico/ ad vtroſqꝫ baſis angulos: n a b et n b a eſſe triplum. Et hoc manifeſtum eſt ex reſolutione eiuſdem anguli: in angulos rectos/ factos ſuper punctū n: cognita proportione anguli penthagonici/ ad rectum angulū. Ab hac autem reſolutione: ob lineas nimias/ ſeqꝫ confundētes abſtinuimus. ¶Iterū autem duco lineā a puncto k/ per m: vſqꝫ ad lineā c f/ cui copuletur in pūcto o. Dico eodē modo angulū a o b: eſſe ad vtroſqꝫ angulos o a b et o b a quadruplum: angulo regularis hexagoni equalē. Erit enī linea o f: tertia pars linee c f. et linea c o/ ad o f dupla. Linea autem c f: eſt axis yſopleuri a c b. Tertia vero eius pars o f: axis eſt anguli hexagoni a o b. ¶Deinde ſi a puncto k/ per punctū in quo linea a n ſecat arcum f l k: rectā duxeris/ vſqꝫ ad c f: habebis ī linea c f/ verticē anguli ſuper lineam propoſitam a b facti: ad vtroſqꝫ baſis angulos quīcupli. qui et erit angulus regularis heptagoni. ¶Et ſi ab eodem puncto k/ rectam duxeris ad c f per punctū in quo linea a o/ ſecat arcum k l f: habebis rurſum in linea c f/ verticē anguli: qui ad ſue baſis angulos/ ſeſcuplus erit. Nam hic angulus erit octogoni. Et ita quotiēs a puncto k/ ad lineā c f/ per puncta in quibus inferiorum angulorū latera/ aſſidue arcum k l f ſecant/ rectam produxeris: habebis continue vertices obtuſorum/ ac latiorum angulorum: qui ad ſue baſis angulos/ omnem multiplicium proportionem ſeruabunt.

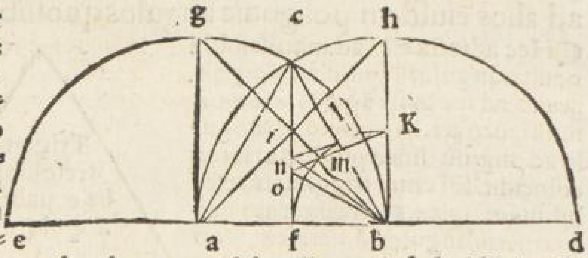

3 ¶Omnes huiuſmodi anguli/ qui ſuper eandem lineā facti/ continue ad baſis angulos omnium multiplicium proportiones ſeruant: ſunt aſſidui multangularium figurarum anguli.

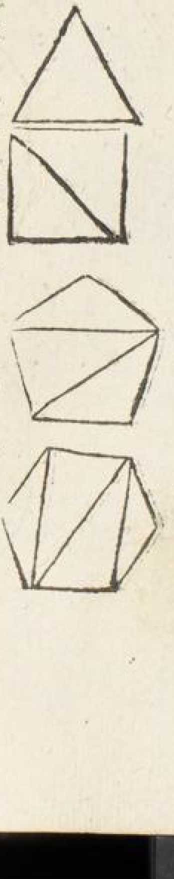

¶Omnes multangulares figure: ſicut laterum ſuorum ratione/ ſuperparticulares proportiones gignunt: ita et cōparatione angulorū/ omniū multipliciū proportiones ſeruant. Laterū tamē ratio et proportio inchoat a ſeſquitertio. Nulla quippe eſt figura: duorum tantum laterū. Nā minima que eſt triangula: tribus conſtat lateribus. Angulorū autē ratio/ inchoat ab vnitate/ ſiue ab equalitate. et ea clauditur in vniuſcuiuſqꝫ figure proprietate. Non aūt in ratione vnius ad alterā. ¶Hi enim anguli: quos precedēs/ in linea c f inueſtigare & ſuper lineā a b creare docuit: ſunt cōtinue omniū poligoniarū anguli/ omnifariā ad ſue baſis angulos multiplices. ¶Nam yſopleuri angulus: ad ſue baſis angulos/ eſt ſimplus/ equalis et vnus. ¶Angulus vero quadrati: ad angulos ſue diametri. (Eſt enī diameter baſis angulorū) duplus. ¶Angulꝰ pēthagoni/ ad baſis angulos triplꝰ. ¶Angulus hexagoni: quadruplus. et ita deinceps. Et hoc facile eſt cognitu: per reſolutionem angulorū vniuſcuiuſqꝫ poligonie/ ī tot angulos: quota eſt a trigono. vt ſequēs ꝓpoſitio indicat.

4 ¶Oīs multāgularis figura: ī tot triāgulos ē reſolubilis/ quota eſt a triāgulo.

¶Triangulus yſopleurus/ vnꝰ eſt triangulꝰ/ et eſt vt vnitas/ omniū multangulariū figurarū/ ſearūqꝫ initiū. Eſt enim irreſolubilis. Quadratus vero vt binariꝰ eſt: et vt duo trigoni. Nā ab ſua diametro/ in duos ſoluitur triangulos. Penthagonus in tres triangulos ſoluēdus eſt. Hexagonus in quattuor: et hoc pacto conſequenter.

¶ Reſolutio omniū angulorum vniuſcuiuſqꝫ poligonie: exprimitur liquido per rectas lineas/ productas a quolibet angulo: ad alios eiuſdem poligonie angulos quoſlibet. 5

¶ Hec adiecta eſt/ ad manifeſtādā oculis: angulorū vniuſcuiuſqꝫ poligonie/ ad ſue baſis āgulos: cōtinuā multiplicitatē. In trigono/ ab angulo ad angulū linea producta: lateri coincidit. Eſt enim trigonus/ irreſolubilis et ſiplex. ¶ In quadrato due dyametri/ angulos diſtendentes oppoſitos: liquido pandunt/ angulos totius quadrati duplos eſſe ad eos

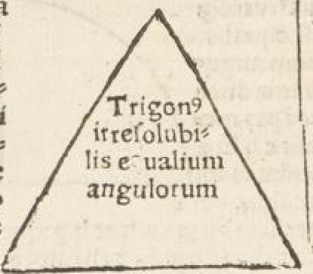

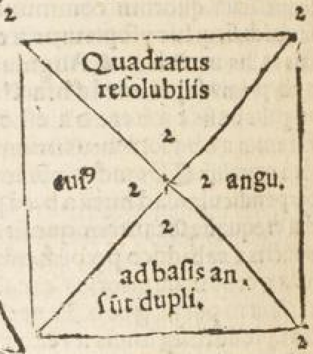

qui fiunt ad baſim ſiue ad dyametrum. ¶ In penthagono aūt cōtingit a quolibet eius angulo/ ad oppoſitos angulos: duas lineas ꝓtēdit: q̄ vniuerſos eiꝰ angulos/ i tres equos angulos partiūtur oſtēduntqꝫ liquido eos triplos eſſe/ ad ſuarū baſiū angules. ¶ In hexagono vero: tres linee a quolibet angulo/ ad oppoſitos angulos poſſunt extēdi a quibꝰ vniuerſi eiꝰ anguli: i quattuor equos angulos diuiſi: facile cōſpiciūtur ad ſue baſis angulos/ eſſe quadrupli. ¶ In heptagono aūt a quolibet eiꝰ angulo/ ad ceteros angulos/ quattuor linee producte: omnes eiꝰ angulos/ in quinqꝫ equalia partiūtur. oſtēdūtqꝫ quēlibet eiꝰ angulū/ ad baſis angulū: eſſe quincuplū. ¶ In octogono vero ab omni ipſius angulo/ quiqꝫ recte ad ceteros angulos extente: ſingulos eius angulos/ in ſex equos angulos diuidunt. panduntqꝫ quēlibet ipſius angulum/ ad ſue baſis angulos: eſſe ſeſcuplum. Et ita in ceteris procedito figuris.

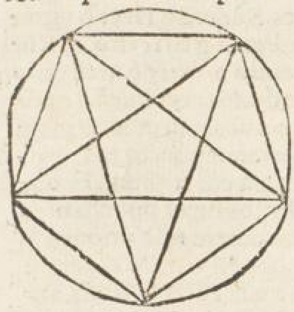

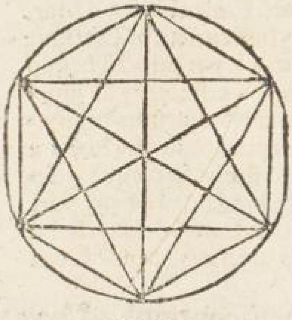

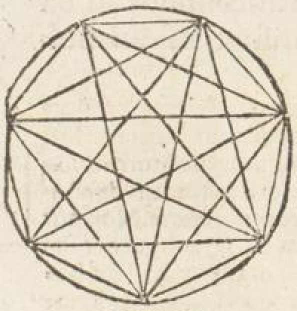

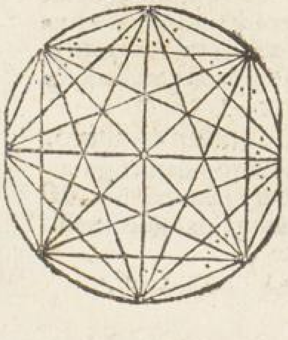

¶ Vnde manifeſtum eſt trianguli yſochelis eū angulum/ qui ad ſue baſis angulos fuerit multiplex: eius eſſe poligonie/ que in numero poligoniarū eſt tota: quota fuerit ipſa multiplex proportio. 6

¶ Trigonꝰ yſopleurus: eſt prima figurarū multāgulariū. Quadratus ſecunda/ Pēthagonꝰ tertia/ Hexagonꝰ quarta. Et ita ex cōſequēti. Trigoni igiť yſochelij: cuius ſuperior angulꝰ/ ad ſue baſis angulos fuerit equus/ ſimplꝰ et vnꝰ: eſt angulus yſopleuri. Cuiꝰ vero angulꝰ ſuperior/ ad inferiores fuerit duplꝰ: angulus eſt quadrati. Cuius ſuperior angulus ad inferiores triplus: angulus eſt penthagoni. Cuius quadruplus: angulus hexagoni. Et ita deinceps.

¶ Liquet etiam ex his/ ſuper datā rectā lineā omnē multangulā figuram poſſe q̄ facillime deſcribi. 7

¶ Seruata ſecūde propoſitionis figura: ſup lineā a b/ petiť deſcribi pēthagonꝰ. Facio ꝑ doctrinā eiuſdē ſecūde/ ſup lineam a b/ pēthagoni angulū qui ſit a n b. vt priꝰ. Et ꝓduco lineas a n et b n: vſqꝫ ad arcus a c h et b c g. quibꝰ occurrant/ in punctis p et q. Et extendo lineas a p et b q. duco deīde lineā p q: ſup quā (vt prius) facio angulū penthagoni/ ad baſis angulos triplū. qui ſit p r q. eritqꝫ ſuper datam lineam a b: factus penthagonus equilaterus et equiangulus a p r q b.

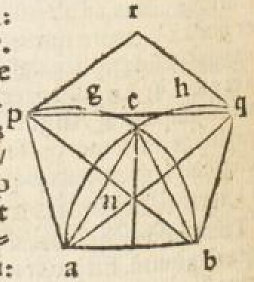

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Et eodē modo in ceteris poligoniȷs faciūdū. Nā facto ſup datā lineā/ ex ſecūde propoſitionis doctrina: eius(que petitur deſcribi)poligonie angulo q̄ facillimū erit/ reliquā totam extruere poligoniā. Nā ſi ſuper eādē lineā/ hexagonū facere voles: ſume angulū a o b. qui eſt angul9 hexagoni: ad baſis angulos quadruplus. Duc deinde a o et b o: vſqȝ ad arcus a c h et b c g. quibus occurrāt in pūctis s et t. Et productis lineis a s et b t: habebis cōfectā mediā Hexagoni portionē/ ſup lineā a b. qua habita/ reſidua in prōptu eſt portio: que totū hexagonum abſoluit. Omnis enim poligonia/ ſuper a b futura ac deſcri-

8 bēda: prima ſui latera ſtatuet a punctis a et b/ vſqȝ ad arcus a c h et b c g.

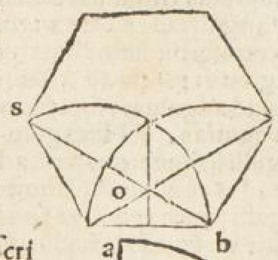

¶ Continui a ſenario pares numeri: cōtinuis a quinario numeris collati: angulorū omniū multangularium figurarū a penthagono: ad angulū rectum proportionē ſeruant.

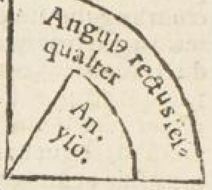

¶ Angulus rectus: quedā eſt omniū angulorū menſura. vtpote ad quē omnis regularis(id eſt alicui9 poligonie)angul9/ eſt proportionalis: ſeqȝ ad eū habet/ vt nūer9 ad nūerū. ¶ Imprimis enim rectus angul9/ ad yſopleuri angulū: eſt ſeſqualter/ q̄ eſt ſuperparticulariū ꝓportionū maxima. Cōtinet eni rect9 angul9/ yſopleuri angulū eiuſqȝ medietatē. Initiū igitur diuiſionis recti anguli/ faciendū eſt a quinario nūero. Nā diuiſo recto angulo/ in quiqȝ equos angulos: addita eidē vna quita/ angulū conflat pēthagoni: qui ad rectū ſeſquiquitus eſſe ꝓbaẜ. ¶ Diuiſo eodē recto/ in ſex equos angulos: addite due ſexte/ angulū gignēt Hexagoni. qui rectū angulū ſeſquitertia proportione tranſcēdit: vt et octonarius/ ſenariū. ¶ Et hoc pacto quotiēs pares nūeros a ſenario naturalib9 nūeris/ a qnario cōtuleris: angulorū omniū multāgulariū figurarū/ ad rectū āgulū ꝓportionē elicies. vt ſubiecta oſtēdit figura.

	Penthagoni	Hexagoni	Heptagoni	Octogoni	Ennagoni	Decagoni	Endecagoni	Dodecagoni	Trideca-goni.	Teſſeredeca-goni.	Penthadeca-goni.	Hexadecago-goni	Heptadeca-goni.
Pares a ſenario	6	8	10	12	14	16	18	20	22	24	26	28	30
Naturales. a qna.	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Figura proportionis angulorū multāgulariū figurarum ad angulum rectum.	Seſquiquintus.	Seſquitertius	Supertripartiēs ſeptimas.	Seſqualter	Superquatuorpartiēs nonas.	Supertripartiens quintas	Superſ ptupartiēs vndecimas.	Superbipartiens ternas.	Super nūcupartiens decimas ternas.	Superquintupartiens ſeptimas.	Superundecupartiēs decimas quintas	Supertripartiens quartas	Supertridecupartiens decimas ſeptimas.

9 ¶ Tantum vnius multangularis figure/ angulus eſt acutus: Tantum vnius/ rectus: infinitarum vero ſunt obtuſi.

¶ Angulus yſopleuri/ eſt acutus. Quadrati vero angulus/ rectus eſt. Ceterarum aūt omniū multangulariū figurarū(que in immenſum angulorum et laterum multitudine propagātur) anguli: ſunt recto maiores/ atqȝ obtuſi. Omnes igitur multāgulares figure/ quāq̄ numero indefinite/ atqȝ incomprehenſe: angulorū tamen ſuorum ratione/ ſunt tantum trine: Acutiangule/ Rectangule/ Obtuſiangule.

10 ¶ Que ſit angulorum multangulariū figurarū adinuicem proportio: continuis numeris exprimere.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

¶Imprimis Angulus tectus:ad yſopleuri angulum/eſt vt 3 ad 2. ¶Quia aut m penthago nicꝰ angulꝰ/ad rectum angulũ eſt ſeſquiquintus:et ternariꝰ numerꝰ/quinta caret parte:augeo vtroſq; numeros binariũ et ternariũ quinario.fiuntq; 10 et 15. Eſt igitur angulus penthagoni vt 18:qui ad 15/ſeſquiquintus eſſe probatur. ¶Proportio autem penthagonici anguli/ad angulum yſopleuri:eſt vt 18 ad 10/ſuperquadripartiens quintas. ¶Hexagoni autem angulus/cum ſit ad rectũ angulũ ſeſquitertius/vt 8 ad ſex/erit hexagoni augulꝰ vt 20/ què ad 15 conſtat eſſe ſeſquitertiũ. Erit igitur angulus hexagoni ad angulũ penthagoni:vt 20 ad 18/ſeſquinonus:Ad angulũ vero yſopleuri/vt 20 ad 10 duplus. ¶Quia aũt Heptagoni angulus/ ad rectum angulum:eſt vt 10 ad 7. Numerꝰ autem 15/ſeptima parte caret:augeo hos quattuor numeros 20/18/15/10 ſeptenario.et producti ſũt hi:140/126/105 et 70. Addo numero 105(qui eſt anguli recti)ter ſuam ſeptimam/ id eſt ter quindecim.fitq; numerus 150:qui ad numerũ 105/eſt vt 10 ad 7:ſupertripartiens ſeptimas/ſiue vt angulus Heptagoni ad angulũ rectum. Ad angulũ vero yſopleuri/vt 15 ad 7. Ad angulum penthagoni:vt 25 ad 21. Ad angulũ Hexagoni:vt 15 ad 4. ¶Rurſum quia octogoni angulꝰ/ad rectũ angulũ ſeſqualtera proportione coniũgitur: Recti aũt anguli numerꝰ 105 ĩpar/medietate caret:augeo priores quinq; numeros binario.ſintq; pducti alii quinq;: 300 280/252/210/et 140. quorum eadẽ erit/ que et priorũ proportio. ¶Addo deinde numero recti anguli 210/ſuam medietatem 105.fitq; nũerus 315:qui erit nũerus anguli octogoni ad nũerum recti anguli 210 ſeſqualter. Ad nũerum vero 140/q eſt anguli yſopleuri:duplꝰ ſeſqquartꝰ et vt 9 ad 4. Ad pẽthagonici anguli nũerũ 252/ſeſquiquintus/et vt 5/ad 4/Ad hexagonici anguli numerũ 280/ſeſquioctauus:ſiue vt 9 ad 8. Ad angulũ vero heptagoni ſeſquiuigeſimꝰ. ¶Et eadẽ lege procede/in ceteris angulis. Nã cũ anguli recti numerꝰ/parte aliqua caruerit:multiplicandi ſũt cuncti numeri per eum numerũ quo pars huiuſmodi denominaẽ. et habebis cõtinue maiores numeros: in eadẽ proportione minorũ/ in quibꝰ erit aſſidua et cõtinua pluriũ angulorum proportio.

Hexago.	Penptha.	Quadra.	yſopleu.
20	18	15	10

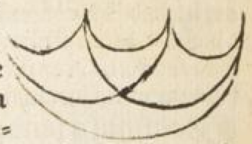

Hepta.	Hexa.	Pentha.	Qua.	yſo.
150	140	126	105	70

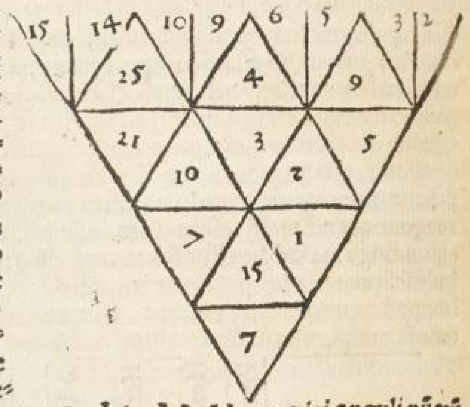

Figura proportionis poligoniarũ figurarũ adinuicẽ.

Octogo.	Heptago.	Hexa.	Pentha.	Qua.	yſop.
315	300	280	252	210	140

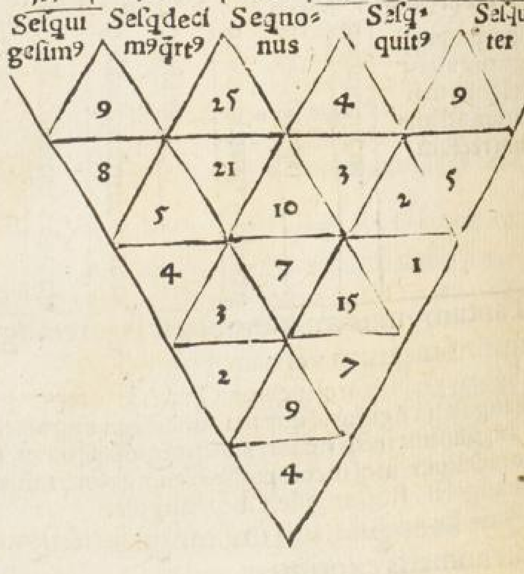

¶Cuiuſlibet multangule figure angulus:ad rectum angulũ ſeſe habet vt numerus ad numerum: quorũ minor eſt totꝰ quotquot ſunt ipſius poligonie latera/ ſiue anguli. Maior vero poſt minorem / eſt totus: quotꝰ ipẽ minor eſt a quinario

¶Hec ex precedentibus/ eſt manifeſta. Intelligenda autẽ eſt poſt quadratũ:ſumpto initio a penthagono. Nam diximus a pẽthagono/cõtinue omniũ poligoniarũ figurarũ angu-

los:ad rectum angulum/ eſſe vt vniuerſos pares numeros a ſenario:ad naturales numeros a quinario. In ea igitur proportione/ duorum angulorum adinuicem/ vt numeri ad numerum :minor numerus / ſemper erit tantus : quotquot ſunt ipſius multangule figure latera aut anguli. Maior vero erit poſt minorem totus:quotus ipſe minor/ eſt a quinario.
Vt ſi ſcire volueris quanta eſt penthagonici anguli ad rectum angulum proportio:quia pēthagonus eſt et quinq; angulorum et laterum:minor numerus eius proportionis/ erit quinariꝰ.maior vero poſt quinariū erit totus/ quotꝰ quinarius a ſeipſo. Erit ei ſenariꝰ: qui poſt quinarium eſt primus/ quemadmodum et quinarius a ſeipſo primus. Erit igitur penthagonici anguli ad rectū ꝓportio:vt ſenarij ad quinq;. ¶ Similiter petita ꝓportiōe heptagonici anguli/ ad rectum:quia heptagonus ſeptem et laterum et angulorum figura eſt:erit minor eiuſce proportionis numerus/ ſeptenarius. maior vero denarius qui tertius eſt poſt ſeptenarium/ quotus ſeptenarius/ eſt a quinario. ¶ Si endecagonici anguli ad rectum expetitur proportio:erit in ea proportione rectus angulus/ vt vndeci. Angulꝰ vero endecagoni/ vt octodecim:qui poſt vndecimum numerum / eſt totus:quotus vndecimus eſt a quinario.

12 ¶ Circa datum circulum:continue multiplices circulos deſcribere.

¶ Hec experit multiplicem circulorū proportionalitatem:quopacto quiuis circulus omni multiplici proportione increſcat/ fiatq; maior. ¶ Sit ígiť datꝰ circulus a b c d/ cuius centrum e. Protendo eiꝰ dyametrum a c/ quantumlibet in partem c. Et ſit alia dyametrꝰ b d/ ſuper eandem perpendicularis. eritq; tota circuli circūferētia/ in quatuor ſecta quadrantes . Duco deinde rectam c b:que erit coſta quadrati/ dato circulo inſcribendi. cuius lōgitudine/ circa e centrum : duco circulum f g. quem dico ad interiorem datū circulum/ eſſe duplum. Hoc enim manifeſtum eſt:ſi eidem circulo quadratꝰ inſcribatur. qui duplꝰ erit/ ad quadratum minori circulo inſcriptum. Nam dyametri quadratus: duplꝰ exiſtit ad coſte quadratum. Et ſicut quadratus ad quadratum:ita et circunſcriptus vni eorum circulus/ ad circulum alteri circunſcriptum.

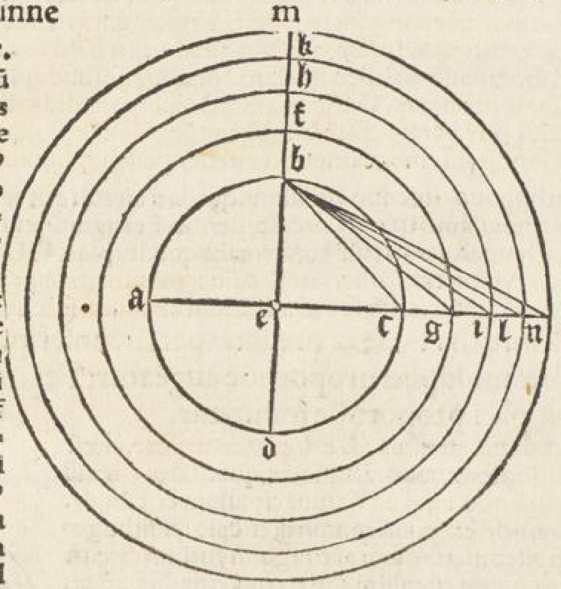

¶ Deinde a puncto g/ in quo circuli dati dyameter/ ſecat circulum f g:ad punctum b/ duco rectam g b.cuius iterum longitudine ſuper centrum e circulum extendo h i.qui ad datum circulum erit triplus. ¶ Si vero a puncto i quo dyameter a c:ſecat circulum h i/ rectam duxeris i b:deſcriptus eius longitudine / circa centrum e circulus k l: erit ad datum circulū quadruplus. Nam duplus ad circulum f g. ¶ Et ſi eodem modo a puncto l/ quo dyameter a c:occurrit circulo k l/ rectam duxeris l b:factus eius interuallo/ circa centrum e circulus m n: priori dato circulo quincuplus erit. ¶ Similiter et linea n b:ſemidyameter erit circuli/ ad eundem ſeſcupli. Et ita in pluribus perge. Nam ſemper a puncto b/ ad punctum n(quo dyameter a c quantumlibet extenta poſteriori circulo occurrit)producta recta linea:ſemidyameter erit continue multiplicioris circuli.

13 ¶ Vnde manifeſtū eſt circulos cōcauos/ q circulis reliquūtur ſiue exteriores huiuſmodi circulorum portiones/ in ea proportionalitate eſſe equales.

¶ Quēadmodū vnitati/ vnitas aſſidue addita:naturales ꝑcreat nūeros/ quorū eq̄lia ſūt incremēta eq̄leſue differētie/ ſcilicet vnitates:ita et in ſupiore circuli dati incremēto/ ac ꝓportiōe iugi: aſſidua fit additio circuli cōcaui/ ſiue exterioris portionis:que primo interiori.ac dato circulo eſt equa et vna. Sunt enim hi circuli/ vt aſſidue vnitates:quibus ſenſim naturales: concreſcunt/ conflanturue numeri. Vt ſpacium exterius b f c g/ equum eſt quadranti inte=

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

rioris circuli b e c. et totus exterior circulus b f g c: toti interiori a b c d. Similiter et ſpaciū f h i g: equum eſt ſpacio b f g c et quadranti b e c. Et ita de reliquis concauis et exterioribus circulis dicendum.

Con ti nu e vni ta tes qui bus na tu ra les nu me ri fi unt

(1)	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

¶ Datum circulum: quacunqꝫ ſubmultiplici proportione reſoluere. 14

¶ Hec eſt oppoſita anteprecedentis. Nam docuit anteprecedens / augere datum circulum quacūqꝫ proportione multiplici. Hec vero contra / petit quopacto dat⁹ circulus quacūqꝫ ſub multiplici proportione ſit minuendus. quoue modo intra datum circulum / deſcribi queant quotcūqꝫ circuli: ad eundē cōtinue ſubmultiplices. qđ ex ratione anteprecedentis euadit liquidum. Nam cōtinue circuli ad ſeiuicē mltiplices aut ſubmltiplices: ſūt circuli q aſſidue multiangularū figurarū intermediis abinuicē diſtāt. quib⁹ ſcilicet inſcripte et circunſcripte ſunt poligonie figure. Sit igitur datus circulus a b c d: cuius centrum e. Inſcribo eidem quadratū a b c d / cui quadrato / inſcribo circulū quē dico ad datū circulū / eſſe ſubduplum. Eſt enī eiuſdem medietas. Omnis namqꝫ circulus quadrato inſcript⁹. ad circulū eidē q̄drato circūſcriptū / ſubduplus eſſe probatur. ¶ Rurſum huic poſtremo et interiori circulo / penthagonum īſcribo. eiqꝫ

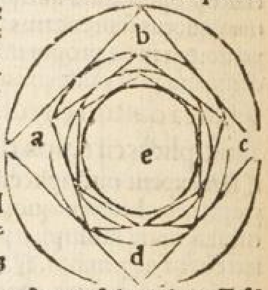

penthagono / inſcribo circulum. qui dati circuli erit tertia pars: et ad eum ſubtriplus. Eidē quoqꝫ nouiſſimo interiori circulo / īſcribo hexagonū. cui hexagono circul⁹ inſcript⁹ / erit quarta dati circuli pars: et ad eundem ſubquadruplus. ¶ Et eo pacto deinceps procede: ſemp ſupremo minori / atqꝫ interiori circulo: inſcribens ſequentem multangulam figuram cui circulus inſcriptus: erit aſſidue ad datum circulum ſubmultiplex.

¶ Vnde fit vt datus circulus / per circunſcriptas multangulas figuras: quantalibet multiplici proportiōe augeatur. Per inſcriptas vero: cōtra omni ſub multiplici proportiōe minuatur. 15

¶ Figura augmentationis dati circuli in omni proportione multiplici.

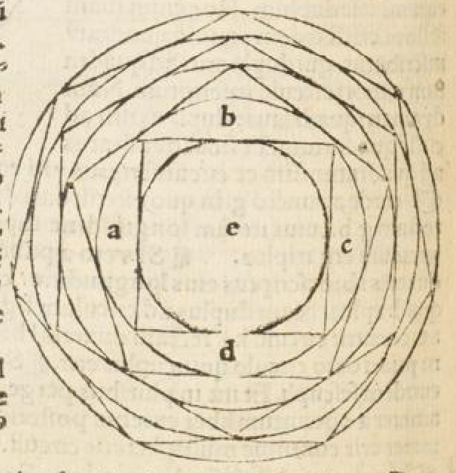

¶ Sit datus circulus a b c d / cui⁹ centrum e. circūſcribo eidem quadratum: cui quadrato / circulū circunſcribo: qui ad datum circulum erit dupl⁹. ¶ Deinde exteriori maioriqꝫ circulo: penthagonum circunſcribo eiqꝫ pēthagono rurſum circunſcribo alium circulum. qui tertius circulus / ad primum datum circulum erit triplus. ¶ Eidem rurſum circulo / circunduco hexagonum. Hexagono vero iterum alium circulum: qui datum circulū quadrupla proportione complectetur / atqꝫ ſuperabit. ¶ Et ita quotiens ſupremis circulis ſequētes poligonias circunſcripſeris: hiſqꝫ poligoniis / circulos: hēbis cōtinue exteriores circulos / ad interiorem datū circulū omnifariam multiplices.

¶ Si vero eundem datum circulū / omni ſubmultiplici proportiōe partiri volueris: inſcribe (vt precedēs docuit) eidē īprimis quadratū. cui īſcript⁹ circulus / dati circuli erit medietas. deinde poſteriori circulo penthagonum inſcribe: cui inſcriptus circulus / tertia erit dati circuli pars. Et eodem modo deinceps procede: per hexagonum / heptagonum / octogonum et ceteras multangulas figuras: inſcriptis aſſidue interioribus circulis: qui a dato circulo / omni ſubmultiplici proportione vincentur. vt precedentis docuit figura.

16 ¶Cauſa proportionalitatis circulorum per circũſcriptas/aut inſcriptas poligonias: eſt aſſidua angulorum omnium multãgularium figurarum/ad ſue baſis angulos multiplex proportio.

¶Nam docuimus omnium multangularium figurarum ãgulos/ad ſue baſis angulos: eſſe aſſidue proportionales. Imprimis equales: vt in yſopleuro. Deinde per cunctos procurrere multiplices: a dupla proportione/ vſq; in immenſum. Incipit enim quadrati angulus: ad ſue baſis angulos/ eſſe duplus. Penthagonicus/ triplus. atq; ita deinceps. Hanc igitur angulorum omnium multangularium figurarum: iugem/ atq; aſſiduam/ ad ſue baſis angulos proportionem imitantur/ ſeruantq; cuncti circuli: qui aſſidua earumdem poligoniarum aut circunſcriptione/ aut inſcriptione circa/ aut intra datum circulum procreantur. Nam qui circa fiunt: ſunt ad eundem datum circulum/ aſſidui multiplices. Qui vero infra: ſubmultiplices aſſidui. Angulus enim quadrati/ qui ad ſue baſis angulos eſt duplus: extendit/ ſeparatq; ab inuicem circulos/ quorum eſt eadem proportio: dupla ſcilicet/ aut ſubdupla. Angulus penthagoni/ ad ſue baſis angulos triplus: circulos quoq; diſtinguit tripla et ſubtripla proportione ſeſe inuicem habentes. et ita de ceteris angulis dicendum.

17 ¶Omnes duo yſopleuri eodem diſtantes circulo/ aut duo circuli eodem yſopleuro: ad inuicẽ quadrupla proportione copulantur.

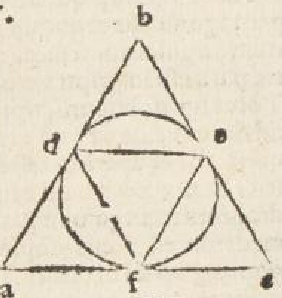

¶Sit yſopleurus a b c: cui inſcribo circulum d e f. eidem vero circulo/ inſcribo aliũ yſopleurũ eiuſdem nominis d e f. quem dico quartam eſſe partem exterioris ac maioris yſopleuri a b c. Nam idem yſopleurus a b c/ per interiorem yſopleurũ d e f. in quattuor equos yſopleuros eſt reſolutus/ ac ſect9. ſcilicet in yſopleurum a d f. d b e. e c f. et d e f. Addit igitur exterior yſopleurus/ ad interiorẽ tres yſopleuros. Quare et totus exterior/ ad interiorem: quadruplus euadit. ¶Et eadem dicito de duobus circulis/ eodem diſtantibus yſopleuro. id eſt quorum vnus eidem yſopleuro circunſcriptus fuerit: Reliquus vero eidem inſcriptus. Erit enim circunſcriptus circulus ad interiorem inſcriptum quadrupl9. ¶Eadem enim eſt ratio duorum yſopleurorum/ diſtantium eodem circulo: et duorum circulorum/ diſtãtium eodem yſopleuro.

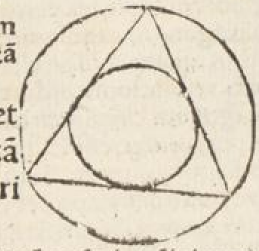

18 ¶Continue a penthagono/ oẽs multangule figure: due et due eodem diſtantes circulo aut gemini circuli/ eadem diſtãtes multangula figura: ad inuicem omni ſuperparticulari proportione/ ſeſe habere dinoſcuntur.

¶Trigonus prima multangula figura/ quos diſtinguit circulos: hi quadrupla (vt diximus) proportione ſeſe habent. Similiter et ambo yſopleuri/ eodem diſtincti circulo: vnus eidem circunſcriptus/ alter vero inſcriptus. ¶Quadratus figura ſecunda: circulos dupla proportione diſiungit. Circulus quoq; vnus eadem proportione: geminos circa et intra ſeipſum quadratos diſtinguit. ¶Penthagonus autem et reliqua deinceps omnia poligonia: continuis ſuperparticularibus geminos circulos diſpartiuntur. Circulus quoq; proportionibus iiſdem: ambas ſibi circunſcriptas/ inſcriptaſq; figuras diſſeparat diuiditq;. ¶Nam qui circuli penthagono diſtant: ſeſqualtera proportione ſeſe reſpiciunt. Eadem quoq; proportione/ ſunt ambo circa eundem circulum penthagoni. ¶Circuli vero hexagono diſtantes/ aut hexagoni circulo eodẽ: inuicem ſũt epitriti/ ac ſeſquitertij. Diſſiti heptagono circuli/ aut circulo heptagoni: ſeſquiquarti eſſe probantur. Octogoni ſeſquiquinti. Ennagoni ſeſquiſexti/ Et hoc pacto deinceps.

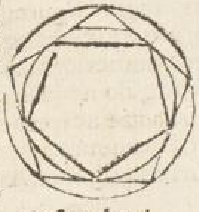
Seſqualteri

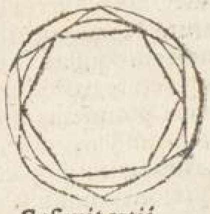
Seſquitertij

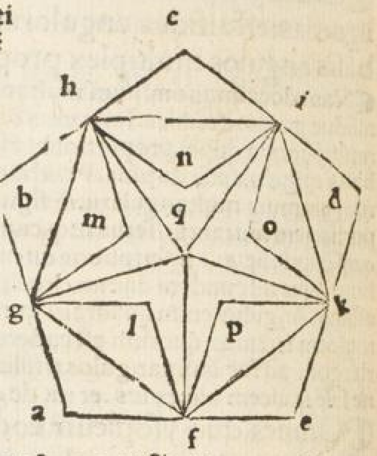

¶ Omnes quippe circuli eidem circulo: per multangularium figurarum aſſidua ſpacia/ atq; interualla circunſcripti ad eundē circulū/ ſunt vt natales nūeri ad fōtanā vnitatē aſſidue multiplices. Vt vero inter ſe cōparant ꝓximi ad proximos: ſunt vt numeri ad ſeinuicem/ proxim9 ad ꝓximum: continui ſuperparticulares. Eadem enim eſt et numerorum et magnitudinum ſcientia. Et hoc perfacile eſt oculis intueri: per reſolutionem vtriuſq; poligonie/ inſcripte et circunſcripte eidem circulo: in triangulos/ aut portiones equales. quemadmodum ſequentes figure indicant. ¶ Nam penthagonus a b c d e maior et vt circunſcriptus: minorem f g h i k/ (qui vt inſcriptus eſt) ſuperat quinq; triangulis f a g. g b h. h c i. i d k. k e f. Minor vero penthagonus f g h i K: ſectus eſt in decem portiones/ quarum quinq; exteriores: ſunt quinq; trianguli/ prioribus quinq; equales et ſuper eaſdem baſes. ſcilicet f l g. g m h. h n i. i o k et k p f. Reſidue vero portiones quinq;/ que ad totius penthagoni centrum/ claudunt egredientium angulorum pēthagonū: ſūt et quinq; prioribus equales/ ſingule ſingulis. totuſq; penthagonus egrediētium angulorum/ ſcilicet f l g m h n i o k p f: totius penthagoni circumſcripti a b c d e/ tertia pars eſt. Inſcripti vero f g h i k pars eſt ſecunda. Totus igitur circunſcriptus/ ad iſcriptum: eſt vt 15 ad decem/ ſiue vt 3 ad 2 ſeſqualter. ¶ In hexagono quoq; par et apertior reſolutio contingit. Nam preſens hexagon9 a b c d e f: reſolut9 eſt in octo et quadraginta triangulos equales. quorum vniuſcuiuſq; medietas eſt vnius yſopleuri. Interior autem hexagonus g h i k l m priori inſcriptus: horum triangulorum capit ſex et triginta. Sunt igitur ambo hexagoni/ in ea adinuicem proportione: qua et 48 ad 36. quam conſtat eſſe epitritā. Et in heptagonis pari reſolutionis ordine procedendo reperies heptagonum circulo circunſcriptum: ad inſcriptum heptagonum/ eſſe ſeſquiquartum. Octogonum vero ſeſquiquintum. Ennagonum ſeſquiſextum. Et hoc pacto deinceps/ per vniuerſam ſuperparticularium proportionum ſeriem.

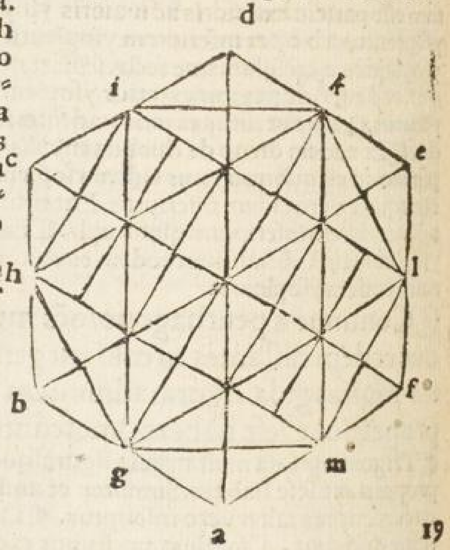

¶ Cuiuſlibet multangule figure angulus eius ſpecies/ differentia et act9 eſt/ latus vero/ eius eſt potentia. 19

¶ Id ei9 rei act9 eſt ſpecies/ ac differētia: per qđ diſtat/ differt eximiq; a ceteris cūctis gnēris eiuſdē. Omnes autem multāgule figure: ſola anguli proprietate/ abinuicem diſtare comperiuntur. Nam vnicuiq; proprius eſt angulus: latus vero nulli proprium. Poſſunt ſiquidem adinuicem equilatere eſſe omnes: et ſuper idem conſtitui latus. Equiangule vero eſſe inter ſe: et ab eodem produci angulo nequeūt. Eſt igitur angulus vniuſcuiuſq; multangule figure actus/ proprietas/ differentia/ ac ſpecies. Latus vero vt communis omnium potentia quandoquidem vniuerſis/ commune eſſe poteſt latus: Angulus vero communis eſſe nō poteſt. Alius enim yſopleuri eſt angulus: Alius quadrati/ Alius penthagoni: Et alij deinceps reliquarum omnium.

¶ Multangule figure ſimplices/ ſunt tantum due: triangulus et quadratus. 20 quarum producta in directum latera/ nuſq̄ extra figuram concurrunt.

¶ Yſopleuri omnes anguli/ ſunt acuti. Protenſa igitur in directum/ yſopleuri latera: extra yſopleurum angulos creant obtuſos/ nec vſq̄ concurrunt. Itaq; circunſcribi nequit/ aut con

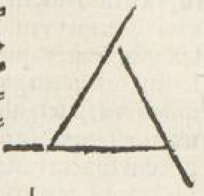

cludi ab egrediente yſopleuro: vniformis yſopleur9/ manetq; ſemper nudus/ſimplex et icircūſcriptus. Quadrati autem/ omnes anguli recti ſunt. Producta itaq; quadrati latera / in rectum: rectos quoq; angulos procreant extra quadratum. nec vllo pacto concurrentes; quadratum vniformē/egrediente quadrato circunſcribunt. ſed ſimplicem / nudum et icircunſcriptum relinquunt.

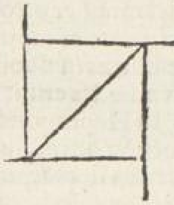

21 ¶A penthagono/omnes deīceps multāgule figure: parib9/ ſed egredientium angulorum figuris: exteriore laterum concurſu coitiue circunſcribuntur.

¶Nam penthagoni angulus et ceterarum omnium multangularium figurarum anguli: ſunt obtuſi. Producta itaq; earum latera in directum: circa eaſdem figuras/angulos claudunt acutos. tandemq; concurrentes: primas/atq; vniformes figuras: paribus/ eiuſdemq; ſpeciei/ſed egredientium angulorum figuris inueſtiūt/ circunſcribuntq;.

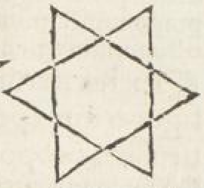

22 ¶Cuiuſlibet egredientium angulorum figure coniunctis per rectas lineas extremis angulis: quod adiicitur ſpacium/primo in penthagono equale eſt egredienti penthagono. In hexagono ſubduplum: In heptagono/ſub triplum. In octogono/ſubquadruplum: atq; ita deinceps.

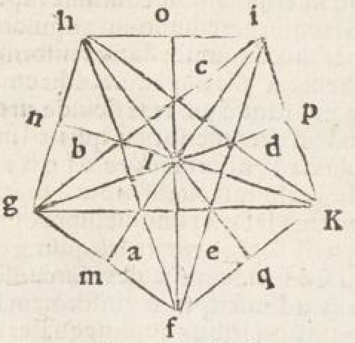

¶Sit penthagonus a b c d e: cuius latera in directum producta conſlet penthagonum egredientium angulorum f g h i k. Huius vero egredientis penthagoni/ extremi anguli copulentur per rectas f g. g h. h i. i k et K f. Dico quoniam ſpacium/ quod ab his quinq; rectis/ adiectum eſt egredienti penthagono f g h i k: equum eſt eidem. Hoc ei ſpaciū ſūt quinq; trianguli f a g. g b h. h c i. i d K. & k e f. qui quinq; triāguli ſimul ſumpti: ſunt equales toti interiori penthagono/ egrediuntium angulorum f g h i K. Hic enim conſtat ex interiore vniformi penthagono a b c d e: et quinq; triangulis a g b. b h c. c i d. d k e. et e f a. Et hanc equalitatem/ manifeſtius intueberis: productis quinq; lineis/ ab angulis extremis: ad punctum l totius penthagoni centrum. Nam triangulus f a g: equale eſt triangulari ſpacio f l g a: ſimiliter et triangulus g b h: triangulari ſpacio g l b h. Triangulus vero h c i: equus eſt triangulari ſpacio h l i c. Triangulus item i d k triangulari ſpacio i l k d. Triangulus deniq; k e f: ſpacio triangulari k l f e. Hoc enim liquet productis aliis quinq; lineis: a centro l/ ad media totius penthagoni latera. ſcilicet l a m. l b n. l c o. l d p. et l e q. Erit enim triangulus f a g/ ſiue duo trianguli f a m et g a m: equi duobus triangulis/ f l a et g l a. Et ita de ceteris triāgulis argue. Totus igitur egrediens penthagon9 a g b h c i d K e f: equus eſt exteriori ſpacio / quod per quinq; lineas g h. h i. i k. K f. & f g eidē eſt adiectū. Idē quoq; pēthagonus egrediens: toti9 penthagoni f g h i K/ medietas eſt. Conſtat enim penthagonus f g h i k: ex egrediente penthagono et quinq; triangulis adiectis / qui

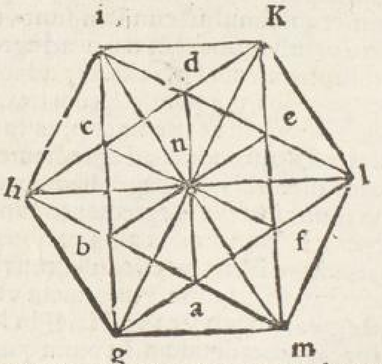

egredienti penthagono ſunt equi. ¶Sit rurſum hexagonus a b c d e f. cuius omnia latera producta/ claudant egredientem Hexagonum g h i k l m. eruntq; ab egrediente hexagono

ſupra vniformem a b c d e f: adiecti ſex yſopleuri/ a g b. b h c. c i d. d k e. e l f. et f m a qui ſimul interiori vniformi hexagono/ ſunt equi. Conſtat enim interior vniformis hexagonus ſex yſopleuris/ quos diſtinguũt recte linee/ ab eius angulis ad centrum n producte. Copulentur igitur anguli egredientis hexagoni: per rectas g h. h i. i k. K l. l m. et m g: dico quoniã quicquid ſpacij ab his ſex rectis/ adiectum eſt egredienti hexagono: eius eſt ſubduplum/ ſiue medietas. Nam totus egrediens hexagonus/ duodecim equis conſtat yſopleuris. Que autem ſpacia ſunt adiecta/ ſunt vt ſex yſopleuri. totuſq; hexagonus g h i k l m: eſt vt octodecim yſopleuri. Qꝫ ſi rectas produxeris/ a centro n ad angulorum capita n g. n h. n i. n K n l et n m: erit Hexagonus egrediens reſolutus in duodecim triangulos: qui et inter ſe et exterioribus triangulis adiectis erunt equales. Et eodem modo de ceteris triangulis/ dicẽdũ.

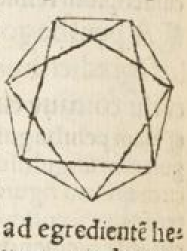

¶ In Heptagono autem egrediente/ coniunctis eius angulis: pari proportiõe ac reſolutione comperies/ quod adiicitur ſpaciũ: totius eſſe egredientis heptagoni partem tertiam. In octogono partẽ quartam: Et ita deinceps. In heptagono quippe/ adiiciuntur ſeptem trianguli: qui ſimul ad egredientẽ heptagonum ſunt vt 7 ad 21. In octogono vero: additio fit octo triangulorum/ qui ad totum octogonum egredientem. ſunt vt 8 ad 32. Et hoc pacto deinceps.

¶ Ex his iterum manifeſta eſt a penthagono/ per ſingulas multangularium figurarum ſpecies: circunſcripte figure/ ad inſcriptam continue ſuperparticularis proportio.

¶ Yſopleurus circunſcriptus: ad inſcriptum quadruplus exiſtit. Quadratus ad quadratum/ duplus. Penthagonus/ ad penthagonum: ſeſqualter. Cetereq; deinceps figure/ circunſcripte ad inſcriptas: ſunt continue ſuperparticulares: quod facile liquet ex reſolutione precedẽtis. Sit enim egrediuntium angulorum penthagon9/ a f b g c h d i e K. cuius copulentur anguli/ per lineas quinq; fiatq; vniformis penthagonus/ f g h i k. quem conſtat ad priorem egredientem eſſe duplum. Addit enim ad eundem quinq; triangulos: qui toti egredienti penthagono/ ſunt equi. Fiat deinde circa penthagonum vniformem f g h i K: alter penthagonus/ eidem circunſcriptus: qui ſit l m n o p. Hic pẽthagonus/ erit ad priorem egredientem triplus: ad vniformem vero f g h i k ſeſqualter. Nam tantum addit vniformis circũſcriptus/ ſupra inſcriptũ vniformẽ f g h i k/ quãtũ idẽ f g h i k addit ſupra egrediẽtẽ. addidit ei vniformis f g h i K/ ſupra egredientẽ: quinq; triangulos f b g. g c h. h d i. i e k. K a f/ eidem equales. Circunſcriptus vero vniformis l. n. m. o. p/ ad inſcriptum vniformem f g h i k: addit quinq; triangulos/ prioribus quinq; equales: ſcilicet k l f. f m g. g n h. h o i. et i p k. ex quibus et quinq; prioribus: conflãtur quinq; rhombi equales/ k a f l. f b g m. g c h n. h d i o et i e k p. quibus circunſcriptus vniformis l m n o p: ſuperat interiorem egredientem. et qui ſimul ad eundem: ſunt vt decem ad quinq;. totus vero penthagonus l m n o p/ ad egredientẽ: eſt vt 15 ad 5/ ad vniformem vero f g h i k: vt 15 ad 10.

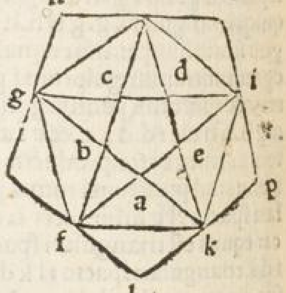

¶ In hexagono vero eodem modo perge: probans circunſcriptum hexagonum/ ad inſcriptũ eẽ ſeſquitertiũ Nam hexagonus circunſcriptus tantum addit ſuper inſcriptum: quantum inſcriptus addit/ ad egredientem hexagonum/ ſibi inſcriptum. Superat autem iſcriptus egredientem ſibi inſcriptum: ſex equis triangulis/ qui totius interioris egredientis ſunt pars dimidia. Circunſcriptus autẽ ſuperat inſcriptum: ſex aliis paribus triangulis/ qui totius inſcripti ſunt pars tertia. Eſt igitur circunſcriptus hexagonus/ ad egredientem: vt 24 ad 12/ ad inſcriptum vniformem vt 24 ad 18. Inſcriptus aũt vniformis/ ad egredientem: vt 18 ad 12.

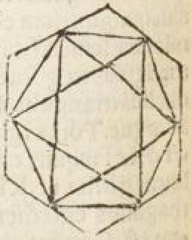

¶ In heptagono vero et ceteris multangularibus figuris: pari pacto procedendum. In omni quippe multangularium figurarum ſpecie: egrediẽs/ inſcripta et circunſcripta: arithmeticam/ non geometricam medietatem ſeruant. Quantum enĩ addit inſcripta/ ſuper egredientem: tantumdem circunſcripta: ſuper inſcriptam vniformẽ affert.

24 ¶Dato circulo/heptagonum inſcribere.

¶Hanc Euclides minime propoſuit: cuius ſi non demonſtrationem/ certiſſimum tamen & cunctis peruium/afferemus experimentum. Nam ſagitta lunule hexagoni/circulo dato inſcripti: dempta ab eiuſdem hexagoni latere/ quod circuli ſemidyametro eſt equale: heptagoni eidem circulo inſcribendi latus relinquit. Superat enim hexagoni latus: latus heptagoni/ſua ſagitta. Sit igitur circulus a b: cuius ſemidyameter a b/ ſitq; linea c d/ hexagoni eidem circulo inſcribendi latus: equale ſemydametro a b. quam ſemidyameter a b/ perpendiculariter ſecet in pūcto e. eritq; ſagitta e b/ differentia laterum hexagoni et heptagoni dato circulo inſcribendorum: qua dempta a ſemidyametro a b: reſidua linea a e/ latus erit heptagoni/ dato circulo a b inſcribendi. quo habito habetur & petitus heptagonus: dato circulo inſcribendus.

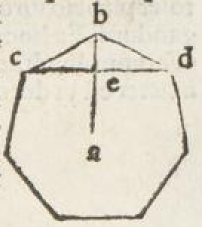

25 ¶Datum quadratum: quacūq; multiplici proportione augere.

¶Eadem eſt multiplicis quadratorum incrementi: que et circulorum ratio. Sit enim datus quadratus a b c d: cuius centrum e. Hunc partior in quattuor quadratos/ per lineas a c et b d: ſuper eius cētrū perpendiculariter ſe ſecātes. Et duco lineā b c/ vnius paruorū quadratorum dyametrum: totius aūt quadrati a b c d/ ſemidyametrū. Manifeſtū eſt lineam b c: eſſe mediā coſtā/ quadrati ad datū quadratum dupli. Eſt enī dyametri quadrat9: ad coſte quadratū duplus. Protende igitur lineā e b/ quātūlibet extra datū quadratū. et cape in ea longitudinē linee b c: q̄ ſit e b f. Et a pūcto f: ductis vtriq; ppēdiculari b9 pfice q̄dratū q ad datū q̄dratū erit dupl9. ¶Deinde duc lineā c f et cape in linea e b/ quātūlibet extēta: mēſurā linee c f, q̄ ſit e g/ eritq; linea e g/ eq̄lis linee c f: medietas coſte quadrati/ ad datū quadratū tripli. quē quadratū/ pfice vt pri9: circa datū quadratū/ ductis vtrimq; perpendicularibus/ ſup pūctū g. ¶Duc rurſū lineā g c/ et ex linea e b/ deſigna ei equalē: que ſit e h. eritq; e h/ media coſta quadrati: q datū quadratū/ quadrupla proportione ſupabit. Ducta deinceps linea h c: et ſūpta in linea e b ei equali/ q̄ ſit e i/ erit linea e i/ medietas coſte quadrati: ad datum quadratū ſeſcupli. Et hoc pacto deinceps pcedēdū. Semper enim vltim9 quadratus: ſequentem proportionalem/ indicabit.

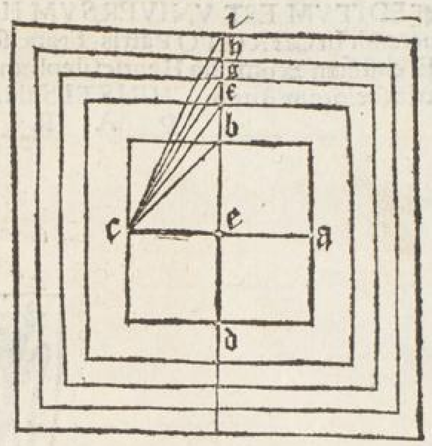

26 ¶Dato quadrato: circulus eidem equalis eſt producendus.

Sit datus quadratus a b c d/ cuius centrum e. Productis in eo duabus dyametris: vtramq; diuido in decē pares equales. Et excludo ab vnaquaq; ſemidyametro vnā quintam. Longitudine vero quattuor quintarum/ que in vnaquaq; ſemidyametro ſuperant: produco circulum f g h i. Hic enim erit/ dato quadrato equalis.

27 ¶Dato circulo: quadrat9 equalis eſt deſignandus.

¶Sit datus circulus f g h i/ cuius cētrū e. Eius vtrāq; dyametrum f h et g i: partior in octo ptes eq̄les et ptēdo eaſdem extra circulū/ ſpacio vnius quarte/ in vtrāq; partem: vſq; ad puncta a b c d. Et perficio quadratum a b c d. Hic enim erit ex conuerſione precedentis: dato circulo f g h i equalis. Et hanc propoſitionem atq; precedentem: licet indemonſtratas/ nulliſq; rationib9 ſuffultas: certis tamen et indubijs experimentis/ veritati cō-

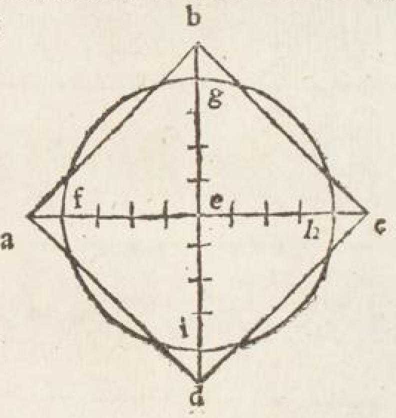

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

cordare expertus ſupprimere nolui. Preclara cuiuſdam ruſticuli incerti nominis inuenta: e vulgari ligua/ in latinā cōuerti. Probauiq; ea nuſq̄ diſſidere: a q̄dratura Nico lai cuſani cardinalis. et ab ea etiā q̄dratura/ quā in itroductorio geometrico ꝓmulgaui. Atq; ideo qd Archimedes/ qđ et Euclides nullo medio/ nulla ratiōe diſq̄rere atq; adinuēire potuere: ab illiterato/ et plebeio viro repertum: a nobis haud īmerito (licet ſine demonſtratione) fuit promulgandum. Ex hoc enim inuento/ conſtat omnem circulum/ cuius dyameter eſt vt octo: equū eſſe omni quadrato/ cuius dyameter eſt vt decem. Et contra omnem quadratum/ cuius dyameter eſt vt decem: equum omni ciclo eſſe/ cuius dyameter eſt vt partes octo.

LIBELLI DE MATHEMATICIS SVPPLEmentis Finis Anno Salutis Humane 1509 Ianuarij Die Decimaoctaua
∴

¶EDITVM EST VNIVERSVM HOC VOLVMEN AMBIANIS IN EDIBVS REuerendi In CHRISTO Patris Franciſci De Hallevvin Eiuſdem Loci Pontificis.·. Et emiſſum ex officina Henrici ſtephani. Impenſis eiuſdem et Ioannis parui in chalcotypa arte ſociorum Anno CHRISTI Saluatoris omnium 1510. Primo CAL. Februarij.·.
P A R I S I I S
∴

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf